DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

İSTANBUL TİCARET ODASI

1882

EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ

İstanbul

Hazırlayan

Seyit Ali Kahraman

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EVLİYA ÇELEBİ
SEYAHATNÂMESİ

İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Copyright © İTO (İstanbul Ticaret Odası)
Tüm haklar saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, İTO'nun önceden yazılı izni olmaksızın mekanik olarak, fotokopi yoluyla veya herhangi bir şekilde çoğaltılamaz. Eserin bazı bölümleri veya paragrafları, sadece araştırma veya özel çalışmalar amacıyla, yazarın adı ve İTO belirtilmek suretiyle kullanılabilir.

Kitabın adı:
Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, İstanbul

Hazırlayan:
Seyit Ali Kahraman

Yayın Danışmanları:
Dr. Cemil Hakan Korkmaz
Arzu Seçil Combil
Dr. Selim Süleyman

Minyatürler:
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

Dizin:
Ruşen Deniz

İTO Yayın No:
2018-1

ISBN 978-605-137-661-5 (Basılı)
ISBN 978-605-137-662-2 (Elektronik)

İTO Çağrı Merkezi
Tel: 444 0 486

İTO yayınları için ayrıntılı bilgi
İleri Araştırmalar Koordinatörlüğü
Dokümantasyon Biriminden alınabilir.

Tel: (212) 455 63 29
Faks: (212) 512 06 41
E-posta: ito.yayin@ito.org.tr
İnternet: www.ito.org.tr
Adres: Reşadiye Caddesi 34112
Eminönü - Fatih / İstanbul

Kapak, Tasarım:
Çağatay Yenilmez
Mod Ajans Reklamcılık ve Tic. Ltd. Şti.
Tel: (212) 227 63 50
www.modajans.com

Baskı, Cilt:
Numune Matbaacılık ve Cilt San. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Massit 2. Cad. No:192 Bağcılar/İST.
Tel: (212) 629 02 02
www.numune.com.tr

İstanbul, 2018

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İSTANBUL
TİCARET
ODASI
1882

EVLİYA ÇELEBİ
SEYAHATNÂMESİ

İstanbul

Hazırlayan
Seyit Ali Kahraman

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İSTANBUL
TİCARET
ODASI

1882

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kimi seyyah gördükleriyle doldurur heybesini, kimi ise duyduklarını da katarak zenginleştirir hikâyesini. Oysa Evliya Çelebi başkadır… Onun eserinde gezip de görülemeyeni, dinleyip de duyulamayanı bulursunuz. Evliya Çelebi'nin seyyahlığı yalnızca Dünyayı karış karış arşınlamaktan geçmez, o sadece diyarların bilinmeyenlerini ve inceliklerini nakşetmez eserinde… Aynı zamanda kendi hayal âleminin kapılarını da açar, gerçekle, hissiyatı birleştirir okuyanın zihninde. Kuşkusuz O'nu, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük seyyahı yapan da işte bu haslettir.

"Seyahatnâme", 7 iklim, 18 padişahlığı bir ömre sığdırmış dünyanın en büyük seyyahı Evliya Çelebi'nin insanlığa bıraktığı eşsiz bir miras. İlk durağı İstanbul olan bu kıymetli serüvenin mukaddimesi de, kendi deyimiyle Eminönü kıyısında, Yemiş İskelesi yakınında, "arı su gibi helal mal ile yapılmış" Ahi Çelebi Camii'nde geçen rüyasıyla başlar.

İstanbul Ticaret Odası olarak, Eminönü'nde filizlenip, 25 milyon kilometrekareye yayılan bu serüvenin ilk cildi olan İstanbul bölümünü, bu özel baskıyla birlikte sizlere sunmayı tarihi bir sorumluluk olarak addediyoruz.

17. yüzyıldaki İstanbul'u, semtleriyle, sosyal dokusuyla, bilimsel çalışmalarıyla ve hatta efsaneleriyle inceden inceye ele alan bu başyapıt, aynı zamanda dönemin esnaflarına ve ticari hayatına da ışık tutan en kapsamlı vesika.

Kuşkusuz "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi İstanbul", tarihi arşivlerden elde ettiğimiz dönemin en kıymetli minyatürleriyle bezenmiş özgün yapısıyla da kütüphanelerimizin en özel yayınlarından biri olacak.

Böylesi kıymetli bir eseri Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çeviren ve nadide minyatürlerle birleştirilmesi noktasında bizden desteklerini esirgemeyen Dr. Seyit Ali Kahraman'a şükranlarımı sunuyorum. Ve bu kıymetli projenin hayata geçmesi noktasında gayret gösteren herkese teşekkürü borç biliyorum.

Eserin hazırlanması sırasında büyük emek veren ve yayınlanmasını heyecanla bekleyen merhum Başkanımız İbrahim Çağlar'ı da bir kez daha rahmetle anıyorum.

Binlerce yılın kadim hancısı İstanbul'u, bir kez daha Dünyanın seyyahı, insanların meşhuru Evliya Çelebi'nin kaleminden dönemin en güzel minyatür çalışmalarıyla sizlere sunmaktan onur duyuyoruz.

En derin selam ve hürmetlerimle,

Öztürk Oran
Yönetim Kurulu Başkanı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giriş

Seyit Ali KAHRAMAN

Türk büyükleri arasında mümtaz bir yere sahip ve dünyanın iyi tanıdığı şahsiyetlerden biri olan Evliya Çelebi, dünya seyyahlarının en büyüğüdür. Aynı zamanda Osmanlı tarihçisi olan yazarımızın 51 yıl boyunca gezip dolaştığı yerleri titiz bir şekilde anlattığı on ciltlik Seyahatnâmesi, dünyanın saygın eserleri arasında yerini almıştır.

Türk ve dünya tarihinin en önemli seyahat kitabı olan Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, büyük gezginimiz tarafından gezdiği yerlerde not olarak tutulmuş, son durağı olan Mısır'da notları bir araya getirilip son hâli verilmiştir. Vefatından sonra İstanbul'a intikal eden bu devasa eser, yazılışından yaklaşık 60 yıl sonra kopyalanıp 3 nüsha olarak çoğaltılmıştır. Yazarımızın el yazısı olarak kabul edilen nüsha da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde olup bu asıl nüshadan kopya edilen üç nüshadan biri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde ikisi de Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Yıllarca kütüphanenin raflarında kalan bu kitap Hammer tarafından ilim âlemine tanıtıldıktan sonra tarihçilerin dikkatini çekmiş ve çeşitli dillere de parça parça çevrilmeye başlanmıştır. Ülkemizde ilk defa 1896 yılında tarihçi Ahmed Cevdet ve Necip Asım tarafından ilk 6 cildin baskısı yapılmıştır. 7 ve 8. ciltleri de Kilisli Rifat Kardam tarafından hazırlanmıştır. İlk 8 cildi Arap harfleriyle yayınlanan Seyahatnâme'nin 9 ve 10. ciltleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1935 ve 1938 yıllarında Latin harfleriyle yayınlanmıştır.

Parça parça değişik dillere çevrilen Seyahatnâme›nin, aslına sadık olarak günümüz Türkçesinde yapılmış tam bir yayını yoktu. Yapılan çeviri çalışmaları, Osmanlı döneminde sansür kurulları tarafından sakıncalı görülen kısımları çıkarılmış ve yanlış okumalar yanında bazı yerleri atlanmış olan baskıdan yapılmıştı. Böylece yapılan yayınlar eserin özelliğinin kaybolmasına ve yanlış anlaşılmasına sebep oldu. Bunun sonucu olarak Evliya Çelebi yıllarca abartılı ifadeler kullanan eğlencelik ve şakacı bir yazar olarak takdim edildi. Ülkemizde oluşturulan yanlış kanaat ve eksik bilgi sonucu Seyahatnâme hak ettiği ciddiyette ilgi görmedi. Son zamanlarda hakkında fazlaca yazı yazılan ve çok geniş bir bibliyografyaya sahip olan Evliya Çelebi için enstitüler kurulmuş, ulusal ve uluslararası sempozyumlar düzenlenmiştir. Pek çoğu yabancı araştırmacılar tarafından hazırlanan birçok yayın, kültür tarihi içinde yerini almıştır. Yabancı araştırma ve yayınlar çoğaldıkça ülkemizde de ilgi artmaya başlamıştır.

Eşi ve benzeri olmayan bu Seyahatnâme'nin özgün diliyle ilk yayımını 2007 yılında tamamlamıştık. Bu arada bu muhteşem eserden bazı önemli kısımları günümüz Türkçesine aktararak çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlamaya başlamıştık. Okuyucuların ilgisini çeken bu yayın üzerine Seyahatnâme'den günümüz insanının da rahat yararlanabilmesi için günümüz Türkçesine aktarmaya 2003 yılında başlamış, 3 yıl içinde ilk 3 cildini yayınladıktan sonra başka çalışmaların araya girmesiyle yayına ara vermek zorunda kalmıştık. Evliya Çelebi'nin doğumunun 400. yılı dolayısıyla yurt içi ve yurt dışında geniş bir tanıtım faaliyetlerinin, seminer, sempozyum ve yayınların yapıldığı 2011 yılında 10 ciltlik Seyahatnâme'nin günümüz Türkçesiyle 20 cilt olarak yayınını tamamlamak nasip oldu.

***

Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin bütününde takip ettiğimiz usulü şöyle özetleyebiliriz:

Giyecek, değerli taş, para birimleri, ağırlık ve uzunluk ölçüleri, savaş araç ve gereçleri, sivil ve askeri kurum, makam, rütbe, unvan, lakap, meslek, esnaf, vb. isimlerin birçoğunun bugün bire bir kelime karşılıklarını bulmak imkânsızdı. Bunlar ya dipnotlar ile ya da eser sonuna konacak bir sözlük ile açıklanabilirdi. Bu durumda eserin arkasında sanki ayrı bir tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü oluşacaktı. Dipnotlarla metin içine bu sözlüğü yedirmek ise metnin akıcılığını kaybettirecekti. Bunun yerine, gerek duyulan yerlerde parantez içinde kısaca kelime karşılığı verildi; ancak bugün yaygın kullanış şekli varsa o tercih edildi.

Elinizdeki eser bugün okuyucuların rahatlıkla anlayacağı günümüz Türkçesi ile yazılmaya çalışıldı. Bugün kullandığımız Türk alfabesinde yer almayan harfler metinde kullanılmadı. Deyim ve terimlerin bazıları, eserin özelliği gereği korundu. Evliya Çelebi'nin üslûbuna mümkün olduğu kadar sadık kalındı. Metin içinde başkasına ait konuşmalar ile Evliyâ tarafından şive özellikleriyle nakledilen bölümler aynen korundu. Sadeleştirilmiş metin içinde, hemen her kelimenin bire bir karşılıkları verildi. Metnin akıcılığı için bazen cümlede tasarruflar yapıldı, ancak kesinlikle bilgi dışlanmasına gidilmedi.

Âyet, hadis, Arapça ve Farsça metinlerin orijinal metinleri veya transkripsiyonları verilmedi, Türkçe karşılıkları verildi. Âyet ve hadislerin kaynakları ibarenin yanında köşeli parantez içinde gösterildi.

Orijinal yazmada Evliyâ Çelebi›nin bırakmış olduğu kelime, satır, sayfa boşlukları yeni metinde de gösterildi. Çıkma ve derkenarlar metnin içinde işaret edilen yerlere yerleştirildi. Yazma eserin varak numaraları araştırmacılara kolaylık olması amacıyla metin içinde italik şekilde verildi.

Türkiye›deki yer isimleri bugünkü bilinen şekliyle yazıldı. Ancak yer isminin ilk geçtiği yerde gerek duyulduğunda bir defaya mahsus olmak üzere parantez içinde ismin orijinal şekli eklendi. «İslâmbol» kelimesi İstanbul şeklinde değiştirildi, ancak İstanbul yerinde kullanılan diğer isimler orijinal şekliyle bırakıldı. Yabancı yer ve ülke isimleri bugün Türkiye'de bilinen şekliyle kullanıldı. Yaygın olmayan yer isimleri ise özgün şekliyle bırakıldı.

Türk şahıs adları bugün kullanılan şekliyle yazıldı. Ancak Ahmed, Mehmed gibi isimlerdeki son harfler aslına uygun şekilde bırakıldı ve «t»ye dönüştürülmedi. Yabancı şahıs isimleri ise Türkiye›de bilinen imlâ ile yazıldı. Yaygın olmayan isimlerde orijinal şekli korundu. Arap isimlerinde bulunan terkipler gösterilmedi.

Dua ve övgü cümleleri sadeleştirildi ve metin içinde *italik* olarak verildi. Çok uzun dua cümleleri, metin içinde dua dışında bir anlam taşımıyorsa sadeleştirilmeden *italik* olarak yazıldı.

Şiirlerin diline dokunulmadan olduğu gibi verildi. Tarih düşürme beyit ve mısraları yanında tarih bulunuyorsa Miladi tarihe çevrildi, bunun dışında ayrıca bir hesaplama, hesap kontrolü veya tarih düzeltmesine gidilmedi. Atasözleri ve deyimler, yabancı dilde ise Türkçeye çevrildi, Türkçe ise orijinali ile birlikte parantez içinde karşılıkları verildi.

Hicri tarihler köşeli parantez içinde Milâdi tarihe çevrildi. Çok genişletilmiş olarak içindekiler ilâve edildi. Ayrıca eserden kolay yararlanmayı sağlayacak detaylı karma bir dizin hazırlandı.

Özgün metinde boş bırakılan bir kelimelik yerler için (---) işaretiyle, boş bırakılan satır miktarı ise noktalar arasında parantez içinde, bizim tarafımızdan ilave edilen yerler de köşeli parantez [xxx] içinde gösterildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

***

Yaşadığı ve gezdiği coğrafyayı bir belgesel canlılığında bize aktaran Evliya Çelebi'nin bu büyük eserini mümkün olduğunca günümüz görselleriyle ve belgesellerle tekrar canlandırmak ve yayınlamak fikrini devamlı taşımaktaydım. Özellikle serinin birinci cildini teşkil eden İstanbul'u, bütün tarihi eserlerinin bugün fotoğraflarıyla birleştirmek, İmparatorluğun sosyal ve iktisadi hayatını ortaya koyan esnaflarını da o günkü resimlerle (minyatürlerle) süsleyip canlandırmak düşüncesindeydim. İTO tarafından İstanbul cildinin minyatürlü yayın teklifi geldiğinde hiç olmazsa düşüncemin bir kısmını gerçekleştirmiş olacaktım. Böylece yola çıktık.

Konu İstanbul olunca minyatür bulmak daha kolaydı. Minyatürler için hemen Prof. Dr. Nurhan Atasoy hocama gittim. Çeşitli eserleri tarayarak konuya uygun minyatürleri tespit ettik. Hocama çok teşekkür ederim.

Osmanlı resim sanatının ustaları olan Matrakçı Nasuh, Saray Nakkaşhanesinden Nakkaş Osman, Levnî ve diğer sanatçıların eserlerinden seçtiğimiz 46 minyatürün 41 adedi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nden, 5 adedi ise İÜ. Nadir Eserler Kütüphanesi'nden alındı. Bu minyatürleri konuların uygun yerlere yerleştirdik.

Minyatürlerin temininde kolaylık gösteren Topkapı Sarayı Müzesi'nden Ayşe Erdoğdu, Zeynep Atbaş ve Sevgi Ağca Diker'e, eserin fikri tarafını geliştiren ve yayın için gayret sarf eden İstanbul Ticaret Odası'ndan Selim Süleyman, Arzu Seçil Combil ile Cemil Hakan Korkmaz'a, kitap tasarımını yapan Ragıp Öztürk'e, tashihlerde yardımcı olan Hatice Begüm Kahraman'a ve eserin dizinini hazırlayan Ruşen Deniz'e, ayrıca katkıda bulunan herkese teşekkür ederim.

Böylesine zor bir işi yaparken gözümden kaçan hataların okuyucu tarafından hoş karşılanacağını ümit ediyorum.

Bu büyük, dünya çapında eseriyle 7 iklim ve 18 padişahlık yeri 51 yıl boyunca gezip dolaşarak büyük bir coğrafyanın kültürünü ve hayatını 400 yıl öncesinden bize aktaran Evliya Çelebi'yi rahmetle yâd ediyorum.

Evliya Çelebi

Evliya Çelebi, İstanbul'da 25 Mart 1611 tarihinde dünyaya gelmiştir. Ailesi aslen Kütahyalıdır. Büyük dedesi Fatih Sultan Mehmed'in bayraktarlarından olup İstanbul'un fethine katılmış olan Yavuz Er Bey'dir. Babası ise Saray-ı Âmire'nin kuyumcubaşısı Derviş Mehmed Zıllî Efendi'dir. Annesi, Sultan I. Ahmed tarafından babasına bağışlanmış olan bir Abaza cariyedir. Kendisinin baba tarafından Hz. Peygamber'den geldiğini ve büyük dedelerinin Hoca Ahmed Yesevî'ye ulaştığını yazar.

Evliya Çelebi, Unkapanı'nda Sağrıcılar Mahallesi'nde dededen kalma evde doğmuştur. Çocukluğu İstanbul'da geçmiştir. Çocukluk yıllarında babasının memleketi olan Kütahya'ya gittiğini ve gelirken Bursa'ya uğrayıp bir müddet orada kaldığını da anlatır.

Evliya Çelebi, İstanbul'da yaşaması ve özellikle babasının Saray'da nüfuzlu kişilerden olması dolayısıyla zamanının en iyi hocalardan eğitim almıştır. Aynı zamanda devrin ileri gelen hocalarının çoğu babasının yakın dostudur. Böylece 7 yaşında iken İstanbul/Fatih'te Karaman Mahallesi'nde bulunan Sadizade Darülkurrası'nda okuyarak hafız olmuştur. Fatih'te Filyokuşu'nda bulunan Şeyhülislâm Hamid Efendi Medresesi'ndeki eğitimine 7 yıl devam edip Müderris Ahfeş Efendi'den ders görmüştür.

Musiki eğitimini Tokatlı Derviş Ömer Efendi'den almış ve çok iyi bir musıki bilgisine sahip olmuştur. Ayasofya Camii'nde bir Kadir gecesi Kur'an okurken sesini padişahın beğenmesiyle Saray'a alınmış ve orada da eğitimine devam etmiştir. Hatta bir gün hocası Evliya Mehmed Efendi, öğrencisini ziyarete gelmiş ve ne yaptığını sorduğunda Sultan IV. Murad "Efendi, ya bu bizim âsitanemiz tembel evi, meyhane ve eşkıya yatağı mıdır? Burada 3 bin kadar has hizmetçiler gece gündüz ilimle uğraşır..." diye cevap vermiştir. Evliya Çelebi böylece saray eğitimine ait de aydınlatıcı bilgi vermiştir. Evliya Çelebi'nin Saray'daki eğitim ve musahiplik hayatı 2 yıl sürmüştür.

Evliya Çelebi, öğrenimi sırasında Arapça ve Farsça öğrenmiş, sonra Rumca da görmüştür. Ayrıca konuşmaya yetecek kadar da Latince öğrenmiştir. İstanbul'u yazıp anlattıktan sonra 1640 yılında bir akrabasının teknesiyle yola çıkarak Bursa gitmiş ve böylece yıllar sürecek olan seyahati başlamıştır. 7 iklim, 18 padişahlık yerde 51 yıl devam eden seyahati boyunca yaklaşık 25 milyon km. kare yer gezmiş ve bu topraklarda 147 dil konuşulan topluluklar görmüştür. Yine kendi ifadesiyle 147 dil konuşulan toplulukları gezmiş ve onların dillerinden bir nebzecik de olsa eserine almıştır.

Seyyahımızın gezip dolaştığı coğrafyanın daha net anlaşılmasına yardımcı olması için Osmanlı coğrafyası içinde ve komşu topraklarda kurulmuş olan devletlerin isimlerini şöylece sıralayabiliriz. Almanya, S. Arabistan, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Cibuti, Çek, Eritre, Ermenistan, Filistin, Güney Sudan, Gürcistan, Habeşistan (Etiopya), Hırvatistan, Irak, İran, İsrail, Karadağ, Kenya, Kosova, Kuzey Sudan, Kuveyt, Lübnan, Macaristan, Makedonya, Mısır, Moldovya, Polonya, Romanya, Rusya (ve Rusya'ya bağlı özerk cumhuriyet olan Kabartay-Balkarya, Karaçay-Çerkezya, Çeçenistan, Dağıstan, Kalmukistan, Tataristan), Somali, Slovakya, Slovenya, Suriye, Türkiye, Ukrayna (bağlı Özerk Kırım Cumhuriyeti), Ürdün, Yunanistan.

İstanbul'a son gelişi 1670 yılıdır. 6 ay kaldığı İstanbul'da sıkılmış ve rüyasında babasının işaretiyle gezisinin gerçek gayesi olan Mekke ve Medine'ye giderek hac ibadetini yerine getirmek üzere 1671 yılında yakın dostu şair Sâilî Çelebi ile İstanbul'dan ayrılmıştır.

Hac sonrası yolda tanıştığı Circe Beyi Özbek Bey'in davetiyle çok hasret çektiği Mısır'a geçmiştir. Mısır'ın bütün şehirlerini gezdikten sonra Nil'in kaynağı olan Kamer Dağı'na kadar seyahat etmiş ve tabiat şartları dolayısıyla devam edemeyip Habeşistan ve Somali üzerinden Mısır'a (Kahire'ye) geri dönmüştür. Burada o muhteşem eserini düzene koymuş, gezi sırasına göre yazmıştır. 10. cildin sonlarında kayıtlı son tarih 1683'tür. Hangi tarihte ve nerede öldüğü kesin olarak tespit edilemeyen yazarın yalnızlık köşesine çekildiği Mısır'da 1685 tarihinden sonra öldüğü tahmin edilmektedir.

Görevleri: Evliya Çelebi hiç formel devlet görevi almamıştır. Ancak yine devlet adamları yanında görevler alarak bunları icra etmiştir. Bunlar müezzinlik, gümrük memurluğu, elçilik, arabuluculuk, sürsat zahiresi toplamak, vergi toplamak, ulaklık, vakıf yöneticiliği ve Kâbe'nin üstüne örtülen kisvenin nazırlığı olarak sıralanabilir. Evliya Çelebi'nin en büyük tutkusu seyahat etmek, ülkeleri ve toplumları gezip görmek, onlar hakkında edindiği bilgileri kitap haline getirerek gelecek nesillere miras olarak bırakmaktır. İlk görevi müezzinlik ve Erzurum gümrük katipliğidir. Defterdarzade Mehmed Paşa'nın Erzurum Eyaleti Valiliği'ne atanması üzerine Evliya Çelebi de Erzurum Gümrüğü'ne katip ve müezzinbaşı olmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bunların dışında elçilik (İran ve Hırvatistan) yapmış, Girit seferi öncesi sürsat zahiresi toplamak için Mora'da gezmiştir. Ulaklık (birkaç defa), vakıf mütevellîliği Dedesi Yavuz Er Beğ'in İstanbul Unkapanı'ndaki camiinin ve Şam'da Nureddin Şehid'in vakfının mütevellîliği) yapmış ve en son olarak da Mısır'da altın işlemeli olarak dokunan Kâbe Örtüsü nazırlığında bulunmuştur.

Kişiliği: Evliya Çelebi kendi ifadesiyle seyyâh-ı âlem ve nedîm-i benî âdemdir (dünya gezgini ve insanların dostudur). Her zaman insanlara yardımcı olan, onların dostu, arkadaşı ve sırdaşıdır. Çok önemli özelliklerinden biri de musahib olmasıdır. Bilindiği gibi çok sert mizaçlı bir padişah olan Sultan IV. Murad'a musahiplik yapmıştır. Bundan başka başta mensup olduğu Melek Ahmed Paşa, Köprülü Mehmed Paşa, İpşir Mustafa Paşa, Siyavuş Paşa, Murtaza Paşa, Derviş Mehmed Paşa ve Fazıl Ahmed Paşa gibi sadrazamlarla, zamanın en ünlü paşalarıyla, bilginlerle, İstanbul erenleriyle, sanat ve marifet erbabıyla, dervişlerle dostluk ve arkadaşlıklar kurmuştur. Çevresi ve dostluk yelpazesi oldukça geniştir.

Evliya Çelebi, küçük yaşta hafız olmuş ve dini ilimleri tam öğrenmiştir. İyi bir Müslüman ve dindar bir insandır. Ancak mutaassıp değildir. Dinî kurallara uyar ve gereklerini yerine getirirdi. Bütün kurallarına uyarak Kur'an'ı 8 saatte hatmederdi.

Evliya Çelebi, hiç evlenmemiştir. Hatta, evliliğin sıkıntılı bir iş olduğunu ve bekârlığın büyük nimet olduğunu da bazı yerlerde ifade etmiştir. Ancak güzel kadınlara karşı ilgisiz değildir. Hayatı boyunca hiç sakal ve bıyık bırakmamıştır. Kendisinin devamlı tıraşlı olduğunu yazmaktadır.

Evliya Çelebi, gezdiği yerlerde, özellikle yabancı devletlerde çok itibar görmüş, oranın imparator, kral, sultan, padişah ve yöneticileriyle de görüşüp sohbet etmiştir. Viyana'da Avusturya imparatoru, Dağıstan seyahati sırasında Dağıstan padişahıyla ve Sudan'da Funcistan'da Func sultanı ile görüşmüştür. Kalmuk ülkesini ziyaret ettiğinde de oranın kralı Taysı Şah ile görüşmesi de ilginçtir. Kırım'da Kırım hanlarıyla birkaç defa görüşüp yanlarında uzun zaman geçirmiş, hatta Kırım Hanı Mehmed Giray Han ile seferlere bile katılmıştır.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi

Toplam 10 cilt ve 4 bin yazma sayfadan oluşan bu büyük eserini Evliya Çelebi, 50 yıldan fazla bir zaman zarfında dolaşıp gördüğü ülkelerle ilgili aldığı notlar üzerine oluşturmuştur. Eser, seyahatin son durağı olan Mısır'da kitaplaştırılmış, 1740'lı yıllarda Circe Beyi Özbek Bey'in varisleri tarafından Dâdüssaade Ağası hacı Beşir Ağa'ya hediye edilmiş ve onun tarafından İstanbul'a getirilmiştir.

Seyahat etmesine sebep olarak gösterdiği rüyasını şöylece özetleyebiliriz: İstanbul'da olan köyleri, çevresinde olan bağları, bahçeleri görünce içine büyük seyahat arzuları düşer, "Aya, anne, baba, üstat ve kardeş kahrından kurtulup dünyayı nasıl dolaşırım?" ve "«Aya âlemi seyredip Arz-ı Mukaddese'ye, Mısır ve Şam'a, Mekke ve Medine'ye varıp o Varlıkların İftiharı›nın Ravza-i Mutahhara'sına yüz sürmek kısmet ola mı?" diye ağlayıp inler, sızlanır ve serseri olurdum" diye gezip dolaşmak, Mekke'de Kabe'yi ve Hz. Peygamber'in yattığı şehir olan Medine'yi ziyaret etmeyi çok arzuladığını belirtir.

Evliya Çelebi, 1040 yılı Muharrem ayının 10. günü (19 Ağustos 1630) rüyasında kendisini Eminönü'ndeki Ahi Çelebi Camii'nde bulur. Camiin içine büyük bir kalabalık dolar. Hemen yanındaki zata bunların kim olduklarını sorar. Kendisine cevap veren ve rehberlik eden Cennetle müjdelenenlerden ve okçuların piri Sad bin Ebi Vakkas'tır. Gelenlerin peygamber ruhları, sahabeler ve tabiiler olduğunu ve Kırım'da zorda kalan İslâm askerlerine yardıma gittiklerini söyler. O sırada kapı açılır ve bütün hazır olanlar ayağa kalkarlar. Gelen zat Hz. Peygamber'dir. Cemaat sabah namazı için toplanmıştır. Sad bin Ebi Vakkas, Evliya Çelebi'ye ezanı Bilal-i Habeşî'nin okuyacağını ve kendisinin de kamet getirmesi gerektiğini bildirir. Namaz kılındıktan sonra elinden tutup Hz. Peygamber'e takdim eder ve ondan şefaat dilemesini söyler. Evliya Çelebi de,

"Şefaat yâ Resulallah diyeceğimiz yerde seyahat yâ Resulallah demişiz" der. Hz Peygamber gülümseyip de "Allah›ım, şefaati, seyahati ve ziyareti sağlık ve esenlikle kolaylaştır" der. Uykudan uyandıktan sonra rüyasını Kasımpaşa Mevlevihane Şeyhi Abdullah Dede'ye yorumlatır ve rüyasında gördüğü herkesin kabirlerini ziyaret edeceği ve Hz. Peygamber'in şefaatine de nail olacağı müjdesini alır.

«On İki İmamın elini öpmüşsün, dünyada himmetli olursun, Aşere-i Mübeşşere ellerini öpmüşsün, cennete girersin, Çâr-yâr-ı Güzin'in mübarek ellerini öpmüşsün, dünyada bütün padişahlarla sohbet etme şerefine erip has nedimleri olursun. Ola ki Hz. Risâlet›in cemalin görüp mübarek ellerini öpüp hayır duasını almışsın, iki dünya mutluluğuna ulaşırsın. Sa'd ibn Ebî Vakkas›ın öğüdü üzerine önce bizim İstanbulcağızımızı yazmaya gayret edip elinden geleni sarf eyle, ‹Takdir edilen olur› fehvasınca sana da takdir olan nasibin elbette gelir»

Evliya Çelebi bundan sonra İstanbul'u dolaşıp yazmaya başlar. Ardından 51 yıl sürecek seyahati başlar. Son durak Mısır'dır.

Evliya Çelebi, gezip dolaştığı yerlerde nelere dikkat edip eserine neleri yazacağına dair önce rüyasında gördüğü Sa'd ibn Ebi Vakkas'tan, sonra da babasından talimat ve tavsiyeler almıştır. Bu tavsiyeler üzerine çok önemli bir şablon hazırlamıştır. Gittiği yerlerde öğrendikleriyle bu şablonun içini mümkün olduğunca doldurmuştur. Öğrenemedikleri kısımları da boş bırakmıştır. Öncelikle o şehrin tarihini, kalesini, mimari yapılarını, halkın yedikleri içtikleri, yetiştirdikleri, dilleri, davranışları, sosyal ve etnik yapı, meczuplarına kadar insan yapısını, erenlerini, bölgedeki ırmak, göl, dağ, yayla, bağ-bahçe, çiçekleri, hayvanları, dahası akla gelebilecek bütün sorulara cevap olacak bilgileri erişebildiği kadar bulup Seyahatnâme'sine almıştır. Bu çerçevede bölge insanlarının geçimlerini ve hayat meşgalelerini de titizlikle incelemiş, gezip dolaşarak bizzat gözlemlemiş, yerel yöneticilerden bilgi almış, sicil kayıtlarını inceleyip yazmıştır. Gezip gördüğü her şeyi not olarak tutmuş ve en son Mısır'da notlarını bir araya getirerek eserini tamamlamıştır. Hatta aldığı notlardan bazıları kaybolmuş, bunları da yeri geldiğinde belirtmiştir.

Evliya Çelebi'nin İstanbul'u

Elyazması olarak 4.000 sayfadan ve 10 ciltten oluşan bu muhteşem eserin birinci cildi sadece İstanbul'a tahsis edilmiştir. İstanbul'un ilk kurucusundan başlayıp 11. Kurucu saydığı Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesine kadar geçirdiği tarihi dönemleri, İstanbul'un surlarını, kapılarını, kara ve denizde buluna tılsımlarını, madenlerini, kasabalarını, tarihi yapılarını anlatmış, camiler, medreseler, mektepler, çeşmeler, kiliseler, mesireler, bahçeler vs. şehre ait ne varsa bunları tek tek yazmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fatih Sultan Mehmed'e kadar olan padişahlar Bursa'da medfun oldukları için İstanbul padişahlarını, Fatih'ten Sultan IV. Mehmed'e kadar geçen sultanların saltanat yıllarını, olaylarını, hikayelerini, sadrazam, vezir, bilginler, şeyhler ve şairler olarak hepsini anlatıp vefat edenlerin mezarlarını dahi yazmıştır. Hatta kendisinin yetiştiği ve hikayelerini dinlediği ermişleri ve meczupları da kitabına almıştır ki bugün İstanbul'a ait bilinen ve çoğu başka kaynakta geçmeyen şahıslara ait de bilgi vermiştir. Hiçbir kaynakta bu denli geniş bilgi bulamadığımız esnaflara da geniş yer vermiştir.

Evliya Çelebi ve Esnaf

Evliya Çelebi kadar esnaflara yer veren hiç bir yazar yoktur. Öncelikle İstanbul esnafını (resmi bir tören dolayısıyla) çok geniş olarak anlatmıştır. Yayınladığımız 1. ciltte 190 sayfa tutan esnaf bölümünde 47 bölüm başlığı altında sıraladığı esnaf isimleri şöyledir:

1. bölüm: Çavuşân alayı,
2. bölüm: Asesbaşı askeri,
3. bölüm: Ordu mollası,
4. bölüm: Hekimbaşı,
5. bölüm: Çiftçibaşı,
6. bölüm: Ekmekçiler,
7. bölüm: Karadeniz gemicileri,
8. bölüm: Akdeniz reisleri,
9. bölüm: Mısır ve Akdeniz sahili tüccarları,
10. bölüm: Kasaplar,
11. bölüm: Geleneksel yemek: Başçı (kelle) aşçıları,
12. bölüm: Rahmanın rahmeti: Aşçılar,
13. bölüm: Tatlı dilli: Helvacılar,
14. bölüm: Balık emini: Balık emininin himayesi altında olan esnaflar,
15. bölüm: Ümenâ-yı Sultanî,
16. bölüm: Tacir bakkallar,
17. bölüm: Pazarbaşı yemişçileri,
18. bölüm: Kılıççılar,
19. bölüm: Tüfekçiler,
20. bölüm: Ateş saçan demirciler,
21. bölüm: Çilingir demircileri,
22. bölüm: Kazancıbaşı,
23. bölüm: Zergerân yani kuyumcubaşı,
24. bölüm: Dökmecibaşı,
25. bölüm: Yaycıbaşı,
26. bölüm: Hayyatlar yani terziler,
27. bölüm: Haymeci yani çadırcılar,
28. bölüm: Kürkçüler,
29. bölüm: Ahîler yani debbağlar,
30. bölüm: Saraçlar,
31. bölüm: Pabuççu: yani ayakkabı dikicileri,
32. bölüm: Paşmakçı kavaflar,
33. bölüm: Attarlar,
34. bölüm: Berberler,
35. bölüm: Hamamcılar,
36. bölüm: Cihan nakkaşları,
37. bölüm: Eski bedesten,
38. bölüm: Yeni bedesten,
39. bölüm: Doğramacılar,
40. bölüm: Çalıcı mehterân yani zurnacıbaşı,
41. bölüm: Cambaz ve çeşitli pehlivanlar,
42. bölüm: Marangozlar, Duvar ustaları, Keresteciler, Bıçkıcılar, Sıvacılar, Camcılar, Alçıcılar, Horasancılar,
43. bölüm: Hânende, mutrib ve rakkaslar,
44. bölüm: Mutrıblar Sitâyişnâmesi,
45. bölüm: Oyuncular, çalıcılar ve güldürücüler,
46. bölüm: Hoş-sohbet nedimler ve taklitçiler,
47. bölüm: Bozacılar.

İstanbul esnafıyla ilgili kısımda 47 bölüm içinde 1.100 adet meslek sahibi anlatılmıştır.

Evliya Çelebi, bunların ilk kurucuları ve pirleri kimdir, kaç dükkan ve kaç kişiler ve ne iş yaparlar, tek tek yazmıştır. Aynı şekilde bir benzerini Mısır için de yapmıştır. Üstelik Mısır esnafını saydıktan sonra Mısır'da olup da başka yerlerde olmayan ve başka yerlerde olup da Mısır'da olmayan esnafı da anlatmıştır. En onurlu ve itibar gören mesleklerin yanında, insanların hoş karşılamadıkları ve genel ahlaka aykırı meslekleri bile açıklıkla yazmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Seyahatimin ve ülkeleri gezip tozmamın sebebi 23
Eski şehrin ve büyük kalenin tamirini bildirir.....25
Karadeniz'in fethini (Karadeniz Boğazı'nın açılmasını) bildirir 28
Akdeniz ile Karadeniz'in arasını bidirir.....29
Kostantin'in İstanbul surunu yapışını ve kalenin şeklini bildirir 32
Kostantin'in İstanbul suruna eklediği yapıları bildirir 33
Her dilde İstanbul isimlerini bildirir.....34
Kostantiniyye Kalesi'nin fırdolayı büyüklüğü ne kadar adımdır onu bildirir.....34
O tarihte hakir İstanbul Kalesi'ni fırdolayı adımladığımızı bildirir.....35
İstanbul Kalesi'nin 27 adet kapısı aralarının ne kadar adım olduğunu bildir.....36
İstanbul'un içinde ve dışında olan acayip ve garip tılsımları bildirir.....36
Denizle ilgili olan acayip tılsımları bildirir 38
İstanbul'un içinde ve dışında Tanrı eseri madenleri bildirir.....38
Muaviye halifeliği yıllarında ilk Kostantiniyye gazası 40
Fatih Sultan Mehmed Han'ın Kostantiniyye şehrini kuşattığını bildirir.....49
Garip, acayip ve benzersiz hikâye.....52
Osmanoğlu'na Fransa kralının yakınlığını bildirir.....54
Fatih Sultan Mehmed oğlu Cem Şah'ın macerasının anlatılması 54
Yâvedûd Sultan hikâyesi 55
Okmeydanı fethinin anlatılması 58
Ganimet mallarının bölüşülmesi 58
Mutluluk evi Yeni Saray'ın özellikleri 59
Eski sarayı yaptığını bildirir.....60
Fetih sırasında İstanbul'a hâkim atananları bildirir.....61
İstanbul şehri içinde olan selâtin camilerini bildirir.....67
Büyük Ayasofya'nın şeklini, sanatlı yapılarını, uzunluk ve genişliğini bildirir 68
Gülâbî Ağa'nın başından geçenler 71
Ayasofya makamlarını bildirir.....73
Fatih Sultan Mehmed Han Camii'nin vasıfları.....74
Mimarbaşı ile Fatih'in mahkemede yüzleştiklerini bildirir.....75
Fatih Gazi'nin saltanatları zamanındaki fetihlerini bildirir.....76
Sultan Bayezid Han ı Veli Camii'nin vasıfları.....76
Sultan I. Selim Han'ın Camiinin vasıfları 78
Sultan Süleyman Camii'nin vasıfları.....81
Anadolu tarafındaki hayratlarını bildirir 86
Mekke ve Medine'de olan hayrat ve hasenatları bildirir.....86
Şehzade Sultan Mehmed Camii'nin vasıfları 87
Sultan Şehzade Cihangir Camii.....87
Haseki Sultan Camii özellikleri.....87
Mihrimâh Sultan Selâtin Camii.....87
Kutlu zamanlarında sadrazamlık makamına atadıkları veziriazamları bildirir.....88
Veziriazamlık nasip olmayan kubbe vezirlerini bildirir 88
Süleyman Han'ın beylerbeyilerini bildirir 88
Süleyman Han'ın kaptanlarını bildirir.....89
Süleyman Han devrindeki defterdarları ve nişancıları bildirir.....89
Süleyman Han zamanlarında olan beyleri bildirir.....92
Süleyman Han'ın bilginlerinin meşhurlarından bazılarını bildirir 92
Sultan Süleyman'ın Kanunnâmesi'nin tertip ve kurallarını bildirir.....92
Âl-i Osman kanunları ve Nasîhü'd-devle Süleyman Han'ın ayini.....92
Anadolu tarafında olan eyaletleri, sancakları, zeamet ve timarları, muaf ve müsellemleri bildirir 94
Her beylerbeyinin ne miktar hâssı vardır onu bildirir 94
Her eyalette ne kadar sancak var ise isimleriyle bildirir 95
Rumeli Eyaleti.....95
Anadolu Eyaleti sancaklarını bildirir 95
Karaman Eyaleti.....95
Sivas Eyaleti.....95
Bosna Eyaleti.....95
Kaptan Paşa Eyaleti.....95
Mora Adası Eyaleti.....95
Budin, Eğri ve Kanije eyaletleri.....95
Eğri Eyaleti.....95
Kanije Eyaleti.....96
Uyvar Eyaleti.....96
Tımışvar Eyaleti.....96
Varat Eyaleti 96
Macar yurdu Erdelistan Eyaleti.....96
Eflâk ve Boğdan Eyaleti.....96
Özü yani Silistre Eyaleti.....96
Kırım yarımadası Eyaleti.....96
Kefe Eyaleti.....96
Kıbrıs Eyaleti.....96
Girit adası Eyaleti.....96
Şam Eyaleti 97
Trablusşam Eyaleti 97
Halebü'ş-şehba Eyaleti.....97
Adana Eyaleti 97
Diyarbakır Eyaleti.....97
Kars Eyaleti 97
Çıldır yani Ahıçka Eyaleti 97
Gürcistan Eyaleti 97
Trabzon Eyaleti.....97
Rakka Eyaleti.....97
Cennet benzeri Bağdad Eyaleti 97
İmâdiye Eyaleti.....98
Basra Eyaleti.....98
Lahsa Eyaleti 98
Yemen Eyaleti 98
Habeş Eyaleti.....98
Mekke Eyaleti.....98
Mısır Eyaleti.....98
Magrib Trablusu, Tunus ve Cezayir eyaletleri.....98
Musul Eyaleti 98
İman seddi Van Eyaleti.....98

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Erzurum Eyaleti....98
Şehrezul Eyaleti....98
Süleyman Han kanunnamesine göre her sancakbeyinin kanunlarını bildirir....98
Her sancakbeyinin, defter kethüdalarının ve timar defterdarlarının ne denli hâsları olduğunu bildirir....99
Rumeli Eyaleti....99
Bosna Eyaleti beylerinin hâsları....99
Adalar (Cezayir) Eyaleti beyleri hâssı....99
Budin Eyaleti beyleri hâssı....99
Tımışvar Eyaleti [beyleri hâssı]....99
Anadolu Eyaleti [beyleri hâssı]....99
Karaman Eyaleti sancakbeyleri hâssı....100
Kıbrıs Eyaleti [sancakbeyleri hâssı]....100
Trablusşam Eyaleti....100
Şam Eyaleti....100
Halep Eyaleti beyleri hâssı....100
Zülkadriyye yani Maraş Eyaleti....100
Rum Sivas Eyaleti....100
Erzurum Eyaleti'ndeki beylerin hâssı....101
Kars Eyaleti'nde beylerin hâssı....101
Çıldır yani Ahıçka Eyaleti'nde sancakbeylerinin hâssı....101
Trabzon Eyaleti....101
Diyarbakır Eyaleti'nde sancakbeyleri hâssı....101
Rıkka (Rakka) Eyaleti'nde sancakbeyleri hâssı....101
Bağdad Eyaleti'nde beylerin hâssı....101
Van Eyaleti'nde sancakbeylerinin hâssı....102
Musul Eyaleti'nde sancakbeyleri hâssı....102
Süleyman Han kanununa göre her beylerbeyilik kaç kılıçtır, bütün askeri ne kadar olur, her sancakta ve eyalette ne denli timar ve zeamet vardır onları bildirir....102
Rumeli ve Anadolu Eyaleti'nde her sancağın timar ve zeametlerinin ne kadar olduğunu bildirir....102
Her sancağın zeamet ve timarını bildirir....103
Her sancakta ne denlü çiftlik kaldırılıp zeamet ve timar verildiği anlatılır....103
Kaptan Paşa yani Cezayir [Adalar] Eyaleti....103
Karaman Eyaleti....103
Rum yani Sivas Eyaleti....103
Maraş Eyaleti....103
Halep Eyaleti....104
Şam Eyaleti....104
Kıbrıs Eyaleti....104
Trablusşam Eyaleti....104
Rıkka Eyaleti....104
Trabzon Eyaleti....104
Diyarbakır Eyaleti....104
Erzurum Eyaleti....104
Çıldır Eyaleti....104
Van Eyaleti....105
Süleyman Han'ın divan tertibi hakkındaki kanunları....105
Süleyman Han'ın saltanatı zamanlarında yapılan güzel fetih ve gazaları bildirir....106
Sultan II. Selim oğlu Sultan III. Murad'ın saltanat yıllarının özeti....114
Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han saltanatı....114
Sultan Ahmed Han saltanatına toplu bakış....115
Sultan Ahmed Han'ın selâtin camiinin vasıfları....118
Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa'nın tahta çıkışının kısaca anlatımı....120
Ahmed Han oğlu Şehit Sultan Osman'ın saltanat yıllarının özeti....120
Osman Han'ın şehit edilmesinde bulunan âlimler....120
Padişah Sultan Osman'ın Hotin tarafına sefere çıkması....120
Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa ikinci kez tahta çıkışı....122
Sultan Ahmed Han oğlu Sultan IV. Murad Han'ın saltanat yıllarının anlatılması....125
Sultan IV. Murad Han'ın camii olan Gül Camii'nin özellikleri....126
Sultan Murad Han'ın tahta çıkışından saltanatının sonuna kadar olanları bildirir....126
Evliya'nın başından geçenler bu hakirin Harem i Hâssa (saraya) girişini bildirir....134
Murad Han'ın vasıfları....139
Başka bir olay....139
Bir başka özelliği....139
Murad Han'ın alışkanlıkları....140
Merhum Sultan IV. Murad Han efendimiz zamanında olan vezir kaptan paşaları bildirir....141
Murad Han'ın zamanında olan şeyhülislâmları ve diğer büyük âlimleri bildirir....142
Murad Han'ın defterdarlarını bildirir....142
Sultan IV. Murad Han'ın adaletli zamanında olan İstanbul mollalarını bildirir....143
Sultan Murad Han'ın zamanındaki yeniçeri ağalarını bildirir....143
Gazi Sultan Murad Han'ın cennet benzeri Bağdad'ı fethettikten sonra İstanbul'a gelip Akdeniz'de Malta Adası'nın fethi için Mora'da Avarin'e, oradan Donanma-yı hümâyûna binip Malta gazasına gittiklerini bildirir....143
Sultan IV. Murad Han'ın vefatları mersiyeler ile bildirir....144
Sultan İbrahim Han'ın toprağı tertemiz olsun tahta çıkışı....147
Sultan İbrahim devrindeki vezirleri bildirir....147
Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan olan eyalet vezirlerini bildirir....147
İbrahim Han zamanında isyan eden vezirleri bildirir....147
İbrahim Han fermanı ile Yeni Saray'da yapılan kasırların tarihlerini bildirir....147
Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan serdarların fetihlerini bildirir....148
İbrahim Han zamanında, Akkirman askerlerinin yardımı ve Tatar Han eliyle Eflâk ve Boğdan Vilâyeti....148
İbrahim Han zamanında ve Serdar Silahdar Yusuf Paşa eliyle Girit Adası'nda Hanya Kalesi....148
Hain İpşir Paşa eliyle mazlum Varvar Ali Paşa'nın bozguna uğraması....149
Sultan Ahmed Han oğlu şehit Sultan İbrahim Han'ın saltanat yıllarının sonları....149
Sultan İbrahim Han oğlu şanı yüce Sultan IV. Mehmed Han'ın saltanat yılları....150

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sultan IV. Mehmed Han'ın dış görünüşü 150
Zamanında olan veziriazamları bildirir 151
Sultan Mehmed Han'ın zamanında olan eyalet vezirlerini bildirir 154
Saygın evlatları olan şehzadeleri 155
Sultan Mehmed Han'ın kendilerinin yaptıkları savaşları ve serdarlarının fetihleri ve savaşları bildirir.....155
Ali Paşa'nın tarihinde Erdel ülkesinde Kemen Yanoş üzerine serdar olduğunu bildirir.....159
Raba Nehri kıyısında Sadrazam, İsmail Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa'nın tedbirsizliği sonunda İslâm askerinin bozulması 159
Kamaniçe Kalesi'nin fethedilmesi 160
Veziriazam Mustafa Paşa eliyle Çehriliçse Kalesi'nin fethedilmesi ..160
Sultan IV. Mehmed Han'ın validesi camiinin özellikleri 161
Şeyh Hazret-i Ebülvefa Selâtin Camii 162
İstanbul içinde ilk defa yapılan vezir, devlet adamı ve ileri gelenlerin camileri.....165
İstanbul içinde olan eski mescitleri açık seçik bildirir 167
Sultan Süleyman ve II. Selim Han zamanında Koca Mimar Sinan b. Abdülmennan Ağa'nın hendese ilmi ile yaptığı güzel mescitler zikrolunur.....167
İstanbul şehrinde ne kadar sultan, vezir, âlim, ileri gelenler beylerbeyi medreseleri var ise mümkün olduğu kadarıyla tarihleri ve pâyeleri ile bildirir.....168
İstanbul içinde ne kadar eski sultanların dârülkurrâları varsa onu bildirir.....169
İstanbul'da ne kadar bin dârüttalim, elif-be okuyan sıbyan mektebi var ise onu bildirir 170
İstanbul'da ne kadar dârülhadis dershaneleri varsa onu bildirir.....170
İstanbul'da ne kadar tarikat ehli tekkeleri var ise onu bildirir 170
İstanbul'da ne kadar imaret (aşevi) var ise onu bildirir.....170
İstanbul şehrinde olan hastahaneleri ve tımarhaneleri bildirir 171
İstanbul içindeki vezir, âlim, ileri gelen sarayları ve çeşitli evlerin bazıları, tarihleri ile anlatılır.....171
Yüce saltanat merkezinde olan hâcegân hanlarını bildirir 172
Belde-i Tayyibe (İstanbul) içinde gelen-giden yolculara ait ne kadar misafirhane, kervansaray varsa onları anlatır 173
İstanbul içinde bulunan mücerred yani bekâr odalarını bildirir 173
Eski Makedonya şehrinde (İstanbul'da) sultanlar, vezirler, devlet adamları ve ileri gelen hayır eserlerinden sanatlı, tarihli ne kadar hayat pınarı çeşme varsa onu bildirir.....173
İstanbul şehri içinde Kerbelâ şehitleri mübârek ruhları için yapılan nakışlı ve süslü sebilleri sanatlı tarihleri ile bildirir 175
İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar'da bulunan ve güzel şehrin yüz akı olan eski sultanların hamamlarını, suyuyla, havasıyla ve sanatlı tarihleri ile bildirir.....178
Hamamların dağıtılmasının anlatılması 178
İstanbul Kalesi dışında olan hamamları bildirir 179
Osmanlı padişahları hamamı 182
Yukarıda yazılan hamamların sanatlı tarihlerini bildirir.....182
İstanbul'da gömülü Osmanoğullarının geçmiş sultanlarından, Fatih Sultan Mehmed'den günümüze kadar defnedilen padişahların nur dolu kabirlerinin sanatlı tarihleri ile ziyaret yerlerini bildirir 182
Fatih'in kutlu zamanlarındaki şairleri bildirir 183
Fatih'in kutlu zamanlarında olan şeyhleri bildirir.....183
Fatih Sultan Mehmed oğlu Sultan Bayezid i Velî ziyaretgâhı 184
Sultan Bayezid i Veli zamanında olan veziriazamları bildirir.....184
Bayezid Han nişancıları zikreder 185
Sultan Bayezid i Veli zamanında olan şeyhülislâm ve diğer bilginleri bildirir 185
Bayezid Han devrinde olan şeyhleri bildirir.....185
Bayezid Han zamanındaki seçkin şairleri bildirir 185
Sultan Bayezid Han oğlu Sultan I. Selim Han ziyaret yeri 186
Sultan Selim zamanındaki vezirleri bildirir.....186
Selim Han zamanında olan defterdarları bildirir.....187
Sultan Selim Han zamanında olan bilginleri bildirir.....187
Selim Han zamanında olan fasih ve beliğ şairleri bildirir 187
Sultan Süleyman Han'ın kabirlerini ve ölüm tarihlerini bildirir 188
Süleyman Han'ın şehzadeleri Allah hepsine rahmet eylesin.....188
Şehzade Sultan Mustafa'nın şehit edilmesi.....189
Süleyman Han oğlu Şehzade Sultan Mehmed ziyaret yeri 189
Şehzade Sultan Cihangir'in ziyaret yeri.....189
Sultan II. Selim'in yaptığı eserleri, saltanatını ve ömrünün müddetini bildirir.....189
II. Selim Han şehzadelerinin ziyaret yeri 190
Sultan III. Murad'ın türbesi, şehzadeleri, tahta çıkışları, ömürleri ve ölüm tarihlerini bildirir 190
Sultan III. Mehmed Han'ın ziyaretlerini bildirir 190
Merhum Sultan Mehmed'in şehzadeleri 192
Merhum Sultan Ahmed Han'ın türbesi, saltanatı terk edişi ve ölüm tarihini bildirir 192
Sultan Ahmed Han toprağı temiz olsun şehzadelerinin ziyaret yerleri.....192
Murad Han zamanında olan şairleri bildirir 192
Sultan Mustafa'nın ziyaret yeri 192
Ahmed Han oğlu Sultan İbrahim Han ziyaret yeri.....193
İstanbul içinde gömülü olan vezirlerin türbeleri ve tarihleri ile ziyaret yerlerini bildirir 194
İstanbul'un içinde ve dışında gömülü olan büyük evliyalar, zamanın bilginleri olan şeyhülislâmlar, âlimler, salihler, meşhur mollalar ve hal sahibi şeyhleri tarihleri, binaları ve gömülü oldukları semtleriyle bildirir.....197
Fatih Gazi'deki evliyaullahları ve diğer kabir sahiplerini bildirir.....197
Hakirin çocukluk hâlleri.....198
Sultan Ahmed Han zamanında vefat eden büyük bilginleri ziyaretlerini bildirir.....200
Kapanî Mehmed Efendi'nin menkıbelerinden 206
Bu hakir Evliya'nın zamanında hayatta olup ellerini öperek hayır dualarını aldığımız büdelâ (abdallar), melâmîler ve meczup ermiş kimseleri bildirir.....207
Şeyhlerin silsilesi.....212
İstanbul dışında üç mevleviyet yerde, Karadeniz Boğazı'na kadar mamur ve İrem bağı gibi şehirleri, imaretleri, camileri ve diğer hayır yapıları ile ziyaret yerlerini tarihleri ile bildirir 215
Yenikapı kasabasının imaretlerini bildirir 215
İstanbul surlarının dışında havadar ve lâle bahçesi olan Topçular Mahallesi 215
Sur dışındaki mahallelerden mamur Otakçılar.....215
Nişancı Paşa kasabası.....218

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kûzeciler kasabası yani Çömlekçiler Mahallesi 218
Zalpaşa kasabasının ziyaret yerleri.....219
Büyük şehir Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretlerinin [Eyüp'ün] cami, mescit, medrese, han, hamamları ve diğer imaretleri ile ziyaret yerlerini tarihleri ile bildirir.....219
Büyük Eyüp şehrinin camilerini bildirir.....219
Hz. Ebu Eyyub ı Ensarî ve diğer büyük evliyaların ziyaret yerleri, âlimlerin, salihlerin, şeyhlerin, vezirlerin, devlet adamlarının ve diğer ileri gelenlerin mezarlarını tarihleri ile tek tek bildirir 221
Sütlüce kasabasının cami, mescit, medrese, han, hamam, tekke ve köşkleri ile ziyaret yerlerini tarihleri ile bildirir 224
Kara Pirî Paşa kasabasının imaretleri, bağ ve bahçeleri, haneleri ve mesire yerlerini bildirir 225
Hasköy kasabasında olan cami, mescit, tekke, han, hamam, dükkân, evler ve diğer imaretleri bildirir.....226
Kasımpaşa şehrinin bütün imaretlerini, hanelerini, İrem bağlarını, tersane ve ziyaret yerlerini bildirir 227
Dinlenme ve mesire yeri olan tekkeler.....230
Kasımpaşa şehrinin içinde ve dışında yatmakta olan büyük zâtların ve ileri gelenlerin nur dolu mezarlarını ve ziyaret yerlerini bildirir.....232
Eski yapı, büyük kale Galata şehrinin ilk kurucusu, şekilleri, içinde olan imaret ve bütün özelliklerini bildirir.....233
Galata Kalesi'nin şekli 233
Galata Kalesi içindeki camileri bildirir 234
Büyük şehir Galata'nın hâkimlerini bildirir 235
Tophane şehrinin yapıları, hayır eserleri, görülecek yerleri, Topçular İşliği, balyemez topları ve çarşılarını bildirir.....236
İslâm ordusunun topçu sınıfının binası 237
Bu kadar mamur ve bakımlı büyük şehir içinde olan camileri bildirir.....238
Seçkinlerin ve halkın mesire yerlerini bildirir.....239
Tophane şehrinde gömülü büyük velilerin, âlim, şeyh ve vezirlerin nur dolu mezarlarını bildirir.....243
Beşiktaş şehrinin imaretleri, hayır yapıları, haneleri, acayiplikleri ve ibret verici eserlerini bildirir.....243
Osmanoğulları bahçelerini bildirir 243
Beşiktaş şehrinde olan camileri bildirir.....244
Beşiktaş'ta yatmakta olan büyük velilerin kabirlerini bildirir.....245
Ortaköy kasabası imaretlerini bildirir.....245
Kuruçeşme kasabası imaretlerini bildirir 245
Arnavutköy kasabası imaretlerini bildirir.....246
Büyük şehir ve eski kale Rumeli Hisarı'nın şeklini, imaretlerini ve hayır yapılarını bildirir.....246
İstinye kasabası imaretlerini bildirir.....247
Yeniköy adlı kasabanın hayır eserleri ve imaretlerini bildirir 247
Tarabya kasabasının imaretlerini bildirir.....248
Büyükdere kasabasının imaretini bildirir 248
Sarıyer kasabasının imaretlerini bildirir 248
Boğazhisarı Kalesi'nin yapısını bildirir 249
Anadolu Kilidülbahr Kalesi'ni bildirir 249
İrem kasabası Beykoz'un imaretlerini bildirir.....250
Kanlıca kasabasının imaretlerini bildirir 250
Anadolu Hisarı ve yapılarını bildirir 251
Çengelköy kasabasının özellikleri.....251
İstavroz kasabasının özellikleri 251
Büyük şehir, eski belde, mamur Üsküdar'ın cami, medrese, han, hamamları ve diğer yapılarını bildirir 254
Gönlü yanık, şanlı derviş tekkelerinin özellikleri 256
Büyük velilerin ve şeyhlerin nurlu kabirlerini ve ziyaret yerlerini bildirir.....257
Kadıköy imaretini bildirir.....258
İstanbul toprağının dört tarafında padişahlara mahsus ne kadar İrem bağlarına benzer hasbahçeler varsa onların isimlerini bildirir...261
İstanbul'un dört tarafında halkın ve ileri gelenlerin beraber bulunduğu mesire ve dinlenme yerlerini bildirir.....261
Bu dünyada benzeri olmayan İstanbul içinde ne kadar kara ve deniz tüccarı, ne miktar maarif erbabı iş sahipleri, ne kadar işsiz hilekâr, ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin çeşit uğraş sahipleri var ise onları bildirir.....267
Büyük peygamberlerin sanatları.....267
Allah'ın emri Cebrail'in aracılığıyla Hz. Peygamber'in fütüvvetnamesi ve Çâryâr-ı Güzîn ile görüşmesi 267
Bütün tarikatların ebcedini bildirir 272
Sultan IV. Murad Han'ın fermanıyla İstanbul'un dört mevleviyet şehrini yazıp imaretlerini, mirî emanetlerini, hayır eserlerini ve bütün alâmetlerini bildirir.....277
İstanbul'un anlatılması 277
İstanbul mollası arzının sureti 278
Belde-i Tayyibe yani Kostantiniyye'nin özellikleri 278
İstanbul'un mevleviyet yerinde ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin esnaf askeri var ise onları kanunları, kuralları ve pir-perverleri ile yollu yollunca esnaf alayları ile önderlerinin gömülü olduğu diyarlar ile bildirir 280
Çavuşan esnafı alayı.....280
Subaşı, yani çöplük subaşısı.....280
Hassa gılmanı ve gılman hademeleri esnafı 280
Acemi oğlanları esnafı.....280
Arayıcılar esnafı 280
Gûr kazanlar (mezar kazıcıları) esnafı 281
Lağımcılar esnafı.....281
Salahorlar esnafı.....281
Baltacılar, Belderan lağımcıbaşı esnafı 281
Asesbaşı askeri esnafı.....281
Şehir subaşısı esnafı 281
Amansız asesler esnafı 281
İmansız cellatlar esnafı.....281
Hemyân kesici (yankesici) esnafı.....284
Kara hırsızı esnafı.....284
Deyyuslar esnafı.....284
Ahmak pezevenkler esnafı 284
Gidiler, Müflisler esnafı.....284
Kasımpaşa mukaddemleri esnafı.....284
Hîzân-ı dilberân (düşkün ahlâksız gençler) esnafı 284
Mükarî, yani kiracılar esnafı 284
Pâsbân-ı nigehban-ı İstanbul (bekçi ve koruyucuları) esnafı 284
Ordu mollası.....285
Peygamber alemdarı sancakdarlar esnafı 285

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Haberciler esnafı....285
Molla muhzırları esnafı....285
Vezir, beylerbeyi ve ileri gelen imamları esnafı....285
Hatipler esnafı....285
Kadı ve mollalar esnafı....285
Büyük şeyhler esnafı....285
Zahir vaizleri esnafı....285
Müfessirler esnafı....285
Muhaddisler esnafı....285
Müezzinler esnafı....285
Sufîler esnafı....285
Mütevellîler esnafı....285
Şeriat kapıcıları ve diğer kapıcılar esnafı....285
Mukayyidler, Şeriat mahkemeleri hizmetçileri esnafı....285
Cami muarrifleri esnafı....285
Resulullah na'thânları esnafı....285
Kur'an-ı azim hafızları esnafı....285
Yazıcılar esnafı....286
Sahaflar esnafı....286
Şairler esnafı....286
Sultan, vezir ve âyan meddahları esnafı....286
Hânendeler esnafı....286
Müneccimler esnafı....286
Remilciler esnafı....286
Nakiban-ı ehl-i hıref (sanatkâr yardımcıları) esnafı....286
Tarikat ehli reisleri esnafı....286
Sanat ehli şeyhleri esnafı....286
Sanat ehli çavuşları esnafı....286
Sanat ve tarikat ehli faraşları esnafı....286
Cenaze peykleri, ölü yıkayıcılar yani şehit yıkayıcıları esnafı....286
Sıbyan (Çocuk) mektepleri esnafı....286
Dilenciler şeyhi esnafı....287
Dilenci esnafı....287
Arasat şeyhi esnafı....287
Medrese talebeleri esnafı....287
Peygamber Efendimizin soyu, temiz ırk Al-i Aba, seyyidler....287
Çok gerekli hekimbaşı esnafı....287
Dükkân hekimleri esnafı....288
Göz hekimleri esnafı....288
Dükkânsız tutyacılar esnafı....288
Macuncular esnafı....288
Cerrahlar esnafı....288
Deva içecekleri esnafı....288
Gülsuyu esnafı....288
Şifa yağları esnafı....288
Tımarhaneciler esnafı....288
Tımarhane ve hastahane hademeleri....288
Çiftçibaşı esnafı....289
Bağcı esnafı....289
Meyve ağaçları aşlamacıları esnafı....289
Sebzeciler esnafı....289
Ekmekçiler esnafı....289
Yeniçeri ekmekçileri esnafı....289
Tuzcular esnafı....292
Çörekçiler esnafı....292
Börekçiler esnafı....292
Gevrekçiler esnafı....292
Kâhiciler esnafı....292
Gurabiyeciler esnafı....292
Simitçiler esnafı....292
Kadayıfçılar esnafı....292
Şehriyeciler esnafı....292
Lokmacılar esnafı....292
Gözlemeciler esnafı....292
Dergâh ı âlî yeniçerileri sakaları esnafı....292
Şehir sakaları esnafı....292
Arka sakası esnafı....293
Değirmenciler esnafı, at değirmenleri işliği....293
Su değirmenleri....293
Uncular esnafı....293
Un elekçileri esnafı....293
Buğday çalkayıcı esnafı....293
Kalburcular esnafı....293
Elekçiler esnafı....293
Nişastacılar esnafı....293
Güllaççılar esnafı....293
Peksimetçiler esnafı ve peksimet emini....293
Deveciler esnafı....294
Deve sürücüleri esnafı....294
Meşaleciler esnafı....294
Amr ı Ayyar köçekleri esnafı, şatırlar....294
Karadeniz gemicileri büyük esnafı....295
Kalafatçılar esnafı....295
Kalafat üstüpüsü bükücüleri esnafı....295
Üstüpü alıcılar esnafı....295
Marangozlar esnafı....295
Urgancılar esnafı....295
Kendirciler esnafı....295
Yelkenciler esnafı....295
Katrancı ve ziftçi esnafı....298
Serenciler esnafı....298
Tulumbacılar esnafı....298
Pusulacılar yani kıble-nümâcılar (kıble-göstericiler) esnafı....298
Kum saatçileri esnaf....298
Haritacılar esnafı....298
Dalgıçlar esnafı....298
Günbaşı esnafı....299
Buğday ve arpa navluncuları esnafı....299
Karadeniz bezirgânları esnafı....299
Akdeniz reisleri esnafı....300

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Akdeniz marangozları esnafı....300
Pereme ve kayık marangozları esnafı....300
Mavunacılar esnafı....301
Kayıkçılar esnafı....301
Peremeciler esnafı....301
Çırnıkçılar esnafı....301
Kasaplar esnafı ile tüccarların kapışmaları....301
Mısır tüccarları ve Akdeniz sahili tüccarları esnafı....301
Pirinççi bezirgânları esnafı....302
Mercimekçiler esnafı....302
Kınacılar esnafı....302
Mısır hasırcıları esnafı....302
Ketenciler esnafı....302
Şekerciler esnafı....302
Hoş kokulu içecekler esnafı....302
Kahve tüccarları esnafı....302
Şahbender esnafı....302
Bezirgânbaşı esnafı....302
Ehl i kıble esnafı....302
Kasaplar esnafı....302
Salhaneciler esnafı....302
Sığır kasapları esnafı....303
Yahudi kasapları esnafı....303
Mandıracılar esnafı....303
Devlet ayanı çiftlikleri esnafı....303
Eğrekçiler esnafı....303
Koyun celepleri saya esnafı....303
Ağılcılar esnafı....303
Tokat sığır celeplerinin vasıfları....303
Çoban esnafı....303
Camız sütçüleri esnafı....303
Koyun sütçüleri esnafı....303
Peynirciler esnafı....303
Kaymakçılar esnafı....303
Tereyağcılar esnafı....303
Yoğurtçularbaşı esnafı....304
Yoğurtçular esnafı....304
Teleme peynirciler esnafı....304
İçyağı mumcuları esnafı....304
Balmumu tacirleri esnafı....304
Etmeydanı esnafı....304
Seğirdim Etmeydanı esnafı....304
Yedikule kanaracıları (mezbahaları) esnafı....304
Bahçekapısı kanaracıları esnafı....304
Etmeydanı baruthanesi esnafı....304
Etmeydanı mumcuları esnafı....304
Yeniçeri mandıracıları esnafı....305
Bahadır çoban esnafı....305
Aslancılar işyeri esnafı....305
Vasılcılar yani ayıcılar esnafı....305
Geleneksel yemek, başçı (kelle) aşçıları esnafı....308
Koyun celepleri esnafı....308
Sığır pastırmacıları celepleri esnafı....308
Pastırma tacirleri esnafı....308
Vetteran yani kirişçiler esnafı....308
Kiriş tacirleri esnafı....308
Tutkalcılar esnafı....308
Koyun ciğercileri esnafı....309
Arnavut çevren esnafı....309
İşkembeciler esnafı (mahrumlar yemeği)....309
Sirkecibaşı esnafı....309
Fasıklar yemeği, turşucular esnafı....309
Kuru sarımsakçılar esnafı....310
Soğancılar esnafı....310
Rahmanın rahmeti, çok gerekli aşçılar esnafı....310
Vezir çâşnigir ve aşçıları esnafı....310
Zerdeciler esnafı....310
Kebapçı ve köfteciler esnafı....310
Biryancılar esnafı....310
Yahniciler esnafı....310
Dolmacılar esnafı....310
Hardalcılar esnafı....310
Paludeciler esnafı....311
Sütlü aşçılar esnafı....311
Salatacılar esnafı....311
Ispanakçı ve sebzeci esnafı....311
Sucukçular esnafı....311
Hoşafçılar esnafı....311
Şerbetçiler esnafı....311
Yaya cüllâb (gülsuyu) ve şerbetçiler esnafı....311
Sıcak paludeciler esnafı....311
Sıcak ayak (seyyar) paludecileri esnafı....311
Sıcak ve baharatlı şerbetçiler esnaf....311
Sahlepciler esnafı....311
Bademli köfterciler esnafı....311
Sıcak sütçüler esnafı....314
Mahlepciler esnafı....314
Ağdacılar esnafı....314
Ağda tüccarı esnafı....314
Üzüm değirmencileri esnafı....314
Karcıbaşı esnafı....314
Helvacıbaşı ile helvacılar, balık eminiyle balık pişiriciler, balık pişiriciler ile helvacıların tartışması....315
Balıkçıların susturulması üzerine helvacıların hikâyesi....315
Tatlı dilli, şirin işli helvacılar esnafı....315
Bîrûn (dışarı) helvacıları esnafı....315
Tablacı helvacılar esnafı....315
Akideciler esnafı....315
Galata şekercileri esnafı....315
Balık emini esnafı....316
Balık emininin himayesi altında olan esnafları bildirir....316
Avcı ığrıbcılar esnafı....316
Karityacılar esnafı....316
Ağcılar esnafı....316
Saçmacılar esnafı....316
Düzenciler esnafı....316

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Zıpkıncılar esnafı....316
Çömlekçi avcıları esnafı....316
Sepetli balık avcıları esnafı....316
Balık satıcıları esnafın....316
İstiridyeciler esnafı....317
Balık pazarı aşçıları esnafı....317
Ağcılar esnafı....317
Ümenâ-yı Sultanî (çarşı eminleri) esnafı....317
Birinci, Unkapanı emini....317
İkinci, Tahmis emini....317
Üçüncü, İpek Mizanı emini....317
İpekçiler esnafı....318
Dördüncü, Şem'ahane emini....318
Beşinci, Sırmakeşhane emini....318
Sırmakeşler esnafı....318
Sırma ve kılapdan satıcı esnafı....318
Altıncı, Yağkapanı emaneti....318
Yönetimi altında olan esnafları bildirir....318
Yağ tüccarları esnafı....318
Zeytinyağı esnafı....318
Yedinci, Balık emini esnafı....318
Sekizinci, Esirhane emaneti esnafı....318
Esirci bezirgânları esnafı....318
Dokuzuncu, Tuz emini....318
Onuncu, Peksimet emini....318
On birinci, Hamr (içki) emini....318
On ikinci, Siyah baruthane emini....318
On üçüncü, Osmanlı darphanesinin vasıfları....319
Kalcılar esnafı....319
Kehleciler esnafı....319
Osmanoğulları'nın Rumeli'de olan darphanelerini bildirir....319
Gümüş arayıcılar esnafı....319
On dördüncü, Çuka ambarı emini....320
On beşinci, Gendüm yani buğday emini....320
On altıncı, Arpa ambarı emini....320
On yedinci, Kilar emini vasıfları....320
On sekizinci, Odun ambarı emini....320
On dokuzuncu, Otluk ambarı emini....320
Yirminci, Pastırma emini....320
Yirmi birinci, Salhane emini....320
Yirmi ikinci, Sebzehane emini....320
Yirmi üçüncü, Koyun emini esnafı....320
Yirmi dördüncü, Matbah emini....320
Yirmi ( ) ci, Tavuk emini....320
Yirmi beşinci, Şehremini esnafı....320
Yirmi altıncı, Çardak emini esnafı....320
Çardak çorbacısı esnafı....320
Çardak naibi esnafı....320
Muhtesib ağa esnafı....320
Yirmi yedinci, At pazarı emini....321
At cambazları esnafı....321
At tellalları esnafı....321
At meyancıları (aracıları) esnafı....321
Yirmi sekizinci, Nüzul emini esnafı....321
Yirmi dokuzuncu, Tersane emini....321
Otuzuncu emanet, Pencikhane....321
Otuz birinci, Kara gümrük emini....321
Otuz ikinci, Büyük gümrük eminliği....321
Tacir bakkallar esnafı....322
Yağcılar esnafı....322
Şırlugan esnafı....322
Bal tüccarı esnafı....323
Bezirciler esnafı....323
Zeytinyağcılar esnafı....323
Sabuncular esnafı....323
Kokulu sabuncu esnafı....323
Pastırmacı bakkalı esnafı....323
Leblebiciler esnafı....323
Pazarbaşı yemişçileri esnafı....323
Bahçıvan esnafı....324
Karpuzcular yani manavlar esnafı....324
Çiçekçiler esnafı....324
Meyve çiçekçileri esnafı....324
Kılıççılar esnafı....324
Zırhçıbaşı esnafı....328
Mızrakçılar esnafı....328
Hançerci ve bıçakçı esnafı....328
Kalkancılar esnafı....328
Bıçak kıncısı esnafı....328
Sağrıcılar esnafı....329
Ateş saçan tüfekçiler esnafı....329
Demir kaynakçıları esnafı....329
Kundakçılar esnafı....329
Vezneciler esnafı....329
Tüfek kesecileri esnafı....329
Tabancacılar esnafı....329
Tüfek açıcılar esnafı....329
Tüfek fişekçileri esnafı....329
Havaî fişekçiler esnafı....329
Barutçular esnafı....332
Tüfek fitilcileri esnafı....332
Ateş saçan demirciler esnafı....332
Nal kesen demirciler esnafı....332
Mıhçılar esnafı....332
Çivici yani egserciler esnafı....332
Kebkebciler esnafı....333
Ehl-i kesb, kantarcılar esnafı....333
Teraziciler esnafı....333
Eğeciler esnafı....333
Keserciler esnafı....333
Testereciler esnafı....333
Burgucular esnafı....333
Kömürcüler esnafı....333
Çilingir demircileri ser-çeşmesi esnafı....333
Ehl-i işgâl, gemciler esnafı....333
Tarikat ehli, temrenciler esnafı....333

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kaffalân yani kilitçiler esnafı 336
Üzengiciler esnafı 336
Makasçılar esnafı 336
Nalçacılar esnafı 336
Mıhlı nalçacılar esnafı 336
Demir yüksükleri esnafı 336
İğneciler esnafı 336
Haddeciyan esnafı 336
Demir satıcıları esnafı 336
Demir tel çekenler esnafı 336
Demir hırdavat satanlar esnafı 336
At nalbantları esnafı 336
Kazancıbaşı esnafı 336
Bakır sızırıcılar esnafı 336
Dükkân ehli, cam ve kristal tasçılar esnafı 337
Dükkân sahibi, çarkçılar esnafı 337
Kazan tacirleri esnafı 337
Kalaycılar esnafı 337
Zergerân yani kuyumcubaşı büyük esnafı 337
Cevahir bezirgânı esnafı 338
Cevahir kuyumcuları esnafı 338
Saatçiler esnafı 338
Sikkezenbaşı esnafı 338
Damgacıbaşı esnafı 338
Kuyumcular ehl i kıblesi (bilirkişisi) esnafı 338
Darphaneciler, nazırlar emini, ayyâran sahibi ve sikkezen esnafı 338
Kuyumcu kalcıları esnafı 338
Gümüşhaneciler esnafı 338
Rumatçılar esnafı 338
Saf altın ve gümüş tîzâbcıları (kezzapçıları) esnafı 338
Gümüş arayıcı esnafı 339
Kafesdarlar esnafı 339
Cevher satıcı esnafı 339
Elmas tıraşçıları yani elmas hakkâkı esnafı 339
Hakkâklar esnafı 339
Mühür kazıcılar esnafı 339
Gümüş mühür ve tılsım kazıcı 339
Kuyumcu kalemkârları esnafı 339
Sırmakeşler esnafı 339
Demir tel çeken esnafı 340
Potacılar esnafı 340
Boracılar esnafı 340
Cıvacılar esnafı 340
Sarı pirinç boruculari esnafı 340
Çeşitli divitçiler esnafı 340
Tenekeciler esnafı 340
Bıçak kıncıları esnafı 340
Dökmecibaşı esnafı 340
Kalay düğmeciler esnafı 341
Kurşun berber kösrecileri (bileyicileri) esnafı 341
Yaycıbaşı esnafı 341
Okçubaşı esnafı 341
Zemberekçiler esnafı 341
Sapancılar esnafı 341
Talimhaneciler esnafı 341
Kemankeş ve kemandar atıcıları faslı 341
Ok atıcılar esnafı 341
Zihgîrciler esnafı 342
Matrakçılar esnafı 342
Gürzcü pehlivanlar esnafı 342
Güreşçi pehlivanlar esnafı 342
Kuş avcıları esnafı 342
Avcılar esnafı 342
Mervahacılar yani yelpazeciler esnafı 342
Sorguç otağacıları esnafı 342
Kuşbazlar esnafı 342
Tavukçular esnafı 343
Serçe ve başka kuş avcıları esnafı 343
Bülbülcüler esnafı 343
Hayyatlar yani terziler esnafı 346
Dolamacı terzileri esnafı 346
Kapamacılar esnafı 346
Pamuk hallaçları esnafı 346
Kadın takkecileri esnafı 346
Kavukçular esnafı 346
Kellepuşçu esnafı 346
Yorgancılar esnafı 346
Zincef ütücüsü esnafı 346
Gömlekçiler esnafı 346
Tülbentçiler esnafı 346
Yağlıkçılar esnafı 347
Örücüler esnafı 347
Cüllâh esnafı 347
Çuka ve kumaş parçacıları esnafı 347
İplikçiler esnafı 347
Gazzâzlar esnafı 347
Yahudi ibrişimcileri esnafı 347
İpek düğmecileri esnafı 347
Haymeci yani çadırcılar esnafı 347
İplikçiler esnafı 347
Çadır kolancıları esnafı 347
Kürkçüler esnafı 347
Samur kalpakçıları esnafı 350
Samur bezirgânı esnafı 350
Kuş ve başka hayvan avcıları esnafı 350
Parsçıbaşı esnafı 350
Aslancılar kethüdası esnafı 350
Ahîler yani debbağlar esnafı 350
Sağrıcılar esnafı 351
Güdericiler esnafı 351
Tirşeciler esnafı 351
Keçeciler esnafı 351
Tülbent börkçüleri esnafı 351
Yeniçeri keçecileri esnafı 351
Mutafçılar esnafı 351
Mutaf tacirleri esnafı 351

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Debbağ tacirleri esnafı....351
Parça tacirleri esnafı....351
Saraçlar esnafı....351
Kaltakçılar esnafı....351
Tirkeşçiler (sadakçılar) esnafı....351
Gedeleççiler esnafı....351
Arnavut cabcılar esnafı....351
Tegelticiler esnafı....351
Saraç meşkçileri esnafı....351
Debbeciler esnafı....351
Sofracılar esnafı....351
Yularcılar esnafı....351
Sepet sandıkçıları esnafı....351
Kamçıcılar esnafı....351
Palan-dûzân yani semerciler esnafı....351
Pabuççu, yani ayakkabı dikicileri esnafı....354
Paşmakçı kavaflar esnafı....354
Paşmakçıbaşı esnafı....355
Dikici aktarları esnafı....355
Çizmeciler esnafı....355
İç edikçi yani tomakçılar esnafı....355
Mestçiler esnafı....355
Terlikçiler esnafı....355
Kavaf eskicileri esnafı....355
Pabuç tamircisi esnafı....355
Kavaf tellâlları esnafı....355
Attarlar (aktarlar) esnafı....355
Mısır aktarları....355
Amberciler esnafı....355
Buhurcular esnafı....355
Fincancılar....355
Fincan tamircileri....355
Çömlekçiler esnafı....355
Çömlekçi işyerleri esnafı....358
Kibritçiler esnafı....358
Kibrit yağcıları esnafı....358
Badem yağcısı aktarı esnafı....358
Şişeciler esnafı....358
Şişeci tacirleri esnafı....358
Ayakta gezen aktar çerçileri esnafı....358
Eyvâycı yani çiniciler esnafı....358
Tekneciler esnafı....358
Afyoncular esnafı....358
Benglikçiler (esrarcılar) esnafı....358
İspençerân yani deva otçuları esnafı....358
Kahveci aktarları esnafı....358
Yahudi aktarları esnafı....358
Berberler esnafı....359
Sünnetçi berberleri esnafı....359
Yaya berberleri esnafı....359
Ustura çarkçıları özellikleri....359
Ustura kuyrukçuları esnafı....359
Sarıkçılar esnafı....359
Hamamcılar esnafı....362
Tellâklar esnafı....362
Natırlar esnafı....362
Çamaşırcılar esnafı....362
Lekeciler esnafı....362
Nûre yani hırızmacılar esnafı....362
Cihan nakkaşları esnafı....362
Zerkûbyan yani altın dövücüler esnafı....362
Müzehheb-keşân (tezhipçiler) esnafı....362
Ciltçiler esnafı....362
Sahaflar esnafı....363
Kâğıtçılar esnafı....363
Mukavva kubur divitçiler esnafı....363
Remilci (kumcu) ve mektupçular esnafı....363
Mürekkepçiler esnafı....363
Ressam nakkaşlar esnafı....363
Ressam falcılar esnafı....363
Oymacılar esnafı....363
Sûr-ı hümâyûn (Saray düğünü) nakılcıları esnafı....363
Alıcı ve balıcı esnafı....364
Yastık basmacıları esnafı....364
Çit basmacıları esnafı....364
Sırma nakışçıları esnafı....364
Yağlıkçı nakkaşları esnafı....364
Eski Bedesten esnafı....364
Eski Bedesten bekçileri esnafı....364
Bedesten hamalları esnafı....364
İç bedesten tellâlları esnafı....364
Dış bedesten tellâlları esnafı....364
Çukacılar esnafı....364
Sanat ehli atlasçılar esnafı....364
Dibacılar esnafı....364
Kadifeciler esnafı....365
Sereng ve kadife yastıkçıları esnafı....365
Daracılar esnafı....365
İpek hil'atçılar esnafı....365
Muhattemciler esnafı....365
Tire ve Şam alacacıları esnafı....365
Peştamalcılar esnafı....365
Kâmhâcılar esnafı....365
Dimiciler esnafı....365
Bezciler esnafı....365
Boğası bezcileri....365
Bezci tacirleri esnafı....365
Halıçeciler esnafı....365
Abacılar esnafı....365
Kebeciler esnafı....365
Sof ihramcılar esnafı....365
Sofçular esnafı....365
Sipahpazarı esnafı....365
Bitpazarı esnafı....365
Avratpazarı esnafı....365
Pazar tellâlları....365

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Meyancılar pazarı esnafı....365
Yeni Bedesten cemaati esnafı....365
Yeni Bedesten hâceleri esnafı....365
Yeni Bedesten tellâlları esnafı....365
Yeni Bedesten bekçileri....365
Yeni Bedesten hamalları....365
Dış bedesten dellâlları esnafı....368
Aynacılar esnafı....368
Sabbâğân yani boyacılar esnafı....368
Hayırkâr yani boyacı tokmakçısı esnafı....368
Galata bedesteni esnafı....368
Zebatçılar esnafı....368
Doğramacılar esnafı....368
Sedefkârcılar esnafı....368
Harratîn yani çıkrıkçılar esnafı....368
Hilâlciler esnafı....368
Kaşıkçılar esnafı....368
Kutucular esnafı....368
Varilciler esnafı....368
Nalıncılar esnafı....368
Zer-desteciler esnafı....368
Çalıcı mehterân yani zurnacıbaşı esnafı....368
Çalıcı mehterler esnafı....369
Yedikule mehterleri işyeri....369
Kösçü mehterleri esnafı....369
Zurnacılar esnafı....369
Davulcular esnafı....369
Daireciler (tefçiler) esnafı....369
Rebapçılar esnafı....369
Erganun sazı....369
Eski neyzen esnafı....369
Mûsikâr esnafı....372
Cengciler esnafı....372
Kudüm, kös, davul, saz ve dübelekçiler esnafı....372
Cambaz ve çeşitli pehlivanlar esnafı....372
Mimar neccarları (marangozları) esnafı....373
Hânende, mutrıb ve rakkaslar esnafı....375
Nev-zuhur (yeni ortaya çıkmış) hânendeleri bildirir....378
Mutrıblar Sitayişnâmesi....378
Sâzendeler esnafı....378
Oyuncular, çalıcılar ve güldürücüler esnafı....384
Hoş-sohbet nedimler ve taklitçiler....385
Ordu-yı hümâyûn alayının tamamlanması....396
İstanbul'da ne kadar insan vardır onu bildirir....398
Sultan Murad asrında olan fasih ve beliğ şairleri, nüktecileri, yazarları, reisülküttabları ve hattatları bildirir....398
İstanbul'da olan hezârfen (bin hünerli), Cemşid işli, çok becerikli, Aristo akıllı üstadları bildirir....398

Minyatüler

Matrakçı'nın İstanbulu / İÜNK, T.5964, 8b-9a....26-27
Fatih Sultan Mehmed / TSMK, H.2153, 10a....51
Okmeydanı / TSMK, A.3593, 10b-11a....56-57
Topkapı Sarayı / TSMK, H.1523, 18b-19a....62-63
Ayasofya / TSMK, A.3595 156a....69
Süleymaniye Ustaları / TSMK, H.1344, 190b-191a....82-83
Kanuni'nin Tahta Çıkma Töreni / TSMK, H.1517, 17b-18a....91-92
Kanuni ve Barbaros / TSMK, H.1517, 360a....93
Kanuni Avda / TSMK, H.533a....107
Matrakçı'dan Konya Şehri....108
Evliya Çelebi'nin Memleketi Kütahya, Matrakçı'dan....109
III. Mehmed Alayı / TSMK, H.1609, 68b-69a....116-117
Genç Osman / TSMK, H.2169, 13a....121
Sultan IV. Murad / TSMK, H.2134, 1a....127
Sultan IV. Murad / TSMK, H.2148, 11b....137
IV. Mehmed / İÜNK, T. 9365, y. 18b....153
İstanbul'un Suları Haritası / TSMK, H.1815, 1....156-157
Hamamcılar / TSMK, H.1344, 336b-337a....180-181
Kanuni ve Şehzade Mustafa / TSMK, H.1517, 477b.... 191
Dervişler / TSMK, H.1344, 229b-230a....208-209
Denizde Gösteri / TSMK, A.3593, 91b-92a....216-217
Haliçte Gösteri / TSMK, A.3593, 55b-56a....228-229
Rasathane / İÜNK, F.1404, y. 56b-57....240-241
Kandilli Bahçesi / TMSK, B.200, 98b-99a....252-253
Osmanlı Ordusu / İÜNK, T.6045, 11b-12a....282-283
Ekmekçiler / TSMK, H.1344, 152b-153a....290-291
Gemiciler / TSMK, A.3593, 44b-45a....296-297
Kasaplar / TSMK, H.1344, 295b-296a....306-307
Sığır Kebapçıları / TSMK, H.1344, 20b-21a....312-313
Bakkal / TSMK, H.1711, 14a....325
Kılıççılar / TSMK, H.1344, 95b-96a....326-327
Fişekler / TSMK, A.3593, 33b-34a....330-331
Terazi Satıcıları / TSMK, H.1344, 274b-275a....334-335
Kuşçular / TSMK, H.1344, 328b-329a....344-345
Kürkçüler / TSMK, H.1344, 146b-147a....348-349
Saraçlar / TSMK, B.200, 44b-45a....352-353
Çizmeciler / TSMK, H.1344, 419b-420a....356-357
Berberler / TSMK, H.1344, 264b-265a....360-361
Eski Bedesten Esnafı / TSMK, H.1344, 79b-80a....366-367
Mehter Takımı / TSMK, A.3593, 171b-172a....370-371
Camcılar / TSMK, H.1344, 32b-33a....376-377
Sazendeler ve Ayı Güreşi / TSMK, A.3593, 57b-58a....382-383
Oyuncular / TSMK, A.3593, 107b-108a....386-387
Hokkabazlar / TSMK, H.1344, 205b-206a....390-391
Füzeler / TSMK, B.200, 69b....397
Hattatlar / TSMK, H.1344, 213b-214a....399

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Seyahatin ve ülkeleri dolaşmanın sebebi
İstanbul'un tarihi, kurucuları ve surları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'a hamdolsun ki o kutsal yerlerin seyahati ve ziyaretiyle şereflendirdi. Selâm ve salât, şeriat kalesini tesis eden, yüce sıfatların sahibi, kainatın en şereflisi, varlıkların en mükemmeli, mihrabın önderi, şeksiz şüphesiz yol gösterici o Muhammed Mustafa (SAV) üzerine olsun. O'nun yüzü suyu hürmetine Mülkün Maliki ve Feleklerin Yaratıcısı yeryüzünü insanlar için hoş bir mekân edip âdemoğlunu bütün varlıkların ve yaratılmışların en şereflisi kıldı. Şiir,

Tebâreke men ecre'l-umûre bi-hükmihî

Kemâ şâ'e lâ-zulmen erâdû velâ hazma.

Sonra dua ve güzel övgüler, o Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, dünyanın nizam ve intizamı olan Fatih Sultan Mehmed oğlu Sultan II. Bayezid Han oğlu Yavuz Sultan Selim oğlu Sultan Süleyman Han oğlu Sultan II. Selim oğlu Sultan III. Murad Han oğlu Sultan III. Mehmed Han oğlu Sultan Ahmed Han oğlu Sultan IV. Murad Han, *Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun,* ki bu karalamamıza başladığımız mahalde hizmetiyle şereflendiğimiz Cem mertebeli padişah, cennet benzeri Bağdad'ın fatihi Sultan Murad Han'a olsun. Onların saltanatları zamanında Hicret'in 1041 [1631-32] tarihinde yaya olarak Belde-i Tayyibe yani İstanbul'un çevresinde olan köy ve kasabaları, nice bin bahçe, güllük gülistan İrem bağlarını gezip gördüğümde hatırıma büyük seyahat arzuları geldi.

"Ayâ baba, anne, üstad ve kardeş kahırlarından nice kurtulup dünyayı dolaşan seyyah olurum" diye her an Allah'dan, "Dünyada beden sağlığı, tam seyahat ve son nefeste iman" ricasında idim. Ve daima gönlü yaralı dervişlerle görüşüp sohbet şerefleriyle şereflenir, yedi iklimin ve yeryüzünün dört köşesinin vasıflarını işittikçe can u gönülden seyahat isteyip,

"Ayâ âlemi seyredip Arz-ı Mukaddese'ye, Mısır ve Şam'a, Mekke ve Medine'ye varıp o Mevcudatın Övünç vesilesinin Ravza-i Mutahhara'sına (Peygamber Efendimizin tertemiz kabirlerine) yüz sürmek kısmet olur mu?" diye kendimden geçip inler, sızlanır ve ağlardım.

Seyahatimin ve ülkeleri gezip tozmamın sebebi

Önce saf hakir, fakir ve çok kusurlu duacı, âlem seyyahı, âdem nedimi, Derviş Mehmed Zıllî oğlu gösterişsiz Evliya daima etkili dualara ve şerefli övgülere devam edip Rabbin hikmeti, Yaratıcı'nın hidayeti, Kur'an-ı Kerim sure ve âyetlerinin bereketiyle hasta gönlümle Cenâb-ı Hak tarafından yardım istedim. Doğum yerimiz olan İstanbul'da evimizin köşesinde yastık üzerinde murat uykusuna varıp 1040 Muharreminin Aşure gecesi [10.M.1040/19.08.1630] idi. Daha bu hakir uyku ile uyanıklık arasında iken rüyamda kendimi Yemiş İskelesi yakınında, helâl ve temiz mal ile yapılmış dua kabul olunur Ahî Çelebi Camii adlı cami içinde gördüm. Derhâl camiin kapısı açılıp pür-silah asker ile nurlu camiin içi nurlu kalabalık cemaatle doldu ve sabah namazının sünnetini kılıp salavât-ı şerifeye başladılar. Hakir minber dibinde oturup bu nurlu güzel yüzlü cemaati seyretmede hayran oldum. Hemen yanımda olan cana bakıp,

"Benim Sultanım, mübarek zatınız kimdir? Mübarek isminizi bize ihsan buyurunuz" dedim. O zat,

"Aşere-i Mübeşşere'den kemankeşlerin piri Sa'd bin Ebî Vakkas'ım" deyince mübarek elini öptüm.

"Ya Sultanım, bu sağ tarafta nura gark olmuş güzel kalabalık kimlerdir?" dedim,

"Onların hepsi peygamberlerin ruhlarıdır, geri safda bütün evliya ve asfiyâ ruhlarıdır. Bunlar Sahabe-i kiram, Muhacir, Ensar, Erbab-ı Suffe, Kerbelâ Şehitleri ve sadıklardır. Bu mihrabın sağındaki Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'dir. Mihrabın solunda Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Mihrap önündeki külâhlıca zat Hz. Risalet'in dünya ve âhiret kardeşi Hz. Veysel Karanî'dir. Camiin solunda duvar dibinde siyah-çehre zat senin pirin, Hazret'in müezzini Bilâl-i Habeşî'dir. Bu ayak üzere cemaati saf saf bozan ve düzen kısa boylu adam Amr-ı Ayyar Damirî'dir. İşte bu sancak ile gelen asker ki kızıl kanlı esvaba gark olmuşlar, Hz. Hamza ve bütün şehitlerin ruhlarıdır" diye cami içindeki bütün cemaati birer birer bu hakire gösterip her hangisine bakışım isabet ettiyse elimi göğsüme koyup göz aşinalığı edip taze can buldum.

"Ya sultanım bu cemaatin bu camide toplanmalarının aslı nedir?" dedim.

"Azak taraflarında Müslüman askerlerden saba gidişli Tatar askeri sıkıntıda olduğundan Hazret'in himayesinde olan bu İstanbul'a gelip ondan Tatar Han'a yardıma gideriz.

Şimdi Hz. Risâlet de İmam Hasan, İmam Hüseyin ve On İki İmamlarla ve Aşere-i Mübeşşere ile gelip sabah namazının sünnetini kılıp sana kamet eyle diye işaret buyururlar, sen de yüksek sesle kamet getir, selâmdan sonra *Âyetelkürsî'*yi oku. Hz. Bilâl *Sübhânallâh* desin, sen *Elhamdülillâh,* Bilâl *Allahu ekber* desin, sen *âmin âmin* de. Bütün cemaat umumiyetle tevhid ederiz. Sonra sen *"Ve salli alâ cemi'i'l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn"* deyip kalk, hemen mihrapta Hz. Risâlet otururken mübarek elini öpüp 'Şefaat yâ Resûlallah' deyip rica eyle" diye Sa'd bin Ebî Vakkas yanımda oturup hepsini öğretti.

Onu gördüm, cami kapısından açık bir nur şakıyıp cami içi nur iken nur üzere nur olunca bütün Sahabe-i Kiram, peygamberler ve evliyaların ruhları ayak üzere hazır durdular.

Hz. Risâlet saadetle yeşil sancağı dibinde, yüzünde örtüsü, elinde asası, belinde kılıcıyla, sağında İmam Hasan ve solunda İmam Hüseyin ile belirince mübarek sağ ayaklarını nurlu cami içine *bismilâh* ile koyup mübarek yüzlerinden örtüsünü açarak,

"Esselâmü aleyke ey ümmetim" buyurdular. Mecliste hazır olanların hepsi,

"Ve aleyküm selâm ey Allah'ın Resulü ve ey insanların efendisi" diye selâm aldılar.

Hemen Hazret mihraba geçip iki rekât sabah sünnetini kıldı, beni bir dehşet kapladı ve vücuduma bir titreme geldi.

Fakat Hazret'in bütün eşkâline baktım. *Hilye-i Hakanî*'de yazıldığı gibi idi. Yüzünde örtüsü al şal idi. Mübarek sarığı on iki kolanlı beyaz şaş idi. Mübarek sarıya yakın deve yününden idi. Boynunda sarı renkli yün şalı var idi. Mübarek ayaklarında sarı çizmeleri var idi. Kutlu başlarında sarığı üzere bir misvak sokulmuş idi.

Selâmdan sonra sağ tarafında hakire bakıp mübarek sağ elleriyle dizlerine vurup hakire hitaben "kamet eyle" dediler,

Hemen hakir Sa'd bin Ebî Vakkas'ın öğrettiği gibi derhâl segâh makamında *"Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed ve sellim aleyh"* diye kâmet edip tekbir ettim.

Hazret de segâh makamında yanık sesle *Fâtiha-i şerif*i okuyup zamm-ı sureyi Sâd suresinden *"Biz Davud'a ve oğlu Süleyman'a ihsan ettik, Süleyman ne güzel kuldu, çünkü o*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

daima Allah'a dönen bir zât idi." [Sad, 30] âyetlerini okudum, bütün cemaat dinledi ve Hazret imamet etti.

Selâmdan sonra hakir *Âyetelkürsî,* Bilâl *Sübhânallâh*, hakir *Elhamdülillâh* ve Bilâl *Allahu ekber* deyip Bilâl-i Habeşî ile müselsel müezzinlik hizmetinde olup duadan sonra bir tevhid-i Sultanî olmuştur ki İlahî aşk ile sarhoş olup sanki uykudan uyandım.

Rüyanın özeti: Ebî Vakkas oğlu Sa'd öğretmesiyle hizmetimi tamam ettim. Hz. Risâlet mihrapta yakıcı sesle uzzâl makamında bir *Yâsîn-i şerif,* üç kere *İzâcâe* ve *Mu'avvezeteyn* surelerini tamam okudu ve Bilâl Fâtiha dedi.

Hazret mihrapta ayak üzere dururken hemen Ebî Vakkas oğlu Sa'd hazretleri elimden yapışarak Hazret'in huzuruna götürüp,

"Sadık âşığın ve müştak ümmetin Evliya kulun şefaatin rica eder" deyip Hazret'e götürdü.

"Mübarek ellerini öp" deyince ağlamaklı olup mübarek ellerine küstahane dudaklarımı vurup heybetinden,

"Şefaat yâ Resulallah" diyecek yerde,

"Seyahat yâ Resulallah" demişim.

Hemen Hazret tebessüm edip,

"Allah'ım, şefaati, seyahati ve ziyareti sağlık ve esenlikle kolaylaştır." deyip "Fâtiha" dediler.

Bütün sahabe-i kiram *Fâtiha* okuyup toplantıdaki herkesin mübarek ellerini öperdim, her birinin hayır duasını alıp giderdim. Kiminin mübarek eli misk gibi, kimi amber, kimi sümbül, kimi gül, kimi reyhan ve kimi zımran (safran), kimi menekşe, kimi karanfil gibi kokardı.

Bizzat Hz. Resul'ün kokusu safran açılmış gül gibi kokardı. Mübarek sağ elini öptüğümde sanki pamuk gibi kemiksiz mübarek bir el idi.

Fakat diğer peygamberlerin elleri ayva kokusu gibi kokardı.

Hz. Ebubekir'in mübarek elleri kavun gibi kokardı.

Hz. Ömer amber kokusu gibi kokardı.

Hz. Osman'ın menekşe gibi kokusu vardı.

Hz. Ali'nin kokusu yasemin gibi idi.

İmam Hasan karanfil gibi, İmam Hüseyin beyaz gül yaprağı gibi kokardı. *Allah onların hepsinden razı olsun.*

Bu hâl üzere toplantıda bulunanların hepsinin mübarek ellerini öptüm. Yine Hz. Peygamber Fâtiha deyince bütün sahabe-i kiram yüksek sesle Fâtiha'yı okudular. Hemen Hz. Peygamber mihraptan,

"Esselâmü aleyküm ey kardeşlerim" deyip camiden dışarı çıkınca bütün sahabe-i kiram hakire türlü türlü hayır dualar ettiler ve camiden çıkıp gittiler.

Hemen Sa'd bin Ebî Vakkas hazretleri belinden sadağını çıkarıp hakirin beline kuşatıp tekbir edip,

"Yürü ok ve yay ile gaza eyle. Allah'ın koruması ve emniyetinde ol, müjde olsun sana bu mecliste ne kadar ruhlar ile görüşüp mübarek ellerini öptünse hepsini ziyaret etmek nasip olup dünya seyyahı ve insanların seçkini olursun. Ama gezip dolaştığın memleketleri, kaleleri, acayip ve garip eserleri, her beldenin övüleceklerini, sanatlarını, yiyecek ve içeceklerini, genişlik ve uzunluklarını yazıp bir eser eyle ve benim silahımla amel edip dünya ve ahiret oğlum ol. Hak yolu elden koma, hile ve kötülüklerden uzak dur, ekmek ve tuz hakkın gözet, sadık dost ol, yaramazlarla dost olma, iyilerden iyilik öğren" diye öğütler verip alnımdan öperek Ahi Çelebi Camii'nden dışarı çıkıp gittiler. Hakir şaşırıp uykudan uyandım.

"Aya bu benim rüyam mıdır? Yoksa gerçek hâlim midir? Yoksa doğru rüyam mıdır?" diye türlü düşünceler ile iç rahatlığına ve gönül zevkine ulaştım. Daha sonra sabahleyin pâk abdest alıp sabah namazını kıldım, İstanbul'dan Kasımpaşa'ya geçip yorumcu İbrahim Efendi'ye rüyamızı yorumlatıp,

"Cihanı süsleyen ve dünyayı gezip dolaşan seyyah olup güzel sonla işin tamam olup Hazret'in şefaati ile cennete girersin" diye müjdeleyip *el-Fâtiha* dedi. Oradan Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi Abdullah Dede'ye varıp mübarek ellerini öpüp rüyamı onlara da yorumlattım.

"On İki İmamın elini öpmüşsün, dünyada himmetli olursun, Aşere-i Mübeşşere ellerini öpmüşsün, cennete girersin, Çâr-yâr-ı Güzin'in mübarek ellerini öpmüşsün, dünyada bütün padişahlarla sohbet etme şerefine erip has nedimleri olursun. Ola ki Hz. Risâlet'in cemalin görüp mübarek ellerini öpüp hayır duasını almışsın iki dünya mutluluğuna ulaşırsın. Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın öğüdü üzerine önce bizim İstanbulcağızımızı yazmaya gayret edip elinden geleni sarf eyle, 'Takdir edilen olur' fehvasınca sana da takdir edilen nasibin elbette gelir" diye yedi cilt değerli nefis tarih kitapları hediye edip "Yürü işin rast gele, *el-Fâtiha"* deyip hayır dualarıyla nasiplendik.

Daha sonra hakir, fakirane teklifsiz evimiz olan sığınağımız köşesinde kitap hazinesine sahip olup bazı tarihler okuyarak doğum yerimiz olan kralların hasret çektiği yer ve felekler denizinin limanı olan Makedon vilâyetinin sağlam kalesi ve güçlü seddi olan İstanbul'un yazımına başladık.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

***

Sonsuz ve sayısız hamd, sınırsız ve kıyassız övgü âlemlerin yaratıcısı üzerine olsun ki "kün (ol)" hitabı ile bu yerleri, gökleri ve renkli kainatı yoktan var etti. Ve sınırsız dua, Allah'ın matlubu ve sevgilisi o Muhammed Mustafa üzerine olsun ki, kalelerin hayırlı fatihi, mücahit ashabın sahibi, din-i mübin mülkünün varisidir, Mekke, Bedir, Huneyn ve Fahleteyn Kalesi kapısının açıcısıdır. Bu fetihlerden sonra Yemen, Mısır, Şam ve Kostantiniyye hakkında ümmetlerini teşvik etmek için nice hadis-i şerifler buyurmuşlardır. Resulullah Kostantiniyye hakkında şöyle buyurmuşlardır:

"Kostantıniyye mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onun askeri ne güzel askerdir." (Ahmed ibn Hanbel, 4: 335)

Ve bu yeryüzünde İstanbul'dan büyük mamur belde olmadığına binlerce delil vardır. Ama Ebu Hüreyre hazretleri rivayetiyle bu hadis-i şerif delildir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Bir tarafı karada, iki tarafı denize bakan bir şehir işittiniz mi?" Dediler ki:

"Evet ey Allah'ın Resûlü." Buyurdular ki:

"Benî İshak'dan (İshak oğullarından) yetmiş kişi gelip geçmedikçe kıyamet kopmayacaktır."

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Benî İshak'dan kastedilen Ays'dır. Rum diyarı taifesi (Türkler) Ays evlâdlarındandır ki Kostantıniyye'ye malik olduklarına işarettir.

Ve kelâm-ı kibardan bu beyitler de İstanbul hakkındadır. Beyt:

"Biz öyle kimseleriz ki, ebedi olarak Hz. Muhammed'e cihad için biat etmişiz"

Nice hadis-i şerifleri, Muaviye, Halid bin Velid, Ebu Eyyub-ı Ensarî ve Abdülaziz hazretleri, ashabdan duyup,

"Ah Kostantiniyye fatihi biz olaydık" diye Rum fatihi olmaya çalışmışlardır.

Sahabelerin defalarca Kostantiniyye'yi kuşattıkları inşaallah ayrıntılarıyla mümkün olduğu kadar yazılır.

Âdem Peygamber'in yeryüzüne inmesinden sonra Kostantıniyye'nin (İstanbul'un) ilk kurucusunu bildirir.

Eski şehrin ve büyük kalenin tamirini bildirir

Güzel belde, yüce saltanat yurdu, Makedon Yunanı tahtı yani Kostantiniyye şehri, kralların hasreti, İslâm diyarı ve Hz. Süleyman *aleyhisselâm* yapısı olan İstanbul'un nice bin tarihçi vasıflarını ve övgülerini yazıp Kur'an-ı azimde fethin tarihini *"Beldetün Tayyibe"* bulmuşlar. *"Elif, lâm, mîm, Rum(lar) mağlup oldu, yakın bir yerde..."* [Rum, 1-3]'den kasıt Kostantiniyye'dir demişlerdir.

Bazı tefsirciler "*Ki o, şehirler arasında bir benzeri yaratılmayandır."* [Fecr, 8] ayetinden kasıt bu Makedonya Kalesi'dir demişler.

Sözün kısası gulgule-i Rum, tantana-i Rum, velvele-i Rum, debdebe-i Rum ve gulibetü'r-Rum bir diyardır ki yeryüzünde benzeri yoktur. Yunan tarihçisi *Yanvan* ve diğer tarihçiler İstanbul'un kuruluşu hakkında şu hususta birleşmişlerdir. Tarihçi İshak'ın görüşüne göre Peygamber Efendimizin doğumundan 1600 sene önce Davud Peygamber'in oğlu Hz. Süleyman Kâf'dan Kâf'a, insanlara, cinlere, vahşi hayvanlar ve kuşlara hükmetti.

Ancak Mağrip-zeminde Okyanus Denizi'nde Ferenduz adında bir ada içinde Saydun namında şanı büyük bir padişah var idi. Gayet gururlu ve budala olup Hz. Süleyman'a baş eğmeyerek serkeşlik etti. Hz. Süleyman yer götürmez büyük bir ordu ile ve her türlü canlı ile Saydun padişahın üzerine varıp bütün yerini yurdunu harap, halkını esir edip sonunda Kral Saydun'u avlayarak yakaladı. Süleyman otağı önünde ateş saçan kılıç ile katledip namsız ve nişansız etti. Bu katledilen Saydun melikinin felekte benzeri yok bir peri yüzlü, melek görünüşlü, yıldız gibi parlak, açılmamış gonca, bakire, taze bir kızı var idi. Hz. Süleyman o kızı ganimet malından alıp kendi nikâhları altına aldılar. O sırada Hz. Süleyman bekâr idi. Yemen diyarında Seba şehri padişahının kızı Belkıs Havva, Bursa nahiyelerinden Edincik adlı yerde vefat etmiş ve Süleyman Peygamber bekâr kalmıştı. Bu Saydun padişahın kızı Aline'yi yatağıyla şereflendirip Rum ellerine getirdiğinde o kız şeytanın aldatması ile daima ağlardı. Hz. Süleyman bu talihi kötü, yıldızı sönük kızın üzüntülü hâlinin sebebini sorunca kız:

"Ey Allah'ın emini, dilerim benim için bu yerde büyük bir saray yaparsın, ben de kalan ömrümü orada ibadet ile geçiririm ve babamın resmini yaptırıp ona baktıkça ağlamaktan kurtulurum" diye türlü türlü ricalarda bulundu. Derhâl ricası kabul oldu. Hz. Süleyman bütün insanlara, cinlere ve perilere Makedon diyarında yani Erzurum, Filibe, Edirne, İstanbul ve İzmit'te suyu ve havası tatlı yerleri dolaşmalarını emretti. Yedi günde Hz. Süleyman'a gelip haber verdiler.

Sonra Hz. Süleyman Atina'ya gelip orada Temaşalık adlı cihannüma bir köşk yapmıştır. Hâlen yapısının kalıntıları açık seçik Havernak köşküdür, görülmeye değer büyük yapılardır ki insanın aklı durur.

Oradan İstanbul toprağına ayak basıp şimdi Hünkâr Bahçesi olan Sarayburnu adlı yere gelip orada Süleyman otağını kurup konakladı. Burada bir gece uyuyup suyu ve havasından hoşlanınca büyük bir saray ve türlü türlü dinlenme yerleri yaptı ki dillerde destan olup dünya durdukça mamur ve bakımlı ola diye İstanbul toprağı için hayır dua etti. Meğer o bahtı kötü olan kız, babasının resmine tapıp gizlice putperestelik eder. Hz. Süleyman gerçeği öğrenince bu kızı babası gibi katletti.

Sonra Süleyman Peygamber Sarayburnu'nda o büyük eserleri olduğu gibi bırakıp Arz-ı Mukaddese'ye gitti. Orada Hz. Davud'un yapımına başladığı Mescid-i Aksa'yı tamamlarken Süleyman Peygamber vefat etti. Babası yanında Kudüs-i Şerif'in kalesi dışında büyük bir türbede yatmaktadırlar.

İkinci kurucu: Hz. Süleyman'ın oğlu Melik Rac'im**,** Yunanlılara padişah olup İstanbul'da babası Hz. Süleyman'ın yapıları üzerine daha nice yapılar daha ekleyerek imar etti. Burayı taht merkezi edinip Hz. Süleyman dini üzere 240 yıl padişahlı etti.

Tarihçi Muhammed bin İshak'a göre Hz. Süleyman'ın oğlu Melik Rac'im'den Peygamber Efendimizin doğumuna kadar 1.600 sene geçmiştir. Sonunda bu da vefat ettiğinde Kudüs-i Şerif yakınında Hz. İsa'nın doğum yeri olan Beytüllah'ın yanında büyük bir mağara içine defnedildi.

Üçüncü kurucu: Yanko ibn Madyan **(**Madyan oğlu Yanko) oldu ki Hz. Âdem Safî'nin yeryüzüne inişinden 4.600 yıl sonra padişah olup İstanbul'u kurdu. Bunun krallığı, Büyük İskender'in doğumundan 430 sene öncedir. Büyük İskender'den Hz. Peygamber'in doğumuna kadar da 882 sene geçmiştir. Yanko ibn Madyan, Amalak oğullarındandır. Ays bin İshak Nebî'ye ulaşır. Bir rivayette Yanko, kısraktan doğduğu için Yanko ibn Madyan derler. Yunan Batlamyuslarının ilkidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MATRAKÇI'NIN İSTANBULU / İÜNK, T.5964, 8b-9a

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yeryüzünü baştan başa ele geçiren dört cihangir melik vardır. İkisi İslâm'da, ikisi başka sapık dinlerdendir. Biri Hz. Süleyman Peygamber, biri İskender-i Zülkarneyn'dir. Buna da peygamber demişlerdir. Müslüman olmayanlardan yeryüzüne baştan başa sahip cihangirin biri Kürt Buhtunnasr, biri de Yanko ibn Madyan'dır, 600 yıl yaşamıştır. Yeryüzünde güzel yapılar yapmaya hevesli idi. Kardeşi Yunan tarihi sahibi Yanvan, Kudüs-i Şerif'in kralı (kayseri) idi. Kayserlerin ilki bu Yanvan'dır ki bu da 520 sene kayser olup kâh Arz-ı Mukaddes'de ve kâh Makedon toprağı ki Rumeli'dir, orada padişah olurdu.

Tanrı'nın hikmeti, bir gün bu Yanko ibn Madyan içip eğlenip mest ve sarhoş olup naz uykusuna dalıp yatarken sabahleyin kendini tahtı ile Sarayburnu adlı yerde bulup nice günler orada kalır. Bütün vezir ve beyleri ile bütün işbaşında olan hizmetçilerini başına toplayıp İstanbul'un Sarayburnu adlı yerinin suyu ve havasından hoşlanıp bir kale yapmaya başladı. Zira bu Madyan oğlu Yanko, büyük şanlı cihangir bir padişah idi. Bütün Yunanlılar buna İkinci Süleyman derler. Bunun zamanında Kürt diyarından Buhtunnasr Yahya dini üzere ayaklanıp Yahya Peygamber'in kanını istemek için Arz-ı Mukaddes, Halep, Şam, Taberistan, Filistin, Askalan, Arz-ı Hasan ve Mısır'da 70 adet şehri yakıp yıkıp 700 bin Benî İsrailli katleder. Hz. Ermiya'yı ve Hz. Danyal'ı Safet şehrinde esir edip hesapsız mal toplar. Yanko ibn Madyan, kendine isyan etmek niyetinde olduğunu duyunca kardeşi Yanvan'ı Buhtunnasr üzerine denizler gibi kalabalık askerle gönderir. Kendisinin baş veziri olan Kantur Veziri 200 bin asker ile ordu öncüsü edip Buhtunnasr üzere gider.

Karaman Ovası'nda bu denizler gibi kalabalık asker ikisi birbirleriyle tokuşur. Allah'ın hikmeti Buhtunnasr yardımsız kalıp bedbahtça yenilir. Bu kadar bol malı menali Yanko'ya geçer. O ganimet malı ile Hz. Süleyman'ın yapısı ve makamıdır diye İstanbul surlarının yapımına başlar. Kardeşi Yanvan, Tuna Nehri'ni İstanbul içinden akıtmayı taahhüt eder, Yanko veziri Kantur da Yedikule'yi yapmaya başlar. Silivrice Vezir Silivri Kalesi'ni, Burgazice Vezir Burgaz Kalesi'ni, Bugados Vezir Bugados Kalesi'ni, Erakliye Vezir Ereğli Kalesi'ni, iki kardeş iki vezir idi, Çekmece kalelerini, Terkosice Vezir Karadeniz Boğazı yakınında Terkos Kalesi'ni ve Karadeniz'in son bulduğu yerde Yoroz adlı patrik Yoroz Kalesi'ni -ki hâlâ Kavak (Anadolu Kavağı) adlı kasabanın ensesinde Yoroz adıyla meşhur mamur kaledir- yaptı.

Kısaca yedi iklimde 700 veziri var idi, hepsine haber gönderilip İstanbul'a temel atıp yaptıkları inşaallah yerinde yazılır.

Karadeniz'in fethini (Karadeniz Boğazı'nın açılmasını) bildirir

Hey'et ilmini bilen tarihçilerin doğru sözlerine göre "Karadeniz, Nuh Tufanı'nın karanlık suyundan kalmış derin bir denizdir". Derinliği 80 kulaç büyük çukur bir kara denizdir ki Tufan'dan önce Akdeniz'e karışmazdı. İstanbul yakınında hâlâ Karadeniz (İstanbul) Boğazı olan yerde son bulmuştu.

O tarihlerde Macaristan'da Salanta sahraları, Dobraçin, Keçkemet, Ginkoş ve Peşte ovaları ve Sirem ve Semendire vadileri baştan başa Karadeniz olup Venedik Körfezi kıyısında Dodoşka Vilâyeti'nde bu adı geçen Karadeniz'in Venedik Körfezi'ne karıştığı yerler hâlâ bellidir. Hatta Silistre Eyaleti'nde Pravadi Kalesi ki, göklere baş kaldırmış yüksek bir kaledir, o tarihlerde bu kale deniz kıyısında imiş. Hâlâ gemileri bağlamak için demir halkalar vardır, durur. Ve eski zamanlarda gemi küpeşteleri ve bodostomalarının kayalara dokunarak yaraladıkları yerler açık seçik bellidir. Karadeniz'in bir alâmeti de Kırım Adası içinde Bahçesaray'a bir merhale yakın mavi bulutlara baş çekmiş yüksek Menkub Kalesi'dir, onda da gemiler için yatacak limanlar ve kayalar üzerinde gemi bağlamak için büyük sütunlar vardır.

Kırım Adası, Heyhat Sahrası, Kıpçak Bozkırı ve bütün Sakâlibe (Slav) diyarı baştan başa Karadeniz imiş ki bir parçası da Hazar Denizi'ne yani Gilân ve Demirkapı denizine katılır imiş.

Bu kusurlu hakir (Evliya), İslâm Giray Han zamanında (---) tarihinde Moskov seferine giderken düşman avlayan Tatar askeri ile Heyhat Sahrası'nda Kertmeli ve Biyim ve Eşim adlı yurtlarda tüşün verip konakladığımızda on kere yüz bin (bir milyon adet) fırtına gibi hızlı Arap atlarına su vermek için eşmeler kazarken toz toprak içinden deniz yaratıklarının kalıntıları çıkardı. Mesela yengeç, kerevit, midye ve istiridye gibi haşeratların kabukları görülürdü. Ondan anlaşılır ki Heyhat vadisi de Karadeniz imiş. Âyet, *"Şüphe yok ki Allah herşeye kadirdir."* [Bakara, 20]

Daha sonra Mülklerin Maliki Allah, yeryüzünü bir çeşit surete de komak için İskender-i Zülkarneyn'i yarattı. Zira *"Allah bir şeyin olmasını dilediğinde, onun sebeplerini hazırlar"* mazmunu üzere Âdem'in yeryüzüne inişinden 5.075 sene sonra yeryüzünde Büyük İskender cihangir kral olup bütün krallar kendine itaat ettiler. Ama Yunanlılardan Makedonya ve İzmirne sahibi Kaydefa, İskender'e baş eğmeyip koyu düşman oldu.

İskender bu Kaydefa'nın mülküne bir türlü sahip olamadı. Sonunda İskender kılık değiştirerek seyahat ile Kaydefa'nın ülkesine ayak bastı. Kaydefa Ana'nın divanına katılıp tarzını, tavrını, düşüncesini, görüşlerini ve davranışlarını incelerken, Allah'ın hikmeti Kaydefa askeri İskender'i tanıyıp bağlayarak Kaydefa'nın huzuruna getirdiler. Kaydefa daha önce İskender'in resmini yaptırmış idi. O resimle İskender'i karşılaştırınca bildiler ki İskender'dir. Kaydefa aman vermeyip İskender'i hapsetti. Nice zaman İskender hapiste kaldı. Kaydefa sonunda kendisiyle cenk etmeyeceğine ve kılıç çekmeyeceğine yemin verip İskender'i hapisten salıverdi. İskender oradan Elburz Dağı eteğindeki taht merkezi olan Irak-ı Dadyan'a gelip bütün hükemaları ile danıştı. İskender'in vezirleri:

"Padişahım Kaydefa adlı avradın ne değeri ola, deniz gibi asker ile üzerine varıp ilini, vilâyetini yakıp yıkalım, halkını kılıçtan geçirip ciğerlerini kebap edelim" dediklerinde İskender:

"Erdemli kişi, verdiği sözde durur. Kaydefa beni hapisten bıraktığında üzerine asker ve kılıç çekmemek üzere söz verdim. Buna bir çare bulun ki Kaydefa'dan intikam alayım" deyince hemen Hz. Hızır baş kaldırıp,

"Ey İskender, eğer Kaydefa'dan intikam alayım dersen çarpışma ve savaş da olmaya, hemen Karadeniz'i Makedonya şehri yakınından kesip Akdeniz'e akıt. Kaydefa'nın bütün memleketi suya gömülür. Sen de intikam alırsın ve verdiğin sözde de durmuş olursun" deyince İskender'in bütün bilgeleri,

"Bârekallah Rabbin ilhamı ile doğru ve güzel görüş bu ola" dediler. Bütün eski bilginler ve mühendisler Karadeniz ile Akdeniz'in yüksekliğini ölçüp Karadeniz'i yüksek buldular. 700 bin dağ delici ve işçiler toplayıp Karadeniz'in kesilmesine başlandı. Hz. Hızır kazı işinin gözcüsü idi. Zira Hz. Hızır

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İskender-i Zülkarneyn'in askerinden idi. Peygamberliğinde görüş ayrılığı vardır, ama peygamber diyenler çoktur. İskender ile *karanlığa* varmıştır, âb-ı hayat Hızır'a nasip olduğundan hâlâ hayattadır. Hz. Musa ile arkadaş olduğu Kur'an-ı azim ile sabittir ki *"İşte dedi, bu benimle senin ayrılışımızdır. Sana üzerinde asla sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim"* [Kehf, 78] âyeti kesin delildir. Hâlâ deniz hizmetine memurdur. Karadeniz'i Akdeniz'e karıştırmaya sebep Hızır Peygamber olmuştur ki Cenâb-ı Hak onları sebep yaratmıştır.

Sözün kısası, denizler gibi kalabalık işçilerle Karadeniz'i keserken bitmesi yakın olunca Hızır'ın görüşüyle İslâmlara zulmedip ücretlerini keserlerdi. Keferelere yakın davranıp ücretlerini peşin verirlerdi. Bu hâl üzere üç sene bitince Karadeniz yol bulup bütün kefereleri suya batırdı ve İslâmlardan bir ferde zarar vermedi. Kaydefa'nın şehirlerinden Makedonya'yı, Eski İstanbuliye'yi, Liryoz şehrini, Yoroz Kalesi'ni kısaca 1.700 parça şehri suya batırıp Kaydefa askerinden bir can kurtulmayarak suda boğuldular. Beyt:

Fursatında düşmene veren amân

Kaydefâ gibi olısar bî-gümân.

Ancak o tarihlerde Karadeniz ile Akdeniz arasında binlerce köyler, kasabalar ve büyük şehirler var idi. İstanbul'un Sarayburnu ile Üsküdar arasında Makedonya şehri var idi. 700 ılıcalı büyük bir şehir idi, suya gömüldü. Büyük İskender bu yolla Kaydefa'dan intikam aldıktan sonra Sarayburnu'nda Makedonya şehrini tamir etmeye başladı. O zamandan beri Macar diyarları, Sirem ve Semendire sahraları, Leh, Çek, Kırım, Kıpçak bozkırı ve Heyhat vadileri denizden açılıp yerleşim merkezi ve İrem bağları gibi gönül açan yerler olup âdemoğlu ve başka hayvan için otlaklar ve ekin yerleri oldu.

Dördüncü kurucu: Büyük İskender Makedonya'yı taht edinip İrem bağı etmişti. Sonra yine Tanrı'nın emriyle Akdeniz'in Sebte Boğazı olan mahallini de kesip Akdeniz'i Okyanus'a akıttı. Yunancada Okyunus Denizi derler. Arapçada Bahr-i Muhit derler, zira bu dünyayı kuşatmıştır. Bazıları da Bahr-i Umman derler ki ilerisine yaratılmışların aklı ermeyip Allah'ın ilminde kalmış bir okyanustur.

Akdeniz ile Karadeniz'in arasını bidirir

Tanrı'nın hikmeti gemicilerin, denizcilerin ve ziyaretçilerin doğru sözlerine göre Azak'tan İstanbul Boğazı'na kadar Karadeniz ola.

İstanbul'dan Gelibolu Boğazı'na kadar o aralık Rum Denizi ola.

Kilidülbahreyn ki Fatih Sultan Mehmed yapısı iki kaledir, o boğazdan aşağısı Akdeniz ola.

Ama bu hakir Akdeniz ile Karadeniz'in arasını nice gönül ehli dostlardan, fen bilimlerini ve ibret verici seyahatlerini tamamlamış dostlar ile uygun havada deniz dalgası olmadan kayıklara binip İstanbul'un Yedikule Burnu'ndan Üsküdar tarafında Kadıköy adlı kasabanın Kalamış adlı burnuna dek deniz üstünde giderek ve seyrederek Allah'ın emriyle Yedikule burnundan bu Kalamış adlı buruna kadar deniz yüzeyinde kırmızı bir hat çekilmiştir ki sanki Kudret eli hattıdır. Bu hattın kuzey tarafı İstanbul'a doğru siyah denizdir ki Karadeniz derler. Yine bu hattın güney tarafına aşağı Kızıl Adalar'a ve başka adalara doğru mavi-beyaz deniz olmak ile Akdeniz derler. Bu iki renkteki iki deniz arasında kırmızı bir çizgi çekilmiştir ki acayip Lem-yezel işidir.

Bu hat yine deniz iken sekiz zorlu rüzgârın dalgasından değişmek ihtimali yoktur. Ancak lodos rüzgârı Marmara adalarından beri coşup dalgalanarak geldiğinde bu hattın rengi ve iki denizin araları değişir. Hakir nice gemicilere sakin havada bu yeri gösterdiğimde hepsi hayret edip takdir ettiler.

Âlemlerin Yaratıcısı'nın hikmeti bu hattın Karadeniz tarafı biraz acıdır. Akdeniz tarafı ise acıdır. Boğazhisar'dan dışarısı daha acıdır. Okyanus ise daha fazla acıdır, ama Kızıldeniz ki Süveyş denizidir, Allah korusun yılan zehridir.

Fakat Karadeniz'in balıklarının lezzetli olduğu kadar hiçbir denizin balığı lezzetli değildir. Özellikle İstanbul boğazlarında olan lezzetli balıklar sanki Musa Sofrası'dır. İstanbul Boğazı'nda Akdeniz ile Karadeniz birbirine karıştığı için bazı tarihçiler o boğaza merece'l-bahreyn derler.

İskender, İstanbul'u tamir edip İrem'e benzettikten sonra ömrü vefa etmeyip Hz. Peygamber'in doğumundan 882 sene önce vefat etti. Daha sonra Peygamberimizden 700 yıl önce büyük bir deprem olup İstanbul'un baştan başa duvarları, tapınakları ve bütün yapıları yıkıldı ve içindeki yüz binlerce inançsız insanlar öldü. Böylece Makedon şehri kırk yıl harap ve toprak içinde kaldı.

Beşinci kurucu: Yanko ibn Madyan oğlu Puzantin adlı kral Macar ülkesinden inançsız askerlerle İstanbul'a gelip babamın yapısı ve tahtıdır diye Makedon şehrini yeniden tamir edip taht edindi. Yüz sene yaşayıp İstanbul'u öyle imar etti ki 600 bin patrik ve kıssis var idi. Onun için İstanbul'un bir ismi de Puzanta'dır. Puzantin de Tuna Nehri buzu üzerinde at ile geçerken buz kırıldı, Puzantin'in ömrü de buz gibi kırılıp vücudu buz gibi eridi. O sene yine büyük bir depremle İstanbul yıkıldı. Ancak Hz. Süleyman'ın yaptığı köşk ve Ayasofya Camii yerindeki Hz. Süleyman mabedi kalıp 70 sene harap ve yıkık olarak yılan, çıyan, baykuş ve yarasa mekânı oldu. Sonra,

Altıncı kurucu: Rum kayseridir ki İstanbul'u tamire başladığından Fatih Sultan Mehmed'e gelinceye kadar 2.288 sene olmuştu. Bu kayser, Hz. Ömer hilâfetinde olan Antakya, Halep, Şam ve Kudüs'e malik olan Hırkil kayser değildir. Onlar nice kayserlerdir, çoğuluna kayasıra derler. 21 adet kayserlerdir, ama İstanbul'u tamir eden Rum kayseridir ki Kayseri, Niğde ve Konya'yı yapmıştır. Yunanlıların ulu krallarından idi. İstanbul'da Fethiye Camii yakınında süslü bir kilise yapmıştır. Orada tarihi yazılıdır. Sonra,

Yedinci kurucu: Makedon (İstanbul) şehrinin yedinci kurucusunu, İstanbul surunun ve Ayasofya binasının yapılışını bütün eski tarihçiler bu şekilde yazarlar: Yedinci kerede tamir eden insanlığın babası Hz. Âdem Safî yeryüzüne indikten 5.052 yıl geçtikten sonra Yanko ibn Madyan'ın torunlarından Vezendon adında şanlı bir kral ortaya çıkarak cihana ün salıp bütün Rumeli, Frengistan, Kızılelma, Alman diyarı, Karaman, Yunan diyarı ve Rum Denizi içindeki Umman ve Okyanus'ta olan bütün adalar ile deniz kıyılarında olan bütün kalelere hükmü yürüdü. Bütün krallar buyruğuna boyun eğdikten sonra Makedon şehrine gelip gördü ki dedesi Yanko'nun yaptığı o eski şehir yıkılıp harap olmuş. Hemen o saat Makedon'da konaklayıp bütün bilgeleri, kâhinleri ve danışmanları ile danıştı. Bütün ülkeleri zapt etmek için İstanbul'u tahtgâh edinmek için yapımına başladığında yeryüzünde buyruk sahibi olan krallara haber gönderip her memleketin mimar, mühendis, yapı ustası ve işçilerinden on kere yüz bin (bir milyon) adam toplandı. İmareti talii seretân (yengeç) olsun diye tembih etti. Edirnekapı tarafında bir rasat yapıp bir minare mili üzerine bir çan yapıp hazırladı. Uğurlu (sa'd) saat olunca o çanı çalıp bütün işçiler

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ellerinde olan taş ve kireçleri yere bırakıp temel atmaya hazırlar oldular. Tanrı'nın hikmeti bir leylek bir yılanı avlayıp havadan yuvasına getirmekte idi. Bu sırada yılan leyleğin gagasından kurtulup adı geçen rasat çanının üzerine düşünce çan çalınıp bütün işçiler ellerinde olan taşları ve Horasan kireçlerini yere bıraktılar. Göz açıp kapayıncaya kadar surun temeli yerden bir arşın kadar yükseldi. Bütün yıldız bilimcileri ve kâhinler,

"Bire uğurlu (sa'd) saat olmadı, sabredin" diye feryat ettiler. Mümkün olmadı ve yapıya uğursuz saatte başlamış oldular. Bu kale içinden veba, ateş ve askerlerin isyanı ve baş kaldırmaları eksik olmaz. Üçgen şeklinde temel kuruldu, uğursuzluktan kurtulmaz, bu diyar yine harap olur, diye üzülüp feryat ettiler. İşin sonunda bütün işlerini takdire bırakıp bu beyt ile amel ettiler:

Edemez def' sakınmağla kazâyı kimse

Bin sakınsan yine ön son olacak olsa gerek.

deyip bu beyt mazmunuyla teselli bulup kuzey ve güney tarafının deryaları kıyısında İstanbul Hisarı'nın yapımına başlayıp yedi tepe üzerinde kurulan şehri bu sur ile kuşatmak için emek sarf ettiler.

Bütün yönetimi altında olan krallar denizler gibi askerleri ve yapı işçileri ile gelip yapıya yardım ettiler. Her kralı biner arşın yeri imar etmeye memur eyleyip her kral hissesine düşen yeri türlü sanatlar ile yaptılar.

İstanbul Kalesi o zaman Sarayburnu'ndan ta Silivri Kalesi'ne ve Silivri'den kuzeye Karadeniz sahilinden Terkos Kalesi'ne kadar dokuz saatlik yerdir. Aralarında yedi kat germe kale duvarı yaptılar. Her duvar arasında yüzer arşın hendekler yaptılar. Hâlâ Silivri'den Terkos'a kadar kale duvarlarının burçları, temelleri ve hendekleri açık ve seçik bellidir. O tarafta olan köyler hâlâ mamurdur. Mesela Feteköy, Sazlıköy, Arnavutköy, Kovukdere, İzzeddinli, Kiteli, Baklalı ve Türkeşeli adlı köylerin bütün han, cami, mescit ve imaretleri anılan kale duvarlarının katı taşları ile yapılıp yer yer kuleleri ve yedi kat hendekleri kalmıştır ki Akdeniz'den Karadeniz'e uzanmış sağlam bir kale, dayanıklı bir sur imiş.

Bu arada Çatalca kasabası adlı yer hâlâ bakımlı bir kasabadır. O zamanlar buranın da İstanbul Kalesi'ne bitişik işlek bir kale Calender derbend, büyük bir yerleşim yeri olduğunun kalıntıları hâlâ bellidir. Bu Terkos Kalesi'nden İstanbul Boğazı'nda Yanko ibn Madyan patirgâhının yaptığı Yoroz Kalesi'ne, oradan içeri Tarabya Kalesi'ne, Rumeli Hisarı yerinde Fıranda Kalesi'ne, Ortaköy yerinde Ayanta Kalesi'ne, Fındıklı kasabasında Fındıkça Kalesi'ne, Galata burnunda Kurşunlu Mahzen yerinde Ayaniko Ayazması Kalesi'ne, oradan Azep Kapısı yerinde Galya Kalesi, oradan Eski Tersane yerinde Petrine Kalesi'ne, oradan Tersane Bahçesi yurdunda Aline Kalesi'ne, oradan Galemikra Kalesi ki hâlâ Sütlüce kasabasında Caferâbâd Tekkesi yerinde anılan kalenin yapı temelleri bellidir.

Bu yukarıda yazılan kaleler deniz kıyısında yapılmışlardı. Bir kaleden bir kaleye İstanbul Boğazı'nın iki tarafında olan ve birbirlerine bitişik baştan başa kale duvarları ile kuşatılmış büyük bir kale idi ki İstanbul'un çevresi yedi günde devrolunurdu.

Bu Vezendon adlı kral İstanbul'u bu tertip üzere tamamladı. Hâlâ İstanbul Kalesi olan o devirde iç kale idi. Bütün krallar hizmet edip İstanbul içinde yedi yüksek dağ üzere birer büyük tapınaklar yaptılar ve 70 yüksek tepe üzerinde 70 adet büyük manastır inşa ettiler.

Büyük Ayasofya'nın yapıcısı: Bu Vezendon kralın yıldız gibi temiz bir kızı Makedonya şehirlerinden Sofya şehrinde doğdu. Babasının İstanbul'u yaptığını duyup iki bin milyon hazine mallarını Sirem ve Semendire arabalarına yükleyip İstanbul'da Ayasofya Kilisesi'ne başladığında Hz. Hızır gelip

"Mühimmat ve levazımatlarını benden alın ve şu sanatlı resim üzerine temel koyun" diye Hz. Hızır öğretmesiyle Ayasofya'nın yapımına başladılar. Önce yere büyük çukur temel açıp tam bir ay temeline has kurşunu eritip büyük nehir gibi akıtıp önce yere kurşun temel bıraktılar. Onun üzerine bin bir yüksek sütunlar üzerine kemerler ve toloz kubbeler inşa ettiler ki altı su sarnıcı olup rahmet suyu ile dopdolu ola ve İstanbul'da büyük depremler olduğundan bütün binaların temelini boş edip depremden emin olmak düşüncesiyle Ayasofya'nın en alt katını sarnıç ettiler. Hâlâ Kırkçeşme suyu ile doludur. Bazı yerlerini tamir ve yaralanan yerlerini gözetmek için Ayasofya altında kayıklar vardır.

Camiin tam ortasında bakır kapaklı bir su kuyusu vardır. Ondan kovalar ile su çekip bazı kimseler su içerek susuzluklarını giderirler. Sonra dört tarafına duvar yapımına başlayıp somaki, zenburî, ruhamî ve sarı ve beyaz cilâlı yüksek mermer direkler üzere dört kat kemerler üzerinde bir kubbe, mavi kurşun ile örtülü mamur bir kubbe yaptılar.

Kıble tarafında yarım kubbe içinde yine yarım kubbede mihrap konulmuştur. Kıble kapısı üzerine de yarım kubbeler yapılmıştır. İnşaallah camiler anlatılırken ayrıntılarıyla yazılır.

Bu İstanbul'un yedinci yapıcısı Vezendon kralın amcası Yanvan kral ki, Yunan Tarihi sahibidir, o asırda Erdel Macaristanında Yanova adlı şehirde yerleşip tahtgâh edinmiş idi. Çünkü kardeşinin oğlu Vezendon kral babasının tahtgâhı olan Makedonya şehrini tamir edip her padişahın İstanbul içinde birer hayır eserleri yaptıklarını duyunca Yanvan kral da böyle büyük şehre su lâzımdır, diye İstanbul'a su getirmeye gayret gösterip elinden geleni sarf eyledi.

Kral Yanvan'ın çalışmasıyla Tuna Nehri'nin İstanbul'a akıtılması: Yanvan Kral denizler gibi kalabalık kâfir işçileriyle Tuna Nehri'nin Temmuz ayında az aktığı yere gelip İstanbul ile Tuna'nın hendese ilmi üzere yüksekliğini hesapladı. Tuna kıyısında Feth-i İslâm Kalesi yakınında Severin ve Siverin kalelerine yakın bulunan mahallin yer seviyesini yüksek bulup o yerde Tuna kıyısını kazdı. Yüz binlerce ırgat ve ustalar ile Tuna'nın akış yönüne yararak, binlerce arklar kazarak ferhadî külünkler ile yüksek dağları kırıp delerek derelere kantaralar yaparak İstanbul yakınında Azatlı adlı yere Tuna'yı getirdiler. Sonra Tuna Nehri içinde büyük sert taşlar ile bir taş rıhtım yapıp o yere bir demir kapı inşa ettiler, hâlâ Tuna Nehri az akarken anılan demir kapı görünür. Hakir oralarda hizmette iken bu demir kapıyı üç defa gördüm. Hâlâ o yere Tuna Demirkapısı derler. Tuna gemicileri o sağlam sedde gelince korkarlar. Bazı gemilerin yüklerini çıkarıp gemilerin yükleri hafifleterek çekinmeden ve korkmadan o demir kapı mahallinden geçerler. Tuna Nehri içine bir set daha inşa edip ona Tahtalı Seddi de derler. Her sene nice gemiler bu sedde çarparak parçalanıp helâk olurlar.

Daha sonra Yanvan Kral asrında Tuna Nehri ilkbaharda coşunca bu Demirkapı Seddi'ne ve Tahtalı Seddi'ne Tuna Nehri bügenüp (yükselip) arklar içinde Demirkapı'dan girip ta İstanbul içinde Yenibahçe'den Aksaray Mahallesi'nden akıp İstiridye Kapısı ki hâlâ Langa Kapısı'dır, o yerde Tuna Nehri Akdeniz'e katılır. O sırada İstanbul'u tamir eden Vezendon Kral Kudüs-i Şerif ziyaretinden geldiğinde amcası Koca

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yanvan, Vezendon Kralı karşılamaya Üsküdar tarafına geçerek Vezendon Kral ile buluştu. Vezendon,

"Ey amcam, iddia ettiğin Tuna Nehri'ni nice eyledin" diye sorar. Derhâl Yanvan,

"Kralım devletinde Tuna Nehri'ni avrat gibi saçından sürükleyerek çekip Makedonya içinden hâlâ akmadadır" diye gururlu ve böbürlenerek cevap verince Allah'ın emriyle Tuna Nehri hemen dönüp aktığı yolları harap eder. Önce Varna ile Pravadi yakınında Duna Değirmenleri adlı yerden teper, büyük bir pınar çıkarak büyük su değirmenlerini döndürür. Bütün Dobruca halkı onda buğday öğütürler, Duna Değirmenleri diye meşhurdur.

Sonra Tuna'nın bir gözü de Kırkkilise şehrine yakın Yene kasabasında ve Pınarhisar adlı kalenin kayalarından çıktı. Tuna'nın bir kolu da Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece göllerinden doğup Marmara Denizi'ne karıştı.

Bu anlattığımız yerlerden akan tatlı kaynakların Tuna Nehri'nden olduğuna ispatımız odur ki Tuna Nehri'nde bulunan morina balığı, mersin balığı, uştuka ve çıka balığı hepsi Tuna Nehri'ne mahsus iken anılan kaynaklardan ve Çekmece göllerinden çıkıp avcıların avına düşmüştür. Hakir tarafından bunlar birkaç kere Çekmece Gölü'nde görülmüştür.

Yıldırım Han, Nigebolu'yu ve Feth-i İslâm'ı fethedip Tuna Nehri'nin İstanbul'a aktığı konuşma sırasında geçince Demirkapı'dan saman ve kömür döküp Duna değirmenlerinden, Pınarhisar'dan ve Çekmece göllerinden saman ve kömür çıktığı *Tuhfe* adlı tarih kitabında yazılıdır.

Hatta Sultan Ahmed Han'ın kızı Fatıma Sultan'ın oğlu Süleyman Bey'le İstanbul ile Çatalca arasında Azatlı adlı köyde göklere baş çekmiş kayaları dağcılar delip Tuna Nehri'nin nice günler aktığı yerlerde belirtileri ortaya çıkmıştır. Meşaleler yakıp atlarımız ile o mağaralar içinde bir saat kuzeye gidip gördük ancak güvercin kadar yarasaların çokluğundan ve kötü kokusundan geri dönüp dışarı çıktık. Eğer Osmanlı sultanları himmet etse azıcık çalışma ile yine Tuna Nehri'ni Yenibahçe ve Aksaray içinden akıtmak mümkün idi, *vesselâm.*

Sonra bu Tuna'dan yardım olmayınca yine Vezendon Kral, İstanbul'a su getirmek için usta mühendislere bol para ve mal harcadı, su kemerleri tarafından tatlı bir suyu Kırkçeşme kemerleri ile İstanbul'a bir hayat suyu getirdi. Kırkçeşme'den başka 3 bin hayat çeşmesi akıttırıp İstanbul'u öyle mamur etti ki Yanko veziri Kanatora'nın yaptığı Yedikule Kalesi'nden ta Sarayburnu Kalesi köşesine kadar caddenin iki tarafına mineli, süslü iskemleler üzere altına gömülmüş kat kat kemer kuşaklı atlı kulları selâma durup el bağlarlardı. 100 bin yaya süslü taçlı ve kemer bağlamış kullar da önü sıra saf saf olup bölük bölük alay ile geçerlerdi. 200 bin at binen asker de alay ederlerdi. Ta bu derece kerr ü fer sahibi şanlı kral idi.

[Sekizinci Kurucu]: Onun da devri son bulup yerine oğlu Yağfur adlı kral geçince sekizinci kurucu oldu. Karun hazineleri sarf edip veziri Rüvende adlı akıllı danışmanın görüşüyle ve bilge mimar ve mühendislerin akıllı teklifleriyle Sarayburnu adlı yere denize dair 366 tılsımlar inşa ettiler ki her gün bir tılsım işleyip deniz dibinde olan balıklar kıyıya vurur, bütün insanlar çeşit çeşit balıkları avlayıp geçinirlerdi. Ve 366 tılsım da karaya dair inşa edip her birini bir tepe üzerine yaptılar.

Mesela Avratpazarı'ndaki Dikilitaş'ta Yanko ibn Madyan'ın ordusuyla Hindistan'a giderken benzersiz alayını timsal edip açık seçik gösterdi. O Dikilitaş'ın içini boşaltıp minare gibi oldu, İstanbul'a bir asi asker gelse rahipler çıkıp çan çalarlardı. Hemen bir anda bütün askerler hazır olurlardı. Nice bin acayip ve garip eserler ve tılsımlar yaptığı inşaallah yerinde yazılır. Sözün kısası bu Yağfur Kral İstanbul'u o derece mamur etti ki sanki cennet bahçesinden bir köşe yaptı. Bu da sapıklık içinde ölünce yerine Tekfur adlı inatçı, kral oldu. Ta 5.750 sene kadar nice kayserler, batlamyuslar, patrik ve kıssislerin taht merkezi ve karargâhları oldu. Bu hükümdarlar günden güne Makedon şehrini imar ettiler ve nice yüz sene hüküm sürüp gittiler.

Sonra anılan tarihte İspanya'da Rim Papa adıyla meşhur olan memleketin sapık kralı, çirkin renkli Frenk hâkimidir. Memleketlerine Büyük Merene (Merene-i Kübrâ) derler. O sapık ve inançsızlar diyarından Kostantin adlı kötü namlı bir padişah çıkıp doğu, batı, güney ve kuzey ülkelerini, kısacası yedi iklim krallarını egemenliği altına alıp "Makedon şehri kaldı" diye kralların hasret çektiği yer olan İstanbul'u fethetmeye niyetlenir.

O büyük sur üzerine Afrika'dan ve Makedonya'dan bir milyon kefere asker toplayıp karadan ve denizden denizler gibi kalabalık ordu ile Makedonya'ya gelip Kostantin'i karadan Silivri tarafından kuşattı. Denizden bin parça gemi ile Ceneviz kralı yardımıyla deniz tarafından kuşattı. Yedi ayda İstanbul'u cebren ve kahren alıp Terkos Kalesi'ne kadar yedi kat germe kale duvarlarını, burçlarını ve hendeklerini harap etti. Hâlâ iç kale olan İstanbul'u işgal edip tahtgâh edindi. Ceneviz kralı da Galata taraflarından ta Karadeniz Boğazı'na kadar deniz kıyısında olan kaleleri harap edip bed renkli Frenkler Galata'yı tahtgâh edindi.

[Dokuzuncu Kurucu]: Sonra Kostantin İstanbul'u gayrı tarz üzere yapmaya başlayıp dokuzuncu yapıcı Kostantin oldu. Bütün ganimet mallarını sarf edip şehrini güzelleştirdi. Surunu ve duvarlarını tamir edip bu gönül alan şehri taht merkezi ettiği tarih Hz. İsa ile Hz. Peygamber arasında idi. Frenk memleketinden ta Acem diyarının sınır boylarına dek buyruk sahibi olup İsa dini ve milletini güçlendirmek için binlerce kilise yaptı.

Bunlardan biri bir büyük eser yaptı. Dillerde destan olan ibret verici bir kilise idi ki ismine Erzâyil derler idi. İstanbul'un tam ortasında iki Karaman arasında benzeri az bulunur bir kilise idi. İçi 12 bin papaz, kıssis ve patrikle dopdolu idi. Nice yüz sene mamur durup Hz. Peygamber saadetle doğdukları gece Nemrud ateşi, Urfa şehri içinde daima yanardı, söndü. Kisra kemerleri, Kızılelma Kilisesi kubbesi, Ayasofya kubbesi ve bu Kostantin'in yaptığı Erzâyil Kilisesi de temelinden yıkıldı. Gazi Sultan Mehmed Han'ın uğurlu gelişiyle Belde-i Tayyibe yani Kostantiniyye şehri (İstanbul) fethedilince anılan kilisenin temeli üzerine Sultan Mehmed Han bir cami yapmıştır ki hâlâ Müslümanların ibadetgâhıdır. İnşaallah yerinde anlatılır.

Kostantin'in büyük bir kilisesi de İstanbul'da Zeyrekbaşı adlı yüksek bir tepe üzerindedir. Hz. Yahya adına 360 kubbeli bir manastır yapıp dört tarafına kale duvarı gibi sağlam bir yapı inşa edip içine 3 bin ruhban ve hizmetçiler koyup Mesih ayini ederlerdi.

Bu kiliseye bitişik bir sarnıç yaparak içine Kırkçeşme suyunu akıtıp üzerine bir incilhane medresesi yaptı. Günümüzde Zeyrekbaşı yakınında mamur, Pirî Paşa Medresesi derler ve adı geçen su mahzenine Sovuksu derler. 700 yüksek sütunlar üzerine kurulmuş göl gibi büyük olup kar parçası soğukluğunda güzel suyu vardır. Temmuz ayında Unkapanı gemicileri ve başka canlar ondan susuzluklarını giderirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sultanselim'de, Sivasî Tekkesi altında, Edirnekapı dahilinde, Macuncu Mahallesi yakınında, Gedikpaşa ve Peykhane yakınında büyük su sarnıçları yapıp rahmet (yağmur) suyu ile doldurup caddeleri çer çöpten, toz topraktan pâk ettirirdi.

Atmeydanı'nı insanların toplantı yeri edip orada zamanın acayip ve garipliklerinden tuhaf tılsımlar ve garip binalar yapıp orayı Hıristiyan adalet yeri yapmıştı. Bütün vezir ve vekillerine buyruklar verip İstanbul içinde nice bin imaretler, garip eserler ve acayip resimler yaptılar. Kostantin'in annesi Hellana Firav adlı kâfire, Rum diyarına yakın Nemrud'un taht merkezi olan Urfa şehrinden olup kral kızı idi, Küçük Ayasofya Kilisesi'ni inşa edip Hz. Zekeriyya adına tarihini yazdı.

Bu anılan senede yine Kostantin harekete geçip Ayasofya Kilisesi'nin dört tarafına bin bir büyük kubbeler yapıp her birinde İryaziliye milleti dini ayini olurdu ki Hz. Mesih dinidir. Daha önce yapılan büyük kubbenin biri hâlâ Arslanhane ve Nakkaşhane olan kubbedir.

Biri de Bâb-ı Hümâyûn içinde hâlâ cebehane olan eski kubbedir ki hâlâ Osmanlı cebehanesi ile doludur. Hesap ve kitaptan hariç Efrasiyab hazinesi gibi bir silahhanedir. Bu gibi büyük kubbeler, şifa yurtları, mektepler, misafirhaneler, hastahaneler ile Ayasofya etrafını donatıp Makedonya şehrini bezedi. Adı geçen bin bir kubbenin tam ortasında Tavukpazarı adlı yerde göklere baş çekmiş zımpara taşından yüksek bir sütun yapıp en yüksek tepesine beyaz ham mermer üzerine bir kuş heykeli yaptırdı. Her sene o kuş vefk etkisiyle bağırıp kanatlarını açınca Tanrı'nın azameti yedi iklimde ne kadar zeyrek kuş ve sığırcık kuşları varsa bütün dünya bahçelerine yayılıp gagalarına birer zeytin, pençelerine ikişer zeytin alırlar, her kuş üçer hediye zeytin tanesi ile İstanbul'a gelirler. Adı geçen direğin altında olan kiler kubbesinin tepesindeki delikten zeytinleri bırakıp hizmeti yerine getirip giderlerdi. Acayip tılsım etkisidir. Bu zeytinleri bütün ruhbanlar yiyip açlıklarını giderirlerdi. Bu gibi nice bin acayip tılsımlar olduğu yerinde yazılacaktır.

Kostantin'in annesi İstanbul Kalesi'nin tamiri için atasından intikal eden kirli miras malından bin milyon mal Kostantin'e verip kendisi dünyayı terk edip Hz. Meryem yolunda keşişe oldu. Sayısız Karun malı ile 100 parça gemi ile denizden Filistin'de Akka Kalesi'ne vardı. Önce onu yapıp sağlam bir sur ve büyük bir liman inşa etti. Sonra Arz-ı Mukaddese'de Kudüs-i Şerif içinde Kamame adlı ünlü bir kilise yaptı. Bu, yeryüzünde benzeri olmayan bir kilisedir. Hâlâ bütün kâfirlerin benzetmek olmasın kıblegâhlarıdır ki her sene nice bin Hıristiyan varıp Kamame'yi ziyaret edip hâşâ hac etmiş olalar, ama haç edip haç-perestlik ettikleri mukarrerdir. Bu kilisenin vasıfları *Seyahatnâme*'mizin cild (---) mizde yazılmıştır.

Daha sonra bu Aline adlı rahibe Arz-ı Mukaddes'e melike olup nice hayır eserleri yaptı. Sonunda devri son bulup Kudüs'te Tûr-ı Zeytâ eteğinde Hz. Meryem yanında gömülüdür. Sonra bütün Karun mallarını oğlu Kostantin alıp İstanbul'un surunu yeniden yapmaya başladı.

Dokuzuncu kurucu olan Kostantin'in İstanbul surunu yapışını ve kalenin şeklini bildirir

Dünya tarihçileri ve insanoğlu nakilcilerinin sözlerine göre:

İstanbul'a ilk temel atan Hz. Süleyman'dır. Sonra oğlu Melik Rac'im'dir. Sonra Madyan oğlu Yanko'dur. Sonra İskender-i Zülkarneyn'dir. Sonra Madyan oğlu Yanko oğlu Pozantin Kral'dır. Sonra Kayser-i Rum'dur. Sonra Yanko torunu Vezendon Kral'dır. Sonra Vezendon oğlu Kral Yağfur'dur. Sonra bu adı geçen Kostantin'dir.

Bu adı geçen kralların aralarında nice bin krallar, kraliçeler, melikeler, kayserler ve tekfurlar gelmiştir. Ancak bu Kostantin'den evvel cihangir kral olayım, diyen İskender'in 595 tarihinde Kral Donkolad Yanoş yani Takyanus Kral az kaldı ki cihangir olacaktı. Acem ülkesinde Şapur Şah'ı ve bütün askerini kılıçtan geçirip Acem ülkesini haraca kesip gayet zorba olup Hıristiyan milletine ihanet etmeye başladı. Halep, Şam, Irak ve Mısır'da ne kadar Mesih dininden Hıristiyanlar var ise hepsini kırıp bütün hazinelerle asker toplayıp İskenderiye'de kendine isyan eden Açile adlı vezirinin üzerine gidip asla aman ve zaman vermeden İskenderiye'yi fethetti ve Açile adlı veziri ile bütün tabilerini katledip İskenderiye'ye sahip oldu.

İşin sonunda yirmi sene Takyanus kral olup Ashâb-ı Kehf yedi-sekiz kişi bunun zamanında mağaralara kaçtılar. Haklarında Kehf suresinde âyet vardır. *"Onlar Ashâb-ı Kehf beş kişidir, altıncıları da köpekleridir, derler. Bu iki söz gayba taş atmaktır. Diğerleri ise yedi kişidir, sekizincileri köpekleridir, derler."* [Kehf, 22]

Böyle zalim ve zorba olup haksız kan döktüğü için bedeninin ve dişlerinin etleri dökülüp öldüğü sene bu Kostantin onun korkusundan Roma şehrine kaçmıştı. Sonra Takyanus yerine oğlu Ferenyal kral olup iki yılda o da ölüp yerine bu Büyük Kostantin kral oldu. Hz. İsa inancı ve ayini üzere hayatta olan havarilerin meşveretleriyle Nuşirevan-ı Kisra gibi adaletli bir kral olup ilk defa İsa dini üzere nasranî yani yardımcı olup bütün putları kırmıştır ve bütün heykelleri yıkmıştır. Yerlerine İsa dini üzere ibadet edilecek kiliseler yapmıştır. Ancak bu Kostantin önce Mecusî idi. Kostantin kral olduktan sonra gayet yürekli, yiğit, tedbirli ve iyi komutan olup Acem ülkesini bütün haraca kesip İstanbul Kalesi'ni imar etmeye başladı. Hendese ilmine uygun olarak surları sağlamca yaptı. Zira Roma şehrinde pek çok ilim öğrenmişti.

Hikâye: Yunan tarihlerinde Mecusîlikten çıkıp Mesih dinine girmesinin sebebini şöyle yazmışlar: Kostantin çok cimâ edici idi. Roma şehrinde cüzam hastalığına tutulup kaş, kirpik, saç ve sakal ne varsa hepsi dökülüp burnunun orta direği düşeyazıp Şam şeytanına döneyazdı. Bütün Frengistan ve Alman vilâyetinin bilginleri, Sırp, Bulgar, Arap ve Acem hekimleri hepsi bir yere gelip asla birisi derdine bir çare bulamadı. Sonunda Kostantin hepinizi kırarım deyince bir hekim olmayan melun Mecusî, İsa dinine hainlik için:

"Ey kralım, eğer sağlık sıhhat istersen bu senin derdine bundan başka ilaç yoktur. Önce büyük bir sarnıç havuz yap, o havuzun içini henüz anasının memesini emen masum bebeklerin kanıyla ağzına kadar doldur, içine girip bir saat dur, sonra çıkıp hamama gir. Kırk gün bu şekilde masum çocukların kanıyla her gün havuzu doldurup girersen bu cüzzam hastalığından kurtulursun" deyince Kostantin derhâl emredip 3 bin adet henüz bebek süt çocuğu masumları toplarlar. Cellatlar havuz kenarında o çocukları boğazlamak üzere iken üç bin masumun üç bin adet babaları ve üç bin adet anaları ki her biri ciğer-pârelerinden ayrılıyor. Ve 10 bin adet akraba ve yakınları ile hepsi 20 bin ciğeri yanmış âdemoğlu baş açıp yüreğinin derinliklerinden ve can u gönülden Yunanca:

"Ey İnpiretore Kostantîn İpol" yani "Ey padişahlar padişahı Kostantin Kıral" ve *"Ey megalo Hırıstos"* yani "Ey büyük Allah" ve Latin kavmi olanların *"Boğ çarna Kostantin"* yani "Allah Kralı Kostantin" ve Rum olanların *"Va pedakimo vandirfa bidemu va mavra matyamu va psiçemu va psihulemu"*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yani “Vay oğul vay canımdan sevgülüm vay iki gözlerim vay (---)” diye feryatları göklere yükselip her biri birer türlü ağlayıp, dövünüp sızlandılar. Bu durumu Kostantin işitip *“Enpiretor ipol”* dedikleri yani “Şanı büyük padişahlar padişahı” dediklerini kendine sanıp ve yirmi otuz bin insanın feryat ve inlemeleri Kostantin’e hoş gelmeyip,

“Ben cüzam hastalığından ölürsem benim için daha iyidir. Nitekim bu kadar Hıristiyanların yani İsa ümmetinin feryat ve inlemelerini işitmeyim ve bu kadar bin ermemiş masumun kanı benim sağlığım için yere dökülmeye. Tez bu kadar masumları ana ve babalarına verin. Allah için azat eyledim, ana-babaları bundan böyle bana hayır dua etsinler” diye bütün masumları ana-babalarına teslim ettiklerinde nicesi ruhunu teslim edip sevinçten öldü. Bütün masumların ana babaları, bütün akraba ve yakınları baş açıp yüzlerini yere sürüp sevinçlerinden ağlamaklı olup,

“İlahî padişahımızı bu cüzam hastalığından kurtar” diye dua ve yakarışlar edip gittiklerinde derhâl Kostantin’e bir uyku çöküp uykuya vardığında hemen rüyasına Hz. İsa girip:

“Ey Kostantin, sen o masumlara merhamet edip bu cüzam derdini çekmek bana daha iyi gelir diye kan dökmeyi reddedip hasta olmayı seçtin. İmdi Allahu Taalâ da sana acıyıp bu hastalıktan kurtuldun” diyerek Hz. İsa, Kostantin’in bütün vücudunu mübarek eliyle sığayıp:

“Ey Kostantin sana bu masumları katlet diyen Mecusî hekimleri katleyle” dedi. Sonra Hz. İsa elindeki asasıyla Kostantin’e bir sopa vurunca derhâl Kostantin uykudan uyandı. Gördü ki bütün vücudunda hastalıktan bir belirti kalmayıp sağlığına kavuşup inci gibi olmuş. Hemen parmak kaldırıp,

“Lâ ilâhe İllallâh İsâ Rûhullâh” deyip Hıristiyan oldu. Mecusî mezhebinden İsa dinine girmesinin aslı budur. *Yanvan Tarihi’*nde de ayrıntılı yazmıştır. Daha sonra masumları katlet ve sıcak kanlarına gir, diye öğütleyen bütün hekimleri huzuruna çağırtıp nicesini katlederken fasih ve zarif bir tabip,

“Padişahım hele beni bir kere söylet, sonra katlet” deyince hemen hekime izin verilir ve hekim şöyle der:

“Padişahım, bütün ülkelerin Bokrat, Sokrat, Ristotalis, Calinus ve Eflâtun mertebesinde olan hekimleri kralıma nice yüz bin çeşit ilaçlarla tedavi uyguladık ama asla çare olmadı. Sonunda bildik ki sana içten ve can u gönülden dua lâzımdır, en sonunda bunu tedbir eyledik ki masumların kanına giresin, masumları toplayıp cellatlar öldüreceği sırada bütün masumların ana-babalarına gizlice haber verdik. Onlar da hazır olup ağladıkları ve yavruları için sızlandıklarında kralım acıyıp bütün masumları serbest bıraktığınızda duaları kabul oldu. Onlara acıdığınızdan Hırıstoş da sana acıyıp şifa verdi” diye usta hekim cevap verince Kostantin o söz sahibi hekimi affedip azat etti.

Sonra Kostantin günden güne cihan süsü Cem yapılı padişah olup Kostantiniyye Kalesi’ni öyle tamire başladı ki her gün 300 bin ırgat ve 100 bin mimar çalışırdı.

Kudüs’teki Kamame Kilisesi’nin yapılış sebebini bildirir: Bu sırada Kostantin yine rüyasında Hz. İsa’yı görüp,

“Ey Kostantin annen Hellana kraliçeyi Kudüs’e gönderip benim doğduğum Beytüllahm’e bir mabethane inşa etsin ve Kudüs-i Şerif içinde bir Kamame yapsın” dedi. Hemen Kostantin uykudan uyanıp annesi Hellana’yı huzuruna çağırıp gördüğü rüyayı bir bir sıralayıp,

“Tiz ey annem, hazır ol” dedi. Sabahleyin annesine kırk milyon mal ve 40 bin asker verip karadan yolları keserek ve merhaleleri uçarak Kudüs-i Şerif’e gitti. Beri taraftan Kostantin 3 bin parça gemiyle Kudüs’e bu kadar bin asker ve bu kadar kere yüz bin çeşit mühimmat ve levazımatlar gönderdi. O da Akdeniz’den uygun hava ile üç gün üç gece Kudüs-i Şerif’in Yafa adlı iskelesine yanaştı. Hellana Hatun da Kudüs’te Hz. İsa’nın bazı eserlerini bulup hayır eserleri yaptı, Nablus şehrinde de büyük bir kilise yapıp yine Kudüs’e geldi.

Haç’ın ilk ortaya çıkışı: Magaryos adında Hz. İsa’dan zamanından beri yaşamış çok yaşlı bir papaz bulur. Meğer Yahudiler Hz. İsa’yı bu papaz üzerine asmışlardı. Asılan ağaç haçı bu patrik bilirdi. Sonunda Magaryos papaz, Hellana avrada o haç ağacın yerini gösterdi. Hellana emriyle o ağacın dibini kazıp içinden bir kabir ile haçlar çıkar. Yani haç gibi üç parça ağaçlar çıkar. Hatta Hıristiyanlar inancına göre o ağaçları bir o kabir içindeki ölü üzere bıraktılar. O ölü o an yeniden hayat bulup dirildi. O gün ki Eylül’ün on dördüncü günü idi. Hıristiyanlar o günü bayram edindiler.

Bu macera İsa Peygamber’in doğumundan 328 sene sonra idi ki hâlâ Rumların haç bayramıdır. Haçlarına saygıları bundan kalmıştır. O ölü üzerine o haçları bırakıp ölünün dirildiği Yunan tarihlerinde yazılıdır.

Daha sonra bu Hellana o haçları altın sanduka içine koyup başı üzerinde saklardı. Kamame adlı kiliseyi Hellana karı yaptı. Hıristiyanların inancına göre Kamame Kilisesi o dirilen ölü üzerindedir derler. O ölü ise *hâşâ ve kellâ* Hz. İsa ola. Daha sonra göklere çıktı, derler ama bir kısım Hıristiyanlar,

“Yok hayatta olup yine halkı dine davet edip yine vefat etti” derler. Ancak *Rûhullah* diyen Hıristiyanlar Mesih kavmidir, göklerde İdris Peygamber ile hayattadır, derler. Sonra Hellana avrat nice bin hazine harcayıp Mescid-i Aksa’yı tamir etti, genişletti ve Sahratullah’ı süsledi. Beytüllahm’i yeniden yapıp nice bin hayratlar da edip Yahudileri kıra kıra İstanbul’da oğlu Kostantin’e gelip altın sanduka içindeki haçları İsa’nın yadigârıdır ve Allah ismidir diye hediye verdi. Kostantin haçları yüzüne gözüne sürüp anası Hellana ve İsa Peygamber haçlarını büyük törenle Zeyrekbaşı Kilisesi’ne götürdü ve Kostantiniyye şehrini fazlasıyla imara başladı.

Büyük gösterişli kral oldu. Gerçi nice krallar gelmiştir ama Kostantin de cihangir olmak iddiasında bir büyük şan, ün ve gösteriş sahibi kral olduğundan “Arslan yatağından, şahin durağından” bellidir diye var kuvvetini pazusuna getirip, dünya durdukça bir eser kalsın diye geçmiş krallarının yapıları üzerine,

Kostantin’in İstanbul suruna eklediği yapıları bildirir

Evvela İstanbul’un kara kısmının batı tarafında Yedikule’den ta Ebu Ensarî köşesine kadar iki kat sağlam kale, dayanıklı set ve sağlam sur duvarı yaptı. Evvelki kat duvarının yüksekliği 21 arşın ve genişliği 10 arşındır. İç kat duvarının boyu 70 arşın ve genişliği 20 arşındır. Sur dışının yüksekliğini hendek dibinden ta bedenlere kadar 42 arşın edip temelinden saf sular doğup iki duvar arasını horasanî dolma rıhtım ile sağlamlık verdi.

Bu rıhtım olmuş temelin genişliği 80 arşındır ve dış sur ile iç surun arası 60 arşın aralık, İrem bağı gibi bir yerdir. Hâlâ Topkapı ile Edirnekapı arasındaki İrem bağı içinde Osmanoğullarının yeniçeri zağarlarının yaylağı vardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu dış surdan dışarı bir kat alçak küçük hisar duvarı da yaptı. Hendeğin dibinden yüksekliği 25 ve genişliği 6 arşındır. Bu iki duvarın arası 40 arşın aralık duvardır. Bu hesap üzere İstanbul Kalesi'nin kara tarafı üç kattır. Bu duvarların önündeki bir kat çok derin hendeğin genişliği 100 arşındır. Bu hendek içine Yedikule'den ta Silivri Kapı'ya kadar deniz girerdi. Eyüp Kapısı'ndan ta Eğri Kapı'ya kadar yine deniz girip İstanbul Kalesi ada gibi olmaya az kalmıştı. Hâlâ kara tarafı bu derece üç kat sağlam temellere oturtulmuş olup üç katta 1.225 büyük burç kuleler vardır. Her kuleye onar ruhban gözcü tayin edip gece gündüz bekçilik ederlerdi.

İstanbul Kalesi üçgen şekilli olup batısı kara tarafı, doğu ve kuzeyi denizle çevrili üçgen şekilli olduğundan içinde fitne, isyan, ayaklanma ve veba ateşi eksik değildir. Ancak bu iki deniz tarafları yalın kat Yecüc seddi gibi sağlam ve dayanıklı duvar ve burçları binlerce beden dişleri ile bezenmiş sağlam kaledir.

Kostantin'in bu kaleye özen göstermekten maksadı o idi ki yıldızlar ilminde zamanın seçkini olduğundan ilim kuvveti ile Hz. Peygamber'in geleceği zamandan haberdar oldu. Cihan süsü bir peygamberler padişahı gelecektir diye korktu. Bu sebepten bu kalenin, uğurlu saattir diye yengeç burcunda yapımına başlayıp yapım talihi yengeç olduğu için İstanbul içinde asker topluluğunun fitnesi eksik değildir.

İstanbul Kalesi fırdolayı tam 18 mil kuşatır, üçgen şeklinde benzersiz bir kaledir. Bir köşesi kıble tarafına mevzun Yedikule'dir, bir köşesi kuzey tarafa bakar Sarayburnu'dur. Bir köşesi batı ile yıldız rüzgârı arasına bakar Eyüp Kapısı köşesidir. Kostantin, Ceneviz kralından kız alıp akrabalık kurdu. Bundan dolayı krala izin verdi ve Ceneviz kralı İstanbul halicinin kuzey tarafında Galata adlı kaleyi dört oğluna dört kale, birbirine bitişik büyük hisarlar yaptı ki her biri birer sağlam kaledir. Yunan dilinde "Galasude" derler. Daha önceleri Kostantin'in süt hanesi olup bütün sağmal hayvanları orada durduğu için Galata derler.

Her dilde İstanbul isimlerini bildirir

İstanbul Kalesi'nin ilk ismi Latin dilinde *Makdonya*'dır.

Sonra Yanko yaptığı için Süryanî dilinde *Yankoviçe* dediler.

Sonra İskender yaptığı için İbrî dilinde *Aleksandıra* dediler.

Bir zaman Sırpça *Pozanta* dediler.

Bir zaman Yahudi dilinde *Vejendoniya* dediler.

Frenk dilinde *Yağfuriye* dediler.

Dokuzuncu kerede Kostantin yaptığı için Yunan dilinde *Poznatyam* ve *Kostantiniyye* dediler.

Nemse dilinde *Kostantin Opol* derler.

Moskov dilinde *Tekurya* derler.

Afrika dilinde *Grandurya* derler.

Macarcada *Vezendovar* derler.

Leh dilinde *Kanaturya* derler.

Çek dilinde *Aliyana* derler.

İsveç dilinde *Harkılban* derler.

Felemenk dilinde *İstifanya* derler.

Fransızca'da *İgrandona*,

Portekiz dilinde *Kostıyya*,

Arapça'da *Kostantiniyye-i Kübrâ*,

Acem dilinde *Kayser-zemin*,

Hind dilinde *Taht-ı Rum*,

Moğol dilinde *Cakdurkan*,

Tatar dilinde *Sakâlibe*,

Osmanlılarda *İslâmbol* derler.

Gulgule-i Rum adıyla meşhur olmuştur. *Allah korusun.*

Daha sonra zamanın geçmesiyle bu İstanbul, Kostantin devrinde o kadar mamur ve bakımlı olmuştur. Bundan başka bir Kızıl yumurta yortuları gününde bütün kiliselere Mesih ayini etmeye giren Hıristiyanları bütün ruhbanlar hesaplamışlar, kırk kere yüz bin (dört milyon) ayin yapan olduğu defteri Kostantin'e arz eylediler.

Bir kefere hanesi bir milyon hazineye alınır satılırdı. İki deniz kıyısında 40 bin balık dalyanı var idi. Yedikule'den ta Sarayburnu'na kadar balık avcıları ığrıp, şebeke, tor, ağ, serpme, kafes ve düzenleri denize döküp türlü türlü balıklar ve deniz hayvanları avlayıp geçinirlerdi.

O dönemde Sarayburnu'ndan Yedikule'ye kadar kale dibi cadde idi. Şimdiki gibi kale duvarını lodos rüzgârı dövüp yıkmazdı. Ama yine ta ilk yapılışından beri bu İstanbul Kalesi'nin iki denizi tarafında hendeği yoktur. Zira deniz kıyısı olduğundan hendek ve çukura tahammülü yoktur, hemen su çıkar. İstanbul Kalesi'nin deniz tarafından korkusu olmadığından bir kat kale duvarıdır. Fakat Akdeniz ve Karadeniz boğazlarında Fatih Sultan Mehmed deniz kilidi kaleler yapıp İstanbul Kalesi güvenlikte olup da sağlamlık buldu.

Sözün kısası yapılış biçimini geçmişin bilgeleri çıkarmışlardır. Temel yapısını son dönem mühendisleri sağlamlaştırmıştır ki kendinden önce ve sonra benzeri yapılmamıştır. O kadar geniş, büyük bir kaledir ki Kostantin yaptığında 366 kapı etti. Fatih fethedince 27 kapısını yerinde bırakıp diğerlerini kapattı. Hâlâ kapanan kapı yerleri üç tarafında bellidir.

Sözün sonu Kostantin'in ömrü bu İstanbul Kalesi'nin imarıyla son bulup gönül kuşu ecel doğanından kurtulamayıp ten kafesinden uçtu. Adil bir hakîm ve İsa dininde bir kâmil olduğundan cennet ehlidir, derler. Toplam saltanatı (---) sene olup yerine oğlu Mikra Kostantin kral oldu. O da İsa dini üzere şan, şöhret ve şevket verip Ayasofya onun zamanında yapılıp *Tanrı'ya hamdolsun* Müslüman mabedi olup ezan okunur.

Daha sonra Mikra Kostantin de ölüp yerine Şilbiştir adlı bir kibirli kefere kral olup o da ölünce onun yerine Niron adlı bir kefere kral oldu. Havarîlerden birini katledip sonra Roma şehrine kral olup Hıristiyanları kırmaya başladı. Daha sonra Kostantin'in anası Hellana bu Niron Kral'ı el altından katletti.

Kostantiniyye Kalesi'nin fırdolayı büyüklüğü ne kadar adımdır onu bildirir

Önce bu kusurlu Evliya, gençliğinde dostlarıyla İstanbul'u dolaştığımızda tarih 1044 [1635] senesiydi. Bu sırada Sultan IV. Murad Han Revan seferine gittiğinde Koca Bayram Paşa yüce saltanat evi olan Kostantiniyye'de kaymakamdı. Merhum babam ile Bayram Paşa sohbet ederken söz sırasında İstanbul'un ilk yapıcısı kim ola diye nice sorular sorulup konuşmalar olunduktan sonra hemen merhum babam söze gelip:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Sultanım İstanbul dokuz kere imar ve dokuz kere harap olmuştur. Ama Osmanoğlu elindeki gibi bu ana gelinceye kadar hiç bir zamanda böyle harap olmamıştır. Her ne tarafından olursa olsun dost ve düşman duvarlarının yıkılan yerlerinden arabalar ile girip çıkar. Yedi iklim padişahları arasında meliklerin hasreti bir İstanbul ola ve Osmanoğlu taht merkezi ola, layık değildir ki sizin hükumetiniz zamanında bu kale böyle harap ola. Bu kadar bin yıldan beri bütün duvarları kara yüzlü kala. Yüce din gayretine ve Osmanoğlu büyüklüğüne hürmeten şunun tamir edilmesine gayret sarf edin. Tanrının gölgesi olan padişah inşaallah Revan'dan galibiyet ve zaferle gelip yuvası olan güzel beldeyi beyaz inci gibi gördüğünde dünyalar kadar sevinir. İnşaallah hizmetiniz karşılığında büyük lütfa mazhar olup dünya durdukça adınız hayır ile anılır" dedi. Orada hazır olanların hepsi taraf taraf makul deyip derhâl babam bu niyete *el-Fatiha* dedi. *Fatiha* okununca derhâl İstanbul mollası ve Eyüp, Galata ve Üsküdar mollalarının dördünü de bir araya getirip şehreminini, dört mimarbaşı, sekbanbaşı, kısacası bütün işbaşında olan iş erlerine ferman olundu. İstanbul'un toplam 4.700 mahallesinin imamlarına tembih olundu. İstanbul Kalesi'nin onarımı için yardım teklif olunup denizler gibi usta ve işçiler ile nice bin insan toplanıp Sultan Murad Han Revan fethine gidip fethedip gelinceye kadar bir sene içinde Koca Bayram Paşa İstanbul'u ve Galata kalelerini, bütün selâtin camilerini onarıp İstanbul henüz yetim iken beyaz bir dürr-i yetim (inci) olup İstanbul halkından sıkıntı gidip rahatladılar. Kaymakam Bayram Paşa eliyle İstanbul Kalesi'nin tamirinin tarihi:

Dua edip dedim ey Dânişî tarihini anın

Zemin turdukca dursun bu binâ-yı âsumân-âsâ.

Sene (---)}.

O sırada 1044 [1635] yılı (---) ayının (---) günü Revan fethinin müjdesi gelip bütün halkın geceleri İsrâ Gecesi, gündüzleri kurban bayramı olup yedi gün yedi gece Hüseyin Baykara fasılları oldu. O mahalde Sarayburnu'ndan ta Yedikule'ye kadar deniz kıyısında kalenin temeli önüne 20 arşın derin bir set yapıp kaleden taşra büyük bir cadde oldu. Bütün gemiciler o yerden gemilerini ısbarçana âlet ipler ile sürükleyerek çekip Sarayburnu'ndan içeri girerlerdi.

İstanbul kalesinin içinde ve dışında kale üzere ve kaleye bitişik ne kadar âyan ve eşraf evleri var ise hepsini yıkıp sahiplerine hazineden ücretlerini verip ana yollar ile kale fırdolayı donandı.

O tarihte hakir İstanbul Kalesi'ni fırdolayı adımladığımızı bildirir

Önce, *Bismillah* ile Yedikule'den taşra hendek kenarınca ta Ebu Eyyub-ı Ensarî Kapısı'na kadar 8.810 adım ve 6 kapıdır. Küçük Ayvansaray Kapısı'ndan ta Bahçe Kapısı yani Şehit Kapısı'yla 14 kapı arası 6.500 adımdır.

Yenisaray ki padişahın oturduğu yerdir, Arpa ambarı dibinde Kireççibaşı Kapısı'ndan Yenisaray fırdolayı 16 kapıdır. On adet kapısı açıktır, altısı kapalı kapılardır. Gerektiğinde açılır özel kapılardır, herkese açık kapı değildir. Bu Yenisaray Kalesi Fatih Sultan Mehmed Han'ındır ki fırdolayı çevresi 6.500 adımdır.

Ve Ahırkapı'dan dışarı yeni yapılan cadde üzerinde ta Yedikule köşesine kadar 10 bin adımdır ve yedi kapıdır.

Bu yazılan hesap üzere İstanbul içinin büyüklüğü Yedikule'den Ayvansaray Kapısı'na, oradan Sarayburnu'na ve Yenisaray ile Sarayburnu'ndan yine ta Yedikule'ye kadar fırdolayı İstanbul Kalesi tam 30 bin adımdır ve bin adımda 10 kule yapılmıştır. Bu hesap üzere toplam 400 kuledir. Ama kara tarafı üç kat kale duvarı olduğundan onların kuleleri ile bütün burçlarıyla İstanbul 1.225 büyük kuledir ki kimi dört köşe, kimi yuvarlak ve kimi altıgen ibret verici kulelerdir. İki kule arası (---) bedendir. Bu hesap üzere fırdolayı İstanbul Kalesi'nin etrafında (---) bedendir.

Vezendon Kral yaptığında iç kale olmak iddiasıyla yapmıştır, ama Bayram Paşa merhum tamir etmeye başladığında İstanbul'un ve Eyüp, Galata ve Üsküdar'ın âyan, eşraf ve halkına ve sanat ehline mahalle mahalle İstanbul hisarının tamirini ferman ettiğinde mimar arşını hesabı üzere ferman etmiştir. Duvarın dışından kulelerini devrederek hesap olunduğunda İstanbul usta arşını ile tam 87 bin arşınla kuşatmıştır.

Kostantin asrında Kurşunlu Mahzen yakınındaki Tophane'de 500 top hazır idi. Hâlâ demir kapıları bellidir. Sarayburnu'nda yine 500 parça top mevcut idi. Kızkulesi'nden dışarı deniz kıyısında dört tarafa bakan ateş saçan ejder gibi 100 parça balyemez kale döven topları vardı ki deniz yüzeyinde bu üç kovan toplarından kuş uçmak imkânsız idi. O yüzden deniz tarafı korkusundan İstanbul emin idi

O tarihte Galata'dan Yemiş İskelesi'ne üç kat zincir çekilip üzerinde büyük köprü yapılıp yolcular geçerlerdi. Gerektiği zaman gemilerin geçmesi için gemiler üzerinde kurulmuş olan köprü açılıp gemiler geçtikten sonra yine köprüyü kurup kapatırlardı. Deniz üzerine zincir ile bir köprü de Balat Kapısı'ndan karşı Tersane Bahçesi'ne kurulmuş idi. Bir köprü de Eyüp'ten karşı Sütlüce'ye zincir üzerinde kurulmuştu. Madyan oğlu Yanko devrinde Karadeniz Boğazı'nda Yoroz adlı kale eteğinde deniz yüzüne üçer kat demir zincirler çekilip düşman gemileri geçemezdi. Hâlâ bu köprülerin zincir parçaları İstanbul'da tersane mahzenlerinde durur. Hakir tarafından görülmüş olup her halkası adam beli kalınlığı vardır. Toprağa bulanmış yatar.

O devirde İstanbul Kalesi o kadar mamur ve bakımlı imiş ki kaleden taşra Silivri'ye ve Karadeniz sahilinde Terkos Kalesi'ne kadar 1.200 parça bağlı bahçeli, güllü gülistanlı köy ve kasabalar birbirlerine bitişmişti. Bin hâkim Yoroz şehri dışında hükmederdi. Bin hâkim kale içinde hükmedip günlük işlerini Kostantin'e arz ederlerdi. Kırk veziri, kırk patriği, kırk kalayorozu, kırk pusteniki, kırk vamoşu, kırk loğofeti, kırk bistiyar ihtiyarı ve kırk kuparı var idi ki hepsi hüküm sahipleri olup ellerinde altın ve gümüş mücevherli asalar ile Atmeydanı'ndaki divanhanede Kostantin huzurunda el bağlayıp divan sürüp hizmet ederlerdi.

Bu Kostantin de bütün kralları kendine bağlamıştı. İran, Turan ve Hindistan padişahları kendine vergi verip yedi iklimi egemenliği altına alıp cihangir olmaya az kalmıştı. Ama ömrünün çoğu İstanbul'u imar etmekle geçti. Hayatında Kızıl Yumurta günleri, Meryem Ana günleri, İsvet Nikola, Kasım, Hızır-İlyas, Avusdos, haçlarını suya bıraktıkları günler, Kara Koncoloz günleri, bu gibi çeşitli isimli Hıristiyan bayram günleri ve Pazar günleri İstanbul Kalesi duvarlarını kırmızı parankona çuka ile kapattırır, bizzat kendisi büyük törenle çirkin yüzlü Leka gibi sakalına inci dizip başına İskender tacını giyip İstanbul'u seyredip dolaşırdı.

Ve üç yüz altmış altı (366) kapının bekçi, kapıcı ve gözcülerine bahşişler verip geçerdi. Adı geçen günler olunca kalenin bütün burç ve bedenleri üzerine nice kere yüz bin haçlı sancak, bayrak ve alemler ile ve flandra suretli putlar ile kaleyi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bezeyip 366 yerde trompete, luturyani borular, büyük erganun davullar ve Yunan çanları taraf taraf çalınıp şenlikler olup kalenin bedenleri renkli ipek alemler ile lâle bahçesi olurdu. Bütün Hıristiyanlardan ve diğer dinlerden adamlar gelip İstanbul'un süsünü ve bezeğini görüp seyredip giderlerdi. Bu şekil ve büyüklükte mamur olan,

İstanbul Kalesi'nin 27 adet kapısının aralarının ne kadar adım olduğunu bildirir

Önce, Yedikule köşkü deniz kıyısındadır.

Oradan hendek kenarınca Yedikule Kapısı'na kadar bin adımdır.

Sonra Silivri Kapısı 2.010 adımdır.

Sonra Yenikapı bin adımdır.

Sonra Topkapı 2.900 adımdır.

Sonra Edirne Kapısı bin adımdır.

Sonra Eğrikapı 900 adımdır.

Bu altı adet kapının hepsi batıya Edirne tarafına bakar.

Sonra Ayvansaray Kapısı'na bin adımdır.

Sonra Balatkapı 700 adımdır.

Sonra Fener Kapısı 900 adımdır.

Sonra Petre Kapısı 600 adımdır.

Sonra Yenikapı 100 adımdır.

Sonra Ayakapı 300 adımdır.

Sonra Cibali Kapısı 400 adımdır.

Sonra Unkapanı Kapısı 400 adımdır.

Sonra Ayazma Kapısı 400 adımdır.

Sonra Odun Kapısı 400 adımdır.

Sonra Zindan Kapısı 300 adımdır.

Sonra Balıkpazarı Kapısı 400 adımdır.

Sonra Yeni Cami Kapısı 300 adımdır.

Bu kapı (---) tarihinde cami yapıldığında yeniden açılmış yeni bir kapıdır. İki tarafında taş merdivenler ile kalabalık cemaat camie çıkarlar, Valide Kapısı derler kalabalık cemaate mahsus özel bir kapıdır, genel değildir.

Sonra Şehit Kapısı'na kadar 300 adımdır.

Ayvansaray Kapısı'ndan bu Şehit Kapısı'na kadar sayılan 14 adet kapıları deniz kıyısında olup hepsi kuzey tarafa açıktır.

Saray-ı Hümâyûn'un dört tarafında olan özel kapıların ilki Kireççibaşı, Yalıkapısı, Topkapısı ve Uğrunkapı sarayda suç işleyenleri öldürüp bu kapıdan denize atarlar.

Balıkçılar Kapısı ve İçahır Kapısı güneye bakar.

Bayezid Han Kapısı güneye bakar ama daima açık değildir.

Sonra Bâb-ı Hümâyûn güneye açılır yüksek bir kapıdır.

Sonra içeri üç kat kapılar daha vardır.

Sonra Servi Kapısı, padişahlar kıyafet değiştirip Ayasofya Camii'ne yahut şehri dolaşmaya çıktığında bu kapıdan çıkar, güney tarafına açılır büyük bir kapıdır.

Sonra Sultan İbrahim Han Kapısı, (---) tarihinde açılmıştır. Soğukçeşme dibinde büyük bir kapıdır ki güney tarafına bakar.

Sonra Sokullu Mehmed Paşa Kapısı, Alayköşkü dibinde bir küçük kapıdır ki batı tarafına bakar.

Sonra Süleyman Han Kapısı, bir gecede açıldı. Makbul iken Maktul İbrahim Paşa bu kapıdan gizlice girerdi. Batıya bakar bir küçük kapıdır. Hâlâ kapalı durur.

Sonra Demirkapı, bostancılara ve musahiblere mahsus büyük kapıdır ki batıya bakar. Ahırkapı'dan bu Demirkapı'ya kadar yazılan sekiz adet özel kapılar bütün İstanbul şehri içine açılır, ama Sarayburnu tarafında olan beş adet özel kapılar deniz kıyısında olduğundan kuzeye bakar, hepsi demir ve sanatlı yüksek kapılardır.

Bu anılan kapıların arasını ve büyük ve küçük saray kalesinin 16 kapı arası fırdolayı 6.500 adım başka bir sağlam kaledir.

İçahır Kapısı'ndan taşra özel ve genel Ahır Kapısı'na kadar 200 adımdır.

Sonra Çatladıkapı'ya kadar 1.300 adımdır.

Sonra Kumkapı'ya kadar 1.200 adımdır.

Sonra Langa Kapısı'na kadar 1.400 adımdır.

Sonra Langa'nın dört bölük kalesini geçip Davudpaşa Kapısı'na kadar 1.600 adımdır.

Sonra Samatya Kapısı'na kadar 800 adımdır.

Sonra Narlı Kapısı'na kadar 1.600 adımdır.

Sonra Yedikule'nin iç yüzünde İçkale Kapısı'na kadar tam 2 bin adımdır.

Bu Yedikule başka bir Kanator Vezir yapısı kaledir, kapısı kuzey tarafına açık iki kat demir yüksek kapılardır.

Bu kapılardan başka ta Ahırkapı'ya kadar hesap olunan kapıların yedisi de deniz kenarında olduğundan hepsi doğu tarafına bakar. Bu taraf a lodos rüzgârı çok fazla şiddetli estiğinden Bayram Paşa merhumun kale dışında deniz kıyısında yaptığı rıhtımlar deniz dalgalarından harap olmuştur. Bu saydığımız adımları İbrahim Han asrında (---) tarihinde Ahırkapı'dan içeri adımlayıp Yedikule'ye varılıp hesap olunmuştur ki bu hesap üzere fırdolayı İstanbul Kalesi 29.810 adımdır. Ama Bayram Paşa asrında Ahırkapı'dan taşra adımladığımızda tam 30 bin adım idi. *Sahihü'l-kelâm vesselâm*.

Mimar arşınıyla İstanbul Kalesi 87 bin arşındır. *Hatmü'l-kelâm bi't-tamam*.

İstanbul'un içinde ve dışında olan acayip ve garip tılsımları bildirir

Önce Madyan oğlu Yanko devrinde ve Vezendon Kral devrinde Kostantin devletinde İstanbul o kadar şen ve bakımlı olup insan deryası olduğunda yedi iklimden usta mimar ve mühendisler, ceraskal ilminde yetkin ustalar, öğretici kâhinler, yıldızlar ilminde kâmiller, kaf ilminde üstadlar her ülkeden İstanbul'a toplanıp bilgi ve becerilerini göstermek için Kostantin'e intisap ettiler. Kostantin ve Pozantin halkının gök ve yer afetlerinden korunmaları için her yetkin usta İstanbul'un yirmi yedi yüksek dağı üzere yirmi yedi rasad tılsımlar kurdular.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

[Birinci tılsım]: Evvelâ üstad Yağfur Avratpazarı adlı yerde bin parça beyaz ham mermerden minare gibi içi boş merdivenli bir yüksek sütun yapıp Madyan oğlu Yanko'nun Hindistan'ı, Laristan ve Moltan'ı denizler gibi kalabalık orduyla fethe gittiği askerlerinin şekillerini adı geçen sütunun dört tarafına baştan başa bukalemun nakşı resimler yapmıştır ki bütün resimler birer şekilde hazır durup canlı sanılır.

Bu sütunun en tepesinde tek parça beyaz mermer üzerinde bir maksurecik üzere bir peri yüzlü zamane güzeli ve nice dünya güzeli heykelini yine beyaz mermerden yaptı. Yılda bir kere bir sayha vurup yeryüzünde ne kadar kuş var ise o heykel üzerinde dönerken nice kere yüz bin cins kuş yere düşüp İstanbul halkı alıp yerlerdi.

Daha sonra Kostantin zamanında bu minare mili üzere ruhbanlar çıkıp İstanbul üzere bir isyancı asker gelse, ruhbanlar çanlara vurunca bütün askerler hazır olurlardı.

Daha sonra bu minare mili Hz. Peygamber doğduğu sırada büyük bir deprem olup tepesindeki peri sureti ve bütün çanlar düşüp minare mili depremin etkisiyle parça parça olmuştur ki hâlâ açık seçik bellidir. Ama tılsım olmasından dolayı yıkılmayıp bugün hâlâ ayakta büyük bir seyirliktir ki anlatılmaz.

İkinci tılsım: Kostantin'in Tavukpazarı'ndaki bin parça sütunudur ki kırmızı renkli zımpara taşından yapılmış yuvarlak bir direktir. Boyu 100 arşındır. Bu da Peygamber Efendimizin doğduğu Pazartesi gecesi depreminden zarar görmüştür. Ustalar eski İstanbul demirinden adam uyluğu kalınlıkta demir kemerlerle bu tılsımlı direği kırk adet yerinden sarmışlar, hâlâ ayakta ve sabit durur.

Bu sütun İskender-i Rumî tarihinden 130 sene önce yapılmıştır ki ve Hicret'in 970 [1562] tarihine kadar bu şehrin başlangıcından beri 2.390 yıl olduğu bilinmektedir.

Daha sonra Kostantin bu yüksek sütun üzerine bir sığırcık kuşu timsâli tılsım edip yılda bir kere o kuş kanat kakıp sayha vurduğunda bütün kuşlar gaga ve tırnaklarıyla üçer tane zeytin getirdikleri yukarıda yazılmıştır.

Üçüncü garip tılsım: Saraçhanebaşı'nda göğe baş çekmiş tek parça bir direk üzerinde beyaz bir sanduka ham mermer üzere Pozantin Kral'ın şanssız kızı gömülüdür ki karınca ve yılandan korunması için tılsımlı büyük bir sütundur.

Dördüncü tılsım: Altımermer adlı yerde altı adet uzun sütun vardır ki her birini eski bilge üstadlar kurmuşlardır. Birini Kavala Kalesi sahibi Filikos Hakîm inşa etmiştir. O sütun üzerine tunçtan bir kara sinek sureti yapmıştı. Daima o sinekten eşekarısı sesi gibi bir ses çıkıp İstanbul içinde asla sinek gezmezdi.

Beşinci ibret verici tılsım: Yine Altımermer'in birinde Eflâtun-ı İlâhî bir sivrisinek resmi yapmıştı. İstanbul içinde asla sivrisineğin girmesi ihtimali yoktur. Hâlâ o tılsımın etkisi devam etmektedir.

Altıncı tılsım: Yine Altımermer'de yüksek bir sütun üzere Bukrat Hekîm bir leylek resmi yapmıştı. Yılda bir kere bu leylek ses verince İstanbul içinde yuva kuran leylekler helâk olurdu. Hâlen İstanbul şehri içinde leylek girip yuva yapmak ihtimali yoktur, ama Eyüp şehrinde çoktur.

Yedinci tılsım: Yine Altımermer'de bir sütunun tepesinde Sokrat Hekîm tunçtan bir horoz yapmıştı. Gece gündüz yirmi dört saatte birer kere kanat kakıp ötünce İstanbul'un bütün horozları öterlerdi. Hâlen İstanbul horozları diğer yerlerin horozlarından önce gece yarısı "kukurıku" diye ötüp hâl dili ile "Seher vaktidir, es-salâ" diye gafilleri ve uyuyanları uyandırır.

Sekizinci tılsım: Yine Altımermer'de bir sütun üzere Süleyman Peygamber zamanında Fisagores-i Tevhidî tunçtan bir kurt yapmıştı. İstanbul halkının bütün koyunları çobansız sahralarda gezip vahşi kurt ile koyun birlikte gezerlerdi.

Dokuzuncu gülünç tılsım: Yine Altımermer'de bir sütun üzere tunçtan bir genç ve bir güzel birbirleriyle göğüs göğse sarılıp dururlardı. Ne zaman ki er ve avrat evlerinde birbirleriyle kavga edip soğuduklarında er kişi veya avrat kişi o sütunu kucakladığında elbette o gece aralarına sevgi çivisi girip bu tılsımı yapan Aristatalis'in ruhu şâd ve muhabbet edenlerin gamlı gönülleri âbâd olurdu.

Onuncu acayip tılsım: Yine Altımermer'de bir sütun üzere Calinus Hekim beyaz kurşundan yani kalaydan iki suret yapmış, biri yaşlı, beli bükülmüş, yüz suyu dökülmüş durur. Onun karşısında bir zamane bunağı, deve dudaklı, çirkin suratlı bir yaşlı kadın, beli bükük durur. Er ile avradın birbirleriyle geçimleri olmasa er kişi ya avrat kişi o sütunu kucaklasa elbette birbirlerinden ayrılırlar.

Acayip ve garip tılsımlardır ki hâlen bazısının hükmü yürür. Onun için Altımermer derler. Peygamberimiz zamanında yıkılıp yere gömülmüş süslü sütunlardır.

On birinci tılsım: Sultan Bayezid-i Veli Hamamı'nın yerinde dört köşe tek parça yüksek bir sütun vardı, boyu 80 arşın idi. Gezbazya adlı eski zamanın bir kâhini o sütunu veba için tılsımlamıştı. Nitekim o sütun daim idi. Kostantin şehrinde vebadan eser yoktu. Sonra Bayezid-i Veli yıkıp yerinde gönül açıcı bir hamam yaptı. Bu sütun yıkıldığı gün Bayezid Han'ın bir oğlu vebadan Edirnekapı dışında Davudpaşa Bahçesi'nde öldü. Yine Edirnekapı içinde bir sofa üzerinde gömüldü. Ondan sonra İstanbul'u veba istilâ eyledi.

On ikinci tılsım: Eğrikapı yakınında Tekfur Sarayı'nda Mahayilaki adlı bir hekîm, bir siyah renkli bir sütun üzere tunçtan bir ifrit sureti yaptı. Yılda bir kere o ifrit nara atıp ağzından ateşler yere saçılıp herkes o ateşten bir kıvılcım alıp evinde mutfağına koysa o adam hayatta oldukça o ateş sönmezdi.

On üçüncü ibret verici tılsım: Zeyrekbaşı adlı yerdeki Hz. Yahya adıyla yapılan kilisenin altında büyük bir mağara vardı. Her sene zemherir ayları kışı geceleri olduğunda o mağaradan nice kara koncoloz adlı cadılar çıkıp arabalar üzerine binip dönüp dolaşırlardı. Seher vakti yakın olunca yine bütün koncolozlar o mağaraya girip kaybolurlardı.

On dördüncü acayip tılsım: Ayasofya Kilisesi'nin güneyinde dört adet beyaz mermerden yüksek sütunlar üzerinde bilâ-teşbih Cebrail, İsrafil, Mikâil ve Azrail meleklerinin heykelleri vardı. Biri doğuya, biri batıya, biri kuzeye, biri güneye yönelmiş dururlardı. Yılda bir kere Cebrail sureti kanat kakıp sayha ursa doğu tarafı bolluk olur derlerdi. İsrafil sureti kanat ursa batıda kıtlık olur derlerdi. Mikâil sayha ursa kuzey tarafında bir isyancı çıkar derlerdi. Azrail sayha ursa bütün dünyada veba olur diye korkarlardı. Bu suretler Peygamber Efendimiz dünyaya geldiğinde yıkılmıştır. Hâlâ anılan direkler, Ayasofya Çukurçeşmeleri yakınında dört adet mermer sütunlar görülmektedir.

On beşinci tılsım: Atmeydanı'nda Milyonpar adlı yapma yüksek bir sütundur ki usta zirai ile boyu 150 arşındır. Kostantin zamanında yönetimi altında olan padişahların ellerindeki

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kalelerin ve büyük şehirlerin sayısınca her padişahtan o kadar değerli ve muteber renk renk taşlar istenip gelmiştir. Atmeydanı alanında dağlar gibi yığılıp tamam olunca hesap ettiler üç kere yüz bin (üç yüz bin) çeşit çeşit taş gelmiş. Ondan bildiler ki Kostantin üçer kere yüz bin kale ve şehre malik kral imiş. Daha sonra bir yetkin usta dünya durdukça bu taşların durması için Atmeydanı'nda bu taşlardan kale ve şehirlerin düzeni için bir minare mili tılsım yapmıştır. Milin ta ortasında bir kalın demir mil dikip dört tarafına anılan taşları hendese üzere inşa edip milin en tepesine hamam kubbesi kadar bir mıknatıs taşı koymuş, o milin ortasına konan demir mili mıknatıs çektiği için bütün renk renk taşlar da birbiri üzere metanet bulmuştur. O milin bütün taşları yedi iklim şehirlerinin her birinden gelip yapıldığı için milyonpar derler. Hâlâ sabit bir ibret verici bin parça bir alâmettir. Mimarbaşı milin dibinde gömülüdür ki Uryarin adlı bir ustadır. Ayasofya'yı yapan Ağnados Mimar'ın oğludur.

On altıncı tılsım: Yine Atmeydanı'nda tek parça ve dört köşe kırmızı renkli zenburî taş, bukalemun nakşı bir mildir. Madyan oğlu Yanko zamanında yetkin bir usta kâhin, bir bilgin İstanbul içinde dünya devam ettikçe ne gibi olaylar olacağını ve her padişah zamanında ne belirtiler ortaya çıkacağını yıldızlar ilmi gücüyle bu sert taşın dört köşesine işaretlerle belirtmiş, bütün yaratıkların resimlerini çizip bir adam başına çizme giymiş yazılmıştır. Ona işarettir ki bir devlet gele, ayakta olan pespaye adamlara söz değip (düşüp, söz sahibi olup) baş ola. Sarıklı adamlar sureti var ve bostancı külâhlı ve yeniçeri keçeli adamlar var, bunlar mutasarrıf olalar işaretini etmiş. Baykuşlar suretini çizerek harap ola alâmetini göstermiş. Nice bin acayip alâmetler daha vardır ki diller ile anlatılmaz.

Madyan oğlu Yanko'yu taht üzerinde yapıp elinde bir yuvarlak halka ile göstermiş ki mesela cihangir olup dünyayı fethedip halka gibi elime aldım işaretini etmiş, yüzünü doğuya çevirmiş. Ardını batıya çevirmiş, elinde çanakları ile nice dilenci suretinde padişah resimleri yapmış ki kullarından, vezir ve halkından rüşvet isteyen hâkimler işaretini etmiş.

Bu milin bir tarafında da bu boyda bosta 100 arşın yüksek taşı ceraskal ilmiyle 300 nefer adam ile diktiğinin âlet resimleri, buci ırgatları ve felenkleri resmini yapmış. Hâlâ göklere baş kaldırmış, on adam kucaklayamaz dört köşe bir yüksek sütundur ki dört köşesinde birer tunç kürsü üzere sabittir. Mimarlık ilminden haberli olan gördüğünde insan parmağını ısırır. Hâlâ cihan halkının seyir yeridir.

On yedinci ibret verici tılsım: Yine Atmeydanı'nda Pozantin Kral'ın zamanında Sürende adlı filozof şehrin içinde olacak yılan, çıyan ve akrep haşeratları gibi zehirli hayvanların helaki için tunçtan üç başlı bir ejderha heykeli yaptı ki Makedonya içinde asla zehirli ve ürkütücü hayvanlar yok idi. Hâlâ boyu 10 arşın burma bir ejder suretidir. 10 arşınlık kısmı yerde, Sultan Ahmed Camii yapıldığında toprak içinde kalmıştır. Hatta II. Selim at üzerinde geçerken eyer bölümünden bozdoğan mücevher topuz ile anılan ejder suretine bir topuz vurunca ejderin batı tarafına bakan kellesinin alt çenesine isabet edip o an İstanbul'un batı tarafında yılan ortaya çıkıp o tarihten beri yılan İstanbul içinde yayıldı, derler. Allah korusun ejderin eğer öbür kellesine bir zarar olursa İstanbul'u yılan çıyan berbat eder. Kısacası tılsımı hâlâ etkili bir seyir yeridir.

..... (15 satırlık yer boş).....

Bu sayılan tılsımların benzeri kara tarafına ait 366 adet ibret verici tılsımlar vardı. Hâlâ tesirleri devam edip ayakta olan tılsımlar bunlardır, *vesselâm*.

Denizle ilgili olan acayip tılsımları bildirir

Evvela Çatladıkapı'da gün görmez padişahının kendi sarayı yanında yine kendi yapımı tılsımlı dört köşe bir sütun üzere bir dev sureti vardı. Ne zaman ki İstanbul'a Akdeniz tarafından düşman gemileri belirse anılan tunç dev suretinden bir ateş çıkıp bütün gemiler ateşte yanardı.

İkinci tılsım: Kadırga Limanı'nda bakırdan bir gemi vardı. Yılda bir kere zemherir geceleri olunca İstanbul'un bütün sihirbaz avratları o bakır gemi ile sabaha dek deniz yüzünde dolaşıp Akdeniz'i koruyup beklerlerdi. Hatta Fatih fethinde anılan bakır gemi ganimet olundu, derler.

Üçüncü tılsım: Bu bakır geminin benzeri Tophane tarafında hazır imiş. Yine zemherir gecesinde bütün sihirbaz ve kâhinler bu bakır gemiye binip Karadeniz tarafında sihir ile gezip muhafaza edermiş. Yezid bin Muaviye, Galata'yı fethedince bu gemiyi parça parça etti, derler.

Dördüncü tılsım: Sarayburnu'nda tunçtan üç başlı bir ejderha vardı. Akdeniz'den, Karadeniz'den ve Üsküdar'dan gelen düşman gemilerine anılan ejder ateş saçıp bütün gemileri askeriyle yakarmış.

Beşinci tılsım: Yine Sarayburnu'nda 300 yüksek direkler üzerine 360 tür deniz yaratığının şekilleri var idi. Mesela hamsîn günlerinde hamsi balığı sureti ses verse, Karadeniz'de asla hamsi balığı kalmayıp bütün İstanbul'a gelip kıyıya vurup bütün Makedon halkı hamsi balığı ile elli gün geçinirlerdi.

Altıncı tılsım: Erbainde 40 gün türlü türlü balık, deniz dalgası olmadan tılsımların etkisi ile bütün balıklar kıyıya vurup İstanbul halkı bolluğa kavuşurdu. Daha sonra bu tılsımlar Hz. Peygamber'in doğduğu gece büyük depremden yıkılıp günümüzde Sarayburnu'nda Selimiye Köşkü'nden ta Sinan Paşa Kasrı'na kadar deniz kıyısında anılan sütunları kaldırım gibi döşemişlerdir. Bu sütunları denizden kayıklar ile geçenler görür açıktadır. Gerçi sütunlar yıkılıp deniz içinde yatar ama tılsımlı olan suretleri denize dair olup yine denize düşmekle hâlâ tesirli olup her sene nice bin tür balık kıyıya çıkınca avlarlar.

İstanbul Kalesi'ni 24 mil kuşatmış denizdir. Her mil başında da birer şeye etki için tılsımlar var idi. Bu 24 mil denizi bir adam bir günde dolaşır, ama o gün uzun gün olup 15 saat ola. Hâlâ İstanbul'un güneşin doğuşundan batışına uzun günü 15,5 saattir. Arz-ı beledi (---) ve beşinci iklimin ortasında bulunmuştur. Onun için suyu ve havası hoştur.

..... (12 satırlık yer boş).....

İstanbul'un içinde ve dışında Tanrı eseri madenleri bildirir

Birincisi, İstanbul içinde Sultan Ahmed Camii'nin imareti altında büyük bir mağara vardı. Yaratıcı'nın hikmeti ile siyah barut, güherçile ve sarı kükürt çıkıp ihtiyaç anında ondan alıp ihtiyaç giderirlerdi. Rabb'in hikmeti gök kazasından o mağaraya yıldırım isabet edip Kostantin devrinde Kostantin şehrinin nice yerleri o barutun yanmasından dolayı harap oldu.

Bir rivayette Fatih'in fethedeceği günler oldu, derler. Sözün özü bu barut mağarası üzerinde ne kadar eski yapı büyük binalar varsa, gökyüzüne ebabil kuşu gibi uçup İstanbul'dan yapı parçaları Üsküdar tarafında Salacak Burnu'na ve Kadıköyü'ne düştü ki bu parçalar hâlâ bellidir. Büyük bir parça da Tophane tarafında Fındıklı'nın kuzeyinde Çizmeciler Tekkesi önüne düştü. Kabataş adlı bir taş parçası deniz içinde yatar. İstanbul'dan havalanıp oraya düştüğü muhakkaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Böyle büyük bir mağara idi. Hâlâ yine melikler istese ortaya çıkar. Ama şehir harap olup geliri giderini karşılamaz, derler.

İkinci maden: İstanbul'un güney tarafında Yedikule'den yarım merhale uzakta Kumburgaz adlı kale yakınında bir tür beyaz saat kumu çıkar. Onun için Kumburgazı derler. Öyle beyaz ve incedir ki göz fark edemez. İstanbul'un ve Frengistan'ın kum saatçileri ve altıncıları ondan kum alıp kullanırlar.

Üçüncü maden: Edirnekapı dışında Davud Paşa hasbahçesi yakınında yedi yerde taş madeni vardır ki böyle bir Yaratıcı yapısı bir diyarda yoktur. Bu kadar bin yıldan beri her gün nice bin eşek ve katır yükü taş taşındığı halde denizde damla ve güneşte zerre kadar eksilmemiştir. Zira Yaratıcı'nın emriyle hava almaktan dolayı her gün yetişmektedir. Hızır Madeni derler bir sengin taştır. Ayasofya yapısı için Hızır gösterdiği için Hızır Madeni derler. Hepsinden yumuşak ve kesilmesi kolay makbul bir taştır.

Dördüncü maden: Eyüpsultan kasabası yakınında Ensarî çamuru derler macun gibi yumuşak bir çamurdur. Ondan türlü türlü testiler yaparlar. Sanki Limni adasındaki tîn-i mahtûm (çamur) gibi güzel kokusu vardır. Ondan bir kere su içen sanki hayat suyu içmiş gibi olur.

Beşinci maden: Eyüpsultan kasabası ile Hasköy kasabası arasında olan deniz içinden dalgıçlar bir tür siyah çamur çıkarırlar. Bundan da türlü türlü testiler, kaseler, çanaklar ve tabaklar yaparlar, bir garip çamurdur.

Altıncı maden: Kâğıthane Mesiresi adlı yerde baruthane çarklarını döndüren Cendereci Suyu adlı hayat suyu, Hint, Sind, Arap ve Acem seyyahları içinde meşhurdur. Onda bir tür eğir kökü biter ki Azak eğirinden, Gerede şehri ve Kanije Kalesi körfezi eğirinden faydalı bir eğirdir. Yiyeni bin kere geğirtir, acayip özelliği vardır, ama nadirdir. Çoğunlukla su kaplumbağası o eğiri yiyip besili olurlar. Galata'dan Frenkler gelip anılan kaplumbağaları avlayıp çeşitli hastalıklara ilaç olması için yerler. Gerçekten bin kere yararı görülmüştür ki bütün zamanlarda o kaplumbağaların yiyecekleri eğir köküdür.

Yedinci maden: Kâğıthane'nin kuzeyinde Sarıyar adında bir tür mayalanmış kokulu çamur çıkar. Ondan da testi ve kaseler yapıp seçkinlere hediye götürürler, gayet makbuldür.

Sekizinci maden: Karadeniz boğazları içinde Sarıyer kasabasında sarı renkli yüksek bir dağ vardır. En tepesine kadar baştan başa bağ ve bahçedir. O yüksek dağın doğu tarafta deniz kıyısına yakın bir mağarada saf altın madeni vardır. Ama Macar ve Bundukanî ayarından halis altını vardır. Kefere devrinden ta Sultan Ahmed Han devrine kadar bin yük akçe iltizam ile eminlik olmuş has bir maden idi. Defterdar Ekmekçizâde Ahmed Paşa, cevheri ince olup faydası azaldı diye kapattı. Hâlâ kapalıdır, ama yine sultan tarafından buyruk olsa iyi bir madendir, işletilmesi mümkündür.

Dokuzuncu maden: Göksu adlı Hisar Mesiresi'ndeki dağlarda bir tür taşlardan kireç elde edilir ki kardan, pamuk ve sütten beyaz bir tür kireç olur. Yeryüzünde benzeri yoktur.

Onuncu maden: Yine Göksu adlı mesirede kızıl renkli bir tür toprak çıkar. Ondan da çeşit çeşit bardaklar, çanaklar ve kaplar yaparlar. Ama hekimler sözünce bu toprağın testisinden su içen basur sıkıntısından kurtulur ki, defalarca denenmiştir.

On birinci maden: Üsküdar şehrinin dağlarında bir tür küfeği kayağan taşı çıkar, büyük parçalar halinde kopar bir acayip sert taştır. Çoğunlukla mezarlar için kullanırlar.

On ikinci maden: Tophane kasabası ensesinde Galatasarayı adıyla anılan ve bilinen padişah sarayının altında Eski İstanbul adıyla adlanmış demir madenidir ki bütün dünyada Eski İstanbul demiri diye meşhur olmuştur. Ama yerinden hiç kimsenin haberi yoktur. Ta Vezendon adlı kralın zamanında Hz. Hızır, Ayasofya mutemedi iken onun işaretiyle bulunup Ayasofya'nın bütün demir araç ve gereçleri, Tavukpazarı'ndaki Dikilitaş'ın bentleri bütün anılan Eski İstanbul demirindendir.

Sultan Bayezid-i Veli asrına dek ayakta olup hizmetçileri saf demir çıkarırlardı. Sultan Bayezid-i Veli bir derviş huylu Ebü's-Selim padişah olduğundan bu madene her zaman gelirdi. Suyu ve havasından hoşlanıp birkaç kere çadırlar ile o belli yerde kalmıştı. Birkaç defa o hoş mahalde Hz. Peygamber'i rüyasında görüp Hz. Peygamber öğretimiyle orada bir şifa yurdu ve bir ilim öğrenimi için bir medrese inşa etmişti. Her kim ki onda bir kere *Bismillâh* dedi ise müfessir ve muhaddislerden ulu kimse olurdu. İşin sonunda has saray olması için ulema hizmetçileri hassa ekmeği koymuştur. Hâlâ bir saadet yuvası olalıdan beri bu ana kadar Eski İstanbul madeninin işlemez halde olmasının sebebi odur.

Bu hakir çocukluğumuzda şehit Sultan Osman asrında Kurşunlu Mahzen ile Topkapı arasında Dımışkîhane'de işliği vardı. Fatih Mehmed yapısı idi. Sultan Mehmed anılan madenden demir cevheri çıkarttırıp bu Dımışkîhane'de kılıç ustalarına şeyhanî, maarrâvî ve zivzikî tarzı keskin kılıçlar yaptırırdı.

Hatta benim gördüğümde Sultan IV. Murad'ın kılıççıbaşısı Sağır Usta Davud, Üstad Mustafa anılan Dımışkîhane'de işlerdi. Kale dışında deniz kıyısında büyük bir işlik idi. Daha sonra Sultan İbrahim'in tahta çıkışında Kara Mustafa Paşa'yı şehit ettikleri sene Devlet-i Aliyye karıştığından Gümrük Emini Ali Ağa bu adı geçen Dımışkîhane'yi mirîden alıp kat kat Yahudi evler yapıp Dımışkîhane'nin ve madeninin de adı ve izi yok oldu.

On üçüncü maden: İnsan yurdu Belde-i Tayyibe yani Kostantiniyye Kalesi'dir ki bunda olan insan deryası ve âdemoğullarının güzel ve seçkini bir diyarda yoktur. Ancak İstanbul'da çoktur. Hatta meşhurdur yeryüzünde bin adam ölür ve bin bir adam doğup bir adamdan çoğalır derler. Öyle bir geniş ülke, büyük şehirdir ki İstanbul şehri içinde bin adam ölse yine insan denizinden omuz omuzu sökmez, böyle bir gulgule-i Rum'dur. Onun için İstanbul'a insan madeni yurdu derler. Eğer bütün yapıları ve imaretlerini birer birer anıp yazsak büyük bir cilt kitap olur. Ama yeri ve münasebeti gelince Osmanoğlu Devleti'nde imaretlerini bildiririz. Ancak Kostantin asrındaki bakımlılığı ve şenliği kadar diğer kayserler ve krallar zamanında mamur olmamıştır.

Kostantin, İspanya'da rimpapa iken yüz sene kral olup İstanbul'u istila ettikten sonra Kostantin tantanasının zuhuru otuz seneye ulaşıp daha sonra tahtı ve bahtı, bahtsız vücudundan boşalıp (---) mahalde mezarlığına gömdüler.

Yerine İlyanuş adlı bir yaramaz çocuğu tahtına oturdu. Bu İlyanuş halkını sevmeyip içki, eğlence ve kötülüklere düşkün olduğundan bütün halk kendinden yüz çevirdi. Bunun zamanında nice krallar açgözlülüğe düşüp İstanbul üzerine asker çekip kimi işgal edip kimi fetihsiz geri döndü. 300 sene bu hâl üzere İstanbul için savaşlar ve çatışmalar olup sonunda İskender'in ölümü tarihinden 882 sene sonra Hz. Peygamber dünyaya gelip yeryüzüne velvele salıp kırk yaşında peygamber olunca Hicret'ten 17 sene sonra Mekke'yi Kureyşler elinden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

fethedip kutlu zamanlarında Şam da fethedildi. Halid bin Velid, Esved bin Mikdad ve 70 bin savaşçı sahabe Şam'ın fethinde hazırlar idi.

Şam sahibi Hırkil Kayser'e Arz-ı Mukaddese'de bir sığınacak yer kalmayıp sonunda kararı kaçmaya dönüp denizler gibi kalabalık ordu ile İstanbul üzere varıp devletleri ters yüz olmuş Yunanlılar elinden Hırkil Kayser Kostantin şehrini alıp bağımsız kral oldu. Bu da imar etmeye başladı.

Ama beri Mekke ve Medine taraflarında Hz. Peygamber günden güne Tanrı emri ile Allah yolunda mücahit olup bizzat kendileri 28 gaza edip 9 gazada kâfirler ile savaşmışlardır. Mesela Bedir, Uhud, Hendek, Benûferit [Kurayza], Beni'l-Mustalık, Hayber, Mekke, Huneyn, Tâif gazaları ve 19 gazada Hazret bile gaza ettiler, ama savaş ve çatışma olmadan düşman itaat edip haraç kabul ettiler.

Mesela Vüddân, Ebevâh, Nevât, el-Asîr, Benî Selim, el-Sevik, Gatafân, Bahran, Benî Kaynuka, Hamrü'l-eşed, el-Nasîr, Zâtü'r-Rikâ, Bedrü'l-ahîr, Havkatü'l-cedel, Benî Lihyân, Zîkard, Hudeybe, Tebük ve el-Kazâ gazalarında sefer olup barışla bitirilen gazalar bunlardır. Seriyye seferleri odur ki mücahit Ensardan biri kumandan olup 39 kere ve daha fazla sefer olmuştur derler. Siyer kitaplarında yazılıdır.

Bu tarz üzere bütün sahabeler gaza malı ile ganimetlenip Resulullah'ın ümmeti günden güne zafer kazandılar. Hz. Peygamber'e 40 yaşında peygamberlik gelip peygamberlik süreleri 23 sene oldu. Mübarek ömürlerinin süresi de 63 senedir. Peygamberlik geldikten sonra Mekke inkârcıları ile geçinmesi mümkün olmayıp Allah emri ile Medine-i Münevvere'ye göçüp on sene Medine'de yaşadı. İkinci senede oruç farz olup ve kıble Kudüs'ten Mekke'ye *"(Namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir."* [Bakara, 144] âyeti ile çevrilip peygamberlik günlerinde otuz bin kere açık mucizeleri zahir olmuştur. Cebrail Cenab-ı Hak izni ile yere otuz bin kere inip Hazret'in şeref-i sohbetleri ile müşerref olmuştur. Yirmi yedi bin kere bizzat Hazret ile aracısız buluşup üç bin kere diğer peygamberlere inmiştir, *Allah bilir.*

Bizzat Hz. Peygamber velvele veren son peygamber oldu ki yeryüzünde olan papalara, krallara, kayserlere ve batlislere mektuplar ile elçiler gönderdiler. Dağıstan kavmi İslâm'ı kabul ettiler.

Acem, Belh, Buhara ve Horasan kavmi, Moskov'da Heşdek kavmi, Leh'de Libka kavmi, İspanya'da Mübtecel kavmi, tamamı Hz. Peygamber'in kutlu buyruklarına itaat edip İslâm'ı kabul ettiler. Bugün onlar kâfiristan ülkelerinde mümin ve muvahhid Müslümanlardır.

Ama Mısır kavmi ile Kostantiniyye halkı İslâm'ı kabul etmemişlerdir. Hz. Peygamber Mısır ve İstanbul fethine ümmetlerini teşvik için nice hadisler buyurmuşlardır ki yukarıda münasebetle yazılan sağlam hadisin biri *Müslim* ve *Buhâri*'den ve *Câmiü's-sağîr* kitabından yazılmıştır.

Hadis, *"Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir."* Bu sahih hadis *Hâkim'*de de yazılıdır. Kostantiniyye hakkında nice hadisler daha vardır.

Bu Hadis-i şerifleri Peygamberimizden işitince "Âh Kostantiniyye fatihi ben olaydım" diye sahabenin bütün büyükleri tamaha düşüp hazır olurlardı. *"Kul tedbir alır, Allah da takdir eder"* ta ki Kostantin vasıfları ile bütün sahabelerin kulakları doldu. Sonunda,

Allah'ın Elçisi'nin Vefatı: 63 yaşında Rebiülevvel ayının on ikinci gecesi Salı gecesi ebediyet dünyasına göç etti ve Medine-i Münevvere'de defnedildi. Halifelik makamına Hz. Ebubekir, sonra Hz. Ömer, sonra Hz. Osman, sonra Hz. Ali, geldi. Sonra Hz. İmam Hasan halifelikten vazgeçtiler. Sonra Yezid bin Muaviye eliyle İmam Hüseyin şehit oldu. Sonra halifelik Emevîlerden Muaviye'ye geçti.

Muaviye halifeliği yıllarında ilk Kostantiniyye gazası

[İstanbul'un birinci kuşatılması]: Hicret'in 43. senesinde Muaviye müminlerin emiri iken yeryüzüne velvele veren bir padişah oldu. Hükumeti zamanında Mesleme bin Abdülmelik'i serdar edip cennet benzeri Şam askerinden 100 bin asker verdi. 200 parça kadırga gemi ve 200 bin parça diğer mühimmat, levazımat, yiyecek ve içecek gemileri içine, Müslüman askerlerini bu gemiler ağzına kadar doldurup Şam Trablusu Limanı'ndan bütün fellâh ve mellâh gemicilerin rey ve tedbirleri ile Malta Adası'nın (o zamanda Rodos idi) derhâl kara tarafına asker döküp aman vermeyip fethettiler ve içine asker koyup fethin müjdesini Muaviye'ye bir gemi ile gönderdiler.

Sonra İstanköy, Sakız, Midilli, Limni ve Bozca adalarını bir günde fethedip müjde haberleri yine halifeye gitti. Oradan Kostantiniyye fethine yönelip Boğaz'dan içeri 400 parça gemi ile girdiler. Kostantin Kalesi altında demir atıp kaleyi kuşatmaya başladılar. Denizden bütün gemiler, Akdeniz ve Karadeniz taraflarından gemilerle gelen zahireleri alıp İslâm askeri ganimetle zengin, kuşatılmış kâfirler kıtlık ile vücutları yok olup kaleden küffar "aman, el-aman" deyip her sene birer kadırga yükü haraç malı vermek üzere barış yaptılar. Hırkil kralın pâk olmayan oğlunu pâk etmek için başarılı komutan rehin aldı. Nice kere 100 bin kuruşluk malları alıp sevinçli ve mutlu Arabistan ellerine dönüp selâmetle ve ganimetle Şam'a girdiler.

İkinci kuşatma: Peygamberimizin hicretinin 52. senesinde Resulullah'ın alemdarı olan Ebu Eyyub-ı Ensarî, Hazret-i Abdullah ibn Abbas ve Abdullah bin Zeyd hazretleri ve nice bin sahabe-i kiram ile 50 bin yiğit ve cesur İslâm askeri 200 parça gemiye bindiler. Mesleme hazretleri de askerin ardından yardıma gelip bütün asker uygun hava ile yine Rodos'a uğrayarak orada muhafazada olan İslâm askerine zahire ve yardım koyduktan sonra İstanbul'un Yedikule tarafında gemileri limana koyup kara tarafından kaleyi kuşatmaya başladılar. Yine gemiler dört tarafı yağmalayarak harap edip İslâm askerini ganimete doyururlardı. Altı ay bu şekilde sabah akşam cennet benzeri Şam askeri, kötü işli ve pis kâfirler ile iyi cenk edip Tanrı'nın hikmeti bütün İslâm askeri gülbâng-ı Muhammedî'ye yol buldurup yürüyüş ederken muzaffer komutan olan Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretleri zemberek oku kazasına uğrayıp şehit oldu. Ama doğru haber ishal hastalığından vefat etti.

Başka bir söylenti: Kale altı ay kuşatmada fethedilemeyip kış şiddeti de gelince Akdeniz'in dalgalarını bütün denizciler ve gemiciler bilip askere haber ettiler. Asker içinde bir dedikodu çıkıp "Kale fethinden vazgeçelim, geçmiş sene üzerinde fazlasıyla haraç alalım" diye İslâm askeri danışıp bu görüş üzere Hırkil Kral'a elçi gönderdiler, onlar da haracı kabul ettiler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ondan bazı sahabe-i kiram bari gelmiş iken kaleye girip Ayasofya'da iki rekat namaz kılalım, diye kraldan izin alıp ve haraçlarını alıp cenkten vazgeçtiler. Mesleme ve Ebu Eyyub-ı Ensarî bin kadar silahlı adamları ile kale altına gelip kâfirden rehin almadan kaleye çekinmeden pervasızca girip doğru Ayasofya Kilisesi'ne giderek ikişer rekat hacet namazı kılıp

"İlâhî İslâm mabedgâhı eyle" diye hayr dualar edip büyük kilisenin dört tarafını seyrederken papaz ve kıssislerin kışkırtmasıyla fırsat ganimettir, bunlar İslâm komutanıdır, hemen aman vermeyip bunları kıralım, diye bütün kâfirler söz birliği ettiler. İslâm askerine tavşan uykusu verip ziyafetler ederek,

"Kostantiniyye şehrimizi gezip görün" diyerek askeri Ahırkapı'ya yanaşmış kadırgalardan uzak Edirnekapı tarafına götürürken dört taraftan nice bin toprak olası kâfirler ümmet-i Muhammed üzere saldırdıklarında derhâl bütün Arap askeri kılıç çekip Kostantin şehri içinde büyük bir cenk edip göz açıncaya kadar nursuz tekfurun murdâr askerini kılıçtan geçirdiler. Ama İslâm askeri denizde damla gibi azıcık asker, yine böyle iken üç saat boyunca bin kadar müminler şehir içinde savaşırken damlardan, çatılardan, baca, pencere ve balkonlardan çocuk ve kadınlar İslâm askerini perişan ettiler. Sonunda ateşli çatışmalar ile Eğrikapı adlı yere gelip kapıyı kırıp, kapıcı ve bekçileri tamamen katlettiler. Ebu Eyyub, Eğrikapı'dan çıkarken orada taş ile yaralanıp o sırada zahîr ağrısına da tutulmuş idi, o bahane ile günden güne ishali artıp şehit oldu. Kalede kuşatılmış olan kâfirler Ebu Eyyub'un şehit olduğunu duyup,

"Ey garip müslim Abdullahlar hemen hepiniz sağ iken kalkın gidin, yohsa sizi İsa uğruna tamamen kırıp ölen komutanınızı bulup ateşte yakarız" diye haber gönderdiler. İslâm askeri de,

"Siz komutanımızın ölüsünü ateşte yakarsanız biz sizin esirlerinizden 100 bin kişiyi ve geçen senelerde halifemiz yanında rehin olan kralınızın oğlunu ateşte yakarız" diye haber gönderdiler.

Onlara bu haber ulaşınca sözleri üzere mallarını, halifeye ve komutanlara bolca hediyelerini verip İslâm askeri Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretlerini Eğrikapı yakınında bir meşelik içinde sert bir taş üzere yazılı tarihiyle defnettiler.

Sonra bütün gaziler fetihsiz olarak mal ve hazineleri ile Yedikule'den gemilere binip uygun havalarla Kızıladalar'a demir attılar. O gece İslâm ordusu rahat uykusunda yatarken İstanbul tekfurunun bir oğlu 200 parça gemi ile seher vaktinde ansızın baskın yapıp büyük savaş oldu. Hayy ve Kadir olan Allah'ın emriyle bütün kâfirler yenilip 70 parça gemileri ile 10 bin kâfiri esir edildi. Bizzat kumandan olan kralın pis yaramaz oğlu esir oldu, İslâm askeri 8 bin kâfiri de cehenneme saldılar. Bütün gaziler galip, muzaffer, neşeli ve sevinçli Arabistan yolu deyip yelkenlerini açıp giderken İstanbul Silivrisini, Florunya ve Kumburgaz Kalesi'ni ve nice köy ve kasabaları yağmalayarak Şam Trablusu'na, oradan Şam'a girdiler.

Kostantiniyye Kalesi'nin üçüncü kuşatılması: Hicret'in doksan ikinci senesinde yine Benî Ümeyye halifelerinden Süleyman bin Abdülmelik emriyle kız kardeşinin oğlu Ömer bin Abdülaziz hazretleri karadan 87 bin asker ile İstanbul'u kuşatıp kara taraflarını ve Galata taraflarını yakıp yıkıp bu kadar ganimet malları alıp fetihsiz döndü. Boğazhisar'dan yine karşı Anadolu taraflarına geçip Sinop Kalesi'ni kuşatıp sonra sulh ile bol mal alıp sonra Kastamonu'yu kuşatıp Allah indinde onun da fethi nasip olmayıp Şam'a geldiler.

Kostantiniyye'nin dördüncü kuşatılması: Yine Emevîlerden anılan Süleyman bin Abdullah [Abdülmelik] yine kız kardeşinin oğlu Ömer ibn Abdülaziz hazretlerini serdar edip Hicret'in 97 [715] yılında 120 bin askerle karadan 80 bin asker ile 300 parça gemi denizden İstanbul üzere sefer ettiler. O sene Bursa nahiyelerinden Edincik adında Belkıs Ana şehrinde kışlayıp ilkbaharda İstanbul'u kuşattılar. İki tarafta büyük kıtlık olup kale içinde olan kâfirler içlerinden çıkan pisliklerini yedi. Dışarda Müslüman gaziler ot otlayıp Kâğıthane Çayırı'nı kuru bayır edip sonunda fetihsiz Şam'a geldiler.

Kostantiniyye Kalesi'nin beşinci kuşatılması: Hicretten sonra bizzat Ömer ibn Abdülaziz hazretleri 100 [718-19] tarihinde Şam halifesi iken 100 bin asker ile karadan ve denizden İstanbul'a gelip Karadeniz Boğazı'ndan Galata tarafına geçip Galata Kalesi'ni aman vermeyip fethetti, Galata Burnu'nda Kurşunlu Mahzen adlı camii yaptı. Galata içinde Arap Camii adıyla bilinen camii yaptı, kıblesi gayet doğrudur.

Ve Galata Kalesi'nin ensesinde göklere baş kaldırmış yüksek bir kule yapıp adını Medinetü'l-kahr koydu. İstanbul tekfuruyla sonra o anlaşma üzerine barış yaptı ki İstanbul'un Eğrikapısı, Edirnekapı ve Sultan Selim Dağı'ndan Zeyrekbaşı Dağı'na, oradan Unkapanı'na, oradan ta Ebu Eyyub-ı Ensarî Kapısı'na kadar Müslümanlar girip oturalar. Aşağı Mustafa Paşa Çarşısı'nda Gül Camii yapıp Sirkeci Tekkesi'ni şer-i mübin mahkemesi etti. Bir mahalle de Yedikule yakınında Kocamustafapaşa Yaylası'na koydu. Bu anlaşma üzere nursuz tekfur barışı kabul edip her sene 50 bin altın haraç vermeyi taahhüt etti. Ömer ibn Abdülaziz bu şart üzere barış anlaşması yapıp üç yıllık haracı peşin alıp bir sene Galata'da kışladı. Muhafazada kalan Müslümanların bütün ihtiyaçlarını görüp Süleyman bin Abdülmelik'i Galata Kalesi'nde komutan bıraktı. Mesleme'yi kendine başvezir edip tekfurdan 300 parça gemi yardım alıp kendi gemileri ile toplam 500 parça gemi ile Arabistan tarafına giderken Boğaz'dan taşra Akdeniz kıyısında Kazdağı adlı yere ulaştı. Meğer İspanya kâfirinden İstanbul tekfuruna 300 parça gemi yardıma giderken bunlara Kazdağı adlı yerde rast gelince büyük savaş oldu. Kâfirler mağlup olacak sırada geri İstanbul tekfurundan da 100 parça gemi yardım gelip İslâm askeri iki kat çok dinç kâfirlerin ortasında kaldılar. Öyle büyük bir savaş oldu ki gökte bütün melekler kıskandılar.

İşin sonunda kâfirler yine mağlup olmak üzere iken muhalif eyyam olup bütün İslâm ve bütün putperest kâfirlerinin gemileri ile karaya düştü. Allah'ın azameti Arap'ın büyük ustalığı karada olduğundan o gece köy ve kasabaları yağmalayıp 3 bin kadar at, katır ve eşek buldular. Gerçek sabah olduğunda gemilerden karaya düşmüş, toza toprağa bulanmış aç ve zâç olup şaşmış, toprağa gelesi kâfirler içine aç kurt gibi Arap atlıları girip yedi saatte 23 bin kâfiri, ellerini ayaklarını bağlayıp esir ettiler. Batan gemilerinden o kadar mallar aldılar ki hesabını Allah bilir.

Kılıçtan geçen kâfirlerin kemikleri hâlâ öbek öbek olup yatarlar. Hâlâ Ömer Kırdığı Yurdu derler. Meşhur bir vadidir.

O yerde tam üç gün üç gece sultan cengi olup yine İstanbul tekfurunun amcasının oğlu melun Mihayil, 70 kaptan boybeyleri, kâfir segleri ve İspanya'dan yardıma gelen Firendize adlı kralzâde 300 parça geminin 300 kaptanıyla esir oldu. Kılıç artıklarını deniz kıyısına kadar kova kıra esir edip 200 parça gemileri sağ bulundu. İki yüzü parça parça olup suya battı. İslâm askeri gemilerinden de 150 adet gemi parçalanarak battı. İslâm askeri deniz kıyısında 20 gün gemileri onarıp kendi gemileri ve ganimet alınan kâfir gemileri ile toplam 700 parça

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gemiye sahip oldular ve 23 bin esir aldılar. Diğer parçalanan gemilerin bütün mühimmat ve levazımatlarını sağlam gemilere doldurup esenlikle ve ganimet almış olarak Sayda Kalesi'ne bu kadar mallarla ulaşan bütün Şam askeri ihtiyaçtan kurtuldular. Bu büyük gaza bir tarihte olmamıştır.

Daha sonra Ömer ibn Abdülaziz Şam'a geldiğinden üç yıl sonra İstanbul'da serdar atadığı Süleyman bin Abdülmelik'i Şam'a getirip yerine Ebü'l-Âl serdar oldu. Galata'da Hırkil ile geçinemeyip kâfirler ile aralarında hayli karışıklık oldu. Bu durumu Ömer bin Abdülaziz'e arz eylediler. İşin sonunda,

Kostantiniyye'nin altıncı kuşatılması: Allah'ın Sevgilisi'nin hicretinin 160 [777] senesinde Mervan ibn el-Hakem 150 bin Müslüman askeriyle ve bin parça gemi ile İstanbul'u kuşatıp altı ayda pazu kuvveti ile Hırkil oğlu Sundura adlı kralın elinden barış ile fethetti. Önceden muhafazada kalan Müslümanlara takviye için Cibali Kapısı'ndan içeri üç mahalle adam ve bir cami inşa ve bir kadı koyup her sene kâfirler 500 bin Takyanusî altın vermeye taahhüt ettiler. Mervan ibn el-Hakem Şam'a döndü.

Kostantiniyye'nin yedinci kuşatılması: Mervan'ın sulhundan 74 sene sonra, Hicret'in 239'unda [854] Abbasî halifelerinden Yahya bin Ali halife iken 50 bin adam ile Malatya'yı fethetti. Oradan İstanbul'a geldi, kalesine asla bakmayıp dört tarafını yağmalayıp 20 bin kâfiri kılıçtan geçirdikten sonra Harran Vilâyeti'ne geldi.

Kostantiniyye'nin sekizinci kuşatılması: Yahya bin Ali kuşatmasından on altı sene geçince Yahya öldü. Hicret'in 255'inde [869] İstanbul Tekfuru Hırkil ölüp İlyana adlı oğlu İstanbul kralı iken Bağdad'dan Harun Reşid 150 bin asker ile İstanbul'u kuşattı. Sonunda "Fethetmeden dönmek zordur" diye barışa yönelip İstanbul içinde kraldan bir sığır derisi yer istedi. İlyana Kral ricasını kabul etti. Harun Reşid sığır derisini incecik dildirip önceden Ömer ibn Abdülaziz zamanında Kocamustafapaşa semtinde kalan bir mahalle sahabe-i kiramın dört tarafına, anılan sığır derisi dilimi cirminde sağlamca bir kale yapıp içine asker, yiyecek ve içeceklerini koydu. Her sene 50 bin flori haraç ve on yıllık peşin haraç alıp bu şekilde anlaşma yapıp Harun Reşid Bağdad'a yöneldi.

Büyük olayları ve acı verici şiddetli elemleri bildirir: Ömer ibn Abdülaziz zamanında Galata Kalesi ve İstanbul'un yarısı barışla fetholup Sahabe-i güzînden, Suffe erbâbı, Muhacir ve Ensar'dan ve Tabiiler'in bilginlerinden Mesleme hazretleri ile 20 bin kadar adam kalmışlardı. Allah'ın emriyle çocukları ve onların çocukları o kadar çoğalıp yaşadılar ki Kostantin keferesine galip gelir oldular. Harun Reşid kuşatmasına kadar bu ashâb-ı güzînin İstanbul içinde devletleri 155 sene oldu. Sonunda Harun Reşid kuşatma sonrası Bağdad'a varıp oturunca beri tarafta İstanbul'un sapık kralı bütün patrik ve kıssis ruhbanlarını bir yere toplayıp,

"Şehrimiz içinde kırk, elli bin Arap askeri üreyip günden güne artıp hadlerini aşan davranışlara başladılar. Onların burada oturmaları sebebiyle birkaç kere kuşatmalar çekip, bu kadar mal mülkten ayrıldığımızdan başka her an bir alay arsız, zorba kavmin zulüm ve düşmanlıklarından bu şehir içinde huzur bulamaz olduk, bunlara bir tedarik görmek gereksiniz" diye İlyana Kral buyruk edince bazı kendinden geçmiş ve içkinin etkisiyle sarhoş olmuş kâfir ve sapıklar arsız şarabın etkisiyle,

"Hemen tüm Arap kavmini bir gecede kırıp ellerinden kurtulalım, şehrimiz emin olur" dediler. Bazı sonu düşünen insaflı keferecikler,

"Gerçi biz bunları burada kırarız, ama onlar da Halep ve Şam'da rehin olan kralzâdelerimizi ve bu kadar yüz bin esirlerimizi kırarlar" diye cevap verince yine bazı melunlar,

"Bre Arap kavmi içine ayrılık düşüp Halife Osman'ı şehit ettiler. Ali ile Ayşe anaları Fırat Nehri kenarında Ca'ber Kalesi dibinde büyük cenk edip iki taraftan 20 bin adamları şehit oldu. Yakın zamanda Muhammed'in kızının oğlu İmam Hüseyin'i Kerbelâ'da Beriyye'de Yezid kırk elli bin adam ile susuzluktan ve açlıktan bazısını kılıç ile kırıp şehit etti. Hâlâ onların içine tefrika düşüp bu gibi ayrılıklar olup onların bu günde başlarını kaşımaya dermanları yoktur. Hemen fırsat ganimettir, Kostantiniyyemiz içinde olan Arab'ı kırıp rahat halde olalım" diye bir alay inançsız bu kötü tedbiri iyi tedbir görüp Hicret'in 256'sında [870] nice kere yüz bin kâfir ansızın ayaklandı. Herkes evinde ibadetinde iken İstanbul ve Galata'da olan ümmet-i Muhammed içinde bir "Allah Allah" feryadı kopup herkes mahalle halkıyla bir yere toplanıp büyük cenk edip kâfirleri kırıp şehit olurlardı.

Sonunda ayaklanmaya karşı çıkmak büyük hatadır diye herkes İstanbul içinde akraba ve yakınları ile bölük bölük cenk ederek perakende ve perişan oldu. Bir kısmı da Eminönü'ne gelip Arz-ı Mukaddes toprağına düşüp Üsküdar'a geçmek niyetinde iken bir alay cehennemlik kâfirler bu Allah'ın kullarını şehit edip yerlerde toz toprak içinde bıraktılar. Hâlâ o şehitler yerine Şehit Kapısı derler.

Nice bin ibadullahı Cibali Kapısı yakınında kırıp şehit edip güzel cesetleri toprağa bulanıp yattılar. Bir bölüğü de Yedikule yakınında Kocamustafapaşa mahallinde Harun Reşid'in bir sığır postu dilimi büyüklüğünde yaptığı kale içinde ümmet-i Muhammed kuşatıldılar. Üç gün üç gece büyük savaşlar edip sonunda bunlar da bütün şehit oldular. Allah'ın kullarının nice bini İstanbul içinde bazı sığınacak yer sandıkları yere giderken kötü işli kâfirler bunları buldukları yerde şehit ettiler.

Hâlâ İstanbul içre Saraçhane yakınında, Kesegendede yakınında, Kahriyye ve Fethiyye yolları üzerinde, Şehzade Camii avlusu içinde, Zeyrekbaşı semtinde, Unkapanı yanında ve çoğunlukla yeniçeri odaları içinde bazı mezarlar vardır ki her köşede parmaklık çevrilmiş merkatlar vardır. Bazı köşelerde setler üzere mezarlar vardır. Hepsi o zaman şehit olan sahabe-i kiram, çocukları ve aileleridir ki onlardan bir can kurtulmamıştır.

Ama Galata'da olan ümmet-i Muhammed hepsi 23 bin ünlü yiğit asker idi. Var kuvveti pazuya getirip yedi gün yedi gece Muhammed-i Arabî cengi edip yedi kere kâfirlere galip gelip gece baskınları ettiler. Sonunda kumandanları olan Muhammed Zülhayal yiğit ve ünlü bir kumandan iken şehit olup bütün gazilerin kolları kanatları kırıldı. Bir yerden de yardım gelmemekle yedi gün daha cenge dayanıp sekizinci gün kâfirler Galata Kalesi'nin yer yer yıkılan yerlerinden yürüyüşler edip bütün ibadullahı şehit ettiler.

Bu büyük savaşta gerçi 23 bin adam şehitlik şerbetini içtiler, ama yedi gün yedi gecede yüz binden fazla cehennemlik kâfirler kılıç dişlerinden ve kargı uçlarından geçtiğinden başka Galata cenginde bizzat kralları olan İlyana adlı melun kırk veziriyle, anası Aliya ile ve 700 davul ve çan beyleri ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cehennem segleri ile bütün katlolup Kostantin şehri kralsız kaldı. Her taraftan birer kral çıkıp İstanbul içinde krallık için bir karışıklık ve ayaklanma olup bütün kâfirler birbirlerine öyle kılıç vurdular ki yedi günde 170 bin kâfirin cehenneme gittikleri kendi tarihlerinde yazılıdır. "Arapların ruhu bizi kırdı" derler, diye meşhurdur ve yazılıdır.

Bu cenk sırasında Kayser Herakl'in kızı çocuklarından Grando Mihal, Frengistan'dan gelmiş idi. Onu kral ettikleri gün Allah'ın hikmeti İmam Hüseyin evlatlarından Seyyid Baba Cafer Sultan ve Veysel Karanî hazretlerinin halifelerinden Şeyh Maksud hazretleri 300 dervişiyle ve 300 yandaşıyla Baba Cafer Sultan, Harun Reşid tarafından elçilik ile İstanbul'a geldiler. Yeni kral olan Grando Mihal'le buluşup mektuplarını verip cevabını kral bilince Baba Cafer Sultan'a ve Şeyh Maksud Sultan'a hadden fazla izzet ikram edip büyük bir saray temizletir ve orada otururlar. Şeyh Maksud görse ki İstanbul içinde nice bin şehit yedi günden beri taptaze toprağa karışmış yatarlar. Savaşın doğru haberini alınca derhâl krala gelerek bir hayli söz eder. Kral, Şeyh Maksud'un maksat ve meramını anlayıp,

"Bütün şehitlerinizi ayininiz üzere gömün" diye izin verir. Şeyh Maksud maksadına muradına erer. Derhâl kendinin 300 dervişi ve 300 Baba Cafer Sultan yandaşıyla kazma ve çapalarla İstanbul içinde ne kadar bin şehit var ise hepsini şehit oldukları yerlerde gömer. Kocamustafapaşa mahallinde 3 bin sahabeyi defneder.

Nice bin ölüleri kayıklar ile İstanbul'un kuzey tarafında eski mezarlık olan Tersane ardı demekle bilinen Eski Mezarlık'ta büyük mezarlar ve kemerler içine Ömer ibn Abdülaziz zamanından beri nice bin sahabe-i kirâm İstanbul ve Galata'dan bütün o mezaristanda gömülü idi. Şeyh Maksud da kayıklarla bütün şehitleri bu eski mezarlıkta defnedip bütün ölüleri istediklerine ulaştırır. Şeyh Maksud bu mezarlığın içinde büyük bir sert taş üzere iri hat ile mübarek el yazıları olmak üzere hâlâ duran ve bilinen bir manzum hattı böyle yazılmıştır. Beyt:

Bunlar anlardır ki gelip gittiler

Gelüben işbu fenâda nittiler

Geldiler ve gittiler ve yettiler

Âkıbet dâr-ı bekâya gittiler.

Bu gibi dünyaca meşhur garip bir hattır ki Rum, Arap ve Acem'den nice bin seyyah gelip bu eski mezarlığı ziyaret eder. Bu hat için bazı arifler cifirdir derler. Bazıları rumuz ve işarettir diye o yerde olan taş yapılara ferhadî külünkler vurup define çıkarmak kaydında olup yok olanlar da orada gömülüdür, ama bazı dindar kişiler Cuma gecesi yalınayak Tekâsür suresini okuyarak gelip ziyaret ederler, zira bu yerde sahabe-i kiramdan ve büyük şehitlerden Ensardan ve Muhacirlerden binlerce kişi gömülüdür. Halk arasında yayılmıştır ki,

"Bu İstanbul'un kuzey tarafında Haliç aşırı olan mezarlıkta bir deliğinden bin bir Muhammed isimli kafatası çıka" diye dünyaca meşhurdur, zira bu mezarlık üzerine binlerce Kadir gecelerinde nur yağdığını ümmetin dindar kimseleri görmüşlerdir ki o yeri ziyaret etmek gerekir.

Sözün özü, Şeyh Maksud hazretleri yedi günde İstanbul içinde bütün şehitleri gömdü. Allah'ın hikmeti Harun Reşid tarafından elçilik ile gelen Seyyid Baba Cafer Sultan kızgın ve sert er olduğundan Kral Grando Mihal ile iyi geçinmeyip zehirlenerek şehit oldu. Baba Cafer krala sövdüğü için kralın gönlü kırıldığından Şeyh Maksud'a ferman edip Baba Cafer'i kâfirlerin mahpushanesi olan yere gömdürdü ki bütün suçlu, mahpus, katil, borçlu kâfirler Baba Cafer'e söverler. Hâlen Zindan kulesi içinde Seyyid Baba Cafer Sultan gömülüdür, ama Allah'a hamdolsun İstanbul'un fethi nasip olup yine borçlular zindanı olup ziyaret yeri olmuştur. Zindan hapsinden kurtulanlar sadaka adaklar verip kâfirlerin kötü dualarına karşılık bütün kurtulanlar hayır dua ederler, bir ziyaret yeridir.

Daha sonra Şeyh Maksud'un güzel ahlâkından, tatlı dilinden ve dinleri uğruna şehitlerini gömdü diye kral şeyhten hoşlanıp Baba Cafer ile gelen mektupların cevabını kendi mektuplarına yazıp nice bin Takyanusî eşrefi ile ağırlayıp Şeyh Maksud'u Bağdad'da Harun Reşid'e gönderdi.

Kostantiniyye Makedonyasının [İstanbul'un] dokuzuncu kuşatılması: Yukarıda yazılan büyük olaydan bir sene geçip üçüncü senesinde yine Harun Reşid sahabelerin kanını Rum kâfirlerinden istemek için yer götürmez denizler gibi asker ile Bağdad'dan çıkıp yolları katlayarak Malatya Kalesi'ne gelip Cafer Gazi ki Seyyid Battal'dır, Harun Reşid onu 170 bin Müslüman askerleriyle Kostantıniyye üzere asker öncüsü edip Battal Gazi Rum'a gitmededir. Harun Reşid de ordunun artçılarına önder olup menzilleri katlayarak İstanbul'un boğazını alıp gelen gemileri ele geçirir. Bütün asker ile karşı İstanbul tarafına geçip dört tarafı yağmalayarak İstanbul'u kuşatır. Kuşatma altında olan kâfirlere yiyecek gelmeyince hepsi açlıktan aman ile dışarı çıkarlar. Harun Reşid dışarı çıkan kâfirlere asla aman vermez. Seyyid Battal Gazi bunlara bir kılıç vurur ki yine kâfirlerin tarihleri üzere üç kere yüz bin kâfir ateş saçan kılıçtan geçti ve 70 bin esir alınıp Müslüman gaziler o kadar mal ile ganimetlenip götürmede âciz olup sonunda bin parça gemiye bu kadar malları doldurup Halep İskenderunu'na gönderdiler. O mahalde nursuz tekfur, Yağfur Kral idi. Bu melun da esir olup hemen müminlerin önüne götürüp o an halife aman vermeyip kralı Ayasofya Çanlığı'na astılar. Bütün İslâm askeri ganimet mallarıyla Bağdad diyarına gittiler.

Daha sonra Kostantin şehri yedi sene âtıl yatıp sonunda asılan Yağfur Kral'ın bir küçük çocuğu Frenklerle eşit olarak Kostantin şehrini zapt edip ismine Kanator Kral derlerdi, kendisi İstanbul'u işgal etti. Ceneviz Frengi Galata'nın yarısına sahip oldu. İspanya yarısına kral olup devletleri günden güne düzene girip Ceneviz kâfirleri Karadeniz kıyılarından ta Kırım'a ve Azak Kalesi'ne kadar 1.700 parça kaleye sahip olup Galata'yı taht edindi.

Bu Kanator veled-i Yağfur 70 sene yaşayıp İstanbul'u o kadar mamur etti ki Yunanlılar bu Kanator'a İkinci Kostantin dediler. Daha sonra ömrü defteri dürülüp ateşe yandı. Çocuksuz öldüğünden kayserlerin devleti bunda son bulup hepsinin devletleri (---) sene olup (---) nefer kayserlerdir.

Yunanlıların *Yanvan Tarihi*'nde bütün kayserlerin nesepleri böyle yazılıdır. Birincisi Kanator Kral, İlyana, Herakl veled-i İstifan veled-i Sanhayil veled-i Kostantin veled-i Yorgi veled-i Herakl Migal veled-i Elyanin veled-i Kostantin veled-i Kiriş Mihal veled-i Tiryandafil veled-i İlyan veled-i İstifan veled-i Mihayil veled-i Kanator Migal veled-i Pozantin veled-i Amalak veled-i İlyangur veled-i Filorin veled-i Pozantin veled-i Yanko

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

veled-i Madyan veled-i Amalak veled-i İrem veled-i Ayz b. Sam b. Nuh *aleyhisselâm'*dır. *Kurtubî* rivayeti böyle yazmış ve *Yanvan Tarihi'*ne uygun gelmiştir.

Bu hakirin dükkânlarında kuyumculuk eden kefere Simyon, *Yanvan Tarihi'*ni okudukça duymuştum ve hatırımda kalmış idi. Zira onlarla çocukluğumuzdan beri görüştüğümüzden ve yetişkin olmamız cihetiyle fasih ve beliğ Yunan ve Latin dilini anlardım. Hakir Simyon'a *Şahidî Lügatı*nı okuturdum. O bize *Aleksandıra* yani *İskender-i Zülkarneyn Tarihi*'ni okuturdu. *İskender Tarihi'*nde de Rum kayserlerinin ataları Amalak'a, Sam'a ve Hz. Nuh'a ulaşır *vesselâm*.

Sözün kısası, Kanator Kral'da kayserler bittikten sonra devletleri darmadağın kendileri felç hastalığı ile dert ve sıkıntı çekerek Kostantin Kalesi'ne nice tür batlamyus, tekfur, papa ve ladikalar geldi. Ta Hicret'in 699 [1299] tarihinde *"Evvelen Osman"* lafzı tarih olup Osmanoğlu ortaya çıkınca (---) sene kâfirlerin elinde mamur ve bakımlı olup Osmanoğlu da İstanbul'un fethedilmesine gayret sarf edip Selçuklu Sultanı Alâeddin talimiyle ilk başta İstanbul'un dört tarafını fethetmeye çaba harcadılar.

Öncelikle bu kitabın müsveddelerinin yazımının ve güzelce tasnifinin sebebi olan mücevher topu kalem bu yüzden ve bu şekilde yazdı ki Rum tarihçileri ve nüktedan anlayışlı kimseler, ayet: *"Bizden, kimse müstesna olmamak üzere her biri için malum birer makam vardır."* [Sâffât: 164] ayeti gereğince,

İlk defa yeryüzünde makam edinen Âdem Safî'dir. Ondan çocukları yayılıp yeryüzünü âdemoğulları istila etti. Ama milletlerin sınıflandırılması hususunda bütün değişik dillerin tarihçileri büyük ayrılığa düşmüşlerdir. Ama Rum (Anadolu) ülkesi kavminin sakinleri, Hay ve Kayyum Allah'ın fermanıyla aslında Rum (Anadolu) ülkesi kavmi, Ays oğlu İshak evlatlarındandır. Ama doğru söz Yâfes'e ulaşır. Ays'ın atasıdır ki bütün Rum ülkesindeki uluslar ondan yayılıp temiz inançlı, asalet ve yiğitlik sahibi olmuşlardır. Rum ülkesine ilk defa ayak basan Selçuk Oğulları'dır. 476 [1083-84] tarihinde Dânişmend beyleri ile gönül ve yol birliği edip Malatya, Kayseri, Alâiye, Antakya, Karaman ve Konya diyarlarını Rum Kayseri Yunanlılar elinden alıp müstakil padişah oldular. Ancak ilk defa çıkışları Mâvirâünnehir'dendir.

Sonra Hicret'in 600 [1203-04] tarihinde Selçukluların soyları son bulup Turan ülkesinden Mâhan şehri beylerinden Süleyman Şah ve Ertuğrul Bey Rum ülkesine Selçuklulardan Sultan Alâeddin'e (Ertuğrul) doğrulup geldi. Bey iken Alâeddin beylerinden olup çevrede nice fetihler edip Sultan Alâeddin ölünce vilâyetin bütün ileri gelenlerinin görüş ve oylarıyla Ertuğrul müstakil bey oldu. Hutbe sahibi olup sikke sahibi olmadan Sögütçük adlı şehirde vefat edince oğlu Osman, e*vvelen Osman* [699/1299] lafzı tarihinde müstakilen sikke ve hutbe sahibi müstakil padişah oldu. İlk defa hutbeyi Tursun Fakih adlı imam, Osman Bey adına okudu. Daha sonra Osmancık Anadolu Vilâyeti denen Germiyan ve Karaman diyarına ümmet-i Muhammed velvele vererek yayılıp ün saldılar.

Sonra oğlu Orhan Gazi müstakil bey oldu. Bunların mutlu zamanlarında 77 büyük veli, Peygamberimizin sancağı altında hazır olup himmetleri ile nice bin fetihler ettiler. Yine bunların padişahlığı zamanında büyük dedemiz Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretleri Horasan'dan halifesi olan Hacı Bektaş-ı Veli'yi 300 dervişiyle post sahibi edip def, kudüm, sancak ve çırağ verip "Var Orhan Beğ ile Rum fatihi ol ey Bektaş" diye nefes etti. Hacı Bektaş-ı Veli 300 er ile Horasan'dan Orhan Gazi'ye gelip buluştuğu gibi Bursa üstüne gelip fethettiler.

Sonra Kostantıniyye fethine başlayıp (---) tarihinde Orhan Gazi'nin oğlu Gazi Süleyman Bey 70 büyük velinin ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin izni ve görüşüyle Kara Mürsel, Kara Koca, Kara Foça, Kara Yalova, Kara Biga ve Kara Sığla adındaki kırk kara adlı yiğitler ile gönül ve yol birliği etti. Kara Ece Yakub, Kapudağı adlı yerde deniz kıyısında nice gemiler elde edip ve sığır derisinden tulum sallar yaptı. Toplam kırk kişi sallar ile denizi geçip Rum toprağına ayak basıp *Bismillâh* ile gülbang-ı Muhammedî çekip gemilerden atlarını çıkarıp dört tarafı yağmalayarak Cuma günü İpsala Kalesi'ni fethedip cuma namazını orada kıldıkları için ibtida salâdan (ilk namaz) bozma İpsala derler.

Oradan ılgar ile Gelibolu Kalesi'nin demir kapısına Süleyman Şah *Bismillâh* deyip el vurdu. Allah'ın emriyle Gelibolu Kalesi'nin fethi *Bismillâhi'r-rahmani'r-rahim'*dir.

Oradan ılgar ile Tekirdağı ve İstanbul yakınında ta Silivri Kalesi'ne kadar anılan kırk kişi gece baskınları yapıp bu kadar ganimet malları ve esirler aldılar. Nice yolların durumlarını öğrenip zaferle ve galibiyetle yedi gün sonra yine kelekler ile karşı Kapudağı adlı yere geçip bu kadar ganimet mallarıyla Bursa şehrine girip bütün İslâm askerlerinin dimağına tadı değince nice kere gemilerle Rum tarafına geçip nice yüz köy, kasaba ve kaleler fethettiler. Her an İstanbul'un dört tarafını vurup yağmalayarak kâfirlerini ağlatıp esir ederlerdi ve onlara bir düşmanın karşı koyması mümkün değildi. Avladıkları taze ve bakire kızları nikâhları altına alıp nesilleri çoğaldı.

Sonra (---) tarihinde Gazi Hudâvendigâr padişah olup Rum ülkesine denizler gibi kalabalık asker çekti. Önceden Alâeddin Sultan'ın ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğütleriyle Kostantiniyye'yi fethetmek için önce dört tarafını fethetmeye başlayan Gazi I. Murad İslâm askeriyle (---) tarihinde bizzat Gazi Hüdâvendigâr I. Murad'dır. Edirne Kalesi'ni İdrivne Tekfuru elinden fethedip tasarrufu altına alıp bütün Anadolu'da ümmet-i Muhammed Edirne taraflarına doldu ve kâfirler İstanbul'dan dışarı çıkamaz oldu. Ama Allah'ın takdiri Gazi Hudâvendigâr 700 bin kâfirler ile Rumeli toprağında ve Vulçitrin Kalesi eteklerinde Kosova adlı ovada kâfirler ile cenk etti. 700 bin kâfir bozguna uğrayıp hepsi ateş saçan kılıcın dişlerinden geçip Gazi Hüdâvendigâr Tanrı'ya hamdederek cehennemlik kâfirlerin leşlerini seyrederken leşler içinden Viloş Kobla adlı kâfir elinde Dahhak'ın kılıcına benzer bir bıçakla Gazi Hüdâvendigâr'ı vurup şehit etti. O melunu da orada parça parça ettiler. Müslüman gaziler hesapsız ganimet mallarıyla ve zaferle Edirne'ye geldiler. Yıldırım Bayezid Han tahta çıkarak müstakil padişah olup kâfiristan etrafına Yıldırım Han yıldırım gibi şakıyıp babasının intikamını almak için kâfiristan ülkesine kılıç vurdu. (---) tarihinde,

Kostantıniyye şehrinin onuncu kuşatılması ve Yıldırım Bazeyid Han'ın tedbiri: Yıldırım Bayezid Han ikinci taht şehri Edirne'den 100 bin denizler gibi kalabalık asker ile İstanbul'u yedi ay kuşatıp sonunda kötü işli kâfirler,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Aman ey Yıldırım Han muradınız üzere barış edelim" diye melun tekfur gönülden barışa razı olup her sene 200 bin altın haraç vermeyi kabul ettiler. Yıldırım Han bu barışı kabul etmeyip eski zamanlarda Ömer ibn Abdülaziz fethinde ve Harun Reşid zamanındaki gibi,

"Galata ve İstanbul Kalesi'nin yarısında eskisi gibi Müslümanlar oturup cami ve imaretler yapalar. Kale dışında olan bağ ve bahçelerin mahsulatları öşrü bütün Müslümanların olması şartıyla" Yıldırım Han barış istedi. Tekfur kral zorunlu olarak bu barışı kabul edip İstanbul içine 20 bin adam koyup Edirnekapı, Eğrikapı ve Ebu Ensarî kapılarından ta Unkapanı'ndan Zeyrekbaşı ve Karaman'dan yine Edirnekapı'ya kadar sınır kesildi. İstanbul içine Müslüman dolup Cibali Kapısı içinde yine Gül Camii, -gül suyu ile kâfirlerin pisliklerinden temizlendiği için Gül Camii derler- ona yakın Sirkeci Tekkesi'ni yine şeriat mahkemesi etti. Galata Kalesi'ne de 6 bin asker koyup Galata'nın yarısını ta kuleye kadar Müslümanlar zapt etti. İstanbul'un yarısında Ayasofya taraflarında kâfirler oturup Müslümanlar ile bütün kâfirler iyi geçinirlerdi.

Yıldırım Bayezid Han bu yüzden İstanbul'un yarısını fethedip zaferle yine Edirne'ye yöneldi.

Sonra (---) tarihinde İran'dan Timurlenk çıktı. Otuz yedi kralı önünde yaya yürütüp hepsini emrine boyun eğdirdi. Ancak Yıldırım Han cesur ve yiğit padişah olduğundan nursuz Timur'a boyun eğmeyince Timur, Yıldırım Han üzere gelip Çubukova'da iki büyük ordu saf bağlayıp savaşa hazırlandılar. Tam başlayacak sırada Yıldırım Han'a gücenen eşkinci Tatar topluluğundan 12 bin Tatar askeri Timur tarafına kaçtılar. Sonra nice bin ulufesiz derme çatma asker de Yıldırım Han'ın vezirinin kötü tedbiriyle Timur'a tabi olup Yıldırım Han o an az asker ile kaldı. Gayretinden bir taze tay üzere binip dal-kılıç Timur askeri içine daldı, öyle kılıç ustalığı etti ki Tatar'ı demet demet yığın yığın ederdi.

Sonunda Allah'ın emriyle altında iş görmemiş at kalıp Yıldırım Han atından tekerlendi. Ayağa kalkamadan Tatar askeri Yıldırım Han'ın başına üşüşüp Timur huzuruna getirdiler. Timur ayağa kalkıp ikisi bir seccade üzere oturup bal ve yoğurt yediler. Söz sırasında Timur, Yıldırım Han'dan sordu ki,

"Cenab-ı Bârî yarî kılıp fırsatı bana verip seni ele getirip yine seninle diz dize konuşup tazim ederim. Ama ben senin eline girsem nice ederdin?" deyince hemen saf-dil Yıldırım Han söze gelip,

"Vallahi sen benim elime girsen seni bir demir kafes içine koyup ta ölene dek çıkarmazdım" deyince Timur:

"Gönlünde âşık gönlündeki gibi" deyip tez bir demir kafes getirip Yıldırım Han'ı kendi isteği üzere demir kafes içine koydu. Yola çıkıp giderken beride padişahlık Yıldırım Han oğlu Çelebi Sultan Mehmed'e nasip olup derhâl 70 bin silahlı asker ile Timur'un ardından gidip (---) adlı yerde Timur'a yetişip bir Muhammedî satır vurdu ki hâlâ dillerde destan olup İslâm askeri bol ganimet elde etti. Bazı Müslüman gazileri Yıldırım Han yenilgisinde mallarından ayrıldıklarının acısından Timur askerinin kılıçtan geçenlerinin derilerini yüzdüler. Şiddetli sıcakta o uçsuz bucaksız ova içinde üzerlerine adam derisinden gölgelikler edip gölgesinde gölgelendiler. Onun için o ova hâlâ Taşak Ovası diye yâvece isim ile lakaplı bir ovadır. Ama Allah'ın takdiri o gece Yıldırım Han kafes içinde gayretinden yakıcı hummadan ölmüş idi.

Çelebi Sultan Mehmed babasının öcünü Timur'dan alıp kıra kıra ta Tokat Kalesi'ne kadar Timur askerini kırdı. Timur Tokat Kalesi'ne girip sığındı. Çelebi Sultan Mehmed zaferle dönerek babasının cenazesini Bursa'ya getirip camii sahasındaki büyük kubbe içine gömüp müstakil padişah oldu. Ama İsa Çelebi ve Musa Çelebi adlı kardeşleri padişahlık hevesinde idi. (---) Çelebi Edirne'de padişah olup Rumeli halkı ona itaat etti. Babası Yıldırım Han'ın eksik kalan Edirne'de Ulu Camii'ni tamam etti. (---) Çelebi de Eflâk ve Boğdan yardımıyla büyük ordu toplayıp padişahlık arzusunda oldu.

Bu sırada bunların arasında ayrılık çıktığını İstanbul tekfuru işitip sevincinden dans etti. Derhâl tellâllar çağırıp,

"Tez Kostantin şehri içinde bir Müslüman kalmasın, yohsa hepsini kırarım" diye Müslümanlara bir gün mehil verdiler. Kimi kara ve kimi deniz yoluyla İstanbul'dan çıkıp Edirne ve Tekirdağ taraflarına gelirken artlarınca tuzaklar içinde kâfirler hazır olup hayli Müslümanı yok edip şehit ettiler.

Bu olaylar da Osmanoğullarının içine bir iç yarası oldu. Sonunda Çelebi Mehmed Han vefat edince padişahlık II. Murad'a ve sonra Fatih Sultan Mehmed'e geçti. Fakat Fatih Sultan Mehmed Han çocuk yaşta olduğundan dört taraftan kâfirler baş kaldırdı. Onlara karşı koymaya tecrübe sahibi olmadığından yine Fatih'in babasını tekrar padişah edip Fatih'e Manisa valiliğini verdiler. Orada ilimle meşgul olup geniş bilgi sahibi oldu. Nice tarihler okuyup gece gündüz Akşemseddin ve Sivasî Kara Şemseddin hazretlerinin sohbetiyle şereflenip onlardan ilim öğrenip müfessir (tefsirci) ve muhaddis (hadisçi) bir şehzade oldu.

Ancak Allah'ın hikmeti Mehmed Han Manisa'da iken Mısır'da Sultan Kalavan Mısır padişahı idi, ama sikke ve hutbe Bağdad'da Abbasîoğulları adına idi.

Hikmet, bir gün Fransa kâfirleri habersiz 600 parça gemi ile Mısır'ın kuzey tarafında on merhale yakın Akdeniz kıyısında Kudüs'ün iskelesi olan Akka Kalesi'ni, Askalan şehrini, Filistin ve Taberistan'ı işgal etti. Bu kadar ganimet malları alıp nice bin Müslümanı çoluk çocuklarıyla esir edip gemilerine doldurup yine Fransa diyarına gitti. Bu haber Manisa'da Sultan Mehmed'in kulağına gelince bilginler arasında bu olayları konuştular. Fatih gayet üzülüp Müslümanlar için ağlayıp gözyaşı döktü. Hemen Akşemseddin hazretleri toplantıda hazır olanların huzurunda,

"Ağlama padişahım, kâfirlerin bu Akka Kalesi'nden aldığı ganimet akidelerinden ve pişmiş helvalarından İstanbul'u fethedeceğin günler pişmiş helva yersiz. Ama o gün gazi olup bütün Müslüman gazilere adalet eyleyip kadı, gazi ve razı ol" diye Akşemseddin hazretleri mübarek başlarından sarığını çıkarıp Fatih'in başına koyup İstanbul fethini müjdelediler. Yukarıda yazılan Hadis-i şerifleri okuyup Kara Şemseddin-i Sivasî hazretleri ,

"Padişahım senin hakkına yüce söz ile bu beyitler gelmiştir" diye bu beyti okudu:

Nahnü'l-lezî bâye'ûnâ Muhammeden

Ale'l-cihâdi mâ ye'înâ ebeden

Anlamı: "Biz öyle kimseleriz ki Muhammed'e sağ kaldıkça cihad üzerine bîat etmişiz" diye bu güzel şiiri okuyunca bütün hazır olanlar hayır dua edip Fatiha'yı okudular. Fatih orada mübarek başına Akşemseddin'in sarığını giyip parlak güneş gibi belirip,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Her şey zamanında olur" deyip bütün işini Cenab-ı Bârî'ye ısmarlayıp yine ilimle uğraştı. Allah'ın hikmeti Sultan Mehmed Han, babası vefat edince tekrar 855 [1451] tarihinde müstakil padişah olup bütün kullar kendine tabi olup çevredeki krallara mektuplar gitti ve bütün krallardan elçiler ile kutlu olsun mektupları ve hediyeler geldi. Ancak Kara Koyunlu neslinden Azerbaycan Şahı Uzun Hasan itaat etmeyince Sultan Mehmed'in ilk gazası Uzun Hasan üzerine oldu. Tercan Sahrası'nda iki deniz gibi kalabalık asker birbiriyle karşılaşınca bir gün bir gece sultanî ve hakanî bir savaş oldu. Sultan Uzun Hasan yenilerek kaçtığına tarih:

Butlân-ı keydü'l-hâ'inîn.

Sene 878 [1473].

lafzı tarih olmuştur.

Uzun Hasan yenilgisine diğer tarih:

"Ve yensurekallâhu nasran azîzâ.

Sene 878 [1473]

[Fetih Suresi, 3]

Uzun Hasan'ın vefat tarihi:

Behr-i û târîh-i vefâteş heme kes şeh-i dîn server-i âdil güftend , sene 883 [1478].

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İstanbul'un Fethi ve Fatih Sultan Mehmed

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fatih Sultan Mehmed'in doğuşunun (ortaya çıkışının) anlatılması: 835 [1432] tarihinde Manisa'da Emir İsfendiyar kızından doğmuştur. 13 yaşına ulaşmış iken 847 [1444] tarihinde birinci defa tahta çıktı. İki sene padişahlık edip askerin karışıklığından ve kâfirlerin çokluğundan tahttan indirildi. Babası yine padişah olup kendileri Manisa'ya gitti. Beş sene geçtikten sonra 855 tarihinin Muharrem ayının 16. günü [18.02.1451] ki Perşembe günüdür, yine taht sahibi Cem-cenab padişah olduğu sene yaşı yirmi imiş. *"Rahmetü Rabbihî"* sözleri ikinci defa tahta çıkışlarına tarih olmuştur, sene 855 [1451].

O asırda büyük dedemiz Yavuzer Bey Fatih'in sancakbeyliği hizmetinde olup İstanbul fethinde dedemiz birlikte bulundu. Unkapanı'nın iç yüzünde Sağrıcılar Camii zemininde olan yapıları ganimet malları ile alıp fetihten sonra bir cami ve 100 dükkân yaptırıp camiine vakfetmiştir. Bu hakirin İstanbul içinde doğduğu evimizi gaza malından dedemiz yapıp otururlar. Yaptığı camiin, dükkân ve evlerin beratları Fatih'in tuğrasıyla ve hüccetler Emir Buharî hazretleri imzasıyla imzalanmış olup hâlâ soyundan olmamız cihetiyle anılan mütevellîlik elimizde olup istediğimiz gibi mutasarrıfız. O yüzden daima vakıfnâmelerimize bakıp Fatih'in padişahlık tarihlerini ve ortaya çıkışlarını iyi biliriz.

Ama bir kızgın, kan dökücü ve isteğine ulaşmış bir padişah imiş. İkinci taht merkezi Edirne'de tahta çıktıklarında ana bir küçük kardeşi olan Şehzade Hasan'ı boğdurarak şehit edip pâk cenazesini Bursa'ya gönderip babasının yanında defnettirdiler. Sonra müstakil padişah olup Bosna serhatlerinde Yayiçse Kalesi'ni ve nice sağlam kaleleri fethetti. Akdeniz tarafındaki Boğazhisarlarda Kilidülbahreynleri ve Karadeniz Boğazı'nda yine iki sağlam kale yapınca İstanbul Kalesi'ne asla zahire gelmeyip kâfirler,

"Aman ey Osmanoğlunun güzidesi" deyip haraç verir olup barışı kabul eylediler. Ancak Yıldırım Han barışı üzere bütün bağların ürünü Osmanlı öşrü olup kâfirler bir salkım üzüm koparmaya. O şart üzere barış anlaşması yapılıp üç sene geçince Rumeli Hisarı bağlarından kâfirler üzüm koparıp bağcılar ile cenk edip iki taraftan birkaç adam düşüp barışa aykırı iş oldu. Bu haber Edirne'de Sultan Mehmed'e arz olundu. Padişahın da bu anlaşmanın bozulması canlarına minnet olup Fatih Sultan Mehmed Han yer götürmez denizler gibi asker ile İstanbul'u kuşattığını bildirir.

Osmanoğullarından Fatih Sultan Mehmed Han'ın Kostantiniyye şehrini on birinci kerede kuşattığını bildirir

Önce bütün Rum tarihçilerinin yazdıkları üzere Hicret'in 857'nci [1453] senesidir ki *"...Bunlar tam on gün eder..."* [Bakara, 196] lafzı ile II. Mehmed fethi ile kemâlini bulmuştur ki dünya durdukça ebedî ola. Anılan tarihte Fatih Meğâzî Edirne'den denizler gibi kalabalık ordu ile menzilleri katlayıp merhaleleri uçarak İstanbul'un Edirnekapısı dışında bütün Müslüman askerleri çadırları ve ağırlıkları ile konakladılar. Anadolu taraflarından da nice bin asker Gelibolu Boğazı'ndan geçip İslâm ordusuna katılıp Yedikule taraflarında konakladılar.

Daha önce Uzun Hasan elinden fethedilen Tokat, Sivas, Kemah, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt ve Trabzon tarafı askerleri de İstanbul denizine gelip karadan bütün asker yine Karadeniz Boğazı'ndan geçtiler. Okmeydanı adlı yerde kâfirlere karşılık o sayısız asker çadırlarla o sahrayı lâle bahçesi edip konakladılar. Bütün İslâm ordusu İstanbul'un ancak kara tarafını kuşatmaya başlayıp metrisler, lağım mühimmatları ve top siperleri hazırlığına ağırlık verip kalenin ancak deniz tarafı kaldı.

İslâm ordusu bir yere toplandığında ordu içinde 77 adet mazınne-i kerame büyük velilerden ulu sultanlar var idi. Bunlardan biri Akşemseddin, Sivasî Kara Şemseddin, Molla Güranî, Hz. Emir Buharî, Molla Fenârî, Cübbe [Cebe] Ali, Ensarî Dede, Molla Polad, Aya Dede, Horosî Dede, Hatablı Dede ve Şeyh Zindanî (---) (---) (---). Bu gibi sultanlardan himmet rica edip Fatih ahd etti ki "İstanbul devletinin yarısı sizin, yarısı Müslüman gazilerin ve dörtte biri hakirin olup ganimet mallarıyla her birinize birer zaviye, türbe, imaret, mektep, medrese, darülhadis medreseler yapayım" diye güzel vaatlerde bulundu.

Sonra bütün bilginler ve salihler bir yere toplandılar. İslâm ordusu içinde çağırıcılar çağırıp bütün Müslüman askerler abdest tazeleyip ikişer rekat hacet namazı kılıp hayır duasından sonra üç nöbet gülbang-ı Muhammedî çekip kaleyi kuşattıkları saat Resûlullah'ın sünneti üzere tekfur Kostantin'e mektup ile Mahmud Paşa'yı gönderdiler. Mektup okunup içerdiği şey anlaşılınca kalelerinin sağlamlığına ve askerlerinin çokluğuna güvenerek böbürlenip ne haraç, ne İslâm ve ne kaleyi teslim etmeyi kabul etmeyip elçiyi reddettiler.

Beri taraftan gayretli İslâm askeri gayrete gelip savaşa başladılar, kale üzere hücum edip her taraftan mümkün olduğu mertebe sarıca arı gibi kale duvarına sarılıp *Bismillâh* ile metrise girip sabah akşam cenge çalıştılar ve gayret sarf ettiler.

Kale içinde kuşatılmış olan hileci kâfirler 200 bin bozguncu inançsızları toplayıp bütün burç ve bedenler üzere nice bin hileler ve şeytanlıklar kurup fırdolayı kale semender gibi Nemrud ateşi içinde kaldı. Ellerinden geleni kara tarafına sarf edip deniz tarafından korkuları olmadığından ecelleri fikirlerine gelmezdi. Zira Sarayburnu'nda 500 parça top, Kurşunlu Mahzen tarafında 500 parça top ve Kız Kulesi'nin içinde ve dışında kirpi gibi 200 parça top ile hazır olup bu üç yerin toplarından deniz yüzünde kuş uçmak ihtimali yoktur diye deniz tarafına mukayyet olmadılar.

Bütün papaz, kıssis ve patrikler o cünüp askerlerini cenge teşvik edip her kefereye birer saçma sapan vaatler ederlerdi. Yıldız ilmi ile kalenin talihi kuvvetini bu yüzden buldular ki,

"Son zamanda bir Muhammed gele, nice bin kiliseler yıka. Onun ümmetleri Antakya, Kudüs, Mısır ve Kostantıniyye'yi ala ve karadan nice bin parça yelkenleri açılmış gemiler ile gele ve başında kadı sarığı ola ve katıra binip ayağında mavi çizme ola. O Muhammed'se gelip kiliseler yıkılalı, Mısır, Antakya ve Kudüs'ü ümmetleri fethedeli 850 sene oldu. Karadan gemi yürüyüp bu kalenin fethedilmesi imkânsızdır. Bu Mehmed o Muhammed değildir. Büyük Muhammedlerinden beri bu Kostantin şehri on bir kere kuşatma görüp fethi Arap'a nasip olmayıp bu Türk'e mi nasip ola?" diye kısır akıllarınca nice boş lâflar edip Kostantin'e teselli verip yine cenge başladılar. Ama taşrada İslâm askeri kalenin temellerine girip yer yer kaleyi yaralamaya başladılar.

Yine gece gündüz dört taraftan İslâm askerine yardım ile zahire gelmede, ama kâfirlere bir hardal tanesi gelmemekte. Zira daha önceden Akdeniz ve Karadeniz boğazlarına kaleler yapılıp kapatılmıştı. Yine böyle iken kale içinde kâfirler güçlerini sarf edip cenk ederlerdi. Zira kale içinde meczuplardan Yâvedûd Sultan adlı bir zât, kalenin birkaç günden sonra fethedilmesini

Cenâb-ı Bârî'den isteyip duası kabul olunca günden güne kalenin fethi zorlaştı. 10 gün olunca Fatih bütün sadık şeyhleri toplayıp,

"Ayâ hâl neye varır. Kale günden güne sağlamlaşıp fethi zorlaştı" deyince hemen Akşemseddin hazretleri,

"Beğim sen elem çekme, bu kalenin fatihi sen olasın diye şehzadeliğin sırasında sana müjdelemiştik, lâkin Cenâb-ı İzzet'in bu gazada gizli işleri vardır. Kale içinde Şeyh Maksud halifelerinden Yâ Vedûd ismine mazhar düşmüş meczuplardan bir can vardır. Ta o ölmeyince bu kalenin fethedilme ihtimali yoktur, ama elli günden ölür" diye kalenin fethini saat, derece ve dakikasıyla vakit belirledi. Sonra sırrı açıklayıp hemen,

"Beyim sen yine bütün gayretini göster. Bu İlâhî sırlar burada kalsın. İslâm askerine ihsanlar edip güler yüz göster" dedi. Hemen Fatih, Timurtaş Paşa'ya 2 bin askerle Kâğıthane tarafındaki ağaçlık içinde 50 parça kadırga yapmasını buyurup bazı köyleri yağmalayıp levha ve ağaçlarının mümkün olanlarını gemiler yapmaya sarf eyledi.

Koca Mustafa Paşa bütün Arabistan askeriyle Okmeydanı ensesinde Levend Çiftliği adlı yerde önceden 50 parça kadırga ve 50 parça at kayıkları ağaçlık içinde hazır idi.

Onuncu günde Kâğıthane'deki kadırgalar da hazır olup karada ve denizde gemiler İslâm askeri ile hazır idi. O gün Sultan Mehmed nice bin seçkin ve güçlü asker ile Okmeydanı'na vardılar. Anılan gemilerin altlarına darı döküp ve yağlı kızakları üzere vucı ırgatlar ile ceraskal ilmi ile nice bin namlı genç yiğitler zorla çekerek Okmeydanı'nın o yeşillik ovasına geldiklerinde Allah'ın emriyle bir uygun gün güzel rüzgâr esip bütün gemilerin yelkenlerini açıp bütün Müslümanlar Allah Allah sesine yol buldurup top ve tüfek şenlikleri ederek 150 parça gemiler ile Okmeydanı deniz yüzü gibi oldu. Kâfirler İstanbul'dan bu ziynetler ile bu gemileri görüp,

"Aya bu ne ola?" diye perişan olup kale içinde kâfirler arasında bir dedikodu oldu. Sonra bütün Müslüman gaziler 150 parça gemiyi Tersane Bahçesi dibinde Şahkulu adlı iskelede denize indirdikleri yerler hâlâ Okmeydanı içinde bellidir. O asırda gemilerin altına saçılan darılar hâlen o yerde kendi bitip kendi yiter.

Daha sonra bütün Müslüman gaziler silahları ile gemilere binip hazır durdular. Kâğıthane'de Timurtaş Paşa'nın yaptığı 50 parça büyük kadırga da Eyüp'ten tarafa belirip uygun rüzgâr ile yelkenlerini açtı. İçinde olan mücahitler top ve tüfeklerini atarak gülbang-ı Muhammedî ile Tersane bahçesinin yanında olan Okmeydanı donanmasına kavuşup bir hây-hû, bir Allah Allah sesi belirince kaleyi kuşatan gaziler de gayrete geldiler. Büyük cenk ve çarpışmalar sırasında bütün Donanma-yı hümâyûna İslâm askeri dolup karşı tarafa geçtiklerini kâfir görünce akılları başlarından gidip acizliklerini göstermeye başladılar.

O günün saldırısında kalenin taraf taraf yaralı yerlerini görüp, *"Ölüm korkusu ile yıldırımlardan parmaklarını kulaklarına tıkarlar..."* [Bakara, 19] ayeti durumlarının tarifi olduğunu bilip tekfura sızlanmaya başladılar. Yirminci günde "Kaleyi teslim edelim" demeye başladılar.

Sözün özü, kale içindeki inkârcılar ve kalenin sağlamlığına bel bağlayan gururlu kâfirler, hüsrana uğrayanlar, kötü işlerine pişman olanlar, ayet: *"Artık orada yenildiler, zelil ve makhur geri döndüler."* [Araf, 119] diye nursuz tekfur üzere saldırıp:

"Bir yanından kıtlık ve yokluk, bir yanından gökten belâ yağmuru, bir yanından Türk'ün gelişi ve yürüyüşü bizi helâk etti" diye her biri birer tedarik ile gizlice kalenin yaralanan yerlerinden İslâm ordusu tarafına aman diye kaçmaya başladılar. İslâm ordusu bunları bu hâlde görüp daha fazla kuvvet bulup içerden dışarı kaçan kâfirlere yakınlık gösterdiler.

O gün Karamanoğlu, Germiyanoğlu, Tekebayoğlu, Aydınbay ve Saruhanbayoğulları 77 bin silahlı asker ile yardıma gelip Müslüman askerleri henüz taze can buldular.

Derhâl kadırgalar ile karşıya geçtiler. Timurtaş Paşa deniz kıyısına asker döküp ilk başta Eyüp Kapısı'ndan Eyüpsultan'a sarıldı. Molla Polad, Sultan Polad Kapısı'ndan sarıldı. Suran bilginlerinden idi. Kur'an hafızı bir keramet sahibi kimse idi.

Molla Fenarî, Fener Kapısı'ndan sarıldı. Kâfirler o tarafta bir gecede bir hisarcık yapıp kaleye sağlamlık kazandırdılar ki hâlâ zamanımız kralları o kaleyi bir senede tamam edemezler. Hâlâ bir mamur kaledir. Petro adlı bir ruhban 300 keşiş ile yeni yapı kaleden kaçıp Müslüman olup Mehmed Petro adını aldı. O yerden sarıldığı için Petro Kapısı yani Taş Kapısı derler. Allah'ın emriyle o gece yeni yapılan kaleyi Mehmed Petro ilk başta fethedip kendine sancak ihsan olundu.

Aya Dede 300 Nakşibendî dervişi ile Aya Kapısı'ndan sarıldı ve şehit olup kale kapısı içinde eski mahkememiz olan Sirkeci Tekkesi'nde defnolundu.

Cübbe Ali hazretleri Cibali Kapısı'ndan sarıldığı hatırı için Cübbe Ali'den bozma Cibali Kapısı derler, Mısır'da Sultan Kalavan'ın şeyhi idi. İstanbul fethinde bulunmak için Bursa'ya gelip Zeyneddin Hâfî tarikatında post sahibi olup at çulundan bir cübbe giydiği için Cübbe Ali derler. Daha sonra Fatih İstanbul fethine yöneldiğinde Ekmekçibaşı olup bütün İslâm askerine ekmek yetiştirirdi. Bir tek fert sırlarına vâkıf olmayıp bir fırın ekmek ile nice kere yüz bin Allah kulu pamuk gülüne benzer has ve beyaz ekmek yerlerdi.

Bu Cübbe Ali hazretleri Okmeydanı'na inen gemilere binmeyip hemen Tersane Bahçesi önünde 300 Zeyneddin Hâfî dervişleri ile deniz üzere postlarını döşeyip tevhîd-i erreye başlayıp def ve kudümlerini çalarak ve gizli sancaklarını açarak güneşten daha açık deniz üzerinden yaya ve post üzerinde geçtiğini kaleden kâfirler görünce korkudan akılları gitti. Cübbe Ali hazretleri postlarını denizden alıp Cibali Kapısı'ndan sarıldılar. Fetihten sonra kerametlerini açıkladıkları için kendileri şehit olup Gül Camii sahasında defnolunup bütün dervişleri o yuvada yalnızlığa çekildiler.

Horosî Dede, Unkapanı'ndan sarıldı. Unkapanı'na onun için Horoz Kapısı derler. Kapının dış eşiğinden içeri girerken sol tarafında ta üst eşiği üzerinde bir horoz resmi vardır. Onun için Horozlukapı da derler. Horosî Dede atamız Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin dervişlerinden olup Hacı Bektaş-ı Veli ile Horasan'dan geldi. Yaşlı bir zât olup Fatih ile İstanbul'a gelirken İslâm ordusu içinde gece gündüz yirmi dört saatte yirmi dört kere horoz sesi çıkarıp,

"Kalkın ey gafiller" diye gazileri uyandırdığı için Horoz Dede derlermiş. Merhum dedemiz Yavuzer, gayet inandığı için bunların şerefine Unkapanı'nın iç yüzünde bir cami yapmıştır ki hâlâ Sağrıcılar Çarşısı içinde Yavuzer Camii ve mahallesi derler. Daha sonra Horosî Dede, Horoz Kapısı dibinde ölünce merhum dedemiz Unkapanı Kapısı dışında cadde üzerinde bir sofada gömüp yanında bir abdesthane muslukları yaptı, hâlâ halkın ziyaret yeridir.

FATİH SULTAN MEHMED / TSMK, H.2153, 10a

Ayazmend Beyi Aliyar Bey, Karakoyunlu'dan Uzun Hasan'ın amcalarından idi. Ayazma Kapısı'ndan bütün askeriyle sarıldı ve abdest tazelemek için bir ayazma kazdı. Onun için Ayazma Kapısı derler, deniz kıyısında tatlı sulu bir kaynaktır.

Hatablı Sultan Aksaray'da Oduncuzâde denilen ve böyle tanınan meczup şekilli kâmil mürşit bir kimse idi. 2 bin dervişiyle Odun Kapısı'ndan sarıldı. İsimlendirilmesinin sebebi odur ki hâlâ Odun Kapısı derler.

Şeyh Zindanî Abdürrauf Samedanî hazretleri, seyyidlerden ulu sultandır. Harun Reşid asrında elçilik ile gelip zehirlenerek kralın şehit ettiği Baba Cafer Sultan, Şeyh Zindanî hazretlerinin atasıdır. Zindan Kapısı içinde gömülü olduğunu Şeyh Zindanî bilip Fatih ile Edirne'den gelip 3 bin seyyid ile aman vermeyip Zindan Kapısı'nı koparıp kale içinde büyük dedesine varıp ziyaret edince kendi yeşil sarığını dedesi Baba Cafer Sultan'ın mübarek başları yerine koyup fetihten sonra 70 sene türbedar olup bir tekke yaptı. Fetihten sonra Fatih o yeri yine zindan ettiği için ve Şeyh Zindanî fethettiği Zindan Kapısı derler.

Daha sonra Şeyh Zindanî hazretleri yerine yine temiz soydan (ırk-ı tâhirden) Seyyid Mehmed'i Baba Cafer üzere türbedar tayin etti. Kendileri Sultan Bayezid-i Veli ile *"Fetahnâ"* 889 [1484] tarihinde Kili ve Akkirman kaleleri ki Salsâl tahtıdır, onların fethini Şeyh Zindanî ve Kara Şems ile müjdeleyip fetihten sonra Bayezid-i Veli ile Edirne'ye gelince Şeyh Zindanî yokluk yurdundan ebedî yurda göçtü. Bayezid-i Veli ruhu için zindanda olan bütün mahpusları salıverip zindan kulesinin karşısında anayol aşırı bir nurlu türbe yaptı. Bizzat Bayezid-i Veli cenazesinde hazır olup o nur dolu türbede gömdüler. Türbesinde Tîğî Bey sözleriyle tarihi vardır. Hâlâ büyük tekkedir. Bütün çocukları ile orada gömülüdürler. Abdürrauf Samedanî ziyaret yeridir. Hâlâ İstanbul'da Baba Cafer Zindanî Tekkesi'ni bekleyenler onların soyundandır ki şecerelerinde böyle yazılmıştır:

Abdürrauf Samedanî ibn Şeyh Cemâleddin ibn bint-i Emir Sultan ibn Şerefeddin ibn Tâceddin (Taceddin oğlu Şerefeddin oğlu Emir Sultan kızı oğlu Şeyh Cemaleddin oğlu Abdürrauf Samedanî). Onlar da kız evlâdından oğulsuzdur. Onlar Seyyid Bıçakçı Dede kızı ki Akşemseddin yakınında Türbeli Göynük'te gömülüdür. Onlar İstanbul zindanında gömülü Baba Cafer oğludur. Onlar Muhammed Hanefî evlâdıdır ki bizim atamız Ahmed Yesevî'ye ulaştığı şecerelerimizde böyle yazıldığından soy soplarıyla bilmekteyiz.

Kâmkâr Bey, Kütahya'da Germiyanoğulları'ndan idi. 3 bin yiğit ile Şehit Kapısı'ndan sarılıp Ayasofya'ya yakın olduğundan Hıristiyan topluluğu kalabalıkça gelip kapıyı açıp büyük bir cenk edip bütün İslâm gazileri orada şehit olduğu için ve Harun Reşid asrında Ensar'dan nice sahabe şehitlik şerbetini o yerde içtikleri için Şehit Kapısı derler. Ancak halkın dilinde Çufut Kapısı derler, ancak galattır. Lâkin bütün Yahudi ulusları o semtte oturduklarından Çufut Kapısı derler, ama doğrusu Şuhud Kapısı'dır.

Hâlâ Hünkâr Sarayı etrafında olan kapılar da asla kuşatılmamıştı, ama Yedikule Kapısı'na yeni yardıma gelen Karamanoğlu Yedikule'den sarıldı.

Tekebayoğlu Silivri Kapısı'na tayin olundu.

Aydınbayoğlu Yenikapı'dan sarıldı.

Saruhanbayoğlu Topkapı'dan sarılıp o an Topyolu'nda şehit olup yerine Menteşbayoğlu tayin olundu.

Edirnekapısına İsfendiyaroğlu ferman olundu. Gerçekten İsfendiyar cengi etti derler.

Eğrikapı'dan Hamidbayoğlu tayin olundu. İstanbul'un iki tarafı kuşatıldı, ancak Yedikule'den ta Sarayburnu'na kadar Kumkapı tarafları deniz kıyısı olduğundan kuşatılmadı, ama Yedikule tarafından Serdar Şair Ahmed Paşa gayret edip kâfirlerin top ve tüfeğine bakmayıp kalenin nice yerlerini harap etti.

Silivrikapı serdarı Cem Şah Haydar Paşası göz açtırmayıp kâfirlere top ve tüfek attırmaz oldu.

Adnî Paşa ki Mahmud Paşa'dır, Yenikapı kumandanı idi. Kaleyi yıkıp üç defa yürüyüş etti, ancak fethi nasip olmadı.

Topkapı serdarı Nişancı Paşa'dır ki Celâleddin-i Rumî soyundan Karamanî Mehmed Paşa derler. Uzun Hasan cenginde hayli cesurluğu görülmüş yiğit bir vezir idi. Topkapı'dan kâfirlere bir top attırmaz oldu.

Edirnekapı'dan Cem Şah Sadî Paşası, cengâver bir kumandan olup Cem Şah ile Frengistan'da çok oturup nice bin savaş fenleri hâsıl edip Edirnekapı'da İsfendiyaroğlu Şeci ile gönül ve yön birliği edip Hadis-i şerifler uyarınca *"Kostantiniyye fatihi biz olaydık"* diye iki yerden iki yiğit namlılar ikişer yerden gayret kemerlerini kuşanıp yedi yerden Edirnekapı taraflarını yıktıkları alâmetleri açıktır.

Hersekoğlu Ahmed Paşa Eğrikapı kumandanı idi. Eğrikapı'yı top ile döve döve doğrultup kâfirin belini eğriltip büktü.

Bu anlatılan şekilde Kostantiniyye Kalesi yirmi gün kuşatılıp asla fetihten bir eser belirmeyip bütün Müslüman gazileri, 70 evliyaullah, üç binden fazla dört mezhepten fetva sahibi bilginler ve bu kadar şeyhler kalenin yirmi günden beri fethedilemediğine üzülüp hepsi birden Cenâb-ı Bârî'ye can u gönülden tam yönelip fethini diledikleri hâlde hemen Allah'ın emriyle İstanbul üzere bir karanlık çöküp bir gürültü ve şimşek çakıp o an Atmeydanı tarafında bir ateş belirip gökyüzüne yükselince taş yapıları havaya atıp kimi karaya ve kimi deniz tarafına düştü. O gün kale içinden 3 bin kâfir korkularından kaleden dışarı kaçıp kimi İslâm ile şereflenip padişah hizmetinde oldu, kimi bir diyara kaçtı. Yine kâfirler Hıristiyanlık gayretini elden koymayıp kalenin yaralanan yerlerini tamir edip cenk ederdi, ama kale içinde olan kâfirlerin kıtlıktan ve yokluktan hâlleri perişan idi.

Kuşatmanın otuzuncu günü olunca Sultan Mehmed mübarek başına sarığını ve ayağına mavi çizmesini giyip Düldül gibi bir katıra binip âlim kıyafetiyle İstanbul Kalesi çevresini seyrederek dolaşarak İslâm askerlerine ihsanlar güzel vaatlerde bulunup Müslüman askerlerini cenge teşvik eder gezerdi. O taraftan geçip nice bin asker ile Eyüp'ten Kâğıthane tarafına varıp Bey Nehri'ni ve Kâğıthane Nehri'ni geçip Levend Çiftliği adlı yerde 40 parça firkate de yapılmış idi. Onları alıp yine kızaklar ile çekerek Okmeydanı'ndan aşırıp denizler gibi askerler gemileri Şahkulu İskelesi'nde denize indirdiler. İçine nice bin silahlı kırmızı fes arakıyeli denizci şahbazlarından asker doldurup yine İstanbul'a geçmek sadedinde iken,

Garip, acayip ve benzersiz hikâye

Sarayburnu tarafından 10 parça paturuna, mükellef ve mükemmel silahlarla tertipli kalyonlar orsa haçlı sancaklarını açıp Sarayburnu'nda demir atıp davul ve erganunlarını çalıp bir yaylım top ve tüfek şenlikleri ederler ki diller ile anlatılmaz.

Hemen beriden 200 parça firkate ve kayıklar içinde Okmeydanı'ndan gelen Müslüman gaziler gemilere girip salpa demir, avanta kürek, ribaçe gemir edip bir baş 10 pare

kalyonlara ve 10 parça balkarmata kadırgalara bütün gaziler balarısı kovana üşer gibi üşüşüp kıçtan ve baştan örümcek gibi ip cambazlığı edip kâfir gemilerine doluşurlar. Kâfirler ise emniyetteyiz, bunlar bizi karşılamaya geldi sanıp asla el uzatmayıp sessiz dururlar.

Görseler ki bunların dilinde *Allah Allah* sesi duyulup gemi içinde olan kâfirleri kafa kol bağlamaya başlayıp bütün mal ve erzaklarını yağmalamaya başlarlar. Hemen kâfirler dillerince *"ki parlari"* der. Yani "nişleyüp ne söylersiz" der. Gaziler de "Parlamazız bütün alırız" derler. Kâfirler gördü ki bunlar Türk askeri, bir vebadır ki gemileri içine girmişler, silaha el kaldırmaya iktidarları yoktur. Limana girdiklerinde şenlik için bütün top ve tüfeklerini atmış bulundular. Sonunda "Zanca Türk" deyip tamamen esir oldular.

Kale içinde olan kötü işli kâfirler bu hâli görüp yardıma gelenler de bu yüzden öldü diye saç ve sakallarını yoldular, Sarayburnu'nda, Kurşunlu Mahzen'de ve Kız Kulesi'ndeki toplara ateş edip semender gibi ateş saçtılar. Ama karadan limanın iç yüzüne inmiş gemilere ne fayda. Kâfirler ise derya boğazlarından gelen gemiler için adı geçen üç boğazı toplar ile donatmıştı.

Kâfirlerin gözleri önünde on parça kalyonu ve on parça kadırganın sütunları üzerindeki Haçlı bayraklarını baş aşağı ettiler. İslâm gemileri kâfir barçalarını "Allah Allah" ile yedeğe alıp top ve tüfek şenlikleri ederek Galata ve İstanbul halici üzere geçirerek Tersane Bahçesi önünde demir atıp birkaç kere top ve tüfek şenlikleri ettiler. Kâfirin ödü patladı, Müslüman gazilerinin tamamı şenlik edip taze can buldular.

Derhâl serdengeçtiler gemilerden çıkıp Tersane Bahçesi'nde Fatih'e ve Akşemseddin'e müjde edip hemen o saat Akşemseddin hazretleri buyurdular ki,

"Beğim cenâb-ı şerifiniz Manisa'da şehzade iken Mısır nahiyelerinden Akka, Sayda ve Beyrut kalelerini kâfirler işgal ettiğinde zâtınız duyup 'Bu kadar ibadullah ve bu kadar çocuk ve kadın esir ve giryan oldu' diye ağladığınızda, 'Elem çekme beğim, İstanbul'u fethedeceğiniz günde yağmalanan Akka'dan gelmiş akide ve pişmiş helva yersiz' diye size teselli verip İstanbul'un fethini müjdelemiştik. Ve 'O günler gaza ile Müslüman gazilere kadı ol ve her şeye kanaat edip razı ol' demiş idin. İşte o pişmiş helvanın meyvesi geldi, ortaya çıktı. İnşaallah ellinci günde kalenin de fethi Allah'ın emriyle gerçekleşir" diye yiğitlik davası etti. Bütün gaziler gemilerde olan ganimet mallarını, 3 bin kese Takyanusî filoriyi, bin sebüke saf altını, 2 bin sebüke beyaz gümüşü, 20 gemide olan 8 bin esiri, 20 kaptanı, bir kralzade ve bir Fransa kralının bakire kızını, bin adet güneş parçası dünya güzeli Müslüman kızları ki, kimi şerife ve kimi gayr-ı şerife-i müslime cihan banuları, her biri dünyayı aydınlatan güneş gibi güzel, edep sahibi kızlar idi, nice bin kere yüz bin silahlar ve levazım cinsi eşyaları deftere kaydedip Fatih'e bütün ganimet mallarını Allah emaneti verip yine cenge döndüler. Fâtih de bu ganimet mallarını, Fransa kralı kızını ve gayr-i müslime bakireleri Akşemseddin'e teslim edip kendileri kalenin fethedilmesi için çalıştılar.

Hikâyenin sonu: Meğer önceden İstanbul Kostantini Fransa kralının kızına nişanlı imiş. Fransa kralı da kızının bahtı ve şansına büyük bir donanma düzenleyip 600 parça gemi ile Arabistan yakalarını yağmalamışlardı. O uğursuz yılda Akka, Sayda, Beyrut, Şam Trablusu, Gazze, Remle ve ta Arz-ı Hasan'a kadar yayılıp iki binden fazla Arabistan ve Havran'ın huri gibi gözlü bakirelerini esire etmişti. Sonra bu kadar milyon ganimet malı ve bu kadar müslime cariyeler ile kral ahid ve sözüne guya uyup Fransa kralı kızını İstanbul tekfuruna 10 parça kalyon ve 10 parça kadırgayı Karun malıyla doldurup gönderir. Akdeniz Boğazı'na gelip gördüler ki Türk tarafından kaleler yapılmış. Hemen melunlar hileye sapıp hepsi giyeceklerini değiştirirler. Bir keskin firişka kıyamet lodos rüzgârında beş pare boş gemiyi ileri yelkenleyip boğazdan içeri girerken hemen boğazın iki tarafında olan kalelerin bütün toplarına ateş edip beş parça boş gemiler suya batınca ardı sıra yirmi parça silahlı gemiler göz açıncaya kadar girerler. Kale halkı bir daha top doldurup kerteye alıncaya kadar iki saatte gemiler yirmi mil yol aldılar. Bu hile ile İstanbul'a geldiler. Allah'a hamdolsun yazıldığı üzere hepsi esir olup o kral kızından Sultan Bayezid-i Veli doğmuştur. Bu hususta nice tarihçiler türlü türlü şeyler yazmışlardır. Ayn-ı Ali bu kızı Fatih'in babası alıp Fatih o kızdan doğdu, der. Ama doğrusu Fatih, İsfendiyar oğlunun kızı Alime Hatun'dan doğmuştur. Bu Fransa kralının kızı Fatih'in hatunudur ki Sultan Bayezid-i Veli'nin annesidir.

Hikâyenin doğruluğunu bildirir: Bu hakirin babası Sultan Süleyman Han ile Belgrad, Rodos, Budin ve Üstolni-Belgrad fetihlerinde bulundu. Hatta Sigetvar gazasında Süleyman Han öldüğünde yine babam o gazada bulunup Osmanoğlu devletine hizmeti geçmiş bir yaşlı zat idi. Daima yaşlı adamlarla sohbet edip geçmiş maceralardan söyleşirlerdi. Yakın dostlarından yine bir yaşlı zat var idi. Ama dil açıklığında, güzel ve akıcı konuşmada ona İmrülkays ve Ebülmeâlî denk olamazdı.

O ihtiyar, yeniçeriler dergâh-ı âlîsinin baş kâtibi idi. İsmine Sukemerli Koca Mustafa Çelebi derlerdi. O zatın anılan Fransa kralı kızının akrabalarından olduğu muhakkak idi, her an onlara Fransa kralından hediye gelip çocukluğumuzda hakire bazı garip şekilli resimler bağışlardı. Bu zat bir pir-i fânî olmuş idi. Hatta bir danışma toplantısı olsa padişah huzuruna bütün vekiller ve vezirler vardığında "Kocalar (ihtiyarlar) gelsin" diye ilk başta Sigetvar altında Süleyman Han'ın merhum olduğunda askerlerin haberi yokken veziriazam Sokullu Mehmed Paşa'nın görüşüyle Süleyman Han'ın cenazesini taht üzerine koyup hilatinin ardından ellerini hareket ettiren Silahdar Kuzu Ali Ağa'yı toplantıya davet ederlerdi. Sonra Rikabdar Gülâbî Ağa'yı, sonra Zeyrekbaşı'nda oturan Matbah Emini Abdi Efendi'yi, sonra babamı, sonra anılan Sukemerli Koca Mustafa Çelebi'yi getirtip tam danışma toplantısı yaparlardı. Ne tarafa sefer olsa bunlar tahtırevanlar ile gazaya giderlerdi.

Zira bu Sukemerli Mustafa Çelebi hepsinden yaşlı idi. Hatta Müftissakaleyn Kemal Paşazade'nin öğrencilerinden öğrenimini tamamlamış bir bilgin tefsirci, hadisçi ve tarihçi bir kimse idi. Hatta Kemal Paşa hizmetçisi olduğundan dolayı,

"Sultan I. Selim ile Mısır fethinde 25 yaşına basmış bir yiğit idim" diye Selim Şah'ın Sultan Gavrî ile Mercidabık'ta olan büyük cengini, Kakun Sahrası'nda olan büyük savaşı ve o cenkte Gavrî Sultan'ın ecel şerbetini içip lezzetinin gavrine erip cenkte Gavrî'nin kaybolduğunu, Mısır'da oğlu Sultan Muhammed padişah olup çocuktur diye kulun indirip yerine Sultan Tomanbay Mısır'da padişah olduğunu, ta Mısır fethedilince Sultan Tomanbay Selim Han ile yirmi üç yerde cenk edip Mısır nice fethedildiğini, Sukemerli Mustafa Çelebi anlattığında hakir hayretler içinde kalırdım. Gayet inançlı, dindar ve güvenilir adam idi. Anılan Fransa kralı kızının başından geçenleri onların sağlıklı bilgilerinden duyup yazmışızdır.

Osmanoğlu'na Fransa kralının yakınlığını bildirir

Onlar hikâye eder ki,

"Bizim pederimiz Fransa kralı (---) adlı kralın oğlu idi. O zaman ki Fransa kralı babamızın kız kardeşini İstanbul tekfuruna vermeyi taahhüt edip çeyizini temin etmek için 600 parça gemiyle Akka Kalesi taraflarını yağmalayıp bu kadar ganimet mallarıyla ve bu kadar esir ve esire ile vilâyetimiz olan eski taht yeri Paris'e gelip şenlikler ederler. O gelen ganimet esirelerden kral babama bir seyyide cariye verir. Hakir o seyyideden doğup üç yaşında iken babamı kral dedemizin kız kardeşiyle İstanbul'a girerken bu kadar bol mal ile Sarayburnu'nda bizi Osmanlı alıp Tersane Bahçesi'nde Sultan Mehmed'e teslim ederler. Fetihten sonra babam Sultan Mehmed huzurunda Akşemseddin hazretleri etkisiyle İslâm ile şereflenir. Babamın kız kardeşini Müslüman gaziler Sultan Mehmed'e bağışlarlar. Ona da Akşemseddin Müslüman olmasını teklif edince tereddüt edip İslâm'ı kabul etmeyince Sultan Mehmed Han, biz onu iyi terbiyeye koruz diye ısrar etmediler. Hakir o sırada beş yaşında idim. Akşemseddin, hakire İslâm teklif edince tereddüt etmeden Allah'a hamdolsun İslâm ile şereflendik. Babamızı Dergâh-ı âlî kapıcıbaşıları zümresine katıp hakir Saray-ı Hâs'da babamızın kız kardeşi halamızın yanında olurdum" diye naklederdi.

"Daha sonra Mehmed Han, halamız ile güzel geçinip Sultan Bayezid-i Veli ondan doğdu, Cem Şah da ve Şehzade Nureddin Şah da hepsi halamızdan doğdu" diye Fransa kralı kızının hâlini ve Fransa kralıyla Osmanoğlu'nun yakınlığını böyle anlatırdı. Ama "Sonradan İslâm'ı kabul etmeyip ölünce Sultan Mehmed Han kendine yaptığı türbe yanında küçük bir kubbe içinde defnolundu" der idi.

Hakir nice kere seher vaktinde görmüştür ki eczahânlar [Kur'an okuyanlar] türbesinde cüzler okuduklarında diğer kubbelerde gömülü olanlara yönelip Kur'an okurlar, ama bunun İslâm ile göçtüğüne şüphe olduğundan bütün eczahânlar sandukasına arkalarını çevirip Kur'an okurlar. Hakir nice kere gördü ki Fransa Frenk taifesi gizlice gelip türbedarlara birkaç akçe verip ziyaret ederler, zira daima kapısı kapalıdır.

Hakir de bu şekilde vâkıf oldum. Gerçek ise Sukemerli Mustafa Çelebi'nin nakli üzere Fransa kralının kızı Fatih'in hatunu ve Bayezid-i Veli'nin şefkatli annesidir.

Fatih Sultan Mehmed oğlu Cem Şah'ın macerasının anlatılması

Bu âdil şahittir ki Bayezid-i Veli padişah iken kardeşi Cem Şah ile Karaman Ovası'nda iki şehzade birbirleriyle dünya çirkefi için büyük bir savaş ederler. Sonunda Şehzade Cem yenilip Mısır'da Sultan Kalavan'a kaçıp oradan gemi ile hacca giderken deniz fırtınası ile Yemen ve Aden'e düşer. Oradan Veysel Karanî hazretlerini ziyaret edip oradan Yemen hacılarıyla haccedip oradan yine Mısır'a gelip sonra gemi ile Rodos'ta Malta'ya gelir. Sonra Fransa diyarında büyük annesine gelip vaktin saygın padişahı olup 300 Müslüman tabileriyle içki ve eğlencede ve avda henüz şehzade oldu.

Has hizmetçilerinden Sivrihisarlı Cem Şah Sadîsi defterdarı ve gam ortağı dostu idi. Âşık Haydar da has hizmetçisi idi. On yedi ban oğlu ban karşısında el bağlayıp hizmetinde idiler. Daima bütün kâfiristanda tabileriyle dolaşırdı. Nice bin penç beyti, muhammes ü müseddesatı (beşli ve altılı) ve kasideleri vardır ki divanı şairler arasında beğenilir. Cem Şah kıtası:

Iztırâbı kogil ey murg-ı revân sabr eyle

Eskiyüp işte harâb olmada bu ten kafesi

Kârbân-ı reh-i iklîm-i adem menzilinin

Dokınur oldu katı sem'ime bâng-i çeresi

Kaside üslubunda eşsiz belagatlı şiiri vardır.

Sonunda Osmanoğullarından kardeşi Sultan Bayezid Fransa kralına elçi gönderip Cem Şah'ı istediğinde kötü renkli Frenk hile edip Cem Şah'a benzer bir sarışın adamı zehirli ustura ile tıraş edip yüzünün rengi değişip boğarak katlettiler. Cem Şah Sadîsi muhallefatından dünyaca meşhur olan Cem câmı badesini içip sâkî eline boş kadehi verince yine ağzına kadar dolar bir tılsımlı kadeh idi. Onu, beyaz tûtîyi, satranç oynayan maymunu, binlerce değerli şeyleri ve nice bin ciltlik değerli kitapları Cem'in cenazesi ile Sadî Çelebi ve Haydar Çelebi'ye teslim edip Sultan Bayezid'e gönderdiler. Cem Sadîsi bir ârif nükteci, anlayış sahibi kimse idi. Beyaz tûtîyi siyaha boyayıp *"Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ancak ona dönücüleriz"* [Bakara, 156] padişah sağ olsun kelimelerini öğretip Cem Şah padişah huzuruna Cem'in cenazesi ile vardığında bütün bıraktıklarını arz edip hazineye koydular. Ama Bayezid-i Veli,

"Kanı beyaz tûtî?" diye sorunca hemen konuşan papağan, padişah sağ olsun *"Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ancak ona dönücüleriz"* [Bakara, 156] ayetini düzgünce söyleyip,

"Efendim Cem Şah merhum olunca beyaz melek suretinden çıkıp siyah matem donları giydim" dediğinde Bayezid Han'a bir ağlama gelip,

"Ya Sadî, bu karındaşım Cem'i nice katlettiler" deyince Cem Sadîsi,

"Vallahi padişahım gerçi içki içer idi, ama bu tılsımlı kadehten başkasından içmezdi ve kâfirler ile karışmayıp bir yere gitmezdi. Daima şiir ve ilimle meşgul idi. Allah'ın hikmeti bir ban oğlu berberi var idi. O zehirli ustura ile Cem Şah'ı tıraş edip yüzü ve gözü şişip boğdular. Hakir ile naaşı ve muhallefatlarını padişahıma getirdim, gerçek budur" diye söyledi.

Padişah Cem'in cenazesini Bursa'da II. Murad ki Fatih'in babası, Bayezid-i Veli'nin dedesidir, orada gömülmesini emredip Cem'in cenazesini Bursa'ya getirdiler. II. Murad yanında gömmeye mezar kazarken nur dolu kubbede bir şimşek ve bir kıyamet koptu ki bütün hizmetçiler kaçıp üç gün o türbeye bir ferdin girmesi imkânsız oldu. İşin sonunda yine II. Murad Türbesi yakınında Sultan Şehinşah Türbesi'ne Cem Şah'ın naaşı diye defnedip bu olayları Âsitane'ye arz ettiler. Şehzade Cem'in ölüm tarihi:

Bahâr-ı devlet-i Cem Şah çün hazânî yâft pîş ez-sayf

Resîd ez-gayb târîheş zi-dünya reft Cem vâ hayf.
Sene 800 [1397-98]

On bir sene Mekke, Medine, Yemen, Aden, Mısır, Şam, Irak ve Frengistan'ın İspanya ve Fransa sınırlarında seyahat edip kardeşinin kılıcından kurtulup Cem bâdesi içerken sonunda ecel bâdesini içip gerçekten kendinden geçti. Ama Fransa zannınca

"Zehirli ustura ile başka adam tıraş edip yüz rengi bozulup katlettik ve Cem'dir diye Rum'a gönderdik ama hâlâ krallarımız Cem neslindendir ki I. Selim zamanında Cem Şah Fransa kralı oldu" derler. Hakikat böyle şeytanlıkları olmasa Bayezid

Han tarafından ferman çıkınca Sadî Çelebi'nin ve Haydar Çelebi'nin huzurunda niçin şehit etmeyip zehirli ustura ile hile ettiler. Bundan bir hile olmak anlaşılır ki başka kâfir katletmiş olalar ve bir adaletli tanık da odur ki Bursa'da Gazi Murad Han Türbesi'ne "Cem cesedi"dir diye defnedelim derken o Gazi padişah Allah'ın emriyle kabul etmeyip sonunda başka yere gömdüler. Bu da bir alâmettir.

Hatta hakir [10]73 tarihinde [1662-63] Uyvar Kalesi fethinde bulunup [10]74'te [1663-64] barış için elçi Mehmed Paşa ile Alman ülkesinde Nemse çasarına vardık. Onun papinte hattıyla kâfiristanın yedi krallık yerini üç yılda dolaşırken Dış Fransa dedikleri ki yeni dünyanın doğu tarafında Okyanus denizi kıyısında Donkarkız vilâyetine ayak basıp 75 Ramazanı orucunu orada tutarken bazı söz anlar tanrı bilir papazlar ile ülfet ettik. Söz sırasında Osmanlı devletini söyleşerek Fransa'da Cem Şah'ın hâllerini sordum, onlar,

"Ne zaman ki Osmanlı'dan Cem Şah'ın katline ferman geldiğinde Osmanlı'nın mahkumu olmamak için Osmanlı'ya nispeten ve Cem Şah kendi kızları evladı olduğundan Cem Şah'a merhamet edip Cem'e benzer başka adamı zehirleyip Cem cenazesidir diye İstanbul'a gönderdiler. Sonra Cem Şah Dış Fransa vilâyetine müstakil padişah olup sizin Sultan Selim Mısır'ı fethettiğinde beri taraftan Cem Kral, Sultan Selim'e gazan mübarek ola, diye mektuplar ile hediyeler gönderdi. Hâlâ Fransa kralları Cem Kral neslindendir. Fransa'nın Osmanoğlu ile yakınlığı Bayezid Han'ın annesi ve Cem Kral zürriyeti olması ciheti iledir" diye konuştular.

"Hâlâ Cem Kral, Paris şehrinin dışında bir İrem Bağı gibi mesirede zeberced ve mina bir kubbe içinde gömülüdür. Bütün Müslüman tabileri ve başka esirleri oraya gömerler" diye anlattılar.

Gerçekten Fransa'nın Osmanoğlu'na yakınlığı Fatih'in hatunu dolayısıyladır ki Osmanlı divanında bütün elçiler toplanınca Hint, Sind, Habeş, Yemen, Irak, Özbek, Dağıstan, Tatar Han, Fas ve Merankuş padişahlarının elçileri altına oturur. Zira onlar İslâm padişahlarıdır. Hatta Fransa elçisi Acem elçisine üstünlük kazanıp alt yanına Acem, daha alt yanına Nemse elçisi oturup Acem elçisi iki kefere arasında kalırdı.

Bağdad Fatihi IV. Murad Han bu sıraya razı olmayıp bütün elçiye karşılık Fransa elçisini oturttu. Bu kere Moskov elçisi şahlar şahı elçisi iddiasında olup Nemse elçisinin alt yanında oturmayı kabul etmeyip zorunlu olarak Acem elçisinin alt yanında oturdu. Hâlâ Fransa kralının saygın ve seçkin olması Bayezid-i Veli'nin annesi dolayısıyladır, *vesselâm*.

El-kelâm yecirrü'l-kelâm (söz sözü çeker) fehvasınca söz sözü açıp beri taraftan yine Kostantin Kalesi'nin sadedine gelelim, çünkü Sultan Mehmed Han Fransa kralının kızını ganimet malından alıp bütün gazilerin görüşüyle Akşemseddin hazretlerine emanet koyup kendileri o ganimet mallarından İslâm askerlerine dağıtarak kalenin dört tarafını gezip Müslüman gazilere cesaret verirdi.

İşin sonunda ellinci gün ki oldu, o an kale içinden bir feryat belirip kıyamet koptu. Hemen o an nice bin dinsiz kâfirler değerli eşyaları ile burçlar ve bedenler üzere beyaz vere bayrakları dikip,

"El-aman ey Osmanoğlu seçkini" deyip kaleyi vere ile teslim edip bütün kâfirler bir gün mehil alıp karadan ve denizden her biri birer diyara, deyre ve gayra gittiler.

Meğer kale içinde Melâmîlerden Yâvedûd Sultan ölünce kâfirlerin başına kıyamet kopup kaleyi aman ile verip denizler gibi İslâm askeri Allah Allah sesleri ile İstanbul şehrinin üç tarafından sayısız asker yürüyüş edip ganimet malı almaya başladıklarında Koca Fatih'i sarığıyla, ayağında mavi çizmesiyle katıra binip elinde kılıcını kaldırıp,

"Koma gaziler, Allah'a hamdolsun Kostantıniyye fatihi oldunuz" diye silahlı 70-80 bin seçkin asker ile Kostantin sarayına varıp el koyacak sırada saraya nice bin kâfir toplanıp büyük çarpışmalar ile saray fethedildi. O arbede sırasında Kostantin Kral katledilip ölüsünü diğer imansız kâfirler Sulu Manastır'da gömdüler. Kral sarayında o kadar hazine bulundu ki hesabını ancak Allah bilir, zira bu Kostantin tüccar ve zengin idi. Dokuzuncu kerede İstanbul'u yapan Kostantin'dir. Sonunda Osmanlılara verip tamam eden yine Tekfur Kostantin'dir.

Sonra Fatih iki rekat hacet namazı kılmaya Ayasofya Kilisesi'ne girmeye çalışınca içinde ve dört tarafında bulunan 12 bin ruhban Ayasofyaya kapanıp dam, çatı ve çan kulelerinden İslâm askerine zemberek, neft ve katran yağdırıp alarka ettiler.

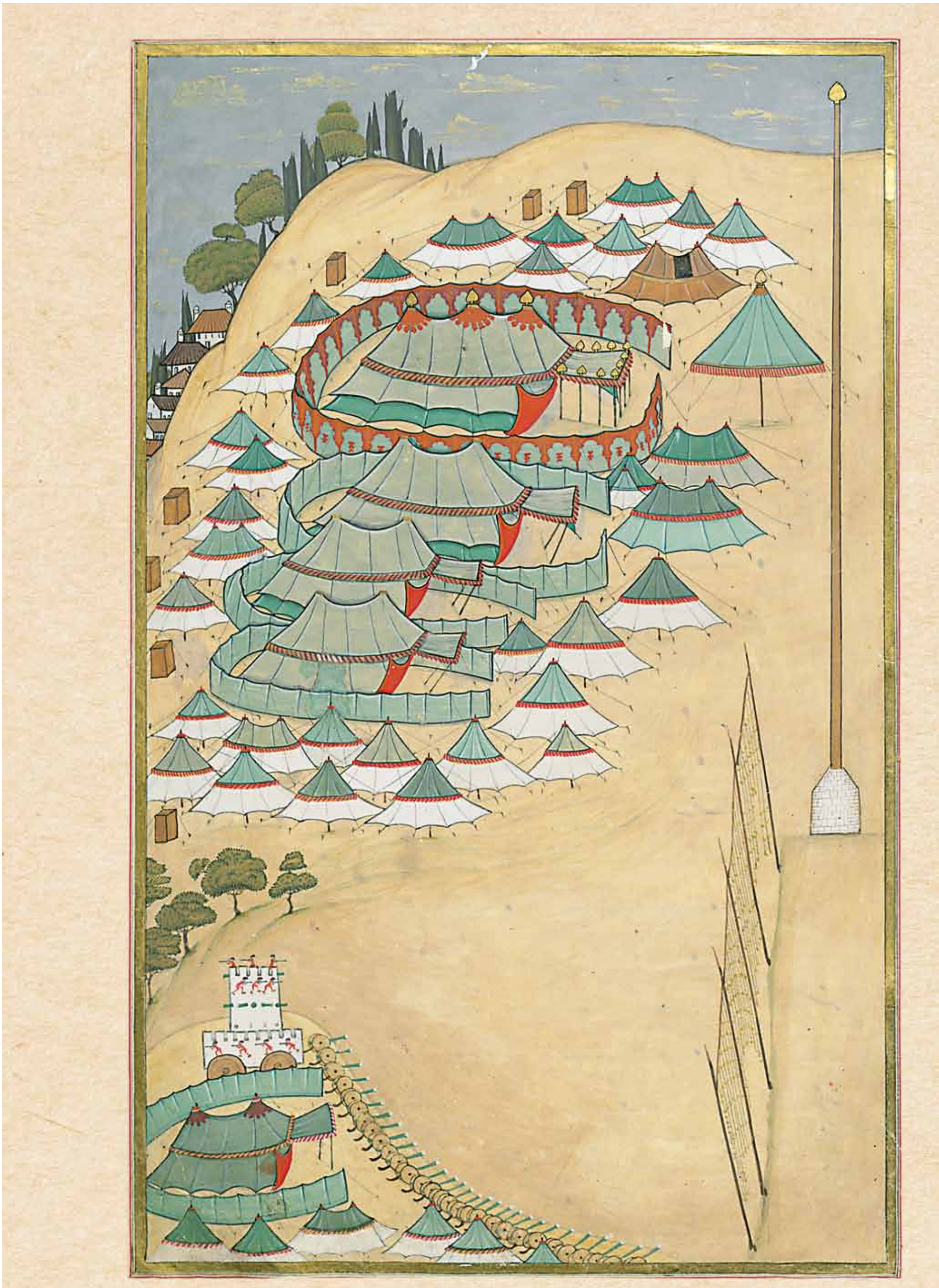
Hemen Fatih İslâm ordusu ile Ayasofya Kilisesi'ne sarıca arı gibi sarılıp üç gün üç gece büyük cenk olup 53. günde Büyük Ayasofya alındı. İlk defa Sultan Mehmed Ayasofya içine girip nice ruhbanı katledip elindeki Resulullah'ın sancağını mihrap mahalline dikti. İlk ezanı Sultan Mehmed okuydu. Diğer gaziler ruhbanlara kılıç çalıp Ayasofya içi inançsızların kanı ile doldu. Hemen Fatih Gazi okunu eline alıp alâmetim olsun için bir dört kanatlı oku Ayasofya kubbesinin ta ortasına attı. Hâlâ Mehmed Han'ın ok alâmeti bellidir. Bir hünkâr solağı sol eliyle bir kâfiri katledip sağ elini kâfirin kanına bulayıp Sultan Mehmed'in huzurunda zıplayıp elinin kızıl kanını bir beyaz mermere sürerek pençe nakşı edip alâmet etti. Hâlâ o kanlı solak pençesi türbe kapısından içre girildiğinde karşı köşede beş adam boyu yukarıda büyük bir pençe açık seçik bellidir.

Yâvedûd Sultan hikâyesi

Sultan Mehmed Ayasofya'yı seyredip dolaşırken Terlerdirek adlı bir yerde İlâhî bir nurun parladığını görüp üzerine vardılar, gördüler ki İlâhî bir nur beyaz mübarek vücut kıbleye yönelip yatar. Gördüler ki nurlu göğsünde kırmızı et ile Yâvedûd ismi yazılmış. Hemen Akşemseddin, Sivasî Kara Şemseddin ve 70 adet büyük veli buyurdular ki,

"İşte padişahım İstanbul'un elli günde fethedilmesine sebep bu idi. Allah'ın hikmeti ile İstanbul'un fethini ellinci günde rica edip o gün ruhunu teslim eden bu meczuptur ki daha önce padişahımı haberdar etmiştik" dediler.

Hemen bütün bilgin, salih ve erdemliler mübarek cesedini yıkamak istedikleri sırada Ayasofya'nın Terlerdirek köşesinden "Merhum yıkanmıştır, hemen defnedin", diye ses duyulunca bütün hazır olanlar susup hayran oldular. Sonra bütün şeyhler Yâvedud Sultan'ın mübarek cesedini tabuta koyup Şehit Kapısı'nda defnetmek istediler. Zorunlu olarak tabutu götürenler kendilerini Eminönü İskelesi'nde bulup oradan bir kayığa binip şimşek gibi kayık kürek çekmeden ve yelken açmadan Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretleri yakınında karar edip hemen tabut kayıktan Allah'ın emriyle çıkıp o yerde kazılmış bir mezarda tabut durdu. Ardı sıra bütün gazi ve bilginler varıp duydular ki anılan kabirden "Yâvedûd" ismi duyulurdu. Bütün bilgin ve salihler mübarek cesedi o kabir içine gömüp gittiler. Onun için o kabristana hâlâ Yâvedud İskelesi Türbesi derler *vesselâm. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.*

OKMEYDANI / TSMK, A.3593, 10b-11a

Sınırsız ve sayısız hamd, cihanın yaratıcısı Allah'a olsun ki her işin oluşunda ezelî bir hükmü vardır. Osmanlı sultanı sultan oğlu Sultan Fatih Gazi Mehmed Han *toprağı güzel olsun ve mekânı Firdevs cenneti olsun* hazretleri İstanbul'u fethetti. *"Belde-i tayyibe"* sıfatının harfleri fetih tarihine uygun olan yüce saltanat yurdu Kostantiniyye *Allah kötülüklerden korusun* Fatih Sultan Mehmed'e Akşemseddin hazretleri önceden fethini, vakit, saat ve derecesiyle bildirmişti. Hicret'in 857 [1453] tarihi Cemaziyelâhir ayının 20. günü ki Temmuz'un 12. günü idi.

Fethine nice şair ve bilginler tarihler bulmuşlardır, ama Kur'an'da bulunan tarih: *"Beldetü'n-Tayyibe" (İşte hoş bir şehir)* [Sebe, 15] ve *"âhırûn" laf*zı tarih olmuştur. Diğer tarih:

Ehl-i İslâm etdi İslâmbol'u feth.

Sanatlı tarih:

Fetholduğu İslâmbol yârâna alâmetdir.
Târîhini yazmışlar, küffâra kıyâmetdir.
Sene 857 [1453].

Yazılan tarihleri uğurlu saatinde Mehmed Han İstanbul'a ayak bastığı için halkın dilinde İstanbul içinde o güne *"Yevm-i kudûm"* derlerdi. Allah'a hamdolsun birinci taht merkezi Bursa, ikincisi Edirne, üçüncüsü Kostantiniyye olup bu gönül açan şehir ve geniş belde güzel eserlerle günden güne bir cennet ve büyük yapılarla dünya seçkini olmuştur.

Fatih Gazi, Ayasofya ismiyle adlanan kiliseyi seyredince gördü ki bu makam büyük bir yapı ve eski sağlam bir eserdir. Usta mühendis ve Mimar Ağnados adlı temiz huylu, anlayış sahibi, bu binanın sağlamlığına hayran ve bu yapının temel kurulmasını ve kubbesinin oturtulmasını gören hayran olur ve kendinden geçer. Hemen Gazi Mehmed Han bu eski mabedi pisliklerden, keşişlerin kanı lekelerinden, heykel ve resimlerden kilisenin içini temizleyip nice bin yerde amberlikler ve micmerdanlar ile ûd ve amberler yakıp cami içinde Müslüman gazilerin dimağları kokulanıp az saatte bu mabet, muhtazar mihrap, minber, mahfil ve minare ile o cennet benzeri makamı ibret verici eserlerle bir Müslüman camii edip ilk defa Cuma gününde bütün Müslüman gaziler hazır olup salâlar okunup müezzinler *"Şüphesiz ki Allah ve melekleri..."* [Ahzab, 56] ayetini yanık sesle okudular. Hemen Akşemseddin ve Kara Şemseddin kalkıp Sultan Mehmed'in koltuğuna girip Akşemseddin imamesini Fatih'in mübarek başına giydirip imamesi üzere bir ablak turna teli sokup eline bir çıplak kılıç verip sağ tarafında Akşemseddin ve sol tarafında Kara Şemseddin ta'zim ve tekrim ile Mehmed Han'ı minbere çıkarıp davudî yüksek sesle *"Elhamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn"* deyince bütün Müslüman gazilere bir hâl el verip bir sevinç çığlığı attılar ve ağladılar. Hatibin üslubu üzere hutbeyi okuyup inince hayırlı ve uğurlu olması için Akşemseddin hazretleri Sultan Mehmed Han'dan izin alıp imamlık etti.

O cuma Ayasofya'nın yer altında gizlenen patrik ve kıssisten 3 bin rahip İslâm şerefi ile şereflenip 300 yaşında bir papazın ismini Baba Mehmed koydular. Mihrabın sağındaki karanlık köşe Hz. Süleyman'ın ilk defa yaptığı eski mabettir diye Baba Mehmed gösterdi. Fatih ilk defa onda iki rekat hacet namazı kılıp "Dünya durdukça mamur ve bakımlı ola" diye dua etti. O mahallin yer altından bir hafta binlerce deve yükü Takyanus malı çıkarıp kral hazinesine ve Tersane Bahçesi'ne taşıdılar.

Okmeydanı fethinin anlatılması

Mehmed Han bütün Müslüman gazilere bütün ganimet mallarını yükleyip Ayasofya içre mücevher putlardan Vüdd, Yağûs, Ya'ûk, Süvvâ' ve Nesir gibi putlarla Tersane Bahçesi'ne varıp sonra putları Okmeydanı'nda nişangâh edip bütün Müslüman gaziler putlara oklar attılar. Hâlâ kemankeşler arasında puta oku dedikleri ok o oktur ki hâlâ puta oku derler. Hatta o putun parçalarının Sultan Ahmed Han asrına kadar durduğu muhakkaktır.

Bir putun ismine Azmayiş dediler ki lodos yönüne koyup yıldız rüzgârıyla ona ok atarlardı. Hâlâ o yere Tozkoparan Ayağı derler.

Bir puta Heki dediler. Hasköy tarafına koyup kuzeyden ok attılar. Hâlâ o oka Heki derler.

Bir puta Peşrev dediler, yıldız tarafına koyup kıbleden ok atarlardı. Hâlâ o puta Peşrev derler. Beş dirhemi 800 gez menzil seğirtir.

Bir puta Peleng dediler, batı tarafına konulup doğu tarafından Moğol sufarı atılırdı. Hâlâ bütün ok atıcıların arasında o oka Peleng derler.

Sözün özü Okmeydanı'nın dört tarafında 12 çeşit putu koyup 12 tür zenbur oku ile anılan putlara ok atıp bütün dost gaziler atıcılar piri Hazret-i Sa'd-ı Vakkas ruhunu şâd eylediler. Hâlen tatil günleri İstanbul halkı o tören üzere Okmeydanı'na giderler.

Sonra Sultan Mehmed Han Tersane Bahçesi'ne gelip üç gün üç gece bütün Müslüman gazilere ziyafetler verip bizzat kendileri hizmet edip çeşnicibaşı gibi kemerinde peştamal ile bütün gazilere ekmek, tuz, yemek gerek daha ne gerek diye beyaz ekmek dağıtıp yemekten sonra işbaşında olan bilginlerin ellerine ibrik ile su döktü. Ta bu derece nefsini kırıp üç gün üç gece hizmet eyledi.

Ganimet mallarının bölüşülmesi

Üç gün üç gece ziyafetlerden sonra bütün askerlerin ağaları, kâtipleri ve üç padişah defterdarı bir araya gelip daha önce denizden alınan Fransa kralının 20 gemi dolusu hesapsız mallarını Tersane Bahçesi'nde dağlar gibi küme küme yığdılar. İslâm ile şereflenen Baba Mehmed'in Ayasofya'da Hz. Süleyman'ın gösterdiği hazinenin malını dağlar gibi küme küme, öbek öbek yığdılar. İstanbul içre 7 bin manastır ve saraylardan alınan ganimet mallarını Tersane Bağı'nın yüksek ağaçlarının tepesine kadar yığıp defter ile ilk defa İslâm ordusu içinde hizmet eden hekim, gözcü, cerrah, ölü yıkayıcısı ve mezar kazanlara verdiler.

Sonra şeriflere, ondan sonra âlim ve salihlere, sonra imam, hatip ve şeyhlere, daha sonra molla ve kadılara, sonra serdengeçti gazilere sonra kırda gemi çeken azaplara Levend Çiftliği adlı bölgeyi verdi. Onun için Levend Çiftliği adıyla adlanmıştır.

Sonra yeniçerilere, sonra sipahilere, zaimlere, topçu, cebeci, lağımcı ve eşkinci topluluğuna, sonra at kuluna, orduculara, kısaca 170 bin adama birer külâh mal ve diğer şeylerden gayrı 63 bin hane bağışladığı defter olunmuştur ki hiçbir güç sahibi padişah zamanında olmamıştır.

Bütün Müslüman gaziler de ele geçirdikleri gaza malından Allah'ın farz ettiği öşrü (onda bir) padişaha verip bütün esirlerden de onda bir padişah hissesi, 3.800 esir padişahın hissesine düştü.

20 bin kese Takyanus ve Madyan oğlu Yanko altını düştü. 3 bin saray, 2 bedesten ve 7 bin dükkân daha düştü. Ayasofya Camii ile 7 büyük kiliseyi de Sultan Mehmed'e verdiler.

Sultan Mehmed üzere bütün gaziler yeni saray için günlük biner akçe icare yazdılar. Bir Yahudi bin bir akçe deyip katlolundu.

Karaman semtinde 300 sarayı bilginlere, 162 saray yeniçerilere, 70 saray 70 vezire ve 7 saray yedi kubbe vezirine, kısaca bu tertip üzere İstanbul içinde olan yapıları bütün gazada hazır olanlara dağıttı. Gaziler de Fransa kralının daha önce zikri dolayısıyla geçen kralın kızını padişaha verip hak düşürdüler. Padişaha ve din-i mübine hayır dua ettiler. Hemen Akşemseddin hazretleri ayak üzere kalkıp,

"Ey Müslüman gaziler bilin, uyanık olun ki hepinizin hakkında o ahir zaman peygamberi o Server-i Kâinat ve o varlıkların övüncü buyururlar, *Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir.* İmdi İnşaallah hepiniz ve hepimizin günahları affedilmiştir, ama bu gaza malını israf etmeyip İstanbul içre hayır eserleri yapıp padişahınıza itaat eyleyiniz. Osmancık'tan bu ana kadar padişahlarınıza bey derdiniz, şimden gerü sultan deyin. Etek toplayıp ziyafette size hizmet edip ekmek dağıttığı için hûn ekmektir" diye padişahın başına iki çatal ablak sorgucu takıp,

"Padişahım henüz Osmanoğullarının yüz suyu oldun, hemen Allah yolunda mücahit ol" diye gülbang-ı Muhammedî çekip bütün Müslüman gaziler İstanbul içre yayılıp imaristan etmeye başladılar. Akşemseddin ve başka büyük velilerin izinleri ile Osmanoğlu sikkesinde *"Es-sultan ibnü's-sultan es-sultan Mehmed Han b. Murad Han âzze nasrahu duribe Kostantıniyye,* sene 857 [1453]" tarihi yazıldı.

Ertesi gün sabahleyin Sultan Mehmed haremden çıkıp Akşemseddin ile Tersane Bağı'nda müşerref olduğunda Akşemseddin buyurdular ki,

"Padişahım bu gece pişmiş helva yediniz mi?" deyince Fatih,

"Hayır yemedik" dedi. Akşemseddin yine buyurdular ki,

"Ya biz size Manisa şehrinde Akka Kalesi'ni kâfirlerin aldığına gam yemen. İstanbul'u fethettiğiniz günler pişmiş helva yersiz dediğim işte bu gece Fransa kralı kızının bekâretini giderip helvasını yediniz" der.

"Ve o kızın ismi Akide Hanım olsun ve o açılmamış kızın bekâretini giderdiğiniz için size biz dahi hünkâr dedik" diye bu gibi lâtife sözler eder. Ve,

"Fetih günleri o asırda size adalet eylen buyurduk idi. Şimdi gerektir ki şimdi bu size haseki olan Akide Hanım ile cariyeliğe gelen 3 bin ümmet-i Muhammed kızlarına bir ferde el koydurmayıp Akka, Gazze, Remle ve Havran ülkelerine bu bakirelerin isim ve resimleri ile deftere kaydedip o defterleri vilâyetleriyle gönderip hepsinin baba ve annelerini İstanbul'a getirip ana-baba rızalarıyla her birini birer gaziye nikâhlayıp İstanbul şehrini imar edesin" dedikte Akşemseddin'in bu görüşüyle her diyara adamlar gidip bir anda bütün bakirelerin 10 bin kadarının baba, anne, akraba ve yakınları gelip 3 bin bakire 3 bin yiğitlere şeriat izniyle verip büyük düğünler yapıp İstanbul imar oldu.

Sonra Anadolu ve Rumeli'de bütün eyalet sahibi vezirlere fermanlar gönderilip vilâyet vilâyet İstanbul'a insan sürdüler.

Önce Rumeli'den Üsküp halkını Üsküplü Mahallesi'ne,

Yenişehir halkını Yeni Mahalle'ye,

Sofya halkını Ayasofya'ya,

Mora Rumlarını Fener Kapısı'na ve

Selânik Yahudilerinin elli cemaatini Tekfur Sarayı'na ve Şuhud Kapısı tarafına kodular. Onun için Çufut Kapısı derler.

Anadolu tarafından Aksaraylıyı Aksaray Mahallesi'ne,

Akka, Gazze ve Remle'den gelen Arabistan kavmi Tahtakale'ye,

Acem'den gelenleri Mahmudpaşa yakınında Hoca Hanı'na,

Balat şehrinden gelen Çingeneleri Balat Mahallesi'ne,

Akılbend'den gelen uluç adamlarını Aklbend Mahallesi'ne,

Arnavut kavmini Silivri Kapısı'na,

Sıfet Yahudilerini Hasköy'e,

Anadolu Türklerini Üsküdar'a,

Tokat ve Sivas Ermenilerini Sulu Manastır'a,

Manisalıları Macuncu Mahallesi'ne,

Eğirdir ve İğdirlileri Eğrikapı'ya,

Bursalıları Eyüpsultan'a,

Karamanlıları Büyük Karaman'a,

Konyalıları Küçük Karaman'a,

Tirelileri Vefa'ya,

Çarşamba Ovası halkı Çarşambapazarı'na,

Kastamonu kavmini Kazancılar Mahallesi'ne,

Trabzonlu Lazları Bayezid Han Camii yerine,

Gelibolu kavmini Tersane'ye,

İzmir kavmini Büyük Galata'ya,

Frenk kavmini Küçük Galata'ya,

Sinop ve Samsun kavmini Tophane'ye,

Kısaca o devirde Osmanlı elinde ne kadar büyük şehirler var ise hepsinden Müslümanları aileleriyle İstanbul'a getirip izzet ikram edip mamur edip şenlendirdiler. Onun için "İslâm'ı bol" ismiyle isimlenip hâlen "Gulgule-i Rum", "Velvele-i Rum", "Tantana-i Rum" oldu.

Tanrı'nın hikmeti İstanbul fethedildiği günler Temmuz ayı idi. O günler ki denize nice bin şehitlerin kanı dökülüp kırmızı oldu. Hâlâ o fetih günleri Temmuz ayı olunca denizin rengi değişip her yıl kırk gün Ebu Ensarî Kapısı'ndan ta Şehit Kapısı'na kadar denizin yüzü kırmızı kan gibi olur. Acayip ve garip Tanrı sırrıdır. *Allah her şeye kadirdir*.

Mutluluk evi, demir kale benzeri Yeni Saray'ın özellikleri

Çünkü Fatih Gazi bu kadar ganimet malına sahip olup öncelikle padişahlara gerekli olan bir oturacak yerdir diye 3 bin kese mal harcayıp Yeni Saray yaptığına tarih düşmüştür. Şair Ahmed Paşa güftesiyle:

Bünyâd-ı sarayı ki budur ahsen târîh

Ki ede mübârek tapuna hayy-i tüvâna {galat/yanlış}.

Sene 838 [1434-35]

Diğer tarih:

İbtidâ binâ ekkedallâhu bünyânehâ (beyt) {galat/yanlış}.
Sene (---)

İmaretin bitişine tarih:

Şeyyede şeyyedallâhu erkânehâ.
Sene 872 [1467-68] yanlış

Bu tarihler Bâb-ı Hümâyûn üzere yazılmıştır. Kapının takı altında ham mermer üzere altınlı celî hat ile tarihtir:

Halledallâhu azze sahibehu{galat/yanlış}.
Sene 872 [1467-68]

yazılmıştır.

Ferhad gibi usta öyle yeni bir saray yapmıştır ki Âdem devrinden beri dünyanın mimar ve mühendisleri öyle gönül açıcı bir saray yapmamışlardır. Dünya seyyahları bu dünya yüzünde benzerini görmemiştir. Zira deniz kıyısında olup iki tarafı deniz, kuzey tarafı Karadeniz, doğu yönü Akdeniz ve güney tarafı Ayasofya Camii'dir ki iki deniz arasında kurulmuş bir şehirdir.

İlk kurucusu Hz. Süleyman, ikincisi İskender-i Zülkarneyn'dir. Ama bu hoş havalı sarayı Fatih yaptığında eski kralların büyük yapılarından sonra 70 adet maksure, çeşitli divanhane, helvahane, matbahhane, ekmek fırını, hastahane, cebehane, hasırhane, odun ambarı, yulaf ambarı, iç has ahır, dış has ahır ve Vefa Meydanı ahırı gibi büyük ahırlar yaptı ki sanki her biri kısrak ahırıdır.

İç hassa kilârı, dış hassa kilârı ve iç terekeciyan kilârı. Bu yazılan çeşitli eserlerin dört tarafına direkli İrem bağları gibi bir İrem bağı yapıp 20 bin servi, çınar, bir salkımsöğüt, ardıç, çam fıstığı ve şimşir gibi yeni fidanları tertip üzere dikip aralarına nice kere yüz bin meyve ağaçlarının her çeşidini dikip bir lalezâr ve kuşluk iç açıcı bahçe oldu ki hâlen cennet bahçesinden nişan verir.

Bu süslü bahçesinin tam ortasında bir güzel tepe ve bir yüksek hoş havalı yer üzere kendilerine mahsus kırk adet kâşî çini ile has odalar yaptı. Bâb-ı Saadet'in iç yüzünde bir arz odası yaptı ki sanki Havernak köşküdür.

Bir Atmeydanı büyüklüğünde geniş bir avlunun doğu tarafında hoş bir hamam, ona bitişik hâs hazine, ona bitişik kuşhane, ona bitişik kiler odası, hazine odası, hasoda, hünkâr camii, doğancılar odası, küçük oda, büyük oda, seferliler, külhan odası, büyük oda mescidi, meşkhane, yine hamama gelinceye kadar bu meydanın etrafında anılan hâsodalar ile mamur edip bütün odalarda 3 bin altına boğulmuş altınlı taçlı gül gömlekli Yusuf çehre hassa köleleri ile doldurup her biri padişahın devletinin devamına dua edip padişah hizmeti ile nasiplenmekte ve hisselenmekte idiler.

Ama bu sarayda harem yapılmamıştır. Daha sonra Süleyman Han asrında harem yapıldı. Bir oda hadım ağalar, bir oda hassa baltacıları, bir adalet köşkü, bir divanhane yapılıp yedi vezir haftada dört gün divan olmak, padişah kanunu oldu.

Bu anılan büyük sarayın dört tarafındaki sağlam ve dayanıklı kale 366 burç ile 12 bin beden ile tamamlanıp sağlam kale olmuştur ki hiçbir memlekette benzeri yapılmamıştır. Fırdolayı dörtgen şekilli Yeni Saray'ın cirmi 6.500 adımdır. Toplam 16 küçük ve büyük hâs kapılardır.

Bu yazılan padişah sarayı içinde askeri, kölelerden, hassa baltacıları, aşçılar, helvacılar, ekmekçiler, hasırcılar, beyaz hadım ağaları, siyah hadım ağaları, kapıcılar, muallimler, cellatlar, hassa ahırları hizmetçileri, 12 bin hassa bostancıları ile toplam bu Yeni Saray içinde 40 bin insan hesap olunmuştur ki hâlâ yazılması ve anlatılmasında dilin kısa kaldığı cennet bahçesi bir saraydır.

Eski sarayı yaptığını bildirir

Yine Sultan Mehmed Han Gazi, harem olması için İstanbul'un Karadeniz tarafına ve Galata halicine bakan yüksek havalı bir yerde bir saray yapmak istedi. Burada Pozantin Kral yapısı eski bir kilise var idi ki dört tarafı sur gibi beden beden sağlam bir duvar idi. Bu kilisenin dört tarafı öyle yeşillik ve ağaçlık gölgelik idi ki Cenâb-ı Hak havada uçan ve yerde dolaşan çeşit çeşit kuş ve hayvanların her türlüsünü o ağaçlık içinde mevcut etmişti. O kilise içinde Pozantin ve Kostantin asrında 12 bin kıssis, rahip ve rahibe perhiz sahibi sapık törenli kâfirler vardı.

Yapılış sebebi, Hz. İsa bağlılarından Havarî Şem'un İstanbul'a gelip o iç açıcı yerde ibadet edip bütün vahşi hayvanlar ile güzel geçinip o yaratıklara su vermek için yeri kazdı. O kazdığı yerden bir hayat suyu çıktı ki gerçekten hayat suyu olup bütün canlılar susuzluğunu giderdi. Sonra Şem'un Halife o yerde küçük bir mabet, bir ibadethane yaptı. Zaman geçtikten sonra Pozantin Kral o akar su üzere anılan büyük kiliseyi yaptı.

Daha sonra Fatih o kiliseyi yıkıp yerine Eski Saray'ı 858 [1454] senesinde başlayıp 862 [1458] senesinde tamamladı. Burçsuz, bedensiz ve etrafı hendeksiz bir surdur. Ama gayet sağlam yapılmıştır. Bütün duvarları kurşun ile kaplıdır. O asırda fırdolayı büyüklüğü 12 bin arşın idi. Dörtgen şekilli taş yapı binadır. Bir köşesi Sultan Bayezid Kazancıları köşesinden ta Miski Sabunu Kapısı'na ulaşırdı.

Oradan bir köşesi ta Dellak Mustafa Paşa Sarayı'nda son bulurdu. Oradan bir köşesi Küçükpazar seddi ve sarnıcı üzere karar bulmuş idi. Hâlâ Yeniçeri Ağası Sarayı ve Siyavuş Paşa Sarayı yeri anılan Eski Saray yerinde idi.

Oradan bir köşesi ta Tahtakale üstündeki setten geçip yine Kazancı tacirleri köşesine kadar büyük bir saray inşa edip içinde çeşit çeşit sofalar, harem hücreleri ve türlü türlü maksureler, havuz ve şadırvanlar inşa edip Keykâvus mutfağı, hassa kileri ve 3 bin zülüfsüz baltacı hizmetçilerine pek çok odalar yapıldı.

Bir ak ağa odası ve bir kara ağa odası yapıp hepsinin üzerine Darüssaade ağasını hâkim edip bütün hasekiler ile Fransa kralının kızını da bu Eski Saray'a koyup haftada iki kere Yeni Saray'dan Eski Saray'a gelip o gece adalet ederdi.

Eski Saray'ın hayat suyunun anlatılması: Fatih Sultan Mehmed zevk sahibi şanlı bir padişah olduğundan,

"Aya İstanbul'un hangi suyu latiftir" diye bütün hekimlerini toplayıp sordular.

Onlar da Eski Saray içinde olan Şem'un suyunu hepsinden hafif ve mutedil, hazmı kolay bir hayat suyu buldular. Bundan başka pınarların saf sularını beşer miskal olmak üzere pamuklar ile beraber tartıp ölçülü pamuklara tartılmış hafif su koyup anılan pamuklar beşer miskal suları çeker. Daha sonra pamukları ateş saçan güneşte kurutup bütün pamuğu tartıp bu Şemun pınarında ıslanan pamuk bütün pamuklardan hafif geldiğinden hekimlerin sözüyle gayet hafif su olduğundan Fatih Sultan Mehmed daima o güzel sudan içerdi. Hâlen bütün padişahlar ondan içerler ki kilarcıbaşı tarafından ve dış

sakabaşı tarafından üçer adam her gün 6 kişi üçer seyishane yükü yirmişer okka gelir gümüş güğümlere o tatlı sudan ağzına kadar doldurup su nâzırı huzurunda kilarcıbaşının güvenilir adamlarının mührüyle kırmızı balmumları ile güğümlerin ağızlarını mühürleyip padişaha her an götürürler.

Hâlâ o hayat çeşmesi Eski Saray'ın doğuya bakan kapısı önündedir. Fatih Sultan Mehmed Han, Eski Saray'dan dışarı akıttırıp bu hayat pınarını yapmıştır. Hâlâ Şem'un Pınarı adıyla meşhur olmuş bir Kevser suyudur.

Daha sonra (---) tarihinde Sultan Süleyman Han bu Eski Sarayı bulup üç mil kuşatır bir saray edip üç kapı yaptırdı. Divan Kapısı doğuya bakar. Sultan Bayezid Kapısı güneye bakar, Süleymaniye Camii Kapısı batı tarafına bakar. Bu büyüklükte saraydan dışarı Süleyman Han Belgrad, Malta ve Rodos kaleleri fethi malından Süleymaniye Camii'ni yaptı.

Medrese, darülhadis, darülkurrâ, sıbyan mektebi, bir çarşı, bir aşevi, bir güçsüzler yurdu, bir kervansaray, bir şifa yurdu, kendilerine bir türbe, bir hamam, bir kavaflar çarşısı ve bir düğmeci ve kuyumcu çarşısı yaptı.

Makbul Siyavuş Paşa'ya büyük bir saray, yeniçeri ağalarına mahsus eski bir saray, Lala Mustafa Paşa için bir saray, Karamanî Pirî Mehmed Paşa için bir saray, Gebze'de cami sahibi Mustafa Paşa'ya bir saray ve kızı İsmihan Sultan'a bir saray yaptı. Cami hizmetçileri için bin adet mürtezika odaları inşa edip Eski Saray'ın dört tarafını ana yollar ile bezedi. Hâlen bir haneye ilişiği olmayan büyük bir saraydır.

Yukarıda yazılan vezir sarayları ve imaretler bütün Eski Saray yerine yapılmıştır. Ama Eski Saray Sultan Mehmed Han'ın yapısıdır. Sonra dergâh-ı âlî yeniçerilerine 160 (---) bölüğe, cemaate ve sekbanlara 160 adet odalar yaptı. Kendine bir cami, cebecilere (---) bölük odaları, Peykhane, Kalenderhane, Tersane, Tophane ve Kâğıthane'de baruthane ve nice bunun gibi büyük yapılar ile İstanbul'un içini ve dışını gaza malıyla yaptığı eserlerin her birini inşaallah mahalliyle yazar anlatırız.

Fetih sırasında İstanbul'a hâkim atananları bildirir

Birinci hâkim: İstanbul şehri 3 sene içinde o kadar mamur ve bakımlı olup o kadar adam deryası oldu ki zapt u raptları müşkül oldu. Zira yedi iklimden derinti askeri gibi insan toplanmış idi. İlk başta Musahip Veziriazam Mehmed Paşa'ya 5 cellat ve bir oda yeniçeri ile muhzır ağa, sipah kethüda yerleri, cebeci, topçu ve azebistan çavuşları, bir bostancı odabaşısı, yeniçeriden bir tüfekçi, bir mataracı ve şehirli halkını cezalandırmak için falaka değnek verip çarşamba günü kol edip İstanbul içinde dolaşarak Unkapanı'nda yapılan sanat erbabı divanhanesine gelip divan etti. Ondan Yemiş İskelesi çardağında bütün esnaf ile divan edip meyveye narh verdi. Sonra sebzehane divanhanesine gelip sebzeye narh verdi. Sonra Eminönü'nde salhaneye gelip koyun etine narh verip sarayına gitti.

İkinci hâkim: Sekbanbaşıdır. Ona falaka değnek verilip cellat verilmedi.

Üçüncü hâkim: Şeriat hâkimi İstanbul mollasıdır. Falaka değnek ve borçlu hapsi ferman olundu.

Dördüncü hâkim: Eyüp mollası, yine azarlama ve hapis sahibi hâkimdir.

Beşinci hâkim: Galata mollasıdır. İdaresi altında olan vilâyet halkına hükmü geçerlidir.

Altıncı hâkim: Üsküdar mollasıdır. Bunun da hapis cezası ile hükmü yürür.

Yedinci hâkim: Ayak naibidir. Şeriat tarafından sanat ehline terazi narhı için azar sahibi hâkimdir.

Sekizinci hâkim: Muhtesib ağasıdır ki bütün sanat ehline hükmü geçerli olup azarlama ve cezalandırmada bulunur. Alış verişinde hile edenin boynuna tahta kule, başına işkembe koymak, burnundan ve kulağından mıhlamak için memur bilinen bir hâkimdir.

Dokuzuncu hâkim: Asesbaşı ve,

Onuncu hâkim: Subaşıdır. Gerçi bunlarda cellatlar, kırbaçlar vardır, ama falaka değnekleri yoktur. Lâkin zanlıları tutup bağlamaya ve mahkeme naibiyle bazı evleri basmaya memurlardır. Her katlettiklerini şeriat izni ile asarlar. Münasip mısra:

Hükm-i Sultan olmasa hata gelmez celladdan.

demişler.

On birinci hâkim: İstanbul ağasıdır.

On ikinci hâkim: Bostancıbaşıdır. Her gece deniz üzere sabaha dek bütün deniz kıyısında olan köy ve kasabaları dolaşıp suçlu bulunursa cezalandırıp katle müstahak ise öldürüp denize atar. Ta bu derece mutlak hâkimdir.

On üçüncü hâkim: Çorbacılardır. Her gece sabaha dek on iki yeniçeri çorbacıları beşer altışar yüz tabileriyle kol dolaşıp sanık adamları yakalayıp bağlarlar ve kapılarına gönderip haklarından gelinir.

On dördüncü hâkim: Erbain'dir (kırklar). Bunlar Resulullah'ın şeriatı tarafından İstanbul'un dört mevleviyet yerinde kırk mahkeme vardır, onlar kırk hâkimlerdir. Bunlar da azarlama ve hapishane sahipleridir.

On beşinci hâkim: Yine Resulullah'ın şeriatı tarafından şeyhülislâmdır, ama *"El-cevâb, Allahu a'lem olur, olmaz"* demekten başka bir hükme memur değildir, ama gerçeğine bakılsa Kitabullah hükmü ile hâkim şeyhülislâmdır.

On altıncı hâkim: Anadolu kadıaskeridir, ama azar sahibi değildir. Dört divanda dava dinleyip bütün Anadolu'da olan (---) kadılara hükmeder, kanundur.

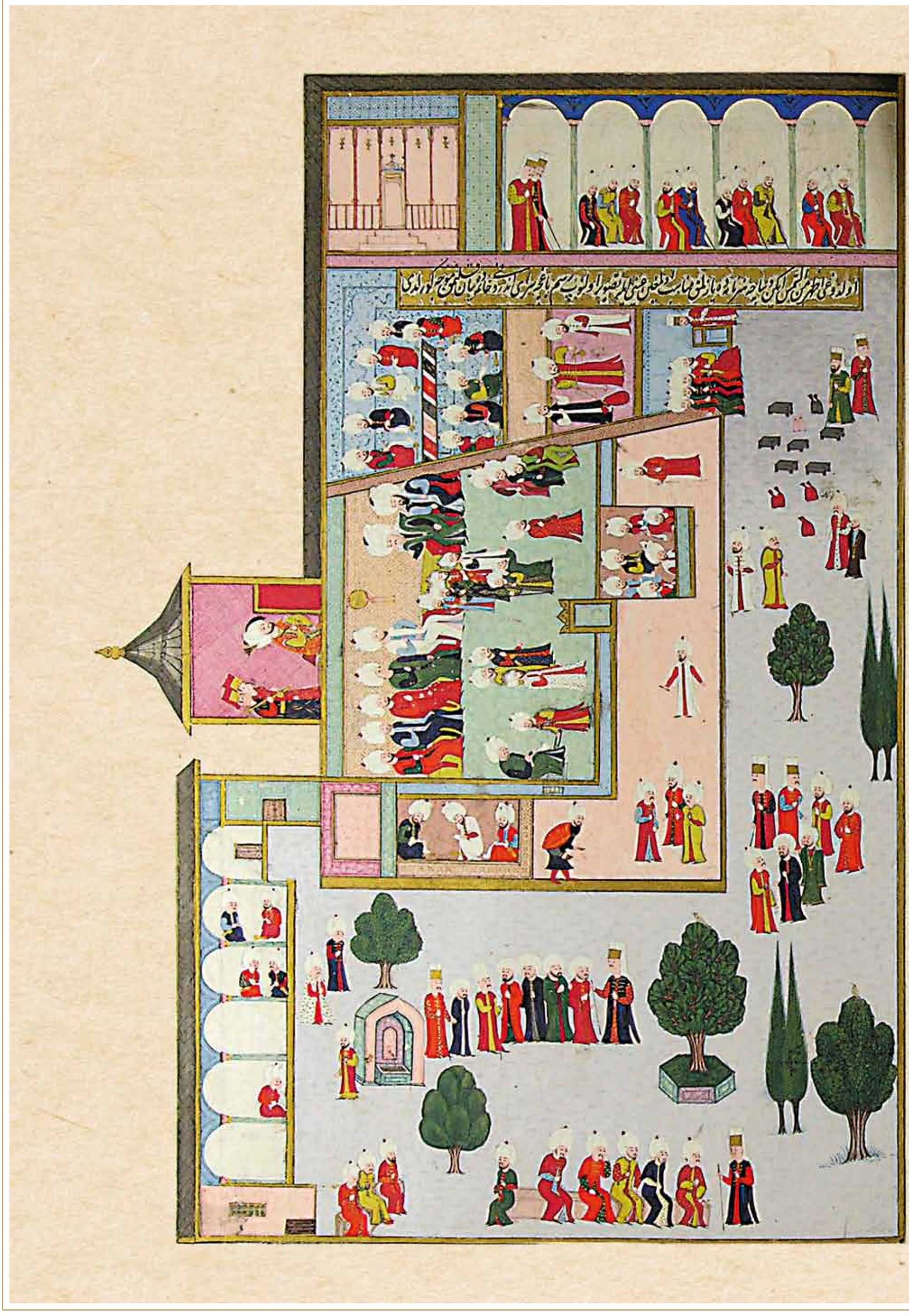
On yedinci hâkim: Rumeli kadıaskeridir. Bu da azar sahibi olmayıp divanda dava dinleyip düşmanlıkları giderip bütün Rumeli vilâyetlerinde olan (---) kadılara hükmü yürüyüp padişah beratı yazmaya Fatih Mehmed Han kanunu üzere memurdur.

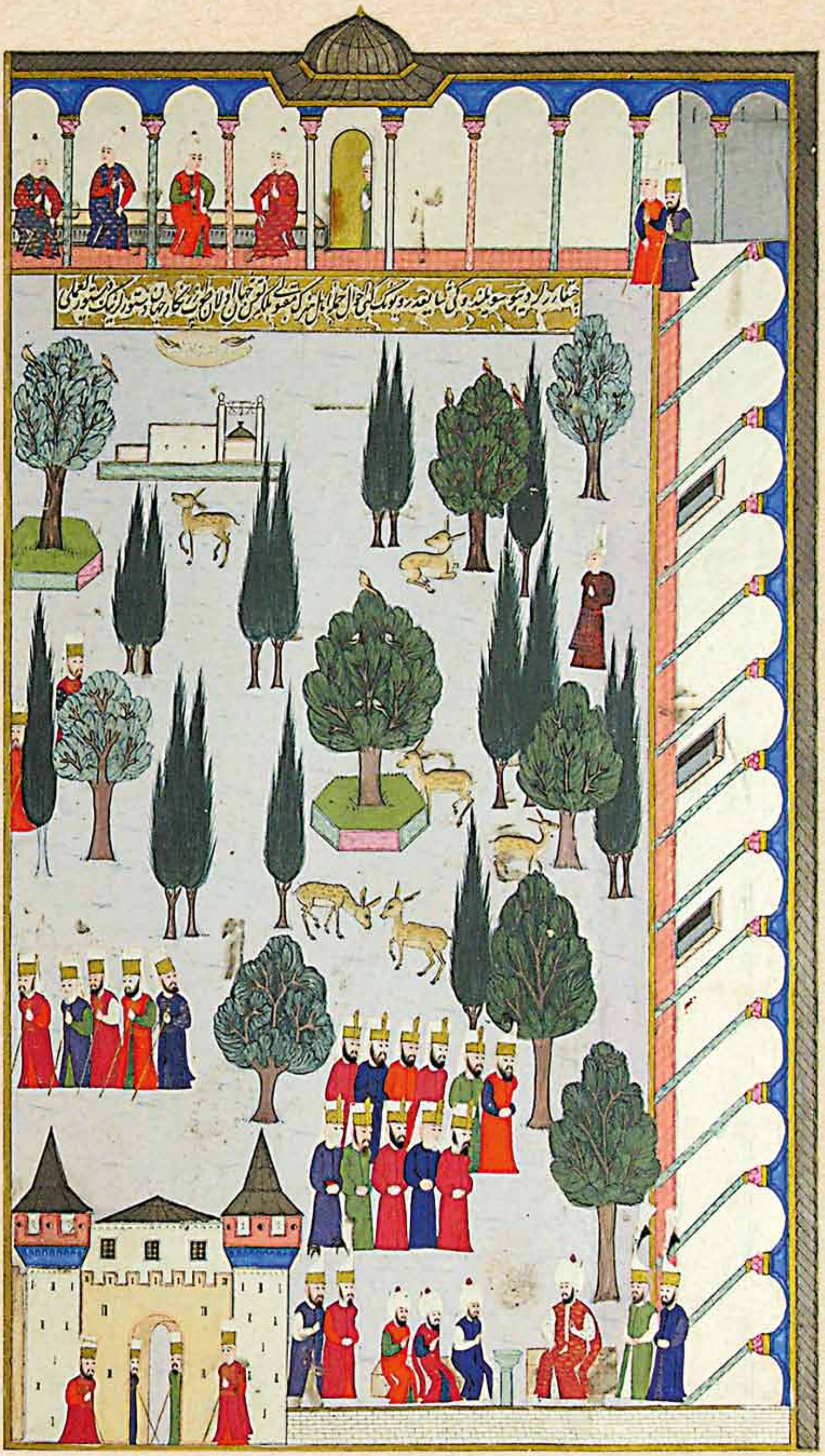
On sekizinci hâkim: Yedikule dizdarıdır. Kanun üzere arz sahibidir.

On dokuzuncu hâkim: Mimarbaşıdır. İstanbul içinde bir bina yapılsa bundan izin alınmadıysa yıkılır, yapanı cezalandırır, kanundur.

Yirminci hâkim: Tersanede kaptan paşadır. Bütün denize gece gündüz hükmeder.

Yirmi birinci hâkim: Tersane kethüdasıdır ki gece gündüz Kasımpaşa şehrinde bir eşkıya bulsa suçuna göre cezalandırıp cezanın en şiddetlisini verir, hatta öldürmeye bile yetkilidir.

TOPKAPI SARAYI / TSMK, H.1523, 18b-19a

Yirmi ikinci hâkim: Okmeydanı'nda Yeniçeri Ocağı'ndan talimhanecibaşı ve korucular Okmeydanı sınırında kol dolaşıp bir sanık haramzade tutsalar atçıbaşıya götürüp suçuna göre hakkından gelip veya yayların çilesiyle bir ağaca asıp ok yağdırırlar. Ellerinde Fatih Gazi'den mükerrer ve her padişahtan yenilenmiş fermanlar vardır ki eğer askerîden olup suçlu ise aman vermeyip bir ağaca asarlar.

Sözün özü, İstanbul'un dört mevleviyet yerinde ta Karadeniz Boğazı'nın iki tarafında olan kasabalarda olan toplam 33 hâkimdir ve 35 nahiye kadısıdır, ama Beykoz kasabası kadısı başka kadıdır ki müneccimbaşıların meşrutasıdır.

İnşaallah bu kaza ve hükumetler yerlerinde bir bir yazılıp bu kazalardan başka dört mevleviyetin bütün idareleri altında 176 nahiye kazaları, 360 subaşılıkları, 87 yeniçeri kollukları ve yeniçeri serdarları vardır. Kırk yerde serbest evkaf subaşılıkları vardır.

Sözün kısası İstanbul Eyaleti'nin dört mevleviyetinde kadı ve subaşılar hepsi ferman ile 1.200 hâkimdir ki Fatih kanunudur. Onlardan başka dört mevleviyet yerde 150 esnafın da zabit ve hâkimleri vardır, ama hâkim emriyle ve şeriat izniyle asma ve cezalandırma hâkimleri değildir. Ancak yol hâkimleridir. Bunlar da ayrıntılı olarak yazılır.

Selatin Camileri

İstanbul şehri içinde olan selâtin camilerini bildirir

Birincisi, eski yapı, büyük bina, Hayy ve Kadîr olan Allah'ın kullarının mabedi,

Büyük Ayasofya Camii: Geçmiş Yunan tarihlerinden *Yanvan Tarihi*'ne göre ilk defa Hz. Süleyman dünyayı gezip dolaşarak emrine râm olan saba rüzgârı Süleyman tahtını İstanbul zemininde Sarayburnu'na indirince orada bir mabethane yaptı.

Daha sonra, Hz. Âdem'in yeryüzüne inişinden 5.052 sene geçtiğinde Madyan oğlu Yanko'nun soyundan Vezendon adlı bir kral zuhur edip İstanbul'u yedinci keresinde onlar da imar etmiştir ki cihan süsü şanlı bir padişah olduğu yukarıda yedinci bölümde anlatılmıştır. O Vezendon'un bir kız kardeşi Makedonya şehirlerinden Sofya şehrinde doğduğundan ismine Aya Sofya derlerdi. Babasının İstanbul Kalesi'nin dört tarafını yeniden yaptığını duyunca iki bin milyon hazine ile babası Vezendon'a gelip Hz. Süleyman'ın ibadethanesini genişletmeye başlayıp çok mal sarf ederken Hz. Hızır gelip,

"Bu camiin bütün ihtiyaçlarının masraflarını benden alın ve bu biçimde bir cami yapın" diye Ayasofya'nın temelinin nasıl atılacağını öğretti. Öncelikle yeri derinleşinceye kadar kazıp ta Ahırkapı beraberliği olunca yeraltından sular belirdi. Tam bir ay bu temel içinde Nemrud ateşleri yakıp kurşun akıtarak sanki mavi kurşun denizi oldu. Bu kurşun denizi temelde yedi yıl durdu. Daha sonra Ağnados adlı bir hendese ilmi bilir ünlü bir mimar ortaya çıkıp Hz. Hızır temeline vekilharç ve nâzır olup 40 bin işçi, 7 bin hamal ve 3 bin yapı ustası toplandı. Ayasofya'nın kurşun temeli üzerine 3 bin yüksek sütun üzere taklar ve toloz kubbeler inşa ettiler. Altı su sarnıcı olup depremden etkilenmemesi ve korunması düşüncesiyle ilk temelini bu şekilde tamamladılar.

Sarnıcını kırk çeşmenin suyuyla doldurdular. Sarnıcın bazı yerlerini tamir için kayıklar hazırladılar. Hâlâ anılan kayıklar durur ve Ayşe Sultan Sarayı'na, Hasan Paşazâdeler, Kudde Mehmed Kethüda, Arslanhane, Saray Meydanı, Enderun Cebehanesi ve Soğukçeşmelere varınca anılan sarayların altı baştan başa boş olup tatlı su ile dopdoludur. Ayasofya'nın tam ortasında bir bakır kapaklı kuyu ağzı vardır, ondan kovalar ile su çekip cemaat içerek susuzluklarını giderirler.

Daha sonra usta mühendisler, akıl ve anlayış sahibi mimarlar Ayasofya'nın dört tarafı duvarlarının yapımına başladılar ki bu binanın ölçü esaslarını seyreden hayran, yapılışını ve yüksekliğini gören şaşkın olur.

Bu Ayasofya'nın yüksek yapısının durumu böyle anlatılır ki yedi iklimde olan sütunsuz dağların değerli taşları gâh zemin arkasına yüklemek ve gâh ceraskal ilmi ile çok ağır olanları büyük emek ve gayretle taşları zorla çekerek temelini yükseltip renkli mermer ve taş sütunlar ile tamamlandı.

Yedi iklimden çeşit çeşit ibret verici bukalemun nakşı mavi mermerler gemilerle taşındı. Ferhad ustası taş yontucuların külünkleri aşındı. O kadar özen ve gayret gösterip camiin yarısını yedi yılda tamam ettiler. Taşların çoğu Belkıs tahtı olan Ayasluk şehrinden ve Edincik tahtından gelmiştir. Gönül alan ve renkli mermerler Karaman, Şam ve Kıbrıs adasından nakledilmişlerdir.

Nice bin somaki, zenburî, zeytunî, ruhamî ve yerekânî parlak ve cilalı yüksek sütunlar Atina şehri yakınında Hz. Süleyman'ın yaptığı Temaşalık adlı büyük yapılardan gelmiştir. Çoğu ham gümüş gibi ham mermerler Marmara Adası'ndan gelmiştir.

Yüzlerce mimar ve mühendis tarz u tarhında ustalığa başlayıp her biri yüzlerce beğenilecek hünerler gösterip bahşiş alırlardı. Ama bütün mimarlara önder Ağnados mimar idi. Nefis plan üzere inşa ederdi. Ta ki bu büyük bina kisra kemeri gibi dört kemer ayakları yerine dek tamam olup bir gecede mimarbaşı olan Ağnados kayboldu. Hz. Hızır da görünmedi. Meğer Ağnados mimar kıyafet değiştirip Kızılelma diyarına varıp orada da Rim Papa'nın izniyle başka bir kiliseye başlayıp onu da yarısına dek yedi yılda tamam ettikten sonra bir gece ondan da kaçıp yine İstanbul'daki Vezendon Kralına geldi. Onun kızı Ayasofya yapıcısı Ay Sofya kıza gelip konuşunca,

"Niçin benim kilisemi eksik bırakıp beni diğer krallar arasında kötü isimli ettin" diye Ağnados mimarı bir hayli azarlar. Ağnados da,

"Vallahi bu gibi ağır büyük binanın temelinde sağlam olması için kırk yıl sabredip sonra kubbeye başlamak gerek. Ama ben yedi yıl kaybolup Kızılelma'da büyük bir kiliseyi yarısında bırakıp yine bunu tamam etmeye geldim" deyince hemen Hz. Hızır,

"İşte ben de geldim" diye ortaya çıktı. Mühimmat hazinesini açarak yine Ayasofya'ya başlayıp (---) yüz somaki sütunlar üzerinde iki kat daha yüksek sütunlar yapıp Havernak kemerleri üzerine gök kubbe gibi ters dönmüş bir kâse ve mavi renkli saf kurşun ile örtülü büyük bir kubbe yaptılar ki bukalemun renkli gökyüzü altında böyle ibret verici kubbe ne önce, ne sonra yapılmamıştır.

Bu yüksek kubbenin ta en tepesinde yüz kantar İskenderî altınından bir haç alem edip âlemi aydınlatan güneş yeryüzüne ışık saldığında Bursa'da Ruhban Dağı'nda (Uludağ), Alemdağı'nda ve Istranca Dağı'nda olan ruhbanların gözbebekleri kamaşırdı. Daima ruhbanlar Bursa'da Keşiş Dağı'ndan uçup Ayasofya'da dururlardı. Ta bu derece perhiz-kâr keşişler idi.

Kısacası Ayasofya tam kırk senede tamam olup içinde ve dışında 12 bin ruhban hizmetçileri var idi. Hatta Peygamber Efendimizin doğumundan 882 sene önce Büyük İskender asrında Yunanlılar Nabıta Kıptîleri elinden Mısır'ı istila edip bu Ayasofya'ya Mısır'ı vakfettiler. Ta bu mertebe mamur oldu ki Hıristiyanların bila-teşbih kâbeleri idi.

İskender vefatından 880 sene sonra peygamberlerin sonuncusu Muhammed Mustafa, Rebiülevvel ayının 12. Pazartesi gecesi dünyaya ayak basıp âlemi aydınlattığı Nisan'ın 20'si idi. Tanrı'nın hikmeti o mübarek gecede bütün kâfiristan içinde büyük bir deprem olup Bağdad'da Kisra kemeri, Kızılelma kubbesi ve Ayasofya kubbesi yıkılıp bütün Nemrud ateş-perestlerinin ateşleri sönüp nice belirtiler çıktığında bildiler ki "Hz. Muhammed dünyaya geldi" dediler.

Ondan 7 sene sonra Enuşirvan ve Hatem-i Tay öldü. Hz. Peygamber'i amcaları Ebu Talib yanına alıp büyüttüler. Peygamberimiz on iki yaşına varmışken Ebu Talib ile Şam yakınında Busra şehrine ticarete gittiler. Busra şehrinde bir ulu rahip var idi. O rahip,

"Ey Ebu Talib, bu yanındaki oğlanın alnında nur, başında saadet tacı var. Bu âhir zaman peygamberi olup cihanı tutar. Sen bu oğlanı Şam'a götürme" dedi. Hemen Ebu Talib bütün mallarını Busra şehrinde satmaya başladı.

Ama beri İstanbul tarafında Ayasofya kubbesinin kıble tarafında yarısı yıkıldı. Nice kere yaptılar, asla mümkün olup tamire bir çare olmayıp yıkılırdı. Sonunda Hz. Hızır yaşlı bir şeyh suretinde rahiplere görünüp,

"Eğer bu camiin kubbesini tamir edelim derseniz, şimdi zuhur eden âhir zaman Muhammed'ine varın, ağzı yarından su alıp zemzem suyu ile karıştırıp burada kirece ağzının suyunu karıştırın, sonra kubbeyi tamir edin. Yoksa başka çare yoktur" diye söyleyip kayboldu. Rahipler bildiler ki Hz. Hızır'dır. Hemen 300 patrik ve rahip menzilleri kat ederek Şam'a, oradan Busra'da Bahire Papaz'a varıp Muhammed'i sordular.

O da "Amcasıyla Mekke'ye gitti. Hemen fırsat ganimettir, bir eli nişanesini alın" diye bu rahiplere nasihatler etti.

Onlar da Mekke'de Ebu Talib'e varıp isteklerini arz ettiler. Ebu Talib fincan içine mürekkep koyup,

"Ya Muhammed, sağ elini mürekkebe batırıp bu ceylan derisi kâğıt üzere bas ki dünya durdukça senin ümmetlerin bu Hıristiyan rahiplerden vergi ve bac almayıp muaf olalar" deyince hemen Hazret sağ ellerini mürekkebe batırmak üzere iken Ruhban Erzail erzellik edip Hazret'in mübarek eli yapışıp mürekkebe fazlaca basınca hemen Hazret gazaplanıp,

"Sen bütün ruhbana patrik ol ve sizi bütün ümmetlerim bu elimin nakşıyla zapt u rapt edip bununla hükumet etsinler" diye mübarek eliyle kâğıda basıp Resulullah pençesini belli etti. Hâlen bütün Osmanlı ülkesinde pençe, buyurdu-yı şerif dedikleri Hazret-i Peygamber'in mübarek elleri nakşıdır ki bütün İslâm diyarı onun ile zapt edilir, yönetilir. Hâlen o mübarek elin resmi İstanbul'da Fener Kapısı'nda oturan Patirgâh adlı keşişin tasarrufu altındadır, 7 kat mücevher sandık içinde korunmaktadır. Bu mübarek elin resmi üzere Ebu Talib'in 7 satır Haşimî hattı yazılıdır ki ahitnamedir. Sonra yine bütün rahipler,

"Ey Muhammed, sen dünyaya geldiğin gece bizim Kostantiniyye'de Ayasofya adlı bir kilisemizin kıblesi tarafı yıkıldı. Birkaç kere yaptık, temel tutmadı. Mübarek ağzın suyundan bu mücevher hokka içine biraz koy, kirece karıştırıp mabethanemizi tamir edelim, ola ki yerinde dura" diye rica ettiler. Derhâl ricaları kabul edilip Hz. Peygamber hokka içine mübarek ağzının suyundan bıraktı. Onunla ayakta durup,

"Ümmetlerime *âhirûn* (son) zamanlarda *Beldetün tayyibe* olup Müslüman ibadethanesi ola" diye işaretlerle hayr dua etti. Hudâ'nın hikmeti *âhirûn* kelimesinde *Beldetün tayyibe* İstanbul fethine tarih gerçekleşmiştir.

Sonra ruhbanlar bu mübarek ağız suyu ile sevinip hokka içine zemzem suyu doldurup, 70 deve yükü Mekke-i Mükerreme toprağından yükleyip ve 70 deve yükü de zemzem suyundan tulumlara ağzına kadar doldurup ılgar ile İstanbul'a geldiler. Acelece Ayasofya kubbesini tamire başlayıp kireç ile ağız suyunu, 70 deve yükü zemzem suyunu ve Mekke toprağını karıştırıp yaptıklarında Allah'ın emriyle sağlamlık üzere tamam ettiler.

Hâlâ Resulullah'ın ağız yarı ile yapılan yer, kubbenin kıble tarafında otuz iki nakışlı yeni terek bellidir. Bilen canlar baktığında *"Allâhümme salli alâ Muhammed"* derler. Zira kubbenin diğer yerinde Resulullah'ın ağız suyu ile yapılan yer günden açık ve aydınlıktır.

Fetihten sonra Fatih, "Bu kubbe Hz. Peygamberin ağzı suyuyla ayakta durmaktadır" diye ta yüksek kubbenin ortasına bir zincir ile teberrüken bir altın top asmıştır ki 50 Rumî kile buğday alır bir küçük altınlı toptur, tam camiin ortasında bir adam eli erer yüksekliktedir. Hz. Hızır bu topun altında ibadet eder. Ümmetin salihlerinden bazı adamlar Hızır ile o yerde buluşmuşlardır. Bazı ihtiyaç sahibi kimseler kırk gün sabah namazını kılıp dünya ve ahiret ile ilgili hayırlı isteklerinin yerine geldiği nice kere denenmiştir, ama bu top altında kırk gün ibadet etmeyi isteyen gayet çok olduğundan bir an boşluk yoktur. Kısacası ihtiyaç sahipleri arasında büyük makamdır.

Eski mabet Büyük Ayasofya'nın şeklini, tarz ve biçimini, sanatlı yapılarını, uzunluk ve genişliğini bildirir

Ayasofya, İstanbul Kalesi'nin doğu tarafı bitiminde, Ahırkapı tarafı denizine bin adım ve kuzey tarafına Sarayburnu denizine bin adım uzak yüksek bir tepe üzere göklere baş çekmiş yüksek bir kubbedir ki bu günde öyle büyük bir kubbe yapılmamıştır.

Bu kubbeden başka kıble tarafında bir yarım kubbe içinde ondan da alçak bir küçük yarım kubbe içinde mihrap ve sağ tarafında beyaz ham mermerden minber yapılmıştır. Kıble kapısı üzerinde de yüksek yarım bir kubbe vardır.

Bu kubbelerden başka Ayasofya'nın dört tarafında üç kat yapısında 360 toloz kemer güzel kubbeler vardır, ama ortadaki asaleten büyük kubbedir. Bu kubbenin dört tarafı fırdolayı (---) adet billur, necef ve moran camlarıyla süslüdür. Bu kubbe camlarından başka içinde ve dışında olan camların hepsi 1.070 adettir ki ondan cami içi aydınlık olur.

Anılan kubbelerin hepsinin içinde üstad nakkaş Erjenk Frenk Mânî Manastır adlı yaldızlı, altınlı, mina resimler, garip şekiller, acayip sihirli melek ve insan resimleri yapmışlar ki hâlâ insafla bakan hayretler içinde kalıp bütün şekilleri canlı sanırlar.

Bu şekillerden başka büyük kubbenin büyük ayaklarının yukarı tabakasının bitiminde dört köşede birer melek resmi vardır. Bila-teşbih biri Cebrail, biri Mikail, biri İsrafil ve biri Azrail suretleridir ki hâlâ kanatlarını açıp dururlar, boyları ve kanatları ile ellişer arşın acayip resimlerdir ki ta Hz. Peygamber dünyaya gelince bu melek resimleri göbeğinde olan ağızlarından konuşup,

Cebrail resmi Doğu'da olup olacak belirtileri ve olayları bildirirmiş.

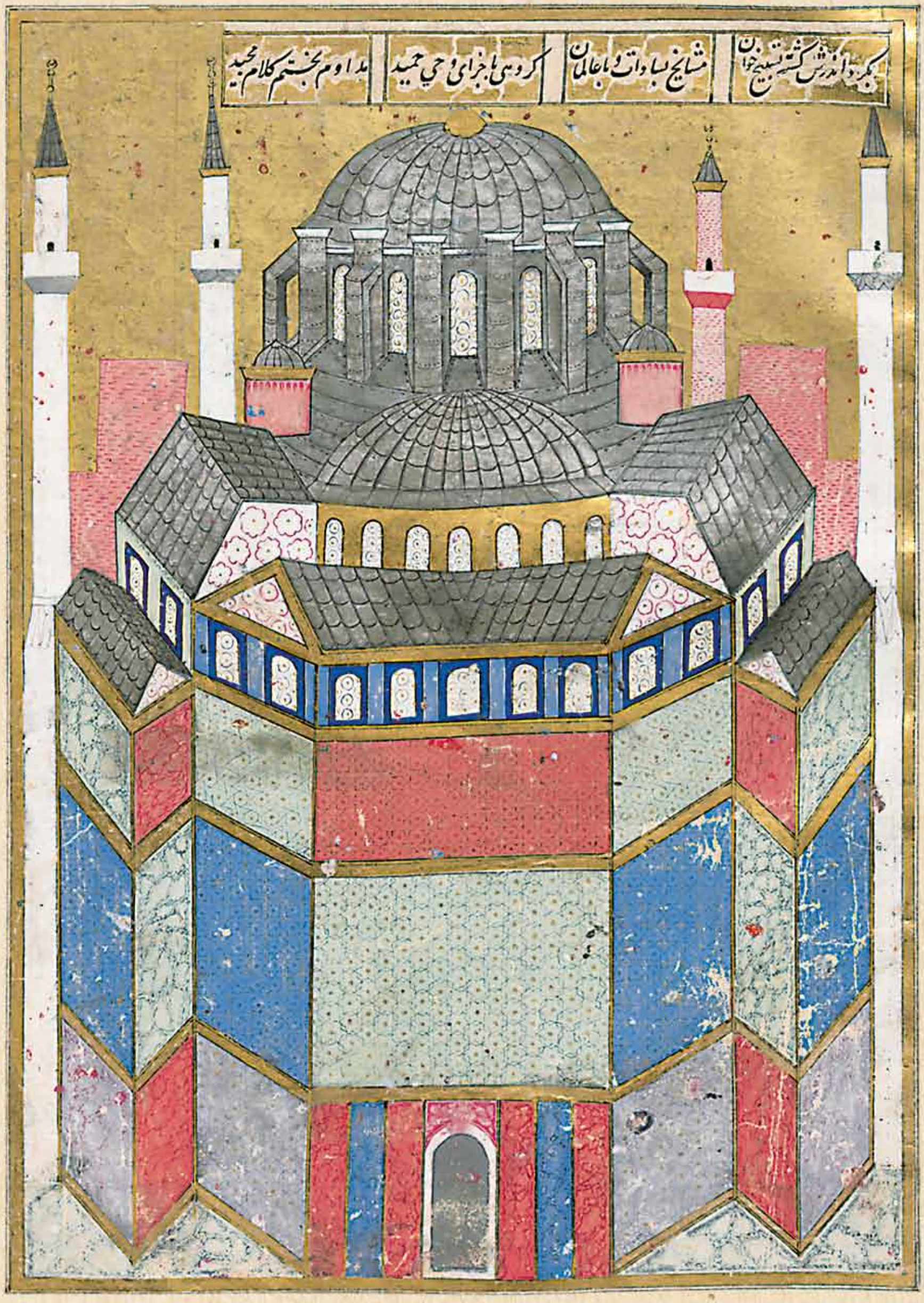
Mikail resmi Batı'da düşman ortaya çıkar, kıtlık ve yokluk olur diye haber verirmiş.

İsrafil resmi Kuzey'de olacak olaylardan haber verirmiş.

Azrail resmi bütün dünyada çeşitli padişahların ölüm haberini verirmiş. Hâlâ o zikrolunan dört heybetli resim ayaktadır, ama Hz. Peygamber'den beri tılsımları geçersiz olmuştur.

Bu büyük kubbeyi yapı ustası 4 sağlam ayak ve 4 Kisra kemeri üzere yapmıştır. Her bir kemeri, Havernak kemerlerinden, Kaydefa, Kâf ve Şeddâd kemerlerinden nişan verip dördü de kudret kemeri olan samanyolu gibi semaya baş çekip en yüksek tepeye kement salmışlardır. Anılan kemerlerin bir ayaktan bir ayağa genişliği hakirin orta ayak mestiyle (---) ayaktır.

Camiin uzunluğu, kıble kapılarının tarafında 3 kat taşra dehliz vardır. En gerideki medrese dehlizinin kıble kapısından ta mihraba kadar Ayasofya Camii'nin uzunluğu (---) adımdır ve genişliği bir yandan bir yanına (---) adımdır.

AYASOFYA / TSMK, A.3595 156a

Camiin içinde ve dışında büyük küçük toplam (---) adet yüksek sütunlardır ki sanki her biri birer yüksek kürsü ayaklarıdır. Kırmızı renkli somaki cilâlı sütunlar var ki değerli mücevherden dünyada az bulunur kimyab cinsinden büyük sütunlardır ki her birisinin boy bosları kırkar arşındır. Ondan yüksek olan ikinci kattaki sütunlar da benzersizdir, ama boy bosları otuzar arşındır.

Bu camiin üç tarafında ikişer kat cemaat ibadet edecek katları vardır ki iki tarafta merdivenlerinden at ile çıkmak mümkündür. Dolambaç bir yoldur ki beyaz ham mermer döşelidir. Cami içre ta kubbeye varınca üç kat kandiller aydınlatacak dehlizler vardır ki cami içini kuşatmıştır.

Bu camiin dışında ve içinde toplam 361 kapı vardır, ama 101 kapısı büyük kapılardır, onlardan kalabalık cemaat girip çıkmadadır. Bu anılan 101 kapının hepsi tılsımlıdır. Defalarca saysan bir kapı daha belirir. Ona da bellek koyup saysan belleksiz sanıp görmediğin bir kapı daha ortaya çıkar, tuhaf hikmettir.

Bütün kapıların boyu 20 arşındır ki hepsinin kanatları kuyumculuk işiyle bezenmiş gümüş ile mînâ olmuş sanatlı ibret verici pirinç yüksek kapılardır, ama kıblenin orta kapısı hepsinden yüksek, boyu 50 arşın bir büyük kapıdır.

Bu kutlu kapının levhalarının tamamı Hz. Nuh'un kendi eliyle yaptığı geminin tahtalarındandır ki, Hz. Nuh kırk gün Tufan denizi üzere yüzüp kırkıncı gün Aşure gününde:

Be deryâ der-menâfi' bî-şumârest

Eger hâhî selâmet der-kenârest.

[Denizde sayısız faydalar vardır. Ancak sen selamet istiyorsan kenarında dur.]

deyip Musul yakınında Cudi Dağı adlı yerde Nuh'un gemisi kenara düştü. Ayet: *"Cudi Dağına istivâ etti..."* [Hûd, 44] mazmunu üzere Nuh peygamberin gemisi o Cudi Dağı üzere karar edip Nuh ümmeti Tufan'dan kurtuldukları için Nuh Necî dediler.

Günlerin geçmesi ile Nuh'un gemisinin levhaları Cudi Dağı üzerinde kalıp ta Vezendon kral asrında kızı Ay Sofya, Ayasofya'yı yaparken Hz. Hızır'ın öğretmesiyle Nuh Peygamber gemisinin tahtalarını getirip bu camiin bütün kapılarını o levhalardan yapmışlardır. Hâlâ gemi çivileri olan yerleri bellidir.

Bu orta kıble kapısı üzere sarı renkli pirinç tabut gibi uzun bir sanduka Ayasofya'yı yapan Ay Sofya'nın cesedi iksir içre mumya olup gömülmüştür. Nice aç gözlü padişahlar o sandukaya el koymak istediklerinde cami içre bir zelzele ve velvele ve şimşek belirip cami yıkılır korkusuyla vazgeçerler ki büyük bir tılsım da budur.

Onun üstünde küçük sütunların kemerleri üzere bir mermer kitabe içinde, Kudüs'ün eski kıble olduğu anlatılmıştır. İçi türlü türlü mücevherler ile doludur. Bu da tılsımlıdır. Kimse el koymaya cesaret edemez.

Burada ibret verici bir yeşil sütun vardır. O sütun üzerinde Meryem Ana heykeli var idi. Elinde bir kandil vardı ki üveyik yumurtası kadardı. Her gece, bu kandilin ışığı camii aydınlatırdı. Bu da Hz. Peygamber'in doğumu gecesi baş aşağı oldu. Hâlâ o kandil Kızılelma'dadır. Onun için Kızılelma derler ki Ayasofya'dan gitmiştir, zira İspanya kâfirleri bir iki kere İstanbul'u istila etmiştir. Onun için o yumurta İspanya elinde kalmıştır.

Bu camiin duvarının iç yüzünde baştan başa beşer altışar arşın dört köşe parlak ebrî taşlar ile kaplı bir camidir. Her bir taşta Allah'ın emriyle türlü türlü tuhaf şekiller ve çiçekler yazılmıştır. Kenarlarında renkli çiçekler kazılmıştır. Her direklerin yüksek kürsülerinde ve kemerleri etrafındaki çizgi girişmelerinde o kadar mermer ustası sanat göstermiştir ki hâlâ cihan ustaları ona bir külünk vurmaya kadir değildir, ama mihrabı ve minberi beyaz mermerden sade güzelidir, ama sanatlıdır.

Dört minarenin özellikleri: Fatih Mehmed Han Edirne'de padişah iken İstanbul'da büyük bir deprem olup Ayasofya Kilisesi kuzey tarafa doğru eğrilip yıkılır diye bütün kâfirler korkuya düştüler.

O sırada Bursa'da Ulu Camii ve Edirne'de Eski Camii Yıldırım Han için yapan Mimar Ali Neccâr hayatta olduğundan Fatih, Kostantin'e dostluğa binaen muhabbet sureti gösterip Ayasofya'nın tamiri için Koca Mimar Ali'yi tekfura gönderir. Kral gayet hoşlanıp Ayasofya'nın dört tarafına büyük ayaklar yapar ki her biri birer Kahkaha ve Yecüc seddi gibi sütunsuz setlerdir. Hâlâ Ayasofya Camii'nin etrafında o ayaklar açık ve seçik olup Ayasofya onlar ile sağlamlaşmıştır, ama Ayasofya'nın sağ tarafındaki Sarıkçılar dükkânları arasında olan ayağın içini Mimar Ali 200 ayak minare yolu gibi yol eylediğinde sapık kral,

"Bu merdiven nedir?" diye sorar. Mimar Ali,

"İhtiyaç zamanında kurşun üzere çıkmak için yaptım" diye cevap verir. Tamam olduktan sonra Mimar Ali, kraldan bol bahşişler alıp Edirne'de Sultan Mehmed'e geldiğinde,

"Padişahım sağlamlık üzere öyle ayaklar yaptım ki son zamanda Hallac-ı Mansur yayı çillesi önünde Ayasofya kubbesi top ve çevgan yuvarlanıp yok olmaya. Tamir etmek benden fethetmek senden ola ve sana bir minare yeri inşa edip onda dua ettim. Hemen fethine gayret göster" deyince bütün mecliste hazır olanlar *Fâtiha*'yı okudular.

Allah'ın emriyle üç yıldan fethi nasip olup o anılan minare ayağı üzere Fatih göklere baş çekmiş bir şerefeli eski tarz, tuğla, altı yivli, düzgün, boyu (---) ayak yüksek bir minare yaptırmıştır. Daha sonra 981 [1573-74] tarihinde Bâb-ı Hümâyûn köşesinde Sultan II. Selim bir şerefeli, beyaz taş ile yiv yiv bir minare yapmıştır ki ibret vericidir. Bunda olan mukarnas, medine ve yivler bir minarede yoktur, ama Fatih minaresinden alçaktır. Toplam (---) basamaktır.

Sonra 986 [1578] tarihinde Şirvan, Şamakı ve Bakü Demirkapısı fatihi olan Sultan III. Murad bu cennet benzeri camiin kuzey ve batı duvarlarında bir tarh ve bir resim üzere 2 adet nazik ölçülü birer şerefeli minareler yaptı.

Hâlâ nur dolu bu cami dört minarelidir. Her minarelerin alemleri yirmişer arşın parlak yaldızlı alemlerdir ki benzeri âlemi aydınlatan güneştir.

Yüksek kubbe üzere olan büyük alemi tahdit edip kubbesine göre alemin boyunu 50 arşın uzun edip 50 bin mümessek saf altın ile parlatıp iki fersah yerden ve yüz mil denizden belli bir dinler alâmeti alemdir.

Yine Sultan III. Murad, cami içre Marmara Adası'ndan 2 adet beyaz ham mermerden büyük küpler getirtmiştir. Böyle küplere ne Cem, ne Cemşid ve ne Dârâ sahip olmuştur. Her biri birer tek parça hamam kubbesi kadar vardır. Allah bilir tahminen her biri biner kile buğday almak ihtimali vardır. Camiin içinde, biri sağda biri solda hayat suyu ile dopdolu

durup bütün cemaat musluklarından abdest tazeleyip tatlı suyundan içerek susuzluklarını giderirler.

Murad Han bu camiin duvarını toz topraktan temizleyip bütün kapı kanatları ve bütün duvar yüzlerini cilâlayıp parlattı ve kandillerini çoğalttı.

Hafızların Kur'an okumaları için dört mahalle mermer mahfiller yaptı. Müezzinlere bir (---) ince sütun üzere mahfil eylemiştir ki anlatılmaz.

Bağdad fatihi Sultan IV. Murad Han dört mermer sütun üzere tek parça bir mermer kürsü yapmıştır ki felekte benzeri yoktur. Her gün bir vaizin öğüt vermek için 8 adet şeyh tayin eyledi. Biri Kadızade, biri Üsküdarî Mahmud Efendi, biri Cerrahpaşa Şeyhi İbrahim Efendi, biri Sivasî Abdülmecid Efendi, biri Kudsî Efendi, Tercüman Şeyhi Ömer Efendi ve Büyük Şeyh Emir İştibî hazretleri dinî meselelerde zorlukları halleden âlim ve fazıl kimse idi. Hüdâ'ya hamdolsun bu anılan şeyhlerin sohbet şerefleriyle şereflenip hayır dualarından nasiplendik.

Sayılan hayır eserlerinden başka Osmanoğulları padişahlarının her biri birer hayrat eklemişlerdir. Sultan Ahmed Han padişahlara mahsus mihrabın sol tarafında padişahlar için bir maksure yapmıştır. Sanat ve güzelliklerin her türüyle süslü ve dolu bir cami olup dokuz ayaklı kubbenin benzeri olmuştur.

Her an seyredilmesinde akıllar hayran kalmıştır. Her tarafını renkli avizelerle donatmışlardır. Görüş, akıl, zevk ve basiret sahibi olanlar, Tanrı'nın nuru olan bu camii görünce hayran, mest ve şaşkın olurlar. Hâlen Adn Cennetinden nişan verir şanlı bir camidir.

Sultan IV. Murad, gönül açan bu camiden hoşlanıp geri kıble kapısı içinde bir tahta maksurecik inşa edip her Cuma namazını kılmaya geldiğinde nice kafes bülbül getirir, türlü türlü kuşların yanık sesleri insanın ruhuna gıda verip o gün nur dolu cami Rıdvan bahçesinden ve cennet bağından nişan verirdi.

Her gece 12 bin türlü türlü kandiller ile ve şamdan üzere balmumları ile aydınlatıp nur üzre nur olur. Yüksek kubbenin ta ortasında Hz. Peygamber'in mübarek ağzı suyuyla ayakta duran kubbenin ortasında yuvarlak bir daire içinde Yakut-ı Mustasımî yazısı gibi eski bir yazı ile: *"Allahu nûru's-semâvâti ve'l-arz"* [Nur, 35] âyeti yazılmıştır.

Dört tarafında nice bin güzel yazı eserler vardır. Hatta Sultan IV. Murad Han'ın fermanıyla Hattat Teknecizade Mustafa Çelebi Allah'ın ismini, peygamberimizin ve dört halifenin isimlerini Karahisarî tarzı yazılarla yazmıştır ki insanın yapacağı şey değildir, zira eliflerinin boyu onar arşındır. Diğer harflerine de bir güzellik vermiştir ki anlatılmaz. Büyük bir camidir, bütün fakirlerin kâbesidir. İstanbul içinde ondan büyük cami yoktur ve onda olan ruhaniyet meğer Kudüs'te Mescid-i Aksâ yahut Şam'da Cami-i Emeviyye veya Mısır'da Cami-i Ezher'de ola. Ama bu Ayasofya'nın her karanlık köşesinde zenginlik hazinesi sahibi ümmetin dindarlarından nice yüz kimseler itikâfa girip gündüz oruçlu ve gece ayakta ibadetle meşgul tarikat ehli kimselerle doludur. Her gün 70 yerde ders hocaları Allah rızası için ders verir, bilim öğrenme yeri bir mekândır. Her gün kalabalık cemaatten hâlî değildir.

Ayasofya hizmetçilerini bildirir: Önce imamları, hatipleri, şeyhleri, devirhânları, ders-i âmları, talebeleri, müezzinleri, eczâhânları, muarrif, tesbihçileri, naathân, kapıcı ve kayyımları ile toplam 2 bin hizmetçileri vardır, zira büyük vakıftır. Her ay bütün görevliler mütevelli kapısına toplanıp ücretlerini alır. Her sene (---) kese geliri ve (---) kese gideri vardır.

Ayasofya makamları ve ziyaretlerini bildirir: Birincisi Ayasofya Camii: Kendisi Allah'ın evidir.

Sonra Hz. Süleyman ve Hz. Hızır Makamı.

Hz. Mesleme Makamı: Muaviye zamanında Mesleme hazretleri kumandan olup İstanbul'da Ayasofya içine girip Üçbucak adlı yerde ibadet etmiştir ki hâlâ Mesleme makamı derler.

Ebu Eyyub-ı Ensarî Makamı: Hicret'in 52. [672] senesinde kumandan olup barışla Ayasofya içre iki rekat namaz kıldığı yere Eyüpsultan Makamı derler. Terlerdirek'in kıblesindeki mihraptır. Hâlâ beş vakitte orası da cemaatten hâlî değildir. Ümmetin dindarlarından çok kimseler mübarek gecelerde orada itikâfa girerler.

Abdülaziz oğlu Ömer Makamı: Hicret'in 97. [715-16] yılında kumandan olup barış ile Ayasofya'nın batı tarafında yeşil mihrap dibinde ibadet etmiştir. Hâlâ Abdülaziz oğlu Ömer Makamı derler.

Harun Reşid Makamı: Hicret'in 258'inde [872] Harun Reşid Kostantiniyye içre ikinci gelişinde Yağfur Kral'ı Ayasofya çanlığına asıp Ayasofya içre kıble tarafında Meyyitkapısı içinde Süleyman Peygamber kıblesinde ibadet etmiştir. Hâlâ Harun Makamı derler.

Seyyid Battal Gazi Makamı: Göklere baş çekmiş çanlığa çıkıp ibadet etmiştir.

Baba Cafer Sultan Makamı: Harun Reşid halifeliğinde elçilik ile gelmiştir.

Şeyh Maksud Makamı: Sultan Baba Cafer'in arkadaşı olup ikisi kral izniyle Ayasofya'nın doğu tarafında Türbekapısı içindeki köşede ibadet etmişler. Hâlâ Baba Cafer ve Baba Maksud makamı derler.

Hz. Süleyman Makamı: Minberin sağ tarafındaki yeşil mihrap Süleyman makamıdır ki ilk defa Ayasofya yerinde eski ibadetgâh olan o yerdir. Hâlâ nice kimseler teheccüd, işrâk, ebvâbîn namazını orada kılarlar.

İskender-i Zülkarneyn Makamı: Hâlâ yüksek minber İskender makamı üzere İskender seddi gibi yapılmıştır.

Hz. Hızır Makamı: Ta kubbenin ortasındaki altın top altında Hızır makamıdır, zira o nurlu kubbe Hz. Peygamber'in mübarek ağzı suyuyla nizâm ve intizâm bulmuştur. Nice bin aziz kimselerin Hızır ile bu mübarek makamda müşerref oldukları defalarca tespit edilmiştir.

Kırklar Makamı: Müezzinler mahfilinin güney tarafına yakın yeşim, somaki, yerekânî ve türlü türlü mermer ile yeri kırk adet yuvarlak taşlar ile döşenmiş bir makamdır ki nice kimseler kırkları orada bulmuşlardır. Hatta,

Gülâbî Ağa'nın başından geçenler

Merhum Sultan Süleyman Han'ın rikâbdârlığı hizmetinde yetişmiş 151 yaşında ölmüş imanlı, derviş yaşlı bir kimse idi. O **Gülâbî Ağa anlatır:**

Bir gün Sultan II. Selim devrinde büyük veba salgını olup İstanbul şehri içinde öyle salgın olur ki İstanbul'un 27 kapısından dışarı her gün üçer bin adamın cenazesinin çıktığını Selim Han duyunca istiska duası için üç gün tellâllar çağırıp,

“Kadir gecesinde Ayasofya Camii’nde ihya olup toplanalar ve Ayasofya Camii ne kadar adam alır sayılsın” diye ferman çıkınca Büyük Ayasofya içinde insan deryası toplanıp omuz omuzu sökmeyip insanlar diz-dize çıta-çıt oturup Şeyh Beşiktaşlı Yahya Efendi’nin öğüt ve uyarılarını beklemeye başlamışlardı.

Bu Yahya Efendi Trabzon’da yetişmiş, Sultan Süleyman Han’ın süt kardeşi olup II. Selim asrında kutupluğa ayak basıp öğüt ve uyarılarını değil, bir kere o nurlu mübarek yüzünü görmeye bütün İstanbul halkı üç gün önceden Ayasofya’da kat kat olup öğütlerden sonra veba duasına hazır olurlar.

Tanrı’nın hikmeti Yahya Efendi hazretleri kürsüye çıkıp konuya uygun öğütlere başladı. Bütün halk can kulağıyla dinleyip duyarlarken beri tarafta adı geçen yaşlı Gülâbî Ağa’ya zorlayıcı kaza gibi büyük abdesti gelince koca karnı Bağdad davulu gibi gürlemeye başlar.

“Bre hay medet hâlim nice olur” diye hayrete düşüp utancından bütün vücudu fıska fıska şişince iki üç kere ayağa kalkıp dört tarafa bakar. Görse ki bir insan denizi içine gömülmüş, bir tarafa bir ayak atmak mümkün değil, zira sıkışıklık o derecede ki bir ayak atsa durum belli. Hemen Gülâbî Ağa, Şeyh Yahya Efendi’ye yönelerek bakıp gönülden bir yardım ister. Yine merkezinde oturduğu yer Kırklar Makamı idi ki hatırına gelip,

“İlahî bu Yahya Efendi azizin yüzü suyu için olsun ve bu Kırklar Makamı sahipleri için olsun, bu cami içinde bu kalabalık cemaat arasında beni halka rezil etme” deyip candan gönülden yardım isteyince hemen yanında bir sipahi görünüşünde bir muhteşem adam,

“Bre adam, senin derdin nedir ki yüzün gözün şişip bu yerde rahatın yoktur. Senin derdine çare bulayım, ama ilahî sır burada kala” diye yemin teklif eder.

Hemen Gülâbî Ağa yemin edince o sipahi havranî cübbesinin sağ yenini Gülâbî Ağa’nın başına örter. Derhâl Gülâbî Ağa kendini Kâğıthane Nehri kenarında bir yeşillik yerde görüp “Bre medet” diye ihtiyacını giderip abdest yenileyerek 40 kere şükür secdesi edip,

“Aya, bu benim rüyam mı yohsa gerçek hâlim mi? Tanrı’ya hamdolsun, Ayasofya içinde Hz. Hızır’a rast geldim, bre medet eteğini elimden komayım” deyip hamdederken bir karanlık basıp gözünü açınca kendini yine Ayasofya içinde anılan sipahinin yanında bulup sipahiye büyük saygı gösterir. Henüz o yerde Beşiktaşlı Yahya Efendi kürsü üzere durup duaya başladı. Bütün müminler içten “âmin” deyip dua ve senadan sonra bütün insanlar Ayasofya’dan dışarı çıkmaya çalışınca camiin 101 adet kapısını kapattılar. Ancak büyük kıble kapısını açık bırakıp Şeyh Baba Nakkaş hazretlerinin oğlu Defterdar Derviş Çelebi Ayasofya kapısında durup bütün tabileriyle Ayasofya Camii içinden ve üç kat tabakasından dışarı çıkan kalabalık cemaati saydılar. 57 bin adamın Ayasofya Camii’nden dışarı çıktığı sicille yazılıp Selim Han’a arz olundu. Gerçekten büyük camidir. Sonra Gülâbî Ağa Ayasofya içinde kendine Hızır gibi yetişen sipahinin eteğine pek yapışıp,

“Sultanım, ben senin eteğini elden komayıp şimden gerü kulun kurbanınım, lütfeyle beni ber-murad eyle” diye rica etti. Hemen sipahi dile gelip,

“Bre var âdem, bizi kendi halimize ko. Biz senin dediğin âdem değiliz” diye nice boş sözler ve nice kere incitici küfürler eder. Yine Gülâbî Ağa sipahinin eteğini elden komayınca sipahi Gülâbî Ağa’ya bir pergel çevirip birkaç yerde başını yaralayıp samur kürkünü parça parça eder. Kalabalık cemaatin bir haylisi bunların aralarını ayırıp giderler, ama yine Gülâbî Ağa sipahinin yanından bir adım ayrılmayıp rica ve minnet etmede.

Bunlar ikisi uğraşıp kavga ederek Ayasofya’nın hacethanelerine gelince sipahi bir helaya girerken Gülâbî Ağa’ya ertele der, sipahi helaya girince Gülâbî Ağa kapıyı alıp bekler. Bir zaman sonra bir siyah meşinli, çuka dolamalı, beli bıçaklı, gümüş zincirli ve burma sarıklı yeniçeri maryolu giyimli bir yeniçeri aşçısı çıkar.

Hemen Gülâbî Ağa yine yeniçeri aşçısının yakasına yapışıp yine yalvarmaya başlar.

“Bre var adam, sen bunamışsın, ben senin dediğin adam değilim, var benden şerrini def eyle” deyip bilâhare Gülâbî Ağa’ya bir kötek çeker ki fakir ihtiyarı diğer seyredenler yeniçerinin elinden kurtarırlar. Sonra yeniçeri Ayasofya Çarşısı’nda bir bozahaneye girince Gülâbî Ağa birlikte girip kebap ve ekmek yiyip boza içer ve Gülâbî Ağa’ya asla bakmayıp bir parça ekmek bile vermez. Sonra yeniçeri açlığını giderip bozahaneden dışarı çıkınca yine Gülâbî Ağa peşine düşer. Ayasofya’nın Soğukçeşme ensesinde bir daracık sokaklı bir tenha mahalle vardır, hemen o yerde Gülâbî Ağa yeniçerinin ayağına düşüp,

“Aman Hz. Peygamber aşkına olsun beni isteğime ulaştır” dedikte hemen yeniçeri,

“Ey tâlib, gerçi sadık âşıksın, ama dahi feleğin sıcağını ve soğuğunu çekmemiş ve pişmemişsin. Seni birkaç kere deneme için azarlayıp dövüp kalbine dokundum, ama yine benden yüz çevirmeyip tam inançla eteğimden ayrılmadın, ama seni bir şeyhe götürürüm, içeri girip selâm verip sana dediğim köşede 40 gün merdan çilesi çekip otur, ama orada olan kimesnelerin bir işine karışmayıp sus-pus durup asla dünya kelamı etme,

görelim âyine-i devrân ne suret gösterir”

diye o tenha yerde, bir karanlık köşede bir pis sidikli kapıya gelir. Yeniçeri kapıyı çalınca kapı açılıp içeriden bir zenci suratlı, deve dudaklı çirkin suratlı bir Arap belirir. Bunlar kapıdan içeri girince hemen zenci Arap, Gülâbî Ağa’yı pazusundan berk yapışıp evin içine yarım elma gibi atar. Hemen Gülâbî Ağa’nın aklı başına gelip bütün hazırlara,

“Esselâmü aleyküm” deyince oradakiler,

“Ve aleyküm selâm” der. Yeniçeri Gülâbî Ağa’ya yer gösterir. Orada bir toprak yer üzere oturur. Hemen aşçı görünüşlü kendine kıyafet değiştirip yüksek yerde oturan tarikat önderi ihtiyarın mübarek elini öpünce Gülâbî Ağa ile geçen olayları ayrıntılarıyla bir bir anlatır. Şeyh der:

Dünya tatlarından ve bütün boş şeylerden ilgisini kesti ise bu Kırklar Dergâhı’nda muradına erer ve kendini Nüceba Ali’nin postuna koruz. “Safa geldin kişi” diye Gülâbî Ağa’ya saygı gösterip üç gün üç gece Gülâbî Ağa orada aç susuz dermansız ve mecalsiz kalıp Unkapanı’ndaki evi ve çoluk çocuğu hatırına gelip,

“Aya, bunun sonu neye vara?” diye Hakk’a güvenip oturur durur. Dördüncü gün köşeden Şeyh,

“Hak emri ile görevlendiğiniz işlerinizi görün” diye buyurunca hemen sipahiden yeniçeri suretine giren adam ayağa kalkıp bir odayı açıp içerden 38 çeşit silah çıkarıp 38 adamın önüne bir silah koyup kendi önüne bir leğen içre su koyup yerinde herkes karar eder. Hemen Gülâbî Ağa “Şu sudan biraz su içsem?” deyince,

“Sabreyle, bu gün görelim sana bundan nimet nasip olur mu?” der. Biraz zaman geçince hemen karşı tarafta bir adam önündeki kılıcı alır, bir küçük oğlan belirince o adam kılıç ile beliren şahsın başını keser. Gülâbî Ağa “Canım, o adamı niçin öldürdü?” diye sorunca yeniçeri,

“Yoldaş, aldırma demedim mi?” diye cevap verir. Hemen yine karşı taraftan iki adam belirir, bunları bir arslan kovarak meydana getirir, adamın biri şeyhin ardında saklanıp kurtulur. Birisini arslan paralayıp yer. Yine Gülâbî Ağa sorar.

Sonra yine bir adam önünden bir oğlancık belirir, ardı sıra kurt çocuğu kovarken postta oturan adamın biri önündeki oku yayı alıp kurda bir ok vurup öldürür. Sonra çocuk bir köşede kaybolur. Gülâbî Ağa şükreder. Yine karşı taraftan üç adam belirir, ikisini şeyhin izniyle asıp birini daha asarken hemen Gülâbî Ağa’nın kararı kalmayıp şeyhin huzuruna varıp herifin affedilmesini isteyince affederler. Hemen yeniçeri Gülâbî Ağa’nın yakasından yapışıp yerinde oturtup,

“Bre ben sana demedim mi 40 gün sabreyle” diye tembih eder. Hemen yeniçerinin önündeki leğen içinde olan su coşar. İçinde iki küçük gemi belirip boğulacak iken yeniçeri, geminin birini direğinden yapışıp yelkenine “üf” deyip ölüm dalgasından kurtulup giderler. Öbür gemi suyun dalgasından batmak üzere iken içinde olan insanların “Ya Allah” diye bağırıp çağrışmaları göklere yükselir. Yeniçeri şeyhin izniyle geminin direğinden basıp gemiyi batırınca içinde olan bu kadar Tanrı yaratığının kimi boğulup kimi kurtulurken yeniçeri kimisini batırır.

Hemen bir oğlancık ve bir kızcağız leğenin kenarına çıkarken yeniçeri, erkek çocuğu kenardan su içine batırıp kızı leğenden dışarı çıkarır. Gülâbî Ağa bu hâli de görünce,

“Ya o suçsuz masumun kanına girip niçin boğdun ve o gemilerin niçin batırıp bu kadar insanın kanına girdin” diye feryat edince hemen yukardan Şeyh,

“Buna bir ekmek parçası verelim getirin, şu Kırklar huzurunda bir dua edelim” diye Gülâbî Ağa’yı meydana getirip toplantıda hazır olanların huzurunda Gülâbî Ağa’ya bir ekmek, bir akçe, bir altın, bir salkım üzüm, bir hurma ve bir zeytin verip,

“Yazılan eceline dek yaşasın ve sağlıklı olup bütün ihtiyaçlarını gaip hazinesinden Cenab-ı Bârî ihsan edip melikler arasında saygın ve keremli olup gök ve yer afetlerinden korunmuş ve saklanmış olup dünyanın sonuna kadar soyuna son gelmeyip günden güne soyları çoğalıp son nefeste hüsn-i hâtime (güzel son) ile Allah Elçisi’nin sancağı altında gölgelene” diye hayır dua eder, hazır olanların hepsi “Âmin” deyip duadan sonra yeniçeri ve zenci Arap kapıcı Gülâbî Ağa’nın yakasını alıp “Yum gözünü” derler. Garip Gülâbî de uyur gibi göz yumup açıncaya kadar kendini Galata meyhaneleri içinde görüp,

“Bre hay medet, devleti aldırdım elden” diye iç sızısından köşe köşe gezip sonunda bir meyhaneye girince görse ki bir alay yeniçeri sarhoşları,

“Gel pîrim bir dolucağımızı iç” diye meclise davet eder. Fakir Gülâbî Ağa önceden Ayasofya Çarşısı’nda arkadaşı olan sipahiden dönme yeniçeri ile bozahaneye girmişlerdi.

Fakir Gülâbî bunları da ona kıyas edip üç günden beri aç adam meyhane yemeğine girip açlığını giderir, ama yine bu harabatî erenlerine güvenip bunlardan yardım ister. Akşam vakti yakın olup Galata’dan bir kayığa binerek Unkapanı tarafına geçip Gülâbî Ağa’ya bir testi şarap verip yükletirler. “Bu beni imtihandır” diye inanarak bir testi şarap ile akşam vaktinden sonra bir tenha sokakta Gülâbî Ağa’nın başından sarığını, eyninden samur kürkünü alıp,

“Seni öldürürüz, elbette bu şaraptan içersin” diye zorlayarak dayanılmaz tekliflerde bulunurlar. İster istemez o inançlı ihtiyar bir kadeh şarap içince “Yâ Allah” diye o an çıplak olup evine gelir. Artık evinden taşra çıkmayıp dünya ilgilerinden el çekip halktan uzaklaşmış bir câzibe sahibi büyük adam idi. Unkapanı’nın iç yüzünde kuyumcular içinde oturup sarayında gelen ve gidenlere nimeti öyle bol idi ki bu kadar büyük nimet ve bu kadar harcanan malın nereden hâsıl olduğuna bir kimsenin aklı ermemiş idi.

Merhum Gülâbî Ağa’nın Ayasofya Camii içinde Kırklar Makamı adlı yerde başından geçenleri bizzat kendilerinden dinleyip münasebet düştüğü için buraya kaydettim.

Hadis *“Yalancı, her işittiğini söyleyen kimsedir.”*

Ayasofya makamlarını bildirir

Havarîler Makamı: Yukarı katın doğu tarafında.

Hz. Akşemseddin akamı: Terlerdirek yakınındadır.

Terlerdirek ziyaret yeri: Bu terleyen direk hakkında nice dedikodu vardır ki yaz ve kışta gece gündüz terleyip durmadadır.

Ayasofya Camii’nin geride kıble kapılarının batı tarafı bitimindeki kapının iç yüzündeki bucakta dört köşe tek parça bir beyaz mermer uzun sütundur ki boyu 11 arşındır. Aşağısında bir adam boyu bakır kaplıdır. Yine böyle iken daima terler durur. Bir söylentide “Temelinde tılsımlı define var” derler. Başka bir söylentide “Kalede kuşatılmış olan Yâvedûd Sultan’ın yakıcı âhının sıcaklığından hâlen terler” derler. Bir söylentide “Hz. Peygamber’in ağzı suyuyla bütün kireç bu sütun altında karıldığı için hâlâ onun rutubeti etkisinden terler” derler. Garip seyirliktir.

Terlerdirek’in hassaları: Bir adam baş ağrısına tutulsa, bu direğin terinden başına sürse Allah’ın izniyle şifa bulur.

Diğer hâssası: Bir adam zahîr hastalığına tutulup yüreğinden kan gitse Terlerdirek terinden yalasa Allah’ın emriyle kurtulur.

Üçüncü hâssası: Bir adamı sıtma tutsa Terlerdirek dibinde kaplı olan bakırın ara ara yerlerinde delikler vardır, oradan birkaç parmak toprak yalasa Allah’ın emriyle kusup kurtulur, gayet denenmiştir.

Kıblekapısı Makamı: Bu kutlu kapının kanatları Hz. Nuh’un gemisi tahtası olmak ile bütün deniz tüccarları o kapı dibinde iki rekat hacet namazı kılıp ellerini kapı tahtasına sürüp Nuh Necî ruhuna bir *Fâtiha* okuyup sefere çıkarlar.

Ayasofya kuyusunun hassası: Bir adam yüreği oynamasına ve hafakan hastalığına tutulsa üç cumartesi Ayasofya içindeki kuyunun suyundan seher vakti aç karnına üç kere içse Allah’ın izniyle kurtulur.

Altın topun hassası: Bir kimse unutkanlığa uğrayıp işittiği hatırında kalmaya. Gerektir ki Ayasofya kubbesinin ortasında asılı olan altın top altında yedi kere sabah namazını kılıp üç kere *“Allâhümme yâ kâşife’l-müşkilât ve yâ alime’s-sırrı ve’l-hafiyyât”* deyip her vakitte yedişer siyah üzüm yese Allah’ın emriyle zeki, necip ve ergin ola ki duyduğu sözler içinde taşa işlenmiş nakış gibi ola, zira bu kubbe Hz. Peygamber’in ağzı suyuyla tamir olunmuştur. Altında bir kere ibadet edenin

dünya ve ahiretle ilgili hayır istekleri Allah'ın izniyle yerine gelir. Hatta Akşemseddin oğlu Hamdi Çelebi'ye Göynük kasabasında o kadar bunaklık gelir ki bir adam kendine selâm verse, kâğıda bir selâm lâfzı yazmış, ona bakıp "Aleyküm selâm" der imiş. Bütün hekimler çare bulmada âciz kalmışlar. Ta bu derece unutkanlığa tutulmuştur. Sonunda Akşemseddin hazretlerinin öğretmesiyle Hamdi Çelebi Ayasofya'ya gelip yedi kere anılan top altında sabah namazını kılıp yazılan duayı her sabahın üç kere okuyup yedişer tane siyah üzüm yiyince Allah'ın emriyle unutkanlık hastalığından kurtulmuş ve *Yusuf u Züleyhâ* telifine başlayıp yedi ayda tamamlamak nasip olmuştur. Sonra kıyafetnâme yazdı ki hâlâ *Hamdi Çelebi Kıyafetnâmesi* dünyaca ünlü bir eserdir. İnsanoğlunun yaratılması hakkındaki manzum eseri de çok değerlidir.

Soğukpencere Makamı: Ayasofya'nın kıble tarafında Hünkârkapısı'nın iç yüzünde kuzeye açık can rahatı bir penceredir ki daima orada hafif rüzgâr esip insana hayat verir. Dışındaki İrem Bağı'nın hoş sesli bülbülü nağmelerinden insana ruh gıdası hâsıl olur. Gönül açan bu yerde fethin ilk günlerinde Hz. Akşemseddin, Cerîrî Tefsiri dersini hayrına öğrencilerine öğretti. Burada Kur'an okuyan ve diğer ilimlerle uğraşanların öğrenimini tamamlamaları için hayır dua etti. Hâlen burada bir kere *Bismillâh* diyen mahrum kalmamıştır. Böyle bir güzel makamdır. Hatta üstadımız kurrâ sahibi Evliya Efendi bu Soğukpencere'de Kur'an'da aşere ve takribi öğrencilerine okutup nice bin insan bu yerde kurrâ sahibi olmuştur.

Hz. İsa Beşiği Makamı: Yukarı katın doğu tarafında bir köşede kırmızı renkli bir mermer tekne gibi bir beşiktir. İsyankâr kadınların çocukları sakat ve hasta olsa, çocukları bir an bu beşikte kosalar inançları sebebiyle Allah'ın izniyle Mesih makamında şifa bulurlar.

Hz. İsa'nın yıkandığı yer: Yine İsa beşiğine yakın dört köşe bir taş teknedir. İsa Peygamber Meryem Ana'dan doğunca Meryem Ana Hz. Mesih'i bu teknede yıkamıştır. Eski Kostantin bu beşiği ve yıkanma teknesini Kudüs'ün güney tarafında Beytüllahm'den getirdiği muhakkaktır, ama hakir Beytüllahm'de İsa'nın yıkandığı tekneyi gördüm, ama bu Ayasofya'daki İsa'nın yıkandığı tekne içinde sakat olan çocukları bir kere yıkasalar sakatlığı ve hastalığı gidip sanki İsa demine mazhar olup hayat bulur, dünyaca meşhur bir taş teknedir.

Yedilerkapısı Makamı: Yine yukarı katın doğu tarafında büyük bir kapıdır, ama kanatları tahta değildir. Nakışlı ibret verici beyaz mermer kapı kanatlarıdır, yeryüzünde benzeri yoktur. Dünya seyyahları ve âdemoğlu mimarlar içinde meşhur olmuş bir ibret verici kapıdır. Daima Yediler orada ibadet eder.

Nurlu taşlar seyirliği: Yine yukarı katın doğu tarafında beş altı parça ince, türlü türlü biçilmiş taşlar vardır. Dünyayı aydınlatan güneş felek burcundan doğduğunda ışığı bu renk renk taşlara vurunca her taştan bir tür güneş ışık verip insanoğlunun gözü bakmaya takat getiremez. Sözün özü fakirler kâbesi olan Büyük Ayasofya'nın dışında ve içinde binlerce ziyaret yeri yüce makamlar var, ama bildiğim bu yazılan güzel makamlar olduğu için yazıldı. Ayasofya'nın bütün imaretlerinin üzerleri baştan başa saf mavi kurşun ile örtülüdür. Bu kadar bin yıldan beri kurşunu bozulmamıştır, zira Ayasofya kurşunu içre nice bin kantar altın vardır, onun için bozulmaz.

Sonuç: Bu Ayasofya'nın kuruluşunda bütün incelikleri bilen usta mühendisler hayran olup diller anlatımında ve kalemler yazımında (---) beyt:

Re'eynâ câmiü'd-dünya cemî'an

Velâkin mâ-re'eynâ misle hâzâ

Daha sonra Fatih Sultan Mehmed bu Ayasofya'yı tamir edip cennet benzeri bir beytullah (Allah evi) ettikten sonra Kadırga Limanı yakınında,

Küçük Ayasofya Camii'nin özellikleri: Kostantin'in anası Aline (---) tarihinde yapmıştır. Sanki aynen Ayasofya tarzında bir cami olduğu için Küçük Ayasofya derler. Kıble kapısından mihraba kadar uzunluğu (---) ayaktır ve genişliği (---) ayaktır. Toplam (---) adet çeşit çeşit sütun üzere kurulu, kurşun örtülü yüksek bir kubbedir ve (---) kapısı, bir tabaka tek minaresi ve avlusu çevresinde odalar ile süslenmiş eski bir mabettir ki Fatih'in hayratıdır.

Zeyrekbaşı Camii'nin özellikleri: Kostantin'in (---) yapısıdır. Hz. Yahya ruhu için yapılmış büyük bir camidir ki Hıristiyanlar zamanında adına Sen Covaniye Manastırı derlerdi. Hâlâ Hz. Yahya'nın mübarek cesedi Malta elinde olduğundan Malta'ya Sen Covaniye derler.

Malta kâfirleri Mısır İskenderiyesi'nden çıkıp İspanya keferesi elinde Kudüs kalmıştı. O devirde Malta Arapları İskenderiye'den Akka Kalesi'ni kuşatıp ardından Kudüs yakınında Beyt-i Sabastiyye adlı köyün kilisesinde Hz. Yahya'nın mübarek cesedi o kilisede tap-taze dururdu. Mübarek başları Şam'da Ümeyye Camii'nin ta ortasındaki mağarada altın sini içinde durur. Daha sonra Malta kâfirleri Sabastiye'den Yahya'nın cesedini alıp Akka'ya getirip orada mücevher sanduka içine koyup onu kendilerine rical-i gayb (aziz) edinip onun adıyla her diyarı yağmalayıp yardım görürler. Onun için Malta kâfirine bütün Hıristiyan ulusları saygı gösterip itibar ederler. Hâlâ Haçlı sancaklarında Yahya Peygamber'in Sen Covan adıyla suretini yazıp sancak taşırlar.

Hz. Yahya, Hz. İsa'nın annesi tarafından yakın akrabası olması dolayısıyla Kostantin'in annesi bu Zeyrekbaşı'ndaki camii inşa edip Hz. Yahya ruhuna bağışladığı için Sen Covani Manastırı derlerdi. Dört tarafına başka kale duvarı, bir su sarnıcı ve 3 bin patrike odalar yapıp mamur etmişti.

Fetihten sonra Sultan Mehmed cami yapmıştır. Küçük ve büyük toplam 46 kubbedir ve (---) adet değerli sütunlardır. Kıble kapısından ta mihraba kadar uzunluğu (---) ayaktır ve genişliği (---) ayaktır.

Bir düzgün minaresi ve (---) kapısı vardır, ama bu camiin kubbeleri toloz kemerleri içre altın yaldızlı çeşit çeşit resimler var ki görenler hayran olur. Bir tepe üzere yapılmış, cihan gören yüce bir camidir. Kısacası, Fatih'in saltanatı zamanlarında İstanbul içre kendileri, vezirleri ve diğer makam sahipleri 6.670 büyük kiliselerin mihraplarını çevirip Müslüman secdegâhı etmişlerdir ki hâlen bakımlı ve ibadet edilen camilerdir.

Bizzat kendileri için Anadolu tarzı güzel bir cami yapmaya başladığında ilk önce Karaman Çarşısı içinde Irgat Hamamı'nı 40 günde yaptı ki bütün usta ve ameleler her gün yıkanıp sonra hizmet edeler, diye bu hamamı yaptı. Hâlâ Irgat Hamamı adıyla meşhur tatlı bir hamamdır.

Fatih Sultan Mehmed Han Camii'nin vasıfları

Bütün Osmanoğlu ülkesinde ne kadar hendese ilminde yetişkin mimar, usta ve taş ustası var ise İstanbul'a toplayıp nice bin büyük velilerin duasıyla temeline başlandı, sene 862 [1458]. Tamamlanmasına tarih sene 875 [1472-73].

İmaretin bitimine bu mısra tarihtir:

Şeyyede şeyyedullâhu erkânehâ

Bu yüksek cami ve benzersiz mabet, İstanbul şehrinin ta ortasında iki Karaman arasında bir yüksek yerde yapılmıştır. Eski zamanda bu güzel camiin yerinde (---) adlı kralın garip bir kilisesi vardı. Kayser ülkesinde Ayasofya'dan sonra öyle bir sanatlı yapı yapılmamıştı. Depremden yıkılınca Fatih Sultan Mehmed Gazi ayağının uğuruyla temelini yeraltına kadar indirerek eski yapının adını sanını kaldırıp Mehmed Han Camii'ni yaptı.

Fatih Camii'nin şekli: Bu camiin sağ ve solundan (---) basamak taş merdiven ile çıkılır. Yerden ta çatısına kadar usta arşını ile 87 arşındır. Yeryüzünden kapısına kadar dörder arşın boyu yüksektir.

Dört büyük ayak üzere göklere ulaşmış yüksek bir kubbedir ve mihrap tarafında da yarım kubbe vardır. Sağında ve solunda iki somaki direkler var ki ibret vericidir. Mihrabı, minberi, hünkâr mahfili ve müezzinler mahfili beyaz mermerden sade güzeli eski tarz sanattadır. Nurlu kubbesi içinde iki tabaka kandiller ile süsleyecek katları vardır. Mihrabın sol tarafında Cübbe Ali hazretlerinin külâh gibi dilim dilim bir sancağı vardır.

Kıble kapısından ta mihraba kadar bu camiin uzunluğu (---) ayaktır ve genişliği (---) ayaktır. Cami içinde kandillerden başka asılmış avizeler yoktur. Ancak dua kabul olacak ruhaniyetli camidir, zira yapıldığında yapı ustası ve amelelerden başka millet hizmet etmemişlerdir. Bütün hizmetçileri Müslüman idi. Hâlen kutlu kapısından içeri Yahudi ve Hıristiyan girmemiştir. Bütün hizmetçileri yıkanıp hizmet ederlerdi. Gaza malından yapıldığı için ruhaniyet vardır. Hâlâ hâl sahibi kimselerden boş değil bir nazargâhtır.

Kıble kapısından dışarı çıkarken sağ tarafta dört köşe beyaz mermer üzere altınlı ve lâcivert ile Hattat Demirci kulunun celî yazısıyla yazılan hadistir: *"Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir."*

Dört köşe avlusunun uzunluğu ve genişliği (---) ayaktır. Sağında, solunda ve bir de kıblesi kapısında (---) basamak taş merdiven ile çıkılır. Avlunun dört tarafında yan sofaları üzerinde çeşit çeşit ibret verici bukalemun renkli sütunlar var ki insan hayran olur. Hatta avlunun kıble kapısının iç yüzündeki ebrî sütun üzerinde Allah'ın izniyle taşın dalgalarında yün hırkalı Mevlevî külâhlı ve eli yelpazeli bir derviş sureti vardır sanki canlıdır. İnsanların seyirliğidir ki Yaratıcı öyle yaratmıştır.

Bu avlunun ta ortasında bir abdesthane havuzu vardır. Dört tarafında sekiz direk üzere bir ölçülü levhalı kurşun ile örtülü yüksek bir kubbedir. Bu havuzun dört tarafında göklere baş çekmiş minarelere denk uzun yeşil serviler var ki sanki her biri yeşil melektir.

Camiin sağında ve solunda birer tabakalı taş ile yapılmış yüksek minareleri var ki seyre değer. Her biri (---) basamak yüksektir. Avlunun dört tarafında (---) yüksek kubbedir.

Avlunun zemini öyle renk renk mermerler ile döşenmiştir ki sanki mînâ mermeridir. Avlunun dört tarafındaki pencerelerin dış eşikleri üzerinde olan kitabeler içinde yeşil somaki üzere ham beyaz mermer ile Yakut-ı Mu'tasımî tarzı hattıyla Fâtiha suresi yazılmıştır ki İslâm diyarında bu şekilde mermer üzere Yakut hattı görülmemiştir.

Anılan güzel havuz üzere yetkin usta, hünerini göstermek için sarı pirinçten bir tür şebeke kafes örmüştür ki bu da insan becerisi değildir. Büyük havuz içinde sanatlı bir mermer kadehten türlü türlü fıskiyelerden su akıp gece gündüz adam boynu gibi fışkırıp akmadadır. Yuvarlak havuzun dört tarafındaki pınarlardan bütün kalabalık cemaat abdest yenileyip hayat suyundan içip susuzluklarını giderirler.

Sözün özü o yüksek sütunlu yapının tamamlanmasına çok çalıştılar. Lâcivert büyük kubbenin yükselmesini, Hayyâm-ı Mînâ adlı yüksek, hoş ve gönül alan bina ettiler ki anlatımında dil kısa kalır.

Bu camiin mihrabı önünde cennet bağından nişan verir bir İrem bağı içinde Fatih Gazi'nin ve ehlinin nur dolu türbeleri vardır. Ondan başka camiin üç tarafında büyük bir ova gibi avlusu vardır ki sekiz yerde kapıları vardır. Avlunun iki tarafında bahçeler vardır, ondan hariç camiin iki tarafında Semaniye medreseleri vardır. Toplam (---) odalardır ki öğrencilerle doludur. Onlardan dışarı anayol aşırı medreselerin iki tarafında suhte tetimmeleri vardır. Onlar da öğrencilerle doludur.

Bir aşevi, bir şifa evi, büyük bir misafirhane, eski bir hamam ve bir sıbyan mektebi ile bezenmiş camidir ki yüksek bir yerden bu lâtif camiin dört tarafında olan imaretlere ibret bakışıyla baksan, halis saf kurşundan göm gök bir imaristandır ki parlayıp durur. Bu eserlerden başka koca Fatih nice bin imaret ile İstanbul şehrinin içinde ve dışında nice büyük eserler yapıp İstanbul'u mamur etti.

Mimarbaşı ile Fatih'in mahkemede yüzleştiklerini bildirir

Fatih, bir kızgın Cem-cenâb padişah olduğundan camii yapan mimarbaşıyı azarlayıp,

"Benim camimi niçin Ayasofya kadar yüksek etmeyip benim birer Rum haracı değer sütunlarımı kesip camimi alçak ettin" deyince mimar,

"Padişahım İstanbul'da deprem çok olup metanet üzere dünyanın sonuna kadar dursun, diye iki sütunu üçer arşın kesip Ayasofya Camii'nden biraz alçak ettim" diye özür buldu.

"Özrü kabahatinden büyüktür" diye Fatih aman vermeyip mimarbaşının iki elini bileklerinden kesti.

Ertesi gün Mimarbaşı çoluk çocuğuyla İstanbul mollası olan (---) hazretlerinin huzuruna varıp Fatih Gazi'den şikayet edip,

"Kanun önünde yüzleşmeyi isterim" deyince derhâl (---) hazretleri kethüdasını Fatih'e gönderip mahkemeye davet eder. Hemen Fatih,

"Emir Resul-i mübinin şeriatınındır" deyip kaftanını giyip kemerine bir bozdağan topuz alıp şeriat kapısına yüz sürerek gelip selâm alıp verilip yüksek yerde oturmak isteyince kadı hazretleri,

"Oturma beyim, hasmınla yüzleşip ayak beraber durun" dedikte mimarbaşı davaya başlayıp:

"Sultanım, ben bir yetkin usta mimar ve mühendis idim. Bu adam, 'Benim camimi niçin alçak edip iki direğimi kestin' diye iki ellerimi kesip beni işimden gücümden ve kazancımdan alıkoyup çoluk çocuğumu beslemeye gücüm kalmadı. Emir şer-i şerifin" deyip susup durdu.

"Beyim ne dersin, bu adamın ellerini siz mi kestiniz?" deyince hemen Fatih,

"Vallahi sultanım, bu adam benim bir Mısır haracı değer sütunlarımı kesip camim şöhretsiz olup, alçak olduğu için ellerini kestim. Emir şer-i şerifindir" dedi. Kadı hazretleri,

“Beyim şöhret afettir. Cami sahrada ve açık olsa ve alçak olsa ibadete engel değildir. Senin taşın mücevher dahi olsa kıymeti yine bir taştır. Ama bir adam melekten üstün, kırk yılda yetişir. Kanuna aykırı elini kesip öfkelenmişsiniz. Bu adam kazançtan kalıp şimden gerü işi cima etmek olsa gerektir. Çoluk çocuğu çok olup geçimleri şer’an senin üstüne lâzımdır. Ne dersin beyim?” deyince hemen Sultan Mehmed,

“Emir şer’in [kanunun]” deyince kadı hazretleri,

“Kanunun emri budur ki mimar dava etse şer’an sizin de elleriniz kesilir. Zira şer-i şeriften izin almadan kanunsuz iş edenin şeriatın emri ile hakkından gelinir” dedikte Fatih,

“Sultanım Müslümanların beytülmalından yetecek kadar maaş verelim” deyince hemen molla,

“Hayır beytülmale gadretmen. Bu iş kanunsuz olmuştur, kabahat sizindir. Siz kendi maaşınızdan bu yaralıya her gün onar akçe verirsiniz” diye hükmedince Fatih,

“Yirmişer akçe olsun. Ama elini kestiğimi bana helâl etsin” dedikte Mimarbaşı teselli olup,

“Dünyada ve ahirette helâl olsun” diye günlük yirmişer akçenin berat hüccetini alıp gitti.

Sultan Mehmed de davanın bittiğine dair hüccetleri alıp dava ve kavgadan kurtulunca hemen kadı hazretleri,

“Padişahım mahkemeye hoş geldin, o mahalde davacın var idi. Şeriatın gerektirdiği şey şeriat önünde davacın ile beraber olmaktır. Onun için sana tazim etmedik, şimdi sana tazim farz mesabesindedir” diye posta oturmasını teklif ettiler. Hemen kızgın Sultan Mehmed,

“Efendi, eğer bu sultandır diye beni koruyup mimara gadredeydin şu topuz ile seni ezerdim” diye eteği altından topuzu sapıyla gösterdi. Kadı hazretleri,

“Eğer beyim sen dahi benim şer’ile hükmettiğime razı olmayıp zerre kadar şeriattan ayrılsaydın, şu post altındaki ejdere seni helâk ettirirdim” diye postu açınca Allah’ın emriyle post altından bir ejderha fışkırıp ağzından ateş saçarken Molla hazretleri ejdere “Epsem ol” diye hitap edip postu yine örttü. Hemen Sultan Mehmed, kadı hazretlerinin mübarek elini öpüp hayır dualarıyla şereflenip sarayına gitti. Böyle şanı büyük bir padişah iken şeriat kadısına gelip itaat etti.

Sonra mimarın baş yardımcısı Abdal Sinan mimarbaşı olup bu camie nice ek binalar yaptı.

Daha sonra Ali Kuşçu adlı yıldızlar ilminde ünlü bilgin gelip bu Fatih’in camii avlusunun içinde Boyacılarkapısı yanında Müslüman çocukları için Kur’an eğitimi yapılan bina önünde anılan Ali Kuşçu *“Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmez misin?”* [Furkân, 45] âyeti üzere dört köşe bir beyaz mermer içre bir mîkat [güneş saati] yapmıştır ki yeryüzünde benzeri yoktur. Bu gönül açan camii, Fatih bu yazıldığı üzere tamamlayıp cihan süsü bir padişah olup padişahlıkları zamanında Osmanoğulları ülkesi mamur oldu.

Fatih Gazi’nin saltanatları zamanındaki fetihlerini bildirir

İlk başta Tuna Belgradı’nı kuşatıp fetihsiz döndü.

Mora Adası’nda Gördös Kalesi, Misistre Kalesi, Kostantiniyye Kalesi, Atina Kalesi ve Eğriboz Kalesi, 875 [1470-71].

Avrathisarı, Alacahisarı, Belgrad yakınında Havale Kalesi, Semendire Kalesi, Silifke, Mut, Varsak Karahisarı Kalesi, Germiyan vilâyetinde Kütahya Kalesi, Karaman’da Ermenak Kalesi, Kalonhisarı ve Kefe Kalesi sene 880 [1475-76].

Germiyanoğlu Kalesi, Sudak Kalesi, Kerç Kalesi, Balıklağa Kalesi ve Menkub Kalesi. Bu Kefe’den beri anılan kaleler Kırım adası çevresindedir.

Karaboğdan vilâyetinin fethi sene 881 [1476-77].

Ayameki ve Pulya Adası ve bazı kaleler sene 880 [1475-76].

Karaman vilâyetinin fethi, sene 882 [1477-78].

Samsun, Sinop ve Trabzon kaleleri 865 [1461] senesinde fethedildiler.

Rumeli’de Arnavut İskenderiyesi fethi, sene 883 [1478-79].

Uzun Hasan Cengi, sene 878 [1473-74].

İlbasan Kalesi sene 871 [1466-67].

Kısacası padişahlığı zamanlarında 77 sancak yerler fethedilip sonunda Hicret’in 886. senesinde [1481] Maltepe yakınında vefat etti. Mübarek cenazesini Üsküdar’dan İstanbul’a geçirip camiin mihrabı önündeki cennet-mekân yuvasında gömdüler. Saltanat müddeti [Hicrî olarak] 31 ve ömürleri 51 senedir.

Sonra taht Sultan Bayezid’e nasip olup İstanbul’u tamir ederken Tanrı’nın hikmeti gök kazası olup İstanbul içinde yedi gün altı gece büyük bir deprem olup Galata Kalesi’nin nice yerleri yıkıldı. Sonra tamir olunup Yağkapanı’nın kapısı üzere Mimar Murad dört köşe bir mermer üzere celî yazıyla yazmıştır, ama gerçekten sikkeyi mermerde kazmıştır. Tarih:

În hisar-ı refi’ kez sengîn

Hasmrâ ber-teneş rasîd sal’a.

Ve zamân-ı şehî ki rü’yet-i û

Ez kamer mihterest der tal’a

Çün meremmet şüd û be-vakt-i şerif

Şüd müverreh imâret-i kale.

Sene (---).

Bu depremden yıkılan yerler padişah fermanı ile 60 günde tamir olundu. “Madyan oğlu Yanko zamanından beri böyle büyük bir deprem olmamıştır” diye yazmışlar.

Sonra Bayezid-i Veli İzmit sancağında Geyve adlı kasabada Sakarya Nehri üzerine 14 göz büyük bir köprü inşa ettirmiştir ki her bir kemeri samanyolundan nişan verir bir sağlam köprüdür.

Sonra Osmancık şehrinde Kızılırmak üzere 19 kemer bir köprü yaptı. Saruhan diyarında nehri Gediz Nehri üzere 19 kemerli bir köprü yapmıştır ki dünyaca meşhur ebem kuşağından [gökkuşağı] nişan verir bir köprüdür. Sonra İstanbul içinde camiinin yapımına başladı. Sekizinci selâtin camii,

Sultan Bayezid Han-ı Veli Camii’nin vasıfları

İstanbul içinde Eski Saray yakınında temelini attığı güzel camiin yapımına 903 [1497-98] senesinde başlandı ve 911 [1505-06] senesinde tamamlandı. Bu cami-i şerifin vasıfları hemen bu padişahın yüce babası İstanbul fatihi Sultan Mehmed Han Gazi’nin anlatılan camii vasıflarına yakındır. Ama bu camiin iki düzgün minaresi birer şerefeli olup camie bitişik değildir. Camie bitişik sağ ve solunda yolcular için iki adet misafirhane yapılmış, minareler onlara bitişiktir. Daha sonra o misafirhaneleri camie katılarak cami iki taraftan da genişledi.

Kıble kapısından ta mihraba kadar zergerdan ayak ile (---) ayaktır ve eni sağ ve solundan (---) ayaktır. Eni boyundan uzun olmuş olur. Zira anılan bu haneleri katmışlardır.

II. Bayezid yani Bayezid-i Veli Camiinin şekli: Öncelikle dört yüksek ayak üzere göklere baş uzatmış yüksek, yuvarlak bir kubbesi vardır. Kıble tarafında mihrap üzerinde ve kıble kapısı üzerinde yarım kubbeler de büyük kubbeye eklenmiştir.

Camiin sağ ve solunda iki hünnap renginde somaki sütunları var ki benzerleri meğer Mısır'da Sultan Kalavan Camii'nde ola. Bu sütunlar üzerinde cami içinde iki kat kandil takacak çemberler ile bezenmiş süslü bir camidir.

Bu camiin sağında Osmanoğlu padişahlarının cuma namazı kılacakları yüksek bir makam yapmışlar ki benzersizdir.

Daha sonra Sultan İbrahim Han (---) tarihinde bu mahallin üç tarafına altınlı ve yaldızlı şebeke kafesler yapmış, sanki cennet bahçesi kafesi oldu. Mihrabı, minberi ve müezzinler mahfili ham mermerden sade güzelidir. Mihrap üzere Hattat Şeyh yazısıyla (---) (---) (---) yazılmıştır.

5 kapısı vardır. Dış avlusunun dört tarafında yan sofalarında çeşit çeşit (---) adet sütunlar üzere (---) adet ters dönmüş tas gibi kubbeler vardır. Avlunun ortasında büyük bir havuzu vardır. Bütün cemaat orada abdest tazelerler.

Bu havuz üzerine Bağdad fatihi Sultan Murad sekiz beyaz mermer sütun üzere bir yüksek düzgün kubbe yapmıştır. Bu havuzun etrafında dört adet upuzun servileri var ki her biri tûbâ ağacına benzer.

Bu camiin temeline başlandığında mimarbaşı,

"Padişahım mihrabı nice koyalım?" diye sorunca Sultan Bayezid-i Veli mimara hitap edip,

"Ayağım üzerine bas" derler.

Mimar ayağı üzere basınca Kâbe-i şerifi görüp hemen mimar Bayezid Han'ın ayağına yüz sürüp mihrabı önce yaptı. Sonra Bayezid-i Veli yine mihrapta iki rekat hacet namazını kılıp hayır ile tamamlanması için hayır dua ederler.

Tamamlandıktan sonra ilk cumada nice yüz bin cemaat içinde Bayezid-i Veli buyururlar ki,

"Her kim ikindi ve akşam namazının sünnetini ömründe terk etmemiş ise o imamlık etsin" buyurduklarında denizler gibi kalabalık cemaat içinde ikindi ve akşam namazı sünnetini tertip üzere kılmış bir adam bulunamadı. Meğer kendileri tertip sahibi imişler.

"Elhamdülillâh seferde ve hazarda uzun müddet ömrümüzde biz bütün sünnetleri terk etmedik" diye imamlık ederler.

Tamamen helâl ve temiz mal ile yapıldığından gayet ruhaniyetli camidir. İstanbul'un çarşı ve pazarı içinde bulunduğundan gece gündüz binlerce cemaati olur. Defalarca meydana gelmiştir ki bir cemaat ikindi namazını kılıp selâm verdikten sonra bir cemaat de kamete başlayıp evvelki cemaate Âyetelkürsî okumaya engel olup başka cemaat tutar. Ta bu derece büyük kalabalık olur. Gece gündüz büyük havuzun muslukları kapanmayıp daima akmadadır, zira cemaatten bir an dinlenme yoktur.

Bu cami üzere daima nur iner. Mihrabı pencereleri önünde bir ok menzili bir İrem bağı var ki türlü türlü meyveler ile bezenmiş bağdır.

Mihrap tarafında anılan cennet-mekân sultanın yattığı yuvası ve nurlu mezarı safi ham mermer ve saf kurşun ile örtülüdür. Nur dolu mezarının çevresi Rıdvan cenneti bahçesinden nişan verir bir cennet bahçesidir.

Bu camiin iç avlusu dışında olan ova gibi büyük avlunun üç tarafında dükkânlar yapıp sanat erbabı ve esnaf ile bezenmiştir. Bir mutfak, bir aşevi ile süslenmiş ve misafirhaneleri ile bezeli bir avludur.

Bir fakir ve zengin çocukları için sıbyan mektebi, Kur'an öğretilen mektep ve dârülkurrâsı vardır.

Avlunun dört tarafında 6 kapısı vardır. Bu avludan dışarısı baştan başa türlü yüksek ağaçlarla süslenmiştir, ama çoğunluğu çeşit çeşit dut ağacıdır. Bu ağaçların gölgelerinde binlerce insan gölgelenip geçimlerini sağlamak için çeşitli şeyler satarlar.

Bu avludan dışarı büyük bir vadi vardır, Sultan Bayezid Meydanı derler, dört tarafı çeşitli dükkânlar ile süslenmiştir. Bir tarafında Bayezid Han'ın 70 kubbeli bir medresesi vardır.

Bu camiin nâzırı şeyhülislâmlar olmasından dolayı bu medresenin dersiâmı şeyhülislâmlardır. Haftada bir kere ders okutur. Talebelerine et ve aydınlatma için ayrılan paraları her ay gelir, zira gayet sağlam vakıftır.

Toplam 2.040 hizmetçileri vardır. Hepsinden muvakkitin aylığı vakfedenin şartı üzere fazladır, zira İslâm memleketlerinde ne kadar gemici ve denizci var ise hepsi Sultan Bayezid Han muvakkitine muhtaçlardır, zira cami-i şerifin kıblesi keramet keşfi ile doğru olduğundan bütün reislerin kıble-gösterir âletleri ve saat kufleleri bu cami mihrabında düzeltildiği için muvakkite muhtaçlardır. Bütün Frengistan'da yıldızlar ilmine sahip olan üstad kefereler, mîkâtlarını ve kıble göstericilerini Bayezid Han Camii'nde düzeltirler. Dünyaca meşhur bir sağlam mihraptır.

Bu mihraptan başka Sultan Bayezid-i Veli'nin fethettiği ülkelerde ve başka yerlerde toplam (---) altmış hutbe ve mihraba sahiptir. Emir Buharî Tekkesi ve Camii, Galatasarayı ve Camii Bayezid Han yapısıdır.

Kutlu zamanlarında olan fetihleri bildirir: İlk başta Moton ve Koron Kalesi fethi, Arkadiya, Kalamata, Kalavrata, Holumiç, Taraboliçe, Ballıbadra ve Anavarin kaleleri 906 [1500-01] senesinde fetholdu. Bu sayılan kalelerin hepsi Mora Adası'nın güney ve batısı tarafındaki kalelerdir. Yerinde birer birer anlatılır.

Sonra İnebahtı Kalesi'nin fethi sene 905 [1499-1500].

Kili ve Akkirman Kalesi fethi sene 889 [1484].

Tarsus ve Adana fethi ve Arnavutluk'ta Drac Kalesi ve Avlonya Kanyesi Kalesi fethi ve Kara Boğdan isyan edip haraca kesildi. Sene 918 [1512].

..... *(1 satırlık yer boş)*.....

Nice kaleler fethinden sonra oğlu Sultan I. Selim ile ikinci defada Çorlu ovasında cenk edip yenilirken bütün kul kendinden yüz çevirince Bayezid Han İstanbul'a gitti. Ardınca Selim Han İstanbul içre girip Yenibahçe adlı yerde çadır ve ağırlıklarıyla kondu. Bütün kul Selim Han'a tabi olunca Selim Şah müstakil şanlı bir padişah oldu. Babası Bayezid Han'ı Edirne yakınında Dimetoka Kalesi'ne ferman edip Edirne'ye bir merhale yakın Havsa kasabasına varınca Allah'ın emri ile Bayezid Han sene (---) vefat etti. Ölüm sebebinde dedikodu çok olup "Âh Cem Şah" diye ruhunu teslim etti derler. Bazıları zehirlenerek ölürken,

"Selim ömrün az olup gazan çok olsun" diye ruhu cennete gitmiştir, derler. Mübarek cenazesi anılan camii avlusunda gömülüdür.

Saltanat müddeti 33 sene, ömrü (---) sene.

Sonra oğlu I. Selim Şah müstakil padişah olup ilk gazası

İran ülkesi Şahı Şah İsmail'i Ahıska Kalesi altında Çıldır ovasında bozguna uğratıp 200 bin Kızılbaşı kılıçtan geçirdi. Bizzat Şah yedi atlı ile can kurtarıp Taclı Hanım Hatunu 300 cariyesiyle esire olup Defterdar Taczâde Cafer Çelebi'ye emanet kondu ve Âsitâne-i Saadet'e (İstanbul'a) getirildi.

Bu zaferle sonuçlanan seferde Kars, Ahıçka, Ardahan Kalesi ve çevresi, Hasan Kalesi, Erzurum, Bayburt, Canha (Gümüşhane) ve Kemah Kalesi, yine Kara Hamid, Diyarbakır ve kırk parça tabi kaleleri, Maraş sahibi Zülkadiroğlu Sultan Alâüddevle katlolunup 70 adet boybeyleri kelleleri ile Mısır Sultanı Gavrî'ye gönderildi.

Sonra Gavrî'ye Mısır üzere sefer olup Halep Kalesi 20 kalesiyle sene (---).

Şam Kalesi 42 parça kaleleri ile sene (---) fetholundu.

Trablusşam Kalesi 70 parça kalesinin bütün Dürûzî ve Rûzî kaleleri fetholdu.

Beytü'l-mukaddes, Gazzetü'l-Hâşim Gazze ve Remle 17 parça kaleleri ile fetholup bir sene Şam'da kışlanıp sonra sene (---) ayında Kakun Sahrasında Sultan Gavrî ile büyük cenk edip Gavrî Han bu gazada âhiret gerçeğine erip şehit olup bütün nekes Çerkez askeri kılıçtan geçip kılıç artıklarının ardlarınca Selim Han Mısır'ı kuşatıp tam (---) ay büyük cenk olup 922 [1516] tarihinde Sultan Selim *"şivey şivey"* sözü tarih olup 300 parça şehriyle ve 7 bin parça köyüyle Mısır Eyaleti'ni fethedip Hayre Bayı, Mısır hâkîmi ve Kemal Paşazâde Ahmed Efendi'yi kadıasker edip Mekke ve Medine zapt olunup Selim Han Hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerifeyn (Harem-i Şerif'in hizmetçisi) olup kılıcı arşa astı.

Daha sonra İstanbul'a gelip 926 [1520] tarihinde ömür yayını yastı. Temeli atılıp eksik kalan camiin mihrabı önündeki nur dolu kubbe içinde gömülüdür. Trabzon'da doğmuş ve orada şehzade hâkim olmuştu.

Saltanat müddeti 9 ve ömrü (---) sene. Tahta çıkışına tarih: *"Feyz-i ilâh"* ve diğer tarih *"Dayf-ı İlâh"* lafızları düşmüştür, sene 926 [1520]. Dokuz senede bin bir hutbesi okunup hâlâ mamur camilerdir.

Sonra yerine oğlu iman sahiplerinin yardımcısı ve koruyucusu, isyan edenlerin kafalarını kıran Osmanoğullarının onuncu sultanı, sultan oğlu sultan, İran ve Turan ülkelerini aşan Sultan I. Selim Han oğlu Sultan Gazi Süleyman Han müstakil padişah olunca Süleyman Han saygıdeğer babasının temelden eksik kalan camiinin tamamlanmasına gayret sarf etti.

Sultan I. Selim Han'ın Camiinin vasıfları

Kanunî Sultan Süleyman aziz babasının nur dolu mezarının yakınında babasının adıyla 927 [1521] senesinde başladı ve 933 [1527] yılında tamamladı. Bu cami İstanbul içinde Haliç'e bakan yüksek bir tepe üzerinde ibret verici yüksek bir camidir. Ancak diğer camiler gibi cami içinde yüksek sütunlardan bir eser yoktur. Hemen dört duvar üzere yüksek kubbelerdir ki hendese ilmine sahip olan ustalar gelip seyredip,

"Koca Mimar Sinan maharetini göstermiş" diye parmağını dudaklarına götürüp hayran olurlar.

Gerçekten dört duvar üzere göklerin altında böyle bir seyre değer kubbe yapılmamıştır. Bütün mühendisler bakıp hayran olurlar. Yapı ustası arşını ile ölçüp,

"Ayasofya kubbesinin yuvarlak çevresinden birer karış geniş yapılmıştır" diye anlatır ve tanımlarlar.

Gerçekten gök kubbeye denk eşsiz mavi bir kubbedir. Lâkin Ayasofya kubbesi bu kadar yüksek değildir. Boyu 58 arşın yüksekliktedir. Daha yüksek yapılmamasının sebebi ise, zemini gayet yüksek dağın üzerine yapılmıştır ve avlusunun sağ tarafında kefere zamanı su sarnıcı çok derin bir sarnıç vardır ve yine avlunun kuzeyi tarafında "Kırk Merdiven" adıyla bilinen elli dört basamak bir merdiven ile inilir bir uçurum yerdir. Bu iki uçurum ortasındaki tepe üzerine bu cami yapıldığından depremden emin ve korunması için sonunu düşünen sanatkâr Mimar Sinan camii alçak edip dört duvar üzere inşa etti.

Bu camiin uzunluğu ve genişliği (---) ayaktır. Müezzin mahfili sağ taraf duvarına bitişik (---) sütun mermer üzeredir. Minberi ve mihrabı beyaz mermerden sade-kâr mihraptır. Üzerinde (---) (---) (---) olunmuştur.

Camiin solunda (---) sütun üzere bir hünkâr mabethanesi vardır. Bunda da İbrahim Han tezhipli kafesler inşa etmiştir.

Kubbe etrafında mübarek gecelerde kandiller asacak bir kat tabaka vardır ve nice bin asılacak avizeler ile süslenmiş bir camidir. Bunlardan başka cami içinde bir alâmet yoktur.

Mihrap tarafındaki pencerelerin önünde Selim Han'ın nurlu türbesi bir İrem bağı içinde bülbüllerin feryadının yanık sesleri duyulur bir altıgen kubbedir.

Bu camiin 3 kapısı vardır, ama kıble kapısı daima açıktır.

Bu camiin sağında ve solunda camie bitişik yolcu misafirhaneleri vardır. Sağ ve solunda birer şerefeli iki adet minareleri de diğer minareler gibi yüksek değillerdir. Boyları (---) basamak merdivendir.

Avlusu beyaz ham mermer ile döşeli üç kapılı ve dört tarafında yan sofaları üzere (---) çeşit çeşit sütun üzere hurde (---) adet kanatlardır, (---) adet pencerelerdir ve (---) adet camlardır.

Avlunun ortasında bir abdest havuzu ve fıskiyeleri daima havalanıp Müslüman cemaat abdest yenilerler. Hayat suyundan nişan verir bir tatlı suyu vardır. Bu havuz üzerine de IV. Murad Han sekiz sütun üzere bir sivri kubbe yapmıştır. Havuz çevresinde dört servi ağacı vardır.

Bu avlunun dışındaki büyük bir avlu türlü türlü ağaçlarla süslenmiştir. 3 kapısı vardır. Kıblesinde Türbekapısı, batıda Çarşıkapısı, kuzeyinde Kırkmerdivenkapısı.

Çarşıkapısı dibinde Çukurbostan'a bakan büyük bir kubbe sıbyan mektebi, bir imareti, âlim ve suhtelere aşevi ve bir misafirhane vardır. Ancak hamam bu daireden 300 adım uzaktır *vesselâm.* Başka medrese ve hastahane gibi yapılar yoktur. Beşinci selâtin camii,

Kanuni Sultan Süleyman ve Kanunnamesi

Sultan Süleyman Camii'nin vasıfları

951 [1544-45] tarihinde başlanıp 963 [1556] tarihinde tamamlanmıştır ki tarif edilmeye ve anlatılmaya ihtiyacı olmayan ibret verici bir camidir. Tarih:

Kâle abdün âbidün târihahu

Ma'bedün lillâhi vescüd vakterib.

(Sene 963) [1556].

Yazar bilginlerden tarih yazan ve o vecihle sikkeyi mermerde kazan fâzıl tarihçiler övgü yazmada âcizliklerini ve eksikliklerini itiraf ederler, ama bu hakir Evliya, cüret edip elden geldiği kadar bu benzersiz camiin övülmesine cesaret edelim.

Önce zemini daha önce Fatih'in yaptığı Eski Saray'ın yarısını bölüp Süleyman Han bu camii denize bakan yüksek bir tepe üzere benzersiz bir cami yaptı. Bütün Osmanoğulları ülkesinde ne kadar bin becerikli usta mimar, yapı ustası, işçi, taş yontucu ve mermer ustası var ise toplayıp üç sene tam üçer bin ayağı bağlı forsa temelini yerin dibine indirip dağ delicilerin kazma vuruş sesleri yerin dibindeki dünya taşıyıcısı olan öküz duyardı. Ta bu mertebe yerin dibine kadar kazıp sonra temeline rıhtım yaparak üç senede binanın temeli yeryüzüne çıkıp belli oldu.

Sonra bir sene hâli üzere durup başka temellere ve çeşitli taşları tıraş etmeye başladılar. Bir seneden sonra Sultan Bayezid-i Veli'nin mihrabı peresesine (hizasına) göre mihrap konup dört tarafındaki duvarların kubbe kemerlerine kadar üç senede bitirdiler. Sonra dört sağlam ayak üzere yüksek kubbeyi yaptılar.

Süleymaniye Camii'nin tarzı ve şekli: Bu büyük camiin mavi kubbesinin en tepesi Ayasofya kubbesinden yuvarlak ve 7 arşın yüksek, cihanı seyreden bir kubbedir. Bu benzersiz kubbenin dört ayağından başka camiin sağında ve solunda dört adet somaki mermer sütunlar var ki her biri onar Mısır hazinesi kıymet eder. Yine Mısır diyarında (---) şehrinden Nil ile İskenderiye'ye oradan Karınca Kaptan sal gemilere yükleyip uygun havayla İstanbul'da Unkapanı'na getirir. Oradan Vefa Meydanı'na, oradan Süleymaniye Camii'nde Karınca Kaptan dört adet sütunları Süleyman Han'a teslim ettiğinde Beyt:

Karıncalar budun çekmiş çekirgenin Süleyman'a

Size layık nemiz vardır kabul eylen fakîrâne

dediğinde Süleyman Han hoşlanıp hizmeti karşılığında Karınca Kaptan'a kadrince Yılanlı Adası ve Rodos Adası sancağını ihsan eder. Ama Tanrı bilir öyle dört somaki kırmızı renkli, cihanın dört köşesinde benzeri yok ellişer arşın yüksek güzel direklerdir.

Büyük kubbenin mihrap üzere yarım kubbe ve kıble kapısı üzere yine yarım kubbe ile yapılmıştır. Ama yazılan sütunlar üzerinde yarım kubbeler yoktur. Sütunlara ağır yük olmaması için üstad Mimar Sinan billur, necef ve moran camlar etmiştir ki hepsi (---) moran camlardır.

Mihrap ve minber üzere olan renk renk camlar Sarhoş İbrahim'in işidir ki bunun da övülmesinde zayıf insan aciz kalır. Öğle vakti olduğunda bu camlara âlemi aydınlatan güneşin ışığı vurunca camiin içi aydınlanıp bütün cemaatin gözbebekleri kamaşır. Her parça cam nice kere yüz bin parça çeşit çeşit küçük camlar ile çiçekler ve *Esmâü'l-hüsnâ* yazıları ile süslenmiş olup kara ve deniz seyyahları içinde övülmüştür ki felekte benzeri görülmemiştir.

Gerçi mihrabı, minberi ve müezzin mahfili beyaz ham mermerdendir, ama usta mermerci (---) ince sütun üzere bir müezzin mahfili yapmıştır ki sanki cennet mahfilidir. Ham mermerden yüksek bir minberi ve sürahi tacı var ki benzeri sanki Sinop Camii minberi ola. Mihrabı sanki Hz. Süleyman mihrabıdır ki üzerinde Karahisarî hattıyla *"Küllemâ dahale aleyhâ Zekeriyya'l-mihrâb"* [Âl-i İmrân, 37] ayeti lâcivert altın ile yazılmıştır.

Mihrabın sağında ve solunda burma çizgi çizgi yapma sütunlar var ki mucizeli sihirdir. Yine orada birer insan boyu saf bakır ve saf altın ile kaplanmış şamdanlar üzerinde yirmişer kantar beyaz balmumları var ki her birine on beşer basamak ağaç merdiven ile çıkılır. Her gece yakılıp cami içi aydınlık içinde aydınlık olur.

Bu camiin sol köşesinde (---) sütun üzere bir yüksek makam, hünkâr mahfili vardır. Bunun başka mihrabı vardır.

Bu mahfilden başka dört sütun ayaklar köşelerinde dört adet aşır okuyanlar için maksurecikleri var. Onlardan başka camiin iki tarafında yan sofaları üzere (---) adet küçük çeşitli sütunlar üzerinde cami içinde cemaat sofaları vardır.

Camiin dışında yine bu sofalara denk ince sütunlar üzere denize bakan ve sağ tarafı çarşıya bakan katlar vardır. Cemaat çok olduğunda bu sofalarda ibadet ederler.

Cami içre kubbede ve direkler üzere iki kat tabakalar daha vardır ki onlarda mübarek gecelerde kandiller yakarlar. Toplam 22 bin kandil ve nice bin askı avizeler vardır. Camiin dört tarafında toplam (---) pencere vardır. Her birinden birer tür hafif rüzgâr girip cemaat yeni hayat bulup cennete girmiş olurlar.

Bu camide Allah'ın emriyle güzel bir koku var ki insanın dimağı kokulanır, ama dünyanın çiçek ve gülleri kokusuna benzerliği yoktur.

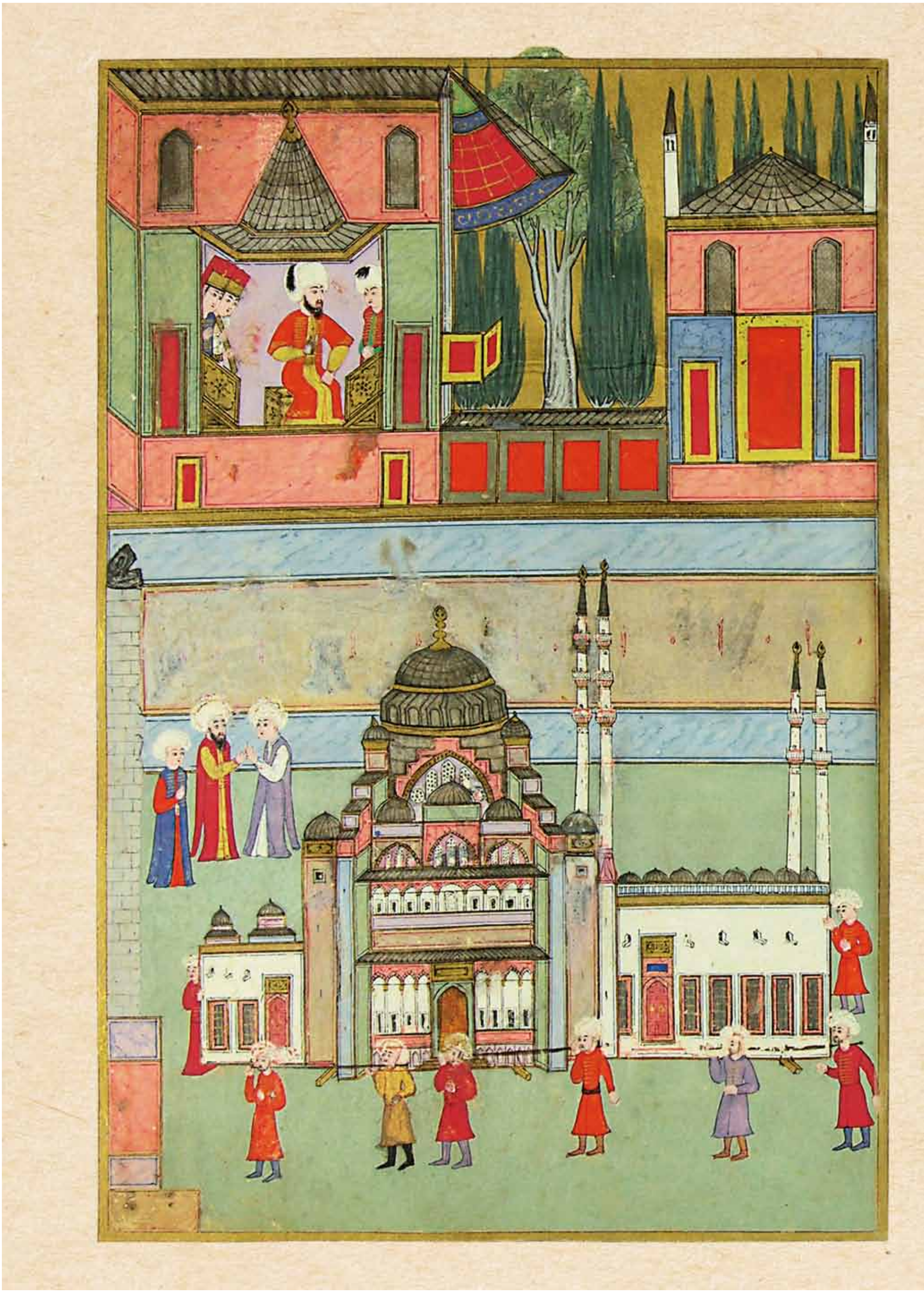
Bu cami içinde geride kıble kapısı tarafındaki iki ayaklarda bir çeşme vardır. Bütün cemaat tatlı suyundan içip susuzluklarını giderirler. Bazı kemerler altında üst hazine maksûreleri var ki şehrin ileri gelenlerinin ve binlerce yolcuların Allah emaneti malları var ki hesabını Allah bilir.

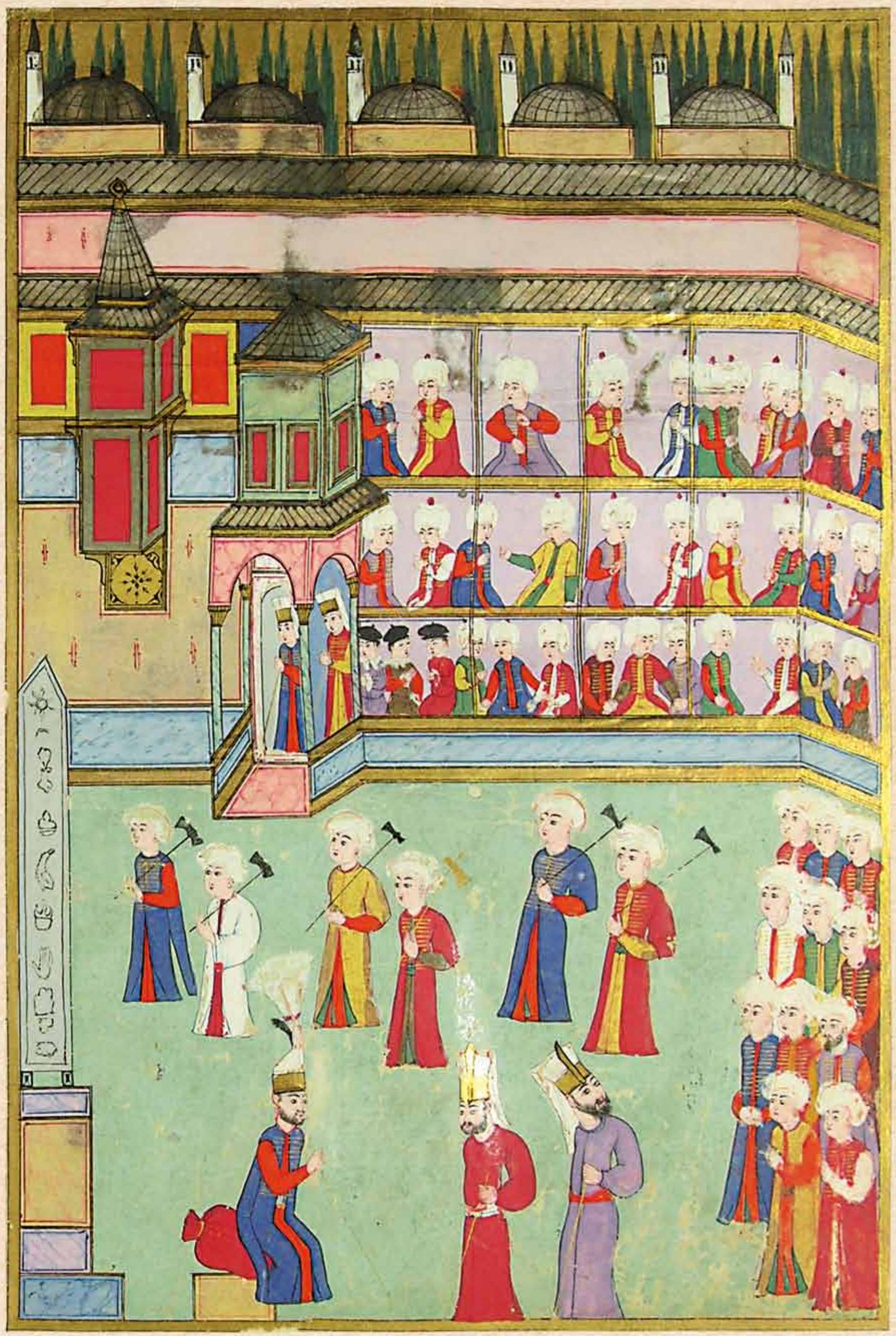
Karahisarî hattının (yazısının) övülmesi: Bu camiin içinde ve dışında olan Ahmed Karahisarî hattı bu günde ne yazılmıştır ve ne yazılması gerektir. Bu yolda Cenâb-ı Bârî onu başarılı etmiş. Önce büyük kubbenin tam ortasında: *"Allahu nûru's-semâvâti ve'l-ard..."* [Nur, 35] âyeti yazılmıştır ki gerçekten Nur âyeti yazmada ustalığını belli etmiştir.

Mihrap üzere yarım kubbe içre (---) yazılmıştır. Kıble kapısı üzere yarım kubbe içinde: *"İnnî veccehtü vechiye lillezî fatara's-semâvâti ve'l-arz"* [En'âm, 79] âyeti yazılmıştır.

Dört ayakların köşesinde "Allah", "Muhammed" birinde de "Ebubekir" birinde "Ömer", "Osman", "Ali", "Hasan" ve "Hüseyin" yazılmıştır. Minberin sağındaki pencere üzerinde:

"Ve enne'l-mesâcide lillahi felâ ted'û maallahi ahada" [Cin, 18]. Bunlardan başka üst pencereler üzere hep Allah'ın güzel isimleri yazılıdır, ama kalem-i şikâfîdir (yırtık yazı). Lâkin kubbedeki yüksek yazılar güzafî hattır ki her bir elifi, lâmı ve yırtık kâfı onar arşındır, zira kubbenin boyu posuna göre yazılmıştır ki aşağıdan rahatça okuna.

SÜLEYMANİYE USTALARI / TSMK, H.1344, 190b-191a

Bu camiin 5 kapısı vardır. Sağ tarafında imam kapısı, sol tarafta hünkâr mahfili altında vezirler kapısı ve iki yan kapıları var, sol yan kapı üzere *"Selâmün aleyküm bimâ sabertüm feni'me ukbe'd-dâr"* [Ra'd, 24] yazılmıştır. Sağ yan kapı üzere (---) yazılıdır ve kıble kapısı üzere

..... *(2 satırlık yer boş)*.....

Sol taraftaki kitabe içinde *"Ketebehu Ahmed el-Karahisarî. Sene (---)"* diye yazılmıştır.

Beyaz avlunun vasıfları: Camiin anılan kapısına ve güzel avlunun üçer adet yüksek kapısına (---) basamak taş merdiven ile çıkılır ve inilir, ama bu has avlu, beyaz mermer ile döşenmiş bir ak yayladır ki her bir parça mermeri birer haliçe büyüklüğünde parlak, yaldızlı ve düzgün döşenmiş billûr gibi boşluktur. Uzunluğuna ve enlemesine dört köşe olup yan sofalar ile bile (---) ayaktır, ama cami içi bu avludan büyüktür. Kıble kapısından ta mihraba kadar (---) ayaktır. Eni (---) ayaktır.

Bu avlunun dört tarafında kırk ayak enli yan sofaları üzere hepsi rengârenk büyük direkler üzerinde (---) adet değerli direkler ve her sütun üzerinde çeşit çeşit taşlardan kemerler var ki her biri gökkuşağından nişan verir. Daha üstünde fırdolayı (---) adet kubbeler vardır.

Bu avlunun dört tarafına bakan toplam (---) pencere vardır ki her bir demir şebekesi pazu kalınlığı demir pencerelerdir. Demir ustası Davud sanatını edip öyle törpü urmuş ki hâlen cilâsına bir toz zerresi etki etmeyip Nahçıvan demiri gibi cilâlı pencerelerdir. Bu pencerelerde (---) camlar vardır.

Bu beyaz avlunun ta ortasında ibret verici bir havuz vardır. Bu da seyre değer sihirli dört köşe bir havuzdur. Ancak abdest havuzu değildir. Dört tarafı mermer kafeslerdir. Cemaat hayat suyundan içerler. Üstü yassı kurşun örtülü alçak kubbedir, ama gariplik bu ki bütün havuzun şadırvanları atıldığı için şadırvan derler, ama bunun hayat suyu kubbesinden aşağı sebil gibi akar. Garip seyirliktir ki insafla bakan hayran olur.

Bu avlunun kıble tarafı sofası pencereleri üzere kâşî çini lâcivert üzere (---) (---) (---) yazılıdır. Avlunun sol yan kapısı üzere (---) (---) (---) âyeti yazılıdır. Avlunun sağ kapısı eşiği üzere (---) (---) (---) âyeti yazılmıştır. Avlunun kıble kapısı üzere (---) (---) (---) âyeti yazılmıştır.

Bu avlunun kıblesi bütün kapılardan yüksek bir sanatlı kapıdır ki yeryüzünde bu güzel kapıya denk beyaz ham mermer eşikli, kat kat girişme yivli, külüplü ve medineli bir kapı görülmüş değildir. Hepsi beyaz ham mermerdir. Üstad mermer-tıraş bütün taşları birbirlerine öyle kaynaştırmıştır ki her taşın aralarını değme adam fark edemez.

Bu kapının yüksek eşiği üzere mihrap gibi mermerden oyma mukarnas mebrumlar içre baş aşağı mermerden ibret verici lâleler ve çeşit çeşit sanatlar, yine mermerden zincir ile sanatlı avizeler var, Cemşid ilminden haberdar olan bilir.

Bu kapının iki tarafında ta kubbe bitinceye kadar dörder kat odalarda muvakkıt, salâcılar, kapıcılar ve kayyımlar oturmaktadır.

Bu kapıdan içeri bir büyük kırmızı yuvarlak somaki döşelidir ki bu da benzersiz cilâlı ve parlak taştır, ama büyüklüğü bir sofra kadar vardır. Bir tarafı biraz yaralanmıştır.

Avlunun sağ tarafındaki kapının iç yüzünde dört köşesinde düzgün bir somaki üzere bir haç yazılmıştır. Üstad onu kazımış, ancak yine haç izi bellidir. Kâfirler bu taşa bir milyon vermişler, ancak vermemişlerdir. İşin sonunda bir deniz şenliğinde Galata'da yatan kâfir kalyonlarının direği üzerinde bir şahî top güllesini kasten atıp ta Süleymaniye Camii'nin sol avlu kapısının aşağı eşiğini kırıp top güllesi gelip anılan haçlı somaki üzere karar etmiştir, ama yerde olduğundan bir zarar isabet etmemiştir. Sözün anlamı odur ki mel'un kötü renkli Frenk ne düşmanlıktır ve ne derece usta topçusu vardır ki Galata'dan isteyip Süleymaniye kapı eşiğini vurup kıra. Hâlâ vuruş izleri bellidir ki insanların seyirliğidir.

Bu avlunun dört tarafında olan sütunların aşağı kısımlarında tunç bilezikler vardır. Evkaf tarafından hakkâk (oymacı) tarihçi vardır. Bütün büyük olayları, mesela yangın, tahta çıkış, deprem ve halk ayaklanması gibi şeyler yazılmıştır ki acayip tarihli sütun ayaklarıdır.

Bu camiin **dört adet minaresi** var ki her biri birer ezan makamıdır. Sultan Süleyman Han, Osmanoğullarının onuncu padişahı olduğundan ona alâmeten dört minare on şerefe yapmışlardır. Camie bitişik iki minare üç şerefeli göklere baş çekmiş (---) yüz basamak benzersiz minarelerdir. Avlunun geri köşelerindeki iki minare onlardan daha alçacık ikişer şerefeli düzgün minarelerdir.

Sol tarafındaki üç şerefeli minareye cevahir minare derler, adının sebebi odur ki Süleyman Han bu camii yaparken biraz sağlamlaşması için bir sene feragat edip başka hayratlar yaparlardı.

Acem Şahlarından Şah Tahmasb, Süleyman Han'ın camiden feragat ettiğini duyup tez bir büyük elçi tedarik edip bin kese mal ve bir kutu kıymetli çeşit çeşit mücevher ile mektubunda öyle yazmış ki,

"Duyduk ki camii tamamlamaya kudretiniz kalmayıp feragat etmişsiz. Size dostluğa binaen şu kadar hazine mal ve bu kadar mücevherler gönderdik. Bu mücevherleri satıp bu malı sarf edip camii tamamlamaya çalışın, bizim dahi hayratınızda hissemiz ola" diye bu gibi hakaret edici mektuplar ile alelacele elçi Süleyman Han'a geldiği sırada cami denizler gibi işçi ve ustalar ile yapılırken gelip Süleyman Han mektubun içeriğinden ateş gibi olup bin kese malı bütün İstanbul Yahudilerine elçi önünde dağıtıp bir parça kalmadı.

Elçiye hitap edip buyurdular ki beyt:

Râfizî rûz-i kıyâmet har buved zîr-i Yahûd

"Böyle olacak, size süvar olacak (binecek) Yahudi topluluğu efendilerinize malınız nasip ola ki Kıyamet gününde size bindiklerinde mahmuz ve kamçı vurmayalar. Yohsa sizcileyin namaz kılmayan insanların cami hayrında ilgileri ne ola".

Bir kutu mücevheri yine elçi önünde Mimar Sinan'a verip,

"Bu değerli diye gönderdiği taşları, benim camimin taşları yanında değersizdir. Tez bunları diğer taşlar içre koyup harcın içine kat" dedi. Elçi bu hâli görünce akıl dairesinden çıkıp sustu ve hayrette kaldı. Mektubuna karşılık nice boş sözler ile mektuplar yazılıp elçi Revan tarafına yola çıkmada.

Beri tarafta usta Mimar Sinan bu mücevherleri birer tür sanat ile minarenin her altıgen süsleri içine kitabelerin ortasına türlü türlü yapma mermer güller içine bu cevahirleri süslemiştir. Onun için o minareye hâlâ Cevahir Minare derler. Güneşin ışığı bazı taşlara yansıyınca ışık verir, ama bazı taşlar sıcağın

şiddetinden, kar ve yağmurdan bozulup ışığı yok olmuş ama camiin kıble kapısı sofa kemeri ortasında bir Nişabur firuzesi vardır ki bir yuvarlak kâse kadar vardır. Hâlâ parıltısından insanın gözü kamaşır.

Bu camiin iki tarafında kırkar adet abdest yenileyecek muslukları vardır.

Nurlu türbe bahçesinin vasıfları: Mihrap önünde bir ok atımı mesafede bir güllük gülistanlık ve dünya yarısı ağaçlık içinde Süleyman Han meşhedi *toprağı güzel olsun* yüksek bir kubbe içinde gömülüdür ki bu kubbenin benzeri bu gökkubbe altında yoktur, zira şirin işli usta küçük bir kubbe üzere bir kat yüksek kubbe daha yapmış, biri biri içinde böyle sanatlı kubbe bir diyarda yapılmamıştır. Bu acayip ve garip tarz görülmemiştir. Bunda olan kafesli ve kat kat mermer sanatları bir yapıda yoktur.

Dış avlunun özellikleri: Bu camiin üç tarafında bir kat dış avlu daha var ki iki tarafı birer at menzili toprak boşluktur. Çeşit çeşit uzun çınarlar, salkımsöğütler, servi, ıhlamur ve kuşdili ağaçları ile bezenmiş büyük avludur ki üç tarafı toplam (---) adet pencereli duvarlardır.

On adet kapıları vardır. Kıble tarafına iki kapısı var. Biri Mera Kapısı, biri Eski Saray Kapısı, güneyde Mektep Kapısı ve yine güneye Çarşı Kapısı, güneye Sağmedrese Kapısı, yine güneye Hekimbaşı Kapısı, batıya İmaret Kapısı, Tevhane Kapısı ve yine garba Ağa Kapısı (---) basamak merdiven ile çıkılır.

Ondan kuzeye Binbir Çivili Kubbe Kapısı yirmi ayak taş merdiven ile çıkılır bir kapıdır. Kubbesi içinde bin bir çivi mıhlı olduğu için böyle isimlenmiştir.

Doğu tarafına bakan Hamam Kapısı, bundan (---) ayak merdiven ile hamama inilir, ama bu tarafta avlunun duvarı olmayıp İstanbul şehrini seyir için bir kenarına alçak duvar çekilmiştir. Bütün cemaat orada durup Hünkâr Sarayı, Üsküdar, Boğazhisar, Beşiktaş, Tophane, Galata, Kasımpaşa ve Okmeydanı baştan ayağa görünür. İstanbul halici ve Boğaz içinde nice bin pereme, kayık ve diğer gemilerin yelkenlerini açıp yüzdükleri birer birer görünür cihan seyri bir avludur.

Bu avlunun dört tarafından Süleymaniye Camii fırdolayı (---) bin adımdır.

Bir küçük avlu da Süleymaniye ile Eski Saray duvarı arasında ser-çeşme-i küşte-girân Pehlivan Demir Meydanı adıyla meşhur bir alandır. Hâlâ ikindiden sonra tekke pehlivanları o güzel yerde güreşirler. Türkçesinin doğrusu güraştır.

Bu camiin sağ ve solunda dört mezhep müftüleri için dört adet büyük medreseler var ki hâlâ âmil ve kâmil âlimler ile mükemmel dopdoludur.

Bir dârülhadis, bir dârülkurrâ, başka tıp medresesi, bir sıbyan mektebi, bir şifa yurdu, bir mutfak, bir aşevi, bir yolcu misafirhanesi, gelen-gidenler için bir kervansaray, bir yeniçeri ağası sarayı, bir kuyumcular, düğmeciler ve kavaflar sokağı, bir cihanın yarısı aydınlık hamam, medrese tetimmeleri ve bin adet hizmetçi evleri yapmıştır ki bu cami etrafında bin bir kubbe sayılmıştır.

Galata tarafından bu Süleymaniye İmareti'ne bakan, sanki gömgök kurşun ile döşenmiş büyük bir şehir görür. Toplam 3 bin hizmetçisi var, vakfı çok güçlüdür. Akdeniz'deki bütün adalar, Sönbeki, İstanköy, Sakız, Rodos ve diğer adalar bütün Süleyman Han evkafıdır ki mütevellisi 500 adam ile yönetir.

Bu camiden başka Süleyman Han yedi iklimde fethi olması sebebiyle toplam (---) hutbesi okunur, ama İslâm ülkelerinde bu Süleymaniye Camii'nden sağlam ve dayanıklı imaret yapılmamıştır. Bütün mühendislerin sözbirliği ettikleri budur ki,

"Bu yeryüzünde Süleymaniye yapısı gibi sağlam yapı yapılmamıştır ve bu yuvarlak kubbe gibi parlak bir kubbe görülmemiştir" derler.

Temel atılışında olan sağlamlık, köşesinde olan zarif eserler ve her sihirli sanatın en olgun şekli bu camiin içi ve dışında mevcuttur. Hatta bina tamamlanınca Koca Mimar Sinan,

"Padişahım sana bir cami inşa ettim ki kıyamet gününde Hallac-ı Mansûr gelip yeryüzünde olan dünyanın kazığı olan yüce dağları hallaç yayından pamuk gibi atınca camiin kubbesi Mansur'un yayı çillesi önünde çevgân topu gibi yuvarlana" diye camiin bu mertebe sağlamlığını över.

Gerçekten bu cami yüksek bir tepe üzere kurulmuş olduğundan temelini başta ta Tahtakale üstündeki setten, Siyavuş Paşa Sarayı seddinden, Yeniçeri Ağası seddinden, Küçükpazar sarnıcı seddinden, Ağa Mektebi'nden, tavhane, imaret, kurşunhane ve bimarhane tarafları setlerinden bütün Süleymaniye Camii temelleridir ki bu şekilde bu büyük cami sağlamlık bulmuştur.

Hatta bu hakir bir kere gördü ki on adet Frenk keferelerinin hendese ve mimarî ilminde yetkin ve söz sahipleri gelip kapıcılar ile bu nurlu camii seyrederken kapıcı kayyımlar bu kâfirlerin ayaklarına başka mest giydirip seyrine başlayıp her ne tarafa baktılarsa ağızları açık kalıp şaşkınlıklarından birer parmaklarını ısırıp hayran olurlardı.

Kapıların Hint sedefkârîsi kanatlarını gördükçe başlarını salıp ikişer parmaklarını ısırırlardı. Baş aşağı dönmüş kubbeyi gördüklerinde bütün başlarında manlifke şapkalarını çıkarıp "Marya Marya" diye hayran oldular. Kubbenin eteğinde olan Kisra kemerinden nişan verir dört adet kemerleri gördüler ki beyt:

Kehkeşân-âsâ semâya ser çeküp

Zirve-i a'lâya salmışdır kemend

mazmununca bir gökkuşağı gibi kemerler var ki sanki her biri birer Kudret eli kemeridir. Gerçekten anılan kemerlerin tarihi: *"Kudret kemeridir."* Sene 944 [1537-38].

Tam bir saat dikkat üzere bu kemerleri ve cami içini dudaklarını ısırarak seyredip dış avluya çıkıp dört minare, dört rükün, altı yüksek kapıları, lâtif avluyu ve etrafında hazır kemerler üzere kubbeleri, bütün sütunları, kat kat düzgün kubbeler üzerinde bütün yaldızlı alemleri gördüklerinde parıltısından gözleri kamaşıp yine başlarından şapkalarını çıkarıp başı açık cami-i şerifin dört tarafını seyredip aşırı şaşkınlıklarından hepsi onar parmaklarını ısırdılar ki onların arasında şaşkınlığın en sonu on parmağını ağzına koymaktır.

Hakir bunların tercümanına,

"Bu binayı nice gördünüz?" dedim.

Hemen biri konuşulacak biri imiş, dedi:

"Her mahlûkat ve varlıkların, bina ve yapıların ya içi veya dışı güzel olup iki güzellik bir yerde olmaz, ama bu camiin içi ve dışı öyle şirinkârlık üzere yapılmıştır. Bütün Frengistan'da dahi böyle bir ibret verici hendese ilmi üzere yetkin ve mükemmel bina görmedik" diye binlerce takdirlerini bildirdiler. Hakir,

"Ya Ayasofya ile bu cami nicedir?" dedim. Onlar,

"Evet, bundan büyük tuğla yapı eski bir eserdir. O zamanın sağlamlığı üzere sanatlı büyük bir yapıdır, ama zariflik, hoşluk, incelik ve şirinlikte bu ondan daha sanatlı, ibret verici bir yapıdır. Harcanan mal yönünden de bu camie Ayasofya'dan fazla mal gitmiştir" diye nice sözler söyleyip gittiler. Gerçekten bu camiin on miskal taşı bir altına mal oldu, derler.

Süleymaniye Camiinin masrafı: Cami tamamlanınca bina emini, nazırı ve mutemedi muhasebeleri üzere 890.383 yük flori olmak üzere cami muhasebesi görülmüştür.

Süleyman Han'ın İstanbul içinde bir büyük hayratı daha yürürlüktedir ki **Kırkçeşme Kemerleri suyu**dur. Bir kat kemeri Yanko asrında yapılmış İstanbul içre kırk adet çeşme idi, ama günlerin geçmesiyle yer yer yıkılıp Süleyman Han zamanına gelince İstanbul halkı, bir içim suya muhtaç olup bütün tuzlu-acı (şorlu) su kuyularından içerek susuzluklarını giderip çok sıkıntı ve darlık çekermiş. Süleyman Han İstanbul'un batısında bir menzil uzak yerde tatlı sular bulup hendese ilmiyle İstanbul'a getirmeyi isteyince Mimar Sinan,

"Padişahım eğer bu büyük hayrat sana nasip olursa ta bu yerden İstanbul'a on bir saat menzildir. Keseleri uç uca dizip bu kadar bol mal sarf ederseniz bu hayrat size nasip olur ve yoksa bu hayrata bu mülk kadir değildir, doğru haber budur Padişahım" deyince hemen Süleyman Han,

"Ey Mimar Sinan hele şu tatlı su İstanbul'a hendese üzere gitmek mümkün müdür?",

"Evet Padişahım, mümkündür. Büyük nehir gibi akar. Eyi imdi sen keseleri uç uca eğer dizersen bu su İstanbul'a varır, dedik. İnşaallah hakir keseleri yan yana ve kese kese bitişik iki konak yer dizeyim."

Hemen *"Bismillâh"* ile bir kese altını anılan pınarın başına saçıp temeline başlayıp yedi yılda 3.700 göz kemerlerdir ki bazı yerleri göklere başçekmiş ikişer üçer kat kemerlerdir.

İstanbul içre girip Atpazarı yakınında Yanko'nun Kırkçeşme Kemerleri üzere geçirmek gerekip İstanbul şehri içre anılan tatlı suyu dağıtıp Kerbelâ şehitleri ruhlarını şâd eyledi.

Büyük Çekmece köprüsüne başladı, tamamlaması II. Selim'e nasip oldu. Şehzade Camii hayratı, Süleyman Han'ındır. Cihangir Camii, Haseki Camii İmareti, Yeni Tersane ve Halıcılar köşkünde Selim Han Medresesi Süleyman yapısıdır ki babası ruhuna sevabını bağışlamıştır.

Üsküdar İskelesi Camii hayratı: Yüce kızları Mihriban (Mihrimâh) Sultan için bir cami, iki han ve bir imaret inşa etti.

Rumeli'deki hayratları hesapsızdır, ama Avlonya Kalesi, Selânik'te Kelemerye kulesi, Eğri sınır boyunda Segedin Kalesi, Sigetvar'da Turba Kalesi ve Özü sınır boyunda Bender Kalesi'ni yaptı ve Edirne'de bir tatlı su akıttı. Edirne yakınında Mustafa Paşa Cisri ve kasabasında bir cami ve imarethane yapmıştır.

Anadolu tarafındaki hayratlarını bildirir

Önce Konya'da Mevlânâ Celâleddin Rumî'nin nur dolu türbeleri yakınında iki minareli yüce bir cami, bir medrese, bir mescit, semâhane, bir imaret, bir aşevi, gönlü yaralı dervişler için çok sayıda odalar, Şam'da büyük bir cami, bir medrese yaptılar.

Sonra Kefe ve İznik şehrinde bir kiliseyi cami ettiler. Her fethedilen kalede ve palankalarda olan kiliseleri cami ve olmayanlarda yeniden camiler yapıp İslâm'ın ihtiyaçlarını tamamlardı.

Kudüs Kalesi, Sahratullah Mescidi kubbesi ve Kudüs suyu üzerine büyük bir kale Süleyman Han'ındır.

Sahra-i Şerif kubbesinin içi dışı yani ahşapaları ve taşı nakışlı ve sanatlı kâşî ile süslü ve nakış türleri ile çini galerisi olmuştur ki sanki Firdevs Cenneti köşküdür.

Cennet benzeri Bağdad'ı fethettiğinde, Hz. Numan bin Sabit ki İmam-ı Azam'dır, mübarek kabri üzere bir kale, bir cami, imaret ve aşevi yaptılar. Şeyh Abdülkadir Cîlânî hazretleri üzere büyük bir kubbe, bir cami, tekke, imaret ve diğer hayratlar yenilenip vakıfları belirlendi. (---) (---) (---)

Haremeyn-i Muhteremeyn'de (Mekke ve Medine'de) olan hayrat ve hasenatları bildirir

Hâlâ Rum surresi, 62 bin altın surre emini eliyle Mekke ve Medine halkına yıldan yıla ulaşır.

Biri de cübbe sadakasıdır. Selim Han vakfından ziyade Mekke ve Medine halkına nice kere yüz bin hırka, cübbe, don ve gömlek gider.

Biri de cevalî sadakasıdır yani gayrimüslim haracıdır. Devletlerinde çoğu Harameyn sakinlerine tayin olunmuştur. Hâlen devam eden sadakadır.

Biri de (sadaka-i câriye)dir ki Arafat Dağı'nda akardı. Bu hayratın ilk sahibi Harun Reşid'in hatunu Zübeyde Hatun idi. Arap ve Bedevîler akacak yerlerini harap etmişti. Süleyman Han iki fersah yerde dört adet kaynak ekleyip ırmak gibi Arafat Dağı'na akıttırıp orada büyük havuzlar yaptırdı.

Mekke'de dört medrese hayratı: Mekke, Rum (Anadolu) kaidesi tertibi üzere dört mezhebe medreseler yapıp talebelerine yetecek kadar maaşlarını tayin eyledi. Mekke'de müminlerin annesi Hadice Ana evini bir kubbe ile imar etti. Hadice Ana'nın nur dolu türbesini de yaptı. Bu hayratlardan başka sayısız ve hesapsız yapıları vardır. İnşaallah seyahat ettiğimiz yerlerde münasebetiyle tek tek yazılır. Zira hemen bu müsveddelerimizde maksat İstanbul'un vasıflarının yazılmasıdır.

Bu yukarıda yazılan hayrat ve hasenatlar bütün Malta, Rodos, Budin Kızılelması, Tuna Belgradı ve cennet benzeri Bağdad gibi kalelerinden alınan, hepsi helâl ve temiz gaza malıyla yapılmış hayratlardır. Bina emini muhasebesiyle sayılan hayratlarla 896.383 flori hazineden çıkmıştır. O zamanın hesabınca 500 yük ve 37 yük ve 82.009 akçe olur. Bu zamanımız hesabı üzere 2.241 yük akçe olur.

Ama Süleyman Han asrında bir akçe bir danık [dang]

olur. Dördü bir dirhem gelir saf ayar gümüş rayici idi ve 100 altın 118 dirhem gelirdi. Bu incelik üzere hayratın masraflarını Hüdâ bilir. Mübarek cami ve güzel yapı,

Şehzade Sultan Mehmed Camii'nin vasıfları

Bütün mühendisler, üçgen şekilli olan İstanbul'un ortası, saat, adım ve uzunluk hesabınca bu Şehzade Camii yeridir ki bu düz geniş vadiye yapılmıştır, tepe üzere değildir. Altıncı selâtin camiidir, ama bu da Süleyman Han'ın yapısıdır ki ciğer-köşesi olan bahtlı genç evladı Şehzade Mehmed'i çok sevdiğinden bütün seferlerde bir an yanlarından ayırmazdı.

Sonunda Manisa'da ecel yol kesicisi yakasını toplayınca *"Dön Rabbine..."* [Fecr, 28] emrine uyarak sonsuzluk ülkesine göçtü. Mübarek naaşını cami olacak ağaçlık ve yeşillik içine defnedip üzerine bu gönül açan camii inşa ettiler ki bu da yeryüzünde benzersiz ve bedelsiz bir camidir.

Şehzade Camii'nin şekli: Orta yüksek kubbesi göklere boy uzatmış mavi kâse bir kubbedir. Süleymaniye kubbesinden biraz küçüktür ve dört ayak altıgen yapma ayaklar üzere oturmuş düzgün kubbedir.

Bu kubbenin dört tarafında yarım kubbeler vardır. Süleymaniye ve Ayasofya gibi ikişer yarım kubbe değildir. Dört yarım kubbe ortasında bir yüksek kubbedir. Mihraptan kıble kapısına kadar boyuna ve enine hakirin zergerdân ayak messiyle (---) ayaktır. Mihrabı ve minberi gayet sanatlı ve şebekeli ham mermer mihrap ve minberdir. Mihrap üzere (---) yazılmıştır.

Sekiz sütun üzere müezzinler mahfili gayet sanatlıdır. Camiin sol tarafında (---) sütun üzere hünkâr mahfili var ve camiin üç tarafı cemaat mahfilleri ile bezenmiştir.

Bu cami içre büyük sütunlar yoktur. İki kat kandilleri vardır. Cami içinde her gece 8 bin kandil yanar.

Tamamen aydınlatıcı camlar ile donatılmış süslü bir camidir. Dört tarafında (---) pencere vardır.

Üç adet yüksek kapısı, sağında, solunda ve kıblesindeki büyük kapısı üzere tarihi:

Ma'bed-i ümmet-i Resûl-i Mübîn.

Sene 955 [1548].

950 yılının Rebiülevvel ayının birinci günü [14.06.1543] temeline başlanıp 955 senesi Recebinde [Temmuz/Ağustos 1548] tamam oldu. İnşasına 150 yük akçe gitmiştir. Bu da Mimar Sinan yapısıdır.

Camiin dış tarafından da yan maksureleri vardır. Orada ince ve cilâlı kıymetli çeşit çeşit sütunlar vardır. Her kapısından (---) basamak merdivenler ile camie çıkılır. Bütün yüksek kapıların ve bütün pencerelerin kanatları baştan ayağa Hind püsüskârîsi gibi sedef işi kanatlardır. Nice bin ibretle bakılacak sanatlı avizelerle süslenmiş nur dolu bir camidir.

Mihrap önünde cennet bahçesinden benzer bir bağ içinde yüksek bir türbede Şehzade Mehmed yatmaktadır. Bir türbede de kardeşi Şehzade Cihangir gömülüdür. Süleyman Han ile (---) yılında Halep kışlağında bulunurken vefat ettiğinden pak cesedini bu kubbe içine sırladılar.

Bu camiin avlusu gayet sanatlıdır. Dört tarafındaki sofalar üzerinde (---) adet çeşit çeşit sütunlar vardır. Renkli taşlar ile bezenmiş Havernak kemerleri üzerinde (---) adet kubbeler vardır. Dört tarafı dış avluya bakar. Toplam (---) adet penceresi vardır.

Avlu ortasında yuvarlak bir havuzu tatlı su ile dopdolu olup çevresindeki musluklarından abdest tazelerler. Sekiz sütun üzere yüksek kubbesi vardır ki Bağdad Fatihi IV. Murad Han yapmıştır.

Bu camiin sağı ve solunda iki düzgün minaresi, ikişer şerefeli yüksek ezan makamıdır ki İstanbul, Bursa ve Edirne'de benzeri yapılmamış öyle nakışlı ibret verici minarelerdir ki Koca Mimar Sinan bu minarelerde ve camide mimarlıktaki ustalığını göstermiştir. Her minare on sekizer köşeli olarak yapılmıştır. Her köşe kesiminde baştan ayağa kat kat şeritler içre çeşit çeşit kitabe mutahhil türünce ve islimî nakışları ve her katta ibret verici kirişme mukarnas ve medeneler icat etmiştir ki görenin aklı şaşar. Zira bu cami altıncı camidir. Her bir camiden birer incelik ve ustalık çalınarak yapılmıştır.

Camiin duvarları kenarında o kadar sanatlı mermer zırlar (şeritler), külüpler, beden beden divareler var ki benzeri bir camide yoktur.

Ve bütün kubbelerine yine kurşun ustası bir tür mavi saf kurşun örtmüştür. Şerit şerit cetvel gibi çekilmiş kurşun örtüp bu da ustalık göstermiş.

Bu camiin üç tarafında bir at menzili geniş avlusu, çeşit çeşit yüksek ağaçlarla süslenmiştir. Sol tarafında büyük bir çınarın gölgesinde Şeyh Ali Tablî hazretleri medfundur. Sahabenin seçkinlerindendir ki Hz. Ebu Eyyub-ı Ensarî ile gelip o savaşta davul çalarken şehit olup buraya defnolunmuştur.

Bu büyük avlunun etrafında imaret, medrese, mutfak, aşevi ve diğer hayrat ve hasenatları vardır, ama şifa evi, hamamı yoktur. Bu da şanı büyük bir camidir ki diğer selâtin camilerine giden masraftan fazla buna da çok mal harcanmıştır.

Sultan Şehzade Cihangir Camii

Fındıklı kasabasında Şehzade Cihangir ruhu için bunu da Süleyman Han yapmıştır, vasıfları yazılır. Şehzadeler annesi,

Haseki Sultan Camii özellikleri

Avratpazarı'nda kıymetli bir camidir ki benzersizdir. Ama başka camiler gibi gibi büyük değildir. Bir minareli ve bir katlı aydınlık camidir. Bir imareti, aşevi, akıl hastalarının tedavi edildiği tımarhanesi, bir medresesi ve bir sıbyan mektebi ile mamur bir nurlu camidir. Padişah Süleyman Han'ın incelik ve zariflik tabiatlarındandır ki Haseki Sultan hayratını Avratpazarı'nda yaptırmışlardır. Süleyman Han kızı,

Mihrimâh Sultan Selâtin Camii

Edirnekapısı'nın iç yüzünde bir yüksek zemin üzerinde yüce bir camidir. Diğer selâtin camilerinin Direkli İrem Köşkü'dür. Süleyman Han (---) tarihinde temiz kızı adına yaptırıp bütün masrafı padişah hazinesinden harcanmıştır.

Boyu ve eni (---) ayaktır. Mihrabı minberi ve mahfili gayet sanatlıdır. Ama hünkâr mahfili yoktur. Dış avlusu baştan ayağa yüksek çınarlar ile gölgelenmiş bir avludur. Dört tarafı medrese odalarıdır. Bir hamamı ve bir çarşısı vardır, ama aşevi ve hastahanesi yoktur. Minaresi bir şerefeli on iki hane yüksek minaredir.

Kısaca günahları bağışlanmış padişah 48 sene saltanatında cihanda adalet edip Osmanlı ülkesini mutlu, mamur ve şen edip gaza ve cihat etmede Allah yolunda mücahit, yedi iklim padişahı idi. Allah'ın emriyle ne tarafa yönelse zaferle, esenlikle ve ganimetle tahtına dönerdi, zira *"İş hususunda onlarla müşavere et."* [Âl-i İmrân, 159] âyetine uyarak bütün iş görmüş yaşlı bilginler, dindarlar ve vezirlerle danışıp sonra bir işe başlardı.

Kutlu zamanlarında sadrazamlık makamına atadıkları veziriazamları bildirir

Birincisi Veziriazam Karamanî Pirî Mehmed Paşa: Tahta çıktıkları sırada veziriazam bulunup yine sadrazamlığı verdiler.

Veziriazam Makbul ve Maktul İbrahim Paşa: Harem-i Hâs'da yetişip sadaret ile Mısır'a varıp Hain Ahmed Paşa'yı astı. Mısır Kalesi'ne yedi kule yapıp Mısır'ı imar edip İstanbul'a geldi.

Veziriazam Ayas Paşa: Arnavut asıllı idi. Harem-i Hümâyûn'da yetişmiş idi. Sonra yeniçeri ağası ve Rumeli Eyaleti'ne mutasarrıf olup vezir oldu.

Veziriazam Lütfi Paşa: Bu da inatçı Arnavut kabilesinden idi. Harem-i Hümâyûn'dan çıkıp nice sancaklara mutasarrıf vezirlik ile şereflendiğinde padişah divanında bir fahişenin fercini oyup siyaset etmişti. Süleyman Han'ın kız kardeşi Lütfi Paşa'nın nikâhlısı olduğundan Sultan gücenip vezirlikten azline sebep oldu.

Veziriazam Süleyman Paşa: Beyaz hadım olup Harem'den Şam, oradan Mısır, oradan donanma ile Hindistan'da Bender-i Divâbâd, Ahmedâbâd ve nice kaleleri Portekizlilerden alıp Hint râyına hibe etti. Bu kadar ganimet malıyla Yemen'den Aden'i, Özdemir Bey ile Habeş'i fethedip İstanbul'da veziriazam oldu.

Veziriazam Rüstem Paşa: Kul cinsinden Hırvat asıllı ve Aristo akıllı idi.

Veziriazam Ahmed Paşa: Arnavut kavminden idareci, cesur ve yiğit bir vezir idi. Harem'den kapıcıbaşılıkla çıkıp yeniçeri ağası ve Rumeli valisi vezir olup Acem Şahı Şah Tahmasb'a gece baskını edip sonra Tımışvar'ı fetheyledi.

Veziriazam Kalın Ali Paşa: Hersek sancağında Pireçe kasabasındandır. Saray-ı Âmire'den kapıcıbaşılık ile çıkıp yeniçeri ağası ve Mısır valisi oldu. Sonra veziriazam oldu. Çok iri bir adam imiş.

Veziriazam Sokullu Tavil Koca Mehmed Paşa: Bosna sancağında Sokul yani Şahin kasabasındandır. Harem-i Hâs'dan kapıcıbaşı, nice sancak ve Rumeli Eyaleti veziri ve sonra üç padişaha kırk sene veziriazam oldu. Bir mahlul getiren serhatlı fedai kendini Kubbealtı'nda kurtele bıçak ile birkaç yerden yaralayıp şehit etmiştir. Sonra o gaza eden gazi Şehit Sokullu Mehmed Paşa'nın vasiyeti üzerine gazadan sonra kurtulmuştur.

Veziriazamlık nasip olmayan kubbe vezirlerini bildirir

Gebze'de imaret ve cami yapan Vezir Mustafa Paşa'dır ki Bosnalıdır.

Vezir Ferhad Paşa: Arnavut asıllıdır.

Vezir Koca Kasım Paşa: Süleyman Han'ın şehzadeliği sırasında defterdarı ve sonra lalası idi. Yaşlı olduğundan dördüncü vezir olup Selânik'te emekli iken bir cami yaptı, orada öldü.

Vezir Hain Ahmed Paşa: İnatçı Arnavut kavmindendir. Harem'den çıkıp yeniçeri ağası, sonra Belgrad fethinde Rumeli valisi oldu. Sonra Mısır'da asi olup Mısır'da Bâb-ı Züveyle'de asıldı.

Vezir Güzelce Kasım Paşa: Harem'den çıkıp vezir oldu. Mora Adası'nda Anabolu Kalesi'ni üç sene kuşatıp fethetti ve sonra İstanbul'da Kasımpaşa kasabası ve camiini yaptı. Kasım Paşa ismiyle anılır.

Vezir Hacı Mehmed Paşa: Budin veziri iken bir Yahudi hekim zehirli şerbet verip öldürdü. Yahudi "Kırk Mehmed isimli âdem zehirledim" diye itiraf ettiğinde Yahudi katlolundu. Mehmed Paşa, Budin'de gömülüdür.

Yiğit Vezir Deli Hüsrev Paşa: Koca Lala Mustafa Paşa'nın büyük kardeşidir. İlk defa çaşnigirbaşı, kapıcılar kethüdası, Rumeli ve Mısır veziri oldu.

Vezir Hadım İbrahim Paşa: Haya, edep ve vakar sahibi ihtiyar yiğit bir vezir idi. Silivrikapı'nın iç yüzündeki aydınlık cami onun hayratındandır.

Vezir Hadım Haydar Paşa: Harem-i Has'da kapıağası iken taşra çıkıp Şehzade Mustafa katlinde, Şehzadeye meyli olmakla itham edilerek görevden alınıp Hersek sancağında emekli oldu. Maarif sahiplerinden, söz ve kelâm sahibi, fakirleri seven himmetli bir vezir idi.

Vezir Pılak Mustafa Paşa: Boşnak asıllı olup Arnavut dilinde "pılak" koca demektir. O isim ile lakaplanmış kızgın ve cesur bir vezir idi. Mısır veziri olup kaptan olup Eyüp'te gömülüdür.

Vezir Damad Ferhad Paşa: Şehzade Mehmed Han'a damat olup Eski Saray'dan bir köşesini bulup Sultan Bayezid yakınında bunlara yeni bir saray yapıldı. Hattat olduğundan mushaf-ı şerif yazıp onunla geçinirdi. Bir mushafı Bayezid Han Türbesi'ndedir.

Vezir Lala Mustafa Paşa: Halid bin Velid neslindendir. Şemsi Paşa'nın kardeşidir ki ondan büyüktür. Haremde yetişip çakırcıbaşı olup Rumeli Eyaleti ile Malta üzerine kumandan oldu. Fethedemeden gelince hacca gidip orada öldü. Bu hakirin babası defnetti.

Süleyman Han'ın beylerbeyilerini bildirir

Behram Paşa: İç oğlanları taş ile vurup şehit edince onların hepsi katledildi.

Davud Paşa: Mısır valisi iken öldü.

Üveys Paşa: Şam valisi iken öldü.

Dukaginzade Gazi Mehmed Paşa: Mısır valisi oldu.

Diğer Üveys Paşa: Yemen serdarı iken Aden Nehri'nden yokluk ülkesine gitti. Eşkıya Pehlivan Hasan eliyle şehitlik şerbetini içti, gitti.

Özdemir Paşa: Mısır Sultanı Gavrî'nin akrabalarından Çerkez asıllı cesur ve yiğit idi ki Habeş fatihidir.

Yahyalı Mehmed Paşa: Belgrad'da cami, imaret ve nice hayratı vardır.

Gazi Kasım Paşa: Süleyman Han Viyana Kalesi'ni kuşatıp kışın sertliğinden fethedemeden dönünce bu Gazi Kasım Paşa 12 bin serdengeçti ünlü, cesur, yarar yiğitler ile Alman şehirlerini üç ay yağmalayıp kâfire zarar verirken bir tarafta Süleyman Han Cankurtaran Kalesi'ne düşüp can kurtardı. Daha sonra Gazi Kasım Paşa üç adam ile Venedik diyarından Ösek Kalesi'ne gelip bütün askeri Alman diyarında şehit olur. Bu hakir o şehitleri Alman diyarında nice yerde ziyaret etmişimdir.

Güzelce Rüstem Paşa: Harem-i muhteremden yeniçeri ağası daha sonra Budin valisi olmuştur.

Süleyman Paşa: Haremden çıktı. Üstolni-Belgrad'da Gölbaşı muhafazasında vefat etti. Kale kapısı önünde gömülüdür.

Osman Paşa: Has Saraydan yetişti. Çerkez asıllı yarar adam olduğundan Nahçıvan seferinde Şah ordusuna gece baskını etti ve Erzurum Eyaleti verildi.

Gazi Hasan Paşa: Yemen ve Habeş'e varıp oradan Tımışvar'da vali oldu.

Solak Ferhad Paşa: Bağdad valisi iken orada vefat etti.

Baltacı Mehmed Paşa: Bosnalıdır. Bağdad'dan azledildi ve İstanbul'da vefat etti.

Hurrem Paşa: Bosnalıdır.

Pirî Paşa: Ramazanoğullarındandır.

Kubad Paşa: Ramazanoğullarından adı geçen Pirî Paşa'nın baba bir kardeşidir.

Musa Paşa: İsfendiyar oğullarındandır. Erzurum valisi iken Gürci keferesi cenginde şehit oldu.

Hadım Ali Paşa: Mısır valisi iken öldü.

Arslan Paşa: Zikri geçen Yahyalı Mehmed Paşa'nın oğludur. Budin baruthanesi bunun yapısıdır. Tat Kalesi ve Papa Kalesi'ni kefere işgal etmesi sebebiyle suçlanıp Süleyman Han'ın çadırı önünde katlolunup şehitler zümresine katıldı.

Ayas Paşa: Veziriazam Koca Sinan Paşa'nın kardeşidir. Harem'de yetişti, sonra katledildi.

Eski Behram Paşa: Bağdad valisi iken rüşvet almakla meşhur olmuştu.

Cenabî Ahmed Paşa: Harem'de yetişti. Yirmi yıl Anadolu'da hâkim olup Ankara'da bir hamam ve bir mevlevîhane yapmıştır.

Ulama Paşa: Teke vilâyetinden Acem'e esir olup daha sonra han (sancakbeyi) oldu. Sonra Anadolu'ya kaçtı ve kendine Lipova sancağı verildi. Kırk gün muhasara çekince zorunlu olarak kaleyi kâfirlere verip aman ile dışarı çıkarken "Kırk gün niçin cenk ettin?" diye şehit ettiler. Lipova'da gömülüdür.

Yularkıstı Paşa: Haremden çıkmıştır.

Şemsi Ahmed Paşa: Vezir Mustafa Paşa'nın kardeşidir. Üç padişaha has nedim olmuştur.

Hacı Ahmed Paşa: Bu da Kızıl Ahmedlüdendir.

Damad Hasan Paşa: Süleyman Han'a damat olup İran'a kaçan Şehzade Bayezid için İran'a elçilik ile gidip Şehzade Bayezid'i evlâtları ile alıp Sivas Kalesi'nde boğarak şehit edip Paşa Kalesi yakınında gömdüler, ziyaret etmişim.

İskender Paşa: Bostancıbaşılıkan Anadolu [valisi] oldu.

Çerkez İskender Paşa: Diyarbakır'a 15 sene mutasarrıf olup orada öldü.

Temerrüd Ali Paşa: Bosnalıdır.

Kara Mustafa Paşa: Hâsoda'dan çıkmıştır.

Hızır Paşa: Hızır gibi Şam ve Bağdad'ı yemiş ve Harem-i muhteremden çıkmış vakar sahibi kanaatkâr, bekâr-ı bî-kâr adam idi.

Kara Murad Paşa: Sonra,

Sofu Ali Paşa: Harem'de yetişip Mısır valisi iken Kahire derdinden kahrile Kahire'de öldü.

Hüsrev Paşa: (---), **Muzaffer Paşa:** (---), **Gazanfer Paşa:** (---)

Gülâbî Paşa: Derviş huylu adam olduğundan emekliliği seçmişti. Daima babamla sohbet ederlerdi. Ayasofya Camii vasfında yazılan hikâye bu zatındır. Ermiş mertebesinde bir yumuşak huylu ve tatlı dilli yardımsever bir yaşlı zât idi.

Mehmed Han Paşa: Zülkadir oğullarındandır. Şah İsmail'e gitti. Sonra yine pişman olup yine Osmanlılar'a gelip Rumeli'de ve Anadolu'da büyük sancaklara vali oldu. Lakabında "Cenab" yazılıp yükseltilirdi.

Süleyman Han'ın kaptanlarını bildirir

Birincisi **Kaptan Sinan Paşa:** Harem'den çıktı. Çok zorba idi.

Kaptan Hayreddin Paşa: Bütün ataları Vardar Yenicesi'ndendir, ama kendisi Midilli Adası içinde dünyaya gelmiştir. Velvele veren bir levent ve yiğit olup adalarda nice sancaklara vali oldu. 940 [1533-34] senesinde kendisine kaptanlık verildi. Akdeniz'de 3 bin yelken söndürüp nice kere esir olup ve nice kere kaleler fethettiği ayrıntılı başka bir tarihtir, *Fütûhât-ı Hayreddin Paşa* derler. İşin sonunda İstanbul'da vefat etti. Beşiktaş'ta deniz kıyısında iken kara kaptanı olup mezar limanında tekrar dirilme gününe kadar demir atıp yatar. Ölümüne bu mısra tarih düşmüştür:

Daldı rahmet denizine kapudan.
Sene 970 [1562-63].

Sonra **Salih Paşa:** Kazdağlıdır. Bu da Cezayir paşası olup Hayreddin Paşa gibi Akdeniz'de bir kâfiri gezdirmezdi.

Yahya Paşa: Kaptan olup Cezayir paşası oldu.

Turgut Paşa: Cezayir paşası iken Malta Kalesi muhasarasında top atarken top parçalanıp şehit olunca Malta'nın fethi nasip olmayıp fethedemeden dönüldü.

Hayreddin Paşa oğlu Mehmed Paşa: Cezayir paşası olup Okyanus'a velvele verdi. İngiltere adalarını yakıp yıkardı.

Süleyman Han devrindeki defterdarları ve nişancıları bildirir

Birincisi Defterdar İskender Çelebi.

Haydar Çelebi: Gelibolu'dandır.

Lütfi Bey: Harem'den çıkmıştır.

Ebülfazl Efendi: Molla İdris Bitlisî'nin oğludur.

Abdi Çelebi: Çivizâde'nin oğludur.

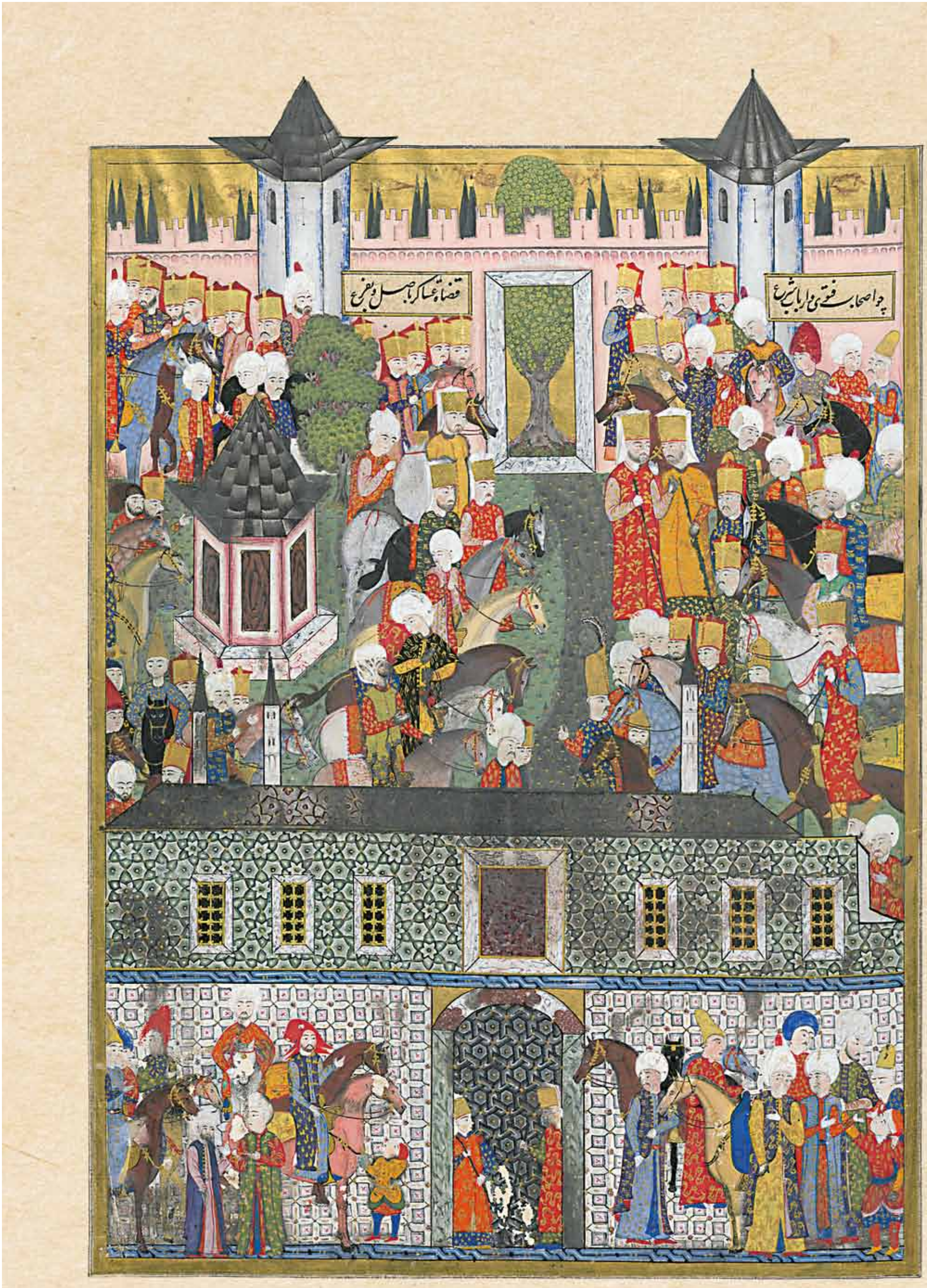
Mustafa Çelebi: Felçli olup yine divana gelirdi. Zira kaleminde zamanının biriciği idi.

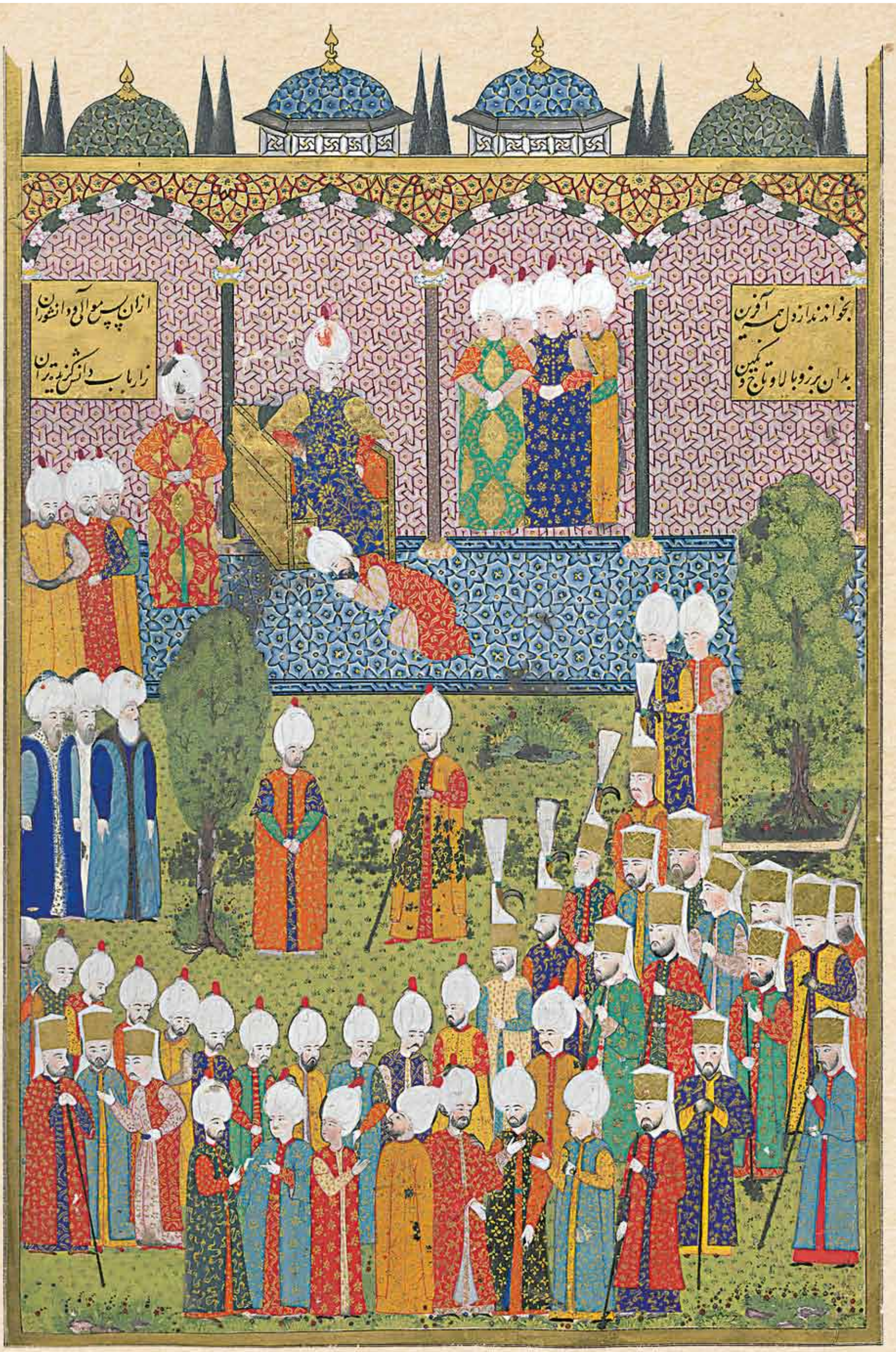
Mehmed Çelebi: Eğri Abdizade derlerdi.

İbrahim Çelebi: Başdefterdar idi.

Hasan Çelebi: Defterdarlık görevinden alınıp çaşnigîrbaşılık verildi.

Murad Çelebi: Kilidülbahr Hisarı'ndandır.

قضاة عساکر با جمل و بقر ع
چو اصحاب فتوی و ارباب شرع

KANUNİ'NİN TAHTA ÇIKMA TÖRENİ / TSMK, H.1517, 17b-18a

Cemalîzâde Mustafa Çelebi: Şiirlerinde ve diğer yazdıklarında bunlar "Nişancı" mahlasını kullanır. Tosya'da Celâl adlı bir Kadı'nın oğludur. Tarih konusunda *Tabakâtü'l-Memâlik* ve *Kanunnâme*, bunlarındır.

Ramazanzâde Mehmed Çelebi: Nişancı idi. Bir kısa tarihi vardır.

Süleyman Han zamanlarında olan beyleri bildirir

Birincisi Küçük Balı Bey: Veziriazam Yahya Paşa oğludur.

Hüsrev Bey: Sultan Bayezid'in kızının oğludur. Otuz üç sene Bosna hâkimi olup Saray şehri içinde bir cami, han, hamam, aşevi, medrese ve sıbyan mektebi yapıp nice bin fetihler etmiştir.

Kara Osman Şah Bey: Kara Mustafa Paşa oğludur. Süleyman Han'ın kız kardeşinden doğmuştur. Tırhala'da bir acayip cami ve bir medrese ve imaretleri vardır.

Ali Bey ibn Malkoç Bey (oğlu Ali Bey): Pojeğa beyi iken Hırvatistan'a velvele vermiştir. Nevbaharzâde, Celâlzâde öğrencilerinden olduğundan daha sonra defterdar oldu.

Çerkez Kasım Bey: Defterdar iken Kefe'nin eyalet olması bunlardan kalıp Heyhat Sahrası'ndan Ejderhan Seferi'ne gitmiştir.

Hacı Bey: Harem'den çıkıp Nablus hakimi olup çölde çöl Arapları silah ile gezmez oldu.

Kurd Bey: İkinci vezir Deli Hüsrev Paşa'nın oğludur.

Canpolad Bey: Kürt kabilesi beylerinden ünlü bir bey idi.

Hüseyin Bey: Ekrad cezîresi beyi iken bunların lakabında cenâb yazılır idi. (---)

Süleyman Han'ın bilginlerinin meşhurlarından bazılarını bildirir

Molla Hayreddin Efendi: Önce hocaları idi.

Mevlânâ Seydî Çelebi: Kastamonu'dandır. Bilginler arasında ünlü ve müftü olmuştur.

Mevlânâ Kadirî Çelebi: Mevlânâ Şeyh Mehmed Efendi Çivizâde demekle meşhur bilgindir.

Mevlânâ Şeyh Mehmed ibn Kutbeddin: Anadolu kadıaskeri idi.

Mevlânâ Mehmed ibn Ahmed ibn Âdil Paşa: Tarih ilminde usta ve Farsça şiirleri bol idi.

Mevlânâ Abdülfettâh ibn Ahmed Âdil Paşa: Sohbeti tatlı ve konuşmaları güzel bir adam idi. Acem'de Berda adlı şehirden çıkmıştır.

Şeyh Mehmed Tunusî: Hafız-ı Kur'an olup kıraat-ı aşere sahibi idi. Dünyaca meşhurdur.

Mevlânâ Zahirüddin Erdebilî: Tebriz'den Anadolu'ya gelip Mısır'da Hain Ahmed Paşa ile asıldı.

Mevlânâ Mehmed: Kemal Paşazâde öğrencilerinden idi.

Mevlânâ Yakub: 929 [1523] tarihinde Manisa'da müderris iken vefat eyledi. Ece Halife demek ile meşhur ve fâzıl kimse idi.

Şeyhülislâm Alâeddin Cemâlî: Selim Han zamanında da şeyhülislâm idi. Âmil, âlim, kâmil ve fâzıl bir aziz idi. Elli akçe terakkî ile emekliliği seçti.

Şeyhülislâm Kemal Paşazâde Ahmed Efendi: Selim Han zamanında ilk Mısır fethinde kadıasker kaldı. Yazdığı eserlerin sayısı ve haddi olmadığından gayrı Müftissakaleyn olup zamanının yegânesi idi. Cifir ilminde devrinin seçkini idi.

Şeyhülislâm Ebussuud Efendi: Bu azizin anlatılması ve övülmesi bir cilt kitap olur. Bin cilt yazdığı kitapları vardır. Bir tefsiri vardır ki bilginler arasında çok itibarlı nefis bir tefsirdir.

Mevlânâ Muhyiddin Arabzâde: Ebussuud Efendi'nin azatlığıdır ki Mısır'a giderken Akdeniz'de boğulmuştur.

Mevlânâ Ali ibn Salih: *Hümâyûnnâme* müellifidir. Bursa'da gömülüdür.

Sultan Süleyman'ın Kanunnâmesi'nin tertip ve kurallarını bildirir

Süleyman Han yukarıda yazılan Aristo akıllı, tedbirli, Âsaf görüşlü, içi aydınlık vezir, işin sonunu düşünen, ülkeler alan beylerbeyileri, defterdarlar, nişancılar, bilginler, salihler, işgörmüş şeyhler ile kırk sekiz sene saltanatında her gün işbaşında olan vezirler ile danışıp görüşmüş, din-i mübîn gayretine daima Osmanoğlu'nun tarz ve tavrını bütün askerî sınıflarına nizâm ve düzen versin diye bir kanunnâme-i hümâyûn düzenlemiştir ki onu bildirir.

Âl-i Osman kanunları ve Nasîhü'd-devle Süleyman Han'ın ayini

Gerçi Fatih Sultan Mehmed Kostantiniyye'yi fethetti, ama Süleyman Han imar etti. Kanun üzere Rumeli'de ve Anadolu'da ne kadar vezirlik, ne kadar beylerbeyilik, ne kadar sancakbeylik ve her eyalet ve sancaklarda ne kadar padişah hassı, ne kadar beylerbeyi ve sancakbeyleri hâsları vardır onu bildirir. Her eyalette ne kadar serbest zeamet, her sancakta ne kadar timar ve zeamet vardır ve Süleyman Han kanunu üzere cebelüleri ile nice kere yüz bin asker olur onu bildirir:

Rumeli Eyaleti, sancak 24, kılıç zeamet 1.227 ve kılıç timar 12.378

Kızılelma tahtı Budin Eyaleti, sancak 17, kılıç zeamet 278, kılıç timar 2.391

Özü Eyaleti, sancak 6, zeamet 188 ve timar 1.186

Bosna Eyaleti, sancak 7, zeamet 150 ve timar 1.792

Tımışvar Eyaleti, sancak 6, zeamet 59 ve timar 1.090

Cezayir Eyaleti, sancak 15, zeamet 73 ve timar 8.804

Eğre Eyaleti, sancak 9, zeamet 108 ve timar 4.000

Kanije Eyaleti, sancak 7, zeamet 77 ve timar 3.007

Kefe Eyaleti, sancak 9, zeamet ve timar yoktur.

MoraAdası Eyaleti, sancak 5, zeamet (---) ve timar (---)

Varat Eyaleti, sancak 5, zeamet (---) ve timar (---)

Erdel Eyaleti krallık olup senede 3 bin kese verir.

Eflâk Eyaleti kefere beyliği olup senevî 3 bin kese verirler.

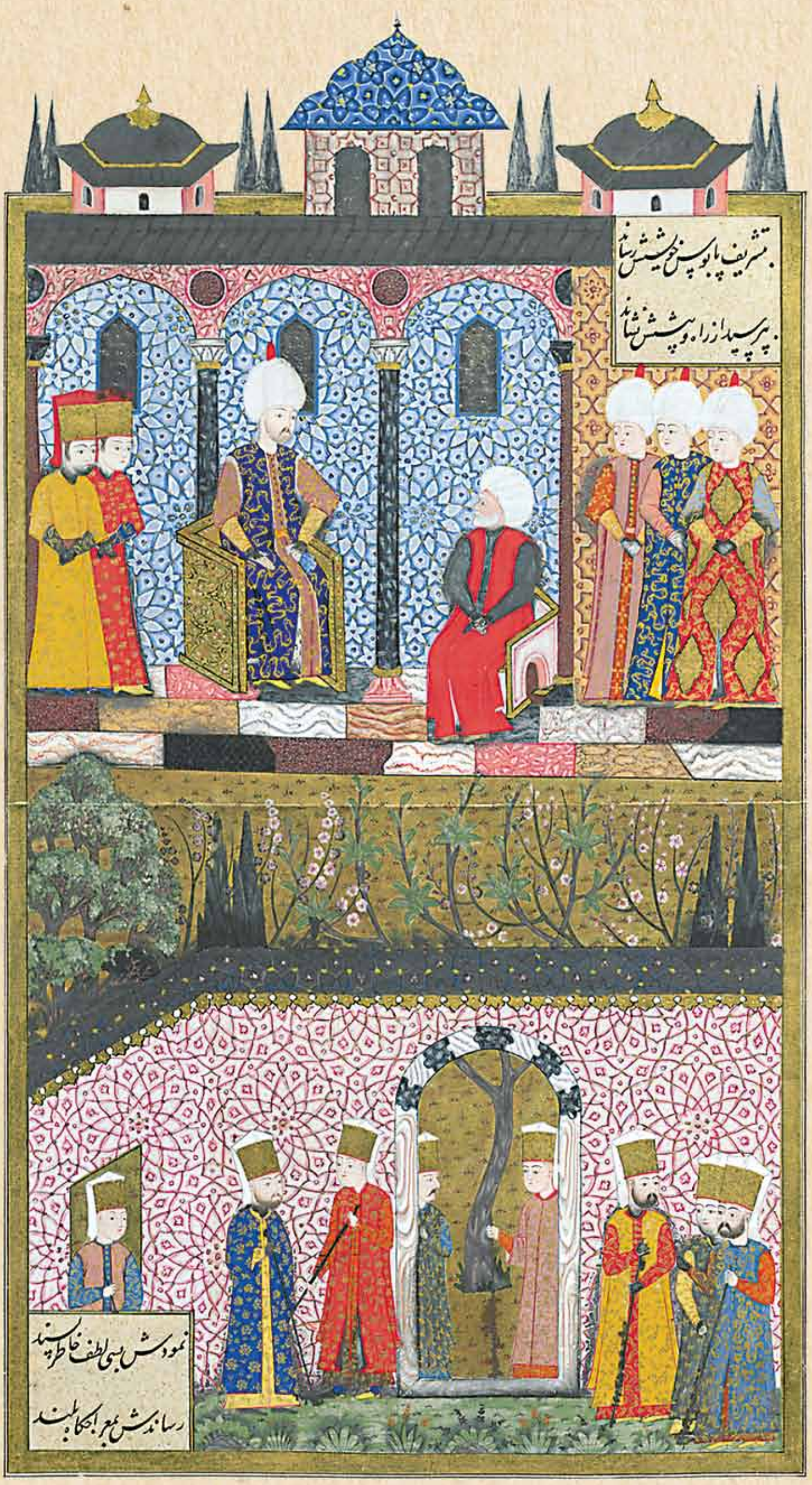
Boğdan Eyaleti kefere beyliği olup üçer bin kese verir.

Kırım Eyaleti, zeamet ve timar yoktur. Kanun üzere hanlıktır.

Rodos Eyaleti, sancak 5, zeamet (---) ve timar (---)

Kıbrıs Eyaleti, sancak 7, zeamet (---) ve timar (---)

Girit Adası Eyaleti, sancak 13, zeamet (---) ve timar (---)

KANUNİ VE BARBAROS / TSMK, H.1517, 360a

Yukarıda yazılan yirmi adet Rumeli eyaletlerinde Süleyman Han kanunu üzere toplam sancak 167 ve toplam kılıç zeamet 3.309, toplam kılıç timarları 37.379, toplam kılıç zeamet ve timar 40685, Mahmud Paşa'nın muaf ve müsellem zeameti toplam 30.399.

Anadolu tarafında olan eyaletleri, sancakları, zeamet ve timarları, muaf ve müsellemleri bildirir

(eyalet isimleri yukarıda bold, burada değil!!!)

Anadolu Eyaleti, sancak 14, zeamet 294 ve timar 5.589

Karaman Eyaleti, sancak 7, zeamet 68 ve timar 2.211

Sivas Eyaleti, sancak 7, zeamet 108 ve timar 2.699

Maraş Eyaleti, sancak 4, zeamet 29 ve timar 215

Şam Eyaleti, sancak 7, zeamet 128 ve timar 1868

Trablusşam Eyaleti, sancak 6, zeamet 63 ve timar 571

Cedîd Sayda Eyaleti, sancak 4, zeamet 94 ve timar 985

Halep Eyaleti, sancak 5, zeamet 99 ve timar 833

Adana Eyaleti, sancak 5, zeamet 43 ve timar 1059

Ruha Eyaleti, sancak 4, zeamet 37 ve timar 6026

Diyarbakır Eyaleti, sancak 12, zeamet 52 ve timar 926

Erzurum Eyaleti, sancak 9, zeamet 123 ve timar 5.159

Trabzon Eyaleti, sancak 2, zeamet 56 ve timar 398

Gürcistan Eyaleti, sancak, zeamet, timar yoktur.

Kars Eyaleti, sancak 6, zeamet 100 ve timar 1263

Çıldır Eyaleti, sancak 13, zeamet 49 ve timar 689

Van Eyaleti, sancak 24, zeamet 46 ve timar 2.695

Musul Eyaleti, sancak 3, zeamet 66 ve timar 1.004

Şehrizul Eyaleti, sancak 21, zeamet 85 ve timar 806

Bağdad Eyaleti, timar, zeamet yoktur senevî iltizamdır.

Basra Eyaleti, bu dahi sâlyâne ile zapt olunur.

Lahsa Eyaleti, bu dahi senevî sâlyâne ile iltizamdır.

Yemen Eyaleti, IV. Murad zamanından beri imamlar elinde kaldı.

Mekke Eyaleti, bütün İslâm diyarının malı oraya gider.

Habeş Eyaleti, sultanlıktır, sâlyâne ile zapt olunur.

Mısır Eyaleti, zeamet, timar yoktur, iltizam ile zapt olunur.

Circe Eyaleti, Mısır'ın gılâline maktû eyalettir.

Trablus Eyaleti, sâlyâne ile zapt olunur.

Tunus Eyaleti, bu da senelik iltizam ile zapt olunur.

Cezayir Eyaleti, bu da iltizam ile zaptolunur.

Yukarıda yazılan 300 adet vezirlik ile zapt oluna gelmiş eyaletlerin bütün sancakları 151, toplam kılıç zeametleri 1.571, toplam timarları 41.286, kanun üzere cebelüleriyle bütün askeri (---) ve yukarıda sâlyâne (yıllık) ile zapt olunan eyaletlerin vezirlerine ve askerî sınıfına elde edilen maldan hâs bahâları ve maaşları verilip geri kalanı başkente irsaliye gidip Mısır, Habeş ve Bağdad hazinesi bağlanır. Trablusşam ve Sayda eyaletleri de böyledir. Lâkin,

Has ile zapt olunan eyaletleri bildirir: Birincisi bütün Osmanlı ülkesi üç kısım olup bir kısmı padişah haslarıdır. Bir kısmı vezir, beylerbeyi ve sancakbeyleri hâssıdır. Bir kısmı da zeamet ve timar olarak ayrılmıştır. Ve bir kısmı,

Her beylerbeyinin ne miktar hâssı vardır onu bildirir

Birincisi Rumeli beylerbeyisi hâssı, 1.100.000 akçe olur tam.

Anadolu hâssı 1 milyon akçedir.

Karaman hâssı 600.071 akçedir.

Şam hâssı 1 milyon akçedir.

Sivas hâssı 900.000 akçedir.

Erzurum hâssı 1.214.600 akçedir tam.

Diyarbakır hâssı 1.000.660 akçedir.

Van hâssı 1.132.100 akçedir.

Budin 880.000 akçedir.

Cezayir hâssı 885.000 akçedir.

Halep hâssı 817.760 akçedir.

Maraş hâssı 628.450 akçedir.

Bosna hâssı 650.000 akçedir.

Tımışvar hâssı 806.790 akçedir.

Kars hâssı 820.770 akçedir.

Çıldır hâssı 925.000 akçedir.

Trabzon hâssı 734.850 akçedir.

Rakka hâssı 681.056 akçedir.

Musul hâssı 682.000 akçedir.

Şehrizol hâssı 1.100.000 akçedir.

Trablusşam hâssı 786.000 akçedir.

Özü hâssı 988.000 akçedir.

Kırım-ı Sultanî hâssı 1.200.000 akçedir.

Hâssını Kefe iskelesi gümrüğünden alır.

Kefe Paşası hâssı 679.000 akçe.

Eğre hâssı 800.080 akçedir.

Kanije hâssı 746.060 akçedir.

Mora hâssı 606.000 akçedir.

Bağdad hâssı 1.200.200 akçedir.

Basra hâssı vezâret olalı 1.000.000 akçedir.

Lahsa hâssı vezâret değildir, ama hükumet

olduğundan 888.000 akçedir.

Mekke-i Mükerreme hâssı Mısır surresinden (---) altın alır.

Habeş hâssı 1.100.080 akçedir.

Mısır vezirleri hâssı 487.000 Mısır kesesi küşufiyesi vardır.

Trablus hâssı (---).

Tunus hâssı (---).

Cezayir hâssı (---).

Kıbrıs hâssı (---).

Rodos serdarı hâssı (---).

Vezir Kaptan Paşa hâssı 1.200.700 akçedir.

Bundan ta Trablus Paşası hâssına kadar yüzer akçe birbirinden eksiktir, ama Süleyman Han asrındaki serdara kâfirlerden intikam almak için izin verilip bütün derya beyleri ve kaptan paşa da onun uygun görmesiyle sefer etmişti ve bütün deniz paşalarından önce gelirdi. Oradan yoluyla gelip Hayreddin Paşa gibi kaptan olurdu.

Yeni fethedilen Varat paşasının hâssı 790.000 akçedir.

Yeni fethedilen Girit Adası serdarı hâssı 11.990 akçedir. Hepsinden sonra fethedildi, ama padişah fermanı ile yazım sırasında böyle has ihsan olunmamıştır ve Süleyman Han kanunu böyledir ki her hangi memleket önce fethedildiyse onun veziri ve paşasının hâssı fazla olup sonra fethedilen vilâyet hâkiminin üzerine takaddüm ede (ondan önce gele), ama bazı yaşlı vezirlere arpalık şeklinde sancaklar verilip Adana gibi eyalet olmuştur ki Suhte Mahmud Paşa'ya verildiğinde Adana hâssı 11.601 akçe ile verildi. Kanundur ki Mısır sultanı iki sorguç taşır ve Habeş veziri iki otağa taşır. Bağdad veziri yine sorguç taşır. Padişah, Anadolu gazalarında bulunsa Divan'da ve iki bayramda Padişah huzurunda önce Mısır, sonra Bağdad, sonra Habeş, sonra Budin, sonra Anadolu, sonra Maraş, sonra kaptan paşa durur. Ama Rumeli'de olsa önce veziriazam, sonra Budin veziri, sonra Mısır, Habeş, Bağdad ve Rumeli daha sonra eyaleti daha önce fethedilmişler birbirleri üzere takaddüm ederlerdi.

Süleyman Han kanunu budur ki her hangi beylerbeyi ne miktar hâssa mutasarrıf ise 5 bin akçede bir mükemmel cebelüleri ile sefer etmek kanundur.

Her eyalette ne kadar sancak var ise isimleriyle bildirir

Rumeli Eyaleti

Yirmi dört sancaktır. Öncelikle mal defterdarı, çavuşlar kethüdası, defter emini, defter kethüdası, timar defterdarı, alaybeyisi, çeribaşısı, voynok ağası ve zeamet ile yedi yörük beyleri vardır.

Sancakları: Sofya sancağı, paşanın tahtıdır. Köstendil, İskenderiye, Tırhala, Ohri, Avlonya, Delvine, Yanya, İlbasan, Çirmen, Selânik, Üsküp, Dukagin, Vidin, Alacahisar, Prizrin, Vuçitrin, Sağ kol, Sol kol sancakları. Silistre, Niğbolu, Kırkkilise, Bender, Akkirman, Özü ve Kılburun sancakları Rumeli'den ayrılıp Karadeniz sahilindeki köy ve kasabaları korumak için Silistre eyalet olup başka vezirlik olmuştur.

Anadolu Eyaleti sancaklarını bildirir

Hepsi on dört sancaktır. Defter kethüdası, defter emini, defter muhasibi, timar defterdarı, çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, çeribaşıları ve alaybeyisi vardır. Zeamet ile dört müsellem beyi vardır ve on bir yaya beyi vardır. Kütahya şehri paşa sancağıdır.

Sancakları: Saruhan, Aydın, Kastamonu, Hudavendigâr, Bolu, Menteşe, Ankara, Karahisar-ı Sahib, Tekeili, Kankırı, Hamid, Sultanönü, Karesi.

Karaman Eyaleti

Yedi sancaktır. Hazine defterdarı, defter kethüdası, defter emini, timar defterdarı, çavuşlar kethüdası, emini, alaybeyisi ve çeribaşısı vardır. Konya şehri paşa sancağıdır.

Sancakları: Kayseri, Niğde, Beyşehri, Kırşehri, Akşehir ve Aksaray sancağı.

Sivas Eyaleti

Yedi sancaktır. Defter kethüdası, defter emini, defterdar, timar ve çavuşlar kethüdası ve emini, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır. Sivas şehri paşa sancağıdır.

Sancakları: Divriği, Çorum, Keskin, Bozok, Amasya, Tokat, Zile, Canik ve Arapgir. Daha sonra Zile valide hâssı olmuştur.

Bosna Eyaleti

Sekiz sancaktır. Hazine defterdarı, defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır. Saray şehri paşa tahtıdır.

Diğer sancakları: Hersek, Kilis, İzvornik, Pojeğa, Zaçne, Kırka, Rahoviçe ve Banaluka sancağı.

Kaptan Paşa Eyaleti

On bir sancaktır, üç sancağı sâlyâne (yıllık) iledir. Defter kethüdası, defter emini, timar defterdarı, çavuşlar kethüdası ve emini, azebistan ağaları, kethüdaları ve yüzbaşı dayıları vardır. Gelibolu şehri paşa sancağıdır.

Sancakları: Ağrıboz, Karlıeli, İnebahtı, Rodos, Midilli, Kocaeli, Biga, Sığla, İzmit ve İzmir sancaklarıdır.

Mora Adası Eyaleti

Defter emini ve defter kethüdası yoktur. Rumeli'den ayrılma vezirlik ile eyalet olup 300 yük akçe padişah malı tahsil eder. Beş sancaktır. Mora'da Gördüs paşa sancağıdır. Sancakları: Misistre, Manya, Koron sancağı beyi bir parça kadırgaya sahiptir. Ayamavra sancağı beyi bir parça kadırgaya sahiptir. Anabolu sancağıyla beyi iki parça kadırga ile sefer eşerler. Bazı adalarda köylüleri vardır. Süleyman Han kanunudur, ama Sakız Adası sancağı, Nakşa sancağı ve Mehdiyye sancağı bu üç sancak sâlyâne (yıllık) ile zapt olup kaptan paşa hükmeder.

Budin, Eğri ve Kanije eyaletleri

Toplam (---) sancaktır. Budin'de hazine defterdarı, defter kethüdası, defter emini, timar defterdarı, çavuşlar kethüdası ve emini, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır ki büyük divandır. Budin Kalesi paşa sancağıdır. Belgrad kaymakamlıktır.

Sancakları: Semendire, Peçuy, İstolni-Belgrad, Üstürgon, Şamatorna, Segsar, Sirem, Mihaç ve Ösek.

Eğri Eyaleti

Sonradan eyalet olduğundan yedi sancaktır, ama mal defterdarı yoktur; defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır.

Sancakları: Segedin, Sonlok, Hatvan, Seçan, Germat ve Filek Sancağı. Eğri, paşa sancağıdır.

Kanije Eyaleti

Bu da Budin Eyaleti'nden ayrılma olup (---) sancaktır. Mal defterdarı ve timar defterdarı yoktur, ama çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır. Kanije, paşa sancağıdır.

Sancakları: Segitvar, Kopan, Valpova, Şaklofça, Nadaj ve Balatin sancağı.

Uyvar Eyaleti

Yetmiş üçte [1662-63] Sultan IV. Mehmed asrında Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa fethedip eyalet olmuştur, ama mamur eyalettir. Mal defterdarı, defter emini, defter kethüdası, çavuşlar kethüdası, alaybeyisi, çeribaşısı, 20 oda ile yeniçeri ağası, cebecibaşı, topçubaşısı ve bir vezir hâkimi vardır. Eyaletinde toplam (---) sancak vardır. Uyvar paşa tahtı sancağıdır.

Sancakları: Litre, Leve, Novigrad, Hollok, Buyak ve Tuna Vişgradı livası.

Tımışvar Eyaleti

Altı sancaktır. Hazine defterdarı, defter kethüdası, timar defterdarı, padişah malı defterdarı, çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, 22 tuğ sahibi kale ağaları, dizdârı, çeribaşıları ve alaybeyisi vardır. Hâlâ Sultan IV. Mehmed Han devrinde 1069 [1649] tarihinde Köprülü Mehmed Paşa eli ile Yanova Kalesi fetholup Tımışvar paşasına taht merkezi oldu.

Diğer sancakları bunlardır: Tımışvar, Lipve, Çanat, Göle, Modova, yeni fethedilen Şebeş, yeni fethedilen Logoş, Façat, Arat ve Beşkelek sancakları.

Daha sonra Sokollu Mehmed Paşa evkafı olmuştur, ama büyük vakıftır.

Varat Eyaleti

Sultan IV. Mehmed Han zamanında Serdar Köse Ali Paşa fethedip eyalet olmuştur. Mal defterdarı, defter emini, defter kethüdası, timar defterdarı, çavuşlar kethüdası, emini ve on oda yeniçeri ağası, dizdarı, bir hâkim veziri, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır. Paşa tahtı Varat Kalesi'dir.

Eyaletinde sancakları bunlardır: Önce Salanta, Dobraçin, Halmaş, Senköy ve Papmezo sancakları.

Bu sancaklar kâfiristan olduğundan hâkimleri yine kendileri arasında Macar birovları mal toplayıp beylerine irsaliyelerini gönderirler. Bir acayip tarz barış olup eyalet olmuştur.

Macar yurdu Erdelistan Eyaleti

Bu diyarı da Sultan IV. Mehmed'in ateş saçan kılıcıyla serdar, gazi şehit efendimiz Seydî Ahmed Paşa fethetmiştir. Senelik bin kese mal ve bin kese hediye vermek üzere *Allah'ın bağışlaması üzerine olsun* efendimiz Melek Ahmed Paşa görüşüyle Apopi Mihal namsız ve kötü adlı adam kral tayin olunup Osmanlı'ya Erdel Eyaleti erzel iken tabi olup rezillikten kurtuldular.

Bu Erdel Eyaleti dört sancaktır. Bir kavmi Hayduşak'tır, bir kavmi Erdel'dir, bir kavmi Seykel'dir ve bir kavmi Saz Macarı'dır.

Bütün zamanda Saz kavmi Osmanlılara isyan etmemişlerdir. Bu Erdel diyarına yapılan dört seferde elimize bol bol ganimet malları ve esirler girmiştir.

Eflâk ve Boğdan Eyaleti

Kâfiristan olup beyleri Osmanlılar tarafından azil ve nasb olup kâfirce hükumet edip her sene Osmanoğlu devletine ikişer bin kese hizmet edip Silistre Eyaleti'ne tabilerdir.

Özü yani Silistre Eyaleti

Mal defterdarı, divan çavuşları, timar defterdarı ve defter emini gibi bir şey yoktur. Ancak Rumeli Eyaleti'den ayrılma eyalet olup vezirlik olmuştur.

Eyaleti on bir sancaktır. Nigebolu, Çirmen, Vize, Kırkkilise, Bucak Tatarı, Bender, Akkirman, Özü, Kılburun ve Doğan (yeni) sancağı. Silistre sancağı paşa sancağıdır.

Kırım yarımadası Eyaleti

Hanlıktır, ama yedi sancak sayılır. Başka sikke ve hutbe sahibi padişahtır, ama azl ü nasbı Osmanoğlu elindedir. Hutbesinde ilk önce Osmanoğlu anılıp daha sonra han ismi anılır.

Eyaletinde boybeyleri sancağı bunlardır ki zikrolunur: Hanların tahtı Bahçesaray'dır. Kalga sultan tahtı Akmescid'dir. Nureddin sultan tahtı, (---) Şirin beyleri Nakşevan elindedir. Mansûr beyleri Mankıt ellerindedir. Karaçı halkı Çikişke ellerindedir. Olanlar ki Hanîler neslinden Arbat ellerindedir. Sincivit kavmi Çorgana ellerindedir. Badrak Or ağzı ellerinde, Dayir kavmi Gözlev ellerindedir. Bu anılan ellerin hepsi birer sancak yerlerdir, *vesselâm*.

Kefe Eyaleti

Yine Kırım yarımadasının yarısı Osmanoğlu hükmünde olup sancaktır, ama bazı sancaklarını voyvodalar zapt eder. Balıklağa, Kerç, Taman Adası, Çerkez Şagake ve Balısıra Rus harap etmiştir ve Azak sancağı. Kefe paşası Azak'ta oturur. Kefe defterdarı vardır, ama gayrı divan hizmetçilerinden mertebe sahipleri yoktur.

Kıbrıs Eyaleti

Yedi sancaktır, dördü hâs ile üçü sâlyâne (yıllık) ile zapt olunur. Hazine defterdarı, timar defterdarı, defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası ve emini, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır.

Hâs ile zaptolunan sancaklar: İç-il, Tarsus, Alâiye ve Sis.

Sâlyâne ile zapt olunan sancaklar bunlardır: Girne, Baf, Mağosa.

Lefkoşa paşa sancağıdır. Kıbrıs adası 770 mil kuşatır büyük bir adadır. 30 bin İslâm askeri 150 bin keferesi var, geniş bir adadır.

Girit adası Eyaleti

Sultan İbrahim asrında (---) tarihinde Yusuf Paşa eliyle Hanya fetholup 26 yıldan sonra (---) tarihinde Sultan IV. Mehmed'in kılıcıyla Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa eliyle cebren ve kahren üç sene bitiminde Kandiye Kalesi'ni ve 777 mil adayı 70 adet kalesiyle fethedip tahriri [yazımı] sırasında sancak yazıldı.

Sancakları: Önce Hanya, Retime ve Seline sancağı. (---) Büyük eyalet olduğundan 40 bin kul, bir yeniçeri ağası, bir vezir, bir mal defterdarı, timar defterdarı, defter emini, çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, çavuşlar kâtibi, ruznâmçeçi, alaybeyleri ve çeribaşıları vardır ve hâlâ yedi vezir ve 40 bin asker muhafazasına memurdur.

Şam Eyaleti

Hazine defterdarı ve diğer bütün divan hademeleri mukarrerdir. Alaybeyisi ve çeribaşıları vardır ve toplam on sancaktır. Yedisi hâs ile zaptolunur ve üçü sâlyâne iledir. Sâlyâne ile olan sancaklarda timar ve zeamet yoktur.

Hâs ile zapt olunan sancaklar bunlardır: Kudüs-i Şerif, Gazze, Kerek, Sıfet, Nablus, Aclûn, Leccûn ve Buka, Şam paşa sancağıdır.

Sâlyâne ile zapt olunan sancaklar bunlardır: Tedmur, Sayda, Beyrut ve Kerek-i Nuh. Bu sancaklardan başka Şam Eyaleti'nde ta Mekke ve Medine'ye kadar 70 Çöl Arabı beyleri ve şeyhleri vardır.

Trablusşam Eyaleti

Beş sancaktır. Hazine defterdarı, defter kethüdası, timar defterdarı, çavuşlar kethüdası, alaybeyi ve çeribaşısı vardır. Trablusşam paşa sancağıdır.

Sancakları bunlardır: Hama, Hımıs, Selmiye, Cebeliye, Latkiye ve Hasanâbâd sancağı. Dağlar içre kırk adet gayr-ı müslim Dürzî beyleri vardır ki her biri birer mezheplere hizmet eder sapık kavimlerdir.

Halebü'ş-şehba Eyaleti

Zeamet ve timarları yedi sancaktır. İki sancağı sâlyâne (yıllık) ile olduğundan mültezime verilmiştir; onlarda timar ve zeamet yoktur. Hazine defterdarı, başka Halep muhassılı, defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası, emini ve kâtibi, alaybeyi ve çeribaşıları vardır.

Sancakları bunlardır: Ekrâd-i Kilis, Birecik, Maarra, Azez, Belis ve Antakya.

Sâlyâne ile olanlar: Mazik ve Ulu-Türkman sancağı. Halep paşa sancağıdır.

Adana Eyaleti

Divan hizmetçilerinden bir kimse yoktur, zira Halep'ten ayrılıp eyalet olmuştur. (---) sancaktır.

Sancakları bunlardır: Sis, Tarsus, Karataş, Silifke ve yedi boy Varsak beyleri asi, Eyaleti çoktur, zira taşlık ülkedir.

Diyarbakır Eyaleti

On dokuz sancaktır ve beş hükumettir. Anılan on dokuz sancağın on biri Osmanlı sancaklarıdır ki diğer Osmanlı topraklarındaki gibi zapt olunur. Sekizini Kürt beyleri zapt eder ki I. Selim Han fetih sırasında kendilerine sancak verilip yurtluk ve ocaklık ihsan olunup azil ve nasb kabul etmezler, öyle kanundur. Öldüklerinde vilâyetin valisinin arzıyla sancakları çocuklarına verilip başkasına verilmez. Yakınları olmazsa başkasına verilir. Lâkin diğer sancaklar gibi gelirleri deftere yazılır, topraklarında timar ve zeamet vardır. Padişah seferi olsa timarları sahipleri diğerleri gibi alaybeyisi bayrağı altında hizmet ederler. Hizmeti terk ederse zeameti ve sancağı oğluna yahut yakınlarına verilir, ama hükumet yazılan sancaklar içre Selim Han kanunnâmesinde timar ve zeamet yoktur. Hâkimleri mülkiyet üzere zapt edip yazılmaz ve gezilmez olup gelirleri her ne ise hâkimleri mutasarrıflardır.

Osmanlı sancakları bunlardır: Harput, Ergani, Siverek, Nusaybin, Hasankeyf, Mîfârıkin, Akçakale, Habur ve Sincar sancakları.

Yurdluk ve ocaklık yoluyla tasarruf olunan sancaklar: Sağman, Kulp, Mihrani, Tercil, Atak, Pertek, Çapakçur, Çermik'tir.

Yazılmayan ve gezilmeyen sancak hâkimlerine İstanbul tarafından bir emir yazılsa onların lâkaplarında cenâb yazılır.

Hükumetleri bunlardır: Cezire, Eğil, Genç, Palu ve Hazzo hükumeti. Bu anılan sancaklar büyük eyalet kadar Kürtler içre hükumetlerdir, *vesselâm*.

Bu Diyarbakır divanının da ruznâmecisi, mal defterdarı, timar defterdarı, defter emini, çavuşlar kethüdası, emini ve kâtibi, alaybeyisi ve çeribaşıları vardır.

Kars Eyaleti

(---) sancaktır. Daha önce fetih sırasında Erzurum'a tabi idi. Sonra Pasin sancakları katılıp eyalet olmuştur. Erbâb-ı divan hizmetçilerinden mal defterdarı yoktur, ama alaybeyi ve çeribaşısı vardır.

Sancakları bunlardır: Ardahan-ı Küçük, Hococan, Zarreşad, Keciran [Keçivan], Kagızman. Kars paşa sancağıdır.

Çıldır yani Ahıçka Eyaleti

Divan erkânı hizmetçilerinden mal defterdarı ve başkası yoktur, ama alaybeyi ve çeribaşı vardır.

On üç sancaktır: Oltu, Harbus [Hırtos], Ardanuç, Hacrek, Ardahan-ı Büzürg, Posthu, Mahçıl ve Açara Penbek.

Bunlardan başka dört sancağı yurdluk, ocaklık ve mülkiyet yoluyla tasarruf olunur. Pürtekrek Livâne, Nısf-ı Livâne ve Şavşad, ama Sultan IV. Mehmed asrında Kara Murtaza Paşa eliyle Kütatis Kalesi (---) fetholup sancaklar katıldı. Genellikle Tomris Han oğulları itaat edip sancak oldu.

Gürcistan Eyaleti

Açıkbaş, Şavşad, Dadyan, Küril ve Migrilistan beyleri bütün keferelerdir, ama IV. Murad zamanında hepsi itaat edip vezirlik ile Sefer Paşa hâkim olup Ahıçka Kalesi'ni taht merkezi edinmişti. Hâlen her sene hediyeleri gelmededir.

Trabzon Eyaleti

Tarabefzun da derler, Batum sancakları ki Gümüşhane, Canha, Rize ve Gönye, bu dört sancak bir yere toplanıp Trabzon eyalet olmuştur. Lâkin defter kethüdası, timar defterdarı, alaybeyi ve çeribaşısı vardır

Rakka Eyaleti

Yedi sancaktır. Rakka ve Ruha sancakları bir araya gelip eyalet olmuştur.

Sancakları bunlardır: Cemmase, Habur, Deyr-i Ruhbe, Benî Rebi, Seruç, Harran ve Rakka. İkisini Çöl Arapları harap etmiştir. Ruha yani Urfa paşa sancağıdır. Divan erbabından hizmetçileri yoktur.

Cennet benzeri Bağdad Eyaleti

On sekiz sancaktır. Hazine defterdarı, defter kethüdası ve timar defterdarı vardır. Yedi sancağında diğer eyaletler gibi zeamet ve timar olup arz-ı memleket diye zikrolunur.

Sancakları bunlardır: Hille, Zeng-âbâd, Cevazir, Rumahiye, Cengûle ve Karadağ sancağı.

Bu sancaklardan başka 11 sancağa arz-ı Irak derler. Zeamet ve timar yoktur, ancak sancakbeyleri hâssı vardır. Bazı köy ve mezra yerleri tahmin üzere verilmiştir. O sancaklar bunlardır: Dertenk, Semâvât, Bayat, Derne, Debâlâ, Vâsıt, Kerend, Demirkapı, Karaniye, Gilân ve Âl-i Sâh sancağı. Bu eyalete tabi,

İmâdiye Eyaleti

Timar ve zeamet yoktur, mülkiyet üzere mutasarrıflardır, ama sefere gelmek kanundur.

Basra Eyaleti

Önceden mülkiyet üzere zapt olunurdu. Sultan IV. Mehmed Han asrında (---) tarihinde (---) Paşa eliyle fetholup eyalet olmuştur. Hâlâ mal defterdarı ve çavuşlar kethüdası vardır. Timar ve zeamet olmadığından alaybeyi ve çeribaşı olmayıp bütün arazisi valisine iltizamdır.

Lahsa Eyaleti

Mülkiyet üzere mutasarrıflardır. Timar ve zeamet yoktur, lâkin her ayda bir Bağdad valisine hediyeleri gelmek üzere mutasarrıflardır. Önceden Osmanlı tarafından beylerbeyi giderdi, hâlâ zorla zapt ettiler.

Yemen Eyaleti

IV. Murad Han devrinde zorla imamlar zapt ettiler.

Habeş Eyaleti

Burada da timar ve zeamet yoktur, ancak üç senede bir Âsitâne-i Saadet'ten valisi gidip cümleden mülk zapt eder, iltizam değildir.

Mekke Eyaleti

Cidde paşası ile Mekke şerifi eşit ortaklık üzere zapt edip iskelelerden elde edilen gelirlere ortak olurlar, başka kârları yoktur, bir alay duacılardır.

Mısır Eyaleti

Timar ve zeamet yoktur, bütün köy ve kasabaları üç tür olarak yazılmıştır. Bir sınıfı mirî köyleridir. Bir türü vakıflardır. Bir türü ise küşufiyye köyleridir ve bir sınıfı iltizam köylerdir. Mal defterdarı, ruznâmecisi, yedi mukataacısı, paşa tarafından mukabelecisi, küçük ruznâmecisi, kırk adet beyleri ve yedi bölük ağaları vardır.

Eyaletinde olan sancakları bunlardır: Sancakbeyleri yönetirler. Önce Said-i âlî Circe, İbrim, Elvâhat, Menfelut, Şarkiye, Garbiye, Menufiye, Mansûriye, Kulûbiye, Bahire sancakları ve Emanet-i Dimyat.

Bu gibi kâşifliklere bütün beyler mutasarrıflardır, ama hepsinden üstün mansıp hac emirliğidir ki bütün Arap ve Urban arasında Mısır hac emirine sultanu'l-ber derler. Kethüdası bile sorguç taşır, *vesselâm*.

Magrib Trablusu, Tunus ve Cezayir eyaletleri

Seyahat kısmet olmadığından dolayı bilgi sahibi olamadığımız için yazılamadı, ama üçünün de büyük eyalet oldukları muhakkaktır.

Musul Eyaleti

Altı sancaktır. Erbâb-ı divan hizmetçileri yoktur, ama alaybeyisi ve çeribaşısı vardır.

Sancakları bunlardır ki zikrolunur: Bacvanlar, Tikrit, Eski Musul ve Horun sancağı.

İman seddi Van Eyaleti

On üç sancaktır. Defterdarı, defter kethüdası, defter emini, çavuşlar kethüdası, çavuşlar emini, çavuşlar kâtibi, alaybeyisi, çeribaşısı ve timar defterdarı vardır.

Sancakları bunlardır: Adilcevaz, Erciş, Muş, Bargiri, Kârkâr, Kesânî, Ziriki, İsbaird, Agaki, Ekrad, Beni Kotur, Bayezid Kalesi, Berda ve Ahlat. Bu eyalette Abbasîoğulları tabilerinden Bitlis Hanı, Hakkâri hâkimi, Mahmudî hâkimi ve Pinyanişi hâkimi eyaletlerinde timar ve zeamet vardır ve haraçları tamamen Van kuluna aklâm bağlanmışlardır. Diğer gelirlerini kendileri zapt edip eyaletlerine mülkiyet üzere mutasarrıflardır. Azil ve nasb kabul etmeyip öldüklerinde eyaletleri oğullarına ve yakınlarına verilir.

Erzurum Eyaleti

On iki sancaktır. Hazine defterdarı, timar defterdarı, defter emini, defter kethüdası, çavuşlar kethüdası, emini ve kâtibi vardır.

Sancakları bunlardır: Önce Karahisar-ı Şarkî, Kiği, Pasin, İspir, Hınıs, Malazgird, Tekman, Kuzuçan, Tortum, Micingird ve Mamrovan sancağı. Erzurum paşa sancağıdır.

Şehrezul Eyaleti

Yirmi sancaktır. Bütün erbâb-ı divan hizmetçileri, alaybeyi ve çeribaşısı vardır.

Sancakları bunlardır: Sürücek, Erbil, Keşan, Şehr-i Bazar, Cenkûle, Cebel-i Cimri, Hezârmerd, Dulhuvaran, Merkâve, Harir, Rudin, Tiltarı, Sihuzencir, Acur, Ebrumân, Davdan, Pak, Perenli, Belkas, Üşti, Gazi Kalesi ve Şehrizol paşa sancağıdır.

Bu Şehrizol Eyaleti'nde bazı aşiret beyleri vardır. Sancakbeyi hükmünde olmayıp davul ve sancak sahipleri değillerdir. Yüzden fazla aşiret beyleridir ki zeamet sahibi mertebesi gibi hükumet edip sancağı beyleri ile sefer eşerler. Öldüklerinde mutasarrıf oldukları timarı ve aşiret beyliği oğluna verilir, evlâdı yok ise yakınlarına verilir. Eğer soyu kesilirse harice timar ve zeamet gibi verilir, *vesselâm*.

Süleyman Han kanunnamesine göre her sancakbeyinin kanunlarını bildirir

Önce hangi sancakbeyinin hâssı fazla ise o bey altındakine takaddüm ve tasaddur eder (önde ve üstün olur). Eğer veziriazamlıktan azledilmiş ise onun üzerine kimse tasaddur etmez. Yine buna da eski veziriazamlar tasaddur edebilir. İlk defa bir sancakbeyi kanun üzere 200 bin akçe ile bey olur. Sonra gazalarda padişah uğrunda, hizmeti görülünce terakkî verilir (yükseltilir), hak ettiğine göre binde yüz akçe fazla terakkî verilir, ne kadar hizmet ederse o kadar fazla terakkî verilip sonra beylerbeyi olur. Ancak padişahın eşiğinde olan ağalar sancağa çıktıklarında ilk başta 200 bin akçe ile verilmez fazla ile verilir. Her birinin kanunları değişiktir.

Mesela yeniçeri ağası 500 bin akçe ile, nişancı paşa, sancakbeyi, kapıcıbaşılar ve büyük mîrâhûr 400 bin akçe ile çıkar. Çaşnigîrbaşı, müteferrikabaşı, çakırcıbaşı, küçük mîrâhûr, sipah oğlanı, silahdar ağası, sağ ulûfeci ve sol gureba ağaları hepsi 300 bin akçe ile sancakbeyi olurlar.

Sekbanbaşı, defter kethüdası, timar defterdarı, yaya beyleri ve zeametleri elli binden fazla olanlar sancağa çıktıklarında 100 bin akçe ile çıkarlar, kanundur. Bir sancak boşalsa hak eden beye terakkî ile verilir.

Yeniçerilikten ve bölükten timara çıkanlara, beyler mahlulünden (boş kalmasından) fazla kalan hasları timar yoluyla anılanlara verilir. Lâkin hak eden sancakbeyi olduğunda düşen mahlul timardan has verilir. Sancakbeyleri sefer-i hümâyûnda ne denli askerile sancak tasarruf ederse hassına göre her 5 bin

akçede bir mükemmel cebelü verirler. 200 bin akçe ile sancak tasarruf eden aşağı payelidir, 1.040 cebelü asker ile sefer eşer. 500 bin akçe ile sancak tasarruf eden yüz cebelü verir. Keza ve keza her beş binde bir, paşa, sancakbeyi, zeamet ve timar sahibi birer cebelü verip sefer eşerler.

Her sancakbeyinin, defter kethüdalarının ve timar defterdarlarının ne denli hâsları olduğunu bildirir

Rumeli Eyaleti

Mora sancakbeyinin hâssı 507.760
İskender hâssı 459.200
Avlonya hâssı 229.000
Silistre hâssı 4.489.665
Niğbolu 400.000
Ohri 335.299
Yanya 60.260
Tırhala 450.885
Köstendil 442.400
İlbasan 201.963
Çirmen 240.000
Vize 224.465
Delvine 57.132
Selânik 280.832
Üsküp 240.000
Kırkkilise .....200.000 tam
Dukagin 207.500
Vidin 230.000
Alacahisar 200.399
Vuçitrin 205.000
Prizrin 28.146
Rumeli defter kethüdasının zeameti 81.426
Rumeli timar defterdarının zeameti 2.000
Vize yürükân beyinin zeameti 52.000
Tekirdağı yürükân beyinin zeameti 600.000
Yanbolu yürükân beyinin zeameti 53.470
Ofçabolu yürükân beyinin zeameti 33.494
Foça yürükân beyinin zeameti 4.000
Selânik yürükân beyinin zeameti 91.397
Naldöken yürükân beyinin zeameti 3.500
Kavala kaptanının zeameti 40.414
Voynuk beyinin zeameti 50.052

Bosna Eyaleti beylerinin hâsları

Kilis sancağı hâssı 42.500
Hersek hâssı 410.515
İzvornik 245.793
Pojega 61.623
Zaçne 170.000
Karka 200.000
Rahoviçe 70.000
Bosna defter kethüdası hâssı 46.000
Bosna defterdarı hâssı 85.530

Adalar (Cezayir) Eyaleti beyleri hâssı

Ağrıboz sancağı 440.000
Karlıeli 30.000
İnebahtı 300.000
Rodos 277.004
Midilli 40.000
Kocaeli 236.526
Biga 213.088
Sığla 300.000
Misistre hâssı 219.000
Cezayir defter kethüdası zeameti meblağ 88.390
Cezayir timar defterdarı zeameti meblağ 62.077

Budin Eyaleti beyleri hâssı

Semendire sancağı hâssı 540.260
Peçuy 400.000
İstolni-Belgrad 36.000
Üstürgon 210.000
Segedin 340.000
Sirem 425.675
Ösek 330.000
Şimatorna 240.000
Kopan 230.000
Filek 300.000
Segsar 234.000
Novigrad 233.940
Sonlok 400.000
Mihaç 292.000
Sigetvar 6.230
Seçan 240.270
Budin defterdarı hâssı 105.520
Budin defterdarı kethüdası zeameti 103.240
Budin timar defterdarı kethüdası zeameti 8.940

Tımışvar Eyaleti [beyleri hâssı]

Lipve sancağı beyi hâssı 210.000
Çanad 20.792
Göle 298.945
Medova 260.080

Yanova 192.420
Şebeş 61.945
Tımışvar defterdarı hâssı 110.000
Tımışvar defter kethüdası zeameti 64.880
Tımışvar timar defterdarı zeameti 60.000

Anadolu Eyaleti [beyleri hâssı]

Saruhan sancakbeyi hâssı 240.000
Aydın 613.460
Karahisar-ı Afyon 240.299
Engürü 264.300
Bursa 618.079
Bolu 300.122
Kastamonu 500.000
Menteşe 400.800
Teke 328.000
Hamid[sancağı].....204.000
Kengırı 258.081
Karesi 300.000
Sultanönü 250.000
Anadolu kethüdası zeameti 100.912
Anadolu timar defterdarı zeameti 90.596

Kütahya Eyaleti'nde ne kadar sancaklar var ise hepsinde birer müselleman bey zeamet olması kanundur. Ama Kütahya piyadeleri ve Alâiye zeametleri bütün müselleman piyadelerden çoktur, yine kanunları üzere sefer eşerler.

Karaman Eyaleti sancakbeyleri hâssı

Kayseri hâssı 250.000
Niğde 350.000
Beğşehri 390.000
Aksaray 350.000
Akşehir 310.000
Kırşehir 267.540
Karaman defterdarı hâssı 65.000
Karaman defter kethüdası hâssı 35.000
Timar defterdarı hâssı 65.000

Kıbrıs Eyaleti [sancakbeyleri hâssı]

İç-eli sancakbeyi hâssı 270.000
Alâiye 250.000
Tarsus 245.260
Sis 60.299
Kıbrıs hazine defterdarı 120.000
Timar defterdarı zeameti 70.000
Kıbrıs kethüdası zeameti 82.000

Trablusşam Eyaleti

Hıms sancağı hâssı 220.290
Cebeliye 234.180
Selmiye 29.000
Hama hâssı 294.030
Trablusşam defterdarı hâssı 13.000
Trablus defter kethüdası zeameti .....64.800 akçedir
Trablus timar defterdarı zeameti .....61.000 akçedir

Şam-ı Şerif Eyaleti

Kudüs-i Şerif sancağı beyi hâssı 252.485
Gazze hâssı 82.258
Safet hâssı 273.800
Nablus 296.450
Aclûn 29.000
Leccûn hâssı 200.000
Şam defterdarı hâssı 140.235
Şam defter kethüdası zeameti 130.000
Şam timar defterdarı zeameti 740.000

Halep Eyaleti beyleri hâssı

Kilis hâssı 522.867
Adana hâssı 1.095.000
Birecik hâssı 295.220
Maarra 230.000
Azez 220.000
Belis 220.000
Halep Hazinesi defterdarı hâssı 127.826
Halep kethüdası zeameti 26.930
Halep timar defterdarı zeameti 81.146

Zülkadriyye yani Maraş Eyaleti

Malatya hâssı 500.000
Ayıntab (Antep).....145.130
Kars-ı Maraş 205.300
Samsad 200.000
Maraş defter kethüdası hâssı 850.073
Maraş defterdarı timar zeameti 20.200

Rum Sivas Eyaleti

Amasya sancakbeyinin hâssı 300.000
Çorum 300.000
Bozok 200.275
Divriği 250.360
Canik 207.124
Arabgir 310.000
Rum defter kethüdası zeameti 80.200
Rum timar defterdarı zeameti 62.550

Erzurum Eyaleti'ndeki beylerin hâssı

Karahisar-ı Şarkî 12.000
Kiğı 30.000
Pasin 29.400
İspir 300.000
Hınıs 580.440
Malazgird 500.000
Tekman 164.929
Kuzuçan 200.702
Tortum 297.000
Micingird 240.000
Mamrovan 203.000
Erzurum hazine defterdarı hâssı 142.900
Erzurum defter kethüdası zeameti 150.000
Erzurum timar defterdarı zeameti 20.200

Kars Eyaleti'nde beylerin hâssı

Ardahan-ı Küçük 2.903
Hucucan 153.500
Zaruşad 240.000
Kağızman 200.000
Keciran 200.000

Çıldır yani Ahıçka Eyaleti'nde sancakbeylerinin hâssı

Oltı 200.017
Pertek 146.219
Ardanuç 280.000
Ardahan-ı Büzürg 300.000
Şavşad, ocaklık şeklinde 656.000
Livâne ocaklık iki sancaktır 365.000
Harpus 200.500
Hacrek 365.000
Postoh 206.000
Mahçıl 203.229
Penbek 400.000

Trabzon Eyaleti

Batum defter kethüdasının zeameti .....300.000 akçedir
Batum timar defterdarının zeameti .....40.290 akçedir

Diyarbakır Eyaleti'nde sancakbeyleri hâssı

Harput 219.999
Ergani 200.515
Siverek 303.043
Atak 447.200
Nusaybin 200.000
Tercil 445.200
Çermik 22.140
Hasankeyf 203.955
Eğil ocaklık 89.675
Çapakçur 370.000
Çemişgezek 334.223
Samsad 269.057
Siirt 223.772
Akçakale 200.000
Sincar 191.517
Meyyafârıkîn 200.000
Pesyan ve Pozyan 100.000
Kulp hâssı ocaklık 66.668
Hançuk 428.900
Pertek 380.000
Genç 278.340
Diyarbakır hazine defterdarı hâssı 140.395
Diyarbakır defter kethüdası zeameti 100.924
Diyarbakır timar defterdarı zeameti 80.000

Rıkka (Rakka) Eyaleti'nde sancakbeyleri hâssı

Cemmâse 255.122
Deyr-i Ruhbe.....280.000
Kapur (Habur) 100.000
Benî Rebia 400.000
Seruc 200.000
Ane 282.215

Bağdad Eyaleti'nde beylerin hâssı

Zeng-âbâd 270.000
Hille ber-vech-i eyalet olmuştur 9.510.000
Cevazir 220.000
Rum nahiye 445.000
Cengûle 200.000
Karadağ, hükumettir 804.287
Dertenk 420.000
Semâvât 255.000
Derne 406.931
Debâlâ 260.000
Vâsıt 220.000
Kerend 239.260
Tapur 200.000
Karaniye 200.000
Gilân 200.000
Âl-i Sa' 200.000

Bağdad defter kethüdası zeameti 100.000

Bağdad timar defterdarı zeameti 80.000

Van Eyaleti'nde sancakbeylerinin hâssı

Adilcevaz 1.450.346

Erciş 300.000

Muş 410.000

Bargiri 200.000

Karkar 200.000

Keşan 250.000

İspaird 200.000

Ağakis 250.000

Ekrâd 250.000

Beni Kotur Vadisi 270.000

Bayezid Kalesi 10.044

Berdu' [Berda'] 200.000

Ovacık 385.000

Van defter kethüdası zeameti 60.999

Van timar defterdarı zeameti 53.870

Musul Eyaleti'nde sancakbeyleri hâssı

Bacvanlar [Bacvanlı] 215.000

Tikrit 217.284

Harun 200.000

Yana 300.000

Burada bütün sancakbeylerinin hâsları tamam oldu.

Süleyman Han kanunu üzere her beylerbeyilik kaç kılıçtır, bütün askeri ne kadar olur, her sancakta ve eyalette ne denli timar ve zeamet vardır onları bildirir

Önce Rumeli Eyaleti'nin bütün sancaklarında olan zeamet ve timarları 9.274 kılıçtır. 914'ü zeamettir. Geri kalanı tezkireli timar ve tezkiresiz timardır. Zeamet sahiplerine beş binde bir cebelü ve timar sahiplerine 3 bin akçede bir cebelü vermek kanundur. 10 bin akçesi olanlar on binden zeamete kadar mutasarrıf olanlar üç cebelü verir.

Bu anlatılan şekil üzere Rumeli Eyaleti'nde olan zeamet ve timar sahiplerinin kanun üzere cebelüleri ile 20.200 asker olur. Beylerbeyileri, sancakbeyleri, defter kethüdası ve timar defterdarı hepsi 5 bin akçede bir cebelü verirler. Bunların cebelüleri de 2.500 asker olur.

Bu takdirce Rumeli askeri kanun üzere cebelüleri ile 33 bin seçkin silahlı asker olur, diğer hizmetçileri ile 40 bin asker olur.

Rumeli ve Anadolu Eyaleti'nde her sancağın timar ve zeametlerinin ne miktar olduğunu bildirir

Sofya Paşası sancağı....zeamet.....00.....timar.....17.821

Köstendil sancağı.....zeamet.....48.....timar.....1.017

Tırhala.....zeamet.....36.....timar.....529

Yanya.....zeamet.....62 .....timar.....345

Üsküp.....zeamet.....57.....timar.....345

Ohri.....zeamet.....60.....timar.....342

Avlonya.....zeamet.....28.....timar.....489

Mora.....zeamet.....100.....timar.....600

İskenderiye.....zeamet.....75.....timar.....422

Nigebolu.....zeamet.....60.....timar.....344

Çirmen.....zeamet.....20.....timar.....130

İlbasan.....zeamet.....18.....timar.....138

Vize.....zeamet.....30.....timar.....79

Delvine.....zeamet.....24.....timar.....155

Selânik.....zeamet.....36.....timar.....262

Kırkkilise.....zeamet.....10.....timar.....18

Dukagin.....zeamet.....10.....timar.....52

Vidin.....zeamet.....12.....timar.....65

Alacahisar.....zeamet.....27.....timar.....509

Vuçitrin.....zeamet.....10.....timar.....317

Prizrin.....zeamet.....17.....timar.....225

Ofçabolu yürükân ocakları zeameti.....188

Tekirdağı ocağı zeameti.....314

Selânik ocağı.....168

Kocacık ocağı.....400

Na'ldöken ocağı.....314

Rumeli müsellemânı.....400

Kızılca Ocak müsellemânı.....300

Çirmen müsellemânı.....301

Çingene ocağı.....198

Vize ocağı müsellemânı.....178

Toplam ocaklar.....1019

Padişah defterinde Yörük ve müsellem kaydolanların 30 neferi bir ocaktır.

Beş neferleri nöbet ile eşkinci, yirmi beş neferi yamak olup sefer-i hümâyûn olduğunda nöbetleri eşkinci yamaklarından "avârız-ı divaniye" karşılığında elli beşer akçe harçlık alıp sefer eşerler. Sefer olmadığı zaman yamaklardan bir nesne almazlar. Nöbetle sefer eşer eşkinciler sefer eşdikleri sene âdet-i ağnâm vermezler.

Bu topluluk şöyledir ki seferde sipahi dahi olursa Yörüklükten kurtulmaz ve müsellemlere vilâyetlerinden birer çiftlik miktarı yerler verilmiştir. Çiftliklerinden hasıl olan kendi terekelerinin öşürleri olmayıp kendilerine timar geliri kaydolunmuştur. Nöbetleri geldiğinde o timarın ürününü alıp sefere giderler. Sefer-i hümâyûnda bir askerin hizmetleri top çekmek, yolları temizlemek ve askere yiyecek getirmektir. Bu gibi hizmetlerde bunlar çalışıp diğer zeamet ve timar sahipleri ve cebeliler ancak cenk etmeye ve savaşmaya çalışırlar.

Anadolu Eyaleti 7.313 kılıçtır. 195'i zeamettir, gerisi tezkireli ve tezkiresiz timardır. 9.700 nefer cebelüleri ile toplam 17 bin kadar asker olur. Bu anılan topluluk her sancağın alaybeyi bayrağının altında sefer eşerler. Zeamet ve timar sahiplerinin kanun üzere senelik gelirleri üç yüz yetmiş üç kere yüz bin ve on bin yedi yüz otuz [37.314.730] akçe eder.

Her sancağın zeamet ve timarını bildirir

Kütahya sancağı.....zeamet.....29..... timar 939

Saruhan..... zeamet.....41..... timar 674

Aydın.....zeamet.....19..... timar 572

Karahisar.....zeamet.....15..... timar 616

Engürü.....zeamet.....10..... timar 257

Bursa.....zeamet.....30..... timar 1.005

Bolu.....zeamet.....14..... timar 551

Kastamonu..... zeamet.....24..... timar 587

Menteşe.....zeamet.....52..... timar 381

Teke.....zeamet.....7..... timar 392

Hamid.....zeamet.....9..... timar 585

Karesi.....zeamet.....7.....timar.....381

Sultanönü..... zeamet.....7.....timar.....182

Kangırı..... zeamet.....7.....timar.....182

Anadolu sancağında piyade ve müsellem taifesi vardır, nöbetlileri ile sefer eşerler, toplam 6.900 asker olur. Yamakları ile 26.500 asker olur.

Bu anılan piyade ve müsellem topluluğunun beyleri Yörüklerin nevbetleri ile sefere gönderip top çekmek ve belirlenen yolları temizleyip İslâm askerine yiyecek getirirler.

Rumeli'de olduğu gibi bunların da müsellem ocağının çiftlikleri olup hâsıl olan kendi öşürleri resmi alınmayıp kendilerine timar geliri kaydolunup onun altında sefer eşerler idi. Şimdiki hâlde piyade ve müsellem topluluğu kaldırılıp hepsi reâyâ, çiftlikleri timar ve zeamet kaydolunup zeamet ve timar sahipleri kaptan paşa ile deniz seferine memurlardır.

Bunlardan başka 1.280 asker cambaz ve azebistan topluluğu da vardır. On neferde bir neferi sefer nöbeti hizmetini eda edip 128 nefer sefer eşerler idi. Onlar da eski vergilerden affedilip zeamet ve timar kaydolunmuştur, *vesselâm*.

Her sancakta ne denlü çiftlik kaldırılıp zeamet ve timar verildiği anlatılır

Bursa sancağı.....zeamet.....42.....timar.....44

Sözün sonu Anadolu Eyaleti'nin bütün sancaklarında kaldırılmış timar ve zeametler vardır, tekrar yazılmasında fayda yoktur, zira yukarıda yazılan gibidir.

Kaptan Paşa yani Cezayir [Adalar] Eyaleti

1.618 kılıçtır, ama Sultan IV. Murad zamanında bostancıbaşılıktan çıkmış Kaptan Cafer Paşa 1043 tarihinde [1633-34] kaptan iken derya kaleminde toplam 9.900 kılıç olup denizde küffar gezmez oldu.

706'sı zeamet idi, gerisi timar idi, kanun üzere cebelüleri ile 12.067 asker olurdu. Tersane-i azebistan, gönüllüler, kaptan paşa ve 60 parça kadırga sahibi derya beyleri askerleri de 10 bin asker derya seferine memurlar idi. Ama zeamet ve timar sahiplerinin senelik gelirleri yüz seksen kere yüz bin (18.000.000) akçe olur. Adalar sancaklarından,

Eğriboz sancağında.....zeamet.....13.....timar.....188

İnebahtı..... zeamet.....13.....timar.....287

Midilli..... zeamet.....4.....timar.....83

Kocaeli..... zeamet.....25.....timar.....187

Sığla..... zeamet.....32.....timar.....235

Karlıeli..... zeamet.....11.....timar.....119

Gelibolu..... zeamet.....14.....timar.....132

Rodos..... zeamet.....5.....timar.....785

Biga.....zeamet.....6.....timar.....146

Misistre..... zeamet.....15.....timar.....91

Karaman Eyaleti

1.620 kılıçtır, 110'u zeamettir, gerisi tezkireli timardır. Beyleri, zeamet sahipleri ve timar erbabı kanun üzere cebelüleri ile 4.600 asker olur. Bu askerlerin senelik gelirleri yüz beş kere yüz bin yüz yetmiş beş [10.500.075] akçe eder. Zeamet ve timarları ne vechile olduğunu bildirir:

Konya sancağı.....zeamet.....13.....timar.....512

Kayseri.....zeamet.....12.....timar.....200

Niğde.....zeamet.....14.....timar.....255

Beyşehri..... zeamet.....12.....timar.....244

Akşehir.....zeamet.....9.....timar.....22

Kırşehri..... zeamet.....4.....timar.....130

Aksaray..... zeamet.....13.....timar.....228

Rum yani Sivas Eyaleti

3.133 kılıçtır, 109'u zeamettir, gerisi tezkireli timarlardır. Beyleri, zeamet sahipleri ve timar erbabı kanun üzere cebelüleri ile 9 bin asker olur. Bunların senelik gelirleri yüz otuz bir kere yüz bin ve seksen yedi bin üç yüz yirmi yedi [13.187.327] akçe olur.

Sivas, Amasya, Çorum, Bozok, Divriği, Canik ve Arapgir sancağı.

Bu anılan sancakların timar ve zeametlerinin hepsi birlikte yazılmıştır. Fazla ve eksik yoktur.

Sivas sancağı..... zeamet.....48.....timar.....928

Bütün sancakların timar ve zeametleri bu minvâl üzeredir.

Maraş Eyaleti

2.269 kılıçtır ve 29 zeamettir, gerisi tezkireli tezkiresiz timarlardır. Beyleri, zeamet ve timar sahipleri kanun üzere cebelüleri ile toplam 5.500 kadar asker olur. Bu askerlerin senelik gelirleri doksan dört kere yüz bin ve yirmi üç bin on yedi [9.423.017] akçe olur.

Maraş sancağı..... zeamet.....3.....timar.....1.120

Kars.....zeamet.....3.....timar.....656

Ayntab.....zeamet.....2.....timar.....656

Malatya..... zeamet.....8.....timar.....276

mamur sancaktır.

Halep Eyaleti

933 kılıçtır, 104'ü zeamettir, 799'u tezkireli timardır. Bu asker kanun üzere cebelüleri ile 2.500 askerdir.

Halep sancağında.....zeamet.....18.....timar.....1.295

Adana.....zeamet.....11.....timar.....190

Kilis.....zeamet.....17.....timar.....295

Maarra.....zeamet.....9.....timar.....890

Azez livası.....zeamet.....2.....timar.....190

Bâlis.....zeamet.....6.....timar.....57

Şam Eyaleti

996 kılıçtır, yirmi sekizi zeamettir, 868'i timardır. Kanun üzere cebelüleri ile 1.600 askerdir.

Kudüs-i Şerif sancağında..zeamet.....9.....timar.....16

Aclûn.....zeamet.....4.....timar.....61

Leccûn.....zeamet.....9.....timar.....26

Safet.....zeamet.....5.....timar.....123

Gazze.....zeamet.....7.....timar.....107

Nablus.....zeamet.....7.....timar.....124

Kıbrıs Eyaleti

1.667 kılıçtır, 40 zeamettir, 1627'si tezkireli timarlardır. Eski kanun üzere beyleri, zeamet ve timar sahipleri cebelüleri ile 4.500 asker olur.

Kıbrıs sancağında.....zeamet.....9.....timar.....38

Alâiye.....zeamet.....9.....timar.....152

Tarsus.....zeamet.....13.....timar.....418

Sis livası.....zeamet.....2..... timar.....56

İç-eli.....zeamet.....16.....timar.....620

Trablusşam Eyaleti

614 kılıçtır, cebelüleri ile 1.400 asker olur.

Trablus sancağı..... zeamet.....12.....timar.....87

Humus.....zeamet.....9.....timar.....169

Cebeliye..... zeamet.....9.....timar.....91

Selmiyye..... zeamet.....9.....timar.....52

Hama.....zeamet.....22.....timar.....171

Rıkka Eyaleti

650 kılıçtır, cebelüleri ile 1.400 asker olur.

Rakka sancağı..... zeamet.....3..... timar.....132

Ruha.....zeamet.....9..... timar.....292

Birecik.....zeamet.....15..... timar.....109

Ane sancağı.....zeamet.....6..... timar.....129

Trabzon Eyaleti

454 kılıçtır, cebelüsü ile 1.850 asker olur.

Trabzon sancağı..... zeamet.....43.....timar.....326

Batum.....zeamet.....5.....timar.....72

Diyarbakır Eyaleti

730 kılıçtır, cebelüleri ile 1.800 asker olur, ama IV. Murad Han zamanında 9 bin kılıç idi.

Diyarbakır sancağı..... zeamet.....9.....timar.....169

Harput..... zeamet.....7.....timar.....163

Ergana..... zeamet.....9.....timar.....123

Siverek..... zeamet.....4.....timar.....163

Nusaybin..... zeamet.....4.....timar.....15

Perçik [Tercil]..... zeamet.....4.....timar.....163

Çermik..... zeamet.....6.....timar.....13

Hasankeyf..... zeamet.....2.....timar.....45

Çapakçur..... zeamet.....5.....timar.....30

Çemişgezek.....zeamet.....2.....timar.....7

Kulp livası.....zeamet.....2.....timar.....24

Sincar..... zeamet.....6.....timar.....21

Erzurum Eyaleti

5.279 kılıçtır. Cebelüleri ile 8 bin asker olur.

Erzurum sancağı..... zeamet.....56.....timar.....2.215

Tortum..... zeamet.....5.....timar.....49

Mamrovan.....zeamet.....4.....timar.....92

Kiği..... zeamet.....8.....timar.....229

Hınıs..... zeamet.....2.....timar.....425

Malazgird.....zeamet.....9.....timar.....282

Tekman..... zeamet.....1.....timar.....253

Karahisar-ı Şarkî.....zeamet.....4.....timar.....940

Çıldır Eyaleti

656 kılıçtır, cebelüleri ile 800 asker eder.

Oltu sancağı..... zeamet.....3..... timar.....123

Ardahan..... zeamet.....8.....timar.....45

Azerbuc [Ardanuç]..... zeamet.....4.....timar.....49

Hacrek.....zeamet.....2.....timar.....12

Hırtos..... zeamet.....13.....timar.....35

Posthu..... zeamet.....10.....timar.....18

Petek [Penbek]..... zeamet.....8.....timar.....54

Pasin..... zeamet.....9.....timar.....14

Luri..... zeamet.....9.....timar.....10

Ostha.....zeamet.....8.....timar.....17

Caklik..... zeamet.....(---).....timar.....32

Çatla.....zeamet.....13.....timar.....14

İspir..... zeamet.....1.....timar.....4

Penk..... zeamet.....4.....timar.....98

Van Eyaleti

Kılıç asker ile cebelü 1300 askerdir, ama defalarca şaha sağ kol ve sol kol askeriyle karşı koymuşlardır.

Van sancağı.....zeamet.....48.....timar.....45

Şureger.....zeamet.....47.....timar.....33

Çobanlu.....zeamet.....2.....timar.....26

Dalegird.....zeamet.....7.....timar.....61

Bayezid Kalesi.....zeamet.....4.....timar.....125

Erciş.....zeamet.....14.....timar.....86

Adilcevaz.....zeamet.....19.....timar.....101

Kürladik.....zeamet.....7.....timar.....67

vesselâm.

Burada, Sultan Süleyman'ın *Allah'ın rahmeti üzerine olsun* Rumeli ve Anadolu zeamet ve timar sahiplerinin gelirleri ile zeamet ve timarları tahriri (yazılması) hayır ile tamamlandı. Kutlu zamanlarında Rumeli denilen büyük eyaletlerde bütün zeamet ve timar sahipleri ile birlikte cebelüleri ile 74.600 asker idi.

Anadolu denilen toplam (---) eyalette bütün zeamet ve timar sahipleri ile birlikte cebelüleri ile 91.600 askerdir.

Allah'ın emriyle Osmanoğulları devletine o derece dirlik düzenlik vermiş idi ki Rumeli'ne sefer etse Anadolu'dan değme hâl ile asker almak gerekmezdi.

Anadolu tarafına sefer etse Rumeli'nden asker almazdı. Ancak kapukuluyla Irak'a ve Alman'a gidip zaferle gelirdi.

Zamanında hazır olan birden bine, binden yüz bine varınca Osmanoğlu'nun tasarrufu altında olan eli beratlı mevacib (maaş) alır asker topluluğunu hesap etmişler, 500 bin maaş alan eşkinci İslâm asker yazılmıştır.

Kırk bin meydanını, altını ve üstünü bilir yeniçeri ve dört bölükte 20 bin silahlı sipahi hizmetçileri ile 40 bin sayılmıştır, ama Tanrı'ya hamdolsun Sultan IV. Mehmed zamanında:

Yanova Eyaleti fetholup zeamet (---) ve timar (---) katılıp 3 bin asker arttı.

Varat Eyaleti fethedilip (---) sancak yerinde zeamet (---) ve timar (---) olup 8 bin asker arttı.

Uyvar Eyaleti fethedilip zeamet (---) ve timar (---) olup 8 bin asker arttı.

Büyük eyalet Girit adası fethedilip (---) sancaklık yerde toplam zeamet (---) olup ve timar (---) olup 20 bin asker ve 100 bin reaya fazla oldu. *Cenâb-ı Bârî daha fazla etsin.*

Hatta efendimiz Melek Ahmed Paşa 1060 [1650] tarihinde, IV. Mehmed Han zamanında veziriazam idi. Padişah fermanı ile yedi iklimde hardal tanesi ve bir akçe ulûfe yiyen padişah kulları yazılıp toplam 566 bin hesap olundu.

Birden bine, binden yüz bine kadar bütün maaş yiyenlerin senelik maaşları 43.700 Rumî kese etti ve Mısır kulunun başka hazine ve terakkileri ile senelik maaşları 9.040 kese olduğu Melek Ahmed Paşa'nın yazısıyla özetlenip sunuldu. *Dünyanın sonuna kadar ebedî ola, âmin, yâ Mu'în.*

Süleyman Han devrinde bu derece masraf ve bu kadar deniz gibi asker yok idi. Hepsi hazır bekler mücahit İslâm askerleri idi. Hâlâ bütün dünya halkı Süleyman Han ruhunu hayır ile yâd ederler.

Süleyman Han'ın divan tertibi hakkındaki kanunları

Akıl sahibi kardeşler bilsin ki Süleyman Han'dan önce divan tertibi yok idi. Süleyman Han dört gün büyük divan edip yedi kubbe vezirleri, iki kadıaskeri, yeniçeri ağası, altı bölük ağaları, çavuşbaşı ve kapıcılar kethüdası gümüş asa ile divanda hizmet etmeyi kanun etti.

Orada veziriazam hepsinden sonra gelip Kubbealtı'nda durup dava ve kavga dinlenirdi. Kaptan Paşa da Yedikubbe'den dışarda bir yerde oturup Tersane-i Âmire'ye dair davaları dinlerdi. Çarşamba günü Dârüssaâde ağası Mekke ve Medine'ye dair davaları hallederdi.

Bütün divan erbabının giyeceklerini özel bir tarza bağlamak Süleyman Han'dan kaldı. Önce yedi kubbe veziri, kaptan paşa ve sadrazam selimî sarık ile ve vezirlik ile yeniçeri ağası da selimî sarık ile orta kapının sağ tarafında yeniçerilerin divan durduğu yerde durur. Çavuşbaşı, kapıcılar kethüdası, sancakbeyi, çakırcıbaşı, mîrâhûr ağa, çaşnigîrbaşı ve müteferrikabaşısıyla bunlar başlarına mücevvezeler ve üst muvahhidî atlas elbise giyip her biri merkezlerinde karar ederlerdi. Dört bölük ağaları, silahdar ve sipah ağaları, bütün divan çavuşları ve 70 kalem reisleri bütün kavuklar ile üst elbiseleri giyip herkes merkezlerinde karar edip görevlendiği işlerine bakarlardı.

Anılan dört divanda sabahleyin yeniçeri çorbası çıkıp 3 bin tas buğday çorbasını yeniçeri topluluğu yağma ettiğinde tas gürültüsünden felek kubbesi güm güm ses verir. Eğer yeniçeriler padişaha gücenmiş iseler çorba içmeyip sessiz durdukları padişaha arz olunup yeniçerilerin istekleri üzere hareket olunur.

Sonra padişah Adalet Köşkü'ne çıkıp bazı büyük davaları dinler. Sonra kuşluk vaktinde bütün divan erbabına sofra sofra nefis nimetler ile binlerce sahan yemek dağıtılıp bütün zülüflü baltacılar vezirlere ve çadır mehterleri hizmetçileri diğer divan erbabına hizmet ederler.

Yemekten sonra yedi vezir, kaptan paşa, yeniçeri ağası ve iki kadıasker Akağakapısı'ndan içeri Arz Odası'na girip her divanda ne yapıldıysa ve hak yerini bulduysa saadetli padişaha arz edip dışarı çıkarlar.

Yine Kubbealtı'na gelip çavuşbaşı sadrazamdan mührü alıp taşra hazine ve bütün defterhaneyi mühürleyip mührü yine sadrazama teslim eder, dua ve övgü ile bütün divan erbâbı alayları ile evlerine giderler.

Galebe divan odur ki üç ay başında bütün kula mevacib (maaşlar) çıka, yahut bir kraldan elçi gele, o gün mahşer gününden işaret verir bir büyük divan olur ki 200 mücevhere gömülmüş küheylân atlar ve bütün divan mensupları altına batmış, bütün yemek takımları mücevher kâseler ve altınlı haliçe ve mihaddeler ile cem-cenâb padişahın mekânını öyle süslerler ki elçiler gördüğünde şaşırır ve hayran olurlar. İki bayram divanlarında, ilk başta Tatar hanlardan biri, sonra şeyhülislâm ve diğer bilginler, sonra sadrazam ve diğer vezirler el öpüp davul, nefir, zurna, nakkare sesinden insan dehşete kapılır. Deniz yüzünde olan binlerce gemilerin top ve tüfek şenliklerinden İstanbul içinde büyük bir ses ve gürültü olur.

Sözün özü Osmanoğlu'nun bu divan kanunu ve kaidesinin büyüklük, gösteriş, ihtişam ve şöhretini Süleyman Han töreni üzere yazsak ciltli bir divan olur. Ancak bu kadar ile yetinildi.

Süleyman Han'ın saltanatı zamanlarında yapılan güzel fetih ve gazaları bildirir

İlk gazaları Şam valisi Çerkez Canberdî Gazalî hain üzerinedir. Bu şahıs isyankâr, azgın ve asi olduğundan Vezir Ferhad Paşa üzerine serdar olup 927 senesi Saferinin yedinci günü [27.01.1521] Canberdî Gazalî yenilip uğursuz kellesi yuvarlanıp İstanbul'a geldi.

Yemen'in fethi ve İskender Şakî'nin katledilmesi sene 927 [1521].

Belgrad ve Böğürdelen fethi sene 927 [1521].

İslankamin ve Kopnik Kalesi'nin fethi sene 927 [1521].

Rodos Adası'nın fethi, 20 Recep 928 [28.06.1522].

İskaradin Kalesi'nin fethi, Şehsuvarzâde Ali Bey'in öldürülmesi, Helke [Hereke] Kalesi ve İliki Kalesi'nin fethi, İncirli Adası, Tahtalu Kalesi, İstanköy Kalesi, Bodrum Kalesi ve diğer kalelerin fethedilmesi 928 [1522] senesindedir.

Mohaç Savaşı kazanıldı. Varadin Kalesi, İllok Kalesi, Kopnik Kalesi, Dimurçe Kalesi, İrik, Gargofça, Logan, Soten ve Vulkovar, Ardud, Raça ve Ösek, bu sayılan kaleler ve Macar taht merkezi Budin ve Peşte Kalesi, Segedin Kalesi ve arasında nice kaleler ve hesapsız fetihler ile Budin Kalesi 932 [1526] tarihinde fethedildi.

Soyu kesik Kalender'in bozguna uğratılması, tarih 933 [1527].

Yayiçse Kalesi'nin fethi sene 934 [1528].

Kızılelma Alman-Beç Savaşı sene 935 [1529].

Budin Kalesi fethi sene 936 [1530].

Başka bir savaşla Budin Kalesi'nin fethedilmesi 936 [1530] Kıral Yanoş, Budin kıralı oldu. Yanoş Kıral Budin içinde kuşatılınca Yahya Paşazâde gelip kurtardı, sene 937 [1531].

İrşek Kalesi, Şıklofça, Kapulinye, Şilye, Bobofca, Berezesne, Balvar, Vetoş, Zakan, Kanije, Kapornak, Yeleşke, Çobaniçse, Şarvar, Ni'met-Uğvar, Kemendvar, Eğirvar, Eğirsek, Meşter, Hedvik, Sünbüthel, Meştı ve Kösek Kalesi adlı kalelerin hepsi 939 [1532-33] tarihinde fethedildiler.

Koron Kalesi fethi sene 940 [1533-34].

Irakeyn, Gazvin, Karakan, Bağdad ve Revan fethi, Sultaniye, Tebriz Kalesi ve Hemedan'ın tahribi sene 941 [1534-35].

Van, Adilcevaz, Erciş, Ahlat, Bargiri, Amık, Hoşâb, Vestan, Sebadan, Cerem, Bidkar, Rosni ve Hal Kalesi, Tennur Kalesi ve diğer kaleler sene 941 [1534-35] fethedildiler.

Yine bu senede Tebriz Kalesi ve ona tabi olanlar, sene 941 [1534-35].

Gürcistan vilâyetinde Akın Kalesi, Polpa vilâyetinde Fesliye Kalesi, Bosna Kilis'i Kalesi fethi sene 944 [1537].

İvarnıya, Nadin, Sin, Pakriçse, Karin ve Oburça Kalesi fethi ve Körfos adasına sefer-i hümâyûn sene 943 [1536].

Pojega Kalesi fethi ve Ösek Kalesi yakınında Sorkguçyan İvan'ın hezimeti sene 944 [1537].

Boğdan vilâyetine sefer-i hümâyûn Yaş şehrinin fethi, Basra vilâyeti ve Bosna vilâyetinde Tîn Kalesi fethi, bu anılan kalelerin hepsi 952 [1545] tarihinde fethedildiler.

Hersek sancağında Nova'nın kurtarılması, Yemen ve Aden vilâyetinin fethi, Hint ve Bender-i Div tarafına donanma-yı hümâyûnun gitmesi, Dimen Kalesi, Habeş ve anılan kalelerin fethi. Hepsi 940 [1533] tarihinde Tavaşî Süleyman Paşa eliyle fethedildi.

Budin Kalesi fethi, önce iki kere fetholup içine Erdel Kralı Yanoş nasb olundu. Sonunda 948 [1541] senesinde fetholup içine Gazi Süleyman Paşa'yı vezir nasb edip Hayreddin Efendi kadı oldu.

Ustolni-Belgrad, Valpova, Üstürgon, Tata [1537], Papa [1537], Pirespirim [1537], Polata [1537] ve Çavga Kalesi [1537] adlı kaleler Ustolni-Belgrad yakınında olduğundan anılan kalelerin hepsi 950 [1543] tarihinde fetholdular.

Şehzade Mehmed Han'ın vefatı 8 Şaban sene 950 [19.11.1543].

Üstürgon yakınında Vişigrad fethi, Novigrad Kalesi, Hatvan ve Şimatorna Kalesi, Bosna sancağında Velika Kalesi fethi, Çavka Kalesi ve Girit Adası yakınında Andrik Kalesi, yukarıda yazılan kaleler 951 [1544] tarihinde fetholdular.

Şah Tahmas'ın kardeşi Elkas Mirza Şirvan hâkimi iken devlet kapısına yüz sürdü, sene 954 [1547].

Elkas Mirza'nın geliş tarihi:

Mutî' oldu, Süleymân-ı zamâna Mirza Elkas.
Sene 954 [1547].

Elkas Mirza'nın Isfehan tarafına seferi tarihi:

Şâh-ı şâhân eyledi Tahmasb'a azm.
Sene 956 [1549].

Şirvan Kalesi, Şamakı Kalesi, ikinci defa Van Kalesi ve Tebriz Kalesi fethi, Şah kardeşi Elkas Mirza Şah Kum, Kaşan ve cihan yarısı Isfehan'ı yağmalayarak yakıp yıkıp ganimet mallarıyla devlet kapısına geldi, sene 955 [1548].

Peçuy, Beçkerek, Arat, Çanat, Tımışvar Kalesi fethi ve Segedin ovasında Ali Paşa muharebesi, bütün bu kaleler 957 [1550] senesinde fetholdular. Ama Tımışvar Vezir-i sânî Ahmed Paşa eliyle elli dokuzda [1552] fethedildi.

Sonluk Kalesi ve Eğri Kalesi'nin kuşatılması ve alınmadan dönülmesi sene 959 [1552].

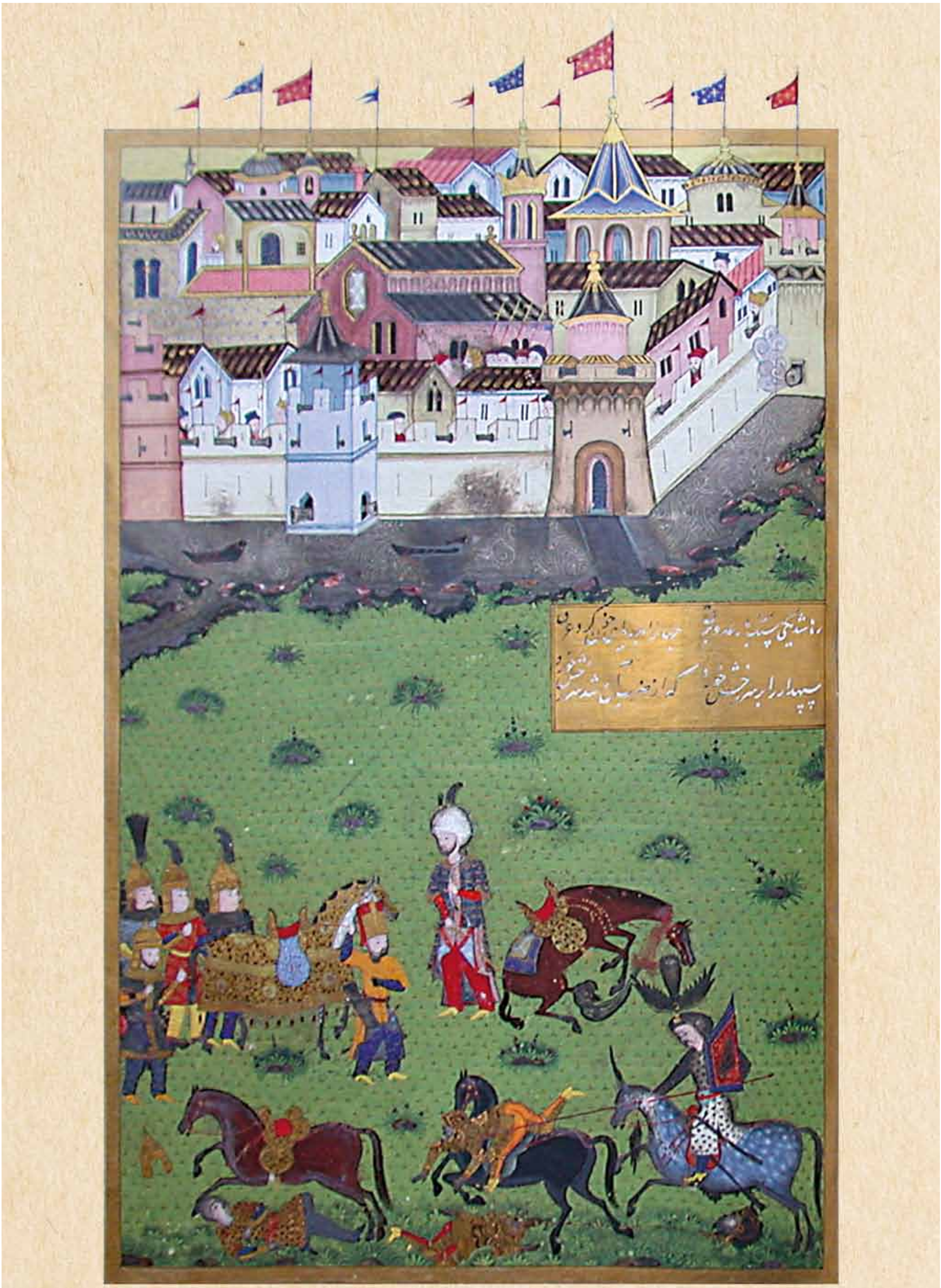
Nahçıvan seferi, Halep kışlağında Şehzade Cihangir'in vefatı ve Şehzade Selim'in Halep kışlağına gelmesi, sene 960 [1553].

Şehrezul Kalesi ve tabileriyle Zalim Kalesi fethi, sene 962 [1555].

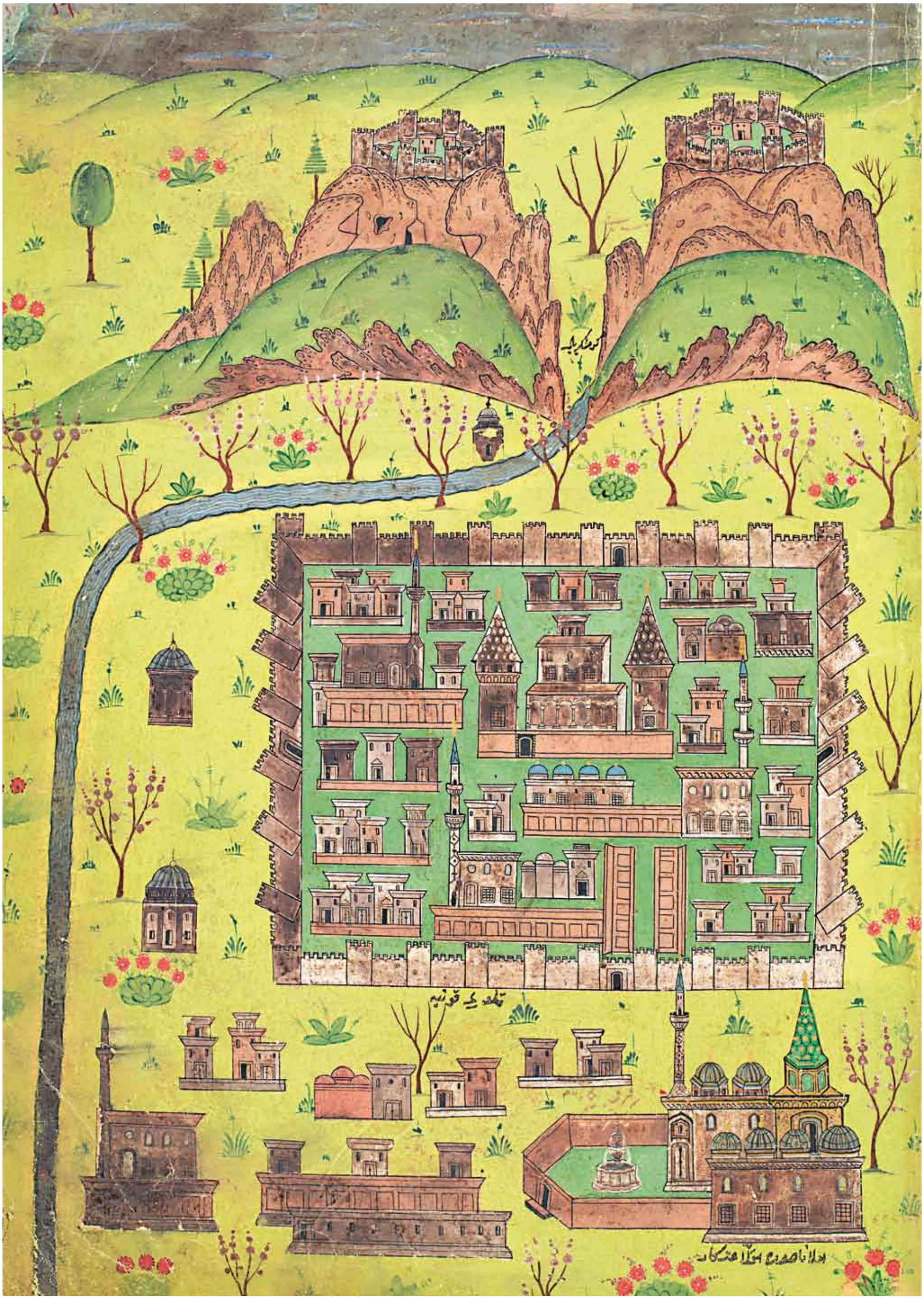
Kapoşvar Kalesi ve Korotine Kalesi fethi, Kırım'a Devlet Giray Han gazası ve Kilis sancakbeyi Malkoç Bey gazası, sene 961 [1554].

Şehzade Selim Han'ın kardeşi Bayezid Han ile Konya ovasında savaşıp Bayezid Han yenilip İran şahına kaçması, İran'dan eli ayağı bağlanarak Sivas'a getirilip orada çocuklarıyla boğularak şehit edilip Paşa Kalesi'nin kapısı dışında gömüldüğü, sene 966 [1559].

Kanunî'nin Sigetvar seferine gitmesi sene 973 [1565-66]. Kuşatılıp büyük savaş edilirken Erdel tarafında kumandan Pertev Paşa, Göle ve Yanova ve Vilagoş Kalesi'ni fethettiler, sene 974 [1566].

KANUNİ AVDA / TSMK, H.533a

MATRAKÇI'DAN KONYA ŞEHRİ

EVLİYA ÇELEBİ'NİN MEMLEKETİ KÜTAHYA, MATRAKÇI'DAN

Bu fetihten on gün önce padişah (Kanunî) geçici dünyaya veda ederek ebedî saltanata 974 [1566] tarihinde göçtü. Bundan yedi gün sonra Sigetvar Kalesi de âsaf tedbirli vezirin güzel tedbiriyle ve kılıç zoruyla fethedildi. 70 gün boyunca padişahın hastalığını ve öldüğünü hasodalılar bile bilmeyip "Sigetvar, Göle ve Komar Kalesi'ni Süleyman Han'ın ölüsü aldı" derler.

Benî âdemin nefsi mutlaka işin sonunda ecel kabzasına düşüp Kâf'dan Kâf'a hükmeden cihangir padişahlara ve bütün peygamberlere bâkî kalmamıştır. Padişah da *"Dön"* emrine boyun eğip cenneti makam ettiler.

Rahmetli padişah da gurur dünyasında 48 yıl padişah olup İstanbul'u imar edip nice bin hayrat ve hasenâtlar etti. Bütün fethettiği kale ve şehirlerde 2.060 hutbesi okunup yedi iklimde fetihleri hassası olup ilk gazası Şam'da Çerkez Canberdî Gazalî fethidir. Sonu ise Sigetvar Kalesi fethidir. Fetihten yedi gün önce Safer ayının 22. Perşembe [18.09.1566] gecesi saat dokuzda *"Her nefis ölümü tadıcıdır"* [Âl-i İmrân, 185] hükmü gereğince Süleyman tacı ve tahtına veda etti. Mübarek naaşı yine gizleyip Manisa'dan II. Selim gelip bütün gaziler bîat ettiler. Sonra Süleyman Han'ın naaşını İstanbul'da camileri mihrabı önüne defnedip Selim Han müstakil padişah oldu, sene (---).

II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed

Süleyman Han oğlu II. Selim Han'ın saltanat yıllarının özeti

Mutlu doğumları 929 [1523] tarihinde olup II. Selim'in tahta çıkış tarihi:

Şeh Selim oldu emîrü'l-mü'minîn.

Sene 974 [1566],

Diğer tarih,

Sultân Selim-i adîl sahib-kırân-ı kâmil.

Sene 974 [1566],

Diğer tarih, Abdurrahman Efendi güftesi Çekmece köprüsünün bitirilmesine tarih olmuştur,

Temme emrü'l-cisr.

Sene 975 [1567],

Diğer sanatlı ve süslü tarih:

Hâkim-i kişver-küşâ.

Sene 974 [1566],

Tahta çıkışlarına tarih,

Adl-i bî-gâyetest ve ayn-ı nizâm.

Sene 974 [1566],

Diğer tarih,

Hâmî-i din Sânî Sultân Selim.

Sene 974 [1566],

Saltanat müddetleri (---) sene olup sene 974 Rebiülevvelinin 9. gününde [04.10.1566] tahta çıkıp 1 Ramazan 982 [15 Aralık 1574 tarihinde] öldü. İçkiye ve eğlenceye düşkün Cem meşrepli ve cem huylu idi. II. Selim Han yumuşak huylu ve nazik bir padişah idi. *"Meğer ki Allah'a (küfür ve nifaktan) tamamen arınmış bir kalb ile gelenler ola"* [Şuarâ, 89] âyeti sanki onun hakkında inmişti.

Bütün bilginler, salihler, şeyhler ve şairlerle sohbet edip Berhıya akıllı yiğit vezirlerin görüş ve fikirleriyle dört tarafında olan düşmanlardan intikam alıp yine kendi zevkine dalardı.

II. Selim Han livası tarihi:

Livâ-i adl-i şehzade verüp nûr,

Karaman ellerini kıldı Aydın.

Sene (---).

Konya ovasında II. Selim'in, kardeşi Bayezid Han ile cengine tarihtir:

Eyledi Sultân Selim ile kıtâli Bâyezîd.

Sene 966 [1559].

Veziriazamı Sokullu Mehmed Paşa, Vezirisânî Tımışvar Fatihi Ahmed Paşa, Vezir Piyale Kaptan Paşa, Zal Mahmud Paşa, Lala Mustafa Paşa ve Tütünsüz Hüseyin Paşa'dır. Bu vezirlerin her biri Aristo akıllı, tedbirli, yiğit ve benzersiz vezirler idi.

Kutlu zamanlarındaki beylerbeyileri bildirir: Kaptan Ali Paşa, Sofu Ali Paşa, Potur Hüseyin Paşa, Mahmud Paşa, Lala Kara Mustafa Paşa oğlu Mehmed Paşa, Abdurrahman Paşa, Davud Paşa, Rus Hasan Paşa, Murad Paşa, Hadım Cafer Paşa, Derviş Ali Paşa, Arap Ahmed Paşa ve Mustafa Paşa.

Defterdar ve nişancıları: Defterdar Murad Çelebi, Şeyh Baba Nakkaş oğlu Derviş Çelebi, Lalazâde Mehmed Çelebi, Oğlan Memi Çelebi, Abdülgafûr Çelebi, Muharrem Çelebi, Nişancı Firuz Bey ve Mehmed Çelebi, merhum Nişancı Celâlzâde Bey'in kız kardeşinin oğludur.

Zamanlarındaki bilginleri bildirir: Beşiktaşî Yahya Efendi, Mevlânâ Mehmed ibn Abdülvehhab ibn Abdülkerim, Mevlânâ Muslihiddin, Mevlânâ Cafer Efendi, Mevlânâ Ataullah Efendi, Mevlânâ Mehmed Çelebi, Ahmed Çelebi ve Ahaveyn Çelebi derlerdi. Mevlânâ Abdülkerim (Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi oğlu Mehmed oğlu).

Kutlu zamanlarındaki hekimleri: Mevlânâ Hekim Sinan, Hekim Osman Efendi, Mevlânâ Hekim İsa, Hekim İshak, Hekim Bedreddin Mehmed oğlu Mehmed (Kaysûnî diye bilinir) ve Tabib Ahmed Çelebi.

Asırlarında olan büyük şeyhleri bildirir: Şeyh Alâeddin, Karaman'da Aksaray adlı vilâyettendir. Cifir ilminde manalar denizinin dalgıcı idi.

Şeyh Abdülkerim, Şeyh Ârif-i billah Mahmud Çelebi, Şeyh Ebusaid, Şeyh Hekim Çelebi.

Şeyh Yakub Kirmanî, timar sahiplerinden iken Halvetiye şeyhlerinden Sümbül Sinan Efendi hizmetine yetti.

Şeyh Sarhoş Balı Efendi, Şeyh Ramazan Efendi, Behiştî mahlaslı Şeyh Mehmed Birgili, sene 981 [1573-74] vefat edip Birgi'de defnedildi.

Devletli zamanlarında olan fetihleri bildirir: Basra'da Ulyanoğlu isyan edip yenilince itaat etti, sene 975 [1567-68].

Ejderhan seferi, sene 976 [1568-69].

Irak-ı Dadyan ve Deşt-i Kıpçak fethi, sene 976 [1569].

Yemen'de Aden vilâyetinin Sinan Paşa eliyle tekrar fethi sene (---) [976/1569].

İspanya'dan Ehl-i İslâm Mübtecel kavmini İstanbul'a istedikleri, sene 978 [1571].

Kıbrıs adası ve içindeki kalelerin Lala Kara Mustafa Paşa eliyle fethi, sene 978 [1571].

Lefkoşa Kalesi, Mağosa Kalesi, Girniye Kalesi ve Baf Kalesi hepsi üç senede Kıbrıs adası fetholundu. Kıbrıs'ın fethinin tarihi:

İki fâtih Kıbrıs'ı feth etdiler.
Aldı Kıbrıs adasın Şeh Selim.

Sene 978 [1571].

Tunus Kalesi ve Afrika ikliminin Kılıç Ali Paşa eliyle fethi sene 977 [1569].

Donanma-yı hümâyûnun büyük bozgunu sene 979 [1571].

Mekke-i Mükerreme sathının tamiri sene 979 [1571-72].

Tatar Han'ın Moskov vilâyetine baskını sene 979 [1572].

Ayasofya Camii'ne ayaklar ve iki minareleri yapıldı sene 981 [1573].

Küffar Bosna'yı işgal edip Kumandan Sinan Paşa fethetti sene 982 [1574].

Allah'ın rahmetine uğrasın Selim Han'ın ölümü, 18 Şaban sene 982 [3.12.1574].

İstanbul'da, Mekke ve Medine'de hayratı sayısızdır, ama

Edirne'deki camii bu günde yoktur. İnşaallah yerinde anlatılır, ama İstanbul içinde öyle büyük bir camii yoktur.

Sonra yerine II. Selim Han oğlu Sultan III. Murad müstakil padişah oldu.

Sultan II. Selim oğlu Sultan III. Murad'ın saltanat yıllarının özeti

Cülûs tarihidir,

Ey Türâbî oldu târîhi anın,

Oldu şah-ı müslimîn Sultân Murad.

Sene 982[1574].

Diğer tarih,

Murâd Hân ebbedallahu.

Sene 982[1574].

III. Murad Han'ın çocukları: Şehzade Mustafa, Osman, Bayezid, Selim, Cihangir Abdullah, Abdurrahman, Hasan, Ahmed, Yakub, Alemşah, Yusuf, Hüseyin Han, Korkud, Ali, İshak, Ömer Alâeddin, Davud Han ve yirmi dört kızları kendilerinden sonra evli kaldılar.

Toplam 127 evlâdı oldu. Kendilerinden sonra hepsini boğarak şehit edip Ayasofya avlusunda Murad Han yanında gömdüler. *Allah hepsine rahmet eylesin.*

Mutlu doğumları: 953 senesi Cemaziyelevvelinin 5. gününde doğmuştur [04.07.1546] ki doğum tarihi, *"küllü sâbit"* sözüdür, sene 953.

Diğer tarih,

"Külli beşâret hayrü'n-neseb".

Sene 953 [1546].

Kutlu tahta çıkışları: 982 yılı Ramazan'ının 8. günü [12.11.1574] Çarşamba günü gerçekleşmiştir.

Murad Han Gazi'nin tahta çıkış tarihi:

Pâdişâh-ı âlem oldu gül gibi Sultân Murad.

Sene (---)

Sinan Paşa köşkünün tarihi:

Kıldı kasrı binâ Sultân Murâd.

Sene 990 [1582].

Kaptan Sinan Paşa tarihi Sağır Riyâzî Efendi güftesiyle:

Bâ-i bismillâh ile Hâtif dedi târîhini,

Kapudan oldu Sinan Paşa, deryâ diline.

Sene (---).

Kutlu zamanlarında olan fetihleri bildirir: Lala Kara Mustafa Paşa'nın Acem'e serdarlığı sene 985 [1577].

Çıldır ovasında büyük savaş sene 983 [1575].

Çıldır Kalesi, Tümek Kalesi, Hırtız Kalesi, Dâhil Kalesi, Tiflis Kalesi, Şeki Kalesi ve Ereş Kalesi fethi, Bâbü'l-ebvâb Demirkapı Kalesi ve Şirvan Eyaleti fethi. Şirvan Eyaleti'nin tarihi,

Aldı Sultân Murâd Şirvân'ı.

Sene 986 [1578],

Özdemirzâde Osman Paşa'ya verildi. Bu fetihlerin hepsi 986 [1578] tarihinde gerçekleşmiştir.

İlk sûr-ı hümâyûn, sene 990 [1582].

İmamkulu Han'ın yenilgisi, sene 991 [1583].

Revan Kalesi yapımı, sene 991 [1583].

Guri ve Luri Kalesi fethi, sene 992 [1584].

Şehzade Mehmed Han'ın Manisa sancağına gittikleri, sene 991 [1583].

Semiz Mehmed Giray Han'ın varlığının ortadan kaldırılması, sene 992 [1584].

Tebriz Kalesi yapımı, sene 993 [1585].

Gence Kalesi fethi, Cığalazâde'nin Bağdad üzere serdarlığı, Despul Kalesi fethi, Nihâvend Kalesi fethi ve Kehrevan Kalesi fethi. Hepsi 995 [1587] tarihinde gerçekleşmiştir.

Tebriz yakınlarında Hadım Cafer Paşa'nın yaptığı büyük savaş, sene 997 [1589].

İran Şahı ile barış olup Şahzâde rehine geldiği, sene 1000 [1592].

Bihke Kalesi fethi ve Sava Nehri kıyısında Yenihisar'ın yapımı, sene 1000 [1592].

Bosna büyük taburunun bozguna uğraması, sene 1000 [1592].

Pesperim Kalesi ve Polata Kalesi fethi, Istolni-Belgrad Ovası'nda İslâm askerinin bozguna uğraması, Tata Kalesi ve Senmartin Kalesi fetholup ilk defa Yanık Kalesi'nin kuşatıldığı ve yukarıdaki kalelerin fethi 1002 [1594] tarihinde olmuştur, ama Yanık 1003 [1594-95] senesinde fethedildi.

Sinan Paşa eliyle Yanık Kalesi'nin fethi tarihi:

Adüvv-i dîn sınup fetholdu Yanık.

Sene 1003 [1594].

Yanık fethinin diğer tarihi:

Kala-i Yanık'a top atdı Sinân Paşa çün,

Dest-gîr oldu ana nusret [u] avn-i Hâlık

Çâr rüknü yoğ olup fethine düşdü târîh

Nâr-ı kahr ile adû yanup alındı Yanık.

Sene 1003 [1594].

Bu fetihlerden başka nice yüz gazaları olup Osmanoğlu'nun yüz suyu olup gittiler. Bizzat bir yere hareket buyurmadan bu kadar fetihlere muvaffak olup sonunda *Allah'ın bağışlaması ve rahmeti üzerine olsun* Sultan III. Murad geçici saltanatı terk ettiği 1003 yılının Cemaziyelevvel [15.01.1595] ayında rahmete kavuştular.

Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han saltanatı

Manisa'da doğmuştur, sene 976. Tahta çıkışı 1003 Cemaziyelevvel'inin 16. cuma [27.01.1595] günü idi.

III. Mehmed Han'ın tahta çıkış tarihi:

Cülûs etdi bu gün Sultân Mehemmed adl ü dâd ile.

Sene 998 [1590].

Sünnet düğününün tarihidir.

Muhammed sünnetine eylen ikrâm

Şeri'at kesdiği parmak ağırmaz.

Sene 990 [1582].

III. Mehmed Han'ın tahta çıkış tarihi:

Şeh-i şâhân-ı âlem devleti târîhidir mülhem

Culûs etdi gelip Sultân Mehemmed adlile halâ.

Sene (---) [1595].

Sultan Murad Han vefat edince Bostancıbaşı Ferhad Ağa ılgar ile Manisa'ya varıp tahta çıkış müjdesini verince kendisine Mısır Eyaleti verildi.

Kutlu zamanlarında olan fetihleri bildirir: Tatar Han Boğdan'a gelip halkın itaat ettiği, sene 1004 [1595].

Cafer Paşa Tımışvar Kalesi'ni kâfirlerden kurtardı, sene 1004 [1596].

Eğri Kalesi fethi tarihi:

Âzim-i râh-ı gaza şod yaft dil târîh-i o,

Şeh Mehmed kerd lütf-i likâ azm-i cihâd.

Sene 1004 [1596].

Eğri yakınındaki Hırıştoş ovasında kahrolası taburun fethi, sene 1005 [1596]. Yanık Kalesi'nin istilâsı, sene 1006 [1597].

Saturcu Hasan Paşa eliyle Varat Kalesi'nin kuşatılması, sene 1007 [1598].

Defterdar Ekmekçizâde Ahmed Paşa ve Saturcu Hasan Paşa'nın katledilmesi, sene 1008 [1599].

Kanije Kalesi fethi ve Tabur savaşı. Tarih:

Fetholup kale bozuldu tabur.

Sene 1005 [1596].

Hisar fethi, Tarih:

Kaçırdın kâfiri aldın Hisâr'ı.

Sene 1009 [1600].

Celâlî Karayazıcı ve kardeşi Deli Hasan'ın ortaya çıkması, sene 1007 [1598].

Yemişçi Paşa'nın azli ve daha sonra katli, Kızılbaş'ın Tebriz'e zafer bulduğu ve Kızılbaş'ın Nahçıvan'ı işgal ettiği, Revan Kalesi'ni Kızılbaş aldığı ve Serdar Cıgalazâde'nin ölümü, sene 1012 [1603].

Gence ve Şirvan'ı Kızılbaş'ın işgali, sene 1012 [1603].

Sultan Mehmed Han'ın vefatı: 18 Recep 1012 [22.12.1603], saltanat müddeti 9, ömrü sene (---) zamanında İstanbul içinde kendisine bir türbe yapmıştır. Diğer hayratları Eğri'de, diğer diyarda, Mekke ve Medine'de sayısızdır. Hatta Mısır'dan Mekke ve Medine'ye her sene iki gemi yiyecek gider. Mehmediyye evkafı derler büyük evkaftır. Sonra saltanat tahtı Ahmed Han'a değdi.

Sultan Ahmed Han saltanatına toplu bakış

Ahmed Han 998 [1580] tarihinde Manisa kentinde doğup tahta çıktığında 14 yaşında masum ve temiz yüzlü bir genç idi. Tahta çıkışları 18 Recep 1012 [22.12.1603] tarihinde olmuştur.

Rum hakanı Ahmed Han'ın doğum tarihi: 998 [1590] senesidir.

Başka bir doğum tarihi: *"Hafızahullâh"* kelimesidir.

Tahta çıkış tarihi:

Edecek taht-ı sa'âdetde karâr.

Oldu târîh-i cülûs-ı Bahtî.

Sene 1012 [1603].

Diğer tarih: *"Hayru's-selâtin"*dir.

Tevkii Feridun Bey güftesiyle, Ahmed Han'ın tahta çıkış tarihi:

Bu bir âdil şehinşehdir ki ta haşre,

Tefâhur edinür ahd ile eyyâm.

Kuşanup tîğ-ı zer geçdikte tahta

Sipaha genc-i bî-had kıldı in'âm

Atâ-bahş oldu ihsanını târîh

Cülûs-ı sâline şemşîr-i İslâm.

Sene 1012 [1603].

Bu hakir, kusurlu ve riyakar olmayan Derviş Mehmed Zıllî oğlu Evliya, ana rahminden doğup yeryüzüne ayak bastığımız, bu Sultan Ahmed Han'ın saltanatı dönemidir. 1020 Muharreminin onuncu günü [25.03.1611], Aşure gününde dünyaya gelmişiz. 1026 tarihinde [1617] namusu arı fark edip Sultan Ahmed Han'ın Edirne seferini ve Yeni Camii'n yapımına başlandığını pek iyi bilirim. *Allah'a hamdolsun ki* böyle şanı yüce bir padişah döneminde dünyaya gelmişiz.

Padişah Ahmed Han'ın şehzadeleri üzerine: Önce Şehzade Osman, Şehzade Mehmed Han, Sultan Osman Han'ın küçük kardeşidir. Osman Han, Hotin seferine giderken Mehmed Han'ı şehit edip Hotin'den başarısız dönüp sonunda "Eden bulur" sözü uyarınca Osman Han'ı da kul şehit etti. Şehzade Murad Han, Bağdad fatihidir. Şehzade Bayezid Han ve Şehzade Süleyman Han. Şehzade Bayezid'in annesi başka idi. Bayezid Han, Murad Han'dan üç ay küçüktü. Murad Han Şirvan seferinde iken Beşir Ağa ile Kapıcılar kethüdası İstanbul'a gelip iki şehzadeyi boğarak şehit etti. O gün Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa'nın ölmüş olduğu konusunda söylenti var. Şehzade İbrahim Han, yaş olarak hepsinden küçük idi. *Allah hepsine rahmet eylesin.*

Sultan Ahmed Han'ın bilginlere ve seyyidlere ulufe armağan ettiklerinin tarihidir. Kâfzâde Fâizî Çelebi'nin güftesi:

Anla nâm-ı şerifi ile târîh ola bu

Pâdişâh eyledi evlâd-ı Resûle ikrâm

sene 1026 [1617].

Sultan Ahmed Han'ın veziriazamlarını bildirir: Veziriazam Yavuz Ali Paşa, Mısır valisi iken sadrazam oldu.

Veziriazam Mehmed Paşa, Bosna'da Şahinoğlu adıyla ünlüdür.

Vezir Derviş Paşa

Gazi Koca Murad Paşa, Anadolu'daki Celâlîlerin çoğunu katletmiştir.

Vezir Nasuh Paşa.

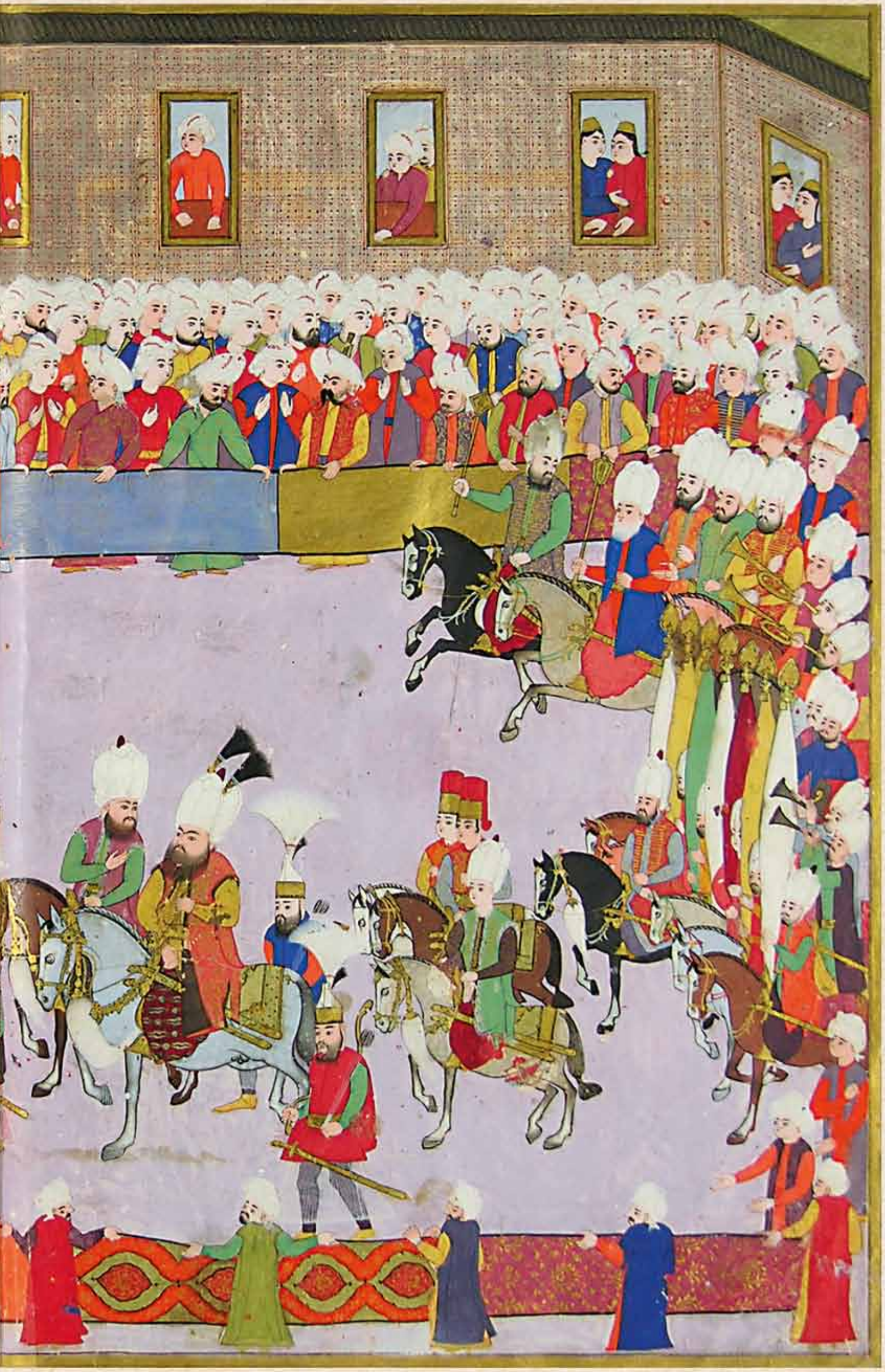
Vezir Damat Mehmed Paşa, iki kere veziriazam olmuştur.

Vezir Halil Paşa da iki defa sadrazam olmuştur.

Sadrazam olmayan vezirleri bildirir: Kaymakam Kasım Paşa, Hadım Hafız Ahmed Paşa, Sarıkçı Mustafa Paşa, Sofu Sinan Paşa, Vezir Hızır Paşa ve Gürcü Hadım Mehmed Paşa, birkaç defa kaymakam olup Mustafa Han zamanında veziriazam idi. Vezir Ekmekçizâde Ahmed Paşa, Kurd Paşa, Güzelce Mahmud Paşa, Cığalazâde Sinan Paşa, İkinci Vezir Cıgalazâde Mahmud Paşa, Sinan Paşa ve Sofu Mahmud Paşa.

Ahmed Han zamanındaki ünlü âlimleri bildirir: Mustafa Efendi, padişahın tahta çıkışında şeyhülislâm idi.

III. MEHMED ALAYI / TSMK, H.1609, 68b-69a

Sunullah Efendi, Hoca Sadeddin oğlu Mehmed Efendi, Şeyhülislâm Esad Efendi, Muallim-i Sultanî Mustafa Efendi, Mevlânâ Kâfzâde, Mevlânâ Yahya Efendi, Mevlânâ Damat Efendi, Mevlânâ Kemal Efendi, Taşköprüzâde, Mevlânâ Kethüda Mustafa Efendi, Mevlânâ Bostanzâde Mehmed Efendi, Mevlânâ Ahîzâde Hüseyin Efendi, Mevlânâ Ganîzâde Mehmed Efendi.

Ahmed Han zamanındaki büyük şeyhleri bildirir: Şeyh Üsküdarî Mahmud Efendi, kutbiyete ayak bastı. Sultan Ahmed, önünde yaya yürümüştür.

Şeyh Sivasî Abdülmecid Efendi, Şeyh Ömer Efendi, Tercüman şeyhi diye tanınan Şeyh Emir İştibî.

Şeyh İbrahim Efendi, Cerrahpaşa diye meşhurdur. Emir İştibî hazretlerinin halifesi âşık-meşrep ve geniş mezhep vaaz ve öğütlerinde tesir sahibi bir veli idi. Bütün bilginler dersinde hazır olurlardı.

Şeyh Muslihiddin Nakşibendî, Cerrahpaşa'da vaiz iken hafız olduğu için Ahmed Han'a yol gösterici oldu.

Sultan Ahmed Han'ın çağında olan fetihleri bildirir: Veziriazam Yavuz Ali Paşa, serdarlığı ve Belgrad'da vefatı ve Estergon'u kâfirler kuşattığı ve Erdel Kralı Boçkay İşvan'ın ortaya çıktığı yıl 1013 [1604].

Estergon Kalesi'nin ibretlik fethi ve Erdel Kralı Boçkay ile Serhoş İbrahim Paşa ile Nemse çasarının tahtı olan Beç Kalesi taraflarını yağmaladıkları. Yine Boçkay ile Osmanlı ordusunun Uyvar Kalesi taraflarını yağmalayıp talan ettikleri, sene 1014 [1605].

Celâlî Tavil ile Nasuh Paşa çatışması ve Kaymakam Mustafa Paşa'nın öldürülmesi, Sofu Sinan Paşa'nın sadrazam olduğu, Ahmed Han'ın Bursa'ya gitmesi, Sofu Sinan Paşa'nın sadaret görevinden alınması, yıl 1013 [1604].

Cıgalazâde'nin ölümü ve Nasuh Paşa'nın Halep üzerine kumandan atandığı, yıl 1014 [1605].

Koca Mehmed Paşa'nın Acem'e serdarlığı, daha sonra Vezir Murad Paşa'nın serdar olduğu, sonra Derviş Paşa'nın veziriazam olduğu, sonra Bostancıbaşı Ferhad Paşa'nın kumandanlığı, Celâlîlere karşı zafer kazanılması üzerine Murad Paşa'nın veziriazam olduğu. Sonra Derviş Paşa'nın öldürüldüğü, bunların hepsi 1015 [1606] tarihinde meydana gelmiştir.

Kuyucu Murad Paşa'nın Halep toprağında Canpoladzâde üzerine serdarlığı, Kalenderoğlu adlı celâlînin Bursa'yı yağmaladığı ve Murad Paşa'nın Halep Kalesi'ni ele geçirdiği, yıl 1018 [1609].

Kalenderoğlu'nun yenilgisi, Vezir Murad Paşa'nın Celâlî Tavil'i bastığı, güç ve kudret yayını yasdığı, sene 1017 [1608].

Tarih:

Dedi târîhini ol dem Mevcî

Bin on altıda kırıldı sekbân.

İsyancılardan Yusuf Paşa'nın Üsküdar'da öldürüldüğü, yıl 1018 [1609].

Tedbir sahibi vezir İran üzerine sefere gidip Tebriz'i ve 70 parça büyük şehirleri yakıp yıktığı, sene 1019 [1610].

Sonra Murad Paşa Diyarbakır yakınında Çölek adlı yerde dünyadan göçtü, sene 1020 [1611].

Nasuh Paşa, kumandan olduğu sonra veziriazam olup İran ile barış yaptığı, Nasuh Paşa'nın padişah damadı olduğu, Betlen Gabor Erdel'e kral olup bundan dolayı İslâm askeri Erdel'i yağmalayıp 200 bin esir ve hesapsız ganimet malları alınıp galip ve zaferle gelindiği. Sonra mutlu padişahın Edirne'ye yöneldikleri.

Edirne seferinin tarihi, Ganîzâde güftesiyle:

Cennet-âbâd oldu Sultân Ahmed ile Edirne.
Sene 1021 [1612].

Diğer tarih, Mahmud Efendi güftesiyle:

Edirne tahtına bu yıl ferah geldi ve gam gitdi.
Sene 1021 [1612-13]

Bunların tamamı 1021 [1612] tarihinde meydana gelmiştir.

Karadeniz'de Kazaklar Sinop Kalesi'ni yakınca Nasuh Paşa suçlanıp katledildi, sene 1023 [1614].

Mehmed Paşa veziriazam olup Revan'dan başarısız döndüğü, yıl 1024 [1615].

İskender Paşa Kırı taburunu perişan ettiği 1025 [1616] tarihindedir.

Veziriazam Halil Paşa'nın serdar olduğu, yıl 1026 [1617].

Sultan Ahmed Han'ın bu geçici saltanat yerinden cennete gittiği tarih, Zilkâde 1026 [21.11.1617].

Yumuşak huylu, kerem sahibi, hayır işlerine tutkun, şanlı bir padişah idi. İstanbul onun adaletli dönemlerinde o kadar güvenli, huzurlu, bakımlı ve bayındır oldu ki diller ile anlatılmaz. Bu büyük hayırlardan biri Atmeydanı'nda yaptırdığı Yeni Cami'dir. Yukarıda on beşinci bölümde camiler anlatıldığından yine konuya dönelim.

Sultan Ahmed Han'ın selâtin camiinin vasıfları

İstanbul şehri içinde selâtin camilerinin (---) dir. Ayasofya yakınında Atmeydanı adlı mahalde yüksek bir yerde, kıblesi Çatladıkapı tarafında denize bakan geniş yerde yeni bir camidir ki sanki delinmemiş dürr-i yektadır.

Merhum Sultan Ahmed bu camiin yapıldığı arsa üzerinde bulunan beş adet vezir sarayını kendi malıyla alıp hepsini temelinden yıkınca sahra gibi geniş bir alan açılmıştır. Bütün mühendis ve mimarların en ustaları toplanmış ve temel kazılmasına Üsküdarî Mahmud Efendi'nin ve üstadımız Evliya'nın duaları ile başlanmıştır. İlk başta Sultan Ahmed Han eteğine toprak doldurup,

"Yâ Rabbî, Ahmed kulunun hizmetidir kabul-ı dergâh eyle" diye ırgatlar ile beraber temelden toprak taşımıştır.

Evliya Efendi temel imamı, Mahmud Efendi temel şeyhi, Kara Sümbül Ali Efendi temel kadısı, Kalender Paşa temel mutemedi ve Kemankeş Ali Paşa temel nâzırı oldu. Üçüncü senede kubbeye başlandı.

Ahmed Han Camii'nin şekli: Dört ayak mermer üzere gökyüzüne doğru 70 arşın uzanmış yüksek, yuvarlak bir kubbedir. Bu kubbenin dört bir tarafında yarım kubbeler ile süslenmiş aydınlık bir camidir. Ayasofya ve Süleymaniye gibi içinde büyük sütunlar yoktur. Büyük kubbe dört adet el yapımı çizgi çizgi süslü ayaklar üzerine oturmuş bukalemun nakşı bir kubbedir.

Bu camiin üç tarafı çevresinde incecik sütunlar üzerinde fır dolayı cemaat tabakaları vardır. Ondan yukarısı ta kubbeye kadar üç kat kandillerle donatılacak demir kafes kenarlı tabakalardır. İnce bir sütun üzerinde bir müezzin mahfili ve süslü bir sütun üzerinde bir hünkâr mahfili vardır ki sanki bu iki mahfil cennet mahfilleridir. Bu mahfillerin ve yan sofa maksurelerinin altında çeşitli direkler ile süslenmiş gönül açıcı bir camidir.

Bir şebekeli mermerden bir minberi var ki sanki yüksek bir kürsüdür. Mermer ustası minbere öyle tarak vurup nakşetmiş ki sanki Mânî nakşıdır. Resulullah'ın makamı olan minber üzerindeki tacı altınlı ve yaldızlı bir kiyâniyân tacıdır. Zirvesinde altın alemi, mînâ alemidir.

Ahmed Han minberinin tarihi:

Kultü temmet temme bi'l-hayrâtı fî târîhihi.

Sene 1026 [1617]

Minberü's-Sultân Ahmed Rabbi ekmil birrehu.

Mihrabının övülmesinde dil lâl kalır. Mihrap üzerine (---) (---) yazılmıştır. İki tarafında bulunan şamdanlar birer adam boyu kadardır. Üzerleri yirmişer kantar beyaz kâfurlu mumlar ve çırağdan buhurdanlar ile süslenmiş bir camidir.

Mihrabın sol tarafındaki pencere arasında dört köşe renkli bir kaya parçası var ki Cenab-ı Bârî kudret eliyle yaratıp kudretini göstermiş, seyre değer bir kayadır.

Bütün pencereler öyle süslenmiştir ki bütün kanatları sadef işi murakka kapaklardır. Kat kat, rengârenk billûr, necef ve moran camlardır. Gerideki iki adet payede Süleymaniye'deki gibi çeşmeler vardır. Cemaat burada abdestini tazeleyip, suyunu içerler.

Bu camiin beş kapısı vardır. Sağ taraftaki köşede hatib kapısı, sol tarafta hünkâr mahfili altında imam kapısı ve iki yan kapıları da hepsi sedef işlemeli büyük kapılardır. Bu dört adet kapıdan camie (---) basamak taş merdiven ile çıkılır. Ancak beşinci büyük kapı kıble kapısıdır ki hepsinden yüksek ve süslü, bukalemun gibi renk renk ibret verici bir kapıdır.

Bu cami içinde olan çeşit çeşit süslü avizeler başka bir camide yoktur. İşten anlayan mücevher satanlar, bu camiin avizeleri yüz Mısır hazinesi değer diye değer biçmişlerdir. Çünkü merhum Sultan Ahmed Han, şanı yüce bir padişah, anlayış sahibi ve değerbilir bir çelebi olduğundan yüce atalarından bu yana ne kadar kıymetli ibretlik mücevher cinsinden hediyeler varsa camie avizeler eyledi. Bütün devletlerden armağan gelip ve bütün bölgelerin kadirbilir insanları güzel eşyalar satın alıp getirdiklerinde bu camii süslemişlerdir.

Hatta bunlardan biri hünkâr mahfili üzere Habeş Veziri Cafer Paşa, altı adet zümrüt kandili hediye göndermiştir. Bir mühr-i Süleyman üzere altısını da mücevher altın zincirler ile avize etmişlerdir. Her bir kandil altışar okka gelir birer yuvarlak kâse kadar vardır ve her birinde mücevher altın ayaklar ile kuyumcu işi ile minelenmiş yeşil renkli kandildir. İşten anlayanlar, her biri birer Rum vergisi değer diye tahmin etmişlerdir. Buna benzer nice değerli eşsiz avizeler ile süslenip bezenmiş cennet maksurelerine benzer, güzel biçimli, değer biçilmez bir camidir ki övgüsünde bütün övücüler âciz kalır.

Bu camiin mihrap tarafında olan altın süslemeli ve sedef işi rahleler üzerinde olan yüzlerce Kur'an-ı Kerime İslâm ülkelerinde hiçbir padişah sahip olmamış ve başka bir camide yoktur. Her biri birer ülkenin padişahlarından ve vezirlerinden armağan gelip bu camie konmuştur. Padişah tuğrasıyla mühürlenmiş ve mütevelliye teslim edilmiş 9 bin cilt kitap var ki her biri birer kralda ve şeyhülislâmda yoktur.

Bu camiin mihrabı önünde cennet bahçelerine benzer bir bahçesi var ki içinde olan bülbüllerin güzel seslerini dostlar duyunca ölü canlar canlanıp ruha gıda olur. Bütün meyve ağaçları, çiçekler ve güzel kokulu bitkiler burada yetiştiğinden cami içinde olan cemaatin dimağları hoş kokularla kokulanır. Başka bahçıvanı ve bakıcıları vardır.

Bu camiin uzunluğu ve genişliği (---) ayaktır. Hemen Şehzade Camii büyüklüğünde ve onun planında hazırlanıp temeli atılmıştır. Ancak bunda olan şirin işçilik bir diyarın camilerinde yoktur.

Bu camiin kıble kapısı üzere tarihi:

Göricek bu camii dedim anın târîhini
Eyledin bu dehr içinde Hak bu kim âlî-nişân

Hangi kapı üzerinde olduğunu bilmiyorum.

Avlusu da dört köşe beyaz ham mermer ile döşenmiş bir sahradır. Dört tarafındaki yan sofaları üzerinde çeşitli direkler üstünde rengârenk odalar ile süslenmiş kemerler vardır. Bunların üstünde ise lâcivert kubbeler vardır. Harem etrafında hepsi tunç kafesli pencereler vardır. Bunların üstünde ise camlar vardır.

Bu avlunun tam ortasında büyük bir köşk gibi havuzlu şadırvanı var. Fıskiyelerinden tatlı suları akar, isteyen içip yangınlıklarını giderirler. Dört tarafı kafesli olduğundan bu havuzdan abdest alınmaz. Üstü bir kubbe ile örtülüdür.

Bu haremin uzunluğu ve genişliği (---) ayaktır. 3 adet büyük kapısı vardır. Sol kapısı üzerinde tarihi (---). Sağ yan kapı üzerinde tarihi (---). Harem kıble kapısı üzerinde tarihi (---). Bu haremin kıble kapısının benzeri, yüce Tanrı hakkıyçün bir ülkede yok, altın gibi bir pirinç kapıdır, boyu 12 arşındır. Kuyumcu ustası, ustalığını ve hünerini göstermek için öyle bir mutluluk kapısı yapmış ki sanki parlak Kâbe kapısıdır. Buna dikkat ve insafla bakanlar şaşkınlık içinde kalırlar.

Şekli böyle yapılmış ki pirinç madeninden levhalar üzerine ince ince kalemkâr nakışlarıyla kuyumcu nakışları içine, türünce, kitabe ve mutahhıllar içine saf gümüş ile güller ortasında savatkârî mînâlar ve bazı değerli taşlar ile süslenmiş ve gümüş halka, gümüş menteşeler ve gümüş kilitler ile süslenmiş bir eşsiz kapıdır.

Bazı kimseler bu kapı için "Üstürgon'da Kızılelma Kilisesi'nden gelmiştir" derler, ancak yanlıştır. O kapı hatırı için Nemse küffarı (Avusturyalılar) Estergon'u 1013 [1604] tarihinde alıp, bu kapıyı yerinden kopartıp şimdi Beç Kalesi içinde kalan İstifani Kilisesi'ne Meryem Ana Kapısı yapmıştır. Ancak bu Ahmed Han Camii'nin anılan kutlu harem kapısını *merhum ve mağfurun leh* babam Derviş Mehmed Zıllî kuyumcubaşı iken yapmıştır. Yukarısındaki iki parça kitabe içinde bulunan hatlarda ketebesiyle yazılıdır, v*esselâm*

Bu avlunun üç kapısından da dışarıdaki büyük avluya mermer merdiven ile inilir. Bu avlunun pencerelerinden dışarı üç tarafta yan dehlizleri vardır. İki tarafında ince direkcikler üzerinde duvarlar vardır. Camiin cemaati kalabalık olduğunda bu yan dehlizlerinde de ibadet olunur. Gece gündüz Hint ve Özbek fukaraları ile dolu yerlerdir. Bu sofaların altında çeşmeler vardır ki bütün cemaat onlardan abdest alırlar.

Bu camiin minarelerinin özellikleri: Altı adet göklere baş uzatmış yüksek minareleri vardır. Ahmed Han, sultanların on altıncısı olduğundan ve on altıncı padişah tarafından yaptırıldığından ona belirti olması için altı minaresi on altı şerefelidir. Mihrap duvarının sağ ve sol köşesinde iki minare ve harem kapısının kuzey ve güneyindeki iki minare de üçer şerefeli minarelerdir ki, dördü on iki şerefe eder. Külâhları ve yirmişer arşın uzun alemleri tamamen saf altın ile kaplanmış yüksek minarelerdir ki, külâhlarının ve alemlerinin parıltısından insanın gözleri kamaşır. Haremin gerisindeki köşelerinde olan iki minare alçaktır Bu minareler ikişer şerefeli olup külâhları saf kurşun ile kaplanmıştır. Bu hesaba göre altı minarede toplam on altı şerefe vardır. Mübarek gecelerde bu minareler 12 bin kandil ile donatılınca güya her biri nurdan birer servi gibi ışıldar ve ışık verir.

Bu camiin bütün kubbeleri baştan aşağı saf kurşun ile kaplıdır ve 750 adet hademeleri vardır. Zira vakıfları güçlüdür. Galata bölgesinin bütün haracı ve vakıfları da Sultan Ahmed Han'ındır.

Bu camiin dış avlusu da beyaz kum ile döşenmiş ve çeşit çeşit meyve ağaçlarıyla süslenmiştir. Dört tarafında 8 kapısı vardır. Kuzey tarafında medrese kapısı, o tarafta Sultan Ahmed Han'ın nurlu türbesi vardır. Atmeydanı tarafında 3 kapısı vardır. O tarafı Ateydanı'na bakan pencereler ile donatılmıştır. Bütün kapılar baştan başa kale kapısı gibi demirdendir.

Dışarısı Atmeydanı'dır ki bir başından bir başına geniş at müşvarıdır (hipodromdur). Bu meydanın güney tarafında imaret, aşevi, hastahane ve sebil vardır. Ancak Sultan Ahmed Han bu camiin dış avlusunu, türbe ve medresesini tamamlayamadan vefat etmiş ve yerine Mustafa Han tahta çıkmıştır.

Tarih:

Kaldı Ahmed'in yerinde Sultân Mustafa.

Sene 1026 [1617]

Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa'nın tahta çıkışının kısaca anlatımı

23 Zilkade 1026 [22.11.1617]. Ahmed Han'ın şehzadeleri henüz küçük olduğundan kardeşi Sultan Mustafa padişah oldu. Ancak aklında biraz hafiflik olup Müslümanların hazinesini yok yere harcadığından bütün devlet adamları toplanıp Mustafa Han'ı tahttan indirdiler. Yerine Sultan Osman'ı padişahlığa getirdiler.

Ahmed Han oğlu Şehit Sultan Osman'ın saltanat yıllarının özeti

1 Rebiülevvel 1027 [26.02.1618]. Sultan Ahmed'in büyük oğlu idi.

Tahta çıkış tarihi:

Şeh-i Osmâniyân.

Sene 1027 [1618].

Tahta çıkış gününün karışıklığında Yedikule'de mahpus Mehmed Giray firar etti. Rumeli'nde, Pravadi adlı kasaba yakınında yakalanarak yine Yedikule'de hapsettiklerinde,

"İlahî Osman, yakın zamanda sen de benim yanıma gelip haps olasın" dediği bilinmektedir. Tanrı'nın hikmeti dört yıl sonra Yedikule'de haps oldu ve orada şehit ettiler.

Osman Han'ın şehit edilmesinde bulunan âlimler

Başta Şeyhülislâm Esad Efendi, Nakib Gubarî Efendi, Zekeriyyazâde Yahya Efendi, Azmîzâde Hâletî Efendi, Kâfzâde Fâizî Efendi, şeyhlerden Ömer Efendi, Sivasî Efendi, Cerrah Şeyhi İbrahim Efendi, Derviş Efendi ve Kadızâde Efendi.

Osman Han zamanında Tatar Han'ın Kızılbaş'a çapkun saldığı, sene 1027 [1618].

İslâm askerinin İran'ın Revan şehrine gittiği ve Erdebil'e vardığı, sene 1027 [1618].

İslâm askerinin ta Şirvan Sahrasına varıp İranlılar ile barış yaptıkları, sene 1027 [1618].

Sofu Mehmed Paşa Damadı Mehmed Paşa'nın veziriazam olduğu, sene 1027 [1618].

Kaptan Ali Paşa'nın veziriazam olduğu, sene 1029 [1620].

İskender Paşa'nın Boğdan'da Asar Voyvada Taburu'nu bozduğu ve İstanbul Boğazı'nın kışın sertliğinden dolayı donduğuna tarih:

Lafzen ü ma'nen ana dedi Neşâtî târîh

Be meded dondu sovuktan bin otuzda deryâ.

Sultan Osman küçük kardeşini şehit ettiği, mazlumun adı Mehmed Han idi, sene 1029 [1621].

Veziriazam Ali Paşa vefat edip Hüseyin Paşa veziriazam olduğu sene 1030 [1621].

Padişah Sultan Osman'ın Hotin tarafına sefere çıkması

7 Cemaziyelahir sene 1030 [29.04.1621]. Hotin Kalesi'ni ele geçiremeyip 1031 [1622] tarihinde büyük alay ile İstanbul'a girmiştir.

"Netice-i kelâm Hotin gibi saraya benzer bir kaleyi bana fethettirmediniz" diye Osman Han gücenip İstanbul'dan Şam'a ve Mısır'a gidip orada kalmak niyetiyle tuğlar Üsküdar'a çıkmışken kul ayaklandı ve Osman Han Ağakapısı'na sığındı, onlar da kabul etmediler.

Oradan Yeniodalar içinde Orta Camie sığındı, orada da kabul etmediler. Binyaz adlı soysuz bir pehlivan muştayla vura vura Osman Han'ı arabaya koyup Yedikule'de hayalarından sıkıp şehit ettiler.

Cebecibaşı adlı bir kafir, kutsal kulağını kesip Davud Paşa'ya müjde getirdi. Kutlu naaşını Atmeydanı'nda Sultan Ahmed Türbesi'nde gömdüler.

Sultan Osman'ın doğum tarihi:

Ede Bârî güzîn-i Âl-i Osman.

Sene (---)

Saltanatı 4 yıl ve ömrü 18 senedir. Şehit edilmesinin tarihi:

Kafasıyla bu gün şehit oldu Osman

Sene 1031 [1622].

İslâmbol içinde bir eser komadan âhirete gitti.

تصویر سلطان عثمان خان

GENÇ OSMAN / TSMK, H.2169, 13a

Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Mustafa ikinci kez tahta çıkışı

8 Recep 1031 [19.05.1622].

İkinci kez tahta çıkışının tarihidir:

İki def'a Rum'a sultân oldu Sultân Mustafa.

Sene 1031 [1622].

Tahta çıkış sırasında Yeniçeri Ocağı'ndan Kara Mezak orada orta çavuşu iken o anda başçavuş oldu.

Osman Han'ın şehit olduğu gün öldürülenler: İlk başta Hoca Ömer Efendi, fitnenin kaynağı budur. Dârüssaâde Ağası Süleyman Ağa'yı parça parça etiler. Vezir Dilâver Paşa, Kaymakam Ahmed Paşa, Defterdar Bakî Paşa, Sekbânbaşı Nasuh Ağa, Yeniçeri Ağası Ali Ağa'yı parçalayıp öldürdüler.

Sultan Mustafa, Davud Paşa'yı veziriazam yaptı. Mustafa Han'ın kız kardeşinin kocası idi. Daha sonra Murad Han katletti.

Yine Osman Han olayında o gece içağaları kapı ağasını parçaladı, sabahleyin leşini dışarı attılar, Atmeydanı'nda leşini ayaklarından tunç ejdere astılar. Abaza Mehmed Paşa Erzurum'da ayaklandı. Sultan Mustafa ferman yazdı ve sadrazamlık Davud Paşa'da kaldı. O gün eşkıya ve zorbalar binlerce evi yağma ettiler. Birkaç gün sonra vezirlik Mısır'dan alınmış Merre Hüseyin Paşa'ya verildi.

Merre Hüseyin Paşa Arnavut asıllı olup Saturcu Mehmed Paşa'nın aşçıbaşısı, sipah çavuşu, koyun emini, çavuşbaşı, kapıcıbaşı, kapıcılar kethüdası, büyük mîrâhûr, Mısır valisi ve Davud Paşa yerine sadrazam olup ikinci defaki sadrazamlığında (---) tarihinde öldürüldü. Yerine Lefkeli Mustafa Paşa veziriazam oldu. Vezirlik süresi iki ay on sekiz gündür. [1] Zilkâde 1031 [07.09.1622]. Daha sonra gâh Kastamonu ve gâh İzmit verilirdi. Yumuşak huylu adam olduğundan cesaret sahibi değildi. O dönemde ise eşkıyanın isyanını ve ayaklanmalarını ancak Tanrı bilirdi. Mustafa Han zamanında silahdarlıktan ilk başta Mısır ile çıkıp Mısır veziri oldu. Mısır görevinden alınıp Yedikule hapsinde rezil ve kepaze oldu, sene 1031 [1622]. Sonra yine vezir oldu.

Hüseyin Paşa bir mollayı Divan'da azarlayınca bütün bilginler Fatih Camii'nde toplandı. Toplantıda bulunanları, hamallar, ayak takımı ve acemi oğlanları kırıp şehit ettiler ve âlimlerin cesetlerini Fatih Camii'nin avlusundaki su kuyularına attılar.

Günden güne İstanbul içinde eşkıyanın isyanı ve ayaklanması yaygınlaşıp kanun kural dinlenilmez oldu.

Abaza Paşa, Erzurum'da celâlî olup Vezir Mahmud Paşa, Abaza'ya karşı serdar olduğu ve Bağdad'a Kızılbaş'ın Çopur Bekir adlı eşkıyanın eliyle zafer bulduğu, sene 1033 [1624].

Kızılbaş'ın Musul'u işgal ettiği, Hafız Ahmed Paşa'nın Bağdad'dan başarısız geri döndüğü, Tay kabilesinin Kızılbaş ordusunu yağmaladığı, Merre Hüseyin Paşa'nın görevden alınıp Kemankeş Ali Paşa'nın veziriazam olduğu, sene 1032 [1623].

Osmanoğulları devletinde çeşit çeşit karışıklıklar ortaya çıktı. Bütün âlimlerin toplanıp karar almasıyla yine Sultan Mustafa'yı tahttan indirdiler. Saltanat süresi 1 sene 4 aydır.

Sultan IV. Murad
&
Evliyâ Çelebi

Sultan Ahmed Han oğlu Sultan IV. Murad Han'ın saltanat yıllarının anlatılması

14 Zilkâde sene 1032 [09.09.1623]. Tahta çıkışının tarihi, Şeyhülislâm Yahya Efendi güftesiyle:

Hân Muradu'l-adil.

Diğer güzel tarih,

Dediler Sultân Murad-ı Râbi' oldu pâdişâh.
Sene 1032 [1623].

Sultan Murad Han'ın dış görünüşü: Uzun boylu, iri ve şişman vücutlu, yuvarlak güzel yüzlü, siyah sakallı, açık kaşlı, beyazı çok elâ gözlü, geniş omuzlu, ince belli, pazuları kalın ve kutlu elleri aslan pençesi gibi idi.

Osmanlı devletinde böyle bir güçlü yönetici, adaletli, isyancıların kanını akıtan, eşkıyayı kıran, asker sürücü, Rüstem gibi güçlü ve yiğit bir padişah gelmemiştir.

Tahta çıkar çıkmaz Kemankeş Ali Paşa'yı 1033 [1624] senesinde zorbalar ile işbirliği yaptığı için aman vermeyip öldürttü. Ispartalıdır. Haremden vezirlik ile çıkıp Bağdad ve Diyarbakır valisi olduktan sonra Merre Hüseyin Paşa yerine veziriazam olup aç gözlülüğü belâsından katledildi.

Bundan sonra Çerkez Mehmed Paşa veziriazam olup Abaza Paşa üzerine serdar oldu, sene 1034 [1625]. Vezirliği 7 ay 10 gündür. Silahdarlıktan Şam valisi olup mühür ile Abaza'yı yendi ve Tokat'ta öldü.

Daha sonra Hafız Ahmed Paşa veziriazam oldu. Bakî Paşa ve Çerkez Mehmed Paşa vefat etti.

Gürcistan beylerinden Mavro Bey, Kızılbaş Hanlarından Karçıgay Han'ı katledip bütün Gürcistan'ı boyun eğdirdi, sene 1034 [1625].

Hafız Ahmed Paşa Bağdad'ı kuşattı, ancak alamadan geri döndü, sene 1035 [1626].

Hafız Ahmed Paşa'nın görevden alınması, Halil Paşa'nın ikinci kez vezirliği ve Abaza üzerine serdarlığı, Abaza'nın Dişlek Hüseyin Paşa'yı Acem elinden Kars Kalesi'ni kurtarmaya Erzurum'a varınca bütün askeriyle şehit ettiği, sene 1036 [1627].

Hüsrev Paşa veziriazam olup Abaza'dan Erzurum'u ve Acem'den Ahıçka'yı fetheylediği (---).

Hüsrev Paşa'nın Abaza Paşa'yı aman ile Murad Han'a getirip affını istediği, sene 1038 [1629].

Hüsrev Paşa'nın Bağdad'a gitmesi ve Şehrizol sınırında Erkek Ahmed Kalesi'ni yaptığı, Mihribân Kalesi'nin fethi, Zeynel Han'ın yenilmesi, Acem diyarının yağmalanıp talan edildiği, Bağ-ı Cinân Kalesi'nin çevresinde 20 parça kalelerin harap olduğu. Ve bu sırada Hamedan kenti ve Dergüzin Kalesi tarafları yağmalanıp halkı perişan edildi ve malları yağma olup çıplak kaldılar. Bunların hepsi 1039 [1629-30] tarihinde oldu.

1040 yılının 27 Safer [05.10.1630] günü Bağdad'ı kuşatıp yiğitçe metrise girdiler. 40 gün kuşatmadan sonra fethedemeden kış korkusuyla bütün cephane ve topları zar zor çekerek Hille Kalesi'ne muhafazacı asker konulup Musul Kalesi'ne gelip bina olundu ve Hüsrev Paşa Mardin'de kışladı, sene 1040 [1630].

Hüsrev Paşa'nın görevden azledilmesi, Hafız Ahmed Paşa'nın tekrar vezirliği ve Hüsrev Paşa'nın Tokat'ta katledilmesi. Recep Paşa vezir oldu. Defterdar Mustafa Paşa'yı Atmeydanı'nda sinirinden çınara astılar ve Hafız Ahmed Paşa'yı Murad Han'ın huzurunda hançer üşürerek parça parça ettiler, 3 Recep sene 1041 [25.01.1632].

Yeniçeri Ağası Hasan Halife'yi katlettiler ve Musa Çelebi'yi, padişahın musahibi iken Atmeydanı'ndaki Recep Paşa Sarayı'nda katledip cesedini aşağı Atmeydanı'na attılar. Recep Paşa'nın katli ve Tabanıyassı Mehmed Paşa'nın veziriazam olduğu, sene 1041 [1632].

O sene Tabanıyassı Mısır'dan azledilerek gelip kubbe veziri olmuştu. Daha sonra padişah rüyasında Hz. Ömer'in elinden kılıç alıp ertesi günü Şeyhülislâm Hüseyin Efendi'yi katletti. Bundan sonra *Bismillâh* ile bütün zorbaları ve eşkıyaları temizleyip memleketi düzene soktu, sene 1043 [1634].

Sultan Murad Han'ın Revan seferine gitmesi ve fetihten sonra Tebriz ve Hoy vilâyetlerini harap ettiği, sene 1044 [1634].

Revan'ın fethi tarihi **(---) (---) (---) (---)**

Revan Kalesi'ni yedi günde pazu kuvvetiyle fethedip Murtazâ Paşa'yı içine 40 bin askeriyle eyalet valisi olarak koyup kendileri İstanbul'a yöneldi. Tabanıyassı Mehmed Paşa'yı mühür ile Erzurum'da alıkoyup kendileri İstanbul'a gelince yedi gün yedi gece şenlikler oldu, 9 Recep 1045 [19.12.1635]. Ancak o yıl İran şahı aniden Revan'ı kuşattı.

Beri tarafta Mehmed Paşa, Erzurum'un kışından dolayı yardım etmeye gücü olmayıp ve kuşatma altındaki Murtaza Paşa'ya düşmanlığından dolayı yardım etmeyince Sultan Murad'ın yedi günde fethettiği Revan'ı, İran şahı yedi ayda güç ile aldı. İçerde Murtaza Paşa zehir içip İslâm askeri aman ile kaleyi teslim edip silahsız dışarı çıktılar. Artlarından Kızılbaş yetişerek hepsini kılıçtan geçirdi, kimi şehit olup kimi atıyla kaçıp dağlara düştü.

Bu dehşet verici haberi Sultan Murad Han duyunca Tabanıyassı Mehmed Paşa'yı sadrazamlıktan azlederek Silistre Eyaleti'ni verdi. Kaymakam Bayram Paşa'ya sadrazamlık mührünü verip Bağdad üzerine serdar atadı, sene 1045 [1635].

Peşinden Sultan IV. Murad derya gibi asker ile Bağdad tarafına yöneldiğinde Bayram Paşa vefat etti. Tayyar Mehmed Paşa veziriazam oldu ve Bağdad seferinin mühimmat ve levazımatını gördü. Sultan Murad Han Bağdad'ı kırk gün kuşatıp cebren ve kahren fethettiğine tarih oldu. Tarih:

Şah Safî'nin nâlesi,
Der imiş kim vâ hey Bağdad hey.

Tarih Cevrî'nin güftesiyle:

Asker-i Şâhı düşünce fethine târîh olur,
Aldı Bağdad'ı adûdan ceng ile Sultân Murad.

Bağdad fetholduğu sırada Tayyar Mehmed Paşa şehit olup Kaptan Kara Mustafa Paşa veziriazam oldu. Melek Ahmed Paşa silahdarlıktan çıkıp Diyarbakır Eyaleti'ne vezirlikle vali oldu. Bağdad tamir ve bakım ile bayındır hâle geldi. Küçük Hasan Paşa Bağdad veziri olup muhafaza için Bağdad'a 40 bin asker kondu.

Tanrı'nın hikmeti karanlık kuyuda bir hayli Kızılbaş kapanıp tekrar savaşa başladıkları sırada iç kaleden siyah barut tutuştu. O anda bütün Müslüman gazileri Bağdad içinde aman diyen Kızılbaş'ı tamamen kılıçtan geçirince kanlar sel gibi aktı ve Bağdad bu şekilde fetholup Revan'da şehit olan Müslüman gazilerinin kanlarının intikamı böylece alındı.

Sadrazam Kara Mustafa Paşa ve efendimiz Melek Ahmed Paşa, Acem serhaddinde Derne ve Dertenk taraflarına vardılar. Sınırlar belirlenerek barış sağlanıp anlaşmalar yapıldı. Murad Han Diyarbakır'a geldiğinde Kimyacı Maanoğlu kızını ve Rumiyye Şeyhi Aziz hazretlerini bir günde şehit edip İstanbul'a 1048 [1049/1639] tarihinde girdi ve yedi gün yedi gece şenlikler oldu.

Sultan Murad içki içmeye tövbe edip Malta gazasına niyetlenerek 500 parça kadırga yapılmasını ferman edince iki adet kara mavunalar ve büyük bir baştarda yapılmıştır. Usta denizciler Hz. Nuh Necî'den beri görmemişler idi. Veziriazam Kara Mustafa Paşa da aynı sene içinde İstanbul'a girdi.

O sırada Murad Han içki içmemeye tövbe ettiğini unutarak tekrar içmeye başlayınca günden güne sağlığı bozuldu ve 17 gün yatakta yattı. Sonunda *"Rabbine dön"* [Fecr, 28] emrine uyarak âhirete göç etti. *Allah rahmet eylesin.*

Atmeydanı'nda babası Ahmed Han'ın ulu türbesine gömdüler. Beyt:

Ah elinden ey adâletsiz felek feryâd ü dâd

Sen murâdın aldın ancak oldu hep halk nâ-Murâd.

Doğum tarihi: (---), tahta çıkış tarihi: (---), saltanat müddeti 17 [sene], yaşı: (---) ve ölüm tarihi: (---). Toplam 32 evlâdı oldu.

Murad Han'ın şehzadelerinin tarihi:

Oldu târîh-i vilâdetleri Cevrî bu dua.

Ya İlahî ola şehzadelerin ömr-i tavîl.

Kendilerinden sonra ancak İsmihan Kaya Sultan adında bir kızı kalıp Melek Ahmed Paşa'nın nikâhı altında öldü. Sultan İbrahim ile Sultan Mustafa'nın Ayasofya'daki türbesine gömdüler.

Ancak merhum Sultan Murad Han eşkıya zorbalarından hiç rahat bulmadı. Bir zaman Bursa, Edirne, Revan ve Karadeniz donanmasıyla ve Bağdad seferleriyle uğraştığından rahat ve fırsat bulamayıp İstanbul içinde büyük bir eser yapamadı. Ancak kendileri Revan'da iken padişah fermanı ile Kaymakam Bayram Paşa İstanbul Kalesi'ni tamir edip adeta beyaz inci gibi oldu. Musul Kalesi, Şehrizol'da Çiğ Ahmed Kalesi, Kuşada Kalesi, Karadeniz Boğazı kaleleri ve İstanbul'da Gül Camii [Murad Han'ın eseridir].

Sultan IV. Murad Han'ın camii olan Gül Camii'nin özellikleri

(---) tarihinde, Ömer ibn Abdülaziz ve Mesleme, Harun Reşid, Yıldırım Bayezid Han ve Fatih Sultan Mehmed Han zamanında eski bir cami idi. Sonunda Sultan IV. Murad zamanında İstanbul'da büyük bir deprem oldu. Bu depremde temellerine kadar yıkılıp tamamen harap oldu. Bizzat Gazi Murad Han üzerine gelip nice bin ırgat, duvarcı ustası ve usta mimarlar toplayarak yapımına başladılar. Ancak dar yerde olduğundan hiçbir insanın evine ve arsasına el sürülmedi. Yedi yılda öyle güzel bir cami oldu ki sanki açık bir nur oldu. Sağlam olsun diye usta mühendis orta kubbenin çevresine küçük küçük kubbeler yaparak güya gül benzeri bir kubbe olduğundan Gül Camii derler. Tamamlanınca 100 güğüm gülsuyu ile camiin içini yıkadılar. Mihrabı ve minberi sade güzelidir.

Ancak bir kapısı kıbleye bakar. Bu kapıdan mihraba kadar bu camiin boyu (---) ve eni (---) ayaktır. İçinde somaki mermer ve başka türden sütunları yoktur ve kıble kapısının iki tarafında yan sofaları vardır. Ancak dış avlusu yoktur. Dış haremi hayli geniştir.

Eski bir ibadethane olduğundan bazı zaman bu cami için yağmur duasına çıkarlar. Duaların kabul olduğu bir yerdir. Ancak bir minaresi ve bir şerefesi vardır. Minare ve camiin zemini tamamen zerzeminler olduğundan büyük bina yapmaya çekindiler. Bu cami içinde daima hâl sahibi kimseler eksik değildir.

Murad Han'ın bu camiden başka Karadeniz Boğazı'ndaki karşı karşıya iki adet kaleyi de yeniden yaptırıp içine pek çok asker ve dizdar yerleştirdi. Cebehanelik ve birer cami yaptı. Kandilli Bahçesi'nde büyük bir köşk, İstavroz Bahçesi'nde bir Havernak Köşkü ve Üsküdar Bahçesi'nde Revan Köşkü'nü yaptı. *Allah bol bol rahmet etsin.*

Murad Han'ın, babamın eseri olan simin tahtının tarihidir:

İki târîh edüp esnâ-yı ta'rîfinde ey Cevrî.

Dedi bu matla'ı kerrûbiyân-ı arş-ı Rahmânî

Serîr-i sîm-i kubbe mesned-i vâlâ-yı Sultânî

Sene (---).

Mu'alla kadr ü âlî pâye-i evreng-i Süleymânî.

Sene (---).

Hasoda'nın yapılış tarihi:

Bu sa'âdethânenin Cevrî dedi târîhini

Devlet-âbâd ü makâm-ı pâdişâh-ı Cem-cenâb.

Sene (---).

Diğer tarih:

Vasf edüp Cevrî dedi târîhini,

Beyt-i ma'mûr oldu bu âlî makâm.

Sene (---).

Sultan Murad Han'ın diğer kasrının tarihi:

Bu nüzhetgâh-ı zîbânın dedi târîhini Cevrî

Zehî kasr-ı hümâyûn ve bülend-eyvân-ı Şâhâne.

Sene (---).

Sultan Murad Han'ın *Allah'ın affı ve bağışlaması üzerine olsun* tahta çıkışından saltanatının sonuna kadar günlük olayları, karışıklıkları, vezirlerin hükumetlerini, azledilmelerini ve tayin edilmelerini bildirir

Allah'ın takdiri bu imiş ki günahsız Osman Han'ı asker isyan ederek şehit edip yerine Mustafa Han'ı yine padişah ettiler. Ancak mükellef değil aklında hafiflik vardır diye mezar taşı yerine koydular. Ancak dünyayı terk etmiş Behlül Dânâ gibi akıllı ve bilgili bir sultan idi. Ama onun döneminde her gün fitne ve fesat olup bütün asker zorba oldular ve nice evleri yağmalayıp bir cübbeye sahip olmayan bin keseye sahip olup, köşk sahipleri bir buğday tanesine muhtaç kaldılar.

SULTAN IV. MURAD / TSMK, H.2134, 1a

Yeniçeri Ocağı'nda Kara Mezak'ın zorlamasıyla sadrazamlık mührünü Davud Paşa'ya verdiler. Yine ondan mührü alıp Mısır'dan azledilmiş olan Merre Hüseyin Paşa'ya verdiler. Askerler ondan da memnun olmayıp mührü Lefkeli Mustafa Paşa'ya verdiler. O da bu derde şaştı kaldı. 78 günde azledilip zorbaların zorlamasıyla mührü Gürcü Mehmed Paşa'ya verdiler. O da padişah hazinesini çarçur etmeye başlayınca tekrar mührü Merre Hüseyin Paşa'ya verdiler. Ancak o da Haccac-ı Zalim olup padişah divanında kadıaskerin huzurlarında bir mollayı alt edip 200 değnek vurdu. Bütün ulema (bilginler) ve dindar kişiler bu haberi duyunca Şeyhülislâm ile birlikte Sultan Mehmed Camii'nde toplandılar. Şeyhülislâm,

"Ben veziriazama varıp onu cezalandırayım" diye kaçtı.

Ulemanın bu toplantısını Merre duyunca bütün hizmetçileri, seyisleri ve Mercan Çarşısı'ndaki pabuççu bekârlarına ferman gönderdi. İkindiden sonra yüzlerce âlim ve salihleri öldürüp Fatih Camii'nin avlusundaki kuyulara cesetlerini lahit gibi doldurdular.

Bu durumu Erzurum'da Abaza Paşa ve Diyarbakır'da muhafız Hafız Ahmed Paşa duyunca, âlimlerin, salihlerin ve Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan Osman Han'ın kanlarının intikamını almak için isyan ettiler. Önce Erzurum'un iç kalesini Abaza alıp bütün yeniçerileri öldürdüğü haberi gelince derhâl Cağalazâde Mahmud Paşa'yı Abaza üzerine serdar, Kara Mezağı yeniçeri ağası tayin ettiler ve Bursa'ya vardıklarında,

"Biz bu kadar asker ile Abaza'ya karşı koyamayız" diye Bursa'dan İstanbul'a geri geldiler.

Bu sırada Kızılbaş fırsat bulup melun Çopur Bekirzâde'nin yardımıyla Acem 1033 [1624] yılında Bağdad'ı işgal edip Musul'u da aldı. Sonra 1032 [1623] senesinde Merre azledilip Kemankeş Ali Paşa sadrazam oldu.

Askerler tekrar ayaklandılar. Bayram Paşa o sırada Yeniçeri Ocağı'nda kethüdayeri iken zorbalar ile bir olup Sultan Ahmed'in kızı Hanzâde Sultan'ı nikâhı altına aldı. Bir çorbacı parçası iken bu kadar zorbalıklar etti.

Sonra yeniçeri ve sipahiler birlik olup Sadrazam Kemankeş de onlara uyunca zulüm haddi aştı gitti.

Ancak halk, ileri gelenler, fakirler, âlimler, salihler, imamlar, hatipler, şeyhler, seyyidler, vezirler, diğer devlet adamları, Has sarayda, Enderun ve Birun'da padişahın yakını olanlar çok rahatsız oldular. Zorbaların korkusundan kadınlar ve çocuklar hamamlara ve çarşı-pazara çıkamaz oldular.

"Filân ağanın evini basalım" diye gizli değil açıkça söylerlerdi. Sonunda bu hâl Osmanoğulları devletini yaralamaya başladı, diye devletin hayrını isteyen halk toplanarak,

"Cülûs edelim ancak Sultan Ahmed'den beri üç kez cülûs bahşişi verilip Müslümanların hazinesinde bir habbe kalmadı, nice olur?" dediler. Hepsi,

"Cülûs bahşişinden vazgeçeriz, yeter ki devlette düzen sağlansın ve huzur gelsin" diye Yeniçeri Ocağı'nın ileri gelenlerinin tamamı yemin edince 1032 yılının Zilkâdesinin 14. günü [09.09.1623] Ahmed Han oğlu Sultan IV. Murad, Tanrı'nın gölgesi padişah olup tahta oturdu.

Allah'ın yardımıyla hemen o anda Belde-i Tayyibe yani İstanbul Kalesi içinden karanlık kalkıp cihan halkı rahat ve sevince erip ölü bedenler yeniden can buldu. Zengin ve fakir herkesin yüzü güldü.

Hemen ertesi gün yedi iklimin padişahı büyük bir alayla (törenle) Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretlerine varıp orada Cuma namazını kılarak iki yerden gayret kılıcını kuşandı. Bu kılıçlardan biri Yavuz Sultan Selim'in, diğeri de Hz. Resûl'ün ateşe benzer kılıcı idi. Böyle kılıç kuşanmak hiçbir padişaha nasip olmamıştır.

Yine törenle Edirnekapı'dan içeri girip töreni bekleyen insanlara selâm vererek ve insanların hayır dualarını alarak Hasoda içindeki Hz. Resul'un Hırka-i şerifine yüz sürüp Hz. Yusuf'un Sultan Gavrî hazinesinden alınan sarığını başına giydi. İki rekat namaz kılıp,

"İlâhî beni halk içinde hor hakir etme, yüce dine layık hizmetler nasip eyle" diye niyazlar ve dualar eyledi. Gerçi yaşı (---) ulaşmış idi. Ancak gayet olgun, yetişkin, tedbirli, akıllı ve bilgili idi.

Derhâl huzuruna hasodabaşı, hazinedarbaşı, hazine kâtibi ve hazine kethüdasını çağırıp,

"Tez cülûs bahşişi için hazine" dediler. Onlar da,

"Padişahım kanundur, saadetle hazinenize teşrif buyurun" dediler.

Meğer bu hakirin babası Derviş Mehmed Zıllî de hazırmış, birlikte padişah hazinesine girmişler. Orada çer çöpten ve değersiz atıklardan başka bir akçe eder gümüş ve altın cinsinden bir şey bulamamışlar. Ancak altı kese mal, bir çuval mercan ve bir sandık fağfurî fincan bulundu. O an Murad Han'ın gözlerinden damla damla kanlı yaşlar aktı ve kanlı göz yaşlarından hazinenin içi hüzünle doldu. Derhâl hazine içinde iki rekat hâcet namazı kılıp duadan sonra,

"İnşaallah bundan böyle bu hazineyi yağmalayanların malı ile öncesi gibi ağzına kadar doldurup elli hazine daha toplarım" diye buyururlar.

Var kuvveti pazuya getirip on gün içinde cülûs bahşişi için 3.040 keseyi hazır edip bütün ocağa haber gönderilince ocak mensuplarının tamamı,

"Biz bahşişi almamaya yemin etmişiz, bizden padişaha helâl olsun" diye haber gönderdiler.

Hemen divan toplantısı için ferman çıkarıldı, bütün ocaklara zorla maaş zammı ve cülûs bahşişi verilip zengin ve yoksul herkes mutlu oldular.

O gece Murad Han rüyasında Hz. Ömer'i görür,

"Ey Murad korkma" diye Murad Han'ın beline bir kılıç kuşatıp kılıfından kılıcı çıkararak Murad Han'ın eline verir.

Hemen Murad Han rahat uykusundan uyanır. Ertesi gün amcası Mustafa Han'ı Eski Saray'a sürüp,

"Bizim hayır duamıza meşgul olsun" buyururlar.

Murad Han kimi zaman elbise değiştirip yaya olarak dünyanın hâlini öğrenmek için Melek Ahmed Ağa ve bostancıbaşı ile yoldaş olur, köşe köşe bazı eşkıyayı yakalayıp kellelerini kopardıktan sonra vücutlarını toprağa salıp ruhlarını gönderir ve başlarını sırıklar üzerine dikerdi.

Bu padişahın ettiği kan dökücülüğü bir padişah etmemiştir. Kahvehaneleri, meyhaneleri, bozahaneleri ve tütünü yasak edip yüz binlerce insanı o bahane ile her gün yüzer, iki yüzer adamı öldürürdü. Ama *aleyhi mâ-yestehak* Anadolu tarafında da Abaza Paşa yeniçeri adında ve zorba sipahi namında olanları ve üzerine gelen askerleri beşer onar binini birden karınca gibi ezer kırardı.

Hâsılı bütün zorbalar bilek zoruyla veledeş ve gulâmiyeler isteyip defterleri gereğince hepsine görevler verildi ve o defter Murad Han'da kaldı. Her bir zorba bir diyarda görevde iken bunları beşer onar kırdı. Yedi sene daha zorbaların zoru kesilmeyip yer yer gizlice yine varlıklarını devam ettirirlerdi. Ancak Murad Han yaratılmış tek bir kişinin malı mülkünden bir tek dirhem dermedi, almadı.

Bütün eşkıyalar korkularından iyi hâlde görünüp kimi softa, kimi ummâl (işçi), kimi cammâl (deveci), kimi hammal, kimi Üsküdarî Mahmud Efendi müridi ve kimi vatanına gidip kimi Ashâb-ı Kehf uykusuna dalıp bir köşeye gizlendiler.

O sırada, (---) tarihinde Kemankeş Ali Paşa'nın kışkırtmasıyla Şeyhülislâm Yahya Efendi görevden alınıp yerine Esad Efendi getirildi. Yine bu sene içinde Kemankeş'in telkiniyle Halil Paşa'yı ve Gürcü Mehmed Paşa'yı hapsettiler. Daha sonra bunların Abaza Paşa isyanından haberleri olmadığını Sultan Murad öğrenince bu iki veziri bağışlayıp hapisten çıkardılar.

Kemankeş Paşa, "Padişahı tahta çıkartan vezirim" diye böbürlenmeye ve tuhaf tavırlara girmeye başlayınca padişahın gazabını çekti ve Harem-i Hâs'ın sırça sarayına hapsedilip ertesi gün katledildi.

1033 [1624] tarihinde Çerkez Mehmed Paşa, Berhıya vezir gibi Abaza üzerine serdar olup Revan tarafına yola çıktı. Bu vezir inançlı, dürüst, dindar ve onurlu bir serdar idi ki gördüğümüz vezirlerin içinde benzeri yoktu.

O kutlu senede Kayseri altında Abaza ile benzersiz bir savaş yaptı ve nice can ve baş oynadı. Sonunda Abaza Paşa bozguna uğrayıp Erzurum Kalesi'ne can atarak kendisine ve kahrolan askerine sığınak eyledi. Ölüleri cehennemde karar eyledi.

Daha sonra Bakî Paşa ve Çerkez Mehmed Paşa öldüler ve Mardin'de gömüldüler, sene 1034 [1625]. Diyarbakır'da Hafız Ahmed Paşa mühür ile serdar olup Hüsrev Paşa'ya yeniçeri ağalığı gitti. Yine bu yıl içinde Şah Abbas nedimlerinden Karçıgay Han'ı askeriyle Gürcistan Beyi Mavro kırıp 20 bin Kızılbaşı başı ve başbuğlarıyla Diyarbakır'da serdar Hafız Ahmed Paşa'ya götürüp bütün kelle, zurna, davul, kös ve İran sancaklarını Murad Han'ın ayağına gönderildi. Mavro'ya da Gürcistan beyliği ile hil'at-i fahireler ve çıgalar gitti.

Hafız Ahmed Paşa (---) senesinde Diyarbakır'dan Bağdad üzerine kumandan olup Bağdad'ı dokuz ay dövdü. Kale döven toplar ile Akkapı ve İmam-ı A'zam Kapısı'ndan delikler açılıp yürüyüş düşünülürken Şah Abbas İran askeriyle İslâm askerinin dört tarafından kuşattı. Önlerinde Bağdad içinde düşman, artlarında da dininden pişman sapık topluluğun arasında kalıp çevreden yiyecek de gelmeyince İslâm askeri arasında büyük bir kıtlık yayıldı ve İslâm gazileri gece gündüz Nemrud ateşi arasında savaş etmeye devam ettiler. Şah da bir gece fırsat bularak gece baskını yaptı ve kale içine 20 bin İran askeri koydu. Sabahleyin İslâm siperleri basılıp geriden Şah da hücum edince öyle bir savaş olmuştur ki bir tarihte olmamıştır. İslâm askeri ne çare eylesin iki düşman arasında kaldı. Her tarafı amansız çöl ve çölistan olup gece gündüz hem kaleyi döver, hem Şah askeriyle cenk ederlerdi.

Tanrı'ya hamdolsun, Şah tarafından sulh isteği gelince İslâm askerinin canına minnet oldu. Bağdad'dan Diyarbakır'a sağ salim ulaştıkları haberi geldi.

Bu hâl yüce padişahın hoşuna gitmedi ve 1036 [1627] tarihinde Hafız Ahmed Paşa'yı azledip mührü ikinci defa Halil Paşa'ya verip İslâm ordusuna gönderdi.

Bu senede İslâm askeri Tokat kışlağında iken Ahıçka Kalesi'ni Kızılbaşın aldığı haberi geldi. Hemen sonunu düşünen kumandan Halil Paşa, Dişlek Hüseyin Paşa'yı 10 bin seçkin asker ile gönderdi. Abaza Paşa'ya da padişah emirleri yazılıp,

"Gayret senindir, dahi Hüseyin Paşa ile Ahıçka'nın kurtarılması için yola çıkasın" diye fermanlar varınca "İşittim ve itaat ettim" dedi. Ancak Abaza korkup,

"Hay gidi Osmanlı Ahıçka bahanesiyle üzerime geliyor" deyip Dişlek Hüseyin Paşa'yı ziyafet yoluyla kaleye çağırıp dışarıda kalan askerinin bütün yiyeceklerini yağmalattırıp günahsız ve habersiz binlerce Muhammed ümmeti şehitlik şerbetini içti. Hüseyin Paşa da kalede bu ecel kadehinden içip sarhoş olup kılıç artıkları çıplak, ağlayarak ve inleyerek Tokat'ta Halil Paşa'ya yetişip feryat ettiler ve durumlarını anlattılar.

Bu durumlar İstanbul'a arz olundu ve Abaza Paşa'nın isyanı açıkça belli oldu. Abaza Paşa, Kayseri altında yenilince suçu affedilerek kendisine Erzurum Eyaleti ihsan olunmuş idi. Ancak Dişlek Hüseyin Paşa askerini kırdığı haberi gelince hemen o an padişah tarafından bütün vezir ve vekillere hatt-ı şerifler yazıldı, (---) tarihinde mühür Tokat Kalesi'nde Halil Paşa'ya gitti. Erzurum'da Abaza Paşa'yı kuşatmaya başladılar. Yalnız kale döven topları yok idi. Kaleyi döverken Abaza, kaç kere içerden dışarı çıkıp yeniçeri siperlerini basarak Osman Han'ın kanı aşkına yeniçerileri kırıp binlercesini işkencelerle öldürürdü.

Bu hâlde iken bir gece büyük bir fırtına olup bütün çadırlar kar ve buz altında kaldı, binlerce adamın eli ve ayakları dondu. Bütün asker isyan edip seferden geri döndüler, Abaza askerleri de ardlarına düştüler. Her gün yeniçerileri kıra kıra Hınıs ve Mama Hatun adlı menzillerde binlerce insanın el ve ayakları donup Zekeriyya testeresiyle kesip bir kuyuya doldurdular.

Bugün de o kuyuya Çâh-ı Dest ü Pâ (El ve Ayak Kuyusu) derler. Mama Hatun Türbesi yakınındadır. Bazı insanlar kurtuldu, ancak binlercesinin eli ayağı kesildiğinden şehit oldular.

Bu içler acısı durum İstanbul'da Murad Han'a bildirildi. 1038 [1629] tarihinde sadaret mührü Hüsrev Paşa'ya verildi ve Abaza üzerine kumandan oldu. Hüsrev Paşa Bosnalı idi. Silahdarlıktan yetişip Bayram Paşa yerine yeniçeri ağası ve Diyarbakır valisi olup Diyarbakır'a giderken mühür ile Abaza üzerine serdar oldu. Ahıçka'nın kurtarılması için de görevlendirilip Tokat'tan ılgar ile onca kar var iken Erzurum içine yardım ve yiyecek girmeden Erzurum altında konaklayıp kaleyi kuşattılar.

"Belki Abaza'nın kaleyi Kızılbaş'a vermek ihtimali ola" diye 40 bin salt atlı asker ile bu senenin Muharrem'inin yedinci [06.09.1628] günü kaleyi kat kat kuşatıp siperlere girildi.

Safer ayında [Ekim 1628] geriden İslâm askeri çadırları, katırları, ağırlıkları, cebehane ve balyemez topları ile denizler gibi kalabalık asker gelip göz açıncaya kadar hazır siperlere girildi. Gece gündüz aman verilmeden lağımlar atılarak yedi koldan balyemez toplar ile Erzurum Kalesi'ne yaralar açıldı. Sabah akşam saldırılar olup içerden dışarı ve dışardan içeri yürüyüşler ve gece baskınları olup hükümdara yakışır çarpışmalar oldu. İçeriden sekban tayfası birer ikişer dışarı kaçtılar.

Dışarda kumandanın bağışladığını ve bahşişler verdiğini içerideki sekbanlar işitince küme küme dışarı çıkıp,

"El-aman, ey Osmanoğulları, ey arslanlar Hüsrevi" deyip her biri bir kola sığınıp kurtuldular.

Abaza Paşa da kaleden bütün âlimler, salihler ve şeyhlerle dışarı çıkarak kılıcını boynuna asıp aman ile Serdar Hüsrev-i şîr huzuruna gelip yüz sürünce, "Af, fethin zekâtıdır" deyip hepsinin suç defterlerine af kalemi çekildi ve hil'atler ile şereflendiler. Anılan ayın 9. günü [08.10.1628] idi. İslâm ordusu kale içine ağzına kadar dolup sert kış gelmeden kaleyi onardılar ve 50 bin asker ile Kenan Paşa'yı serdar ettiler. Ahıçka Kalesi de Mavro Han yardımıyla alınıp Çıldır Eyaleti, Sefer Paşa'ya verildi.

Bu güzel fetihlerin zafer sevinçleri padişahın kulağına ulaşınca Abaza Paşa'yı İstanbul'a getirmek ferman olundu. Kışın şiddeti bastırmadan menzilleri kat ederek Hüsrev Paşa büyük alay ile Abaza Paşa'yı padişahın huzuruna getirdi. Abaza, padişahın huzurunda yer öpüp ayak üzere durdu. O gün büyük bir toplantı vardı ki bin bir ayak bir ayak üzere idi. Bütün vezirler ve devlet adamları huzurunda Cem yapılı padişah, kutlu sözleri ile Abaza Paşa'ya hitap edip buyurdular ki:

"Bre kâfir, bu senin bu kadar seneden beri Müslümanlara ettiğin zulüm ve düşmanlık [nedir?] ve benim nice bin seçkin kullarımı [niye] katledip isyan eyledin?" buyurduklarında,

Abaza Paşa'nın cevabı: Abaza Paşa, yerinden fırlayıp üç kere yer öptükten sonra

"Padişahım Hz. Peygamber'in pâk ruhiyçün ve yüce atalarının ruhlarıyçün olsun bana bu ayda aman verip af ile muamele edip içimdeki derdimi söylesem" diye izin istedi.

"Söyle" diye Sultan Murad cevap verince Abaza:

"Padişahım, kardeşin Sultan Osman Han Gazi merhum, azametiyle yüce din uğruna düşmandan intikam almak için Hotin Seferi'ne çıktıklarında gördü ki yeniçeri kesimi azıcık, ancak ulûfeleri çok. 'Bunları yoklama ederim' deyince isyan edip yoklamaya razı olmadılar.

Bu durumdan padişahın gönlü incinip Hotin Kalesi siperinde yüz bin sıkıntı, zorluk ve naz ile sipere girip yeri cehennem olası kâfirleri korumak için daima kuru sıkı tüfek atıp perde arkasından kâfirler ile anlaşarak yüce dine ihanet ettikleri güneşten daha açık idi. Kaleden kâfir bunlara şarap, bunlar kâfire kebap gönderip yiyip içerlerdi.

Bu halde iken Budin Veziri Karakaş Paşa, kara kaşından kurşun ile vurulup şehit oldu. Bütün askeri meydanda kalarak şehit olup bir fert yardımlarına varmadı. Ve Tatar Han'a 'Kâfir taburu üzere gelme ve İslâm ordusuna geç gel, tez gelme' diye haber gönderirlerdi.

Bazı vezir kulların, yeniçeri çaşıtlarını (casuslarını) tutarak kardeşin Osman Han huzuruna getirip katlederlerdi. Bu hâl üzere yüce dine bu şekilde ihanetleri açıktı ve Hotin gibi saray benzeri bir küçük kaleyi fethetmeyip siperden bir gün tamamen çıkıp kaçtılar.

Müslümanların hazinesinden 7 bin kese boşa gidip yüz binlerce insanlar dağıldı ve perişan oldu. Bir pul değer iş görülmedi. İslâm padişahının, benzerleri arasında adına leke geldi. İstanbul'a gelip o şanı yüce padişaha karşı nice kere ayaklanmalar oldu. Padişah da onların ettiklerine kalmayıp ocaklarına ayağıyla varıp sığınınca ağır küfürler ve hakaretlerle ağa kapısından Osman Han'ı kovdular. Oradan yeniçeri odaları içindeki Orta Cami'ye varıp oraya sığındı. Orada Binyaz adlı bir pehlivanı padişah üzerine musallat ettiler. Kendileri mübarek elleri ile Orta Cami mihrabının sol tarafındaki pencereye mübarek kollarını geçirip sarılmış idi.

'Aman, ey ümmet-i Muhammed' diye mazlum Osman Han feryat ederken Binyaz adlı kâfir:

'Eş Osman Çelebi seninle dilberi çok Yusuf Şah kahvesine yahut bizim odaya gidelim' diye hakaret içeren nice saçma sözler edince Osman Han razı olmadı. Osman Han'ın pencerede olan pazularına birer pehlivan yumruğu vurup mübarek kollarını kırarak Orta Cami'den Osman Han'ı bir arabaya koyup Yedikule'ye götürdüler. Bu kadar kanunsuz işler ile melun Binyaz Pehlivan, Osman Han'ın hayâsını burup orada şehit oldu.

Şerefli cesedi bir parça eski hasır üzerinde gösterişsizce yatarken cebecibaşı olan (---) Ağa kâfir, Padişah'ın mübarek sağ kulağını kesti. Bir yeniçeri, mührü için mübarek parmağını kesti. Hemen Davud Paşa'ya kulağını ve parmağını müjde ile getirdiler. Onlara birer kese altın verince cebecibaşı, Davud Paşa'ya:

'Bre Sultanım, hemen cümle ocaklara altın dağıtıp Sultan hazretlerinden olan Süleyman Bey efendimiz olan tâlii açık şehzadeyi padişah eyle, dünyanın sonuna kadar devletin ebedî olup Davudoğulları diye cihanda adın söylene' deyince bu kulağını getiren cebecibaşıya sipahiler ağalığı verdi. Oğlu Süleyman Bey'i padişah etmeye çalışarak bütün yeniçerilere Selânik çukası yerine kırmızı saya çuka vermeye söz verdi.

Padişahım, bu içler acısı durum dostların dilinde olup yayılınca bütün namus sahibi ve garazsız dindarlar *'Hayfâ ve dirîg vâ hasretâ ve vâ firkatâ'* diye ah edip inlediler.

Ve yine bütün acemi oğlanı ve yeniçeri haşereleri Sultan Mehmed Camii'nde binlerce müellif ve âlimleri katledip cesetlerini kuyuya doldurarak bu kadar rezillikler çıkarıp bu kadar insanların evleri, dış hazine ve iç hazine zorbaların elinde yağma olundu.

İşin sonunda bu durumları işittiğimde üzüntümden hasta olup şifa buldum. Ancak öyle bir Cem-yapılı padişah Osman Gazi'den ayrıldım, onu böyle haksız yere şehit ettiler. Hemen padişahım sağ olsun. Bu Abaza lalan da ekmek tuz gayretine düşüp 'Aya velinimetim efendim Osman Gazi'nin intikamını bu âsi kâfirlerden nice alam' derken Rabbimin hikmeti amcan Mustafa Han, Erzurum Eyaleti'ni (---) tarihinde ihsan eylediğinde gördüm ki, bir Kahkaha Kalesi ve kışının sertliği bol. Her gün Lala Paşa merhumun camiinde vakit namazlarını kıldıkça yeniçeri eşkıyaları önüme gelip:

'Abaza Lala akraba ve taallukatından yine Lala Paşa Kilisesi'ne vardın' diye o mübarek cami-i şerifi kiliseye benzetirlerdi.

Kol dolaşmaya şehir içinde dolaşsam anayol üzerinde yatan köpeklere seslenip bana işittirerek 'Oş Abaza oş' dediklerini duyup göz yumardım. Bunları yine geçiştirip giderdim ve yine armağanlar verirdim. Padişahım buna göre nice bin boş ve tatsız saçmalıklarını hazmederdim. Divanhaneye şarap ve kebapları ile gelip,

'Abaza, senin mehterhanen ile bir meclis edelim' diye mehterhane ile padişah divanhanesinde çalgı çalarak içtiklerinde göz yumup yine yiyecek ve içeceklerini verirdim.

Şehir içinde ileri gelenlerin çoluk çocuklarını ve kadınlarını çekmeye başlayıp yüzlerce evleri ve bedesteni yağmalamaya başladıklarını mahkeme siciline kaydettirip elime padişahım hüccet-i şer'iye aldım" diye koynundan hücceti Sultan Murad'a verir.

"Bundan sonra padişahım, yeniçerinin bu isyan ve taşkınlıklarının haddi aştığını Acem Şahı duydu. Bir gün Şah, Ahıçka Kalesi'ni kuşatma niyetinde iken,

'Bre gaziler, yüce dinin en uç sınırı olan Ahıçka Kalesi'ni kurtarmaya yetişelim' diye feryat ettim.

Bir yeniçeriyi meyhanelerden, Ermeni evlerinden ve bozahaneden çıkarmak mümkün olmadı. Sonunda uğursuz Kızılbaş, yüce atanız Sultan Selim Han'ın fethi olan Ahıçka Kalesi'ni alıp mülk etti.

Daha sonra bu içler acısı durumu yakınımızda olan mirimiranlar da duydu. Meğer onlar da yeniçerilere kırgın imişler. Bütün mirimiranlar gizliden yeniçeri kırıp Osman Gazi'nin kanını almak için yemin-billâh ve kasem-tallah edip herkesin idaresi altında olan zorbaları ve eşkıya yeniçerileri kırmaya yemin etmiştik.

O gün ki oldu, bu hakir [Abaza] yemine uydum, önce Erzurum'un iç kalesini fethedip bütün yeniçerileri kırdım. Diğer vezirler ve beyler beni bir kenara atıp yan çizdiler. Benim adım âsi olup iş başa düştü, günden güne durumum kötüleşti. İşte başımdan geçenler budur ki ne ettim ise bu yüce devletin hayrını istemem yüzünden ettim, yoksa padişahım bu Abaza kulun yetmiş kuruşluk bir kölendir, âsi olup cihangirlik ile padişah olacak değilim" deyip başından geçenleri binlerce adam içinde bir bir çekinmeden sakınmadan anlatıp yine yeri öptükten sonra el bağlayıp sustu.

Bu sözleri Padişah ciddiyetle dinleyip Osman Han'ın şehit edilmesini anlatırken mübarek ceylan gözlerinden damla damla kanlı yaşlar akıp derinden bir ah çekti ki toplantıda hazır olanların hepsi mest oldular.

Sultan Murad Han'ın cevabı: "Ya Kayseri altında Lalam Çerkez Mehmed Paşa ile cenk edip yenildiğinde suçunu bağışlayıp sana Erzurum Eyaleti'ni ihsan eyledim. Daha sonra Ahıska'nın yardımına gönderilen Dişlek Hüseyin Paşa'yı ve bu kadar Allah'ın kullarını katledip malların yağmalayıp Halil Paşa lalam ile cenk edip kaleyi teslim etmeyip ayağıma niçin yüz sürmedin?" buyurduklarında.

Abaza Paşa'nın cevabı: "Padişahım, üstüme memur olup gelen serdarlarının her biri askerine mağlup olup onları yönetmeye güçleri yetmiyordu. Uğradıkları yerleri Karayazıcı, Kalenderoğlu ve Said Arap gibi eli vilâyeti harap ve halkını yakarak gelip beni kuşatıp her gün serdara karşı isyan edip serdarın başına otağını yıkıp çeşit çeşit kötülükler işlerler. Onlar celâlî ve haramî, ben onların yanında temiz ve uslanmış bir adam idim. Canım korkusundan cenk edip verilmedim. Aman ile çıksam bir alay aman bilmez başsız buğsuz cemapur askeri gibi bunlara boyun eğmek büyük yanlış ve tehlikedir diye var kuvveti pazuya getirip cenk ederdim.

Ancak bu Hüsrev Paşa lalan İstanbul'dan padişah fermanı ile Tokat'tan kalkıp üzerime gelince çaşıtlarım (casuslarım) her gün gelip, bütün menzillerde adaletli davrandığını, ordusuna sahip olduğunu ve eşkıyaya aman vermeyerek katledip Abdülmümin askeri gibi geldiğini söylediler. Bildim ki bu gerçek bir yiğittir. Günden güne yiğitliği ve gücü duyulunca içime bir korku yayıldı.

Sonunda bir gün gördüm ki Erzurum altına gelip yerleşti. Hemen o an günün aydınlığında askere aman vermeyip o saat bütün askeri siperlere koyup aç kurt koyuna sarılır gibi sarılıp güya ciğerime yapıştılar.

O gün toplar ile yedi yerden kaleye yaralar açtılar. Erzurum Sahrasına gece gündüz bakardım. Asker sınıfından tek bir kişi siperinden çıkıp köylere gitmezlerdi. Köylüler ve halk bölük bölük askere yiyecek götürürlerdi. Ondan bildim ki irade ve güç sahibi kumandandır. Ovada bir köy ateşle yakılmazdı. Her gece bütün çadırlarda Feth-i şerifler ve ezanlar okunup beş vakit namaz kol kol büyük cemaatler ile kılınırdı. Ancak önceki kumandanlarda ne taat ve ne ibadet yoktu. Bütün köyleri ateşe vurup köylüleri yakarlar, iki üç ayda ancak sipere girip isteksizce birkaç tüfek atıp yine çadırlarında fesatlık ederlerdi. Çalgı ve çengi ve Ermeni avratları ve Ermeni oğlanları feryadından çadırlarda durulmazdı.

Ben bunları bu hâlde görüp üçer dörder kere kaleden dışarı çıkarak gece baskınları yapardım. Her çıkışta bu kadar yeniçeri kırıp bu kadar ganimet malıyla yine kaleye kapanırdım. Yeniçeri kelleleri ile kalenin burçlarını süslerdim. İki aydan sonra kış gelip serdarın başına otağın yıkıp geri dönerlerdi. Ama bu Hüsrev Lalan gerçekten Rüstem gibi hareket ettiğinden

'Ha, işte bu adaletli serdardır' diye el-aman deyip ayağının tozuna yüz sürdüm. Tanrıma hamdolsun düşüncemde yanılmadım. Bu kadar günden beri denizler gibi asker içinde beni padişahıma sağ salim getirdi. Emir padişahımındır. İşte gayretimden böyle ettim. Yüce şanınıza ne layık ise eyle. İşte kılıç boynumda, padişahıma Erzurum'dan kurbana geldim" deyip ayağının tozuna toprağına yüz sürüp iki dizi üzerinde yüzü kıbleye dönmüş olarak çöküp kelime-i şahadet getirmeye başladı.

Çok merhametli padişah, Abaza Paşa'nın samimi ve dürüstçe sözlerinden ve bu derece bağlılığından hoşlanıp kızgınken kızgınlığının gittiğini bütün musahipleri, yakınları, toplantıda olan vezirler, devlet adamları, bilginler, salihler, imamlar, hatipler ve Şeyhülislâm Yahya Efendi ve Serdar Hüsrev Paşa, hepsi tahtın eşiğine yüz sürüp,

"Padişahım, Abaza Paşa kulunun suçunu bağışla" diye rica ettiklerinde ricaları kabul edilerek bağışlandı. Bosna Eyaleti ihsan olunup Abaza gazasından gelen bütün vezir, beylerbeyi, diğer beylere ve ocak ihtiyarlarına süslü hil'atler giydirildi ve Abaza Bosna'ya gitti.

Oradan azledildikten sonra Silistre Eyaleti verilip derya gibi asker ile Kamaniçe tarafında Leh diyarından bol ganimet malı ile Kamaniçe'den fetihsiz dönerek Silistre'ye geldi. Oradan da azledilerek İstanbul'da padişah musahibi olup herkesten fazla yakınlık bulmuş idi.

Bir gün yeniçeri sınıfı Murad Han'a gücenip Divan'da çorba içmediler. Hemen Abaza Paşa,

"Padişahım izninizle ben onlara bir kere görüneyim. O an ben onlara çorba tasların bile yutturayım" dedi. Padişahın izni ile Abaza, Divan'a çıkınca yeniçeri arasında bir dedikodu olup,

"Bre Abaza geliyor" diye bütün yeniçeriler çorba ile tasları yuta yazdılar. Abaza ta bu derece yeniçerilerin gözlerini korkutmuş idi.

Daha sonra Revan seferi sırasında kul arasında bir dedikodu olup,

"Abaza bizi kıra gelmiştir. Anadolu'ya çıkarsak yine Abaza bizi kırar. Padişahımızın isteği Revan ise Abaza ile gidip fethetsin" diye söz birliği ettiler.

Sonunda zorunlu olarak bir gece Hasoda sırça sarayında hapsettiler. Sabahleyin bostancıbaşıya, Abaza'yı bir beyaz çarşafa sarılmış olarak teslim ettiler. Bostancıbaşı Abaza Paşa'yı boğarak öldürdü. Bostancıbaşının eli ile Kazâ eli birleşip Abaza'nın dilini zamanın kitabından koparıp cesedini insanların gözü önünde Sultan Bayezid'e Mürekkepçilerbaşı'nda Gazi Murad Paşa'nın yanında gömdüler. Onlar da ettiğini buldular. *Allah rahmet eylesin*.

Tuhaf haller: Bu hakir [Evliya Çelebi] 1056 [1646] tarihinde Süleyman Paşa Erzurum valisiyken Acem diyarından Abaza Paşa gelince Süleyman Paşa bütün yiyeceklerini ve ihtiyaçlarını verip gizlice İstanbul'a arz eyledi.

Beri tarafta Abaza günden güne eski dostları ve yandaşları ile avlanmaya başlayıp büyük topluluklara sahip oldu. Bütün ettiklerini bir bir anlatıp güç sahibi oldu.

Abaza Paşa'nın anlattığına göre Revan seferi sırasında yeniçeri isyan edip,

"Biz Abaza olduğu yerde gazaya gitmeziz" diye ayak dirediklerinden zorunlu olarak Murad Han başka bir adamı çarşaf içine sarıp bostancıbaşıya öldürterek o gece Abaza Paşa'yı bir Sönbeki fırkatesine koydular. Gelibolu'da Cezayir kalyonlarına binerek Cezayir'e gider ve yedi sene korsanlık edip kalyon sahibi kaptan olur.

Tanrı'nın hikmeti yedi seneden sonra Murad Han İstanbul'da öldüğü gün Abaza Paşa da Tementiş Burnu adlı yerde büyük bir savaş edip Allah'ın emriyle yenilerek Danimarka kâfirlerinde yedi sene esir olur. Onlar Abaza Paşa'yı Portekiz kâfirlerine satarlar. Portekiz donanmasıyla üç sene Hindistan'a seferler edip oradan yine Portekizlilerle Çin'e varıp orada gemileri bir kenarda batar. Abaza, Çin, Fağfur, Kalmah, Horasan, Belh ve Buhara'dan İsfehan'a seyahat ederek gelir.

Buradan (---) tarihinde Erzurum'da Süleyman Paşa'ya gelip başından geçenleri bir bir anlatınca aklımız perişan olurdu. Başından geçen nice bin türlü maceraları ve yaptığı işleri ispatlayarak anlatırdı.

Meğer daha önce Süleyman Paşa'nın Abaza'yı arz eylediği İbrahim Han'a varınca Vuçu bostancıbaşıyı çağırıp,

"Karındaşım Murad Han zamanında Abaza'yı nice katleyledin" deyince,

"Vallahi Padişahım bir beyaz çarşaf içine sarılmış bir adamı verip Abaza'dır diye öldürdüm. Bahçe imamı yıkayıp bütün vezirler ile Murad Paşa Türbesi'nde defneyledik, onu bilirim, *vesselâm*" diye sözler etti. Bunun üzerine Erzurum'a fermanla bir kapucubaşı geldi. Aşağı Divanhane'nin iç mehterleri kapısı arasında Abaza Paşa'nın başına üşüşüp başını gövdesinden ayırarak kellesini İstanbul'a götürdüler. O şehirde Veziriazam Salih Paşa, Süleyman Paşa'yı azledip çelebisi mazlum ve maslup Defterdar Mustafa Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa'ya Erzurum Eyaleti verildi. Terzi Mustafa Ağa müsellem gelip hakir gümrük nâzırlığı ile Revan Han'ı tarafına kervan getirmeye gittik, *vesselâm*.

Kısacası Abaza Paşa'nın içler acısı durumu bu şekilde yazıldı. Daha sonra,

Hüsrev Paşa'nın serdarlığı: 1038 [1628] tarihinde Abaza Paşa fethinden sonra Hüsrev Paşa derya gibi çok askerle Bağdad üzerine kumandan olup asla Bağdad tarafına bakmayıp Acem memleketlerini yağmaladığı yukarıda yazılıdır.

Daha sonra İslâm askeri ile ta İsfehan'a dek yağmalayalım diye niyetlenip gitmek üzere iken kutlu padişahtan ferman gelip,

"Bizzat kötü işler işleyen şahı yakalayarak ayağıma getirsen bile bana makbul değildir. Elbette başın sana gerek ise halife memleketi Bağdad'ı fethedip mezhebimizin kurucusu Numan ibn Sabit olan İmam-ı Azam'ı ve Hz. Şeyh Abdülkadir Gilânî hazretlerini, kalleş, kötü işler işleyen ve başı tıraşlı Kızılbaş elinden o sultanları kurtarasın" diye hatları gelip 1040 yılının Safer ayının yedinci günü [15 Eylül 1630] Bağdad siperine girildi ve kırk gün kuşatıldı. Acem ülkesini İslâm askeri yağmalamadan ganimet oldu. Sonunda şiddetli kış geldiğinden Bağdad'dan vazgeçilip geri dönüldü. Hille Kalesi'ne asker konulup oradan selâmetle Musul'a girildi. Kahkaha Kalesi gibi onarılıp padişaha arz edildi.

O kışta Mardin'de kışlayıp ilkbaharda Revan üzerine gitmek niyetinde iken,

"Âsitane-i saadetime (İstanbul'a) gelesin" diye ferman geldi. Hüsrev Paşa İstanbul'a giderken Murtaza Paşa'ya Diyarbakır verildi. Hüsrev Paşa Tokat Kalesi'ne gelip hastalanmıştı. Murtaza Paşa, Hüsrev Paşa'yı Tokat'ta şehit eyledi 18 Şaban 1041 [10 Mart 1632].

Murtazâ Paşa Diyarbakır'a vardı. 18 Recep 1041'de [09 Şubat 632] Hafız Paşa, tekrar veziriazam oldu. Anılan ayda kul ayaklanıp Bâb-ı Hümâyûn'un iç yüzünde Hastalar Kapısı önünde Hafız'ı atından indirdiler, kendisi Hastalar Odaları içine kaçıp kapıyı kapattı. Oradan iplerle Hasbahçe'ye kaçtı ve bostancıbaşının külâhını ve elbisesini giyerek padişah huzuruna varıp başına geleni anlatıp,

"Birkaç veled-i zina üstüme hücum edip ben de üstlerine at sürüp cümlesini dağıttım" diye padişah huzurunda yalan söyler.

Ertesi gün asker yine ayaklanıp padişahtan Hafız Paşa'yı alarak gözü önünde önce Hüsrev Paşa'nın bir ağası, Hüsrev'in kanını almak için Hafız'ın tepesinden bir keskin hançer vurdu, çenesi altından geçti, o an Hafız'ı bin parçaya ayırdılar.

1040 Receb'inin [1631 Şubatı sonlarında Recep Paşa'yı veziriazam edip fetva işlerini Hüseyin Efendi'ye verdiler. Recep Paşa Bosna asıllı olup bostancıbaşılıktan vezaretle çıkıp kaptan paşa oldu. Akdeniz'de (---) tarihinde üç parça büyük İngiliz kalyonları aldı ki gerçekten güzel gemilerdi. Daha sonra Karadeniz'de üç yüz pare Ak Kazak şaykasıyla büyük cenkler edip Kazak'ın bütün şaykalarını alıp baş eğmiş haçlı bayraklarıyla İstanbul'a girdi.

O sene Halil Paşa Anadolu'da mühür ile Abaza üzerine kumandan iken Recep Paşa kaymakam oldu. Yerine Hasan Paşa kaptan olup Özü Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü boğazda bir kale yaptı. Özü Kalesi'ni genişletip dört köşe bir kale daha yapıp ekledi.

Recep Paşa, Hüsrev Paşa serdarlığında da kaymakam oldu. Hafız Ahmed Paşa'nın katline sebep olup yerine veziriazam oldu. Musa Çelebi padişah musahibi iken hançer üşürerek zorbalara öldürtüp Musa Çelebi'nin cesedini Atmeydanı'na attılar. Muradını almamış genç, Murad Han'ın hizmetçisi ve yakını iken öldüğüne tarihtir:

Mûsâ'ya cemâliyle tecellî kıla Bârî.

Sene 1041.

Yeniçeri Ağası Hasan Halife'yi bir köşede gizlenmiş iken bulup kellesini koparark vücudunu toprağa saldılar.

1040 senesi Ramazan ayının birinde [03 Nisan 1631] Defterdar Boşnak Mustafa Paşa efendimiz gizlenmiş olduğu yerde hizmetkârları Recep Paşa'ya haber verip zorbalar öldürüp cesedini Atmeydanı'ndaki çınar ağacına ayaklarından astılar. Recep Paşa'nın ihaneti ve zorbalar ile yakınlığı olup Musa Çelebi'yi öldürttüğü belli oldu. Divan'a gelince boğularak öldürüldü. Hakir, babamla o gün Divan'da hazır idim. 27 Şevval sene 1041 [17 Mayıs 1632].

Daha sonra vezirlik Mısır'dan gelen Tabanıyassı Mehmed Paşa'ya verildi. Sultan Osman'ın Kızlar Ağası Mustafa Ağa'nın çırağı olup Arnavut asıllı idi. Harem-i Hâs'tan çıkıp Mısır Eyaleti verilmiş, mühür ile Erzurum'da Revan muhafazasına serdar iken Revan'a yardım yetişmediği için ve Boğdan ile Eflâk maddesi için (---) tarihinde öldürülüp Eyyub Sultan kabri yanında gömülmüştür.

Yerine Bayram Paşa veziriazam oldu. İstanbul toprağından (İstanbullu) olup yeniçeri sınıfından yetişmiştir. Ancak Murad Han, Tabanıyassı'nın vezirliğinde (---) yılında yüce atalarının gittiği gibi ikinci taht merkezi olan Edirne'ye giderek halkın durumunu öğrendi ve bazı zorbaların hakkından geldi. Avusturya imparatorundan barış antlaşmalarının yenilenmesine ait mektuplar geldi. Daha sonra İstanbul'a döndü. l044 yılının Ramazanında [Mart 1635] Revan Seferi'ne gitmeye niyetlenip Tabanıyassı Mehmed Paşa'yı mühür ile serdar edip önce Revan'a yönelince Bayram Paşa kaymakam oldu. Padişah hazretleri Serdar Mehmed Paşa'nın arkasından Üsküdar'a çıkıp Süleyman çadırında Hz. Ömer adaletine başladı.

O gün merhum babam iş görmüş bir ihtiyar olup Süleyman Han ile Sigetvar gazasında bile olduğundan padişah fermanı çıkıp Revan Seferi'ne babam da gitmeye memur oldu. Bütün mühimmat ve levazımatlarını miriden (devlet malından) hazırladı. Ben de birlikte idim.

Yine Süleyman Hanlılardan nice gazalarda bulunan nice ihtiyar ve saygı gösterilen kimselerden Unkapanı'nın iç yüzünde oturan Ayasofya'da sergüzeşt sahibi Gülâbî Ağa ve Zeyrekbaşı'nda Pirinççizâde'nin hanesi sahibi Matbah Emini Abdi Efendi, Kuzu Ali Ağa, İsa Ağa ve bu gibi Süleyman Hanlı ihtiyar, çöngelmiş, beli bükülmüş ve gücü tükenmiş adamları tahtırevan ile Revan Seferi'ne çıkardı. Gece gündüz bu yaşlı ve iş bilir ihtiyarlar ile danışma toplantıları yaparak yol aldığı menzillerde ve yerlerde celâlî ve her türden zorba yeniçeriyi kıra kıra Konya'dan Kayseri'ye, oradan Sivas'a varıp Kurban Bayramı'nı orada geçirdi. Silahdar Mustafa Paşa'yı has nedim edip ikinci vezir pâyesi vererek taşra çıkardılar. Yine sohbet şerefleri ile gece gündüz şereflenir idiler.

Oradan Erzurum'a varıp serdarın hazırladığı toplardan başka Tebriz Kapısı'nda kırk parça balyemez top döküp 2 bin çift sığır ile topları Erzurum'dan sürükleye sürükleye çekerek Sınır Çayırı adlı yerden Kağızman altından Revan Kalesi altına varıldı. 1044 senesinde [1635] Revan Kalesi altında çadırlar kurulup kale dibinden akan deniz gibi Zengi Nehri'ni İslâm askeri ayaktan geçip o gün kaleye aman vermeyerek siperlere yedi koldan girildi. *Bismillâh* ile önce kendileri nehir aşırı Muhanat Bayırı adlı yerden kaleye bir balyemez topu atıp delik açınca bütün İslâm askeri "Mübarek faldır" diye sevinerek yedi gün yedi gece göz açtırmayıp Tanrı'ya hamdolsun fethi müyesser oldu. Revan Hanı Emirgûneoğlu aman ile dışarı çıktı ve kendisine iki tuğ ile Halep Eyaleti verildi. Kalenin top güllelerinden yıkılan yerlerini onarıp kale içine Murtaza Paşa'yı 40 bin asker ile muhafız koydu. Kırk bin asker ile Koca Kenan Paşa Ahıçka Kalesi'ne serdar olup o ayda Ahıçka Kalesi de fethedildi. Cem azametli padişah, Revan altından Acem ülkesini yağmalamaya gittiler.

Revan'dan on altıncı günde gönüller alan Tebriz şehrine girip derhâl yağmacı Tatar gibi İslâm askeri Tebriz şehri içine velvele saldılar, yağmaya koyuldular, halkını esir ve evlerini ateşle yakarak yerle bir edip taş üstünde taş bırakmadılar.

İslâm askerlerinin en alt rütbelisi, katırcıları, seyisleri, meşalecileri, saka hizmetçileri, hepsi büyük defineler bulup ganimet mallarıyla zengin oldular. Tebriz şehrinin o yüksek Havernak köşkleri, takları ve ünü dünyaya yayılmış İrem bağı gibi Şah Bağı adıyla ünlü olan bağı bizzat Murad Han seyredince parmağı ağzında kaldı. Fermanları üzere göz açıp kapayıncaya kadar denizler gibi asker bu bağa girip bütün duvarlarını ve köşklerini yerle bir edip zerre kadar toprağını bile koymadılar. Ferhad'ın kazması ve Müslim'in kargısı ile meyve ağaçlarını kesip Tih Sahrası gibi bir çöle çevirdiler. Sanki o yerde Âdem Peygamber'in yere inmesinden beri bir yapı yapılmamıştı.

Padişah Tebriz'den dönüp Azerbaycan'ın sağı ve solunda Hoy, Menend, Tesu, Ordubar, Dümdümi, Dümbüli ve Rumiye ülkelerini yağmalayarak (---) günde selâmetle ve ganimetlere sahip olarak Kızılbaş'ın Katur Kalesi adlı sağlam kalesine hayli toplar attı, ancak boyun eğmedi. Kış mevsimi geldiğinden ona göz yumulup geçildi.

Buradan Şah Gediğini aşıp Muhammedî Deresi içinde Mahmudî Vilâyeti, oradan beşinci günde biraz kar yağdı. Van Kalesi'ne, oradan Amik Kalesi'ne, Bargiri Kalesi, Erciş Kalesi, Adilcevaz Kalesi, Ahlat Kalesi, Tatvan Kalesi, bu anılan kalelerin tamamı Van Gölü kenarındadır.

Buradan büyük şehir Bitlis Kalesi, Kefender Kalesi, Hazzo Kalesi, Mîfârıkîn Kalesi, Diyarbakır Kalesi, Malatya Kalesi, Sivas Kalesi, Tokat Kalesi, Amasya Kalesi, Osmancık Kalesi, Tosya, Bolu ve altı günde İzmit Kalesi.

Bu yukarıda yazılan kalelerin aralarında olan köy ve kasabaların menzillerini Tebriz'den Üsküdar'a gelinceye kadar (---) menzilde girip 1045 Recebinin 9. günü [19 Aralık 1635] mutluluk dolu tahtının bulunduğu şehre Sam-ı Neriman gibi büyük bir alayla girmiştir ki diller ile anlatılması ve kalemler ile yazılması mümkün değildir.

Padişahı karşılamaya çıkan ümmet-i Muhammed kaymakam olan Bayram Paşa'dan rahatsız idiler. Padişahın kutlu yüzünü gördüklerinde sanki cihanın halkı taze can buldular. Zira Bayram Paşa zulmünden sanki halk bitkin, güçsüz ve bütün insanlar cansız birer kalıp idiler. Padişahın nurlu yüzünü görünce bütün insanlar taraf taraf köşe köşe pencerelerden ve damlardan,

"Allah'ın yardımı senin üzerine olsun ey Gazi Murad Han. Muradın alıp vefk-i muradın üzere bahtın açık oldu. Gazan kutlu olsun, hoş geldin" diye duacılar hayır dualar edip canları yerine geldi, yüzleri gözleri güldü. Bizzat kendileri gök demire batmış olup demir butluklar, demir uyluklar ve başlarında ankâ simurgunun üç çatal otağalarını İran serbendi üzerine Acem biçimi süsleyip serbendini eğriltip süvarilerin büklümleyip Nogay alacası üzere binip o küheylân atı da yedi parça silahlara yançık ve bahri hotasa baştan ayağa koşumlarla süsleyip Revan Hanı Emirgûne Yusuf Han ve gayrı esir hanlar tüm askerleriyle padişahın önü sıra kös ve davullarını, zurna ve Efrâsiyâb borularını çalarak geçerlerdi.

Kendileri ise saadetle kağan arslan avını almış gibi iki tarafına selâm vererek ardı sıra üç bin savaş âletlerine gömülmüş has gılmânlar geçerlerdi. Seyreden Tanrı'nın kulları ise Tanrı'ya hamdedip yüzlerini yerlere sürerlerdi. Caddenin iki tarafına bütün sanatkârlar atlas, diba, ipek, zerbâf, sereng, hârâ,

dârâ ve çeşit çeşit renkli süslü kumaşlar ile ana caddenin iki tarafına serilip solaklar, peykler ve başka musahip hizmetçileri yağma ederlerdi.

Koca Solakbaşı'nın anlattıklarından naklederiz: "Bizim solak taifesi İstanbul içinde 7 bin kuruşluk pâyendaz harir (ipekli halı) toplamışlar, diğer askerlerin topladıkları ne derecede ola" diye anlatırdı.

Padişah Has saraya varınca denizde olan bütün gemiler, Sarayburnu'ndan, Kızkulesi'nden ve Tophane'den öyle bir top şenlikleri ettiler ki sanki deniz tutuştu.

Tellâllar bağırdı ki "Yedi gün, yedi gece İstanbul süslenerek geceleri Kadir ve gündüzleri bayram günü gibi olacaktır". Gece gündüz İstanbul'un ileri gelenleri hoş geldin diye değerli armağanları ile padişahın tahtının eşiğine yüz sürüp hediyelerini verirlerdi. Öyle değerli hediyeler geldi ki hazine ağzına kadar dolduğundan başka Kuşhane'ye de çok mal doldurdular.

Ertesi Cuma günü büyük bir törenle Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretlerine ziyarete gitti. Bahçekapı'dan deniz kenarı ile İstanbul'un onarılmasını seyrederek Cuma namazını kıldı. Ziyaretini tamamlayarak Edirnekapı tarafının kale duvarlarını da seyredince keyiflendi ve Bayram Paşa'nın suç defterinden suçunu silip bir samur libaçe verip alay ile Fatih Sultan Mehmed Camii'ne geldi. Burada iki rekat hâcet namazı kıldı ve camii aydınlanmış görünce mütevelliye ve yine Bayram Paşa'ya birer samur giydirdi. Burada nurların indiği Fatih Türbesi'ne girip ziyaret ederek binlerce hamd ü senâ etti.

Buradan Şehzade Camii'ne ve türbesine, buradan Sultan Bayezid-i Veli Camii ve türbesine, buradan aziz babası *Allah'ın bağışlamasına mazhar olsun ve yattığı yer cennet olsun* Sultan Ahmed Han Camii ve türbesini ziyaret edip bu camilerin onarıldığını görünce Tanrı'ya şükredip sarayına gelerek karar etti.

Bu ayda Erzurum'da muhafız olan serdar Tabanıyassı Mehmed Paşa'dan feryatçı gelerek Şah'ın Revan'ı aldığının ve kışın sertliğinden dolayı yardımlarına yetişemediklerinin haberi gelince o an mührü Bayram Paşa'ya verdi. Paşa derhâl Bağdad'a gitme hazırlığına başlayıp karadan ve denizden mühimmatlarını hazırlanmaya girişti. Hemen arkasından her tarafa yani Osmanoğulları yönetimi altında, doğuda ve batıda olan, birden bine binden yüz bine kadar padişah kulu olanların ilkbaharda padişah seferine hazır olsunlar, diye taraf taraf padişah fermanları ile dergâh-ı muallâ kapucubaşıları, hasekiler ve padişah musahipleri bütün eyaletlere gönderildi ve denizler gibi ordu gelecek sene için toplanmaya başladı.

Evliya'nın başından geçenler
Bu hakirin Harem-i Hâssa (saraya) girip Gazi Murad Han'a kapılanmamızı ve huzurlarında ettiğimizi şaka yollu sözleri bildirir

1045 yılı Ramazan ayının Kadir gecesinde [04 Mart 1636] Büyük Ayasofya'da her sene üç gece ibadet olunup binlerce adam toplanır. Ben o zamanda merhum üstadımız Evliya Efendi'den hafızlığı tamamlayıp sekiz saatte hatm-i şerif edip Seb'a Kıraati'ni de kaynakları ve *Şatıbî* kitabıyla tamamlayıp Aşere Kıraati'ne başlamıştık.

Merhum babam Derviş Mehmed Ağa'nın teşvikiyle o senenin Kadir gecesinde Büyük Ayasofya'nın Bilâl-i Habeşî makamı olan müezzinler mahfilinde teravih namazından Hafz Kıraati üzere hatm-i şerifi okumaya başladım. En'am suresini tamamlayınca Kozbekçi Mehmed Ağa ve Silahdar Melek Ahmed Ağa mahfele çıktı. Yüz bin cemaatin içinde başıma altınla işlenmiş bir Yusuf tacı giydirerek,

"Buyurun sizi saadetlü padişah ister" diye elime yapıştı. Padişah mahfeline varıp Gazi Murad Han'ın güzel yüzünü görüp huzuruna varınca yer öptüm. Selâmdan sonra gülümseyerek,

"Kaç saatte hatm-i şerif edebilirsin?" dediler.

"Padişah'ım sürat etsem yedi saatte ederim, ancak açık ve gizli nağme olmasın için sekiz saatte Allah'ın izniyle hatmederim" deyince buyurdular ki,

"İnşaallah merhum şehit Musa'mın yerine yed-i beyzâ (beyaz el) gibi ustalığını gösterip musahibim olur" buyurdular ve iki avuç altın verdiler ki hepsi 623 sikke-i hasene idi.

Hakir bu sırada gerçi ince yapılı, zayıf ve çocuk görünüşlü idim. Ancak yaşım yirmiye ulaşmış ergin idim. Meclis adabını bilip nice vezirler, devlet adamları ve şeyhülislâmlar huzurunda Kur'ân ve na't okuyup sohbet ederdim.

Daha sonra Murad Han Ayasofya Camii'nden kalktı, yollar fenerlerle süslendi ve aydınlatıldı. Hakir de bir ata binip Servi Kapısı'ndan Saray-ı hâssa girdim. Padişah bizzat Hasoda'ya girdi ve hakiri Hasodabaşı'na teslim etti. Kilâr-ı hâssada kaftanlı olmamı ferman eyleyip kendileri Harem-i Hâssa gittiler.

Sabahleyin hakiri Kilercibaşı Hadım Sefid Ali Ağa'ya teslim edip Kilâr-ı hâssa önünde ağalara mahsus odada bir yer belirlediler. Turşucubaşı Ahmed Ağa lalamız, Güğümbaşı Mehmed Efendi hat hocamız, müzikte Musahib Derviş Ömer pederimiz, nahiv ve Kâfiye ilmi dersinde Kiçi Mehmed Efendi üstadımız ve yine Evliya Efendi tecvit ilminde eski üstadımız olup "Hayırlı ve mübarek olsun" dediler.

Horoz İmam, Hasoda'da hafızlıkta ortağımız, Tayezâde Handan, Ferruhoğlu Assaf Bey, Maanoğlu, Keçeci Süleyman ve Amber Mustafa müezzinlikte ayakdaşlarımız olup gece gündüz has hamamın yanında meşkhane adlı yerde saz, söz ve çeşit çeşit fasıllar edip Hüseyin Baykara faslı ederdik.

Bir gün bu hakiri altınlarla süslenmiş kumaşlarla giydirip zerduz bir Yusufî takkeye geçici bir amber kokulu zülüf ekleyip başıma "Devlet nişanı tacıdır" diye dua ve övgülerle giydirdiler.

Bazen de ayakdaşlarımız küçüklerle samur kalpak giydirirlerdi. Ancak her an Silahdar Melek Ahmed Ağa ile görüşürdüm. Zira annem tarafından akrabalığımız olduğundan dolayı daima beni yoklayarak hatırımı sorar ve hediyeler verirdi. Harem-i Hâssa girmemize sebep bu zat ile Ruznâmeci İbrahim Efendi ve Hattat Hasan Paşa olmuştur.

O gün anılan süslü giyeceklere gömüldüğümüzde Civan Dilsiz ile Tavşan Dilsiz gelip çeşit çeşit şaka ederek beni alıp Hasoda'da Silahdar Melek Ağa ve eski Silahdar Musahib Mustafa Ağa odasına ilettiler.

Onlar hakire hayli teselliler verdiler. Padişah huzuruna varıldığında meclis adabını, dua etmeyi, övmeyi ve gerekecek nice sözleri öğrettikten sonra beni Hasoda'ya götürdüler. Orada da bir saat oturup seyrettik.

Bir büyük kubbe içinde dört köşe birer büyük taht, birçok şahnişinlerin dört tarafında pencereler süslenmiş, havuz ve şadırvanlar ile bezenmiş ve döşemesi bukalemun renkli çeşit

çeşit mermerler ile döşenmiş öyle bir yerdir ki sanki Çin nigarhanesidir.

Bizzat kendileri Harem-i Hâs'dan dünyayı aydınlatan güneş burcundan doğar gibi doğarak bütün kırk hasodalılara ve diğer musahiblere selâm verdi. Herkes hayır dua ile selâm aldıktan sonra padişah bir tahta oturduktan sonra ben uçarak tahtının ayağına yüz sürüp yer öptüm.

Hemen hatırıma bu şiir gelince çekinmeden bu şiiri dile getirdim, beyt:

Âfâkı şehâ ma'deletin nûr pür itsin

Hurşîd gibi encümen-i dehre çerâğ ol

Geh nâfe gibi eyle diri deşt-i mu'attar

Geh gonca-sıfat gülşene gel zînet-i bâğ ol

Dâdâr-ı cihân eylemesin âlemi sensiz

Her kande isen padişehim dünyede sağ ol

diye bu gibi hayır dualar edince sevinerek,

"Bir şey oku" dediler. Hakir de:

"Padişahım 72 ilimden Farsça mı, Arapça mı, Rumca mı, İbranice, Yunanca, Süryanice, Türkü, şarkı, varsağı, kâr, nakş, savt, zecel veyahut şiir ilminden bahr-i tavil, kaside, tercî-i bend, terkîb-i bend, mersiye, ıydiye, muaşşer, müsemmen, müsebba', müseddes, muhammes, penc-beyt, gazeliyyât, kıta, müselles, beyt, müfred ve mu'niyât-ı ilâhiyattan ne emriniz olursa başım gözüm üstüne buyrun okuyayım" dedim. O an buyurdular ki,

"Bre şu rencil ne büyük iddiada bulundu. Acaba işidir revanî mi yoksa söylediklerini icra etmeye gücü yeter mi?" buyurduklarında,

"Padişahım eğer bağışlamakla muamele edip serbest ve mazur ederseniz inşaallah Padişahımın huzurunda meclis-i emanet olmak üzere nedim-i hâslık edip Padişahımı eğlendiririm" dedim. Bunun üzerine buyurdular ki,

"Nedimlik ne demektir?" dediler. Hakir de,

"Padişahım bir adam herkes ile güzel geçinerek sohbet etse, ona nedim derler. Şarap meclisine girip sohbet edenlere de nedim-i nâb derler. Bu lügatın türemesi münâdimdendir ki lafzen müdâminden maklubdur ve müdâm lügatta şaraba derler, manası şarap içmek demek olur. Yani mest ü müdâm derler. Sözün kısası musahib manasına gelir ki nedim-i şehriyârî (padişah nedimi) derler. Allah Padişahıma ömürler versin" dedim. Hünkâr,

"Aferim, işidir revanî değil imiş" deyince,

"Padişahım işidir revani ve yerin Revan'ı rüyada görür. Revanî bu Revan Hanı Yusuf Paşa kulundur" dedim.

Hemen Hünkâr iki dizlerine vurup kahkaha ile güldü ki yanakları gül rengi ve kıpkırmızı olup,

"Mîrgûne ne dersin şu şeytan çırağına" buyurduklarında, Revan Hanı,

"Hey şahım bu tıfılı göresin Kayser-zemin, İran, Turan ve Suran ülkeleri halkını şaşkına çevirse gerektir. Zira görürsün gözleri saat rakkası kimi durmadan oynar" dedi. Hakir,

"Doğru Rum (Anadolu) halkı başka ülkelerin halkını Anadolu'ya getirip saat rakkası gibi oynatır" demekten maksadım bazen Revan Hanı'nın keyfi yerinde olunca kalkıp raks edip oynardı. Hemen Hünkâr,

"Hay veled ne aceb hazır cevap imiş" deyip güldü ve sevincinden,

"Çakır getirin" dediler.

Çakır onların dilinde içkiye derlerdi. Bir kadeh içki içip,

"Evliya Çelebi şimden gerü sırdaşımsın, sırrı açıklama" buyurdular. Hemen hakir bu beyitleri söyledim. Beyt:

Şöyle sakla sırr-ı aşkı tende cânın duymasın

Yanılup ağzına alma kim zebânın duymasın

Hadis *'Kim çenesini tutarsa, afetlerden emin olur'* buyurmuşlar ki "Padişahım sırdaş olanın sırlar mahzeni olması gerektir" dedim.

"Evliya Çelebi demin huzurumda bu kadar ilim ve marifetlerini saydım. Şimdi musikiden bir şey oku" dediler. Hakir,

"Hünkârım musiki ilminden yegâh makamı mı dügâh, segâh makamı mı ve çargâh, pençgâh makamı mı şeş-agâz makamı ve rast, ısfehan makamı ve nişaburek ve nikriz makamı, mahur makamı, rehâvî, ırak, hüseynî, nevâ, uşşak, saba ve muhayyer makamı ile aya bûselik makamı edip gerdâniyye makamı ile zengüle makamı ile rast makamı karar etsem olur mu?" diye Emirgûne Han'ın kadehcisi Ali Han'a hitap ettiğimde Hünkâr ve diğer musahipler tebessüm edip hayran kaldılar.

Sağ ve solda, toplantıda hazır olanların hepsi altınla kaplanmış süslü ve mücevher kemerli gençlere hünkâr bakıp,

"Evliya Çelebi'nin zengüle makamını hanginiz dinler?" dedi.

"Hünkârım onlar uşşak makamını dinler. Ancak Yusuf Han kulunuz mirzâyârı makamı ısfehanîdir, büzürg makamı onda vardır, bir zengüle faslın eylesem ruhuna rahat olup lezzetinde gönlü açılırdı" dediğimde yine Hünkâr,

"Hay şaki gör ne nezaketlerle ne sözler etti" deyip şaşırdı kaldı.

"İlâhî Evliya, ömrün uzun olsun, ama biz de bu âsitânda dükkân kirası çekip işyeri sahibiyiz. Sen nice gerdâniyede karar edersin" deyince,

"Hünkârım yegâh, şehnaz ettikçe hakir bûselik makamını ederiz. Zira ilk defa girişmemizdir, nefesimiz ancak o perdelere el verir. Dervişçe af ile muamele buyurun" dedim.

"Hay veled her güftesinde zarafet ile öyle çeşitli incelik ve gizli işaretler var. Evliya Çelebi sana izin verdim ve seni affedip hatırı sayılır kimse eyledim. Şimden gerü sana çûn-çerâ (nasıl-niçin) ve kapı-baca yoktur musahibimsin" diye bir samur kürk ihsan edince hakir,

"Tanrı'ya şükür ki bağışladı bize şu kürkü" deyip kutlu ayağını öpünce,

"Bu kürk sana uzundur babana gönder, bizi hayır duadan unutmasın" diye bir başka kürk hakire verdi ve kutlu eliyle başıma bir samur kalpak giydirdiler. Nice zaman Tatar çocukları gibi kalpak ile gezerdim. Sonra

"De bir varsağı oku" dediklerinde musiki ilminde ustamız hânendeler sultanı olan Derviş Ömer, tarikatın kurucusu Ömer Rûşenî tarikatında Gülşenî fukarası idi. Hatta Süleyman Han

zamanında bizzat İbrahim Gülşenî hazretlerinin sohbetleri şerefi ile şereflenmiş çok yaşlı bir zât ve asrın hocalarından idi ki Mısır'da İbrahim Gülşenî dergâhında on yedi sene hizmet edip bu kadar kâr, savt ve zikirleri o dergâhta okunmuştur. Bir zâkir Derviş Ömer'im diye kendisini ortaya çıkarmadan yerle bir olup gâh hâcethâneci, gâh meydancı, gâh mihmândar ve gâh aşçıbaşı, sonra zâkirbaşı olup yedi sene tamam olduğunda bir gün İbrahim Gülşenî hazretleri keşfedip,

"Ey Tokatlı Derviş Ömer, sedef içre eşsiz bir inci gibi gizlendin, yürü Rum'da (Anadolu) seni Sarı Süleyman ister. Sigetvar gazasında bile bulunup Süleyman'ın arzularının sonunda orada bulun ve Rum'da seccade-nişin post sahibi ol" diye mübarek seccadelerini verip on bir Osmanoğlu padişahıyla diz-dize olup Ahmedleri elinden nimet yiyip İbrahim bereketin bulup Muradla erip *Tarîk-i Muhammedî* kitabını okuyup onda söze son ver" diye bu gibi (ileriye dönük) birçok şeylere gizliden işaret ederlerdi.

Derviş Ömer 70 adet derviş ile Anadolu'ya gelip şeyhinin mübarek sözleri üzerine Süleyman Han ile Sigetvar gazasında bulunup Süleyman Han'ın cenazesinde hazır olmuş, o zamandan ta efendimiz Sultan Murad Han devrine dek padişah musahibi, Gülşenî tarikatı şeyhi, vakar sahibi bir aziz, haslar hası nedimi ve musikide üstad idi. Onlardan öğrendiğimiz musiki bilgisinden Murad Han'ın fermanı üzere elime bir daire alıp padişah huzurunda yer öptüğümde Murad Han daireye bakıp ellerine alıp

"Ne acayip süslü dairedir, al imdi sana izin, bu daireyi sana verdim, ancak asla bu daireden çıkma" buyurduklarında levendce çabuk davranıp seğirterek tahtının eteklerini öpüp ondan Derviş Ömer'e temenna edip "İnşaallah bu Osmanoğulları dairesinden mahrum çıkmam, haddim bilirim" diye bu beyti okudum. Beyt:

Kişi haddin bilmek pek revâdır

Eğer derviş eğer bây [u] gedâdır.

diye dizlerimi yere koyarak edep üzere durup Feyyâz-ı Mutlak'tan (Allah'dan) yardım isteyip önce segâh makamında,

"Ya Hazret gülüm Gülşenî pirimin piri Ömer Rûşenî hû"

deyip Davudî yüksek sesle okumaya başladım.

Daha sonra segâh makamı taallukatından mâye makamı ve bestenigâr gibi şubelerde gezip dolaşarak dübeyt:

Şehâ çeşm-i çerâğ-ı âlem-i nûr-ı basarsın sen

Nazîrin görmedim bir merdüm-i sahib-nazarsın sen

Görüp ben nâ-tüvânı kaçma lütf et ey perî peyker

Seni görsem vücûdum mahv olur kimden kaçarsın sen.

bu dübeyti bestenigâr makamında karar edip yine Murad Han'ın güftesinden Musahib Musa Çelebi hakkında bestesi üstadımız Derviş Ömer bestesinden bu varsağıyı okudum.

Yola düşüp giden dilber

Mûsa'm eğlendi gelmedi

Yohsa yolda yol mı şaşdı

Mûsa'm eğlendi gelmedi

diye yakıcı sesle okurken Murad Han mendillerini ellerine alıp ağlar gibi olunca,

"Hay veled ilk taksiminde cana taze can kattı. Bir anda bir varsağı ile merhum Musa Çelebi'nin ruhunu yâd etti. Tez doğru söyle ben bu türkiyi ettiğime pişman olup yasak eyledim. Bunu sana Hünkâr huzurunda kim oku dedi ve kimden öğrendin" diye zorladılar. Hakir,

"Hünkârım ömrün uzun olsun, babamın Ferahzad ve Behzad adlı rahmetli köleleri vardı. Armağanî Mehmed Efendi'nin yazdığı vebada öldüler, onlardan öğrenmiştim. Başka kimseden duymadım ve bir adam hünkâr huzurunda oku dememişti. Allah biliyor" deyip sustum.

"Hay veled ne kadar ariftir, ölmüş adamlara isnat etti ki onlardan bir dahi sorulmaz. Eğer hayatta olan filân adamdan öğrendim dese belki hünkârın bir zararı dokunur düşüncesiyle ölmüş kimselerin ağzından aktarıp sözü bitirdi. İlahî ömrün uzun ve bereketli olsun" diye hayır dua edip,

"De bu faslı tamam eyle" buyurduklarında hemen yine daireyi elime alıp yine segâh makamı taallukatında mâye makamından murabba:

Yârin dehânı sırr-ı nihândan haber verir

Güftâre gelse sihr-i beyândan haber verir

Hışmıle baksa vermez amân Rüstem-i zaman

Kirpiği kaşı tîr-i kemândan haber verir

Bu hoş güfte ve besteden sonra semâî:

Alını hüsn-i mükemmel kadd-i dil-cû da güzel

Ol siyeh gözleriyle hak bu ki ebrû da güzel

Hatt-ı nev-hîzimile dedi ne dersin ruhuma

Dedim ol rû da güzel hatt-ı semen-bû da güzel.

deyip bir de taksim edip hânendelerin kanununu yerine getirerek yer öpüp ayağa durdum. O an yüzlerce övgüyle bir avuç altın ihsan eyledi.

Hünkâr, Emirgûne Han'a hitap edip,

"Ey mir",

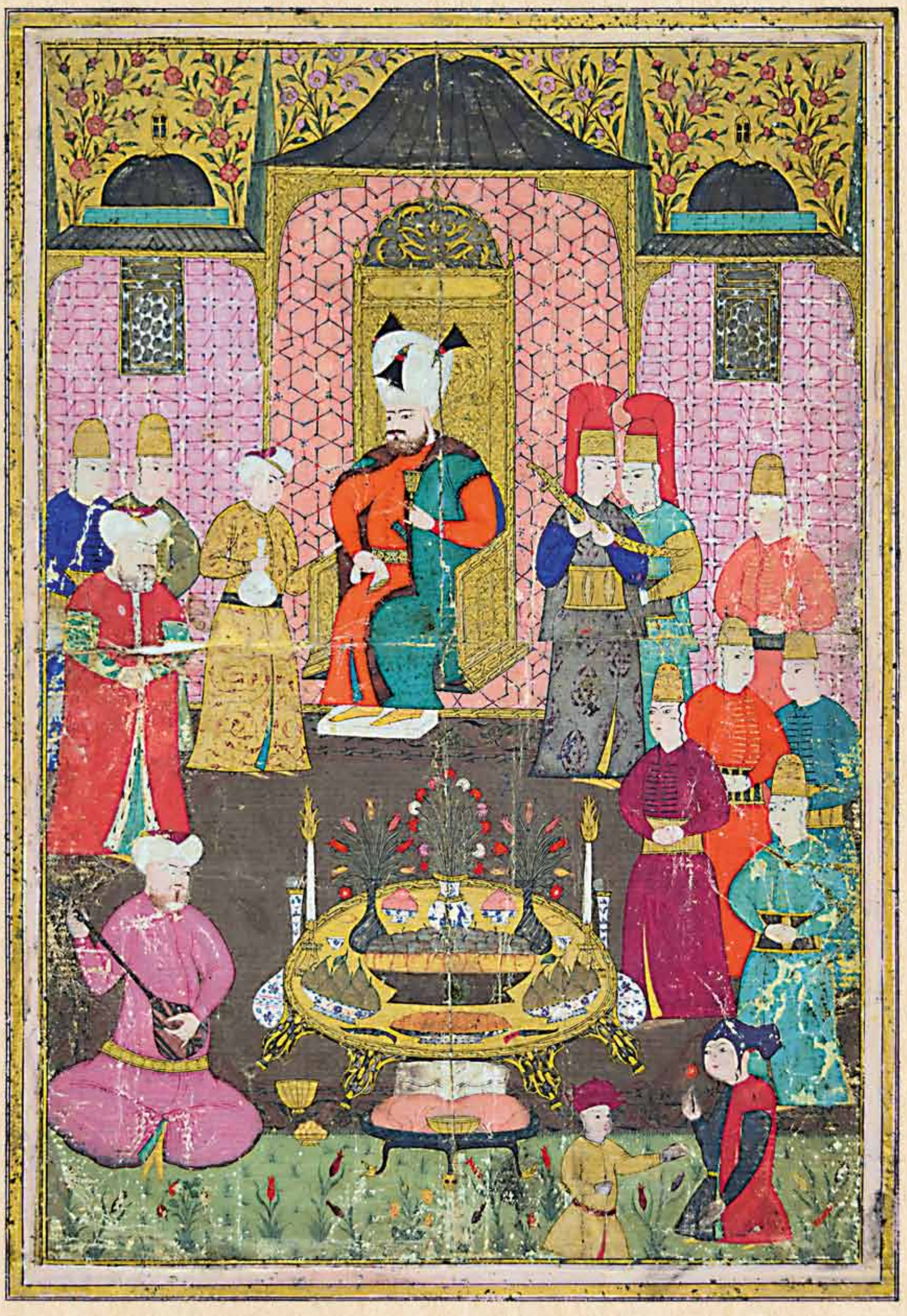
"Emret padişahım" dedi.

"Bu Evliya Çelebi'nin okuduğu murabbaı benim nedimim Musa garibim için etmiştim. O benim has nedimim, gam ortağım ve sırdaşımdı. Birkaç sene önce bir gün o gencecik mazlumu Recep Paşa lalama gönderdim. O da, zorba eşkıyalara göz yumunca öldürdüler ve leşini Atmeydanı'na attılar. Bu murabbaı onun hakkında mersiye olmak üzere etmiş idim. Hele görseydiniz ey Mîrgûne Han böyle zarif, nükteci, temiz, olgun, tez anlayışlı ve izan sahibi cihanın sevgilisi bir hizmetkâra şu ana kadar sahip olmadım. Böyle günahsız mazlumu zalimler şehit ettiler" deyince bu cevaba karışılık Mir de,

"Ey padişahım sen de o şehidin kanını toprağa salanların damarlarını kesmedin mi" dedi. Sultan Murad da,

"Ey Mir onun için ve aziz kardeşim şehit Osman Han Gazi kanı için bu ana dek üç kere yüz bin ve yedi bin dahi eşkıya ve zorbanın kellelerini yuvarladım" buyurunca Mir de çekinmeden:

"Hey şahım, Perverdigâr seni ıslah eyleye. Pes bunlar gerçi insan oğlu değillerdir. Ohum zeminden mantar gibi çıkarlar" dedi. "Onun için senin askerinin canları acıyıp yoldaşlarının kanını onlar da Revan Kalesi'nde benden alıp yedi günde İran ülkesi askerinin kökünü kestiler" diye cevap verince bu güzel sözden padişah hoşlanıp,

SULTAN IV. MURAD / TSMK, H.2148, 11b

"Çakır" deyip bir kadeh içti. İkindi sonu sohbet bitiminde hakire,

"Kur'an-ı azimden bir sure oku" diye seslenince üstadımız Evliya Efendi'den gördüğümüz üzere Kadir gecesinde Büyük Ayasofya'da En'am suresinin sonunda kalıp *Bismillâh* ile A'râf suresinin başından başlayıp 206 adet âyeti yüksek sesle on iki makam, yirmi dört şube ve kırk sekiz terkip üzere tamamladım. Duadan sonra Sultan Osman'ı, babası Sultan Ahmed'i ve Osmanoğullarından geçmiş sultanların ruhlarını anıp Kur'an-ı azimin sevabını ruhlarına hibe eyleyip *Fâtiha* ile sözü bitirdim. Ellerinde tek parça mücevher balık dişinden bir arka kaşağısı var idi, hakire verdi. Ondan Mîr'e hitap ederek:

"Ey Mîr Acem'de böyle Kur'an-ı azim okunur mu?" buyurdular. O da,

"Hey şahım onlar cemaatle namaz kılmazlar ve Kur'an'ın hükmüyle amel etmezler. İran ülkesinde Kur'an okumak nerededir? Tanrı'ya hamdolsun ki padişahımın devletinde İslâm şerefi ile şereflenip gece gündüz ibadet edip Hüseyin Baykara makamı zevklerini ederiz" dedi. Dışarıda saray meydanında Arz Odası merdiveni ki, saray meydanına bakar, orada iç müezzinleri hüseynî makamında ezan okumaya başladıklarında hemen Hünkâr,

"Var sen de Evliya Çelebi yardım eyle" deyince derhâl tavus gibi takla atarak merdiven başında *"Hayya ale's-salâ"* kısmını aldım.

Ezandan sonra padişah huzuruna varıp namazı beklerken velinimetimiz üstadımız Hünkâr İmamı Evliya Mehmed Efendi gelip hakiri görünce Hasoda'ya bitişik Hünkâr Camii'nin dışında mahfil içinde Hünkâr ile buluştuğunda:

"Padişahım bu benim ciğer-köşem Evliya Çelebi Kadir gecesinden beri derse gelmedi. Meğer Harem-i Hâssa almışsınız. Lütf eyle padişahım, ona hakirin nazarı var, hâlâ Kıraat-ı Seb'a'yı yedi parça kitap ile ezberleyerek tamamlamıştır. Özellikle manzum *Şatıbiyye* kitabını ezberleyip Aşere Kıraati'ne başladı. Bu içerde ve seferde ve barışta boş şeylere kapılır, bende yetişip ilim öğrendikten sonra yine padişahımın hizmetinde olsun" diye kurtulmamız için bir hayli yalvardı. Ancak bu yalvarış padişahın kulağına sivrisinek vızıltısı kadar gelmeyip,

"Efendi, ya bu bizim âsitanemiz tembel evi, meyhane ve eşkıya yatağı mıdır? Bunda 3 bin kadar has hizmetçiler gece gündüz ilimle uğraşırlar. Sizinle birlikte yedi ders hocası ve yardımcıları haftada iki kere burada ders verirsiniz. Her an, önceden olduğu gibi yine sizden okusun. Ancak size hizmet etmeyecek, ara sıra bize sohbet arkadaşlığı edecektir. Bir zaman bizim de oğlumuz olsun ve babası koca Kuyumcubaşı babamızdır, daima benimle buluşunca gelip oğlunu görsün" buyurduklarında Evliya Efendi üstadımız bildi ki bu ricasının kabul edilmesi mümkün değildir. Sonunda,

"Ey Padişahım evinden kitaplarını ve giyeceklerini getirsin" deyince hemen Hünkâr,

"Tez hazinedarbaşıyı çağırın, divit ve kalem getirin" deyip eline cevher saçan kamış kalemini alarak bir hatt-ı şerif yazıp,

"Sen ki hazinedarbaşısın, Evliya'ya bir *Kâfiye*, bir *Molla Câmî*, bir *Tefsir-i Kadı*, bir *Misbâh*, bir *Dibâce*, bir *Müslîm* ve *Buharî*, bir *Mülteka'l-ebhur*, bir *Kudûrî*, bir *Gülistan u Bostan*, bir *Nisâbü's-sıbyân,* bir *Ahterî lügatı*" hâsılı 20 parça padişahlar için yazılmış nefis kitapları hazine kethüdası hemen getirdi. Kendilerinin okudukları Yakut-ı Mustasımî hattıyla bir Kur'an-ı Kerim, bir süslü gümüş divit ve bir Hint sedef işlemesi ûd levhalı küçük sandık ihsan edip yiyecek içeceklerim için kilercibaşıya bizzat kendileri tembih buyurdular.

Gece gündüz ilimle uğraşıp yine Evliya Efendi'den haftada üç kere Aşere okurdum ve üç yerden Farsça, Arapça ve hat ilmiyle uğraşırdım. Bu şekilde padişah hizmetinden hiç kesilmezdim. Padişahımız benimle o kadar yakınlaşmıştı ki azıcık üzüntülü olsalar bütün musahipleri,

"Bre medet Evliya'yı getirin" der, ben de huzuruna varırdım. Beni görünce,

"İşte def'-i gam (üzüntü giderici) geldi" diye gülümserdi.

Cenâb-ı Allah hakire o kadar güzel sözler ve dil açıklığı vermişti ki nice tumturaklı sözler, kendi icadım olan çeşit çeşit şakalar ve kendime özgü nice cümleler söylerdim. Bir kere ettiğim şakayı tekrar etmek ihtimalim yok idi. Eğer kendileri isterlerse söylerdim. Karahisarî tarzı hat ile yazı yazardım. Hâlâ Harem-i Hâs'da çok alâmetlerim vardır ki her fende ustalık sahibi olduğumdan padişahımızın iltifat ve ihsanından daima mutlu ve sevinçli idim.

Böyle derviş huylu sıcak kanlı bir padişah idi. Hatta hakire bir gün,

"Beni sever misin?" dedi, ben de:

"Yok sevmem" dedim.

"Niçin sevmezsin?" dedi. Hakir,

"Sevdiğin için sevdiğinin cisimleşmiş ruhusun, onu severim ki bir taze gonca-i verd-i handân (taze yeni açılan bir gonca) takınmıştır" dedim.

"Hay kâfir, benim Handan'a âşık olduğumu nazikçe söyledi. Tez bu duruma uygun bir beyit söyle" deyince hemen *"Yâ Fettâh"* isminden yardım isteyip hemen Allah rahatlık ve açıklık verip hatırıma bu beyit geldi. Beyt:

Gelsin ol gonca-dehen gül gibi handân olsun

Âh edip bülbül-i dil aşk ile nâlân olsun

dedim, derhâl buyurdular ki:

"Handan'ım başındaki gülü Evliya'ya ver. Bir gülünü koklasın ve her an Evliya ile hem-celîs ve hem-enîs ol. Ancak derslerinize dikkatli olun. Ara sıra sizi dinlerim" dediler.

Nice bin kere sohbet şerefleri ile şereflendik. Öyle bir şanı yüce Cem yapılı padişahın hayır dualarını almışız. Eğer bütün sohbetlerimizde olan sözleri yazsak bir kitap büyüklüğünde olur ki bu da sözün uzamasına sebep olur.

Sözün kısası, bir haluk, derviş-huylu, yiğit, iri yapılı, çok çevik bir kimse idi. Parmakları kalın ve düzgün idi. Pazuları kalın idi. Pençesini güçlü bir pehlivan çeviremezdi. Kırık levendâne kesim ipekli elbiseler ve poladî kumaşlar giymeyi her zaman severdi. Ata gayet hızlı binerdi.

Kısacası Osmanoğulları devletinde başka İslâm sultanlarından bu kadar güçlü, yiğit, korkusuz, iyi yönetici, kan dökücü, düşmanlarını avlayan, vakar sahibi bir padişah gelmemiştir. Böyle kan dökücü iken yine büyük ve küçükle iyi ilişkiler kurup aracısız söyleşirdi.

Yoksul ve zayıfların durumlarını öğrenmek için gece elbiseleri giyerek kıyafet değiştirip gece gündüz İstanbul

içinde, çarşı-pazarda, orada burada, uzun günlerde yaya gezer, açlığını gidermek için bir aşçı dükkânına girerek arkadaşları ile yemek yiyip giderlerdi. Bu derece yoksul-sever bir padişah idi. Bu padişahın ettiği yiğitlikleri bir padişah etmemiştir.

Murad Han'ın vasıfları

Bağdad'a giderken Kayseri'den kalkıp Develi Karahisarı dağlarında giderken yabani bir koç görmüş, üzerine şimşek gibi at sürüp ellerinde olan Kirmanî harbesine benzer İpşirî mızrak ile o koça yetişmiş, koçu mızrak ile vurunca terzi iğnesi ipekten geçer gibi geçmiş ve o da şahin gibi avını alıp kurban etmiştir. Bütün vezirlere o kurbandan hisse verdi. Bütün asker o yalçın dağlara at bırakıp çıktığını görünce parmaklarını ağızlarına götürerek hayran kaldılar. Gerçek bir pehlivanlıktır.

Başka bir olay

Bir gün efendimiz Melek Ahmed Ağa'yı ve Silahdar Musa Ağa'yı, -ikisi birer adam azmanları iken- ikisinin kemerlerine birer ellerini sokup mübarek başları üzerine kaldırdı. Musa Paşa'yı sol elinden bırakıp sağ eliyle Melek Ahmed Ağa'yı yedi sekiz kere gürz gibi döndürdü.

Bir başka özelliği

Melek Ahmed Paşa, Deli Hüseyin Paşa, Hattat Hasan Paşa ve Pehlivan Dişlek Süleyman bunların hepsi zorlu ve oyun bilir pehlivanlar idi, bunlar yağlı kispet giydiler. Bizzat kendileri de çıplak olarak kispet giyinip Çemensoffa adlı yerde güreşcilik ettiklerinde hakir duacıları idim ki güreşçiler duası:

"Allah Allah hâce-i azîm seyyid-i kâ'inât ve mefhar-i mevcûdât ber-kemâl-i cemâl Muhammed Mustafarâ salavât. Engürü'de er yatır, Rûm'da Muhammed Buhârî Sarı Saltık tan geyer ve tumman çeker. Pîrimiz Hazret-i Mahmud Pîr-yâr-ı Velî aşkına dest-ber-dest kafâ-ber-kafâ sîne-ber-sîne. Mahabbet-i Alî, şîr-i Yezdân-ı Velî aşkına Allah onara" diye dua ederdim.

Bu duamızdan sonra saadetli Padişah evren gibi apul apul meydana gelip, Melek Ahmed Ağa ile ya Deli Hüseyin Paşa ile hasmâne musafahadan sonra pehlivanlar kanunu üzere birbirlerine üç kelle pir-i yârî urup, el tutuşup, öpüşüp görüşüp birbirlerine ejderha gibi sarılırlar idi. Ancak Hünkâr gazaba gelip bir dizini yere koyup yerden güreşmeye başlayınca ona karşı koymak zor olup elbette rakibini bir oyun ile atıp galip olurdu.

Pehlivanların oyunlarından ters kabza, iç kabza, dış kabza, kesme, kesme bend, şirazî, hevâyî, karakuş, sade sarma, Cezayir sarması, kündeden atma, kabak dikme, kabak atma, girdimân dikme, boğma, ters kepçe, şirazî bulma, göğüs şakısı, yanbaşı, sergele, Tâlût bendi ve Ali bendi kısacası Hz. Peygamber huzurunda bütün kemer bağlamış ve meyan bağlamış olan pehlivanlardan Hazret-i Ma'dî Kereb, Hazret-i Akîl ibn Ebî Tâlib, Süheyl-i Rûmî, Sa'd ve Said, Hazret-i Hâlid ibn Velîd, Esved ibn Mikdâd, (---) Haddâd, Hazret-i Ömer, Hazret-i Ali, Hazret-i Hamza ve Hazret-i Mâlik Ejder gibi ashâb-ı güzîn Hz. Peygamber huzurunda pehlivanlık ederlerdi.

Bizzat Hz. Peygamber de pehlivan idi. Defalarca Ebu Leheb ve Ebu Cehil melunlar ile güreş edip yenmiştir. İslâm şiarından olup ululuk ve yiğitlik olsun için pehlivanlara itibar edip herkese Mahmud Pir-i yâr-ı Veliyi kemer-beste edip pehlivanlar ser-çeşmesi etmişti.

Yukarıda yazılan oyunlar 40 fen, 70 bend ve 140 heva oyunlardır ki güçlü, yiğit ve hünerli kahramanlar yeri gelince bu oyunları uygulayıp savaşlarda düşmandan intikam alırlar. Ancak pehlivanlar arasında karakuş oyunu, boğma ve girt etme yasaktır. Zira yağ oyunudur ve hasmı düşman değildir. Eğer düşman ile cenkte kucak kucağa olursa karakuş, boğma ve kelle kesme bile makbuldür.

İşte merhum Murad Han genç bir yiğit olduğundan adı geçen oyunların çoğunu bilip yapardı. Elbette hasmını bir oyun ile sırtını yere getirirdi. Ta bu derece gürbüz er idi.

Şaka: Bir gün saadetle harem hamamından dışarı Hasoda'ya terleyip çıktığında herkese selâm verip:

"Şimdi bir hamam faslı eyledim" dediğinde herkes,

"Sıhhat ve afiyet" dediler. Hakir,

"Hünkâr'ım pâk olup nur olmuşsunuz. Bugün artık yağlanıp güreş etmeyin, zira içeri haremde salavâtsız güreşip damarınız kırılıp kuvvetiniz kalmamıştır. Hattat gibi, Melek gibi hasmın vardır" dedim.

"Ya kuvvetim kalmamış mıdır, gör imdi" deyip bu hakiri hemen kemerimden kartal gibi kapıp doğancılar pefteresi ve bebe fırlağı gibi bu zayıfı başı üzerinde fır fır çevirip döndürürken hakir,

"Bire Hünkâr'ım bu duacın sakın yenme ve koyuverip düşürme" dediğimde hemen,

"Kendini pek tut" dedi.

"Be-meded hünkâr, hemen Allah tuta yoksa iş işten geçti" diye feryat ede gördüm. Yine hakiri gürz gibi çevirip,

"Bire Hünkâr'ım dönmeden gönlüm bulandı, kusacağım geldi, edepte si..me sıçarsın, bire padişahım başın için o da geldi" deyince gülmekten güçsüz kaldı ve bu şakadan hoşlanıp hakire 48 altın verdi.

Nice kere Silahdar Musa Ağa'yı şahin gibi kemerinden kapıp öyle cüsseli adamı genç pazusu üzerine alıp Çemensoffa'yı iki üç kere döndürürdü. Bir gürbüz er, aslan gibi bir padişah ve bir yiğitti.

Bunlar kuvvetinin çokluğuna delildir. Özellikle Cenab-ı Hakk'ın nimetleriyle yetişmiş obur bir padişah idi. Böyle Rüstem gibi yaptığı işleri ne Sam ü Zal, ne Neriman, ne Efrâsiyâb ve Güstehem etmemiştir. Onlar övücülerin dilinde övülmüştür, ancak bu padişahın binlerce yiğitliklerini gözlerimizle gördük.

Başka bir vasfı: Bir kere bir cirit ucu ile 9 kat incir kökünden Arnavut kalkanını bir seferde delip iki karış geçirerek yalman gösterip Mısır divanına gönderdi. Hâlâ Mısır'ın Gavrî Divanhanesi'nde asılıdır.

Hat sanatında zamanın birincisi olduğundan uzunluğu ve genişliği 5 arşın olan bir kâğıt üzerine bir levhalı tuğra yazmıştır ki geçmiş hattatlar yazmamıştır. Bu da büyük bir levha üzerine altınlı ve lâciverdî ile hâlâ Mısır'ın Gavrî Divanhanesi'nde durur. Bu hakir de bu Murad Han'ın tuğrasının altında bir levha üzere Peygamberimizin Dört Dostu'nun isimlerini Karahisarî tarzı üzerine tuğra gibi yazıp bir *Fâtiha* rica eyledik.

Murad Han'ın başka alameti: Bir kere yine yiğitlik damarları kabarıp bir mızrak ile on adet deve derileri ile kaplanmış Felemenk ve Nemse çasarından gelme kalkanlara elçinin önünde sapladı. Mızrak tereddütsüz geçip Nemse çasarının gönderdiği kalkanları yine Nemse'ye armağan gönderdi. Hâlâ Beçkapısı'nın kemeri altında mızrağı ile asılıdır ki bunu ben de gördüm.

Başka bir özellik: Yine bir gün Nemse çasarının hediye gönderdiği kalkanlardan on adet kalkanı bir harbe ile delip üç karış geçti. Budin'de Musa Paşa'ya gönderdi, o da Budin'in Beçkapısı'nın iç yüzünde kapının üzerine astırdı.

Diğer bir belirti: Bağdad'a giderken Halep Kalesi'ne çıkıp Halep şehrini seyrederken bir cirit atmıştır ki bir ok menzili vardır. Kalenin ta hendek boyunu geçip aradaki kale meydanını da geçerek Üzengiciler Çarşısı üzerine düşmüştür. Hâlâ yüksek bir direk üzerinde tarihiyle belirtisi vardır. Tarih:

Dediler Cevrî gibi tahsin edip târîhini

Bârekallâh ey müsellem dâver u sahib-i hüner.

Sene (---).

Başka bir özellik: Yine bir gün Gazi Murad Han İstanbul'da Eski Saray'a göç ettiğinde saray meydanında silahşorluk esnasında Sultan Bayezid Camii'nin sağ tarafındaki minarenin alemi üzerine karga gelip durur. Hemen Murad Han bu kargayı görüp altındaki Nogay alaçası adlı atına binerek mahmuzlayıp şimşek gibi at sürüp elindeki ciridi Bayezid Han minaresi üzerindeki kargaya atar. Allah'ın izniyle kargaya isabet edince karganın leşi ile birlikte cirit minarenin altına düşer. Hâlâ bir ok menzili yoldur. Eski Saray'ın ta ortasından Cirit Meydanı nerede, Bayezid Han minaresi nerede. Bundan başka hendese ilmi üzere hesap edilse o cirit minare tepesindeki kargaya değmeyip geçse o minarenin tepesinden öte taraftaki yere indiğini kabul edersek bir o kadar daha gidecektir ki ihtimaldir Tavukpazarı'nda Dikilitaş'a düşerdi. Gerçekten genç yiğit pazu idmanıdır ki mucize derecesindedir. Hâlâ bu ciridin atıldığı yerde minare dibinde bir adam boyu beyaz mermer üzerine yaldızlı Teknecizâde hattı ve Cevrî Çelebi'nin güftesiyle tarihi vardır:

Sıdk ile Cevrî dua edip dedi târîhini

Kuvvet-i bazu-yı Sultânı kıla Mevlâ füzûn.

Sene (---).

Diğer özellik: İstanbul'da Beykoz Bahçesi'nde piyade cirit attığının tarihidir.

Dedi târîhini görüp Cevrî

Aferîn ey dilîr-i Sâm-akrân.

Sene (---).

Başka bir vasfı: Pehlivan Hacı Süleyman'dan ve Sarı Solak'tan öğrenip yaycılığı ustalığa erince Okmeydanı'nda yıldız rüzgârı ayağından lodos tarafına attığı ok menzili ki Okçular Tekkesi yakınında bir mermer direk üzerinde yaldızlı bir tarihi var. Alimallah Okmeydanı'nda eski zaman pehlivanlarının alâmetinden geçkin menzildir.

Allah bilir Tozkoparan menzilinden sonra (---) Murad Han menzilidir. Kara Lendühâ menzili, Bayezid Han menzili, Hattat Şeyh menzili, Şüca menzili, Demir Delisi menzili ve Mısırlı Düveydar menzillerinden yetmiş kez ileri yetmiş menzildir. Ve sahib-i şasta yetişmiştir.

Bir kere Tokat Bahçesi menzilinde bir eşeğin cıdav (omuzundaki yara) yerinden ateş saçan bir kılıç çaldığı gibi kılıç eşeğin döşünden çıktı.

Diğer bir hüner: Her an sağ elleri ile 200 okka zeytunî somaki taş direk gürzü on iki hane ve kırk bent üzere o dolaştırırdı. Önce sağ eliyle bu gürzü sağbend, solbend, silar, vefa, payesa, alem, kalem, dival, kemer, ketifeyn, asma ve kesme, kemer-karar, zabtî, rehâ ve pâyidâr kısaca bu bentler üzere gürz oyunları, kılıç oyunları, kuvvet oyunları ve gariplere çare buluculuğu son haddine vardırmıştı.

Her hünerde zamanının birincisi Sam benzeri bir padişah idi. Hatta üstadımız hânendelerbaşı Derviş Ömer bazı asma, kesme, vurma ve tutma sözleri sırasında şaka yollu Murad Han'a "Baka kasapbaşı" der idi. Yani çok kan dökücülüğünden dolayı her gün adam öldürttüğünden kasapbaşı dediklerinde bizzat kendileri gülümserlerdi.

Diğer ustalık: Matrakbâzlıkta o kadar büyük usta, hızlı ve yaman idi ki onun karşısında bir pehlivan karşı duramazdı. Her ustanın elbette bir tarafından açığını bulup ona bir sopa vururdu ki top karşı verenin matrak topundan geçip başına "Matrak-tırak" deyip vururdu. Ancak matrakbazlık 160 benttir, ancak yetmiş bendini bilirdi. Ama icra etmeye gücü yeterdi.

Önce kesme, bağla, tanı, haddâd, bağal, muhalif, sürme ve gazel, kulak, serre, zîr ve heva, bağla top ve rehâ top, fidye, cangûş, top kafa ve hevâkes. Bu gibi ustalıkları yaptığında insan hayran kalırdı. Hatta üstadı olan Baştarda Cambazı Taslak Kaptan, çok usta, hızlı, levend bir matrakbâz adam idi. Cevrî Çelebi Şeyhzâde on iki dil ile *Kaside-i düvâz-deh lisanı*nda Arap dilinde beyt:

Jeldi Taslak verdi matrak benim aldım saşısın

Biz açıtmazdır sizi Şeyhzâde kimler ajısın

diye yermiştir. O Taslak Kaptan bu kadar usta matrakbaz iken Murad Han'a karşı durup oyun yapamaz oldu.

Başka bir ustalık: Şairlikte Nef'î ve Cevrî ayarında şiirleri olduğundan başka 300 varak (600 sayfa) bir divanı vardır. Ancak "te" ve "ayn" harfleri redifleri eksiktir. Vehbî Osman Çelebi tamamladım derken o da tamamlayamadan öbür dünyaya göçmüştür.

Murad Han'ın alışkanlıkları

Bir haftayı yaz ve kışta sekize çıkarmıştı. Önce Cuma gecesi âlimler, salihler, şeyhler ve Kur'an hafızlarıyla toplanıp sabaha kadar bilimsel konuşmalar yaparlardı.

Cumartesi geceleri ilâhî ve na't okuyanlar, hânende ve sâzendelerle sohbet ederdi.

Pazar gecesi meddahlar, şairler, Tıflî, Cevrî, Nef'î, Arzî, Nedimî, Nisârî, Beyânî, Uzletî gibi şairler toplanır ve can sohbetleri olurdu.

Pazartesi gecesi bütün oyunculardan veled-i zinânın yetmiş çilelerinden başta şebbâzbaşı Kör Hasanoğlu, damadı Musli Çelebi, Mukallit Çufut Hasan, Akbaba, Sarı Celeb, Çakman Celeb, Simitçizâde ve çengilerden Pıtıkoğlu, Parpul Kolu, Osman Kolu, Nazlı Kolu, Ahmed Kolu ve şehir oğlanları kolları toplanıp ta sabaha dek Hüseyin Baykara meclisleri olur.

Salı gecesi İstanbul'un yetmiş tastan geçme ve bin çemberden geçmiş cihanı çekmiş çevirmiş yaşlı köhne kocalar ile has sohbetler edip her birinden bir hisse çıkarıp mahsul dererdi.

Çarşamba gecesi ümmetin salihlerinden mazınneler ile ve Perşembe geceleri dervişler, gönlü yanıklar ve macera sahibi bilgili kimselerle sohbet ederdi.

Sabahleyin Müslümanların işlerini görerek zevkini sürer, dört tarafında olan düşmanlarından intikam alıp tasarruf altında olan Osmanoğulları memleketleri üzerine kuş kondurmazdı. Böylece bütün halk güvenlik ve emniyet altında idi.

Eğer güzel huylarını, iyi vasıflarını, güzel ahlâk ve iyi davranışlarını, gördüğümüz kadarıyla yazsak ciltli bir kitap olur.

Tanrı'ya şükürler olsun babamız, Sultan Süleyman'dan Sultan İbrahim Han'a dek on padişahın şerefli hizmetinde bulunmuş kuyumcubaşı idi.

Bu hakir de Gazi Murad Han gibi Allah yolunda savaşan bir padişahın sohbeti ile şereflendik ve hayır duaları ile Bağdad Seferi'nden önce Harem-i Hâs'dan kırk akçe ile sipah zümresine çıkıp hisse sahibi olduk. *Vesselâm.*

Merhum Sultan IV. Murad Han efendimiz zamanında olan vezir kaptan paşaları bildirir

Vezir Kaptan Receb Paşa: Karadeniz'de 300 parça Kazak şaykasıyla cenk edip zafer kazanarak İstanbul'a geldiği (---) tarihinde yukarıda yazılmıştır.

Kaptan Halil Paşa: (---) asıllı idi. Akdeniz'de Kara Cehennem adlı bir kâfir gemisine rast gelip üç gün cenkten sonra Kalora kıyılarında ele geçirmiştir ki Osmanoğulları devletinde görülmek değil belki öyle bir gemi yapılmamıştır. İçinde değirmeni, hamamı ve kıçında bahçesi vardı.

Kaptan Çelebi Hasan Paşa: İstanbul yakınında Çatalca adlı kasabadan bir yeniçerinin oğludur. Hünkâr Çaşnigîrbaşısı Mehmed Ağa'ya hizmet edip ondan Kızlar Ağası Mustafa Ağa'nın kethüdası olmuş, Sultan Ahmed ilk defa Edirne'ye giderken Kızlar Ağası Hasan Çelebi, hünkâr kapıcıbaşısı, büyük mîrâhûr ve kaptan paşa etti. Şevval 1035 [Temmuz 1626]. Özü Nehri kıyısında iki parça kale yaptı. 1040 [1631] tarihinde görevden alınıp Rumeli'ne asker sürmeye gittiğinde Yenişehir'de ansızın ölmüştür. Sene 1041 [1632].

Kaptan Vezir Canpoladzâde Mustafa Paşa: Padişah damadı olup Murad Han'ın kız kardeşi Fatma Sultan'la evlenmiştir. 1040'da [1631] kaptan olup Akdeniz'de kâfir gemilerinin isimlerini silmiş ve kıtlıktan kâfiristan "aman" deyip ta Mağrip ülkesinde Sebte Boğazı'nı, Malta kıyıları, Sicilya kıyıları, Mankortonya kıyıları, Kalora kıyıları ve Tementis kıyılarını harap edip Atina adlı şehrimizin limanında büyük bir kale yapmıştır ki sanki Canpolad'ın polad-ı Nahşivânîsidir. Henüz bitmemişken kaptanlıktan azledilip Rumeli Eyaleti verildi. Bu eyalet ile Revan Seferi'ne görevlendirilip denizler gibi bir ordu toplamıştır ki Okmeydanı, Kâğıthane, Karadeniz Boğazı ve Çatalca'ya varıncaya kadar asker cihanı tutup Beşiktaş'tan Üsküdar'a 100 parça at gemisiyle tam üç ayda geçebildiler. Daha sonra Revan'a gittiler.

Bundan sonra **Cafer Paşa** kaptan oldu, sene 1043 [1634]. Bostancıbaşılıktan sert bir kaptan oldu ki bütün kâfiristana velvele verdi. Hatta 1043 [1634] kurban bayramının birinci günü Akdeniz'de Kesendire ve Koloz kaleleri arasında üç parça İngiliz kalyonlarına rast geldi ve bir gün büyük savaş oldu. İngiliz kâfirleri ateş-perest olduklarından iki gemiyi ateşe vurup yaktılar.

"Sahiplerini (suda) boğasın diye mi deldin? And olsun sen büyük bir iş yaptın." [Kehf, 71] âyetinin anlattığı üzere gemi kâfirleri boğulurken hepsini deniz üzerinden filikalar ile topladılar. Bir gemiyi yanmadan ele geçirdiler. 200 parça yatırtma top çekerdi. Murad Han'ın huzuruna dolu dolu ganimetlerler şenlik ederek getirdiler.

Dedim ey Evliyâ serdara bir beyt

Cihânda oldu târîh bu gazanız.

Sene 1043 [1633]

Sonra **Deli Hüseyin Paşa** kaptan olup kaptanlık ile Revan Seferi'ne gitti. Daha sonra Mısır verilince yerine Yeniçeri Ocağı'nda yetişen,

Âkıl Kara Mustafa Paşa kaptan oldu. Arnavut asıllı idi. Ancak iyi yönetici, olgun ve devletin hayrını isteyen biri idi. Kaptanlık ile Bağdad Seferi'ne gitti.

Yerine Piyale Kethüda tersane ağası iken kaymakam oldu. 200 parça gemiyle Karadeniz'de donanma-yı hümâyûn ile dolaşırken Azak denizi boğazından Çoçka adlı sığlarda iken 100 parça Kazak-ı Ak şaykalarına rastladı, büyük bir savaş ederek 70 parça firkatesini hatmanları ile ele geçirdi. O gece karanlığında sığ deniz içinde diğer Kazak şaykaları dışarı, Karadeniz'e çıkıp kaçtılar. Piyale Kethüda bu mel'unları artlarınca kova kova Taman adası yakınlarında Kuban Nehri'nin Karadeniz'e katıştığı yerde Adahon Boğazı ile Yeleşke Boğazı'ndan içeri o sazlık, bataklık ve hınzır bataklığı içine girip saklandılar.

Sabah olunca Piyale Kethüda 200 parça firkate, kadırga ve kalita ile boğaz ağzını kapatıp yattı. Kâfirler de bütün gemilerini o bataklıktan çıkarıp arkaları ile karadan başka bir göle koyunca boğaz ağzında Piyale Kethüda çaresiz kaldı. Kara tarafından, Özü Eyaleti'ne mutasarrıf Koca Kenan Paşa ve Tatar Hanı Selâmet Giray Han kâfirlerin bu tedbirle kaçtığını görünce Piyale Kethüda'ya haber verdiler. Derhâl Piyale Kethüda,

"Salpa demir avanta kürek" diyerek Taman Adası'nı dolaşıp hemen kâfirlerin kurtulacağı boğazı da aldı. Kâfirler göl içinde, kara tarafı Tatar ve Kenan Paşa, deniz tarafı donanma ile beyler ve paşalar sonunda Adahon Boğazı'nda o sazlık içinde gemilerini büyük bir tabur haline getirdiler, yedi gün yedi gece karada ve denizde çok büyük çarpışmalar olmuştur ki hâlâ Adahon Cengi dillerde destan olmuştur.

Sonunda Murad Han devletinde 200 parça gemiden biri kurtulmamış, on bin yere batası kâfiri ayakları bağlı, gönülleri hasta büyük bir tören ile İstanbul'a getirdiler, haçlı bayraklarını baş aşağı ederek Sarayburnu'ndan içeri girip şenliklerle kaymakam Musa Paşa'dan hil'atler giyip tersanede demir attılar.

Bu kutlu zafer Murad Han'a arz olunup Bağdad kuşatma altında iken bu sevinç haberi varınca yedi iklim padişahı ve bütün İslâm gazileri şenlikler ettiler. Musahib Silahdar Mustafa Paşa'nın kaptan olduğuna tarih:

Kapudan oldu hâlâ Mustafa Paşa mübârek-bâd.

Sene (---)

Bağdad dönüşünden sonra **Siyavuş Paşa** kaptan oldu. Abaza asıllı idi. Silahdarlıktan kaptanlık ile çıkmış yiğit ve cesur bir vezir idi. Rüşveti sevmezdi. Kaptanlığına tarihtir.

Dâd-ı Hak kıldı Siyâvuş'u kapûdan vezir.

Sene (---).

Lâkin Tersane-i Âmire halkı padişah malını yeme ve yutma işinde ustalaşmış olduğundan Siyavuş Paşa'nın engel olması yüzünden azebistan halkının rahatını bozunca görevden uzaklaştırıldı. Murad Han'ın zamanında kaptanlık Siyavuş Paşa'da tamam oldu.

Murad Han zamanında olan şeyhülislâmları ve diğer büyük âlimleri bildirir

Şeyhülislâm **Zekeriyya Efendi** ibn **Yahya Efendi** 1031 Recebinde [Mayıs 1622] Hocazâde Esad Efendi emekliye ayrılınca Yahya Efendi şeyhülislâm olmuştur. Padişahın tahta çıkışı sırasında bunlar şeyhülislâm idi. 1032'de [1623] Yahya Efendi köşesine çekilince yine **Esad Efendi** şeyhülislâm oldu.

Sene 1034 Şabanında [Mayıs 1625] vefat edince yine **Yahya Efendi** şeyhülislâm oldu ve daha sonra Recep Paşa'nın hilesiyle emekliye ayrıldı.

1041 [1632] yılında **Hüseyin Efendi** şeyhülislâm oldu. Askeri karışıklıkta azledilerek sürülüp İskender Çelebi Bahçesi'nde bostancıbaşı boğarak şehit etti. Deniz kıyısına gömdüler.

Daha sonra 1043 [1634] tarihinde yine **Yahya Efendi** üçüncü defa şeyhülislâm oldu. *Allah esenlik versin.*

Hakire Çarşambapazarı'nda Tavaşî Mehmed Ağa Camii'nin ser-mahfilinin devrhânlığını ve naathânlığını ihsan edip her cuma İki Cihan Serveri'nin na't-ı şerifi hizmetinde olup dünyalar kadar Yahya Efendi'nin hayır dualarına devam edip her cuma huzurlarına varmaya görevli idik. Eğer güzel vasıflarını yazsak bir cilt kitap olur.

Kethüda Mustafa Efendi tahta çıkış gününde **Molla Ali** yerine Rumeli kazaskeri oldu sene 1032 [1623].

Daha sonra **Bostanzâde Efendi** Rumeli kazaskerliğinden emekli iken **Hekimbaşı Musa Efendi** yerine Anadolu kazaskeri oldu sene 1032 [1623].

Daha sonra **Bostanzâde Yahya Efendi** kardeşleri yerine Rumeli kazaskeri oldu, 1032 Saferinin son günü [2 Ocak 1623].

Azil ve nasptan sonra **Mevlânâ Azmîzâde Efendi**, Zilhicce 1032 [Ekim 1623].

Salih Efendi cülûs gününde **Hoca Abdullah Efendi** yerine İstanbul mollası olmuşken o gece azledildi, sene 1032 [1623].

Sonra **Çeşmî Mehmed Efendi**: İstanbul mollası oldu ve görevden alınınca yerine **Hasan Efendi** oldu.

Bunun azledilmesi üzerine **Çeşmî Efendi** üçüncü defa İstanbul mollası olup yine görevden alınınca yerine **Salih Efendi** İstanbul mollası oldu, sene 1032 [1623].

Hüseyin Efendi, cülûs sırasında Rumeli kazaskeri bulunup sonra emekli oldu.

Bostanzâde Mehmed Efendi damadı Kemankeş Ali Paşa zamanında görevden alındı, sene (---).

Abdülganî Mehmed Efendi ikinci defa Rumeli kazaskeri olup sonra emekli oldu, sene 1034 [1625].

Şerif Mehmed Efendi Anadolu'dan Rumeli kazaskerliğine tayin olunup emekli oldu, sene 1035 [1626].

Kara Çelebizâde Mehmed Efendi ikinci defa Rumeli kazaskeri olup Gürcü Mehmed Paşa'nın öldürülmesinde görevden alındı sene 1035 [1626].

Hüseyin Efendi ikinci defa Rumeli kazaskeri olup sonra emekli olmuştu, sene 1037 [1628].

Azmîzâde Mustafa Efendi Anadolu'dan azledilip Rumeli kazaskeri oldu ve azledildi, sene 1038 [1629].

Hasan Efendi, Anadolu'dan emekli iken Rumeli kazaskeri olup görevden alındı, sene 1039 [1630].

Bostanzâde Yahya Efendi, Anadolu'dan azledilmiş iken Rumeli kazaskeri olup emekli oldu, sene 1039 [1630].

Ebu Said Efendi Anadolu'dan Rumeli'ye naklolunup emekli oldu sene 1041 [1632].

Hüseyin Efendi ikinci defa Rumeli kazaskeri olup "Şîr-pençe hastalığından öldü" diye haberi gelince **Çeşmî Efendi**, yerine Rumeli kazaskeri oldu.

Hüseyin Efendi'nin şîr-pençeden ölmesi haberi yanlış çıktığından yine **Hüseyin Efendi** Rumeli ve **Çeşmî Efendi** Anadolu kazaskerliğinde kaldı, sene 1041 [1632].

Hüseyin Efendi dördüncü defa Rumeli kazaskeri olup fetva makamına yükseltildi, sene 1041 [1632].

Kara Çelebizâde Mehmed Efendi üçüncü defa Rumeli kazaskeri olup taundan öldü, sene 1042 [1633].

Abdullah Efendi Anadolu'dan Rumeli'ye naklolundu.

Bostanzâde Yahya Efendi Anadolu kazaskeri iken büyük kardeşleri yerine Rumeli kazaskeri olmuşlar idi. Padişahın tahta çıkışından sonra görevden alındılar, sene 1032 [1623].

Azmîzâde Efendi İstanbul'dan azledilmiş iken Anadolu kazaskeri olup görevden alındı, sene 1032 [1623].

Şerif Mehmed Efendi ikinci defada Anadolu'dan emekli iken tekrar Rumeli kazaskerliğine naklolundu, sene 1034 [1625].

Ali Çelebizâde Abdullah Efendi İstanbul'dan azledilmiş iken Anadolu kazaskeri oldu, sonra azl oldu, sene 1035 [1626].

Hüseyin Efendi İstanbul'dan azledilmiş iken Anadolu kazaskeri olup sonra azl oldu, sene 1037 [1628].

Ebu Said Efendi İstanbul kadılığından naklolunup sonra Rumeli kazaskerliğine yükseltildi, sene 1039 [1630].

Ebussuûdzâde Efendi, İstanbul'dan emekli iken Anadolu kazaskeri olup görevden alındı, sene 1041 [1632].

Hocazâde Abdullah Efendi, İstanbul'dan ayrılmış iken Anadolu kazaskeri olmuşlar idi. Hüseyin Efendi hayatta olduğundan tekrar göreve iade edildi.

Çeşmî Efendi de Anadolu'ya döndürülüp **Hocazâde Abdullah Efendi,** aralıkta kaldı, sene 1041 [1632].

Çeşmî Mehmed Efendi, Rumeli kazaskeri olmuşken on günden sonra Anadolu kazaskerliğine geri döndürülmesi kanuna aykırı idi. Sonra **Hüseyin Efendi** müftü olunca tekrar ona halef oldu, sene 1041 [1632].

Hocazâde Abdullah Efendi tekrar Anadolu kazaskeri olup **Kara Çelebizâde**'nin boşaltmasından dolayı Rumeli kazaskerliğine naklolundu, sene 1042 [1633].

Molla Ahmed Efendizâde Nuh Efendi atalığı ile iyi geçinmekteydi. Biri Rumeli kazaskeri ve biri Anadolu kazaskeri idi.

Murad Han'ın defterdarlarını bildirir

Mehmed Paşa'nın defterdar olmasının tarihi:

Ehl-i cûd oldu yine defterdar.

Sene(---)

Sultan IV. Murad Han'ın adaletli zamanında olan İstanbul mollalarını bildirir

Çeşmî Mehmed Efendi, sene 1042.

Salih Efendi, istifa etti, sene 1031 [1622].

Hidayetullah Efendi, görevden alındı, sene [033 [1624].

Uşşakîzâde Efendi, sonra azl oldu, sene 1034 [1625].

Ebu Said Efendi, azledildi, sene 1045 [1636].

Tulumcu Hüsâm Efendi, azledildi sene 1035 [1626].

Ebussuûdzâde Efendi, sonra azledildi, sene 1036 [1627].

Ebu Said Efendi, ikinci seferde Anadolu'ya naklolundu, sene 1038 [1629].

Nuh Efendi, daha sonra azledildi, sene 1039 [1630].

Recep Efendi, sonra azledildi, sene 1040 [1631].

Musa Efendi, İstanbul mollası azledildi, sene 1041 [1632].

Çivizâde Efendi, Galata'ya naklolundu.

Hüseyin Efendi, sene 1042 [1633].

Mahdûm Hüseyin Efendi, Edirne'den İstanbul'a naklolup suzsuç olarak Kıbrıs adasına sürülüp orada öldü, sene 1043 [1634].

Aziz Efendi oğlu Kara Çelebizâde, görevden alındı. Bu da günahsız olarak Kıbrıs'a sürüldü, sene 1044 [1635].

Reisületıbbâ'nın tarihi:

Emir Çelebi hikmetiyle oldu Eflâtun etibbâya re'îs.
Sene (---).

Sultan Murad Han'ın zamanındaki yeniçeri ağalarını bildirir

Önce Çeşteci Ali Ağa, Kara Mustafa Ağa, Bayram Ağa, Hüsrev Ağa, Mehmed Kethüda Ağa, çavuşbaşılıktan çıkma Ali Ağa, Halil Ağa, Süleyman Kethüda Ağa, Kâtip Hasan Ağa, Maktul Hasan Halife Ağa, Mustafa Ağa, Köse Mehmed Ağa ve diğer Mehmed Ağa.

..... (2 satırlık yer boş).....

Gazi Sultan Murad Han'ın cennet benzeri Bağdad'ı fethettikten sonra İstanbul'a gelip Akdeniz'de Malta Adası'nın fethi için Mora'da Avarin'e, oradan Donanma-yı hümâyûna binip Malta gazasına gittiklerini bildirir

Malta gazasına gitmesinin sebebi: Akdeniz adalarında ve deniz kenarlarında olan Cezayir, Tunus, Trablus vilâyetleri, Mora, Kıbrıs, Rodos ve diğer İslâm beldeleri halkları, gazileri ve Akdeniz kaptanlarının hepsi Devlet kapısına gelip Malta kâfirlerinden ve ona bağlı kâfiristanın diğer Hıristiyan milletlerinden şikâyet ettiler. Diğer İslâm bölgelerinin bilginleri ve ileri gelenlerinden şikâyet dilekçeleri getirip,

"Akdeniz'in bütün kıyı şehirleri, iskele ve adaları elden gitti ve Mısır yoluna tüccar, hacılar ve ziyaretçiler gitmeden kaldı. Bu güzel ülkelere pis kâfirler hadden aşkın saldırdılar.

Özellikle Mora adası içinde güney tarafı ucunda bir burunda aşılmaz ve ormanlık yerde Manya adlı bir vilâyet vardır. (---) Tarihinde yüce atanız Fatih Sultan Mehmed Han fethedip güvenli iken bu an padişahımızın kutlu zamanında Manya kâfirleri asi olup 50 bin küffar ile Malta'ya tabi olup 100 parça yarar firkate ve balkarmatalar ile Akdeniz içinde Rodos, İstanköy, Sakız, Susam Adası'nı, Limni ve Midilli adalarını köy ve kasabalarını yağmalayıp her sene halkından haraç ve baç alıp memleketlerini yağmalayıp halkını aç bırakır ve bir buğday tanesine muhtaç eder oldular.

Her sene tüccar, ziyaretçi ve hacılardan ve deniz kenarlarında olan diğer köy ve kasabalardan her yıl kırk elli bin insan ayakları bağlı esir olup mal mülkleri yağmalanır.

Azametli padişahımıza arzımız odur ki,

Kaptan Canpoladzâde Mustafa Paşa lalan kâfiristanın Manfortonya, Kalavra, Çiçilya, Korsika, Sardilya ve Tementis taraflarını yağma ettiğinden beri bir Donanma-yı hümâyûnun o tarafta baş göstermediğinden bütün kâfirler ve Malta kâfirleri baş kaldırmışlardır.

Bütün kefere ve fecereler yüz bulup günden güne fitne ve fesatları artmış ve eşkıyalıkları haddini aşmış olup daima deniz kıyısında olan diyarları yağmalarlar ve o mübarek cami-i şerifleri pisleyip köyleri ateşe verirler. Her sene bu gibi fitne ve fesat temelini bırakıp türlü türlü şeytanlıklar yaptıkları padişahımın saadetli ayaklarına arz olundu. Ferman padişahımındır"

diye bu gibi arzlar ve çeşit çeşit feryatnâmeler okunup içeriği belli olunca bu arzları Kara Mustafa Paşa özetleyerek padişaha gönderdi. O da okuyunca hemen Kara Mustafa Paşa ile Kaptan Siyavuş Paşa ve Tersane Kethüdası Piyale Kethüda ve 70 adet derya beylerinden Bekir Paşa, Hüsam Paşa, Abdurrahman Paşa, Köse Ali Paşa, Memi Paşa, Cafer Paşa, Kasım Paşa, Cıgalazâde, Hüsamoğlu, Moralı Maryoloğlu, Hasan Bey, Manca Çarıkoğlu, Elvan Kaptan ve Melemenlioğlu, Mustafa Korsa kaptanlar hâsılı 70 adet derya beyleri ve Tersane-i Âmire'nin güngörmüş iş erleri ve işbaşında olan güngörmüş ihtiyarları bir araya gelip görüştükten sonra,

"Tersane-i Âmire'nin her gözünde birer yarar baştarda ve diğer geniş yerlerde yirmi adet seksener marangoz arşını çektirir mavunalar yapıla" diye padişah fermanı çıkıp Ruznâmeci İbrahim Efendi eliyle hazine mührüyle mühürlenerek Kaptan (---) Paşa'ya, Tersane Kethüdasına ve Tersane Emini Salih Efendi'ye 2 bin Rum kesesi verildi, mühimmatı ve levazımatına harcanmaya başlandı. Bütün Osmanlı ülkesinde asker sürmeye Dergâh-ı âlî kapıcıbaşıları gitti. Tersane Divanhanesi yakınında beş göz tersane var idi. Onları yıkıp üç adet göz yaptılar ki her biri birer kervansaray gibidir. Onların içinde bizzat saadetli padişaha özgü bir parça mücevher denizler sultanı başdarda ve iki adet yeşil melik mavunalara *Bismillâh* ile yapımına başlandı. Her geminin kıçları tersane gözlerinin gökyüzüne baş uzatmış kisra taklarına eş idi.

Murad Han'ın himmetiyle ve Tersane Emini Salih Efendi'nin çalışmasıyla iki adet mavuna ve bir adet baştarda yapılmıştır ki Hz. Nuh Necî zamanından beri yedi deryada buna benzer gemi ve tekneler yapılmamıştır. Üç ayda üçü de tamam olup denize indi ki deniz üzerinde sanki birer dağ gibi hazır dururlardı.

Mavunalar 70 oturak olup 140 adet kanatlı sağ ve solundaki küreklerde sekiz forsa ve her birinde biner gemi adamı ve biner yarar silâhlı asker var idi. Ve her birinin kıçında ve başında ellişer adet kırkar okka gelir demir gülleler atar balyemez toplar, sağ ve solunda küçük ve büyük 100 adet şayka, kolomburuna, saçma, darb-zen, şahî ve muşkât topları var idi.

Kısacası ilkbahar olunca İstanbul'da 200 parça baştarda, kadırga, kalyeta ve kanca kıçlı forsa kadırgalar eksiksiz alesta olup demir atıp her birine üçer kat mühimmat, levazımat ve levent verildi.

Yukarıda yazılan 70 adet beylerin birer ve ikişer yedekleri ile 100 parça çektirir alesta, sugurya, palpa, müsellah ve mükemmel derya kuşu gemileri ile on iki Cezayir kadırgası, on iki Tunus, on iki Trablus, altı kadırga Mısır İskenderiyesi, Reşid ve Dimyat, altı kadırga Kıbrıs adası, altı adet Rodos'un, altı adet İstanköy, Sakız, Limni ve Midilli adalarının ve altı kadırga da Mora adasının vardı. Bu yazılan kadırgalar hepsi bir yerden Âsitâne-i Saadet'e gelip Tersane-i Âmire'de cümle 500 parça kadırga oldu.

500 parça kalyonlara diğer mühimmat, levazımat, cebehane, diğer beylerbeyileri, zeamet ve timar sahipleri, lağımcı, cerahor taifesi konmak için 500 parça karavana kalyonlardan Kara Hoca kalyonu, Bodur Cafer, Memiş Kaptan, Karamanlı Ali, Topal Muharrem, Sarı Solak, Kartaloğlu, Katrazoğlu, Kalafatoğlu, Solak İbrahim Çelebi, Kara Solak Abacıoğlu, Ciminni, Tafralı, Bağçeli, Yüz Arşın ve İskerledoğlu isimli karavana kalyonlarının her biri dörder ambarlı yüzer adet top çeker karavanalardır ki yılda bir kere Mısır'a sefer edip altı ayda dolar ve altı ayda boşalır, Bisütun Dağı gibi gemiler idi ki, bir padişah zamanında ikisi bir araya gelmemiştir. Her birinin beşer yüz levendatı ve beşer yüz gemi adamı vardır. Her birine ikişer bin asker konup hazır durdular.

Bu karavanalardan başka 700 barça, galyon, pink, burtun, şitiye, şayka ve karamürsel, kısacası bu gibi 700 parça tamamen silahlı gemilere mühimmat, cebehane ve diğer levazımatları ile ağzına kadar asker doldurup 700 parça gemiye padişah tarafından tamamen kiraları verilip hazır oldular.

Hâsılı bütün kadırga, kalyon, şayka ve karamürsellerin hepsi 1.700 parça yelken olmak üzere limanda hazır oldular.

Sultan IV. Murad Han'ın geçici dünyaya veda edip sonsuz saltanat ülkesine göçtüklerini mersiyeler ile bildirir

Saadetli padişahın da tuğ ve çadırı Davudpaşa'ya kurulmak üzere iken âlî-nejâd padişah nikriz, verem, çeşitli müzmin hastalıklar, sefer sıkıntıları ve yorgunluklarından hasta olup yatağa düştü ve ah ve inlemelerle kurtulması imkânsız hâle düştü. Mutlaka insan vücudu *"(Yer) üzerinde bulunan her canlı fânîdir"* [Rahman, 26] âyetine mazhar düşüp işin sonunda ecelin eline düşer. Beyt:

Eğer dünyâ bekâ bûdî Muhammed Mustafa bûdî

Eğer hüsneş bekâ bûdî ne mürdî Yûsuf-ı Ken'ân

sözünün manasınca ecelden ne mümkün kurtulmak. Eski bilgeler akıllarıyla ince bir kılı kırk yarıp aktan karayı ayırdılar ve hendese ilmi ile göklere merdiven bulup perhiz ve mücahede ile göklere çıkıp isteklerine ve meramlarına yettiler. Ancak ecel derdine derman bulamadılar. Ecel sonundan bir kurtuluş yeri bulup o belâdan kurtulamadılar. Pes bu merhum padişah da ölüm hastalığına şifa bulamayıp *"Dön Rabbine"* [Fecr, 28] emrine "evet" deyip Cenâb-ı Hak emrine uyarak geçici saltanata veda ederek ebedî ülkenin padişahı oldu, sene (---). Menzili Firdevs-i berîn ola.

Merhum Gazi Murad Han'a mersiye:

Dâd elinden bî-bekâ gerdiş-i devvâr âh-dâd

Sen Muradın aldın ancak halkı etdin nâ-Murad

Böyle bir şîr-i Hudâ'yı hâke saldın âh-kâr

Kime dâd etsek elinden kim ide feryâd [u] dâd

Bütün Müslümanlara matem düşüp Atmeydanı'nda siyah donlu atlarını yokluk ülkesine salıp kendisini babası Sultan Ahmed Han yanında gömdüler. Yerine Sultan İbrahim Han padişah olduğunda Kara Mustafa Paşa sadrazam, Kara Hasan Paşa defterdar ve Abdürrahim Efendi şeyhülislâm bulunup Sultan Murad Han merhumun donanması boşa gitmesin diye yine Akdeniz'e Donanma-yı hümâyûn çıktı. Ancak sanki cansız çıktılar.

Sonunda mavunanın biri battı. Akdeniz'de o kadar iş de görülmeyip Kasım günlerinden sonra bütün İslâm ordusu İstanbul'a gelip karar ettiler. Murad Han'ın bir mavunasını Tersane-i Âmire'de kara dağ gibi kara gemiyi kara katran ile matem donuna batırıp Şahkulu İskelesi yakınında büyük gözlerin birisine çektiler.

Allah'ın hikmeti dünyanın bahtı, talihi Malta küffarının imiş. Öyle ileri görüşlü ve tedbir sahibi bir padişah vefat edince bu kadar masraflar boşa gitti, Malta ve diğer kâfirler kurtuldular. Hemen "*İnsan tedbir alır, Allah takdir eder*"e havaleden gayrı çare yoktur.

Daha sonra efendimiz Kara Mustafa Paşa'nın cevher saçan dilinden duyduk ki eğer Cenâb-ı Allah nasip edip de merhum padişah altı ay hayatta olsaydı karada ve denizde bütün kâfir krallarının haraca bağlanmaları kesindi. Hatta İspanya ve Malta kâfirleri, Dobra Venedik herseğini aracı koyup İspanya Kızılelma'yı ve Malta küffarı Malta adasını ve altı parça kadırgasını padişaha vermeye söz vermişlerdi. Ancak Allah'ın takdiri bu imiş diye bu sözü Kara Mustafa Paşa'dan duyduk, *vesselâm*.

Sultan İbrahim ve Sultan IV. Mehmed

Sultan Ahmed Han oğlu şehit Sultan İbrahim Han'ın toprağı tertemiz olsun tahta çıkışı

Sene 1049 [1640]. İbrahim Han, merhum Sultan Ahmed Han'ın yedi şehzadesinin küçüğü idi. Tersane Bahçesi'nde doğmuştur. Tahta çıkışı sırasında (---) yaşına ulaşmıştı. Ancak olgunluk yaşına gelmiş değil idi.

İbrahim Han'ın tahta çıkış tarihi:

Yine kadr ü şeref buldu serîr-i mülk-i Osmanî

Erişdi âfitâb ü âsumâna efser ü dîhim

Yazıldı resm-i Osmanî ile teşrîfine târîh

Cülûs-ı pâdişâh dâd ger Sultân İbrahim.

Sene 1049 [1640].

Diğer tarih:

Halledallâhu mülki İbrahim

(---)

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim devrindeki vezirleri bildirir

Tahta çıktığı gün **Kara Mustafa Paşa** veziriazam bulunup yerinde bırakıldı. Bütün insanlar rahat olup (---) sene sadrazam oldu. Sonunda padişahın haset ve çekemeyen nedimlerinin fesatlıklarıyla öldürüleceğini bilip Hasbahçe'den sarayına kaçtı. Ardından kıyafet değiştirerek sarayından çıkınca dışarıda Musa Paşa Sarayı önünde Bostancıbaşı Sarhoş İbrahim Paşa rastg eldiği yerde bir Uskok bostancı başına bir tüfek kundağı vurarak şehit ettiler ve cenazesini Parmakkapı'da türbesinde defnettiler.

Şam'da vali olan **Cüvan Kapıcıbaşı** sadrazam oldu. (---) Sonra azledildi ve Girit'e serdar olup orada vefat etti.

Bundan sonra **Salih Paşa** veziriazam oldu. Hersek sancağının Lubin kasabasından olup Boşnak asıllı idi. (---) sene sadrazam olup Tezkireci Ahmed Paşa'nın hilesiyle boğarak şehit ettiler.

Ardından **Hezârpâre Ahmed Paşa** sadrazam oldu. (---) sene sadarette kalıp halk ayaklanması korkusundan saklanmıştı. Mevlevî Derviş Mehmed Paşa bulup boğarak öldürmüştür. Ölüsünü Atmeydanı'na bıraktılar, cesedini halk parça parça etti. O gün o ayaklanmada çirkin lâkaplı Oğlan Püzevengi adlı (---) ve Hünkâr Musahibi Cinci Hoca'yı (---) Atmeydanı'nda bütün âlim ve salihlerin izniyle parça parça eyleyip leşlerin Ahmed Paşa'nın leşi yanına bıraktılar.

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan şeyhülislâmları bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan kazaskerleri bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan İstanbul mollalarını bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan hekimbaşı ve müneccimbaşıları bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan vezaret ile defterdarları bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan nişancı paşaları bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan yedikubbe vezirlerini bildirir:

Tarih:

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan eyalet vezirlerini bildirir:

Boynueğri Mehmed Paşa'nın tarihi:

Mîr-i mîrân-ı Halep oldu, Mehmed Paşa.

Sene (---).

..... (1.5 satırlık yer boş).....

İbrahim Han zamanında isyan eden vezirleri bildirir

Varvar Ali Paşa, Sivas valisi iken İbrahim Han, İpşir Paşa'nın karısı Mavrol kızını istedi. Varvar Paşa "Şeriata aykırıdır, vermem" deyince Sivas'tan azledilip katline ferman varınca başına asker topladı. "Şer' ile davam vardır" diyerek gelirken Köprülü Mehmed Paşa'yı bozdu. Çerkeş adlı yere gelince İpşir Paşa ansızın Varvar'ı bastı. İpşir için asi olmuşken İpşir, Varvar'ı öldürdü, sene (---).

İbrahim Han fermanı ile Yeni Saray'da yapılan kasırların tarihlerini bildirir

Dedi fermân ile târîh-i binâsın Cevrî

Nüzhet-âbâd-ı cedîd oldu bu kasr-ı âlî.

Sene (---).

Tarih:

Bu müferrah menzilin Cevrî dedi târîhini

Seyr için oldu binâ bu kasr-ı Sultân-ı cihân.

Sene (---).

Tarih:

Mübârek eylesün Mevlâ bu âlî kasr-ı zîbâyı.

Sene (---).

Tarih:

Keştî mübârek ola Yarâb yümnile bu zevrak-ı zîbâ.

Sene (---).

İbrahim Han'ın şehzadeleri:

Dua-yı hayr ile Cevrî dedi Şehzadeye târîh

Ola Sultân Mehemmed âftâb-ı matla'-ı ikbâl

Benzersiz tarih (---) (---) (---)

Nûrdur geldi Mehemmed sulb-i İbrâhîm'den.

Sene (---).

Diğer tarih:

Vechini bir ârife sordum dedi târîh içün

Geldi dünyâya vücûdu Han Mehemmed yümnile.

Sene (---).

..... (1 satırlık yer boş).....

Sultan İbrahim Han'ın zamanında olan serdarların fetihlerini bildirir

Mirimiran Nasuh Paşazâde tarihi:

Mübârek eyleye câh-ı vezâreti Mevlâ.

Sene (---).

Nasuh Paşazâde Hüseyin Paşa'nın Vezir Kara Mustafa Paşa eliyle Üsküdar Sahrası'nda bozguna uğratılması, sene (---).

Sonra Nasuh Paşazâde'nin Kara Mustafa Paşa eliyle çok kötü sonla katledilmesi, aynı sene.

Moskof kâfirleri (---) tarihinde Karadeniz kıyısındaki Azak Kalesi'ni Tatar Han'ın ağır davranması sebebiyle Kazak işgal etti. 700 parça yelkenli gemilere denizler gibi çok askeri doldurulup Azak Kalesi'ni tam (---) ay kuşatıp kale döven topların darbesinden kalenin duvarlarında bir alâmet kalmadı. Bütün cehennemlik kâfirler hayatta iken yer altına girip bir ay da yer altında savaştılar. Sonunda kış vakti gelip bütün İslâm gazileri gemilere dolarak fetih yapamadan dönüp İstanbul'a geldiler.

İkinci defa Serdar Cüvan Kapıcıbaşı gelecek sene yine denizler gibi İslâm askerini Azak Denizi'nde yüzen 300 parça firkateye doldurdu. Önceden olduğu gibi kanun üzere Donanma-yı hümâyûn ile denizden ve karadan bu kadar 10 bin asker Azak Kalesi'ni kuşattılar. Kâfirlerden ses seda çıkmadı. Bütün Kazakların kararları kaçmak olmuş ve kaleyi bırakıp cehenneme gitmişler. Tanrı'ya hamdolsun Azak Kalesi Osmanoğulları eline savaşsız olarak bu şekilde girdi. Hâlâ darbı meseldir ki,

"Hüseyin Paşa Azak'ta cenk etti, Mehmed Paşa cenksiz fethetti" derler.

Ardından Serdar Mehmed Paşa, Eflâk ve Boğdan, Tatar, Çerkez ve Osmanlı askerine koma kurdum edip yedi ayda yeniden bir Azak Kalesi yaptı ki hâlâ azap yurdu sağlam bir kaledir. Sultanzâde Mehmed Paşa eliyle İbrahim Han binasıdır.

Tanrı'ya hamdolsun bu hakirin dördüncü gazası bu Azak Kalesi'dir. Hakir o sene Kırım ülkesinde kalıp bütün İslâm askeri, Tatar Han gazileri ile Azak'ta kışladı. Serdar kendi mensupları ile Donanma-yı hümâyûna binip İstanbul'a doğru yola çıktı.

İkinci fetih

İbrahim Han zamanında, Akkirman askerlerinin yardımı ve Tatar Han eliyle Eflâk ve Boğdan Vilâyeti

Eflâk Beyi Matey Voyvada ve Boğdan Beyi Lipul Voyvada (---) tarihinde yirmişer sene hükumet ederek Karun hazinesine sahip olmuşlardı. İki kâfir birbirine şiddetli düşman idiler. Boğdan Beyi Lipul Bey, bir kızını Kazak-ı Ak Hatmanı İhmilnic'e verdiğinden 20 bin tüfekli kefere yardıma geldi. Eflâk Beyi Matey Voyvada da 100 bin asker ile Berkovişte adlı tahtından hareket ederek iki kâfir birbirine gelmede.

Bu durum Devlet Kapısına arz olununca Rumeli Eyaleti, Özü Eyaleti ve Tatar Han askeri bu kâfirlerin cengine engel olmak için görevlendirilerek İslâm ordusu toplandı. İki kâfir askeri Eflâk ve Boğdan sınırında Fohşan şehrinde Fohşa Nehri kıyısında büyük bir savaş ettiler.

Eflâk Beyi Matey galip gelip Boğdan Beyi Lipul bozguna uğradı ve iki taraftan 70 bin kâfir kılıçtan geçti. Tatar ve Osmanlı askeri bu bölgede Eflâk ve Boğdan ülkelerine akınlar ve gece baskınları yaptılar. Yüz binden fazla esir ve yüz binlerce hayvan ve ganimet malları aldılar. Eflâk ve Boğdan ülkesini harap ve halkın esir edip evlerini barklarını ateşe vererek yerle bir ettiler. İslâm Giray Han, Boğdan Beyi Lipul'u esir ederek Devlet Kapısına gönderdi ve Lipul Yedikule'de hapsolundu. Eflâk Beyi Matey'den 2 bin kese alınıp suçu bağışlanarak beyliği yine kendisine verildi. Tanrı'ya hamdolsun, rüzgâr gibi giden ve düşmanı kıran Tatar ile bu büyük savaşta birlikte oldum ve ganimet mallarıyla nimetlenip Kırım'a geldim. *Vesselâm*.

Üçüncü fetih

İbrahim Han zamanında ve Serdar Silahdar Yusuf Paşa eliyle Girit Adası'nda Hanya Kalesi

Hanya Kalesi'nin fethinin sebebi Sultan Ahmed Han'ın kutlu nefeslerinin etkisidir ki Girit fethi evlâdı İbrahim Han'a nasip oldu. İnşaallah Ahmed Han'ın, Venedik'ten Girit Adası'nı Yeni Cami'ye vakıf olması için istediği yazılır. Ancak anılan senede İbrahim Han'ın Dârüssaâde Ağası Sümbül Ağa azat olmuştu. Esirî Mehmed Efendi ile birlikte Mısır'a gitmek için İbrahim Çelebi adlı reisin büyük bir karavana kalyonuna 3 bin kadar hacı, ziyaretçi ve tüccar binip Mısır'a giderken Değirmenlik adlı ada önünde 6 parça Malta gemisi bu İbrahim Çelebi kalyonunu çevirerek top ile döve döve [insanları şehit eder]. İki günde kalyon içinde insan az kalır. O yerde Kızlar Ağası ve kalyon sahibi İbrahim Çelebi de şehit olup kâfirler gemiyi ele geçirerek yedek ile Girit Adası'nda Hanya Limanı'na varıp demir atıp yattılar. Hayreddin Paşa ahitnâmesinde öyle der ki ,

"Âl-i Osman'dan bir gemiyi düşman alıp ellik olan kâfiristanın limanına komayalar."

Bu Hanya kâfirleri bu sulh ve ahitnâmeye aykırı davranıp Malta kâfirlerine göz yumarak limanlarına kodular. Kızlar Ağası'nın bütün atları, kısrakları ve ganimet mallarını Hanya Kalesi'nde sattılar. Bu içler acısı durum, İbrahim Han'a bildirilince,

"Tez Malta üzere seferim vardır" diye 700 parça gemiyle Silahdar Yusuf Paşa serdar olup Malta niyetine giderken Anavarin Kalesi'nde sulanıp yirmi parça yavaş hareket

eden yaralı kadırgaları bırakıp içinde olan mühimmat ve levazımatlarını diğer kadırgalara askerleri ile doldurdu ve tekrar dönüp önce Girit Adası'nda Todori kalelerini birer saatte fethetti. Ardından Hanya Kalesi'ni kuşatıp (---) günde Tanrı'ya hamdolsun nasıl fetholduğu yazılır.

Tanrı'ya hamdolsun bu altıncı gazamızda bulunup İnebahtılı Durak Bey fırkateleri ile Çukalar Adası'nın yağmalanmasında bile bulunup Durak Bey ile İnebahtı vilâyetine gittik. Hanya Fatihi Yusuf Paşa İstanbul'a Donanma-yı hümâyûn ile vardığında mazlum Yusuf Paşa'yı hizmeti karşılığında, Cinci Hoca'nın kışkırtmasıyla zalimler aman vermeyip haksız yere şehit ettiler.

Dördüncü fetih

Hain İpşir Paşa eliyle mazlum Varvar Ali Paşa'nın bozguna uğraması

Yukarıda yazıldığı üzere günahsız Varvar azledilmeyi seçip İpşir'in karısını İbrahim Han'a şeriata aykırı olduğu için vermemişti. Tokat Kalesi'nde Peri Han Hatun'u emanet koyup sonunda İstanbul'a gelirken zalim ve hain İpşir,

"Babam sen benim ehlim için azli kabul eyledin, ben de senin ile gönül ve yol birliği ederek şeriat kapısı İstanbul'a giderim" diyerek Varvar'a tavşan uykusu verip bir gün Çerkeş adlı yerde gafilce Varvar'ı bastı, binlerce adamını kırarak Varvar'ı şehit edip kellesini İstanbul'a gönderdi. Sivas Eyaleti de İpşir'e verildi.

Serdar Tekeli Mustafa Paşa'nın bozguna uğraması: Hanya (---) tarihinde fethedilince Venedik kâfirleri bunun intikamını almak için Hırvat asıllı olan Hanya Fatihi Yusuf Paşa'nın elini vilâyetini yağmalayıp 70 adet kaleye, kiliseye ve Derniş Kalesi'ne yayıldılar. Bosna ve Hersek, Kırka ve Kilis sancaklarını berbat ettiler, bütün halkı Uskok olup Venedik'e tabi oldular.

Aynı senede Tekeli Paşa serdar olarak Venedik Körfezi kıyısında Şibenik Kalesi denilen kötü uğursuz kaleyi 100 bin asker ile kırk gün kırk gece kuşattı. Topçubaşı kale döver toplar ile kaleyi yaralayınca Mustafa Paşa,

"Bak-a topçubaşı siyah barutu israf edip bu kaleyi yıkarsın, ancak fetheyleduğüm zaman sana kaleyi kirpiğinle yaptırırım" derdi.

İşin sonunda kaleyi içinden gelerek dövmedi. Bütün asker kalenin altında oturdular. Kırkıncı gün gökten şiddetli bir yağmur inince İslâm askeri toza, toprağa ve belâ çamuruna battı. Zorunlu olarak bütün asker siperden çıkarak Şibenik Kalesi yakınında Danilova adlı büyük bir sahrada toplandı. Sabahleyin, adı geçen sahranın dört tarafından yüz binlerce haçlı bayraklı kâfirlerin İslâm askerlerini kuşattıklarını gördük. Öğle vaktinde büyük bir savaş olup 22 bin Müslüman şehit ve 18 bin adam esir olup binlerce çadır ve çerge ile bu kadar ganimet malları kâfirlerin ellerine geçti. Hakir o uğursuz savaşta Yeniçeri Ocağı'yla idim. Hemen var kuvveti pazuya getirip at boynuna düşerek Gılamuc Kalesi dağlarına kaçtım. Atımı da koşumlarıyla bırakarak sık bir orman içine girip yedi gece dağlarda saklandım. Ot yiyerek karnımı doyururdum.

Daha sonra kâfirler bu kadar çadır ve çerge ile Kilis Kalesi altına vardılar. Tekeli Mustafa Paşa'nın otağını kurup melun general başına serdarın selimîsini giyerek âdet üzere Osmanlı divanı edince Kilis Kalesi'nin bütün âyanı, eşrafı, kumandanları ve dizdarı dışarı çıktılar. Gizlenmiş olan kâfirler hemen kaleyi işgal ettiler. Bu şekilde Kilis Kalesi gibi göklere baş uzatmış sağlam bir kaleyi tasarruflarına alıp kalenin bütün ileri gelenlerini çoluk çocuklarıyla esir ettiler. Bunun gibi bir uğursuzluk Osmanlı Devleti'nde bir tarihte olmamıştır.

Venedik kâfirlerinin bu şekildeki isyanı sebebiyle Akdeniz'de olan bütün adaları kâfirler haraca kesip binlerce hacı ve tüccar gemilerini alır oldu. Her sene Akdeniz'e çıkan Donanma-yı hümâyûnu bozguna uğratıp gemileri Venedik'e götürür oldu. Bu hal üzere Osmanlının durumu perişan oldu.

Sultan Ahmed Han oğlu şehit Sultan İbrahim Han'ın saltanat yıllarının sonları

İkisinin de toprağı mis kokulu olsun

Padişah (---) tarihinde tahta çıktığında Kara Mustafa Paşa sadrazam olarak bulunuyordu. Kara Mustafa Paşa devletin hayrını isteyen yiğit bir vezir idi. Onu öldürüp musahipler, cüceler, dilsizler, hadım Araplar, haseki kadınlar, musahibeler, diğer musahip Cinci Hoca ve Hezârpâre Veziriazam Ahmed Paşa, her biri fırsat bulduklarında o saf kalpli padişahın nice bin tatlı dil ile kanına girip türlü türlü heveslere düşürdüler. Vezirler, devlet adamları, âlimler ve salihlerden mal toplamak için rüşvet almayı başlattılar.

Padişahı kadınların sohbetine dadandırıp Mısır'dan gelen hazineyi Mülkî Bula, Şekerpâre Bula, Telli Haseki ve Saçbağlı hasekilere dağıttırdılar. Bir hazine de Cinci Hoca'ya ve nice hazineler de gereksiz saraylara, saray düğünlerine ve samur döşeli köşklere harcayarak hazineyi yok ettin diye kullar ayaklanıp olup hayli karışıklıklar çıktı. Bu ayaklanma hareketinden vezir, Cinci Hoca ve diğer musahipler ders almadılar.

Girit Adası'na serdar Deli Hüseyin Paşa ile İslâm askeri içi yanmış ve ağlayarak 'Bire imdâd el-aman "diye feryat etmededirler.

Beri tarafta Cinci Hoca padişahtan bir an ayrılmayıp padişah yanında ondan yakın bir kimse yoktu. Veziriazamdan ve valideden yakınlığı fazla idi. Hınto koçuya binse birlikte binerdi. Tahtırevana girse birlikte girip iner binerdi. Her an öğüt verenlere güler yüz gösterip yüzlerine gülerdi. Her saat o mazlum padişahı hoşa giden sözlerle gururlandırıp tedbirsizlik ederdi. Zira devlet hizmetinde bir iş görmemiş, Safranbolu'dan Şeyhzâde adlı bir softa idi. İstanbul'a gelmiş, Hakir [Evliya Çelebi], Hamid Efendi Medresesi'nde *Molla Câmi* ve *Kâfiye'*yi Ahfeş Efendi hocamızdan okurken bu adı geçen Cinci, *İzzî Kitabı*'nı okurken Tanrı'nın hikmeti *Azîz* ismine mazhar düşüp bir günde izzet bulmuştu. Saadetli padişaha sürh-bâd ve gencü'l-arş dualarını okuyunca İbrahim Han düzeldi ve şeyhzâdenin ismi Cinci Hoca adıyla ünlü oldu. Ancak Hudâ âlimdir, ders arkadaşım olması cihetiyle biz biliriz ki davet ilminden asla bir harf bilmezdi. Ancak baht ve şansı bir zaman izin verdi. O da bukalemun renkli felek atlasında kumaşçılık edip sağa ve sola mekikler attı.

Sonunda Girit Adası'ndan feryat ile Kara Murad Ağa gelip yardım istediğinde padişah tarafından feryatçı Murad Ağa'dan bin kese, bu kadar şemâme amber, 70 sandık samur kürk ve iki haseki cariye istediler.

Hemen Murad Ağa bütün yeniçeri odalarına ve sipahi ağalarına haber etti. Sipahiler Atmeydanı'nda, yeniçeriler Etmeydanı'nda toplanıp ayaklandılar. "Allah Allah" diyerek

Atmeydanı'nda toplanıp Sultan İbrahim Han mazlumu sırça sarayda hapsettiler. Yerine oğlu Şehzade Mehmed Han'ı padişah edip bütün vezirler, devlet adamları bilginler ve salihler bîat ettiler. Mevlevî Derviş Mehmed Paşa veziriazam olup Kara Murad Ağa yeniçeri ağası oldu ve Ahmed Paşa firar etti.

Ertesi günü Ahmed Paşa'yı gizlenmiş olarak buldular. Koca Veziri katledip leşini Atmeydanı'na bıraktılar. Yanı sıra Oğlan Püzevengi lakaplı (---) Molla'yı parça parça ederek ölüsünü Ahmed Paşa'nın yanına bıraktıklarında bütün asker Ahmed Paşa'nın leşine kılıç üşürüp parça parça ettiler. Bütün yağını sızı hastalığına ilaç diye yağma ettiler.

Daha sonra Cinci Hoca'yı da katlettiler. Bütün musahiplerin kimini öldürdüler ve kimini ömür boyu sürgün eylediler.

Musahibe avratlardan Şekerpâre Bola'yı İbrim'e sürdüler. Diğer kadınları Eski Saray'a sürüp her birini bir vezire ve seçkine verdiler.

Ertesi gün sabahleyin Recep ayının 25. [15.08.1648] günü Sultan Mehmed Han'ı Eyüpsultan ziyaretine götürüp kılıç kuşattılar. Yine alay ile Edirnekapı'dan içeri gelip atası Fatih'i ziyaret edip "Şahin âşiyanında tünekler gibi" Hasoda'da karar etti. O arada,

"Bire, Sultan İbrahim sırça saraydan kurtulup hapisten kaçarak bostancıbaşı ocağına sığınmış, kulun bir kısmı yine İbrahim Han'ı istermiş" diye İstanbul içinde büyük bir söylenti ve çalkantı olup Atmeydanı'nda silahlı yüz binlerce adam toplandı. Bunun üzerine Abdürrahim Efendi'den fetva alarak Koca Vezir Kara Murad Ağa, Emir Paşa ve nice iş-erleri Hünkâr'dan ferman alıp sırça saraya toplandılar. Koca Vezir, Cellat Kara Ali'yi binlerce değnek vura vura sırça saraya koydu. Cellat Kara Ali *Bismillâh* deyip içeri girince mazlum İbrahim Han,

"Canım Usta Ali neye geldin?" der,

"Hünkârım cenaze namazı kılmaya geldim" deyip İbrahim Han'a sarılır.

İbrahim Han da gürbüz yiğit er, birbiriyle güreş ederken cellâdın bir yardımcısı da yetişip İbrahim Han'ın can evine bir diz bendi vurdu. İbrahim Han can havlinde iken Kara Ali kementle bağladı, çırağı da yardım etti. 1058 yılı Recep ayının 29. [19.08.1648] uğursuz gününde mazlum İbrahim Han'ı boğarak şehit etti.

Kara Ali'ye 500 altın verip "Durma hacca git" derler.

İbrahim Han'ın na'şını kefenleyerek Hasoda önünde yıkadılar. Divanhane önünde serviler altında cenaze namazına er kişi niyetine durdular. Bütün vezirler ve devlet adamları İbrahim Han'ın cenazesinde hazır oldular. Abdürrahim, şeyhülislâm idi, imam oldu. Mehmed Han da namaza geldi. Cenaze namazı kılındıktan sonra İbrahim Han'ın tabutu önü sıra ters eyerli atlar ve bütün vezirler siyah nikaplar örtünüp müezzinler *"Vahdehû lâ şerîke leh"* diyerek İbrahim Han'ın tabutunu amcası Mustafa Han'ın mezarına götürdüler. Amcası Sultan Mustafa Türbesi'nde, yanına defnettiler. IV. Mehmed Han, Osmanlı'ya müstakil padişah oldu.

Sultan İbrahim Han oğlu şanı yüce Sultan IV. Mehmed Han'ın saltanat yılları

Allah saltanat ve halifeliğini sonsuza kadar sürdürsün, âmin.

Tahta çıkışının tarihidir:

Cülûs-ı Han Mehemmed eyledi âsûde dünyâyı.

Diğer tarih,

Oldu Sultân Mehemmed Gazi cümle hâkandan a'del ü ekrem.

Sene 1058 [1648].

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Tahta çıkışı, 1058 Recebinin 18. günü [08.08.1648] Cumartesi idi. İkindi vakti saadetle taht sahibi padişah olduğunda yedi yaşına henüz ulaşmış idi.

Tahta çıkışı sırasında hazinede bir kızıl mangır kalmamış ve merhum Sultan Murad Han'ın din uğruna harcanacak yedi adet hazinesinden de bir habbe kalmamış idi. İmdi;

"Kula da cülûs inâmı (bahşişi) gerektir" diye şanı yüce Mehmed Han, babası zamanında hazineyi yok edenlerin yakasına yapıştı. Cinci Hoca malından 3 bin kese, maktul Hezârpâre Ahmed Paşa'dan 5 bin kese ve Şekerpâre'den bin kese, kısacası bunların benzeri yüzlerce yerlerden beş Mısır hazinesi tahsil olundu. 1058 Şaban'ının 5'i Salı günü [25.07.1648] 3.700 kese cülûs bahşişi verildi. Ardından 7 bin kese maaş verildi.

Bağdad'a yardım için henüz kapıya çıkmış 3 bin yeniçeri ve Girit'e yardıma yazılan 3 bin sipahileri hak etmedikleri halde cülûs bahşişine yeni mevâcibe kaydolundu. Onlar için de bin kese bahşiş aldılar. Bütün askerî sınıflar ihtiyaçtan kurtuldular. Devletinde bir bolluk oldu ki tabir olunmaz. Günden güne memleketin etrafının korunmasında olup yok edilen hazineleri tamamen yerine koyarak Osmanoğulları devletine düzen verdi.

1058 Şaban'ının 11'i Pazartesi günü [31.08.1648] bütün saraylara cülûs bahşişi dağıtıldı. Aşçı ve helvacılara bahşişleri noksan çıkıp bütün askerler ayaklanınca kilârcıbaşı azledildi, saray ağası kilârcıbaşı oldu.

Sultan IV. Mehmed Han'ın dış görünüşü

Gerçi tahta çıkışında (---) yaşında gayet zayıf ve ince bir çocuktu. Ancak gayet yetişkin, zeki, Aristo akıllı, sessiz sakin idi. Yaşı yirmiye ulaştığında avcılığa merak saldı. Açık havada dolaşmaktan dolayı dinçlik kazandı. Orta şişmanlıkta ve iri olup vücudu cüsseli, göğsü yerinde, omuzları geniş, sırtı enli ve belinden aşağısı uzun idi. Boyu, babasının boyu gibi uzundu. Pazuları kalın ve elleri arslan pençesi gibi genişti.

Yüzünün görünüşü güzeldi. Açık kaşlı, elâ gözlü, şirin sözlü ve aydınlık yüzlü idi. Görünüşünde, davranışında ve sözlerinde sanki bir sahip-kıran idi. Gerçekten yine şanları için bütün yıldızlar ilminde ve cifir ilminde "İbrahim Han oğlu Yusuf adlı bir padişah olup Yusuf güzelliği gibi olup kırân sahibi olup Doğuya ve Batıya velvele salıp bütün kâfiristana, reâyâ ve berâyâya, celâlî ve cemâlîlere vâveyla salıp Venedik ve Nemse ve Leh ve Çeh ve Rus ve Moskof diyarların harap edip Yusuf-sıfatlı gayretli bir padişah ola" diye bütün cifirciler böyle çıkarıp yazmışlar idi.

Tanrı'nın hikmeti bu Mehmed Han, anasından doğmazdan önce İbrahim Han,

"Eğer bir erkek evlâdım doğarsa, müjde edenden başka ilk kimi görsem evladıma onun ismini korum" diye söz vermişti.

Tanrı'nın hikmeti Hünkâr imamı Yusuf Efendi sabah namazını kılmaya varmıştı. Bu sırada Kızlar Ağası, Mehmed Han'ın doğumu müjdesini getirince Hünkâr imamı Yusuf Efendi görünmüş, hemen İbrahim Han,

"Vallahi şehzademin ismini Yusuf kodum, zira ilk sözüm böyledir ki ilk gördüğüm adamın ismini koyayım. Tanrı'ya şükür böyle insanların kendisine uyduğu, büyük bir âlim kimseyi gördüm" deyip ismini Yusuf koydu. Bahtı açık şehzadenin kulağına ezanı da Yusuf Efendi okudu. Bu hâl üzere yedi saat ismi Yusuf oldu. Daha sonra musahibeler padişahın kanına girerek,

"Yusuf kul ismidir, meymenet yoktur, ismi Mehmed olsun" diye rica edince Mehmed dediler. Ancak ilk başta, kulağına ezan okunduğunda Yusuf ismiyle isimlenmiş idi. Tanrı'nın hikmeti cifircilerin çıkarımları üzere ilk başta ismi Yusuf olmuştu. Allah'ın emriyle Yusuf yüzlü cihanın sevgilisi şanlı bir padişah oldu. Sakalı az, bıyığı çok, iyi ata biner, avlanmaya ve savaşa düşkün, gayretli bir padişah idi.

Zamanında olan veziriazamları bildirir

Cülûs gününde yeni vezir **Mevlevî Koca Derviş Mehmed Paşa** (---) asıllı, güzel huylu bir adamdı. Daha önce vezirlik ve defterdarlıktan uzaklaştırılmış ve Mevlevîhane'nin bir köşesine çekilmiş idi. Tahta çıkış günü sadrazam ettiler. Sonra devletin gelir ve giderlerine düzen vereyim diye çok çalıştı, hak etmeyen kimselerin maaşlarını kesti. Devlette öyle dindar, tedbirli, hizmet eden bir veziri azlettikten sonra Malkara'ya sürdüler ve orada boğarak şehit ettiler. Ancak ebedî makama ulaştı.

Sonra yerine (---) tarihinde **Kara Murad Paşa** veziriazam oldu. Yeniçeri Ocağı'nda yetişmiş Arnavut asıllı biri idi. Bu da selefi Koca Vezir gibi bir Donanma-yı hümâyûn ile Girit Adası'na asker gönderip kâfirlerin Akdeniz'de ödleri patladı, elleri vilâyetleri yerle bir oldu. Bu da (---) ay sadrazam oldu. Hazineden çok mal sarf ettin diye görevden uzaklaştırıldı.

Efendimiz **Melek Ahmed Paşa** (---) tarihinde (---) ayının (---) günü sadrazam oldu. İstanbul toprağında Tophane semtinde doğmuş. Üç yaşına geldiğinde Abaza diyarında (---) adlı aşirette süt annesinin yanında büyüdü. 15 yaşında bu hakirin annesiyle birlikte Sultan Ahmed'e hediye getirmişlerdi. Melek'i Harem-i Hâss'a almış ve annemizi babamıza hediye etmişti. Bu hakir ondan doğmuşuz. Melek Ahmed Paşa'nın babası, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın kapıcılar kethüdası olup Gence, Şirvan, Şamakı ve Demirkapı seferlerinde beraber bulunmuş ve 140 yaşında ölmüştür.

Daha sonra Melek, Murad Han'a silahdar ve musahib olup Bağdad'ın fethi günü Diyarbakır Eyaleti vezirlikle verildi. Osmanoğullarının bütün yüksek mansıplarına üçer dörder kere, (Mısır ve Budin'den başka) tayin oldu. Sonunda gün görmüş, iş bilir, dindar ve yiğit bir vezir olduğundan sadrazam ettiler.

Girit Adası'na 3 bin sipahi ile defterhaneyi Deli Hüseyin Paşa'ya vezaretle, bir tuğ da Bıyıklı Mustafa Paşa'ya gönderip Girit'e yardım etti. Akdeniz'e benzeri görülmemiş bir Donanma-yı hümâyûn çıkarmıştır. O büyük yardım Girit Adası'nda kumandan Hüseyin Paşa'ya varınca Marko Zavil'in pis askerlerini Hüseyin Paşa bozguna uğratarak Seline Kalesi ve Resmo Kalesi'ni fethetti ve İstanbul'a müjdeciler geldi.

(---) ayında Hüsamoğlu Ali Paşa'yı kaptan paşa edip 300 parça kalyon kadırga ile bir Donanma-yı hümâyûn da çıkarmıştır ki sanki Kılıç Ali Paşa donanması idi. Akdeniz'de kâfirler ile bir kere elleşip kâfirler bozguna uğramışlar ve akşam vakti olunca kâfirler kaçmışlardır. Donanma-yı hümâyûn Kara Foçalar Limanı'nda demir atıp bütün asker dışarı bağ ve bahçelerde zevk ve eğlenceye dalmışlardı. Şafak vaktinde kâfirler habersiz donanmayı bastılar. Bütün askerler dışarıda ve bir kısmı da rahat uykusunda iken kâfirler ateş etmeye başladılar. Bütün gemileri ateşe verdiler. Kalan asker karaya çıktı. 40 parça kadırga ve 11 adet kalyonları yedeğe alıp diğer kalyonlarımız cenk ede ede 20 parça kâfir gemilerini helâk etti. Her biri bir tarafa kaçıp donanmamızın yenilgisi haberi geldi.

Sonra paşa mührü saadetli padişaha teslim etmek isteyince kendisine padişah tarafından sert azar ve uyarı geldi ve yine mühür kendisinde bırakıldı. Senelik 700 kese vezir hâssını Bâb-ı Hümâyûn'a teslim etmeyi kanun haline getirdi.

Melek Ahmed Paşa'nın azlinin sebebi: Azak Kalesi'nde kul ayaklandı. Ağalarını ve bazı çorbacılarını parçalayıp maaş için İstanbul'a feryatçılar gönderdiler. Ancak mevsim kış olduğundan paralarının denizden gitmesi mümkün olmadı. 300 kese kuruşu altın edip ulaklar ile karadan Kırım'a, Kırım'dan Azak'a göndermek için bu 300 keseyi İstanbul esnafına dağıttılar. Bu arada Defterdar Emir Paşa, Kudde Kethüda ve Gümrük Emini Hasan Çelebi Müslümanların hazinesinden kalmış Diyarbakır bezi, kırmızı ve sarı sahtiyan ve aktar şebine benzer eşyaları da sanat sahiplerine dağıttılar.

Onu gördük, bir sabah Atmeydanı'ndan beri bir "Allah Allah" sesi koptu. Bütün esnaf silahları ile Bâb-ı Hümâyûn önüne gelip,

"Padişahımıza Defterdar Emir'den, vezir kethüdası Kudde Kethüda'dan ve gümrük emininden feryadımız vardır" diye bağrıştıkları Padişah'ın kulaklarına ulaşınca Padişah üç kere Melek Paşa'yı huzuruna davet etti. Paşa mührü verip,

"Umum içre gitmek büyük hatadır ve tehlikedir" diye padişah huzuruna gitmezdi. Sonunda dördüncü kere Kapıcılar Kethüdası İbrahim Ağa ile Hasodabaşı gelip,

"Ya padişaha gelip cevap verin, yahut mührü geri verin" dediler. Paşa can ve baş üstüne deyip mührü kapıcılar kethüdasına teslim edip birer kese altın ve birer samur elbise verilerek kendisine Silistre Eyaleti sadaka olundu. (---) senesi Ramazan'ının (---) günü sadrazamlıktan azledildi ve İstanbul dışında Topçular adlı sarayında yerleşti.

Siyavuş Paşa veziriazam oldu. Abaza ırkından idi. Sultan Murad Han'ın çukadarlığından kaptan paşa oldu. Mısır'dan başka bütün yüksek makamlara gelerek sadrazam olduğunda herkesten güçlü olmak düşüncesinde olup önce efendisi Sultan Murad Han'ın annesi Kösem Valide'yi Kızlar Ağası Div Süleyman Ağa eliyle saçıyla boğarak şehit eylediler. Yeniçeri Ağası Kara Çavuş'u, Kul Kethüdası Çelebi Mustafa Ağa'yı, Bektaş Ağa'yı, Sarı Kâtib'i ve nice iş erlerini katletti. "Herkesten melik veziriazam oldum" der iken elli dördüncü günü adı geçen Kızlar Ağası Div Süleyman Ağa, kudurmuş dev gibi Siyavuş Paşa'nın çehresine bir Firavun sillesi vurdu.

"Ver mührü bire sefih oğlan" diye mührü alıp **Gürcü Mehmed Paşa**'ya verdi. (---) yetişmiş, Hotin Seferi'nde cebecibaşı olmuştur. Beylerbeyi ve vezir olarak zapt etmediği mansıp kalmamıştır. Bu da büyük bir donanma çıkarıp Girit'e

2 bin yeniçeri ve 3 bin sipahi yazarak yardım gönderdi. (---) sene halk ile karışıp iyi geçinirken "bunaktır" diye azledildi.

Tarhuncu Ahmed Paşa, veziriazam oldu. Musa Paşa ve Hezârpâre Ahmed Paşa'ya da kethüda olup sonra Diyarbakır'ı müsellimi zapt ederken Mısır verildi. (---) asıllı idi. Mısır'da kubbe altında adaleti meşhurdur. Bu da Girit'e donanma (---) kula aylıklarını tamam olarak verirken "devlet haini" diye bahane edip padişah divanından kaldırıp o an katlettiler.

Yerine kaptan olan **Bıyıklı Derviş Mehmed Paşa** sadrazam oldu. Osman Han'ın Kızlar Ağası Mustafa Ağa kullarından idi. Çerkez asıllı, tedbirli ve yiğit bir vezir idi. Osmanoğulları devletinin işleriyle ve halkın sorunlarıyla uğraşırken Tanrı'nın hikmeti felç hastalığına yakalandı. Altı ay süren yatalaklığı sırasında mühür yine kendinde dururdu ve Melek Ahmed Paşa Kubbealtı'nda kaymakamlık ederdi. Sonunda (---) sene vezirliğinde felç hastalığına çare bulamayıp öbür dünyaya göçtü.

Yerine **Melek Ahmed Paşa** tekrar sadrazam oldu. Ancak Melek Paşa yedi saatte bütün âlimler ve salihler ile toplanarak görüştü, mührün İpşir Paşa'ya gitmesini daha uygun gördüler.

Ahmed Paşa'nın görüşüyle mührü Halep'te **İpşir Mustafa Paşa**'ya gönderdiler. Erzurum'da celâlî olan Abaza Paşa'nın aşiretinden ve akrabası idi. Revan Seferi'nde Sultan Murad Han'ın imrahoru idi. Nice yüksek mansıpları zapt etmiş, Varvar Ali Paşa'yı bozguna uğrattığında nam sahibi olmuştu. Sadrazamlık mührü kendine gittiğinde Melek Ahmed Paşa İstanbul'da kaymakamı olup veziriazam gibi yönetimde bulunurdu. İpşir'e mühür varınca kabul etti, ancak İstanbul'a gelmeyerek İran taraflarında bir iş açmak için Kürtlere haber gönderdi,

"Barışa aykırı bir iş edesiniz" diye başına 100 bin asker toplayıp,

"Kızılbaş'ın isyanı vardır" diye saadetli padişaha haberi gelince asla bakılmadı. Voynuk Ahmed Paşa'dan boş kalan Ayşe Sultan'ı verip,

"Elbette Âsitâne-i saadetime gelesin" diye nikâh müjdesiyle ferman gitti. Zorunlu olarak "*Allah'a tevekkül ettim*" diyerek menzilleri kat ederek ve merhaleleri uçarak yedi ayda İstanbul'a geldi ve Üsküdar'da karar edip padişaha gitmedi.

Sonunda saadetli padişah tarafından kızlar ağası ve Şeyhülislâm Ebu Said Efendi Üsküdar'da Salacak İskelesi'ne, oradan Ayşe Sultan Sarayı'nda İpşir Paşa'ya geldiler. Bir samur kürk ve bir mücevher hançer getirip,

"Buyurun sizi İstanbul'dan saadetli padişah ister" dediklerinde İpşir'i karşılamaya çıkan Melek Ahmed Paşa'yı, Koca Nişancı Paşa'yı, Dellâl Mustafa Paşa'yı, Defterdar Moralı Mustafa Paşa'yı ve ulemadan nice kimseleri nezaketle bölükbaşılarına teslim etti ve bunları rehin olarak alıkoydu.

İpşir Paşa bostancıbaşı kayığıyla Sarayburnu'nda saadetli padişahla buluşup yine samur elbiseler ile mutlu olup güzel sohbetten sonra yine Üsküdar'a geçince yüz kurban kesti. Ertesi günü İstanbul'a geçmeyip yine geriye dönmek sadedinde olduklarında alay (tören) için karşılamaya çıkan yeniçeriler o gün korkularından hep birlikte İstanbul'a geçtiler. Kaptan Murad Paşa da baştardayı tersaneye getirip yattılar.

Kısacası İpşir'in basireti bağlanıp kendisi baştardaya bindi. 80 bin askeri de İstanbul'a geçip büyük bir tören ile Eyüp'ten ve Edirnekapı'dan Ayşe Sultan Sarayı'na girerek saadetli padişaha varıp,

"Padişahım Kızılbaş'ın hareketi olduğundan İstanbul'a yedi ayda gelmemin sebebi odur. Gerektir ki padişahım Melek Ahmed Paşa lalana Van Eyaleti'ni versin. O taraflarda öyle bir iş görmüş mühürden azledilmiş şanı yüce bir vezir lâzımdır" deyince, padişah buyururlar ki,

"Ya lala, öyle bir ihtiyar veziri öyle gelirsiz eyalete atmak reva değildir" dedi. İpşir:

"Hayır padişahım iyi eyalettir, ben bir kere Van Eyaleti'ne mutasarrıf olmuşum, 27 sancağı vardır. Senelik 100 bin kuruş hâsıl olur" deyince,

"İhsanım olmuştur, berat emrin gönder" deyip ferman eder.

Ardından İpşir, sarayına gelip bir kapıcıbaşı ve on çavuş ile Van emrini getirir. Paşa derhâl padişah emrini okur. İçindekinin ne olduğunu anlayınca padişah emrini başı üstüne koyarak "Emrederler" der. Ağa'ya üç kese kuruş, bir samur kürk ve on çavuşa ellişer kuruş verdi.

"Buyurun sultanım bu an Üsküdar'a geçin" diye ısrar ettiler. Sabit-kademli Paşa ayak direyip dışarı çıkmadı ve beş gün İstanbul'da hazırlıklarını görüp bekledi. Beşinci gün İpşir padişaha varıp,

"Hünkârım, Ahmed Paşa lalan emrine itaat etmeyip Van'a gitmeyip durur, elbette padişahım öldür" diye ısrar eder. Derhâl padişah bir haseki gönderip,

"Buyurun sizi saadetli padişah ister" dediler. Melek Paşa hemen padişahın huzuruna vararak selâmdan sonra ayak üzere durur. Hemen saadetli padişah,

"Lala ben sana Van Eyaleti'ni ihsan eyledim, niçin gitmezsin?" deyince,

"Padişahım ihsan eylediğinden sonra niçin gitmem, yüzüm üzere iki evli bir köy ise de giderim" dedi. Padişah,

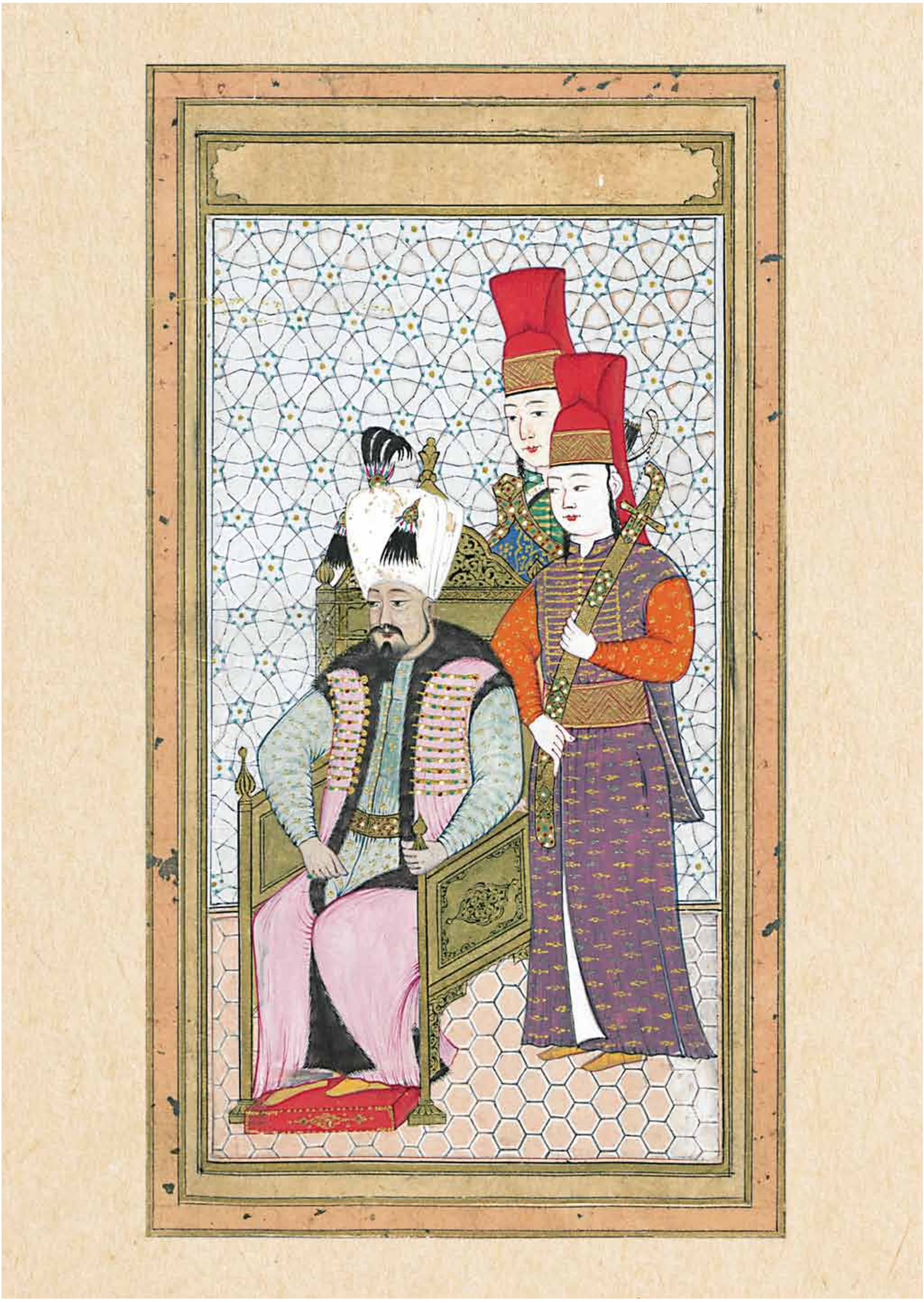
"İpşir lalam bir kere Van'a hâkim olmuş, 100 bin kuruş hâsıl olur" dedi. Hemen Melek Paşa,

"Padişahlar huzurunda ve bütün dinlerde yalan haramdır. İşte lalana yüz yüze söylerim. 150 adam ile bu İpşir Paşa lalanın Van'a vardıkta kale kapılarını kapayıp kaleye komayarak zalimsin diye reddettiler. Zira serhat boyunda verimsiz bir yerdir, 200 adamla varmaya tahammülü yoktur. Cevz-i madûdu 7 bin kuruştan başka bir iradı (geliri) yoktur. O vilâyete beni hakaret için gönderip padişahıma yanlış anlatmışlar" deyince hemen padişah divit kalem getirterek kutlu kendi yazılarıyla,

"Üsküdar'dan Mısır'a, Bağdad'a ve Erzurum'a varıncaya kadar bütün Anadolu vilâyetlerinin yüksek mansıplarının azil ve tayinleri elinde olup Van üzere serdar-ı muazzamımsın" diye bir yarlığ ile harcırah 5 kese altın, 100 katar deve, 100 katar katır ve bir padişah çadırı ihsan edip iki samur elbise hediye ederek,

"Yürü Allah âsân getire, tuğra çeker vezir-i serdarımsın. Ardından İnşaallah ben de lalam ile o taraflara gelirim" deyince İpşir Paşa üzüntüsünden sapsarı kesilip yürüyen ölüye döndü. Melek Paşa yer öper gibi olup padişaha hayır dualar etti. Sarayına gelmeden Sarayburnu'ndan bostancıbaşı kayığına bindi. Hazır olan bütün askeri de 150 parça kayıklara binip Üsküdar'daki Kaya Sultan Bahçesi'ne geçerek karar etti.

Tam bir hafta ihtiyaçlarımızı görüp Paşa Van'a yola çıktı. 117 günde Van'a büyük bir tören ile girerken İstanbul'dan Yıldırım adlı kapıcı yıldırım gibi yetişip İpşir Paşa'nın öldürülmesi haberini getirdi.

IV. MEHMED / İÜNK, T. 9365, y. 18b

İpşir Halep'ten katli gününe gelinceye kadar (---) ay sadrazam oldu. Gayet salih ve dindar adam idi. "Kahve haramdır" diye süt ve baharatlı şerbet içip bir candan kırk elli bin kuruş alırdı, zira büyük topluluk sahibi idi.

Bundan sonra ikinci defa **Kara Murad Paşa** veziriazam oldu. Kul ile iyi geçinemediğinden dolayı sadaretten alınıp Şam Eyaleti verildi. Hama'da Arnavut Mehmed Paşa Sarayı'nda hastalanıp orada öldüğünde Arnavut Paşa kendi türbesine Murad Paşa'yı gömer. Zira Arnavut Paşa, Murad Paşa sadaretinde bu türbeyi yaparken Arnavut Paşa'nın bir kapıcıbaşısı Murad Paşa'ya hediyeleri teslim ettiğinde Murad Paşa:

"Arnavut Paşa ne kârdadır (ne işle meşguldür)" deyip ağadan sorduğunda ağa,

"Sultanımın hayır duasına meşgul olup ihtiyar olduğundan hâliyle kendi için bir türbe yapıyor" der. Murad Paşa,

"İnşaallah o türbe ona nasip olmayıp ben o türbeye bir kara domuz gömdürürüm" diye konuşur. "Halkın dili, Hakkın kalemidir".

Kara Murad Paşa'nın bu sözü Hama'da Arnavut Paşa'ya gelince,

"Belki bu türbeye kendisini gömeler" der.

Tanrı'nın hikmeti yine öyle olup Kara Murad Paşa'yı anılan türbeye Arnavut Paşa gömdü. Bu sözler pek çok kişinin bildiği destan hâlini almış sözlerdir.

Sonra **Silahdar Süleyman Paşa** veziriazam oldu. Sultan İbrahim'in silahdarlığından 1056 senesinde Erzurum Eyaleti ile nasiplenip mutasarrıf olmadığı yüksek mansıplar kalmadı. Daha sonra (---) tarihinde sadrazam olup büyük donanmalar ile Girit Adası'na ve dört taraftaki sınır boylarına yardımlar gönderip uyanıklık üzere hareket ederdi. Malatya'da doğmuş ve Harem-i Hâs'da yetişmiştir. Yumuşak huylu, hoş tabiatlı yiğit bir vezir idi. (---) vezirlik edip (---) bahanesiyle görevden uzaklaştırıldı.

Yerine **Zurnazen Mustafa Paşa** veziriazam oldu. Arnavut asıllı olup Harem-i Hâs'da yetişmişti. (---) lıktan (---) Melek Ahmed Paşa vezirliğinde defterdar olup aç gözlülüğünden azlolunmuştu. Nice derecesi düşük eyalet ve sancaklara hâkim olmuştu. "Aç gözlü mahrum olur" sözü uyarınca bir saat yani bir an çaşnısı helâl lezzetini görmesi için mührü verip lezzeti dimağını kokulandırmadan bir saatte mührü aldılar.

Sipahi Mehmed adlı haseki mührü **Deli Hüseyin Paşa**'ya, Girit Adası'na getirdi. Menekşe adlı yerde haseki Girit'e haseki geçmek üzere iken İstanbul'dan bir haseki dahi gelip mührü geriye dönderdi.

Mührü Özü Eyaleti Beylerbeyi **Siyavuş Paşa**'ya gönderdiler. (---) tarihinde ikinci defa Siyavuş Paşa veziriazam oldu. O an Melek Ahmed Paşa'yı Van'dan azledip,

"Âsitâne-i Saadet'te bilece olalım ve bilece ölelim" diye mektupları ve emirleri geldi. O sert kışta Van'dan Erzurum'a güç ile gelip kıştan kıyametten kapanıp kaldık.

Allah'ın hikmeti İstanbul tarafında Siyavuş Paşa hasta olup (---) günden ölünce Defterdarzâde Mehmed Paşa'ya,

"Sen Siyavuş Paşa'ya En'am okutup katlettin" diye öyle yiğit bir veziri zalimler haksız yere boğarak şehit ettiler.

İki vezirin ölüm haberi ile **Boynueğri Mehmed Paşa**'nın vezirliği haberi Erzurum'a geldi. (---) tarihinde mühür Âsitâne'den (---) Boynueğri Mehmed Paşa'ya gidip Haydar Ağazâde kaymakam oldu. Boynueğri'den, Melek Ahmed Paşa'ya Erzurum'da emirler gelip İstanbul'a çağırıldı. Boynueğri İstanbul'a tören ile girip Kaymakam Haydar Ağazâde'ye Özü Eyaleti verildi.

Melek Ahmed Paşa İstanbul'a gelince saadetli padişahla buluşup kubbe veziri olduğu gün Haydar Ağazâde'nin hakkında ferman çıkıp Silivri Kalesi'nde Silistre'ye gitmek hazırlığında iken öldürüldü.

Boynueğri, Melek Ahmed Paşa'ya o saat Özü Eyaleti'ni bedava verdi. Hacıoğlupazarı'na vardığımızda Boynueğri'ye açgözlülük isnat edildi. (---) sadâretinden sonra 1067 [1657] tarihinde **Köprülü Mehmed Paşa** bağımsız sadrazam oldu.

Osmanoğulları devletine velvele salıp Anadolu'da celâlî ve cemâlî adıyla 400 bin adam, 17 vezir, 41 beylerbeyi, 70 sancakbeyi, üç molla ve bir cifirci Şeyh Sâlim Mağribî'yi katletti. Osmanoğulları devletinde gelir ve gideri dengeleyip üçer yıllık tedâhülü kaldırıp nice yerleri fethetti. Yıldız bilimciler ve falcılar bu Köprülü'ye sahib-hurûcdur derlerdi.

Rumûz-ı kelâm *"Alî ka'b ismuhu Cisrî ve beyne halk ismuhu Küfrî ve min indillah kutb-ı aktâb velî-i sahîh kâmetî"* Köprülü Mehmed Paşa hakkında bulmuşlardır ki *"ka'b"* ve *"Mehmed"* lafzı doksan ikişerdir, Cisrî'den kasıt Köprülü Mehmed'dir.

Kısacası Osmanoğulları devletini düzetmiştir. (---) sene veziriazam olup (---) tarihinde (---) öldü. Cenazesini İstanbul'a getirip Tavukpazarı yakınında türbesine gömdüler.

Köprülü Mehmed Paşa, Arnavut asıllı, İslâm dini için inatçı, tahsil eden ve hâkim idi. Harem-i Hâs'da yetişmiş, Hüsrev Paşa Harem'den yeniçeri ağalığı ile çıktığında bu Köprülü Mehmed Paşa içerden birlikte çıkıp hazinedarı olmuştu. Bağdad seferlerinde, Abaza seferinde ve bu kadar zaman sadrazamlığında tedbirli, hep hazinedar Köprülü idi.

Sonra Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu **Fâzıl Ahmed Paşa** veziriazam oldu. Babası gibi kan dökücü olmayıp adaletli, gazi, erdemli ve Allah yolunda cihat eden tedbirli ve Aristo akıllı, vakar sahibi bir vezir idi. Sivas Eyaleti'nde Köprü adlı kasabada doğdu. Önce ilmiye sınıfında idi. Bursa'da kendisine önce Erzurum Eyaleti, sonra Şam verildi, ardından İstanbul'da kaymakam ve sonra veziriazam oldu. Babadan oğula ilk defa mührün miras değmesi bunlardan kaldı.

Nice fetihlerden sonra Kandiye Kalesi'ni ve Kamaniçe Kalesi'ni fethedip (---) sene sadrazamlıkta saygın ve keremli olup (---) tarihinde Edirne ile Tekirdağı arasında Karabüber adlı adamın çiftliğinde ecel şerbetini içti. Cenazesini İstanbul'da babası Köprülü Mehmed Paşa'nın yanına gömdüler.

Yerine Edirne Kaymakamı **Kara Mustafa Paşa** veziriazam oldu. Yine Köprülü'nün hareminde yetişip büyük imrahor, Silistre valisi, kaptan paşa ve kaymakam olup (---) tarihinde Edirne'de veziriazam oldu. Merzifon şehrinden bir sipahinin oğludur. Ancak gayet gözü pek, ileri görüşlü, akıllı ve bilgili bir vezirdir.

Sultan Mehmed Han'ın zamanında olan eyalet vezirlerini bildirir

Tahta çıktığı gün sipahi ve yeniçeri birbirleriyle Atmeydanı'nda büyük cenk oldu. Yeniçeriler sipahileri bozguna uğrattılar. Minarelerde kuşluk vaktinde "müezzinim"

diye ezan okuyan sipahileri ve cami içinde Kur'an okuyanları tamamen öldürüp leşlerini arabalar ile taşıyarak Ahurkapı'dan denize dökünce Allah'ın büyüklüğü ile denizde dalgalar coştu. O saat Haydar Ağazâde Mehmed Paşa donanma ile Sarayburnu'ndan içeri giremedi. Nice kadırgalar bir tarafa düşüp parça parça oldu ve çok miktarda adam boğuldu. O gün Mehmed Han silahdarlıktan Murtazâ Paşa'ya ilk defa vezirlik ile Şam verildi ve Diyarbakır'dan Melek Ahmed Paşa'ya Bağdad verildi. Zileli Çavuşzade Mehmed Paşa'ya Kudüs, Emir Paşa'ya Mısır verilip Haydar Ağazâde'nin Mısır hapsinden bırakılması ferman olundu ve Nogayoğlu'na Halep ihsan olundu. Hamalı Arnavut Mehmed Paşa'ya Trablus verildi. Basra, Efrâsiyâboğlu Hüseyin Paşa'da bırakıldı. (---)

..... (2 satırlık yer boş).....

Sultan Mehmed Han'ın zamanında olan kubbe vezirleri

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Devrinde olan vezir kaptan paşaları

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Zamanında olan defterdarları

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Saltanatı zamanında olan vezir nişancı paşaları

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Meşhur beylerbeyileri

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Adaletli devrinde olan sancakbeylerini

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Saygın evlatları olan şehzadeleri:

Şehzade Mustafa Han'ın doğum tarihi:

Hazret-i Hân Mehemmed-i Râbi'
Tavvelallâhu ömrehu ebedâ
Şâni-yâ sûret-i mu'ammâda
Nazm-ı târîh buldu semt-i edâ
Yazdı levh-i burûc üzre felek
Enbetallâhu nebâten hasenâ

Sene 1071 [1661].

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Mutlu zamanlarında olan şeyhülislâmları

..... (3.5 satırlık yer boş).....

Devirlerinde olan Rumeli kadıaskerleri

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Halifeliklerinde olan Anadolu efendileri

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Adaletli hükümlerinde olan İstanbul mollalarını

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Devirlerinde olan sultan imamları

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Eflâtun-ı İlâhî ilmiyle işgören hekimbaşıları

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Yıldızlar ilminde rasad sahibi müneccimbaşıları

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Sultan Mehmed Han devletinde şeyhleri

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Adaletli zamanlarında yaptırdıkları imaretleri açıklar:

Önce Ümm-i Dünya (Dünyanın Anası) Mısır'da Defterdar İbrahim Paşa Kademü'n-Nebî adlı dinlenme ve ziyaret yerinde bir cami yapıp sevabını Sultan Mehmed Han'a bağışlamış, kıble kapısı üzere talik hattıyla Zeki Çelebi güftesiyle tarihleri Sultan Mehmed adına yazılmıştır. Tarih:

Dua edip dedi itmâmına Zekî târîh
Yerinde cami-i âlî esâs bî-hemtâ.

Sene 1074 [1663-64].

Çamlıca kasrının tarihi,

Dedim ey Evliyâ Çelebi bu kâha târîh
Mübârek ola kasrın pâdişâhım.

Sene (---).

Sütlüce kasabası yakınında Karaağaç Bahçesi köşkünün tarihi:

Dediler Evliyâ bu câya târîh
Zehî kasr-ı ser-efrâz-ı hümâyûn.

Sene 1083 [1673].

Edirne yakınında Akpınar Kasrı tarihi:

Görünce Evliyâ Çelebi târîhini der
Latîf şâhâne eyvân oldu kasr.

Sene 1082 [1672].

Adalet kasrı, yandıktan sonra yapılmasının tarihi:

Evliyâ itmâmına târîh dedi
Kasr-ı dîvân oldu şâhâne latîf.

Sene 1083 [1673].

Zaranta Kalesi'nin yapılış tarihi: (---) (---) (---)

..... (6.5 satırlık yer boş).....

Cem mertebeli padişahın bizzat kendilerinin bulunarak yaptıkları savaşları ve serdarları tarafından yapılan fetihleri ve savaşları mümkün olduğu kadarıyla bildirir

Tahta çıkışının başında Atmeydanı'nda sipahi eşkıyası baştan başa ateş saçan kılıçtan geçtiler. Yine o ayda Anadolu diyarında (---) adlı yerde Celâlî Kara Haydaroğlu bozguna uğratılarak bütün pis askerleri katledildi. Elebaşıları olup ortadan kaldırılmaları şart olanlar ile Kara Haydaroğlu adlı celâlîyi Türkmen Ağası Kara Abaza Hasan Ağa yakalayarak İstanbul'a, Mevlevî Koca Vezir huzuruna getirdi. Biraz konuştuktan sonra gördüler ki kurşun yarasından uyluğu

parça parça olup ilaç fayda etmez. O an aman vermeyip hamal beygirine tazim ile bindirdiler. Asesbaşı ve subaşı adamları ile Haydaroğlu'nu siyaset divanına getirip beygir üstünde iken Parmakkapı'da asıp altındaki sehpayı çektiler. Haydarzâde darağacında üç gün asılı kaldı. Üç günden sonra pis leşini denize attılar, orada balıklara yem oldu. Yine o kutlu yılda,

Cezayir vilâyetinde Emir Paşa eliyle yapılan Mahallat fethi: Bölge Arapları Cezayir Kalesi üzerine gelirken Cezayir gazileri Çöl Araplarına karşı çıktılar. 20 bin çıplak Arapları kılıçlara yiyecek edip sevinç haberleri geldi. Yine bu senenin sonunda,

Gürcü Nebî ve Katırcıoğlu'nun Vezir Kara Murad Paşa eliyle bozguna uğratılması: 80 bin asker ile Gürcü Nebî adlı eşkıya isyan etti. Eli vilâyeti ta Üsküdar'a gelinceye kadar yağmalayıp zulmederek Bulgurlu ve Çamlıca adlı yerde çadır ve çergesiyle karargâh kurdu, 70 adamın öldürülmesini ve Halep Eyaleti'ni isteyip cenge hazır durdu.

Beri taraftan denizler gibi asker dalga dalga ve bölük bölük olup Defterdarzâde Mehmed Paşa ordunun öncüsü oldu. Çamlıca altında büyük bir savaş oldu. Murad Paşa da 70 yerden bütün beylerbeyiler davullarını döverek yardıma yetişti. Dört saat boyunca büyük bir savaş oldu. O an Tanrı'ya hamdolsun bütün celâlîler bozguna uğrayıp dağlara kaçtılar. Artlarınca İslâm askeri kovarak, kırarak zaferle İstanbul'a geldiler. Sonra 1059 [1649] tarihinde,

Şam'da iyi nam sahibi Kara Murtaza Paşa eliyle Dürzîlerin bozguna uğratılması: Daha önce Safet hâkimi Tabanıyassı Yavaşca Mehmed Ağa ve Nalband Ali Ağa, Safet hâkimiyken beşer yüz kese mallarından bin kese mal Dürzî şeyhleri üzerinde kalmıştı. Padişah emriyle Murtaza Paşa Şam Eyaleti'yle anılan malı tahsil etmeye çadırıyla ve 70 bayrak askeriyle Dürzî üzerine çıkıp Nakura adlı boğazda büyük bir cenk oldu. Bütün Dürzî, Teymani ve imansızlar bozuldular. Daha sonra Murtaza Paşa pervasızca bin kese yerine 3 bin kese tahsil edip İstanbul'a gönderdi. Hakir o sene Mısır'a Hacca gitmek için Şam'a geldiğimizde bu gazada bulunmuştuk. Kırık dökük o gazaya tarihtir:

Lafzen ve ma'nen dedim Evliyâ bir nâm içün

Sene elli dokuz târîhidir oldu gaza.

Sene 1059 [1649].

Daha sonra Girit Adası'nda Serdar Deli Hüseyin Paşa eliyle Seline Kalesi ve Retime Kalesi fethi ve Pençpirimoğlu'nun bozguna uğraması, Apo Koron Kalesi ve İsfakiye Kalesi fethi, sene 1060 [1650].

Daşnık Emirza ve birlikte Celâlî Hanefi Halife'nin (---) tarihinde bozguna uğratılmaları: Bu celâlîler, kendilerine Türkmen ağalıkları ihsan olunmadığından Veziriazam Melek Ahmed Paşa'ya gücenerek Üsküdar'dan hayli asker topladılar ve Anadolu'yu yağmalamaya çıktılar. Hersek Dili'nden denizi geçip rastgeldikleri kervanları yağmalayarak Lefke ile Söğüt adlı kasabalar arasında çadırlarını kurmuşlardı. Hemen Melek Ahmed Paşa, Bektaş Ağa, Yeniçeri Ağası Kara Çavuş ve Kul Kethüdası Çelebi Mustafa Ağa askerleri yetişip şafak vaktinde âlem gayriden habersiz iken bu ağyarlara (yabancılara) Allah deyip kılıç çaldı. Gerçekten ansızın basılıp yiğitçe savaşıldı. Gece baskını yapan vezir askerinden hayli namlıca yiğitleri toprağa saldılar.

Sonunda onlar da kurtulmayıp kılıçtan geçtiler. Kılıç artıkları ise dağlara kaçtı. Ancak murdar liderleri olan Daşnık Emirza ve Hanefi Halife adamları ile birlikte esir edilerek İstanbul'a götürülürken Bostancıbaşı Köprüsü adlı yerde padişah emri gelince hepsi öldürülerek kelleleri Bâb-ı Hümâyûn önünde yuvarlandı. Hakkın işi o gece Hanefi Halife kellesinin üzerine nur yağdığını yüzlerce adam görmüştür. Ve on yedi günden ayaklanma olup Allah Allah sesleri ile Melek Ahmed Paşa azledildi ve Özü Eyaleti verildi.

Ve Kaptan Çavuşzâde Mehmed Paşa eliyle (---) tarihinde Girit Adası'nda (---) kalesi fethedilmiş, yine aynı kaptan eliyle kâfir donanması bozguna uğratılmış ve üç parça kâfir kadırgası ve kalyonu alınarak İstanbul'a gelinmiştir.

Mehmed Giray Han eliyle (---) tarihinde **Kazak-ı Ak vilâyetine çapkun, İşçerez şehrine ve İlvov Sahrasına baskın:** Bu sevinçli seferde rüzgâr gibi esen ve düşman avlayan Tatar, 150 bin tutsak ile hesapsız ganimet malları almışlardır. Yine bu yılda,

Kalgay Sultan Mehmed Giray Han eliyle Boğdan vilâyetinin yağmalanması: Boğdan ülkesinin uğursuz başkenti olan Yaş şehri, ta Fohşan'a, Hotin'e ve Seçova'ya kadar Boğdan vilâyeti ateşe verilip 50 bin esir, bir milyon at ve sığır, sayısız, hesapsız koyun ve keçi yağmalanmıştır. Diğer kumaşların ve kap kacak cinsinden olan şeylerin hesabını Allah bilir.

Melek Ahmed Paşa eliyle 1061 [1651] tarihinde Varna Kalesi'nde Kazak gemilerinin yenilmesi: Karadeniz kıyısında Varna Kalesi'ni ve Balçık kasabasını 70 parça şayka ile uğursuz Ruslar yağmalamak için şehre çıktılar. Melek Ahmed Paşa askeri daha önce yetişip ansızın deniz kıyısında olan kâfirlerin gemilerini basarak yirmi adedini aldılar. Geri kalanı denize açılıp kaçınca bütün kâfirler kaldılar. Bunlar ile Melek Ahmed Paşa cenk edip bütün kâfirleri dere ve tepelerden topladı, kimini tepeledi, kiminin boyunlarına lanet halkaları geçti. 700'den fazla esir alındı. Binden fazlası kılıçtan geçerek yokluk dünyasına gittiler. Binden fazlası denize batıp denizin dibinde karar ettiler. Bu fethe tarihtir:

Evliyâ bu fethi gördükde dedi târîhini

Bârekallâh olmamışdır bir dahi böyle gaza

Başka bir tarih:

Lafzen ve ma'nen dedim ey Evliyâ târîhini

Sene-i altmış birin târîhidir böyle gaza.

Sene 1061 [1651]

Ketencizâde Mehmed Paşa ve Seydî Paşa eliyle 1064 [1654] tarihinde Karadeniz kıyısında Çoruh Nehri'nin denize karıştığı yerdeki Gönye Kalesi'nin kurtulması.

Melek Ahmed Paşa eliyle 1065 [1655] tarihinde Bitlis Hanı Abdal Han'ın yenilmesi: Van Eyaleti'nde böyle büyük bir cenk olmamıştır. Daha sonra,

Melek Ahmed Paşa eliyle (---) tarihinde Özü Kalesi'nin kurtulması: Karadeniz ile Özü Nehri'nin karıştığı yerde Kazak serhatlerinden sağlam bir kaledir. Kazaklar işgal etmişlerdi. Melek Ahmed Paşa eliyle kurtuldu. Uzun bir savaştır. Yeri geldiğinde yazılacaktır.

Köprülü Mehmed Paşa eliyle (---) tarihinde Bozcaada'nın kurtarılması: Venedik kâfirleri elinden büyük bir savaş ile fetholundu. Yine bu senede,

Köprülü Mehmed Paşa eliyle (---) adasının kurtarılması: Bu adayı da Venedik kâfirleri istilâ etmişti. Bütün Donanma-yı hümâyûn ile yardım dökülüp (---) adası fetholundu.

Mehmed Giray Han ve Melek Ahmed Paşa eliyle (---) tarihinde Leh vilâyetinde Erdel Kralı Rakofçi Kral taburunun bozguna uğratılması: Erdel Kralı Rakofçi, Leh kralı olmak için Boynueğri'den padişah emri almıştı. Boynueğri vezirlikten azledilip Köprülü veziriazam olunca Rakofçi'yi Leh kralı olmaktan men etti. Rakofçi, Köprülü'nün men etmesine bakmadan 200 bin kâfir ile Leh üzere gelirken Leh kralı Osmanoğullarından yardım isteyerek,

"Harac-güzârınız olayım (size haraç vereyim), bu Rakofçi'yi üzerimizden def eylen" diye küçük elçi ile hediyeleri gelince, Tatar Hanı Mehmed Giray Han'ı, Özü Eyaleti'yle ve aşağı dört bölük sipahiyle Melek Ahmed Paşa'yı serdar etti. Melek Paşa, ağır asker ve cebehane ile Bender Kalesi adlı kaleye sefere varıncaya kadar zaman geçmişti. Tatar Han daha önce Leh diyarında (---) kale sahrasında Rakofçi taburunu komayıp on yedi kralzâde Tatar Han'a rehin oldular. Kâfirler yine Erdel Vilâyeti'ne dönmek üzere iken bir yerden düşman avlayan Tatar hep birden "Cılu cılu" deyip bir anda taburu bozguna uğrattı. Melun Rakofçi 300 kadar toprak olası kâfir ile Seykel dağlarına kaçıp 40 bin kâfir belâ okundan ve kılıçtan geçti. 70 bin kâfir, 17 kralzâde ve Rakofçi Veziri Kemen Yanoş da esir oldu. Bütün Tatar askeri Orhay altında Melek Ahmed Paşa ordusuna katıldı. Derya gibi kalabalık iki ordu Akkirman altına esenlikle ve ganimetlenmiş olarak geldikleri gazaya tarihtir. Tarih:

Hamdü lillâh bu gaza oldu bin altmış yedide
Bu fütûhâtı müyesser ede Mevlâ Girid'e
Devr-i Âdem'den berü olmuş değildir bu gaza
Seyf-i Mehemmed çekildi şimdi Macar-ı pelîde
Esb-i tâzî seyf-i müczem tîrkeş hep sizdedir.
Sehm kavsından çıkınca güzer eyler hadîde
Evliyâ Çelebi feth-i fütûhu göricek târîh dedi
Hamdü-lillâh bu fütûhât oldu hâlâ ulvîde.

Sene (---).

Hüda'ya hamdolsun bu gazada bu hakirin eline 17 esir, 20 at, 3 samur ve bir çift gümüş üzengi ve başka gümüş kapkacak elimize girdi. Kemen Yanoş'un esir olmasının tarihi:

Bir eksikli Kemen Yanoş-ı Macar
Bir âh edip dedi kim geldi Tatar.

Sene (---).

Macar kâfirleri bu yenilgiyi gördükten sonra Erdel Vilâyeti'ne varıp kırk milyon hazine malı definelerden çıkarıp Seykelistân'dan, Saz Macarı ve Hayduşak'tan, Çek ve Leh'den, İsfac, İslovin, Korol ve Rus'tan, Nemse, Dodoşka, Hırvat ve Orta Macar'dan 100 bin asker Tımışvar Eyaleti'nde Lipova, Çanat, Göle, Façat ve Fanlak adlı kaleleri yağmaladığının feryatçıları İstanbul'a gelince Budin Veziri Kenan Paşa'yı tayin ettiler.

Budin Veziri Serdar Sofu Kenan Paşa'nın yenilgisi: Adı geçen kumandan 80 bin asker ile Moriş Nehri kıyısındaki Arat ve Lipova adlı kaleler arasına geldi. İki asker birbiriyle karşılaşıp savaşınca İslâm askeri yenildi ve kâfirler galip geldi. Sofu Kenan Paşa binlerce küheylân atlı ile Salanta Sahrası'na can atıp kurtuldu. Elçi Hasan Paşa da Moriş Nehri'ne can attı. Kimi batarak ve kimi yatarak suya battılar ve kurtulamadılar. Sözün kısası, bu yenilgide 11 bin adam yok oldu.

Daha sonra yenilen Kenan Paşa'yı Budin'den azlettiler. Bosna'dan Seydî Ahmed Paşa'ya tuğrasız Budin serdarlığını verdiler. Seydî Ahmed Paşa (---) tarihinde Erdel'e serdar-ı muazzam oldu ve Bosna Eyaleti Melek Ahmed Paşa'ya verildi.

Gazi Seydî Ahmed Paşa bu senenin o sert kışında 12 bin salt ve hafif asker ile Erdel Demirkapısı'ndan içeri girdi. Haçek Sahrasında Kolçvar Kalesi'ne arka vermiş melun Rakofçi'nın 100 bin askerine 12 bin namlı asker ile cenk edip aç kurt koyuna sarılır gibi Tımışvar Veziri Siyavuş Paşa kardeşi Hüseyin Paşa kâfirlerin böğründen girdi, bir anda beyaz kar üzere bütün beyaz tenli kafirleri kılıçtan geçirip kar suyu gibi erittiler. Hepsinin kelleleri ve kaptanları, hınto arabaları ve cebehaneleri, hepsi büyük bir tören ile Devlet kapısına gönderildi. Bu Seydî gazası asla minnete geçmedi. Karşılığında barekallah bile denmedi. Ancak Eğre Fatihi Mehmed Han'ın gazasına denk bir gazadır. Fakat Seydî askeri 12 binden fazla değil idi. Cehenneme gidesi kâfirler 160 bine ulaşmış idi. Melun Rakofçi bu arbededen kurtularak Kolojvar Kalesi'ne kaçıp sığındı ve yine asker toplamaya başladı.

Venedik kâfirlerinin (---) tarihinde Bosna Eyaleti'ni yağmaladığı haberi vakar sahibi padişaha ulaştı. Bunun üzerine Melek Ahmed Paşa Bosna Eyaleti ile Zadra Kalesi üzere kumandan oldu. 80 bin asker ile Zadra Kalesi altına varınca kâfirlere mahsul kaldırtmayıp elini vilâyetini yağmaladı. Bu kadar hasardan sonra Ribniçse Kalesi'ne sarıldı ve aman vermeyip yedi saatte fethetti. Çok büyük ganimet mallarıyla İslâm askerleri zengin oldular. Kaleyi harap edip çoluk çocuklarını esir ettiler.

Buna hakirin tarihidir,

Bi-hamdillâh bu ceng içre aceb feth [ü] fütûh oldu
Şibenik kâfirinin ekseri makyûd-ı katloldu
Leb-i deryâda ey ceng eyledin hakkâ dilîrâne
Tüfek-endâz olanlar sürdüler atını meydâne
Bu cenge Evliyâ târîh ne ola dedi rızâyı
Biri kalkıp dedi yaz târîh ile böyle gazayı.

Sene (---)

Seydî Ahmed Paşa'nın (---) tarihinde ikinci serdarlığı: Yine Erdel diyarında Rakofçi Kral isyan etti. Devlet kapısına, Süleyman Han kanunu üzere haracını göndermedi. Başına asker toplayarak 200 bin kâfir ile Kolojvar Kalesi'nin altında karargâh kurdu. Beri taraftan Seydî Paşa Budin, Eğre, Kanije ve Tımışvar askerlerinin seçkinlerinden 40 bin silahlı, cesur ve namlı yiğitlerini topladı. İlkbaharda Kolojvar Sahrası'nda iki asker birbiriyle karşılaşıp savaşa tutuşunca Allah'ın yardımıyla kâfirlerin 200 bin askeri kılıçtan geçip bütün gaziler ganimet mallarına boğuldular. Mel'un Rakofçi o çatışmada yaralı olarak kaçıp Varat'a can atar. Orada da karar edemeyip,

"Tut beni ey İsa" diyerek Kalova Kalesi'ne kaçar. Oraya vardığında İsa Peygamber tutmayıp, Hz. Azrail tutunca orada ölür.

Seydî Ahmed Paşa hazineyi hazırlayıp bu kadar mal ile padişah hazinesini, kaptanları ve nice bin kelleleri gülle gibi davulları çalarak İstanbul'a getirdiler. Yine padişaha makbul olmadı.

(---) tarihinde Yanova Kalesi, Şebeş Kalesi ve Logoş Kalesi'nin Serdar-ı ekrem ve Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa eliyle fethi: Sadrazam yedi varoş dahi fethetti. Arat Kalesi adında yeni bir kale yaptı. Yanova Kalesi'ni tamir ederek İrem bağı gibi bir şehir haline getirdi ki Tımışvar vezirlerine taht etti. Sonra Erdel diyarında Şarbatak Kalesi, Sekelhit Kalesi ve Eçetvar Kalesi adlı kalelerin fethine gitme hazırlığında iken İstanbul'dan padişah hazretlerinden birkaç pare fermanlar gelip,

"Erdel kralını ve Nemçe çasarını bağlayarak huzuruma getirirsen makbulüm değildir. Anadolu vilâyetlerinde Kara Hasan Paşa, Sarı Kenan Paşa, Tayyaroğlu Ahmed Paşa ve kırk adet mirimiran vesair imansız bir sürü mirlivâlar bana asi olup denizler gibi asker ile eski tahtım Bursa üstüne gelmededirler. Elbette ve elbette Der-i devlete alelacele gelesin" der. Köprülü'ye bu ferman gelince hareket eden ölü gibi olup,

"Aferin Kara Hasan Paşa aferin Macar kâfirine iyi yardım ettin, olmaya illâ-hayr" deyip Yanova altından *Bismillâh* ile "Hain kâfir Kara Hasan üzerine gaza-yı ekber niyetiyle" deyip kemerine iki yerden gayret kılıcını kuşanıp tellâllar,

"Her kime ekmek parası ve ırzı lâzım ise Der-i devlete gelsin" diye Yanova'ya Sinan Paşa'yı serdar ve Seydî Paşa'yı yardım olarak koydu. Köprülü ılgar ile (---) günde gelip çadır ve çergesiyle Kâğıthane sahrasında durdu. Tellâllar bağırarak yoklamalar yapıldı ve gece gündüz meşaleler ile maaşlarını verip devir tamam oldu. Hasan Paşa ve gayrı paşaların yanında olup mevcut olmayan kimselerin, 13 bin sipahi ve 7 bin yeniçerilerin esâmelerin defterden silip imzaladı. Yedi iklim padişahı ile celâlî gazası gitmek üzere (---) tarihinde Üsküdar'a geçip durdu.

Anadolu vilâyetlerine dört mezhepten fetvalar gidip *"İşte bu suretle, zulmedenler güruhunun ardı arkası kesilmişti. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'ındır."* [En'âm, 45] âyeti üzere celâlî, cemâlî, yağî, bâğî ve dağî zalimleri katline emirler ile teftişçiler ile vilâyet vilâyet topluluklar gitti. Diyarbakır Valisi Kara Murtaza Paşa'ya, Erzurum Valisi Gürcü Mustafa Paşa'ya ve Halep Valisi Tutsak Ali Paşa'ya emirler ve fermanlar gidip Abaza Kara Hasan Paşa üstüne görevlendirildiler. Birkaç gün Üsküdar'da durup sonra İstanbul'a dönüldü. Bu yılın (---) günü,

Serdar Murtaza Paşa'nın Celâlî Hasan Paşa tarafından Ilgın Sahrası'nda bozguna uğratılması: Daha sonra perişan şekilde Halep Kalesi'ne vardı. Kara Hasan Paşa'nın da dört tarafını bütün halk çevirdi. Şiddetli kış da gelince büyük kıtlıklar oldu. Sonunda Kara Hasan Paşa sekban ve sarıca haşeratı derdinden Halep'te Murtaza Paşa'ya, Çerkez Kadri Paşa'ya ve Halep Valisi Tutsak Ali Paşa'ya sığındı. Her bir veziri birer saraya izzet ve ikram ile kondurdu. Suçlarından affedilmek için Devlet kapısına arzuhaller ile Murtaza Paşa ve Kadri Paşa'nın adamlarıyla Abaza Hasan Paşa'nın ve diğer celâlî paşaların yarar adamları gizlice gitti. Ancak bunların Halep Kalesi'ne sığınma yüzünden girmelerinde bir şeytanlıkları vardır diye bir günde hepsini Halep içinde evlerinde öldürüp devletsiz kellelerini Devlet katına yolladılar. (---) tarihinde ulaşınca Köprülü,

"Elhamdülillâh henüz Yanova kâfirine yardım eden kâfirleri fetheyledim" diye hamd ü sena etti.

Padişahın celâlî katline Bursa'ya yönelmelerini bildirir: Selâmetle Bursa'ya vardı. Her gün yüz, iki yüz Hasan Paşalı celâlî gelip otağ önünde katlolunurdu.

Padişahın Kilidülbahreyn yani Boğazhisarlar'a gitmesi: Anadolu Kalesi'nin (---) tarihinde yapımına Ankebut Ahmed Paşa'yı mutemet tayin ettiler. Rumeli tarafına Kaptan Köse Ali Paşa'yı tayin ettiler.

Bu arada (---) tarihinde Bosna'dan Serdar Melek Ahmed Paşa tarafından 7 bin kelle, Kamin Kalesi, Kamingrad Kalesi ve Ribniçse Kalesi fetih haberleri ile anahtarları geldi.

Boğazhisar'da Kaptan Ali Paşa (---) tarihinde azledildi ve yerine Kaptan (---) Paşa olup Köse Ali Paşa, Varat Kalesi üzere kumandan oldu. Varat Kalesi, Senkuy Kalesi ve bazı kaleler Serdar Köse Ali Paşa eliyle fethedilmiştir. İnşaallah yeri geldiğinde yazarız.

Varat tarihi:

Varad'ı aldı adüvden Ali Pâşâ-yı dilîr.

Sene (---).

Ali Paşa Varat'ı fethedip tamir ederken (---) tarihinde **Mihne Bey'in Eflâk vilâyetinde isyanı:** 10 bin kadar Müslüman tüccarı şehit ederek isyanını açıkladı. Fazlı Paşa'yı, Can Arslan Paşa'yı ve nice beylerbeyi ve sancakbeylerini tayin eylediler. Yergöğü Kalesi adlı kalede büyük bir savaş oldu. İslâm askeri yenilerek Yergöğü Kalesi altında taburlanıp Tuna Nehri'ne arka verip gece gündüz cenk etmede bir tarafta yine aynı ayda,

Boğdan isyanı: Burunsuz Kostantin adlı melun, 50 bin kâfir ile Boğdan taht merkezi olan Yaş şehrini ele geçirip yeni zolta kesmeye başlayarak Boğdan ülkesini kendi yönetimi altına aldı.

Bu acı durum Devlet katına yansıyınca Tatar Han'a, Özü Eyaleti vezirine ve Bucak Tatarına padişah emirleri giderek Boğdan Seferi'ne görevlendirildiler.

Sonra Yedikule'de hapis yatan eski Boğdan Beyi olan Lipul Voyvodaoğlu Cüvan İstifan adlı veledi Boğdan beyi edip Fazlı Paşalı Kemankeş Ahmed Ağa'yı iskemle ağası ve Gazzâzoğlu Silahşör Ahmed Ağa'yı sancak ağası edip süratle Boğdan tahtı olan Yaş şehri altında bütün asker toplandı. (---) günü beyaz kar üzere büyük bir savaş olunca Allah'ın emriyle kâfirler yenildi ve Burunsuz Kostantin adlı melun kaçtı. 10 bin kâfir beyaz kar üstüne kızıl kanları akarak hepsi kılıçtan ve mızraktan can verdiler ve Cüvan İstifan'ı sarayda hükumet sahibi ettiler.

Sonra Yalı Tatarı ve Kalgay Sultan ile Kırım Tatarı, yenilerek kılıç artığı olan kâfirlerin artlarına düşüp çapul bıraktılar. Boğdan diyarını ateşe vererek ve kaçan kâfirleri kırarak Eflâk diyarına düşürdüler.

Allah'ın hikmeti, daha önce Yergöğü Kalesi'nde kuşatılmış olan Fazlı Paşa ve Can Arslan Paşa bozulup Tuna Nehri'ne kendilerini atmak üzere iken kâfirler hendek içinden dışarı çıkarak,

"Bire Boğdan'da Burunsuz Kostantin bozulup koma Tatar askeri geldi" diye Yergöğü Kalesi'nde kuşatılmış olan Osmanlı askerini kuşatmadan vazgeçip Tirkovişte tarafına kaçmaya başladılar. Kuşatma altındaki İslâm askeri de artlarınca kâfirleri kova kıra çok bol mallar, esirler ve hazineler almışlardır ki diller ile anlatılmaz ve kalemler ile yazılmaz. Hatta o gazada

"Konakçı Ali Paşa adlı yiğit öyle bir savaş çıkarıp o kadar mal almıştır ki yazılması mümkün değildir" derler.

Daha sonra Tatar askeri de gelip Praşov dağlarına ve Irşova bellerine varıncaya kadar kâfirleri kulübelerde ve sığınaklarda bulup "20 binden fazla Eflâk esiri ve 67 bin Boğdan esiri alındı" diye yazılmıştır.

Allah'a hamdolsun bu şekilde Eflâk ve Boğdan vilâyeti 20 günde fetholup bu hakirin eline yirmi esir parası girdi. Yine Boğdan tahtında Cüvan İstifan Bey'e gelip bir kese, altı yorga at, bir paça kürk ve bir raht elde ettik. Gazzazzâde Ahmed Ağa'dan bir kese, bir yorga at ve bir güzel köle hediyesini alıp kırk ikinci günde Edirne'ye geldik. Tanrı'ya hamdolsun bu gazalarda ve Varat gazasında bulunduk. Daha sonra Bosna'da efendimiz Melek Ahmed Paşa'ya Hilevne Kalesi altında ulaşıp sohbet etme şerefiyle şereflendik. Burada da nice gazalarda bulunduğumuzu yazsak bu kitabımız çok uzun olur.

Sözün kısası Köprülü vezir, Melek Ahmed Paşa'yı Bosna'dan 1071 yılı Rebiülevvel ayının 12'si Pazartesi [15.11.1660] azlederek Rumeli Eyaleti'ni verdi. Bosna, Varat fatihi Serdar Köse Ali Paşa'ya verildi.

Ali Paşa'nın 1072 [1662] tarihinde Erdel ülkesinde Kemen Yanoş üzerine serdar olduğunu bildirir

Rumeli ile Melek Ahmed Paşa, Anadolu ile Çavuşzâde Mehmed Paşa, kısacası 20 eyalet sahibi beylerbeyi, 70 sancak, 20 oda yeniçeri, cebeci, topçu ve dört aşağı bölükler ile hepsi 87 bin asker Tımışvar Sahrasında toplandı. 1072 [1662] tarihinde Gazi Seydî Ahmed Paşa'yı Serdar Köse Ali Paşa şehit edince İslâm ordusu cansız bedene döndü. Yine zorunlu olarak Erdel Demirkapısı'ndan içeri girilip Haçek Sahrası'nda duruldu. Yirminci gün 40 bin Tatar ile Yalı Ağası Şah Polat Ağa gelip İslâm askeri taze can buldu. Tatar askerine çapullar ferman olunup Kemen Yanoş askerinden haber almaya gidilerek binlerce casus kâfir getirildi. Kemen Yanoş üzerine gitmek için yola çıkıldı. Budin Veziri İsmail Paşa çarkacı olup tuğlar ile çarkacı asker oldu. Sözün kısası Erdel içinde namımız yerleşip 8 ayda Erdel memleketini yakıp yıkarak ve talan ederek ta Tise Nehri kenarına varıldı. Siyavuş Paşa kardeşi Hüseyin Paşa'ya Tise Nehri'ni geçmesi ferman olundu. Eyaleti askerinin seçkinleriyle Tise Nehri'ni geçerek ta Kaşa Kalesi'ne ve Husvar Kalesi'ne vardı. Zolomioğlu adlı kâfiri krallığa istediğinde kâfirler,

"Kralımız Kemen Yanoş Kral'dan hoşnuduz, biz gayrı kral istemeziz" diye cevap vererek Zolomioğlu'nu kral etmek için vermediler. Hüseyin Paşa yine Tise Nehri'ni yüz bin zorluklarla beri tarafa geçti. Serdar Köse Ali Paşa, Tise kıyısından döndü ve İsmail Paşa'yı Seykel Vilâyeti'ne serdar etti. Seykel Boğazı'nda büyük bir çarpışma ile tabur alınıp Seykel Sahrası'nda bütün kâfirler evli evinde rahat şekilde dururlarken binlerce kâfir katlolup 17 bin esir ve bu kadar ganimet mallarıyla Serdar İsmail Paşa İslâm ordusuna geldi.

Buradan kalkıp Odvarhel adlı kale altında Betlen Gabor soyundan Apopi Mihal adlı kâfiri kral atayıp halk elinde baki kalan üç sene hazineden 2 bin kese tahsil edip Sibin Kalesi adlı Saz Macarı Kalesi altına yerleştiğimiz sene (---) tarihinin (---) günü idi.

Köprülü Mehmed Paşa'nın ölümü ve oğlu Fâzıl Ahmed Paşa'nın veziriazam olduğu: Kapıcılar kethüdası (---) Ağa ile haber geldi. Foğraş Kalesi adlı kale altında büyük bir cenk oldu ve bol kar yağdı. Yine aynı ayın (---) günü 40 bin araba ganimet malı ve 100 bin esir ile Demirkapı'dan dışarı çıkılarak bütün İslâm askerine kışlaklar verildi.

Melek Ahmed Paşa efendimize Belgrad şehri kışlak verilip zevk ü safada iken Ahmed Han kızı Fatma Sultan nikâh olunmuştu. Bu yüzden Melek Ahmed Paşa'ya ferman geldi. Hızla İstanbul'a gelerek Fatma Sultan'la evlendi. Melek Ahmed Paşa üç ay kubbe veziri olup (---) tarihinde vefat etti ve Eyüpsultan Mezarlığı'nda Kiçi Mehmed Efendi üstadının ayağı ucuna defnedildi. Bu garip Evliya kimsesiz kaldı. *Allah kerimdir.* (---) tarihinde,

Köprülüzâde Ahmed Paşa eliyle Uyvar, Litre, Leve, Novigrad, Seçan, Germat, Diregel, Hollok ve Buyak kaleleri fetholdu. Yüzlerce şehirleri, binlerce köyleri ve nice bin esirleri alındı. Uyvar Kalesi'ne Budin Veziri Hüseyin Paşa'yı serdar tayin edip Kurt Paşa'yı eyalet sahibi ettiler. Ancak bu kaleler fethedilmeden kırk yedi gün önce Estergon gazasında olan büyük savaşın benzeri meğer Eğri'de ve Mohaç gazalarında ola. İnşaallah yeri gelince ayrıntılarıyla yazılacaktır.

Sonra (---) tarihinde yine denizler gibi asker ile Keçkivar Kalesi, Kemenvar Kalesi, Eğirvar Kalesi, Eğrisek Kalesi, Tuzda Kalesi, Yeleşke Kalesi, Vajon Kalesi ile 40 adet kaleler de fetholup cephaneleri ve ganimet malları alındıktan sonra hepsi ateşe verilerek yerle bir edildi.

Bu anılan kalelerin hepsi Zirinoğlu ve Beganoğlu kaleleri idi. Bu anılan Keçkivar yani Yenikale fethedilmeden önce Ösek, Valpova, Şıklofça, Peçuy, Kapoşvar, Kopan, Nadaj, Bobofca, Berezençse, Sigetvar ve Kanije kalelerini baştan aşağı yedi hersek melunları kuşattılar. Yüce saltanat sahibi padişahın desteği ve her biri bir vezirin yardımları ile kâfirlerin elinden kurtuldu. Kanije Kalesi altında yedi kralın kâfirleri Kanije'yi kuşattılar.

Derya gibi orduyla Sadrazamın geldiğini duyunca bütün kâfirler Kanije Kalesi altındaki çadırlarını, ağırlıklarını, cephanelerini, balyemez toplarını ve hesaba gelmez mallarını tamamen bırakarak Yenikale adlı uğursuz evlerine kaçtılar. Orada karar ederiz sanırken orayı da sadrazam (---) gün kuşatıp başlarına dar etti.

Fetihten sonra tarumar olup kale temelinden yıkıldı. Kılıç artığı olan kâfirler kaleden (---) nehri üzerindeki köprüden geçerken artlarınca İslâm askeri kovdu. Köprüden geçerken karşı taraftaki kâfirler,

"Türk beri tarafa geçmesin" diye köprüyü kesip bütün kâfirler, *"(Musa) dedi ki: Sahiplerini (suda) boğasın diye mi onu deldin?"* [Kehf, 71] âyetinin anlattığı şekilde boğuldular. Hırvatistan Vilâyeti yağmalanıp sayısız ganimet malları ve bol esirler alındı. 36 adet kalelerini ateşe verip vilâyetlerini yağmalayarak halkını esir ve nâlân ettiler. İslâm askerinin gurur damarları hareket edince Raba Nehri tarafına gidildi. Keçkivar Kalesi fethinden sonra,

Raba Nehri kıyısında Sadrazam, İsmail Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa'nın tedbirsizliği sonunda İslâm askerinin bozulması

Burada büyük bir felâket olup binlerce Müslüman Raba Nehri'nde suda boğuldular. Cenkte bir adamın burnu kanamamışken, kâfirlerden ilk defa bu kadar kelle ve hınto araba mallar alınıp zafer elde edilmişken, Yeniçeri Ocağı savaşta iken beyaz buyurdu varıp "Geriye dönüp siperlerinize

giresiz” diye ferman çıkınca bütün yeniçeriler fermana uyup hepsi siperlerine döndüler. Sipahiler bu hâli görüp,

“Bire yeniçeri yoldaşlar, bire kardaşlar, bire nereye gidersiz” diye bağırdılar. Onlar yeniçeriyi firar etti zannederek at boynuna düşüp suya vurdular.

Yeniçeriler de sipahilerin suya vurup karşı geçtiğini görünce onlar da sipahiler kaçıyor sanarak kötü bir karar olan siperlerinde kalma buyruğuna uymayarak siperleri terk ettiler. Yeniçeriler hep birden top ipleriyle bağlı köprü üzerine varınca köprü kırıldı ve bütün yeniçeriler biri biri üzere kat kat bağlandılar. Raba Nehri bügenerek deniz gibi olup gelen asker boğuldu.

Gelen boğulup sahranın savaş meydanında kalanlar Ali cengi ede ede tamamen şehit oldu. Sadrazam yine sabrederek o gün o gece ayak diredi. Ertesi gün bütün balyemez toplar ve cebehaneler ile (---) günde Üstolni-Belgrad Kalesi altına, oradan Üstürgon’a, oradan tekrar Uyvar Kalesi’ne varıldı. Nemse çasarı (---) tarihinde sulh istedi. Sadrazam ise bütün İslâm askeri ile Belgrad’da kışlak verdi. Nemse tarafından elçiler gelince Osmanlılar tarafından Kara Mehmed Paşa Rumeli pâyesiyle Nemse çasarına elçi tayin edildi.

Bu hakiri devlet tarafından buyruk ile tayin ettiler. Hızla yola çıkarak Nemse çasarına (Avusturya imparatoruna) vardık ve sulh anlaşması yapıldı. Bundan sonra imparatorun papinte hattıyla Alman diyarına, oradan Donkarkız Vilâyeti’ne, oradan Danimarka Vilâyeti’ne, oradan Felemenk Vilâyeti’nde Amsterdam’a, oradan İsveç Vilâyeti’ne, oradan Çek Vilâyeti’ne, oradan Leh Vilâyeti’ne, oradan Krakov Vilâyeti’ne tam üç buçuk senede bu yedi kral kâfiristanda, zamanın padişahı gibi Cenâb-ı Allah’ın mülkünü seyredip gezdik. *Âlemlerin Rabbi böyle nasip etmiş.*

(---) yılının Miraç gecesinde Özü Nehri kenarında İslâm ülkesinden Doğan Geçidi Kalesi adlı yeni bir kale yapılmış. Kılavuzlarımız olan Kazaklar hakiri getirdiler. Tanrı’ya hamdolsun İslâm dini törenlerinden miraç kandilini orada görüp üç buçuk senede ezanı ilk defa orada işittim. O gece kale kapısını açmayıp dışarda bozahanede misafir olduk. Sonra Özü Nehri’ni geçip karşı tarafta Şahinkirman Kalesi’ne, oradan üç günde Kırım’a, oradan Dağıstan’a, oradan Moskof vilâyetine girdim, ancak kralını görmedim.

Tanrı’ya hamdolsun yedi iklimde seyahatim bu Moskof diyarında tamam oldu. Oradan Moskov elçisi ile 70 günde Azak Kalesi’nde Ak Mehmed Paşa’ya ve Kul Kethüdası Süleyman Paşa’ya, oradan Ak Mehmed Paşa ile Azak’tan azledilerek tekrar Kırım Vilâyeti’ne, oradan Çoban Giray oğlu Tatar Han’dan ihsanlar alıp Ak Mehmed Paşa ile 80 günde karadan İstanbul’a geldik. Buradan hakir Edirne’ye, oradan Girit Adası’na, sadrazama ulaştık.

Kandiye Kalesi’nin Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa eliyle fethi: Tam üç sene büyük savaşlar olup (---) tarihinde (---) günü aman ile fethedildi. Karada ve denizde barış anlaşmaları olup İslâm askeri Edirne’ye girdi. Ancak bu Kandiye Kalesi’nin üç sene daha savaş yapmaya gücü yeterdi. Fakat saadetli padişah bizzat kendileri Ağrıboz Adası’na gelip oradan Köse Ali Paşa baştardasıyla Girit Adası’na geçmeleri muhakkak olunca beri Kandiye Kalesi altında İslâm askeri korkuya düşüp var kuvveti pazuya getirdiler. Kandiye bu şekilde fethedildi.

Serdar Kaptan Köse Ali Paşa (---) tarihinde eliyle Manya Vilâyeti’nin fethi ve Zarnata Kalesi’nin yapımı: Beş sancak askeri görevlendirilip savaşsız fethedildiğine tarih:

Evliyâ bu feth içinde bulunup etdi pesend

Âh edip Manyalı dedi târîhin vay Zarnata.

Sene 1081 [1670-71]

Kamaniçe Kalesi’nin fethedilmesi

Sadrazam Ahmed Paşa, Serdar Ahmed Paşa ve Yeniçeri Ağası Abdurrahman Paşanın görüş ve tedbirleriyle (---) tarihinde padişah sefere çıktı.

.....(1 satırlık yer boş).....

Leh memleketinde değil belki bütün kâfiristanda yed-i kudret kayası üzere böyle bir sağlamlar sağlamı cevher gibi bir kale yoktur. Denizler gibi kalabalık asker günün aydınlığında ve halkın gözleri önünde kaleyi kuşattılar. (---) günde cebren ve kahren vire ile fethedilip içinde selâtin camii yapılarak İslâm âyini yapıldı.

Dört tarafındaki İşçerez ile İlvov Kalesi (---) (---) (---) ve pek çok varoşlar itaat altına alınıp Leh kralı haraca bağlandı. Bizzat saadetli padişah galip olarak ve zaferle ikinci taht merkezi Edirne tarafına yola çıkıp Hacıoğlupazarı kasabasında kışladı. Vezir Babadağı’nda kaldı. Kamaniçe Kalesi’nin fethi tarihi:

Hâtif-i Gaybî beşâretle dedi târîhin

Aldı Leh’den Kamaniçe’yi şehinşâh-ı cihân.

Sene 1083 [1672].

Padişahın (---) tarihinde Omaniçse gazası seferi: Bizzat kendileri saadetle Boğdan tahtı olan Yaş şehrinde karar edip Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa’yı kumandan edip Omaniçse Kalesi’nin fethine gönderdi.

..... (3.5 satırlık yer boş).....

Sonra (---) tarihinde,

Veziriazam Mustafa Paşa eliyle (---) tarihinde Çehriliçse Kalesi’nin fethedilmesi:

..... (2 satırlık yer boş).....

Kahrolası taburda büyük savaş olup iki taraftan binlerce adam kılıçtan geçti. Meydan İslâm askerinde kalır gibi olup Çehriliçse Kalesi yerle bir edildi. Saadetli padişah Edirne’ye gelip sadrazam Babadağı’nda kışladı. Çehril fethi tarihi:

(---) (---) (---)

Oldu bu hısn-ı metîn el-ma’mûr.

Sene 1089 [1678].

Bu yukarıda yazılan kaleler fethedilerek *Tanrı’ya hamdolsun* İslâm memleketine eklendi, bütün kiliseleri İslâm mabedi yapılarak içinde İslâm âyini yapılarak beş vakit namaz kılınır oldu. *Yaratana hamdolsun* bu fetihler Sultan IV. Mehmed Han’ın adaletli devrinde oldu. Hak Taalâ ömrünü uzun edip nice gazalar daha nasip eyleye. Cenâb-ı Hak bu kusurlu Evliya’yı nice gazalarda hazır eyleye, *âmin ve yâ Muîn.* Haremeyn-i Muhteremeyn padişahı hakkında beyt:

Hak Ta’âla ta kıyamet pâdişâh-ı âlemi

Kendü zât-ı pâkine zıl olmağa tayin ede.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Burada, Fatih Sultan Mehmed Han'dan, Sultan IV. Mehmed Han'a gelinceye kadar bütün padişahların kısaca saltanat yılları, vezirleri, devlet adamları, yaptıkları hayır işleri ve fetihleri tamam oldu. Bu anılan padişahların hepsi İstanbul'da yetişmiş ve burada gömülmüş olduklarından İstanbul evsafında camilerin vasıflarını yazarken konu dışına çıkılarak bazı kanunları ve bazı olayları mahalle uygun yazıldı. Yine İstanbul şehri içinde olan selâtin camilerinin anlatılmasına dönelim.

Önce hâlen padişah olan Sultan IV. Mehmed Han'ın annesinin camiini anlatalım.

Sultan IV. Mehmed Han'ın validesi camiinin özellikleri

Önceden (---) fatihi Sultan (---) Han'ın annesi on Mısır hazinesi mal harcayarak direkler konulacak yere kadar yaptırmıştı. Yapımcısı olan Valide Sultan ölünce (---) sene harap ve eksik kalmış ve Zulmiye adıyla ünlü olmuş eksik bir cami idi.

Daha sonra (---) tarihinde Mehmed Han'ın annesi, dolaşırken İstanbul'un yanması günlerinde bu camiin temelini görünce,

"Tez bu temelin tamamlanmasına adalet ile başlanılsın" deyip malından 5 bin kese ayırdı ve yapımına başlanılarak adına Adliye Camii dediler. Bugün İstanbul Kalesi içinde onuncu selâtin camii budur. Şehit Kapısı ile Balıkpazarı Kapısı'nın arasında Yahudiler içinde kalmış bir garip temel idi. Allah'ın emriyle bütün Yahudi evleri yanınca Yahudiler o taraftan sürülüp yanan evlerinin arsalarını Valide Sultan kendi malıyla alıp camiin avlusuna ve çarşı pazarına kattı. (---) senede tamamlanarak bir nurlu cami olup Zulmiye iken Adliye oldu.

Kuzey tarafı kale duvarı üzere, güney tarafı taşra büyük avlu içinde geniş bir alanın ortasında kat kat kubbeler ile yapılmış dünyayı süsleyen bir köşk gibi şirin güzel bir camidir. Kubbesinin zeminden tepesine kadar boyu 70 melik zirâıdır ve zeminden 5 arşın yüksektir. Dört tarafındaki kapılarından taş merdivenlerle çıkılır yüksek bir camidir.

Camiin şekli: Şehzade Sultan Mehmed Han ve Atmeydanı'ndaki Ahmed Han Camii tarzında orta kubbenin dört tarafında yarım kubbeler, üç tarafında yan maksureleri ve dört sütun üzerinde büyük kubbe vardır. Yan maksureleri (---) adet ince sütunlar üzerinde müezzinler mahfili (---) nazik ayaklar üzeredir. Sol tarafta hünkâr mahfili Havernak Köşkü'ne benzer bir maksuredir ki ham mermer işçilikleriyle yapılmıştır.

Ve (---) adet sütunun birini Hanya Fatihi Yusuf Paşa getirmiştir ki Paşa bu sütun için katlolunmuştur. Fesatçılar "Altın direktir" diye şikâyet etmişler, öldürüldükten sonra sarı bir direk olduğunu görünce pişman olmuşlardır, ancak ba'de harâbü'l-Basra (Basra harap olduktan sonra [neye yarar]). Sonra o kanlı direği hünkâr mahfili altına koydular. Altın bu direğin yanında bir şey değildir. Bu direğin dünyada bir benzeri yok, yerakan taşı cevheri gibi kıymetli bir cevherdir.

Bu camiin dört tarafında (---) adet pencereler ve (---) adet billûr, necef ve moran camlar ile aydınlık bir camidir.

Üç tabaka kandil yakacak tabakaları vardır. Mihrap ve minberi anlatılmaktan âciz kalınacak ibret verici yapılardır.

5 kapısı vardır. İki yan kapıları, bir imam kapısı, bir hatip kapısı ve bir kıble kapısı vardır.

Bu cami içinde olan değerli avize ve askılar İstanbul'daki camilerde, belki bütün İslâm memleketlerinin camilerinde olmadığı kesindir ki her bir avizeyi bir padişah ve birer vezir hediye göndermiştir. Bütün pencerelerin ve kapıların kapakları baştan aşağı sedef işlemelidir.

Bu camide olan Acem halıları ve Mısır halıları Çin nigarhanelerinde yoktur.

Burada olan güzel hatlı Kur'an-ı Kerimler bir mabethanede yoktur.

Bütün pencereler üzerinde Teknecizâde Mustafa Çelebi'nin Karahisarî tarzı kâşî çini üzere Mülk suresi ve başka âyetleri çok güzeldir.

İmamları, hatipleri, müezzinleri Şeyhi Vanî Efendi ve İspirî (---) Efendi, hafızları, naathân ve tarifhânları bir camide yoktur. Bütün maarif erbabının ve dersiâm şeyhülkurrânın seçkini bu camide toplanmıştır.

Bu camiin kıble kapısından mihraba varıncaya kadar dikdörtgen şeklinde uzunluk ve genişlik olarak (---) ayaktır. Kıble kapısı gayet işlemeli yüksek kapıdır. Tezhipli celî hat ile kapısının üzerinde camiin tarihi budur:

Câmi-i Valide Sultân bulup itmâmı

Oldu her köşesi bir şeyh-i güzîne me'vâ

Sâl-i itmâmına târih murad etmişdim

Biri kalkup dedi kim ka'betü ehl-i takvâ.

Sene 1074 [1664].

Diğer musanna tarih,

Dedi bir merd kalkıcak târîh

Accilû bi's-salâti kable'l-fevt.

Sene 1074 [1664].

Diğer tarih,

Evliyâ gördüğünde itmâmın

Dedi târîhini binâ-yı azîm.

Sene 1074 [1664].

Bu kapıdan dışarısı, cilâlı beyaz ham mermer ile döşenmiş sahra gibi geniş avlunun dört tarafında yan sofaları üzere (---) adet çeşit çeşit direklerin üstüne kurulmuş kemerlerin üstünde (---) adet kurşun ile döşenmiş mavi kubbeler vardır. Dört tarafındaki pencereler camlıdır.

Avlunun ortasında havuz şadırvanı vardır Avlunun iki yan ve kıble kapısı vardır. Dış avlusu, geniş bir alanın içinde yüzlerce cins meyve ağaçları ile süslenmiş bir avludur.

Kıble tarafında nurlu bir kubbesi vardır. Valide Sultan, *Allah uzun ömür versin,* kendileri için türbe inşa etmişlerdir. Sultan Mehmed Han mihrap önündeki bahçe dışında Gömlekli Kule adlı burç üzerinde yüksek bir köşk yapmıştır ki sanki İrem Köşkü'dür.

Bu camiin büyük avlusunun güney ve batısında bin kadar kârgir yapı dükkânlar yapılmıştır ki anlatılmaz. Bu avlunun etrafında da 4 kapı vardır.

İki yüksek minaresi var ki göklere baş çekmiş külâhı bakır kaplıdır ve parıltısından insanın gözleri kamaşır. Üçer şerefeli sanatlı iki yüksek minaredir. *Allah dünyanın sonuna kadar yaşatsın.*

Şeyh Hazret-i Ebülvefa Selâtin Camii

İstanbul içinde on birinci selâtin camii budur. Fatih Sultan Mehmed yaptırmıştır. O kadar büyük cami değildir, ancak ruhaniyetli, duanın kabul olduğu büyük ve eski bir camidir. Bir şerefeli bir minaresi, avlusu, medresesi, imareti ve hamamı vardır. (---) tarihi (---)

..... (1 satırlık yer boş).....

Şeyh Emir Buharî Selâtin Camii: Fatih Sultan Mehmed Han yapımı bir küçük camidir, ancak nur ile dolu bir aydınlık camidir. Zaviyesi, avlusu, tek şerefeli bir minaresi ve imareti vardır. İstanbul içinde on ikinci selâtin camiidir.

Fethiye Selâtin Camii: Bir kilise iken (---) tarihinde fetihten sonra (---) Han Gazi için cami yapılmıştır. Büyük bir yapı, eski bir camidir. Bir minaresi ve büyük avlusu vardır. Fakirler yurdu, aydınlık bir camidir.

Yedikule içinde **Ebülfeth Camii,** eski bir ibadetgâhtır.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın **Orta Camii:** Yeni Odalar içinde yüksek bir camidir, ancak kubbeli değildir. Yandıktan sonra Süleyman Kethüda tamirine tarihtir:

Ey Nisârî şükr edip Hakk'a dedim târîhini

Hamdü-lillâh Orta Câmi oldu pek a'lâ binâ.

Sene (---).

..... (2 satırlık yer boş).....

İstanbul Kalesi içinde olan selâtin camileri bu yazılanlardır. Ancak İstanbul'un dışında dört mollalık yerde olan camilerin en güzeli **Eyüpsultan Camii,** Tophane'de **Cihangir Camii,** Rumeli Hisarı'nda **Ebülfeth Camii** ve Boğazhisar Rumeli Kavağı'nda **IV. Murad Han Camii,** Anadolu Hisarı Kavağı'nda yine **IV. Sultan Murad Camii,** Göksu Anadolu Hisarı'nda **Ebülfeth Camii**, Üsküdar'da İskele başında Süleyman Han'ın kızı **Mihrimâh Sultan Camii,** yine Üsküdar'da Yeni Mahalle'de **Sultan (---) Han Valide Camii**, yine Üsküdar'da Sultan IV. Murad'ın annesi **Kösem Valide Sultan Camii**.

Bu yazılan camilerden başka İstanbul'un dört mevleviyet yerinde olan (---) adet hünkâr bahçelerinde de birer cami vardır. Bu hesaba göre İstanbul içinde ve çevresinde toplam (---) selâtin camii vardır. İnşaallah İstanbul çevresindeki kasabaların selâtin camileri de yerleri geldikçe yazılır.

İstanbul'un yeni camileri, mescitler, medreseler, çeşmeler ve hamamlar

İstanbul içinde ilk defa yapılan vezir, devlet adamı ve ileri gelenlerin camileri

Vezir camilerinin eskisi Yeni Bedesten yakınında **Mahmud Paşa Camii:** Fatih Sultan Mehmed'in vezirlerindendir. Ancak selâtin camii gibi büyük bir camidir. 3 kubbesi, 3 kapısı ve büyük bir avlusu vardır. Kıble kapısı üzere tarihi,

Yesserallâhu lenâ kâ'ımakâmen Mahmûd.

Sene (---).

Unkapanı'nın iç yüzünde Kazancılar içinde **Molla Hayreddin Camii:** Fatih zamanında yapılmıştır. İstanbul içinde bundan başka üç mihraplı cami yoktur. 3 kubbesi ve 3 kapısı var, ancak dış avlusu dardır. Dualaların kabul olduğu bir yerdir. Bu cami yapılırken Molla Hayreddin mutemet gibi bakarken bir leylek kuşu gelip "Lak lak" diye feryat eder. Hemen Molla Hayreddin hazretleri sinirlenerek "Bire var hey kuş İstanbul'dan taşra feryat eyle" deyince Allah'ın emriyle inci gibi sözleri etkisini gösterir ve bütün leylekler İstanbul içinden kalkıp başka köy ve kasabalara giderler. Bugüne kadar İstanbul'da leylek yerleşmesi şöyle dursun damlar üzerinde bile bir fert görmemiştir. Bu sözü edilen Kazancılar Camii öyle bir nefes sahibi ulu sultanın yapımıdır.

Edirnekapı yakınında **Kahriyye Camii**. Önceden sanatlı bir kilise imiş.

Silivrikapısı yakınında **Koca Mustafa Paşa Camii:** Mevlânâ İdris güftesiyle tarihi:

Hâzihi buk'atün mübâreketün
Üssiset hasbehu mebânîhâ
Rüttibet fî zilâli sultânin
Mâ re'â'd-dehru kattu sânîhâ
Bâyezîdin efâza merhameten
Küllü fâzin bihâ ve dânîhâ
Kad benâha vezîruhu sıdkan
İsmuhu lafzuhu me'ânîhâ
Mustafa'l-halki Âsafen rateben
Lem tecid rütbeten tüdânîhâ
Hâtifün sâhe fî müverrihihâ
Rabbi evsil sevâbe bânîhâ.

Sene 980 [1572].

Fatih'e ve II. Bayezid'e vezir olmuştur. Üç kubbeli, dua kabul olunur bir yerdir ki dört tarafında Mesleme, Ebu Eyyub ve Harun Reşid zamanında, Alina adlı melun kralın elinde şehit olan binlerce sahabe ve sahabe çocukları bu camiin avlusu çevresinde gömülüdürler. Bu camide olan ruhaniyet bir camide yoktur. Avlusunda Zincirli Servi adlı yeşil servinin dalları perişan olduğu için bir hayır sahibi zincirler ile bağladığından Zincirli Servi derler. Seyre değer bir ağaçtır. Burada binlerce derviş bulunur. İmareti, medrese ve zaviyesi bakımlıdır. Atmeydanı yakınında,

Firuz Ağa Camii: Bol cemaati olan bir kubbeli camidir. Kıble kapısı üzere tarihi budur:

Hâzinü's-sultânı Sultân Bâyezîd
Ve hüve Fîrûzun, re'îsü'l-hâzinîn
Kâle rıdvânu'l-ulâ târîhuhû
Cennetü'l-me'vâ ve dârü'l-hâmidîn.

Sene 896 [1491].

Çarşambapazarı'nda III. Murad Han ağası **Mehmed Ağa Camii**: Aydınlık güzel bir camidir. Kapısı üzerinde tarihi budur:

Dedi âsârı târîhin Hâtif
Beyt-i Hâdî ve cami-i ümmet.

Sene 992 [1584].

Uzunçarşı içinde **İbrahim Paşa Camii**: Kârgîr kubbeli değildir. Dört köşe levha kubbedir, ancak gayet sanatlıdır.

İlk yapılışına tarih:

Ve men dahale kâne âminen.

Sene (---)

Bitirilişine tarih:

Hayr-ı celîl-i mü'ebbed.

Sene (---).

Fethiye yakınında **Drağoman Camii** tarihi:

İzz u câhile k'oldu Yûnus Bey
Tercemân-ı şeh-i cihân-ârâ
Yapdı bu cami-i şerifi ol
Kıluben avn [u] lütfu ana Hudâ
Ruh-ı kudsî dedi ol dem târîh
Dâr-ı tâ'ât ve menzîl-i sulehâ.

Sene (---)

Mimar Sinan yapısıdır.

Zincirlikuyu yakınında, **Üçbaş Camii**: Bu camiin sahibi Selmân-ı Pâk köçeğinden idi. Üç adam başını bir akçeye tıraş ederek helâl mal biriktirmişti. Bu camii yaptırdığından Üçbaş Camii derler. Bir küçük camidir, ancak bunda bir ruhâniyet vardır. Kapısı üzere tarihi:

Lemmâ re'â sahibü'l-yemîni fe-kâle li't-târîhi itmâmehu ahsene hayrin ebedâ. Hamza bin Atâullâh.

Sene 929 [1523]

Başka bir tarih,

Tekabbelallâhu vallâhu cezâhu bi'l-gufrâni ve kad ıhtârehû fî târîhihi hayren latîfin.

Sene 929 [1523].

Kırkçeşme yakınında **Sunullah Efendi Camii:** Yanmıştı. Tamirinden sonraki tarihidir.

Hacı Bektaş Ocağı'nın kethüdası sa'yile,
Kim Süleymân-ı zamandır vire ecrin Lem-yezel
Hark-ı nâz oldu velî ta'mire dedim târîhin
Câmi-i ra'nâ ibâdetgâh-ı nîk u bî-bedel.

Sene 1072 [1662].

Silivrikapısı yakınında eski bir ibadethane olan **Kürkçübaşı Camii:** Bu camiin kıble köşesinde bir vakit nişanı vardır. Yaz ve kış bir dakika yanılmaz zaman ölçeğidir. Balatkapısı'nın iç yüzünde,

Balat Camii: Süleymanlı Ferruh Kethüda'nındır ve Mimar Sinan yapısıdır. Dış sofasının kıble duvarında baştan ayağa Kudüs'ten Mısır'a ve Mısır'dan ta Medine'ye ve

Mekke-i Mükerreme'ye varıncaya kadar bütün menzillerde olan dereleri, tepeleri ve tehlikeli geçit yerlerini şekil ve durumlarıyla usta bir nakkaş resmetmiştir ki Erjenk ve Mânî kalemini çekmede âcizdir.

Sultan Selim yakınında **Sivasî Efendi Tekkesi Camii** derler. Ancak (---) yapısıdır. Altı (---) adet direkler üzere sarnıçtır, ancak suyu yoktur. Gazzâzlar ibrişim bükerler. Karagümrük yakınında,

Akşemseddin Camii: Dua kabul olan bir yerdir ki gece gündüz bol cemaati olur. Unkapanı'nın iç yüzünde,

Azebler Camii: Fatih zamanında Elvan Çelebi yapısıdır. Halk arasında **Şeftali Camii** derler. Yapıldığı sene mihrap duvarı dışında bir şeftali ağacı yetişmişti. Dördü bir okka gelir şeftalisi olur büyük bir ağaç idi. Onun için Şeftali Camii diye meşhur idi. Daha sonra (---) tarihinde Süğlün Muslu sultanı sarayında bir yangın olunca cami yandı. O mahalle halkı hâlâ şeftalisiz kalıp et şeftalisiyle geçinirler.

Âşık Paşa Camii: Ziyaret yeri bir yerdir. Müftü Hamamı yakınında,

Altıpoğaça Camii: Fatih'in Ekmekçibaşısı, Cübbe Ali neslinden olup her gün Bayezid-i Veli'ye ateş görmemiş, sanki güneşte pişmiş altışar poğaça getirdiği için Altıpoğaça Camii derler.

Kara Pirî Paşa Camii: Zeyrekbaşı yakınında Soğukkapı üzerinde cihannümâ yüksek bir camidir. Altı, 300 direk üzerinde güzel su ile dolu bir sarnıçtır ki hayat suyundan nişan verir.

Atpazarı Camii: İstanbul içinde her gece Fatih kanunu üzere bekçilik eden on iki yeniçeri çorbacısı akşam namazını bu camide kılarlar, ta sabaha dek İstanbul'u bekleyip suçluların hakkından gelirler.

Mîrâhûr Camii: Yedikule yakınında Sulu Manastır'a yakın yine kiliseden çevrilmiş büyük bir camidir. Ancak cemaati azdır. Mimar Sinan yapısıdır.

Hadım İbrahim Paşa Camii: Süleyman Han'ın veziriazamı idi. Emekli olup Silivrikapısı'nın iç yüzünde tek katlı ruhanî bir cami yapmıştır ki sanki cennet köşküdür. Avlusu içi yüksek ağaçlar ile süslenmiş olup irfan sahiplerinin toplandığı bir gölgeliktir. Gayet sanatlı ve gönül açan süslü bir camidir. Kapısı üzere tarihi (---) (---) (---), Mimar Sinan yapısıdır.

Davud Paşa Camii: Eski bir camidir. Sultan Bayezid-i Veli vezirlerindendir. Geniş bir avlusu ve bir tarafında mahkeme vardır. Tarih (---) (---) (---).

Cerrah Mehmed Paşa Camii: (---) Han vezirlerindendir. Avratpazarı yakınında süslü bir camidir ve kapısı üzere tarihi (---).

Eski Hüsrev Paşa Camii: (---) Han vezirlerindendir. Aksaray yakınında bir şirin camidir. Kapısı üzere tarihi (---) (---) (---).

Eski Ali Paşa Camii: (---) Han vezirlerindendir. Tavukpazarı dikilitaşı dibinde büyük bir camidir. Tarihi (---).

.....(1 satırlık yer boş).....

Aklbend Camii: (---) (---) (---) (---) (---) Cemaati kalabalık bir camidir.

Koca Mehmed Paşa Camii: Süleyman Han vezirlerindendir. Atmeydanı'na yakın büyük bir camidir. Tarihi (---) (---) (---).

Nişancı (---) Paşa Camii: (---) Han'ın nişancılığı hizmetinde idi. Kumkapı yakınında aydınlık bir camidir. Tarihi (---) (---) (---).

Vezir Ahmed Paşa Camii: Selim Han ve Süleyman Han vezirlerindendir. Topkapı'nın iç yüzünde bir tepe üzerinde selâtin camii gibi bir camidir. Kapısı üzere tarihi (---) (---) (---). Koca Mimar Sinan yapısıdır.

Bayram Paşa Camii: IV. Murad Han'ın veziriazamıdır. Fatih yakınında Kepkepçiler içinde iki katlı bir camidir. Merdivenler ile çıkılır. Tarihi budur.

Oldu vâlâ câmi-i cennet harîm ve bî-adîl.

Sene (---).

Mimar Sinan yapısıdır.

Kesegendede yakınında **Nişancı Paşa Camii:** (---) Han'ın nişancısı idi. Donanımlı ve kusursuz selâtin camii gibi bir camidir. Tarihi türbesi üzere:

Kudsiyân fevtini Sa'î dediydi târîhini

Dediler vâsıl-ı Hak oldu Nişânî Paşa.

Sene (---).

Hafız Paşa Camii: (---) Gazi'nin vezirlerindendir. Fatih Camii yakınında olduğundan bu Ahmed Paşa bir gece rüyasında Fatih'i görmüş. Fatih bu Hafız Paşa'ya azarlayarak hitap edip,

"Niçin benim camimin yakınında cami bina edip niçin cemaatim aldın" diye Hafız Paşa'yı katleder.

Paşa uykudan uyanınca hemen bu rüyayı yorumlatır. "Hayrola" derler. 70 gün sonra ölür. Mezara gömerken lahid kenarından bir taş uçup paşanın üzerine düşer. Allah'ın emriyle kılıç gibi başını keser. Herkesin bildiği meşhur bir hikâyedir. Tarihi budur (---) (---) (---).

Halil Paşa Camii: (---) vezirlerindendir. Sultan Mehmed İmareti yakınındadır. Ancak sanatlı ve süslü bir camidir. Tarihi (---) (---) (---).

Terkim Camii: (---) yapısıdır. Yeniodalar yakınındadır.

Sarıgürz Camii: (---)

Fatih yakınında Ali Paşa Çarşısı içinde **Hadım Mesih Paşa Camii**: Kilâr-ı Hâssa'dan Sultan III. Murad zamanında Mısır valisi oldu. Daha sonra veziriazam oldu ve sonra emekli olup adı geçen camii yaptı. Mükellef camidir. Tarihi (---) (---) (---).

Balı Paşa Camii: (---) Han veziridir. Emir Buharî yakınında iki katlı bir camidir. Kapısı üzere tarihi böyle yazılmıştır:

Yapdı bu câmii Hümâ hâtûn

Bint-i İskenderî vezir ol mâh

Hak kabul ede gösterüp dîdâr

Kıla mahşerde şefkatiyle İlâh

Dedi anın Hüdâyî târîhin

Mescid-i ümmet-i Resûlullâh.

Sene(---).

Mimar Sinan yapısıdır.

Rüstem Paşa Camii: Süleyman Han veziridir. Tahtakale'nin yakınında iki katlı baştan başa kâşî çini ile döşenmiş aydınlık bir camidir. Diller ile anlatılmaz. Altında mahzenler ve dükkânlar vardır. Kıble kapısı üzere tarihi (---). Mimar Sinan yapısıdır.

Yavuzer Camii: Fatih Sultan Mehmed Han'ın (---) idi. Unkapanı'nın iç yüzünde Sağrıcılar içinde bir kubbeli camidir. Bu hakirin dedesinin yapısıdır. Tarihi yoktur.

Kara Çelebizâde'nin **Unkapanı Camii:** Daha önce Sultan Süleyman Han zamanında Süleyman Subaşı yapmıştı ve Mimar Sinan yapısı idi. Unkapanı'nın dışında deniz kenarında olduğundan zamanla camii ve minaresi yıkıldı. Kara Çelebizâde yeniden büyük bir kubbe, altı dükkân, ince bir minareli ve mahzenli iki katlı bir cami yaptı. Hâlâ İstanbul şehrinde benzeri yok uzun bir minaresi vardır.

Kemal Mimar Camii: Sultan Bayezid yakınında. Tarih:

Mâlı ile eyledi ta'mîr dedim târîhin

Câmi-i zîbâ ibâdetgâh-ı nîk [ü] dilküşâ.

Sene (---).

Aksaray yakınında **Osman Şah Validesi Camii**: Süleyman Han'ın mimarı Koca Mimar Sinan yapısıdır.

Molla Güranî yakınında, **Kadıasker Abdurrahman Efendi Camii**: Balık sırtı kubbe, Mimar Sinan işidir.

Yedikule'de, **Hacı Evhadullah Camii**: Mimar Sinan yapısıdır.

Ahırkapı yakınında, **Kapıağası Hadım Mahmud Ağa Camii:** Süleyman Han ve II. Selim ağasıdır. Mimar Sinan yapısıdır.

Yenikapı yakınında, **Odabaşı Camii**: Mimar Sinan Ağa yapısıdır.

Kocamustafapaşa yakınında, **Koca Hüsrev Bey Camii**: Mimar Sinan Ağa yapısıdır.

Sulu Manastır Hamamı **Hatun Camii:** Mimar Sinan yapısıdır.

Üsküplü Çeşmesi dibinde yedi yol ağzı ki İstanbul içinde bunun gibi yedi yol birleşmemiştir, orada **Defterdar Süleyman Çelebi Camii:** Dört köşe ve balık sırtı kurşun kubbeli, Mimar Sinan yapısıdır. Yenibahçe yakınında,

Hurrem Hatun Camii: Mimar Sinan yapmıştır.

Kadıçeşme'de iki katlı **Sinan Ağa Camii**: Yine Mimar Sinan yapısıdır.

Yemiş İskelesi'nde helâl malla yapılmış **Ahî Çelebi Camii**: Mimar Sinan yapısıdır.

..... (27 satırlık yer boş).....

İstanbul içinde olan eski mescitleri açık seçik bildirir

İstanbul içinde tam 270 mescit vardır.

Eskiodalar yakınındaki **Kırımî Mescidi**'nin tarihi:

Harîk oldu olup Sâ'î bu hayra

Süleymân Kethüda Bey ol ağa nâm

Edüp ta'mîrini bu düşdü târîh

Kırımî Mescidi pes oldu itmâm.

Sene (---).

Haraccı Muhyiddin Mescidi: Fatih yakınındadır.

Haraccı Bey Mescidi: Unkapanı'nın iç yüzünde Süğlün Muslu Sultan Sarayı dibinde bir ölçülü ve düzgün tuğla minaresinin en tepesindeki kapısı üzere beyaz tuğla ile kırmızı tuğla üzere yapı ustası Kûfî hat ile tuğladan bir *"Lâ ilâhe illallâh, Muhammedün Resûlullâh"* yazmıştır ki diller ile anlatılamaz.

Salih Paşa Mescidi: Unkapanı yakınında.

Tavaşî Haydar Paşa Mescidi: Yine mahallesindedir.

Hacı Hasan Mescidi: Haydar Paşa yakınında mükellef mescittir ve Mimar Sinan yapısıdır.

Demir Han Mescidi: Sovukkuyu yakınında.

Hamid Efendi Mescidi: Filyokuşu Mahallesi'nde. Tarihi:

Hazâ makâm-ı Mahmûd.

Sene 985 [1577].

Arabacılar Mescidi: Unkapanı yakınında.

Payasoğlu Mescidi: Unkapanı içinde.

Yarhisar Mescidi: Cibalikapısı içinde.

Revanî Mescidi: Kırkçeşme yakınında.

Sultan Süleyman ve II. Selim Han zamanında Koca Mimar Sinan b. Abdülmennan Ağa'nın hendese ilmi ile yaptığı güzel mescitler zikrolunur

Yenibahçe'de **Rüstem Paşa Mescidi**,

Yine Yenibahçe'de **Sinan Paşa Mescidi**,

Topkapı'da **Müftü Çivizâde Mescidi**,

Yukarıdaki hayır eserlerini yapan **Abdülmennân oğlu Mimar Sinan Mescidi,**

Karagümrük yakınında **Emir Ali Mescidi**, buna yakın **Üçbaş Mescidi**, **Defterdar Şerifzâde Mescidi**,

Lütfipaşa yakınında Yenibahçe başında **Sırmakeş Mescidi**,

Sultan Mehmed Han yakınında **Hâcegîzâde Mescidi**,

Silivrikapı yakınında **Çavuş Mescidi**,

Davudpaşa yakınında Müftü Çivizâde kızı **Afife Bânû Mescidi**,

Silivrikapı yakınında **Takyacı Ahmed Çelebi Mescidi**,

Ağaçayırı'nda **Debbağ Hacı Hamza Mescidi**,

Kumkapı yakınında İbrahim Paşa hatunu **Âsiye Hanım Mescidi**,

Langa Bostanı yakınında **Şeyh Ferhad Mescidi**,

Kumkapı dışında **Kürkçübaşı Mescidi**,

Kâmhacılar İşlikleri Mescidi,

Kuyumcubaşı İşlikleri Mescidi,

Terziler Mescidi,

Ayasofya'da Hersek bodrumu üzerinde **Ağa Mescidi**,

Fenerkapısı içinde **Yayabaşı Mescidi**,

Selimiye yakınında **Abdi Subaşı Mescidi**,

Yine Selim Han yakınında **Hüseyin Çelebi Mescidi**,

Ali Paşa Hamamı yakınında **Hacı İlyas Mescidi**,

Lâlezâr yanında **Damad Çelebi Mescidi**,

Kocamustafapaşa yakınında **Duhanîzâde Mescidi**,

Çukur hamam yakınında **Kadızâde Mescidi**,

Unkapanı'nda **Tüfekhane Mescidi**,

Edirnekapı dışında **Saray Ağası Mescidi**,

Topkapı'dan dışarıda **İlyaszâde Mescidi**,

Yine Topkapı'nın dışında **Sarrafzâde Mescidi**,

Sulu Manastır'da **Ruznâmeci Hamdullah Hamidî Çelebi Mescidi**.

Bu yazılan mescitlerin hepsini Süleyman Han Camii'ni yapan Koca Mimar Sinan Ağa yapmıştır ki, 3.060 adet han, cami, imaret, medrese, dârülkurrâ, dârülhadis, vezir, âyan sarayı ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam, Segedin ve Bender kaleleri gibi binalara mühendis yapıcı olmuştur. İstanbul'da Süleymaniye Camii yakınında Ağakapısı köşesinde sebilhanesi yanında tek parça mermerden yuvarlak bir kubbeyi mesken etmiştir. Ebedî dünyaya 170 yaşında gitmiştir. Başlarının önünde olan mermer üzerindeki tezhipli celî yazıların tamamı Karahisarî Hasan Çelebi hattıdır.

..... (5 satırlık yer boş).....

İstanbul'un bizzat içinde (---) adet mescit vardır. Ancak mükellef kubbeleri kurşunlu mescitler yukarıda yazılanlardır.

İstanbul şehrinde ne kadar sultan, vezir, âlim, ileri gelenler beylerbeyi medreseleri var ise mümkün olduğu kadarıyla tarihleri ve pâyeleri ile bildirir

İlk başta İstanbul şehri içinde medrese adıyla yapılan, fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed Han Gazi yapısı **Büyük Ayasofya [Medresesi]**. Önceden kefere zamanında da patrik ve papazların İncilhaneleri idi. Hâlâ âlimler arasında (---) pâyesidir.

Sonra ikinci medrese **Fatih Sultan Mehmed Han Medresesi**: İstanbul içinde ilk Osmanlı yapısı bu medreselerdir. Sultan Mehmed Han Camii'nin dış büyük avlusunun sağ ve solunda, yani kuzey ve güneyinde sekiz adet medreselerdir ki, bunlara bilginler **Medaris-i Semâniye** derler. Dinî bilgileri öğretmek, yüceltmek, halkını ikram ve tefhim için cihanın sekiz cenneti gibi Sekiz medrese yaptı ki her bir medresesinin sahnı bir Rıdvan bahçesidir. Âlimler arasında pâyesi (---) âlidir.

Büyük avlunun kıble kapısı dibinde Müslüman çocukları için bir dârülkurrâ yaptı. Bu medreselerin doğu tarafında yol aşırı hastalar, fakir fukara ve miskinler için bir dârüşşifa (hastahane) yaptı. Beyt:

Bir aceb dârü'ş-şifâdır kûy-ı yâr

Hasta varan mübtelâsı hoş gelür.

mazmunu üzere orada olan olgunlaşmış üstadlar, usta cerrahlar yetkin hekimler dertlilere şifa dağıtırlar. Elbette iyileştirir, can bağışlayan bir mekândır. Kısacası ibret verici bir hastahanedir. Bu Sekiz medresenin kuzeyinde ve güneyinde öğrenci odaları vardır. Hepsi 366 odadır. Her odanın içinde dörder beşer öğrenci vardır. Her odanın et, yiyecek ve aydınlatma masrafları vakıf tarafından karşılanır. Âlimlere ziyafet evi bir mutfağı var ki 70 kubbedir. Sanki Keykâvus mutfağıdır. Gece gündüz iki vakit varlıklı, yoksul ve kimsesizlere nimeti boldur. Bu imaret yakınında bir kervansarayı vardır. Misafir binek hayvanları için ahırı vardır. 3 bin at, katır ve deve gibi hayvanlar alır büyük bir hayrat ve eski medreselerdir. Sonra,

Sultan Bayezid-i Veli Medresesi: Yine camiin dış avlusu güneyinde büyük bir medresedir. Dersiâmı şeyhülislâm ve nezareti de müftülere şart koşulmuştur. Sonra,

Yavuz Sultan Selim Medresesi, ki Mısır fatihidir. Yenibahçe yakınında Halıcılar Köşkü adlı mahalde büyük bir yapı, eski bir medresedir. Süleyman Han yaparak babasının ruhuna bağışlamıştır. Evkafı Yenibahçe Sahrasının otları, bahçeleri ve bostanlarıdır. Bu gönül açan alanın, huzur veren sahanın uzunluğu tam bir mildir. Öyle hoş bir çemenzardır ki her tarafı yemyeşildir. Hatta I. Selim Han tahta çıkışı sırasında, Acem ve Mısır seferlerinden gelip babası Bayezid Han üzere yürüdüğünde bu sahrada padişah otağını kurmuştu. İstanbul'un ileri gelenlerinin çoğu bu sahrada bîat ettiklerinden daima bu yeşil alana gelip gezinir ve rahatlardı. Daha sonra Süleyman Han, Selim Han Medresesi'ne bu sahrayı vakfeyledi. Sonra,

Sultan Süleyman Medresesi: Kuzeyinde ve güneyinde dört adet medreselerdir ki övülmesinde dil âciz kalır. Bir dârülhadisi, bir dârülkurrâsı, başka tıp medresesi, bir imareti, hastahanesi, birkaç hamamı, dârüzziyâfesi, gelen-gidenlere misafirhanesi, hayvan ahırı, sıbyan mektebi ve diğer imaretleri hadden aşkındır.

Şehzade Mehmed Han Medresesi: Âlimler arasında (---) pâyesidir. Hepsi Mimar Sinan yapısıdır.

Sultan Ahmed Han Medresesi: Pâyede (---) (---)

Alayköşkü yakınında **Şah Hûbân Medresesi** tarihi:

Yapdı bu medreseyi Şeh Hûbân

Olmaya izz ü şerefden hâlî

Emelî gördü dedi târîhin

Dar-ı tahsîl u mekân-ı âlî.

Sene (---).

Parmakkapı yanında **Kara Mustafa Paşa Medresesi** tarihi:

Seyr edenler birbirine gösterüp dedi târîhin

Mustafa Paşa baka yapdı ne zîbâ medrese.

Sene (---).

Kadıçeşmesi yakınında **Muid Ahmed Efendi Medresesi:** Sanatlı ve yeni süslü bir medresedir.

Hamid Efendi Medresesi: Filyokuşu Mahallesi'nde.

Canpoladzâde Sarayı yakınında **Hasan Paşa Medresesi**: Tarihi budur:

Sadr-ı bülend kadr-i Hasan ki zamanda
Oldur Kemal-i lutfile cûyâ-yı ehl-i fasl
Rûhî erince medrese itmâmâ zevk idüp
Târîh söyledim ana me'vâ-ı ehl-i fazl.

Sene (---).

Diğer tarih:

Âsaf-ı sahib-kerem
Daver-i âlî-himem
Mâlik-i seyf [ü] kalem
Sadr-ı mekrem-i Hasan
Söyledi târîhini

Rûhî-i sahib-kelâm
Oldu bu âlî binâ
Ba'is-i nâm-ı Hasan.

Sene (---).

Gerçekten yüksek bir binadır. Altı baştan başa dükkânlarla doludur. Çok sanatlı iki katlı büyük bir yapıdır.

Edirnekapı içinde **İsmihan Sultan Medresesi**, **Cafer Çelebi Medresesi**, **Kadı Mahmud Efendi Medresesi**, **Murad Paşa Medresesi**, **Davud Paşa Medresesi**, **Eski Ali Paşa Medresesi**, **Mesih Paşa Medresesi**, **Rüstem Paşa Medresesi** Mimar Sinan yapısı,

Zeyrekbaşı yakınında **Çivizâde Medresesi**, **Kepenekçi Medresesi**, **Başcı İbrahim Bey Medresesi**, **Altımermer Medresesi**, **Nişancı Mehmed Bey Medresesi** Mimar Sinan yapısı, **Kürkçübaşı Medresesi**,

Soğukkapı yakınında **Kara Pirî Paşa Medresesi**, **Efdalzâde Medresesi**,

Kızılmusluk yakınında **Merdümiye Medresesi**,

Molla Güranî Medresesi: İsmi İsmail Güranî oğlu Şemseddin Ahmed'dir. Fatih'in hocası idi. Fatih'e gücenerek Mısır'da Sultan Kayıtbay'a gitmişti. Orada çok para ve mala sahip olmuştu. Sonra Mehmed Han'ın ricasıyla yine Sultan Mehmed'e gelip İstanbul fethinde bulunmuştur. Hâlâ cami sahasında gömülüdür.

Revanî Medresesi: Yavuz Sultan Selim'e ve Süleyman Han'a erişmiş edebiyatçı ve sanatkâr bir kimsedir. Edirne'de doğmuş olup isimleri Şücâ'dır. Medresesi Kırkçeşme yakınındadır. Kendisi de Mescidi sahasında gömülüdür. *Allah rahmet eylesin.* Tarihi (---).

Vefa yakınında **Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi:** Sultan Ahmed Han'ın defterdarı idi.

Ve **Sünnî Kadın [Medresesi]** ve **Fatma Sultan Medresesi**, **Üçbaş Medresesi**, Mimar Sinan yapısıdır.

Edirnekapı içinde **Nureddin Medresesi, Ferruh Kethüda Medresesi, Manav Kadı Medresesi.**

Selimiye Hamamı yakınında **Ak Hüsameddin Medresesi**, **Eski İbrahim Paşa Medresesi**.

Selimiye yakınında Haseki Sultan'ın **Kahriyye Medresesi,** Mimar Sinan yapısıdır.

Avratpazarı'nda **Haseki Medresesi** Mimar Sinan Ağa yapısıdır ki Süleyman Han malıyla olmuştur.

Aksaray yakınında **Osman Şah Validesi Medresesi**, Mimar Sinan Ağa yapısıdır.

Topkapısı içinde **Makbul Ahmed Paşa Medresesi, Sofu Mehmed Paşa Medresesi, İskender Paşa Medresesi,**

İsakapısı'nda **İbrahim Paşa Medresesi, Kapıağası Cafer Ağa Medresesi, Hazinedarbaşı Ahmed Ağa Medresesi, Malûl Emir Medresesi, Ümm-i veled Medresesi, Kadıasker Perviz Efendi Medresesi**,

Sultan Mehmed yakınında **Hâcegîzâde Medresesi**, **Ağazâde Medresesi, Defterdar Abdüsselâm Bey Medresesi, Tûtî Kadı Medresesi, Hekim Mehmed Çelebi Medresesi, Hüseyin Çelebi Medresesi, Emir Sinan Çelebi Medresesi, Şahkulu Medresesi, Drağoman Yusuf Medresesi, Karcı Süleyman Medresesi, Hacı Hatun Medresesi, Defterdar Şerifezâde Medresesi,**

Küçük Karaman'da **Kadı Hakîm Çelebi Medresesi, Baba Çelebi Medresesi, Kirmastîzâde Medresesi**,

Karagümrük'te **Sekban Ali Medresesi**,

Bezzâzistan Kethüdası Medresesi Sultan Selim yakınındadır,

Kovacılar Medresesi ve **İmamzâde Medresesi**.

Kısacası bu yukarıda yazılan medreselerin elli bir adedi Süleyman Han ve II. Selim Han zamanında Koca Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. *Allah rahmet eylesin.*

İstanbul içinde ne kadar eski sultanların dârülkurrâları varsa onu bildirir

Öncelikle ne kadar sultan, vezir ve ileri gelenler camileri varsa her birinde birer dârülkurrâ vardır. Ancak özellikle dârülkurrâ olarak **Süleyman Han Dârülkurrâsı** hepsinden teşkilatlı büyük bir kubbedir.

Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi yakınında Mimar Sinan yapısı, **Hüsrev Kethüda Dârülkurrâsı** tarihi:

Bi-fazlillâh çü Hüsrev Kethüda ol sahibü'l-hâtem
Yapup bu dârü'l-kurrâyı bir ev edindi ukbâda
Emânî n'ola târîhi bunun derken dedi Hâtif
Mübârek dârü'l-kurrâdır bu târîh oldu dünyâda.

Sene (---).

Hoca Paşa yakınında **Mehmed Paşa Medresesi** tarihi: (---).

Küçük Karaman'da **Sadî Çelebi Kurrâsı** iki katlıdır.

İmaret Camii yakınında **İmamzâde Kurrâsı**, büyük bir binadır.

Bosnalı Mehmed Paşa Kurrâsı ve **Müftîzâde Kurrâsı**.

Bu dârülkurrâların hepsi Mimar Sinan Ağa işidir.

..... (10 satırlık yer boş).....

İstanbul'da ne kadar bin dârüttalim, elif-be okuyan sıbyan mektebi var ise onu bildirir

Bütün sultan ve vezir camilerinin sıbyan mektebleri vardır. Ancak Parmakkapı'da Kara Mustafa Paşa Türbesi önünde **(---) Mektebi** büyük vakıftır.

Kapısı üzerindeki tarihi,

Kâlû lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ.

Sene (---).

Yenibahçe yakınında **Eski Hüsrev Paşa Mektebi'**nin tarihi:

İzz u ikbâl ile Hüsrev Paşa

Mektebi yapdı ede Hak bâkî

Dedi bir kâmil o dem târîhin

Dâr-ı tahsîl-i kelâm Bâkî.

Sene (---).

Süleymaniye yakınında **Ağakapısı Mektebi:** Bu okulda 300-400 çocuktan az öğrenci bulunmaz. Bir kerre *Bismillâh* diyen mahrum kalmamıştır.

Unkapanı yakınında **Papazoğlu Mektebi, Âşık Paşa Mektebi,**

Zeyrekbaşı seddi üzerinde **Ali Cemalî Mektebi** ulu âsitânedir.

Hocapaşa Mahallesi yakınında **Mehmed Paşa Mektebi,** tarihi böyledir:

Dedi bu mısra'ı târîh edip hoş

Binâ-yı mekteb-i âlî-i dil-keş.

Sene 996 [1588].

..... (10 satırlık yer boş).....

İstanbul'da ne kadar dârülhadis dershaneleri varsa onu bildirir

Bütün sultan medreselerinde Müslim hadisleri, Buharî hadisleri ve Meşârîk hadisleri râvîleri ile okunur. Ancak hadis ilmi okunması için yapılmış olan Keskindede yakınında **Hasan Efendi Dârülhadisi** tarihi:

Hâtif-i Kudsî dua edip dedi târîhini

Bânî-yi darü'l-hadise ola ihsân-ı cezîl.

Sene (---).

Molla İshak Çelebi, dârülhadis olduğunda tarih demişlerdir. Her vezni birer tarih düşmüştür,

Âlim-i ehl-i tefsîr.

Sene 926 [1520],

Rûşen-i fakîh-i âfâk.

Sene 926 [1520],

Allah ne müstahıkdır.

Sene 926 [1520],

Darü'l-hadis-i İshâk.

Sene 926 [1520].

sanatlıca tarihtir.

Sinan Ağa Camii yakınında **Damad Mehmed Efendi Dârülhadisi.**

..... (10 satırlık yer boş).....

İstanbul'da ne kadar tarikat ehli tekkeleri var ise onu bildirir

Öncelikle hepsinden eski olan **Fatih Gazi Tekkesi** ki hâlâ Ayakapı'nın iç yüzünde **Sirkeci Tekkesi**'dir. Hz. Peygamber'den sonra sahabeler (---) tarihinde Mesleme ve Ebu Eyyub-ı Ensarî İstanbul'un yarısını fethettiklerinde de tekke idi. Fatih, fetihten sonra tekke hâline getirip üç gece orada sabahladı.

Ali Paşa yakınında **Akşemseddin Tekkesi,**

Emir Buharî Tekkesi,

Sofular Tekkesi,

Koca Mustafa Paşa Tekkesi, Harun Reşid İstanbul'un yarısını fethettiğinde bu tekke yeri kızlar manastırı idi. Tekke ve kale yapıldı. Fetihten sonra tekke oldu ve ilk şeyhi Şeyh Üveys'dir. 70 bin müride sahip olup hırka giydirmiştir. Şam'da Bilâl-i Habeşî Türbesi yakınında gömülüdür.

Ümm-i Sinan Tekkesi, Sivasî Tekkesi.

Çarşambapazarı'nda **Tavaşî Mehmed Ağa Tekkesi,**

Kesegedede Tekkesi, Drağoman Tekkesi

Büyük Ayasofya yakınında **Kapıağası Mustafa Ağa Tekkesi,** tarihi:

Ola makbûl-i Hudâ'dır bânî dedi târîhin

Hamdülillâh oldu zîbâ tekkesi hâlâ tamâm.

Sene (---)

Ekmel Tekkesi, Ayasofya yakınında **Erdebilî Tekkesi, Sümbül Sinan Tekkesi, Gülşenî Hulvî Tekkesi.**

Aksaray'da **Gülşenî Şeyh Masum Tekkesi** ve **Gülşenî Ali Paşa Tekkesi.**

..... (10 satırlık yer boş).....

İstanbul'da ne kadar imaret (aşevi) var ise onu bildirir

Öncelikle o rızık vermede cömert ve nimetler cennetinin yaratıcısı olan Allah'a yüzlerce hamd ü senalar olsun ki bütün varlıkların rızıkları onun üzerinedir. *"Yerde yürüyen ne kadar canlı var ise hepsinin rızkı ancak Allah'a aittir."* [Hûd, 6] âyeti üzere o âlemlerin Rabbi İstanbul'un fethini Fatih'e ihsan etti. O Allah'ın *"Kerîm"* ve *"Ganî"* ismine mazhar düşüp cömertlik ederek başta garip, fakir ve zayıflara büyük nimeti dağıtmak için **Yenisaray İmareti**'ni yaptırdı. Burada bütün yıl boyunca sabah ve akşam zengin ve fakirlere, seçkin ve halka günde üç kere nimeti dağıtılır.

Sonra **Sultan Mehmed Han Fatih İmareti**, **Sultan Bayezid-i Veli İmareti**. Bunun da iki öğün seçkinlere ve halka teklifsiz sofrası açıktır.

Sonra **Sultan I. Selim İmareti**,

Sultan Süleyman Han İmareti,

Şehzade Mehmed Han İmareti,

Sultan Ahmed Han İmareti,

Avratpazarı yakınında **Haseki Sultan İmareti**,

Vefa Sultan İmareti,

Eyüpsultan İmareti,

Tophane yakınında **Şehzade Cihangir Sultan İmareti**,

Üsküdar'da **Mihrimâh Sultan İmareti**,

Üsküdar'da **Valide (---) Han İmareti**,

Sultan Murad Han annesi **Kösem Sultan İmareti, İbrahim Han İmareti** ve **Osman Han İmareti**. *Allah hepsine rahmet eylesin.*

Bunlardan başka nice yüz tekkelerde Keykâvus mutfakları vardır. Ancak geçmiş sultanların imaretleri bunlardır ki bu güne gelinceye kadar her gün iki öğün fakirlere, miskinlere, yaşlı ve gençlere, gelen giden misafirlere birer ekmek parçasıyla birer tas çorbası devamlı dağıtılır.

Bu hakir elli bir senede on sekiz padişahlık ve krallık yer gezdim, bu kadarını görmedim.

Dünyanın sonuna kadar Osmanoğullarının nimeti devamlı ola.

İstanbul şehrinde olan hastahaneleri ve tımarhaneleri bildirir

Önce **Fatih Sultan Mehmed Tımarhanesi:** 70 oda, 80 kubbe ve 200 hademeleri vardır. Ders hocası, hekimbaşısı ve cerrahbaşısı vardır. Gelen ve giden yolculardan bir adam hastalansa tımarhaneye getirerek ona hizmet ederler. Vaziyetine uygun ilaçlar verirler. Diba, sırmalı ve ipekli gecelikleri vardır. Her gün iki vakit hastalara lezzetli çeşit çeşit yemekler pişirilerek dert sahiplerine yemek dağıtırlar. Öyle sağlam bir vakıftır ki mutfağında keklik, turaç ve sülün kuşlarının eti bulunmaz ise bülbül, serçe ve güvercin pişirilip hastalara dağıtılsın diye vakfiyesinde yazılmıştır. Hastalara ve akıl hastalarına hastalıklarının iyileşmesi için saz çalanlar ve şarkı okuyanlar tayin edilmiştir. Kadınlar ve kefereler için başka bir tımarhanesi vardır.

Sonra **Süleyman Han Hastahanesi:** Bu şifa yurdu, güzel havalı öyle bir deva yeridir ki Allah'ın izniyle hasta üç günde şifa bulur. Uzmanlaşmış çok usta cerrah ve hekimleri vardır. Bu sığınılacak yerin anlatılmasında dil âciz kalır.

Ancak Bayezid Han ve Selim Han'ın hastahaneleri yoktur.

Sonra **Sultan Ahmed Han Hastahanesi:** Bu da hepsinden iyi sağlam vakıf olduğundan çoğunlukla fakir ve akıl hastalarını bu şifa yurduna getirirler, zira bunun da havası güzeldir. Hizmetlileri iyi ve güzel adamlardır ki hastalara daima can u gönülden hizmet ederler. Sorumlusu kızlar ağası olduğundan her zaman gelip hastaların hâllerini sorar.

Avratpazarı yakınında **Haseki Sultan Hastahanesi:** Bu da anlatılmaya ve övülmeye gerek duymayan bir şifa yurdudur.

..... (2 satırlık yer boş).....

İstanbul içindeki vezir, âlim, ileri gelen sarayları ve çeşitli evlerin bazıları, tarihleri ile anlatılır

Sultan Süleyman ve Sultan II. Selim zamanında Mimar Sinan Ağa eliyle yapılan büyük sarayları bildirir: Önce Fatih'in yaptığı **Yeni Saray** Hakk'ın emriyle yanmıştı. Süleyman Han yeniden yaptırdı. Sene (---).

Bayezid Han'ın yaptığı **Galatasarayı**'nı Süleyman Han yeniden yaptırdı. **Yenikapı Sarayı**.

Kadırga Limanı'nda **Mehmed Paşa Sarayı.**

Ayasofya'da **Mehmed Paşa Sarayı.**

Süleyman Han Veziri **Rüstem Paşa Sarayı, Koca Ali Paşa Sarayı.**

Atmeydanı'nda **Güzel Ahmed Paşa Sarayı** yerine Ahmed Han Yeni Camii yaptı. İçinde çarşı ve pazarı var idi.

Bayezid Han Camii yakınında **Ferhad Paşa Sarayı.**

Vefa Meydanı'nda **Pertev Paşa Sarayı.**

Atmeydanı'nda **Koca Sinan Paşa Sarayı.**

Hoca Paşa Mahallesi'nde **Sofu Mehmed Paşa Sarayı.**

Yenibahçe'de **Mahmud Ağa Sarayı**.

Kara Kasım Paşa Çeşmesi yakınında **Şah Hûbân Sarayı.**

Bu sarayların hepsi iki Selim arasında, bir Süleyman Han zamanında Üstad Mimar Sinan inşa etmiştir.

Önce hepsinden büyük saray, Atmeydanı'nda **İbrahim Paşa Sarayı,** Süleyman Han veziridir. Bu sarayın yarısı bölünüp padişahlara özgü saray-ı has olmuştur ki, hâssa kölelerinden 2 bin zülüflü padişah kölesi vardır ve padişah sarayından sonra bundan büyük saray yoktur.

Sultan Bayezid yakınında **Mihrimâh Sultan Sarayı,** 700 odası vardır.

Sonra, Süleyman Han Camii'nin kuzeyinde Süleyman Han binası. **Siyavuş Paşa Sarayı,** Mimar Sinan yapısıdır. 300 büyük ve şahnişinli çeşitli odaları vardır ve 7 hamamı ve 50 esnaf dükkânları vardır. Bütün deniz ayak altında görülür. Mutfağı, ahırı padişah sarayında yoktur.

Sonra **Yeniçeri Ağası Sarayı,** Süleyman Han binası, Mimar Sinan yapısıdır. Süleymaniye yakınındadır. Yeniçeri ağalarına mahsus saraydır.

Tekeli Mustafa Paşa Kasrı'na tarihtir:

Kasr-ı dil-cû latîf nüzhetgâh

Sene (---).

Süleymaniye yakınında **Dellâk Mustafa Paşa Sarayı.**

Yine Süleymaniye yakınında **Defterdar Mustafa Paşa Sarayı.**

Vefa Meydanı'nda **Pertev Paşa Sarayı.**

Unkapanı'nda **Süğlün Muslu Sultan Sarayı**.

Zeyrekbaşı'nda Yeniçeri Ağası **Pirinccizâde Sarayı** tarihidir,

Barekallâh oldu vâlâ menzil-i nüzhet-fezâ.

Sene (---).

Zeyrekbaşı'nda **Kurşunlu Sultan Sarayı.**

Eski Odalar yakınında **Tekeli Mustafa Paşa [Sarayı]** tarihidir:

Ola bu beyt-i âlî dâimâ ma'mûr [u] âbâdân.

Sene 1034 [1625].

Acemiyan Meydanı yakınında **Moralı Mustafa Paşa Sarayı.**

Mürekkepçiler yakınında **Kuyucu Murad Paşa Sarayı.**

Süleymaniye yakınında **Silahdar Mustafa Ağa'nın ağasının sarayı** tarihidir,

Cennetü'l-me'vâya mânend oldu bu âlî makâm.

Sene (---).

Şehzade Camii yakınında Koca Vezir **Mehmed Paşa Sarayı**

Eski Saray yakınında **Koca Kenan Paşa Sarayı.**

Hocapaşa yakınında **Musa Paşa Sarayı.**

Aksaray yakınında **Kara Mustafa Paşa Sarayı**

Alayköşkü yakınında **Sokullu Mehmed Paşa Sarayı.**

Ayasofya yakınında **Melek Ahmed Paşa Sarayı.** Sinan Paşa yapısıdır. Üç hamamı 200 odası vardır.

Mahmudpaşa yakınında **Reisülküttab İsmail Efendi Sarayı.** Tarih:

Mübârek ola sa'âdetle dâimâ bu mekân.

Sene (---).

Başka bir tarih,

Dilârâ câyegâh ve beyt-i ma'mûr.

Sene (---).

Ayasofya yakınında **Hanzâde Sultan Sarayı,** yani Bayram Paşa.

Ahmed Han Camii yakınında **Varvar Ali Paşa Sarayı.**

Ahırkapı yakınında **Emirgûnezâde Yusuf Paşa Sarayı.**

Mukabeleci Hasan Efendi Sarayı, tarihi:

Kasr-ı âlî dilkûşâ câ-yı sefâ.

Sene (---).

Ayasofya yakınında **Kaptan Hasan Paşa Sarayı.**

Ayasofya yakınında **Ayşe Sultan Sarayı, Canpoladzâde Hüseyin Paşa Sarayı, Cûybâr Kadın Sarayı.** Tarihi:

Bu ayn ile bu saray oldu Cennetü'l-me'vâ.

Sene (---).

Karaca Ahmed Sultan Tekkesi yakınında **Cüvan Kapıcıbaşı Sarayı, Rüstem Paşa Sarayı, Ankebut Ahmed Paşa Sarayı.**

Hoca İbrahim Han Sarayı (Cinci Hoca). Tarih:

Mu'âllâ devlet-âbâd oldu bu menzil mübârek-bâd,

Diğer tarih:

Yümn-i devletle mübârek ola dâim bu mekân.

Sene (---).

Mahmudpaşa yakınında **Vezir Salih Paşa Sarayı.**

Kadırga Limanı yakınında **Kaptan Siyavuş Paşa Sarayı.** Tarih:

Safâ-yı ayn ile oldu bu menzil Cennet-i me'vâ.

Sene (---).

Atmeydanı yakınında **Ak Mehmed Paşa Sarayı.**

Balatlı Solak Çelebi Hanesi tarihi:

Bu Hane-i zîbâyı mübârek ede Allah.

Sene (---).

Sultan Selim yakınında **Hüseyin Ağa Sarayı.** Tarihi:

Mübârek ola bu kasr-ı küşâde-i zîbâ.

Sene (---).

Orta Camii yakınında **Yeniçeri odaları** tarihi:

Dedim ey Uzletî kurbü bu resme târîh

Der-i devlet ola dâ'im küşâde.

Sene (---).

Vefa Meydanı yakınında Tersane Emini **İbrahim Efendi Sarayı.**

Dua ile bu kasrın Evliyâ târîhin dedi

Mübârek eylesün Mevlâ bu âlî kasr-ı vâlâyı.

Sene 1064 [1654].

..... (1 satırlık yer boş).....

Yüce saltanat merkezinde olan hâcegân hanlarını bildirir

Önce Mahmudpaşa yakınında **Hoca Hanı:** Bütün zengin Acem tüccarları bu handa sakin olur. 70 odalı sağlam bir handır.

Mahmud Paşa Hanı, 120 ocaktır.

Kebeciler Hanı, 100 ocaktır. Bosna ve Belgrad'ın zengin tüccarları buradadır.

Hallaçlar içinde **Pirî Paşa Hanı,** 80 odadır.

Esir Hanı, 200 odadır. IV. Murad Han veziri Bayram Paşa'nındır. Bütün esirler burada alınır satılır. Mîrî pençikhanesi vardır.

Mahmudpaşa'da **Tahtalı Hanı,** 70 odadır.

Aynı yerde **Merdivenli Han,**

Engürü Hanı, bütün sofçular (yüncüler) burada bulunurlar, 100 odadır.

Uzunçarşı'da **Pertev Paşa Hanı,** 200 odadır.

Bedesten yakınında **Ferhad Paşa Hanı,** 300 odadır.

Kilid Hanı, 200 odadır.

Uzunçarşı'da Gazi Murad Han ve İbrahim Han annesi **Valide Kösem Sultan Hanı.** Bu han önce Cerrah Mehmed Paşa'nın sarayı idi. Zamanın geçmesi ile yıkılınca merhum valide altlı üstlü 300 sağlam hane inşa etmiştir ki hâlâ İstanbul şehri içinde **Mahmud Paşa Hanı** ve bu handan başka büyük han yoktur. Bir hanesinde dört köşe bir cihannümâ kulesi var göklere baş çekmiştir. Develiği ve ahırı bin adet at ve katır alır. Ortasında camii var.

Mahmud Paşa Hanı yakınında **Kâğıt Hanı.**

Tahtakale yakınında **Katır Hanı.**

Balkapanı Hanı, kale gibi büyük ki handır. Bütün Mısır tüccarları burada bulunurlar.

Keten Hanı, Kına Hanı, Rüstem Paşa Hanı, Eski Yusuf Paşa Hanı, Müftü Hanı, Çukur Hanı, Sulu Hanı, Yağkapanı Hanı, Zindankapısı Hanı. Bu hanların tamamı Tahtakale etrafındadır ve büyük kurşunlu kârgîr yapı hanlardır.

Cüvan Kapıcıbaşı Hanı, Uzunçarşı ortasındadır, ancak kalabalık handır.

Hocapaşa yakınında Sultan IV. Mehmed'in veziri Kara Mustafa Paşa'nın **Yeni Han**'ı**,** küçüktür, ancak çok sağlam bir yapıdır.

Tavukpazarı yakınında Sultan IV. Mehmed'in veziri **Köprülü Mehmed Paşa Hanı.** Gerçi yeni handır, ancak sağlamlıkta Valide Hanı'na yan başı gelse de olur. Toplam altlı üstlü 220 odadır.

..... (15.5 satırlık yer boş).....

Belde-i Tayyibe (İstanbul) içinde gelen-giden yolculara ait ne kadar misafirhane, kervansaray varsa onları anlatır

Önce Tavukpazarı'nda **Elçi Hanı:** Önceleri kâfirler zamanında da han imiş. Daha sonra (---) tarihinde İslâm tarzı üzere (---) Paşa'nın hayratıdır.

Fatih Sultan Mehmed Han Kervansarayı.

Sonra **Bayezid Han Kervansarayı.**

Yavuz Sultan Selim Han Kervansarayı, Mimar Sinan yapısı.

Süleyman Han Kervansarayı, Mimar Sinan yapısı.

Haseki Sultan Kervansarayı, Mimar Sinan yapısı.

Ahmed Han Kervansarayı.

Ayasofya yakınında **Kapıcılar Kervansarayı,** karşı karşıya iki büyük handır.

Atmeydanı yakınında **Koca Mehmed Paşa Kervansarayı.**

Kurşunlu Han Kervansarayı.

Baklalı Han Kervansarayı.

Vefa Hanı Kervansarayı, sahibi Pertev Paşa, Mimar Sinan yapısı.

Atpazarı Hanı Kervansarayı.

Melek Ahmed Paşa Sarayı yanında **Sinan Paşa Kervansarayı,** Mimar Sinan yapısı.

Bitpazarı yanında **Atik Ali Paşa Kervansarayı.**

..... (8 satırlık yer boş).....

İstanbul içinde bulunan mücerred yani bekâr odalarını bildirir

Bunların başka odabaşıları, hâkim ve zabitleri vardır. Kefili varsa odalara korlar.

Önce hepsinden büyük **Yolgeçen Odaları**, dört yüz hücrelerdir. Ancak gerektiği zaman bin adet eli silahlı yarar ünlü yiğit çıkar.

Sonra **Mercan Odaları** sekiz adet odalardır. Bunun da başka hâkimleri vardır. Bir kere Süleyman Han yeniçerilere gücenip öfkelenerek:

"Vallahi epsem olun yohsa sizi Mercan Çarşısı'nda pabuççu bekârlarına kırdırırım" buyurmuşlardı.

Anında bu sözler pabuççu bekârlarına ulaşınca hemen silahlı, eli muştalı, beli puşkalı 40 bin namlı yarar yiğitler Allah Allah ile Bâb-ı Hümâyûn'dan içeri girerek gülbang-ı Muhammedî çekmişler.

Süleyman bunları duyunca bunların ileri gelenlerini huzuruna çağırarak,

"Nedir şehbazlarım?" demiş. Onlar da,

"Demin padişahım pabuççu bekârlarını yeniçeri kırmaya talep etmişsiz, ferman padişahımındır. İşte göz açıncaya kadar 40 bin yiğit hazırız. Eğer sabaha ertelerseniz 80 bin adamız, cümle hazır olup fermanınızı bekleriz" demişler.

Süleyman Han memnunluğundan "Dilen benden ne dilersiz" demiş, onlar da,

"Padişahım malımız sûk-ı sultanîde (sultan çarşısında) bahası belli olmaması için bir pabuç ve mest yüz, iki yüz hesabıyla satılsın" şeklindeki istekleri kabul olur.

Mahmudpaşa yakınında **Cephane Odaları,**

Pertev Paşa Odaları, Süleymaniye'de **Hilâlci Odaları.**

Atpazarı'nda kırk bekârhane,

Büyük Karaman'da kırk bekârhane vardır.

Gedikpaşa Bekârhanesi,

Unkapanı yakınında yedi azebler bekârhanesi.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Nice yüz bekârhaneler vardır. Bunların her birinde biner ikişer bin adam vardır ki sarıca arı erlerdir.

Eski Makedonya şehrinde (İstanbul'da) sultanlar, vezirler, devlet adamları ve ileri gelen hayır eserlerinden sanatlı, tarihli ne kadar hayat pınarı çeşme varsa onu bildirir

Önce kâfir zamanında **Kırkçeşme**'den başka akar su yok idi. Yağmur suyuna yollar yaparak İstanbul içinde beş yerde üstü açık sarnıçlara akıtılarak bunlar yağmur suyuyla dolardı.

Üstü kapalı (---) adet sarnıçlara, kışın Kırkçeşme suyunu oluklarla getirerek doldurup Temmuz ayında içerlerdi. Daha sonra (---) tarihinde Fatih bu Makedonya'yı (İstanbul'u) fethedince cami yapmış ve hayat suyu getirmiştir.

Fatih Çeşmesi 200 adet, Bayezid Han Çeşmesi 70 adet, Süleyman Han Çeşmesi 700 adet.

Daha sonra nice vezirler binlerce pınarlar bularak Süleyman Han kemerlerine ekleyip İstanbul'u suladılar. Ancak Süleyman

Han'dan önce İstanbul şehrinde su azdı. Daha sonra Süleyman Han su kemerlerini yapıp İstanbul halkını susuzluktan kurtardı. *Allah rahmet eylesin.*

Önce Haydar Paşa Hamamı yakınında **Haydar Paşa Çeşmesi**'nin, Edirnekapı ile Topkapı dışı arasındaki hendek kenarında **Beylerbeyi Çeşmesi'**nin ve Bağdad Kerbelâsı'nda İmam Hasan ve İmam Hüseyin ruhuna bina olunan **İmameyn Çeşmesi**'nin tarihi böyle vaki olmuştur.

Mâ Hasan ile Hüseyin aşkına su.

Sene (---).

İskender Bey Çeşmesi: Eyüp semtine açılan kale kapısının dışında bulunan can bahşeden çeşmenin tarihidir:

Safâ-yı tab'ile Sâ'î bunun itmâmı târîh

Dedim bulmuş Sikender ayn ile âb-ı hayvânı.

Sene (---).

Sultan III. Murad Çeşmesi: Bu da Eyyub-ı Ensarî Kapısı'nın dışında deniz kenarında Fatma Sultan Yalısı'nın ana yola bakan şahnişinin altındaki Murad Han Çeşmesi'nin tarihidir:

Pâdişâha çok dualar eyleyüp,

Nûş edenler diyeler azb-i Furât

Oldu âsârı bu târîh-i azîm,

Ayn-ı âlî çeşme-i Sultân Murad.

Sene (---).

Alayköşkü yakınında **Soğukçeşme**'nin tarihi:

De düşünce Hâfızâ târîh olur

Vire ehl-i meşrebe bu mâ hayât.

Sene (---).

Kara Mustafa Paşa Çeşmesi'nin türbesi yanında tarih:

Hamdî-i Dâ'î görünce dedi bir hoş târîh

Çeşme-i Mustafa Paşa'dan için âb-ı zülâl.

Sene (---).

Okçularbaşı yakınında **Fatma Sultan oğlu Hasan Bey Çeşmesi**'nin tarihi:

Sebîlin yaptılar Hak ana bâb-ı rahmeti açdı

Kılup bu bâbda re'y-i Hasan rûhı revanıyçün.

Sene (---).

Saraçhanebaşı yakınında Yeniçeri Kethüdası **Süleyman Ağa Çeşmesi**'nin tarihi,

Târîh dedi Nisârî şevkıle târîhini

Çeşme-i âb-ı hayât âleme oldu sebîl.

Sene (---).

Ayvansaray Kapısı yanında Fatma Sultan Sarayı'nda **III. Murad Han Çeşmesi**'nin tarihi:

Düşdü bir mısrâ bu âb-ı dilküşâ târîhine

Oldu cârî âb-ı pâk çeşme-i Sultân Murad.

Sene (---).

Karagümrük yakınında Süleyman Han hibesi **Ali Paşa Çeşmesi**'nin tarihi:

Târîh-i Revan ayn-ı Ali kevser-bâd.

Sene (---).

Aksaray'da Oğlan Şeyhi Tekkesi yakınında **Kâtib Hüseyin Ağa Çeşmesi**'nin tarihi:

Fevz-i Rabbâniyle târîh-i âb-ı kevser dediler.

Sene (---).

Âşık Paşa Türbesi yakınında **Hacı Mansûr Çeşmesi**'nin tarihi:

Teşne diller dediler târîhini

Çeşme-i aynü'l-hayât-ı can-fezâ.

Sene (---).

Yenikapı yakınında **Kösem Valide Sultan Çeşmesi**'nin tarihi:

Bu cihân içre dilen ey teşneler,

Âb-ı Kevser'dir başı bu çeşmenin

Dedim içen âşıka târîhdir

Nûş-ı can ola bu suyu çeşmenin.

Sene (---).

Şehzade Camii'ne bitişik **İbrahim Paşa Çeşmesi**'nin tarihi:

Hükm-i Da'î dedi itmâmına târîhini

Oldu İbrahim Paşa rûhu için sâ'il âb.

Sene (---).

Diğer tarih:

Hükmiyâ söyler dehân lülesi târîhini

İçin İbrahim rûhuna eylen duâ.

Sene (---).

Cânpoladzâde Hüseyin Paşa Sarayı **Hasan Paşa Çeşmesi**'nin tarihi, babamın güftesiyle:

Nûş edip Zıllî dedi târîhini

Çeşme-i cân-perveri mâ-i zülâl.

Sene 903 [1497-98].

Sultan Mehmed Han yakınında Haraccı Muhyiddin Mescidi önünde (---) **çeşme**sinin tarihidir.

Nâdirî anın tamâm oldukda târîhin dedi

Çeşme-i dilcû-yı pâk u bî-bedel aynü'l-hayât.

Sene (---).

Yeni Bedesten yakınında **Mahmud Paşa Çeşmesi**'nin tarihi,

Bülbülî gördü çu itmâmını dedi târîh

Yapdı Hak yoluna bu çeşmeyi Mahmud Paşa.

Sene (---).

Ali Paşa Çarşısı yakınındaki **Mesih Paşa Çeşmesi**'nin tarihi:

Hâtif-i Kudsî dedi târîhini

Mâ-i Sâfî çeşme-i âb-ı hayât.

Sene (---).

Bozdoğan Kemeri yakınındaki çeşmenin tarihi:

Hâtif-i gayb duâ ile dedi târîhin

Yâ İlahî ola bu çeşme hemîşe cârî.

Sene (---).

Arabacılar Mahallesi Unkapanı içinde **Hasodabaşı Hasan Ağa Çeşmesi**'nin tarihi:

Evliyâ Çelebi bu âb-ı nâbı nûş edip târîh dedi

Bir içim su mâ sana kim şâd ola cân-ı Hasan.

Sene (---),

..... (28 satırlık yer boş).....

Bundan sonra,

İstanbul şehri içinde Kerbelâ şehitleri mübârek ruhları için yapılan nakışlı ve süslü sebilleri sanatlı tarihleri ile bildirir

Alayköşkü yakınında **Musa Paşa Sebili**'nin tarihi:

Hak bu kim ayn-ı sevâb oldu bu Lillâh sebîl.

Sene (---).

Sultan **Bayezid-i Veli Sebili'**nin tarihi:

Nûş edip Azmî, şair dedi târîhini

Selsebîl olmuş râh-ı Hakk'a sebîl.

Sene (---).

Büyük Ayasofya'nın kıble kapısında **Kenan Ağa Sebili**'nin tarihi:

Her kim çeker zülâlini târîhi hemen ,

Der : Şâdbâd cân-ı şehidân be-Kerbelâ.

Sene (---).

Okçularbaşı'ndaki **Ayşe Sultan Sebili**'nin tarihi:

Zehî âb-ı musaffâ sundu atşânına dedi sakkâ

Sebîl-i pâkdir mâ Âişe Sultân cânıyçün.

Sene (---).

Çinili Hamam Sebili'nin tarihi:

Ruh-ı Resûl-i Ekrem için eyledim sebîl.

Sene (---).

Büyük Ayasofya yakınında Serhazinedar **Mustafa Ağa Sebili**'nin tarihi:

Ser-hâzin Ağa-yı âlîşân

Mustafa nâm o kân-ı sıdk u sefâ

Râh-ı Hâkk'a kılup hazine fedâ

Kıldı bir çeşme-i latîfi binâ

Dedi târîhini Fedâyî anın

Selsebîl oldu bu behşt-i me'vâ.

Sene (---).

Büyük Ayasofya yakınındaki sanatlı sebîlhanenin tarihi:

Göricek bülbüli akduğunu bu âb-ı pâkin bil

Dedi târîhini Allâh için kevser sebîl oldu.

Sene (---).

Büyük Ayasofya yakınındaki **Erdebilî Sebili**'nin tarihi:

İnnâ a'teynâke'l-kevser.

Sene (---).

Unkapanı kapısı içindeki **Kaptan Köse Ali Paşa Sebili**'nin tarihi:

Verince Evliyâ Çelebi teşnelere su

Dediler târîhini yâ Gânî hû.

Sene 1082[1671].

Lâleli çeşme yakınında **Dârüssaâde Abbas Ağa Sebili**'nin tarihi:

Evliyâ Çelebi bu târîhi dedi cemîl

Âb-ı Kevser Hak için oldu sebîl.

Sene 1081 [1670-71].

Aksaray'daki **Çeşme**nin tarihi:

"Ve sakâhum Rabbühüm şerâben tahûrâ".

Sene (---).

Vefa Meydanı yakınında Vezir Köprülüzâde'nin eski kethüdası **Ebülhayr İbrahim Paşa'nın sebili**nin tarihi:

Evliyâ bu âb-ı berdin târîhin dedi cemîl

Bu sebîl Hak yoluna ayn-ı sevâb oldu sebîl.

Sene (---).

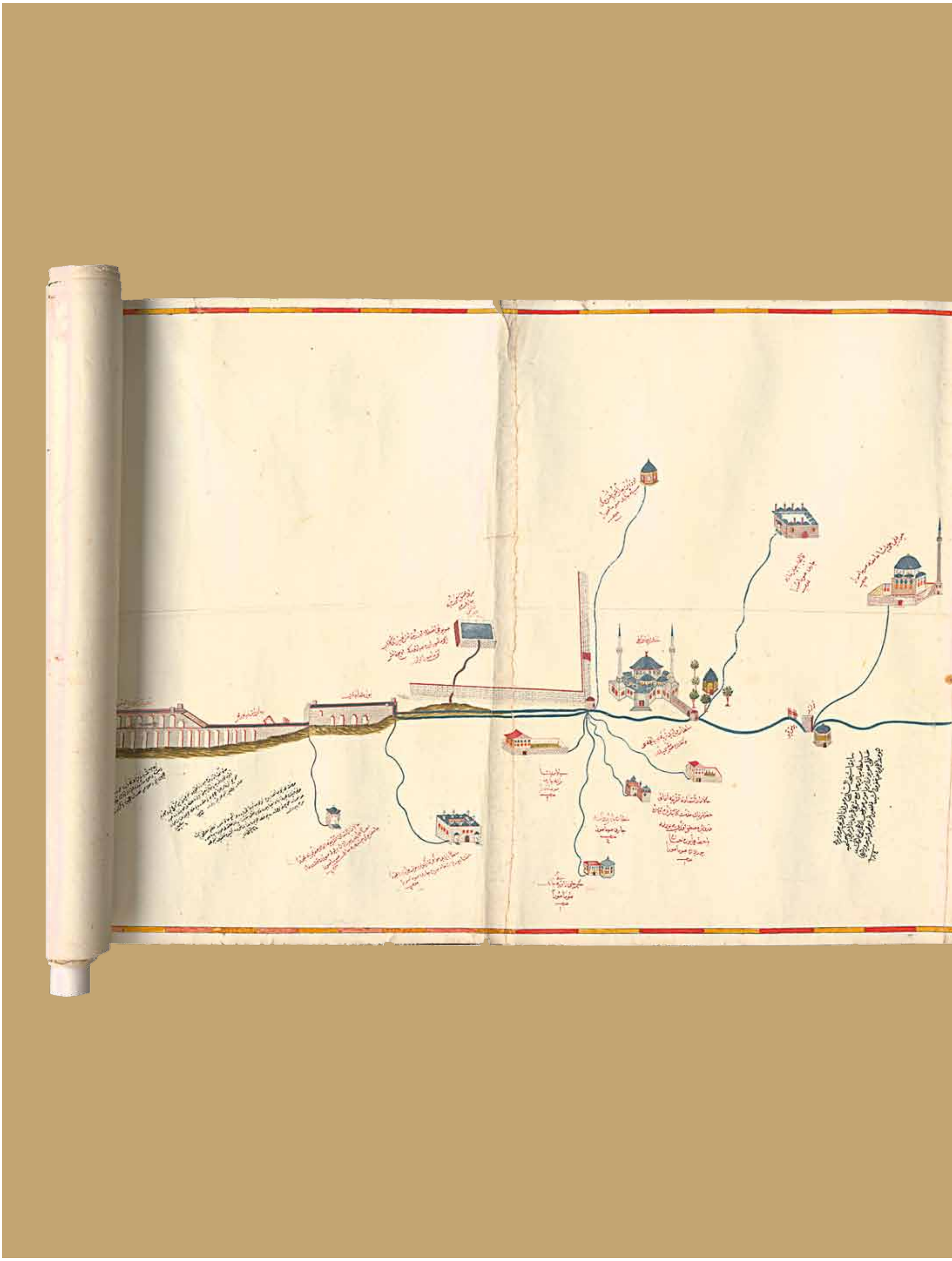
Sırmakeşhane yakınında Yemen fatihi **Sinan Paşa'nın sebili**nin tarihi:

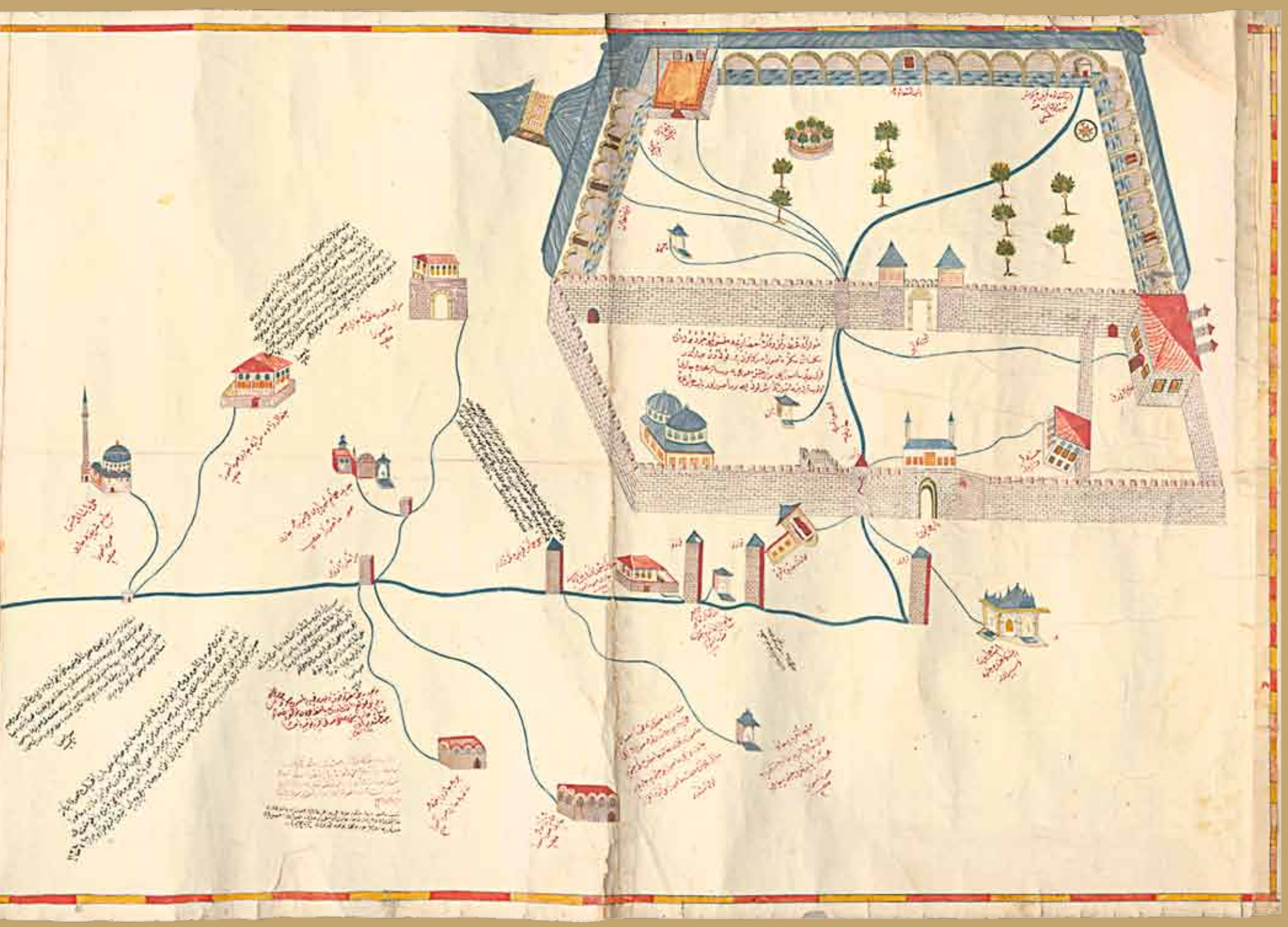
Görüp itmâmını ol dem dedi târîhini Hâtif

Sinan Paşa sebîl eyledi Mevlâ için cârî.

Sene (---).

..... (28 satırlık yer boş).....

İSTANBUL'UN SULARI HARİTASI / TSMK, H.1815, 1

İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar'da bulunan ve güzel şehrin yüz akı olan eski sultanların hamamlarını, suyuyla, havasıyla ve sanatlı tarihleri ile bildirir

Tabiatımızdan dostlar arasında bir lâtife olması için bütün hamamları birer esnafa dağıtıp, her çeşit sınıfa uygun hamamlar verdik. Böylece dört mevleviyette olan hamamları bildirir. Bu hamamlar İslâm'ın güzel törelerindendir. Bütün Müslümanlar hamamlara girip yıkanarak temizlenirler, zira Müslümanlara âyetlerle kesin hükümler inmiştir. *"Eğer cünüp olduysanız, gusül abdesti alın"* [Mâide, 6] emrine uyarak bu hoş havalı hamamlarda temizlenip ibadet ederler.

Önce İstanbul şehrinde kefere zamanında Azebler Hamamı, Tihtâb Hamamları var idi. Ancak İstanbul içinde ilk olarak, Fatih Camii'nin amele ve ustaları için Irgat Hamamı yapılmıştır ki bütün işçiler yıkanıp camie temiz olarak hizmet etsinler.

Sonra ikinci hamam Azebler Hamamı, kefere tarzından çevrilip İslâm tarzı üzere yapılmıştır.

Sonra Vefa Hamamı, sonra Eyüp Hamamı yapılmıştır. Sonra Çukur Hamam yapılmıştır. Hâlâ bu hamamların onarımları Sultan Mehmed Gazi vakfı tarafından yapılır. Mütevellileri her sene tamir edip kiraya verirler. Büyük vakıftır.

Hamamların dağıtılmasının anlatılması

Hastalara Eyüp Hamamı.

Şeyhlere Ayasofya Hamamı, Haseki yapısı, Mimar Sinan yapımı.

Sofulara Sofular Hamamı.

Azeblere Azebler Hamamı.

Bostancılara Bostan Hamamı.

Pazarcılara Cumapazarı Hamamı.

Mülhidlere Çukur hamam.

Hîzlere Havuzlu Hamam.

Nakkaşlara Çinili Hamam, Hayreddin Paşa yapısı, Sinan Ağa yapımı.

Vâsıtalara Hacı Kadın Hamamı.

Koruculara Koca Mehmed Paşa Hamamı.

Kıncılara Saraçhanebaşı Hamamı.

Yeniçerilere Yeni Odalarbaşı Hamamı.

Irgatlara Irgat Hamamı.

Cerrahlara Cerrahpaşa Hamamı.

Ermenilere Samatya Hamamı.

Saraylılara Aksaray Hamamı.

Kara Araplara Sıçanlı Hamam.

Velilere Sultan Bayezid-i Veli Hamamı.

Delilere Alaca Hamam.

Zalimlere Zincirlikapı Hamamı.

Mazlumlara Sultan Selim Hamamı.

Hamallara Sırt Hamamı.

Şairlere Sultan Süleyman Hamamı.

Dervişlere Haydar Paşa Hamamı.

Araplara Tahtakale Hamamı.

Hasekilere Haseki Hamamı.

Müneccimlere Yıldız Hamamı.

Bezirgânlara Mahmud Paşa Hamamı.

Validelere Valide Hamamı.

Cündilere Atmeydanı Hamamı.

Müftülere Müftü Hamamı.

Zaimlere Gedik Paşa Hamamı.

Zırhçılara Davud Paşa Hamamı.

Hocalara Hoca Paşa Hamamı.

Sultanlara Sultan Hamamı.

Mollalara Molla Güranî Hamamı.

Rumlara Fenerkapısı Hamamı, Kaptan yapısı, Mimar Sinan yapımı.

Hânendelere Balat Hamamı.

Eşkıyalara Hançerli Hamamı.

Sâzendelere Lonca Hamamı.

Gemicilere Kadırga Limanı Hamamı.

İmamlara Küçük Ayasofya Hamamı.

Divan ehline Bayram Paşa Hamamı.

Hadımlara Mehmed Ağa Hamamı.

Vezirlere Ali Paşa Hamamı.

Cömertlere Lütfi Paşa Hamamı.

Bahçıvanlara Yenibahçe Hamamı, Süleyman Han veziri Mustafa Paşa eseri, Koca Mimar Sinan yapımı.

Arnavutlara Edirnekapısı Hamamı, Süleyman Han kızı Mihrimâh Sultan eseri, Mimar Sinan yapımı.

Mevlevîlere Yenikapı Hamamı, Merkez Efendi eseri, Mimar Sinan yapımı.

Taşcılara Silivrikapısı Hamamı.

Mahpuslara Yedikule Hamamı.

Gidilere Çardaklı Hamamı.

Kâtiplere Nişancı Paşa Hamamı.

Tercümanlara Drağoman Hamamı.

Felçlilere Tihtâb Hamamı.

Oturaklara Langa Hamamı.

Lağımcılara Sarıgürz Hamamı.

Hükemalara Macuncu Hamamı, Müftü eseri, Sinan yapımı.

Kadıaskerlere Kadıasker Hamamı.

Acemilere Acem Oğlanı Hamamı.

Kantarcılara Vezneciler Hamamı.

Şatırlara Pertev Paşa Hamamı.

Oyunbazlara Tasvîrli Hamam.

Şâfiîlere Darphane Hamamı.

Zamparalara Kafesli Hamam.

Ağalara Küçük Ağa Hamamı.

Arpacılara Arpa Emini Hamamı.

Seyyidlere Abbas Ağa Hamamı.

Avratlara Avratpazarı Hamamı.

Yahudilere Çufut Kapısı Hamamı.

Seyislere Ahırkapı Hamamı.

Bunaklara Koca Mehmed Paşa [Hamamı].

Maskaralara Şengül Hamamı.

Kaptanlara Deniz Hamamı.

Tevhid ehline Koca Mustafa Paşa Hamamı.

Cücelere Küçük Ağa Hamamı.

Mahbublara Aksaray yakınında Çelebi Hamamı.

İstanbul Kalesi dışında olan hamamları bildirir

Mevlevîlere Yenikapı Hamamı.

Çadırcılara Otakçılar Hamamı.

Kavara-zenlere Topcular Hamamı.

Atıcılara Kemankeş Hamamı.

Kocalara Zal Paşa Hamamı.

Hastalara Eyüp Hamamı.

Müezzinlere Bülbülderesi Hamamı.

Derbederlere Eyüp yakınında Dere Hamamı.

Mezarcılara Ulu Bey Hamamı, Nişancı Paşa yapısı, Mimar Sinan yapımı.

Kâğıtçılara Kâğıthane Hamamı.

Çobanlara Sütlüce Hamamı.

Kiremitçilere Hasköy Hamamı.

Yaşlılara Pirî Paşa Hamamı.

Pehlivanlara Kasım Paşa Hamamı.

Sağırlara Kulaksız Hamamı.

Sarhoşlara Piyale Paşa Hamamı.

Hekimlere Emir Hekimbaşı Hamamı.

Kaptanlara Tersane'de Kaptan Hamamı.

Azebistana Azepkapısı Hamamı.

Oğlancılara Bokluca Hamam, Galata'da.

Mübtecil kavmine Mübtecil Hamamı Galata'da.

Ülefcilere Karaköykapısı Hamamı.

Kullara Kulekapısı Hamamı.

Yalancılara Tophane yakınında Yalancı Hamamı.

Topçulara Tophane'de Ali Paşa Hamamı.

Eskicilere Yamalı Hamamı, Tophane'de.

Çavuşlara Çavuşbaşı Hamamı.

Yahudilere Çufut Hamamı, Tophane'de.

Beylere Galatasaray yakınında Bey Hamamı.

Balyozlara Balyoz Hamamı, Galatasaray'da.

Lazlara Fındıklı Hamamı.

Masumlara Beşiktaş Hamamı.

Hayır sahiplerine Hayreddin Paşa Hamamı.

Dindarlara Yahya Efendi Hamamı.

Fahişelere Ortaköy Hamamı, Hüsrev Kethüda eseri, Mimar Sinan yapımı.

Bî-namazlara Kuruçeşme Hamamı.

Hisarlıya Hisar Hamamı.

Dilencilere İstinye Hamamı.

Reislere Yeniköy Hamamı.

İçkicilere Tarabya Hamamı.

Balıkçılara Büyükdere Hamamı.

Sevgililere Sarıyer Hamamı.

Çaresizlere Kavak Hamamı.

Papazlara Yoroz Kalesi Hamamı.

Kozbekçilere Beykoz Hamamı.

Kuşçulara Akbaba Sultan Hamamı.

Kanlılara Kanlıca Hamamı.

Gezinti ehline Anadolu Hisarı Hamamı.

Hırsızlara Çengelköy Hamamı.

Kuzgunlara Kuzguncuk Hamamı.

Yolculara Üsküdar'da Eski Valide Hamamı.

Gariplere Orta Valide Hamamı.

Köselere Kösem Valide Hamamı.

Avcılara Arslan Ağa Hamamı.

Kasaplara Kasapbaşı Hamamı.

Hacılara Hacı Paşa Hamamı.

Mezarcılara Türbedâr Hamamı.

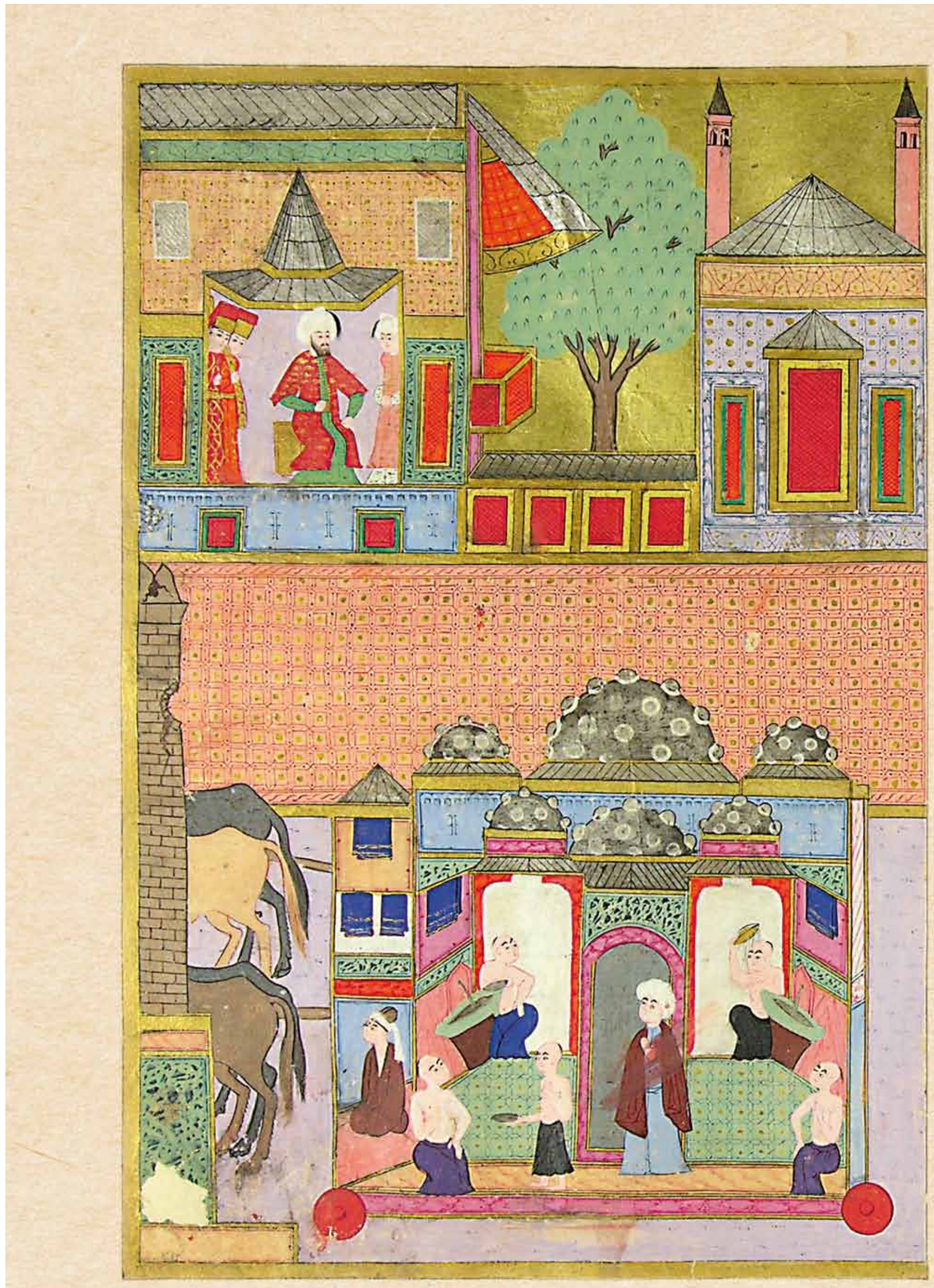
Bağcılara Kadıköy Hamamı.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

İstanbul şehrinin içinde ve dışında, dört mevleviyet yerde toplam 151 hamam vardır. Ancak hakir Habeş, Sudan, İsvan (Asvan) ve Mısır ülkelerinde seyahatte iken İstanbul şehri içinde 17 hamam daha yapılmıştır, bunları görmedim, ancak yukarıda yazılan hamamların hepsine girerek gezip görmek nasip olmuştur. Eğer her birinin havasını, suyunu, güzel yapılarını ve biçimlerini yazsam Seyahatname mecmuamız çok büyük bir kitap olur.

Ancak Fatih Sultan Mehmed'in Çukur Hamam'ı gayet sanatlı ve aydınlık yapılı bir hamamdır ki bütün hamamlardan büyüktür. Toplam 110 kurnadır. Yarısı bölünüp keçecilere verilmiştir. Bütün renk renk mermerler ile döşenmiş büyük bir hamamdır. Büyük bir kubbesi var ki 5 bin adam alır çifte hamamdır.

Bu hamamdan biraz küçük Mahmud Paşa Hamamı, bundan küçük Tahtakale Hamamı, sonra Sultan Bayezid Hamamı, sonra Hoca Paşa Hamamı, bunlar büyük hamamlardır.

HAMAMCILAR / TSMK, H.1344, 336b-337a

Ancak Haydar Paşa Hamamı ve Süleymaniye Valide Hamamı ve Darphane yakınında Küçük Havuzlu Hamam hepsinden aydınlıktır.

Ayasofya Hamamı, Sofular Hamamı, Abbas Ağa Hamamı ve Çarşambapazarı'nda Tavaşî Mehmed Ağa Hamamı bütün hamamlardan her şeyi tertemiz ayan ve eşraf hamamlarıdır.

Anılan hamamların hepsinden, suyu, havası, yapısı ve hizmetçileriyle temiz ve güzel Harem-i muhteremde,

Osmanlı padişahları hamamı

Bu hakiri Sultan IV. Murad Han (---) tarihinde Kur'an-ı Kerim okutup Harem-i Hâssa aldığında bu padişaha mahsus hamama girip görmek nasip olmuştur. Osmanoğulları devletinde değil, on sekiz padişahlık yeri gezdim, dünyada suyu, havası ve yapısı tatlı aydınlık hamam görmedim. Bütün hamamlardan sanatlı olmasının sebebi yapı ustası hamam içinde bir hamam daha yapmıştır. Dört tarafta has gılmanların yıkanma yerleri vardır. Ortadaki ise padişahlara özgü ibret verici hamamdır.

Bazı köşelerindeki havuz ve fıskiyelerden güzel sular akmada, temiz suyu içinde güneş parçası gılmanlar deniz balıkları gibi yüzmede. Bütün şadırvan ve kurnaların lüleleri ve tasları altın ve gümüştendir. Bazı kurnaya bir lüleden hem sıcak ve hem soğuk saf su akar.

Baştan başa döşemesi yerakan taşı, somaki mermeri, zenburî, ferah taşı, balgam renkli taş, yemani, Nişabur piruzesi ile döşeme ustası büyülü Hint püsüskârisi gibi bukalemun nakşı bir mermer döşemiş ki adamın gözü kamaşır.

Dört köşe duvarlarını koklasan od, gülsuyu ve amber kokar. Her an hizmetçiler micmerelerle sünbül amberi yakıp adamın dimağını kokulandırırlar.

Kubbelerinde olan billûr, necef ve moran camların parıltısından hamam içinde sanki nur parlar. Bütün duvarlarından ve kubbelerinden bir damla ter akmaz. Havası o kadar tatlıdır ki adama hararet vermez. Bütün kurnaları beyaz ham mermerdendir. Her halvette altın, gümüş ve işlemeli iskemleler vardır.

Dokuz kat gökkubbesinde çeşit çeşit işlemeli kandiller ve dış büyük camekânda olan mermer işi, meğer Mısır'da ola. Böyle büyük bir kubbedir.

Bu hamam büyük bir set üzerinde olduğundan göklere baş çekmiş büyük bir yapıdır. Bütün pencereleri doğuya, deniz aşırı Üsküdar'a ve Kadıköy'e bakar.

Camekân kapısının sağ tarafı çalgıcılar yeridir, sol tarafı has hazine kubbesidir. Kısacası yeryüzünde öyle benzersiz gönül açıcı yer yoktur. Meğer Van Eyaleti'nde Bitlis Hâkimi Abdal Han Hamamı ola. *Vesselâm.*

Yukarıda yazılan hamamların sanatlı tarihlerini bildirir

Fındıklı kasabası Hamamı'nın tarihi:

Görenler ol makâm-ı dil-küşânın dedi târîhin

Leb-i deryâda seyrân eyle hammamını Monlânın.

Sene (---).

Tavukpazarı yakınında **Sultan III. Murad'ın annesinin hamamı**nın tarihi:

Görüp itmâmını Sâ'î-i Dâ'î dedi târîhin

Yapıldı Valide Sultân hamamı şerif oldu.

Sene (---).

Bu tarih üstünde *"Eğer cünüp olduysanız gusül abdesti alın"* [Mâide, 6] âyeti yazılmıştır.

Çarşambapazarı'nda **Tavaşî Mehmed Ağa Hamamı**'nın tarihidir.

(---) (---) (---) (---) (---)

Rûşenâ menzil tâhir-i hamam.

Sene (---).

..... (17 satırlık yer boş).....

Yukarıda yazılan 151 adet İstanbul hamamlarının çoğu çifte hamamlardır. Ancak Küçükpazar yakınında Mehmed Paşa Hamamı birdir. Öğle vaktinden sonra avratlar girer. Bu hesaba göre İstanbul içinde özel ve genel olarak 302 hamam vardır. *Vesselâm.*

Gerçi böyle büyük bir şehre bu kadar hamam azdır, ancak vezir ve ileri gelenlerin saraylarında bulunan özel hamamlarla birlikte 14.536 hamam vardır. *Vesselâm*.

İstanbul'da gömülü Osmanoğullarının geçmiş sultanlarından, Fatih Sultan Mehmed'den günümüze kadar defnedilen padişahların nur dolu kabirlerinin sanatlı tarihleri ile ziyaret yerlerini bildirir

Öncelikle **Fatih Sultan Mehmed Han Gazi ziyaret yeri** ki, İstanbul fatihidir, yazılı olan cami-i şerifinin mihrabı önünde bir İrem bağı içinde büyük bir kubbede gömülüdür. Üsküdar tarafında, Maltepe adlı yerde vefat etti. Cenazesini İstanbul'a getirip anılan nur dolu kabirde gömdüler. *Allah rahmet eylesin.*

Fatih Gazi'nin vefat tarihi:

Ölmedi Şeh Mehemmed bin Murad

Belki bâğ-ı cinâna kıldı seyr

İşi hayr olduğiyçün halka

Oldu târîh ona dua-yı hayr.

Sene 886 [1481].

İsfendiyar Bey kızından doğmuş, güçlü bir padişah olmuştur. Saltanat müddeti 31 ve ömrü 51 sene sürmüştür. 834 [1431] tarihinde doğmuş ve 13 yaşında iken 847 [1444] yılında tahta çıkmıştı.

İki sene saltanat sürdükten sonra çocuktur diye tahttan indirilmiş, babası Murad Han padişah olup kendileri Manisa'ya hâkim olmuşlardır. Beş sene geçince yine kul ayaklanarak Murad Han yaşlandı diye tahttan indirmişlerdir. 855 Muhareminin 16. günü ki [18.02.1451] Perşembe günüdür, ikinci defa olarak yine tahta çıktılar. Yaşı 21 iken ikinci taht merkezi Edirne'de ikinci defa tahta çıktığına tarihtir:

Rahmetü rabbih.

Sene (---)

vaki olmuştur. Bir gönül ehli, bilginleri ve şairleri sever, deniz gibi zengin gönüllü bir padişah idi.

Fatih'in kutlu zamanlarındaki şairleri bildirir

Şair Ahmed Paşa, Bursalıdır. Kaside yazmada eski ustaların piridir. Sene 902 [1496-97]. Vefatına Mevlânâ Eflâtunzâde tarih demiştir:

Kâle Rûhu'l-Kuds fî târîhihi

İnne fi'l-cennâti me'vâ rûhihi

Şair Türâbî, Kastamonuludur. Fakr u fâkada ilâhî cezbeye tutulmuş bir kimse idi. Rabbânî ilham ile inci gibi sözleri vardır.

Senâyî Çelebi, Kastamonuludur. Naathân ve muarrif olduğundan Senâyî mahlasını almıştır.

Câmî-i Rumî, Kastamonuludur.

Cemâlî, Karamanlıdır.

Molla Hamdi, Kastamonuludur, Molla Latîfî'nin atasıdır.

Haydar, Sivrihisarlıdır, Cem Şah'ın defterdarı ve dert ortağı ve sırdaşıdır.

Harirî, Bursalıdır.

Hafî, Edirnelidir.

Halilî, Diyarbakırlıdır, Rum'a geldiğinde cihan süsü bir güzel imiş.

Dâî, Kastamonuludur.

Dâî-i diğer, Bursalıdır.

Resmî, Bursalıdır. Ahmed Paşa'nın nedimlerindendir.

Zeyneb Hatun, Kastamonuludur, divan sahibi afife halli bir saliha hatun imiş.

Sa'dî Paşa, Cem Şah Sa'dîsi, Sivrihisarlıdır.

Şehrî Çelebi, Kastamonuludur ve Cenderecizâde'nin atasıdır.

Şehdî, bazıları Şehidî yazmışlar.

Safî, bizzat Cezerî Kasım Paşa'dır.

Sun'î, Bursalıdır.

Adnî Paşa, Fatih'in Makbul Mahmud Paşası'dır.

Aşkî ve **Ulvî,** Bursalıdırlar.

Gülşenî, Saruhanlıdır. Mısır'da gömülüdür, ancak İbrahim Gülşenî hazretleri değildir.

Kemal-i Zerd [Sarı], Bergamalıdır.

Lâlî, Tokatlı iken Acem'de çok seyahat etmiştir. Acem tarzında güzel şiirleri vardır.

Melîhî, Tokatlıdır ve Ahmed Paşa nedimlerindendir. Çok eserleri vardır.

Mehdî, Bursalıdır, hazır-cevap ve tatlı hitaplı usta bir şairdir.

Nişanî, Celâleddin-i Rumî soyundandır ki, Karamanî Mehmed Paşa'dır, Fatih tarafından Uzun Hasan'a yazılan mektubu bu zât yazmıştır. Aşağıdaki beyt onundur, beyt:

Fazl ehli hayli mu'teber u kâmrân imiş

Rüşvet yoğ imiş anda zaman ol zaman imiş.

Nizamî, Selçuklu tahtı olan Konya'dandır. Salih ve fıkıhçı Veliyyeddin adlı bir vâizin oğludur.

Nurî, kadı sınıfındandır.

Fatih Mehmed Han oğlu **Cem Şah,** âşıkâne güzel şiirleri vardır. Kardeşi Bayezid-i Veli ile ceng edip yenilince Mısır'a, Mekke'ye, Medine'ye, Yemen'e ve Aden'e, oradan Frengistan'da yokluk diyarına gitmiştir. Cenazesinin Bursa'ya geldiği yukarıda yazılıdır.

Şeyh Yazıcızâde Mehmed Efendi, *Muhammediyye* kitabı bunundur.

Ahmed Bîcân, Yazıcızâde'nin kardeşidir. *Envârü'l-Âşıkîn* adlı kitabın sahibi sadık bir âşık, hâl sahibi erler ve pirler imiş.

Şeyh Kâtib Salâhaddin, Ankaralıdır. Yıldız ilminde sanki Fisagores-i Tevhidî idi. *Melheme* kitabı ve *Tabîrnâme* kitabı gibi eserleri vardır. *Allah hepsine rahmet eylesin.*

Fatih'in kutlu zamanlarında olan şeyhleri bildirir

Önce Şeyh kutuplar kutbu **Hz. Akşemseddin**: Mübarek isimleri Mehmed bin Hamza'dır. Şam'da doğmuşlardır, Ebubekir-i Sıddîk neslindendir. Şeyh Şehâbeddin Sühreverdî ve Hacı Bayram-ı Veli'nin meclislerinde bulunmuş, İstanbul'un fethi gününü haber vermişlerdir. Fetihten sonra Anadolu'da Türbeli Göynük adlı bir kasabada vefat etmiş ve orada çocuklarıyla gömülmüşlerdir. Kırk kere ziyareti nasip olmuştur. 66 sene ömür sürmüştür. Zamanında kutupluğa ayak basmıştır. Yüzlerce cilt eser yazmıştır. Tıp ilminde ikinci Lokman'dır. *Allah rahmet eylesin.*

Şeyh Sadullah bin Akşemseddin: Çocuklarının en büyüğüdür. Daha sonra yerine şeyh ve kâmil mürşid oldu. 897 [1492]'de vefat ederek babasının yanına defnedildi.

Şeyh Fazullah bin Akşemseddin: Ledün ilminde çok bilgili idi. Binlerce halkı irşat etmişti. Babasının yerinde post sahibi idi. 906 [1500-01] tarihinde vefat edip babasının yanına gömüldü.

Şeyh Nurullah bin Akşemseddin: Bu zât da o temiz soydandır. Bursa'da ilim öğrenirken Allah'ın hikmeti kalemtraş karnına batarak vücudu defterinden (ölmüştür) adını silmiştir. Bursa'da gömülüdür.

Şeyh Emrullah ibn Akşemseddin: Babasının mesleğini sürdürdü. Daha sonra nikriz hastalığına tutularak öldü. Babasının yanında gömülüdür. Hayli değerli eserleri vardır.

Şeyh Nasrullah ibn Akşemseddin: İlim öğrenimi için Acem ülkesine gitmiş ve orada ölmüştür.

Şeyh Mehmed Nurülhüdâ bin Akşemseddin: Bu meczup imiş. Hatta Şems hazretleri diğer çocuklarına, "Sakının Nurülhüdâ celâlinden" derler imiş. Hatta bu Nurülhüdâ, camie vardıkta cemaati görüp,"Bu cennetliktir, bu cehennemliktir" diye açıklarlarmış. Sonunda Aziz, Nurülhüdâ'ya pazar yemeği yedirip bu hâlini yasaklamış. Nice kerametleri açık olmuş er oğlu erdir. Sultan Murad Han kendisine Evlek adlı köyü mülk olarak vermiştir. Hâlâ orada gömülüdür.

Şeyh Mehmed Hamdüddin bin Akşemseddin: Bu zât ana karnında iken babası Hamdi'nin annesinin karnına vurarak,

“Bre benim şair ve becerikli ve âlim ve fâzıl ve kâmil oğlum” diye annesi karnında iken yeyişüp okşarmış. Tanrı’nın hikmeti, 853 [1449] tarihinde doğmuş, sekiz yaşında divan sahibi olup *Leylâ vü Mecnûn* ve *Mevlûd-i Manzum* yazmıştır. Ancak *Yusuf u Züleyhâ*’sının yazılması insan gücünün yeteceği şey değildir ki Büyük Ayasofya’nın kubbesi ortasında altın top altında yazmışlardır ki güya mucize söyleyicidir. Ancak ilâhî aşka tutulan kimselerin kelimeleri ile yazılabilir. Ömürleri (---) sene iken (---) tarihinde vefat etmiştir. 170 cilt eserlerinin tamamı herkesçe övülmektedir. Bu zâtın ciğer-köşesi

Şeyh Mehmed Zeyneddin bin Hamdullah: Çok değerli bir inci idi. O çağda ünü bütün âlemi kaplamıştı. Bütün Arap ve Acem’in âlimleri ona cevap vermekte âciz kalırlardı. Sanki ikinci İmam-ı Azam idi. Sözün kısası bütün ilimlerde söz sahibi idi. Özellikle hat ilminde ustaydı ve Yakut-ı Mustasımî gibi hattat idi. Fatih Camii’nde olan hatlar bu kişinindir, derler.

Şeyh Abdülkadir bin Akşemseddin: Bu zât Aziz hazretlerinin oğlunun oğludur. Halktan uzak bir yokluk köşesini seçmiş bir ihtiyar, ilim ve yumuşaklık sahibi kimse idi. *Allah sırrını kutlu eylesin.*

Şeyh Abdürrahim: Akşemseddin’in halifesidir. Tasavvuf ilminde *Vahdetnâme* adlı bir kitabı vardır. Gayet saygın nefis bir kitaptır.

Şeyh İbrahim Tennûrî ibn Sarraf Hüseyin: Bu zât da Akşemseddin’in halifelerindendir. Sivas’ta doğmuştur. Daha sonra Akşemseddin hizmetine girdi. Keskin’de yatan Şeyh Hamza-i Şamî ve Karahisar-ı Sahib’de yatan Abdürrahim-i Mısrî ve İskilib’de yatan Muslihiddin Attar, bu üçü halvete girip post sahibi olur. Ancak bu İbrahim Tennûrî büyük yetenek sahibi olduğundan halvete girmeden Akşemseddin hazretlerinden mezun olup şeyh olurlar.

Şeyh Habîb-i Karamanî: Niğde yakınında Ortaköy’den çıkmıştır. Çankırı yakınında Karacalar adlı köyde gömülüdür.

Şeyh Hacı Hamza: Habîb-i Karamanî halifesidir. Amasya’da Mehmed Paşa İmareti’nde gömülüdür. Eflâtunzâde güftesiyle,

İnne fi’l-cennâti me’vâ rûhahû.

Sene (---).

Bu mısra, ölümüne tarih olmuştur.

Rahmetullâhi aleyhim ecma’în.

Burada Fatih Gazi’nin ölüm tarihi ve şeyhlerinin tarihleri tamam oldu.

Fatih Sultan Mehmed oğlu Sultan Bayezid-i Velî ziyaretgâhı

Trabzon’da doğup (---) tarihinde İstanbul’da tahta çıkmıştır. Saltanat müddeti [Hicrî olarak] 32 yıl ve ömürleri 57 yıl olup 918 [1512] tarihinde, Edirne yakınında Havsa kasabasında vefat etmiştir. Mübarek cenazesi buradan İstanbul’a getirilip camiin mihrabı önünde cennet bahçesi içinde olan nur dolu türbesine gömülmüştür. Hâlâ herkesin ziyaret ettiği bir yerdir. Bir kere bir hasta ziyaret etse Allah’ın emriyle iyileşir, zira Orhan Gazi gibi ve Sultan Mustafa Han gibi hal sahibi, üstün vasıflı padişah idi.

Bu Bayezid Han’ın çok menkıbesi var, ancak şu menkıbesi gariptir. Saltanat zamanlarında ölümünden yedi sene önce canlı, kanlı ve ruh sahibi cinsi yememişlerdi. Bir günde canı paça istedi. Nefsi o kadar ısrar ettiği halde paça yemeyip nefsi ile büyük kavga eder. Sonunda huzuruna bir sahan sirkeli ve sarmısaklı paça getirip nefsine seslenip,

“Ey nefs muradın üzere işte paça geldi, eğer ihtiyacınsa çık ye” deyince o an mübarek ağzından hemen gelincik gibi iki gözü kör bir mahluk çıkarak sahanın kıyısına çıkıp kudurmuş köpek gibi paça suyundan içip açlığını giderir. Sonra yine o yaratık Bayezid-i Veli’nin hırkasına uçarak yine ağzından içeri girmek isteyince mübarek elleriyle çarpar. Yere düşerek tortop olup yatarken,

“Şunu urun” diye buyurur. Masdıcıbaşı gediğinde olan hasoda gılmanı yetişip ökçesiyle katleder. O devrin şeyhülislâmı (---) Efendi,

“İnsan-ı kâmil, bu nefs ile muazzezdir. Nefs insan vücudunun bir parçasıdır. Bunu kefenleyerek gömmek gerektir” diye kefenleyip ve kalabalık cemaat ile namazını kılarlar. Hâlâ nur dolu kubbe yakınında bir küçük mezarda gömülüdür. Onun için halk arasında,

“Sultan Bayezid iki kere ölüp iki kere namazı kılındı” diye yaygındır. Ancak bu nefsi öldürdükten sonra gamhane köşesinden çıkmayarak halktan gizlenince devletin ve insanların işleri ortada kaldı. Kul tayfasının idaresi ve zapt edilmesi zorlaştı. Dört taraftan düşmanlar serkeşlik etmeye başladılar. Eflâk ve Boğdan, Mengli Giray Han ile anlaşıp birleşerek dört taraftan Kili, Akkirman, İsmail, İbrail, İshakça, Kalas ve Tomarova’yı ele geçirip Tuna Nehri’nin beri tarafında Silistre, Ruscuk, Niğbolu, Vidin ve Feth-i İslâm taraflarını da haraca kesip yağmalardı.

Anadolu tarafında ise Kızılbaş, Kemah’ı, Koyulhisar’ı, Niksar’ı ve Arpaçukuru olan Sivas’ı ve Tokat’ı tamamen işgal edip Acem çapkıncısı İzmit şehrinden baş alıp Tokat’a giderlerdi. Acem tâ bu derece Osmanlı üzerine musallat oldu. Osmanlı Acem’e at çulu hediye gönderdiği için Bayezid-i Veli’ye “Çulcu Baba” derlerdi. Selim Han tahta çıkınca,

“Çulcu Baba gidip Topuzcu Baba geldi” dediler. Şah İsmail’e mektupla,

“Vaktine hazır ol seninle Çıldır Sahrasında devlet sınaşalım, ya taht ola ya baht” deyip elçi gönderdi.

Sözün özü Bayezid Han’ın bu derece veli bir padişah olduğunda kuşku yoktur. Bayezid-i Bistâmî de nefislerin çıkarıp muhallebi yedikten sonra yine mübarek ağızlarından içeri girmiştir. Ancak Bayezid Han-ı Veli öldürtmüş, kendileri de yaşamamışlardır. Bir iyi ve yumuşak huylu ve güç sahibi, celâlli bir padişah idi.

Kutlu zamanlarında olan hayır eserleri ve fetihleri tamamen yukarıda yazılıdır. 340 kale fethetti. 400 hutbesi okunur.

Sultan Bayezid-i Veli zamanında olan veziriazamları bildirir

Önce tahta çıkış günü öldürülen Mehmed Paşa, İshak Paşa, Kasım Paşa, Davud Paşa, Mehmed Paşa bin Hızır Bey, Fenârî Ahmed Paşa, İbrahim Paşa bin Ali Paşa-yı Celil, Osmancık’tan beri babadan dedeye vezir oğlu vezirdir. Hadım Ali Paşa, İskender Paşa, Hersekoğlu Ahmed Paşa, Hadım Yakub Paşa, II. Davud Paşa, Koca Mustafa Paşa, Zincirliservi’de olan büyük cami bunlarındır. Yahya Paşa, Üsküp şehrinde büyük bir camii var. Karagöz Paşa, Hasan Paşa, Sinan Paşa ve Yunus Paşa (---).

Bayezid Han nişancıları zikreder

Mevlânâ Muhyiddin, Ahmed Çelebi, Cenderecizâde Ahmed Çelebi, Leys Çelebi, Ali Çelebi ibn Zağanos Paşa, Yegânzâde Hüseyin Çelebi, Siracüddevle Kasım Çelebi, Pir Mehmed Çelebi, Kasım Çelebi, Sinan Çelebi, Ahmed Çelebi ki, Hint'ten müracaatla Rum'a geldi. Taczâde Cafer Çelebi, çok meşhur bir hattattı.

Sultan Bayezid-i Veli zamanında olan şeyhülislâm ve diğer bilginleri bildirir

Önce Şeyhülislâm (---) Efendi, Hasan Niksarî oğlu İbrahim oğlu Mevlânâ Mehmed, Şeyh Vefa Camii haziresinde gömülüdür.

Yakub oğlu Mevlânâ Kasım Hatib, Amasyalıdır ve yine orada gömülüdür.

Mevlânâ Alâeddin Yegân, vefat tarihi:

"Haddede ve kayyede mâte merhûmen sa'îden"

Sene (---)

Müeyyed oğlu Ali oğlu Mevlânâ Abdürrahmân, Amasyalıdır. Ölümüne tarih:

Kul lillezî yenbağî târîhu rıhletihi

Tahallü'l-mü'eyyed merhûm ve mebrûm.

Sene 924 [1518].

Bayezid Han devrinde olan şeyhleri bildirir

Şeyh Fahreddin İskilibî: Şeyh Yavsi derler, Ali Kuşçu'nun damadıdır ve Ebussuud hazretlerinin atasıdır, yine İskilip şehrinde gömülüdür, sene 902 [1496-97].

Şeyh Seyyid-i Vilâyet: İstanbul'da mescidi bahçesinde gömülüdür, sene 941 [1534-35].

Şeyh Mehmed ibn Arraf: Medine-i Münevvere Bakî mezarlığında gömülüdür. Babası Mısır'da Çerkez beylerinden ve kendisi bey iken dünyayı terk ederek Seyyid Ali hizmetine 70 yaşında yetmiştir. Medine'nin şiddetli sıcağında yirmi günde bir su içtiği ünlüdür.

Şeyh Seyyid Ahmed el-Buharî: Şeyh İlahî hazretleri ile Simav şehrinden Rum'a gelip Şeyh Vefa hazretleri ile sohbet etmişlerdir. Emir Buharî, Şeyh Buharî namıyla meşhurdur. Sultan Mehmed yakınında tekkesi ve camii sahasında gömülüdür.

Şeyh Uzun Muslihiddin: Bursa'da gömülüdür.

Şeyh Âbid Çelebi: İstanbul'da tekkesinde gömülüdür.

Şeyh Lütfullah: Üsküplüdür ve yine orada gömülüdür.

Şeyh Baba Yusuf: Bayramî tarikatındandır ve Eyüp'te gömülüdür.

Bayezid Han zamanındaki seçkin şairleri bildirir

Önce **Şehzade Cem Şah:** Fatih Sultan Mehmed Han'ın oğlu ve Bayezid Han'ın küçük kardeşidir. Divan sahibi şairdir. Arapça itibarlı eserleri vardır.

Şehzade Korkud Han ibn Bayezid Han: Bu zât Selim Han'dan büyük ve Şehzade Ahmed'den küçük olup Bayezid Han'ın ciğer-köşesidir. Babası Bayezid Han'dan korkup Antalya'dan bozulmuş olarak gemilere binip hac niyeti ile Mısır'da Sultan Kayıtbay'a gitmiştir. Bu beyit onundur:

Tâc-ı kabâyı terk edip uryân olalım bir zaman

Gurbette seyrân eyleyüp mihmân olayın bir zaman.

Âfitâbî: Bursalıdır.

Emirî: İsmi Seyyid Mahmud'dur, âşıkâne naatları vardır.

Basîrî: İran'da doğmuştur. Molla Câmî ve Molla Güranî mektupları ile bazı Rum ileri gelenleri gelmiştir. Farsça şiirlerine son yoktur. Bu beyt onundur:

Âşıklarını âh ol Mesîhâ-dem öldürür

Bu âdem oldur ki Mesîh âdem öldürür.

Bu beyitten şairin maksadı, *"Muhakkak İsa'nın hâli de Allah indinde Âdem'in hâli gibidir."* [Âl-i İmrân, 59] âyetidir.

Behiştî: İsmi Sinan'dır. Karıştıran'da Süleyman oğludur. *Hamse* adında eseri vardır.

Tacî: Nişanî Cafer Çelebi'nin pederidir.

Sânî: Anadolu'dandır. Güzel yüzünden dolayı İkinci Yusuf derlerdi. Tıraş olunca Yusufluğu gidip sadece sânîliği (ikinciliği) kaldı.

Çâkerî: Bayezid Han beylerindendir.

Celilî: Bursalıdır.

Hasan Muid: Anadolu'dandır. Memleketini terk ederek seyahat ile İran'a vardığında bir sapık, Sünnî'dir diye Hasan Muid'i şehit etmiştir. Âlimâne güzel şiirleri vardır.

Hâkî: Üsküplüdür, şiirleri o kadar güzel değildir.

Zekâyî: Şehzade Alemşah'ın divan kâtibi idi.

Zihnî: Bayezid Hanzâde şehzadesi Mehmed Han'ın Kefe'de divan kâtibi idi.

Zârî: Üsküplüdür. Koca Hasanzâde derler, pâk beliğ şiirleri vardır.

Seyfî: Sinopludur. Sofya şehrinde hayır eserleri olup orada gömülüdür.

Şamî: beylerdendir. Şamlıdır, ancak şumî (uğursuz) değildir. Ne tarafa görevlendirilse zaferle gelirdi. Kendi kasideleri ve sanatlı tarihleri vardır.

Şâhidî: Edirnelidir. Cem Şah defterdarı idi.

Şevkî: Edirne'de yaşlı bir kadının kölesi idi. Bütün şiirleri alçak ve kocamış dünya içindir.

Safayî: Sinopludur. Bayezid Han adına bir divanı vardır.

Likâyî: Güzel şiirleri vardır.

Sun'î: Kastamonuludur ve Necâtî Bey öğrencilerindendir. Firdevsî şiirlerine nazire olacak eserleri, hoş kasideleri var. Bir naat yazmıştır ki asla nazire kabul etmez.

Tarikî: Vidinlidir. Dünyayı süsleyen bir genç iken dünyadan gitti. Vidin'de kale yanında gömülüdür.

Zarifî: Boluludur. Hayli güngörmüş gezgin idi.

Amrî: Abdülkerim oğludur, babadan dedeye şairdir ki benzersizdir.

Andelibî: Şehzade Mehmed Han'ın nedimlerindendir, bülbül gibi nağmeler ile kendi şiirlerini yanık bir ses ile dübeyt ve taksim ederdi. Çok usta bir okuyucu idi.

Ahdî: Edirnelidir. Şiir,

Kande varsam sâye-i serv-i bülendim var iken

Kime kul olam senin gibi efendim var iken.

Firdevsî: Bursalıdır. 360 cilt *Süleymânnâme* onun eserlerindendir ki sanki Ebülmeâlî'dir.

Figanî: Karamanlıdır. *İskendernâme* manzumu onundur. Figanî daha sonra asılmıştır, zira mahlasındaki gayn harfinin etkisidir, derler. Eskiden iki Figanî daha gelmiştir. Biri asılmış, biri dinsizdir diye derisi yüzülmüştür.

Kâdirî: Edirnelidir.

Kandî: Sirozludur.

Kâtibî: Bursalıdır.

Kebirî: Filorinalıdır, ancak filorili değildir. Firûzîne tabiatlı Filorunyalıdır.

Mestî: Edirnelidir, baygın bakan gözleri âşıkları mest ettiğinden dolayı Mestî demişler. Sonunda mahlasının etkisiyle Mestî içkiden mest olmuştur. İçmeye dair pâk şiirleri vardır.

Münîrî: Amasyalıdır. Farsça ve Türkçe şiirleri çoktur. Şehzade Sultan Ahmed'in vezirlerindendir, ancak kasidelerine söz yoktur. Her mısraları birer matla olduğundan liyâkatli kasideleri vardır.

Mihrî: Amasyalıdır. Sanki İmrülkays kızı gibi aşkla oynayan bir kadın idi. Bikr ü fikri gibi seçkin olup açılmadan cennet bağına gitti. Divan sahibidir. Fıkıha dair hayz ve nifâs bahsinde manzum kitapçıkları vardır.

Necatî Bey: O asırda şairlerin ve edebiyatçıların sultanı eşsiz bir beydi. Edirne şehrinde Sâilî adındaki şairin *kurret-i ayn lî ve lek* sözü gibi kölesi ve oğulluğu idi. İsmi İsa'dır. Ok ve yay vasfında bir penç-beyti vardır ki gerçekten ok ve yayını arşa asmıştır. 76 cilt eseri ve *Hamse*si vardır. (---) tarihinde vefat edip Vefa Sultan yakınına gömülmüştür.

Sehî Bey: Necâtî Bey damadıdır. Zarif dostlarının dedikodularına göre Sehî Bey, Necatî'nin kızını almaktan maksadı Necatî'nin *Perişan Evrak*'ını almaktır, diye bugün de söylenir. Gerçekten Sehî Bey şiirleri sanki Necatî'ye necat (kurtuluş) vermiştir. Yahut Sehî'nin ağacı kuru iken Necatî'nin şiirleri ile necat bulmuştur.

Necmî: Caniklidir. Yıldız ilminde de ustaydı. Usturlap sembolleri nazik şiirlerine renk vermiştir.

Niyazî: Üç Niyazî vardır, ancak bu Niyazî, Necatî ile çağdaş olup Geliboluludur. Pâk şiirleri vardır.

Vaslî: Aydınlıdır, gayet dehhâllık ile meşhurdur.

Vasfî: Sirozludur.

Hâşimî: Acem seyyidlerindendir. Acemce pâk şiirleri vardır.

Hilalî: Bursalıdır.

Asacaksın cihânda ey Mansûr

Sana görmem imâmeti ma'kûl

İsm-i mef'ûl adın takındın çün

Ca'iz olmaz imâmet-i mef'ûl.

Mef'ûl ve ma'kûl sözü de me'fûl sözüdür ki nâ-ma'kûldür.

Sultan Bayezid Han oğlu Sultan I. Selim Han ziyaret yeri

Allah kabrini nurlandırsın

Trabzon'da 875 [1470-71] tarihinde doğmuştur. 918 [1512] tarihinde tahta çıkmıştır. Bu sırada 43 yaşında idi. Ancak 8 sene padişah oldu. Fakat 800 hutbesi okunur. Osmanoğullarında ilk "Hâdimü'l-Haremeyn" bu zât olmuştur. Ali cifrinde evsafı vardır. *"Âl-i Osman'dan Selim, Rum, Acem, sonra Ceziretü'l-Arab'a sahip olacaktır"* Ali Yâr'ın inci gibi sözleridir ki Ceziretü'l-Arab'dan kasıt Mısır'dır ki cezire (ada) denir. Zira Mısır'ın bir tarafı, batı tarafında Akdeniz'dir. Bir tarafı, doğu tarafında Süveyş denizidir. Bu iki denizin ortası iki konak Acrûd Çölü'dür. Bu çölü de Hz. İbrahim zamanında Melik Tavtis kesip birbirine karıştırınca Mısır ada olmuştur. Bunun için kelâm-ı Ali sözünde *"Selim Mısır adasına sahip ola"* buyurmuşlardır. (---) tarihinde sahip olmuşlardır.

Yukarıda bütün fetihleri yazılıdır. Şehzadeliği sırasında Trabzon hâkimiyken Kemah'ı, Tercan'ı, Bayburt'u ve Gümüşhane'yi ve 70 parça kaleyi fethetmiştir. Tahta çıkışında ilk fethi Şah İsmail fethi ile Çıldır gazası ve Ahıçka Kalesi fethidir.

8 sene padişahlığında 800 kale fethedip sonunda Mısır fetholdu. Babasından padişahlığı Çorlu Ovası'nda zorla aldı, yine Çorlu'da hastalanarak (---) tarihinde vefat etti. Bu kadar gaza eyleyip kılıcını arşa asdı. İşin sonunda ömrü yayını yasdı.

Saltanat müddeti (---) sene ve ömrü (---) sene olup pâk cenazesi İstanbul'da camii mihrabının önünde bir cennet bahçesi içine defnedildi. I. Selim'in vefat tarihi:

Hest-târîh temîz orâ

Nevverallâhu kabrehu nûra.

Sene 926 [1520].

Diğer tarih,

Ehl-i imân ruhiçin Fâtiha.

Sene 926 [1520].

.....(2 satırlık yer boş).....

Nur dolu türbesinin önünde yine yüksek bir kubbe içinde Süleyman Han oğlu Şehzade Sultan Murad, Sultan Mahmud ve Sultan Abdullah. Bu şehzadelerin üçü dedeleri Selim Han çevresinde gömülüdürler. Bunlardan başka I. Selim Han'da sultan kabri yoktur. Ancak kendilerinin kabrinde olan heybet bir padişah türbesinde yoktur. Selimî sarığıyla sanki yedi başlı bir ejder gibi pusuda hazır yatar. *Allah rahmet eylesin.* Bu türbede hakir üç sene cüz okuyucusu, camiinde devirhân ve naathân idim.

Sultan Selim zamanındaki vezirleri bildirir

Hadım Sinan Paşa: Mısır cenginde Tumanbay ve Kertbay adlı yiğitler bu Sinan Paşa'yı Selim Han zannedip Mısır'da Adiliyye cenginde şehit ettiler. Mısır'da Şeyh Bekkâr yakınında gömülüdür.

Yunus Paşa: Mısır'a giderken Gazze yakınında öldürüldü. Malı ile orada bir kale ve cami yapılarak orada gömüldüğü için hâlâ Mısır yolunda Yunus Hanı derler bir sığınak yerdir.

Hüsam Paşa: Bu da Mısır yolunda öldürüldü.

Ahmed Paşa: Dukagin oğullarının büyük atasıdır. Çaldıran gazası dönüşünde Amasya kışlağında öldürüldü.

İskender Paşa: Azledilip öldürülmüştür.

Zeynel Paşa: Kefe Eyaleti'yle emekli olmuştur.

Mehmed Paşa: Hocazâde demekle meşhurdu.

Pir Mehmed Paşa: Karamanlıdır, Hz. Ebubekir soyundandır. Ustaca şiirleri vardır. Remzî mahlasını kullanır, mükellef divanı vardır.

Mustafa Paşa: Gebze'deki camii bu zât yapmıştır. Çeşit çeşit değerli mermerleri Mısır'dan ustalarıyla getirip cami yaptı. Mısır'dan azledildikten sonra Şam verildi. Mısır, Hain Ahmed Paşa'ya verildi. Ahmed Paşa, Süleyman Han'ın tahta çıkışında isyan ettiğinden Hain diye meşhur oldu. Makbul iken Maktul İbrahim Paşa, mühür ile Mısır'a varmazdan önce askerler Ahmed Paşa'yı hamamda çıplak yakalayıp Bâb-ı Züveyle'de astılar. Daha sonra İbrahim Paşa Mısır'a girdi. Bayındır hâle getirdiğine tarih:

Âsaf-ı Sultân-ı âdil Mısr'ı âbâd eyledi.

Sene 931 [1525].

Ancak (b) harfi kaldırılmıştır.

Bıyıklı Mehmed Paşa: Kemah Kalesi'ni fethedip Şah İsmail'in hanlar hanı Kara Han adlı ünlünün başını kesip ve 80 bin Kızılbaş'ı öldürüp sadrazam oldu.

Hemdem Paşa: Acem seferine giderken öldürüldü. Erzincan'da gömülüdür.

Selim Han zamanında olan defterdarları bildirir

Defterdar Abdülkerim oğlu Abdülvehhab ve **Abdüsselâm:** Yahudi iken Müslüman olup hesap ilminde benzersiz olduğundan defterdar oldu.

Kadızâde Mehmed Bey: Kırım Hanı Mengli Giray ricasıyla nişancı oldu.

Yusuf Çelebi bin Ali Yegânî: Defterdar idi. Ancak zamanın yegânesi (biriciği) idi.

Sultan Selim Han zamanında olan bilginleri bildirir

Kemal Paşazade Mevlânâ Şemseddin Ahmed bin Süleyman: Bunların vasıfları bir cilt kitap olur. 140 cilt kitap telifleri ve âlimâne tasavvufî şiirleri vardır. Mahlas kullanmadıkları kendisine mahlas olmuştur. Mısır fethinde Rumeli Kadıaskeri bulunup mevleviyet ile Mısır kendisine verilmiştir. Mısır Valisi Hayre Bey ve Gazalî Mısır'ın tahririne (yazımına) memur olmuşlardır. Tahrirden sonra gördüler ki Mısır'da gökte uçan, yerde gezen ve denizde yüzen her şey vakıftır. Padişaha hardal tanesi çıkmadığını Selim Han'a bildirdiklerinde Selim Han,

"Bize Hâdimü'l-Haremeyn hizmetçisi olduğumuz yeter" buyururlar. Sonra Kemal Paşazâde Mısır mollalığından alındı. İstanbul'da şeyhülislâm oldu. Ölünce Edirnekapı dışında toprağa verildi.

Mevlânâ Abdülhalim bin Ali: Kastamonuludur. Selim Han'a imam olmuştu. Şam'da Muhyiddin Arabî yakınında gömülüdür.

Mevlânâ Mehmed Şah bin Ali bin Yusuf: Fenârî soyundandır. Sultan Mehmed zamanında doğmuştur. Bursa'da Zeynîler civarında gömülüdür.

Mevlânâ Mehmed bin Ali bin Yusuf Balı: Bu da Fenârî soyundandır. Eyüp'te gömülüdür.

Mevlânâ Muhyiddin bin Alâeddin Cemâlî ve,

Mevlânâ Şah Mehmed bin Mehmed Hacı Hüseyinzâde Çelebi: Manalar denizinin yüzücüsü ve verâ sahibi idi.

Mevlânâ Hüsameddin bin **Abdürrahman** ve,

Mevlânâ Muslihiddin bin Halil: *Şakâyık-ı Numâniyye* musannifi Taşköprüzâde'nin babasıdır.

Mevlânâ Kıvamüddin Kasım bin Halil: Mevlânâ Hüsameddin'in kardeşidir.

Mevlânâ Abdülvasi bin Hızır: Sene 945 [1538-39], Mekke'de gömülüdür.

Mevlânâ Abdülaziz bin Seyyid Yusuf: Âbid Çelebi derler.

Mevlânâ Pir Ahmed: Aydınlıdır.

Mevlânâ Muhyiddin bin Hatib Kasım: İlim deryası idi.

Mevlânâ Zeyneddin bin Mehmed Şah: Fenârîdir. Şam'da Kasr-ı Mencik'te gömülüdür.

Kemal oğlu Mevlânâ Davud: Kocavîdir.

Mevlânâ Bedreddin Mahmud: Alim ve fâzıl idi.

Mevlânâ Üçbaş Nureddin Hamza: Edirnekapı içinde mescidi ve medresesi vardır.

Mevlânâ Mehmed bin Mehmed bin Berda'î: Edirnekapı'da gömülüdür.

Mevlânâ Seydî bin Mücellidzâde Mahmud ve,

Mevlânâ Mehmed bin Yakub: Ecezâde derler, hakirin atalarındandır.

Mevlânâ Mehmed bin Şeyh Şâdillü: Edirne'de gömülüdür.

Mevlânâ Pir Ahmed bin Nureddin: Leysîzâde derler.

Selim Han zamanı uzun olmadığından bütün şeyhleri Bayezid Han zamanındaki büyük şeyhler olduğundan âlimler arasında yazılmadı, *vesselâm.*

Selim Han zamanında olan fasih ve beliğ şairleri bildirir

Ahî Çelebi: Rumeli'de Niğbolu şehrinde Benli Hasan derler. Yüz güzelliğinde Yusuf-ı Sânî (İkinci Yusuf) imiş. Gül yüzünde bir Hâşimî beni vardı. Gören âşıklar ciğer yakan âh çektiklerinden Ahî mahlasını kullanırdı. Mahlasının etkisinden hayatı âh u vahla geçmiştir. Karaferye yakınında gömülüdür. Pek çok eserleri vardır, ancak *Hüsn-i Dil*'i nazire kabul etmez bir divandır.

Habîbî: Acem'dir.

Hudûrî: Geliboluludur. Sonra,

Halimî Çelebi: Kastamonuludur. Selim Han ile şehzadeliği sırasında Çıldır ve Mısır fethinde bulunup Mısır'dan dönerken Şam'da ölmüş ve oraya defnedilmiştir. Nazikâne pâk şiirleri vardır.

Halimî: Acem'den gelip Şam'da *Lügat-ı Halimî*'yi yazmıştır. Orada gömülüdür.

Revanî: Edirne'de bir İrem bağında doğmuştur. İsmi Şüca'dır. Kırkçeşme yakınında mescidi avlusunda bir pencere içinde, ana yola bakan bir yerde gömülüdür. Tarih:

İşidüp rûh-ı kudsi dedi târîh

Cinândan yana azm etdi Revanî.

Sene (---).

Sücûdî: Rumeli'nde Kalkandelen'dendir ve Pirî Paşa hizmetçilerindendir.

Surûrî: Doğu adamıdır, ancak doğum yeri ve nereli olduğu belli değildir.

Sa'yî: Piriznelidir.

Sûzî: Bu da Pirizneli'dir. Allah yolunda mücahit olup Mihaloğlu Ali Bey ile yoldaş, yiğit şairlerdendir, ancak divan sahibi değildir. Lâkin penç-beyt ve müfredâtta benzersizdir.

Sehî Bey: Abdullahoğlu ve Necâtî Bey damadıdır. Hayli eserleri vardır. Şiir:

Dağlar halka zırhlar geyirüpdür tenime

Cebe satmak nice olur göstereyim düşmenime.

951 [1544] de vefat etti.

Şemsî: Bursalıdır.

Sabayî: Edirnelidir. Aruz ilminde maanî (manalar) denizidir.

Sun'î Bey: İskender Paşazâde Mustafa Bey'dir. Trablusşam valisi idi. Hoş şiirleri vardır.

Tâli'î: Kastamonuludur, Necâtî'ye denk bir şairdir. Şiirlerinden:

Göreli tal'at-ı garrâsını ol sîm-berin

Çarhı batdı güneşin yıldızı düşdü kamerin.

Fakirî: Rumeli'dendir, haylice matbu şiirleri ve güzel söz söylerliği vardır. Onunla meşhur olmuştur.

Neşrî: Germiyanlıdır, ancak Bursa'da yetişmiştir. Osmanoğullarına bir tarih yazmıştır. Güzel şiirler ile meşhurdur.

Nihâlî: Bursalıdır. Şiirinden:

Hamama girdi nâzla bir sîm-ten güzel

Şol şöyle diyecek yeri yok cümleten güzel.

Nihânî: Arnavut İskenderiyesi'ndendir. Şiirinden,

Lâleler çıkdı kızıl tâc ile şâhîler gibi

Çaldı süsen tîğını Sünnî sipahîler gibi

Râfızîdir lâle tâcın bâde ver Yârap deyü

Yâsemenler Hakka yüz tutmuş ilâhîler gibi

Ey Nihânî çâr-yârı sev Muhammed aşkına

Bâyezîdî meşreb ol olma tebâhîler gibi

..... (4 satırlık yer boş).....

Merhum Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman hazretlerinin nur dolu kabirlerini ve ölüm tarihlerini bildirir

Allah'ın rahmeti üzerine olsun ve cennete göndersin

900 [1495] tarihinde babası gibi Trabzon'da doğmuştu. Selim Han'ın bundan başka evlâdı olmamıştır. 100 senesi başında, yani tam 900 tarihi başında doğmuştur.

Hadis *"Allah, her yüzyılın başında bu ümmete dinlerini yenileyici birini gönderir"* Hadis-i şerifinin mazmununa mazhar düşmüşlerdir. Onun için 48 yıl padişah olup yedi iklimde ülkeler fethedip hissedar olmuştur. 18 padişahı kendine boyun eğdirip haraca bağlamıştır.

İlk gazası Tuna Belgradı ve ikinci gazası Malta Adası yani Rodos ve (---) gazasından sonra son gazası Sigetvar'dır. 974 yılı Safer'inin 22. gününün [08.09.1566] gecesi dokuzuncu saatte *"Dön Rabbine, sen ondan razı, O senden razı olarak"* [Fecr, 28] âyeti fehvası mucebince saltanata veda etti. Mübarek cesedini Sokullu Vezir sakladı. Cesedini iç muzahferatından temizledi. Süleyman Han'ın iç organlarını Sigetvar'da Türbe Kalesi adlı yüksek bir yerde altın leğen içinde gömdüler. Orada türbe, kale ve tekke yaptılar. Daha sonra Süleyman Han'ın cesedini misk, amber ve tuz ile tuzlayıp bir salamura (mumya) edip gizlediler. Ölümünden kimsenin haberi olmadı. Sonunda tedbir sahibi vezirin görüşüyle Sigetvar Kalesi fetholdu. "Sigetvar'ı Süleyman Han'ın ölüsü almıştır" diye meşhurdur.

Daha sonra II. Selim Sigetvar altına gelip bütün ordu ona itaat etti. Süleyman Han'ın (---) günde ölümü haberi yayıldı. Süleyman Han'ın cesedi sarılıp sarmalanıp İstanbul'da camii mihrabının önünde cennet bahçesine benzer bağ, bostan ve gülistan içinde olan türbesinde gömülmüştür. Mübarek başındaki Süleymanî sarığı üzere yedi sekiz otağa mücevher ve turna telleri ile süslenmiş nurlu bir kabirdir. Saltanat müddeti 48, ömrü (---) senedir. Ölümüne tarihtir (---).

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Yaptığı hayır eserleri, fetihleri, vezirleri, devlet adamları, âlimleri ve şeyhlerinin hepsi yukarıda yazılıdır. Ancak mezarının yanındaki türbede bulunan,

Süleyman Han'ın şehzadeleri

Allah hepsine rahmet eylesin.

Önce orta türbede (---).

..... (2 satırlık yer boş).....

Süleyman Han oğlu Şehzade Bayezid: Kardeşi Selim Han'la şehzadelikleri sırasında mansıp yüzünden düşman olmuşlar, aradaki kötülerin yanıltmasıyla Bayezid, Selim üzerine asker çekmişti. Konya ovasında büyük cenk ettiklerine tarih:

Eyledi Sultân Selim ile kıtâli Bâyezîd.

Sene 966 [1559].

İki taraftan binlerce adam şehit oldu. Şehzade Bayezid bozularak 5 evlâdı ve bu kadar asker ile Şah'a kaçarak sığındı. Bunun üzerine Süleyman Han mektuplarla elçiler gönderip Bayezid'i İstanbul'a isteyince Şah da İsfahan'dan Şehzade Bayezid'i elçiye teslim etti. Sivas'a gelince beş evlâdıyla katledildi. Paşahisarı Kapısı önündeki mezarlıkta gömülüdür.

Günahsız Şehzade (---)'yi bizzat Süleyman Han kendi eliyle hançerleyerek öldürmüştür. Eyüpsultan'ın doğu tarafında

harem kapısı dibinde şehirli fukaraları arasında fakirce gömülüdür. Hatta mezar taşında tarihleri ve mücevvezesi taşında mermer ustası hançer resmi işlemiştir. Hatta insanların dilinde anlatılır ki bir gün Süleyman Han av için Kâğıthane'ye giderken şehit Şehzade (---) nin kabrine uğrayıp,

"Hay zalim padişah olurmuşun, yoksa böyle ölürmüşün" derken hemen şehzadenin kabrinden kara bir duman çıkar. Süleyman Han'ın atı ürküp yere yuvarlanır. Bütün musahipler attan ayrılıp mezarlık içinde bir feryat ve gürültü kopar. Süleyman Han'ı yaya bir köşede ah çeker halde bulurlar. Sarı Rüstem Paşa'nın yüzü ve Çarkab Ali musahibin yüzü simsiyah olmuş. Bu hâle hayran kalıp o günden Süleyman Han'ın sağ ayağı nikriz hastalığına tutuldu ve Kaysunîzâde tedavi ederdi. Rüstem Paşa'nın 70 gün yüzü kara olup divana varmazdı. Yüzünün bir kat derisi yüzülüp yine sarı benizli oldu. Meğer o mazlum şehzadenin öldürülmesine sebep Rüstem Paşa ve Çarkab musahip olmuşlardı. Orada Süleyman Han,

"İlahî Rüstem ahirette yüzün kara olsun, bizi kana ortak ettin" diye Rüstem'e beddua ederler. *"Mekr-i Rüstem"* Şehzadenin şehit edilmesine tarih düşmüştür, sene 960 [1553].

Şehzade Sultan Mustafa'nın şehit edilmesi

Süleyman Han (---) tarihinde, Nahşivan Seferine giderken Karaman Ereğlisi adlı yere vardığında Şehzade Mustafa Han eski kanun üzerine padişah çadırına girip babası Süleyman Han'ın elini öpmeye girdi. Ancak orada boğarak şehit edip cesedini siyaset meydanına bıraktılar. Dış ağalarından yedi adet ağasının da kellelerini yuvarladılar. Bütün İslâm ordusu cansız hâle geldi. Merhum şehzadenin cesedini Bursa'da (---) gömdüler. Ölümüne tarihtir:

Kad kutile şühedâ.

Sene 960 [1553]

Dürüst tarihtir. Bunun da Rüstem Paşa'nın ikinci sadrazamlığı hilesiyle oldu derler. Kerim ve şanı yüce bir şehzade idi. Yaşı henüz kırka ulaşmış olgun ve zeki bir şehzade imiş. *Şah [u] Gedâ* sahibi Yahya Bey, merhuma bir mersiye etmiştir ki sanki *Hadîkatü's-sü'adâ*'dır. İnsan okumaya takat getiremez. *Hüküm Allah'ındır.*

Süleyman Han oğlu Şehzade Sultan Mehmed ziyaret yeri

Bu Süleyman Han'ın, Şehzade Mustafa Han'ından büyük şehzadesi idi. Gayet zeki, anlayışı hızlı, akıllı, bilgili ve tedbirli bir gençti. Hatta Süleyman Han yaşlanıp nikriz hastalığına yakalanınca sağlıklarında veliaht tayin etmeleri kesin iken *Kul tedbir alır, Allah da takdir eder,* ecel haramisi Manisa şehrinde şehzadenin yolun kesti, ömür kadehini kırdı. Cenazesi İstanbul'a getirilerek yine Şehzade Camii mihrabı önünde defnedildi. Süleyman Han, sevgisinden her zaman ziyaretine giderken birer kese mümessek filori sadaka dağıtırdı. Şehzadenin vefat tarihi, Süleyman Han-ı Muhibbî güftesiyle:

Merkad-i Sultân Mehemmed-bâd Firdevs-i ebed.

Sene 950 [1543].

Süleyman Han'ın diğer tarihi:

Şehzadeler güzîdesi Sultân Mehemmed'im.

Sene 950 [1543].

Şehzade Sultan Cihangir'in ziyaret yeri

Daima âlem padişahı babası ile inip biner, ava gider ve gaza ederlerdi. Nahçıvan Seferi'ne yöneldiklerinde Haleb kışlağında öldü. Cihangir'in vücudunu İstanbul'a getirip Şehzade Camii'nde yer altına gömdüler, cihangir iken zemingîr oldu. Ölümüne tarih:

Firdevs ede makâm-ı Cihangîri ol Celîl.

Sene 960 [1553].

..... (5 satırlık yer boş).....

Sultan II. Selim'in (Sultan Süleyman Han oğlu) yaptığı eserleri, saltanatını ve ömrünün müddetini bildirir

II. Selim (---) tarihinde doğdu. Manisa hâkimiyken babası Süleyman Han Sigetvar'da ölünce ılgar ile Sigetvar altına (---) günde orduya yetişerek (---) tarihinde tahta çıktı. Buna tarihtir:

Şeh Selîm oldu emîrü'l-mü'minîn.

Sene (---).

İstanbul'a gelirken Edirne altına uğrayıp orada bir cami yapımına başlandı. İstanbul'da müstakil padişah olup çevredeki ülkelere serdarlar salarak karada ve denizde Kıbrıs adasını fethettiği ve nice kaleler fethettiği yukarıda bütün vasıfları ile yazılıdır. Saltanat süresi kısa olduğundan vezir, devlet adamı, şeyhler ve şairlerin tamamı babasının zamanında olanlardır, tekrar yazılmasına gerek yoktur. İçkiye ve eğlenceye düşkün, yumuşak huylu ve kerim bir padişah idi. Tanrı'nın hikmeti babası Süleyman, dedesi Selim ve kendisi Selim idi. Süleyman Han bu iki Selim arasında gelerek zamanın Süleyman'ı olmuş idi.

Sonunda bu Selim Han da bâkî âleme gitmeye himmet edip tuğ ve bayraklarını Edirne tarafına göndererek Edirne'de yapımı tamamlanan camiin ilk cuması için yola çıktı. Çorlu adlı yere varınca bir sancıya yakalandı. Hekimlerin hiçbiri çare bulamayınca (---) tarihinin 18 Şaban'ında cuma günü öldü. Edirne'de yaptığı camiin ilk cumasını kılmaya giderken son cumasını Çorlu'da kıldı. Mübarek cenazesini İstanbul'da Büyük Ayasofya avlusunda nurlu türbesine gömdüler. Saltanat müddeti 9 ve ömrü (---) senedir. Ölümüne tarih:

Hâtif-i Kudsî dedi târîhini

Türbe-i Sultân Selîm-i pâk-dîn.

Sene (---).

Nurlu türbesinin kapısı üstünde Karahisarî tarzı ile kâşî çini üzere bu âyet yazılıdır *"Ancak Allah'a selim* (halis ve temiz) *kalp ile varan müstesna."* [Şu'arâ, 89]. Sanki bu ayet onların şanına inmiştir. Bir tarih kitabında ilk defa İstanbul'da ölen padişah bu II. Selim'dir demiş. Ancak yanlış aktarmış, zira merhum pederimiz II. Selim ile Edirne'ye birlikte gitmeye memur olup cenazesinde hazır olduklarını anlatırdı. Süleyman Han'lı Kuzu Ali Ağa ve Gülâbî Ağalar da Çorlu adlı yerde çorlu olup öldüğünü anlatırlardı. Anlattıklarının biri de budur:

Sultanların bedduasının tahkiki beyanındadır: Sultan Bayezid Han-ı Veli (---) oğlu I. Selim Han tarihinde babasına isyan etti. Çorlu adlı yerde Selim, Bayezid Han ile savaştı. Kul taifesinin galebesi ile babasından padişahlığı alınca Bayezid Han beddua edip,

"Selimler ömrünüz az olsun ve gazanız çok olsun. Padişahlığı benden Çorlu'da aldınız, yine Çorlu'da veresiz" dedikleri sabittir ki işbaşında olan güvenilir adamlardan naklolunur. Tanrı'nın hikmeti inci saçan sözleri gerçekleşmiş, iki Selim de Çorlu'da ölmüş, ikisinin de padişahlıkları sekiz ile dokuz sene olmuştur. Allah bilir, başka Selimlere de tesir eder derlerdi. *"Gaybı ancak Allah bilir."*

II. Selim Han şehzadelerinin ziyaret yeri

Şehzade Murad Han ki babasının yerine hayırlı halef olup Osmanlı tahtında müstakil padişah olmuştur. Ancak babaları yanında gömülü olan şehzadeler bunlardır ki ziyaret olunur.

Şehzade Sultan Mustafa, Murad Han'dan küçüktür. **Şehzade Osman Han, Şehzade Süleyman, Şehzade Ali Han** ve iki şehzadenin de ismini bilmiyoruz. Türbedarlardan sordum, onlar da bilmiyorlar. Bu türbe içinde o kadar şehzade ve sultanlar gömülüdür ki sayılmaz. Hepsi kemer ve altın taçlı ve otağlı şehzadelerdir.

..... (5 satırlık yer boş).....

Sultan III. Murad'ın (II. Selim Han oğlu) nur dolu türbesi, şehzadeleri, tahta çıkışları, ömürleri ve ölüm tarihlerini bildirir

Önce doğum tarihi *"Küllü sâbit",* lafzıdır.

Diğer tarih, *"Küllü beşâreti hayrü'n-neseb",* tarih olmuştur, 953 Cemaziyelevvelinin 5. günündedir [4 Temmuz 1546].

Tahta çıkışları 982 Ramazan'ının 8. [22 Aralık 1574] Çarşamba günü gerçekleşmiştir. Babası Selim Han, kardeşi Şehzade Bayezid Han ile Konya ovasında savaşırken bu Murad Han 12 yaşında olup Konya Kalesi'nin burçları üzerinde babasıyla amcasının savaşlarını seyredermiş. Feta yiğit olduğundan, Selim Han kardeşi Bayezid'i yenip ganimet mallarıyla bu Murad Han'ı dedesi Süleyman Han'a göndermiştir. Nice zaman dedesi Süleyman Han'ın yüzünü seyretti. Bu Murad Han'a Süleyman Han Manisa sancağını verdi.

Daha sonra (---) tarihinde babası Selim Han yerine yeryüzü padişahı oldu. Yüzlerce fetihleri, vezirleri, âlimleri tamamen yukarıda yazılıdır. Bizzat kendileri bir sefere gitmediler. Ancak dört tarafa her sene kumandanlar göndererek fetihlerde bulunurdu.

Sonunda (---) tarihinde geçici saltanatı terk edip bâkî âlemde karar etti. Kabri Büyük Ayasofya avlusunda başka bir yüksek türbede muhterem çocuklarıyla yatmaktadırlar.

Saltanat müddetleri (---) ve ömürleri (---) senedir. İşte ilk defa İstanbul'dan dışarı çıkmayıp ölen budur. Övülür ahlâk ve güzel hayırları ile meşhur iyi görüşlü bir padişahtı. Ölümüne tarih:

Şâh-ı cihân oldu bin üçünde fevt.

Sene (---).

Hâlâ herkesin ziyaret ettiği yerdir.

III. Murad'ın çocukları zikrolunur: Aşırı derecede birleşmeye düşkün, eğlence ve zevk isteyen bir hünkâr olduğundan "Dünyaya gelen erkek ve kız çocukları haddinden fazladır" derler. Ancak toplam 326 oldu diye sağlam kişilerden duyulmuştur. Bir gece elli beşik sallanıp dadıların hizmet ettiği kesindir.

Murad Han'ın ölümü sırasında hünkârlık yasası gereği 19 şehzadeyi bir seferde şehit ettiler. Hatta biri o kadar küçük imiş ki kestane yerken cellat öldürmeye gelince o şehzade,

"Katlan kestanemi yiyeyim sonra boğ" der. Acımasız cellat hemen şehit eder. Birini de şehit etmeye gelip annesinin kucağından alır, bir bucakta boğazdan boğarken annesinin sütü burnundan, ruhu ağzından çıkıp ruhunu teslim eder.

Tertemiz asil kızlarından İbrahim Paşa sultanı Ayşe Sultan ve Halil Paşa sultanı Fatma Sultan'dan başka Murad Han'ın vefatlarından sonra büyük, küçük 26 adet kızı kalmış idi. Hâlâ Murad Han'ın türbesine küçük ve büyük dolu olup nurlara batmış yatarlar. *Allah hepsine rahmet eylesin.*

Sultan III. Mehmed Han'ın (Sultan III. Murad oğlu) ziyaretlerini bildirir

İkisinin de toprakları temiz olsun

Manisa'da 976 [1568] yılında doğmuştur. 1003 Cemaziyelevvelinin 16. cuma [27 Ocak 1595] günü tahta çıkarak müstakil padişah oldu. Bütün fetihleri, vezirleri, devlet adamları, âlimleri ve şeyhleri yukarıda yazılıdır. Ancak tahta çıkış tarihi:

Cülûs etdi bu gün Sultân Mehemmed adl [u] dâd ile.

mısraı tarih olmuştur, 1003 [1595]. Son gazası Eğre gazasıdır ki Âdem Peygamberin yeryüzüne inmesinden beri olan yedi büyük savaşın biri de Eğre savaşıdır. 700 bin kâfir Osmanoğulları kılıcının dişleri arasından geçti. Eğre tarihi:

..... (1 satırlık yer boş).....

Daha sonra bunlar da okunu atıp kemanını yasdığı (öldüğü) (---) tarihinde meydana gelmiştir. Ayasofya avlusunun Divanyolu köşesinde baştan ayağa beyaz ham mermer ile yapılmış büyük bir türbe içinde gömülüdür. Sandukası altına batırılmış olup başları ablak, şahin ve turna telleri ile süslenmiş mübarek bir kabirdir. Saltanatı 9 ve ömrü (---) senedir. Vefat tarihi, nurlu türbenin ana yola bakan pencereleri üzerinde Karahisarî tarzı tezhipli hat ile yazılan tarihtir:

Harem-i Firdevs idüğüne Azmiyâ târîhdir

Okuyun Sultân Mehemmed cânıçün Fâtiha.

Sene (---).

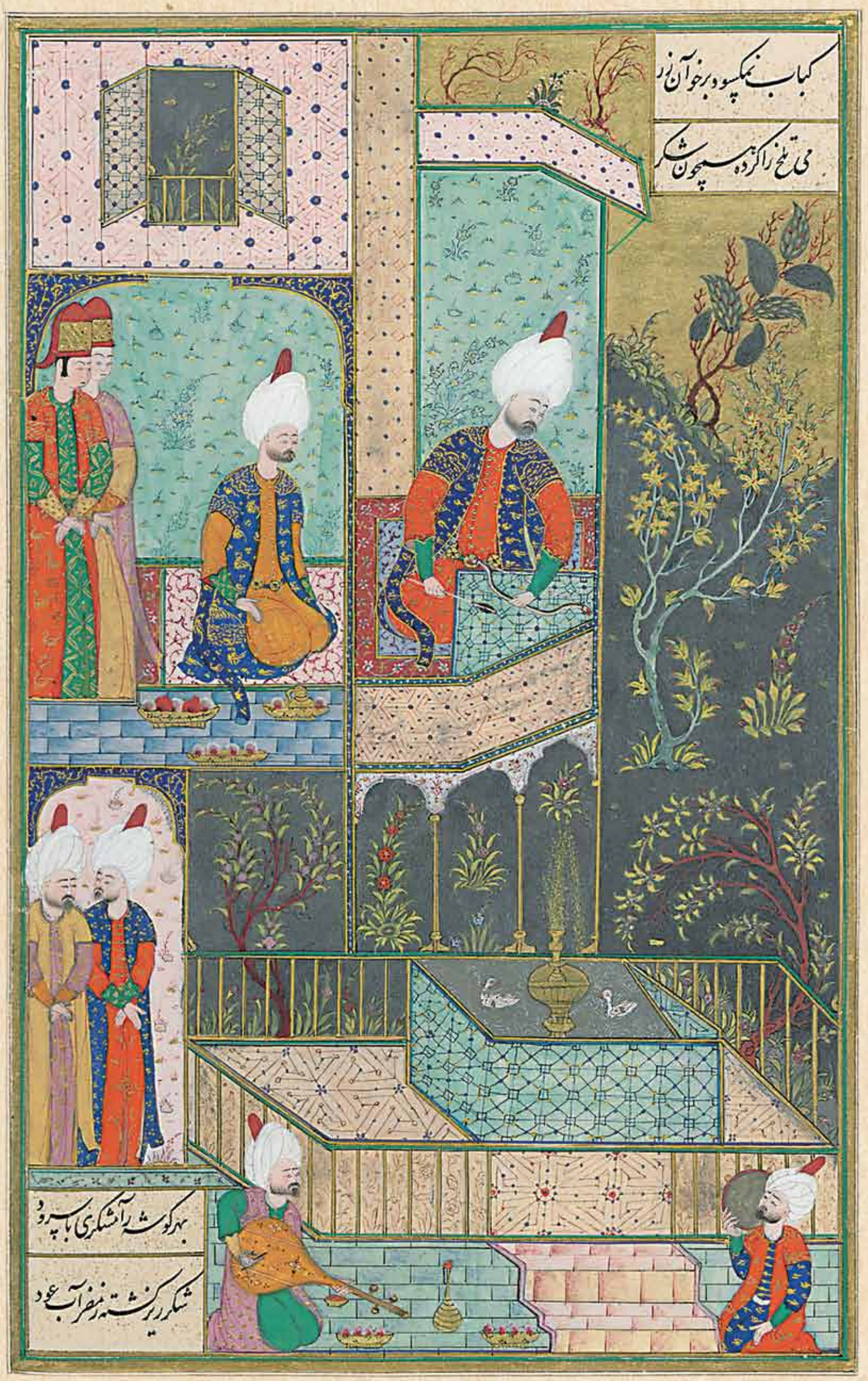
Diğer süslü tarih:

Hükmî görüp binâsı için târîhin dedi

Firdevs oldu merkadi Sultân Mehemmed'in.

Sene (---)

Hâlâ halk ziyaret eder.

KANUNİ VE ŞEHZADE MUSTAFA / TSMK, H.1517, 477b

Merhum Sultan Mehmed'in şehzadeleri

Önce şehit **Şehzade Sultan Mahmud Han**: Gayretli bir şehzade idi. Münafıklar Mehmed Han'a,

"Padişahımın vefatı için filân şeyhe tılsım ettirip En'âm okutturur" diye şikâyet ettiler. Kızlar ağası bir sahte tılsım peyda ederek padişaha verdi. O an Şehzade Mahmud'u, iftira ettikleri tılsımcı şeyhi ve şehzadenin annesini boğarak şehit ettiler. Nur dolu türbesinde gömülüdür.

Şehzade Sultan Selim Han: Mehmed Han'ın tahta çıkmasından sonra ölmüştür.

Şehzade Sultan Cihangir: Bu da babasının hayatında öldü. Cihangir Han'ın vefat tarihi,

Firdevs ede makâm-ı Cihangîr'i ol Celîl.

Sene 960 [1553].

Şehzade Sultan Ahmed Han: Manisa'da doğdu. Kendisine Osmanoğlu tahtı nasip olduğunda on yaşında idiler.

Şehzade Mustafa Han: İki kere padişah oldu.

Merhum Sultan Ahmed Han'ın (Mehmed Han oğlu) nurlu türbesi, saltanatı terk edişi ve ölüm tarihini bildirir

Doğumu Manisa'da, tahta çıkışları İstanbul'da (---) Recebinin on sekizinci günü idi. Saltanatları zamanı, celâlî ve isyancılar ile çatışmalar ve Estergon Kalesi savaşıyla geçip bir an rahat etmediler. Nice nice fetihlerde bulunup binlerce hayır eserleri yaptığı yukarıda yazılıdır. Bütün vezirleri ve âlimleri ayrıntılarıyla birlikte verilmiştir.

Sonunda bu padişah da ecel kabzasından ömür yakasını kurtaramadı, ecel tırnağı yakasını parça parça edip toprağa gönderdiler. Kendi yaptırdığı camii yakınında Atmeydanı'na bakan cennet köşesi türbesine defnedildi.

Saltanat süreleri (---) ve ömrü (---) sene olup mezarının kapısı üzerinde ölüm tarihi böyle yazılmıştır. Türbesinin tamamlanmasına tarihidir:

Türbe-i Sultân Ahmed evc-i illiyîn ola.

Sene (---).

Bu nurlu türbe, bütün kabirlerden daha süslüdür, değerli mücevherler, mücevher sorguç, kemer ve değerli kandiller ile donatılmıştır.

Sultan Ahmed Han *toprağı temiz olsun* şehzadelerinin ziyaret yerleri

Allah hepsine rahmet etsin

Önce bu türbede (---) tarihinde şehit olan **Ahmed Han oğlu mazlum Sultan Osman:** Yüce babasının (---) tarafında gömülüdür.

Şehit edilmesinin sebebi yukarıda yazılmıştır. Ahmed Han'ın en büyük oğludur. Babasının ölümünde bunlar küçük ve amcaları Mustafa Han büyük olduğundan Mustafa Han padişah oldu. Sonra kul ayaklanarak "Delidir" diye tahttan indirip Osman Han'ı padişah ettiler. Hotin Seferi'ne gittiğinde fetihsiz dönünce askerlere gücendi. Şam ve Mısır'a gitmek niyetinde iken yumurtalarını sıkarak Yedikule'de şehit ettiler ve (---) tarihinde bu türbede gömdüler.

Ahmed Han oğlu Şehzade Bayezid Han ve **Şehzade Süleyman Han:** Bayezid Han, Sultan Murad'dan yedi ay küçük idi. Sonunda Sultan Murad kan dökücülük edip Revan'dan Beşir Ağa'yı ve kapıcılar kethüdasını gönderip iki mazlum şehzadeyi boğarak şehit ettirdi. Babalarının yanında bu türbe içinde gömülüdürler.

Ahmed Han oğlu Şehzade Sultan Mehmed: Bu şehzade Sultan Osman'ın ana baba bir küçük kardeşidir. Hotin'e giderken Osman Han bu fakiri şehit edip gitti. Sonunda haksız yere kan dökmesinin cezası, "Eden bulur" sözüne uygun olarak onu da şehit edip bu Şehzade Mehmed Han ile bir yerde gömdüler.

Daha sonra (---) tarihinde Bağdad fatihi **Sultan IV. Murad Han** vefat etti ve bu nurlu türbede Revan Seferi'nde iken şehit ettiği iki kardeşinin yanına gömüldü. Ancak hepsinin arasında bir heybet ve haşmetle yedi başlı ejderha gibi toprağa batmış olup yatar.

Cülûs tarihi (---), saltanat müddeti (---) ve ömrü (---) sene oldu. **Murad Han'ın şehzadeleri** (---) neferdir. Hepsi kendisinden evvel vefat edip bu türbe içine gömülmüşlerdir. Kaya Sultan, Melek Ahmed Paşa'nın nikâhı altında olup uzun yaşamıştır. Sultan Murad Han'ın kendilerine mahsus türbeleri olmadığından babasının yanına defnedilmiştir. Bu yüzden bu yere yazıldı. Ancak bütün vasıfları, vezirleri ve seçkin âlimleri yukarıda yazılıdır.

Murad Han zamanında olan şairleri bildirir

..... (16 satırlık yer boş).....

Ahmed Mehmed oğlu Sultan Mustafa'nın ziyaret yeri

Allah hepsine rahmet eylesin.

Önce bu hakirin aklına göre Mustafa Han hakkında şöyle kaydolmuştur ki, Sultan IV. Murad Han Revan kuşatmasında iken Kapıcılar kethüdası eliyle kardeşi Bayezid Han'ı ve Süleyman Han'ı boğarak şehit ettirince Sultan Ahmed Han Türbesi'nde gömdüler. Ertesi gün Mustafa Han'ı da hanesinde ölü olarak buldular.

Bu konuda pek çok dedikodu vardır. "Onu da o gece şehit ettiler" diye insanların dilinde çeşit çeşit söylentiler vardır. Bu Mustafa Han keramet sahibi bir padişah idi. Dünya devletinden el çektiği hâlde yine kendi hâline komazlardı. Eğre fatihi Mehmed Han'ın evlâdı idi. Dünya devletine tamah etmediğinden babası zamanında padişah idi. Ahmed Han zamanında yine ve iki kere kendileri padişah oldular. Osman Han da ve Murad Han da yine padişah idi.

Bu hesaba göre altı kere padişah olmuştur. Ömür süresi (---) sene olup öldüklerinde bütün padişahların mezarları, geçmiş sultanlar ve şehzadeler ile dolu olduğundan Mustafa Han'a dünyada rahat bir yer bulunamayıp ve cenazesi 17 saat musalla taşında kaldı.

Bu hakirin babasının teklifiyle Mustafa Han'ı Büyük Ayasofya'nın avlusunda eskiden yağhane binası olup yüzlerce yıldır boş kalan kârgir yapı içine gömüp üzerine Hasbahçe'den toprak getirip kapattılar. Daha sonra dört tarafına pencereler açarak nurlu bir türbe oldu. Kapının üzerindeki tarih:

..... (1 satırlık yer boş).....

Garip ve acayiptir ki bu eski kubbe ta Ayasofya yapıldığından beri vardır, (---) kralın yapısıdır ve Hz. Peygamber'den (---) öncedir. Bu kubbeyi türbe yapmaya başladıkları asırda bin (---) sene olmuştu. Yapı ustası kazıcılar bu kubbenin güney tarafında ferhadî külünkler ile bir pencere yeri açarken, bütün halkın gözü önünde iki tuğla arasından bir demirden tütün lülesi çıkmış ki, yine içinde tütün kokusu kesilmemiş idi. Bundan belli oldu ki yeryüzünde tütün içmek eski imiş, *vesselâm.*

Ahmed Han oğlu Sultan İbrahim Han ziyaret yeri

1049 [1640] tarihinde tahta çıktı. Zamanlarında dünya güven içinde oldu. Kara Mustafa Paşa veziriazam olduğundan âlem halkı rahat buldu. Daha sonra (---) tarihinde Kara Mustafa Paşa'yı kötü nedimleri şehit ettirdiler. Bütün musahipler ve eksik akıllı kadın musahibeler fırsat buldular. Padişah bunlarla sohbet edip danıştığından devletin her taraftan yaralar açılmaya başladı. Beyt:

Avrat ile kim ki çok sohbet eder

Şah ise kendüyi bî-hürmet eder.

İşin sonunda Hezârpâre Veziriazam Ahmed Paşa ve Cinci Hoca (---) Efendi kışkırtmasıyla yazmaya gelmez kötülükler ve çirkinlikler ettirerek o saf padişahı rüşvete alıştırdılar. Böylece kullarından zulüm ile binlerce mallar alındı. İstanbul'un seçkinlerine ve ileri gelenlerine amber ve samur kürkler ferman olunmaktaydı. Bu sırada Hanya fatihi Yusuf Paşa, fetihten sonra Sarayburnu'na gelip şenlik ederken o an şehit ettiler.

Yine o ayda Girit'ten Kara Murad Ağa, kul kethüdalığıyla Devlet kapısına feryada gelince ondan da bin kese ve bu kadar amber ve samur istediler. O an Atmeydanı ve Etmeydanı denizler gibi insan kalabalığıyla dalgalandı.

Veziriazamı, Cinci Hoca'yı, Mulakkab (---) Efendi'yi ve nice musahibleri öldürdükten sonra Şehzade Mehmed Han'ı padişah ettiler. Ertesi gün yine Sultan İbrahim sırça saray hapsinden kurtulup yine "Kul tayfası onu padişah isterlermiş" diye dedikodu yayıldı. Sonunda bu bahane ile o mazlum ve günahsız oğuz padişahı, ister istemez o Sultan İbrahim Han'ı (---) yılının (---) gününde Cellat Kara Ali eliyle kötü bir son ile boğarak şehit ettiler. Amcası Mustafa Han yanında yan yana gömdüler.

Bir Hatem-i Tay ve Cafer-i Bermekî huyunda cömert padişah idi. Öyle cömert idi ki sıradan bir adama ve bir musahibe kadına bir Mısır hazinesini kaç kere vermiştir. Devamlı fakirlere yardım ederdi. Bir hamamcı garibi vezirlik ile yeniçeri ağası etti. Musahibe Şekerpâre Hatun'un ricasıyla Pirinccizâde adlı birini yeniçeri ağası ettiğine tarihtir:

Amel-i sükker ile oldu pirincim zerde.

Sene (---).

demişler, sonra zırva etmişler.

Ahmed Kolu adlı oyuncu Çingenelerinin oyunculuk ve hünerlerinden hoşlanıp yüz kese ve yeniçeri ağalığı verdi. Sonunda Çingene Ahmed,

"Padişahım biz bir oyuncu taifesiyiz, atalarımız Firavunoğullarından beri vezir ve yeniçeri ağası olmuş yoktur. Ancak uluca mertebe davasında Firavun dedemiz olmuştur" diye yeniçeri ağalığını kabul etmeyerek akıllıca hareket edip Hacca gitmek için izin aldı.

Diyarbakırlı (---) bir saç bağı hediye vermişti. (---) adlı haseki ricasıyla vezirlik ile (---) verilip akranları arasında Saçbağı Paşa lâkabıyla anıldı. Ancak gölgesi uzun olmayıp zamanın rüzgârından sönüp kara dumanı sarı yüzüne vurdu.

Bir Tikritli Arap meşalecinin yanık sesle maval ve dübeyt okuduğundan hoşlanıp bu meşaleciye kapıcılar kethüdalığı ve beylerbeyilik verdi.

Tâ bu derece cömertlik sahibi idi. Kutlu zamanlarında dilenciler dilenmeden kurtuldular. Osmanoğulları ülkesinde çok mal ortaya çıkıp bütün halk mutlu oldular. *Allah bol bol rahmet eylesin.* Yüzlerce şairler inleyerek ölümüne mersiyeler ve tarihler demişlerdir. Tarih: (---) (---) (---).

Hâlâ Ayasofya avlusunda Sultan Mustafa ile bir kubbe içinde birlikte yatmakta olup kadınların ziyaret yeridir. Zira kadınları çok severdi, onlara ihsanda bulunup binlerce cariyeleri vezir ve beylerbeyilere vermiştir. Allah'ın hikmeti yine bu kubbe altında kadın sultanlar gömülüdürler. Önce Bayram Paşa sultanı ve Ahmed Han kızı Hanzâde Sultan (---) tarihinde öldü.

Kenan Paşa sultanı ve Ahmed Han kızı Burnaz Âtike Sultan (---) başlarında öldü.

Efendimiz Melek Ahmed Paşa'nın zevcesi ve Sultan IV. Murad'ın kızı İsmihan Kaya Sultan, Murad Han gibi, 27 yaşında hamile iken Eyüpsultan Yalısı'nda ciğeri parça parça olup öldü. Ciğer-köşesi hayatta olup öksüz kaldı. Melek Ahmed Paşa kızı Fatma Hanım'ın doğum tarihi: (---).

Dua ile dedim ey Evliyâ târîh ola mahfûz.

Sene 1072 [1662].

Melek Ahmed Paşa, Kaya Sultan'ı aldığında tarih düşmüştür,

Kaya Sultân'ı alan sikkeyi mermerde yazar.

Sene (---).

Merhume Kaya Sultan'ın ölümüne tarihtir:

Bir eksikli dedim ey Evliyâ fevtine târîhin

Melek seng ile döğünsün kim ayrıldı Kaya'sından.

Sene (---).

Diğer tarih Evliya güftesiyle:

Mevtine târîh için dedi Melek bin âh ile

Gülşeni Firdevs-i me'vâ eyleye cânım Kaya

Sene (---).

Diğer güzel tarih:

Hâtif-i gayb dua ile dedi târîhin

Kaya Sultân rûh-ı pâki ide Firdevs-makâm.

Sene (---).

Diğer tarih:

Evliyâ hayr dua ile dedi târîhin

Kaya Sultân'ın ola rûhuna menzil Firdevs.

Sene (---).

..... (12 satırlık yer boş).....

Şehzade Camii avlusunda Süğlün Muslu Sultanı (---) tarihinde öldü. Türbesinde gömülüdür.

..... (1 satırlık yer boş).....

İstanbul içinde gömülü olan vezirlerin türbeleri ve tarihleri ile ziyaret yerlerini bildirir

Önce vezir **Gazi Makbul Mahmud Paşa Türbesi:** Camii avlusunda yüksek bir kubbede gömülüdür. Tarihi budur, (---) (---) (---) (---)

Silivrikapı yakınında **Koca Mustafa Paşa ziyareti:** Bayezid Han veziridir. Türbesinin tarihi böyle yazılıdır.

Süleymân Han sahib-i cisr.

(---) (---) (---) (---) (---)

Süleyman Han veziri ve köprü sahibi Mustafa Paşa'nın vefat tarihi:

Bildi merhûm Mustafa Paşa

Köprüdür fi'l-hakîka bu dünya

Geçdi merhûm dediler târîh

Köprüden geçdi Mustafa Paşa.

Sene (---).

Yemen fatihi **Sinan Paşa**'nın türbe ve sebili tarihi:

Görüp itmâmını Hâtif dedi târîhini ol dem Sinan Paşa.

Pirî Paşa'nın vefat tarihi, Hz. Ebubekir soyundan ve Yavuz'un veziri.

Pirî Paşa'nın mekânın adn ede Hayy [u] Vedûd.

Sene 999 [1591].

Bayram Paşa Türbesi tarihi:

Mehbıt-ı nûr-ı Hudâ ola bu türbe daima.

Sene (---).

IV. Murad Han veziri Bayram Paşa, Bağdad'a serdar olup giderken (---) adlı yerde ölünce cenazesi İstanbul'a geldi ve Avratpazarı'nda bu türbesinde gömüldü. Ölüm tarihi:

Eyledi Bayram Paşa adn-ı a'lâyı makâm.

Sene (---).

Şehzade Camii avlusunda **Kaptan Hasan Paşa oğlu Hüseyin Bey** mezarının tarihi:

Debîri lutf-ı Hâdî çün ana kam'-ı atâ yazup

Hüseyn'in ola ukbâda makâmı cennet-i me'vâ.

Sene (---).

Saraçhane yakınında, Sultan IV. Mehmed veziri Kul Kethüdası **Süleyman Paşa**'nın türbesinin tarihi:

Ey Nisârî dediler târîhini tahsîn edüp

Türbe-i pâk-ı Süleymânî zihî vâlâ makâm.

Sene (---).

Yenibahçe yakınında **Atik Hüsrev Paşa Türbesi**'nin tarihi, bu tarih süslü ve güzel bir türbe kapısı üzerinde yazılıdır.

Hak kıyâmette inâyet eylesün

Mustafa ana şefâ'at eylesün

İşidenler dediler târîhin

Da'im Allah ana rahmet eylesün.

Sene (---).

Sultan IV. Mehmed Han sadrazamı **Köprülü Mehmed Paşa**'nın Dikilitaş yakınındaki türbesinin tarihi:

Dedi tahsîn ile gördükde Nisârî târîh

Türbe-i bî-bedel ve câ-yı Mehemmed Paşa.

Sene (---).

..... (16 satırlık yer boş).....

İstanbul'un türbeleri, hâl sahibi erenler ve meczuplar

İstanbul'un içinde ve dışında gömülü olan büyük evliyalar, zamanın bilginleri olan şeyhülislâmlar, âlimler, salihler, meşhur mollalar ve hal sahibi şeyhleri ziyaret edip tarihleri, binaları ve gömülü oldukları semtleriyle bildirir

Kostantiniyye Kalesi kâfirlerin elinde iken Emevîler zamanında İstanbul üzere dokuz kere sefer edip üç kere yarısını barış ile alıp İstanbul içinde binlerce sahabe-i güzin yerleşmişti. Kocamustafapaşa'da ve Cibali Kapısı'nın iç yüzünde Gül Camii ve Sirkeci Tekkesi'nde, Şehit Kapısı dışında ve İstanbul'un içinde, Kasımpaşa'da Tersane ardında binlerce sahabenin gömülü olduğu, Ebu Eyyub-ı Ensarî hicretten sonra (---) tarihinde serdar olup İstanbul'da şehit olduğu ve Harun Reşid zamanında Baba Cafer Sultan elçilik ile İstanbul'a gelip Zindan Kapısı içinde yattığı yukarıda ayrıntılarıyla yazılmıştır. Fetihten sonra,

Fatih Gazi'deki evliyaullahları ve diğer kabir sahiplerini bildirir

Önce İstanbul fetholduğu gün vefat eden,

Yâvedûd Sultan: Ayasofya içinde cesedi bulunmuştu. Göğsü üzerinde kudret eliyle kırmızı et parçasından Yâvedûd ismi yazılmıştı. Eyüpsultan'a yakın Yâvedûd İskelesi'nde defnolunmuştur.

Aya Dede ziyareti: İstanbul'u fethederken Ayakapısı'nda şehit olup yine Ayakapısı içinde eski mahkememiz olan Sirkeci Tekkesi'nde bazı fukarasıyla gömülüdür.

Horosî Dede: İstanbul fethinde bulundu. Unkapanı'ndan fethedip orada şehit oldu. Unkapanı Kapısı dışında gömülüdür ve yukarıda menkıbeleri geçmiştir.

Şeyh Şemseddin Ahmed ibn İsmail Molla Güranî ziyareti: Fatih'in hocası iken gücenerek Mısır'da Sultan Kayıtbay'a gitmişti. Orada Karun malına sahip olmuştu. Yine Fatih'in ricasıyla Kayıtbay şeyhi İstanbul'a gönderdi. Fethinde bulundu, fetihten sonra camii sahasında defnedildi. Sene (---).

Mevlânâ Mehmed bin İbrahim bin Hasan Niksarî: Vefa Camii avlusunda gömülüdür. Fatih âlimlerinden ulu sultandır.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Hz. Vefa'nın vefat tarihi: Vefa Meydanı'nda,

Ân şem'-fürûz-ı harem-i ka'be-i esrâr

Be-güzâşt ez ân belki gird-geh-i meh

Hâhîki bedânî şi'r u Şeyh Vefâ-râ

Der(?) Yâ Rab şeyh rahmeten ilâ rabbihi,

Sene(---).

Bu Şeyh Vefa'dan aşağı Unkapanı yolu üzerinde eski Pehlivanlar Tekkesi civarında şairler sultanı **Necatî Bey** gömülüdür. Zamanında asrın biriciği ve devrin seçkini idi. Selis ve hoş divanı ve pek çok ciltli eserleri var. Hatta Edirneli Sehî Bey, Necatî Bey'in kızını aldı. Necatî Bey'in ölümünden sonra Sehî Bey *Evrâk-ı Perîşân-ı Necatî* ile *Sehî* adıyla bir divan etmiştir. Ancak Necatî, padişah hizmetinde sancakbeyi olmasa, daima köşesinde otursa idi her gün birer kitabı olurdu. Lâkin Necatî, 914'te [1508] dünyanın gürültüsünden kurtulamadı. Kendi mısraı üzere,

Ölmeyince gelmedi mesken Vefâ meydânına.

dediği gibi sonunda cenazesi Vefa Meydanı'nda kılınıp anılan yerde gömüldü. Nurlu türbesi içinde bir sebilhanesi ve bir su kuyusu var, Necatî çeşmesinden su içen kurtulur. Mezar taşında Karahisarî hattıyla damadı Sehî Bey güftesiyle tarihi budur.

Gitdi Necâtî hây.

Sene (---)

tarih olmuştur.

Şeyh Hz. Veli Efendi: Fatih şeyhlerinden olup Saruhanlıdır. Silivrikapı dışında hendek kenarında yol üzerinde gömülüdür. Veli Sultan adıyla ziyaret yeridir.

Ramazan Efendi: Karahisarlıdır. Halvetî tarikatında Muhyiddin Efendi halifesidir. İstanbul'a gelince Bedesten Kethüdası Hoca Hüsrev, bunlara bir tekke ve bir cami yaptı. Kapısı üstündeki tarihi:

Seyr edip anı Sâ'î-i Dâ'î

Dedi târîh kâ'betü'l-uşşak.

Sene (---).

Bu tekkede binlerce adamı irşat ettikten sonra öldü. Âhirete gitmesine tarih:

Hâşimî dedi geçdi Şeyh bugün.

Sene 1025 [1616].

Yerlerine oğlu Abdülhalim Efendi şeyh oldu.

Şeyh Hz. Seyyid-i Vilâyet: Bayezid Han şeyhlerindendir. İstanbul içinde mescidi avlusunda gömülüdür.

Şeyh Hz. Seyyid Ahmedü'l-Buharî: Şeyh İlâhî ile Simav şehrinden Bayezid Han zamanında İstanbul'a geldi. Şeyh Vefa ile buluşarak erbaîn çıkardı ve itikafa girdi. Sonunda Sultan Mehmed Camii yakınında Bayezid Han'ın yaptığı camiin avlusuna gömüldü. Hâlâ ulu tekkedir. Bütün Belh ve Buhara halkı tekkesinde sakinlerdir.

Şeyh Hz. Âbid Çelebi: Bayezid Han şeyhidir. Celâleddin-i Rumî neslindendir. Kadı idi. Mesleğini terk ederek Şeyh-i İlâhî'ye mürid olup ermişlerden bir kimse oldu. Sonunda İstanbul'da bir mescit ve bir tekke yaptı. Orada gömülüdür.

Şeyh Mevlânâ Şemseddin Ahmed bin Süleyman bin Kemal Paşa: Bayezid Han ve Selim Han âlimlerindendir. Selim Han ile Mısır fethinde bulunup kadıasker kalmıştır. Sonra İstanbul'da müftiüssakaleyn yani insanlara ve cinlere fetva verip kutbiyete ayak basmış idi. Eğer bu zatın vasıflarını yazsak büyük bir kitap olur. Ancak 70 adet muteber kitaplarından başka 200 risalesi, tasavvufane ve âlimane şiirleri vardır. Mahlassızlıkları kendine mahlas olmuştur. Sonunda tertemiz olarak vefat edip Edirnekapısı dışında ana yol üzerinde demir pencereli ve üstü açık bir yerde yatar. İnsan ve cinlere fetva sahibi olduklarında her cumartesi seher vaktinde yüzlerce saralı adamlar gelirlerdi. Üç hafta ziyaretine gelirlerse, Allah'ın emriyle sara hastalığından kurtulurlar. Herkesin ziyaret ettiği bir yerdir.

Kemal Paşazâde Ahmed Efendi'nin vefat tarihi:

İrtihale'l-ulûm bi'l-Kemal.

Sene 941 [1534].

Diğer tarih:

Kabr-i Ahmed dâ'im ola pür-nûr.

Sene 941 [1534].

Diğer tarih:

Hâzâ makâm-ı Ahmed.

Diğer tarih:

Hiye âhirü'l-kıyâs.

Sene 941 [1534].

Şeyh Abdüssamed Efendi: Kayseri'dendir ve Nakşibendî tarikatına mensuptur. İstanbul'da nice zaman mürşid olup öğrencilerine tevhid usulü öğretti. Sonra cennete gitti. Ebedî yerde karar ettiğine tarih:

Bin zâr girye birle gûş eyleyince târîh

Dedim ki irtihâl-i Abdüssamed Efendi.

Sene (---).

Şeyh Adlî Efendi: Senelerce seyahatten sonra zaviyelerinde oturdular. Kocamustafapaşa Şeyhi Hasan Efendi ölünce yerine bu Adlî Efendi post sahibi oldu. Sonunda bu zât da ahirete göçtü. Kocamustafapaşa avlusunda Zincirli Servi altında yatmaktadır. Adlî mahlasıyla güzel tasavvuf şiirleri bestelenmiş olup tekkelerde okunur.

Mevlânâ Şeyh Edîbî Efendi: Bursalıdır. Fâizî güftesiyle ölümüne tarih:

Edîbî'nin makâmın Cennet-i adn eyleye Allâh.

Sene 1025 [1616].

Mevlânâ Kara Abdurrahman Efendi: Kefe Müftüsü Süleyman Efendi'nin oğludur. Emir Buharî Türbesi karşısında Kadıasker Abdurrahman Efendi Türbesi civarında gömülüdür. Güzel ahlâk ile bezenmiş bir kimse idi. Bunlara yakın,

Kutuplar kutbu, Şeyh Memicân Efendi'nin tarihi:

Âlemin kutbu Memicân bu cihândan gitdi

Bâğ-ı Rıdvan'a yer etsün yine mihmân-ı azîz

İşidüp Hâşimî dâ'î dedi târîhin anın

Eyleyüp rûh-ı revan verdi Memi cân-ı azîz.

Sene (---).

Mevlânâ Şeyh Mehmed Taşköprülüzâde: Kemal Efendi'nin oğludur. 1018 [1609] yılında taundan öldü. Âşık Paşa Camii avlusunda atasının yanında yatar. Neciplik bostanının turfandası, keremli, cömert bir çelebi idi.

Mevlânâ Sadîzâde Efendi: Keskindede yakınında nurlu türbesinde gömülüdür. Bu hakir 11 sene Karaman'daki dârülkurrâsında *İbn Kesîr, Seb'a* ve *Şatıbiyye*'yi okuduk. *Bu rabbimin bir fazlıdır.*

Mevlânâ Dursunzâde Abdullah Efendi: Kadıçeşmesi yakınında Âbid Çelebi Mescidi avlusunda gömülüdür. Bütün ilimlerde çok bilgili ve çok sayıda risale yazmış bir zâttır.

Mevlânâ Feyzullah yani Kâfzâde: İsmi Mustafa iken Feyzî mahlasını kullandığından ismi Feyzullah olmuştur. Açık sihir şiirleri vardır. Yaşı 71 seneye varmış iken vefat etti. Zincirlikuyu yakınında kayınbabaları Malulzâde Türbesi çevresine gömüldü.

Mevlânâ Mehmed Efendi: Hasan Kethüdazâde derler. Âşık Paşa Camii avlusunda sırlıdır. Bu zât cömertlik ve eli açıklıkta Hatem-i Tay huylu idi.

Mevlânâ Muzaffer Efendi: Halep Müftüsü Ali Efendi'nin oğludur. Kesegendede yakınında gömülüdür. Sene 1002 [1593-94].

Mevlânâ Sunullah Efendi bin Cafer el-İmâdî: (---) tarihinde vefat etti. Fatih Camii'nde Üsküdarî Aziz Mahmud Efendi cenaze namazını kıldı. Kırkçeşme yakınında camii içinde yol üzerindeki pencerenin dibine gömüldü. Ölümüne tarih:

Dedim ey Fâ'izî târîh-i fevtin

İlâhî eyle Sun'ullâh'a rahmet.

Sene 1021 [1612].

Hakirin çocukluk hâlleri

Bu hakir gösterişsiz Evliya, anadan doğduğumuz sırada merhum Sunullah Efendi evimizde bulunuyormuş. Kulağımıza küpe olması için yüksek sesle ezan okumuşlar ve akika kurbanımızı da Mevlevî Şeyhi İsmail Efendi keserek "İsmail kurbanıdır" buyururlar. O gece evimizde 70 adet ârif derviş canlar bulunuyordu. Geysudâr Kapanî Mehmed Efendi de gelip hakiri kundağıyla kucağına alıp kulağımıza ezan-ı Muhammedî okumak istediğinde,

"Ya bu oğlanı âgah edip kulağına kim ezan okudu" diye sorunca, orada hazır olanlardan, sonraları hocamız olan Dersiâm Ahfeş Efendi,

"Ezanı Sunullah Efendi okudu" deyince hemen Geysudâr Mehmed Efendi,

"Biz dahi abdalâne fenâfillah ezanın okuyalım" deyip yanık bir sesle ezan okur. Ellerinde olan teberini (derviş baltası) yanımıza koyup,

"Bu oğlana ihsan eyledim, bununla çok gazada bulunup fakr u fâkada [dervişlikte] post sahibi olsun ve gençliğinde bir şeyden korkmayıp kumda oynayup ayağına çöp batmasın" diye *Fâtiha* okur ve selâmsız giderler.

Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi Divane Abdi Dede hazretleri, mübarek ağzından ekmek parçası çıkarıp,

"Fukara lokmasıyla büyüsün" diye ilk defa ağzımıza onlar bir ekmek parçası korlar. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Doğanî Dede bu hakiri kucağına alarak havaya atıp,

"Bu oğlan bu cihanda bizim uçurmamız olsun" diye buyurmuşlar. *Allah hepsinin sırlarını aziz etsin.*

Allah'ın hikmeti kırk seneye ulaştığımızda Geysudar Mehmed Efendi'nin verdiği baltayı senelerce taşıdım. 1051 [1641] tarihinde Leh Seferi'ne gittiğimizde yağmalama sırasında teberi bir kapı halkasına geçirip diğer ganimet mallarına tamahkârlık ederken yere geçesi kâfirler bizi aniden bastılar. Çıplak olarak birer yaldak at ile canımızı kurtarıp bir aylık yolu çapkın alaşalarımız ile yedi günde Kırım'a selâmetle girdik. Ancak gece gündüz,

"Ah Geysudâr Mehmed Efendi teberi" der idim. Tanrı'nın hikmeti gelecek sene yine Leh Seferi'ne atlanup Izbaraş vilâyetlerini harap, halkını kebap, evlerini türap (toprak) ederek geçen sene mağlup olarak kaçtığımız İşcereş adlı uğursuz şehre varıp yine geçen sene yağmaladığımız saraya varıp ayak bastım ve kapısına bir ok saplayıp sarayı yağmalamaya başladım. Tatar kanunu üzere bir fert el koymayıp bütün ganimet mallarını, yirmi esir, kırk ağırmak at, sayısız bakır ve kalay kaplar ve samur elbiseler ile ganimetlendim. Bir odanın kapısına vardığımda Hudâ'nın emriyle geçen senede teberi kapı halkasına koyup kaçmıştık, teberi kapıda nasıl kodum ise öylece durur. Hemen Yaradan'a yüzlerce hamdedip teberi merhum İslâm Giray Han'a, diğer dostlara ve arkadaşlara gösterdim. Bütün dostlar hayret içinde kaldılar.

Sözü bu kadar uzatmaktan maksat odur ki, Tanrı'ya hamdolsun bu hakir böyle ermiş kimselerin nazar-gerdesiyiz yine *elhamdülillâh*, hepsinin himmetleri hazır ve nâzır ola. *Âmin*.

Kulağımıza ilk defa ezan okuyan Sunullah Efendi, dört kere şeyhülislâm olmuştur. Hiçbir kimseye nasip olmamıştır.

El-Mevlâ Derviş Mehmed ibn Şeyhülislâm Sunullah Efendi: Bu zât da Kırkçeşme'de babasının türbesinde yatar. Fâizî Çelebi güftesiyle tarihi:

Etdi Derviş Mehemmed azm-i cinân.

Sene (---).

Merhum cennet bahçesinin bir ışığı idi ve her fende söz sahibi idi.

Mevlânâ Mehmed Kestelî: İmamzâde'dir ve Edirnekapı dışında Kestel Sekisi adlı yeşillik yüksek bir sofa üstünde gömülüdür. Âlim, fâzıl ve usta şair idi.

Mevlânâ Damad Mehmed Efendi: Anadolu'da Mudurnu kazasına bağlı Çini adlı köydendir. İstanbul'da Sinan Ağa Camii yakınında yaptıkları dârülhadis sahasında gömülüdür.

Mevlânâ Sunullah-ı Hamidî: Yalvaç adlı kasabada Şeyh Abdülkerim'in oğludur. Sun'î mahlasını kullanarak meşhur olmuştur. Kesegendede çevresinde gömülüdür. Edebî yazı yazmada usta olduğu gibi gönül açıcı şiirleri vardır.

Mevlânâ Rıdvan Efendi: Macar asıllı ve Hırvat soyundan idi. Akşehir'de Fazlullah Efendi yetiştirmesi idi. Yirmi yılda ilim deryası olup bütün bilginleri imtihana çağırır zeki bir kimse idi. Rıdvan Efendi Kesegendede civarında muhteşem bir mermer sanduka ile cennet bahçesinde yatmaktadır.

Mevlânâ Şeyh Edhemzâde: Tirelidir. Edirnekapı dışında Beylerbeyi Çeşmesi yakınında Cevizli Sofa adlı yerde gömülüdür. Bütün ilimlerde ustalığı olduğundan başka büyük şeyhler ile de dostluk eder, öteler ilmine de sahip salih bir kimse idi.

Mevlânâ Zeynelabidin: Bursalıdır. Kesegendede civarında gömülüdür. Bilgili, şişman ve fıkıh ilminde benzersiz idi.

Mevlânâ Ahmedî: Bursalıdır. Hayrî mahlasıyla güzel şiirleri vardır. Sinan Paşa Medresesi'ne mutasarrıf iken ecel kılıcına uğradı. Fâizî güftesiyle ölümüne tarih:

Ede Ma'bûd Hayrî'ye rahmet.

Sene 1025 [1616].

Hafız Ahmed Paşa nedimlerinden idi.

Mevlânâ Niksârîzâde Mahmud Çelebi: Edirnekapı dışında annesinin yanına gömüldü. Sert dilli, gönlü pervâsız, manalar denizi, nuranî bir çelebi idi. Niksârî mahlası ile hayli tatlı şiirleri vardır.

Mevlânâ İsmail: Amasyalıdır. Kesegendede civarında gömülüdür. Fazilet ve ilmiyle meşhur kimsedir. Cömertlik sahibi Hâtem-i Tay huylu idi.

Şeyh Abdülkerim Emin İştibî: Üç defa haccedip Yemen'de binlerce şeyh ile sohbet etti. İstanbul'da vefat etti ve Fethiye Mehmed Paşa'da bulunan zaviye alanında gömülüdür. Kısbî güftesiyle tarihi:

Geçdi İştibî Emîn.

Sene 1015 [1606-07].

İştib şehrinde cami, hanları, hamamı, dükkânları, tekke imareti, Üsküb'de bedesteni ve dükkânları vardır.

Mevlânâ Şemseddin Ahmed el-Ensarî, Molla Ahmed Efendi: Azerbaycan'da Karabağ Gencesi'ndendir. Şeyh Vefa Camii avlusunda gömülüdür. Defalarca ziyaret ettik.

Mevlânâ Arabzâde Abdurrauf: Bütün mansıpları imtihan ile almıştır. Selimiye yakınında Kovacı Mescidi avlusunda yatmaktadır.

Mevlânâ Memikzâde Mehmed Efendi: Amasyalıdır. Kayın atası Nişancı Paşa Camii avlusunda gömülüdür. Asrın fazılı ve usta şair idi.

Mevlânâ Seyfullah: Hamidlidir. Karaman yakınında müstakil nurlu bir türbede gömülüdür.

Mevlânâ Bostanzâde Efendi: İsmi Mustafa'dır. Şehzade Camii avlusunda yol üzerinde babasının yanında gömülüdür. Ümmetin salihlerinden idi.

Mevlânâ Bıyıklı Süleyman Efendi: Edirnekapı dışında gömülüdür. *Allah rahmet eylesin.*

Mevlânâ Kâtibzâde Zeynelabidin: Babası Koca Mahmud Paşa'nın kâtibi olduğundan Kâtibzâde derler. Şeyh Vefa Camii'nde gömülüdür. Bütün değerli kitaplarını Vefa Camii'ne vakfetti. Hakir, *Mülteka* ve *Kûhistânî* kitabını hafız-ı kütübden (kütüphane memurundan) alarak okumuştum.

Mevlânâ Şemseddin: Selim Han hocası olan Atâullah Efendi'nin oğludur. Bu da Şeyh Vefa Türbesi avlusunda gömülüdür.

Mevlânâ Nefeszâde Mustafa Efendi: Emir Buharî Tekkesi yakınında gömülüdür.

Mevlânâ Osman Bey (Dukaginzâde oğlu Ahmed Paşa oğlu Mehmed Paşa oğlu): Babası Mısır valisi olup Mısır'da camii vardır. Ancak kendisi ulemâ sınıfından olup nice medrese ve mansıplar (mevkiler) zapt etti. Sonunda Âşık Paşa haremine âşık oldu. Biçare Osman orada yatar. Mezar taşı dert ehlinin dua oklarının nişan tahtasıdır.

Şeyh Beyânî ziyaret yeri: Tuna kıyısında Ruscuk adlı kasabadandır. Tasavvuf ilminde ve şiirde benzeri yoktur. İstanbul'da tekkesi sahasında yatmaktadır.

Şeyh Abdüllâtif: Vefa civarında gömülüdür. Sırlar mahremi cennet bahçeleri bahçıvanı idi.

Şeyh Yuluk Mehmed Hamidî: Ali Paşa avlusunda gömülüdür.

Sultan Ahmed Han zamanında vefat eden büyük bilginleri ziyaretlerini bildirir

Mevlânâ Nâmî: Seyyidlerdendir ve İstanbulludur. Tarih,

Güm oldukta dehr içre nâm u nişânı

Bir eksikli dedi vefât etdi Nâmî.

Sene (---).

Edirnekapı dışında yatmaktadır.

Mevlânâ fâzıl ve üstad **Abdülhalim Efendi, yani Ahîzâde Çelebi:** Bu zât ikinci Ebussuud'dur, diller ile medh olunmaz. Hâşimî güftesiyle tarihi:

Cinân ola Ahîzâde Efendi'nin câyı.

Sene 1013 [1604].

Diğer tarih:

İrtehale'l-ulûm ba'de'l-halîm.

Sene 1013 [1604].

Pâk şiirleri vardır. Halimî mahlasını kullanırdı.

Mevlânâ Akçalı Bekir Efendi: Nazilli'dendir, ancak nâzilden değildir. Mezar taşı üzerindeki ölüm tarihidir:

Şoden Bû Bekir Efendi vâsıl-ı Rab.

Sene 1013 [1604].

Edirnekapı dışında Gûr kazanlar (Mezar kazanlar) ve Türbedarlar Tekkesi yanında bir sofa üzerinde gömülüdür. Burada olan türbedarlar da Fatih Gazi'den beri ne kadar bin ileri gelenler defnolundu ise yıl yıl her gün sicillâtlara yazılmışlardır. Gömülenlerin hepsi isimleriyle yazılıdır. Zira bazı zamanda kabir sınırları davası olup ferman ile sicillatlarına baş vurulur, acayip ölüler tarihidir. Sanki bu hakirin *Seyahatnâmesi*'dir. Ancak o sicillata bakılsa kıyametten bir işarettir. Bütün ölüleri bu şekilde yazmak bir diyara ve bir padişah memleketine özgü değildir.

Mevlânâ Abdülvehhab Efendi: Küçük Taceddin Efendi'nin oğludur. Sur içinde Sarıgürz Mescidi avlusunda yatar, manalar denizinin yüzücüsü idi.

Mevlânâ Rıdvan Efendi, Salıncak Rıdvan: Zal Paşa hademelerinden olup *Ravza-i Rıdvan* ile meşhurdur. Edirnekapı'da gömülüdür. Naz ve nimetlerle büyüyüp naziklikle yürüdüğü için âlimler arasında Salıncak Rıdvan derlerdi. Ancak bütün konuşmalarında hazır-cevap idi.

Mevlânâ Müftü Mustafa Efendi ibn Ali: Sarıgürzzâde kayını denmekle meşhurdu. Doğum tarihi:

Hayrü'l-benîn.

Sene (---).

Ölüm tarihi:

Çeküp câmî mey-i mevti demiş âh eyleyüp târîh

Benim fülk-i vücûdum rûzgârı geldi yaprakdan.

Sene (---).

Tırhala yakınında Fener kasabasında öğrencisi olan Şeyh Habib Efendi, Müftü Mustafa Efendi'nin ölümünü işitince bu şekilde tarih demiştir:

Küntü ed'û lehu bi-enne lehu

İndenâ rabbe Cenneti'l-me'vâ

Hâtifün kâle fîhi târîhen

Edhalallâhu rûhahu fîhâ.

Sene (---)

Sultan Mehmed Camii'nin avlusuna bitişik evinin karşısında gömülüdür. *Allah rahmet etsin.*

Mevlânâ Şeyh Mehmed Çelebi ibn Sunullah Efendi: Âlimlerin göz bebeğidir. Atpazarı yakınında Hüsam Beyzâde Mescidi avlusunda gömülüdür. Bu zât güzel hal ile meşhur, yumuşak huylu ve cömert bir çelebi idi.

Mevlânâ Mustafa Efendi: Sultan Ahmed Han'ın hocası idi. Sultan Selim Türbesi avlusunda bilinen mezar, Yaratıcının rahmet denizine dalmıştı. Tatlı dilli, temiz kalpli, temiz inançlı kimse idi. Bu hakir her sabah derse giderken elbette ruhu için bir Fâtiha okuyup geçerdim.

Mevlânâ Cünûnî İsmail Efendi: Fâzıl, kâmil, âlim ve usta şair kimse idi. Keyif veren her şeyin tiryakisi olduğundan cinnet getirmişti. Üç sene şifa yurdunda olduğundan zincire bağlı kalıp aklı başına gelir şekilli olunca bu şiiri demişlerdir:

Başka bir gûne cefâ eyler ise her Mûsâ

Geçemem çember-i geysû-yı mutarrâsından

Çok güzel bir beyittir. Akıl sahipleri bile zor söylerler. Daha sonra sağlığına kavuşmuş ve her türlü günah ve kötülüklerden tövbe edip temizlenmişti. Veba hastalığından ölünce Kesegendede civarına gömülmüştür.

Mevlânâ İbrahim Hüsamzâde: Germiyanlı Hüsamzâde'dir ki bu hakirin akrabasıdır. Çarşambapazarı'nda Mehmed Ağa Camii yakınında Şerife Hatun Mescidi sahasında gömülüdür. Mevlânâ, âlimlerin ileri gelenlerinden sayılır, olgun bir zat idi. Şerifî mahlası ile yazdığı güzel ve temiz şiirleri vardır.

Mevlânâ Abdullah Abdülkerimzâde: Nişancı Mehmed Paşa avlusunda gömülüdür.

Mevlânâ Mehmed Muarrefzâde: Koğacı Mescidi avlusunda gömülüdür.

Mevlânâ Küçük Mustafa Efendi: Kurşunlu türbede gömülüdür. *Allah rahmet eylesin.*

Mevlânâ Mehmed Fehmî Çelebi: Kınalızâde Fehmî Çelebi'dir ki doğumuna tarih, *"Mehemmed fahr",* sene 972 düşmüştür. Vefat edince bütün halk Fatih Camii'nde arife günü cenaze namazını kıldı. Cenazesi Nişancı Paşa Camii avlusuna gömüldü. Ölümüne tarih:

Bin sûz-i derdile dedi târîh Hâletî

Gitdi adem diyârına Fehmî gibi vücûd.

Sene 1004 [1595-96].

Mevlânâ Abdülkadir Kadri Çelebi: Suudî Efendi'nin oğludur. Karaman yakınında kayınatası Beyzâde Efendi civarındaki Mimar Sinan Mescidi sahasına gömüldü. Tabîbî'nin doğumuna tarihi:

Etdi Kadrî Çelebi azm-i bekâ.

Diğer Tarih:

Gitdi hayfâ bilinmedi Kadri.

Sene (---).

Arapça ve Farsça şiirleri gücünü göstermeye yetmektedir. İyi bir at binicisi idi.

Mustafa oğlu Mevlânâ Mehmed yani Bostanzâde Efendi: Şehzade Camii avlusunda ana yola bakan yerde babası Mustafa Efendi yanında gömülüdür. Yaşı altmışa yetmiş idi. Herkesi bilgisiyle besleyen pınar ve manalar denizi idi.

Mevlânâ Mehmed Remzîzâde: Büyük şeyhlerden Müeyyedzâde Hacı Efendi'nin kızından dünyaya gelmiştir. *Kamûs-ı Ahteri*'yi ezberlemiş lügat ilminde derin bir deniz idi. Koğacı Mescidi avlusunda gömülüdür. Fasih ve beliğ şair idi.

Mevlânâ Yahya bin Pir Ali bin Nasuh, Nev'î Efendi diye bilinir**:** Medrese-i Dâhil'e girince Seyfî Çelebi bu tarihi demiştir. Tarih:

Dedi ahbâb cem' olup târîh

Geldi Nev'î Efendi Dâhil'e hâ.

Sene 991 [1583].

Bu da ehline tarihtir:

Er gibi çok sevdiğim Nev'î Efendi er gibi.

Sene 993 [1585].

Diğer tarih:

Nev'î Efendi aldın ehliyyetinle sahnı.

Sene (---).

Sultan III. Murad'ın Şehzade Mustafa Han'ına hoca oluşuna tarihtir:

Aşkıyâ târîhini edüp hitâb

Hâce-i şehzade oldu dediler.

Sene (---).

Bütün ilimlerde kendisini yetiştirmişti. 70'ten fazla ciltli kitabı vardır. Nev'î Efendi eseri *Şerh-i Füsûs* tarihi:

Tamâm oldukta ol şerhin Fedâyî-i senâ-güster,

Dedi târîhini: Şerh-i Füsûs-ı Nev'î-i kâmil.

Sene (---).

Sonunda öbür dünyaya göç edince Şeyh Vefa hazretleri camii avlusunda cihan kutbu Şeyh Şaban Efendi yanında gömdüler. Manastırlı Keşfî güftesiyle tarihi:

Yerün cennât ola Nev'î Efendi.

Diğer tarih-i Vahdetî Bağdadî,

Adem gülzârını cây etdi Nev'î.

Sene 1007 [1598-99].

Fakir'in (Evliya) ıslahıyla tarihi,

Cinân gülzârını cây etdi Nev'î.

(Şehzade Camii yakınında Rüstem Paşa Türbesi, Eski Hüsrev Paşa Türbesi ve Topkapı'nın iç yüzünde Ahmed Paşa Türbesi.

Bu üç adet nurlu türbeler Mimar Sinan'ın yapısıdır. Yenibahçe yakınında Şah Hûbân Türbesi ve Edirnekapı dışında Ahmed Paşa Türbesi de Usta Sinan işidir.)

Mevlânâ (şairler ve edibler sultanı) Bakî Efendi: Süleyman Han şairlerindendir. Uzun yaşayıp III. Mehmed'e erdiler. İstanbullu olup Kargazadeliğiyle ünlüdür. Kimi zarifler Gurabzâde Bakî dermiş. Muteber divanı, kasideleri, muhammesleri ve müseddesatı benzersizdir. Edirnekapı dışında Emir Buharî Tekkesi yakınında bir sofa üzerinde gömülüdür. Mezar taşında celî yazı ile yazılan tarihi budur. Hâdî-i Bağdadî güftesi:

Sultân-ı mülk-i ma'nî

Bâkî Efendi ya'nî

Edüp vedâ-ı fânî

Dünyaya bin sekizde

Mevtine lafz u ma'nen

Târîh dedi Hâdî

Bâkî Efendi gitdi,

Ukbâya bin sekizde.

Sene 1008 [1600].

Diğer güzel tarihi,

Bir seher esdi meğer bâd-ı fenâ

Mevtden Bâkî'ye erdi râyıha

Câhî-i dâ'î dedi târîhini

Oku rûh-ı Bâkî için Fâtiha.

Sene 1008 [1600].

Bakî Efendi civarında Hattat Abdullah Kırımî hazretlerinin mezar taşında kendi yazısı ile açık sihir mertebesi yazılan tarihtir ki keramettir. Hayatında tarihlerini iki dokuz rakamı yazarlar. Dostlarından bazısı "Yâ Sultanım bu iki dokuz tarih değildir" derler. Hattat da "Bir dokuz yeri alıkodum, ölümümüzden sonra bir dokuz daha yazıp sene 999 ola" derler. Ana yol üzerinde bir sofada gömülü olup hattatların seyirlik ziyaret yeri garip bir hattır.

Şeyh Hz. Sümbül Efendi: Kocamustafapaşa avlusunda gömülüdür. Tarih:

Cennete azm eyledi pir-i azîz.

Sene 936 [1529].

Sümbül Efendi'nin diğer tarihi:

Eyledi bostân-ı zühdün sümbülü me'vâya azm.

Sene 936 [1529].

Şeyh Yakub Efendi: Bu da o avluda yatmaktadır. Oğlu Sinan Çelebi dilinden tarihtir:

Gitdi kutb-ı rûzgâr.

Sene 979 [1571].

Şeyh Sunullah oğlu Şeyh Ebusaid: Tebriz yakınında Gürgeran Köyü'ndendir. Süleyman Han ile Tebriz'den birlikte geldi. Vefat edince Şeyh Vefa civarında defnedildi. Nur dolu türbesinin kapısı üzerinde yazılı olan kıtadır:

Çün Şeyh Ebusa'îd merhûm

Zin (...) fenâ bi-âb-ı rû şüde

Ez beski vefâ nümûd bâ-halk

Meydân-ı Vefâ ezân û şüde

Şeyh Ramazan Efendi: Muhakkık Ali Paşa avlusunda gömülüdür.

Şeyh Sarhoş Balı Efendi: Tirelidir, Kurşunlu türbede gömülü olup türbesinin kapısı üzerinde bu mısra yazılıdır. Sâî'nin tarihi:

Fenâ câmı ile Balı Efendi mest idi geçdi.

Sene 1040 [1630].

Mevlânâ Kınalızâde Ali Efendi: Nişancı Paşa Camii avlusunda gömülüdür. Tarih:

Kadıasker-i İslâm-ı güzîn

Ol Ali nâm reîsü'l-fudalâ

Nakl idicek dediler târîhin

İrtihâl eyledi kutbü'l-ulemâ.

Sene 979 [1571].

Nureddinzâde diye bilinen Şeyh Muslihiddin: Filibe yakınında Kesi nahiyesinde Ambarlı adlı köyden çıktı. Süleyman Han'ın cenazesini Sigetvar'dan birlikte getirdi. Kendisi de Kocamustafapaşa avlusunda gömülüdür. Ölümüne tarih:

Vâ-şeyh.

Sene 981 [1573].

Mevlânâ Müezzinzâde Mahmud Efendi: Edirnekapı'nın dışında bir sed üzerinde gömülüdür.

Mevlânâ Sinaneddin Yusuf bin Hüsam bin Abbas: Amasya sancağı Sonisa kasabasındandır. Muhaşşî lakabıyla anılır. Sarıgürz Mescidi avlusunda amber kokulu toprakta yatmaktadır. Anadolu âlimlerinin Kemal Paşazâdesi ve Ebussuud'dan sonra bu Muhaşşî Sinan Efendi, zamanının en bilgililerindendir.

Mevlânâ Mehmed Çelebi ibn Sinaneddin: Bu da babasının yanında gömülüdür.

Mevlânâ Kâmî Efendi: Edirnelidir. Sahn-ı Semâniye olduğuna tarihtir:

Mübârek-bâd Kamî sahn-ı izzet.

Sene 966 [1559].

Ahirete göçtüğünde Edirnekapı dışında bir sofa üzere defnedildi. Mezar taşında yazılı olan tarihtir:

Dilâ yüz kodu hâke Kâmî nâgâh.

Sene (---).

Mevlânâ fâzıl Şemseddin Ahmed, Kadızâde diye meşhur: Babasının türbesi kapısında *"El-hayru fîhi"* diye tarih yazar. Zariflerden biri de tashih edip *"La-hayre fih"* yazar. Bu Şemseddin Kadızâde şeyhülislâm iken vefat etmiş olup Küçük Karaman yolunda nur dolu türbelerinde gömülüdür.

Mevlânâ Mehmed Nurullah Efendi, Ahîzâde diye tanınmış: Yemiş İskelesi'nde camileri avlusunda gömülüdür. Mezar taşındaki tarihi:

Ahîzâde ukbâya azm eyledi.

Sene 989 [1581].

Bu hakir Evliya'nın ilk defa seyahate izin aldığımız yer bunların cami-i şerifidir. İtikâf niyeti ile uykuda iken Hz. Peygamber'i ve Dört Halife'yi gördüğümüz bunların helâl malıyla yaptığı nurlu camidir**.**

Mevlânâ (---) Ahaveynzâdeler, meşhur Hoca Çelebi: Ölümüne tarih:

Bu iki sadra geldi nekkâd iki birâder.

Sene 1015 [1606-07].

Mevlânâ fazıl Fuzayl ibn Mevlânâ Ali Cemâlî: *Fâzıl* kelimesi doğumlarına tarihtir. III. Murad zamanında fetvayı teklif ettiklerinde kabul etmedi. (---) tarihinde vefat etti. Zeyrekbaşı seddi üzere babasının türbesi içinde babasının ayak ucunda defnederken babasının ayakları gözüktü. Aradan 59 sene geçtiği halde mübarek ayaklarının taptaze durduğu görülmüştür.

Bu nur dolu türbede bir sıbyan mektebi vardır. Her sabah bir hatm-i şerif okunur. *Allah sırrını aziz etsin.*

Mevlânâ Hüseyin ibn Muhaşşî Sinan Efendi'nin büyük oğludur. Sarıgürz'de babasının mescidi sahasında yatmaktadır. Güzel hâl ile bilinir.

Mevlânâ Seyyid Mehmed el-Fazıl ibn meşhur Malülzâde Mehmed Nakib: Peyâmî güftesiyle tarihi:

Rahmete vâsıl oldu Nakîb.

Sene 993 [1585].

Zincirlikuyu yakınında annesinin dârülkurrâsının avlusunda gömülüdür. Bu zât Aziz ismine mazhar olduğundan âlimler ve şerifler arasında şerefli idi.

Mevlânâ Hüseyin Sadrî Çelebi: İştib şehrindendir. Vefatına tarih:

Gitdi Sadrî cihân-ı fânîden.

Sene 993 [1585].

Nerede gömülü olduğunu bilmiyorum.

Manavgadî Mevlânâ İvaz Efendi: Alâiye sancağında Manavgat nahiyesindendir. Eğrikapı'nın iç yüzünde bir lâtif camii, medrese ve dârülhadisi avlusunda gömülüdür. Tarih:

Bursa'ya vâlî oldu Manav.

Sene 983 [1575].

Sultan III. Murad ile lâtifeleri ve telifleri çok, hoş-sohbet, dost canlısı zarif kimse imiş. Vefat tarihi:

Vahîdün kazâ nahbehu.

Sene 994 [1586].

Mevlânâ Mehmed bin Şeyh Mehmed bin İlyas, meşhur Çivizâde: İstanbulludur. Zeyrekbaşı'nda camii haziresinde başka mezarı vardır. Hâverî güftesiyle doğum tarihi:

İnnehü hayrü'l-veled.

Sene (---)

Vefatına tarih:

Dedi Sâ'î-i Da'î intikâli sâline târîh

Çivizâde Efendi bu cihândan eyledi rıhlet.

Sene 993 [1585].

Babasının vefatına tarih:

Mâte zübtetü'l-hükkâm.

Sene 954 [1547].

Mevlânâ Mustafa Mehmed: Birgi şehrindendir. Ebedî nimetler yurduna gidince Edirnekapı dışında Kemal Paşazâde Tekkesi ile Emir Buharî Tekkesi arasında bir bahçe sofası üzerinde defnedildi.

el-Mevlâ Mehmed bin Seydî Ahmed bin Üveys bin Ahmed bin Mahmudü'l-Bagavî: Ataları *Bagavî Tefsiri* sahibidir. Kendisine Gürz Seydîzâde derler, soylu soplu bir çelebidir. Bütün ilimlerde yetkin bir yazardır. Kadıçeşmesi'ne bitişik babasının mektebi haziresinde gömülüdür.

Mevlânâ Ahîzâde Hasan Çelebi: Doğumuna tarih, *"Fazlullâh"* sene 976 [1568-69]. Evlâdı tarihi:

Hüsnü'l-hulk Hasan.

Sene (---).

Babasının camii sahasında yatmaktadır.

Mevlânâ Seyyid Murtaza: Karaman sancağında Beyşehrindendir. Edirnekapı dışında gömülüdür. Asabi ve inatçı kimse idi. Sonunda ibadet için bir köşeye çekilerek halkla ilişkilerini kesti.

Mevlânâ Mustafa: Uzun Hasan Efendi'nin oğludur. Cenanî Efendi mahlası kullanır. Vefatına tarih:

Kıldı rıhlet Cenânî Efendi âh.

Sene 999 [1591].

Tarihçidir. Türkçe ve Farsça tarihleri herkesçe makbuldür.

Mevlânâ Bitli Ali Efendi: Şeyhülislâm Çivizâde Şeyh Mehmed Efendi'nin küçük kardeşidir. Çarşambapazarı'nda Tavaşî Mehmed Ağa Camii yakınında annesi Şerife Kadın Mescidi sahasında gömülüdür.

Mevlânâ el-Azam Zekeriyya Efendi: Ankaralıdır ve şeyhülislâmdır. Hayatî Çelebi ölümüne tarih demiştir,

Füc'eten Zekeriyya Efendi geçdi hemân.

Sene 1010 [1601-02].

I. Selim Camii yakınında yaptıkları dârülhadis civarında gömülüdür. Ne tür bir manalar denizi dalgıcı olduğu isimlerinden bellidir. Bu zât IV. Murad zamanında şeyhülislâm olan Yahya Efendi'nin babasıdır ve yedi tane öğrencileri de şeyhülislâm olmuştur.

Mevlânâ Nâmî Nişancı Paşa: Boyalı Mehmed Paşa derler. Sâ'î Çelebi güftesiyle tarihi:

Dedi ihvân-ı safâ fevtine târîh ne ola

Dediler vâsıl-ı Hak oldu Nişânî Paşa.

Sene 1001 [1593].

Kesegendede yakınında camiine bitişik türbesinde gömülüdür ve bu tarih türbe kapısı üzerinde yazılıdır:

Mevlânâ Abdülkerim, meşhur Deli İmam: Manisalıdır. Vefatına tarih:

Vâsıl-ı cennet-i Hak oldu İmâmü's-Sultân.

Sene (---).

Kira adında Yahudi avradını bu katlettirdi ve katline tarih, *"Gaza"* kelimesidir, sene 1008 [1599-1600].

Adı geçen İmam, Okmeydanı'nda tekke önünde gömülüdür.

Mevlânâ Tacbeyzâde Nişanî: Vefatına tarih:

Dedi târîh fevtine vâlî

Âh fevt oldu Tâcbeğzâde.

Sene 996 [1559].

Mahmudpaşa'da beddavî şerbetçisi dükkânının karşısında anayola bakan bir demir pencere içinde babasının yanında gömülüdür. Dünyaca ünlü divanî hattat olan Taczâde budur. Ancak bu Tacbey vefat ettiği gün Şair **Mevlânâ Sûzenî Efendi** de vefat etmişti. Tac ile Sûzenîzâde'nin cenazeleri bir musallâda kılındı. Sûzenî Edirnekapı dışında gömülüdür. Hayatî güftesiyle vefatına tarih:

Sefer kıldı bugün fânî cihândan Sûzenîzâde.

Sene (---).

Büyük şeyh ve salih zât **Şeyh Süleyman Efendi:** Diyarbakırlıdır. Mücahede mihrabının ışığı, görünenler denizinin dalgıcı, cömert ve büyük kerametler sahibi bir er idi.

Şeyh Seyyid Muslihiddin Efendi: Halvetî tarikatından Merkez Muslihiddin Efendi'nin halifesi ve damadıdır. (---) tarihinde Yenikapı dışında kendisinin yaptırdığı tekkesinin avlusunda Merkez Efendi Türbesi yanında kendilerine mahsus türbelerinde gömülüdür.

Pîr Merkez Efendi menkıbeleri: Aziz pîri Merkez Efendi hayatta iken dervişlerine "Şu yerde bir kere secde ederken 'Ya Şeyh ben şu yerde yedi bin yıl mahpus bir kırmızı renkli lezzetli bir pınarım, senin sebebinle yeryüzüne çıkmaya memurum ve beni Tanrı humma hastalığına tutulanlara çare (ilâç) olarak yaratmıştır. Elbette beni bu hapisten kurtar' diye yer altından bir ses geldi. Gelin ey dostlar, sizinle şu seccademizin olduğu yerde bir kuyu kazalım" deyip *Bismillâh* ile ilk olarak kendileri yere bir ayak tabanı vurdu. Daha sonra bütün dervişler üşüşüp bir su kuyusu kazarlar. Hâlâ kırmızı renkli büyük bir pınardır. Bir kimse bu hoş lezzetli suyu sabahleyin üç kere kahvaltı etmeden içse Allah'ın emriyle ateşli ve yakıcı sıtmadan kurtulur. Merkez Efendi Ayazması adıyla meşhur bir su kuyusudur.

Şeyh Hz. Ekmeleddin Efendi: Ayas Paşa hademelerindendir. Halvetî tarikatından Süleyman Efendi'nin halifesidir. Sofular Hamamı Tekkesi sahasında gömülüdür. Bu aziz irfan sırları ile meşhurdur.

Şeyh Selâmî Mustafa Efendi: İzniklidir. Edirnekapı dışında Emir Buharî Tekkesi haziresinde gömülüdür.

Şeyh Ahmed Buharî: Unkapanı yakınında evi yanında kendisine III. Murad'ın yaptırdığı türbe içinde yatmaktadır. Bekâr ve çocuksuz, fânî meşreb, tasavvuf ehli bir aziz idi.

Şeyh Ahmed Sadık: Buhara vilâyetinden Taşkent toprağındandır. Üç kere İstanbul'dan ve üç kere Belh'ten yaya olarak hacca gitmiştir. İstanbul'da vefat edince Emir Buharî Tekkesi'ne defnedildi. Vefatına Sâî tarihi:

Dirîğâ Taşkendî derdile yüz koydu tofrağa

Anın tek kanı bir şeyh-i muhakkık âlim u fâ'ik

Vefâtın kör kaç aytur Sâ'î-i Da'î anın târîh

Vebâdın keçdi Sünnî Nakşibendî Ahmed-i Sadık.

Sene 994 [1586].

Özbek kişisi olduğundan tarihi de Çağatayca denmiştir. Misalî Çelebi'nin diğer tarihi:

Ahmed-i Sâdık Efendi gitdi dünyadan meded.

Sene 994 [1586].

Fâzıl bir şeyh ve kâmil mürşid idi.

Meczupların serçeşmesi Şeyh Hz. Nalıncı Dede: Bergamalıdır. Hayatı boyunca Unkapanı'nın iç yüzünde Azebler Camii Çarşısı'nda bir dükkânda nalıncılık edermiş.

Nalıncı Dede menkıbeleri: Kendisinden sonra Abdi Çelebi, postuna geçip ömründe Habîb-i Neccâr keseri vurmamış iken usta nalıncı olur. Ancak bu da meczup imiş. Sözün kısası bu dükkân nalıncı dükkânından başka bir şey olmazdı.

Tanrı'nın hikmeti (---) tarihinde Unkapanı'nda Süğlün Muslu Sultan Sarayı'nda büyük bir yangın çıktı. Tarihi: (---) (---) (---). Bu yangında hakirin ev ve dükkânları da yandı ve yangın ta Eskiodalar'da durdu. Anılan Nalıncı Memi Dede dükkânının dört tarafındaki dükkânlar tamamen yanmıştı. Dede'nin dükkânı tamamen tahtadan olduğu halde bir levhasına asla zarar gelmedi. İçinde olan Nalıncı Hüseyin Çelebi,

"Benim dedemin dükkânıdır, ben bunda yanarım içinden çıkmam" diye o Nemrud ateşi içinde kalıp nalıncı yongalarını dükkândan dışarı atarken yer yer elbisesi ve sakalı yanardı. Allah'ın işi Unkapanı'ndan ta Vefa Meydanı'na kadar her yer azap ateşinden uçsuz bucaksız bir sahra olduğu halde bu dükkân meydanda kaldı. Bütün halk seyrine gelip hayretler içinde kaldı. Bu Hüseyin Çelebi, sanki yangın görmemiş gibi o şiddetli ateşte, o yoğun dumanda dükkânda oturup nalın işlerdi. Soranlara,

"Benim dedemin postu döşendiği dükkândır" diye gülümseyerek cevap verirdi.

Yangından sonra dükkân kıymetlendiğinden, Küpeli adlı bir Yahudi aktar bu dükkânı mütevellisinden birkaç akçe fazla kira ile anahtarını alır, Nalıncı Hüseyin Çelebi'yi dükkândan çıkarır. Mahalle halkı Yahudi girdiğinden hoşlanmadılar. Sonunda Yahudi dükkâna girip kepenkleri açayım derken kepengi Yahudi zapt edemez. Kepenk Yahudi'nin başı üzere düşünce başı ezilip ölür.

Merre Hüseyin Paşa ağalarından bir vezir ağası ve Hacı Subaşı gelerek keşif yapıp Yahudi'nin murdar leşini o mübarek dükkândan kaldırdılar ve dükkânı yine Nalıncı Hüseyin Çelebi'ye verdiler. *Allah âlim ü dânâdır.*

Bu Hüseyin Çelebi de büdelâ-meşrep birinin oğlu olup yumuşak huylu mübarek bir adamdı. Nalıncı Memi Dede hazretlerinin türbedarı idi. Bu hakirin semtinde olduğundan bütün hâllerini bilirim, ermişlerden güzel huylu bir kimse idi.

Şeyh Nalıncı Memi Dede Sultan, İlâhî cezbeye sahip ve can yakan ateş ile kül olduğundan, nurlu türbesi anılan yangının içinde kaldığı halde nurlu kubbesinin kurşunu Nemrud ateşinden erimedikten başka çevresinde olan Hacı Kasım evi ve Mehmed Çelebi evi de Allah'ın emriyle kurtularak harabistan meydanında kaldı. Bizzat Murad Han kendileri gelerek seyretti ve azizi ziyaret edip dervişlerine sadakalar dağıttı.

Bu Nalıncı Dede Tekkesi, Süğlün Muslu Sultan Sarayı'na bitişik Haraccı Mescidi karşısında yüksek bir kubbedir. Dede Sultan bizzat orada gömülüdür ki sohbet ettiklerinde oturup ibadet ettikleri mihnethaneleri imiş. Vefat ettiği gece Sultan III. Murad'ın rüyasına girip,

"Murad, cenazemi Fatih'te kılmaya hazır olup yine beni hanemde defnedip üzerime bir kubbe, bir tekke ve bir çeşme yap ki dünyada 51 yıl su içmedim" der. Sabahleyin Murad Han, Sultan Mehmed Camii'nde Dede'nin cenazesinde hazır olup diğer müminler gibi nöbet ile Dede'nin cenazesini iki kere omuzlarına alır, ta Dede'nin evine getirip orada defnederler. Definden sonra üzerlerine bir türbe ve bir çeşme yapar. Hâlâ herkesin ziyaret ettiği bir yerdir. Babamızın güftesiyle çeşmeye tarih, (---).

Vefatına tarih, Bursevî Cenanî demiştir:

Kerd Na'leynî Dede azm-i saray-ı ukbâ

Emr-i Hak râz-ı ser-i sıdk u safâyı zed lebbeyk

Kademeşrâ çü be-vâdî-i mukaddes be-nihâd

Geşt târîh-i vefâteş lî fahle' na'leyk.

Sene 1001 [1593].

Diğer Cenanî tarihi:

Gitdi Na'leynî Dede hayf meded ukbâya.

Sene 1001 [1593].

Bütün ömürleri boyunca yaz kış nalın giyerlerdi. Meczup gibi derlermiş, ancak sözleri rumuzlu ve sinesi hazineler mahzeni idi.

Şeyh Şaban-ı Sânî: Bu da Kastamonu toprağındandır ve Büyük Şaban Efendi halifesidir. Şeyh Vefa Camii haziresinde gömülüdür. Diğer vasıflarını bilmediğimizden *"Yalancı, her*

işittiğini söyleyen kimsedir" hadisinin muhatabı olmamak için başka menkıbeleri yazılmadı.

Şeyh Yakub Helvayî: Pîr Ali Dede'nin halifesidir, Bozdoğan Kemeri altında gömülüdür.

Şeyh Fethullah Şamî: İdris-i Halvetî'nin halifesidir. Şeyh Vefa Türbesi civarında gömülüdür.

Şeyh Nimetullah: Lügat sahibidir. Sofyalıdır ve Nakşibendî tarikatındandır. Edirnekapı dışında Emir Buharî Tekkesi sahasında gömülüdür. Acem ülkesindendir. *Lügat-ı Halimî'*yi, I. Selim ile Mısır fethine gittiğinde bir sene Şam'da kışlayıp orada yazmıştır. Âlimâne temiz şiirleri vardır.

Sinan Efendi: Yenikapı dışında bir sofada gömülüdür. Saralılar her zaman ziyaret ederler.

Mevlânâ Mehmed bin Abdülvehhâb ibn Abdülkerim: Ârif-i billâh âlimlerden idi. Edirnekapı dışında Kemal Paşazâde yakınında yatmaktadır.

Mevlânâ Mustafa, meşhur Bostan Efendi: Tire şehrinde bir tüccarın oğludur. Edirnekapı dışında gömülüdür. Büyük fazilet sahibidir ve güzel ahlâkı hiçbir şekilde anlatılamaz.

Ahmed oğlu Mevlânâ Atâullah: Birgi kasabasındandır. Cenaze namazını Ebussuud Efendi Süleymaniye Camii'nde kıldı. Şeyh Vefa Camii sahasında gömülüdür. Vefatına tarih:

Hatt-ı Molla.

Sene 979 [1571-72].

Mevlânâ Sinaneddin: Saruhan Akhisarı'ndandır. Edirnekapı dışında Emir Buharî Tekkesi yakınında gömülüdür.

Mevlânâ Muhterem Efendi: Taşkendlidir, Ayasofya'da evi yakınında gömülüdür.

Mevlânâ Niksârîzâde Mehmed Efendi: Edirnekapı dışında babasının yanında gömülüdür.

Şeyh Mehmed Dede: İstanbul toprağındandır. Yedikule yakınında zâviyesi sahasında yatmaktadır.

Şeyh Yorgancı Emir Efendi: Gilân şehrindendir. İstanbul'da Ebu Eyyub-ı Ensarî ile şehit olan atalarını ziyarete gelip Gül Camii yakınında Sirkeci Tekkesi'nde atalarının amber kokulu toprağına yüz sürdü. Kendisi de o şehitlerin ve sahabenin içinde yatmaktadır.

Mevlânâ Kara Nişancı hısımı Şah Mehmed Efendi: Yine Nişancı Paşa Camii Avlusunda gömülüdür.

Fâzıl, âlim, âmil Taşköprüzâde diye meşhur Mevlânâ Kemaleddin Mehmed bin Ahmed: *Şakâyık-ı Numâniyye* sahibi Taşköprüzâde Efendi'nin oğludur. Sultan Osman ile Hotin gazasına beraber gitti. Boğdan'da Yaş şehrinde yaşı tamam kuruyup cenazesini araba ile Tuna Nehri üzere yürüterek Tolça adlı kale altında rahmet denizinde yıkadılar. O denizden kadırga ile İstanbul'a getirdiler, Cibali Kapısı'ndan geçirip Âşık Paşa avlusunda babasının yanında defnettiler. Temiz soylu, melek huylu ve temiz kalpli ve müellif kimse idi.

Mevlânâ Nişancızâde Seyyid Mehmed Efendi: 1025 [1616] yılında vefat edip Emir Buharî Tekkesi'ne defnedildi. Tarih ilminde ve bazı ilimlerde eserleri vardır. Hatta *Mir'atü'l-Kâinat* adlı tarih onundur. Gınâyî Çelebi tercüme etmiştir.

Mevlânâ Mehmed Kudsî: Nişancızâde Efendi'nin oğludur ve Emir Buharî'nin damadına damat olan Abdüllatif Efendi'nin kızının oğludur. Osman Gazi ile Leh Seferi'ne bile gidip yol zorluğundan sağlığı bozulunca padişahın izni ile dönerken yolda öldü. Büyük ataları Emir Buharî hazretleri haziresine defnolundu. *Allah rahmet eylesin.*

Emir Ali Efendi güftesiyle vefatına tarih:

Rûh-ı Kudsî cennete buldu vusûl.

Sene 1029 [1620].

Tarihtir:

Rûh-ı Kudsî ide arşı me'vâ.

Sene 1041 [1631-32].

Hatib Zâkirî: Kocaelilidir. İstanbul'a gelip Şeyh Nureddinzâde Efendi hizmetlerine ulaşıp bu zâtın dergâhında nice yıllar zâkir ve şâkir olduğundan Zâkirî mahlası ile meşhur olmuştu. Musiki ilminde sanki Abdullah Farabî idi. Hakir Evliya,

"Gülşen-i vahdetde dâ'im açılup cân bülbülü"

zikrini onlardan öğrenmiştim.

Daha sonra, Sultan Mustafa Han zamanında da Kazancılar Camii'ne hatip oldu. Bir gün öğle vakti ezanında, gerektiğinden dolayı minareye sarığıyla çıkmış, mahur makamında ezan okurken hemen bir çaylak kuşu yuvasından uçup gelmiş, Zâkirî Efendi'nin başından sarığını kapıp minarenin en tepesine, alem üzerine koyunca alem üzere bir alem olmuştu. Halk bunu hayretle seyrederdi. Böylece tam bir hafta durdu. Durumdan padişahın haberi olunca, Zâkirî Efendi, Mustafa Han huzuruna varıp sarığının hikâyesini anlatır. O gece mevlid-i şerif, ilâhîler ve zikirler okur. Han buna bir kese altın bağışladığında,

"Şununla borçları ödeyip kefen ve cenaze masraflarıma harcayınız" buyururlar. Allah'ın hikmeti sanki keşfetti. Zâkirî Efendi evine gelince sert bir rüzgâr çıkarak minarenin tepesindeki sarığı yere düşürür. O gece devleti tacı yerde yatıp ertesi gün kendisi de aniden ölünce gerçekten devlet tacı başından gider. Bütün âşıklar cenazesinde hazır olup Kazancılar Camii sahibi Molla Hayreddin hazretlerinin yanına defnederler. Ermiş, hâl sahibi zarif bir kimse idi. Hâlâ Anadolu'da tevhid ehli arasında zâkir ve şâkirlerin söyledikleri savt, zecel, zikir, tasnifât ve ilâhîlerin hepsi Zâkirî Efendi'den yayılmıştır. *Allah rahmet eylesin.* Vefatına tarih:

..... (1 satırlık yer boş).....

Mevlânâ Mehmed bin Receb Efendi: IV. Murad Han bilginlerinden ve İstanbul'dandır. Melun karısı, zehir yedirerek İmam Hasan gibi şehit etmiştir. Eğrikapı dışında gömülüdür.

Mevlânâ Şeyhzâde: Edirne yakınında Akçakızanlık adlı meşhur yerdendir. İstanbul'da vefat etmiş ve Kesegendede civarında gömülmüştür. İlim ve irfanıyla seçkin bir zat idi.

Abdürrauf oğlu Mevlânâ Ali: Kendisi Zengibar ülkesindendi. Sultan Bayezid Camii avlusunda Okçular'a bakan bir pencere içinde gömülüdür. Celî yazı ve Atayî Çelebi güftesiyle tarihtir:

Meskeni Molla Alî'nin cennet-i a'lâ ola.

Sene 1033 [1624].

Adaletli molla, kadılığında isabetli ve keskin kılıç gibi idi.

Şeyh Hz. Kesegen Dede: (---) zamanında ilahî aşka dalmış ulu sultandır. Hâlâ herkesin ziyaret yeridir. Mezarlığında, hâl ehli olanların anlattıklarına göre sahabe-i kirâmdan,

şehitlerden ve başka ileri gelenlerden kırk, elli bin ermiş kimseler yatmaktadır. Başka bir nurlu mezarlıktır. Eğer bu dergâhta gömülü olan büyük kâmillerin mezar taşları tarihleri ile ziyaret ettiklerimizi yazsak başka bir ciltli kitap olur. Ancak yine bu mezarlıkta,

Mevlânâ Mehmed bin Yusuf, meşhur Bahşî Efendi: Hamid vilâyetine bağlı Isparta şehrindendir. Hakkında (---) zâde, hiciv olarak halk lehçesi ile "Deli Bahşı gadı oluyor" diye bir muhammes söylemiştir. Ancak kendisi hoş-sohbet, hafif-meşreb bir kimse idi. Sonunda 1033 [1624] ortasında hayat gülşeni yaprağı toprağa düştü. Kesegendede Mezarlığı'nda yatmaktadır.

Mevlânâ Bostanzâde Küçük Mehmed Efendi: Kayınataları Nişancı Mehmed Paşa Camii avlusunda yatmaktadır. Bu zât atalarından âlim, erdemli, güzel ahlâk ve tatlı dil sahibi idi. Üç dilde yazı yazma ve şiir söyleme yeteneğine sahip açık sözlü idi.

Abdülganî oğlu Mevlânâ Mehmed: Cenaze namazı Sultan Mehmed'de denizler gibi kalabalık cemaatle kılınıp Âbid Çelebi Mescidi avlusuna defnedildi. Mezar taşı gönül ehlinin dua oklarının nişangâhıdır. Ömrüne tarih:

Bî-günâh denk gelmiştir.
56 sene.

Vefat tarihi:

El-cennetü mesvâh.

Sene 1036 [1626-27].

Mevlânâ Abdülkerim Çelebi: Sağlam nesepli âlim oğlu âlimdir. Edirnekapı dışında babasının yanında yatmaktadır. Zamanın seçkini idi.

Mevlânâ Kınalızâde Abdurrahman Çelebi: Tırhala'da dünyaya gelip Kesegendede civarında ikâmet etti. Sakin ve güzel huylu, keremli bir zât idi.

Mevlânâ Mehmed Sadık, yani **Sıdkı Çelebi** derler. Tac manavı efendinin oğludur. Annesi tarafından Muhaşşî Şeyhzâde Efendi soyuna bağı vardır. Sur içinde Muhaşşî Şeyhzâde atası yanında gömülüdür.

el-Mevlâ Abdullah Efendi bin Ali ibn Abdullah bin İlyas bin Şeyh Mehmed bin İlyas, meşhur Ali Çelebizâde: Halk yanında Bitlicezâde demekle meşhurdur. Doğum tarihi: *"Fazlullâh"*dır, sene (---). Kale içinde Şerife Kadın Mescidi avlusunda babalarının yanında gömülüdür. Bu akıl vasıtası, seçkin bilgin, iki denizi toplayan, makul ve menkul cevheri, metod ve bilgide zamanın biriciği idi.

Mevlânâ Kecdehân Abdullah Efendi: Karaman'da Gafiryad adlı kasabasındandır, (---) hilâlinde vefat edip Koğacı Dede Mescidi karşısındaki evi civarında defnedildi. Merhum fakirlere yardım eder bir zât idi.

Mevlânâ Ahmed Efendi (şehit Şeyhülislâm Hüseyin Efendi oğlu): (---) tarihinde vefat etti. Babalarının medreseleri civarındaki türbede yatmaktadır. Tarih:

Dedi târîhini Atâyî anın

Rûhuna rahmet eyleye Allah.

Sene (---).

Mevlânâ fâzıl, kâmil Mustafa Efendi ibn Azmîzâde: Hâletî Çelebi derler. Zamanında şairler sultanı idi. Pek çok cilt kitap yazmıştır. *Dîvân-ı Hâletî* çok muteberdir ve rubaîde eşsizdir. Hatta bu Hâletî can çekişirken bu kıtayı demişlerdir. Kıta:

Mahzûn oluruz kaçan kim dil-şâd olsak

Vîrân oluruz kaçan kim âbâd olsak

Şol murg-ı hümâ perver-i aşkız biz kim

Dama düşeriz kafesden âzâd olsak.

Sonunda Süleymaniye Dârülhadisi'nde iken hadisi son bulup cennete göç etti. Evleri yakınında yaptırdıkları okulu Mühürdâr Ahmed Çelebi çok mal harcayarak büyük vakıf ile dârülkurrâ etmişti. Buranın avlusunda gömülüdür. Vefatına tarih:

Kesbî târîhin dedi ol fazl-ı nazm-âverin

Adne kıldı azmi geçdi Azmîzâde Hâletî.

Sene 1040 [1630-31].

Ünlü bir molla, zamanın eşsiz sedefi, yazan kalem, manaların görünen yüzü idi. Sayısız eserlerinden başka rubaîlerine zamanımızın şairleri nazire yazamamışlardır. Gerçekten rubaîleri akıcılıkta ve süslülükte eşsizdir. Acemâne tarz ve üslup tutturmuştur ki garip özel lehçeli sözlerdir.

Şeyh Hz. Kapanî Mehmed Efendi, Şeyh (Melâmîler Sultanı): Geysudâr Mehmed Efendi derlerdi. Zira yalın ayak ve başı kabak olup kâkülleri büklüm büklüm, salkım saçak ve dağınık şanlı bir derviş olduğundan Geysudâr lakabıyla ünlü bir kimse idi. Yazda ve kışta beyaz bir İmroz kebesinden başka elinde bir teber ile *"Lâ-cübbete velâ-sivâllâh"* diye dolaşır idi. Gelibolu etrafındandır derlerdi. Ancak, İrem bağı benzeri Peçuy-ı Sirem taraflarında akrabaları kabaniçeli ve kopçalı çakşırlı adamlar gelip Unkapanı'nda Arabacılar Meydanı önündeki (---) Paşa Mektebi'nde kalırlardı. Akrabaları da atları ve donları ile orada olurlardı. Bizzat kendileri de Boşnak dilini çok güzel konuşurlardı.

Konya'da Erlizâde hazretlerinden el aldıktan sonra ilâhî cezbeye ermiş, meczup ve harâbâtî erenlerinden olup geysudâr olmuştu. Yıllarca kararsızlık vadisinde oturmuş ve mahviyetkâr olup yıldız gibi Geysudâr Mehmed Efendi demekle meşhur olmuştu. Kırk yıl semtimizde oturdu. Hatta bu fakir (Evliya) doğduğumuzda sağ kulağımıza Sunullah Efendi ve sol kulağımıza küpe için bu Geysudâr Mehmed Efendi ezan okumuştur. Onun için tanışıklığımız ezelî olduğundan her gün bütün hâllerine ve yüzlerce keşif ve kerametlerine vâkıf olmuşuz.

Kapanî Mehmed Efendi'nin menkıbelerinden

Bir gün bu hakir çocukluğumda Unkapanı'nın iç yüzünde kuyumcu dükkânlarımızda sure-i (---) *'Biz onda (Tevrat'ta) onların üzerine yazdık cana can ...'* [Mâide, 45] âyetini okurken Kapanî Efendi geldi. Bu ayeti duyunca "Allah Allah" dediler. Derhâl berber dükkânında Güleşciler Tekkesi Şeyhi Pehlivan Ali Halhali belirdi. Bizim dükkân önünde Geysudâr'ı görünce bir nara atarak,

"Ey dost, Şahımız Şah Ali'dir kurban olsun Şah Hüseyin'e canım, başım top eyleyüp geldim belâ meydanına, Kerbelâ Meydanı'dır meydanımız" deyip Kapanî Mehmed Efendi'ye temennâ edip el öpünce hemen Kapanî Efendi,

"İnşaallah Derviş Ali bu anda arzu ve isteğine erip Kerbelâ Çölü'nün şehitleri sevabına bu Aşure gününde nail olursun" deyip elindeki çoçtura testisini Derviş Ali'nin eline verdi. Derviş Ali o şaraptan birkaç nefes çekti ve bir kere nara atarak çıplak olup berber dükkânına girince Kapanî Efendi hakire:

"İşte ve *ketebnâ* âyeti mahalli geldi yine tekrar oku" derken onu gördük Derviş Ali kaçarak bizim dükkânımızın önüne gelince berber dükkânından Hacı Ahadoğlu adlı bir yiğit dalbıçak gelip Derviş Ali'yi memesi üstünden vurup şehit etti. Hemen Kapanî Mehmed Efendi Derviş Ali'ye,

"Kerbelâ şehâdetin buldun mu ve *'Biz onda (Tevrat'ta) onların üzerine yazdık cana can ...'* [Mâide, 45] âyetine mazhar oldun mu?" deyip gitti. Hemen babam,

"Bire şu Hacı Ahadoğlu'nu tutun" deyip hademelerimiz derhâl katilin yakasını toplayıp Yeniçeri Ağası Şehit Hasan Halife'ye götürdüler. Suçlu bulununca Ahadoğlu'nu da Ağakapısı'nda esâmesin çalıp zindanda katlederek çardak önünde geceleyin denize attılar. Peder, Derviş Ali'yi Güleşciler Tekkesi bahçesinde gömdüler. Derviş Ali'nin okuduğu beyitlerine uygun cevapları Kapanî Mehmed Efendi keşfedince anında çıktı. Allah bilir böyle olmuştur.

Başka bir menkıbe: Bir kere Veziriazam Recep Paşa, Kapanî Mehmed Efendi'ye Unkapanı meyhaneleri içinde elinde çoçtura şarabıyla rastladı.

"Dede bize dua eyle" deyince Kapanî:

"Sıhhat-i bedenle ye iç, sıç, yine ye, yine iç, sonra sıç" derler.

"Â Dede bu dua değildir, bunu kabul etmem dahi bir himmet eyle" deyince,

"Hâlâ veziriazamsın padişah olacak değilsin, ey imdi bu duayı kabul etmedinse ye, iç, sıçma" der.

Sonra sadrazam yedi gün hâli kötüleşip kabızlık çeker.

"Bire meded Dede'yi bulun" der. Derhâl Geysûdâr'ı bulurlar. Bir kere kutlu elleriyle Recep Paşa'nın vücuduna el sürer. O an Recep Paşa kabızlıktan kurtulur.

Üçüncü menkıbe: Bir gün Sultan Murad'a varıp,

"Murad Çelebi, Unkapanı'nda Süğlün Muslu Sultanı halan, üç günden sonra iflâs etse gerek, ona elli kese yardım eyle, evini tamir edip borcuna versin" diye rica eder.

Murad Han "N'ola?" diye cevap verir.

Kapanî, bu cevabı pek çok yerde söyler. Allah'ın hikmeti üçüncü gün Muslı Paşa Sultanı'nın sarayında büyük bir yangın çıkar. Hemen Sultan yalın ayak kaçıp canını zor kurtarır, bir anda büyük mal kaybına uğrayıp iflâs eder.

Buna benzer kerametleri sayısızdır. Sonunda Geysudâr (---) tarihinde giysilerini dağıtıp ahirette karar eyledi. Oturduğu tekkesi sahasında, ana yola bakan bir pencere içinde defnedildi. Herkesin ziyaret ettiği bir yerdir. Vefatına tarih:

..... (1 satırlık yer boş).....

Şeyh Hz. Ömer Efendi (Dragoman Camii Şeyhi): Üsküp yakınında Debre adlı kasabadandır. Tercüman Şeyhi Abdülmümin Efendi'den el aldı, sonra yerine şeyh oldu. Hacca gidip geldikten sonra (---) tarihi Şaban ayında yine tabut tahtırevanıyla âhiret âlemine gitti. Tercüman Tekkesi haziresinde gömülüdür. Ölüm nedeni, "Kendi katırı tepti" derler. *Allah rahmet eylesin.*

Bu zât *Kur'an-ı Kerim'*i ezberlemiş sağlam bir hafız, çok iyi bir vâiz ve her zor sorunu çözmeye gücü yeter derin bir deniz ve gerçekler ummanı bir kişi idi.

Şeyh Hüseyin Lâmekânî: Budin Kalesi karşısında Tuna aşırı Peşte Kalesi içindendir. Bayramî tarikatında eğitimini tamamladıktan sonra her şeyden el etek çekerek İstanbul'da Şah Sultan Camii avlusunda yalnızlığı seçti. Ölümünden sonra tekkesi yakınında gömüldü. Allah'a hamdolsun bu azizin söyleşileriyle şereflendik. Bu zât Lâmekânî lâkabıyla ünlü, fenâ ehli derviş, evsiz barksız, kâmil, ârif billâh, âlim, ameli düzgün ve namuslu bir kimse idi.

Şeyh Hüseyin Doğanî Dede: Sofya şehri yakınında Bergofça adlı kasabadan çıkıp sipahilerle birlikte nice yıllar kâfirlerle savaşmıştı. Sonunda dünyanın sonunu bulamayıp sonsuzluk tarafından haberdar olunca Mevlevî tarikatında karar kıldı. Yenikapı Tekkesi'nde 30 sene cefa ile çile çekip ilim öğrenerek sonunda Celâleddin halifesi post-nişin oldu. Mesnevî dersi verirken (---) tarihinde vefat ederek doğanı ruhunu uçurdu. Tekkesi alanında kendisinden önce gelen şeyhler yanında huzura kavuşup doğanı ruhu yer altında yuva edindi. Vefatına tarih: (---) (---) (---)

Bu hakir Evliya'nın zamanında hayatta olup kutlu ellerini öperek hayır dualarını aldığımız büdelâ (abdallar), melâmîler ve meczup ermiş kimseleri bildirir

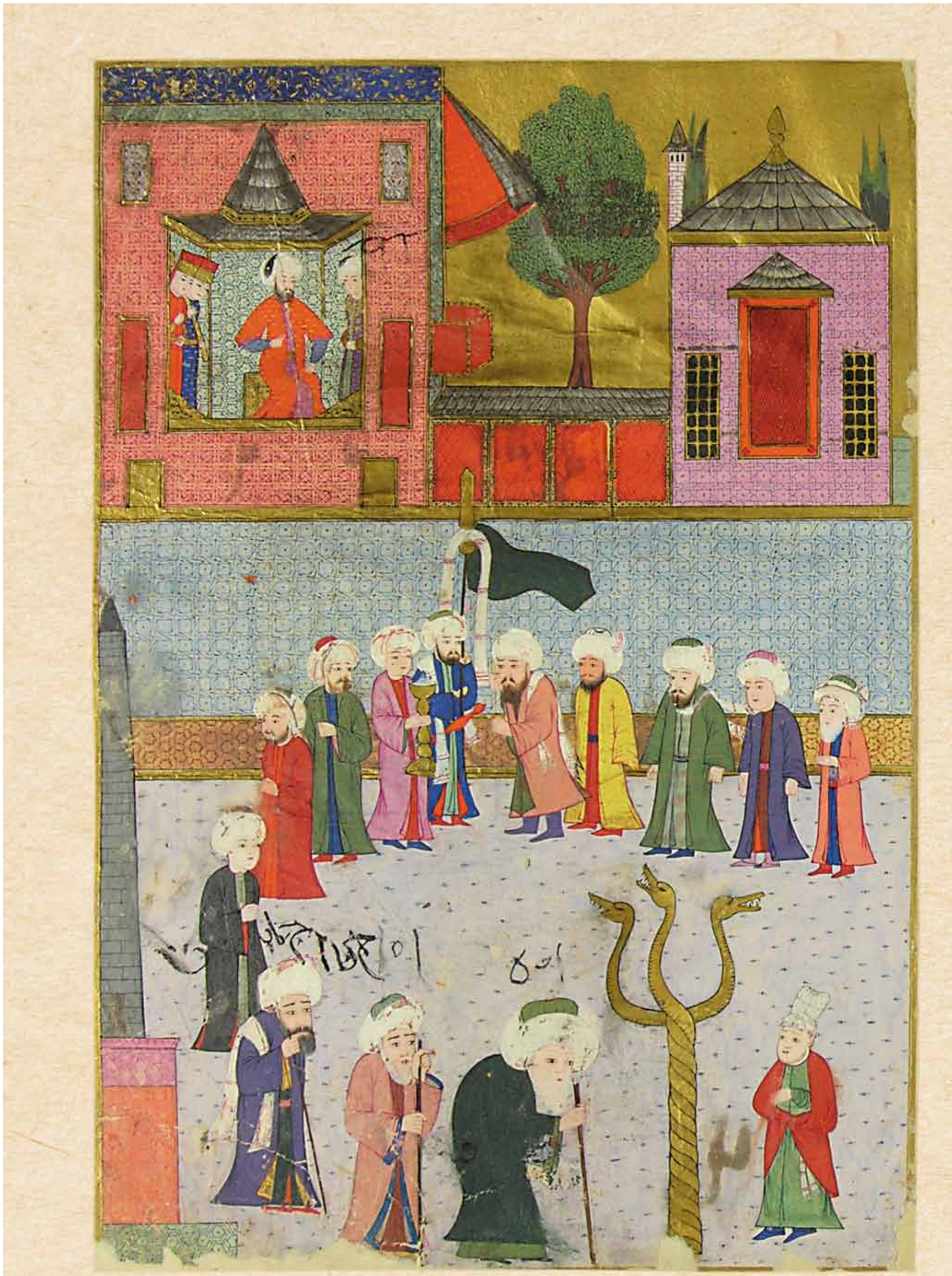
Önce **Abdallar sultanı Hasan Dede:** Fatih Camii'nin Boyacılar Kapısı içinde otururdu. Göklere baş çekmiş kat kat, tabaka tabaka kulübeler yaptırırdı. Ancak içinde oturmak asla mümkün değil idi. O derece yüksek idi ki Fatih minaresi boyunda olup marangozlar da tepesine bir çivi çakmaya cesaret edemezlerdi. Çeşit çeşit kerametleri görülmüştü. Sonunda bir gece sert bir rüzgâr eserek Hasan'ın kulübesinin güzelliğini bozarak yıktı. Sabahleyin Hasan Dede'yi odasında kefenine sarılı bulup Kestelzâde yanında toprağa verdiler.

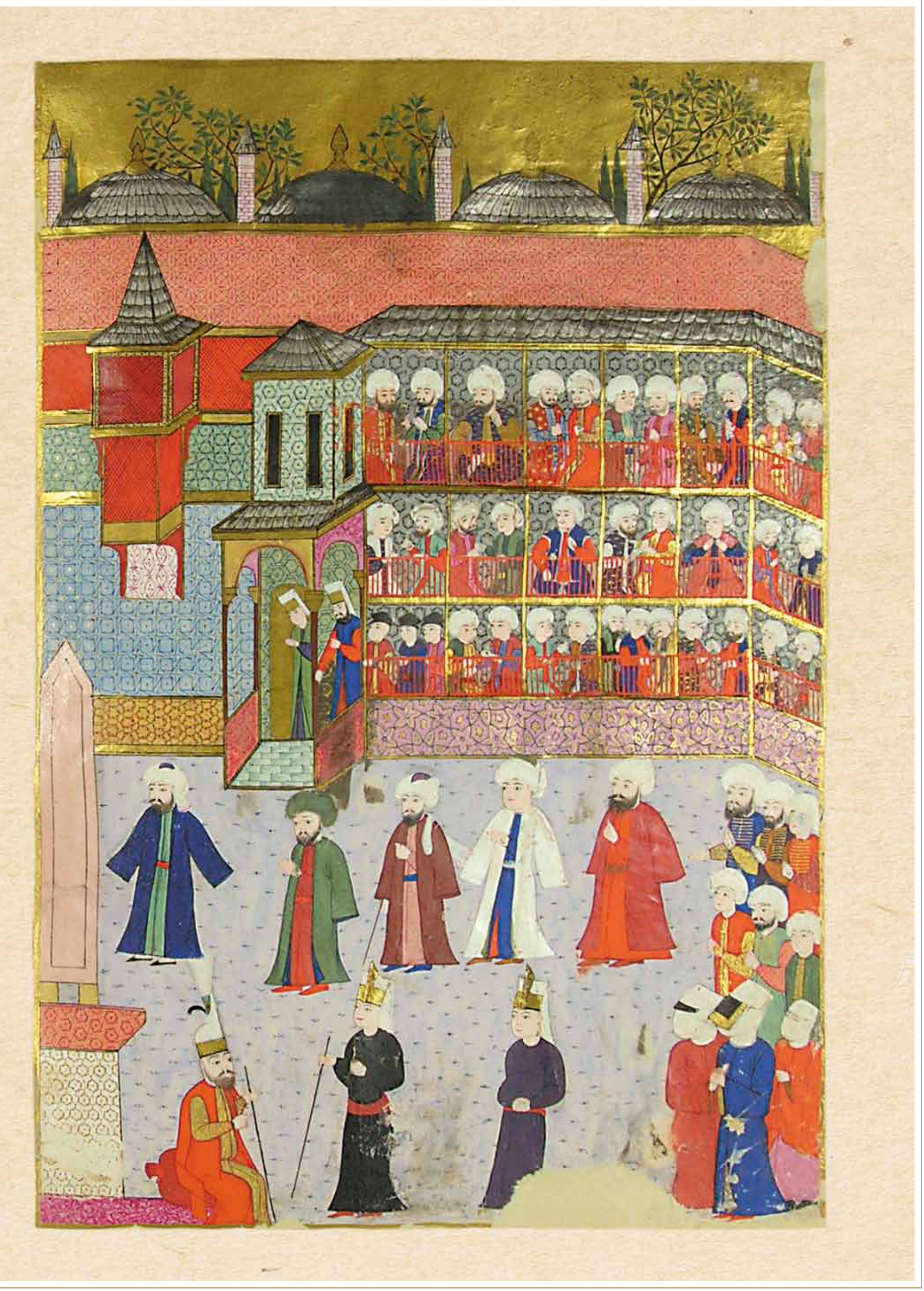
Yukarıda yazılan **Geysûdâr Mehmed Efendi**.

Armağanî Mehmed Efendi: Kocaelilidir. Her kişiye bir hediye verdiğinden Armağanî derlerdi. Murad Han'dan izin alıp memleketine giderken Üsküdar tarafında Bostancıbaşı Köprüsü'nde taun (veba) askerinin ervâh-ı tayyibe ve ervâh-ı habîseleri ile (iyi ve kötü ruhlarıyla) buluşarak üç gün sohbet eder. İstanbul'da kim vebadan ölecek, kim kurtulacaktır diye tamamını yazıp defterini yine Sultan Murad'a verir. Üçüncü gün İstanbul'da bir feryat yükselir, Armağanî Mehmed Efendi defterinde nasıl yazıldıysa öyle olur. Yedi günde 70 bin adamın öldüğü sicille kaydolundu. Daha sonra Armağanî Mehmed Efendi sırrı açıkladığından hoşlanmaz. Yine Kocaeli'ne varıp orada merhum olur.

Kapanî Deli Sefer Dede: Unkapanı'nda Ekmekçi Ali Çelebi'nin şiddetle yanan ekmek fırınına girip uykuya vardı. Oradan çıkıp yüzlerce kişiyle vedalaşarak Unkapanı'nda kendini denize atıp kayboldu. Unkapanı halkı bu durumu bilirler. Deli Sefer Dede yedi yıldan sonra Cezayir'den Kara Hoca ve Ali Peçenoğlu kalyonları ile İstanbul'a gelerek Unkapanı'na yerleşti, ancak dilsiz olmuştu. Çöplüklerde papuç eskilerinden başka bir şey yemezdi.

Kara Hoca ve Ali Peçenoğlu adamları, "Yedi sene önce bu Kapanî Sefer Dede'yi, Septe Boğazı'ndan dışarı okyanus üzere bir balığa binip yüzerken gemimize aldık, uygun hava ile Cezayir'e gelirken Sefer Dede'nin bindiği balık arkamızdan ayrılmadı. Biz Cezayir'e geldiğimizde balık da limana girdi,

DERVİŞLER / TSMK, H.1344, 229b-230a

kenara düşerek öldü. Ölüsünü Sefer Dede ricasıyla gömdük" diye anlattılar. İşte merhum Kapanî Sefer Dede, böyle candan bir âşık, seçkin büdelâ idi. O sene Unkapanı mahzeninde vefat etti. Unkapanı dışında Horosî Dede yanına gömdüler. *Allah sırrını aziz eylesin.*

Gerçek yolunun kervancısı **Yetmiş Kuruş Dede**: Budin Eyaleti'nde Şimatorna Kalesi'nin ağasıyken Eğre fatihi Sultan Mehmed ile yedi kralın, yedi kere yüz bin kâfir ile öldürüldükleri zaman bu Yetmiş Kuruş Dede ricalü'l-gayb askeri içinde kalarak kâfirlere kılıç vurmuştu. Fetihten sonra tabur cengini açıkladığı için yedi sene dilsiz olup yedi yıl sonra "Yetmiş kuruş" sözünden başka bir söz bilmez ve "Yetmiş kuruş" diye feryat edip gezerdi. Yine kobçalı çakşırı, çekirdekli kubadî, Boşnak pabucu ve kaba kabaniçe ve serhatlı gibi kısa dolama giyer, "Yetmiş kuruş" diyerek gezerdi. Ancak gariptir ki Unkapanı semtinin çamuru İstanbul'da ünlüdür. O bol çamur içinde ve o kışta gezerken pabucunun üzerine değil, ökçesinde bir zerre çamur bulunmazdı, ta bu derece temiz gezer, beş vakit namazı cemaatle kılardı. Sultan Murad'a,

"Yedi günde Revan'ı fethedersin, ancak yine verirsin" diye Revan'ın fethedileceği müjdesini vermişti. Gerçekten yine yedi günde fetholmuş, yine Kızılbaş işgal etmişti. Murad Han İstanbul'a gelirken Yetmiş Kuruş yetmişe yetmiş iken ahiret hesabını görüp Zeyrekbaşı'nda Çivizâde kabristanında Kaymakam Bayram Paşa buyruğuyla gömüldü.

Merhum efendimiz Melek Ahmed Paşa, Sultan Murad ağzından anlatır. Murad Han birkaç kere,

"Her zaman ordu içinde Yetmiş Kuruş'un sesini duyarım, görün ordu içinde hangi çadırda kalıyor" diye sorarmış. O ise İstanbul'da,

"Vardı Murad yetmiş kuruşa aldı, Murad yetmiş kuruşa verdi" diye çağırıp serseri gezmede idi.

Karaman'da **Eskici Dede**: Ulu büdelâ idi. Bunlardan biri Cüvan Kapıcıbaşı'ya Şam'a bir pirinç mühür hediye gönderir, o hafta mühür kendine varıp sadrazam olur. İstanbul'a geldiğinde Eskici Dede vefat eder. Yine Karaman'da oturduğu yerde defnedildi. Mehmed Paşa üzerine bir nurlu türbe yaptırdı.

Nalıncı Hüseyin Çelebi: Azebler Çarşısı'nda idi. Daha önce yazıldı.

Keçeli Dede: Geysudâr Mehmed Efendi halifelerindendir. Mevlevî külâhı, bol yenli kebe cübbe ve ayağına nalın giyip elinde nakışlı keçesiyle ileri gelenleri dolaşır, keçesine altın ve kuruş doldururdu. Sonra kırk elli yetim toplar, onlara temiz elbiseler giydirerek çalgıcılar ve hây-hû ile bu masumları sünnet ettirirdi. Daha sonra birer ustaya, hocaya yahut bir vezire ve seçkine hizmete verirdi. Böyle güzel halli bir derviş adam idi. Bağdad fethi haberi geldiği gün Ramazan'da vefat edip Necatî Bey Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Uşum Dede: Saraçhanebaşı'nda idi. Daima sessiz sakin gezip ara yolda yuvarlanan taşları kaldırıp caddeyi temizler idi. Nerede gömüldüğünü bilmiyorum.

Divane Duhan-keş Dede: Meczuplardan dilsiz kayalık sahibi bir divane idi. Burun otu içmeye tutkundu. Bazı çocuklar burun otudur diye toprağı avucuna korlar, o da burnundan çekerdi. Günde yüz dirhem toprağı içse çok değildi. Birkaç kere kerameti görülmüştür.

Geysûdâr Seyyid Abdullah Çelebi: Selânik mollalığından alınmış iken Geysûdâr Mehmed Efendi çoçrasından bir nefes içki içince bütün erzakını terk ederek kâkül dağınık, yalın ayak başı kabak gezer harâbât erenlerinden olmuştu.

Geysûdâr Molla Mustafa Çelebi: Kazancılar Camii müderrisi iken Geysûdâr Mehmed Efendi'yle dost olunca bütün kitaplarını Hayreddin Camii'ne vakfetti. Bu da kâküllü olup harâbâta yüz tuttu. Ancak bunda türlü türlü hâller belirirdi ki kürsü vaizlerinde olmazdı. Hakir, Trabzon seyahatine gittiğimde öldü. Kabrini bilmiyorum.

Eyüp'te **Bülbül Divanesi**: Yaz ve kış bir kafes ile bülbül gezdirirdi. Her bülbül bahar günlerinde öterken bunun bülbülü kış vaktinde öterdi. Bütün dostların şaştığı şeydir ki acayip bir sırdır.

Kasımpaşa'da **Tabak Divanesi**: Bütün günlerde çıplak gezerdi. İstanbul'un şiddetli kışında Okmeydanı'nda kar içinde yatar, kırmızı yanakları terlerdi. İki elleri omuzlarında şallak mallak gezerdi.

Yine Kasımpaşa'da **Boynuzlu Divane Ahmed Dede:** Kocamışoğlu adlı bir yeniçeri evinde otururdu.

[Birinci gariplik]: Uzun günlerde Kasımpaşa mezbahası köprüsü üzerine oturup gelen gidene, "Şalla Kâbe'ye gidesin, Ahmed Çebü şalla Kâbe'ye gidesin, Mehmed Çebü" diye söz atardı.

[İkinci gariplik]: Gariplik bunda ki, ömründe görmediği adamı görünce adıyla filânca bu diye tanıdıklık gösterirdi. Yirmi yıl geçmiş adamı görünce "Filânca kadının oğlu filân çebü, hoş geldin" diye ayağa kalkıp sıçrayıp dolaşırdı. Koynu ve koltuğu, koyun, sığır, keçi, kuzu, karaca, sığın ve ceylan boynuzları ile dolu idi.

Üçüncü gariplik: Bazı zarifler fal niyetiyle varıp "Ahmed hani benim boynuzum" dediğinde, Allah'ın hikmeti eğer herif evli ise ev halkının durumuna göre "İşte senin boynuzun" diye kimine küçük, kimine büyük boynuz çıkarırdı.

Dördüncü gariplik: Eğer o adam bekâr ise, "Hani benim boynuzum" diye sorarsa senin boynuzun bitmedi, derdi.

Beşinci gariplik: Bazı kefere ve Yahudi giysi değiştirip Deli Ahmed'in yanına götürürdük. Bizi gördüğünde "Filânca bu" diye ilgi gösterir, fakat kâfirlere asla ilgi göstermezdi. Dostlarımla Ahmed Dede bunlara aşinalık etmedi ki dediğimizde, "Gavur beşe çufut ağa" diye açıklar, edep yerini tamamen açarak öfkelenirdi.

Altıncı gariplik: "Ahmed Dede sana bir boynuz vereyim, bana bir dandin eyle" desen hemen ayağa kalkarak sağ elinin parmaklarını silktikçe leylek sesi gibi parmakları ses verirdi. Sanki Zühre gibi raks ederdi. Herkes kendine bir boynuz hediye getirirdi.

Yedinci gariplik: Bir aydan sonra "Hani benim boynuzum" desen hemen elini koynuna sokup "işte senindir" diye verdiğin boynuzu çıkarır. Bu da garip sırdır.

Sekizinci sır: Bir adama üç kere biri biri ardınca "Şalla Kâbe'ye gidesin" dese o adam Mekke'ye giderdi. Kısacası hafif ruhlu, hoş yüzlü dostlardan bir divane idi. Habeş, Sudan ve Asvan diyarları seyahatine düşeli divaneden haberimiz yoktur.

Galata'da **Papaz Divane**: Bu bir eğlencelik kefere idi ki her gören adam davranışlarından, hareketlerinden ve sözlerinden hoşlanıp hayran kalırdı. Bütün ileri gelenlerce bilinen bir divane idi. *Şakanâme'*mizde taklidi ayrıntılı olarak yazılmıştır.

Rumelihisarı'nda **Durmuş Dede**: Bütün gelen-giden gemiciler gidip sadaka birer at verirlerdi. Bazı reislere "Sen filân tarafa gitme filâna git" dediği yere giden esenlikle varıp,

kâr edip gelirdi. Gitme dediği yere giden zarar görür, ya kârsız gelir, ya gelmezdi. Böyle bir gizli sır sahibi olup durmuş kalmış durulmuş Durmuş Dede idi.

Atmeydanı'nda **Sümüklü Dede:** Divana giden bir adama sümük atsa o gün divanda elbette faydadan geri kalmazdı. Eğer bir adamın üzerine tükürse divanda azarlanması kesindi. Böyle bir hizmete memur meczup idi. Hadis-i Kudsî:

"Evliyâlarım kubbem altındadır, onları benden başkası bilemez."

Elekçi Divanesi: Dilsiz bir divane idi. Allah'ın işi elekten başka bir şey yemezdi, istemezdi. Elekçi avratları bu divanenin yanı sıra gezer, istedikleri adama işaret ederler, o adam da bir elek alırdı. Hemen eleği parçalar, çemberini atıp bürümcüğünü helva gibi ağzını köpürdeterek yer ve ceylan gözlerini süzüp zevklenirdi. Gariptir ki, zindandaki cellatlar bir hırsıza işkence ettiklerinde, başta o suçluya bürümcük yuttururlar, ipiyle ağzından çıkarırken adamın ödü ve midesi ağzına gelirdi. İpek bürümcük böyle berbat bir şey iken bu divane bürümcüğü helva gibi yerdi. Hal böyle iken hiç kimse bu divanenin büyük ve küçük abdestini yaptığını görmemiştir.

Her zaman ana karnından çıktığı gibi çıplak gezip dünya kelâmı etmemiştir. Can çekiştiği günden bir gün önce yanına gelen birine selâmdan sonra,

"Biri inşaallah yıkayıp kefenlenmemiz masrafını helâl malınızdan yapıp bizi (---) kapının dışında defneyle. Yürek oynamasına tutulanlar gelip ziyaret edip toprağımdan az su ile ezip içeler. Allah'ın emriyle içeler, şifa bulalar" diye vasiyet ettikten sonra o yere varıp ruhunu teslim eder. Daha sonra o adam gelir, vasiyeti üzere defneder. Hâlâ (---) dışında köprü üzere herkesin ziyaret ettiği yerdir. Hafakan derdine tutulanlar ziyaret edip Allah'ın izniyle şifa bulurlar.

Melâmîlerin sultanı, meczupların seçkini, insanların sevgilisi, herkesin seyirliği **Divane Burnaz Mehmed Çelebi:** Sabah Sabah Delisi diye meşhurdur. Babası Eğre fatihi Mehmed Han'dan beri (---) ocağında çavuş kethüdası olup eski kanun üzere yeniçeri ağaları kola cıktığında Deli Çelebi'nin babası ile kol dolaşıp kendisini ilgilendiren suçlu bir yoldaşı ele girse hapsederdi. Bir gün bu Deli Çelebi babasına kırılıp "Sabah ölürsün" der. Allah'ın hikmeti seher vaktinde babası ölür. O zamandan beri bu Divane Çelebi'ye "Sabah sabah" dediklerinde başını taştan taşa vurur. Allah bilir, başı Adana kabağı gibi küt küt öter. Burnu çok büyüktür ki sanki Minkârîzâde kendileri, bir adama öfkelense burnundan pof diyerek bir konralı lakoz balgam çıkarıp atınca zavallı herifin üstü sandalozlu balgam olur.

Birinci seyirlik: Bir kere birkaç dost ile divan seyrine giderken Divanyolu'nda bu divaneye rast geldik. Başına paramparça bir bostancı külâhı giymiş, omzunda bir tüfek kundağı ve altında bir ağaca at gibi binmiş, elinde yuları ağaç atını sıçratıp gelirken sağda ve solda olan dükkân sahiplerine değişik tavırlarla çeşit çeşit şakalar ediyor. Bir dostumuzun yanından geçerken,

"Sakın, atım teper" diye altındaki değnek atın aşağı ucunu dostumuzun ayağına öyle vurdu ki dostumuz topal olup,

"Bire gidi deli" diye bir tokat vurdu. Divane hemen elini burnuna koydu, dev burnundan bir fasla sümüğü dostumuzun çehresine vurdu. Dostumuz,

"Vay gözüm çıktı" diye feryada başladı. Biz de,

"Hay gidi divanesi, elinde taş var imiş. Dostumuzun gözü çıktı" diye baktık. Meğer zalim divanenin burnunda bir aydan beri kaskatı olmuş sümük varmış. Onunla vurunca dostumuz, balgamı gözünün akı karası sanıp feryat ederdi.

"Bire aç gözünü birader gözün sağlamdır, vurduğu balgamdır, taş değildir" dediğimizde dostumuz gözünü açıp,

"Elhamdülillah deli balgamı imiş" dedi.

Gerçekten bu derece, yarım akçe tahtası kadar burnu var idi. Ancak kibirliliğinden burnu büyük değil idi. Hafif ruhlu, herkesin eğlencesi bir divane idi. Kısacası tuz bütün yemeklerin tadı olup her nimette bulunduğu gibi bu Burnaz Deli de her topluluk ve her yerde, her törende ve divanda, karada ve denizde bulunup gece gündüz yatmaz uyumaz İstanbul'u gezer bir divanedir.

İkinci seyirlik: Bir kere bu divanenin annesini tütün içerken tutup hapsederler. Bu Divane, Kara Mustafa Paşa'ya annesinin kurtulması için Divan'a vardığında Boynueğri Çavuşbaşı,

"Sabreyle Paşa'nın işi vardır" der. Divane, Çavuşbaşıya,

"Sen bok yeme, Paşa beni bekler" deyince Divan'da bulunanların hepsi gülümserler.

Hemen Mustafa Paşa Divane'nin feryadı ve şakasını duyup,

"Nedir Çelebi?" der. Çavuşbaşı erken davranıp,

"Sultanım, Çelebi'nin annesini borçlu olduğundan hapsetmişler, bırakılmasını ricaya gelmiş" deyince,

"Yalan söyler anam borçlu değildir, bok yer, anamı, tütün içerken tutup zindana kodular, avratlar zindanından çıkarıp erler zindanına kosunlar, zira babam yoktur" der. Bu şekilde rica edip Çavuşbaşı ile bu tür tartıştığından bütün Divan erbabı gülmekten kırılırlar. Kara Mustafa Paşa zevkinden Divane'ye bir avuç hediye verir, annesinin serbest bırakılmasını buyurup,

"Annesini bir adama versinler" diye kethüdasına tembih eder. Zira Kara Mustafa Paşa, divanelere çok inanırdı.

Üçüncü seyirlik: Her zaman her işte bulunmak huyu idi. Çoğunlukla ölünün önü sıra müezzinler ile beraber fodullanıp saçma sapan acayip sesler çıkarır ve kayığa girip kürek çekerdi.

Gariplik: Bir gün bu Divane, Nesim adlı bir Yahudi'nin cenazesine 300 çufut ile rastgelir. Koca Divane, Yahudilerin içine girip başındaki bostancı külâhını bir Yahudi'nin başına giydirir, Yahudi'nin şapkasını kendi başına giyip çufut ölüsü önü sıra müezzinlik ederek geçerken Yahudiler bağırıp,

"Bre Çelebi çufuttur, Müslüman değildir" dedikçe kimine balgam kimine sümük atarak kimine tokat vurur. Yahudi tabutu altından geçmek isteyince çufutların aklı başlarından gidip tabutu anayol üzere bırakırlar. Meğer Yahudilerin batıl inançlarınca bir Müslüman, Yahudi ölüsünün altından geçse yahut üstünden atlasa o ölü cadı olup cehennemlik olur. Bu hâl üzere meydanda kaldı. Sonunda Divane'yi bazı Müslümanlar birkaç kuruşa razı edip sulh ettikten sonra yine erkeklik aletini çıkararak Yahudi leşi üzerine sepe sepe işeyip başında şapka ile kaçtı. İşte böyle bir büdelâ can idi. Bu gibi özelliklerini yazsak uzun bir kitap olur. Nasreddin latifeleri gibi bütün şakaları taklitçi ve güldürücüler arasında meşhurdur. İleri gelenlerin toplantılarında söylenirdi. Ancak boş divane değildir.

Dördüncü menkıbe: Bir kere üç gün üç gece "Kızıladalar'da yangın vardır" diye bağırdı. Divane sözüdür diye kimse dinlemedi. Allah'ın hikmeti dördüncüsünde (---) tarihinde büyük bir yangın oldu. Odunkapısı'ndan ta Yedikule yakınına, bir tarafı Molla Güranî'ye varıp üç gün üç gecede karar etti. Yani bu derece boş divane değildir. Bunun da ne tarafta gömülü olduğunu bilmeyiz.

..... *(16 satırlık yer boş)*.....

Kadızâde diye meşhur Şeyh Mehmed: Sultan IV. Murad Han'ın şeyhi idi. Sofyalıdır. Dragomanî Şeyhi Şeyh Ömer Efendi yerine şeyh oldu. Ayasofya'da Sofyalı Kadızâde diye meşhur olan zahir âlimlerinden idi. Bazen tevhid ehli sufilere taşcağız atardı. Onlar da ona karşılık tahta kakardı. Sultan Murad ile Bağdad Seferi'ne giderken Konya'da Hz. Mevlânâ ziyaretine varmadığı gibi varanları engelledi. Sonunda Murad Han ziyaret edip sema ederken,

"Bire medet şeyhi çağırın. Gelip bu ney ve kudümü dinleyip sema ve safayı görsün" diye haber gönderdiğinde gelmez. Sonunda,

"Ya gelsin, yoksa ayağını kırarım, yahut kendini bu dergâhta aşçı ederim" diye ısrarı üzerine dergâh kapısına gelir. Padişah tarafından bir adam hışımla seğirtip giderken şeyhin göğsüne vurunca şeyh tepesi üzere yuvarlanıp ayağı kırılır. Mevlânâ'yı ziyaret nasip olmayıp İstanbul'a geri döner. (---) yılı ortasında ölür. (---) gömülüdür.

Ancak yüzyıl başında çıkan büyük şeyhlerin seçkini idi ki bunda olan fesahat, belâgat, zekâ, asillik, fikir, sezgi ve dil açıklığı o çağda bir kimseye nasip olmamış idi. Bayezid Camii'nden Ayasofya Camii şeyhliğine nakledildiğinde sayısız adamlar Perşembe gününden Ayasofya'da itikafa çekilirlerdi. Âlim ve erdemli olduğundan başka üstadca pâk şiirleri vardır. İlmî mahlasını kullanır. Âşıkâne sözleri vardır.

Mevlânâ Niksarîzâde Mustafa Efendi: Âşıkpaşa avlusunda gömülüdür. 156 cilt muteber nefis kitap yazmıştır.

Mevlânâ Ak Hüsameddin: Selimiye Hamamı yanında kendi medresesinde gömülüdür.

Mevlânâ Kara Hasan Efendi: Karasi'dendir. Emir Buharî Tekkesi'nde medfundur. Ulema-yı dehrden (zamanın bilginlerinden) idi, ancak dehrî mezhebinden değil idi.

Mevlânâ Cemalî Hurrem Çelebi: Aksaraylıdır. Kemal Paşazâde yakınında gömülüdür. Tarihçi ve bilgin bir kimse idi.

Mevlânâ İbrahim ibn Nimetullah ibn Ruşenîzâde: Eğrikapı dışında gömülüdür.

Mevlânâ Küçük Taceddin İbrahim Çelebi: Hamid diyarındandır. Zamanın biriciği idi. Edirnekapı dışında Emir Buharî Zaviyesi'nde yatmaktadır.

Mevlânâ Sinaneddin bin Yusuf el-Hatib: Süleymaniye Camii'nin imamı ve hatibi idi. Beş vakti Süleymaniye'de kılıp camiden dışarı çıkmazdı. Sinan Efendi'nin hatipliğini, imamlığını ve güzel sesle Kur'an okuduğunu dinlemek için büyük bir cemaat gelir ve itikafa çekilirlerdi. Kabri, Selim Han Camii yakınında Koğacı Dede Mescidi alanındadır.

Fukaralar sultanı Şeyh Muslihiddin ibn Hz. Şeyh Vefa: Âşıkpaşa Türbesi'nde gömülüdür. *Allah hepsine rahmet eylesin ve sırlarını aziz eylesin.*

Şeyhlerin silsilesi

İbretli eserlerin sayfalarına dikkatle bakan nazar erbabına gizli değildir ki büyük şeyhlerin silsileleri meşrep bakımından birkaç şubedir. Önce açık ve gizli zikir dolayısıyla Nakşibendî ve Halvetî tarikatı diye ikiye ayrılır. Halvetî tarikatı da birkaç bölüme ayrılmıştır.

Ancak "*Yaratılan canlar sayısınca Allah'a giden yol vardır"* mazmunu üzere binlerce tarikat (yol) vardır. Bunların hepsinden eskisi Hz. Muhammed'in yoludur. Bundan sonra Nakşibendî ve Halvetî, Bayramî, Vâhidî, Zeynî, Mevlevî, Rûşenî, Gülşenî, Bektaşî, Nimetullahî tarikatı ve Nurbahşî tarikatlarıdır ki çok ünlü olan bu tarikatlardan başka 140 tarikat daha vardır.

Hepsinin başı Nakşibendî tarikatıdır ki Hz. Ebubekir'e ulaşır. Bir bölümü Vâhidî'dir ki Hz. Ömer'e ulaşır. Bir kısmı Zeynî'dir, Hz. Osman'a ulaşır.

Bir kısmı da Halvetî'dir ki Halvetî tarikatı ondan ayrılmıştır. Bu da Hz. Ali'ye ulaşır.

İstanbul'da ilk tarikat şeyhi olan Habîb-i Karamanî hazretleridir. Vefat edince Eyüpsultan karşısında Sütlüce adlı kasabada Caferâbâd Tekkesi yakınında gömülüdür. Hayatlarında 70 bin dervişe sahipti.

Sonra yerine Kocamustafapaşa Tekkesi'nde halifesi Şeyh Üveys, şeyh oldu. Eski tekkedir ki kefere zamanında Kızlar Manastırı idi. (---) tarihinde Harun Reşid İstanbul'un yarısını barış ile ele geçirince tekke ve kale yaptı. Fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed tekke yaptı. Daha sonra Bayezid-i Veli vezirlerinden Koca Mustafa Paşa, cami ve imaret yaptığından Mustafa Paşa derler.

Bundan sonra İstanbul şehrinde Yahya-i Şirvanî'nin dört halifesi meşhur oldu. Sonra Zeynîler tarikatı ünlendi. On İki İmam gibi ve On İki Hadis imamı gibi on iki büyük şeyhleri vardır. Onlara şeyhler, Abadile derler. Allah'a hamdolsun çoğunu ziyaret etmek nasip olmuştur. Seyyid Yahya Şirvanî halifesi Seyyid Ömer Rûşenî'dir. Bundan Seyyid İbrahim izin aldı ve Rûşenî'den Gülşenî tarikatı doğdu. Kendisi Mısır'da yatmaktadırlar. Gülşenî, Mevlevî, Halvetî, Kadirî, Cevletî ve Sinanî tarikatı (---) meşhur olmuşlardır.

Şairler sultanı Revanî ziyaret yeri: Edirne'de doğmuştur. İsimleri Şüca'dır. Süleyman Han hareminde yetişmişti. Sonra Kırkçeşme yakınında kendi camii avlusunda anayola bakan bir pencere içinde gömülüdür. Vefatına tarih,

İşidüp rûh-ı kudsi dedi târîh
Cinândan yana azm etdi Revanî.

Sene (---).

Pâk şiirleri, sözleri ve toplanmış bir divanı vardır.

..... (23.5 satırlık yer boş).....

Allah'a hamdolsun İstanbul Kalesi içinde olan imaretleri, hayır eserlerini, ziyaretlik yüksek makamları, bütün eski yapıların hayır sahiplerini isimleri ile ve her yapının kapısı üzerinde olan sanatlı tarihleri yazıldı. Şimdi İstanbul surunun çevresinde olan yerleri bildirir.

İstanbul'un kasabaları

İstanbul dışında üç mevleviyet yerde, Karadeniz Boğazı'na kadar mamur ve İrem bağı gibi şehirleri, imaretleri, camileri ve diğer hayır yapıları ile ziyaret yerlerini tarihleri ile bildirir

Önce **Yedikule kasabası:** Kefere zamanında nazarete (karantina) yani taunlu (vebalı) yoldan gelmiş adam şehre girmeyip burada yedi gün kalarak İstanbul'a girdiği için bu yere nazarete derler. Fetihten sonra Fatih Sultan Mehmed bütün debbağları, mezbahaları buraya koyup mamur etti. Deniz kıyısındaki kasabası bakımlıdır.

Bir camii, 7 mescidi, bir hanı, bir hamamı, 7 sebili, 3 tekkesi vardır. 300 adet Ahî Evran işyeri yani debbağ dükkânı vardır. 50 adet tutkalcı işliği vardır. Deniz kıyısında 70 adet kirişçi işliği vardır. Ancak evli mahallesi azdır, hepsi bekârlar pazarıdır. Savaş veya çatışma olduğunda 5 bin güçlü-kuvvetli debbağ bekârı yiğitleri çıkar, her biri birer Ahî Evran'a benzerdir. Ancak bu kasabanın kötü kokusundan dolayı, dışardan bir kimse bir an dursa ölür. Onlara kötü koku misk ve amber gibi kokar. Misk kokulu adam yanlarına varsa hoşlanmazlar. Gayet eli açık adamları vardır. Cenâb-ı Allah mallarına Halil İbrahim bereketi vermiştir. Meşhurdur kim önderleri ve kurucuları Hz. Ahî Evran, halifelerinin birine,

"Eteğindeki nedir?" diye sorar. Meğer halifenin eteğindeki köpek pisliği imiş. Utancından,

"Eteğimdeki kuruştur" diye cevap verir. Hemen Ahî Evran,

"İlahî mal ve rızkınız bereketli olup çok ola" diye dua ederler.

Bugün de debbağlarda eli açık, ikramı seven adamlar çoktur. Hacı Ali adlı bir debbağın kırk yıllık köpek pisliği vardır. "İngilizler 40 bin kuruş vermişler, ancak vermemiştir" diye meşhurdur.

Bu kasabanın dışında cana can katan bir çeşmenin kemeri altında dört köşe beyaz bir mermer üzerine mermer ustası bir kaz kuşu resmi yapmış ki diller ile anlatılmaz, sanki canlıdır. Halk arasında Kazlıçeşme namıyla meşhurdur.

..... (1 satırlık yer boş).....

Yenikapı kasabasının imaretlerini bildirir

Yenikapı'nın batısı dışında İrem gibi bir kasabadır. 500 kadar bağ ve bahçeli, gül-gülistanlı sarayları, evleri vardır. Merkez Efendi Camii, 7 zaviye, 1 hamam ve (---) mevlevîhanesi var. 70 adet Mevlevî dervişi odaları, semahanesi, imareti ve etrafında yeşillik köyleri ve büyük ağaçlar ile süslenmiş büyük bir mevlevîhanedir. Âsârî adlı Bihzad'a denk, benzersiz bir ressam gelip bu dergâhın duvarının yüzüne kalın hat ile *"Ve hüve'l-azîzü'l-hakîm"* [Nahl, 60] âyetini yazmıştır ki sanki mucizedir.

Yine duvarın yüzüne kükreyen bir aslan resmi yapmış ki sanki Şattularap kıyısında av için dolaşır bir aslandır. Her gelen şair, aslana uygun beyitler yazmışlardır, diller ile anlatılmaz. Daha binlerce kıta şiirler yazılmış bir Mevlevî dergâhıdır. Bu kasabada 70-80 kadar da dükkân vardır. Âb-ı hayat suları meşhur ve boldur.

Yenikapı kasabasının ziyaret yerleri:

..... (6.5 satırlık yer boş).....

İstanbul surlarının dışında havadar ve lâle bahçesi olan Topçular Mahallesi

Fatih zamanında Rumeli tarafına sefer olduğunda topçu askeri burada çadırları ile durdukları için Topçular derler. Yüksek ve iç açıcı bir yerdir. Bağ ve bahçeli bin kadar köşkleri ve başka evleri vardır.

Nişancı Paşa Camii, yedi adet hanı, yedi mescidi, bir tekkesi, bir küçük hamamı, Yeniçeri Ağası Kara Çavuş yapısıdır. Ve yüz adet küçük dükkânları vardır, ancak yine de her şey bulunur. Havasının tatlılığından başka suyu da Kırkçeşme suyudur ki âbıhayata benzer.

Melek Ahmed Paşa köşkü sanki bir melekler bahçesidir. Eski zamanlarda (---) (---) (---) yapısıdır ki sanki bir kaledir. Çeşitli bölmeler, odalar, maksureler ve hamamlar ile süslenmiş bir gül ve gülistanlı, bostanlı bahçedir. Burada çok hoş büyük bir havuz vardır. Eyüp naibine bağlı başka subaşısı vardır. Gürci Paşa Sarayı ve Defterdar Nişancı Paşa Sarayı vardır. Bunun çeşmesinin tarihidir,

Nişânî fikr ederken bu binânın sâl-i garrâsın

Dedi mülhem anın târîhin de hayr-ı Sultânî.

Sene (---).

Bu saraya yakın Beyzâde Çelebi Çeşmesi'nin tarihidir:

Dedi târîh-i binâsın Nâ'ilî

Âb-ı lâtif çeşme-i aynü'l-hayât.

Sene (---).

..... (6 satırlık yer boş).....

Sur dışındaki mahallelerden mamur Otakçılar

Fatih Sultan Mehmed Han devrinde Rumeli tarafına gidileceği zaman bütün çadırcılar Osmanlı otağlarını burada kurdukları için Otakçılar derler. Havası ve suyu tatlı, cennet bahçeli iki bini aşkın köşkler ve başka evler vardır. Eyüpsultan mollalığı ve başka hâkim hükmündedir. Eğrikapı'nın bin adım batısında yüksek yerde kurulmuş, gönül açıcı ferah bir semttir. Otak Meydanı adıyla yemyeşil çimenlik mesire vadisi vardır. Zevk ve safa ehli ikindiden sonra o yere gidip dinçleşir, dinlenir ve cilvelenirler. Burada 4 cami, 17 mescit, 6 tekke vardır. Emir Buharî Tekkesi hepsinden mamurdur. 3 han vardır ancak saray hamamları çok olduğundan çarşı hamamı yoktur. 100 kadar her çeşitten dükkânları vardır. Çarşı Camii (---) (---) (---) yapısıdır. Kalabalık cemaate sahiptir. Tarihi budur: (---) (---) (---)

Hüseyin Ağa Sebili'nin tarihi:

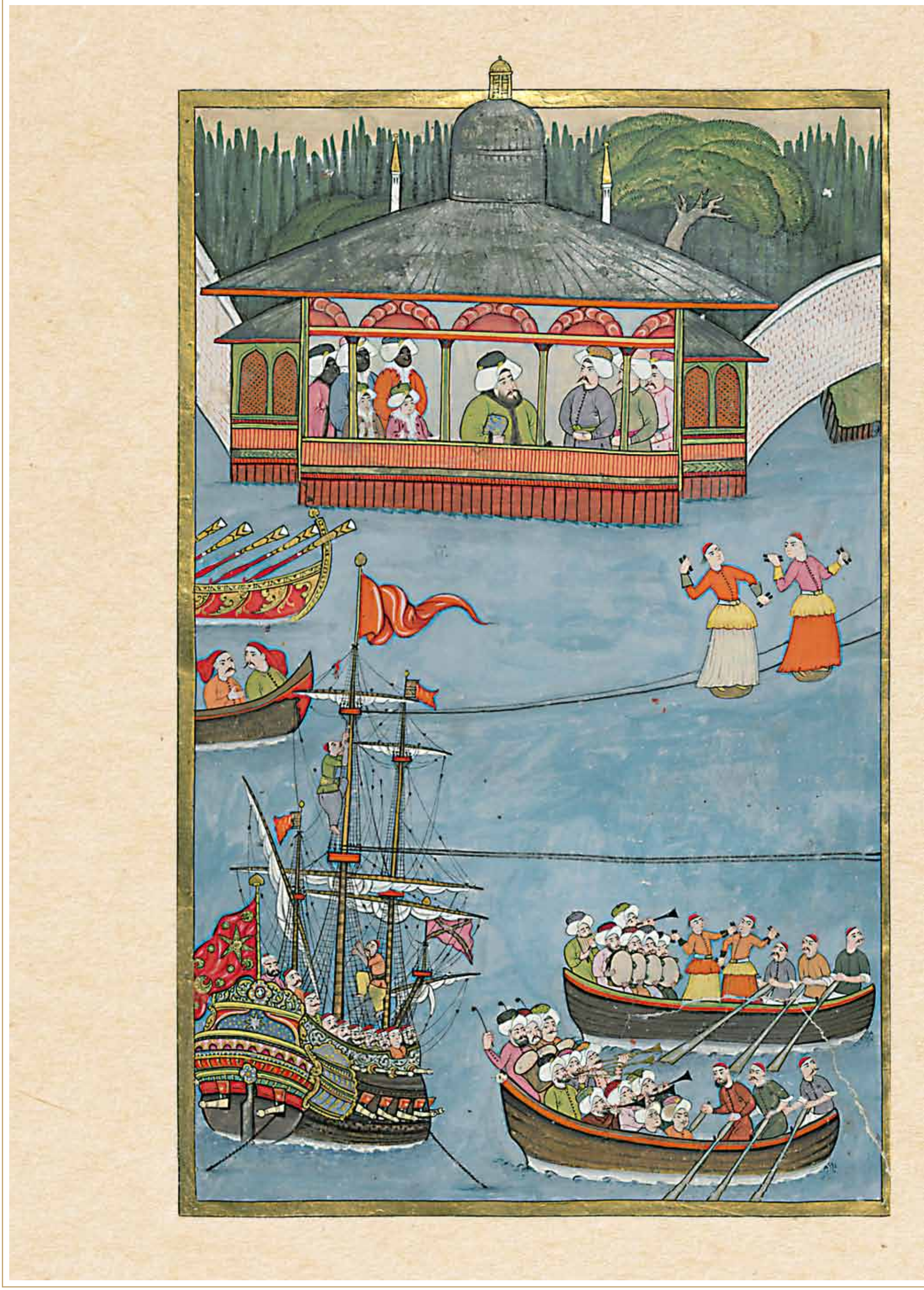
Görüp anı dedi bu abd-i za'îf

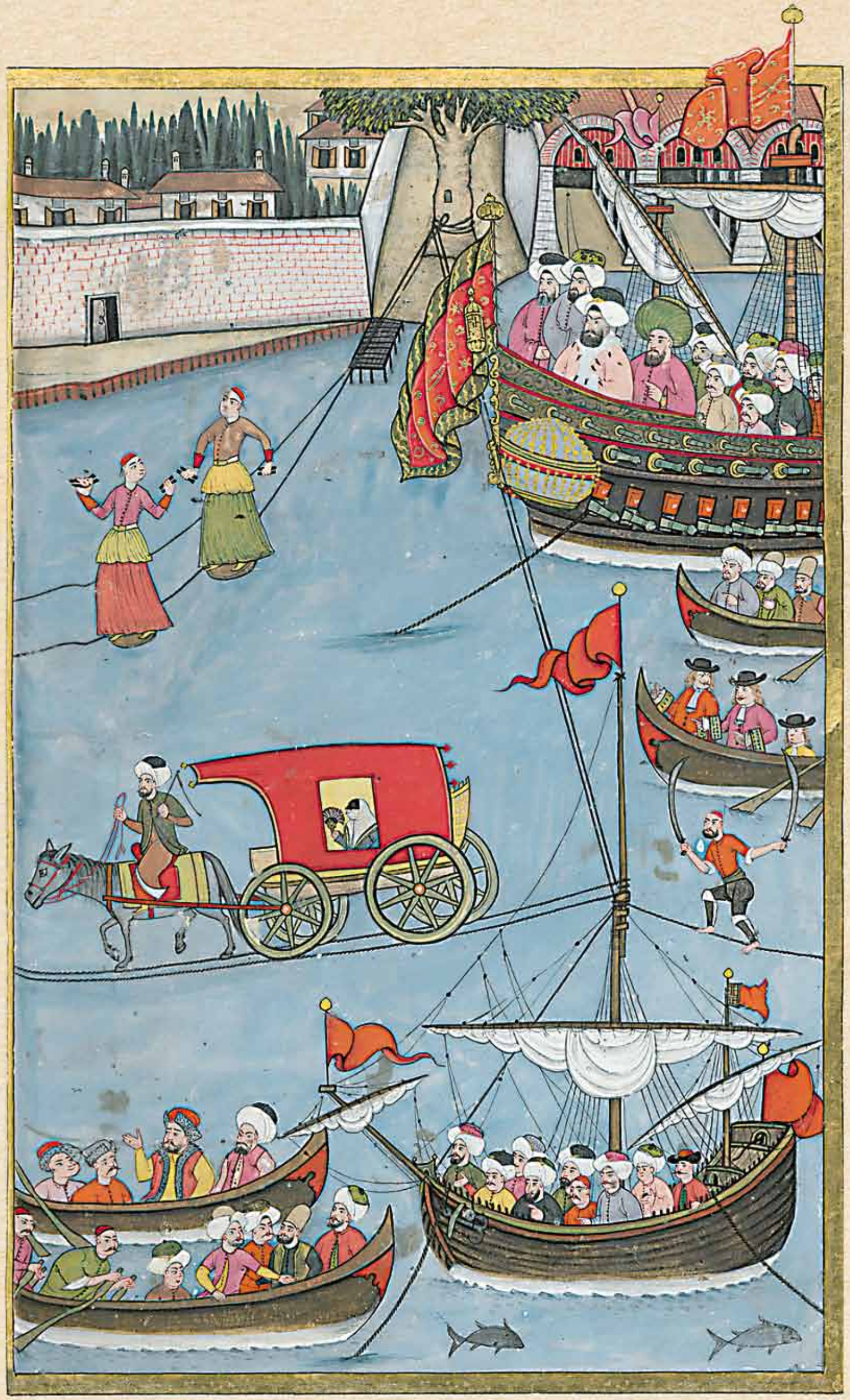
Târîh olsun sebili hûb u latîf.

Sene 1008 [1599].

Bu Otakçılar ile Edirnekapı arasında Emir Buharî Camii ve tekke ulu dergâhtır. Süleyman Han'ın Koca Mimar Sinan'ı yapısıdır.

..... (7 satırlık yer boş).....

DENİZDE GÖSTERİ / TSMK, A.3593, 91b-92a

İkinci olarak,

Nişancı Paşa kasabası

Sur dışının batı tarafında havalı yüksek bir dağ üzerinde cennet bahçeli 3 bin adet mamur ve süslü büyük köşklü büyük mahalledir. (---) camii vardır. Bunlardan,

Nişancı Paşa Camii: Sultan (---) (---) (---) tuğra çekme hizmetine memur idi. Kalabalık cemaate sahip rahat bir camidir. Yüksek bir tepe üzerinde yapılmış aydınlık yapı, güzel bir camidir. (----) tarihi budur:

Nişânî fikrederken bu binânın sâl-i garrâsın

Dedi mülhem anın târîhin hayr-ı Sultânî.

Sene (---).

50 adet mescidi, 4 adet tekkesi, yeni yapılan bir hamamı ve 20 adet dükkânları vardır. Ancak hanları yoktur. Nişancı Paşa'nın gönül açan aydınlık bir hamamı vardır ki benzersiz cinsindendir. Eyüp'e yakındır. Süleyman Han asrında olduğundan Mimar Sinan yapısıdır.

..... (10 satırlık yer boş).....

Kûzeciler kasabası yani Çömlekçiler Mahallesi

İstanbul Kalesi'nin batı tarafında İstanbul Halici kıyısında bir alçak düz yerde, 4 bin haneli, bağ ve bahçeli, mamur, kat kat İrem sütunlu büyük köşkler ve yalılar ile bezenmiş, çiçekli bostanlar ile süslenmiş büyük bir şehirdir.

Bu mamur yerin dört tane iskelesi vardır. Biri Yâvedûd İskelesi, biri Defterdar İskelesi, biri Zal Paşa İskelesi, biri Hoca Efendi İskelesi. Bu iskelelerin deniz aşırı karşı tarafı Hasköy ve Piripaşa kasabalarıdır ki kadın ve erkek fark olunur. Araları tuzlu denizdir. Bu şehrin de subaşısı ve kadısı vardır. Eyüp mevleviyeti nahiyesidir.

Cami ve mescitleri vardır. Ancak hepsinden mükellef ve mükemmel **Zal Paşa Camii**'dir. Bir İrem bağı içinde iki tarafı ana yol olan aydınlık bir camidir ki Osmanlı ülkesindeki vezir camilerinin içinde böyle aydınlık bir cami yapılmamıştır. 366 billûr cam ile süslenmiş ünlü bir camidir. Kuzey tarafından avlusuna (---). Altı tamamen talebe hücreleridir (öğrenci odalarıdır). Güney tarafındaki avlusuna (---) basamak merdiven ile çıkılır, zira bu camiin bir tarafı yüksek bayırlı zemindir. Eğer bu camiin tarzını, şeklini, yapısını olduğu gibi yazsak ciltli bir kitap olur. Bu camide olan mimarî özellik bir camide yoktur.

Mevzun kubbesinin dışında olan güzel tasarlanmış marifetler haddinden fazladır. Zamanımız mimarlarının öyle bir şirin işi yapmaya güçleri yetmez. Minberi, mihrabı ve müezzin mahfilindeki ince işçilikler, meğer Sinop Kalesi'ndeki minberde ola. Avlusunun üç tarafı medrese odaları ile süslenmiştir. Dört tarafındaki güllük gülistanlık içindeki bülbüllerin nağmeleri insana hayat verir. Tarihi budur: (---) (---) (---)

Minaresi gayet sanatlı ve yüksektir. Koca Mimar Sinan bu cami yapılışında bütün ustalığını göstermiştir.

Defterdar Nazlı Mahmud Paşa Camii: Defterdar İskelesi kenarında eski yapı, küçük bir camidir, ancak cemaati çoktur. Sultan (---) (---) (---) Han defterdarlarındandır. Kapısı üzere tarihi budur:

Ârifî güft behr-i û târîh

İsm-i mescid makâm-ı Mahmûdest.

Sene (---).

Eski yapı bir alçak minaresi vardır. Mimar Sinan yapısıdır. (---) (---) (---) camii, (---) (---) (---) camii, (---) (---) (---). Bunlardan başka 170 adet mescit vardır.

İmareti yoktur. Bir hanı ve 7 tekkesi vardır. Sultan Mustafa'nın tahta ilk çıkışında Yeniçeri Ocağı başçavuşu Kara Mezak adındaki Osman Han katili, Zalpaşa yakınında güzel çiçekli bir bahçe içinde, bir mevlevîhane yapmıştı ki benzeri yoktu. Allah'ın hikmeti, bir gece büyük bir deprem oldu. Mevlevîhane yerle bir olup zemini çiçeklik iken bostan oldu.

Hoş havalı bir hamamı var ki belde halkına açık aydınlık bir temiz hamamdır.

Bu şehrin ana caddesinin iki tarafında 300 adet her esnaftan süslü dükkânları vardır. Bütün değerli eşyalar mevcuttur. Ancak bedesteni yoktur. Nalbant dükkânları gayet çoktur ve geniştir.

Bir ana caddenin iki tarafı da baştan başa, 250 adet çanakçı, bardakçı ve çömlekçi dükkânlarıdır. Kâğıthane ve Sarıyer çamurundan maşrapa, çömlek ve sürahiler yaparlar ki benzerleri ancak Çin ve İznik çinisinde olur. Ancak bunun amber kokulu toprağında olan özellik başka bir diyarın toprağında yoktur. Özellikle bir testi taze iken ondan su içenin dimağı kokulanıp taze can bulur ve *"... Her diri şeyi sudan yarattığımızı..."* [Enbiyâ, 10] âyetinin sırrını açıkça görür.

Bu işliklerde öyle yetişmiş ustalar var ki toprak bir testiyi kırk elli kuruşa satıp padişaha, vezirlere ve seçkinlere hediye götürürler. Bu derece olgun ve yetişmiş ustalar vardır.

Çömlekçiler Mahallesi'ndeki Halil Ağa Çeşmesi'nin tarihi:

Dedi târîhin Fedâyî hakir

Ayn-ı pâk çeşme-i mâ'ü'l-hayât.

Sene (---).

Zalpaşa yakınında Sokullu Mehmed Paşa Çeşmesi'nin tarihi:

Hak kabûl eyleye kim dedi Nihâdî târîh

Kıldı bu çeşmei bünyâd Mehemmed Paşa.

Sene (---).

Zalpaşa bitişiğinde Şah Sultan Çeşmesi'nin tarihi:

Teşne-diller dediler târîhini

Çeşme-i mâ'-i hayat-ı cân-fezâ.

Sene (---).

Camiin yakınında Defterdar Nazlı Mahmud Paşa Çeşmesi'nin tarihi:

Temeddet bünyâdına târîh

Dedi târîh innehâ hayrun cemîl.

Sene (---).

..... (11 satırlık yer boş).....

Zalpaşa kasabasının ziyaret yerleri

Mevlânâ Muslu Efendi: *Şerh-i Miftah*'a hâşiyesi olan Balı Efendi'nin oğludur. Mimar Sinan yapısı olan Defterdar Camii avlusunda gömülüdür.

Kâfzâde Mevlânâ Ahmed Efendi: Defterdar Camii avlusunda gömülüdür. 965 [1558] yılında Kâfzâde kâfa ötesine ayak basıp kâfı kâf oldu. (---) mahlasıyla güzel şiirleri vardır.

Mevlânâ Bâkî Efendi Muslusu: Zalpaşa yolu üzerinde gömülüdür.

Şeyh Pir Ahmed: Eşrefî tarikatındandır. Edirne'de Pir Ali Dede'nin halifesidir. Defterdar Camii karşısında yatar.

Şeyh Mahmud Karamanî: Niğdelidir. Defterdar Mahmud Paşa Dârülhadisi'nde muhaddis iken ölmüştür. Orada gömülüdür.

Üçüncüsü,

Büyük şehir Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretlerinin [Eyüp'ün] cami, mescit, medrese, han, hamamları ve diğer imaretleri ile ziyaret yerlerini tarihleri ile bildirir

Eyüp şehri İstanbul'un batı tarafında denizden dokuz mil uzak, karadan iki saat geride cennet gibi bir şehirdir. Ancak yine arasında boş bir yer yoktur. Baştan sona mamur, bakımlı, vezir, devlet adamları, seçkinler ve sultan yalılarıdır ki bu şehir İstanbul'a bitişiktir. Ancak başka hükumettir. Önce Fatih kanununa göre 500 akçe mevleviyettir, 700 parça köye hükmü geçer, 26 nahiye naibi vardır. Adalet üzere senelik 10 bin kuruş hasıl olur. Başka subaşısı ve mütevellisi hükumet eder.

Bu şehrin dört tarafında sur yoktur. Kuzey tarafı İstanbul Halici'dir. Karşı tarafı, deniz aşırı Sütlüce kasabasıdır. Bir ok atımı yerdir.

Bu şehirde molla defteri üzere bağlı ve bahçeli kat kat mamur 9.800 civarında köşkler ve başka evler vardır.

Bu şehrin uzunluğu, Haliç kenarınca Zal Paşa Camii'nden Kâğıthane yolu üzere Civankapıcıbaşı Sarayı'na kadar 3 bin adımdır. Ondan ötesi kiremithanelerdir. Yine Zal Paşa'dan İdrisköşkü'ne kadar 3 bin adımdır. Ve yine Zal Paşa'dan Bülbülderesi'ne kadar 3 bin adımdır. Yine Zal'dan yokuş yukarı Nişancı'ya ve Topçular'a kadar 3 bin adım İrem bağlı büyük şehirdir. Bu büyüklükte olan şehrin içinde olan,

Büyük Eyüp şehrinin camilerini bildirir

Önce **Eyüpsultan Selâtin Camii:** Bizzat Fatih Sultan Mehmed Han yaptırıp Ebu Eyyub-ı Ensarî hazretlerinin ruhuna sevabını bağışladı. Deniz kıyısına yakın Ensarî Türbesi yerinde, düz bir zeminde büyük bir camidir. (---) kubbedir. Mihrap tarafında yarım bir kubbe daha vardır. O kadar yüksek kubbeleri yoktur. Ve cami içinde asla sütun yoktur. Orta kubbe etrafında sağlam kemerler vardır. Minberi ve mihrabı sanatlı değildir. Sağ tarafta hünkâr mahfili vardır. 2 kapısı vardır, sağ tarafta yan kapı ve kıble kapısı. Bu selâtin camiinin bir yanından bir yanına uzunluğu (---) ayaktır. Kıble kapısından mihraba kadar genişliği (---) ayaktır. Kıble kapısı üzerinde bir parça mermer üzere celî hattıyla yazılan tezhipli tarihi budur:

Dedi târîhin ta beyt-i atîk

Hamdülillâh beyt-i ma'mûr oldu bu

Dendi Kostantîne târîh-i âhirûn.

Sene (---).

Bu camiin sağında ve solunda birer şerefeli iki yüksek minaresi var. Avlusunun üç tarafı medrese odaları ile süslenmiştir. Bu avlunun ortasında bir cemaat maksuresi vardır. Bu maksure (---) adet ham mermer sütunlar üzerine oturtulmuş Havernak Köşkü'dür. Bu dinlenme yeri ile Ebu Eyyub kabri arasında göklere baş çekmiş 2 çınar var ki her dalı dilberlerin kâkülleri gibi dağılmış olup gölgesinde kalabalık cemaat ibadet ederler. Bu avlunun da 2 kapısı var. Ancak batı tarafı kapısından dışarı büyük bir avlusu daha vardır. İçinde dut ağaçları ve yedi adet büyük çınar ağaçları ile süslenmiş bir avludur. İki tarafında abdest muslukları vardır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Kâğıthane yolu üzerinde **Şah Sultan Camii:** Bir bağ ve bahçe içinde aydınlık güzel bir camidir. Dört köşe balıksırtı çivit renkli has kurşun ile Mimar Sinan kapatmıştır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Bu camilerden başka bu şehir içinde 1.080 mescit vardır. Bunlardan cemaati çok Dökmecibaşı Mescidi, Arpacıbaşı Mescidi ve Karcı Süleyman Mescidi. Bu mescitler Mimar Sinan yapısıdır. (---) (---) (---)

Medreseleri vardır. Önce Eyüpsultan Medresesi ve Sokullu Mehmed Paşa Medresesi (---).

..... (2 satırlık yer boş).....

Toplam (---) adet dârülhadis vardır.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Tamamı (---) adet dârülkurrâları vardır. Bunlardan, Hocazâde diye meşhur Sadeddin Hasan dârülkurrâsı ünlüdür.

.....(1.5 satırlık yer boş).....

Elif-be okuyan sıbyan mektepleri vardır.

.....(1/2 satırlık yer boş).....

Vezir ve ileri gelen sarayları vardır. Ali Paşa Sarayı, Mimar Sinan yapısıdır.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ve yine zâviyeleri vardır.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ve (---) adet handır.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ancak bir imareti (aşevi) var ki gelen-gidenlere nimeti boldur.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Fatih Sultan Mehmed Han'ın yapısı olan hamamı vardır. Havası ve suyu gayet tatlıdır. Erkek ve kadınlar için çifte hamamdır. Hasta olan girse Allah'ın izniyle şifa bulur. Bundan başka 600 saray hamamı vardır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Ve (---) adet sebilleri vardır. Eyyub Sultan avlusundaki Sultan Ahmed Sebilhanesi'nin tarihi:

Eyledi Sultân Ahmed şükr-i nu'mâ-yı celîl

Bin igirmi ikisinde yapdırıp bir nev-sebil.

Sene (---).

Eyyub Sultan Türbesi yakınında Kasım Paşa Sebili'nin tarihi:

Dedi târîhini Nihâdî içüp

Selsebîl-i behişt-i âb-ı zülâl.

Sene (---).

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ve (---) adet hayat suyuna sahip çeşmeleri vardır. İskelebaşı'nda üç köşeli Resul Paşa Çeşmesi'nin tarihidir:

Bu Nihâdî dedi târîhi se tâ

Çeşme-i pes üç taraf kıldı sebil.

Sene (---).

Çarşıdaki çeşmenin tarihidir:

Kim Nihâdî dedi târîhin latîf

Oldu ayn-ı çeşmesâr-ı selsebil.

Sene 975 [1567-68].

Pâk-i safî çeşme-i âb-ı hayât.

Sene 975 [1567-68].

Oldu âb-ı kevseri âb-ı sebil.

Sene 975 [1567-68].

..... (11 satırlık yer boş).....

Bin seksen beş dükkân vardır. Gerçi bedesteni yoktur, ancak bütün değerli şeyler bulunur. Haffaf (kavaf) çarşısı, halis süt çarşısı ve masumlara (çocuklara) (---) çarşısı dört başı mamur ve donanımlı çarşılardır. Kaymağı, yoğurdu gayet lezzetlidir. Berber dükkânları da gayet süslüdür. Her Cuma gününde bu Ebu Eyyub ziyaretine binlerce adam gelir, çarşı pazarda adam deryası olur. Kaymakçı dükkânlarının balkonlarında oturarak halis süt, beyaz peynir ve saf bal yiyip safa ederler.

Eyüpsultan Mesiresi: Önce Kâğıthane yolu üstünde Küplüce, Ayazma ve Halice bakan yüksek bir tepe üzerinde, yüksek ağaçlar altında safa sürülecek bir mesiredir. Hayat suyu gibi bir ayazması vardır. Sıtmaya yakalanan kimse üç hafta seher vakti içse Allah'ın izniyle şifa bulur.

Ağa Sekisi Mesiresi: Bu da Haliç'e bakan yeşillik yüksek bir yerdir.

Ceres Meydanı Mesiresi: Bu şehrin bitiminde Kâğıthane yolu üzerinde bir at meydanıdır. Her cuma binlerce at binen askerler toplanıp silahşörlük ederler. Acayip seyirlik yerdir.

Kalamış Mesiresi: Her zaman yüzlerce arkadaş kayıklara binerek bu adalarda kaya balıkları avlarlar ki, bu balıklar başka yerlerde olmaz. Gerçi çirkin görünüşlü, siyah renkli tuhaf bir balıktır, ancak gayet lezzetli ve güç verici bir balıktır. Özelliklerinden birisi de asla balık kokusu olmaz. Ne kadar yenirse yensin, ağırlık ve yangınlık vermez.

Deniz Hamamı Mesiresi: Yine kayıklar ile bütün dostlar her cuma günleri bu Eyüp şehri önündeki adalar arasındaki haliçlere girerek birbirine hasret âşıklar aracısız birbirlerini kucaklayarak felekten kâm alırlar. Deniz yaratıkları gibi insanlar mavi futa ile yüzerler. Her adanın yeşilliklerinde yiyip içerek dünyanın gamını unutup can sohbetleri ederler. Bu gönül açıcı yer de bir diyara mahsus değildir, ancak Eyüp şehrine mahsustur.

Can Kuyusu Mesiresi: Eyüp'ün kuzeyinde mezarlık içinde birkaç ev vardır. Orada eski bir evde bir su kuyusu vardır. Bir adamın bir şeyi kaybolsa önce temiz abdest alıp o su kuyusu kenarında iki rekat namaz kıldıktan sonra Fâtiha'yı okuyup sevabını Hz. Yusuf ruhuna bağışlayarak,

"Ey kuyu sahibi Hz. Yusuf-ı Sıddık aşkına olsun, benim filân akrabam yahut filân evlâdım veya kaybolan eşyam nice oldu?" diye kuyu ağzından aşağı bağırıp dura. Derhâl sorduğu kimseyi veya kaybolan eşyaları isim ve resmiyle hayatta, ölmüş, hangi diyarda, kim hırsızlık edip eşyanı çaldıklarını bir bir sayarak ince bir ses çıkar.

Acayip ve tuhaf hikmetli talih kuyusu mesiredir ki kim ne çeşit soru sorarsa ona göre cevap duyulur. Beş bilinmeyenden sorulduğunda, mesela bir kadın,

"Karnımdaki erkek midir?" diye sorsa "Azıcık ye" diye cevap gelir, başka haber çıkmaz. Hakir birkaç kere gördüm. Hatta bir kere

"Bizim Osman dayımız hayatta mıdır?" dedim,

"Edincik şehrinde un alır, yakında size gelir" diye haber verdi. Gerçekten on üç gün sonra Osman Dayı geldi. Şaban ayının yedinci pazar günü "Nişlerdiniz?" dedim,

"Edincik'te un alırdım" diye yemin eyledi. Sözün kısası acayip bir can kuyusudur.

İdrisköşkü Mesiresi: Bayramiye tarikatından Şeyh İdris adında bir şeyh bir tekke yapmıştı. Bütün derviş dostlar orada toplanarak safa ederlerdi. Daha sonra Sultan Mustafa'nın tahta çıkışında bu şeyhe "Dinsizdir" diye iftira ederek tekkesinin evkafını harap, binasını toprak edip yerle bir ettiler. Hâlâ birkaç büyük ağaçları, yeşil sofaları, namaz seddi, tatlı çeşmesi ve büyük havuzu kaldı. Hâlâ yine İdrisköşkü adıyla bir mesiredir.

Kırkserviler Mesiresi: Havadar, yüksek, ağaçlık bir gezilecek yerdir.

Ağa Karlığı Mesiresi: Yeşillik içinde bir yerdir ki sanki zemini yeşil bir kadifedir.

Bülbülderesi Mesiresi: Binlerce bülbülün nağmesinden insanda safa ve sevinç meydana gelir.

Bu şehrin suyunun ve havasının tatlılığından güzel kadın ve erkekleri övülmüştür. İleri gelenleri çoktur. Halkının çoğunluğu âlimlerdir. Onlara kurbancılar derler. Zira bu şehirde kurbanhane vardır. Bazı kimseler,

"Eyyub Sultan'a bir kurban ve yüz kurban adağım olsun" deyip kurbanhanede birer kurban kestiğinde yüzlerce yedirip içiren adamlar toplanırlar. Kurbanhaneden hissesini aldıktan sonra aç gözlülük edip koluna bir başka elbise daha giyerek "Bize de hissemizi verin" diye söylerler. Üç dört çeşit elbise ile hisse aldıklarından İstanbul zarifleri, Eyüp halkına Kurbancılar derler, ünlüdür.

Eyüp şehrinin övülecek şeyleri: Önce has beyaz ekmeği, kaymağı, yoğurdu, şeftalisi, kayısısı ve ekşi narı bir diyarda yoktur. Avludaki çınarlar üzerine yuva kuran balıkçıl kuşları her sene başlarından ikişer adet tellerini Eyüpsultan kubbesi üzerine bırakırlar.

..... (1 satırlık yer boş).....

Hz. Ebu Eyyub-ı Ensarî ve diğer büyük evliyaların ziyaret yerleri, âlimlerin, salihlerin, şeyhlerin, vezirlerin, devlet adamlarının ve diğer ileri gelenlerin mezarlarını tarihleri ile tek tek bildirir

Önce Ârif-i Samedânî (---) Hz. **Ebu Eyyub-ı Ensarî:** Sahabe-i kirâmdan ve Ensar'dan olup hadis nakletmiştir. Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerinde Resulullah'ın devesini Cebrail yularından çekip bu Ebu Eyyub evi önüne çökertmişti. Hz. Peygamber'i, bu Ebu Eyyub evine misafir alıp kendisi başka bir eve göçtü. Hâlâ Hz. Peygamber'in kabr-i şerifi bu Ebu Eyyub'un evinin yeridir ki, Hz. Ebubekir, Resul-i Kibriya'yı orada defnetti. Bu Ebu Eyyub, Peygamberimizin böyle bir dostudur. Peygamberimizden (---) hadis nakletmiştir.

Sonunda Emevîlerden Muaviye'nin saltanat yıllarında, Hicret'ten sonra 52 [672] tarihinde Ebu Eyyub, Mesleme ile iki kere Kostantiniyye üzerine serdar oldu. Barış ile Kostantin Kral'dan mallar alarak Şam'a gelmişti. İkinci defada yine Ebu Eyyub kumandanlıkla İstanbul'u kuşattı. Galata'yı fethedip İstanbul'u almak üzere iken kâfirler barış istediler. Barış gereği Ebu Eyyub Ayasofya içinde ibadet edip dönerken kâfirler Eğrikapı'da bunları taşa tuttu. Ebu Eyyub taş ile yaralanarak vefat etti.

Başka bir rivayette ishalden öldü, derler. Acı dolu hâlleri yukarıda yazılmıştır. Fatih Sultan Mehmed Han Gazi, (---) tarihinde İstanbul'u fethedince 77 büyük veliler ile yedi gün Ebu Eyyub kabrini aradılar. Sonunda Akşemseddin hazretleri,

"Müjde olsun beyim, Resulullah'ın alemdarı olan Ebu Eyyub-ı Ensarî bu yerde gömülüdür" diye sık bir orman içine girdi. Bir seccade üzerinde iki rekat namaz kıldı, selâmdan sonra bir secde daha etti ve sanki uykuya dalıp kaldı. Bazı kimseler,

"Efendi Eyyub'un kabrini bulamadığı için utancından uykuya vardı" diye nice ayıplayıcı sözler söylediler.

Bir saat sonra Akşemseddin hazretleri seccadeden başını kaldırdı. Mübarek gözleri kan dolu tasa dönmüş, suratı ter içinde kalmıştı. Hemen Fatih'e hitap ederek,

"Beyim, Allah'ın hikmeti, seccademizi tam Ebu Eyyub kabri üzere döşemişiz, hemen şu yeri kazsınlar" deyince Şemseddin dervişlerinden 3 kişi ile Fatih ve Akşemseddin seccadenin altını kazdılar. Üç arşın kazdıklarında bir yeşil somaki dört köşe taş çıktı. O taş üzerinde kûfî hat ile,

"Hazâ kabru Ebu Eyyub-ı Ensarî" [Bu mezar Ebu Eyyub-ı Ensarî'nindir],

diye yazılmış. O an o mermer taşı kaldırdılar. Bunca seneden beri Eyyub'un vücudu safran ile boyanmış kefen içinde taptaze bulundu. Mübarek sağ ellerinde bir tunç mühür vardı. Bu yeşil renkli taşı yine eski hâline koyup kapattılar.

Bütün Osmanlı askerleri gözleriyle gördüler, kazılan toprağı tevhit ve zikirlerle yine doldurup bütün müminler ziyaret ederek nur dolu türbenin temelini attılar. Bugün üzerinde bulunan nur dolu türbe, cami, medrese, han, hamam, aşevi, çarşı ve pazar tümü Fatih Sultan Mehmed'in yapısıdır.

Ancak Fatih'ten beri ne kadar sultanlar gelmiş ise uğurlu olur diye birer eser ekleyerek cennet gibi kutsal bir makam olmuştur ki nur dolu türbesi bir cennet bahçesi içinde kalmıştır. Kabri dehlizinin pencereleri camiin avlusuna bakar.

Bütün duvarları kâşî çini ile süslenmiş nurlu bir türbedir. Nurlu kabrinin bahçesi fırdolayı saf gümüş örgü ile yapılmıştır. Mübarek başları tarafındaki aleminin dört tarafında olan gümüş ve altın şamdanlar, kandiller ve adam boyu kadar yaldızlı şamdanlar üzerinde beyaz mumlar, çeşit çeşit buhurdanlar mücevher gülâbdânlar ile dolu bir mübarek kabirdir.

Burada olan güzel yazılı Kur'anlar meğer Düldül süvarisi Allah'ın arslanı Ali *Kerremallâhu vechehu'*nun mübarek kabrinde ola.

Eyyub Sultan kabrinde olan hediye yadigâr sanatlı ve kıymetli avizeler meğer Sultan Ahmed Camii'nde ola. Kutlu ayağı tarafında bir su kuyusu vardır. Bütün ziyaretçiler uğurlu olsun diye suyundan içerler, hafakan hastalığından Allah'ın izniyle kurtulurlar.

Bu âsitanenin duvarlarında olan tezhipli levhalı hüsn-i hatlar meğer İmam Rıza meşhedinde ola. Bu türbenin tarihi:

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Âlimlerin ve fâzılların sultanı Mevlânâ Ebussuud Efendi ziyaret yeri: İstanbul yakınında Müderris adlı bir köyde doğmuştur. Hz. Peygamber'den beri böyle bir fazıl gelmemiştir. Âlimler arasında ikinci İmam-ı A'zam'dır. Muteber bir tefsiri vardır. Üç bin ilimden ve 1.700 tefsirden alarak bir tefsir yazmıştır ki hâlâ âlimler arasında tutulur ve meşhur olup ona denk bir tefsir yoktur.

Süleyman Han asrında şeyhülislâm idi. Zâhir âlimlerinden olduğundan dervişleri kötülerdi. Sonunda İbrahim Gülşenî hazretleri, Süleyman Han'ın huzurunda Ebussuud Efendi'yi tasavvuf ilminde irşad etti. Bunun üzerine "Tevhid, devir ehline helâldir" diye fetvalar verdi. Ümm-i Sinan hazretlerinin ölüsünden irşad olup Sinanî tarikatı üzere vefat etti. Gerçekten hayatında asrın biriciği olup mızrak ve kılıç idi. *Allah sırrını aziz eylesin.*

Mevlânâ Mehmed Münşî güftesiyle, *Ebussuud Tefsiri*'nin tamamlanmasının tarihi:

Tâc-ı tefsîr-i kelâm-ı mu'ciz.

Sene 972 [1564-65].

Feyzullah Efendi güftesiyle (---) sene vefatına tarihtir:

Mâte ferdü'z-zaman Mevlânâ.

Sene 982 [1574].

Diğer tarih:

Monlâ Ebussuûd'a ola makâm cennet.

Sene 982 [1574].

Diğer tarih:

Müftî-i zaman eyledi azm-i ukbâ.

Sene 982 [1574].

..... (1 satırlık yer boş).....

Mübarek kabri, Ebu Eyyub civarında Sütçüler Çarşısı içinde kubbesiz demir pencere içinde mermer direkli nurlu bir yerdir. Bütün yakınları ile o makamda sonsuza kadar karar etmişlerdir. Yanında zaviyesi, sıbyan mektebi ve sebili vardır, ki herkesin ziyaret yeridir.

Mevlânâ Abdülkerim Mehmed Çelebi ibn Ebussuud Efendi: Yüce ceddi yanında gömülüdür.

Bediüzzaman ibn Hüseyin Baykara ibn sahib-hurûc Timur Han: Bu Bediüzzaman, (---) Han'ın Tebriz şehrinde ayağına yüz sürerek İstanbul'a birlikte gelmiştir. Vebadan vefat edip Eyüp avlusunda gömülmüştür.

..... (8 satırlık yer boş).....

Şeyh Ömer Bâkî ziyareti: Müftü Ahmed Efendi'nin küçük kardeşidir. Eyüp Camii'nde vâiz iken 1020'de [1611] öldü. Eyüp civarında gömülüdür. Gönül gözü Ömer'in gözü gibi açık olarak Acem ülkesinde seyahat ederken Ömrî mahlasını kullanarak kurtulmuştur, zira Acem ülkesinde Ömer adı kullanılmamıştır. *Hâşâ sümme hâşâ* Ömer adına adı yaman derler.

Mevlânâ Hocazâde Abdülaziz Efendi: Eyüp'te babasının yanında gömülüdür. Kardeşi Esad Efendi Rumeli kadıaskeri olduğundan tarih demişlerdir:

Bu iki sadra geldi nakkâd iki birâder.

Sene 1015 [1606-07].

Azledildiği gün kardeşinin yerine Damad Efendi tayin olunup bu şekilde tarih denmiştir:

Azl-i azîzân

Nasb-ı dü nâdân

Târîh-i îşân

Telvîs-i divan.

Sene 1017 [1608].

Diğer tarih:

Besmele bâsı ile târîhin

Yazdılar Hocazâdeler ma'zûl.

Sene (---).

Mevlânâ fâzıl Ahmed Efendi ibn Mevlânâ Sadeddin yani Hocazâde Efendi: Manada üstad Aristo ve Murad Han'ın hocası olan zamanın Sa'd'ının şerefli oğludur. Vefat tarihi:

Ve'msikû kavle Muhammedin ve aleyhi'l-fetva.

Sene 1010 [1601-02].

Eyüp Camii'nde cenaze namazını Üsküdarî Mahmud Efendi kıldı. Yine Eyüp civarında özel kabirlerine götürülerek babasının yanında gömüldü. Nazar ehlinin ziyaret yeridir. Bütün ilimlerde maarif deryası olmaktan başka pâk şiirleri vardır.

Şeyh âlim Ali Bey ibn Husrev: İznik'te Fâzıl Ali Bey diye ünlü olmuştur. Osmancık devrindeki Edebalı adlı zatın soyundandır. Sultan Ahmed Han'ın tahta çıkışında Eyüpsultan'da Ahmed Han'ın beline bu zat kılıç kuşatmışlardır. (---) tarihinde geçici dünyadan kalıcı âleme göçtü. Yine Eyüpsultan Türbesi avlusunda gömülmüştür. Bu zât güzel özellikler ile meşhur ilahî ilim deryasına malik Allah adamı idi.

Şeyh Eyyubî Mahmud Efendi: Halvetî büyüklerinden Yakub Efendi halifesidir. Yine Eyüp'te Cezerî Kasım Paşa Camii'ne yakın bir mescit ile aydınlık ve tatlı bir tekke yapmıştı. Gönül açan o makamın avlusunda gömülmüştür.

Şeyhler şeyhi, tecvid ve kıraat sahibi Hz. Ahmed Efendi El-Mısrî: Padişah hocası ve dârülkurrâ sahibi idi. Rum'da Kur'an-ı Kerim'i kıraat ile okumak bu zattan kalmıştır. Eyüpsultan Camii'nin imamı iken 1000 [1590-91] tarihinde öldü. Sokullu Mehmed Paşa Türbesi sahasında yatmaktadır. Bu hakirin üstadı Evliya Efendi'nin üstadıdır. *Allah ikisine de rahmet eylesin.*

Şeyhülislâm Hamid Efendi: Eyüp'te yatmaktadır. İstanbul'da Filyokuşu'nda camii ve medresesi var. Hakir Evliya, o medresede bir odada kalıp Ahfeş Efendi adlı büyük hocadan yedi sene bazı ilimler okuduk, kutlu yerdir. Merhum Hamid Efendi'nin ölümüne tarihtir. Hamid Efendi öğrencisi Vankulu Mehmed Efendi güftesi:

Müftî-i dîn-i Ahmed Hâmid Efendi çünkim

Etdi güzer cihândan ukbâya oldu mes'ûd

Seyrimde gece gördüm bir gülistânda anı

Anda Habîb-i ekrem ashâbı cümle mevcûd

Dedim ki bu kadardır oldu makâm-ı Hâmid

Hâtif'den erdi târîh hâzâ makâm-ı Mahmûd.

Sene 985 [1577].

Mevlânâ Hocazâde Mesud Çelebi: Eyüp'te babasının yaptırdığı mektep alanında gömülüdür.

Mevlânâ Sarı Muslihiddin: Amasyalıdır. Eyüp civarında bir pencere içinde gömülüdür. Çok güzel Farsça bildiğinden zarif bir şekilde Farsça konuşurlardı.

Mevlânâ Abdullah Martoloszâde: İstanbul'un temiz toprağındandır. Eyyub Sultan Türbesi yakınında Hamid Efendi yanında gömülüdür. Gerçekten ilmi ve erdemi ile meşhur idi.

Hocazâde diye tanınan **Mevlânâ Sadeddin Hasan**: Ayasofya Camii içinde abdest tazelerken dünyadan el yudu. Eyüp'te yaptırdığı dârülkurrânın avlusunda, ıtırlı temiz toprakta gömülüdür.

Kara Mustafa Paşa mezarı: Kıbrıs Adası'nın fatihi olup II. Selim'in veziridir. Eyüp avlusunun sol kapısının iç yüzünde yüksek bir kubbe içinde gömülüdür. Gaza ettiği ok ve yayı başı ucunda asılıdır.

Mevlânâ Saçlızâde Abdülevvel Efendi: Eyüp civarında gömülüdür.

Mevlânâ Pir Mehmed Azmî Efendi: Defterdar Pir Ahmed Çelebi'nin oğlu Azmi Efendi, Kıbrıs'ı tahrir ederken bu beyt tarih olmuştur:

Nizâm-ı sübha-i ömrü erüp encâma hatm oldu

Anınçün makta'-ı itmâmına târîh nazm oldu.

Diğer tarih:

Rûh-ı pâkîne dembedem rahmet.

Sene 1040 [1630-31]

Vefatına tarihtir:

Azmî dâr-ı alâya azm etdi.

Sene (---).

Eyüp'te gömülüdür.

Güzel Siyavuş Paşa kabri: Süleyman Han veziridir. Çarşı içinde yüksek bir kubbede bütün yakınları ile gömülüdür. Ana caddeye bakan penceresi üzerine yazılan tarihtir, (---) (---) (---). Mimar Sinan yapısıdır.

Mevlânâ Babazâde Mehmed Efendi: Larende Kalesi'ndendir. Eyüp'te özel bir mezarlık içinde gömülüdür.

Hubbî mollası diye meşhur **Abdullah oğlu Mevlânâ Mehmed:** Eyüp'te müstakil türbesinde gömülüdür.

Mevlânâ Mehmed Bâkır, meşhur Dökmecizâde kabri: Acem Irak'ındandır. Allah'ın hikmeti Acem şehzadesi Haydar Mirza'nın öldüğü saat bu Mehmed Bâkır da ölünce, iki Acem çocuğu sanki anlaşmışlar diye İstanbul zarifleri içinde nice dedikodu ve lâtife oldu. Eyüp'te yatmaktadır. Bakî Efendi güftesi:

Şadumân olsun Acemler gözleri aydın yine

Mir Haydar nûr-i çeşm-i Husrev-i İran gelür.

diye beyit denilmiştir. Daha sonra Kızılbaşlar kemiklerini çalarak Acem'e götürmüşlerdir.

Mevlânâ Hâcegîzâde Mustafa Efendi ziyareti: Eyüp'te gömülüdür. Büyük erdem sahibi ve temiz hal ile ünlüydü.

Mevlânâ, fâzıl, aziz Abdülkadir bin Hacı Müeyyed yani Şeyhülislâm Şeyhî Efendi**:** Eyüp Türbesi civarında gömülüdür.

Mevlânâ Tevkii Feridun Beğ türbesi: İsmi Ahmed'dir, Çivizâde yetiştirmesidir. Eyyub Sultan Türbesi civarında özel türbesi vardır. III. Mehmed nişancısı olduğundan Mehmed Han'ın tahta çıkışına sanatlı tarih demiştir. Tarih budur:

Atâ bahş oldu ihsânına târîh

Cülûs-ı sâline şemşîr-i İslâm.

Sene 982[1574].

Şeyh Baba Mahmud Efendi ziyareti: Filibelidir. Âlim, fâzıl ve şair bir kimse idi. Nice teliflerinden başka *Ebussuûd Tefsiri*'ni yazdı. Edebî yazıda, aruz ilminde ve başka fenlerde ikinci Molla Câmî idi. Belki daha üstün idi. Eyüp civarında bulunan kabri âlimlerin ziyaret yeridir.

Gazi Pılak Mustafa Paşa ziyareti: Süleyman Han veziri kaptan paşalarındandır. İstanbul'dan kırk parça kadırga ile Septe Boğazı'ndan mühimmat ve cebehane ile çıkıp Mısır ceziresini Habeş burnunu dolaşarak Lahsa ve Basra'dan Bağdad altına yirmi parça kadırga ile Süleyman Han'a ulaşıp Bağdad fethinde bulunan Pılak Mustafa Paşa'dır. Hizmeti karşılığında Mısır valiliği verildikten sonra İstanbul'da kubbe veziri iken öldü. Eyüp avlusunda Hünkar Kapısı dışında özel kubbesi içinde gömülüdür.

Kandî Mustafa bin Tevkii Celâl mezarı: Eyüp'te kardeşi Salih Efendi ile yaptırdığı camiin sahasında gömülüdür. Ölüm tarihidir:

İlâhî rahmet eyle Mustafa'ya.

Sene (---).

Tarih konusunda pek çok eserleri vardır.

Mevlânâ Mehmed ibn Mehmed, meşhur İbnü'n-neccar**:** Karaman'dan çıkmıştır. Pâk mezarı Eyüp'tedir.

Mevlânâ Cafer Efendi ziyareti: Ebussuud Efendi'nin amcası Abdünnebî Efendi'nin oğludur. Eyüp'te Cezerî Kasım Paşa avlusunda gömülüdür.

Mevlânâ Mahmud Emin Karabağî mezarı: Şirvan'da Karabağ'dandır. Eyüp'te Şah Sultan Camii karşısında gömülüdür.

Mevlânâ Ali bin Abdülaziz, meşhur Ümmüveledzâde: Eyüp'te Ebussuûdzâde Mehmed Çelebi'nin yanında gömülüdür, sene 981 [1573-74].

Mevlânâ Esad Efendi ibn Sadeddin-i Sânî kabri: Eyüp'te şerefli babası ve şanı yüksek kardeşinin yanında gömülüdür. 76 özellik üzere herkesçe övülen eserleri vardır. Sanki ikinci Ebussuud idi.

Mevlânâ Seyyid Kasım Gubarî kabri: Diyarbakırlı idi. Eyüp civarında gömülüdür. Bu molla ilim sahibi bir zât idi. Değerli bir edip, tatlı dilli ve akıllı olduğundan, büyüklerin meclisinde herkesi hayr ile anmayı, güzel şeylerle müjdelemeyi alışkanlık ettiğinden hüzünlü kişileri neşelendirirdi.

Mevlânâ fazıl Salih Efendi kabri: Sultan III. Murad'ın hocası Sadeddin Efendi'nin dördüncü oğludur. Yaşı kırka ulaştığında 96 cilt muteber kitap yazmış idi. Bu kadar mansıplara mutasarrıf olup dünya meşgalesiyle uğraşırken ne garip ilahî kuvvettir ki sanki ikinci İmam-ı Azam olmuştur. Vasiyetleri üzere Ebu Eyyub-ı Ensarî yakınında babasının yanına defnedilmiştir.

Tabanıyassı Mehmed Paşa mezarı: Sultan IV. Murad'ın vezirlerindendir. Eyyub Sultan Türbesi'ne bitişik bir köşede gömülüdür.

Mevlânâ bin Ali Mehmed: Osman Han Hocası Ömer Efendi'nin küçük kardeşidir. Eyüp civarında yatmaktadır. Gayet dindar bir kimsedir. Beş vakit namazını çoğunlukla Fatih Camii'nde kılar, daima hamdederdi.

Fâzıl Seyyid Mehmed ibn Seyyid Mehmed ziyaret yeri: Hamid vilâyeti içinde Eğirdir adlı kasabada yatmakta olan Şeyh Hz. Burhaneddin'in asil oğludur. Mısır'da Nakibüleşraf Burhaneddin hazretleri de anılan sultanın muhterem evlâtlarındandır. Adı geçen Şerif Mehmed Efendi, Eyüp'te hazırladıkları güzel kokulu türbede yatmaktadır. Şiir ve yazı yazmada yegâne, eğitimde zamanın biriciği idi. Pederimiz ile gayet iyi dostlukları var idi.

Mevlânâ Mehmed bin Hüsâm, meşhur Kara Çelebizâde Efendi: 1042 yılının Zilhicce'sinde [Haziran 1633] vefat etti. Cenazesi Fatih'te kılınıp Eyüp civarında amber kokulu temiz toprağa sırlanmıştır. 70 yerde hayır eserleri vardır. Bu hakir çok ihsanın görmüşüz.

Mevlânâ Bitlice Mustafa Efendi: Eyüp'te gömülüdür.

Hânende Sütçüzâde'nin ölüm tarihi:

Kıla mahâfil-i cennette Südcizâde makâm.

Sene (---).

Sultan IV. Murad'ın musahibi Musa Çelebi'nin kabri tarihi:

Mûsâ'ya cemâliyle tecellî kıla Bârî.

Sene (---).

Receb Paşa sipahi zorbalarına katlettirdi. Musa'nın naaşını parça parça ederek İbrahim Paşa Sarayı'ndan Atmeydanı'na bıraktılar. Murad Han cenazesinde hazır bulundu. Eyüp'te anayol üzerinde demir bir parmaklık içinde gömülüdür. Yukarıdaki tarih, mezar taşında lâcivert altın ile yazılıdır.

Kara Molla Sümbül Ali Efendi'nin vefatına tarihtir:

Mürd-şod Monla Ali der-sâl-i mûş.

Sene (---).

Eyüpsultan İskelesi yakınında III. Murad ve III. Mehmed veziri **Ferhad Paşa Türbesi'nin tarihi:** Mimar Sinan yapısıdır. Nurlu türbesinin kapısı üzerine yazılmıştır.

Teng-mû ilhâm ile İlmî dedi târîhini

Eyledi Ferhad Paşa Adn-i âlîde makâm.

Sene (---).

Eyüp İskelesi yakınında, **Sultan İbrahim Han musahibesi Şekerpâre Kadın Türbesi'nin tarihi:** Kendisi IV. Mehmed Han devrinde İbrim'e sürülmüştü. Serbest bırakıldıktan sonra Mısır'da öldü, türbesi boş kaldı. Tarihi böyledir: (---) (---) (---).

Mevlânâ Gınâyî Efendi: III. Murad devri şairlerindendir. Ebu Said hanesi karşısında anayola bakan bir yerde gömülüdür. Ciltli divanı ve *Bahirnâme*'si vardır.

Eyüp Çarşısı'nda **Kasım Paşa Türbesi** tarihi:

Diyelim rûhıyiçün Fâtiha dâ'im el açup

Adn-i a'lâyı makâm eyleye Kasım Paşa.

Sene (---).

Kasım Paşazâde Türbesi'nin tarihi:

Dedi târîhi Nihâdî el açup

Fâtiha okuyalım rûhıçün.

Sene (---).

Eyüp Ortayol tarafında **Selim ve Murad Han Veziri Cafer Paşa Türbesi** tarihi:

Ederken âlemi seyr [ü] temâşâ

Adem iklîmine erişdi râhı

Bir eksikli Beyânî dedi târîh

Behîşt ola makâmı yâ İlahî.

Sene 995 [1587].

Sokullu Koca Mehmed Paşa Türbesi'nin tarihi: Mimar Sinan yapısıdır. Süleyman'a, Selim'e, Murad Han'a kırk yıl vezirlik edip sonunda Divan'da bir eli kanlı deli serhadli bıçağıyla şehit olduğuna tarihtir:

Hükm-i Hak ile şehîd oldu Mehemmed Paşa.

Sene 987 [1579]

Vezir türbeleri içinde bundan büyük türbe, imaret ve medrese yoktur.

Şeyh Baba Yusuf: Bayramî tarikatındandır. İdrisköşkü'nde gömülüdür.

Pertev Paşa Türbesi: Süleyman Han vezirlerindendir. Süleyman Han Sigetvar Kalesi altında öldüğü gün, Sigetvar'ı Süleyman Han'ın ölüsü fethettiğinden başka bu Pertev Paşa 87 bin asker ile Erdel diyarı kalelerinden Göle Kalesi'ni Süleyman Han'ın öldüğü saat fethedip Sigetvar altında Sokullu Mehmed Paşa'ya müjde gelmiştir. Pertev Paşa vefat ettiğinde Eyüp'te defnedilmiştir. Koca Mimar Sinan, üzerine nurlu bir kubbe yapmıştır.

..... (7 satırlık yer boş).....

Sütlüce kasabasının cami, mescit, medrese, han, hamam, tekke ve köşkleri ile ziyaret yerlerini tarihleri ile bildirir

Sütlüce kasabası, Eyüpsultan önündeki halicin karşı kuzeyinde erkek ve kadının belli olduğu Haliç kıyısında Galata mevleviyeti nahiyesinde, başka subaşı hakimli, 1200 bakımlı, İrem bağlı, köşkler ve başka binalar ile süslenmiş şirin bir kasabadır. Acem dilinde "Kend-i şîr" derler, Arap dilinde "Rabta-i leben" derler, Türkçe'de "Sütlüce" derler, Rum'da "Galata" derler. Hepsi süt anlamındadır. Bu kasabanın otunun ve havasının hoşluğundan sütü halis olduğu için Sütlüce derler.

Buradan Eyüpsultan şehrine kayıklar ile geçilir. İkisinin arası sığlıktır, büyük gemiler gelemezler. Kâfirler zamanında burada zincir üzere büyük bir köprü varmış. Bugün kalıntıları bellidir. Buradan yine deniz ile Alibeyköyü'ne, Kâğıthane Köyü'ne ve kuzey tarafa dokuz mil anılan haliç ile iki taraftaki yeşillikleri seyrederek Kâğıthane'ye varılır. Sütlüce kasabası bu Kâğıthane Boğazı ağzında kurulmuş, bütün evleri deniz kıyısından ta Caferâbâd Dağı'na çıkıncaya kadar biri biri üzere Haliç'e ve Eyüp'e bakan bağlı ve bahçeli havadar yapılardır. Hepsi (---) mahalle ve (---) camidir. Hepsinden mükellef kurşunlu,

Çavuşbaşı Camii: Dört köşe, balık sırtı tahta kubbesi ve bir şerefeli ölçülü taş minaresi var.

Hekim Kaysunîzâde Mescidi: Süleyman Han'ın Mimar Sinan yapısıdır. Diğerleri mescittir.

Dört tekkesi, bir hamamı, bir hanı, 50 kadar dükkânı, iskele başında bir irfan ehlinin dinlenme yeri, gezinti sofası var.

Vezir saraylarından **Karaağaç Yalısı**: Deniz kıyısında karaağaç ile çevrilmiş bir yalıdır. Daha önce Defterdarzâde İbrahim Paşa Bahçesi idi. Sultan IV. Murad, bu bahçenin havası ve suyu hoş geldiğinden daima bu bağda içer eğlenir ve binlerce kayık peremeler ile Kâğıthane'ye gezintiye giden kimseleri seyredip armağanlar dağıtırdı. Hâlâ o İrem bağı Sultan IV. Mehmed Han'ın mülkü olup padişahlara mahsus bahçe oldu. Bostancı ustası ve hizmetçi bostancıları vardır.

Ebussuud Bahçesi: Bu da ona bitişik çam fıstığı ağaçları ile süslenmiş güllü gülistanlı bağdır. Ebussuud Efendi, *Tefsir'*ini bu bağda yazmıştır.

Buna bitişik, **Bezirgânbaşı Bağı:** Pek çok kâalar ile süslenmiş bir yalıdır.

İbrahim Hanzâde Yalısı: Sokullu Mehmed Paşa yapısıdır. Burada olan çeşitli meyveler ve ibret verici çiçekler başka bir bağda yoktur.

Reis Şamîzâde Yalısı: Yeni yapıdır ancak bahçesi yoktur.

Kemal Efendi Yalısı: Küçüktür.

Tekkelerinin en eskisi ve en büyüğü **Caferâbâd Tekkesi**'dir. Süleyman Han hademelerinden Cafer adlı zevk sahibi bir kimsenin hayrıdır. Şehrin yüksek bir yeri üzerinde yapılmış, çeşit çeşit yüksek ağaçlar ile süslenmiş, birçok avlu ve sofalarla bezenmiş bir yerdir.

Süleyman Han bu tekkenin denize bakan bir köşesinde oturup dinlenirken Hindistan padişahından bukalemun nakışlı telâtin derisinden bir yemek sofrası, yüz Hıtayî münebbit tabak, yüz adet kâse ve nice değerli yemek âletleri hediye gelir ki bu eşyaların hepsini bu tekkeye vakfeder. Daha sonra bu eşyalar, zorbalar asrında hazineye alınıp sofra ile bir şeftali çekirdeğinden bir derviş keşkülü kalmıştır ki çok gariptir. Hindistan'da yetişen şeftali çekirdeğinin yarısıdır. Hâlâ iki okka su alır. Kenarları altın dîvâre ve gümüş halhallar ile ibret verici bir Hüdâ işidir. Yarısı hâlâ hazinededir. II. Selim bu keşkülden içki içmiştir. Gerçekten yek-merdî kâse değil penç-merdî kâseden fazla içki alır.

Bu tekkenin parlak duvarlarında olan güzel yazılar ve ibret verici bukalemun nakışlı resimler hiçbir şekilde anlatılamaz. Hatta Nakkaş Ağa Rıza duvarın yüzüne siyah kalem ile bir kaya şekli üzerine vahşi bir keklik resmi yapmış ki Behzad ve Mânî kalemini çekmede âcizlerdir. Bütün maarif erbabının nazargâhı, dinlenecek ve gezilecek bir köşedir.

Hasanâbâd Tekkesi: Sultan IV. Murad zamanında Unkapanı'nın iç yüzünde Perviz Ağa adlı bir ağanın eli açık ve zengin kölesi Hasan adlı bir köle yaptığından İstanbul zarifleri bu tekkeye **Niznam-âbâd Tekkesi** derler. "Niznam", Rusçada "bilmem" demektir. Her yeri gören bir tepe üzerinde yeni yapı güzel bir tekkedir. Hayır sahibi hayatta olduğundan her ay başında gezinti sevenleri çağırıp hânende ve sâzendeler ile ziyafetler verirdi.

Nice tekke gibi bahçeler vardır. Bunlardan,

Abdüsselâm Bahçesi Tekkesi: İrem ağaçlığında insan kaybolur bir bağdır. Bütün zanaatkârlar burada gezinirler.

Ali Ağa Bahçesi, Eski Yusuf Bahçesi ve **Ganîzâde Bahçesi**. Kuzey tarafı Okmeydanı'na, batı tarafı Eyüp tarafına bakan fıstık ve servi ağaçları ile süslenmiş bir bağdır.

Sütlüce kasabası ziyaret yerleri: Önce Çavuşbaşı Camii sahasında denize bakan, Süleyman Han hattatı **Ahmed Karahisarî:** Kubbesi yoktur. Ancak dört köşe beyaz mermer sanduka içinde gömülü olup mezar taşında olan yazıları bizzat kendisi mermere yazmıştır. Gerçekten ibretle seyredilecek şekilde kazmıştır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Bütün hattat ve maarif erbabının nazargâhıdır.

Şairler sultanı Habibî ziyaret yeri: Acem evlâdıdır. Gerçekten çok temiz şiirleri vardır. Yavuz Sultan Selim'in nedimlerindendir. Bu Sütlüce'de Caferâbâd Tekkesi'nde gömülüdür. "Caferî mezhep olduğundan Caferâbâd Tekkesi'nde gömülmeyi vasiyet etti" diye iftira ettiler.

..... (2 satırlık yer boş).....

Kara Pirî Paşa kasabasının imaretleri, bağ ve bahçeleri, haneleri ve mesire yerlerini bildirir

Bayezid Han ve Yavuz Sultan Selim Han'ın veziri, Hz. Ebubekir neslinden olan Kara Pirî Paşa, buranın suyunu ve havasını beğenince bu güzel yerde bir bahçe yaptığı ve kasaba olunmasını ferman ettiğinden Pirî Paşa derler. Bin kadar bağlı bahçeli mamur haneleri vardır. Galata mevleviyetine bağlıdır, ancak başka subaşısı vardır. Bu kasaba içinde bir cami ve üç mescit var. Camii, Aynî Hatun yapısıdır. (---) ile örtülü bir tuğla uzun, ince, zarif ve ölçülü bir minaresi var ki hendese ilmini bilenler hayran olurlar. Kırmızı renkli ölçülü bir minaredir. Bu camii Serbevvâb Arslan Ağa adlı yiğit tamir etmiştir. Kapısı üstündeki onarım tarihidir:

Ser-bevvâb-ı der-pâdişeh-i âlem o kim

Şîr-i dildir Esedullâh denildi ana nâm

Çün tamam oldu bu cami dedi Hâtif târîh

Câmi-i has olup oldu bu câ-yı ubbâd.

Sene 1000 [1592].

Turşucuzâde Hüseyin Çelebi Camii: Kiremitçiler içindedir. Mimar Sinan yapısıdır. (---) (---) (---)

Bunlardan başka han, imaret, medrese ve kurrâ yoktur. Burayı Yahudi, Rum ve Ermeni kefereleri istilâ etmişlerdir. Hamamı (---) ve iskele başında 200 kadar dükkânları vardır. Çoğu meyhane ve bozahanelerdir. Zira latif limanlı ve deniz kıyısında olduğundan bütün gemiler burada kışlaya bağlanır. Gemiciler ise meyhane erbabıdır.

200 kiremitçi dükkânı vardır. Bu yerin denizi dibinden Temmuz'da Arnavut dalgıçları bir tür siyah çamur çıkarırlar ki bir diyara mahsus değildir. Daha sonra o çamuru gemilerden çıkarıp kaplara doldururlar. Kırk gün durup havalandıktan sonra işçiler çamurun içine girerek ökçeleriyle yoğurarak kiremit ve tuğla yapıp pişirdiklerinde Allah'ın emriyle siyah renkli iken kırmızı renkli kiremit olur. Bütün İstanbul binaları bu kiremitten örtüldüğü için İstanbul baştan aşağı kıpkırmızı görünür. Bundan dolayı Pirî Paşa kasabasının kiremidi ve tuğlası meşhurdur, mesireleri ve bahçeleri hesapsızdır.

Ve (---) Ayazması adlı bir tatlı su kaynağı vardır ki Temmuz'da sıtmaya tutulan bir adam üç kere bu saf sudan içip yıkandıktan sonra kussa hastalığından kurtulur. Rumların maşatları (mezarları) çoğunlukla burada olduğundan bu ayazmayı ziyaret ederler.

Bu kasaba dışında, Yanova, Varat, Uyvar ve Girit Adası'nda Kandiye fatihi olan Sultan IV. Mehmed Han, burada bir bağ içinde bir saf su bulup bir günde bir hayat pınarı çeşmesi yaptırarak selsebil gibi akıttığına, çeşme üzerinde beyaz mermerde Teknecizâde Mustafa Çelebi hattıyla tezhipli lâcivertli süslü güzel tarihtir:

Bahtıyâ tahsîn edip hâtif dedi târîhini

Oldu câri adlile Sultân Mehemmed çeşmesi.

Sene (---).

..... (1 satırlık yer boş).....

Ziyaretlerini bilmiyorum.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Hasköy kasabasında olan cami, mescit, tekke, han, hamam, dükkân, evler ve diğer imaretleri bildirir

Önce bu belde Hasköy namıyla bilinir ancak süslü bir şehir gibidir, zira 3 bin adet kat kat bağlı bahçeli güzel evleri vardır. Bazı bağlarında limon, turunç ve kebbat yetişir. Suyu ve havası tatlıdır. Denize karşı kurulmuş kat kat evleri vardır. Özellikle, Küpelioğulları Murdehay, Nesim ve Kemal adlı Yahudilerin hanelerinin imarı, bağ ve bahçelerinin baharı çeşit çeşit limonu ve ekşi narı var ki bir bağda yoktur. Bu kasaba, Galata mevleviyeti hükmünde naipliktir. Başka subaşısı ve yeniçeri çorbacısı kolluğu vardır.

Ve (---) cami (---) (---) (---), İskele Mescidi ve Saraçhane Mescidi (---) (---) (---) vardır. Bunlardan başka han, imaret ve medrese yoktur.

Ancak bir hamamı ve bir Müslüman mahallesi var. Başka 11 cemaat tabir ederler, Yahudi mahallesi var. İstanbul'da yangın olup Şuhud Kapısı'ndan içeride oturan Yahudilerin evleri berbat olup yandığında yerinde Valide Sultan Camii yapıldı. O Yahudi mahallesine baştan başa dükkânlar yapılıp Yahudileri bu Hasköy'e sürüleliden beri Hasköy'de yirmi cemaat Yahudi fazlalaşıp hepsi 11 bin Yahudi oldu, derler. Sanki bu Selânik şehridir, yahut Arabistan'da Safet şehridir, onlar gibi Yahudilerle doludur. 7 kiliseleri, 12 sinagog ve hahamları vardır. İki mahalle Rum var ve üç kiliseleri var, bir mahalle Ermeni var.

600 dükkân var. Gerçi bedesteni yoktur, ancak bütün kıymetli şeyler bol bol bulunur. 50 dükkân debbağhane, 100 meyhane ve 3 bozahane var. Fakat Küpeli Yahudi'nin kokulu elma suyu ve Tiryandafila Rum'un misket şarabı, harâbâtî erenlerince meşhurdur. Zira bağlarında olan misket üzümü meğer Akdeniz Boğazı'nda Bozcaada'da ola. Bu Yahudi çocuklarının terbiye ettikleri şeftalilerinin yemesi hoştur.

Yer yer cana yakın Rum keratsaları vardır. Bütün Yahudilerin mezarları bu Hasköy dağlarında beyaz çakıl taşı gibi yere serilmiş yatarlar. Başka yerde olmak ihtimali yoktur. Üsküdar ve Galata'dan hep bu yere getirirler. Ancak birkaç senedir hahamları izin vermiştir. Hâkim izni ile başka yerde de maşatlık yaptılar.

Bu Hasköy mezarlıkları yakınında İne Ayazma adlı bir tatlı su vardır, sıtmaya tutulan insan yedi kere içip yıkanırsa bu sıtmadan kurtulur. Rumların ziyaret yerleridir. Hakirin aşk âleminde olduğum bir cumartesi gecesi buradaki Yahudi mezarlığı içinde,

"Gel talihim gel" diye seslendim. Gulyabani bir dev belirdi. Korkumdan "Yâ Hafîz" ismiyle kaçıp bu İne Ayazma içinde o gece gizlenip bî-hoş olduğum maceram, inşaallah yerinde yazılır ki, yaratılmış bir kimsenin başına gelmemiştir.

..... (2 satırlık yer boş).....

Bu Hasköy yakınında yine deniz kıyısında padişahlara mahsus,

Tersane Bahçesi: Önceleri kefere asrında da krallara mahsus bahçe imiş. Ancak fetihten sonra Sultan Fatih ilk defa otağını burada kurup gaza malını Müslüman gazilere dağıttığından, fermanıyla mamur edilmiştir. Nice kâalar, hamamlar, köşkler, çeşitli odalar ve sofalar, havuz ve şadırvanlar ile mamur hâle getirilmiştir. Satranç nakşı dikilmiş 12 bin servi ağacı kokusundan insanın dimağı kokulanıp binlerce çeşit çeşit meyve ağaçları, çınar, salkım söğüt, şimşir ve fıstık çamları ile bu bağ süslenip sanki cennet bahçelerinden bir bahçe olmuştur. Tanrı bilir bu bağda göklere doğru baş çekmiş binlerce servi ağaçları var ki insan hayran olup şaşırır.

Bu bağa asla güneş tesir etmez bir Acem gölgeliğidir. Gece gündüz fıskiyeleri selsebil gibi akmadadır. Sayısız güzel sesli kuşların ve bülbüllerin ötüşü insanın ruhuna gıda verir.

Meyvelerinden sulu şeftalisi ve kayısısı ünlüdür. İbrahim Han, deniz kıyısında bir İrem Köşkü yapmıştır ki sanki Havernak köşküdür.

Buranın denizinden bir tür deniz yaratığı çıkar, başka avcıları vardır. İstiridye derler inci sedefi kabuğu gibi beyaz kabuk içinde canlı bir mahlûktur. İçki içen kimseler zeytinyağıyla pişirerek, yahut limon ile çiğce yiyerek içki içerler, güzel yemektir. Ancak içki içmeden bir adam beş on gün o istiridyeden yese her gece ehliyle (eşiyle) veya nâ-ehliyle beşer onar kere cima eder. Böyle bir yaratıktır ki Tersane Bahçesi önünde çıkan daha iyidir. Bahçe üstadına avcıları senelik 10 bin akçe gelir verirler.

Bu bağın bir bahçe üstadı ve 300 halifesi var, hizmet ederler. Böyle bir Mehmed Han Gazi nazargâhıdır. Burada hünkârlara mahsus kayıkhaneler vardır. Padişah Yeni Saray'a veya başka yere gitmek istese kırlangıç kayığının kıçında cevahir kubbe altında mücevher taht üzere sade cura, zurna ve nakkare faslı ederek Haliç'in iki tarafında olan kat kat yalıları, bağ, bahçe ve tersaneleri seyrederek istedikleri yere giderler.

Bu Tersane Bahçesi'nde has ahur vardır. Burada safkan, soylu küheylân atlara binip bağın kuzey tarafında Okmeydanı'na çıkıp orada cirit ve çevgân oynatırlar. Dört tarafı böyle hıyâbân bağı gibi mesire yerleridir. *Allah ömrünü uzun etsin.* Allah'a hamdolsun hakir orada fakirane çok ibadet etmişiz.

Burada hizmet eden bostancıların hepsi tarikat erbabı, salih kimselerdir, elbette berhordar olurlar. İstanbul fethedilince Akşemseddin hazretleri bu gönül açan yerde oturup erbain çıkarırdı ve hizmet edenlere hayr dua ederdi. Onun için hizmetçileri mutlu bir şekilde ömür sürerler. Bizzat Fatih Sultan Mehmed, şerefli elleriyle yedi servi dikmiştir. Hepsinden uzun, düzgün ve yeşil servilerdir. Akşemseddin hazretleri de mübarek elleriyle bir servi dikmiştir. Allah'ın yaratması üzerine servi ağacı yeşil olur, ancak Allah'ın emriyle, bu serviyi Akşemseddin diktiğinden servi ak olmuştur. Çimşirlik havuzunun yakınında olan bu ağaç hâlâ zamanımızda seyirliktir.

Kasımpaşa şehrinin bütün imaretlerini, hanelerini, İrem bağlarını, tersane ve ziyaret yerlerini bildirir

Bu Kasımpaşa eski zamanda mamur manastırlık imiş. Kâfirler arasında Ayalonka şehri adıyla meşhur imiş. Ancak fetihten sonra Müslüman mezarlığı olması ferman olunur. Zira Abdülmelik zamanında Mesleme ve Eyyub-ı Ensarî, Harun Reşid ve Yıldırım Bayezid Han zamanında da İstanbul'un yarısı ve Galata'nın yarısı fethedildiğinde yine Kasımpaşa'da Tersane ardı tamamen mezarlık olup sahabe-i kiramdan ve onların soylarından pek çok saygın zatların gömülü oldukları kesin olarak bilinmektedir. Hâlâ mezar taşlarında kûfî hattıyla yazılmış işaretler vardır ki herkes tarafından görülmektedir. Yukarıda ayrıntılarıyla yazılıdır. Bu yüzden Fatih Sultan Mehmed de buranın mamur hâle gelmesine gayret etmiş, tersane, bir kaptan paşa divanhanesi ve bir cami yaptırmıştır.

Daha sonra (---) tarihinde Süleyman Han, dünyaya velvele veren şanı yüce bir padişah olunca devletinde İstanbul şehri insan denizi olup omuz omuzu sökmez olmuştu. Vezirlerinden Anabolu fatihi Kasım Paşa'ya, Sakız fatihi Piyale Paşa'ya, Ahıçka fatihi Ferhad Paşa'ya ve Alâüddevle fatihi Ayas Paşa kullarına Kasımpaşa şehrini mamur etmeleri için ferman çıkarmıştır. Bu paşalar ve binlerce devlet adamı var güçlerini sarf edip nice bin evler, hayır eserleri yaparak mamur hâle getirdiler.

Galata mevleviyeti naibi, kanun tarafından hâkimdir. Halk tarafından kaptan paşa, tersane kethüdası ve subaşısı hâkimlerdir. Hâlâ 10.085 bahçeli kat kat evler vardır.

Merhum Koca Piyale Paşa kendi malı 12 bin tutsağa sahip olduğundan Kasımpaşa'nın ta arka taraflarında bir cami, medrese ve tekke yaptırmıştır. Ancak uzak yerde olduğundan cami cemaatsiz kalır. Sonunda bu camie çok cemaat peyda etmek için eski tersane boğazından denizi kesip bir saatlik yerden denizi oraya götürdü. Böylece Haliç'in iki tarafı bağlı bahçeli kat kat evler olunca camiin etrafı mamur olup cemaati kalabalıklaştı.

Piyale Paşa'nın ölümünden sonra Haliç temizlenmeyerek yağmur selinin çer çöpünden dolup pereme kayıkların girip çıkması mümkün olmayınca herkes evini ileriye yaptı. Bugün Haliç muattal kalmıştır. Babam "Kasımpaşa Çarşısı içine Dört Ağızlı adlı kuyulara kadar denizin geldiğini bilirim" diye anlatırdı. Bugün padişahlar istese yine denizin iç kısımlara kadar akıtılması kolay bir iştir.

Tersane-i Âmire'nin özellikleri: (---) göz tersane Süleyman Han yapısıdır. Baruthane kulesi, 70 kaptan mahzeni, kürekhane, 7 adet kurşunlu mahzenler ve yeni divanhane hepsi Süleyman Han'ın hayratıdır. San Pavla Zindanı, Cirit Meydanı Kasrı, Şahkulu Kapısı, Meyyit İskelesi Kapısı, hepsi Süleyman Han'ındır. Kaptan Paşa'ya 12 bin azebistan askeri, 150 enderun kaptanı, 150 bîrûn kaptanı adalarda, 70 sancak ve tuğ sahibi azebistan ağası, kırk sancak yerde halktan kürek çeken azeb gelmesi Süleyman Han kanunudur.

(---) adet tersane gözleri öyle mamur ki her birinin kemerleri samanyoluna benzer. Her gece her bir göze birer bekçi ve San Pavla Zindanı'na 300 azeb nöbetçi tayin olunur. Tersane kaptanlarının otuz beşi tersane gözlerinde sabaha dek kol dolaşalar ve otuz beş kaptanı da askerleriyle şehirde kol dolaşalar. Zira Süleyman Han asrında Galata Kulesi ve Tersane zindanlarında 31 bin esir var idi ki devamlı ayakları bağlı ve gönülleri hasta esirlerdir. Yakaları gözcüleri ve vardiyanları elinde, gözü yaşlı gönlü buruk esirlerdir.

Mahpushaneleri olan San Pavla Zindanı öyle bir şekilde yapılmış ki hiçbir şekilde insanın oradan kurtulması mümkün değildir. Zeyrek kuşu bile bu kafese girse uçması mümkün değildir. Zira yerin altı bile kat kat büyük mermer döşenmiştir ki tünel kazmak da mümkün değildir.

Bu tertip üzere Kasımpaşa şehri öyle mamur oldu. Yedi dağın dere tepesi üzere hâlâ IV. Murad Han tahririne (yazımına) göre Kasımpaşa 11.060 hanedir. Süleyman Han zamanında her mahalle camii, mescitleri ve tersane gözlerinde, her dükkânda ve her hane kapısı önünde birer kandil yanardı.

Bu şekilde imar olmuş süslü şehirde (---) adet Müslüman, 10 Rum keferesi ve 1 Ermeni mahallesi var, ancak Yahudi yoktur, dükkânlarda oturup giderler.

Bu şehrin dört tarafında kale yoktur ancak kaleden daha sağlam ve korumalıdır. Bu şehir, iskeleden Piyalepaşa Mahallesi'ne kadar (---) adımdır. Okmeydanı'ndan Galata sınırında dört yol ağzına kadar 9 bin adım yerdir.

Genişlik ve uzunluk olarak bu çapta olan büyük şehrin içinde en eski cami, **Koca Kasım Paşa Camii**'dir. Düz bir yerde dört köşe bir duvar üzere dört köşe balıksırtı tahta kubbeli tek kat eski bir camidir. İçinde asla direkleri yoktur. Dış avlusu çınar ve dut ağaçları ile süslüdür. Eskiden imareti var imiş, şimdi hastahanedir. Bir şerefeli ölçülü minaresi var. Ancak bir kıble kapısı var, bunun üzerindeki tarih (---) (---) (---). Mimar Sinan yapısıdır. Avlusunda mahkeme vardır. Avlusunun sağında ve solunda iki kapısı var. Bu cami şehrin kalabalık yerinde olduğundan kalabalık bir cemaate sahiptir.

Kethüda Camii: Balıksırtı kurşun kubbeli ve bir minareli camidir.

Eski divanhanede ilk yapısı **Fatih Mehmed Han Camii**, bir küçük camidir.

Yeni divanhanede **Süleyman Han Camii.** Hâlâ bu iki cami hizmetçilerinin aylıkları padişah tarafından verilir, selâtin camileridir.

Şeyh Eyyühüm Efendi Camii: Cemaati gayet seçkinlerdendir.

Yahya Kethüda Camii: Mevlevîhane yakınındadır, balıksırtı kurşun kubbelidir, bir minaresi vardır.

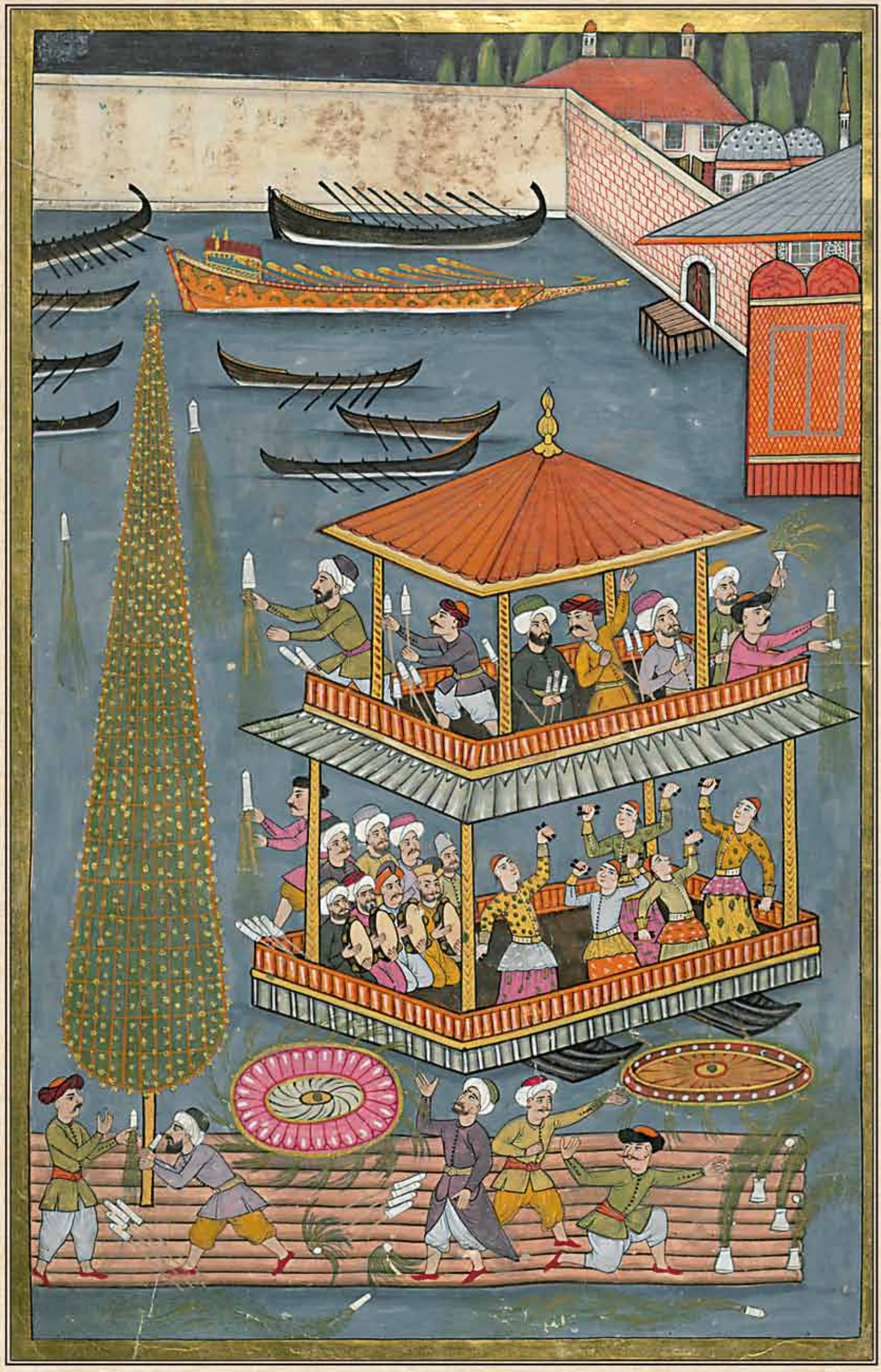
Hacı Hüsrev Camii: Tatavla yolunda, yokuşta kiremitli bir minareli camidir.

Hamdi Efendi Camii: Okmeydanı yakınında bir minareli, kurşunlu camidir. Bu camiin sahibi, Emir Efendi'nin damadıdır. (---) (---) (---). Ve,

Emir Sultan Camii: (---) (---) yapısıdır. Yüksek bir dağın tepesinde dört köşe balıksırtı, bir minareli ve kurşun ile örtülü ziyaret yeri bir camidir ki ulu yerdir.

Kulaksız Camii: (---) yapısıdır. Bir minareli ve kurşun kubbelidir.

Sinan Paşa Camii: Bu da balıksırtı kurşunlu kubbedir. Avlusuna (---) basamak merdiven ile inilir. Bir tepe üstünde her tarafı gören aydınlık bir camidir.

HALİÇTE GÖSTERİ / TSMK, A.3593, 55b-56a

Piyale Paşa Camii: Bir dere ağzında kıble tarafı yüksek bir set üzere sağlam bir camidir. Sakız fatihi, Vezir Kaptan Koca Piyale Paşa yapısıdır. On iki yüksek kubbesi vardır. Kırmızı somaki büyük direkler üzerine oturtulmuş (---) adet kubbesi var. Mihrabı ve minberi sade güzelidir.

Pencereleri tunçtur, demir değildir. Bütün fethettiği kâfir kiliselerinin çanlarını getirip camiin pencerelerine kafes etti, diye rivayet ederler. (---) adet necef ve moran camlar ile bezeli olduğundan gayet aydınlık camidir. İki kıble kapısı var. Kapısı üzerinde Karahisarî hattıyla *"Selâmün aleyküm"* [Araf, 46] âyeti saf altın ile yazılmıştır.

Dış dehliz sofaları üzerinde (---) adet petek direkler üzerinde kubbeler vardır. Bu sofaların mihrap duvarında baştan başa çeşit çeşit, şiirler, beyitler, mısralar ve büyük bir Ömer resmi yazılmıştır.

Bundan dışarı dehliz sofaları üzerinde (---) adet küçük direkler üstünde tahta tavandır. Bu cami tamamen saf kurşun ile örtülmüş nurlu bir camidir. Kıble kapısından mihraba uzunluğu (---) adımdır. Bir yanından bir yanına (---) adımdır. Dış büyük avlusunda, göklere baş çekmiş altı adet büyük çınarlar var ki her birinin dalları gölgesinde gezintiye çıkanlar yatıp dinlenirler. Bu avlunun da 4 kapısı vardır. Batı tarafı kapısının sağ ve solunda kırk adet medrese odaları vardır.

Allah'ın hikmeti, Piyale Paşa merhum bu camii yapmaya başladığında camiin kuzey tarafında yedi büyük küp altın bulmuştur. Küpleri bulduğu yer hâlâ bellidir ki o küpler İstanbul'da Uzun Çarşı başındaki sebilhanesi içinde durur, mermer küplerdir. Böyle helâl mal ile yapılmış camidir. Bir tekke, kendisine bir mezar, bir hamam ve bir çarşı yapmıştır. *Allah rahmet eylesin.* Gazi Paşa'dır.

Bu camilerden başka (---) adet mescit vardır: Bunlar Piyale Kethüda Mescidi, Yahya Kethüda Mescidi, Şehremini Hüseyin Çelebi Mescidi ve Memi Kethüda mescidi.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

İlim medreselerinin özellikleri: Kasım Paşa Medresesi, camiin yol aşırısındadır ve Paşa Medresesi.

..... (1 satırlık yer boş).....

70 sıbyan mektebi ve 3 yerde dârülkurrâsı vardır. Gerçi halkı sefer erbâbıdır derler ama kâmil ve fazıl çelebileri vardır.

Yirmi bir adet Halvetî, Celvetî, Uşşakî, Mevlevî ve başka tarikat tekkeleri vardır. Bunlardan,

Hz. Emir Sultan Tekkesi: (---) tarikatına ait ulu tekkedir. Yüzden fazla oda ve dervişleri vardır. Her (---) gecesinde bütün dervişler *"Allahı zikredin"* [Bakara, 203] âyeti emrine uyarak zikir çekip vücutlarını yok ederek ihya ederler. Kaptan Halil Paşa, gaza malı sarf eyleyip bu tekkeye tatlı bir su getirtmiş ve fakirlere imaret (aşevi) yapmıştır. Bu imaretin zengin ve fakir herkese nimeti boldur.

Kulaksız Tekkesi: Halvetî tarikatınındır.

Sinan Paşa Tekkesi: Ümm-i Sinan tarikatınındır.

Piyale Paşa Hamamı yakınında **Muabbir İbrahim Efendi Tekkesi**: (---) tarikatınındır. Dervişleri gayet çoktur.

Hacı Haydar Bostanı yakınında Hz. **Uşşakî Efendi Tekkesi:** Ümmetin salihlerinden dervişleri var.

Mevlevîhane Tekkesi: Sultan IV. Murad Han çağında bizzat Abdi Dede hazretleri, dostlarının yardımları ile kendileri Ferhad gibi ırgatlık ederek yapmışlardır. Yüksek yerde bir Mevlânâ-yı Rumî Tekkesi'dir.

..... (2 satırlık yer boş).....

Kasım Paşa Hamamı: Eski, hoş havalı, güzel binalı hamamdır ki suyu tatlıdır.

(---) Hamamı: Tersane Hamamı duvarı ardında bir küçük basık hamamdır, ancak gayet yerinde yapılmıştır.

Hekimbaşı Hamamı: Hikmetle yapılmıştır ki benzeri yoktur. Ancak o kadar büyük hamam değildir. Lâkin suyu lezzetlidir.

Kulaksız Hamamı: Malzemeleri, çarşafları ve hizmetçileri pak ve temiz, dellâkları çevik olup herkese hizmet ederler. Ancak Kulaksız Hamamı olduğundan hizmetçilerinin çoğu sağırdır.

Piyale Paşa Hamamı: Gayet tatlı ve aydınlık hamamdır ki herkesçe meşhur lâtif hamamlardan biri de bu hamamdır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Mamur olan sarayları bildirir: Önce Piyale Paşa Sarayı, Kara Hoca Sarayı, Kurd Çelebi Sarayı, Hüseyin Ağa Ali'si Sarayı ve Sıçan Halife Sarayı.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Sebilhaneler: Tamamı,

..... (5 satırlık yer boş).....

Can bağışlar çeşmelerden Hacı Ahmed Çeşmesi'nin tarihidir,

Kandî-i dâ'î dedi itmâmının târîhini

Hacı Ahmed Çeşmesin cârî ede dâ'im latîf.

Sene (---)

Dinlenme ve mesire yeri olan tekkeler

Bu tekkelerin en eskisi **Tîr-endâzân [Okçular] Tekkesi**'dir. İlk başta Fatih Sultan Mehmed yapmıştır. Ayasofya'dan putları çıkarıp Okmeydanı'nda bu puta sepeti mahalline koydu. Haftada iki gün bütün gaziler bu putlara ok attıkları için hâlâ puta oku derler, bir tür sehm-i kazadır. O zamanlarda kemandâr (yaycı) ve okçuların sohbet etmeleri için bu tekke yapıldı. Daha sonra Bayezid Han-ı Veli yaycı ve okçu olduğundan kemankeş Hattat Şeyh hazretlerinin özendirmesi ile bu tekkeyi genişletti. Zamanla bu tekke yer yer yıkıldı. Sultan IV. Murad da ok atıcı olduğundan bu tekkenin onarılmasını ferman edince Musahip Silahdar Mustafa Paşa tamir etti. Tîr-endâzân Tekkesi'nin tamirine tarih:

Himmet-âbâd-ı cedîd oldu binâ-yı tekyegâh.

Sene (---).

Bundan aşağı **İne Ayazma Seyirliği**: Maceramız olan yerdir. Gerçi imaretinden bir belirti yoktur, ama büyük ağaçların gölgesinde bir ayazmadır. Bazı mahbub ve dostlar için lâcivert peştemala sarılmış billûr gibi beyaz dilberler seyr olunur bir vakitli vakitsiz dinlenme yeridir. Her gâh değildir mâh be-mâhdır (aydan aya) ki mehpâreler harmanıdır.

Hasan Karlığı Mesiresi: Geniş bir dere içinde ok atmak için sekiler yapılmıştır. Herkes arkadaşlarıyla bu yerde ahitlerine sadık kalıp yabancılardan uzak sohbet ederler. Kardan akar soğuk bir suyu vardır.

Putayeri Mesiresi: Bir yeşillik derede beş altı sofa vardır. Her cuma binlerce yaycı, okçu ve Sa'd-ı Vakkas esnafı toplanıp okçuların önderi "Pir Vakkas ruhuna Fâtiha" deyip Fatih kanunu üzere Puta Sepeti'ne binlerce ok atarak putayı hedef ederler. (---) adım menzil yerdir. Üç yerde hayat suyu çeşmeler, nice büyük çınarlar ve başka ağaçlar var.

Divdâr Çeşmesi Mesiresi: Bu da Okmeydanı'nın bir köşesinde hayat suyundan nişan verir bir çeşmedir. Dört tarafındaki büyük çınarların gölgesi yeşilliğinde bütün dostlar can sohbeti ederler.

Piyale Paşa Tekkesi Mesiresi: Bir çukur yerde dört tarafı kale gibi duvarlı bir tekkedir. Altlı üstlü ikişer bin adam alır sofaları var. Bütün sanat ehli orada halife gönderip post sahibi ederler. Binlerce sahan nefis yemekler herkese dağıtılarak yenir. Büyük mutfağında 3 bin adet bakır kapları vardır. Nice büyük çınarları ve bir hayat suyu kuyusu var ki anlatılmaz.

Söğütçük Ayazması Mesiresi: Bir havadar yerde salkım söğütler ile süslü bir ayazmadır.

Hacı Ahmed Bostanı Mesiresi: Çeşit çeşit meyveleri vardır.

Boşnakbağı Mesiresi: Kayısı ağacı gibi gül ağaçları vardır. Anadolu, Arabistan ve İran'da böyle gülistan görülmüş değildir. Sahibi Boşnak Şeyhi Uşşakî tarikatından hâl sahibi bir adamdır ki bizzat kendileri bu gülistanın bağcısıdır.

Dede Bostanı Mesiresi: Mevlevîhane Şeyhi Abdi Dede'nindir.

Kurt Çelebi Bağı Mesiresi: İrem bağı ağaçlığıdır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Daha nice mesire yerleri vardır, ancak bildiğimiz bunlardan ibarettir.

Kasımpaşa dükkânlarının özellikleri: (---) mahallede 3.060 dükkân vardır. Gerçi bedesteni yoktur, ancak bütün değerli şeyler bulunur. Özellikle debbağlar esnafı çok kalabalıktır. 300 adet büyük işlikleri vardır. Her birinde yirmişer otuzar usta pehlivan yiğitleri vardır. Sarı sahtiyanı, kırmızı köselesi ve tutkalı meşhurdur. Bu esnafın içine bir kanlı katil veya bir hırsız girse, hepsi baş kaldırıp o suçluyu hâkime vermezler. Ancak o suçlu da ölünceye kadar bunların içinden kurtulamaz. Bir hizmete tayin ederek sanat öğretir ve kâr ettirerek o adamı hırsızlıktan kurtarırlar. Bunlardan başka çeşit çeşit sanat erbabı vardır.

Bu şehir içinde akan iki derenin iki taraflı baştan başa dükkânlardır. (---) yerde köprüleri vardır. Bu köprülerin üç tanesi kârgîr birer gözlü köprülerdir.

Önce Kasımpaşa Köprüsü, sonra Emir (---) Ağa Köprüsü, (---) gözdür. Tarihi budur ki Teknecizâde hattıyla yazılıdır: (---) (---) (---). Sonra Tersanekapısı Köprüsü: Bir gözdür, insanların geçtiği yer ve ana yol kapısıdır.

Bu köprülerden başka Piyalepaşa Deresi'ne kadar on bir tahta köprü vardır. Cumapazarı Köprüsü'nden Şeyh Deresi'yle Hacı Ahmed Bostanı'na kadar bu dere üzerinde on yedi yerde alçacık yaya adam geçecek iskele köprüleri vardır. Hepsi pranka zincirler ile bağlıdır.

Çarşı pazarları: Önce Cumapazarı, Kasımpaşa Çarşısı, Piyalepaşa Pazarı, Terziler Pazarı, Kulaksız Pazarı, Debbağlar Pazarı ve İskele Pazarı.

..... (1 satırlık yer boş).....

Kasımpaşa mahallelerinin adları: Türbedar Mahallesi. Bütün ölüleri bunlar defnederler, salih adamlardır. Eski mahalledir ki mezarlık içinde kurulmuştur.

Kanlıkozlar Mahallesi: Mezarlık içinde baştan aşağı ceviz ağaçlarıyla kaplıdır.

Kasım Paşa Mahallesi, Kethüda Mahallesi, Ketehorya Mahallesi, Piyale Kethüda Mahallesi, Cumapazarı Mahallesi, Büyükdere Mahallesi, Küçükdere Mahallesi, Uşşakî Tatavla Mahallesi, Tepebaşı Mahallesi, Badille Mahallesi, Sarı Kethüda Mahallesi, Dere Mahallesi.

Ve Aydın Çavuş Mahallesi, Kara Sümbül Ali Efendi'nin efendisi kimya sahibi Aydın Çavuş'tur. *Allah rahmet eylesin.*

Çelebi Çetinkoz Mahallesi: Diyen(?) cevize hâşiye sahibidir. Yeni Divanhane'ye bakan tepe başındaki mahalledir.

Yeldeğirmeni Mahallesi, Küçükpiyalepaşa Mahallesi, Emirefendi Mahallesi, Sinanpaşa Mahallesi, Kocapiyalepaşa Mahallesi, Kulaksız Mahallesi, Hamdiefendi Mahallesi, Hacıahmed Mahallesi, Ketehorya Mahallesi.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Bu mahallelerden başkalarını bilmiyorum.

Kasımpaşa şehri halkının özellikleri: Bu büyük şehrin halkı üç fırkadır. Bir sınıfı asker topluluğudur ki, bunlar kaptanlar, azebler, vardiyanlar, ip cambazları ve gemici dayılardır. Hepsi Cezayirli elbisesi giyip kırmızı fes üzerine kafesî sarık, arkalarına burnus, demir-koparan, kapot ve çeşit çeşit parankona dolamalar, bellerinde çatal pala bıçaklar, ayaklarında tomaklar, bazıları baldırı çıplak serenbâz, cündebâz gazi askerlerdir. Bu askerin hepsi (---) seçme askerdir. Süleyman Han kanunu üzere yıllık tam maaşları 3.070 kese maldır. Tersane Divanı'nda kaptan paşa huzurunda her üç ayda bir maaş alırlar, seçkin askerlerdir.

Bir sınıfı çeşit çeşit esnaftır, ancak bağcıları çoktur.

Üçüncü kısmı ise tüccar ve gemi marangozlarıdır. Bunlar istedikleri gibi çeşit çeşit elbise giyerler. Özel giyecekleri yoktur.

Bir fırkası da ilim erbabı ve aba giyen yüreği yaralı dervişlerdir. Ancak her biri yüce bir padişahtır. Bağdan bağa gidip ibadet ve has sohbetler ederler. Kadınları gayet edepli ve kapalıdırlar ki her biri sanki Râbia-i Adeviye'dir.

Bu şehrin güzel kadın ve erkeklerinin haddi yoktur. Zira suyu ve havası gayet tatlıdır. Arz-ı beledi ve tûl-ı neharı İstanbul ile aynıdır. Ancak aralarında bir mil uzunluğunda bir halici vardır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Yiyecek ve içeceklerini bildirir: Önce has ve beyaz kurabiye gevreği, beyaz simidi, yağlı çöreği, sulu ve al renkli dürrâkı, papa şeftalisi, şirin kayısısı, Cem Şah üzümü, Şam üzümü, Boşnak Dede gülü, kaymaklı yoğurdu ve semiz koyun eti meşhurdur, çünkü yeşillik yerleri çoktur.

..... (1 satırlık yer boş).....

Sanat ehlinin övülecek işleri: Önce terzileri, Cezayir biçimi elbiseler kesip öyle sihirli iğne vururlar ki İstanbul ustaları ona denk iğne vuramazlar. Esirlerinin hapishanelerde işledikleri çeşit çeşit nakışlı eldivenler ve çoraplar ancak Frengistan'da, Gürcistan'da işlenir.

Debbağlarının yaptıklarından sarı sahtiyanı ve kırmızı köselesi herkesçe meşhurdur. Piyalepaşa Çarşısı'nda çeşit çeşit keçe külâhlar ancak Manisa'da, Konya'da işlenir. Tersane-i Âmire'de yetkin usta gemi yapıcı marangozlar var ki kâfir memleketlerinin hiçbirinde benzerleri yoktur. Her ne tip ve yapıda bir gemi istesen ona göre yaparlar.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Kasımpaşa şehrinin içinde ve dışında yatmakta olan büyük zâtların ve ileri gelenlerin nur dolu mezarlarını ve ziyaret yerlerini bildirir

Önce Tersane ardında nice bin ashab-ı kiram, tebe-i tâbiîn, Suffe erbabı ve sahabe çocukları gömülüdür. Mezar taşlarında bu beyit yazılmıştır:

Bunlar anlardır ki gelüp gitdiler

Gelüben iş bu cihanda n'ittiler

diye yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır. Sözün özü herkesin ziyaret yeridir.

Meyyitzâde kabri: Babası Eğri seferine gittiğinde annesi hamile imiş. Babası,

"İlahî gazaya gidiyorum. Bu ehlimin karnındakini sana emanet eyledim" deyip sefere gidince karısı ölür ve defnederler.

Allah'ın emriyle mezarda doğurunca bebek ölü annesinin memesine yetişip emer. Babası seferden selâmetle gelip ehlini sorar.

"Öldü" derler. Hemen inançlı gazi,

"Ben onun karnındakini işyeri sahibine emanet verdim, tez ehlimin kabrini bana gösterin" der. Derhâl kabrine vararak kulak tutar, görse ki bir bebek sesi duyulur. Derhâl mezarın kapağını açar. Bir can-paresi annesinin sağ memesini emer, asla çürümemiş. Babası hamdedip ciğer-köşesini bağrına basıp evinde terbiye eder. Fâzıl âlimlerden bir kimse olup Ahmed Han zamanında vefat eder. Yine annesinin yanına gömdüler. Üzerinde yüksek bir kubbesi vardır. Meyyitzâde diye herkesin ziyaret yeridir. *Allah rahmet eylesin.*

Bu zatın yakınında kârgir bir sofa üzere babam **Derviş Mehmed Zıllî**, annesi, dedemiz **Demirci Kara Ahmed**, dedemiz **Yavuzer Beğ**, annem ve kısacası pek çok sayıda kardeş, kız kardeş akrabalarımız orada gömülüdür. *Ruhları için el-Fâtiha.*

Süleyman Han desterecibaşısı **Şeyh Abdullah kabri** ziyaret yeridir. Meyyitkapısı yakınında **Kırklar mezarı.**

Muabbir İbrahim Efendi ve **Gazi Piyale Paşa:** Nur dolu bir kubbe içinde, camiinin mihrabı önünde gömülüdür. Bu kubbe içinde bir cam top içine üstad keski ile Sakız Adası'nı oyup nasıl komuştur, akıl perişan olur, ibret vericidir.

Şeyh Hz. Pir Ali kabri: İdris adıyla meşhurdur. Rumeli'de Tırhala şehrinde fakir bir terzinin evlâdı olduğundan İdris künyesiyle meşhur olmuştu. Hacı Bayram-ı Veli tarikatındandır. Hüsameddin Ankaravî hazretlerinden mezun oldu. "Şeriattan taş kopardı" diye (---) tarihinde boğup başını koparark şehit ettiler. Nice yüz kerametleri görülmüştür. Kabri Kasımpaşa'da Tersane ardında Okmeydanı yolu üzerinde yüksek bir yerdedir. Nice hayır işleri var idi. Bunlardan biri Ebu Eyyub-ı Ensarî'nin Yıldız yönündeki İdrisköşkü adlı tekke ve namazgâhtır. Kendilerinden sonra IV. Murad Han ölünce yıkmışlardır. Hâlâ havuzu, çeşmesi, yeşillik sofasında namazgâhı ve servileri bâkidir, kendileri de bâkî âlemindedir.

Şeyh Osman yani Emir Sultan: Halk Emir Efendi derler. Sivaslı ve Bayramî tarikatındandır. Kasımpaşa'da Kulaksız Mahallesi yakınında büyük tekkesinde gömülüdür.

Mevlânâ Mustafa Uşşakîzâde: Kasımpaşa'da babasının yanında âşıkların kâbesi olan Uşşakî Zâviyesi'nde gömülüdür. Şimdi de ulu tekkedir. Merhum çok dindar, şeyh mertebesinde ilmiyle amel edenlerin mesleğinde bir çelebi idi.

Şeyh Mevlevî İsmail Dede: Ankaralıdır. Kulekapısı Mevlevîhanesi'nin şeyhi idi. 1041 [1631-32] tarihinde İsmail gibi Hak yoluna kurban oldu. Tekke alanında gömülüdür. Sonra yerine Adalyalı (Antalyalı) Âdem Dede şeyh oldu. Merhum İsmail Efendi yedi sene kör olduğu halde yine Kur'an sırlarının tefsiri olan *Mesnevî* okuturdu. Allah'ın izniyle gözü açıklardan olup *Mesnevî*'yi şerh etti ki hâlâ Farsça okuyanlar arasında çok itibarlıdır. On bir cilt de değerli kitaplar yazmıştır. Manalar denizi, dindar, derviş ve alçak gönüllü idi. Kulekapısı Mevlevîhanesi'nde gömülüdür. Yerine Âdem Efendi şeyh oldu.

Bu zatla çağdaş **Şeyh Hz. Abdi Dede**: Kasımpaşa Mevlevîhanesi'ni yaptıran ve buranın şeyhi idi. Meczup görünüşlü, İlâhî aşka bulanmış, dedikodudan uzak ve hâl ehli bir kimse idi. Böyle iken tasavvufane mesnevîyi yorumlardı ki bütün âşıklar mest olurdu. Sanki Celâleddin vaazı idi. Vaaz verdiği sırada tekkeye bir adam gelse görmediği, bilmediği adama adıyla sanıyla "Safa geldin, filân efendi" diye söylerdi. Kendileri semaa girdiğinde dervişler mest olurlardı. Kabri, tekkesi sahasındadır. Kerametlerinden biri IV. Murad Bursa'dan İstanbul'a gelirken Bozburun mahallinde denize batıyordu. Murad Han bu Abdi Dede'yi kayık başında görür. Elinde bahçe küreğiyle denize vurup,

"Melik, Kuddüs hakkı için sakin ol" diye denize seslenir, denizin dalgaları sakinleşir. Ermiş kimse idi.

Sürûrî Çelebi kabri: Gelibolu'da Hoca Şaban adlı bir tacirin oğludur. Her bir ilimde öğrenimi tamamlamış bilgili bir zât idi. 150 adet ciltli telifleri vardır ki her biri cihan süsüdür. Zorunlu olarak Sürurî köşesine çekilip cennete gitti. Kabri Kasımpaşa'da yaptırdığı mescidi sahasında gömülüdür. Tarih:

Gitdi cihandan Sürûrî.

Tarih:

Mireved behişt.

Sene 965 [1558].

Mevlânâ İmamzâde Mehmed Efendi: Bağdadîzâde ile bir anda öldü. Cenazeleri iki kardeş gibi olup Okmeydanı'nda Vaiz Sinan Efendi mezarlığında gömülmüşlerdir. Ancak her biri zamanının biriciği idi, diye babam anlatırdı.

Eski yapı, büyük kale Galata şehrinin ilk kurucusu, şekilleri, içinde olan imaret ve bütün özelliklerini bildirir

Kostantiniyye Kalesi'ni, Büyük İskender tarihinden sonra (---) Kral yapmıştır. Galata zemini bir yeşillik, hoş havalı ve verimli bir yer olduğundan bütün sağmal koyunlarını ve sığırlarını bu Galata'da otlatıp sütlerini sağıp krala getirirler idi. Bu verimli yerde lezzetli süt elde edildiğinden Galata dediler, zira Yunanca'da süte "galata" derler. Sonraları çobanlara sığınak olması için Kurşunlu Mahzen yerinde kale gibi sığınacak yer yaptılar. Bu hâl üzere ta (---) asrına kadar geçindiler. Galata ise günden güne imar oldu. İstanbul'un kuzeyinde olup ikisinin arası bir mil enli bir haliçtir. Batı tarafında Kâğıthane'ye varılır, 18 mildir. İstanbul'dan Galata'ya kayık, pereme ve mavunalar ile geçilir. Kefere asrında zincir üzere köprü var imiş.

Sonra İskender tarihinden (---) sene sonra İspanya ve Ceneviz kralları Kostantiniyye üzerine saldırıp İspanya, Kostantin'i zapt etti. Ceneviz kralı Galata'yı işgal etti. Dört oğlu için dört adet bölme büyük hisarı birbirlerine bitişik yaptı. Akdeniz adalarından 400 bin kefere getirip yerleştirerek Galata'yı mamur etti.

Daha sonra Karadeniz'in iki tarafında ta Azak Kalesi'ne kadar 1.060 adet kale yaptı. Hatta Kırım Adası'nda Kefe, Sudak, Tateli, Balıklağa, İnkirman, Menkub, Sarkirman, Kerç Kalesi karşı tarafta Toman ve Azak kalelerini yaparak Karadeniz'in dört tarafını zapt etti.

Ceneviz kralı, büyük oğlu Aronda'yı Galata Kalesi'ne kral atadı. Babası Sakız Adası'nda karar edinip orayı taht merkezi etti. Daha sonra Galata'da Aronda Kral, Rum keferesiyle gönül birliği ve işbirliği yapıp günden güne Kostantiniyye'yi işgal eden İspanya keferesiyle savaştı. İspanya gece gündüz devam eden cenge takat getiremeyerek bir gece Yedikule tarafından gemilerine binip İspanya'ya kaçtı. Rum keferesi yine Kostantiniyye'ye sahip olarak boybeyi şeklinde hükumet ederdi. Ancak Ceneviz Kralı Aronda, Galata'da bağımsız kral oldu ve bin parça yelken gemiye sahip oldu. Dört kardeş ortak olarak Galata'yı o kadar mamur ettiler ki hâlâ yapılarının kalıntılarından bellidir.

Daha sonra Hicret'in 43. [663] senesinde Hz. Peygamber'in *"Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir"* hadis-i şerifine uyarak Emevîlerden ilk defa Muaviye saltanatında Hicret'in 43. [663] senesinde Kostantiniyye'yi kuşatıp ganimet mallarıyla fethedemeden döndüler.

Sonra Hicret'in 52. [672] senesinde yine Emevîlerden Abdülmelik zamanında Mesleme, Hz. Eyyub-ı Ensarî ve Ömer ibn Abdülaziz hazretleri birer kabileye komutan olup karadan ve denizden 200 bin derya gibi asker ile Karadeniz Boğazı'ndan Kostantiniyye tarafına geçtiler. Galata Kalesi'ne aman vermeyip fethettiler. Galata'nın kuzeyi tarafında Hicret'in 92. [711] senesinde Abdülaziz oğlu Ömer bir büyük bir kule yaparak ismini Kahr Kulesi koydu. Bazıları Kahr şehri dediler. Hâlâ Kurşunlu Mahzen olan yeri onlar yapıp cami ettiler. Galata içinde Arap Camii'ni yaptıkları için Arap Camii derler, zira mihrabı kıbleye yöneliktir.

Bu minval üzere Galata şehrini onarıp hudutnâmelerini yazdı ve Kostantin'i haraca kesti. Ömer ibn Abdülaziz hazretleri bu sırada halife olunca Abdülmelik oğlu Süleyman'ı yerine Galata'da kaymakam ve Mesleme'yi Süleyman'a vezir etti. Galata'ya 80 bin muhafız askeri bırakıp yine kâfirlerden 3 yıllık peşin haraç aldıktan sonra Ömer ibn Abdülaziz, Şam'a donanma gemileri ile hilâfetine gittiler.

Sözün özü, Kostantiniyye şehrini ve Galata'yı Müslümanların 10 kere kuşattıkları yukarıda ayrıntılı olarak yazılmıştır. 11. kuşatma Hicret'in (---) tarihinde yapılmıştır. Akşemseddin hazretleri Fatih Sultan Mehmed'e bu beyti okuyarak teşvik ederdi. Beyt:

Nahnüllezî bâye'ûnâ Muhammeden

Ale'l-cihâdi mâ ye'înâ ebeden

derlerdi. Sonunda Mehmed Han, gayret sarf ederek (---) senesinde İstanbul'u ve Galata'yı fethedip mamur etti. Daha sonra (---) tarihinde Bayezid Han zamanında Galata Kalesi zelzeleden yıkıldı. Tamirine tarihtir:

În hisar-ı refi' ger sengeş

Hasm-râ ber-teneş dehed sil'a

Ve zamân-ı şehî ki rü'yet-i û

Ez kamer mihter est(erest) der tal'a

Çûn meremmet şüd û be-vakt-i şerif

Şüd müverreh imâret-i kal'a.

Sene (---).

Bu tarih Yağkapanı Kapısı üzere dört köşe bir beyaz mermer üzerine celî hattıyla yazılıdır.

Galata Kalesi'nin şekli

Kostantiniyye Kalesi'nin halici kuzeyinde bir milden yakın mesafe deniz kıyısında akçe tahtası şeklinde şeddadî, taştan yapılma sağlam ve hoş yapı bir kale, dayanıklı bir hisardır. Fırdolayı yalın kattır, İstanbul gibi üç kat değildir. Fakat kale içinde üç kat bölme hisar duvarı vardır. Her biri birer Ceneviz kralzâdesinin hükmünde idi. Başka kapıları vardır.

İçinde ve dışında (---) büyük kapıları vardır.

Önce batı tarafında Kasımpaşa Tersanesi'ne bakan küçük hisarda Meyyit Kapısı.

İkinci Azepkapısı, güneye bakar ve deniz kıyısındadır.

Üçüncüsü yine deniz kıyısında ve güneye bakar Kürkçü Kapısı.

Dördüncü yine deniz kıyısında anılan Yağkapanı, güney tarafına açıktır.

Beşincisi yine deniz kıyısında ve güneye bakar Balıkpazarı Kapısı.

Altıncısı güney yönüne bakar Karaköy Kapısı.

Yedincisi doğu tarafında deniz kıyısına açık Kurşunlu Mahzen Kapısı, Rumlar Ayaniko Kapısı derler, zira orada Hz. İsa bağlılarından havarîyyun ayazması vardır. Sıtmalı adam girse şifa bulur. Sonra doğu tarafına, denize bakar.

Sekizinci kapı, Kireç Kapısı, yine doğu tarafına bakar ve denize açılır.

Domuz Kapısı, dokuzuncusu kuzey tarafında Tophane Kapısı karaya bakar.

Sonra kara tarafında, kuzey yönünde bulunan Küçükkule Kapısı onuncu kapıdır.

On birinci kapı yine kuzeye bakar Büyükkule Kapısı. (---) basamak merdiven ile çıkılır, hepsinden sağlam demir kapıdır.

Bu kapıların hepsi kalenin fırdolayı çevresindedir. Tophane Kule kapıları karaya bakmaktadır, 8 kapısı deniz kıyısındadır.

Kale içindeki bölme hisar duvarlarındaki kapıları bildirir: Önce Küçük Karaköy Kapısı, Küçükkule Kapısı'nın iç yüzünde Mihal Kapısı, Meydancık Kapısı, Kilise Kapısı, İçazep Kapısı ve Sadık Kapısı.

Bu 6 adet kapılar içhisar bölmelerinde mahalleler içindedir. Üçü büyük caddenin üzerindedir.

Galata Kalesi'nin fırdolayı çevresini bildirir: 10.060 adımdır Ama (---) tarihinde Sultan IV. Murad Han, Revan Seferi'nde iken Kaymakam Bayram Paşa Galata'yı tamir ettiğinde duvarının yüzünü beyaz kireç ile badana etti. Duvarı yüzünden mimar arşını ile arşınlayıp bütün burçları ve siperleri ile hesaplandığında 18 bin mimar arşını gelmiştir. Tamamı 205 kule ve 13 bin bedendir. Duvarının boyu 40 melikî zirâdır.

Bazı kuleleri seksener mülkî zirâdır. Fakat Fatih'in yaptığı Galata Kulesi 118 arşındır ki göklere baş kaldırmıştır. En üst tepesi has kurşun ile örtülüdür. İstanbul Kalesi hiçbir yerden tamamen görünmez. Ancak üçgen şekli bu Galata Kulesi'nden görünür. Açık havada Bursa'daki Ruhban Dağı (Uludağ) açık seçik görünür. Dürbin ile Bursa'nın bütün imaretleri görünür. Bu kule üç fersah yerden bellidir, yuvarlak şekildedir.

Bu kulenin içi on bir kat zindandır. Hâlâ Osmanlıların gemi âletlerine mahzendir. Güneye bakan bir demir kapısına (---) basamak taş merdiven ile çıkılır. Hakir birkaç kere ondan havaya kağıt uçurduk ve bir kere ona ip bağlayıp çıkan cambaz seyri sebebiyle çıkıp İstanbul şehrini seyrettik.

Bu Galata Kalesi'nin kara tarafında, Meyyit Kapısı'ndan ta Tophane Kapısı'na kadar büyük derin bir hendek vardır ki binlerce kale gördük, buna benzeyeni hiçbir yerde yoktur. Ancak büyük Turla Nehri'nin Karadeniz'e karıştığı yerde bulunan Akkirman Kalesi hendeği benzer.

Bu Galata hendeği içinde gemiciler devamlı gemi gomanaları, ısparçana ve cankurtaran palamarlar bükerler. Derin ve geniş hendektir. Kenarları baştan başa mezarlıktır. Ancak deniz kenarında hendeği yoktur, tamamen çarşı pazar yeridir. Bu çapta ve büyüklükte olan,

Galata Kalesi içindeki camileri bildirir

Önce eski cami **Arap Camii:** Hz. Ömer ibn Abdülaziz yapısıdır. Defalarca kilise ve cami olmuştur. İçinde (---) tane çeşit çeşit direkleri vardır. Kıble kapısından kıbleye kadar uzunluğu (---) adımdır, genişliği (---) adımdır. Ruhaniyetli bir camidir. Dış avlusu (---) ve kale kulesi gibi dört köşe yüksek bir minaresi vardır. (---)

Azep Kapısı dışında **Mehmed Paşa Camii:** (---) Han vezirlerindendir, Sultan camileri gibi aydınlık bir camidir. Bütün pencereleri denize bakar. Bütün kubbeleri ve bir kat biçimli minaresi sağlam yapılmıştır. Bu cami deniz kenarında dar yerde bulunduğundan minaresi camiin sol tarafında, yol aşırı kondurulmuştur. Uzun, taştan ve biçimli bir minaredir. Bu cami iskele başında olduğundan kalabalık cemaate sahiptir ki gece gündüz cemaatsiz kalmayan aydınlık bir camidir. Koca Mimar Sinan yapısıdır.

Yağkapanı dışında Mehmed Paşa Camii gibi iki katlı **Yağkapanı Camii:** (---) yapısıdır. Dört köşe tahta kurşun kubbeli ve alçacık minareli (---) basamak merdiven ile çıkılır camidir. Altı baştan başa zeytinyağı dükkânlarıdır.

Kurşunlu Mahzen yakınında **Kara Mustafa Paşa Camii:** Bağdad fatihi IV. Murad veziridir. Eskiden bir kilise ve ayazma idi. Bir minareli, tek kat, kurşunlu ve cemaatı çok yeni camidir.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Daha içeride buna yakın **Karaköy Camii:** Tek kat derli toplu bir camidir.

Bunlardan başka (---) tamamen mescittir.

Medrese ve dârülhadis yoktur. Ancak Arap Camii'nde, Mehmed Paşa Camii'nde ve Kara Mustafa Paşa Camii'nde dârülkurrâlar vardır. Tamamı 78 sıbyan mektebi var, ancak aşevi yoktur. Yirmi üç adet sebilhane vardır.

Önce Azepkapısı'nın iç yüzünde Mehmed Paşa Hamamı yanında Mehmed Paşa Sebili, Ruznâmeci İbrahim Efendi Sebili, Kürkçü Kapısı haricinde Yaycılar Kapısı Sebili, Karaköy Kapısı Sebili, Kaptan Sebili, Arap Camii yakınında (---) Sebili (---)

..... (1 satırlık yer boş).....

Tamamı (---) çeşmedir. Bu büyük şehre göre çeşmeleri azdır. Önce Azepkapısı dışında Mehmed Paşa Çeşmesi tarihi,

..... (2 satırlık yer boş).....

Bu şehrin tamamında 18 Müslüman, 70 Rum, 3 Frenk, 1 Yahudi ve 2 Ermeni mahallesi vardır. Başhisar'da asla kâfir yoktur.

İkinci hisarda Arap Camii'ne gelinceye kadar asla kâfir ve gayrimüslim yoktur. Mahalle halkı elinde Fatih'ten beri fermanları vardır. Kâfiri komazlar, silah ile Hıristiyan görseler o an aman ve zaman vermeyip katlederler. Zira ekseriya İspanya'dan Sultan Ahmed asrında gelen ciğeri kanlı Mübtecel taifesi Müslümanlarıdır ki İspanya'da kâfirlerden ciğerleri kan olmuştur. Galata'da silahlı kâfir görseler hemen öldürürler. Zira bu iki kaleden başka ta Tophane'ye kadar iki kale içi 7 Frenk kralı ve Hıristiyanlarla doludur. Murad Han tahriri üzere 200 bin kâfir ve 64 bin Müslüman vardır. *Tanrı korusun.*

70 kefere kilisesi vardır. Bunlardan biri Fransa'nın **Erganon Kilisesi**, bir sed üzerinde olup kapısına yedi basamak merdiven ile çıkılır.

Buna yakın **Venedik Kilisesi**, yandıktan sonra yirmi sene harap yatmıştı. Kandiye barışında Köprülüzâde Ahmed Paşa izniyle onarıldı. Göklere baş çekmiş dört köşe bir çanlığı var. Bu kiliselerin içinde ve dışında tuhaf ve garip resimler yapılmış ki canlı gibi görünür.

..... (2 satırlık yer boş).....

Rumların (---) kilisesi var.

..... (1 satırlık yer boş).....

Batıl inançlarınca dârüşşifaları var.

..... (1 satırlık yer boş).....

Ermenilerin 3 kilisesi var.

..... (1 satırlık yer boş).....

Yahudilerin 2 sinagogları var. Fakat Yahudiler bu keferelerden devamlı korkarlar. Bu kefere mahallelerinde gece gündüz bekçiler gözcülük ederler, zira birkaç kere isyan ettiler ve çoğunu kılıçtan geçirdiler.

Büyük şehir Galata'nın hâkimlerini bildirir

Resulullah'ın şeriatı tarafından Galata 500 akçe pâyesiyle şerif mollalıktır. Mollası, Arap Camii yakınında oturup 300 köye hükmeder. 44 yerde nahiye naipleri var ki her nahiye 150'şer akçe pâyesiyle şerif kazalardır. Senelik 70 kese elde edilir.

Bu şehir, Sultan Ahmet Camii evkafı olduğundan kızlar ağası nâzır olup 200 kese hâsıl olur, mütevellisi hâkimdir.

Üçüncü hâkim, Galata voyvodasıdır.

Dördüncü hâkim, Yağkapanı malı gümrük eminidir ki senelik (---) kese mal gelir iltizamdır.

Beşinci hâkim, kalafatçıbaşıdır.

Altıncı hâkim, muhtesibdir.

Yedinci hâkim, ayak naibidir.

Sekizinci hâkim, çöplük subaşısıdır.

Dokuzuncu hâkim, içki eminidir, senelik 70 bin kuruş mirî mal ve 70 bin kuruş masraf eder.

Onuncu hâkim, Yeniçeri Ocağı'ndan 500-600 nefer taifesiyle bir çorbacıdır.

On birinci hâkim, yine Yeniçeri Ocağı mumcularından yaşlı bir mumcu gediği ile nöbet bekler. Bu hâkim, fitne ve fesat olmasın diye meyhaneler üzere memurdur, zira "Kötülüklerin anası" yeridir.

On ikinci hâkim, Karaköykapısı'nda İstanbul ağasıdır ki odun toplayıp padişaha verir büyük hizmettir.

Bu yukarıda yazılan hâkimlerin tamamı, tabileriyle birlikte gece gündüz silahlı olarak mahalle ve sokaklarda kol dolaşırlar, suçlu bulurlarsa aman vermeyip haklarından gelirler, zira eşkıyası ve keferesi sanki Malta keferesidir. (---) (---) (---)

Galata şehrinin dükkânlarının özellikleri: Tamamı 3.080 dükkândır. Haffafhanesi, Şeker Çarşısı, Yağpazarı ve aktarları süslü çarşılardır. 12 kurşun örtülü yüksek kubbeli Fatih Gazi bedesteni var, can otu dahi bulunur. Dört demir kapısı var. Dükkân sahiplerinin çoğu Rum ve Frenk'tir. Kız dimisi (basma kumaş) çoktur.

Ancak deniz kenarında Ortahisar'da 200 adet kat kat harâbâtî canlar için meyhaneler var ki her birinde beşer altışar yüz günahkâr yiyip içip çalgıcılar ve şarkıcılarla öyle eğlenirler ki dilleri ile anlatılmaz. Bu topluluğun yemeleri için Balıkpazarı Çarşısı'nda yüzlerce tür balıklar var ki anlatılmaz. Meyvelerin en iyisi, diğer yiyecek ve içeceklerin seçkinleri burada bulunur. İnsanın canı ve ruhunun gıdası kuş sütü de bu Galata'da bulunur. Fakat mübtecil şerbeti sofular için lezzetli şerbettir. (---) (---)(---).

Şehir içinde olan haneleri bildirir: Bu Galata zemini deniz kıyısından kuzey tarafına doğru Kule Kapısı'na kadar bir saat yokuş yukarı kat kat Ceneviz keferesi yapısı kârgîr binalardır. Bütün caddeleri satranç gibi döşenmiş anayolların hepsi 1.160 sokak sayılmıştır. Fakat kaleden dışarıda deniz kıyısındaki büyük yol, kale içinde Voyvoda yolu, Arap Camii yolu, Harbî yolu ve Kule Kapısı yolu, bu yollar kalabalık yollardır. Müvellâ hanesi, Hacı ve Seyyid Ali Çelebi hanesi, Rüstem Paşa Kervansarayı, Mimar Sinan yapısıdır.

v

Bu şehir içinde asla bağ ve bahçe yoktur. Kürkçü Kapısı dışında (---) adet kalafatçılar odaları vardır. Ağaları ve çorbacıları vardır. Tersane-i Âmire'de padişahın kadırgalarını kalafat ederler. Hepsi 2 bin askerdir ve kırk bölüktür.

Karaköy Kapısı dışında İstanbul ağası ocağı acemi askerleri, burada mirî odun taşımaya memurlardır. Odabaşıları fes üzerine tuhaf bir tür sarıp neftî dolama giyip ayaklarına siyah tomak ve kırmızı pabuç giyerler. Kul kayıklarına binerek ta Karadeniz Boğazı'na kadar odun gemilerini toplarlar, bütün gemilerden kul akçesi alıp kayıklarında bir tür beyaz gömlekler giyerek ayakta kürek çekerler. Bu hanelerden başkasını bilmiyorum.

Galata hamamlarının anlatılması: Burada (---) hamam vardır. Bunlardan Azeb Kapısı'nın iç yüzünde (---) basamak taş merdiven ile çıkılır Mehmed Paşa Hamamı: Yapısı, havası ve suyu gayet tatlıdır.

Bundan içeri Bokluca Hamam, eski ve gayet basıktır.

Mahkeme yakınında (---) hamamı, Karaköykapısı Hamamı, (---) yapısıdır. Havuzlu hoş havalı tatlı eski bir hamamdır.

Tophane kapısının iç yüzünde (---) hamamı, o kadar iyi hamam değildir. Bunlardan başka 300 ev hamamları vardır. (---) (---) (---)

Galata halkının davranışlarını, hâllerini ve hareketlerini bildirir: Galata kavmi (---) bölüktür. Birincisi gemicilerdir, ikincisi tacirlerdir, üçüncüsü çeşit çeşit sanat erbabıdır. Dördüncüsü kalafatçı marangozlardır. Halkı Cezayir elbisesi giyerler, zira çoğu azeptir. Zengin kaptanlar vardır, biri Elvan Kaptan'dır. Rum taifesi meyhanecilerdir. Ermenileri pastırmacı ustalarıdır. Yahudileri muhabbet pazarında aracıdır. Yahudi çocukları ulfecilerdir. Bunlardan ayıplanmış hîzân olmazdır .(---) (---) (---)

Galata şehrinin yiyecek ve içeceklerinin övülmesi: Has beyaz Mübtecel francala ekmeği, Şekerciler Çarşısı'nda katremiz şişeler içinde nice bin renkte miskli, amberli padişaha layık şekerleri bir diyarda yoktur. Meğer cennet benzeri Şam'da ola. Mübtecillerin nakışlı yapraklı bahar helvası, baharatlı simidi vardır. Sanat ehlinden pusula saatçileri, billûr cam, kum saati satan kefere aktarları.

İçeceklerde çeşit çeşit içkilerinin övüleni, meyhaneye devamlı gidenler arasında, Taş Merdiven meyhanesinde, Kefeli'de, Manyalı'da, Mihalâki'de, Kaşkaval'da, Sümbüllü'de, Kostanti'de ve Saranda adlı meyhanecilerde kızıl renkli, damlası bile haram çeşit çeşit misket şarabı, Ankona, Sarakuza, Mudanya, Edremid, Bozcaada berrak şarapları olur

ki o kalabalık yoldan geçtiğimizde görürüz, başı kabak yalın ayak yüzlerce meyhane esiri toz toprak içinde anayol üzerine serilmiş yatarlar. Perişan hâllerinden sorduğumuzda bu beyti okurlar. Beyt:

Eyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir

Men kimem sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir

derler. Bazıları:

İçdim şarâb-ı la'lini mestâneyim mestâneyim

Oldum esîri kâkülün dîvâneyim dîvâneyim.

der. Bazıları da:

Ayağım adım atmaz bir kadem meyhâneden gayrı

Elim bir nesne dutmaz sâkıyâ peymâneden gayrı

Koy a gavgayı ey vâiz kulağım nesne gûş etmez

Sürâhî gulguliyle na'ra-i mestâneden gayrı.

der. Bazı harâbâtî erenleri:

Harîm-i mey-gedeye sen edeple gel zâhid

Bilir misin hele sen hiç bu âstâne nedir

deyip serseri yatar.

Bu şekilde mest ve harap eder halis şarapları var. Hudâ gizli sırları bilendir ki, bu hakire bir damlası nasip olmamıştır. Ancak cana yakınlığımız dolayısıyla bütün esnaf ile görüşüp hâllerine vâkıf olduk. Mübtecil şerbeti adındaki Atina balı şerbetini içmişizdir.

İşte Galata şehrinin bu tür esnafları vardır. Bu keyfiyetlere tutulup müflis mendebur olanları Yağkapanı Kapısı'nın iç yüzündeki zindana koyup ıslah ederler. Suyu ve havasının tatlılığından erkek ve kadın güzelleri meşhurdur. Zengin ve fakire nimetleri boldur. Dost canlısı, sıcak kanlı derviş huylu halkı vardır. Kış günlerinde oda sohbetleri sevilir. Âyan ve seçkin reisleri seferden gelip filika ve firkateleri ile bütün dostlarını alarak Boğazhisar'da bağ fasıllarına gidip can sohbeti etmeleri meşhurdur.

Bu Galata Limanı gayet hoş liman olduğundan sekiz rüzgârdan emindir. Kış vaktinde bin parça gemi birer demir üzere demir verip pervasız ve korkusuzca yatarlar. Bu kalenin kuzey tarafında olan dış varoş Tophane'den sayılır, zira hâkimi başkadır. Ve Galata'da ziyaret yeri olmadığından yazılmadı.

Tophane şehrinin yapıları, hayır eserleri, görülecek yerleri, Topçular İşliği, balyemez topları ve çarşılarını bildirir

Tophane şehri: Hıristiyanlar zamanında bir ormanlık içinde İskender-i Rumî'nin bir manastırı var idi. Bugün Cihangir Camii, o kilisenin yerine yapılmıştır. Kefereler onu yılda bir kere, "Aya Aleksandıra" diye ziyaret ederlerdi.

İskender-i Zülkarneyn ne zaman Yecüc Seddi'ni yapıp birkaç gulyabani, birkaç adet heybetli iri beyaz devleri, Çerkez vilâyetinde olan Elburz Dağı'ndaki sihirbaz oburları, Abaza diyarında olan Sadşe dağlarındaki sihirbaz avratları, bu anılan ülkelerden Kostantiniyye şehrine getirerek bu Tophane'de büyük bir çukur içinde el ve ayaklarını sağlam hurma lifi ile bağlayıp hapsetmişti. Allah'ın izniyle tılsım ipler kuvvetiyle hareket edemezlerdi. Yılda bir kere Cihangir'de olan Aleksandıra Kilisesi'nin ziyaretine gelenler bu Tophane'deki gulyabanileri, devleri, sihirbazları ve sihirci kadınları seyrederlerdi.

Kış günlerinden erbain ve zemherir olunca İskender'in izniyle bu sihirbazlar tılsımla yapılmış bakır gemilere binip yelkensiz deniz üzerinde şimşek gibi hareket ederek Akdeniz'de ve Karadeniz'de gezip Makedona yani Kostantin kentini korurlar ve kırk günden sonra yine Tophane'ye gelip gemilerini limanda bağlayarak hapsedilirlerdi. İskender dağları deldirip Karadeniz Boğazı'nı açtırırdı. Devler ve gulyabaniler orada suya batıp sihirbazların hepsi öldü ve bakır gemileri Tophane Limanı'nda kaldı. Ta Muaviye oğlu Yezid İstanbul'u fethettiğinde bakır gemilerin parçalarından Müslüman gaziler bulup yağma etmişlerdi.

İşte Tophane şehrinin ilk imareti İskender yapısıdır. Sonraki yıllarda, önce Fatih ağaçlık içinde bir derli toplu tophane inşa etti. Sonra Bayezid-i Velî de genişletip odalar yaptı.

Topçu yerlerinin özellikleri: Koca Süleyman Han (---) tarihinde 48 sene padişah olup 8 iklimdeki düşmanlarından intikam alıp bütün padişahlar ve krallar işittik, itaat ettik deyip aman dilediler. Yalnız Alman kralı aman demeyip daima düşmanlık ederdi. Süleyman Han'ın 48 senesi gaza ile geçti. 4 sene Arap'ta, 4 sene Acem'de ve 4 sene Venedik kâfirinde cenk edip tam 36 sene Nemse (Avusturya) çasarıyla cenk etti. Süleyman Han, sonunda onların diyarlarında zahîr hastalığından öldü. Nemse böyle kuvvetli, cengâver, hile ve şeytanlıklar sahibi kalın kâfirlerdir.

Bunlar top ve tüfeğe sahip olduklarından Süleyman Han da topçular sınıfına rağbet edip memleketin her yerinden ve kâfiristandan ihsan ve paralarla topçular ayartıp ataları Mehmed Han ve Bayezid Han'ın yaptığı tophaneyi yıkarak yeniden bir tophane yapmıştır. Bu tophaneyi görmeyenler dev işinin, insan kuvvetinin ve âdemoğlunun aklının neye erdiğini bilemez. Hâlâ din düşmanı olan yere batasıca kâfirlerin ellerindeki büyük kaleleri fethetmek ve kurtarmak için önemli savaş âletlerinden olan topların her türlüsü işlenecek eski bir işyeridir.

Top İşliği'nin anlatılması: Deniz kıyısından 100 adım uzak yüksek bir dağın eteğinde dört tarafı duvarlı kale gibi bir yapıdır. Kuşatılsa bile cenge dayanır sağlam bir duvardır. Onun tam ortasında yine dört köşe yüksek bir duvar vardır. Yüksekliği 40 arşındır, üzeri balıksırtı padavra tahtası örtülüdür. Bu kubbe üzerinde büyük bacalar vardır ki ateş ve dumanı o bacalardan dışarı çıkar. Bu padavra dam üzerinde adamların gezeceği yollar vardır. Damın üzeri merdiven merdivendir. Bu damın ta tepesinde ve dört tarafında yüzlerce bal fıçıları ile sular hazırdır. İhtimaldir ki tunç eritirken ateşinden bir kıvılcım çatıya isabet ederse, çatı üzerinde gezen adamlar sular ile o ateşi söndürürler.

Top kalıbı dolaplarının özellikleri: Bu işlik içinde nice yerde dolaplar vardır, onlarda top kalıpları yapıp hazır ederler. Kalıbın içine, gülle yerine kırkar ellişer okkalık gülle kalınlığı olması için, kırkar ellişer bin yumurta ile karıştırılarak macun olmuş çamuru, demir millere ipler ile sarıp top kalıpları içine korlar. Aşağılarını yine demir sikkeler ile boşlukta tutarlar. Bu top kalıbı içinde tunç dökülüp top olduğunda topun içinden yumurta ile karışmış mili çıkarırlar. Bu şekilde top olur.

Tunç fırının vasıfları: Bu fırın, anılan işlik içinde iki yerde yapılmış kubbe fırınlardır. Dört tarafı (---) adasında bulunan ateş taşıdır. Başka taşın o Nemrud ateşine dayanması ihtimali yoktur. O adaya özgü yeşil renkli bir taştır. Bu ocağın altı boştur ve üzeri kubbedir. Bu kubbelerin içinde kırkar ellişer bin kantar bakırı ve maya için eskiden yapılmış ve parçalanmış top kırıklarını yerleştirirler. Kubbelerin dışında alargada nice bin kantar kalay hazır ederler.

Kâtipleri de ne kadar bakır ve ne kadar kalay hazır olduğunu deftere kaydeder, zira bakırına göre top kalıpları hazır ederler.

Top kalıbı yerlerinin anlatılması: Yukarıda yazılan tunç kubbelerinin önünde cehennem çukuru gibi çukurlar içine ağızları yukarıya top kalıplarını korlar. Eğer balyemez top ise her ocağa onar top kalıbı koyup yirmi top eder. Eğer kolumburuna top ise yirmişer kalıp, eğer şahîler ise yüzer kalıp, eğer içine adam sığar şayka toplar ise beşer yüzer kalıp koyup hepsinin ağızlarını Kâğıthane balçığıyla sıvarlar. Bostanları sulamak için yaptıkları gibi su yolları ederler. Yolları tunç eriyecek kubbenin yolu ağzında son bulur. Bu gibi tedariklerle hazır ederler.

Tunç kubbelerinin dört tarafında dağlar gibi çam ve katran odunları hazırdır. Bir sene önce bu çam odunlarını yüzlerce usta kesip iki ucunu mekik gibi sivri birer kulaç ince odun edip kuruturlar. Daha sonra top dökecekleri günde bütün kalfalar, ustalar, dökücübaşı, topçubaşı, vardiyanbaşı, muvakkit eline kum saatini alıp işyeri imamı, müezzinleri, duacıları hepsi toplanıp dua, sena ve Allah Allah sesleriyle iki fırın ateşlenir. Muvakkıt saat tutup mekik çam odunlarını devamlı tunç kubbesinin iki taraf deliklerinden bırakırlar.

Tam bir gün bir gece alev alev ateş olduğundan sonra bütün dökücüler, ateş atıcılar çelebi elbiselerini çıkarıp pabuçları ve bir tür örtülü maskara külâhlar giyerler, sadece gözleri görünür, sanki her biri birer gölge oyunu Karagözleri gibi olurlar. Sırtlarında yine keçeden bol maskara elbiseleri giyip hizmet ederler. Zira yirmi dört saatten sonra Nemrud ateşinden ve tunç deryası ateşinden, başka elbiseli adam yanına varsa bizzat insanlar kebap olur, değil ki çelebi elbiseleri tahammül ede. Ustalar ona keçe elbiseler giymek yolunu bulmuşlar. Cehennem ateşinden bir kıvılcım görmek isteyen bu tophane ateşini görsün.

Yirmi dört saatten sonra sadrazama, şeyhülislâma, kadıaskerlere, nice duası kabul olunur şeyhlere ve diğer vezirlere haber verilir. İşlik içine vezirler ile kırk adamdan başka dökücü ustalarından da kırk adam girer, başka hizmetçileri tamamen dışarı kovarlar. Zira tunç deryası aktığında kötü nazarı sevmez. Peygamberimizin *"Göz değmesi haktır."* hadisi vardır. Ustalar bütün vezir ve şeyhlere *"Lâ havle ve lâ kuvvete"* duasına devam etmeyi emredip bir hayli uzak sofalar üzerine oturarak esmâ ile meşgul olurlardı. Bütün ustalar toplanarak ağaç kürekler ile yüzlerce kantar çubuk kalayları tunç deryasına atmaya başlarlar. Hemen dökücübaşı sadrazama, diğer vezirlere, âlimlere ve şeyhlere;

"Sultanım din-i mübin aşkına zekât ve sadakanızdan altın ve kuruş tunç deryasına bırakın" deyince sadrazam birkaç kese altın, padişah tarafından hazinedarbaşı birkaç kese altın ve diğer vezirler birer ikişer kese altını dökücübaşıya teslim ederler. O da insanların gözü önünde tunç deryasına *"Bismillâh"* ile atar. O an uzun ince çam gemi serenlerini tunç deryâsına sokup kalay ve altın kuruşları karıştırdıkça çam direkleri mahvolur. Yine başka direkler ile saatlerce karıştırıp (---) saatte tunç deryasının yüzü kaymaklanmaya başlayınca ustalar bilirler ki tunç deryası tam kâl oldu. O an ateşi artırırlar. Bu işyeri içinde bir damla su kalmaması için ustalar uyarırlar. Zira tunç deryası akarken bir damla su kokusu duysa yolları pare pare olup Allah korusun, orada bulunanların hepsi helâk olur.

Daha sonra kalıp ocakları kenarında iki tarafta kırk ellişer koyun kurbanları hazır olup oradaki bütün vezirler, vekiller ayağa kalkar, iş yeri duacısı hazır olur, muvakkit saatiyle ocakbaşına gelip tunç deryası ağzını açmaya yarım saat kalınca haber eder, duacı duaya başlayıp bütün hazır olanlar temiz kalp ile "Âmin" deyip herkes tam teveccühle gönülden ağlarlar. Zira gayet tehlikeli, korkutucu ve helâk yeridir ki nice usta ve vezirler helâk olmuştur.

Tunç deryasının ateşten kurtulacağı zaman gelince muvakkit haber edip dökücübaşı ve diğer ustalar keçe giyecekleri ile tunç deryasının ağzını demir çapalar ile "Allah Allah" deyip açarlar, tunç deryası ateş gibi akmaya başlayınca yüz adım yerde olan adamların yüzlerine ve elbiselerine sanki alev yapışır. Vezirler ve seyircilerden bazıları üzerlerine beyaz çarşaf alıp gülbang-ı Muhammedî başlayınca ve iki tarafta yüzlerce kurbanlar kesildikçe tunç deryası ateş gibi yokuş aşağı akarak en sondaki top kalıbına akar. Balyemez top ise yarım saatte dolar. Keçe ile sarılmış bir çeşit yağlı çamur vardır, tunç ırmağı yolunu onunla kesip ondan yukarıdaki başka bir topun yolunu açarlar ve ona dolmaya başlar.

Bu hâlde iken yine dua ve sena yapılır, bütün toplar dolup tamam olunca dua da hayr ile tamamlanır. O gün 70 kişi padişah hil'atlarıyla nasiplenir, terakkîler verilir. Daha sonra topçubaşı sadrazama ziyafet verir. Hepsi keçe külâh elbiselerini çıkarırlar. Dökülen toplar yerde tam bir haftada soğur. Sonra millerin içinden çıkarıp bütün kuyumcu sanatkârları eğe ile topları parlatırlar. Bundan sonra marangoz ustaları topları şefkatli anneleri gibi kundaklayıp çeşit çeşit terbiye ile cenge hazır ederler.

Bu işyeri içinde top arabası yapanların başka işyerleri vardır. Karadeniz Boğazı'nda Sarıyer kasabası dağlarından gelme top kalıbı çamurlarını ağaç kılıçlar ile mayalandıranların başka işliği vardır. Top kalıpları yapılan kalıp atölyesi başkadır. Top falyası delinen işyeri başkadır. Bir ulu yerdir ki diller ile anlatılması mümkün değildir. Zira *"İşitmek nasıl görmek gibi olabilir?"*

Bu ibret verici işyerinin güneye bakan bir kapısı üzere dökücübaşının yeri ve pek çok sayıda odası vardır.

Dökücüler esnafı: Hepsi (---) bölüktür, odabaşıları ve çorbacıları vardır. Tamamı (---) neferdir. Senelik maaşları (---) kese olur, has ve makbul askerdir.

İslâm ordusunun topçu sınıfının binası

Bu da Fatih, Bayezid Han ve Süleyman Han yapısıdır. Dökmeciler binasına yan yana bitişik, deniz kıyısına yakın kale gibi bir binadır. Bir kapısı, deniz kıyısında kıbleye, bir kapısı da kuzeye bakar. Denize bakan kapısı çeşit çeşit ibret verici askılar ile süslenmiş yüksek bir kapıdır. Kapının bir tarafında bir arslan bir ceylanı avlamış ve bir tarafında zincire vurulmuş bir arslan şekli vardır ki ibret vericidir. Bazı ressamlar seyredip Şahkulu resmidir der.

Bu bina içinde kat kat (---) adet bölük odalar vardır. Hepsi (---) adet çorbacılardır, altlı ve üstlü madud odabaşı, eskiler ve aşçıları yeniçeri gibi meşin ferace giyip gümüş zincirli bıçak taşırlar. Binlerce yiğit askerlerdir.

Hakirin katıldığı ve gördüğü yirmi iki savaşta bunlardan yürekli asker görmedim. Zira kâfirler topu, daima topu bunların attığı topa atarlar. Bunları kırkar ellişer bir yerden top yoluyla ahirete gidip top sesinden kurtulurlar.

Bir düşmanları da kendi toplarıdır. Böyle iken yine her topun ardında fakir topçular karınca gibi kaynarlar. Allah'ın emriyle bunlara bir dua tesir etmiştir. Binalarının kapısı üzerinde olan köşke İbrahim Han gelip kalmıştır. O zamandan beri padişahlara mahsus köşk olmuştur.

Bu binanın deniz kenarında Hafız Ahmed Paşa (---) tarihinde Bağdad serdarı olduğunda 1.700 parça çeşit çeşit toplar vardı, her biri birer ülke haracı değer toplardı ki altın gibi parıldardı. 60 parça toplar var idi kim her birinde eskiciler işleyip bazısı içinde evsiz barksız garipler kalırlardı. Hâlâ ol topların gülleleri dağlar gibi yığılıp durur. O toplardan ancak 6 adet büyük top kalmıştır. Bunlardan başka nicesi kıymetli büyük ustaların topları vardır. Münakkaş Ali Paşa topu gayet ibret verici, cilâlı, parlak ve tezhipli toplardır.

Süleyman Han topları, Fatih topları, Bayezid Han topları, üçer ağızlı top, şeşhane top, burma top, Fransa topları, kırk karış Küpeli topu, Ali Balı, Ese Balı, Hamza Balı, çul tutmaz, kundak tutmaz, Dev Balı, Seki Balı, Kara Balı, Ejder Balı, Kırkmil Balı, Şakî Balı, Palamarkıran ve Deli top adlarında ibret verici toplar var ki her biri birer kale değer toplardır. Bayram günlerinde, sevinç ve şenlik günlerinde padişah geçtiğinde deniz yüzüne sektirme gülleler atılır, her biri karakuş gibi seker. Her bir toplar bu şekilde kırkar ellişer kere atıldığında yedi başlı ejderha gibi gıjgırdıklarında adamın ödü patlar, yer ve gök tir tir titreyip bütün düşman korku çekerler.

Bu topların hepsi büyük çınarlar, uzun serviler, ıhlamur ağaçları ve salkımsöğütlerin gölgesinde tertipli şekilde dizilmiştir. Burası bir mesire olduğundan her bayramın ikinci günü binlerce adam toplanırlar. Her biri denize doğru rahatça yatarlar. Osmanlı padişahlarının büyük bir hazinesi de bu toplardır ki bir padişah sahip değildir.

Topçubaşı defteri üzere Osmanoğullarının ellerinde bulunan 7.060 büyük kalelerde, palanka, mendirek, kavaye ve kulelerde toplam 17.045 top vardır. Bin parça top da Donanma-yı hümâyûndadır, diye Topçubaşı Ali Balı kardeşimizden işitmişizdir, *vesselâm.*

Tophane şehri hâkimlerinin özellikleri: Önce hâkimi Galata mollasının naibi ve ayak naibi hükmeder, askeri hâkimi topcubaşıdır. Deniz kıyısında bostancıbaşıdır. Subaşısı ve muhtesibi (---) hâkimlerdir.

Bu şehirde 170 Müslüman mahallesi, 20 mahalle Rum, 7 mahalle Ermeni ve iki cemaat Yahudiler vardır. Çingene ve Frenk yoktur.

Bu mahalleler binlerce bağ ve bahçeli büyük saraylar ve kat kat başka mamur yalı ve evlerdir. Önce Terekçi Yalısı, Valide karındaşı Yalısı, Hüseyin Ağa Yalısı, Rahikîzâde Yalısı, Sadreddinzâde Yalısı, Güğümbaşı Yalısı, Melek Ahmed Paşa efendimiz Yalısı, Deniz Uğrusu Yalısı, Ebusaid Yalısı. Bu yalılar padişahane yalılardır. Bunlardan başka bildiğimiz binlerce büyük saraylar vardır, ancak yazılmasında bir mana yoktur.

Mahallelerinin ismini bildirir:

..... (2 satırlık yer boş).....

Bu kadar mamur ve bakımlı büyük şehir içinde olan camileri bildirir

Bunlardan birincisi **Kılıç Ali Paşa Camii:** Sanki selâtin camiidir. Deniz kıyısında düz ve geniş bir yerde tek kat şirin bir camidir ki İstanbul'da benzeri yoktur. Hemen tıpkı tıpkısına Büyük Ayasofya tarzında yapılmıştır. Ancak iki yan kapı ve bir kıble kapısı vardır. Kapı üzere tarihi budur:

Hâtif-i kudsî görüp Ulvî dedi târîhini

Ehl-i imâna ibâdetgâh olsun bu makâm.

Sene 988 [1580].

Türbesinin kapısı üzere tarihi budur:

Mîr-i bahr a'nî Kılıç Paşa kapudan-ı zamân

Yapdı bu camii çün ola derim ber-hordâr

Ehl-i diller dediler göriceğiz târîhin

Esselâm oldu alâ camiike Beytü'l-harâm.

Sene (---).

Bu cami kapısından mihraba kadar uzunluğu (---) ayaktır. Bir yan kapıdan bir yan kapıya genişliği (---) ayaktır. Cami içinde (---) adet zarif sütunlar üzerinde yan sofaları var. Büyük kubbesi dört ayak üzere oturtulmuştur.

Mihrabı ve minberi gayet sanatlıdır. Tamamı (---) pencerelerdir ve (---) adet billûr camlardır. İki kat kandil katları vardır. İçinde ve dışındaki pencereler üzerinde kâşî çini içinde Mülk suresi yazılmıştır ki tamamı Karahisarî Hasan Çelebisi hattıdır. Cami içinde gayet sanatlı avizeler asılıdır.

Mihrap önünde ve bahçesinde ötücü kuşların figanı cemaate hayat verir. Camiin sol tarafında hayır sahibi Kılıç Ali Paşa, bir kubbe içinde kılıcını arşa asıp yayın yasıp (kırıp) bâkî toprağa ayak basıp yatar. *Allah rahmet eylesin.*

Ali Paşa hikâyesi: Zarifler arasında meşhurdur ki Kılıç Ali Paşa uluç adamı olduğundan dili Frenk lehçesi imiş. Bu camii tamamlandığında, bütün vezirler ve vekiller ilk cumasında camie toplanmış, na'thân aşırı bir nağme ile na't-ı şerif okurken hemen Ali Paşa ayak üzere kalkıp na'thâna seslenerek,

"Nedir bu gu gu gu ve hinku ku, bu meyhane mi, ya canım bozahane mi?" diye feryat eder. Yanındaki vezirler,

"Sultanım bizim Hz. Peygamber'i medheder" dediklerinde,

"Ya bizim Muhammed Efendi bu gu gu gu medheder kâyil mi" der.

"Kâyildir sultanım" derler.

"Yâ bu kaç akçe ulûfe yazdım, baka defter" der.

"Sultanım 10 akçe" derler.

"Yâ bu minberde bizim hünkârcı Murad Sultan medheder kaç akçe yapar?"

"40 akçe yapar" derler.

"Yâ hünkârcı mı büyük yoksa bizim Hz. Muhammed Efendici mi büyük?" der.

"Sultanım Hz. Muhammed büyüktür" derler.

"Tez Muhammed Efendi gu gu gucı hünkâr gu gu gûcı beraber 40 açan olsun, bizim Portakal Bunduku altın ulûfe alsın" demiştir. Bu latifeler hâlen zarifler arasında söylenir. Böyle bir inançlı uluç adamı imiş. Her Cuma, camiin yan sofasında oturup bütün fakirlere bir kese altın sadaka edermiş.

Bu yan sofalar da (---) adet direk üzerinde (---) adet kubbelerdir. Dış avlusunda yüksek çınarlar ve abdest muslukları var. Dış avlusunun 4 kapısı var. Bir şerefeli nazik minaresi var. Bunda da Süleyman Han'ın Koca Mimar Sinan Ağası el hünerini göstermiştir.

Küçük Çavuş Camii: Bir tepe üzerinde camidir.

Tophane işyeri ensesinde yine bir bayır başında **Ebülfazl Camii:** Cihannümâ bir minareli camidir.

Fındıklı'da **Mehmed Ağa Camii**: Deniz kenarında tek katlı bir camidir.

Ona yakın yine deniz kenarında Ese Çelebi fırını yanında iki katlı, altında yola bakan dükkânlar ile süslenmiş **Muhyiddin Camii:** Cemaati çoktur.

Yine deniz kenarında Fındıklı kasabasında **Molla Çelebi Camii:** Yüksek kubbeli, geniş avlulu ve bir minareli camidir.

Ondan ötede Ayaspaşa Mahallesi'nde **(---) Efendi Camii**: Kiremit örtülüdür, ancak hoş yeni bir camidir.

Sultan Cihangir Selâtin Camii'nin vasıfları: İskender-i Zülkarneyn'in Aleksandıra adlı kilisesinin yerinde Sultan Süleyman Han yapıp sevabını Cihangir'in ruhuna bağışlayıp cihan sevabını kazanmıştır. Bu cami göklere baş çekmiş yüksek bir dağın en tepesinde cihannümâ bir cihangir camidir ki cihan süsüdür.

Deniz kenarındaki Mehmed Ağa Camii dibindeki o dik sokaktan baş yukarı ta Cihangir Camii'ne kadar (---) yüz basamak taş merdiven ile çıkılır daracık bir yoldur ki insan güc ile bir saatte çıkar. Bazı kapı önlerinde nefeslenecek dinlenme yerleri vardır. Nice yiğitler bahis ile dinlenmeden çıkamamıştır. Ta bu derece bir dik yokuştur.

Hikâye: Bir kere bir garip yiğit Salı Pazarı'nda alış-veriş ederken azgaşır (kızışır). Bu garip yiğit dal-kılıç olup birkaç adamı öldürdükten sonra nice adamları atı ayağı altında ezip kaçarak o merdivenli sokağa girer. Ardı sıra nice yüz adam, silahları ile sokağın ağzını tutup o garibin geri dönmesini bekleyip dururlar. Zira bilirler ki o dar yüksek merdivenli sokaktan, atlı değil Allah bilir ki darlığından kuş uçmaz. Hemen garip Allah'a sığınıp atına ökçe ile vurarak Allah'ın izniyle baş yukarı atı çıkarıp kurtulur. Aşağıda bu kadar halk şaşkın ve perişan kalırlar.

İşte bu derece yüksek bir dağda dört köşe duvar üzerine dört köşe ve balıksırtı kurşun örtülü kubbedir. Zira o yüksek dağın tepesinde ağır bina olması imkânsızdır.

Bir minaresi, tekkesi, imareti ve avlusu vardır ki yüksek çınarlarla süslüdür. İkindiden sonra bütün ahbaplar, dostlar orada toplanıp yüzgeçlik eden bütün gemileri seyrederler. Cihannümâ bir camidir ki Koca Mimar Sinan yapısıdır.

..... (2 satırlık yer boş).....

Bu camilerden başka Tophane şehrinde ve Fındıklı kasabasında (---) mescitler vardır. Eğer mescitleri de yazsak bin forma seyahatnâme olur. Bu mescitlerden biri Süheyl Bey Mescidi, mükelleftir. Mimar Sinan yapısıdır.

Hepsi (---) medreselerdir. (---) (---) (---)

Tamamı (---) dârülhadistir. (---) (---) (---)

Olanı (---) dârülkurrâdır. (---) (---) (---)

Tamamı (---) Elif-be okuyan sıbyan mektepleridir. (---) (---)

Gönlü yanık (---) adet şanlı derviş tekkeleri vardır. Önce kule kapısı dışında yüksek bir dağın en tepesinde Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rumî Tekkesi İskender Paşa Mevlevîhanesi, 100 adet derviş odalarıyla cihannüma ulu bir eski tekkedir.

Cihangir Tekkesi, (---) tarikatındadır ve dervişleri çoktur. Abdülkadir-i Cîlânî Tekkesi, mamur tekkedir. Tomtom Mahallesi Tekkesi, Karabaş Tekkesi, Çavuşbaşı Tekkesi, İsa Çelebi Tekkesi ve Ebusaid Tekkesi (---)

..... (1 satırlık yer boş).....

Seçkinlerin ve halkın mesire yerlerini bildirir

Önce **Çizmeciler Tekkesi:** (---) yapısıdır. Deniz kenarında büyük bir dinlenme yeridir. Denize bakar bin adam alır bir sofası vardır. Mutfağında bin sahanı ve usta aşçısı var. Her usta birer çeşit pabuç, çizme, üç pabuç bir yerde ve iki çizme bir yerde ve çeşit çeşit başmaklar ile süslenmiş bir Keykâvus mutfağıdır ki bütün sanat ehli ustalar buraya gelip kalfalarını usta yaparlar.

Ayas Paşa Havuzu Mesiresi.

Samsonhane Mesiresi: Osmanlının Yeniçeri Ocağı'nda olan arslan gibi samson köpekleri burada yaylanırlar.

Müneccim Kuyusu Mesiresi: Bu Samsonhane yakınındadır. Osmanlılardan (---) zamanında Ali Kuşçu adlı bir yıldız ilmi sahibi, zîc ilminde rasat çıkarmak için bir kuyu kazmıştır ki derinliği 105 kulaçtır. Daha sonra âlimler toplanarak,

"Bu rasat hangi diyarda yapılırsa ol şehri düşmanın işgal etmesi kesindir" diye padişaha bildirip Ali Kuşçu'yu rasattan vazgeçirirler. Hâlâ o kuyuyu Sultan IV. Murad doldurmak için Şeyhülislâm Yahya Efendi'ye noktasız,

"Şu rasadı yıkalım mı" diye sorup tezkire yazmışlar.

Şeyhülislâm Yahya Efendi görse ki noktasız bir bilmece,

"Bire gelin ihvan, padişahımız bir lugaz (bilmece) göndermiş, cevabını beklerler" diye fen sahibi ve zorlukları çözen adamların hepsi toplanıp çözmede aciz kalırlar. Sonunda zavallı bevvab (kapıcı) kapıdan çağırıp,

"Sultanım şu terkibe her biriniz 'seversıda şevrisda sivrasdi' deyüp durursuz. İzn-i şerifiniz ile şu padişahımın hattını yüzüme sürüp görsem" deyince Şeyhülislâm Yahya Efendi,

"Bire ebter biz çözemedik de sen mi çözsen gerek" der. Bunun üzerine Muid Ahmed Efendi ve Balızâde Efendi derler. Beyt:

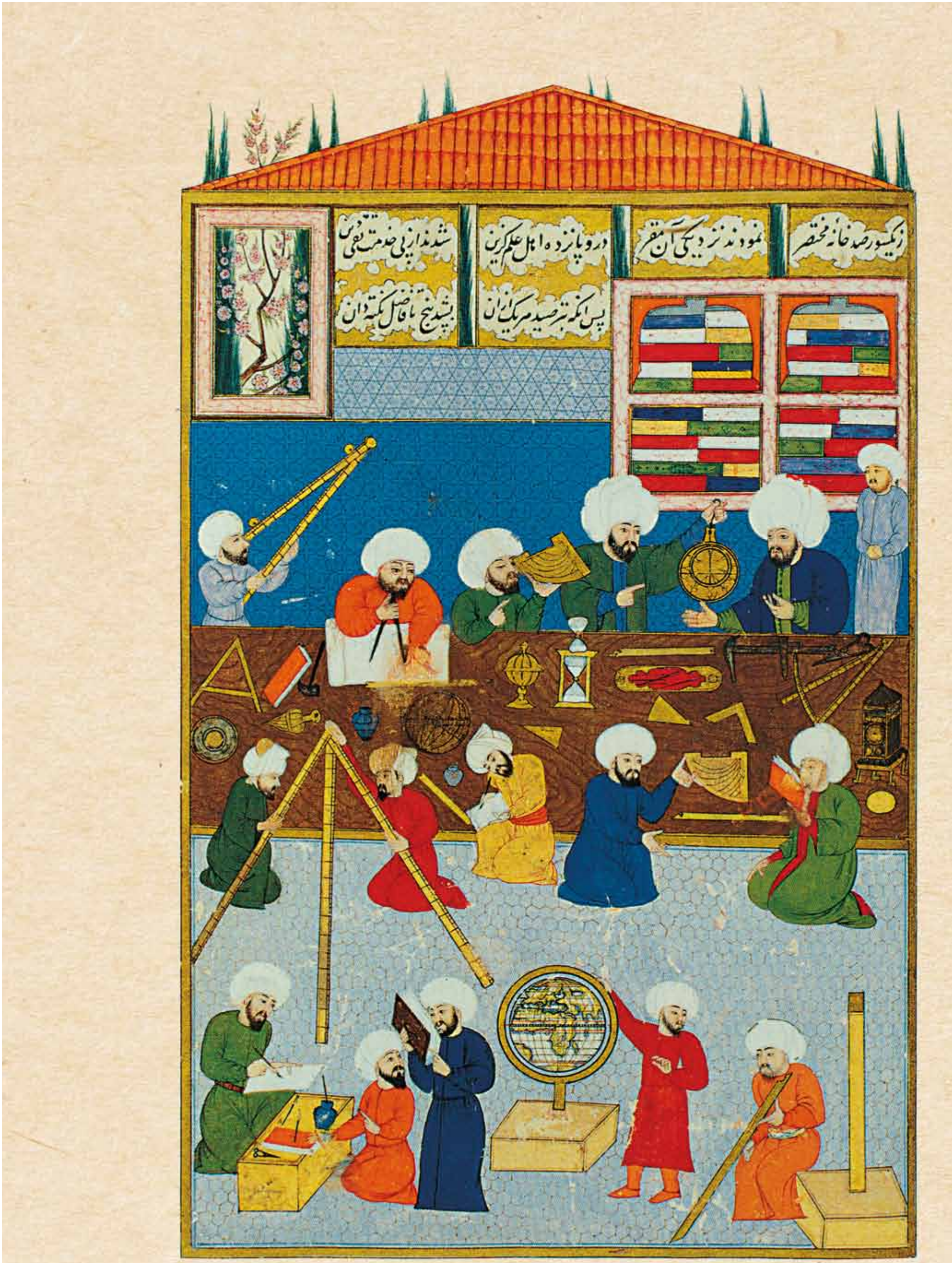
Her mîşe gümân meber ki hâlîst

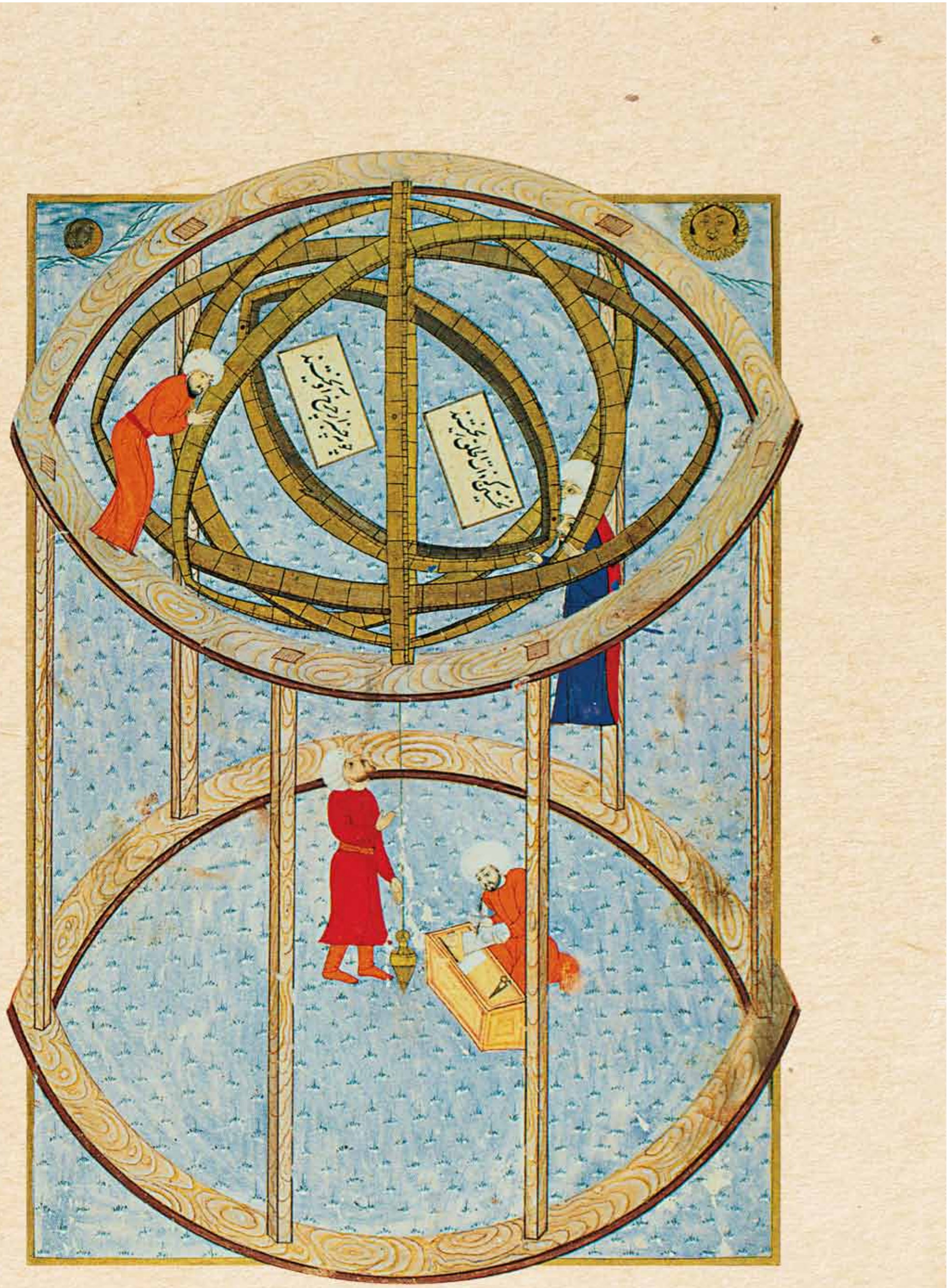
Şâyed ki peleng nühüfte bâşed

deyip padişah hattını kapıcının eline verdiklerinde hemen o an nükteci kapıcı,

"Şu rasadı yıkalım mı?" demiş, "Lugaz mıdır bilmem nedir?" deyince hemen Yahya Efendi,

"Bire Allah razı ola kapıcı. Biz 'Yıkalım mı' kelimesini, noktasız olduğundan 'Yakalım mı, bakalım mı, takalım mı, sakalım mı' deyip dururuz. Bire meded Haseki Ağa'yı çağırınız, haber götürsün" deyip eline bir kalem alarak,

زیکسو رصد خانه مختصر
نمودند نزدیکی آن مقر
در و پانزده اهل علم گزین
شدند از پی خدمت دین
پس انکه بر رصید مر یک ازان
بشد نیخ ما فاضل نکته دان

RASATHANE / İÜNK, F.1404, y. 56b-57a

"Padişahım o şanssız müneccim Ali Kuşçu'nun can kuşu uçmağıla uçmakta (cennette) belki karar etmeyip bu dünyada karargâhı olan rasat adında cehennem kuyusunu yıkıp toz toprakla doldurasınız" diye fetva gönderir. O saat padişah Kaptan Receb Paşa'ya ferman eder. Kaptan Paşa, forsalar ile o kuyuyu toprak ile doldurdu. Bugün yine dört tarafı yeşillik ve gezilecek yerlerdir.

Daha sonra Şeyhülislâm Yahya bilmeceyi çözen muradına ermemiş kapıcıyı Murad Han hattıyla muradına erdirip Kütahya mevleviyeti küçük olduğundan ilk defa ona verilmiştir.

Bu Müneccim Kuyusu yakınında **Pelitçik Mesiresi Ayazması:** Bir çemenzar yerlerdir ve bir âb-ı hayat suyu vardır.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

200 adet sebilhane hayratı vardır: Önce Kılıç Ali Paşa avlusu köşesindeki sebilhane tarihi: (---) (---) (---)

Karşısında yol aşırı Sultan IV. Murad kaptanı **Silahdar Mustafa Paşa Sebili** tarihidir:

İki târîh eyleyüp tertîb ile

Kıldı her bir mısra'ı Cevrî hisâb

Dil-küşâ ayn-ı hayât-ı cân-fezâ.

Sene (---).

Menba'-ı kevser sebil-i âb-ı nâb.

Sene (---).

Tarih:

..... (3 satırlık yer boş).....

(---) adet tatlı sulu çeşmeleri vardır. Fındıklı'da **IV. Murad Han Silahdar ve Musahibi Çeşmesi'**nin tarihidir:

Oldu sâfî çeşme-i pâkîze-i âb-ı hayât.

Sene (---).

Siyavuş Paşa Çeşmesi'nin tarihi:

Çeşme-i pâk-i musaffâ bî-bedel âb-ı hayât.

Sene (---).

İskele başında Toplar arasında **Siyavuş Paşa Kuyusu**'nun tarihidir:

Çâh-ı zemzem menba'-ı âb-ı hayât-ı dil-küşâ.

Sene (---).

Kulekapısı Mevlevîhanesi'nin avlusunda **Gümrük Emini Hasan Çelebi'nin Çeşmesi** tarihidir:

Ey Nisârî teşneler bu çeşmeye târîh içün

Dediler ayn-ı Hasan, rûh-ı Hüseyn'i kıldı şâd.

Sene (---).

Bu da Küçük Kulekapısı dışında hendek kenarında **Gümrük Emini Hasan Çelebi Çeşmesi**'nin tarihidir:

Dedi târîhini bu çeşme-i hayrın Cevrî

Hak kabul ede zehî ayn-ı latîf âb-ı sevâb.

Sene (---).

Çizmeciler Tekkesi yakınında, deniz kenarında **Esad Efendi Çeşmesi**'nin tarihi:

Ülhimtü fî târîhihi,

Mâün li-Es'ada hayrehu.

Sene 1022 [1613].

Bu çeşmenin başka bir tarihi:

İzâ temme hâze'l-binâ kâlû

Târîh hâzâ hayrü's-sa'dî.

Sene (---).

Yine Çizmeciler Tekkesi önünde **Deniz hırsızı Hüseyin Efendi** evinin duvarındaki **çeşme**nin tarihidir:

Tamam oldu binâsı çünki târîh

Dedi hâtif misâl-i mâ-i cennet.

Sene 1066 [1656].

Tophane'de **Sultan Ahmed Çeşmesi**'nin tarihi:

Gûyiyâ âb-ı hayât bunda kıldılar sebil.

Sene (---).

Topçular Kapısı önünde dört köşe çeşmedir.

..... (3 satırlık yer boş).....

Nice yüz gönül açan çeşmeler vardır ancak bunlar hepsinden meşhur ve akmakta olan bunlardır. (---).

Tophane şehrinde altı hamam vardır. Bunlardan Ali Paşa Hamamı, temiz, saf sulu, hizmetçileri yumuşak ve itaatkâr seçkinlere ve halka ait bir hamamdır. Sonra Çufut Sokağı'ndaki (---) Hamamı, o kadar aydınlık yapı değildir. Sonra Kulekapısı dışındaki yerde (---) Hamamı. Galatasaray yakınında (---) Hamamı. Tophane işyerinin yakınında Küçük Çavuşbaşı Hamamı.

Fındıklı'da Monla Hamamı. Bunun kapısı üzere tarihi böyle yazılmıştır.

Görenler ol makâm-ı dil-küşânın dedi târîhin

Leb-i deryâda seyrân eyle hammamını Monlâ'nın.

Sene (---).

..... (1 satırlık yer boş).....

Bu hamamlardan başka 700 hanedan hamamları vardır ki bazısına mahalle halkı çoluk çocukları ile girerler.

Meslek ehli esnaf dükkânları: Tophane'de ve Fındıklı kasabasında 800 dükkân vardır. Gerçi bedesteni yoktur, ancak yine her kıymetli eşya bulunur. Zira işlek şehirdir. Çeşit çeşit meyve satan pazarcı dükkânları ile meşhurdur. Zira bu dükkânların tamamı büyük ağaçlar gölgesinde yapılmıştır.

Meslek ehlinin beğenilen işlerinden nazik kirde kebabı, kirdesi, lezzetli hoşafı, levendler için darı bozası, has beyaz pamuğa benzer sünger gibi göz göz pişmiş Tophane somunu, Sapanca somunundan ve Amasya Lâdiki ekmeğinden lezzetlidir ki, bu işyeri sahibi İsa Çelebi'ye bir derviş dua edip bir vefk vermiş. O zamandan beri İsa Çelebi'nin arzusu üzere felek izin verip ekmeği cihan süsü olmuştur. Acem şahlarına bu Tophane somunundan götürürler. İstanbul'dan Isfahan'a üç ayda vardığı halde asla bozulmamıştır.

..... (1 satırlık yer boş).....

Tophane şehri halkının özellikleri: Halkının çoğu tüccar, manav, gemici ve topçudur. Karadeniz sahilinde Sinop, Amasra, Ereğli, Bartın, Bafra, Samsun ve Uca [Ünye] şehri insanları toplanmışlardır. Gürcü ve Abaza kavmi gayet çoktur. Hâlâ her sene bu Tophane Abazaları, çocukları bir ve iki yaşında iken şehir oğlanı olmasın, kul olup satılıp devletli olsun diye, her sene bu çocuklarını süt analarına verip nice beşik kundak oğlan uşak, gemiler ile Abaza diyarına gönderirler. 10-15 yaşında İstanbul'a getirip padişah musahiblerine hediye ederler veya satıp çerağ ederler. İşte bizim merhum Melek Ahmed Paşa ve Siyavuş Paşa böyle Tophane Abazası idi. Bunun gibi binlerce çocukları Tophane'den Abaza'ya gidip gelmededir. Âyan ve kibarları azdır.

Büyük şehir olduğuna nisbetle çeşmeleri de azdır. Fakat her evde birer su kuyuları vardır. Ve şehrine göre çarşı ve pazarları da azdır.

Çoğu evleri Cihangir, Ayaspaşa, Ağa Hamamı ve Çavuşbaşı mahallelerinin tamamı denize bakar. Kat kat biri biri üzere dar evlerdir. Onlardan başka haneleri bağlı ve bahçeli saraylardır.

Bütün sokakları İstanbul, Eyüp, Kasımpaşa ve Galata gibi baştan başa kaldırım döşelidir. Caddeleri geniştir.

Mescitleri birbirine yakındır, zira halkı gayet namazına düşkün, ümmetin salihlerinden kimselerdir.

Âyan ve eşrafı süslü elbise giyerler. Orta halli tüccar, meslek ehli olanları güçlerine kudretlerine göre kısa elbise giyerler. Kadınları çuka ferace, başlarına tülbent, yüzlerine kıl örtü ile selâmiye ipekli takke giyip gayet edeplice hareket ederler. Bu şehrin erkek ve kadın güzelleri vardır.

Bu şehrin arz-ı beledi ve uzun günü aynı İstanbul gibidir, zira bir mahallesidir.

Tophane şehrinde gömülü büyük velilerin, âlim, şeyh ve vezirlerin nur dolu mezarlarını bildirir

Önce **(---) ziyaret yeri:** İsa Çelebi fırını yakınında büyük bir kubbe içinde gömülüdür.

Mevlânâ Nakib Yahya Efendi: Arap Ahmed Efendi Türbesi'nde gömülüdür.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Kaptan Kılıç ve Uluç Ali Paşa ziyareti: Camiinin sol tarafında büyük bir kubbe içinde kılıç sahibi gibi Kılıç Ali kılıcını arşa asıp okunu atıp yayın yasıp (kırıp) yatar. Mimar Sinan yapısıdır.

Fındıklı'da cadde üzerinde **Kalenderî Mehmed Efendi'nin kabri:** Vefatına tarihtir:

Bir âfitâb kadr keremkânı Serverî

Saldı zemîne gûruna çarh-ı sitemgeri

Târîhini Halîlî dedi lütf-ı Hak ile

Câvîd-i cennet ola nasîbi Kalenderî.

Sene (---).

Kulekapısı Mevlevîhanesi'nin mezarlığı içinde Miskalî Solakzâde'nin **Nakkaş Behzad**'ının vefatına tarihtir:

Kalem-gîr-i ecel bozdu yazık bu nakş-ı Bihzâd'ı.

Sene (---).

Yine bu Kulekapısı Mevlevîhanesi'nde **Şeyh Âdem Efendi:** Hacca gidip Mısır'da öldü. Yerine **Arzî Mehmed Efendi** şeyhliğine getirildi, vefatına tarihtir:

Buyurdu ey Nisârî böyle tahrîr eyle târîhin

Değildir devr-i Âdem geçdi o devr-i Mehemmed'dir.

Sene (---).

Beşiktaş şehrinin imaretleri, hayır yapıları, haneleri, acayiplikleri ve ibret verici eserlerini bildirir

Eski zamanda bu şehir kefere elinde iken ismine *Kuno petro* derlerdi. Yani "Taş beşik" demektir. Sebebi odur ki bu şehir zemini ormanlık ve ağaçlık iken Yaşka adında bir rahip burada büyük bir kilise yapar. Adı geçen rahip, Kudüs-i Şerif'te Hz. İsa'nın doğduğu Beytüllahm adlı yerden Hz. İsa'nın bebekliğinde ilk defa yıkandığı taş tekneyi getirip bu Beşiktaş'taki kilisesine koyduğundan Rum dilinde Beşiktaş ismiyle meşhur ve mamur olmuştur. Bu rahip öldükten sonra anılan taş beşiği Hırkiloğlu İlya adlı kral Ayasofya Kilisesi'nin sağ tarafındaki kata koymuştur ki hâlâ ziyaret yeridir. Hâlâ onun için Müslümanların dilinde bu şehre Beşiktaş derler. Hâlen mamur olmadadır. Zira suyu ve havası gayet tatlıdır. Deniz kenarında, geniş sahalarda alçacık bayırlar üzere kat kat bağlı ve bahçeli, avluları geniş altı bin hanedanlar, yalılar ve diğer evlerdir.

Toplam (---) Müslüman mahallesi, Ermeni mahallesi, bir Rum mahallesi ve bir Yahudi mahallesi vardır. Mamur hanedan yalılarından Kaptan Cafer Paşa ve Kaptan Kasım Paşa yalıları, ikişer yüz odalı, üçer hamam, birer camili büyük saraylardır.

Baba Süleyman Ağa Yalısı, Minkârîzâde Yalısı, Ali Efendi Yalısı, Azmîzâde Yalısı, Defterdar Emin Paşa Yalısı, (---) Frenk Mustafa Efendi, Hafız Ahmed Paşa Yalısı, Kaya Sultan'ındır. Osman Usta Yalısı, Melikî Kadın, Çelebi Yalısı, Mütevelli Mustafa Efendi Yalısı. Nice yalılar daha vardır, ancak bu yalılarda padişahlar gelip yemek yemişlerdir.

Osmanoğulları bahçelerini bildirir

Önce **Dolmabahçe:** Önceden bir küçük servili bağ idi. (---) tarihinde Sultan Osman fermanıyla bütün Osmanlı donanması, bütün tüccar gemilerinin sandalları, filika ve firkateleri, İstanbul'un 20 bin pereme, kayık ve mavunaları, bütün gemilerini taşlar ile doldurup Dolmabahçe önündeki denize dökerek bir liman gibi bir boğaz iken tam 400 arşın denizi doldurdular ve ismine Dolmabahçe dediler. Büyük bir

meydan olup burada Osman Han cirit oynar idi. Sonra o sahayı bahçe ettiler. Yavuz Selim'in bir köşkü ve bir havuzu vardır. Başka yapı yoktur. Ancak bunda da Tanrı işi uzun boylu büyük serviler var ki anlatılmaz. Başka bahçe ustası, 200 nefer şehbâz bostancıları vardır.

Deniz kıyısı derin olup lodos rüzgârı dalgaları harap etmesin diye meşe ağaçlarını denize kakıp beşik beşik ederek ağzına kadar taş ile doldurarak sağlamlaştığından da Beşiktaş derler. Ancak bu yapılmadan bin yıl önce bu şehrin ismi Beşiktaş idi.

Beşiktaş Bahçesi: (---) tarihinde Bayezid Han zamanında (---) Paşa yalısı idi. Daha sonra padişahlara geçip cennet benzeri bir İrem bağı oldu. Deniz kıyısında kat kat sayısız bahçe ve balkonlarla bezenmiş bir saraydır, ancak o kadar geniş değildir. (---) Han burada doğduğu için daima burada gezinti yapardı. IV. Murad Han, Nef'î Efendi'nin hicivlerinden *Sihâm-ı Kazâ*'yı okurken Murad Han'a gök kazası yıldırım isabet edince elindeki *Sihâm*'ı denize atıp şaşakaldı. Gayrı bu bahçeye ayak basmadı. Daha sonra Bayram Paşa'ya Nef'î Efendi'yi boğdurdu.

Civankapıcıbaşı Bahçesi: Ağaçlık bir bağdır.

Kazancıoğlu Bahçesi: Bu yalı da padişahlara intikal etti. Murad Han Kaya Sultan'a bağışladı. Seyre değer bir yalıdır. Bunda iki katlı bir şadırvan var ki bütün dünyada öyle sanatlı fıskiye yoktur.

Bu yalılardan başka şehir içinde Kiremitçizâde hanesi, Küçük Çavuş hanesi.

..... (1 satırlık yer boş).....

Acayip hanedanlardır, sahipleri âyan ve kibardır.

Bu şehrin halkı gayet zevk ehlidir. Temiz kalpli, hâl ehli ve dindar kimseleri vardır. Çoğu *"Kazananı Allah sever"* deyip bağcılık ederler. Çeşit çeşit ehl-i sünnet elbiseleri giyerler. Halkının çoğunluğu Anadolu tarafındandır. Ancak nebtiz şehir oğlanları vardır.

Beşiktaş'ın erkek ve kadın güzelleri taş yüreklilerdir, kimseye merhamet yüzünden bakmayıp eğri bakarlar. Gariplere hoş davranmazlar. Halkının nimetleri birbirlerine boldur. Onunla meşhur bir kavimdir.

Bu kavmin hâkimleri, şeriat tarafından Galata mollasının naibi, muhtesib naibi, muhtesibi ve subaşısıdır. Deniz kıyısında bostancıbaşı ve Beşiktaş bahçesi ustası hükmeder, gayet mazbut şehirdir. Gerçi Galata gibi bu şehrin kalesi yoktur ancak gayet güvenli bir şehirdir.

Beşiktaş şehrinde olan camileri bildirir

Önce iskele başında yüz adım uzak, verimli otlak ve havadar geniş bir boşlukta **Koca Sinan Paşa Camii**: (---) Han vezirlerindendir. (---) adet yüksek kubbeli aydınlık bir camidir. İmaretinin duvarı kırmızı ve beyaz taş ile yapılmış bir Müslüman ibadet yeridir. Uzunluğu ve genişliği (---) ayaktır.

Kıble kapısı üzere tarihi, (---) (---) (---) üzere altı adet kubbeler ile süslüdür. (---) taşra yan sofalarında (---) yüksek direkler üzerinde altı adet kubbeler ile süslenmiştir. Sofa avlusunun etrafında demir pencereler vardır. Dış avlusu da yüksek çınarlarla süslüdür. Avlunun bir köşesinde şeriat mahkemesi vardır.

Önceden imareti işlermiş. Yine bazı mütevelli doğrulukla davransa nimeti bollaşır. Bir nazik minaresi var. Kıblesi önünde demir pencereler içinde şehir âyanından bazı kimseler gömülüdür. Minaresi gayet ölçülüdür.

Bu camiin mihrabı önü, ta iskeleye kadar geniş bir boşluktur. Deniz kıyısından bir buçuk mil karşı tarafı Üsküdar şehridir.

Dolmabahçe yakınında **Ahmed Dürrânî Camii:** (---) (---) yapısıdır.

Yeni yapı, **Dârüssaâde Ağası Abbas Ağa Camii:** Dört köşe havadar bir camidir. Kapısı üzere tarihi:

..... (1 satırlık yer boş).....

Camii. (---). Bu camilerden başka hepsi mescittir.

Hayreddin Paşa Medresesi ve 40 adet sıbyan mektebi ve bir dârülkurrâsı vardır, ancak dârülhadisi yoktur. İskelebaşı'nda gelen giden yolcuların konaklaması için bir kervansaray vardır. Zira Osmanlıların Anadolu tarafında bir seferi olsa bütün Rumeli askeri bu Beşiktaş'tan karşı tarafa nice bin gemilerle Üsküdar'a geçerler, işlek bir iskeledir.

Üç hamamı var. Dere Köprüsü başında (---) hamamı, Cami-i Kebîr yakınında (---) hamamı, Yahya Efendi yakınında (---) hamamı. Bu hamamlardan başka 190 saray hamamları vardır.

Toplam (---) sebilhaneleri ve (---) adet tatlı su çeşmeleri vardır. Yahya Efendi Çeşmesi'nin tarihi:

(---) târîhi bu inşâlar olsun

Kanup içenlere sıhhâlar olsun.

Sene 945 [1538].

70 kadar dükkânları vardır. Şehrine göre dükkânları ve çeşmeleri azdır. Ancak her evde ve bostanlarında binlerce tatlı sulu su kuyuları vardır. Hatta Temmuz ayında Galata şehrinin suyu az olduğundan nice bin kayıklar ile bu Beşiktaş kuyularından Galata'ya su taşıyıp Galata halkı susuzluklarını giderirler. Ta bu derece Beşiktaş'ın tatlı suları vardır.

Yiyecek ve içeceklerinin övülmesi: Bostanlarında olan sürahi dolma kabağı, lahanası, ekşi dutu ve yalılarında çeşit çeşit balıkları meşhurdur.

Beşiktaş mesire yerleri: Öncelikle bütün yalıları mesire yerleridir, ancak halka ve yüksek tabakaya mahsus olan (---) bostanları, öz cennet bahçesine benzer 160 adet bostanlar ile meşhur olmuş şehirdir ki her biri güllük, gülistan, sümbül ve reyhan ile dolu cennet bahçesi bağlardır.

Yahya Efendi Mesiresi: Geniş bir tepe ve yeşillik dere içinde asla güneş tesir etmez büyük çınarlar, salkımsöğütler, sakız ağaçları, servi ve Rum cevizi ağaçları ile süslenmiş bir vadidir. Hayır sahipleri, her akarsuyun dibinde birer yeşillik sofalar yapmışlardır. Sarıasma, karatavuk, ishakkuşu, ispinoz, filorina, baştankara, bülbül-i bednâm ve bülbül-i nîknâmın (güzel bülbülün) feryat ve inleyişleri gezintiye çıkanların canlarına can bağışlayıp dostlar taraf taraf sohbet ederler, eski bir dinlenme yeridir.

..... (1 satırlık yer boş).....

Beşiktaş'ın derviş tekkeleri: Önce **(—) Paşa Mevlevîhanesi:** Deniz kıyısında, semâhanesi denize bakan iki katlı mevlevîhanedir ki İstanbul'da ve başka diyarda benzeri yoktur.

Semâhanesi bir sanatlı tavan kırmızı renkli kubbedir ki şimdiki ustalar ona benzer bir kubbe yapamazlar. Gayet yüksek ve beğenilir bir kubbedir. Fukara odaları batı tarafında mamurdur. Semahane Meydanı baştan başa ceviz levhasıdır.

Bu meydanın üç tarafı billûr, necef ve moran camlardır. Şeyhi Mübarek Hasan Dede'dir. Zamanımızda 110 yaşında duası kabul olunur bir kimse idi. Mukabele günleri kürsüde *Mesnevî-i Şerif* okurken bazı zaman kendilerine bir vecd gelip,

"Bu gece dersimizi Hz. Mevlânâ'dan öylece okuyup hazır ihvana da öylece okuruz." diye ders verirdi. *Allah sırrını aziz eylesin*

Sonra damadı Neyzen Derviş Yusuf Celâlî şeyh olup *Mesnevî* okuturken birkaç kere mest olarak kendisini kürsüden aşağı dervişlerin üstüne atar, semâ edip döndükçe kaşı, gözleri yüzü bile görünmezdi. Öyle bir sema ederdi ki bütün dervişler hayrette kalırdı. Böyle bir İlahî aşkla kendinden geçmiş, ateş parçası gibi celâl sahibi kimse olduğundan Şeyh Yusuf Celâlî derlerdi. Bu kere cemâlî mahalli olduğunda başına toplanan bütün âşıklar Mevlânâ'nın neyini çalınca sema ederlerdi. Bazı yerde ceng çalınca bütün âşıklar mest olurdu. Riyazet ve mücahede sahibi bir padişah-meşrep idi. *Allah rahmet eylesin.*

Hz. Yahya Efendi Tekkesi:

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Beşiktaş'ta yatmakta olan büyük velilerin kabirlerini bildirir

Önce Dolmabahçe yakınında **Şeyh Hz. Ahmed Dürranî:** Halkın ve yüksek tabakanın ziyaret yeridir.

Yahya Efendi ziyaret yeri: Vefatına tarihtir:

Leyle-i ıyd-ı adhâ.

Sene 978 [1570-71].

Denize bakan yüksek bir tepenin üstünde yüksek bir kubbe içinde gömülüdür. Dört köşe duvarının dört tarafında yüz binlerce âşık hattatların çeşit çeşit beyitleri, şiirleri ve hatları yazılmış bir türbedir. Bizzat kendileri Trabzon'da doğmuş ve Süleyman Han ile süt kardeş olmuşlardır, zira Süleyman Han ve babası I. Selim Han Trabzon'da doğmuşlardır. Sonra Yahya Efendi, Süleyman Han zamanında zorla İstanbul'a gelip köşesine çekilerek yine gömülü oldukları tepe üzerinde her Cuma gecesi Hızır Peygamber ile buluşup ledün ilmi okuyarak dünyayı terk etmişti. Hâlâ herkesin ziyaret yeridir.

Çevresinde **Kaptan Halil Paşa:** Yüksek bir kubbe içinde gömülüdür. Hayır eserlerinden Sakız Kalesi'nde ve İstanbul Yeniköyü'nde, deniz kıyısında birer camii var. 50 bin kuruş harcayarak Kasımpaşa'da Kulaksız Mahallesi yakınında Emir Efendi Camii'ne su getirerek büyük hayır etmiştir. Tatar hanlarından (---) (---) Han, Kara Mustafa Paşa'nın sözü üzerine şehit etti.

..... (1 satırlık yer boş).....

Kaptan Gazi Hayreddin Paşa ziyareti: Beşiktaş Camii önünde deniz kıyısında nurlu bir kubbe içinde gömülüdür. Süleyman Han kaptanlarındandır ki Cezayir, Tunus ve Trablus fetihlerinde bulunmuştur. Akdeniz'de nice adaları fethetmiştir. Vefatına tarih:

Daldı rahmet denizine kapudan.

Sene 970 [Vefatı 953/1546].

Diğer tarih,

Mâte re'îsü'l-bahr.

Süleyman Han'ın Mimar Sinan'ı yapısıdır. Acayip sanatlı kubbe yapmıştır.

Yahya Efendi Türbesi: Merhum aziz Trabzonlu olup Süleyman Han ile bebekliklerinde emildeş yani süt kardeş olduğundan nur dolu türbesini Beşiktaş yakınında Mimar Sinan yapmıştır.

..... (2 satırlık yer boş).....

Ortaköy kasabası imaretlerini bildirir

Geçmiş yıllarda tamamen kafirler otururmuş. Sonra Kanuni Sultan Süleyman zamanında Defterdar (---) Paşa deniz kıyısında bir cami yapmış, diğer ileri gelenler de yalılar yapmaya başlayınca mamur olmuştur. Deniz kıyısında bir derenin iki yanında iki bin üç yüz adet kat kat yalılı, bağlı ve bahçeli saraylar ve evler vardır.

Deniz kıyısındaki yalılardan ilk başta Baltacı Mahmud Ağa Yalısı, Şekerci Yahudi Yalısı, İshak Yahudi Yalısı, (---) zâde Yalısı, Mimar Mustafası Yalısı, Safiye Sultan Yalısı, Ekmekçizâde Ahmed Paşa Yalısı, Cıgalazâde Mahmud Bey Yalısı, Kara Hasanoğlu Yalısı, Çelebi Kethüda Yalısı ve Nakkaş Paşa Yalısı sayılabilir. Bu yalıların dışında şehir içi tamamen kefere ve Yahudiler ile doludur.

200 kadar dükkânları var. Bunların çoğu meyhanelerdir. Han, imaret, medrese ve bedesteni yoktur, ancak bağ ve bostanları çoktur.

Hâkimi Galata mollası naibidir, subaşısı ve yeniçeri yasakçısı vardır. Bostancıbaşı da hükmeder, cezalandırması serbesttir. Ancak Defterdar Paşa Camii ve Baltacı Mahmud Ağa Mescidi var, başka yoktur.

Bir hamamı var, Hüsrev Kethüda'nındır ve Mimar Sinan yapısıdır. Havası gayet tatlıdır, tellâkları güzeldir.

Sebilhaneleri yoktur, ancak deniz kıyısında Tekeli Mustafa Paşa'nın bir hayat pınarı çeşmesi vardır, tarihi budur:

Can-fezâ çeşme-i sevâb oldu.

Sene(---).

Bu kasabada ziyaret yeri ve başka imaret yoktur.

Kuruçeşme kasabası imaretlerini bildirir

Deniz kıyısı âyan ve eşraf yalılarıdır. Buradan içeride geniş bir dere içinde bir Müslüman mahallesi, bir cami ve bir hamam var. Bunlardan başka 11 cemaat Yahudi evleri ve üç mahalle Rum keferesi evleri vardır. Yahudilerin üç sinagogu ve Rumların iki kilisesi vardır.

Tamamı 200 dükkândır. Bedesteni, hanı, imareti ve başka eserleri yoktur. Ancak bağ ve bahçesi çoktur. Burada da Galata naipliği, yeniçeri yasakçısı ve subaşısı vardır.

Bu kasabanın doğusu, denizin karşı tarafında Kuzguncuk kasabası vardır. Burada da ziyaret yeri ve dinlenme yerleri yoktur.

Arnavutköy kasabası imaretlerini bildirir

Deniz kıyısında bin kadar bakımlı bağ ve bahçeli mamur evler vardır ki oturanların tamamı Rum ve Yahudilerdir. Cami, mescit, medrese, mektep ve imaret yoktur. Ancak bir küçük hamamı vardır. Tamamı (---) adet dükkânlardır. Dar yere kurulduğundan bağ ve bahçesi azdır. Rum güzelleri seçkindir.

Ekmeği ve peksimeti beyazdır. Yahudileri ehl-i zevk ve ehl-i sazdır. Özellikle Benli Yahudi saz ve tambur çalmada herkesten ustadır.

Rum kafirlerinin çoğu Laz kavmidir, Müslüman cemaati gayet azdır.

Akıntıburnu'ndan içeri bir körfez limanlı yer olduğundan kış mevsiminde yüzlerce gemi kışlağa yatarlar. Bunların da hâkimi Galata naibi, subaşı, yasakçı ve bostancıbaşıdır.

Bu kasabayı geçince Akıntıburnu adında bir kayalı yer vardır, nice gemiler o mahalde helâk olur, büyük bir girdaptır. Bütün gemiciler o tehlikeli yerden gemilerini ve kayıklarını keten ipleri ile çekerek güçlükle geçerler, bir yok olma yeridir. Bu yeri Murad Han'ın ruznâmecisi İbrahim Efendi tamir edip çeşme akıttı.

Bu yeri geçince Hasan Halife Bağı vardır, hâlâ padişah bahçesidir. IV. Murad zamanında kul ayaklanıp Yeniçeri Ağası Hasan Halife'yi parçaladılar. Bahçesi de devlet malına katıldı.

Bunu geçince Bebek Bahçesi var, padişahlarındır. Yavuz Sultan Selim Han'ın ancak bir köşkü var, bağ o kadar mamur değildir. Ancak büyük serviler vardır.

Bunu geçince Deli Hüseyin Paşa Bağı vardır, padişahındır. Safi sanavber ağacıyla (fıstık çamıyla) süslüdür.

Sonra Kayalar adlı yerde kırk elli hane ve iki katlı Sıdkı Efendi Camii vardır. Altında, kayadan tatlı bir pınar kaynar. Buradan sonra Akıntı kenarıyla Rumeli Hisarı'dır, *vesselâm*.

Büyük şehir ve eski kale Rumeli Hisarı'nın şeklini, imaretlerini ve hayır yapılarını bildirir

Eskiden kâfirler zamanında bir tepe üzerinde eski bir kilise var idi. İçinde bir rahip bulunmaktaydı. Ancak gizliden İslâm dini ulularından idi. 300 kadar inancını gizleyen yüreği yanık dervişe malik idi. Fatih Sultan Mehmed'in Edirne şehrinde tekrar tahta çıktığını duyunca acele bir mektupla Sultan Mehmed'e

"İstanbul'u fethedecek sensin" diye müjde verir. "Burada bir kale ve Akdeniz Boğazı'nda iki kale yaparsan Kostantiniyye'ye iki taraftan da zahire gibi şeyler gelemeyeceğinden kıtlık olması kesindir, cenabınız da azametle Edirne'den derya gibi askerle bu bizim tarafa teşrif buyurasız" diye yazar. Rumeli Hisarı yerinde oturan rahip şekilli gizli Müslümanın mektubu Fatih'e varınca Mehmed Han'ın içi rahatlayıp derunî sevince gark olur. Derhâl iki yerden gayret kuşağını kuşanıp Kostantin'in izniyle ava çıkarak Karadeniz sahilinde Terkos Kalesi'ne gelir. Körfezinde ve ormanlarında avlanıp Terkos Kalesi kaptanından hediyeler alıp kaptana hediyeler verir. Mehmed Han asla barışa aykırı bir iş etmeyip Kostantin'e nice armağanlar göndererek dost gibi görünüp bu hisar yerinde bir av köşkü ve saray çiftliği yapmak için izin ister. Sonra hisar yerindeki rahip şeklindeki Müslümanla buluşup, görüşüp, öpüşüp nice güzel görüşmeler yaparlar. Kötü işli kraldan elçiler gelip,

"Bir sığır derisi kadar çiftlik ederse makbulümdür, ricalarını kabul ederim, yoksa bu sığır derisi büyüklüğünden fazlasına iznim yoktur, barışa aykırı iş olur" diye bir haber ile elçi gelince Mehmed Han elçinin önünde öküz postu büyüklüğünde bir kule temeline başlar. Elçi, krala bu durumu bildirir.

Derhâl Mehmed Han, Edirne'den binlerce amele, yapı ustası ve dağ delen ustalar getirir ve Edirne'nin Karadeniz kıyısında Burgaz İskelesi'nden bir gecede kırk elli pare topu, gizli rahibin tavsiyesiyle gizlice getirip deniz kıyısında yerli yerine koyup çer çöple örterler.

Sonra derya gibi asker ile bugünkü kale yerinde inşaata başlarlar ve yaptıklarını çalılar ile gizlerler. Daha sonra Sultan Mehmed Aristo akıllı gizli Müslüman rahibin görüşüyle Kostantin'in elçi ile gönderdiği sığır postunu gergiye gerip ince bıçağıyla fırdolayı dilim dilim edip o büyüklükte yalçın kayalar üzere hisarı inşa ederler. Yine gizli rahib,

"Padişahım mübarek isminiz Mehemmed'dir. Kitabımızda Hz. Muhammed'in Muhammed'i kadı sarıklı ola, sekiz yüz (---) tarihinde Kostantin devleti onun eline gire. İmdi bu kalenin resmi senin Mehemmed isminle yapılmak gerek. Biz bu işe 41 yıldır memuruz. Mimarî ilminde kâmil ustayım, ama bir kişiye bile sırrımı söylememişim" deyüp gizli ruhban etek toplayıp bütün yapı ustalarını başına toplayarak bu Rumeli Hisarı'nı kufî hat üzere Mehemmed ismi resminde yapmıştır. Anadolu Hisarı bağları dağından görülür kûfî hattı üzere Mehemmed ismidir.

Tam dağın tepesinde olan yedi tabaka büyük kule mîm [M] makamındadır. Dizdarkapısı, küçük hisar [H] yerindedir. Aşağı deniz kenarında yine büyük şeşhane kule yine mim [M] olsa gerektir. Durmuş Dede Tekkesi tarafındaki dört köşe küçük hisar dal [D] harfi yerine kâimdir. Bu minvâl üzere Rumeli Hisarı Mehemmed isminin resmindedir.

Ebced hesabı üzere Mehemmed ismi 92'dir. O hesap üzere fırdolayı 92 dirsek ve burç vardır. Han lafzı 651'dir, o hesap üzere fırdolayı 651 beden dişidir.

Bu sanat ile bu kale altı ayda tamam olunca bütün çer çöpü ateşe verip yeni kale beyaz inci gibi belli oldu. Bütün asker kalenin içine girip top, tüfek, cephanesi ve diğer araç gereçleri yerli yerinde hazır ettiler. Adı geçen gizli Müslüman olan rahip elbiselerini değiştirerek Hz. Peygamber'in sünnetine uygun mümin ve muvahhid oldu. Rumeli Hisarı dizdarlığını istedi ve kendisine verildi.

Bu durumu kral duyunca "Sulha aykırı bir kale yaptılar" diye bir elçi gönderdi.

Sultan Mehmed Han da dilim dilim olmuş sığır derisini tekfur krala gönderip,

"İşte izniniz ile yine bu sığır derisi büyüklüğünde yaptık. Eğer daha fazla yaptıksa izninize muhalefet etmiş oluruz. Fazlasını yıkalım" diye yumuşakça ve akıllıca cevaplar verdi. Küffar neylesin, bir iş oldu. Barışı yenilemek istediler, ancak Mehmed Han razı olmadı. Akdeniz Boğazı'nda (bugünkü Çanakkale Boğazı) iki tarafa da büyük kaleler inşa edince Kostantin'in iki boğazını da kesti. Boğazlarından yiyecek geçmez olup kıtlık olunca İstanbul'u bu şekilde fethetmişlerdir.

İşte Rumeli Hisarı bu biçimde bir sağlam bir kale, dayanıklı bir set, yalçın kayalar üzere batı tarafı göklere ulaşmış kayalardır. Çevresinde asla hendeği yoktur, zira bütün yalçın mavi kayalar

üzeredir. Etrafı 6 bin adımdır. Duvarının boyu 40 arşındır. Üç kulesi 80 arşındır. Her biri kehkeşan [samanyolu] gibi göklere baş çekmiştir. En tepelerinde, alemi yerinde türlü türlü bekçi kuleleri vardır. Her biri onar kat odalardır. Padişah tarafından bir adam gazaba uğrasa burada Mim kulesine hapsederler ki kat kat tezhipli ve hoş odalar vardır.

Hisarın üç kapısı var, biri Dağ Kapısı kuzeye bakmaktadır. Biri aşağı şehre bakar, biri Küçük Hisar Kapısı'dır. Biri de demir pencereli Sel Kapısı'dır, daima kapalıdır.

Toplam yüz beş pare topları var, ama deniz kıyısında Boğaz'a nazır içine adam girer şayka ve balyemez topları var. Bu mahalde gece gündüz kale dizdarı ve 300 neferatı hazır dururlar. Ve kale içinde 180 hane vardır ki tamamı kırlangıç yuvası gibi kayalara bitişik bahçesiz neferat haneleridir. Ve bir minareli Fatih Sultan Mehmed Camii ve iki mescit ve iki buğday ambarı var, bunlardan başka çarşı pazar gibi bir imaret yoktur.

Dış varoş şehri deniz kıyısında bir dar yerdedir, daracık bağsız ve bahçesiz, kayalar üzerinde kat kat 1.060 adet haneleri ve yalıları vardır. Camii, 11 mescidi, 7 sıbyan mektebi, bir hamamı, 200 dükkânı ve bir tekkesi var.

Burada 7 hane muaf Rum keferesinden başka haneler yoktur. Ve Yahudi asla yoktur. Meyhane ve bozahane de asla yoktur, zira halkı gayet dindar Müslümanlardır. Ayanı eşrafı yalı sahipleridir, onlar da kış mevsiminde İstanbul'da otururlar. Halkı balıkçı, kale neferleri, kayıkçı ve diğer meslek sahipleridir. Dağlarında benzersiz kiraz bağları vardır. Hisar kirazı Rum, Arap ve Acem'de meşhurdur ki, Acem ülkesinde Rum gülnarı derler, iki sulu kirazı bir dökme riyal kuruş ağırlığındadır. Sulu hora üzümü olur.

Bu şehrin önünden akan denize Şeytan Akıntısı derler, gayet şiddetli akar. Göz açıp kapayıncaya kadar bir gemiyi Kandilli Bahçe Burnu'na sürükler. Bu akındı kenarında olan yalılar da Dizdar Yalısı, Hacı İsa Yalısı, Kara Hasan Yalısı, Narkçı Hasan Efendi Yalısı, Koska Fırınlı Mehmed Ağa Yalısı, (---) Efendi Yalısı ve Topkapılı Mahmud Ağa Yalısı,

.....(1 satırlık yer boş).....

Ve Hezarpare Ahmed Paşa Yalısı'nda yalılar tamam oldu.

Rumeli Hisarı ziyaret yerleri: Şeyh İsmail Çelebi, Atmeydanı'nda Çukur Çeşme başında (---) tarihinde on müridiyle katledildiler. Bu zat doğduğunda babası Kurban İsmail adını koymuştur. 70 seneden sonra gerçekten Atmeydanı'nda kurban olmuşlardır. Kanının düştüğü yere dostları bir tekke yaptı. Hâlâ Dikilitaş dibinde Parmaklı Mescit nazargâhtır. Bu Şeyh İsmail'i sevmeyenler (---) demişler, *Allah hepsine lanet etsin*

Şeyh İsmail'in kerameti: Bu zatın cesedini müritleriyle Ahırkapı'dan denize bıraktıklarında meğer padişah Hisar'da Kandilli Bahçe'de imiş. Görseler ki bu zat denizde on müridiyle Kandilli Bahçe önünde, Hünkâr huzurunda, başları ellerinde sema ederken deniz coşar.

Hikmet bu ki, bir adamın cesedi denizde üç gün durduktan sonra ortaya çıkar. Bunlar suya batmadan İstanbul'dan o şiddetli akıntıyı kesip Kandilli Bahçesi'ne varalar, acayip hikmettir. (---) Han ve diğer insanlar bu hâli görünce feryat ederek,

"Padişahım, bunları haksız yere katlettiğinizden şikayete geldiler" deyince Hünkâr ağlar. Tam bir saat sema ettikten sonra yine akıntıya karşı sema ederek Kayalar dibinde Durmuş Dede Tekkesi önüne varırlar. Orada defnederler. Tam on gece üzerlerine nur yağdığını görmüş canlar ile görüştüm. *Allah rahmet eylesin.*

Rumeli Hisarı'nda **Durmuş Dede ziyaret yeri:** Rumeli Hisarı'nın Kıble tarafı duvarı dibinde bir ulu türbede gömülüdür. Bektaşî dervişlerinden türbedarları, çerâğ, davul ve kudümleri ile süslü bir nazargâhtır.

Azizin doğum yeri, Turla Nehri'nin Karadeniz'e karıştığı yerde bulunan Akkirman Kalesi'dir. Ergenliğe eriştiğinde gemiciler bu Dede'yi İstanbul'a getirerek bu hisarda bırakırlar. Dede burada büyümüş ve yetişmiştir. Giderek keramet sahibi olmuş, bazı gemiye binenlere,

"Bu sefer zarar çekersin, bu sefer assı edip doyum gelirsin" diye çeşitli kerametler göstermiştir.

Yirmi sene herkesin inandığı kişi olup Ahmed Han zamanında ahirete göçüp bu Hisar Tekkesi'nde gömülmüştür. Hâlâ halkın ziyaret yeridir. *Allah rahmet eylesin.*

İstinye kasabası imaretlerini bildirir

Eskiden kafirler zamanında tamamen kiliseyle dolu imiş. Hâlâ Servi Burnu'nda kiliselerin kalıntıları açıkta bellidir. Bunlardan İstinye adlı bir rahibin kilisesi ziyaretgâhları idi. Ceneviz keferesi Galata'yı işgal ettiklerinde İstine adlı rahip kilisesini bırakarak Girit'e gidip orada bir kilise yaparak yerleşti. Hâlâ ona da İstiye Kalesi derler. Onun için bu İstinye'ye Rum dilince "İstiniye" derler. Bin pare gemi alır büyük bir limanın batı tarafında bin haneli yerdir. Rum keferesiyle Müslüman haneleri karışık kasabadır. Üç camii,

.....(1 satırlık yer boş).....

ve yedi mescidi, bir hamamı ve yirmi adet dükkânları vardır. Ancak han, medrese ve imaret yoktur. Lakin bağı ve bahçesi çoktur. Genellikle fakirleri bağcılardır ve limanında balık avlanır geçimlerini sağlarlar. Körfez içinde olduğundan havası o kadar iyi değildir.

Ayandan Müftü Yahya Efendi Yalısı, Yeniçeri efendisi Koyunzâde Yalısı, Hadım Ali Ağa Yalısı ve Beğ Yalısı, bunlar meşhur yalılardır. Yeni yapı Kelemser Boşnak İsmail Efendi Yalısı hepsinden donanımlı büyük saray olmaktadır. Ziyaret yerlerini bilmiyorum. İstinye Limanı Burnu'nda ziyaret yeri olan güzel bir köşk var, gelen-gidene misafirhanedir.

Bu limanda her kış 200-300 parça gemi kışlaya bağlanır, sekiz rüzgârdan emin bir limandır.

Yeniköy adlı kasabanın hayır eserleri ve imaretlerini bildirir

Kanuni Sultan Süleyman fermanıyla mamur olduğundan Yeniköy derler. Deniz kıyısında 3 bin mamur haneli, bağ ve bahçeli süslü yeni şehirdir. Galata naibi hükmünde subaşısı, yeniçeri serdarı, çavuşu ve yasakçıları vardır. Zira halkı tamamen inatçı Trabzonlu kavmidir. Halkı gayet zengin tüccarlardır. Birer Mısır hazinesine sahip kalyon, şayka ve karamürsel sahibi kefere reisleri var. Bundan dolayı kale gibi mamur saraylardır.

Burada 3 Müslüman mahallesi ve 7 kefere mahallesi vardır. Yahudi'den asla belirti yoktur, burada otursa öldürürler, çünkü Laz halkı ile Rum keferesi Yahudi'yi asla sevmezler.

Bu şehir içinde üç cami var. Deniz kıyısında Kaptan Halil Paşa Camii**,** gayet şirindir, (---) camii. Bunlardan başka mescitlerdir.

Yeniçeri Ocağı avcıları Istıranca dağlarında avladıkları sığınların, karacaların ve tablalıların etini bu Yeniköy'e getirip padişah için pastırma yapıp Hacı Ömer hanesi önündeki yeşillik alanda terbiye ederler. Zira bu kasabanın suyu ve havası tatlıdır.

Burada bir hamam, bir han, bekâr odaları, 200 dükkân vardır. Hemen deniz kıyısında peksimetçi 100 kadar işlikleri vardır. Zira Karadeniz'e ve Akdeniz'e giden bütün gemilerin kaptanları peksimeti Galata'dan ve bu Yeniköy'den alırlar. Bundan dolayı peksimetçi işlikleri çoktur.

Dağları ve bayırlarında 9 bin bağları vardır. Bâde-i nâbı (saf içkisi) harabâtîler arasında övülür, ancak Allah katında yerilmiştir.

Burada medrese, bedesten ve kale yoktur, ancak tüfek atar askerîsi çoktur. Zira bir kere (---) tarihinde, Kurban bayramında Kazak, Karadeniz Boğazı'ndan 300 parça şayka ile gelip bu kasabadan bin adam esir, beş Mısır hazinesi mal ve bu kadar değerli eşya alarak korkusuz ve çekinmeden rahatlıkla cehennem yurtlarına gittiler. O zamandan beri bu şehirde Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda kolluk eder. Her gece bostancıbaşı kayığıyla gelip kollayıp gözetir. O zamandan beri IV. Murad Han kanunudur. Karadeniz Boğazı dışında Terkos Kalesi'nde ve Uskumru Çayırı'nda bütün yeniçeri otorakları ve korucuları çadırlarını kurup altı ay muhafaza beklerler.

Tarabya kasabasının imaretlerini bildirir

Eskiden deniz kıyısında bir balık dalyanı varmış. Bundan başka hiç yapı yokmuş. Sultan II. Selim deniz kıyısında gezinirken bu balık avlanan yere uğrar, çeşit çeşit balıklar avlatır. O yerde nice servi ağaçları vardır, o servilerin gölgesinde taze avlanmış balıkları pişirterek içer ve eğlenir. Sonra Veziriazam Sokullu Mehmed Paşa'ya ferman edip,

"Bu mahalde bana bir çemenzar soffa ve bir kasaba yapın, ismi de Tarabya olsun" buyururlar.

Bu kasaba o zamanda yapılıp mamur olmuştur. Daha sonra Sultan IV. Murad Han zamanında Yeniköy'ü Rus keferesi basmıştı. Bu Tarabya kavmi yiğit olduklarından Kazaklarla cenk edip kafire bir hardal tanesi bile vermediler. Cehennemlik kâfirler de bu şehri ateşe verip berbat ederler. Hâlen imar olmaktadır.

Toplam 800 kadar haneleri vardır. Bir Müslüman mahallesi olup bir cami var, yedi mahalle tamamen kefere evleridir. Ancak anılan balık dalyanı yeri, o servi yeşilliği yeri hâlâ Gümrük Emini Ali Ağa'nın yalısıdır. Bundan büyük saray yoktur.

Hamamı ve başka yapıları yoktur. 40-50 adet dükkânı vardır. Fakat bağ ve bahçesi çoktur.

Yine bunun kuzeyinde,

Büyükdere kasabasının imaretini bildirir

Bu da I. Selim ve II. Selim'in mesire, eğlence ve av yeridir. Bir kayalık dere içinde bol ağaçlı sık ormandır ki orada bir harman büyüklüğünde yere güneş tesir etmez bir cilvegâhtır.

Bu derede olan Tanrı yapısı çınar, kavak, servi, salkımsöğüt ve diğer büyük ağaçların her biri göklere ulaşmış uzun ağaçlardır. Çeşit çeşit yeşillikler, çayırlıklar ve akarsular ile yaratılmış Selim Han dinlenme yeridir. Bu mesire yerinin yüzünden yeniden Büyükdere kasabası imar olmuştur.

Toplam bin kadar derli toplu evleri var. Bir Müslüman mahallesi ile yedi mahalle balıkçı, gemici ve bağcı kefere evleri vardır. İskele başında Koca Defterdar Mehmed Paşa Camii var. Bir hamamı ve birkaç küçük dükkânı vardır. Fakat bağı ve bahçesi çok fazladır.

Buna yakın,

Sarıyer kasabasının imaretlerini bildirir

İskender-i Zülkarneyn zamanında mamur büyük bir şehir idi, zira İskender burada Karadeniz'i kesip Akdeniz'e karıştırırken bu yerde altın madeni bulup denizi başka yerden kesmiş ve bu maden yerinde bir şehir yaparak şehrin ismini Fondura koymuştu. Gayet mamur şehir idi.

Sonra Ceneviz kralı harap etmiş, daha sonra bu hâl üzere imar olmuştur. Deniz kıyısında bağ ve bahçeli bin kadar mamur haneler vardır. İki Müslüman mahallesi ve yedi kefere mahallesi var, ancak Yahudi burada da yoktur.

Bir camii var, (---) yapısıdır. Mescidi, bir hamamı ve dükkânları vardır. Halkının çoğu Anadolu halkı olduğundan hepsi bağcıdır. Rum keferelerinin tamamı balıkçı, meyhaneci ve gemicidir.

Geniş bir dere içinde Çelebi Solak adlı bir zevk sahibinin bir gülistan gül bağı var ki Sultan IV. Murad gördüğünde,

"Ben Hâdimü'l-Haremeyn olsam gerek, böyle bir cennet bahçesine malik değilim" deyince bahçe sahibi,

"Padişahıma hibe olsun" demişler. Padişah kabul etmemiş ve Solağa bol hediyeler verip "Bağın imar olsun" buyurmuşlardır. Bu derece güzel bir İrem bağıdır.

Bundan başka 7 bin bağ vardır. Bütün dağlarını bağlar süslemiş olup kırmızı renkli sulu kirazı meşhurdur. Hisar kirazı adıyla meşhur olan gülnar bu Sarıyer'indir ki her birinden yüzer damla su çıkar, övülmesinde dil yetersiz kalır. Her sene İstanbul halkı bu şehirde üç ay sohbet ederler.

Altın madeninin özellikleri: Osmanoğulları devletinde ta Sultan (---) zamanına dek bu maden işlemiş olup saf altın elde edilirdi. Sonra Defterdar (---) Paşa ayar tutup geliri masrafını karşılamayınca kapattılar.

Top kalıbı çamuru madeninin özellikleri: Bu topraktan başka top kalıbına çamur olması ihtimali yoktur. Sarı renkli sakız gibi saf topraktır. Yerin altından çıkararak tophaneye getirip mayalandırırlar.

Boğazhisarı Kalesi'nin yapısını bildirir

Yanko ibn Madyan zamanında bu boğazın ağzında iki taraftaki yüksek dağlar üzerinde birer Kahkaha seddi gibi kaleler var imiş. Günlerin geçmesiyle bu Rumeli [Anadolu] tarafındaki dağ üzerinde olan Yoroz Kalesi harap olup kaldığından Murad Han döneminde bu boğazdan içeri Kazak kâfirleri girip Yeniköy, Tarabya, Büyükdere ve Sarıyer kasabalarını yağmaladılar. Bu haberi IV. Murad Han duyunca bütün Divan erbabıyla danışıp görüştü. Veziri Kaptan Recep Paşa'nın ve Kuzu Ali Ağa'nın görüşleri ile bu boğazın ağzında iki tarafa birer Karadeniz kilidi kalesi inşa olunması ferman olundu. (---) yılının ayında başlanıp bir senede iki sağlam kule ve dayanıklı sur olan iki kale yapıldı.

Daha sonra Kazak buradan içeri giremedikleri için bu kasabaların halkının güvenliği sağlanmış oldu. Bu kaleler Karadeniz'in dar boğazı ağzında yapılmıştır. Araları yarım mildir. İki sahilin halkı birbirleriyle Davudî ses ile konuşup anlaşırlar. Ancak bu boğazdan Karadeniz aşağı doğru Akdeniz'e öyle akar ki geçen gemilere ok erişmez, şimşek gibi geçerler.

Rumeli tarafındaki Karadeniz Kilidülbahr Kalesi'nin şekilleri: Deniz kenarında dört köşe bir sağlam yapıdır. Kıbleye bakan bir demir kapısı var. Fırdolayı büyüklüğü bin adımdır. İçinde 60 adet nefer evleri, Sultan Murad Han'ın bir camii, iki buğday ambarı, cephanesi, 100 adet küçük ve büyük topları, dizdarı ve 300 askeri vardır.

Bunun da hâkimi Galata naibi ve dizdardır. Bostancıbaşı da hükumet eder.

Kalenin dışında nefer haneleri vardır. Ancak han, hamam, çarşı-pazar ve başka yapı yoktur. Fakat dağlarında bağları çoktur.

Bu boğaz ağzından itibaren Karadeniz geniştir ki yukarıda ayrıntılarıyla yazılmıştır.

Fanus'un (Fener) anlatılması: Kaleden dışarıda yüksek bir kule üzerinde büyük bir fenerdir. Her gece yakılır. Karadeniz'deki gemiler ona bakarak boğazdan içeri girip sadaka verirler.

Bu boğaz ağzından Karadeniz'in uzunluğu, kuzey tarafında ta Azak Kalesi'ne kadar 1.700 mildir. İskender'in Karadeniz'i Akdeniz'e akıtmak için kestiği boğaz budur ki hâlâ kayalarda yerleri açık seçik bellidir.

Allah'a hamdolsun bu hakir Karadeniz'in iki tarafında olan köyleri ve büyük şehirleri yazmaya gücümüz var ki üç kere Karadeniz'in dört tarafını ta Abaza vilâyetlerine kadar gezmişizdir. *Elhamdülillah.*

Beri taraftan, Eyüp, Sütlüce, Hasköy, Kasımpaşa, Tophane ve Beşiktaş'tan bu yere gelinceye kadar Rumeli tarafıdır ki İstanbul tarafıdır. Bu 22 parça şehir ve kasabalar yazıldı. Hepsi İstanbul'un birer mahallesidir. Ancak Yedikule'den ta bu Karadeniz Boğazı'na kadar tam iki konak yerdir. Fakat hiçbir kasabanın arasında boş arazi yoktur. Baştan ayağa birbirlerine bitişik bağ ve bahçeleri vardır. Bu arada Rumeli kasabaları tamam oldu.

Buradan kayığa binip bu Boğazhisarı'ndan karşı Anadolu pâk toprağı olan Arz-ı Mukaddes (kutsal toprak) zeminine ayak basıp yazmaya cüret ettik.

Anadolu Kilidülbahr Kalesi'ni bildirir

Bunu da (---) tarihinde IV. Murad Han yapmıştır. Deniz kıyısında düz ve geniş bir zemin üzerinde dörtgen, sağlam yapı ve güvenli bir kaledir. Duvarının boyu 20 arşındır.

Kıbleye bakan bir demir kapısı vardır. Çepçevre büyüklüğü 800 adımdır. İçinde 80 kadar asker odaları vardır, dizdarı ve 300 askeri vardır. Bir de Sultan Murad Han'ın bir camii, iki buğday ambarı ve 100 adet topları vardır. Hepsi karşı Rumeli Kalesi'ne ve Karadeniz Boğazı'na yönelik toplardır. Her biri onar mil alır balyemez topları kirpi gibi süslenmiştir. Bu kalenin güney tarafında (---) adım uzakta,

Kavak kasabası: Deniz kıyısında büyük bir limanın kıyısında 800 haneli ve İrem bağlı tamamen Müslüman evleridir. Camii, 7 mescidi, hamamı, 200 kadar dükkânı, bekâr evleri, sıbyan mektebi, bir çeşmesi ve âb-ı hayat suları var bir kasabacıktır. Halkı tamamen gemici, bağcı ve marangozdur. Hepsi Anadoluludur. Hakimleri Üsküdar mollasının naibi ve kale dizdarıdır, onlar idare eder. Gece gündüz bostancıbaşı kayıkları ile gezer, hükumeti serbesttir.

Limanında kış yaz 200-300 parça gemi eksik değildir. Zira uygun hava olmasını gözetip hava uygun olunca her bir gemi bir tarafa gider. Dağlarının kestanesi ve ahlat armudu meşhurdur. Bu şehrin kuzeyi tarafındaki Yoroz Dağı'nda,

Yoroz Kalesi'nin özellikleri: Alina Kral yapısıdır. Yoroz adlı bir rahibin manastırı vardı, bundan dolayı Yoroz Kalesi derler. Şeddadî, eski ve siyah renkli tarihî bir kaledir. Ancak içinde hâlâ 200 kadar Müslüman evleri ve küçük bir Yıldırım Han Camii vardır. Zira Yıldırım Han bir kere Boğdan ve Eflâk isyan ettiğinde buradan karşıya geçmiş ve İslâm geçiş yeri olsun diye bu sağlam kaleyi fethetmişti.

Sonra Fatih tamir edip içine asker koydu. Gerçi hâlâ dizdarı ve askerleri yoktur, ancak gökyüzüne baş kaldırmış yüksek bir dağın üzerinde dörtgen şekilli bir kaledir. Fırdolayı 2 bin adımdır. Dört tarafı kestane ormanıdır. Halkı tamamen oduncudurlar. İri sığırları, lezzetli halis saf sütleri ve yoğurtları olur.

Kalenin doğu tarafında bir koruluk orman içinde **Şehitler ve Kırklar Ziyaret yeri** vardır.

Bu kale halkı Karadeniz'de Kazak şaykaları belirse ateş yakıp çevre köylere haber ederler, o işle görevlidirler. Ancak geceleyin asla ateş yakmazlar. Zira Karadeniz'de yüzen gemiler karanlık gecede boğaz ağzı sanıp karaya düşerler. Bundan dolayı geceleyin ateş yakmazlar.

Fener'in anlatılması: Ancak her gece ateşi karşı Rumeli Boğazı tarafında göklere doğru uzanmış yüksek bir kulenin tepesinde büyük bir fener içinde yunus balığı yağı yakarlar. Bütün Karadeniz gemileri ona bakarak karanlık gecede boğazdan içeri esenlikle girip kurban keserler.

Bu Yoroz Kalesi'nden aşağı Kavak kasabası 5 bin adımdır.

Buradan güney tarafına deniz kıyısı ile Servi Burnu'na kadar 8 bin adımdır. Bu burunda Süleyman Han'ın bir seddi vardır, serviler ile süslenmiş, her tarafı gören (cihannüma) bir yeşillik alandır. Buradan bütün gezintiye çıkanlar Yûşa Dağı'nda **Hz. Yûşa Peygamber**'i ziyarete çıkarlar. İki saatte ancak çıkılır yüksek bir dağın tepesinde Yûşa Peygamber kabri, tekke ve dervişleri vardır. O yüksek dağın en tepesinde bir su kuyusu var, üç kulaç derinlikten tatlı bir su çıkar.

Sonra anılan Servi Burnu'nda 3 bin adım güneye, deniz kıyısı ile bağlar kenarından gidip,

İrem kasabası Beykoz'un imaretlerini bildirir

Büyük bir limanın kıyısında 800 haneli, bağ ve bahçeli, mamur ve süslü kasabadır. (---) camii (---) yapısıdır. (---) mescidi, hamamı, sıbyan mektebi ve çarşısı vardır. Çarşı pazarı yüksek ağaçlarla süslenmiştir.

Bütün halkı bağcı, oduncu ve balık avcılarıdır. Gerçi Üsküdar mollalığı (kadılığı) hükmündedir, ancak Osmanlı padişahlarının müneccimbaşılarına meşruta 150 akçe pâyesiyle kazadır. Sultaniye Bahçesi ustası bostancıbaşı hâkimdir. Suyu ve havası tatlı şirin bir şehirdir. İskelesi önünde deniz içinde,

Kılıç balığı dalyanının özelliği: Denizde beş altı gemi direklerini birbirlerine bağlayıp denize dikmişler. Ta en tepesinde bir adam gözcülük edip direğin tepesindeki kadehinde durur. Karadeniz dalgalarından kurtulan kılıç balığı bu limana girip yüzerken gemi direğinin tepesindeki adam elindeki taşı, denize kılıç balıklarının arkasına atar. Taş denize "tum" diye düşünce zavallı balıklar limana doğru selâmettir diye kaçarken denizi çevirmiş ağların ağzından içeri girerler. Gözcü herif de direk başından "Ala" diye bağırınca bütün avcılar balık ağının ağzını kapatır. Sonra içeride kalan kılıç balıklarına kayıklar ile varıp mızrak ve tokmaklar ile vurup avlarlar. Fakat kılıçbalığı, taşıdığı silahına değmez tembel bir balıktır. Bir kulaç kadar uzun burnunda Dahhak'ın kılıcına benzeyen kılıcı ağ deliğine girince asla hareket edemez. Lâkin eti sarımsaklı ve sirkeli tarator ile pişirilirse gayet nefis yemek olur. Bu dalyan, balık emini üzerine 70 yük akçe iltizamdır. Bu Beykoz İskelesi'nden içeri bin adım uzakta,

Tokat Bahçesi: Fatih Mehmed Han burada avda iken Makbul Mahmud Paşa'nın Tokat Kalesi'ni fethettiği haberi gelince sevincinden,

"Tez şu mahalde bir bahçe yapılıp ismine Tokat Bahçesi desinler. Avlanan vahşi hayvanları saklamak için etraflarına bir tokat çiti gibi çitler çekilsin" diye ferman edince tek katlı bir köşk, büyük bir havuz ve büyük bir şadırvan yapmışlar ki hâlâ adam boynu gibi havaya fırlayıp yüksek kubbedeki altın tasa vurur. Böyle büyük bir köşktür.

Bahçe ustası ve 100 adet bostancı askerleri vardır. Bir orman içinde dağa benzer bir vadidir. Bir hamamı ve pek çok odaları vardır. Padişahlar sürgün avı edip bütün hayvanları burada Tokat'a tıkıp seyrederler. Genellikle Sultan IV. Murad efendimiz bu güzel yerden hoşlandığından burada eğlenirdi. Burada bir yeşillik yerde cirit attıkları nişanı taşındaki tarihtir:

.....(1 satırlık yer boş).....

Buradan içeri bir saat uzaklıkta,

Akbaba Sultan Mesiresi: Mamur bir köydür. İnşaallah mesire yerleri yazıldığında, Âl-i Bahadır Mesiresi, Dereseki Mesiresi, Alemdağı Mesiresi, Koyunkorusu Mesiresi ve Yûşa Peygamber Mesiresi mahallerinde yazılır ki meliklerin hasretini çektiği güzel mesire yerleridir. Bu Beykoz'un güneyinde denizkıyısında,

Sultaniye Bahçesi: Sultan Bayezid-i Veli yapısı güllük bir cennet bağıdır. Burada da büyük serviler var ki göklere başlarını uzatmışlardır. (---) tarihinde Allah bilir ya III. Murad zamanında Özdemiroğlu Osman Paşa, Gence, Şirvan-ı Şemâkı yahut Tebriz'i harap ettiğinde orada bir köşkün kubbesini, kapısını, penceresini, camlarını ve pencere kapaklarını tamamen padişah huzuruna göndermişti. Onlar da bu ibret verici, usta işi şeyler zayi olmasın diye bu Sultaniye Bahçesi'nde deniz kenarına bir İrem Köşkü yapmışlar ki bugüne kadar bütün süsleme ustaları, Mânî, Erjenk, Behzad, Velican gibi nakkaşlar gelip seyretseler hayran kalırlar. Bu kadar seneden beri deniz kıyısı havasından hiçbir nakış ve süsleme bozulmamıştır. Bütün yeryüzünde, gökle yer arasında bulunan bütün canlı varlıklar bu köşkte mevcuttur ki melekler kalem çekmede âcizdir. Genellikle av sahnelerini öyle sihirli bir şekilde çizmişler ki dünyaca meşhurdur. Bunun da bahçe ustası ve 70 adet neferleri vardır. Bu bağın güneyine bitişik,

İncirli Beldesi: Deniz kıyısında 300 adet bahçeli evlerdir. Bir camii ve mescidi var, hamamı Hezârpâre Ahmed Paşa Sarayı'ndadır. Ancak çarşı ve pazarı yoktur. Buna bitişik,

Çubuklu Bahçe: Sultan Bayezid-i Veli, Yavuz Sultan Selim'i şehzade iken Trabzon'dan getirip konuştuğu sırada Bayezid-i Veli kızarak oğlu Selim'e burada sekiz çubuk vurmuştur ki,

"Sekiz sene padişahlığa işarettir oğlan. Elem çekme, zikreyle, zikir tarihinden sonra te'dibimle hilafet (padişahlık) senindir, al bu yediğin kuru çubuğu yere dik, sekiz sene meyvesini yiyesin" diye nice sırlar vermiştir. Şehzade Selim kuru kızılcık sopasını yere dikip,

"Ya Rabbî bu kuru ağaca meyve ver, meyvesini dünyaca meşhur eyle" diye dua etmiş, Bayezid-i Veli ve Kara Şemseddin *âmin* derler. O saat kuru kızılcık çubuğu yeşerip yaprak ve dal verir. Her kızılcık tanesi beşer dirhem gelir. Sultan Bayezid kerameti mi, Kara Şemseddin kerameti mi, Şehzade Selim kerameti mi, böyle bir kuru çubuk meyve verdiği için hâlâ Çubuklu Bahçe derler. *Maşaallah,* burada olan kızılcık bir diyarda yoktur. Her biri beşer dirhem gelir kırmızı Medine hurması kadardır.

Sonra Selim Han sekiz deynek acısına karşılık sekiz sene padişah olmuştur. Bayezid-i Veli'nin sözleriyle *"*Zikrullah eyle ezzikr tarihinden sonra te'dibimle hilafet senindir" dedikleri gerçekleşmiştir. "Zikr" kelimesi 922'de [1516] Mısır'ı fethederek Hâdimü'l-Haremeyn olup bu Çubuklu Bahçe'yi mamur etti. Edirne'ye giderken Çorlu'da çorlu olup beka yurduna gitti. *Allah rahmet eylesin.*

Bu Çubuklu Bahçe'den yine güneye deniz kıyısıyla mamur bağları geçip bin adımda,

Kanlıca kasabasının imaretlerini bildirir

İsimlendirilmesinin sebebi

.....(1 satırlık yer boş).....

Yakın zamanda mamur olmuştur. Deniz kıyısında bağlı, bahçeli 1.200 güzel evleri ve iç açıcı yalıları vardır. Başlıcaları İbrahim Çelebi Yalısı, Emir Paşa Yalısı, Süleyman Efendi Yalısı, (---) (---) ta sonundaki Lonkazâde'nin Yalısı hepsinden süslü yalılardır.

Bu şehirde asla kefere yoktur. Tamamı 7 Müslüman mahallesi ve 7 camii vardır. Önce İskelebaşı'nda **İskender Paşa Camii**'nin kapısı üstündeki tarihidir:

Kâle Rıdvâ[nu']l-ulâ târîhehu

Kulnâ bismillâhirrahmânirrahîm

Sene (---)

(---) Han vezirlerindendir. Dört köşe duvar üzerinde yine dört köşe tavan, kurşun kubbeli ve bir minareli camidir. Avlusunda düzgün ağaçları var. Mimar Sinan Ağa yapısıdır. Bundan başkası mescittir.

İki sıbyan mektebi var. Başka medrese, dârülhadis, han, dârülkurrâ ve aşevi yoktur.

Ancak bir hamamı var, o da gayet küçüktür. Hamam içinde bir kurnası üzere mermer ustası ustalığını gösterip beyaz mermerde bir fil resmi yapmış ki her gören usta hayran kalır. Bir acayip ve garip fil suretidir ki sanki canlıdır. Bu kasabanın halis yoğurdu gayet lezzetlidir. Bu şehrin yine güneyinde komşusu,

Anadolu Hisarı ve yapılarını bildirir

Bu da deniz kıyısında Göksu Nehri'nin denize karıştığı yerde alçak kayalar üzerinde (---) tarihinde Fatih Sultan Mehmed [Yıldırım Bayezid Han] yapısıdır. Tarihi,

(---) (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---)

Şeddâdî yüksek yapı ve sağlam kaledir ancak küçüktür, büyüklüğü bin adımdır. Batıya bakan bir kapısı ve içinde dizdar evi ve neferat evleri var. 200 timar ehli neferdir. Köyleri tamamen Kocaeli sancağındadır. Cebehanesi deniz kıyısında karşı Rumeli Hisarı'na Akıntıburnu'na bakar toplardır.

Kale önünde Mehmed Han'ın bir camii var, başka eser yoktur. Dış varoşu toplam 1.080 hanedir. Büyük sarayları ve yalıları vardır. Önce Defterdar Halıcızâde Sarayı, Defterdar Mustafa Paşa Sarayı, Hoca Çelebi Sarayı, Kaftancı Ali Çelebi Yalısı, Emir Paşa Yalısı (---) (---) (---) ve Bahayî Efendi Yalısı Çin kâşîsi süslenmiş büyük köşklü yalılardır. Ancak bu yalılara ikindiden sonra yakıcı güneş tesir eder. İnsanların geçit yeri olmadığından ehl-i ırz yalılarıdır. Bu kasabada asla kefere ve Yahudi yoktur, hepsi Müslümandır.

Kale Camii'nin dışındakiler mescittir. Yedi sıbyan mektebi vardır. Bir küçük hamamı ve 20 dükkânı var. Halkı tamamen zevk ehli ve garip dostu adamlardır. Dağlarında bağları sınırsız ve sonsuzdur.

Göksu Mesiresi: Hayat suyu bir nehirdir. Alem dağlarından beri akar. İki tarafı uzun ağaçlarla süslenmiş bağlardır, Halıcızâde bahçeleridir, un değirmenleridir.

Bu nehir üzerinde ağaç bir köprü var. Bütün âşıklar kayıklar ile bu nehirden gezinti köylerine ve yeşilliklere varıp her güzel ağacın gölgesinde taraf taraf zevk ü safa ederler, bir seyre değer Göksu'dur.

Bu yerde bir çeşit kırmızı toprak olur. Bundan çömlek ustaları çeşit çeşit çanak çömlek ve testiler yaparlar.

Bu Hisar da Üsküdar mollası hükmündedir ve subaşısı vardır. Her gece bostancıbaşı da muhafaza eder. Bu Anadolu Hisarı Göksuyu'nun güneyi karşısında,

Kandilli Bahçesi: (---) tarihinde Sultan III. Murad yapısıdır. Fakat IV. Murad Han suyundan ve havasından hoşlandığından devamlı burada eğlenirdi. Akıntıburnu'nda bir kaya üzerinde çeşitli köşkler ile süslenmiş bir cennet bağıdır. Ensesi kayalı dağlar olduğundan bağları dardır. Bahçe ustası ve yüz neferatı vardır.

Oradan yine güneyde, **Papaz Korusu** adlı bir yeri Sultan IV. Mehmed, Vanî Efendi'ye bağışlamıştır. Acayip nezaket göstermiş iktidar sahibi isabetli padişahtır.

Bu Papaz Korusu'yla komşu olan **Kule Bahçesi** vardır ki Yavuz Sultan Selim'indir. Sultan Selim Han Şehzade Süleyman'a öfkelenip öldürülmesi için bostancıbaşıya teslim eder. Bostancıbaşı da "İşittim ve itaat ettim" deyip Şehzade Süleyman yerine başka bir oğlanı öldürür. Sonra devletin hayrını isteyen bostancıbaşı Şehzade Süleyman'ı kıyafet değiştirerek bu Kule Bahçesi'ne kor. Üç sene geçtikten sonra Yavuz Selim Mısır'dan gelip âhiret kokularını almaya başlayınca,

"Âh bostancıbaşı mazlum Süleyman için büyük hata ettik. İşte oğulsuz ölürsek Osmanlı devleti kime kalır" deyince bostancıbaşı yer öperek Kule Bahçesi'nden Süleyman'ı getirip Selim Han'ın ayağına yüz sürer. Sultan Selim Süleyman'ı bağrına basar. Sonunda padişahlık Süleyman'a geçince bostancıbaşıya Mısır'ı verir. Süleyman Han büyüyüp serpildiği Kule Bahçesi'nde göklere baş uzatmış bir kale kulesi gibi dokuz kat yüksek bir köşk kulesi yapmıştır. Her katında fıskiye, havuz ve çeşitli odalar bulunan yüksek bir köşk olduğundan Kule Bahçesi derler.

Süleyman Han'ın bizzat mübarek eliyle diktiği bir servi var ki onu gören, Tanrı'nın sanatının ne olduğunu anlar. Öyle yeşil bir servidir ki bir dalı bile hariç değildir. Bu bahçenin çeşit çeşit sulu meyvelerinden inciri herkes tarafından övülür.

Çengelköy kasabasının özellikleri

Bu ismi almasının sebebi: Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul'u fethettiğinde bu şehirde Yanko ibn Madyan Kral zamanından çengeller kalmış bulunduğundan Çengelköyü derler. Üsküdar mevleviyyeti hükmünde (---) tarafından subaşılıktır. Diğer hakimleri tamamen Üsküdar'dadırlar.

Şehri deniz kenarında, ensesi dağlı, bağ ve bahçeli Acem koruluğu gibi İrem bağlarıdır ki, anlatılmaya ihtiyaç yoktur. Halkının çoğu Rum kefereleridir. Müslümanları çok azdır, ancak gayet mükellef ve mükemmel köşkleri, padişah ve vezir sarayları vardır. Bunlardan **Maanoğlu Bahçesi, Beylerbeyi Bahçesi**

Bunun civarında **İstavroz bahçesi,** padişahlara mahsus bir Meram bağı, cennet bağı ve Acem çârbağı gibi bir tumturaklı bahçedir ki anlatılmasında dil yetersiz kalır, kalemler kırılır. Burada olan gezinti ve eğlence yerleri hiçbir hasbahçede yoktur. Allah bilir bu bağın imaret tâlii Merih burcunda yapılmış ola. Zira Sultan Murad efendimiz bu bahçeye göçtüğünde pek çok adamı öldürürdü. Hatta Anadolu'da isyan edip Bergama Kalesi'nde kapanan İlyas Paşa'yı, Küçük Ahmed Paşa padişah huzuruna getirdiğinde bu bahçede 50 paşa öldürüldü. Nice bunun benzeri kimseler bu bahçede öldürülürlerdi.

Hatta şehir halkının aralarında gece gündüz kavga eksik olmazdı. Gerçekten ceng al ve Çengelköyü'dür, ancak gayet mamur, müzeyyen, şirin sevimli bir kasabadır. Tamamı tek ve çift katlı kârgir yapılı 3.060 adet ev vardır. (---) camii var. Önce çarşı içinde;

..... (3.5 satırlık yer boş).....

Anılan İstavroz Bahçesi'ni geçip (---)

İstavroz kasabasının özellikleri

Buralarda deniz mahluklarından istavriz balığı çok olduğundan Rumcada ıstavrizden bozma İstavroz kasabası derler. Bir rivayette de Yıldırım Han, İstanbul'un fethine geldiğinde bu kasabadan İstanbul'a geçerken burada büyük bir kilisede savaş olurken "Biz bunu isterüz" demişler. Bu sözden bozulma olup İstavroz derler.

زینل نام بزرگ بوغاز حصار دن آتلدیلی

قارشو کچوب

رکاب همایونه

عرض حال ایدیلدر

بدر یا درپس راند با معتلی
بیردی بخت و برد ون دشمنی
رخصتی که در سمت روم ایلی بود
بسمت اناطولی بگذشت و زد

گرفته یکی عرض در دست خویش
نوشته بدرگاه فرخنده کیش
که تیمار بیچاره رایی کناه
زراه پشتاده یکی خصم بیرون

چو با این سر عرضه شه را رساند
شهنشه بخشت آفرینش بخواند
بخلعت پس آنگه عطا کرد چست
باو داد تیمار پیشین درست

چو تیموست بر بحر جود و کرم
تو گویی برآمد ز دریای غم
بسود او پیر خود در مای همه
کفش پر ز لولوی احسان شاه

وز انجا بمنزلگهش راه داد
شد از لطف شاهی برومند و شاد
شهنشه دران بزم فردوس شان
بعشرت شدی با کهان و مهان

دل خرمش دایما شاد بود
ز فکر و ز اندیشه آزاد بود

سعادتلو خداوندگار کامکار قندیل باغچه سنده ایکن تاتارخان نوابعدن

چو بر باغ قندیل زور آفرین
بفرمود تعمیر دیوارها
فزون از دو صد شاه عالم پناه
نمی گشت خالی ز عشرت دمی
بخدمت گرایی همه جان سپار
در اثنای این عشرت دلپذیر

شد از خرمی بر شگفت آن زمین
بعشرت در آن بزم بگشاد راه
که ارزد دم عیش بر عالمی
بشکرانهٔ نعمت شهریار

شهنشه ازان کشتی باد پای
مدیمان بزم از پی اختصاص
لب جوی و گلگشت دیدنی نغز
که از شکر نعمت فزون تر شود

برآمد دران باغ بگرفت جای
بمعمار و بنا و پی کارها
بخدمت شدندی بخیل خواص
نوازنده سازنده جیل و جشم
بخوبی چو شهد مکرر شود
ز تاتار زنیل بنام ودیر

بدر یافرس

KANDİLLİ BAHÇESİ / TMSK, B.200, 98b-99a

Bu da Üsküdar mollası hükmünde olup (---) tarafından subaşılıktır. (---) adet mahalle ve (---) adet İrem bağlı kârgir yapı evlerdir ki hepsi kiremitlidir. (---) adet mihraptır. Önce (---) camii,

.....(2.5 satırlık yer boş).....

Mamur Kuzguncuk kasabasının özellikleri: Fatih devrinde Kuzgun Baba oturduğu için ismine Kuzguncuk derler.

Bu da Üsküdar mevleviyetinde (---) tarafından subaşılıktır. Hepsi (---) adet hanelerdir.

.....(1 satırlık yer boş).....

Nakkaş Paşa Bahçesi'ni geçip ve Öküz Limanı'nı ve Kaya Sultan Sarayı bağını da geçtikten sonra (---).

Büyük şehir, eski belde, mamur Üsküdar'ın cami, medrese, han, hamamları ve diğer yapılarını bildirir

Üsküdar şehrinin yapılış sebebi: İstanbul şehrini, Emevîler ve başka padişahlar karadan ve denizden yedi defa kuşatarak bazı yerde İstanbul'un yarısını ve Galata'yı tamamen fethederler, bazı zaman haraca keserler ve bu şekilde fetihsiz barış yaparak dönerlerdi. Hicret'in 245 [859] senesinde Hırkil Kral Kostantiniyye'de ölüp oğlu Alina kral olduğu yılda Abbasîlerden Harun Reşid 150 bin asker ile Üsküdar'dan geçip İstanbul'u kuşattı. Sonunda "Fetihsiz dönmek ayıptır" diye bir sığır derisi büyüklüğünde Silivrikapısı'nın iç yüzünde Koca Mustafa Paşa Camii yerinde bir kale ve bir Müslüman mahallesi içine bin adam muhafız kor. Her yıl düşmandan 50 bin altın haraç almak üzere üç yıllık vergiyi peşin alıp Bağdad'a gittiklerinde Alina Kral ayaklanıp İstanbul içinde olan Müslümanları katlederken Allah'ın izniyle o cenkte Alina Kral'ı Müslümanlar katlederler. Binlerce küffarı da katledip Müslümanların da hepsi şehit olurlar.

Bu sırada Seyyid Battal Gazi 3 bin yiğidiyle Üsküdar'da pusu kurarak kâfirlerden ganimet alıp üzerlerine musallat olmakta idi. Battal Gazi İstanbul içinde bu kadar Tanrı kullarının şehit olduğunu duyunca içi yandığından Üsküdar tarafında Kuzkunca (Kuzguncuk), Çengelise (Çengelköy) şehirleriyle Pendik, Kartal ve Darıca şehirlerini yağmalayarak 3 bin papazı kılıçtan geçirir. Bu kadar ganimet mallarıyla doğum yeri olan Malatya Kalesi'ne, oradan Bağdad'a Harun Reşid'e varır. İstanbul içinde şehit olanların hâllerini bir bir Harun'a anlatınca Harun Reşid 200 bin asker ile bir yıl içinde tekrar İstanbul'u kuşatır. Üç gün üç gece cenk eder. Seyyid Battal ve diğer gaziler 18 bin kâfiri ateş saçan kılıçtan geçirip 20 bin esiri bağlayıp Tekfur Yağfur adlı kralı elini ayağını bağlayarak Harun Reşid huzuruna getirir. O an Yağfur'a aman vermeyip boğazından Ayasofya çanlığına asar. İstanbul'u yağma ve talan edip hesabını Tanrı bilir, ganimet malları alıp yine Koca Mustafa Paşa mahallinde önceden yapılan kaleye 10 bin Müslüman kor. Harun Reşid tekrar Bağdad'a yönelir.

Seyyid Battal Gazi ki ismi Cafer ibn Hüseyin Gazi'dir, bu zât Üsküdar'da deniz kıyısında Kız Kulesi'ne bakan bir tepe üzerine çadırlarını kurarak orada yedi sene bağ ve bahçe yetiştirip otururlardı. Bugün hâlâ bu bağlara Battal Bağları, Âl-i Bahadır Bağları, Şüca Bağları, Gaziköyü Bağları derler, galat-ı meşhur olup Kadıköy bağı derler. Böylece yedi sene içinde ilk olarak Üsküdar'ı ve Kadıköy'ü Seyyid Battal Gazi imar etmiştir.

Battal Gazi sonra Şam savaşlarına gidince Kral Kanator Kadıköy'e sağlam bir kale yaptı. Hâlâ bu hakirin bağları içinde burç ve duvarlarının temelleri bellidir. Ondan sonra Üsküdar'ın kara tarafına ta Çamlıca dağlarına kadar derin bir hendek kazdı. Bu hendeğin toprağını iç yüzüne kapatıp kapı yerleri etti.

Çamlıca Dağı üzerine bir karakol kulesi, Toygar Tepesi'nde, Yassıtepe'de, Piyale Paşa tepesinde, kısacası on iki yerde büyük kuleler ve karakolhaneler yapıp Üsküdar'ın dört tarafına 40 bin kefere gözcü koyarak Üsküdar'ı mamur etti. Üsküdar hakimi Seyyid Battal Gazi korkusundan deniz içinde büyük bir kule yapıp kızını ve değerli eşyalarını o kuleye koydu. Kulenin ismine Yunancada (---) dediler. Türkçesi Kız Kulesi demektir.

Sonra Seyyid Battal, Şam'ı fethedip Üsküdar'ın bu şekilde imar olduğunu duyunca başına 700 gazi toplayıp ansızın Üsküdar'ı bastı. Kız Kulesi'ne kayık ile geçip Kanator Kral'ın kızını ve bütün mücevherlerini alıp binlerce kâfiri kırarak Üsküdar'ı fetheder. Üsküdar Bahçesi yerinde ibadet edip,

"İlahî bu diyarı Muhammed *aleyhisselâm*ın ümmetlerine müyesser eyleyip mamur ve abadan eyle" der. Üsküdar'ı yakıp yıkmadan ganimet mallarını alarak yine Medayin şehrine gider.

Sonra bu zatın duası bereketiyle Kanator Kral Üsküdar'ı o kadar imar eder ki cennet bağı olur. Fetih'ten sonra da mamur olur. Ancak Süleyman Han zamanında da fazla mamur olur. Bugün de hâlâ Seyyid Battal Gazi duası bereketiyle mamur olmaktadır.

Zamanımızda Sultan IV. Murad Han tahriri üzere büyük şehir Üsküdar, yedi dağın dere ve tepe üzerinde 9 bin kat bağlı bahçeli yalı, büyük saray ve başka binalar ile süslenmiş, çeşit çeşit imaretlerle bezenmiş bir şehirdir.

"Üsküdar" yanlış söyleniştir, aslı "Eskidâr"dır. Eskidar'dan kasıt Üsküdar Bahçesi yerinde Harun Reşid'in çadırı yerinde Seydî Battal Gazi'nin yedi sene oturup bağlar ve evler yaptığı binalardır. Bunun için Eskidâr derler. Üsküdar galattır.

Bu Üsküdar Arz-ı Mukaddes toprağı olup Anadolu, Arap, Acem, Hint ve Sind diyarlarının geçiş yeri olduğundan gayet işlek büyük şehirdir. İstanbul'dan altı mildir. Fakat Karadeniz akıntısı şiddetli olduğundan kayıklar Beşiktaş adlı mahalle varıp oradan Üsküdar'a salarlar, öyle 9 mildir. Sarayburnu'ndan Eyüp 10 mildir. Denizinde akıntısı yoktur. Ancak Üsküdar'a geçmek gayet zordur. Özellikle lodos havada gayet sakınmak lâzımdır.

Hâlâ bu Üsküdar şehrinde 70 Müslüman mahallesi, 11 Rum ve Ermeni mahallesi bir Yahudi mahallesi vardır. Fakat Frenk keferesi yoktur, çevresinde kalesi de yoktur.

Bu şehir halkının şeriat tarafından hâkimi 500 akçe pâyesiyle mollalardır ki 100 adamıyla hükumet eder. Bütün eyaleti (---) köydür. (---) beş naibi hükumet eder. Senelik adalet üzere 40 bin kuruş elde edilir.

Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda yeniçeri çarşı içinde kolluk bekler. Sipah kethüdayeri, cebeci ve topçu ocağı ihtiyarları vardır.

Âyan ve eşrafı, âlim ve büyük şeyhleri çok fazladır. Ancak fetva sahibi şeyhülislâmı İstanbul'dadır. Nakibüleşraf kaymakamı vardır. Subaşı ve 600 mütevellisi vardır ki büyük vakıflar ile bezenmiş şehirdir.

Büyük hanelerin seçkini, Salacak'ta Ayşe Sultan Sarayı, Atik Valide Sultan Sarayı, Kaya Sultan Sarayı, Hanzâde Sultan Sarayı, (---) Sarayı, Doğancılar yakınında Hacı Paşa Sarayı, Ak Mehmed Paşa Sarayı, Nasıf Paşazâde Sarayı, Cinci Hoca Sarayı ve Arslan Ağa Sarayı.

..... (1 satırlık yer boş).....

Nice bin büyük saraylar var, ancak yazılması insanı rahatsız eder.

Bu imaretlerden başka (---) adet selâtin camii ve başka camiler vardır.

Evvelâ büyük sarayların önemlileri Salacak'ta Ayişe Sultan Sarayı, Valide-i Atik Sultan Sarayı, Kaya Sultan Sarayı, Hanzade Sultan Sarayı, (---) Sarayı ve Doğancılar yakınında Hacı Paşa Sarayı, Ak Mehmed Paşa Sarayı, Nasıf Paşazade Sarayı, Cinci Hoca Sarayı ve Arslan Ağa Sarayı ve,

.....(1 satırlık yer boş).....

Nice bin büyük saraylar var, ancak yazılması insanı rahatsız eder.

Bu imaretlerden başka (---) adet selâtin camii ve başka camiler vardır. İskelebaşı'nda selâtin camii Süleyman Han kızı,

Mihrimâh Sultan Camii: (---) Paşa'nın ehli (eşi)dir. Bu camii Süleyman Han 954 [1547] tarihinde yaptırıp sevabını kızının ruhuna bağışlamıştır. *Allah rahmet eylesin.*

Camiin şekli, deniz kıyısında avlusuna iki taraftan (---) basamak taş merdiven ile çıkılır. Ortasında bir abdest havuzu ve çınarlar ile süslüdür. Camiin taşrasında yan sofaları üzere (---) adet büyük sütunlar üzere (---) yüksek kubbeler vardır. Kıble kapısı üzere tarihi:

.....(1 satırlık yer boş).....

Bu kapıdan mihraba kadar uzunluğu (---) ayaktır, genişliği (---) ayaktır. Cami içinde (---) (---) (---). İki minaresi birer şerefelidir.

Selâtin camii, Orta Valide Sultan Camii: Atpazarı yakınında büyük hayrattır ki tabir olunmaz. 985 [1577] tarihinde III. Murad Han'ın annesi yaptırmıştır. Camiin şekli, bir bayır üzerinde büyük bir camidir ki sanki nurdur. Kıble kapısından mihraba kadar uzunluğu (---) eder. Üç yanında cemaat tabakaları, kandil tabakaları vardır. Bunda da çeşit çeşit billûr camlar ve pencereler var. Kıble kapısı üzere tarihi, (---) (---) (---)

Taşra yan sofasında (---) direk üzere (---) adet kubbedir. Ancak camiin büyük kubbesi bu kubbelerden yüksektir. Dış avlusu çınar ve ıhlamur ağaçlarıyla süslenmiştir.

Bu camiin de sağında ve solunda birer şerefeli mevzun iki minaresi var. Bunun da bütün yapıları baştan aşağı kurşun ile örtülüdür. Mimar Sinan yapısıdır ki gayet sağlamlık üzere yapılmıştır.

Selâtin camii, Kösem Valide Sultan Camii: Sultan Ahmed Han'ın hatunu, Osman Han'ın, Murad Han'ın ve İbrahim Han'ın annesidir. Sultan Ahmed'den beri yedi kere padişah olup Sultan IV. Mehmed zamanında kul ayaklanmış, Siyavuş Paşa emriyle Dev Süleyman adlı kızlarağası, Valide'yi saçıyla boğup (---) tarihinde şehit etmiştir. Bu camii hayatlarında onlar yaptı. Bir bayır üzerinde havadar yerde büyük bir kubbeli, taşra sofalı, avlulu, (---) minareli aydınlık bir camidir. Bir kıble kapısı üzere tarihi,

Tamam olunca dedi himmetiyle târîhin Hâtif

Bu câmide olan tâ'at ola makbûl-i Sübhânî.

Sene (---).

Hünkâr Bahçesi yakınında Tazıcılar işyerinde **Sultan Ahmed Camii**: Bir minareli eski tarz camidir.

Hünkâr Bahçesi kenarında **Sultan IV. Murad Han Camii**: Bir alçak minareli özel camidir. Her cemaat varamaz.

Fener Bahçesi'nde **Sultan I. Selim Camii**, özel camidir, herkes için değildir, ancak tatlı camidir.

İstavroz Bahçesi'nde **Sultan IV. Murad Han Camii**: Aydınlık bir camidir.

Çamlıca Bahçesi'nde **Sultan IV. Mehmed Han Camii**: Sağlam yapılı özel bir camidir.

Şehir içinde **Üsküdarî Mahmud Efendi Camii**: (---) Paşa'nın yapısıdır.

Arslan Ağa Camii.

Şemsi Paşa Camii: Deniz kıyısında bir küçük camidir, ancak gayet şirindir ki, sanki şirin bir köşktür. Mimar Sinan yapısıdır.

..... (7 satırlık yer boş).....

Mescitlerinden **Hacı Paşa Mescidi**.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Medreseleri bildirir: Önce İskelebaşı'nda Mihrimâh Sultan Medresesi, Orta Valide Sultan Medresesi, Yeni Valide Medresesi, Şemsi Paşa Medresesi. Bu medreseler Koca Mimar Sinan yapısıdır. Kelime Hatun Medresesi.

..... (1 satırlık yer boş).....

Dârülhadisleri bildirir:

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Dârülkurrâları bildirir: Valide Kurrâsı, İsmihan Sultan Kurrâsı, Şemsi Paşa Kurrâsı ve Türbesi, Hacı Paşa Kurrâsı ve Türbesi, bunlar da Mimar Sinan yapısıdır.

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Sıbyan mekteplerini bildirir:

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Tüm imaretleri bildirir: Evvela İskelebaşı'nda Mihrimâh Sultan İmareti yıl boyunca sabah ve akşam gelen giden yolculara, misafirhanede oturanlara her gün iki vakit birer bakır sini ile herkese birer tas buğday çorbası, birer ekmek, her

gece birer mum ve her at başına bir yem sadakası vardır. Üç günden fazla misafir olana vermezler. Vakfedenin şartı gece-gündüz diye belirlemiştir.

İkinci imareti Orta Valide İmareti'dir. Bu da o tertip üzere cuma geceleri zengin fakir, genç ihtiyar herkese pilav ve zerde dağıtılır. 800 adet cami hademeleri de maaşlarını alırlar. Büyük vakıftır.

Üçüncü imaret Cedid Valide İmareti'dir. Bu da zikri geçen hayratları gibi ve daha fazla zengin fakir herkese nimeti bolca dağıtılır.

Beş selâtin bahçesinin her nimeti devamlı olarak fakir, zayıf, kimsesiz ve yolculara teklifsiz dağıtılır.

Şeyh Mahmud Efendi Mutfağı ve (---) (---) Mutfağı:

Bunların da gelen fukaralara nimetleri bolca dağıtılır. Üsküdar'da bulunan imaretler on bir yerdedir. Eğer her birini tek tek olduğu gibi yazsak *Seyahatnâme*'miz bir ziyafetnâme olur.

Gönlü yanık, şanlı derviş tekkelerinin özellikleri

Hepsi 47 tekkedir. Ancak bunlardan **Mahmud Efendi Tekkesi**: Halvetî tarikatında öyle büyük tekke yoktur. Gece gündüz 300 dervişi ilâhî zikir ile meşgullerdir. Her birinin birer köşede hücresi vardır. Cuma namazından sonra öyle tevhid olur ki duyan âşıklar sermest olurlar.

Abdülkadir Cîlânî Tekkesi: Bu da öyle bir tekkedir.

Divitçizâde Tekkesi: Bu da Halvetî tekkesidir.

Karaca Ahmed Sultan Tekkesi: Mezarlık içindedir.

..... (5 satırlık yer boş).....

Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi: Kaya Sultan Yalısı dibinde Öküz Limanı'nda bir küçük derviş tekkesidir.

Miskinler Tekkesi: Anayol üzerinde şehir dışında bir tekkedir. Bütün miskinler (cüzamlılar) orada kalıp adaklar ile geçinirler. Şehir içinde bir düşkün haberi alsalar aman vermeyip alarak tekkelerine götürürler. İsterse ayan veya eşraftan olsun, miskinler ellerinde olan hatt-ı şerifleri ile onu alıp miskinhaneye götürürler. Zira Rum diyarında, cüzam hastalığı bulaşıcıdır diye şehir içinde cüzamlının durması yasak olduğundan her şehir dışında başka miskinhaneler vardır. Kimseyle karışmadan ayrı yaşarlar. Mısır'da çok cüzamlı vardır. Kubâ hastalığıdır diye eli ayağı dökülmüş adamlar ile bir yerde yiyip içer, yatıp kalkarlar. Allah'ın hikmeti çocuklarının çocukları da olursa elbette kaşları ve kirpikleri olmaz.

Üsküdar hamamlarının özellikleri Üsküdar'da toplam (---) hamam vardır.

Ancak bunlardan İskele Çarşısı'nda Sultan Hamamı.

Çarşı içinde (---) Hamamı: Gayet iç açıcı, havası hoş ve güzel binalı aydınlık bir hamamdır. Seçkin güzellikte temiz dellâkları, mavi futaları vardır. (---) (---) (---)

Atpazarı yakınında Orta Valide Hamamı: Gönül açan mübarek hamamdır. Bütün halvetleri temizdir.

Kösem Valide Sultan Hamamı: Hepsinden sonra yapıldığından mimarı her hamamın tarzından birer tarz çalarak güzel bir şekilde yapmıştır. Öyle hoş sulu ve hoş binalı bir hamam ki değil Üsküdar'da İstanbul'da bile benzeri yoktur

Cinci Hoca Sarayı yakınında (---) Hamamı: Âb-ı hayat sulu hoş hamamdır.

..... (4.5 satırlık yer boş).....

Bu hamamlardan başka bu şehir içinde 800 saray hamamları vardır. Bazısına mahalle halkı çoluk çocuklarıyla girip safa ederler. (---) (---) (---)

Üsküdar kervansaraylarının özellikleri: Hepsi 11 tanedir, herkese açık misafirhanelerdir.

Bunlardan biri İskelebaşı'ndaki camiin iki tarafında, deniz kıyısında yüzer ocaklı ve yüzer tavla at alır kervansaraylardır ki sanki birer kaledir. Baştan başa kurşun ile örtülüdür ki gelen-geçene teklifsiz konaktır. Mihrimâh Sultan hayratıdır.

Orta Valide Kervansarayı: Bu da camii ve imareti yakınında yüzer ocaklı biner at alır misafirhanedir. Ayrıca develiği var.

Kösem Valide Kervansarayı: Âyan ve kibarın kalması için mamur bir saraydır. Hâlâ içinde Kethüda Arslan Ağa oturmakta idi. Bildiklerim bunlardır.

Saraylar: Koca Mehmed Paşa Sarayı, Süleyman Han veziridir. Koca Mimar [Sinan] işidir. Doğancılar Sarayı, Hacı Paşa Sarayı, Piyale Paşa yalısı. Mimar Sinan yapısıdır.

Cihanı gezen seyyahlar, kara ve deniz tüccarları hanları: Hepsi 105 handır. Ancak kurşunlu hanlar değil, her biri kırkar ellişer ocaklı hanlardır. Bazısına üç ayda bir ulûfe için sipahi taifesi gelip kalırlar. Fakat hepsinin kapısına zincirler çekilmiştir. Her birinin hancıları ve kapıcıları vardır.

Önce Nasıf Paşa Hanı, Atpazarı Hanı,

..... (3.5 satırlık yer boş).....

Sebilhanelerinin anlatılması: Hepsi 66 adet sebilhanelerdir.

..... (3.5 satırlık yer boş).....

Üsküdar'ın hayat pınarı olan çeşmelerinin anlatılması: Tamamı (---) akar çeşmelerdir. Hepsinden mükellef, büyük hayrat olan Cumapazarı içinde Yeniçeri Kolluğu yanında Kara Mustafa Paşa Çeşmesi'nin tarihidir,

Mahallinde yapıldı çeşme-i âb-ı hayât-efzâ.
Sene(---).

..... (5.5 satırlık yer boş).....

Sultan Çarşısı dükkânlarının sayısı: Tamamı 2.060 dükkândır. Bedesteni yoktur, fakat yine bütün kıymetli şeyler bulunur. Çünkü burada her türlü sanat erbabı mevcuttur. Tertip üzere bir esnafa ayrılmış çarşısı yoktur, bütün sanat erbabı birbirine karışmıştır. Hatta debbağhanesi bile iki yerdedir. Sipah Pazarı bir çarşıdır, iki tarafı kapılıdır.

Üzüm bağının sayısı dört bindir. Bostan ve gülistanları üç yüzdür. Bunların her birinde nice bin renkte çiçekler yetişir ki kokusundan insanın dimâğı güzel kokulanır.

Üsküdar mesirelerinin özellikleri: Öncelikle her tarafı gezinti ve dinlenme yerleridir. Ancak bunlardan padişahlara mahsus olan cennete benzer bahçeler birer yolla seyredilse her birinin ne kadar güzel olduğu görülür.

Büyük Çamlıca Mesiresi: Gökyüzüne baş kaldırmış yüksek bir dağın en tepesinde yüksek bir tekke idi. Hâlâ padişahımız kendilerine mahsus Cihan Bağı adıyla bir bahçe yaptı ki bu hakirin oradaki yüksek köşke tarihidir,

Dedim ey Evliyâ bu kâha târîh

Mübârek ola kasrın pâdişâhım.

Sene (---).

Bundan aşağı Küçük Çamlıca Mesiresi: Yeşillik, mesire ve av yeri olan büyük çınarlı bir vadidir.

Kalamış Burnu Mesiresi: Kadıköy Bağları ile Fener Bahçesi arasında bir körfez içinde beyaz kumsal bir denizdir. Bütün güzeller ve sadık âşıklar orada deniz malikleri gibi âdem malikleri ve melekleri yüzüp âşık ve maşuk birbirleriyle aracısız kucak kucağa olup sarılırlar, bir dinlenme yeridir.

Kadıköy Bağları Mesiresi, Haydarpaşa Bağı Mesiresi, Âl-i Bahadır Bağları Mesiresi, Sücâh Bağları Mesiresi.

Kaya Sultan bahçesinde Piyale Paşa Mesiresi havuzu, denize bakan bir tepe üzerinde tek katlı köşkü ve büyük bir havuzu ile içinde kayığı ve büyük balıkları vardır.

Doğancılar Meydanı Mesiresi: Sultanlar Üsküdar'a göç ettikleri zaman bütün doğancılar buraya göçerler. Büyük bir işyeridir (---).

Kızkulesi Mesiresi: Deniz içinde karadan bir ok menzili uzakta, dört köşe, sanatlı yüksek bir kuledir. Boyu tam 800 arşındır, büyüklüğü 200 adımdır. (---) tarafına bakan bir demir kapısı vardır. İçinde yedi kat odası ve yağmur suyundan toplanan sarnıçta tatlı suyu vardır. Dizdarı Çelebi Cüce'dir, 100 neferi, deniz kıyısında yedi başlı ejderha gibi 40 parça balyemez topları, mazgal delikleri ve mükemmel cephanesi vardır.

Salacak Mesiresi: Burada da bütün güzeller temmuzda denizde çimerler.

Şemsi Paşa Mesiresi: Bunda da bütün âşıklar ikindiden sonra gelip gelen-giden kayıkları seyrederek hava alırlar.

Sarıkadı Mesiresi: Ulu ziyaret yeridir.

Kayışpınarı Mesiresi: Orman içinde tatlı bir sudur.

Alemdağı avyeri: Acayip av âlemi olur.

..... (2 satırlık yer boş).....

Mahalle isimlerini bildirir:

.....(4.5 satırlık yer boş).....

Halkının kazançları, giyecekleri ve dillerini bildirir: Üsküdar halkı (---) sınıftır. Bir sınıfı asker topluluğunun seçkinleridir ki çeşit çeşit değerli kumaşlar giyerler.

Bir kısmı bağcılardır. Bir sınıfı âlim ve salihlerdir. Bir kısmı aza ve fakirliğe razı olmuş Geysudâr Mehmed Efendi dervişleridir ki haddinden fazladır.

Bir sınıfı gemici ve kayıkçılardır. Bir sınıfı tüccar ve sanayicilerdir. Bu sınıfın giyecekleri güçlerine göre kapama, çuka dolama ve feracedir.

Bu halkın çoğunluğu Anadolu diyarı halkı olduğundan özel lehçeleri Anadolu Türk lehçesidir. Ancak Üsküdar'da büyüyen çelebileri fasih ve beliğ konuşurlar. Âlimleri, şairleri ve nebtîz şehirlileri vardır. Bu şehirde Celvetî tarikatı meşhur olduğundan âyin ve zikir yerinde musiki ilmi üzere çeşitli ilâhîleri, zikir, zecel ve tasnifâtları okurlar.

Ehl-i hevası çoktur, zira suyu ve havası gayet güzeldir. Arz-ı beledi ve uzun günü İstanbul gibidir. Bundan dolayı erkek ve kadın güzelleri gayet çoktur. Bazı şairler Üsküdar güzellerini şiirlerle övmüşlerdir.

Yiyecek ve içeceklerinin beğenilenlerini bildirir: Önce has beyaz pidesi, kirdesi, tandır kebabı, beyaz ter kaymağı, hora üzümü ve karanfilli üzüm şerbeti herkesçe meşhurdur.

..... (1 satırlık yer boş).....

Büyük velilerin ve şeyhlerin nurlu kabirlerini ve ziyaret yerlerini bildirir

Evvela hepsinden önce **Hz. Şüca Baba Mezarı:** Battal Gazi arkadaşlarındandır. Bağ çapalarken yılan zehirlemesiyle ölmüştür. Yine Şüca Bağları içinde gömülüdür.

Âsumanî Dede Kabri: Yesevî tarikatından meczup bir kimse imiş. Devamlı göklere bakarak konuşur ve çeşit çeşit hâlleri görülür bir kimse imiş. Onun için Âsumanî derler. Yavuz Sultan Selim Han, İran'a yönelince,

"Yürü Selim, İsmail'i imamlar yoluna çıldır çıldır demeden kurban edip her şeyin gavrına var" buyururlar. Gerçekten Selim Han, Şah İsmail'i Çıldır Sahrası'nda bozup askerini kılıçtan geçirir, Sultan Gavrî üzerine gidip onun da gavrına erip Mısır'ı fetheder. Âsumanî Dede'nin sözleri gerçekleşir. Karaca Ahmed Sultan Tekkesi yanındaki kabrinde gömülüdür.

Kutuplar kutbu, mutlak Şeyh **Hz. Mahmud Efendi Ziyaret Yeri:** Herkesin ziyaret ettiği mekandır ki tekkesinde gömülüdür. Vefatına tarihtir, Nev'îzâde güftesi:

Züyyinet Cennetü Adnin ve kusûr

Bi-riyâzın ve cinânin mevrûd

Se'ele'l-hâtıru an-sahibihâ

Hâtifün kâle li-şeyhin Mahmud.

Sene 1038 [1628-29].

Diğer tarih, Veysî güftesidir. Tanrı'nın hikmeti şairler sultanı Veysî Efendi, Mahmud Efendi'nin bağlılarından idi. Bu tarih de Veysî Efendi'nin, şeyh efendinin vefat ettiği senenin öncesinde vefat ettiklerine tarihtir:

Veysî ki olmuş idi lugazda bî-bedel

Ta'yîn-i sâl-i fevtine târîhdir gazel.

Sene 1037 [1627-28].

Mahmud Efendi Tekkesi yanında büyük bir kubbede, hayrat sahibi olduğundan vezir Halil Paşa gömülüdür.

Merhum Mahmud Efendi, Hüdâyî mahlaslı Seyyid Mahmud Efendi, Anadolu'da Sivrihisar kasabasında sivrilip meydana gelmiş, ulemâ zümresine katılarak müderrislik ve kadılık mesleğine girmişti. Bir gece rüyasında cehennem ateşini seyrederken korkusundan uyanmış ve bütün varını yoğunu dağıttıktan sonra Bursa'da Üftâde Efendi'ye intisap etmiştir. Burada tekmil-i tarik edip şeyhliğe memur olarak Üsküdar'da bir ev alarak berhordar oldu.

Sözün özü yedi padişah mübarek ellerini öpmüşlerdir. Sultan Ahmed Han, önünde yaya yürümüşlerdir. 170 bin müride izin vermiştir. O asrın kutbu idi. Hakikat sırları hazinesine ulaşan, marifet çeşmesinin çeşmebaşı, mücahede mihrabının ışığı, mücahede erbabının aydınlık gözü idi. Vasıfları hadden aşkın, hayırları ve güzellikleri binden fazladır. Yüz cilt tasavvufla ilgili eserleri, şiirleri ve ilâhîleri vardır. Hüdâyî mahlasını kullanırlardı.

Allah'a hamdolsun bu hakir sohbetleri şerefiyle şereflendik. Bizi hırkası eteğiyle örterek "Manevî evlâdımız olsun" demişlerdir. Pek çok nasihatlerde bulundu. Mübarek ellerini öperek murada erdiğimizle iftihar ederiz.

Üsküdar'da Mevlânâ Mehmed Emin Bedreddinzâde: Doğum yeri Şirvan toprağında Şamahî Kalesi'dir. Üsküdar'da Karaca Ahmed Sultan Tekkesi civarında yatmakta olup mezar taşında tarihi budur, Şehâbî Efendi güftesiyle:

Menzilün fî (...) Cenâb-ı Allah

Sene 1036[1626-27].

Zamanın seçkini ve manalar deryası Şirvanlı bir zât idi.

Konrapalı Hayreddin Efendi kabri, halim selim idi.

..... (2.5 satırlık yer boş).....

Nice bin ziyaretler var ancak bildiklerimiz bunlardır.

Kadıköy imaretini bildirir

Hicret'in (---) tarihinde İstanbul Tekfuru Kanator Kral, Seyyid Battal Gazi'nin korkusundan bu bölgeye kale yapıp büyük kiliseler ve sayısız adamlarla imar etti.

İstanbul'un fethinden sonra Mehmed Han fethedip kalesini yıkarak şehrini Dârüssaâde ağalarına has ihsan eyledi. Hâlâ 800 hanedir. Bir müslim mahallesi, yedi Rum keferesi mahallesi ve 600 bağ vardır. Deniz kıyısında yel değirmenleri vardır. Terzi Mustafa Ağa Yalısı hepsinden mamurdur.

Çarşı içinde bir minareli, kıble kapısına (---) basamak taş merdiven ile çıkılır, dörtgen şekilli ve kiremitli derli-toplu bir camii vardır. (---) Han'ın Dârüssaâde Ağası Osman Ağa yapısıdır, kıble kapısı üzere tarihi,

Nâm-ı pâki bânî-i hayrâta âsârı tamam

Dediler târîhini bil câmi-i Osmandır.

Sene (---).

Bundan başka cami yoktur. Bir hamamı, yüz dükkânı var, başka imaret yoktur. Ancak limanında balığı çoktur.

Allah'a hamdolsun İstanbul'un Anadolu tarafında bulunup Kavak Boğazı'ndan beri bu yere gelinceye kadar 9 adet kasaba ve şehirleri, bağ ve bahçeleri mümkün olduğu kadar derli toplu olarak yazmak nasip oldu.

Hasbahçeler, mesirler

İstanbul toprağının dört tarafında padişahlara mahsus ne kadar İrem bağlarına benzer hasbahçeler varsa onların isimlerini bildirir

Önce Sarayburnu'nda Süleyman Han'ın nazarı değdiği eski mabet **Hasbahçe:** Dünyada benzeri yoktur ki 8 bin bahçıvanı vardır. Süleyman Han kanunu üzere başka bir askerdir.

Sonra Haliç'in karşı tarafında Tersane Bahçesi önce Yanko yapısı, sonra da Fatih yapısıdır.

Karaağaç Bahçesi IV. Mehmed Han yapısıdır.

Kâğıthane'de Mirgûne Bahçesi Bağdad fatihi IV. Murad Han yapısıdır.

Halkalı Bahçe, Süleyman Han ve Mimar Sinan yapısıdır.

Siyavuş Paşa Bahçesi, Mimar Sinan yapısıdır.

Feteköy Bahçesi, Bayezid Han yapısı.

Davud Paşa Bahçesi.

Silivri Bahçesi Fatih yapısı.

Haramîderesi Bahçesi.

İskender Çelebi Bahçesi, Süleyman Han yapısı. Mimar Sinan eseri. (---)

Dolmabahçe, II. Osman yapısı.

Beşiktaş Bahçesi, Hayreddin Paşa yapısı ve Sinan eseri.

Hasan Halife Bahçesi.

Bebek Bahçesi Yavuz Selim yapısı.

Feridun Bahçesi.

Büyükdere korusu.

Anadolu tarafında Tokat Bahçesi,

Sultaniye Bahçesi,

Çubuklu Bahçe,

Kandilli Bahçe Süleyman Han yapısı ve Sinan eseri.

Kule Bahçesi,

İstavroz bahçesi,

Üsküdar Bahçesi, Süleyman Han ve Mimar Sinan yapısı.

Çamlıca Bahçesi, IV. Mehmed Han yapısı.

Fener Bahçesi, Mimar Sinan yapısı.

Haydar Paşa Bahçesi, Süleyman Han yapısı ve Mimar Sinan eseri.

Tamamı 40 adet hasbahçedir, ancak bildiklerimiz bu yazılan ve insanların bildikleri bu bağlardır ki hepsinde yüzer, ikişer, üçer yüz bahçıvanlar ve hünkâr ahırları olup her birinde birer tavla küheylân atlar vardır ki gece gündüz hazırlardır.

..... (4.5 satırlık yer boş).....

İstanbul'un dört tarafında halkın ve ileri gelenlerin beraber bulunduğu mesire ve dinlenme yerlerini bildirir

Önce İstanbul şehri içinde: Atmeydanı, Etmeydanı, Ağaçayırı Meydanı, Yenibahçe Meydanı, Baruthane Meydanı, Bayezid-i Veli Meydanı, Süleymaniye Meydanı, Fatih Meydanı, Atpazarı Meydanı, Arabacılar Meydanı, Selimiye Meydanı, Kadırga Limanı Meydanı, Şehzade Meydanı, Yedikule Meydanı, Valide Camii Meydanı, Ayasofya Meydanı, Langa Bağı, Bucak Bağı, Lâlezâr Bağı, (---) (---) (---)

Eminönü Meydanı, Karagümrük Meydanı, Çardakönü Meydanı, Odunkapısı Meydanı, Ayazmakapısı Meydanı, Büyük Ayazma İskelesi Meydanı, Unkapanı Cebealikapısı Meydanı, Fenerkapısı Meydanı, Balatkapısı Meydanı, Ebu Ensarîkapısı Meydanı, Kumkapı Meydanı, Langakapısı Meydanı, Langa Denizi Hamamı ve Samatya Meydanı, Davud Paşakapısı Meydanı.

İstanbul dışında Silivrikapısı'nın dışında Süleyman Sahrası, yeşillik bir yerde hayat suyu büyük bir köşkü var.

Yenikapı Tekkesi, Mevlevîhane, Topkapısı küçük hisarında Zağar yaylası, Osmanoğullarının bütün av zağarları orada yaylanır. Yeniçeri Ocağı'ndan Zağarcıbaşı hâkimdir.

Bayram Paşa Bağı, Kasım Ağa Bağı, Topçular Meydanı, Otakçılar Meydanı, Yâvedud İskelesi Meydanı, Defterdar İskelesi Meydanı, Eyüp Avlusu, İdrisköşkü Meydanı ve Kâğıthane yolunda Cirit Meydanı vardır.

Alibeyköy Mesiresi: Geniş yeşillik bir dere içinde 40 evli, bir camili, 70-80 büyük çınar ağaçlarıyla gün görmez bir mesiredir.

Lâlezâr Mesiresi: Kâğıthane lâlesi adıyla meşhur olan çeşit çeşit lâleler burada yetişir. Baharda bu sahra rengârenk lâlelerle süslenirdi ki görenin aklı perişan olurdu.

.....(1 satırlık yer boş).....

Mîrahûr Köşkü Mesiresi: Kâğıthane Nehri kenarında bir çimenlik yerde ahşap yapı süslü bir köşktür. Osmanoğulları padişahlarının atları bu otlakta çayırladığı sırada ıstabl emiri bu köşkte oturur, padişaha bu köşkte ziyafet edip iki cevahir takımlı küheylân atlar hediye verir. Diğer musahipleri ve veziriazamı da yelkendiz atlar çeker. O da padişahtan bir samur giyip hisselenir ve on kölesini harem-i hassa rica edip çerağ eder.

Yeryüzünde benzeri olmayan büyük çınarlar gölgesinde bir dinlenme yeridir ki Osmanoğulları padişahlarının seçkin ve soylu küheylân, cilfidan, tureyfî, manek, musâfaha, Mahmudî ve seylâvî (---) yel gibi süratli atlarının otlağı, geniş ve yeşillik bir zemindir. Burada yetişen yulaf, tirfil, yonca, ayrık, karafirik ve sarıfirik gibi otlar bir diyarda olmaz. Ancak Erzurum'da Pasin sahralarında, Muş ovalarında, Soğanlı vadilerinde, Bingöl ovalarında, Van'da, Salmas ve Tercan kırlarında ve Deşt-i Kıpçak'ta olur. Ta bu derece Kâğıthane Çayırı dünyaca meşhur çayırlıktır. Çok zayıf ve arık bir at on gün o otlakta yulaf yese Mahmudî fili gibi semiz ve iri olur.

Halkın ve ileri gelenlerin tekkesi olan dünya bezeği Kâğıthane Mesiresi: Arap, Acem, Hind, Yemen ve Habeş seyyahlarınca meşhur bir mesiredir. Osmanlı şairleri suyu ve havası için şiirler söylemişlerdir. Karadeniz Boğazı'na yakın Levend Çiftliği adlı derelerden gelip akar, hazmı kolay bir sudur ki bütün çamaşır yıkayanlar oraya varıp gömlek, sarık ve şalvarlarını sabun sürmeden yıkarlar. İki kere yıkayınca beyaz gül yaprağı gibi olur. Gayet lezzetli sudur. Bazı Hind tüccarları, metalarını bu Kâğıthane'ye getirerek birer kere suya batırmaları yeterli olur.

Bu nehrin iki tarafı nice bin çınar, kavak ve salkımsöğütler ile süslenmiş bir yeşillik vadidir. Otları tirfil, yonca, ayrık ve levşedir. Kâğıthane çiçeği ve Kâğıthane lâlesiyle süslenmiş bir yeşillik, gölge veren ağaçlarla bezenmiş bir mesiredir.

Bu nehir içinde öyle bir eğir otu hâsıl olur ki Azak'ta ve Kanije Gölü'nde olmaz. Gayet yararlı eğir kökü olur.

Tatil günleri nice bin kayık ve peremeye binmiş binlerce genç yaşlı sadık âşıklar bu dinlenme yerine gelip her biri bir türlü neşelenir. Bazı canlar sevgilileri ile bu nehre girip yüzerek birbirlerini çekinmeden sararlar, böyle bir sevgi nehridir. Ancak iki yanında olan ağaçların kökleri su içinde balık ağı gibi olmuş. Bazı canların ayağına o kökler geçince,

"Hay deniz maliki (canavar) beni tuttu" diye korkusundan suya batar. Gayet dikkat etmek lâzımdır. Orada canavar olması ihtimali yoktur. Yine böyle iken nice bin dilberler soyulmuş badem ve pamuk gülü gibi nazenin vücutlarını mavi ibrişim peştamallara sarıp balıklar gibi yüzerek sevgililerine cilve yaparlar. Herkes cavk cavk olup köşe köşe saz u söz ile Hüseyin Baykara sohbeti ederler. Bu sevinç yerinde bir oda acemi oğlanıyla bir acemi çorbacısı hâkimlik edip baruthane üzere hizmet eder.

Baruthane'ye övgü: Bu hayat suyu kenarında (---) tarihinde Bayezid-i Veli inşa etmiştir. Sonra Süleyman Han kârgir yapıp üzerine kurşun örtmüştür. Ancak kârgir kubbe değildir. Cebehane ocağından barutçubaşısı kethüdası, çavuşları ve 200 neferleri vardır.

Bu işyerinde 100 adet tunç havan var ki her biri onar kantar gelir. Çeşit çeşit çarkları vardır, görmeye muhtaçtır, yazmakla anlaşılmaz. Nehir üzerinde çarkları ve dolapları vardır. Nehrin bentlerini açıp dolaplar döndükçe içerde çarklar dönüp kırkar ellişer okka demir desteler darp edip havan içinde barutu döver. Bu sırada bütün işçiler ağaçlar ile havan içini karıştırmaktadırlar. *Allah korusun*, demir el havana dokunursa ateş çıkıp bütün işçileri ebabil kuşu gibi havaya fırlatır. Tehlikeli bir yerdir, seyredilmesinde de güzellik yoktur.

Bu çarklar ve dest-zenlerin vurmasından şimşek gibi bir ses çıkar ki insanın içini titretir. Ancak ibretle seyredilecek bir yerdir. Hemen ârif olan uzaktan seyredip Kâğıthane Tekkesi'nde can sohbeti eder. Zira bu tekkede nice bin âşıkların kalacağı sofalar, dehlizler, 70 ocak Keykâvus mutfağı, kiler, 20 adet dükkân, bir fırın, bir kahvehane, bir cami ve hayat suyu kuyusu vardır. 200 oda acemi oğlanları odaları vardır. Onların mahzenlerinde, tekkenin binden fazla sahan, tencere, kepçe, kazan ve bakır kapları vardır, isteyen dostlar beş on gece konaklayıp safa eder.

Kuyumcular Mesiresi'nin anlatılması: Bu Kâğıthane çayırlıklarında kırk senede bir kuyumcular esnafı toplanıp Süleyman Han kuyumcu kanunu üzere yirmi gün yirmi gece sohbet ederler. Bütün Osmanlı ülkesinin kuyumcuları bu toplantıya yardım ederler. 300 kese kadar masraf olur. Çeşitli mezheplerden 12 bin kalfa post sahibi olup giderler.

Bu büyük toplulukta bizzat Osmanoğlu padişahı Süleymanî otağını kurup geldiğinde kuyumcubaşıya on iki kese hediye vermesi Süleyman Han kanunudur. Zira Süleyman Han şehzadeliği sırasında Trabzon şehrinde Rum Kostantin'e çırak olarak kuyumcu olmuş idi. Bundan dolayı sonradan Saka Çeşmesi yakınında kuyumcular işyerini yapmıştır.

Kuyumcu çıraklarından önce on iki yetenekli kalfa şanı yüce padişahın, sonra şeyhülislâmın, sonra diğer vezirlerin, sonra kuyumcubaşının, şeyhinin, nakibinin, sonra diğer büyüklerin ellerini öperler Süleyman Han kanunudur.

Sonra kuyumcubaşı padişaha cevahirli ve işlemeli çekmece, divit, koşum, kılıç ve hançer gibi armağanlar verir. Kısaca bu Kâğıthane vadisinde beş altı bin çadır kurulur, 20 gün insan deryası olup geceleri Kadir gecesi şenlikleri ve gündüzleri Kurban bayramı günleri olur.

Yirmi senede bir saraçlar esnafı da burada toplanırlar. Bu da görülmeye değer bir toplantıdır. Ancak her yıl Şaban ayının başından sonuna dek İstanbullular Ramazanı karşılamak düşüncesiyle bu Kâğıthane boşluğuna çadırlar kurarlar ve tam bir ay "şeb-bük" adıyla zevk u safa ederler. İşte bu Kâğıthane böyle güzel bir yerdir. Buradan batıya bin adım,

Kâğıthane kasabası Mesiresi: 200 İrem bağlı Müslüman evleri vardır. Daye Hatun'un bir camii var, kıble kapısı üzere tarihi,

.....(1 satırlık yer boş).....

Bir hoş hamamı ve 20 adet dükkânı var. Ama kefere zamanı burada kâğıt işleyecek, büyük kârgîr kubbeler ile yapılmış kâğıthanesi var, su dolapları yeri var ki Daye Hatun Camii altından suyu geçermiş. Ancak hâlâ bu Kâğıthane haraptır. Fakat az bir bakımla imar olup baruthane olması mümkündür.

Burada tatlı nehrin iki tarafında ta ağaç köprüye kadar büyük çınarlar var ki Allah bilir her biri göklere baş kaldırmıştır. Her birinin dalları üzerinde nice yüz bin balıkçıl kuşları yuva yapıp başlarındaki tüylerini tüneklerine bırakırlar. Buradan Emirgûneoğlu Bahçesi ustası alır. Bu kasabanın batısı tarafında,

Ateş-perest Hindular Tekkesi: Bir yeşillik sofalı, birkaç salkımsöğüt ağaçlı küçük tekkedir. İstanbul'da ve çevresinde bir Hindu ölse buraya getirip ateşte yakarlar. Hakir üç kere gördüm. Kâğıthane köprüsü başında olan,

Hindî Kalenderhane Tekkesi: Hepsi Müslümandır. Sultan İbrahim Han, İbrahim Edhem gibi tac sahibi olduğuna bakmayıp bu Hindî Tekkesi'nde fukaralar ile yemek yemiştir. Bu Kâğıthane köyünde,

Emirgûne Bahçesi Mesiresi: IV. Murad Han (---) tarihinde Revan'ı fethetti. Revan Hanı olan Mirgûne Yusuf Han'ı İstanbul'a getirip çimenlik yerde bu bahçeyi yaparak Mirgûne Han'a verdi. İbrahim Han tahta çıkışında Kara Mustafa Paşa, Acem'e kaçabilir diye Mirgûne Han'ı öldürür. Böylece bu bahçe padişahlara mahsus oldu. Ancak bütün yapıları Acem tarzındadır. Dört taraf duvarları billûr camlı hamamı var ki dışardaki gülistan içindeki bülbüllerin yuvalarında yavrularına gıda verdiği görülür. Bu bağın dışında nice bin ağaç gölgesinde bütün âşıklar cilvelenip dinçlik kazanırlar.

Cendereci Köyü Mesiresi: Burayı Cenderecizâde yapmıştır. Bu kasabada yetiştiğinden Cendereci Köyü derler. 200 haneli, bir camili, hamamlı, nice yüz büyük çınarlı, gölgelikli bir çimenlik, suyu ve havası tatlı, hava alacak bir yerdir.

Çaybaşı Mesiresi: Bu şehir ve Kâğıthane Köyü nehirleri (dereleri) akarak Eyüp ile Sütlüce kasabası arasında İstanbul halicine katılır, tatlı sudur. Ancak bu Çaybaşı, Kâğıthane Nehri'nin başıdır. Gayet lezzetli hafif sudur, ancak lodos havada Mîrâhûr Köşkü dibinde deniz karışır ve biraz tuzlu nehir olur. Alibeyköyü Nehri yine böyledir.

Burada nice yeşillik çimenlikler vardır. Gizlice sohbet etmek isteyen namuslu insanlar atlar ve arabalar ile gelip buradaki ağaçlar gölgesinde yer içer, eğlenirler.

Su Kemerleri Mesiresi: Süleyman Han (---) tarihinde 10 bin kese harcayıp bu yerden İstanbul'a bin bir göz köprüler ile pırıl pırıl su getirmiştir. Bu yapılar Süleyman [Peygamber] devi işidir ki insanın yapabileceği iş değildir. Bazı kemerler bir dağdan bir dağa kadar uzanmış olup üçer kat göklere baş çekmiş gökkuşağı gibi kemerlerdir ki seyre değer. Buna yakın,

Sultan Osman Havuzu Mesiresi: Ona/on büyük bir havuzdur. Bütün dağ, rağ, bağ, dere ve tepelerden hayat suları toplanıp bu havuzdan kemerlere dağılır.

Bu havuzlara ve kemerlere koruculuk eden üç adet mamur köy vardır. Bunlar, yağmurlar dağlardan çer çöp getirerek havuza doldurunca köy halkı temizleyip gökkuşağına benzer kemerleri de temizlerler. Bu kemerin dört tarafında mamur ve bakımlı korular vardır. Bütün âşıklar orada zevk ü safa ederler. Bir acayip koruluktur ki övülmesinde dil âciz kalır.

Su Kemerlerinin özellikleri: Önce Uzun Kemerler, Muallak Kemerler, Güzelce Kemerler, Müderrisköy Kemerleri, Kovuk Kemerler, bunlar İstanbul'un batısında bir konak uzun menzildir.

Uzun Kemerler'in boyu 20 arşındır, uzunluğu 1.220 arşındır.

Kovuk Kemerler'in boyu 70 arşındır.

Güzelce Kemerler birkaç yüksek kemerlerdir ki adedini bilmiyorum.

Muallak Kemerler biri biri üzere üç kat kisra taklardır. Birinci katı tünel gibidir ki içinde atlı adamın mızrağıyla girmesi mümkündür. Boyu 65 arşındır, temeli 18 arşındır.

Müderrisköy Kemerleri de 60 arşındır. Ne kadar kemer olduğunu bilmiyorum. Bu kemerlerin temelleri Galata Kulesi kadar derindir.

Bu kemerlerin yapımına (dört yüz kere yüz bin ve iki yüz bin altmış üç bin) 40.263.000 sikke-i hasene, her sikkesi 60 akçe hesabı üzere halis akçe harcanmıştır.

Istıranca Dağları Mesiresi: Bir ucu Alman Dağları'nda son bulur ormandır. Burada Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda yeniçeri avcıları vardır, Bektaşî Ocağı'dır. Bütün hizmetçileri her hizmete can baş ile koştururlar, ulu tekkedir. Bunlar padişah için sığın, karaca, tablalı avlayıp pastırma ederler. Karadeniz Boğazı'nı korur ve beklerler.

İstanbul'dan kaçan kul ve karavaşları yakalayıp bağlarlar, sahibi çıkarsa müjdesini alıp verirler. Eğer kaçan kulda mal ve erzak var ise malını alıp onu da adam pastırması yapıp yere gömüp dil çıkarmazlar. Eğer güzel erkek veya kadın ise bağlarda gizleyip nice zaman her işe kullanırlar. Ancak bu bağlara herkes gidemez. Bir hayli atlılar gidip dinlenip eğlenirler. Bu mahalde,

Selim Han Mandırası Mesiresi: Yavuz Selim Han Mısır'ı fethedince Mısır'dan fil kadar yerli sarı, kırmızı, dargıl ve renkli alaca sığırlar getirip bu dağda bırakmıştır. Hâlâ Yeni Saray'da odun çeken araba sığırları onlardandır. Nice bin sığır olmuştur. Bunlara bakmak için, acemiler odalarından bir oda, 200 oğlan odabaşıları ile hizmet ederler. Her sığır sürüsünün beşer onar, her biri birer arslana benzer köpekleri vardır. Her sığırın birer ismi vardır. Her biri kırkar ellişer okka süt verir.

Burada da yolculara gayet hizmet ederler. Ancak gafil gitmemek gerek, zira bunlar acemi eşkıyalarıdır. Kaçkın köle avlarlar, Karadeniz sahilinde Rus gelirse onları da avlar, korkusuz, cesur yiğitlerdir.

Terkoz Gölü Avlağı: Şahin balaban ile gölden kaz ve ördek avlanır.

Kiteli Köyü Mesiresi, Baklalı Köyü Mesiresi, Türkeşe Köyü Mesiresi.

Kısacası bu İstanbul'un batı tarafında 70 adet bakımlı, ormanlı, avgâhlı, bağlı ve bahçeli köyler vardır. Her biri birer kasaba gibi camili, hamamlı ve küçük sokaklı köylerdir. Her biri birer atlı yatağı gezinti ve dinlenme yerleridir.

Çekmece Gölleri Mesiresi: İstanbul'da kayıtsız olan dostlar kayıklar ile bu Çekmece göllerine gelip pisi balığı avlayıp taze iken tereyağıyla pişirip yerler. Yeryüzünde bu balığın benzeri yoktur ki asla balık kokusu olmaz. Bir yassı, yuvarlak ve beyaz küçük balıktır. Ancak birer okka gelir Tanrı sofrasıdır. Ancak az olur.

Bu Çekmece göllerinde morina balığı da beş on yılda ya bir tane ya iki tane çıkar. Bu morina balığı Tuna Nehri'ne mahsustur. Burada çıkmasının aslı Madyan oğlu Yanko, Hz. Süleyman'dan sonra İstanbul'u yapınca kardeşi Yanvan Kral Tuna suyunu İstanbul'a getirmeye söz verir. Sonra sözünü yerine getirip Tuna Demirkapısı'ndan ve Tahtalı adlı yerden Tuna'yı kırk yılda İstanbul yakınında Azatlı Köyü'ne dek getirir. Yanvan, Yanko'ya,

"İşte birader Tuna'yı avrat gibi saçından sürüyüp getirdim" deyince Allah'ın emriyle Tuna coşarak dönüp Kırklareli şehri yakınında Pınarhisar, Yenehisar ve bu Çekmece Gölü'nde ortaya çıkar. Bundan dolayı bazı zaman bu morina balığı küçük iken gelip Çekmece göllerinde büyür ve ara sıra ortaya çıkar.

Okmeydanı Mesiresi: Bu Okmeydanı'nda yağmur duası için bir kârgir sofa üzerinde bir mermer minber vardır. Sultan IV. Murad yapısıdır. Bir Okçular Tekkesi vardır. Bütün sanatkârlar oraya gelip teferrüç eder, dinlenir. Yukarıda tarihiyle vasıfları yazılmıştır. Bu meydanın ve bu Okçular Tekkesi'nin zabiti Yeniçeri Ocağı'ndan talimhanecibaşıdır. Bir oda yeniçeri ile korur. Bir adam bu ovada koyun otlatsa hakkından gelir. Bir hâkimi de atçıbaşıdır. Nişan yerinden ok çalanı yay kirişiyle asmaları için Fatih Sultan Mehmed ve Bayezid Han'dan fermanları vardır.

Bu tekkede geçmiş pehlivanlarının nice bin darpları, yayları, hayranlık uyandıran hünerleri hazine odasında asılıdır.

Bu arsada nice bin yüksek sütundan nişanlar vardır. Bunlardan Kara Sücâh, Şüca, Mısır Divdârı, Kara Lendühâ Menzili ve Kara Timur menzilleri yüksektir. Yıldız rüzgârıyla Tozkoparan direğinde beyt:

Sahibü'l-menzili fi'l-meydân

Ellezî men ismuhu Tozkoparan

yazılmış. Ve Hattat Şeyh ve Bakraçlı. Bunların menziline ancak Sultan IV. Murad erişmiştir. Uzak menzillerdir ki insan işi değildir. Padişahlar bu meydanda çadırlarını kurup bütün pehlivanların eserlerini seyrederler. İbret verici ve insan işi olmayan garip seyirliklerdir. Eski pehlivanların okunu atıp yayını yasanların hepsi bu tekke önünde gömülüdürler ki mısra:

Yatırlar yerde pest olmuş ne tîğ u ne kemer peydâ.

mazmununca işin sonunda yer altında lahd dükkânı içinde hâl dilleriyle Fâtiha okurlar. Bütün geçmiş okçu ustaların ruhu için *Fâtiha*.

Birkaç kere anlatılmıştır. Burada 70 adet mesire yerleri Karadeniz Boğazı'na kadar övülmüştür. Anadolu tarafında

Akbaba Sultan Mesiresi: Beyaz kiraz mevsiminde, kestane mevsiminde Beykoz iskelesinden nice bin araba safalı dostlar çoluk çocukları ve yiyecekleriyle Akbaba Köyü'ne gidip iki üç ay kestane faslı ederler. Kayık ile İstanbul'dan bir günlük uzaklıktadır. Bu Akbaba Köyü 100 haneli, bir cevahir mihraplı camili, 20 adet dükkânlı, bir hamamlı ve havuzlu mamur köydür.

Akbaba Tekkesi, bakımlı tekkedir. Bazı dostlar orada konaklar, bazı canlar çadırları ile konup sohbet eder.

Akbaba Sultan ziyareti: (---) tarikatındandır.

Âl-i Bahadır Mesiresi, Dereseki Mesiresi ve Alemdağı Mesiresi, (---) (---) (---) (---) (---) (---)

Kısacası, bu yukarıda yazılan mesire ve dinlenme yerlerini, sultan bahçelerini, ileri gelen ve seçkinlerin yalılarını suyu ve havasıyla, biçimleri ve yapılışlarıyla, görülmeye değer taraflarıyla bütün vasıflarını gördüğümüz üzere yazsak büyük bir tomar olur. Ancak *Allah'a hamdolsun* bu zayıf kulun kısa bilgisi üzere mümkün olduğu kadar İstanbul'un ibret verici eserleri, yapıcıları, fatihleri, bütün meşhur imaretleri ve diğer hayır işleri ve eserleri, Osmanoğulları kanunu, vezir, vekil ve bilginleri, mevkileriyle suyu ve havası meşhur ziyaretleri yazıldı. Ancak İstanbul imaretleri içinde şehre süs veren bütün sanatkâr ve meslek sahibi dükkânları kalmış idi.

İnşaallah bildiğimiz kadarıyla bütün meslek ve sanat sahiplerinin Süleyman Han kanunu üzere önderleri ile pirlerinin hangi diyarda gömülü olduğuyla bütün esnaf ne kadar dükkândır, ne kadar yüz bin askerdir onu bildirir.

Esnaf ve sanatkârların geleneği,
pirleri ve kurucuları

Bu dünyada benzeri olmayan İstanbul içinde "Kazanç sahibi Allah'ın sevgilisidir" **hadis-i şerifi mazmunu üzere ne kadar kara ve deniz tüccarı, ne miktar maarif erbabı iş sahipleri, ne kadar işsiz hilekâr, ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin çeşit uğraş sahipleri var ise onların Hz. Âdem'in yeryüzüne inişinden beri pirlerini ve** Fütüvvetnâme-i Muhammedî **üzere sahabelerden önderlerini bildirir**

Allah, yaratılmışların en şereflisi olan insanı yaratıp civarına layık görüp cennetine koydu. Sonra Allah'ın takdiri böyle tecelli edecek imiş ki son peygamberi olan insan ve cinlerin peygamberi, Haremeyn'in nebisi, yaratılmışların övüncü o Muhammed hazretlerini yeryüzüne getirip dünyayı ümmetiyle süslemek için yanından buğday tanesi bahanesiyle Hz. Âdem Safî'yi yere indirdi. Belirlenen eceli gelinceye kadar beslenmesi ve yaşaması için çiftçilik işini yani ekincilik etmeyi, buğday ekmeği yemeyi Cebrail vasıtasıyla Âdem Peygamber'e öğretti. İlk defa yeryüzünde Hz. Âdem ekincilik etti. Sonra Cenab-ı Hak diğer peygamberlere de birer iş ve sanat buyurdu.

Büyük peygamberlerin sanatları

Önce yazıldığı üzere,

Hz. Âdem ekinci,

Hz. Şit dokumacı,

Hz. İdris terzi ve yazıcı,

Hz. Nuh marangoz,

Hz. Hûd tüccar,

Hz. Salih deveci,

Hz. İbrahim Halep'te sütçüydü, sonra Tanrı'nın emriyle Kâbe'yi yapmaya görevlendirilip duvar ustası oldu.

Hz. İsmail avcı idi.

Hz. İshak kör olmazdan evvel çoban idi.

Hz. Yakub, verâ sahibi idi.

Hz. Yusuf zindanda sabah ve akşamı bilmek için saatçi idi, sonra melik oldu.

Hz. Eyüp sabırlı idi.

Hz. Şuayb a'mâ ve âbid (kör ve çok ibadet eden) idi.

Hz. Musa çoban idi.

Hz. Harun vezir idi.

Hz. Zülküf ekmekçi idi.

Hz. Cercis şeyh idi.

Hz. Lut dünya tarihçisi idi.

Hz. Kaffah bağcı idi.

Hz. Üzeyr hammâr (meyhaneci, şarapcı) idi.

Hz. Şemuyil 70 enbiyaya musahip idi.

Hz. İşmuil tercüman idi.

Hz. İlyas dokumacı idi.

Hz. Davud zırhçı yani cenk âleti için cebe yapardı.

Hz. Süleyman hurma yaprağından sepet yapardı.

Hz. Zekeriyya zâhid idi.

Hz. Yahya şeyh idi.

Hz. Ermiya cerrah idi.

Hz. Danyal remilci idi.

Hz. Lokman hekim idi.

Hz. Yunus balık avcısı idi.

Hz. İsa yalnız başına seyyah idi ve 600 yıldan sonra,

Hz. Hatemü'l-Enbiya Muhammed Mustafa geldi, Hadice-i Kübra'nın malıyla Şam yakınında Busra şehrine ve başka şehirlere gidip ticaret ederlerdi. Allah yolunda mücahit idi, ayet: *"Allah uğrunda (nasıl savaşmak lâzımsa öylece) hakkıyla cihad edin..."* [Hacc, 78] emrine uyarak gaza ederdi. Bizzat kendileri 28 gaza etmişlerdir.

Yukarıda yazılan peygamberlerin her birinin Allah'ın fermanı ile birer sanatları vardı. Hepsine Hz. Cebrail öğretmiştir. Bu sanatlar bütün insanlara onlardan yayılmıştır. Böylece her bir peygamber bir sanata pir olmuştu. Her peygamber mucize ile nice yüz sanat göstermişlerdir. Ancak Hz. Muhammed Mustafa zamanlarında, cihana velvele saldı. Sahabelerden, muhacirden, ensardan ve Suffe erbabından toplam 600 bin sahabeye sahipti ve bütün milletlerin yüreklerine korku düşmüştü. Derya gibi askerle her tarafta fetihler yaptıktan sonra Muhammed ümmeti parladı. Çeşit çeşit gelenek ve kanunlar icra edip bütün sanat sahiplerine pir olup önderlik etmeye başladılar.

Allah'ın emri Cebrail'in aracılığıyla Hz. Peygamber'in fütüvvetnamesi ve Çâryâr-ı Güzîn (dört seçkin dost) ile görüşmesi

Allah hepsinden razı olsun.

Safalı kardeşler şöyle bilsinler ki, Hz. Peygamber 51 yaşında iken Mirac'a Mekke'de Ümmühanî evinde Allah tarafından çağırıldı. Saadetle Kudüs'e ayak bastıkları an, Hz. Cebrail Allah tarafından Refref adlı bir cennet burağı getirdi, Hz. Peygamber ile Hz. Cebrail el tutuşup kardeş oldular. Cebrail,

"Ey Resulullah, Rabbin sana selâm etti. Burak'a binip bu cennet ipeği peştamalı kemerine kuşansın, hicabımdan gizlenip benim arş u kürsümü, levh ü kalemimi (---) kat cennetimi, on sekiz bin âlemimi seyreyleyip cemalimi müşahede etsin" diye Allah'tan selâm getirip Hz. Peygamber'in mübarek beline bir şed kuşattı ki peştamal gibi bir cennet ipeği idi. Bu yüzden bütün sanat sahipleri bellerine birer şed peştamal kuşanırlar.

Daha sonra Hz. Peygamber, bütün siyer kitaplarında yazıldığı üzere Mirac gecesinde on sekiz bin âlemi seyredip,

"İki yay kadar, yahut daha yakın." [Necm, 9] derecesine varıp Cenab-ı Hakk'ın cemalini görüp bin bir kelimeler etti.

"İki yay kadar-*Kabe kavseyn*" bir yayın iki başı arası kadar demektir. Sözün daha doğrusu *kabe kavseyn* iki kaş arası kadar Hz. Peygamber, Cenab-ı Hakk'a yakındır. Bazıları "70 bin kelimat etti" derler. Yine o gece evine gelip yatağını sıcak buldular.

Resul-i Ekrem'in bu mucizesi meşhur olduktan sonra Peygamberimiz Mekke münkirleri ile geçinemedi. Sonunda o âlemlere rahmet olan kutlu zat asıl vatanını terk ederek muhacirler ile birlikte Allah'ın emriyle Medine'ye hicret etti. On sene Medine'de oturdular. İkinci senesinde oruç farz oldu, kıble Kudüs'ten Mekke'ye çevrildi, o sene tarikat ehli olmak için Hz. Ebubekir, Peygamber Efendimizden fakirlik cihazını kabul eyleyip biat edince Nakşibendî tarikatının başı oldu. Sonra Hz. Ömer peştamal bağlayıp biat etti ve azeb sipahilerinin öncüsü oldu. Sonra Hz. Osman biat edip Vahidî tarikatının öncüsü oldu. Sonra Hz. Ali biat edip Halvetî tarikatı imamlarının önderi oldu. Bu Çâryâra (Dört Dosta) biat verirken el ele olup: *"Gerçek, sana biat edenler, ancak Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elleri üstündedir."* [Feth, 10] ayetini okudular.

Dört Seçkin Dost el öpüp dört vezir makamında post ve peştamal sahibi oldular.

Biat, ahd ü peymandır, tarîkdir (yoldur), peştamaldır, kemerindeki setr peştamalıdır, yoldaş iman kardeşliğidir. Her kim ahd ve peştamal sahibi değildir, o tarikat sahibi değildir. Eğer sorsalar,

"Ahd kimden kaldı?"

Cevap odur ki üç peygamberden kaldı. Önce Âdem Peygamber'den kaldı, Hak emri ile buğday tanesinden yememeyi ahd etti. Ahdi sıdı (bozdu), Rahmet civarından uzak oldu.

İkinci ahd Hz. İbrahim'indir. Hak emri ile Kâbe'yi yapmaya ahd edip ahde vefa ettiği için Halilullah oldu.

Üçüncü ahd Hz. Muhammed'indir ki ilk defa Dört Dost'a ahd ü misak verdi.

Mükemmel şed 10'dur**.**

Birincisi Âdem Safî cennetten çıktığı yerde bütün meleklerden ve Hak'tan utanıp avret yerine incir yaprağını koyup kendini gizleyerek şeddetti (bağladı).

İkinci şed, İbrahim Peygamber, Kâbe'yi yaparken şed kuşandı.

Üçüncü şed, Hz. Nuh Necî, gemi yaparken kuşandı.

Dördüncü şed, Miraç gecesinde Hz. Peygamber kuşandı.

Beşinci şed, Ebubekir.

Altıncı şed, Hz. Ömer.

Yedinci şed, Hz. Osman.

Sekizinci şed, Hz. Ali.

Dokuzuncu şed, Hz. Hamza.

Onuncu şed, Halid bin Velid kuşandı. Hz. Peygamber'den bu zatlar izinli olup post sahibi pir-perver oldular.

Hz. Ali de Hz. Peygamber'in huzurunda, Onun izinleriyle Selman-ı Fârisî'ye, Amr-i Ümeyye-i Damirî'ye, müezzinlerin piri Bilâl-i Habeşî'ye ve nice kimselere de kuşattı. Bunlar da Hz. Ali'den fakr cihazını kabul ettiler.

Selman-ı Fârisî hazretleri Hz. Peygamber huzurunda (---) yedi kimseyi kuşattı. Onlar da önder oldular. Eğer sorsalar

"Şeddin manası nedir?", diyeler ki

"Şeytan, nefs ile daima çatışır, şeytanın vesvesesine karşı çıkıp fesat etmemektir". Sorsalar

"Tarîk kardeşi demek, ilk defa kardeş tutmak kimden kaldı". Cevap,

"Hz. Âdem, Hz. Cebrail ile ilk defa kardeş oldu.

İkinci İbrahim Peygamber ile Cebrail'den kaldı.

Üçüncü Hz. Muhammed Gadirhum gününde Hz. Ali ile kardeş oldu.

Dördüncü, gâr (mağara) gününde Hz. Peygamber, Ebubekir ile kardeş oldu". Sorsalar,

"Tarikat sahipleri arasında cemiyet günleri helva, cefne, tike ve şed nedir?" deseler. Cevap,

"Cebrail *aleyhisselâm* Hz. Âdem'e, cennette sohbet eden mukarreb meleklerden hediye getirdi. Önce o helva, cefne, tike ve şed idi. Ancak Cebrail'in hediyesi yufka lavaşa ekmeği ve buğday idi. Hz. Âdem'le sohbet etmesi için cennetten papağan ve kumru kuşları getirdi. Hz. Havva'ya kırlangıç, güvercin, tavuk kuşları getirdi, ona sened derler. Kırlangıç kuşları Hz. Havva'nın yanından uçup âlemi gezerek Hindistan'da Serendil adasında Hz. Âdem'i buldu. Âdem'in sakalı telinden birkaç kıl alıp Cidde'de Havva'ya getirdi. Havva'nın saçının telinden Serendil'de Âdem'e götürdü. Havva ve Âdem'in birbirleriyle buluşmasına kırlangıç aracı oldu. Havva ve Âdem Zilhicce'nin onuncu gününde Arafat Dağı'nda görüşüp, öpüşüp birleştikleri için Arafat Dağı derler. Onun için hâlâ kırlangıç insan ile komşudur".

Bu sorulara doğru cevap veren kimseler kemer bağlar, bel bağlar ve tarikat sahibi olur. Eğer sorsalar

"Dört kapı selâmı nedir". Cevap,

"Şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir".

"Ahkâmları nedir?" deseler.

"Şeriat; dıştan ve içten Peygamberin şeriatına uymaktır. Tarikat; mezhep, din ve imanını bilip Müslüman olmaktır. Hakikat; dünya ile ilgili bütün şeylerden uzak olmaktır. Marifet; Allah'ı bilmektir. *"Kim nefsini bildi, Rabbini bildi"* hadisi üzere kendi nefsinde eksikliğini bilmek, Allah'ı bilmektir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu soruları bilen ayar ve post sahibi olmaya hak kazanır, ona meyân-beste (bel bağlamış) pir derler, bütün tarikat ehline ve sanat ehline baş olur. İşi sözüne ve sözü işine uygun olup her türlü yasaklardan uzak olmak, masum ve temiz olmak gerektir ki insanlar kendisine uysunlar. Her şeyden arınmış olmazsa nakipliği, şeyhliği ve imamlığı câiz değildir.

İmam Cafer-i Sadık hırkayı anlattı. Önce,

"Fakirlik hırkası nedir?" diyenlere cevap,

"Hırkanın imanı, kıblesi, yıkanması, arılığı, bağlaması, kilidi, içerisi, dışarısı, yakası, kemâli nedir diyenlere, bu on soruya cevap, o hırkanın imanı örtücülüktür, kıblesi pirdir, yıkanması dünyayı terk etmektir, namazı arılıktır, farzı arzuyu terk etmektir, canı iradettir, kilidi tekbirdir, kemâli her şeyde doğruluktur, yenleri dervişlik hâsıl etmektir, dışarısı müşahededir, içerisi nurdur, yakası sırdır". Sorsalar,

"İlk hırka kimden kaldı?". Cevap,

"Hz. Âdem'e Allah ruh üfledikten sonra Cebrail ile taç ve hulle (elbise) gönderip civarına davet edince Tanrı'nın huzuruna hırka ile kapalı vardı. 700 yıl, bir rivayette ahiret günüyle yedi gün cennette kaldı. Yeryüzüne inerken incir yaprağı üzere şed bağladı. Daha sonra Şit Peygamber bez dokudu. Hırka edip giymek Âdem Peygamber'den kaldı". Onun için bütün veliler ve peygamberler lokma ve hırkaya muhtaçtır. Ancak Arabistan, Berberistan ve Afrika'nın içlerinde sayısız adam hırkaya muhtaç olmayıp ancak lokmaya muhtaçtır, zira açtır.

İmam Cafer buyurur,

"Hırkanın eteği şeriattır, tarikatı hakikattir, yakasında yâ Sabûr, yâ Şekûr, yâ Kerîm, yâ Rahîm yazılmıştır. Eteğinde yâ Vâhid, yâ Ahad, yâ Ferd, yâ Samed yazılmıştır. Bedeninde yâ Vâsı', yâ Halîm, yâ Karîb, yâ Mücîbü's-sâilîn yazılmıştır. Hırkanın manası ârifler nişanıdır ki Allah'ın sırlar mahzenidir." Eğer sorsalar,

"Hırka ne yer?" Cevap,

"Ciğer yakan iğne yer, yani içi daima âh u enin yanıklığı yer". Deseler,

"Ne örtünür?"

"Hakka tevekkül örtünür" demek gerektir. Sorsalar,

"Hırkanın erkeği dişisi nedir?" Cevap,

"Erkeği temizliktir, dişisi pir huzuruna temiz varmaktır".

Hırkanın belirtisi, sülûk sahibi olan ehl-i sünnet kimselerin giydiği hırkalar *"Giyeceğin hayırlısı kısa olanıdır"* hadisi üzere yenlerini kısa eylemektir ki elimi dünya ilgilerinden çektim, demektir.

Eteğini kısa eylemek, ayağımı dünyadan, haramdan çektim demek işaretidir.

Parça parça, yamalı hırka giymek, gönlü yanık olmak ve gösterişten geçtim, demek işaretidir.

Nice yüz bin nakışlı Edhemî hırkası giyip keçe giymek iman, İslâm, itikat ve mezhepte sağlam ipe yapıştım, demektir.

Hırka, aslında Hz. Peygamber'den kalmıştır. Miraç gecesinde Hz. Peygamber bir ak inciden bir oda görür. Sorduğunda Cebrail cevap veremez. Derhâl Cenab-ı İzzet'ten,

"Ey Cebrail o köşkü açıp içinde olan hırkayı Habibime giydirip başına Nübüvvet tacını giydir" diye ses gelince Cebrail, Allah'ın fermanı ile Hz. Peygamber'e tacı ve hırkayı giydirir. Hz. Peygamber böylece Allah'ın huzuruna varıp aracısız 70 bin sözcük etti. Resulullah Mirac'tan sonra evine geldi. O hırkayı bütün sahabe huzurunda Hz. Ali'ye giydirdi. Sonra Ebubekir'e, Ömer'e ve Osman'a uğurlu olsun diye giydirdikten sonra yine mübarek vücutlarına giydi. Bir gün yine o hırkayı Hz. Ali'ye, Hz. İmam Hasan'a, Hz. İmam Hüseyin'e, Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ'ya giydirdiğinde Hz. Peygamber, *"İşte Ehl-i Beytim Âl-i Abâ"* buyurdular.

Derhâl Hak tarafından Cebrail *"Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek, sizi tertemiz yapmak diler."* [Ahzâb, 33] ayetini getirdi. Sonra Hz. Peygamber,

"Ey Ali, sen benden nasıl fakirlik cihazını kabul edip bana tabi oldunsa benim huzurumda sana tabi olanlara biat verip kuşak ve post sahibi eyle" diye izin verdi. Derhâl Hz. Ali on yedi rekat hacet namazı kılıp Hz. Peygamber huzurunda 17 kimsenin belini kuşatıp tarikat (yol) önderi etti.

Önce Selman-ı Fârisî ve Enes bin Malik, bunlar Hz. Peygamber'in iç oğlanları idi. Hz. Yusuf'tan sonra iç hizmetçilik bunlardan kaldı ki has kölelere önderlerdir. Selman hakkında Hz. Resul *"Selman benim Ehl-i Beytimdendir"* buyurmuşlardır. Selman 330 yaşında vefat etmiştir. Kabri Medayin'dedir.

İkinci Amr Ümeyye-i Damirî'nin belini bağladı. Hz. Peygamber'in postacısı idi. Şatırların piridir. Humus'ta gömülüdür.

Üçüncüsü Bilâl-i Habeşî'nin belini bağladı, müezzinlerin piridir. Şam'da Koyunkapısı'nın iç yüzünde gömülüdür. İnşaallah Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber huzurunda belini bağladığı pir-perverlerin 17'si de aşağıda bütün esnafların yazıldığı yerde yazılacaktır.

Bunlardan başka Hz. Peygamber'in huzurunda Selman-ı Fârisî hazretleri (---) adet sahabe-i kirama peştamal kuşatıp post sahibi ettiği önderler de inşaallah aşağıda bütün sanat sahipleri arasında yerinde yazılır.

Hz. Peygamber huzurunda peştamal kuşanıp pir olanlardan başka Yemen'de Hz. Peygamber'in izniyle Hz. Veysel Karanî devecilere pir olmuştur. Fakat Resullulah onu, o da Resulullah'ı görememiştir. Bundan başka pirler, post, tuğ, davul, sancak, def ve kudüm sahibi oldular. Hz. Peygamber'in ve Çâr-yâr'ın mübarek ellerini öpüp Hazret-i Peygamber'e hizmet edip hediyelerini vererek hayır duasını ve övgüsünü aldılar. Hazret-i Peygamber,

"Ey ashabım, sizler de idareniz altında olan hizmetçilerinizden biat aldığınıza göre her hizmetçinizin yeteneğine göre bin bir gün hizmet ettiriniz. Hitaba kabil olup ayar sahibi olanları lokma ve hırka kazancı için fakr cihazını verip irşat edip post sahibi edesiz. Kıyamete kadar ümmetim ola" diye hayır dua edip gülbâng-ı Muhammedî çekildi. Hâlâ bütün tarikat ehilleri arasında çekilen gülbâng-ı Muhammedî onlardan kaldı.

Bu tarikat ve şeriat ehlinin kanunları, kuralları, soruları vardır. O soruların cevabını veremeyen, yolunu, erkânını temizlemeden kazansa kazancı haramdır. Meydan eri olan bir pir tarafından yetiştirilmelidir, kendiliğinden yetişen enayidir.

Kısacası, bütün esnafın, şeriat, tarikat, hakikat marifet ehlinin yolu, erkânları Hz. Peygamber'e ulaşır. Ondan Cebrail'e ondan Cenab-ı Hakk'a ulaşır.

Resulullah'ın erkânı budur: Bir kimse mesleğinde ayar sahibi olduğunda (yetiştiğinde) bütün pirler bir yere gelir, az çok ne ise rıza lokması yenilir. İrşad olacak öğrenciye, meydanda toplantıda hazır olanların huzurunda yolunu, erkânını soralar. Soruya cevap verdi ve kendi buluşundan güzel bir şey yaptıysa yahut vird ve zikirlerinde, yahut hafızlık ilminde İbn Kesîr, Seba, Aşere, Takrîb kıraatlarını tamamlayıp iyi hafız olduysa, kısaca her ne yol, marifet ve sanatta çeşitli ustalıklar sahibi olup olgunlaştıysa bütün ihtiyarlar post sahibi olmayı uygun göreler. Yok olgunlaşmamış ise bütün pirler hak söyleyip erenlere bin bir gün hizmet edip koşturarak söz potasında pişip halis ayarlık ile hâl ehli olup ham iken pişip yolunda yürüye.

Ferzendi (çırak, öğrenci) ne yol ile muhabbet meydanına getirirler onu bildirir: Önce o tarikatın önderinin nakibi (yardımcısı), o ferzendin sağ elini sol eline alıp hazır olan âşıkların huzurundan geçirerek post sahibi olan piri önüne vararak nakib,

"*Esselâmü aleyküm şeriat ehli, esselâmü aleyk tarikat, marifet hakikat ehli"* deyip dört kapı selâmlarını verip o öğrenciye,

"Bismillâhirrahmânirrahîm" deyip sağ elini kuşağı başı altında göbeği yerinde kemeri bendi üzere edip sonra sağ eliyle pirin seccadesi üstüne el arkasını koya. Ve,

"*Esselâmü aleyk yâ ârif-i billâh"* diye.

Sonra geri geri ta kapıya varıp iki ellerini göğsüne koyup dört kapı selâmını yine vere. Toplantıda hazır olan genç ve ihtiyar herkes,

"Ve aleykümü's-selâm yâ tâlib-i marifetillâh aleykümü's-selâm yâ ârif-i billâh kâmil ayâr" dediklerinde o öğrencinin sağ tarafında nakib, sol tarafında çavuş yahut kapıcı iki elinden meydana çekip bütün becerileri sunulur. Marifeti makbule geçtikten sonra toplantıda hazır olanlar oybirliğiyle,

"Bu öğrenciye post uygundur" dediklerinde,

"Allah mübarek eyleye, revâdır, revâdır, hilâfet postuna layıktır" diye bağırıp hep birden Fatiha okunur. Yine bütün pirler,

"Azemetullâh ra tekbîr Allâhü ekber, Allâhü ekber" deyip Çâryâr (Dört Dost) aşkına dört tekbir edip,

"Es-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ Resûlallâh, es-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ Seyyide'l-evvelîne ve'l-âhirîn selâmün ale'l-mürselîn" derler. Sonra Dört Dost'u, Kerbelâ çölünün şehitlerini, On İki İmamları yâd edip 170 tarikatın önderlerini hatırda olduğu üzere nakib ruhlarını yâd edip sonra o öğrenciyi ustasının eline teslim edeler.

Ustası da manen oğlu olan öğrencisini tekbirlerle yine meydana getirip ustasının belindeki peştamalı öğrencisinin beline bağlayıp elindeki asayı öğrencinin eline verip yüz yüze sağ eli sağ ele alıp iki baş parmaklar dışarda kalarak biat ve ahd ayetini meclistekiler hep birlikte okuyalar. Ayet: "*Gerçek, sana bîat edenler, Allah'a bîat etmiş olurlar."* [Feth, 10] okunduktan sonra Fâtiha okunup ellerini yüze süreler.

Sonra o çırağın (ferzendin) ustası, öğrencisine mecliste hazır olanların önünde öğüt verir.

Pirin nasihatnamesi: "Ey oğul, önce harama bakma, yalan söyleme, haram yeme, haram giyme, haram içme, ekmek ve tuza ihanet etme, hukukunu kazandığın pirlere hakaret gözüyle bakma, ulular önünde gitme, sabırlı ol, tahammüllü ol, komadığın yere el uzatma, emanete hıyanet etme, *fakru fahrî* ile kanaat eyle" deyip daha buna benzer nice öğütler verip öğrencisinin kulağına küpe olması için öğrencisinin sağ kulağını çekip ensesine güçlü bir tokat vurur;

"Ey oğul, gafil olma, aç gözünü gün ahşamlıdır" dedikten sonra Fatiha der. Bütün genç ve yaşlılar hep beraber Fatiha okurlar.

İkinci bölüm: Yol ustası ferzendin beline bağladığı peştamaldan başka ipek, pamuklu, yün ne çeşit peştamal olursa olsun, usta ferzendin sağ tarafı koltuğu altına yahut kılıç, yahut hamayil bağı yahut kemer tarzı kuşata.

Bu tarzların her birinin ehli yanında birer anlamı vardır. Görenlerce o ferzendin (çırağın), pir-perver olmuş kâmil usta, mükemmel ayar sahibi olduğu bilinir. O ferzend bu peştamallarla kemer bağlamış ve bel bağlamış olduktan sonra toplantıda hazır olanlar hep bir ağızdan,

"Yürü Allah yardımcın ola, yolun, postun kutlu olup kâr ve kazancın helâl ola" diye hayır dua ettiklerinde hemen o ferzend, *bismillâh* ile ilk defa misafir ve diğer yol pirlerinin, sonra kendi tariki piri, şeyhi, nakibi ve duacı kethüdalarının, bütün diğer pirlerin ellerini öpüp geri geri edeplice yine kapı dibine varıp veda Fatiha'sı okurlar.

Bu öğrenciler, tavus yürüyüşüyle salınıp tatlı dille mutfağa gidip bütün pirlere rıza lokması getirirler. İşte bu hakirin, selef üstadlarından gördüğü biat üslûbu böyledir, Resulullah'ın fütüvvetnâmesi de böyledir. Böylece aydınlanan can, cihanda selâmet bulup rahmete ulaşıp, sonu hayır olup iki dünyada yüzü ak olup Resulullah sancağı altında haşrolur. *Allahım hayırla kolay eyle*.

Ancak bilmek gerektir ki tarikat sahipleri arasında bir halife ve bir ihtiyar kazaen bir hata yapsa, onu bütün ihtiyarların reyiyle yemin evine götürür ve boynuna sekel (taş) asıp hapsederler. Hapis en fazla üç gündür. Fazla olsa çoluk çocuk sahibidir, işinden ve kazancından kalır. Ancak şeriat, tarikat, hakikat ve marifet dışı söz söylememeleri gerekir. İster şeyh, ister nakib olsun gereksiz ve boş sözler söylerse yoldan düşerler. Tarikat sahibi o suçlunun hatasını adilliğiyle sorup zulmetmeye, belki iftiradır. Eğer hatası kesinleşirse bütün ihtiyarlar huzurunda suçuna göre 83 sopa vuralar. Ancak sopayı post sahibi kulağından yukarı kaldırıp vurmaya, gadretmiş olur, şeyh düşmanlık edip yoldan çıkmış olur. Sorsalar,

"Boynuna vurdukları sekel (taş) nedir, hangi peygamberden kalmıştır ?" deseler, cevap odur ki,

"Hz. Musa Peygamber kutsal tenini halktan daima saklayıp göstermezdi, zira cemâl tecelli etmiş idi. O yüzden Musa kavmi, Musa'nın gövdesi ayıplı, cüzzamlıdır derlerdi".

Allah'ın hikmeti, bir gün Hz. Musa Nil Nehri'ne yıkanmak için çıplak girince mübarek hırkasını bir taş üzere kor. Allah'ın emriyle taş yerinden kopup Mısır içine doğru yola çıkar. Musa Peygamber de eline asasını alıp taşın ardı sıra seğirtir. Bu hâli Musa kavmi görüp,

"Estağfurullah, Musa hakkında kötü zanlar ederdik, gerçekten Yed-i beyzâsını ve inci gibi vücudunu gösterdi. Rabbimize hamdolsun mübarek vücudunu gördük" diye o an bin inkârcı imana gelip,

"La-ilahe illallâh Musa Kelîmullâh" dediler.

Sonra Musa Peygamber gayet öfkelendi, o taşa yetişerek asa ile 12 yerden vurup 12 delik oldu. Allah'ın emriyle o taş dile gelip,

"Ey Musa, ben Allah emriyle yürüdüm, senin vücudunun paklığına tanıklık eyledim" dedi. Hz. Musa, taştan bu sözleri işitince taştan özür dileyip,

"Ey taş, ben sana 12 kere vurup deldim, hele beni bağışla dervişe dervişân" diye temenni eyleyip özürler diledi. Hâlâ dervişler arasında "Dervişe dervişân" demek Hz. Musa'dan kaldı. Yine taş dile gelip,

"Ey Musa, özrünü kabul ederim. Beni bir deliğimden bir ip ile boğazına sekel eyle, ta ki bir gün ola sana lazım olam" deyince Musa Peygamber o taşı alıp boynuna astı. Hâlâ dervişler arasında boğazlarında asılan balgamî taşlara sekel derler. Bundan dolayı şeriattan taş koparanların boğazına sekel taşı asarlar, yahut cezalandırırlar. O sekel taşının dervişçe anlamı budur.

Sonra o taş Hz. Musa ile birlikte olduğundan Tih sahrasında 40 yıl gezdi. Bu taş Hz. Musa'nın boynunda iken yine dile gelip,

"Ey Musa, beni yere koyup on iki kere vur, ta ki Allah'ın acayip işlerini göresin" dedi.

Hz. Musa, o taşa asa ile 12 kere vurunca her delikten birer ırmak aktı. Bir ırmaktan erkek askerler, birinden kadınlar, birinden at, birinden deve, birinden sığır, birinden koyun, birinden keçi, her pınardan bir mahlûk hayat suyu içip susuzluklarını giderirler. Hz. Musa'nın askerine gökten helva, tere, gezengevi helvası ve selvâ adlı pişmiş kuşlar iner, onlar da yerdi. Yine o sekel taşını Hz. Musa boynuna alıp giderdi. İşte sekel hikâyesi budur.

Şimdi biatı, sekeli ve fütüvvet kuşağını bildik. Ancak bir pir elinde yetişmekten kasıt İslâm dinini, imanı, inancı, tövbe ve Hakk'ı bilmektir. Eğer sorsalar,

"Tövbenin başı nedir?" de ki,

"İhlâstır, yani kendini Allah ile canına arı etmektir ki bütün kötülük ve yasaklananlardan uzak olup herkese iyilik eyleyip güzel ahlâktır." Eğer,

"Arılık nedir?" deseler söyle ki,

"İbadet, zâhidlik, takva, doğruluktur."

Hasan-ı Basrî'den naklen:

"Kimin müridisin deseler?",

"Yol müridiyim" de.

"Yol kimindir?" deseler,

"Peygamber yoludur". Eğer deseler,

"Tarikatın temeli kaç nesnedir?"

Cevap altıdır: 1. tövbedir, 2. şeyhe boyun vermektir, 3. arı olmaktır, 4. içini arı etmektir, 5. kanaat eylemektir, 6. kimse ile karışmamaktır. Eğer sorsalar,

"Tarikatın ilimleri kaçtır?"

Cevap altıdır, bilmektir ki "Kazanan Allah'ın sevgilisidir", cömertliktir, cimriliği terk etmektir, doğruluktur, düşünmektir, Allah'a güvenmektir. Eğer sorsalar,

"Tarikatın erkânı kaçtır?"

Cevap altıdır, 1. ilimdir 2. hilimdir (yumuşaklık), 3. sabırdır, 4. rızadır, 5. güzel ahlâktır, 6. samimiyettir. Eğer sorsalar,

"Tarikat kaçdır?"

Cevap altıdır, 1. hayrdır, 2. zikirdir, 3. terktir, 4. dünyayı terk etmektir, 5. korkudur, 6. şevktir.

Eğer bir kimseye pir diye ad kosalar bu yukarıda yazılan sorulara cevap vermese ona pir demek doğru değildir. Ona biat etmek doğru olmaz, zira sözü yaptığına uygun olmayıp gösteriş sahibi olur. Hak Taalâ'nın lâneti onun üstüne olur. Allah korusun. Pir odur ki her yasak ve haramdan kaçınmış, temiz ve pâk ola. Onun imanı doğrudur. Eğer sorsalar ,

"İman kaçtır?"

Cevap yedidir.

"Kimin imanıdır?" deseler.

Cevap odur ki 1. meleklerin korunan imanıdır, 2. peygamberlerin mamur imanıdır, 3. muhakkiklerin imanıdır, 4. müminler imanıdır, 5. münafıklar imanıdır, 6. müslimeler imanıdır, 7. mevkuf iman yani kâfirlerindir. Allah'ın hidayeti nasip olursa son nefeste imanla gider.

Başka bir cevap; iman bir aydınlık ağaç gibidir, kökü *Kur'an*'dır, derisi hayâdır, teni şükürdür, budakları takvadır, yaprakları tövbedir, yemişi Allah'ın yardımıdır. İmanın manası yakınlıktır, imanın aslı kelime-i tevhiddir, imanın tamamı yoldan dikeni temizlemektir, yani gece gündüz ayağa sarılan şeytan vesvesesi ile savaşmaktır. Kısaca dervişlik, fakr makamıdır. Hepsinden gerekli fakrın gaslıdır (temizliğidir). Gasl (temizlik) odur ki boş endişelerden geçmektir. Deseler,

"Fakr makamı kaçtır?"

Cevap sekizdir. 1. sabit-kadem olmaktır, 2. sabreylemektir, 3. şükür makamıdır, 4. rıza makamında olmaktır, 5. âbid olmaktır, 6. sahib-kadem olmaktır, 7. zâhid olmaktır, 8. ârif-i billâh olmaktır, zira Âdem Peygamber tövbekâr idi, İdris Peygamber âbid idi, Nuh Peygamber şükreden idi, Musa Peygamber razı idi, Eyyub Peygamber sabırlı idi, İsa Peygamber suskun idi, Muhammed Mustafa ârif-i billâh idi.

İmam Cafer-i Sadık buyurur: Fakrın aslı güzel ahlâktır, muhabbettir. Kilidi doğruluktur, dürüstlüktür. Yemişi kişi kendini bilmektir. Hazinesi Allah'ı bilmektir. Cevheri meskenettir. Bunları bilen Hz. Ali sözünce *"Men arefe nefsehu, fekad arefe rabbehu"* yani "Kendini bilen Tanrısını bilir" demektir. Bil ki 170 tarikat içinde kendini bilip Rabbisin bilir canlar vardır, ancak hesabını Cenab-ı Hak bilir. Bunların kimi ümenâ, kimi evtâd, kimi nükebâ, kimi büdelâ, kimi melâmîler, kimi rücebâ, kimi (---) kimi halk şeklinde giyinmiş, kimi şeyh görünüşünde, kimi sapık görünüşünde mest olmuş gezer çeşit çeşit kulları vardır. Hadis-i kudsîde *"Evliyâlarım kubbem altındadır, onları benden başkası bilemez"* buyurulmuştur.

Dervişlerin şekilleri ve hâlleri: Bazı dervişler Selmanî tarikatındandır ki yanlarında devamlı bileği taşı ve ustura taşırlar. Anlamı, nefsi öldürdüm demektir. Ustura ile kendini çâr (dört) darb eder. O yol halkı çâr (dört) terktir. Birinci çâr-darb baştadır, mesela sakaldır, bıyıktır, kaştır, kirpiktir.

Sakal tıraş etmenin manası, dünya süsünü terk eyledim demektir.

Kaş yülütmenin (tıraş etmenin) manası, Tanrı ile kulları arasında perde yoktur demektir.

Bıyık yülütmek, varlığımızdan geçip kötü görünüşü kabul ettim demektir.

Kirpik yülütmek, bütün haramdan el çektim demektir.

Vücudunda olan dâğların manası: Müslüman hacılar Mekke'de ihrama girdiğinde kendinden bir vacip veya müstehab terk etmiş olsa ona kefaret için bir kurban farz olmuştur ki suçu bağışlana. Dervişlik yolunda da öyledir. Bir derviş yolunda suç işlese Allah ile canına kendi bildiği suçunu itiraf edip dünya cezası için Rabbisi korkusundan vücudunu ateşlere yakıp dâğlar, yakar.

Bu manaya dervişlerin vücudundaki dâğlar, Allah'tan korkma manasıdır ki Tanrı'dan bağışlama umup tövbekâr ve temiz olur.

Başındaki yüz bir (101) dâğ yakmak, yüz bir yolun hükmüne rıza verdim, bütün yasaklardan kaçınmaktayım demektir.

Beyni üzere teslim dâğı yakmak alâmeti, bütün Hak emrini tutup yasaklardan kaçıp suçsuz ve pâk olup Hak emrine teslimim demektir. Ancak bu teslim dâğını yakanın her şeyi terk edip içinde Allah sevgisinden başka bir arzu olmaması gerek.

Kulaklarında olan küpeler, isyan tarafından kaçıp Hak cevaba parmağı ağza götürmektir.

Boğazındaki halkalar, şeriata boyun bağladım demektir.

Kollarına bilezik takmak, haramdan el çekip bakireyim demektir.

Yalınayak başıkabak gezmek Tanrı'ya âşığım, onu ararım demektir.

Ancak taç giymenin kırk sorusu vardır, değme âşık cevap veremez. Sözün kısası ilk defa taç giymek Hz. Âdem Safî'den kaldı. 124 bin gönderilmiş ve suhuf sahibi peygambere peygamberlik tacı nasip olmuştur. Fakat ahir zaman peygamberi Muhammed Mustafa'ya Miraç gecesinde bizzat Allah'ın kudret eliyle peygamberler tacı müyesser olup bütün peygamberlere baş tacı oldu. O tacı, Peygamber Efendimizin Ehl-i Beyti Âl-i Abâ da giymiştir. Bundan başkasına nasip olmamıştır. Bugüne kadar yeryüzünde giyilen çeşit çeşit taçlar ol tacın bir benzeridir ki her millet bir çeşit taç giyerler.

Dervişçe teberdar olmak, müslimim, demektir.

Zer-deste taşımak, pirin asacısıyım, demektir.

Kemer kuşanmak, kemer bağladım, demektir.

Sapan taşımak, şeytanı kovarım, demektir.

Keşkül taşımak, umman deniziyim, demektir.

Cilbent taşımak, umman-ı kerâmeyim, demektir.

Mecmua taşımak, bilgi deniziyim, demektir.

Zil ve def taşımak, namaz kılarım, demektir.

Pâleheng taşımak, bağrıma taş basıp nefsimle savaşmada taş yürekliyim, demektir.

Tennûre (eteklik) giymek, avret yerimi örtüp haya sahibiyim, demektir.

Post taşımak, Hak yoluna kurbanım, yolumda post sahibiyim, demektir.

İhram taşımak, her yerde sırdaşım, meclis benden emanettir hac edip ihrama girdim demektir.

Saç koyuverip zülüflü olmak, Resulullah'ın sünnetine uydum, demektir.

Başında tel taşımak, şeytan ile savaşıp şeytana galip oldum, demektir.

..... (1 satırlık yer boş).....

Kısacası, yüreği yanık gerçek dervişlerin, görünür görünmez bin bir işaretleri vardır, bin bir çeşit soruları vardır. Bu sorulara hakkıyla cevap verebilen can, tasavvuf ve ledün ilmine kadir olup "*hüve hüve*" makamında olan cevap verip zamanın fazıllarından bahr-i umman olmuştur ki cevap verir. Yoksa hakir, Evliya-yı pür-riya cevaba kadir olmayıp hâlâ kâmil bir mürşid aramadadır ki Hak talibidir. Ancak her gönlü yanık derviş, ehl-i tasavvuf olup zamanın fazılı olmaz, ancak yine de sülûk sahibi muvahhid derviş olur.

Onlardan bu sorulara cevap odur ki bütün bu dervişlerin fakr cihazı, abdalların şekli, muvahhidlerin tarikatı âyinleri ilk defa dedemiz Hz. Âdem Safî'den kaldı, ikinci olarak Hz. İsa'dan kaldı ki: *"Muhakkak ki İsa'nın hâli de Allah indinde Âdem'in hâli gibidir. Onu topraktan yarattı. Sonra ona 'ol' dedi, o da oluverdi.*" [Âl-i İmrân, 59] ayeti hükmünde ilk defa yeryüzünde seyyah, Hind diyarı içinde Hz. Âdem idi, efendisi Cenab-ı Hak'tan ayrılıp ağlayıp sızlayarak serseri gezip dolaşıp sevgilisi, arkadaşı, dert ortağı olan Hz. Havva'yı arardı.

Üçüncüsü seyyah Hz. Peygamber'dir ki cihan bekçisi olup bütün gazaları, tüccar olması, başından geçenlerin hepsi siyer kitaplarında yazılıdır. Yukarıda yazılan fakr cihazlarının hepsi Âdem Safî, İsa Peygamber ve Hz. Peygamber'den kalmıştır diye cevap vere.

Ancak bu yukarıda yazılan cihaz-ı fukaranın her biri birer peygamber, veli ve atalardan kalmıştır. İnşaallah her bir meslek sahipleri yazılırken yazılacaktır.

Geldik imdi yukarıda yazıldığı üzere dört darb başta, kaşta, bıyıkta, sakalda, kirpikte idi ki anlatıldı. Dört darb dahi fakr yolundadır demişler.

Önce Hak yoluna canını terk eylemektir.

İkincisi cihanı terk eylemektir.

Üçüncüsü malını terk eylemektir, yani dünya ilgilerinden el çekmektir.

Dördüncüsü rahatını terk eylemektir.

Bütün tarikatların ebcedini bildirir

Bütün ilimlerin aslı harflerdir. Bunda Allah, ezelî hikmetini göstermiştir ki hakikate bakılsa insanın aklı perişan olur. Mesela, Hak Taalâ bütün peygamberlere dört kitap göndermiş, (---) suhuf da indirmiştir. Fakat Tevrat, Zebur, İncil, Furkân (Kur'ân) ve diğer suhuflar hepsi 29 harf üzere inmiştir.

Hikmet bu ki Cenab-ı Hak, insanların dilinde meşhur olmuş haliyle bu yeryüzünü 72 millet ile donatmıştır, ancak Allah bilir, 1072 kavim ile bu yeryüzünü süslemiştir. Bunların başka başka özel dilleri vardır. Bu kavimlerin 147 dilde kelimelerini açık ve düzgün bir şekilde 51 sene seyahatimizde yazıp zapt etmişiz.

Hikmet bu ki yine bütün dillerin kelimeleri 29 harf ile yazılır. Nice kere yüz bin Aristo akıllı bu cihana gelip bir harf bile nazire diyememişlerdir. Acayip hikmet-i Hudâ'dır.

Fakat Farsça'da ça, pa, ja, ĝâ gibi harfler vardır. Ancak aslı yine hece harfleridir.

Çerkezcenin bazı kelimelerinde, saksağan kuşunun sesi gibi kaleme gelmez boğazdan ve iki çene arasından sesler var, yazılması asla mümkün değildir. *"Mana şairin karnındadır"* sözü üzere yine Çerkez kavmi anlar. Ancak onlardan başka bütün diller 29 harf ile konuşurlar. Zira bütün ilimlerin aslı hece harfleri, ebced ve hevvezdir ki ebced harfleri ledün ilmi sahibi Hz. Ali kelâmıdır, yani bu ebced ilmi çok gerekli bir ilimdir.

Bütün tarikatların ebcedi ondur.

1. Kendini pir eylemektir.
2. Her yerde marifet tohumu ekmektir.
3. Zevk âbıyla (suyuyla) beslemektir.
4. Riyazet harmanında döğmektir.
5. Edeb teni ile yürümektir.
6. Hizmet işiyle işlemektir.
7. Şevk yeliyle savurmaktır.
8. Muhabbet ölçeğiyle ölçmektir.
9. Takva değirmeninde öğütmektir.
10. Sabır fırınında pişirip helâl lokma yemektir.

Yani bu sorulardan kasıt, Hak yolunu bilip kâmil mürşide ermektir. Zira fütüvvet silsilesinin gayesi birbirinden biat ile ta Hz. Resul'e, ondan Hz. Cibril'e, ondan Cenab-ı Allah'a varıp Hakk'ın cemâlini görmektir. Beyt:

Cânını terk etmeyen cânâna olmaz âşinâ

Bî-vesîle her kişi sultâna olmaz âşinâ.

Sözünün uyarınca her işte ve her yolda kılavuz lâzımdır ki yol bula. Nitekim *Miftâhü'l-İkbâl* adlı kitapta Câbir bin Abdullah el-Ensarî, Hz. Ali'den bu beyitleri nakleder:

"Şüphesiz ki ben Mustafa'nın kardeşiyim.

Ben oğlum ile atam arasındayım. Resulullah ise tektir.

Zevcesi ona vefakârlık gösterdi, onu tasdik etti.

İnsanlar sapıklık karanlığında, inkâr çıkmazında iken ben de onu tasdik ettim.

Hamd ve şükür, eşi benzeri olmayanadır."

Dikkat son satır eksik

Bu beyitleri Resul-i Ekrem Hz. Ali'den duyup,

"Seni doğrularım ey Ali, ey Ali" buyurdular.

Hz. Ali'ye dua edip kutlu başlarına bir siyah taç giydirdi, iki tarafında iki taylasanı vardı. O taça zi's-sehâb derlerdi. Mirac gecesinde Hz. Peygamber, Cenab-ı İzzet'in kudret eliyle giymiş idi. Hâlâ Muhammed ümmetinin giydikleri tac onun nişanesidir.

Ancak taç giyip insanların önderi olan zat bu dört soruyu bilmesi lâzımdır. İmam-ı A'zam'dan nakledilir ki bu dört soruyu bilmese pir olmaz, imamlığı doğru değildir. Eğer sorsalar:

"İmamın kimdir?" Cevap,

"Tenimin imamı mihrabdır, canımın imamı Kur'an-ı azimü'ş-şandır, gönlümün imamı Hz. Muhammed'dir, fehmimin imamı Cibril-i Emin'dir, aklımın imamı Mikâil'dir". Eğer sorsalar:

"Kıble kaçtır?" Cevap,

"Beştir. Tenimin kıblesi mihrabdır, aklımın kıblesi Kâbe'dir, canımın kıblesi Beytü'l-mamur'dur, fehmimin kıblesi kürsîdir, gönlümün kıblesi arş-ı azamdır" demelidir. Eğer sorsalar:

"Derviş lafzı beş harftir manası, rumuzu nedir?" Cevap odur ki,

"Dervişin 'dal'ı dert ehli, zayıf bedeni Hudâ korkusundan inceltip sarartmaktır. 'Ra', riyadan temiz olmaktır. 'Vav', akraba ve dostlara veda edip Hak sözünden başkasına güvenmemektir. 'Ya', tüm halka yaman sanmamaktır. 'Şın', Hak aşkıyla daima neşeli olmaktır, *vesselâm.* Eğer sorsalar:

"Sofî lafzı üç harftir. Her harfin sorusu, rumuzu nedir?" deseler, cevap:

Sofînin üç harfinin her harfine üç tevil vardır. Önce 'sad', sıdk u safa sırf sabırdır. 'Vav', vüddür yani Allah sevgisi ile Vedûd ismine mazhar olmaktır, vecd vavıdır, vefa vavıdır, yani ahdine biatında ikrarında durup vefa etmektir. 'Fa'nın bir manası fakr, biri fakd, biri fenâdır. Fakd odur ki kendi vücudunu yok bilip fenâfillah ola. Sofî beytleri:

Sofînin iş bu dokuz remzin Rahîmî dâ'imâ

Böyle nakledip beyân etmiş sülük-ı rehnümâ

Yâ-yı nisbîye arûzîlerde yoktur i'tibâr

Hiçbir hâliyle ol mahsûb olunmaz dâ'imâ.

Seyyid Nimetullah-ı Veli'den ümmet-i Muhammed tacı, kırmızı tac ve fukara tacını tarif eden beyitler:

Tâc ber-ser mînihi behr-i vefâ

Hoş kadem der-nih ü ez sıdk u sefâ

Ma'nî-yi tâc ez bidânî ey cüvân

Hemçü murgî ber-şevî ber-âsumân

Tâc-dârî her dü âlem Mustafâst

Ba'd ezân şâhım Alî-i Murtazâst

Tâc mîgûyı se harfest ez-kelâm

Tâ elif bes cim tâcest tamam

Tâ be-terk-i zâhir ü bâtın bi-gû
Ba'd ezân ender taleb Hakrâ bicû
Ez-elif Allâh mîgû ber-zebân
Tâ resî ender makâm-ı câvidân
Cîm cehdî mînümâ der râh-ı tû
Tâ nemânî âciz ender çâh-ı tû
Tâc eğer vârî berîn ma'nî püser
Rev ki merdî der-reh-i fakr ey püser
Ver nedânî ma'nîye ber-ser nihî
Çün kedûyî bâş ez-ma'nî tehî
Seyyid-i İzzet beyân-ı tâc-ı şâh
Kerd în takrîr ez izz-i İlâh

Yukarıda yazılan bütün tarikat ve sanat ehlinin Muhammedî fütüvvetnâme üzere nice bin soruları ve cevapları vardır, ancak burada bu kadar ile yetindik. İnşaallah sanat ehlinin fütüvvetleri, kanun ve kaideleri üzere sırasıyla alayları ve pir-perverleri ile yazılır.

İstanbul'un tüccar, esnaf, sanatkâr
ve meslek sahipleri

1048 [1638-39] yılında, Sultan IV. Murad Han'ın fermanıyla Belde-i Tayyibe yani İstanbul'un dört mevleviyet şehrini yazıp yapı eserlerinden sayılan imaretlerini, mirî emanetlerini, hayır eserlerini ve bütün alâmetlerini bildirir

Bu kitabın yazılmasına sebep Bağdad fatihi olan Sultan Ahmed Han oğlu Sultan IV. Murad Han, bütün maarif erbâbı ve tarihçilerle hoş sohbet etmekten daima zevk alırlardı. Bir gün huzurunda bütün âlimler, salihler, genç yaşlı bütün şeyhler toplanıp has sohbet ederken söz sırasında bazı eski devletlerin vasıfları anılır. Hemen Murad Han Gazi,

"Gerçi nice yüz bin tarih kitaplarında çok şey yazmışlardır. Acaba bu direksiz mavi renkli kubbenin altında benim on yedinci tahtım olan Kostantiniyye yani İstanbul gibi bir mamur ve bakımlı büyük bir şehrin, sevinç yerinin vasıflarını tarihçiler yazmışlar mı, seyyahlar görmüşler mi?" deyince toplantıda hazır olanlardan Şeyhülislâm Yahya Efendi:

"Padişahım bu Kostantiniyye hakkında Cenab-ı Rabbü'l-İzzet, Kur'an-Kerim'inde, *"Elif, lâm, mîm, Rûm(lar) mağlub oldu. Yakın bir yerde."* [Rûm, 1-3] buyurmuşlardır ki o Rum diyarına, şanı yüce Allah'ın nazarı taalluk ettiğinden ilk kurucusu Hz. Süleyman'dır, ikincisi ise Hz. İskender-i Zülkarneyn'dir. İskender'in ölümünden Resulullah'ın doğumuna gelinceye kadar 882 yıl, ondan büyük atanız Fatih Sultan Mehmed Han'a kadar 857 yıl geçmiştir. Bu tarihte ceddiniz (dedeniz) Mehmed Han onarmıştır.

Dördüncü tamir, (---) tarihinde saadetle Revan fethine gittiğinizde fermanınız ile kaymakam lalanız Bayram Paşa, Galata ve İstanbul'u yeniden tamir edince böyle bir beyaz inciye benzer cevher gibi bir kale oldu.

Bu Kostantiniyye hakkında Mefhar-ı âlem Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde, ümmetlerini özendirmek için "*Kostantiniyye mutlaka fetholunacaktır, onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir"* diye buyurdular.

Rum tarihçileri, Hind, Arap, Acem ve Rum seyyahları aralarında bu İstanbul "Gulgule-i Rum, Tantana-i Rum, Gulibetü'r-Rum, Debdebe-i Rum, Velvele-i Rum, Cığcığa-i Rum, Makedona-yı Rum, Kevkebe-i Rum, Belde-i Tayyibe, Elem-gulibeti'r-Rûm" diye meşhur büyük bir şehirdir ki bunun hakkında nice bir şairler şehrengizler yazmışlardır.

İstanbul'un anlatılması

Sanasın bâğ-ı cennetdir Edirne, Bursa, İslâmbol,

Güzellerle müzeyyendir Edirne, Bursa, İslâmbol,

Bursa kaplıcasında Edirne Tunca Nehri'nde,

Stanbul Kumkapısı'nda deniz mâlikleri oynar.

diye Müftü Yahya Efendi İstanbul'u Murad Han'a bu vasıflar ile övünce hemen üstadımız Evliya Efendi:

Ra'eynâ beldetü'd-dünya cemi'â

Velâkin mâ ra'eynâ misle hâzâ

diye beyti okur. Yine başka musahibler buyurdular ki,

"Padişahım nice bin Arap ve Acem tarihlerini inceledik, yetmişer seksener sene seyahat edip gazalarda kaleler, büyük şehirler gördük. Bu İstanbul'a benzer büyük şehir görmedik. Yüz yirmi, yüz elli sene yaşayıp seyahatte hayatını tüketmiş seyyah canlar ile konuştuk. Onlar da yeryüzünde İstanbul gibi mamur ve bakımlı, adalet, emniyet yurdu, suyu ve havası bütün dünya halkınca övülen böyle büyük bir şehir görmedik, dediler. Gerçekten padişahım yine böyle bir büyük şehir yoktur" diye toplantıda hazır olanların hepsi İstanbul'u övüp anlattıklarında Sultan Murad Han,

"Ey mecliste hazır olanlar, safa kardeşleri, ey Muhammed Mustafa şeriatının şeyhülislâmı Yahya Efendi, inşaallah saadetle gidip cennete benzer Bağdad'ı kötü Kızılbaş elinden alıp mezhebimizin sahibi İmam-ı A'zam Ebu Hanife Sabit oğlu Numan hazretlerinin nurlu kabirlerini, sapıkların, haricî ve dinsizlerin elinden kurtarmak için atımızı o tarafa sürmüşüz. İnşaallah, Allah için yapılacak o savaşa yardım için en büyük şehir olan İstanbul'un küçük büyük bütün esnafları ordu-yı hümâyûnuma çıksınlar. Gelsinler ne kadar asker olur, ne kadar bin dükkân vardır, ne kadar esnaf vardır, hepsi eski kanunlarından daha fazla marifet göstererek, türlü türlü şakalar ederek, pirleri, şeyhleri, nakibleri, ağaları, kethüdaları, yiğitbaşıları ve çavuşları ile atlı, piyade bölük bölük her esnaf büyük alay ile sekiz kat mehterhanelerin çalarak Alayköşküm dibinden geçsinler. Ben de ne kadar bin askerdir, ne kadar süslü ve donanımlı esnaftır, seyredip göreyim, fermanım böyle çıkmıştır. Öyle büyük bir alay etsinler ki Osmanoğulları padişahlarının hiçbirisi zamanında olmamış olsun.

İstanbul içinde ne kadar selâtin ve vezir camii, mescit, medrese, darülkurrâ, darülhadis, sıbyan mektepleri, zaviye, han, hamam, kervansaray, vezir ve âyan sarayları, çeşmeler, sebilhaneler, su muslukları, su kuyuları, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi mahalleleri, kilise, ekmek fırını, börek fırını, simit fırını, peksimet fırını, at değirmeni, su değirmeni, kapan, eminlik kısaca İstanbul şehrim içinde dört mevleviyet (mollalık) yerde ne kadar ev, yalı, dalyan ve imaret cinsinden ne kadar yapı varsa yazılsın. Bütün mahalle halkı, sanat ve meslek sahiplerinin önderleri, imamlar, hatipler, mahalle kethüdaları meşveretleriyle bir bir yazılıp kutlu eşiğime arz edesin. Ancak tarafsız adamlarımla da teftiş edip yazdığınızda aykırılık ve yanlışlık bulunursa yazanları dörder parça ederim" diye yemin etti. Sonra,

"Bozahaneci esnafı bütün sanat ehlinden sonra geçsinler. Meyhaneci melunları ordu-yı İslâmımda olmaya, ancak bozacılara imdad akçe verip alayda yamak olsunlar. Fakat alay sırasında bunlar sekizer kat mehterhane çalmayıp iki daire, saz ü söz ile geçsinler. Ne kadar bozahane ve meyhane vardır, ne kadar içki satan melunlar vardır malûm-ı hümâyûnum ola" diye veziriazam Bayram Paşa'nın, İstanbul mollasının, Eyüp, Galata, Üsküdar mollalarının ellerine fermanlar verip,

"Tez hatt-ı şerifde yazılandan daha fazlası dört mevleviyetlerde olan bütün dükkânları, bütün sanat sahiplerini, bütün imaret olan yapıları, hâkimleri ile vakfedici şartlarını, bütün hayrat ve hasenatları yazasınız" diye sıkı sıkı tembihlerde bulundu.

Onlar da yer öpüp herkes yönetimleri altında olan imaret, hayrat ve hasenatları, başka eserleri, bütün sanatkâr dükkânlarını saadetli padişahın istek ve arzularından bin kat daha fazla yazdılar. Sultan II. Selim Han zamanında, (---) tarihinde İstanbul Mollası Zekeriyya Efendi'nin yazdığından yüz bin kat fazla yazıldı, zira o zamandan IV. Murad zamanına kadar İstanbul şehri öyle mamur oldu ki boş bir yer kalmamış idi.

Bu minval üzere İstanbul'u, Yedikule, Eyüp, Kâğıthane, Sütlüce, Piripaşa, Hasköy, Kasımpaşa, Galata, Tophane, Beşiktaş, Hisar, ta Boğazhisarları, Beykoz, Kanlıca, Anadolu Hisarı, Çengelköy, Kuzguncuk, Üsküdar ve Kadıköyü'ne kadar bütün mamur yerleri, bağ ve bostanları, dükkân ve bedestenlerii, bütün sanatkâr ve âyanları tam üç ayda yazarak büyük bir kitap hâline getirdikten sonra *Evsaf-ı Kostantiniyye* (İstanbul'un Vasıfları) adını koyup padişahın tahtının ayağına sundular. Padişah huzurunda gece gündüz Tarihçi Solakzâde okudukça Sultan Murad Han zevk ve sevincinden, "Allah ömrünüzü dünya durdukça uzatsın" buyururlar idi.

Allah'ın hikmeti o zamanda efendimiz Melek Ahmed Paşa, Murad Han Gazi'nin silahdarlığı hizmetiyle şeref sahibi olmuştu. Bağdad'ın fethinden sonra Diyarbakır valiliğiyle nasiplendiğinde *Evsaf-ı Kostantiniyye* adlı kitap Melek Ahmed Paşa'da kaldı. O zattan hakir-i pür-taksir Evliya, kitabın bir suretini buraya yazdım ki, o suret budur:

İstanbul mollası arzının sureti

Yüksek adaleti eşikleri tarafına âciz duacının arzı odur ki, âlemin sığınağı padişahım hazretlerinin saadetli hatt-ı şerifleri üzere Belde-i Tayyibe yani İstanbul bu şekilde yazılıp tahtları eşiğine arz olundu. Ferman azametli, şevketli iktidar sahibi padişahındır.

Belde-i Tayyibe yani Kostantiniyye'nin özellikleri

Allah düşman saldırısından korusun

Dört mevleviyet hükumette 670 şer'î mahkeme kadılığı vardır.

Osmanlı sultanları camileri 74
Büyük vezirler camileri 1.985
Mahalle mescidi 6.990
Diğer âyan ve büyüklerin camilerinin toplamı . 6.665
İmaretler (aşevleri) 19
Hastahaneler 9
Sıbyan mektepleri 1.993
Kur'an darülkurrâları 55
Darülhadisler 135
Hânkâh 557
Derviş tekkeleri 2.000
Misafirhaneler 91
Kervansaray 979
Hâcegân hanları 255
Bekâr hanları 672
Müslüman mahallesi 9.973
Rum Hıristiyan mahallesi 354
Yahudi mahallesi 257
Frenk mahallesi 17
Ermeni mahallesi 27
Vezir, âlim ve seçkinler sarayları 28.900
Vezir saraylarındaki özel hamamlar 14.536
Vezir ve âlim saraylarındaki çeşmeler 4.000
Has ve avam çeşmeleri 9.995
Sebilhane 200
Kale içindeki has ve avam hamamları 91
Kale dışındaki hamamlar 65
Su muslukları 7.989
Sebiller 100
Su kuyuları 600.000
Su sarnıçları 55
Han mahzenleri 3.000
İstanbul ve Galata bedesteni 3
Unkapanı ve başka kapanlar 37
Mirî kantar 35
Tahmis emaneti 2
İpek tartı emaneti 1
Şem'ahane emaneti 1
Sırmakeşhane emaneti 1
Gümrük emaneti 1
Pençik çardağı emaneti 1
Karagümrük emaneti 1
Yağkapanı emaneti 1
Balık emaneti 1
Tuz emaneti 1
Peksimet emaneti 1
Şarap emaneti 1
Baruthane emaneti 1
Barut işliği emaneti 4
Esirhane emaneti 1
Darphane-i sultanî 1
Darphane emaneti 1
Çuka ambarı 1
Buğday ambarı 1
Arpa ambarı emini 2
Tuz ambarı 1
Kilâr-ı sultanî 1
Bayezid Han ambarı 1
Süleyman Han ambarı 1
Odun ambarı 1
Odun emaneti ..... (---)
Unkapanı divanhanesi 1
Otluk emini ambar-ı hâs 1
Otluk ambar-ı hâs-ı vefa 1
Istabl-ı hâs (Has ahırlar) 1
Ahırkapı ıstablı (ahırı) 1

Vefa Meydanı ıstablı (ahırı) ..... (---)
Esirler zindanı 4
Borçlu ve katil zindanı 4
Mirî balık dalyanı 20
Mirî karlık 3
Ekmek fırını 600
At değirmeni 400
Kırkçeşme yakınında su değirmeni 2

Eski yeniçeri odaları, yeni yeniçeri odaları, sekban-ı yeniçeri odaları hepsi 162 odadır.

Acemi oğlanları haneleri ..... (---)
Cephane ..... (---)
Kalafathane 1
Marangozhane ..... 1.
Tersane ..... (---) gözdür.
Kumbarahane 1
Mevlevîhane 4
Mirî yoğurthane 1
Matbah emini ..... (---)
Pastırma emini ..... (---)
Salhane emaneti 1
Şehremaneti 1
Çardak emini 1
Cebehane hazinesi ..... (---)
Tersane emaneti 1
Atpazarı emaneti ..... (---)
Nüzul emini ..... (---)
Sebzehane emini 1
Koyun emini 1
Kâğıthane-i battal 1
Arslanhane-i mirî 1
Şişehane 4
Mirî boyahane 70
Gümüşhane 10
Tüfekhane 1
Sebzehane 1
Çardakhane 1
Mirî salhane 3
Yedikule'de pastırmahane 1
Kurşunhane 1
Kalenderhane 1
Mutrıbhane-i hâssa 1
Sâzende-i mehterhane 2
Köshane 1
Hayme mehterhanesi 1
Peykhane 1
Nakkaşhane 1
Doğramahane 1
Sakkâhane 1
Suyolcuhane 1
Topcıyanhane 1
Dökmeciler işliği 1
Terzihane 1
Terzi dolamahane 1
Top arabası işyeri 1
Koçu arabası işyeri 1
Fişekhane 1
Yeniçeri talimhanesi 1
Yeniçeri samsonhanesi 1
Yeniçeri zağarhanesi 1
Bostancı samsonhanesi ..... (---)
Yeniçeri tazıhanesi 1
Bostancılar tazıhanesi 1
Doğancılar işyeri 1
Kuyumcubaşı işyeri 1
Damgacıbaşı işyeri 1
Kazancıbaşı işyeri 1
Dökmecibaşı işyeri 1
Büyük sarracbaşı işyeri 1
Camcıbaşı işyeri 1
Mimarbaşı işyeri 1
Doğramacıbaşı işyeri 1
Hasırcıbaşı işyeri 1
Meremmetçibaşı işyeri 1
Kireççibaşı işyeri 1
Bazergânbaşı 6
Akdeniz, Karadeniz ve ehl-i kıblebaşı 1
Sirkecibaşı işyeri 1
Turşucubaşı 1
Eski sultan türbeleri ..... (---)
Eski âlim ve vezir türbeleri ..... (---)

Bu yukarıda yazılan işyerleri ve bütün emanetler (eminlikler) mirîdir. Bunun için hepsi bir yerde yazılmıştır. Fakat Sultan Murad Han yazımında her işyeri ve dükkânlar ne tarafta olduğu, yol üzerinde olup olmadığı, geçmiş padişahlardan kimin yapısıdır, kim kurmuştur, bütün kanun ve kuralları ile yazılmıştır. Ancak hakir, çok yazmaktan kaçınıp bu şekilde derli toplu yazdık. Zira bu işyerleri ve dükkânlar bütün İstanbul halkınca bilinmektedir. İnşaallah bu yazdığımız müsveddeyi düzelttiğimizde her işyeri ve hayır eserlerini yerinde yazarız.

Bundan sonra büyük şehir İstanbul'da ne kadar dükkân ve ne kadar meslek sahibi esnaf vardır, onları bildirir.

İstanbul'un 4 mevleviyet yerinde ne kadar bin dükkân, ne kadar yüz bin esnaf askeri var ise onları kanunları, kuralları ve pir-perverleri ile yollu yollunca padişah fermanı üzere esnaf alayları ile önderlerinin gömülü olduğu diyarlar ile bildirir

Önce padişah fermanı üzere İstanbul'un dört mevleviyet yerinde olan bütün sanat sahipleri 57 bölüm olup tamamı 1.100 sınıf sanat sahibi geçide hazır oldular. İlk defa bu anılanların toplanmasıyla görevli olan sefere memur vezir ve vekillerin çavuşlarıdır. *Bismillâh* ile önce,

Çavuşan esnafı alayı

Pirleri Hz. Malik Eşter'dir. Halk arasında yaygın olduğuna göre, Çin ülkesinde bir ejderha öldürdüğünden dolayı Malik Ejder derler. Ancak *Fütüvvetnâme*'de yazdığı üzere mübarek gözünün biri gazada yaralanıp yırtlaz (göz kapağı yırtık) olduğundan Malik Eşter derler. Hz. Ali, Hz. Peygamber önünde beline peştamal kuşattı. On birinci pir olup bütün beylere ve gazilere serdar olurdu. Gayet cesur ve yiğit kimse olduğundan savaşta başına teller, atına ziller takarak eline çevganını alıp Sam gibi uğraş meydanında alay düzüp saf bozduğundan dolayı alay çavuşlarına pir olmuştur. Mübarek kabri Kufe'dedir.

Ancak bu hakir 1076 [1665-66] tarihinde Kırım ülkesinde Mehmed Giray Han hizmetinde bulundum. Bütün Kırım hanlarının kabri Eskiyurd adlı yerde olduğundan Mehmed Giray Han kendisine bir ahiret evi yapmaya başlamış, temelini kazarken dört köşe bir beyaz mermer çıkmıştı. Üzerinde Çağatay yazısı ile böyle yazılmış,

"Ey sual etgen şolkay merkadnı iyesin, Sâlsâl kavurnı sokkan Malik Eşter uludur. Şol (---) sahabesi kişilerindendir. Cılgası üç yüz iki cıldır" diye taş üzere eski yazı ile yazıp düzetmiş. Bütün Kırım bilginleri hesap ettiler "Merhum öleli 770 yıl olmuş" dediler. Sâlsâl'in okuyla şehit oldu derler. *Allah rahmet eylesin*.

Daha sonra Mehmed Giray Han kendine türbe yapmaktan vazgeçip üzerlerine yüksek bir kubbe yaptı. Kapısının üzerine celî hat ile tezhipli tarihler yazdırdı, bir zaviye yaptırdı ve türbedarlara maaş bağladı. Hakirin gördüğü Malik Eşter mezarı Bahçesaray'dadır.

Sonra bütün alay çavuşları küheylân atlara altışar adet yancığla, bahri hotaslarla, çeşit çeşit zillerle, koşum ve eğer takımlarıyla atlarını süslerler. Kendileri de türlü türlü kıymetli kumaşlara gömülmüş olarak ellerinde çevgan, dillerinde Davudî sesle "Yâ Sübhan" esmâsı sesine yol buldurup bellerinde gamgam kılıcı, başlarında sîmurg-ı ankânın yedi yerde teleklerini takarak süsleyip anayol üzere durup Ma'dî Kereb Gazi ve Malik Eşter sesini icra ederek bütün askeri alaya teşvik ederler.

Subaşı yani çöplük subaşısı: Piri sahabeden (---) hazretleridir ki Mekke ve Medine'nin pâk olmasını Resûl-ı Ekrem bu zata ısmarlamışlardı. Kabri Medine'de Bakî [Mezarlığı] civarındadır. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Fârisî belini bağladı. Subaşı hâkimlerinin silsilesi onlara ulaşır.

Hâssa gılmanı, gılman subaşısı ve diğer gılman hademeleri esnafı: Subaşı ardı sıra kat kat altına gömülmüş olup her biri birer güneş pençesi gılman mehtaplardır ki eşkin cins atlar üzere geçerler. Bu gılman hademelerinin pirleri eski zamanda Hz. Yusuf idi. Fakat Hz. Peygamber asrında bu topluluğun pirleri Hz. Enes bin Malik ve Hz. Selman-ı Fârisî'dir.

Hz. Enes bin Malik, Hz. Peygamber'den (---) hadis rivayet eder, kabri (---) dir. Hz. Peygamber'in haremine hizmet ederdi. Selman-ı Fârisî, Hz. Peygamber'den (---) hadis rivayet eder. Yaşlı idi, dışarda hizmet ederdi.

Hz. Peygamber, Selman-ı Pâk hakkında *"Selman bizim ehl-i beytimizdendir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilmini idrak etmiştir. Şüphesiz cennet her gün ve gece beş kere ona koşmaktadır."*

buyurmuşlardır.

330 yaşında vefat etmiştir. Kabri Kufe'dedir. İmam-ı A'zam bu zata yetişmiş, Hz. Peygamber'in nasıl abdest tazelediklerini ve nasıl ibadet ettiklerini, bütün şartlarıyla Selman-ı Fârisî'den haber almıştır, derler.

Acemi oğlanları esnafı: Hicret'in 8. [630] senesinde Mekke fethedilip Ebu Süfyan bin Sahr bin Harb, Halim bin Cerâm, Bedîl bin Vertâ, İkrime bin Ebû Cehil, Abdullah bin Sa'd bin Ebî Sarh ve Hazret-i Ebûbekir'in babası Ebi Kuhâfe kör olduğu halde gelip Hz. Peygamber huzurunda İslâm ile şereflendiler. Hepsi akrabalarına İslâm'ı önerip akrabaları İslâm'ı kabul etmediklerinden İkrime ve Ebu Kuhâfe akrabalarının mal ve erzaklarının yağmalanıp çocuklarının esir olmalarını rica ettiler. Peygamberimiz de sahabe-i kirama izin vererek yağmalanıp aileleri ve çocukları esir edildikten sonra yine kendilerine bağışlandı. Fazlasını sahabe-i kirama terbiye olunmaları için bütün esirleri paylaştırdılar. Bu acemi oğlanlar ilk defa ondan kaldı.

Yine o sene Hz. Peygamber Halid bin Velid'i Şam'a kumandan etti. İlk Rum gazası odur. Şam'da bütün Rumları kılıçtan geçirip 40 bin esir ile Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber, Halid'e *Seyfullahi'l-meslûl* (Allah'ın kınından sıyrılmış kılıcı) buyurdular. Bütün çocuk esirleri sahabelere bağışladılar. Acemi oğlanların bir aslı da budur. Pirleri Müslüman gaziler olmuş olur.

Ancak Orhan Gazi zamanında (---) tarihinde olan gazalardan nice yüz oğlanları Orhan Bey, Hz. Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağışlayıp Hacı Bektaş da terbiye edip yine Orhan Gazi sefere giderken "yeni çeri"dir, yani "yeni asker"dir diye Orhan Gazi'ye hediye verdi. Bir sığın, bir başka elbise ile acemi oğlanımızdır diye Orhan'a peşkeş verdi. Bu takdirce yeniçerinin acemi oğlanlarının pirleri Hacı Bektaş-ı Veli'dir, Horasan erenlerindendir. Nurlu kabri Kırşehri'ndedir.

Bu acemi oğlanları tâhir subaşı alayında bin kadar acayip suratlı, tıraşlı, eğri külâh ve tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde süpürgeler ve kürekler ile caddeleri temizleyerek geçerler. Bunların ardı sıra,

Arayıcılar esnafı: Bu sınıf, çöplük subaşısına mensuptur. İşleri İstanbul içinde bütün evlerde ve caddelerde ne kadar mezbele ve çer çöp var ise sepetler ile taşıyıp deniz kenarında tekneler içinde yıkayıp içinde akçe, mangır, çivi ve başka tür eşya bulup geçimlerini sağlarlar. Ancak bazı yerde istefan sorguç, cevahir kuşak, değerli yüzük taşlarından düşmüş mücevher türü değerli şeyler bulurlar ki anlatılmaz.

Bu sınıf, tâhir subaşıya senelik 60 bin akçe aidat verip İstanbul içinde arayıcılık ederler. Pirleri Verrâd-i Berberî'dir. Zünnûn-ı Mısrî ile Hazret huzuruna gelip İslâm ile müşerref olup Ali huzurunda Selman-ı Fârisî beline peştamal bağlayıp bütün ırgatlara ve çöpçülere pir oldu. Kabri Abbas'ta bir bağ içindedir.

Bu arayıcı esnafı 500 kişi, ayaklarına, kasıklarına kadar battal siyah çizmeler giyip üzerlerinde kırmızı siyah meşin kaftanlar ile başlarında Teke ve Hamid külâhları, omuzlarında uzun sırıklar, ucunda çapa demir kazmalar, arkalarında yuvarlak ağaç tekneler, ellerinde kazmalar, bazılarının ellerinde süpürge kürekler, omuzlarında sepet ve hararlar ve çerçöp sepetleri ile bir hây-hû ederek alay ile geçerler. Bunların ardı sıra,

Gûr kazanlar (mezar kazıcıları) esnafı: Hz. Âdem'in dünyaya inmesinden sonra pirleri Kâbil'dir. Zira Kâbil, kardeşi Hâbil'e bir kızla evlenme yüzünden rakip olup öldürdü. Hâbil'in cesedini neyleyeceğini bilemedi. Sonra bir kara karga gelip Kâbil huzurunda bir hindistan cevizini gagasıyla eşip yere gömdüğünü gördü. Kâbil, bu karganın gagasıyla cevizi yere gömdüğünü görünce hemen kendisi de yeri kazıp Hâbil'in cesedini yere gömdü. Hâlâ Hâbil'in kabri Arafat Dağı'ndadır, Âdem Matbahı yerinde gömülüdür. Zira Hz. Âdem önce Serendil'e indikten sonra Arafat Dağı'nda Hz. Havva ile buluşmuştur. Şit, Hâbil, Kâbil, Ram'an, Alcığa, Şelvâz, Aside ve daha nice Âdem çocukları, Arafat Dağı'nda doğmuşlardır.

Daha sonra katil Kâbil, Âdem Safî'ye asi olunca malını Hâbil evlâtları yağmaladı, kendisi Şam'a kaçtı. Kabri Kırklar Dağı'nda bir mağaradadır. Hâbil'i vurduğu taş da orada bir mağarada kırmızı, kanlı taştır. Yeryüzünde ilk defa haksız yere kan döken Kâbil'dir. Bütün kanlılara, rakiplere, mezar kazanlara pir, o pirsiz olmuştur. İlk defa savaş Hâbil ve Kâbil evlatlarından kalmıştır.

Sözün özü mezar kazanlar 2.008 neferdir. Ordu alayı içinde tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde kazma ve kürek, dillerinde *"Sübhânallâh"* diyerek bu kadar temiz kimseler edeplice geçerler. Bunların işleri gaza sırasında bütün şehitleri gömmektir. Bununla görevlidirler.

Lağımcılar esnafı: Nefer 5.000. Pirleri Nakkab-ı Yemenî'dir, Selman-ı Pâk belini bağlayıp pir etti. Kabri Yemen hacılarının ihrama girdikleri Yelemlem adlı yerdedir. Bu lağımcıların hepsi tepeden tırnağa silahlı olup büyük bal fıçılarını çeşit çeşit yeşil yapraklarla süslerler. Sırıklarla fıçıları omuzlarında götürüp ellerinde kazma kürekler, meydan süpürgeleri ve gerdeller ile "Aşa aşa" diyerek yer yer yolları süpürüp gerdellere, fıçılara doldurup geçerler.

Bu esnafın savaşlarda işleri, bir kale fethedildiğinde ve ordu içinde beyt-i halâ (hela) kazarlar, kalenin temeline ulaşmak için yer altından lağım kazarlar ve bunu siyah barut ile doldurup havaya atarak kaleyi fethederler.

Bu topluluk İstanbul'da çoğunlukla Kayseri Ermenileridir. Biraz kötü kokulu esnaftır. Fakat gayet lazımlı Serkiz, Vartan, Derder, Asvadır ve Mohan isimli bokçulardır. Bunlardan sonra,

Salahorlar esnafı: Nefer 9 bin, kalabalık askerdir. Pirleri Ma'dî Kereb Gazi'dir ki Hz. Ali beline kemer bağlamıştır. Ma'dî Kereb Gazi Şam hacıları yolu üzerinde Medine-i Münevvere'ye dört menzil yakın Fahleteyn Kalesi'nde şehit olduğundan orada gömülmüştür. Bu salahor esnafı, sefer yollarında çalılık ve ormanlıkları kırıp batak yerlere doldurup İslâm ordusunun balyemez toplar geçirmesi için yolları temizlerler. Ellerinde kazma ve kürekleri, demir küsküleri, baltaları ve ferhadî külünkleri ile geçerler. Çok gerekli bir askerdir. Bunların ardı sıra,

Baltacılar, Belderan lağımcıbaşı esnafı: Nefer bin. Pirleri Kasım bin Nusayr'dır. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Fârisî belini bağladı. Bütün dağ delenlerin silsilesi ona çıkar. Bütün vilâyetlerde ne kadar taş kesen var ise tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde**/** ferhadî kazmaları, küsküleri, varyaları, kamaları, kürekleri, küfeleri ve bellerinde baltaları ile bu üslup üzere bir hây-hû ile geçerler.

Bu sınıfın savaşlarda işleri, geçilecek yol üzerinde yüksek bir dağ olup ondan geçmek zor olursa bu sınıf bir gün önce gidip o yüksek dağı bir günde düz yol ederler. Yüksek bir dağ üzerinde bir kale bulunup fethedilmesinde zorluk çekilse bir günde o kalenin temeline girip yıkarlar.

Bu esnaf da asker topluluğundan olmadığından hepsinden ileri tâhir subaşı eli altındadır. z

Bu yukarıda yazılan 9 adet esnaf, toplam (---) miktarı piyade asker mükellef, mükemmel, tepeden tırnağa silahlı olup İstanbul'dan gidilecek yere kadar yolları temizlemeye başlayarak bu üslup üzere bütün ağaları, yüzbaşıları, iş-erleri, atlı lağımcıbaşı, tâhir subaşı yan yana artları sıra bütün iç oğlanları da artlarınca sekiz kat mehterhane çalarak, şakalar ederek Alayköşkü dibinden padişah huzurundan geçerler. Bu dokuz sınıfın önce geçmesi çok gerekli olup, yolları temizlemelerinden sonra İslâm ordusu ve diğerleri geçerler. Bu ibret verici taifenin ardı sıra,

İkinci bölüm

Asesbaşı askeri esnafı: Çok eskiden yoktu. Fatih Sultan Mehmed (---) tarihinde kurmuştur. Yeniçeri bölük odalarından bir oda asker ile sefer eşer bir çorbacıdır. Yeniçeri neferleri 500. Pirleri yine Hacı Bektaş'tır. Bütün yeniçerileri eli hezaran asalı muhteşem üsküflü neferlerdir. Caddenin iki tarafında toplanan seyircileri açıp anayolu genişletmeye ve gerektiğinde asker topluluklarını kanun ile öldürmeye yetkilidirler.

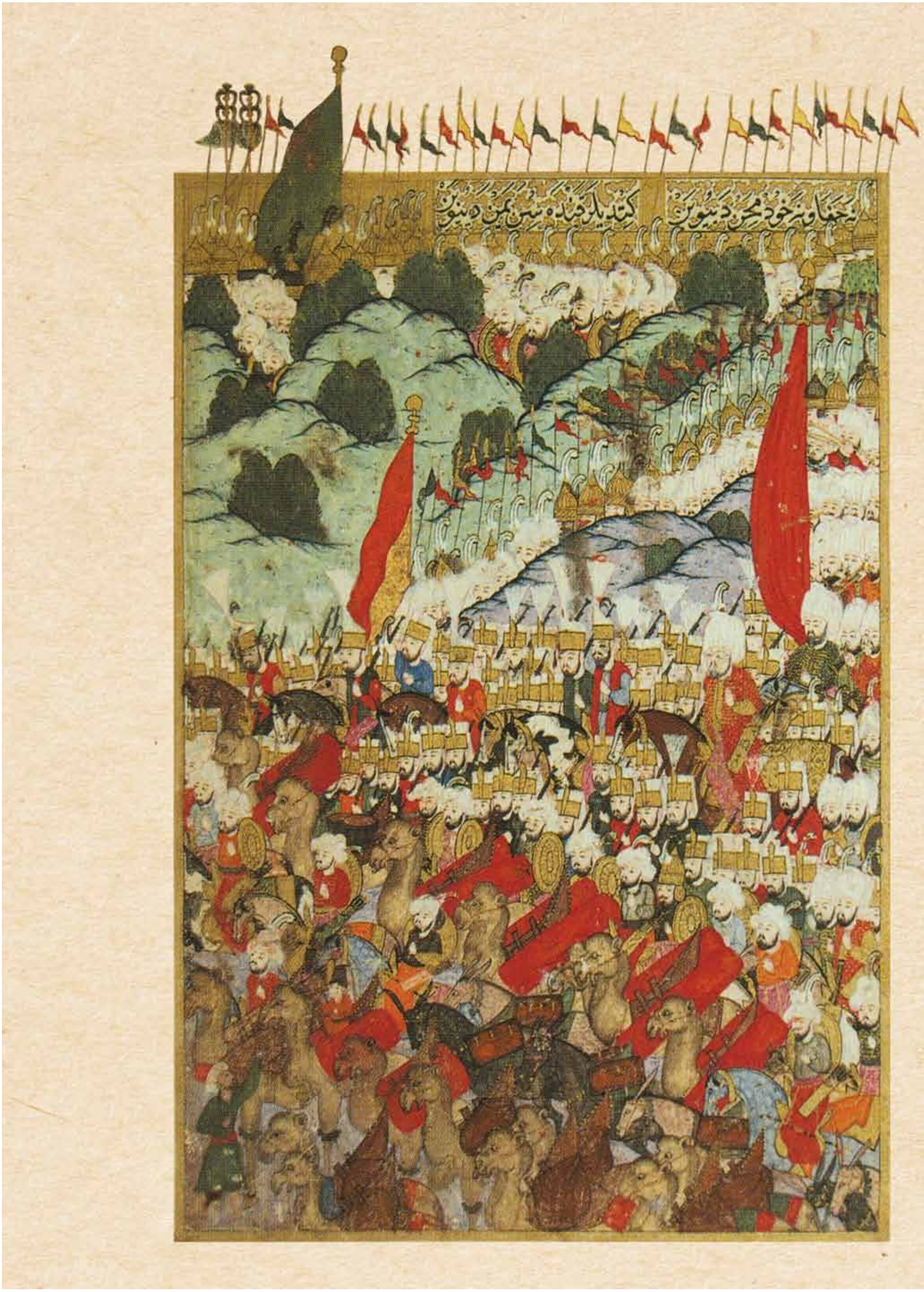
Şehir subaşısı esnafı: Bu esnaf Hz. Peygamber zamanında olmadığından pirleri yoktur. Ancak Mısır meliklerinden Sultan Muhammed Ekrad asrında Hz. İmam Şâfiî'nin tekkesine eşkıya girip dört mezhep için yazdığı bütün kitaplarını çaldı, bir şey bulunamadı. Sonunda İmam Şâfiî'yi seven feraset sahibi bir kimse Sultan Muhammed Ekrad'a,

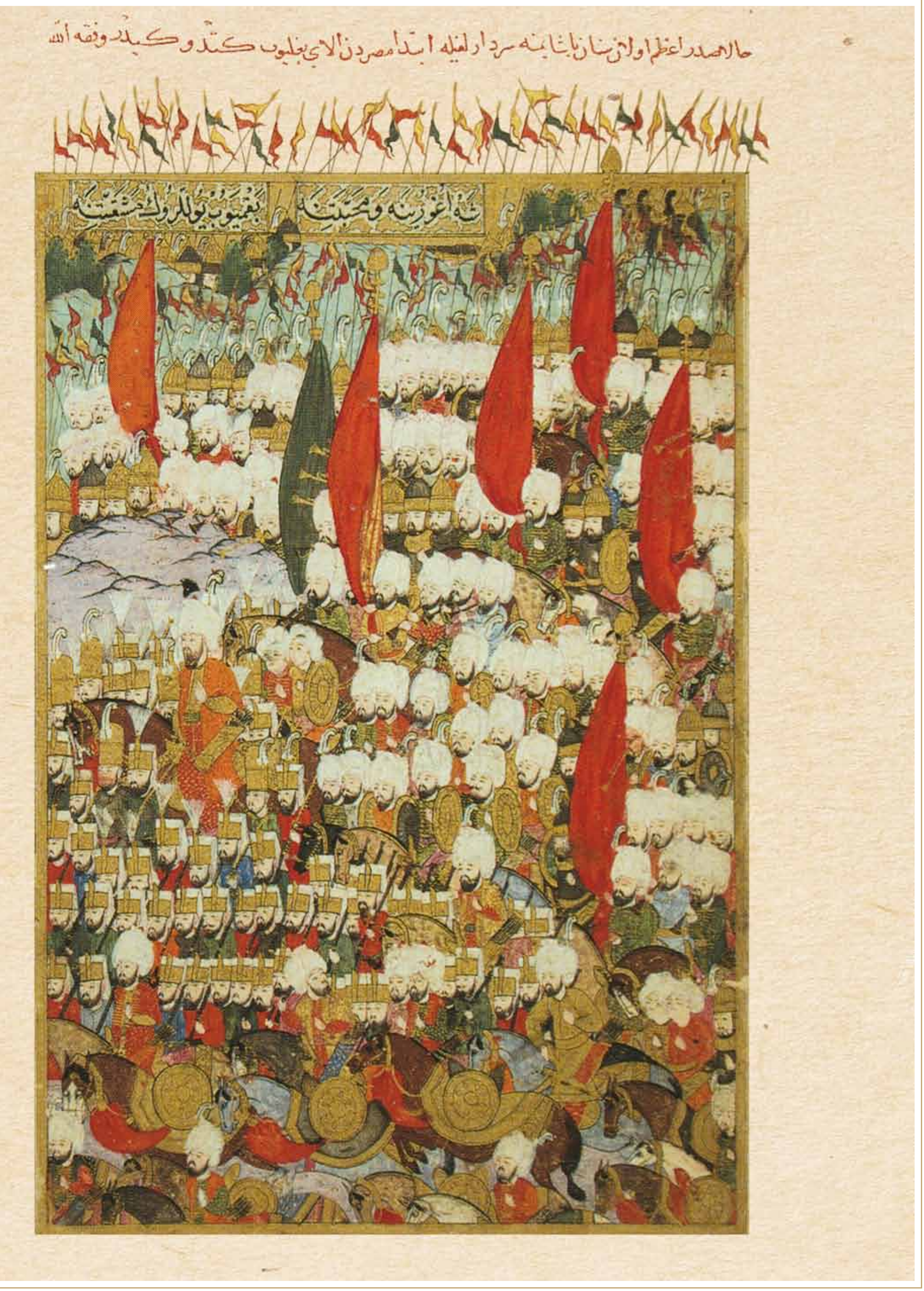
"Eğer fermanınız olursa Allah'ın izniyle ben bulayım" diye ferman alır.

Meğer o zamanda bir âlim, fazıl kimse var idi, beşinci mezhep olmak üzere Caferî mezhebini yaymaya çalışırdı. Dört mezhebe aykırı, şeriata uymayan meseleler ortaya atmıştı. Onun fetvasıyla birkaç mesele bulup İmam Şâfiî'ye iftira etmiştir. Derhâl o mezhepsiz adamın evini basarlar, Şâfiî kitaplarının hepsini orada bulurlar ve bu adamı katlederler. Bulan şahıs da Şâfiî izniyle subaşı olarak atanır. Hâlâ subaşıların zanlarınca pirleri İmam Şâfiî'dir. İlk subaşı Yasavul Ali'dir. Kabri yine Şâfiî yakınındadır. Kendi neferleri 200, elleri sopalı acımasız adamlardır.

Amansız asesler esnafı: Nefer 202, bunlar tutma, kapma, vurma, kovma, asma, basma, bağlama adamlarıdır. Biri birinden sert ve şiddetli melun kavimdirler. Bu haşeratın sapık zanlarınca pirleri Amr-ı Ayyar'dır, *hâşâ ve kellâ.* Sonra,

İmansız cellatlar esnafı: Pirleri Eyyub-ı Basrî'dir. Hazret-i Peygamber huzurunda Selman-ı Pâk belini bağladı. Resulullah şeriatı üzere ve Allah'ın fermanı olan kati naslar üzere Peygamberimizin huzurunda ilk defa bu zat bir katili Hz. Ali kılıcı ile katlettiği için cellatların piridir. Daima kanuna göre ölüm cezası alanları temizleyip, yıkayıp siyaset meydanına getirip çeşit çeşit teselliler ile iman tazelettirerek kelime-i

OSMANLI ORDUSU / İÜNK, T.6045, 11b-12a

şahadet getirtip, yüzünü kıbleye döndürür, bir kere sağ eliyle katledilecek kimsenin başını sıvar, herif sakinleşince besmele ile kılıcı iki eline alıp suçlunun kellesini bedeninden ayırırdı. Ruhu için Fatiha okuyup toplantıda hazır olanlara öldürülenin yanında "Bu adamdan ibret alın" diye nasihat ederdi.

170 yaşında vefat etti. Bizzat Muaviye cenazesini götürüp Şam'da Paşa Sarayı'nın kapısı yakınında defnetti ve üzerine bir kubbe yaptı. Cellat Şeyh (---) de orada gömülüdür. Efendimiz Melek Ahmed Paşa'nın bir oğlu orada gömülüdür. Hâlâ bütün ölüme müstahak olan adamları onun türbesi önünde katlederler, herkesin ziyaret yeridir.

Bu cellatlar esnafı sultanın emrine memur adamlardır ki onların hakkında mısra,

Hükm-i sultân olmasa hatâ gelmez cellâddan.

Bu esnafın en ustası Murad Han'ın cellâdı Kara Ali'dir. Pazularını sıvayıp Dahhak'ın kılıcına benzer ateş saçan kılıcını beline bağlarlar, diğer işkence, karabend, nakşbend, kemendbend, zünnarbend edecek ucu aşıklı yağlı kementleri kemerine asıp diğer işkence âletlerinden kerpeten, burgu, çivi, buhur-ı fitil, semin sünger, tilisman, yakakart, deri yüzecek sıntıraş, polat tas, nice türlü zehirli göz milleri, malafa, çimşir işkence, Allah saklasın el ayak kırmaya yarayan balta ve malafalarını kemerlerine takıp bağlarlar. Diğer yardımcıları da yetmiş yedişer cellat âletlerini de kemerlerine takıp diğer hizmetçilerin omuzlarında altınlı, nakışlı, uzun, servi ağacından güzel kokulu kazıklar ile bellerinde seyahat urganları ve ellerinde yalın kılıçlarıyla merdane neşelenerek geçerler. Fakat Allah korusun her birinin çehresinde nur kalmayıp zehir damlar.

Hemyân kesici (yankesici) esnafı: Nefer 300, bunlar da "Varyemez malı ister kurnazlarız. Pirimiz Amr-ı Ayyar'dır" derler, ancak *hâşâ sümme hâşâ.*

Kara hırsızı esnafı: Nefer 200, bunlar da cihanın kurnazlarıyız. Pirimiz Amr-ı Ayyaroğlu Uşum'dur derler. Muaviye zamanında Gürcistan'a elçilik ile gidip Irak-ı Dadyan'da zehirlenerek öldü. Orada gömülüdür. Sonra,

Deyyuslar esnafı: Nefer 212, hâşâ pirleri ola.

Ahmak pezevenkler esnafı: Nefer 300, dinleyenler affetsin, pirleri ola.

Gidiler, Müflisler esnafı: Nefer 500. Bu pezevenk, deyyus ve gidiler hesapsızdır, ancak herkes evli evinde olduğundan bilinmemektedir. Ancak bu yazılan hemyân kesiciler, hırsızlar, uğursuzlar, nursuzlar, hepsi defter ile asesbaşı subaşıya vergi verip İstanbul'un kalabalık çarşı ve pazarlarında büyük kalabalık yerlerinde dışarıdan gelmiş gariplerin sürmelerinden gözlerini çalıp fakir herifler sürme ile kalırlar.

Kasımpaşa mukaddemleri esnafı: Nefer 155, hâlâ pirsizlerdir. Tersane kethüdaları eli altında bir alay dinsiz kavimdirler. Tersane-i Âmire'de gemilerin donanması mahallinde bu zalimler keseleri içine yüzer, yüz ellişer kuruş koyup gözü bağlı kör gibi garipleri bozahane, meyhane, bekârhane ve gezinti yerlerine götürüp sarhoş ederek "Bu kadar devlet malı yedin" diye küreğe korlar. Altı ay sefer edip eline bin akçe verip kürekten bırakırlar. 'Eğer sevdiysen ilkbaharda yine gelip' 2 bin akçe al derler. Ancak ne acayip dolandırıcı yaratıklardır. Bunlar da kürek erbabını bilip işsiz güçsüz adama böyle edip küreğe korlar, acayip kâr ederler.

Hîzân-ı dilberân (düşkün ahlâksız gençler) esnafı: Nefer 500, bunlar bir alay yersiz, yurtsuz, düşkün, ahlâksız, yüzsüzlerdir ki kendi kadir ve kıymetlerini bilmeyip Babulluk'ta, Kalatyonoz'da, Finde'de, Kumkapı'da, San Pavla'da, Meydancık'ta, Kiliseardı'nda, Tatavla'da ve çeşit çeşit fuhuş yapılan yerlerde sürü sürü gezip boğazı tokluğuna avlanırken subaşı tuzağına düşüp sonunda defterli olurlar.

Allah saklasın bunun benzeri nice manasız esnaf vardır, ancak yazılmasında hiçbir yarar yoktur. Bunları subaşı bilir, başkaları bilmez. Bu yazılan gereksiz, lüzumsuz ve kötü esnaf, subaşı ile alayda türlü türlü şaka ederek geçerler. Ancak ne zümreden olduklarını bilmiyorum, malum değildir. Kalabalık bir sınıftır.

Seyisân-ı Urban-ı uryan (Arap seyisleri) esnafı: Hesapsız kavimdir. Pirleri Kanber-i Ali'dir, Selman-ı Fârisî belini bağladı. Bütün seyislerin silsilesi ona ulaşır. Zalim Haccac Yusuf onu şehit etti. Bağdad'da gömülüdür. Bu seyisler, güzel sesle hicaz makamında şarkı okuyup el vurarak geçerler. Ancak vezir seyisbaşıları atlar üzerinde aralarında taze Arap gençleri ile geçerler. Onların ardı sıra,

Mükarî, yani kiracılar esnafı: Tüccarları ve diğer seyahat edenleri şehirden şehre kiraları ile götürürler. Nefer 3000. Bütün seyishanelerini, semerlerini renk renk çiçekler ile diba, sırmalı kumaş örtüler ile donatıp yüzlerce zil, çan ve ardala ile atlarını süsleyip geçerler. Bunların da pirleri Kanber-i Ali'dir. Sefer sırasında gerekli askerdir.

Pâsbân-ı nigehban-ı İstanbul (bekçi ve koruyucuları) esnafı: Nefer 12 bindir, 40 bindir derler, ancak fart-ı kelâmdır (abartmadır). 300 askeri eski ve yeni bedesten bekçileridir ki gedikli ulufeli adamlardır. Diğerleri her gece sabaha dek İstanbul içinde nöbet beklerler.

Bu esnaf subaşıya tabi olduğundan ordu alayında günün aydınlığında ellerinde çeşit çeşit sanatlı fenerleri, balmumu ve türlü türlü mumlar yakarlar. Ellerinde ucu demirli sopalar ile bellerinde kılıçlar, ok ve yaylar ile palas palas elbiseler giyerler. Başlarında korkutucu, acayip görüntülü kurt derilerinden taçlar, çeşit çeşit sivri külâhlar giyerek birbirlerine sopa vurarak sanki hırsız kaçarmış şeklinde "Bre koma, kaçtı ha, vardı ha, bre koma gitti gidi, vardı gidi, işte gidi" diye bazı seyircileri gösterirler. Seyirciler arasına o acayip görüntü ile girip halkı korkuturlar. Hem halkı iki tarafa açarlar, çeşitli şaka ederler. Bunların piri Divane Hürüm'dür, Selman, Hz. Ali huzurunda belini bağladı. Bahr-i Umman'ın Lahsa tarafında gömülüdür.

Yukarıda sayılan türlü cinsten askerlerin asla dükkân ve tezgâhları yoktur. Ancak İslâm ordusu yerini temizleyip emniyet için ileri giderler. Zira bir diyarda ve bir orduda başta hâkim ve hekim olmasa o orduya girmek tamamen hatadır. Hâkim cihanın canıdır. *"Sultanlar olmasa insanlar birbirlerini yerler"* sahih hadisi mazmununca bir diyarda hâkim olmasa âlem halkı birbirini yerler. Onun için önce askerî taifesi gidip bekçiler İslâm ordusunun dört tarafında bekçilik etmeye memurlardır.

Bu yukarıda yazılan toplam 14 esnaf dalga dalga, küme küme türlü şakalar ile geçip asesbaşı, subaşı, lağımcıbaşı at başı birlikte gidip artları sıra 8 kat mehterhane ve bütün sâzendeler fasıllar ederek Alayköşkü dibinden maharet göstererek geçerler.

Ordu mollası: Kanun üzere 500 akçe mollalıktır, nefer 300. İlk defa Hz. Peygamber'in kutlu zamanlarında kadı olan Abdullah el-Tahrî'dir. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Fârisî belini bağlayıp icazet verdi. Hz. Peygamber'in emini idi. Gaza malının öşrünü zapt edip kadılık ederdi. Hz. Ali'nin öğrencisi idi. Şeriat kadılarının silsilesi ona çıkar. Sonra (---) tarihinde İmam-ı A'zam çıktı ve mezhep sahibi oldu. Bugün kadılar ona dayanıp pirimizdir derler, hâşâ olsun. Mansur, İmam-ı Azam'a kaza teklif etti, ancak İmam-ı Azam kabul etmediği için hapsedildi ve hapiste vefat etti.

Peygamber alemdarı sancakdarlar esnafı: Yüz (---) esnafın birer sancakları vardır. Fakat hepsinden Ordu mollası sancağı mükelleftir ki Resulullah'ın sancağıdır. Sancakdarların piri Hz. Büreyde-i Eslemî'dir. Hz. Peygamber'in ilk sancakdarı bu zattır. İlk İslâm sancağını bunlar getirdi, hâlâ sancakdarların silsilesi onda son bulur. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Fârisî belini bağladı, kabri Merv'dedir. Hicret'in 60 [680] yılında şehit oldu. Hz. Peygamber zamanında azledilip (görevden alınıp) yerine Ebu Eyyub-ı Ensarî, Resulullah'ın sancakdarı olup Emevîlerden (---) zamanında İstanbul kuşatmasında vefat etti, yine Eyüp'te gömülüdür. Ordu mollaları hizmetinde,

Haberciler esnafı: Nefer 400. Bunlar bütün Müslüman gazilerin mektuplarını vatanlarına ulaştırmaya memurlardır. Pirleri Amr bin Ümeyye-i Damirî'dir. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Fârisî belini bağladı. Şatırlar ve habercilerin piridir, kabri Humus Kalesi'ndedir. Hz. Peygamber'in ulağı (haberci) idi. Bu habercilerin ellerinde birer mızrak, başlarında birer su kovası üzere ciğciğa teller, bellerinde kanturalar, tennureler, zil ve bem, Davudî sapanlar, umman-ı kerameler ve çantalar ile yaya geçerler.

Molla muhzırları esnafı: Nefer 200. Pirleri (---) dir. Kabri Abbas'dadır. Ellerinde birer asaları ile piyade kadıaskerin önü sıra geçerler.

Vezir, beylerbeyi ve diğer ileri gelen imamları esnafı: 300 neferdir. Pirleri İmam-ı A'zam'dır ki Bağdad'da gömülüdür. Ancak birinci imam Hz. Peygamber'dir. Bütün peygamberlerin ruhlarına imam olmuştur.

Hatipler esnafı: Nefer 400. Pirleri Hz. Osman'dır. Hz. Peygamber kemerini bağladı. Resulullah'ın huzurunda ara sıra hatiplik ederdi. Fakat en eski hatip Hz. Peygamber *aleyhisselâm*dır. Hz. Osman'ın kabri, Medine-i Münevvere Bakî'inde bir türbededir.

Kadı ve mollalar esnafı: Toplam nefer 500. Pirleri yukarıda yazılıdır. Bunlar itibar için azledilmiş olarak sefere giderler. Boş bir yüksek mansıp olsa, erbabına bağışlanır.

Büyük şeyhler esnafı: Adet 300. Bunlar garazsız ivazsız Allah yolunda cihat edip savaşırlar. Pirleri Hasan-ı Basrî'dir. Selman-ı Fârisî peştamal bağlayıp bütün şeyhlere pir oldu. Onların tarikatına Kutî silsilesi derler. Çâryâr-ı güzinden sonra tarikat şeyhi bu zata ulaşır. 170 yaşında vefat etti. Kabri Buhara'dadır. Sonra,

Zahir vaizleri esnafı: Nefer 400. Bunlar da kadıasker alayında görkemli geçerler. Pirleri Kümeyl bin Riyazî'dır. Selman-ı Fârisî irşad edip belini bağladı. Bazı şeyhlerin silsileleri ona çıkar. Onlara Kümeylî derler. Haccac şehit eyledi. Kabri Kûfe'dedir.

Müfessirler esnafı: Nefer 600. Bunlar da kadıasker ile Allah için sefere giderler. Pirleri Hz. Abdullah bin Abbas'tır. Hz. Peygamber'in zamanında müfessir idi. Kabri Mekke'de Ebtah adlı mahalde, Mansur-ı Devanikî yanındadır.

Muhaddisler esnafı: Nefer 60. Bunlar da kadıasker ile sefere giderler. Pirleri Ebu Hureyre'dir, kabri Mısır'da Cize şehrindedir. Yılda bir kere Temmuz ayında nice yüz bin adam toplanıp türbesinde mevlit okunur. Her cinsten insanın ziyaret yeridir. Ebu Hureyre olduğu için yüz binlerce kedi vardır.

Müezzinler esnafı: Nefer 700. Bütün sefere memur vezir ve beylerbeyilerin müezzinleri kadıasker ordusu ile alaya binerler. Pirleri Hz. Bilâl-i Habeşî'dir, Hz. Peygamber'in huzurunda Hz. Ali belini bağladı. Bütün müezzinlere pir olup bizzat Hz. Peygamber'in müezzini idi. Hakkında Hazret *"Ey Bilâl uzzal oku"* buyurmuşlardır. Bütün müezzinlerin silsilesi ona ulaşır. Kabri Şam'da Koyunkapısı'nın iç yüzünde, etrafı parmaklıklı küçük bir kubbe içindedir. Üçüncü pir de bunlardır. Bu hakirin de piridir. *Allah rahmet eylesin.*

Sufîler esnafı: Nefer 3.000. Bunlar da kadıasker sancağı dibinde tevhid edip Hak yolunda cihat ederler. Pirleri Ebu Derdâ-i Âmirî'dir. Hz. Ali belini bağladı. On altıncı pirdir. Ashâb-ı Suffe'ye Peygamberimizin izni ile ser-halka idi. Riyazet ehlinin silsileleri onda son bulur. Resulullah onun hakkında:

İbn Abbas'tan naklen, "*Kıyamet gününde melekler ile ilk tokalaşacak olan Ebü'd-Derdâ'dır."* buyurmuşlardır. Kabri Necef'tedir.

Mütevellîler esnafı: Nefer 700. Bu mütevellîlerin hepsi kadıasker nezaretinde olmaları sebebiyle alaya çıkarlar. Pirleri Süfyan-ı Sevrî'dir. Kabri Mekke Muallâsı yakınındadır. Mekke içindeki evini, Sultan IV. Mehmed Han'ın validesi (Hatice Turhan Valide Sultan) hastahane ve şifa yurdu olarak yapmıştır. Bir âb-ı hayat kuyusu vardır. Şifa yurdu olmazdan önce hastalar bu eve gelip Süfyan-ı Sevrî kuyusundan su içip sıhhat bulurlardı.

Şeriat kapıcıları ve diğer kapıcılar esnafı: 800 neferdir. Bunlar da kadıasker ile kimi sefer eşer, kimi alaya çıkar. Pirleri Ebî Şeybe'dir, Selman-ı Fârisî belini bağladı. Hz. Peygamber, Mekke-i Mükerreme'nin anahtarlarını ona teslim etti. Soyu devam ettiğinden hâlâ yine Mekke'nin anahtarları Şeybeoğullarındadır. Bütün kapıcıların piri Şeybe'dir. Kabri Mekke Muallâsı'nda Ebu Talib yanındadır.

Mukayyidler, Şeriat mahkemeleri hizmetçileri esnafı: Nefer 2.000. Pirleri Hz. Ali kardeşi Akil'dir. Kufe hâdisesinde şehit oldu, kabri Bağdad'dadır.

Cami muarrifleri esnafı: Nefer 2.000. Pirleri Şeyh Mansur bin Muaz'dır. Kabri Necef'dedir. Bu topluluk güzel sesle padişaha dua ederek kadıasker alayı içre geçerler.

Resulullah na'thânları esnafı: Nefer 4.000. Pirleri *Kaside-i Bürde* sahibi Şeyh Muhammed Bûsırî'dir, kabri Mısır'da Ukbe-i Cüheynî yanındadır.

Kur'an-ı azim hafızları esnafı: Nefer 6.000. İstanbul şehri içinde bu 6 bin hafızdan başka kadınlardan 3 bin hafize vardır. Pirleri Müslim bin Akil'dir. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Hz. Peygamber asrında 10 bin Kur'an hafızı vardı. Hatta Hz. Ömer'in pâk temiz kızı Sitti Hafza hafize idi.

Kur'an'ın toplayıcısı Hz. Osman ile Kur'an-ı azimi toplayan Hafz Kıraati bu Hafza Hatun'dan kaldığından Hafz kıraati derler. Hafıze hatunlara bu Sitti Hafza pir olmuştur. Bu hafızlar genellikle küheylân atlar üzere *Fetih* suresini okuyarak Alayköşkü dibinden geçerler.

Yazıcılar esnafı: Dükkân 400, nefer 500, bu esnaf orduyı pazarda, sadrazam kapısında arzuhal (dilekçe) ve mektuplar yazarlar, çok gerekli bir kavimdir. Pirleri Kasım bin Abdullah-ı Kûfî'dir. Selman-ı Fârisî belini bağlamıştır, kabri Cidde yakınında Hidde'de Hz. Havva yanındadır.

Sahaflar esnafı: Dükkân 50, nefer 300. Bunlar ulema giyiminde ve ulema hizmetçileri olduğundan kadıasker alayında tahtırevanlar üzerinde dükkânlarında nice bin kitapları süsleyip alay ile geçerler. Pirleri Abdullah Yetim'dir. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Kabri Şam yakınında Busra şehrinde Hatem-i Tay yanındadır.

Şairler esnafı: Nefer 800. Kadıasker alayında kasideler okuyarak alay ile geçerler. Pirleri Hassan-ı Sabit'dir ki Hz. Peygamber'in şairidir. Muallakat-ı Sab'a (Yedi Askı) sahibidir. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Kabri (---) dedir, ancak ziyaret etmedim.

Sultan, vezir ve âyan meddahları esnafı: Nefer 80. Bu topluluk tahtırevanlar üzere ellerinde çevganları, bellerinde mecmuaları ile fesahat ve belâgat üzere kıssa okuyarak geçerler. Pirleri Süheyb-i Rumî'dir ki Hz. Peygamber'in meddahıdır. Bunlar Cahiliye zamanında *Anternâme* okurlardı. Hz. Peygamber bunlara *"Amcam Hz. Hamza-i bâ-safânın gazavatını okusan ümmeti cenge teşvik ederdin"* buyurduklarında ilk defa *Hamzanâme'*yi bunlar yazdılar. Daha sonra Ebülmeâlî 261 [875] tarihinde güzellik verip 60 cilde çıkarmıştır. Rum (Anadolu) meddahları bu altmış cildi genişleterek *Hamzanâme*'yi 366 cilde çıkarmışlardır. Süheyb-i Rumî, Hz. Peygamber huzurunda Mekke, Uhud, Bedir ve Huneyn gazalarında okudukça Peygamberimiz ferahlayıp Süheyb'e ihsanlarda bulundu ve hakkında şu hadisi buyurdu:

"Kıyamet gününde Kevser havuzundan ilk olarak Süheyb-i Rumî içer" buyurdular. 110 yaşında vefat etti. Sivas şehrinin doğu tarafında bir yalçın kaya üzerinde büyük bir türbe içinde gömülüdür. Hz. Peygamber huzurunda kemerini Hz. Ali bağlamıştır. Meddahların ve ahîlerin silsilesi ona ulaşır.

Hânendeler esnafı: Nefer 300. Pirleri Hamza bin Yetimî'dir. Hz. Peygamber huzurunda güzel okuyuculuk ederdi. Bütün hânendelerin silsilesi ona ulaşır. Kabri Tâif'tedir. Bunlar güzel sesle sefere dair ilâhîler okurlar. Bazıları

Allahümme yâ Hâdî,

Âsân eyle yolumuz"

ilâhîlerini okuyup Alayköşkü dibinden geçerler.

Müneccimler esnafı: Nefer 70. Pirleri Hz. İmam Ali'dir. *"Ay(a gelince) Biz ona da menzil menzil miktarlar tayin ettik. Nihayet o eski hurma salkımının çöpü gibi bir hâle dönmüştür."* [Yâsin, 39] ayeti tefsirini bilip beş vakti bilmek için bu ilmi yaydı. Mübarek kabri Kûfe'dedir. İbadet ederken melun Mülcem şehit etti. Bu müneccimler sınıfı tahtırevanlar üzere usturlaplarını, kıble-nümalarını, mîkatlarını ve diğer kitaplarını süsleyip müneccimbaşı elbisesi ve saçaklı abâyîsi ile kadıaskerle muhteşemane at başı beraber geçerler.

Remilciler esnafı: Dükkân 15, nefer 300, bunlar da ulema kılığında olduğundan kadıasker alayıyla tahtırevanlar üzere talih, kur'a ve remil tahtalarını meydana koyup uğurlu ve uğursuz talih, maksat ve meramlarınızı görelim diye remmalce sözler ederek geçerler. Pirleri yine Hz. Ali'dir ki Ali remli meşhurdur, eski ilimdir. Eski zamanda bu yolun piri Hz. Danyal'dı. Hz. Cebrail'den ilim öğrenip remil ile mucizesini gösterirdi.

Nakiban-ı ehl-i hıref (sanatkâr yardımcıları) esnafı: Nefer 300. Pirleri Hz. Cabir-i Ensarî'dir. Mısır İskenderiyesi doğusunda Remle Bağları adlı yerde cadde üzerinde yüksek bir kubbede gömülüdür. Bir cami ve tekkesi vardır. Hz. Peygamber huzurunda kemerini Hz. Ali bağladı. Bütün tarik (meslek) yardımcılarının silsilesi ona ulaşır.

Tarikat ehli reisleri esnafı: Nefer 900, hesapsız kavimdir, ancak kadıasker ile alaya çıkan şeyh bunlardır. Pirleri Ebu Ubeyd Cüzrecî'dir. Hz. Peygamber huzurunda Hz. Ali'nin belini bağladığı 17. pirdir. Kabri Medyen'dedir. Mısır'dan Kâbe yolu üzerinde Şuaybü'n-naîm yolu üzere bir küçük kubbede gömülüdür. Bu zat bütün sanat ve tarikat ehli reislerinin piridir. Zira Hz. Resulullah, bu Ebu Ubeyd Cüzrecî'yi Ensarîlere reis etmişti. Sahabe-i kirâmın büyüklerindendir.

Sanat ehli şeyhleri esnafı: Nefer 105. Pirleri Hz. Selman-ı Fârisî'dir. Hz. Ali kemerini bağladı, kabri Bağdad'dadır.

Sanat ehli çavuşları esnafı: Nefer 415. Pirleri Ömer bin Haddâm'dır. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Kabri Yemen'de Veysel Karanî yanındadır. Bütün sanat ehli çavuşlarının pirleridir. Ancak vezir ve beylerbeyi çavuşlarının, silahşor ve askerlerin piri Malik Ejder'dir, kabri Kırım'da denilmiştir.

Sanat ve tarikat ehli faraşları esnafı: Nefer 2 bin, bunlar da hesapsız kavimdir, ancak sefere memur olup ordu mollasıyla alay eden bunlardır. Pirleri Nusayr-ı Hindî'dir. Selman-ı Fârisî belini bağladı, kabri Basra'dadır. *Allah sırrını aziz eylesin.* Bu topluluğun ellerinde süpürgeleri, faraşları, Sönbeki Adası süngeri, boğazlarında örtüleri ile edeplice geçerler.

Cenaze peykleri, ölü yıkayıcılar yani şehit yıkayıcıları esnafı: Nefer 4 bin. Pirleri Amr-ı Ayyar'dır, kemerini Hz. Ali bağladı, kabri Humus'tadır. Bu esnafın İslâm ordusunda işleri şehitleri ve kimsesiz garipleri yıkayıp gömmektir. Bunlardan başka sefere memur vezir, âyan ve ileri gelenlerin imamları ve müezzinler vardır ki, yukarıda yazılmıştır, tepeden tırnağa silahlı olup renk renk değerli elbiseler ile hızlı atlara binip sefere dair kasideler ve

Allahümme yâ Hâdî

Âsân eyle yolumuz

ilâhîlerini davudî yüksek sesle okuyarak geçerler. Zira İstanbul'da ne kadar selâtin ve vezir camileri var ise onların imam, hatip ve müezzinleri huzurda kalıp yukarıda yazılan sefere memur ordu imamlarına, müezzinlerine, muarriflerine, na'thânlarına, hafızlara, cenaze peyklerine birer aylık ulûfelerini verip yardım ederler. Bunlar da sefere giderler. Fakat hünkâr müezzinleri ikişer pay, sadrazam müezzinleri birer pay alıp sefere giderler. Onlardan başkası toplanan bütün malları eşit şekilde bölüşüp gaza ederler. Bu esnaflardan başka garazsız, Allah için gazaya giden fakirlerin hesabını Allah bilir.

Sıbyan (Çocuk) mektepleri hocaları esnafı: (---) (---) (---) ve,

Sıbyan (Çocuk) mektepleri esnafı: Hesabını Allah bilir, ancak mektep hocası 1.993, mektep yine 1.993, bu hocaların

pirleri kâinatın hocası, varlıkların övüncü Hz. Muhammed Mustafa'dır, piri Cebrail'dir, ondan Allah'a ulaşır. Zira Hz. Peygamber, İmam Hasan ve İmam Hüseyin'in dedesi ve hocaları idi. Sıbyan (çocuk) mekteplerinin pirleri İmam Hasan ve İmam Hüseyin'dir.

Bu anılan muallimhanelerin nice kere yüz bin ecinne askeri gibi küçük büyük her yaştan çocukları kâğıttan külâhlar giyip ellerinde dümbeleklerini çalarlar, her bir sıbyan mektebi birer çeşit giyerler ve çeşit çeşit şakalar ederler. Kimisi *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) der, kimisi,

İlahî İzz-i zâtın hürmeti için

Dahi bin bir sıfatın hürmetiyçün

derler. Diğer küçükler âmin deyip hocaları dua ederek bölük bölük camapur askeri gibi kalabalık bölük bölük geçerler. Yüz binlerce çocuk da başlarında şebkülâhları üzere türlü türlü tüyler, çeşitli ziller ile kendilerini süsleyip ellerinde def, kudüm, Eyüp dümbelekleri ile *"İllâ yansuru's-sultân"* (Allah sultana yardım etsin) deyip ellerini vurarak sesleri göklere ulaşıp dua harmanı içinde geçerler. Bu ecinne topluluğunu görmeyen dünya yüzünde bir şey görmüş değildir.

Dilenciler şeyhi esnafı: Nefer bir.

Dilenci esnafı: Nefer 7 bin, *"Sadakalar Allah'dan bir farz olarak, ancak fakirlere, miskinlere..."* [Tevbe, 60] ayetine mazhar olmuş bir alay cerci ve gariplerdir. Her biri birer hırkaları, ellerinde türlü türlü sancakları, başlarında hurma lifinden sarıkları ile *"Ya Fettâh"* esmasıyla, bütün körleri birbirinin omuzlarına yapışıp kimi aksak, kimi topal, kambur, kimi felçli, kimi saralı, kimi elsiz, kimi ayaksız, kimi çıplak, kimi eşeğe binmiş bir hengâme dua ile geçerler. Nice bin bayrakların arasına cerciler şeyhini ortaya alırlar, şeyhleri dua ettikçe 7 bin fukara bir ağızdan *"Allah Allah"* ile *"Âmin"* dediklerinde sesleri göklere ulaşır. Bu tertip üzere dilenciler şeyhi alay içinde Alayköşkü dibinden geçiş yerinde durup padişaha hayır dua edip ihsan ve hediyeler alıp geçerler. Pirleri Şeyh Hâfî'dir, Selman belini bağlamıştır. Savaştan gelen Müslüman gazilerden *"Ve sakın bir şey isteyeni azarlama"* [Duhan, 10] nassı üzere *"Şey'ullâh"* deyip sadaka alırdı, kabri Medine-i Münevvere'de Kıbleteyn yakınındadır.

Arasat şeyhi esnafı: Nefer 155, bunların her biri hamam kubbesi kadar türlü sarıklar sarıp sarıklarını götürmeye boyunları dayanamaz. Her birinin sarıklarını beşer onar adam dayanıp götürürler. Kimi eşeğe binmiş, kimi yaya, kimi katıra binip sarığını başka bir ata yükletip her biri birer çeşit sarıkla el açıp dua ederek geçerler.

Medrese talebeleri esnafı: Nefer 12 bin, bunlar da hesapsız yanmış, kanmış kavimdir. Ancak 12 bin kemerbaşıları ve hizmetçilerinden martılar, dızmanlar ve berebaşıları ile çeşit çeşit keçe külâh üzere renk renk çiçekleri başlarına takarak süslemişler. Ellerinde *Kudûrî*, *Mülteka'l-ebhür*, *Keşşâf* ve *Kadıhan* kitapları, bellerinde kan saçan kılıçları, sapanları, gedelec yayları, oklarını kuşanmışlar. Bazıları da güzel şiirler okurlar. Her biri yaya, kemerbaşıları hızlı atlar üzere hazır olup sanki dersini müzâkere edip geçerler. Alayköşkü dibinde *"Allah uğrunda (nasıl savaşmak lazımsa öylece) hakkıyla cihad edin."* [Hacc, 78] ayetini tefsir ettiklerinde Murad Han hoşlanıp suhteler taifesine üç kese altın ihsan eder. Bunlar da hayır dua ve sena ile geçtiler. Onların piri, Suffe erbabının başı Ebu Derdâ-i Âmirî'dir, Selman belini bağladı, yukarıda yazılıdır.

Peygamber Efendimizin soyu, temiz ırk Âl-i Aba, seyyidler: Adet 17 bin, bu topluluğun büyük alayı Resulullah evlâdının sarığı ile belirince bütün seyirciler *"Allâhümme salli alâ Muhammed"* derler. Sanki ilâhî bir nur parlayıp bütün ihtişamlarıyla ata binerek çifte çifte geçerler. Pirleri İmam Hasan, İmam Hüseyin, valideleri Fâtıma Zehra, ataları peygamberlerin sonuncusu Muhammed Mustafa'dır. İmam Hasan (---) da gömülüdür. Karısı, zehirledi ve böylece şehit oldu. İmam Hüseyin, Yezid cenginde Kûfe'de şehit oldu. Mübarek cesedi Bağdad'a (---) konak yakın İmam Hüseyin'de büyük bir türbede gömülüdür. Kutlu başlarını, Yezid Şam'dan Mısır'a gönderdi. Hâlen Kahire içinde, Han-ı Halil yakınında İmam Hüseyin Meşhedi'nde yüksek bir kubbe içinde mübarek başları gömülüdür. Bir camii var. Dört tarafındaki mermer direkler Kâbe-i Şerif büyüklüğünde yapıldığından Kâbe-i Şerif'in siyah örtüsünü o direklere sarıp dikerler. Daha sonra Kâbe'ye götürürler. İmam Hüseyin büyük âsitanedir, bütün Mısırlılar gece gündüz ziyaret ederler.

Sözün kısası, bütün şerifler geçerler. Ardı sıra nakibüleşraf yeşil sarığıyla atına saçaklı abayisiyle, (zira bu da 500 akçe molladır) sağ tarafında ordu kadıaskeri, yeniçeri çukadarıyla, muhzırları, diğer hizmetçileriyle, bunların sağında müneccimbaşı kıyafetiyle (500 akçe mevleviyet pâyesiyle) muhzırbaşısı keçesiyle ve yeniçeri çukadarıyla üç molla geçer. Bunların artları sıra giyimli iç-oğlanları mahbûbları, artları sıra sekizer kat mehterhane davullarına meçikler çalıp şanla Alayköşkü dibinden geçerler.

Ancak bu kadıasker alayında olan 38 adet çeşit çeşit esnafın tamamı (---) askerdir.

Önce **avan askerleri ordusu alayı,** daha sonra **Resulullah'ın şeriat askerleri,** bundan sonra **cerrah**, **göz hekimi** ve **hekimler esnafı**nı bildirir. Zira bir diyarda cerrah ve göz hekimleri olmasa o şehre varıp yerleşmek doğru değildir.

Dördüncü bölüm

Çok gerekli hekimbaşı esnafı: Birdir, 500 akçe mevleviyet (mollalık) ile hâkimdir. Kavuğu, saçaklı abayisi, muhzırları, keçeli hünkâr kapıcısı, yeniçeri çukadarı, yüz adet iç hademeleri vardır. Tekirdağı şehri bu hekimbaşılara arpalık şeklinde verilmiştir. Hekimlerin pirleri Hz. Zünnun-ı Mısrî'dir. Mısır Meliki Mukavkıs, Hz. Peygamber'e gayet muhabbet edip her zaman Hz. Peygamber'e elçi gönderip,

"Ey Muhammed, Rum keferesi Mısır diyarına istilâ edip tasarrufları altına alıp vilâyetim elden gitti. Lütfedip büyük ordu ile Mısır'ımı fethedip elinin altında, emrinde bir boybeyi gibi kemterin olam" diye Zünnun-ı Mısrî'yi bir çatal kılıç, bir katır ve dört adet Kıptî cariyesi hediyeler ile Kıptî Zünnun'u Hz. Peygamber'e gönderdi.

Peygamberimiz, kılıcın adını Zülfikâr koyup Hz. Ali'ye, katıra da Düldül deyip yine Hz. Ali'ye verdi. Cariyenin birini Hz. Ebubekir'e, birini Zübeyr'e ve birini Şair Hassan'a verdi. Hassan oğlu Abdurrahman o temiz kızdan oldu. Bu kızın kız kardeşi Mariye cariyeyi Hz. Peygamber kendileri alıkoyup oğlu Hz. İbrahim o Mariye cariyeden doğdu.

Zünnun, Hz. Peygamber'in bu cömertliğini, mübarek gül cemalini görünce iman ile şereflendi. Hazret, mesleğini sorunca "Kâtibim, şairim, iyi âlim, tabip ve fassadım (kan alıcı hekim)" deyince Hz. Resul, Hz. Ali'ye emredip Hazret huzurunda Hz. Ali Zünnun'un kemerini bağladı.

Peygamberimizin elini öpmek şerefine erdi, bütün hekimlere pir ve önder oldu. Amr ibn el-Âs ile memleketini görmek için Mısır gazasına gelip Fustat şehrinde, ki eski Mısır'dır, cenk yerinde mızrak ile yaralanıp şehit oldu. Yine Mısır'da İmam Şâfiî tarafında Şeyh Ukbe-i Cüheynî yanında bir türbede gömülüdür. Bütün tabiplerin silsileleri ona ulaşır.

Dükkân hekimleri esnafı: 700, nefer 1.000, nice yüz bin dükkânları yoktur. Ancak alay sırasında bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını hekimlik âletleri, hokkaları, çeşitli hap şişeleri ve çifteler ile süsleyip bazı hasta adamların nabızlarını tutup deva ederek geçerler. Bu esnaf hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır, *"İlimlerin birincisi bedenler ilmidir, ikincisi de dinler ilmidir."* Bu manaca büyük bir şehirde yahut büyük bir orduda uzman hekim, iyi kan alıcı, usta cerrah olmasa o şehirde ve orduda olmak uygun değildir. İmdi bu yüzden ilk olarak hekimler ve göz hekimleri esnafları yazıldı.

Ancak bu ilim çok eski bir ilimdir. Eskiden pirleri Hz. Lokman idi. Fisagores, Eflâtun-ı İlâhî, Bukrat, Sokrat, Aristotales, Calinus, Feylekos adlı eski hekimler gelerek akıl ile bir kılı kırk yarıp ilim ile göğe merdiven dayamışlardı. Sonunda ecel derdine derman bulamayıp ahirete tahtırevan ile gittiler.

Göz hekimleri esnafı: Dükkân 40, nefer 80, eski zamanda pirleri Hz. Musa çağında bir Yahudi hatunu idi. Hz. Musa'nın gözü ağrıdığında Cenab-ı Bârî *"Ey Musa, o hatuna var ki gözüne ilaç etsin"* buyurduklarında Hz. Musa o kadına gitti. O da Musa'nın ayağı altından toprağı alıp mübarek gözlerine ekince Hz. Musa şifa buldu. Bu hâl üzere o kadın 200 sene göz hekimliği etti. Fakat Hz. Peygamber zamanında göz hekimlerinin piri (---) dir. Hz. Selman belini bağladı. Kabri cihanın yarısı olan İsfahan'dadır. Hâlen göz ağrısına tutulan bir adam mübarek kabrinden toprak alıp gözüne sürse şifa bulur. Hâlâ şairler arasında İsfahan göz hekimleri meşhurdur. Bu topluluk tahtırevanlar üzere çeşit çeşit kıymetli giysiler ile süsleyip sürme kutuları, türlü türlü milleri, nice çeşit gözle ilgili âletler ile dükkânlarını süsleyip bazı hasta adamlara ilaç vererek geçerler.

Dükkânsız tutyacılar esnafı: Nefer 100. Pirleri yine (---). Bunlar kutular içinde koruk tutyası, çiçek tutyası ve peygamber sürmesi gezdirip işleri ile alaya katılırlar.

Macuncular esnafı: Dükkân 200, nefer 500, çok eskiden pirleri Fisagores-i Tevhidî idi. Ancak Hz. Peygamber döneminde gerçek pirleri Hz. Ubeyd-i Attar'dır, Selman-ı Fârisî belini bağladı. Hz. Hamza ile birlikte şehit olup Uhud Dağı eteğinde defnedildi. Bu macuncu taifesi, tahtırevanlar üzere dükkânlarını macun küpleri, hokkaları, gümüş hokkalar ve gümüş mablakları ile süslerler. Yardımcıları da tunç havanlar içinde besbâse, kebâbe, tarçın, karabiber, kakule, havlan, havlıcan, udülkahr ve zencefil gibi baharatları dövüp macun ederler. Güneş parçası gibi parlayan dilberler, gümüş hokkalar içinde panzehir, deva-yı misk, dilber dudağı macunlarını gümüş hokkalarla iki tarafta duran seyircilere saçarlar. Ancak her bir dilber bir nezaketle macunu dudağına sürer veya gerdanı altından geçirip cilve ederek dilber dudağı macununu sunarlar.

Cerrahlar esnafı: Dükkân 400, nefer 700. Pirleri Ebu Ubeyd-i Kassab'dır, Selman-ı Pâk belini bağladı, kabri Lahsa'dadır. Bunlar silahlı olup tahtırevanlar üzere dükkânlarını, diş çıkaracak kerpeten, mengene, küskü, testere, bıçkı, minşar, malafa, eğe ve daha nice bin türlü cerrah âleti ile işyerlerini süsleyip bazı adamların kollarını, başlarını, ayaklarını timar eder şeklinde geçerler.

Deva içecekleri esnafı: Dükkân 500, nefer 600. Pirleri Tîb Ali bin Süfyan-ı Sevrî'dir, kabri Yemen'de Aden'dedir. Bu topluluğun çoğunlukla dükkânları Sultan Bayezid'de, Hocapaşa yakınında Meydancık Mahallesi'nde ve Galata'dadır. Bu esnafın işleri, sığırdili otu, hindiba, köknar, nane, zahter gibi otların özsuyunu çıkarmaktır. Diğer otlardan da özsu çıkararak çeşit çeşit şişelerle dükkânlarını süsleyip geçerler. Gazilere savaşlarda bu ilaçlar çok gerekli olduğundan bunlar da metalarını göstererek pür-silah geçerler.

Gülsuyu esnafı: Dükkân 41, nefer 70, bunlar Eski Bedesten önünde iri küp kadar bakır kazanlar içinde Edirneli kadınlar gülsuyu satarlar. Başkaları da dükkânlarda buhur suyu, kadı suyu, gül suyu, amber suyu, aselbend suyu, maverd suyu, yasemen suyu gibi kokulu güzel sular satarlar. Pirleri Itreddin-i Hindî'dir, kabri yine Hindistan'da Rey şehrindedir. Hz. Resul, güzel kokuyu severdi. Bu zat Hz. Peygamber'e daima gülsuyu hediye getirirdi. Kemerini Hz. Ali bağlayıp pir oldu. Bu esnaf tepeden tırnağa silahlı geçerken dükkânlarından iki tarafta olan seyirciler üzerine gülsuyu ve buhur saçarak geçerler. Bütün cadde kokulanır.

Şifa yağları esnafı: Dükkân 80, nefer 115. Pirleri Abdüssamed Zeyyat Basravî'dir. Selman belini kuşağını bağladı. Kabri Bağdad diyarında Kurna Kalesi Mezarlığı'ndadır, halkın ziyaret yeridir. Kabrinden daima bir yağlı toprak çıkar. Cüzzam ve uyuz olan bir adam hamamda keselendikten sonra o yağlı topraktan sürünse Allah'ın izniyle kurtulur. Bu esnafın işleri bademden, servi kozalağından, cevizden, fındıktan, fıstıktan ve başka şeylerden yağlar çıkarmaktır. Damlalık şişeleri içine koyup tahtırevanlar üzere dükkânlarını süsleyerek halka yasemen yağı, sümbül yağı, gül yağı, reyhan yağı ve kallemisk yağları saçarak geçerler.

Bu yukarıda yazılan (---) 11 adet esnafın toplamı (---) askerdir. Hepsi tepeden tırnağa silahlı olup Alayköşkü dibinden çeşit çeşit şakalarla mallarını göstererek geçip 500 akçe molla hekimbaşı özel kavuğuyla, hizmetçileri temiz surahileriyle geçer. Ardı sıra kehhâlbaşı (göz hekimi), cerrahbaşı at başı beraber görkemli koşumlarıyla geçerler. Onların ardı sıra hekimbaşının eli asalı yardımcıları ile,

Tımarhaneciler esnafı: Pirleri Divane Hürum'dur, Selman-ı Pâk nazarı değmiştir. Hz. Hamza'nın sadık dostudur ve (---) de gömülüdür. İstanbul içinde beş adet tımarhanenin ne kadar divaneleri varsa onlara, 200 adet tımarhaneciler, iki, üç yüz yeri göğü bilmez divane zir-zop yel-hop divaneleri altın gümüş yaldızlı demir zincirler ile hekimbaşı yamakları ellerinde şişeler içinde mecnunlara şifa olacak içecekler verirler. Bazısını ser-tımarhaneci gülabiler (tımarhane hademesi) al aşağı edip değnek çalıp pehlivan silleleri vururlar. Her bir divane ejderha gibi zincir kırarak her biri birer tavırla kimi çıplak, kimi ağlar, kimi sızlar, kimi güler olup tuhaf sözler ederek seyirciler üzere saldırıp halkı bölük bölük kaçırırlar. Kimi nara atarak adam ejderhası gibi geçerler. Eğer bunların vasıflarını o alay gününde yazsak büyük bir kitap olur.

Tımarhane ve hastahane hademeleri esnafı: Beş tımarhanede hademe 700, bunların piri ashab-ı güzindendir. Selman-ı Pâk belini bağladı, kabrini bilmiyorum. Bu topluluk nice tahtırevanlar üzere hastaları tımar edip yemek ve ilaç

vererek geçerler. Bunlara bütün vakıflar tarafından yol masrafları verilip tehlikeli yerlere mahafe ve tahtırevanlar götürürler. Savaş yolunda hasta olanlara hizmet eder pak, dindar ve temiz bir alay kimselerdir. Bu hastaların arasında hekimbaşı ve cerrahbaşı yamakları tepeden tırnağa silahlı olup Alayköşkü dibinden sekizer kat mehterhane çalarak geçerler.

Beşinci bölüm

Çiftçibaşı esnafı: Dükkânları yoktur, fakat 4 mevleviyet yerde (İstanbul, Galata, Üsküdar, Eyüp) 26 bin tarla yazılıp 57 bin çiftçi sayılmıştır. Pirleri eski zamanda Hak emri ile Hz. Âdem idi, fakat Hz. Peygamber döneminde pirleri Hazret-i Reyyas bin Ömerü'l-Harrat'tır. Hz. Ali kemerini bağladı, kabri Havran Sahrası'ndadır. Ağaları bostancıbaşı tarafından terekecibaşıdır. Bu ekinci topluluğu, ayaklarında çarıklar, sırtlarında aba kaba dolamalar, renk renk yün hırkalar, başlarında çeşit çeşit taçları tellerle süslerler. Binlerce sığır ve camızların boynuzlarını altın varak ile yaldızlarlar. Her sığırın beline kemer kuşaklar ve üç renk atlas çullar takarlar. Nice bin kınalı sakar camızlara boyunduruk geçirip çifte çifte sabana pulluğa koşarlar. Ellerinde nodul, üvendire, dirgen, zelve, krepe, raga gibi âletler ile camızları saban sürer gibi sürüp "Ekmek benden bereket senden, Allahım ver" diye feryat ederek boğazlarında torba torba atmaca yani tohumluk buğdayı halk üzere serperek "Benim elim değil, Âdem ata elidir, Yarabbi berekat-ı Halil" diyerek bölük bölük geçerler.

Bağcı esnafı: Dört mevleviyet yerde cennet bahçelerine benzer bağ, bahçe ve bostanların toplam adedi 43.950'dir ki sanki her biri İrem bağlarıdır. Her bir bağda birer adamdan 43.950 kişi eder. Ancak bazı bağda beşer onar adam vardır. Bunların dükkân ve tezgâhları olmayıp hepsi terekecibaşı marifetiyle 40 bin tepeden tırnağa silahlı asker olup ellerinde türlü kazmalar, çapalar, yabalar, beller, başlarında teller, çapa taraklar, tırmıklar, küsküler, aşlama testereleri, keserler ve çeşitli bağcı âletleri vardır. Nice bin kınalı bostan dolapları sığırlarını süsleyip "Oha deha babam" deyip "Allah Allah, rahmet yâ Mevlâ, bereket yâ Mevlâ, kuvvet yâ Mevlâ" diye bağırırlar. Her bir bağcının ellerinde, başlarında acayip taçları üzerini renk renk çiçekler ile donatıp iki tarafta duran seyircilere çiçek saçarlar. Büyük kalabalık bir askerdir.

Bunların pirleri Ebu Zeyd-i Hindî'dir ki ona Baba Reten derler. Hz. Peygamber'in bağcısıdır. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Bütün bahçıvanların silsilesi ona çıkar. Kabri Hindistan'dadır. Elli birinci pirdir.

Meyve ağaçları aşlamacıları esnafı: Nefer 500, bunlar ümmetin salihlerinden bir alay adamlardır. Her ağacın seçkininden birer yeni filizleri meyvesiz ağaçlara aşılarlar, o ağaç sulu meyve verir. Hatta bir üzüm asmasında yirmi tür üzüm filizi aşılayınca yirmi tür üzüm verir. Dut ağacında da öyle aşılamalar edip yedi sekiz tür lezzetli dut olur. Pirleri yine Baba Reten'dir. Bunlar da renk renk giysiler ile tabla tabla meyveleri başlarında getirip halka dağıtarak ellerinde aşlama fidanları, bıçkıları, keserleri ve diğer âletleri ile geçip dua ederler.

Sebzeciler esnafı: Dükkân 500, nefer 500, seyishaneler üzere dükkânlarını maydanoz, kereviz, hıyar, patlıcan, turp, şalgam, kabak ile süsleyip halka taze hıyar, kızılağaç (havuç), tere, pırasa, şalgam saçarak geçerler. Bunların piri yine Baba Reten'dir.

Bu yukarıda yazılan 4 esnaf asker toplam (---) adamdır. Bunlar o kadar halkça şakalar edip feryat ederler ki sesleri göklere yükselir.

Bu çiftçi ve bağcılar nimet üretici kavimdir. Çok gerekli olduklarından askerler, ulema ve hekimler esnaflarından sonra bu çiftçiler takdim olundu, zira eski esnaftır. Din direği, ekmek pâresi, can pâresi bunların işidir.

Bunlar bir hay-hû ile geçerler. Terekecibaşı 500 sarı ve sivri külâhlı hünkâr bostancıları ile onlar yaya ve tüfek-atıcı terekecibaşı ata binmiş olarak, yanı sıra çiftçibaşı at başı beraber olup artları sıra sekizer kat mehterhane çalarak geçerler.

Altıncı bölüm

Ekmekçiler esnafı: Din direği ilk pirleri Hz. Âdem'dir ki, *"Şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de (nefsine) zulmedenlerden olursunuz."* [Bakara, 35] diye ayette buğday ağacından yeme diye Allah Âdem'e emreder. İnsan unutkan olduğundan Hakk'ın emrini unutup yeryüzüne inince yine Hak emri ile buğdayı Cebrail getirip bir çömlekte buğday kaynatmıştır. Âdem Peygamber'in yiyerek açlığını giderdiği ilk yiyecek buğday çorbasıdır. Hâlen bir kimse evine bir adam davet etse "Baba aşı çorbası yiyelim" der. Muhallebi aşı ve şekerli pelte yiyelim demez.

Daha sonra Cebrail'in öğretmesiyle Hz. Âdem Peygamber buğdayı un haline getirip hamur yoğurdu, sonra ekmek edip sıcak iken yiyip açlığını giderdi. Bundan dolayı taze sıcak ekmek taze can verir. Bu yüzden ekmekçilerin piri Hz. Âdem'dir. Ancak Hz. Peygamber zamanında ekmekçilerin piri Ömer bin İmran-ı Berberî'dir. Selman-ı Pâk, Hz. Ali huzurunda beline kuşak bağlayıp icazet verdi. Hâlen ekmekçilerin piridir. 87 yaşında vefat etti. Medine-i Münevvere'de Bakî Mezarlığı'nda gömülüdür ki beş kere ziyaret etmek nasip oldu. Sanatkârlar arasında Selman-ı Pâk'in kemer bağladığı üçüncü pirdir.

Bu ekmekçi sanatının çok esnaf yamağı vardır, hesapsız askerdir. Bu ekmekçilerin dükkânları 999, nefer 10 bin. Bunlar arabalar üzere ekmekçi dükkânları yapıp kimi hamurkârlık eder, kimi ekmek pişirip seyircilere ufak ekmek üleştirirler.

Tahtırevanlar, arabalar ve kızaklar üzerinde hamam kubbesi kadar üstü çörek otlu, susamlı has beyaz ekmekler yaparlar ki her biri ellişer kantar gelir ekmeklerdir. Kızaklar üzerinde olan ekmekleri 70-80 çift camız çeker, nice böyle büyük ekmek yaparlar. Fakat bunların fırında pişmesi mümkün değildir. Yeri hendek gibi yarıp üstlerini kül örtüp dört tarafını ateşle çevirip yavaşça pişirirler, görmeye değer.

Dükkânlarında beyaz Ramazan pideleri, somunlar ve lavaşa yufka ekmekler yaparlar. Büyük ekmeklerin birkaçını Alayköşkü dibinde padişah huzurunda yağma ettirirler. Zira İstanbul mollası evine kadar uzak mesafede olduğundan götürmesi müşküldür. Birkaç büyük ekmeği de İstanbul mollası evinde yağma ettirirler. Çünkü bütün alay orada son bularak dağılıp her esnaf, ağaları ve şeyhlerini yine alay ile evine götürüp herkes evlerine giderler.

Yeniçeri ekmekçileri esnafı: İşyeri birdir, nefer 300, hepsi acemi oğlanlarıdır, Yeniçeri Ocağı'na tayın verirler, başkasına vermezler. Yoksullara siyah fodla verirler, ancak gayet lezzetlidir. Bu işyeri eski odalar ile acemi oğlanları odaları arasında büyük bir işyeridir.

EKMEKÇİLER / TSMK, H.1344, 152b-153a

Bir çorbacı, bir fodla kâtibi, yedi adet meremmatçı, yedi adet mutemetleri, bir ekmekçibaşısı, bir kethüdası ve bölükbaşıları vardır. Bunlar da arabalar üzere dükkânlarında ekmek yaparak, un eleyerek büyük ekmekleri sırık hamallarına getirtip iki tarafta olan seyircilere ekmekler dağıtarak, hepsi sivri külahlı acemi oğlanları ile tepeden tırnağa silahlı saf saf olup ekmekçibaşı, fodla kâtibi, çorbacısı peş peşe ihtişamla geçerler. Sivri külahlı tuhaf askerdir.

Tuzcular esnafı: Pirleri Hz. İbrahim Halilullah'tır. Halilullah Kâbe'yi yaptı. Tekne içinde bir hayli toprak kalınca İbrahim Halil hizmeti karşılığında Hak'tan rahmet istedi. Cenâb-ı Allah:

"E İbrahim, rahmet istersen oğlunu hocaya ver, çıplakları giydir, açları doyurup ziyafet çek, sana rahmet vereyim" dedi. İbrahim:

"Ya Rabbî, nasıl aç doyurayım?" Cenab-ı Hak:

"Ya İbrahim çamur karıştırdığın tekne içinde kalan toprağın bir kısmını doğuya, bir kısmını batıya, bir kısmını kuzeye ve bir kısım güneye atıp 'ziyafetimdir yiyin ey mahluk-ı Huda' de" diye hitap etti. Hz. İbrahim öyle dört kısmı dört köşeye atınca Rabbü'l-İzzet yele emredip bütün toprağı yeryüzüne dağıttı. Hakk'ın emriyle her toz düştüğü yerde tuz olup bugüne kadar Allah'ın bütün yaratıkları İbrahim Halil tuzundan yerler, acayip hikmettir.

Fakat Hz. Peygamber çağında tuz satan Hz. Ebu Mellâh-ı Yemenî idi, Selman kemerini bağlayıp bütün tuzculara pir oldu. Kabri yine Yemen'de San'an şehrindedir. Bu esnaf ekmekçiye yamaktır, zira ekmek tuzsuz olmaz. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup tahtırevanlar üzere tuz dükkânlarında tuz tartarak, "Tuz ekmek hakkı" için diyerek geçerler. Yaya askerleri iki tarafta olan seyircilere tuz saçarak, şenlikler ederek geçerler.

Çörekçiler esnafı: Dükkân 200, nefer 2000. Pirleri (---) Cidde'de yatmaktadır, Selman kemerini bağladı.

Börekçiler esnafı: Nefer 4000, dükkân 200. Pirleri (---) kabri Kufe'dedir. Selman yetiştirmesidir.

Gevrekçiler esnafı: Dükkân 55, nefer 200. Pirleri Mukbil-i Zerrîn-kemer'dir. Selman belini bağladı. Kabri bilinmiyor. Sıffin cenginde şehit oldu, derler.

Kâhiciler esnafı: Dükkân 100, nefer 500. Pirleri Şuayb-ı Havranî'dir, Selman belini bağladı, kabri Habeş Zeylaı'ndadır.

Gurabiyeciler esnafı: Dükkân 50, nefer 100. Pirleri Helvaî Ömer'dir, kabri Basra'dadır.

Simitçiler esnafı: Dükkân 70, nefer 300. Pirleri Reyyan-ı Hindî'dir, Selman belini bağladı. İmam Hasan ve İmam Hüseyin'e simit halka hediye getirip o şehzadelerin hizmetinde olurdu. Kabri Mısır diyarında Kına şehrinde, Abdürrahim Kınavî yanında gömülüdür.

Kadayıfçılar esnafı: Dükkân 50, nefer 100. Pirleri Reşîd ibn Helvâyî Ömer'dir, kabri Kudüs'tedir. Selman-ı Pâk belini bağladı.

Şehriyeciler esnafı: İşyeri 10, nefer 100. Pirleri Ali İskenderanî'dir. Selman belini bağladı, kabri belli değildir.

Lokmacılar esnafı: Dükkân 20, nefer 50. Pirleri Hz. Ukkaşe'dir. Hz. Peygamber'in peygamberlik mührünü öptü. Selman belini bağladı. Hadis ravisidir, kabri Maraş'tadır, ancak (---) ziyaret ettik.

Gözlemeciler esnafı: Dükkân 60, nefer 105. Pirleri Ebünnidâ'dır, Şam'ın güneyinde, bir merhale yerde, Sa'sa Kalesi'nde gömülüdür. Bu yukarıda yazılan 12 adet esnaf toplam (---) askerdir. Tepeden tırnağa silahlı, cebe ve cevşene gömülmüş olup şeyhleri, yardımcıları ve kethüdaları görkemli biçimde atlara binerler. Neferleri arabalar üzere fırınlar yapıp çeşitli eşyalarla dükkânlarını süslerler. Çörekçiler nice yüz çörekleri tablalar ve kızaklar üzere korlar. İkişer çift sığır çeker, bademli, yumurtalı çöreklerdir. Dükkânlarını süsleyip nice yüz çörekleri ve halkaları sırık hamallarına yükletip halka çörek dağıtarak geçerler.

Börekçiler de çeşit çeşit Şam böreklerini, tabla ve sini böreklerini başlarında ve arabalar üzere olan dükkânlarında halka börek dağıtarak geçerler.

Kâhici, **gevrekçi** ve **gurabiyeci** esnafları yine dükkânlarında mallarını saçarak geçerler.

Simitçiler arabalar üzere fırınlarını ve dükkânlarını donatıp araba tekerleği kadar simitleri sırıklara geçirip hamallarla götürürler. Küçük simitleri dükkânlarına koyup seyircilere simit, halka dağıtarak geçerler.

Kadayıfçılar seyishaneler üzere dükkânlar yapıp çeşit çeşit ve renk renk kadayıf telleriyle dükkânlarını süsleyip halka kadayıf dağıtarak geçerler.

Lokmacılar seyishaneler üzere dükkânlar yapıp çeşit çeşit fağfuri ve mertebani tabaklarla donatıp halka ballı lokma dağıtarak geçerler.

Gözlemeciler de öyledir, ancak bu lokmacı ve gözlemeci dükkânlarında birer Yahudi bekçi vardır. Zira Yahudiler şîr-i revgan (susam yağı) yerler, Müslümanlar say yağı yerler. Gözleme ve lokmaya say yağı koymasınlar diye birer Yahudi gözcü bekler. Gözcü olmasa Yahudiler o dükkânlardan lokma ve gözleme yemezler, tuhaf mutaassıp (tutucu) adamlardır.

Şehriyeciler de seyishaneler üzere dükkânlarını şamata yaprakları ve çeşit çeşit teller ile donatıp "Şehriye nefayis canım" diye şehriye satarak geçerler. Bunlar çok kalabalık, sayısız askerlerdir.

Dergâh-ı âlî yeniçerileri sakaları esnafı: 162 adet yeniçeri odalarının 700 sakası vardır. Her biri benekli, gül endamlı ve alacalı küheylân atlarının üzerlerine telâtin kırba ve telâtin kovaları yüklerler. Hasanî, Hüseynî, Kerbelâ katili, Tuna geçti kınalı atlarının yeleleri, kuyrukları, karınları, sineleri, kuskun ve paldımlarında çeşitli ziller ve çıngıraklar takarlar. Her atın başını beyaz ablak sorguçlar ile donatırlar, sakalar siyah çizme, siyah meşin dolamalarla başlarında turna telleri ile atlarını türlü türlü çiçekler ile süslerler. Yayaları tarafında olan Allah'ın kullarına mataralar ve sumaklar ile temiz su dağıtıp "Sakkâ sebilullah, Kerbelâ şehitlerinin ruhları için sebil" diye bağırırlar. Çünkü bu topluluk da ekmekçiye yamaktır, zira ekmek susuz, ev tuzsuz olmaz. Bu sakaların piri Selman-ı Kûfî'dir. Selman-ı Fârisî kuşağını bağladı, kabri Rey şehrindedir, 130 yaşında ahirete göçtü. Bütün sakaların silsilesi ona çıkar. Bu esnafların zabitleri Yeniçeri Ocağı'nda bölükbaşılardan bir çorbacı sakabaşıdır ki gedik sahibidir, yoluyla gelip kethüdayeri ve muhzır ağa olur.

Şehir sakaları esnafı: Bunlar şehir sakasıdır, askerî değildir. İstanbul içinde 9.999 çeşmeden âyan ve eşrafa su taşıyıp kâr ederler. Pirleri yine Selman-ı Kûfî'dir. Bunların

hâkimi hünkâr sakabaşısıdır, işyerleri Ayasofya'dadır. Bu at sakaları 1.400 sakadır. Bunlar da atlarını türlü yeşil yaprak ve çiçeklerle süsleyip saf su dağıtarak geçerler.

Arka sakası esnafı: Nefer 8 bin, bunların pirleri Ebülkevser Şâd-ı Kürdî'dir, Selman-ı Fârisî kuşağını bağladı. Kerbelâ şehitleri için su dağıtırken İmam Hüseyin huzurunda Yezidîler, Şâdü'l-Kürdî'yi şehit etti. Kabri Kerbelâ Meydanı'ndadır. Bu topluluğun da ağaları hünkâr sakabaşısıdır. Bu esnaf hep yaya olup arkalarında telâtin kırbaları, giyecekleri baştan ayağa siyah meşin dolamalar, başlarında ciğa teller, türlü türlü çiçekler takarlar, ellerindeki cam, billur, necef taslar ve kâseler içine saf suyu doldururlar. İçinde billûr, akik, yeşim, balgamî taşlar parıldar. Bu tür altın yaldızlı parlak taslar ile bütün Müslüman gazilere,

"Saka, sebil, sebil içene rahmet, sebil" diyerek hayat suyu dağıtırlar. İçen canlara "Can u gönülden sahhan ve afiyen (afiyet olsun)" derler. Bazıları

"Su, Hasan ile Hüseyin aşkına su" derler.

Bazıları bu beyitleri okur, beyt:

İçen dil-teşneye tarih olupdur

Hüseyn-i Kerbelâ aşkına sahhan

derler.

Bazıları *"Rableri de onlara gayet temiz bir şarap içirmiştir."* [İnsan, 21] der.

Bazıları *"(Habibim) hakikat, biz sana Kevser'i verdik."* [Kevser, 1] der.

Bazısı *"Her diri şeyi de sudan yarattığımızı o küfredenler görmedi(ler) mi?"* [Enbiya, 30] deyip saf sular dağıtıp gazalarda gaziler susuzluklarını giderirler.

Bazıları caddeleri sularken şaka için seyircilerin üzerine rahmet suyunu mağfiret yağmuru gibi saçarlar. Bazı sakalar kamıştan su patlangıcı ile halk üzerine gizlice su serpip şakalar ederek geçerler. Artları sıra, Yeniçeri Ocağı sakabaşısı, hünkâr sakabaşısı at başı beraber adamları ile tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Değirmenciler esnafı, at değirmenleri işliği: Bunların Hz. Peygamber zamanında pirleri yoktu. Önce el değirmeni yapmışlardı. Daha sonra su değirmeni yaptılar. Mısır'da Hâkim Biemrillah (---) tarihinde at değirmeni icat edip dünyaya yaydı. Pirleri Hâkim olmuş olur. Adet 985, nefer 9.800. Bu topluluk ekmekçilere yamaktır. Tepeden tırnağa silahlı olup nice bin değirmen beygirlerini Tuna geçdi kınalayıp arabalar üzere değirmenler yaparlar. Araba tekerlekleri döndükçe değirmen çarkları tekerleklere dokunup dönerek un öğütür. Nice yüz değirmen dönerek geçerken bazıları halkın üstlerine un serperek şakalar edip "Allah yüz aklığı vere" diye geçerler.

Su değirmenleri: 4 adettir. Bu su değirmenleri İstanbul içinde, Kırkçeşme ayağı kış günlerinde çok aktığında, Kırkçeşme'den aşağı Necati Sokağı'nın sağ ve sol tarafında bulunan evler içinde dört adet sanatlı değirmenlerdir. Kış günlerinde su taştıkça ev sahibi ihtiyacı için döner, yoksa halk için değildir. Garip seyirliktir ki, cadde üzerinde su akacak arkları temiz ve açıktır. İstanbul'da bunlardan başka su değirmeni yoktur. Bunları İstanbul halkı da bilmezler, ancak bu hakirin semti olduğundan dönerken bin kere görmüşüz.

Uncular esnafı: Dükkân 400, nefer 600. Genellikle dükkânları Unkapanı'nın iç yüzünde olup uncu kefereleri bir çeşit manlifke şapka giyerler ki sanki Karagöz gölge oyunu şapkasıdır. Fakat doğru ve dürüst keferelerdir. Bunlar da arabalar üzerinde has beyaz un satarak, halkın üzerine un serperek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Un elekçileri esnafı: İşyerleri değirmenler ve fırınlardır, nefer 3 bin. Bunlar çoğunlukla Mısır fellâhıdır. Tepeden tırnağa silahlı olup yüzleri, gözleri, giyecekleri tamamen beyaz un olup arabalar üzerinde ellerinde un elekleri, dillerinde *"İllâ yansuru's-sultan ya sultan"* (Allah sultana yardım etsin) diyerek geçerler. Pirleri Ramazan ibn Şazilî'dir. Enes kuşağını bağladı. Kabri Vâdi'l-kurâ şehrindedir.

Buğday çalkayıcı esnafı: Bunların da dükkânları ekmek fırınları ve değirmenlerdir. Nefer 3 bin. Bunlar da Mısır fellâhlarıdır. Bu esnaf ustalıklarını o dereceye çıkarmışlardır ki buğday, arpa, mercimek, bakla, pirinç bir yerde karışmış olsa, bunlar bir kalbur içinde hepsini birbirinden ayırırlar. Bazı ustaları kalbur içinde buğday ve toprağı ayırıp çalkaya çalkaya buğdaydan *"Lâ İlahe İllallah"* yazarlar *"Yâ Şafî, yâ Kâfî"* yazar, sihir derecesinde sanattır. Pirleri Ali Samir'dir, Selman-ı Fârisî kuşağını bağladı. Bunların seferde işleri padişah ahırlarında ve başka yerlerde at yemleri çalkayıp temizlerler. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kalburlar ile buğday ve arpa çalkayarak geçerler.

Kalburcular esnafı: Dükkân 200, nefer 300, bunlar at derilerinden kalbur yaparlar. Bunlar da ekmekçilere yamaktır. Arabalar üzerinde dükkânlarda kalbur yaparak geçerler. Pirleri Sadeddin ibn Nâsır'dır. Kemerini Selman bağladı. Kabri Kara Âmid'dedir. Çok gerekli bir meslektir.

Elekçiler esnafı: Dükkân 239, nefer 500. Pirleri Şeyh Fidyan-ı Acemî'dir, kabri Şiraz'dadır. Bunlar at kılından ve ipekten elekler yapıp kâr ederler. Bunlar da ordu-yı İslâm'da gerekli esnaftır. Ekmekçiler alayında geçerler "Ucuz veririm" diye bağırırlar.

Nişastacılar esnafı: İşyeri 300, nefer 700, bunların pirini bilmiyorum. Bu esnaf arabalar üzerinde nişasta yaparak ve satarak geçerler.

Güllaççılar esnafı: İşyerleri 40, nefer 80. Pirleri Helvaî Ömer'dir, Selman-ı Farisî belini bağladı, kabri (---) dedir. Bunlar seyishanelerde güllaç yaparak ve satarak tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Peksimetçiler esnafı ve peksimet emini: Büyük ağalıktır. Fırın 105, nefer 1.000. İşyerleri Galata'da, Kuruçeşme'de ve Yeniköy'dedir. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup araba üzerinde fırınlarında has beyaz peksimet pişirip dükkânlarını yapraklarla süsleyip çuval çuval peksimetleri halka dağıtarak geçerler. Geniş tahta sofalar üzere birer ikişer kantar gelir peksimetleri sırık hamallarına taşıtıp alay ile geçerler.

Bu esnafların yine piri Hz. Âdem'dir. Sonra Hz. Peygamber zamanında pirleri Yakub Fahferî'dir, Enes bin Malik kemerini bağladı. Onun yedinci kemer bağlamasıdır.

Hepsinin piri vardır, ancak at değirmeninin piri yoktur. Çünkü hayvanlara çok büyük acı verdiğinden ekmeğinde bereket yoktur. El değirmeni çekmek Peygamberimizin sünnetidir. Hâlen Mekke ve Medine'de el değirmeniyle geçinir nice bin insan vardır.

Su değirmenini Frengistan'da saatçiler bulmuşlardır. Sultan Süleyman Han Budin Kalesi'ni fethedince içinde bir at değirmeni bulunur, o değirmene bakarak her diyarda yaptılar.

Bu yukarıda yazılan esnaflar geçtikten sonra ekmekçibaşının metalarının sonu geçmeye başlar. Nice bin tabla has ve beyaz ekmek ve halkanın her biri birer değirmen taşı, değirmen çarkı kadardır, onar sırık hamalı götürür. Uzun çam sırıklarına dizilmiş halkalar, çam tahta sofa tahtırevanlar üzere üstü bademli haşhaşlı, anasonlu, çörek otlu, safranlı Ramazan pideleri vardır ki her birini altışar sırık hamalı götürür. Daha uzun tahtalar üzerinde dikilitaş gibi üstü türlü baharatlarla süslenmiş safranlı, çörek otlu, susamlı, yumurtalı çörekler dizilir ki her birini onar çift sırık hamalına yükleyip geçerler. Büyük sofalar üzerinde hamam kubbesi kadar pişmiş somunlar olur ki, beş yüzden fazladır. Arabalar üzere 150 kadar fırın içinde has ekmek pişirerek geçerler. Arabalar üzerinde hamur yoğurarak, pişiriciler kollarını sıvayıp fırından ekmek çıkararak "ala vere" diye seslenirler. Diğerleri omuzlarında fırın kürekleri, söngeleri, gelberileri, fırından ateş çekecekleri... bütün bu yazılan âletlerin saplarını diba, şib ve zerbaf ile sarıp türlü türlü şakalar ederek bir hay-hû ile geçerler.

Resulullah'ın Mahmil-i şerifinin vasıfları: Hz. Peygamberin yüklüğüdür ki, surre eminlerinde durur. Siyah Kâbe örtüsü üzere altın yaldız işleme dört köşe ve sivri dört köşe kubbe üzere sürahi altın yaldızlı top alemli, dört köşesinde yine yaldızlı toplu mahmildir. Onu götüren deveyi kınalayıp altınlara gark edip devenin başını tellerle, gümüş zincirli yularla, altınlı sağrı poşu ve türlü türlü zillerle süslerler. Mahmil-i şerif içinde bir çocuk *Feth-i şerif*i güzel sesle segâh makamı üzere okur. Mahmil-i şerifin dört tarafını Çâryâr-ı güzînin ve diğer sahabelerin kılıçları ile süsleyip geçerler. Ancak mahmil-i şerif devesinin yuları deveci ve meşalecilerin elinde olur.

Deveciler esnafı: Bunların piri Yemen'de Veysel Karanî'dir ki Yemen'de Karan şehrinde gömülüdür. Bu esnaf Hz. Peygamber'in mahmil-i şerifi hizmetinde olduklarında (---) bin adet tepeden tırnağa silahlı sürücüler develerini altınla bezeyip kös, davul, makrafa ve kebirgelerini çalarak Alayköşkü dibinden büyük alay ile geçerler.

Deve sürücüleri esnafı: Nefer 1005. Pirleri Şadîü'l-Hindî'dir, ancak doğum yeri Şam'dır. Hindistan'da çok seyahat ettiğinden Hindî mahlasını almıştır. Kabri Kudüs'te Kerek Kalesi'nde, el-Muktedir Billah yanında gömülüdür. Enes bin Malik kuşağını bağladı. Sahabe-i kiramdandır. Deve sürücüleri kayıtlarını bilmeyip Amr-ı Ayyar pirimiz, derler. O ise Hz. Peygamber'in habercisi idi.

Bu deve sürücüsü esnafı kendilerini renk renk değerli elbiseler ile süsleyip sefere memur olan vezirlerin tahtırevanlarını donatırlar. 1.700 tahtırevan, çini galerisi gibi bezenip katırlarını da değerli kumaşlarla süslerler. Bütün deveciler tepeden tırnağa silahlı olup mahmil-i şerif yanında alayında *"İllâ yansuru's-sultân"* diye def, kudüm ve makrafalara darplar vurup el çarparak, maval ırlayarak, bir hay-hû ile Alayköşkü dibinden geçerler ki sesleri göklere çıkar.

Meşaleciler esnafı: Nefer 3 bin. Pirleri Abdullah ibn Şemmâs-ı Adenî'dir, kabri yine Yemen Adeni'nde olup Rus Hasan Paşa Camii mihrabı önünde gömülüdür. Bu meşaleciler yaya oldukları ve kantura taşıdıkları için Amr-ı Ayyar pirimizdir, derler.

Bu topluluk da tepeden tırnağa silahlı olup sefere memur bütün vezir ve ileri gelen meşalecileri toplanıp ellerinde def, kudüm ve makrafalara turralar vurup hep bir ağızdan *"İllâ yansuru's-sultân"* deyip bağırdıklarında yer gök tir tir titrer. Meşaleleri içine çeşitli çiçeklerden sümbül, erguvan, lâle ve reyhan doldururlar, meşale saplarını da atlaslarla sarıp mahmil-i şerifin ardı sıra "Allah Allah" sesleriyle bu kadar bin adam geçince kimin canı var ki hayretler içinde kalmayıp ağlamaya. Bu yolla meşaleciler kümesi de geçerler. Sonra ekmekçibaşı önü sıra,

Amr-ı Ayyar köçekleri esnafı, şatırlar: Pirleri Amr Ümeyye-i Damirî'dir. Hz. Peygamber huzurunda Hz. Ali kemerini bağladı. Bütün şatırların silsilesi ona ulaşır, kabri Humus şehrindedir. Bu şatırlar topluluğu 1.060 neferdir. Sultan Murad Han'ın 40 adet şatırlarından başka bütün vezir, beylerbeyi, diğer beyler, kapıcıbaşılar ve sancakbeylerinin bütün şatırları altınlara gömülüp altın taslar üzerini tüylerle süsleyip ellerinde Müslim mızrakları ile çifte çifte İrem bağı tavusu gibi salınarak giderler. İslâm ordusu alayında bunlardan görkemli alay yoktur. Sanki bir nur denizi akar. Gerçekten içlerinde yine ilâhî nuru andırır dilberleri var ki görenin aklı perişan olur, çünkü gayet süslüdürler. Her biri diba, ipekli ve sırmalı kumaşlar ve sanatlı kemer kuşaklarla, başlarında türlü güneşlikler üzerine ablak tellerle kendilerini süslerler. Bellerinde inci saçaklı kanturalar üzere ziller, debdevî, dehdehî ve türlü türlü horasanî şatır zilleri, ellerinde mücevher şeş-pençe hıştlar ve türlü mızraklar ile edeplice geçerlerken, bütün seyirciler hayran kalırlar.

Bunlardan sonra ekmekçibaşı özel sarığıyla, tuzcubaşı yine ekmekçibaşıyla yan yana bütün tabileri, iç-oğlanları silahları, altın işlemeli değerli kumaşlarla ve iki tarafında sırma keçeli, kırmızı dolamalı, başları telli mataracıbaşı elinde cevahir matara, tüfekçilerin ellerinde mücevher sedef işlemeli kundaklı tüfekler ile ekmekçibaşı önünde yürürler. Sanki ekmekçibaşı bir beylerbeyidir. Dinin direği işinde olduğundan hepsinden mükellef olup bütün esnafa takdim olundu ve büyük esnaftır ki yazıldı, geçerler.

Ardı sıra yeniçeriler sakabaşısı çorbacı, kuka süpürge tacıyla, hünkâr sakabaşısı özel tacıyla iç-oğlanları cebe ve cevşene gömülüp geçerler.

Ve artları sıra peksimetçibaşı, tuz emini ve peksimet emini at başı olup bunlar da hizmetçileri ile geçerler.

Artları sıra ekmekçiler kethüdası, şeyhleri, yardımcıları, çavuşları, yiğitbaşıları bütün ihtişamlarıyla geçerler. Bunların da iç-oğlanlarının ellerinde on yedişer boğum Basra kargısı, harbe ve mızraklar ile geçer.

Bunların ardı sıra Osmanoğulları'nın on ikişer kat büyük mehterhanesi 20 çift beyaz develer üzere 80 adet hakani köslere darplar vurup geçtiklerinde sesinden ve gürültüsünden duyan adamın beyni ağzından çıkıp görmeyen adam donup kalır. Ekmekçiler esnafına ta bu derece muhteşemce gösterişle törene izin verilmiştir.

Bu yukarıda ekmekçibaşıya yamak yazılan 29 adet esnaftır. Toplam dükkânları (---) dır. Sanat ehli (---) adet askerdir.

Ancak bu topluluklar, bütün İslâm ordusunda çok gerekli askerdir.

Bu ekmekçi esnafının alayından sonra saraçlar esnafı geçmek istediler. Bütün gemiciler, kara ve deniz tüccarları ayaklanıp aralarında kargaşa çıkacak olunca durum Sultan Murad Han'a yansıdı. Bunun üzerine bütün âlimler ve şeyhler esnaf ile toplandı. Sonunda bütün gemicilerin ekmekçilerden sonra geçmeleri makul görüldü. Zira ekmekçilere buğdayı gemiciler getirdiğinden ekmekçiler onlara muhtaçtır. Pirleri Hz. Nuh'tur. "Elbette onlar geçsin" diye gemicilerin ellerine hatt-ı şerif verildi. Diğer esnaflara da kanun hatları verildi.

Karadeniz gemicileri büyük esnafı: Sultan IV. Murad Han döneminde Karadeniz'de gemi sayısı 9.000'dir. Özellikle Ucalı Hacı Ali şaykası iki ambarlı ve iki dikmeli, Gümrük Emini Ali Ağa'nın Kuru Zevrak adlı şaykası, Fırtıloğlu şaykası, Cido Ali şaykası, Kosdıça Mustafa şaykası, Abacıoğlu şaykası, Kalafatoğlu şaykası, Katranoğlu karamürseli, Aşçı karamürseli, Çiço karamürseli ve nice bin şayka, zarbina, karamürsel, çekelve ve meneksile gemiler Karadeniz'de yüzerdi.

Bunların neferleri 2.000 pâk, silahlı yiğit ve cesur askerdir. Pirleri Hz. Nuh'tur. Ancak Hz. Peygamber zamanında Mekke Denizi'nden, ki Süveyş Denizi'dir, ondan bir reis Hz. Peygamber huzuruna gelip İslâm ile şereflendi. Bu zat Ebü'l-mahz-i Ummanî'dir, Enes ibn Mâlik kemerini bağladı. Bütün gemici reislere ser-çeşme oldu. Sonunda Umman Denizi'nde batıp deniz dibinde makam edindi.

Bu gemiciler tayfası var kuvveti pazıya getirip piyadelerin tamamı pak elbiseler giyerler ve kızaklar üzere şayka ve karamürseller inşa edip içinde tepeden tırnağa silahlı asker ile hazır olurlar. Her gemiyi biner adam gemi palamarları ile çeke çeke getirirler ve 70-80 parça Karadeniz'e çıkan Kazak keferesi şaykalarını yedeğe alıp Alayköşkü dibine gelirler. Şaykalar ve karamürseller ile Kazak şaykaları büyük cenk eder şeklinde gösteri yaparak kâfir gemilerini fethedip haçlı bayraklarını baş aşağı ederler. İçinde olan Marile keferelerini demir zincirlere vururlar. Kafirler yanık sesle dankiyolarını, tulum sazlarını, borularını ve erganun düdüklerini çalarlar. Müslüman gemileri kefere gemilerini yedeğe alıp gemiler içinde olan leventler kırkar ellişer dirhem dalyan tüfeklerini atarlar. Gemilerini nice bin kişi kızaklar üzere,

"Eyya moli, ya mola" diyerek "Daim Allah, daim Allah" esmasıyla gemileri çekip çeşit çeşit bayrak, flandıra ve altın alemlerle gemilerini donatarak ve gemilerden toplar atarak geçerler.

Kalafatçılar esnafı: Dükkân 300, nefer 1.000. Pirleri Sa'd ibn Ubeyd'dir. Selman-ı Fârisî kuşağını bağladı. Gemicilerin işi bunlarla bittiği için gemicilere yamaktır.

Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kızaklar üzere bazı gemileri "Tırtaka tırtak tır tır tak" sesleriyle kalafat ederek ellerinde tokmakları, eceneleri, malaları ve malahtarları, zift ve katrana bulanmış giyecekleri, başlarında kenevirden sarıkları, demir çengel mızrakların ucunda Kâğıthane dağlarının süpürge fundasıyla bazı gemileri kalafat karinası edip funda ile yakıp gemileri yağlayarak yer yer malalar ile seyircileri,

"Sakın yoldan yoldaş" diye yağlayıp funda ateşiyle yakıp yol açarak "Allah yol vere, eyyam bol vere" deyip kavga ve feryat ederek top ve tüfeklerini atarak saf saf geçerler.

Kalafat üstüpüsü bükücüleri esnafı: Dükkân 100, nefer 500. Pirleri bilinmiyor. Allah bilir yine Sa'd ibn Ubeyd'dir. Bunlar da arabalar üzerinde dükkânlarında keten üstüpüsünü katran ile bükerek geçerler.

Üstüpü alıcılar esnafı: Bunların dükkânları yoktur. Ancak İstanbul içinde sırtlarına birer çuval alıp mahalle mahalle "Üstüpü alayım" diye bağırırlar. Bazı cariyelerden yalnız bulursa üstüpüsünü çıkarıp alır. Nefer 200, bunlar da üstüpü bükücüler ile dükkânlarında katranlı destiler üzere üstüpü bükerek "Nuh elidir, Nuh eli" diyerek bağırıp tüfeklerini atarak geçerler. Gerçekte bunların da piri Sa'd'dır.

Marangozlar esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. Ancak Galata'da, Tophane'de ve Kasımpaşa'da lonca yerlerinde mevcut bir alay gemi ustası ve mimarlarıdır. Başka marangozlar bunların işini yapamazlar. Başka bir büyük ilimdir. Nefer 3 bin, Müslüman, Rum veya Frenk ne olursa olsun gayet ustalardır.

Pirleri Hz. Nuh'tur ki Hak emri ile Tufan'dan kurtulmak için ilk defa yeryüzünde Hz. Nuh, Cebrail'in öğretmesiyle kaz göğsü kemiğine göre bir gemi inşa edip direğine *"Yâ Hafîz",* küreklerine *"Yâ Serî'ü'z-zafer",* ambarına *"Yâ Vâsi'",* başa *"Yâ Kavî",* tahtalarına *"Yâ Metîn",* kıçına *"Yâ Dâim"* ve dümenine *"Yâ Muksıtü'l-müstakîm"* yazdı.

Gemi içine girenlere *"Onun akması da durması da Allah adıyladır. Şeksiz şüphesiz Rabbim çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir."* [Hûd, 41] ayetini okumaları ferman olundu. İlk defa Hz. Nuh Peygamber gemisini yaptı ve *"O (gemi) bunları dağlar gibi dalga(lar) içinden akıtıp götürüyordu. Nuh, ayrı bir yere çekilmiş oğluna bağırdı: Oğulcağızım, gel bizim yanımıza sen de bin."* [Hûd: 42] ayeti üzere ümmetine ve evlâtlarına seslendi.

Hepsi 77 adet adam, 700 adet her cinsten hayvan gemiye girip Nuh Tufan'ında kırk gün gezip Aşure gününde, *"(Gemi de) Cudi (dağının) üzerinde durdu. O zalimler güruhuna uzak olsunlar denildi."* [Hûd: 44] ayeti üzere Musul şehri yakınında Cudi Dağı üzerine gemileri indi. Herkes de olan yiyecek ve içecekleri bir kazanda pişirip aşure dediler. Zira Aşure gününde Tufan'dan kurtuldular. Ancak Kenan adlı oğlu kâfir olup gemiye girmedi, suda boğuldu. Mısır diyarında Elvah'ta kıyıya çıktı. Orada bir mağarada yatar. Kıptîlerin ziyaret yerleridir.

Hâlâ bu dünyada olan insanlar Nuh tufanından gemiyle kurtulan 70 adamdan türemişlerdir. Bu kadar çeşitli hayvanlar 700 adet hayvandan türedi. Hz. Nuh'a onun için İkinci Âdem dediler. İşte ilk defa yeryüzünde gemi yapan Hz. Nuh olup bütün marangozların ve gemicilerin silsilesi ona çıkar. Bu marangozlar Hz. Nuh halifeleridir.

Hz. Peygamber zamanında Cidde iskelesinde ilk defa gemi yapan Şeyh Âmir-i Nevatî'dir. Gemi yapıp Yemen-i Aden'e sefer etti. Her zaman Hz. Peygamber'e hediye getirirdi. Hayır duası bereketiyle Şeyh Âmir-i Nevatî ve gemisi Emevîlerden Abdülmelik devrine dek yaşadı. Kabri Cidde'dedir.

Bu marangoz neferleri de silahlı olup ellerinde keser, testere, hinar ve çırpılar ile geçip kızaklar üzerinde yeni gemiler yaparak "Pirimiz yâ Hz. Nuh Nebî Necî" diyerek türlü şakalar ederek geçerler.

Urgancılar esnafı: Bunların dükkânları Galata hendeği, Tersane ardı ve Okmeydanı'dır. Nefer 500, bu esnafların piri Şeyh Abdullah-ı Hablî'dir. Yemen Muhası'nda gömülüdür. Bunlar Galata hendeğinde cankurtaran, gumana, palamar, hurma lifi ve kendirden ısparçına, mürsel ve halat adlı katranlı halatları vocıvocılar kızakları ile bükerler. Bunların seferlerde işleri top palamarları bükmektir. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kızaklar üzere "Eyya moli, ya moli" diyerek urgan ve halat bükerek geçip giderler.

Kendirciler esnafı: Dükkânları mahzenlerdir, mahzen adedi 100, nefer 300. Bu esnaf kendir ipi ve kendir keteni satar, gemicilere yamaktır. Bunlar arabalar üzerinde kendir ipleri ve sicimleri satarak geçerler.

Yelkenciler esnafı: Dükkân 90, nefer 300. Bu esnaf bezciler gibidir, ancak gemilere çeşit çeşit mayısıra, çember, alborata, trenkata ve çekeleve biçimi yelkenler biçip gemileri

GEMİCİLER / TSMK, A.3593, 44b-45a

donatırlar. Pirleri bez dokumada Hz. Şit'tir, fakat Hz. Peygamber zamanında pirlerini bilmiyorum. Bunlar da arabalar üzerinde küçük gemilere yelken yapar şeklinde tepeden tırnağa silahlı olup bez arşınlayarak geçerler.

Katrancı ve ziftçi esnafı: Dükkân 70, nefer 110. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı dükkânlar üzere zift, reçine, çam sakızı ve katran satarak geçerler. Nice yaya adamları da katranlı tulumlar ile seyircilerin içine girip halkı birbirlerine katarak "yol verin" diye bağırıp şakalar ederler, nice insanların üst başları ve yüzleri gözleri katran olur. Böyle şaka ederek bölük bölük geçerler, gayet maskara kavimdir.

Serenciler esnafı: Dükkân 200, nefer 300, bunların dükkânları Kasımpaşa, Galata ve Tophane'dedir. Gemiye dair seren, direk, kürek, eğeği, tahta, bodostoma, piraçolya, kayın, kovuş ve mezriye şekilli keresteler satarlar. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup kızaklar üzerinde alat, direk, kürek çekerek bir hây-hû ile geçerler. Ancak serencibaşı at üzere kethüdasıyla muhteşemce geçerler.

Tulumbacılar esnafı: Dükkân 7, nefer 80, bunların da pirini bilmiyorum. Bunlar arabalar üzerinde dükkânlarında çam direklerini büyük burgular ile delip tulumba ederler. Başka bir garip sanattır. Deniz dalgalarında bir geminin armozları açılıp yaralandığında su girip batmak derecesine varınca hemen bu tulumbaları geminin birkaç yerine koyup bütün suyu sanat ile dışarı çekip atarlar, görmeye değer bir sanattır. Bu sanat ile bunlar da geçerler.

Pusulacılar yani kıble-nümâcılar (kıble-göstericiler) esnafı: Dükkân 18, nefer 45. Pirleri Hz. Uryâ'dır, ancak Hz. Peygamber zamanında pirleri Muvakkıt İbrahim Mağribî'dir. Astronomi ilminde benzeri yok idi, Hz. Peygamber'in muvakkıtı idi. Hazret huzurunda Enes ibn Mâlik belini bağladı, kabri Yenbû'ü'l-Ber'de Ulu Cami avlusunda kıble-nümâsıyla kıbleye yönelik olup toprağa bulanmış yatar, ziyaret yeridir.

Bu pusulacılar pusulalarını Sultan Bayezid Camii mihrabında tecrübe ederler, zira Bayezid-i Veli kerametiyle o camiin mihrabının temelini atmıştır. Bu esnaflar da tepeden tırnağa silahlı olup arabalar üzerinde dükkânlarında mıknatıs taşı ile kıble-nümâ millerini suvararak (sulayarak) geçerler.

Kum saatçileri esnafı: Dükkân 15, nefer 20, bu esnaf gemicilere denizde lazım olup alaylarında yamaktırlar. Tahtırevanlar üzerinde çeşit çeşit kum saatleri bağlayıp kumlarını elekler ile eleyerek geçerler. Pirleri önceleri Hz. Yusuf idi, hapiste iken vakti bilmek için inşa etti. Ancak Hz. Peygamber zamanında pirleri Talha bin Abderî'dir. Hz. Peygamber'in saatçisi idi. Bunlar edeplice geçerler.

Haritacılar esnafı: Nefer 15, dükkân 8. Bu esnaf bütün acayip ve garip ilimlere sahiplerdir, birkaç dil bilirler. Bunlardan Eflâtun Latin dilini bilirler. Geçmiş bilginlerin hey'et ilmi (astronomi) konusunda yazdıkları kitaplardan *Atlas, Minor, Coğrafiye* ve *Papamonta* gibi kitapları okuyup yeryüzünde olan bütün denizleri, Karadeniz'i, Akdeniz'i, Bahr-i Muhit'i, Bahr-i Okyanus'u, Bahr-i Umman'ı, Bahr-i Süveyş'i, Hazer Denizi yani Gilân Denizi, Hürmüz Denizi'ni, Halic-i Bundukan'ı (Venedik Körfezi'ni) ve Van Denizi'ni, kısacası bütün denizleri, körfezleri ve bu denizlere karışan büyük nehirleri, yeryüzünde olan dağları, taşları tamamen resimleyip, hey'etle yazıp gemicilere satarlar. Bu harita ilmi bütün gemicilerin canlarıdır. Zira sekiz rüzgâr, 70 kerte üzere ne diyara gideceğini, bir adaya uğrayınca o limana yakın yer sığ mıdır, dökütülü taşlık mı, kumsal mı, derin mi, iyi yatak liman mıdır, bütün bu haritalarda yazılı olup reisler bu haritalara uyarak hareket edip denizlerde gemicilik ederler, büyük bilimdir.

Bu topluluğun pirleri İkrime bin Ebu Cehil'dir. Hicret'in 17. yılında Mekke fethedilince Ebu Süfyan ve bu İkrime İslâm ile şereflendi. Selman-ı Pâk belini kuşatıp ehl-i hey'ete (astronomlara) pir oldu. Bu ilmi babası Ebu Cehil'den ve Ebu Leheb'den görmüş, çok seyahat ederek bu ilimde zamanının biriciği olmuştu. Bu harita ilminde Ebu Leheb, Ebu Cehil dehrin (zamanın) seçkinlerinden Dehrî mezhep melunlar idi. İkisi de hidayete eremedi. Ebu Leheb, *"Hem odun hamalı olarak"* [Leheb, 4] ayeti üzere dağdan odun getirirken, odun bağladığı ip boğazına geçip öldü. Ebu Cehil, Bedr-i Huneyn gazasında öldü. Sözün kısası bu haritacı kavmi arabalar üzerinde dükkânlarını harita kâğıtları ile dünya resimleri yapılmış nice kale ve şehirlerin resimleriyle dükkânlarını süsleyip kendileri de vakarları ile geçerler.

Dalgıçlar esnafı: Dükkânları yoktur, ancak Galata'da ve Kasımpaşa'da lonca yerleri vardır, orada bulunur. Nefer 300, bunlar çoğunlukla Mağrib, Reşid ve İskenderiye Araplarıdır. Fakat Rodos Adası karşısında Sönbeki Adası Süleyman Han'ın fethi olup yine Süleyman Han Camii evkafı reâyâsıdır, 4 bin adet Rum haracıdır, bunlarda olan dalgıçlara, Hürmüz Denizi'nde inci çıkaran dalgıçlar denk olamazlar.

Bunlar ağızlarına zeytinyağı alıp 70 kulaç derinliğe dalıp ağzındaki zeytinyağını dışarı bırakınca göz açıp kapayıncaya kadar zeytinyağı deniz yüzüne yayılır, her bir zeytinyağı damlası birer parlayan güneş olur. Zira o yağ damlalarına güneş vurunca her yağ damlası Süreyya yıldızları gibi denizin dibini aydınlatır. Dalgıçlar bir iğne, bir dirhem olsa bulurlar, deniz dibine bir ökçe vurup göz açıncaya kadar dışarı çıkarlar. 70 kulaç yere dalıp bir an durmalı ve 70 kulaç daha çıkmalı, mucize gibi bir sanattır ki insanın yapabileceği bir şey değildir. Bunlar denizden sünger çıkarırlar, batan gemilerin mallarını çıkarırlar.

Bunların piri, gavvâs-ı maanî Şeyh Halid-i Ummanî'dir. Daima Hürmüz Denizi'nde inci çıkarıp Resulullah'ın Ehl-i Beyt'ine hediye getirirdi. Enes ibn Mâlik peştamal bağladı ve dalgıçlara pir oldu. Kabri Habeş'te Musova adasındadır, yedi kere ziyareti nasip olmuştur. *Allah onlara rahmet etsin.*

Fakat bu dalgıç topluluğu diğer esnaflar gibi tepeden tırnağa silahlı ve giyimli değillerdir. Ancak bellerinde birer peştamal, bazılarının belinde yağlı balık kursağı, çıplak dalgıçların bellerinde peştamalları bile yok, kulaklarında deniz yaratığı saçları ile çıplak geçerler.

Bazılarının ellerinde iki tarafı Dahhak'ın kılıcına benzer gamgam kılıcı şekilli miczem bıçakları var. Eğer bir gemi batarsa ol geminin iplerini, demirlerini ve palamarlarını kesmek için o bıçakları taşırlar. Bazı zaman deniz dibinde balığa ve timsaha rastlasalar o bıçakla kendilerini korurlar.

Macera: Hacı Nasır adında bir dalgıç dostumuz vardı, o anlattı.

"Bir kere bu Habeş Harkovası önünde Mostarlı Mustafa Paşa fermanıyla inci çıkarmak için elimde bıçağımla daldım. Onu gördüm, deniz içinde ejderha gibi bir kıraç nehengi (büyük balık) gelip bana asla aman vermeyip yuttu. Bir buz parçası içine, bir karanlık yere girdim, ancak asla dehşete ve korkuya düşmeyip bunalmadım. Deniz gibi değil, daima nefes alıp vermedim. Ama vücudum soğuğun şiddetinden gittikçe erimede."

Gerçekte deniz yaratıklarının tamamının doğaları soğukluk üzeredir, ancak yendiklerinde ne soğuk ve kurudur. Orta halli bir yaratıktır. Bu kere Hacı Nasır:

"Bildim ki beni balık yuttu, giderek vücudum eriyip ona besin oluyorum. Önce dübrüümün kaynakları ve kaba uyluklarımın derileri soyulup erimeye başladı. İçimden Allah'a yönelip kurtuluşumu istedim. Ancak yine balık karnında asla hareket etmedim. Geniş bir kaygan yerde iki elimle yoklayıp dururken onu gördüm, içinde olduğum balığın karnı şimşek gibi gürledi. Can havliyle elimdeki bıçağın sapıyla ucunu sağlam tuttum. Bir zamandan sonra şimşek gibi gittiğimi hayal ettim. Daha sonra gördüm ki kâh baş aşağı, kâh baş yukarıya takla ata ata dermansız kaldım.

Sonra yine evvelisi gibi balığın karnında rahat oldum. Fakat canım sıkılmaya başladı. Benim karnında olduğum balığın ciğerleri ve bağırsakları talap talap ede ede hareketten kaldı. Ne kadar saat durduğumu bilmem, benim karnında olduğum balık erimeye başladığını gördüm.

'Ya Rabbî bu ne hâldir?' diyerek elimle uyluklarıma yapıştım, benim de etlerim kopmaya başlayınca aklım başıma geldi. Bire medet, güç kuvvet bedende iken hemen balığın ağzına sürünerek varıp çekinmeden dışarı çıktım, ama bir karanlık yer daha var.

'Ya Rabbî bu ne ola?' diye sürüne sürüne bir yere vardım. Büyük bir saray divanhanesi gibi geniş bir meydan, bazı yerinde ciğer bazı yerinde bağırsaklar talab talab eder. Benim ağzından çıktığım balık asla hareket etmeyip ölmüş.

'Ey Yüce Yaratıcı, acaba bu nedir?' diye hayli durdum, fakat misk kokusu beni helâk eyledi. Hemen can havliyle ayak üzere gezerim, bir kaygan yer buldum ki bu da balıktır. Ama 'aya ne hâldir?' dedim. Hemen sevda başıma gelip onu düşündüm,

"Bu balık durdukça oturduğum yer karnıdır" deyip elimle yoklayıp bildim ki incecik deridir. Ağzından dışarı çıkmak mümkün değil. Hemen Allah'a sığınıp elimdeki bıçakla balığın aşağı tarafına nasıl vurdumsa karnı yarıldı ve ben deniz içine çıktım. Elimdeki bıçak ile deniz yüzüne çıkıp yüzerek bir kenara çıkıp bitkin bir durumda kum üzerinde yattım. Bu sırada gördüm ki, o balık kendini denizden dışarı havaya fırlatarak denizi coşturup burnunun iki deliklerinden minare gibi deniz suları fışkırtarak pur putur oldu. O balık sanki baştarda kadırga gibi deniz üzerinde yüzerek Harkova tarafına doğru gidip Mostarlı Mustafa Paşa önünde karaya düştü."

Bu Hacı Nasır da bir gemiye biner, kaptanlar buna aba kebe verip sarıp sarmalayıp ertesi gün Harkova'da Mostarlı Mustafa Paşa'ya gelir. Başından geçenleri, hakire anlattığı gibi onlara anlatınca herkes hayrette kalıp Hacı Nasır'ın yüzülen derilerine ilaç ederler. Meğer Paşa'nın gözü önünde daldığı yerden kurtulduğu yere kadar bir gün, iki gecelik mesafe varmış, ama yine de kurtulur.

Hemen Paşa askerleriyle balığın yanına varır. Bütün asker üşüşüp bu balığı bir yolla karaya çekerler ve parça parça ederler. Görürler ki, Hacı Nasır'ın anlattığı gibi Hacı Nasır'ı yutan balığı, bu büyük balık yutmuş. Karnında Hacı Nasır'ı yutan balık vardır. Hacı Nasır balık ağzından çıkıp bu büyük timsahın karnına çıkar. Onu bıçak ile yarıp kurtulduğu ispat olunup sicille yazılır.

Hâlâ Mostarlı Mustafa Paşa zamanında yazılıdır. Harkova'da tanıklık eder adamlarla görüştük, Hacı Nasır'ın anlattığına uygun sözler söylediler.

Sözün kısası, denizde böyle canavarlar, böyle dalgıçlar vardır. Nice bin insanı balık yutmuş fakat kurtulamamıştır. Ancak Hz. Yunus ile bu Hacı Nasır'ın kurtulduğu herkesçe bilinmektedir. Bu Hacı Nasır'ın piri Hz. Yunus olmuş olur. Bu dalgıç kavmi alayda Arasat Meydanı kavmi gibi çıplak "Yâ Gavvâs, yâ Feyyâz" diyerek geçerler.

Günbaşı esnafı: Ağaları birdir, dükkânları yoktur. Galata'da Kalafathane yerinde bulunurlar, nefer 500. Bunların işi bir kalyon, bir şayka veya bir karamürsel batsa kurtarırlar. Bunlar o batık gemilerin iki yanına iki gemi korlar, batan gemiyi deniz içinde dalgıçlar cankurtaran halatlar ile dolaplar ile çekerek bir maharetle deryadan dağ gibi gemiyi tereyağından kıl çeker gibi çıkarırlar, Acayip ve garip sanattır. Pirleri Sunullah Kurtubî'dir, Hz. Peygamber huzurunda Selman-ı Pâk belini bağladı, kabri Endülüs'tedir. Bunlar gemiciler alayında tepeden tırnağa silahlı olup ellerinde çam ağacı gönderleri kızaklar üzere vocı ırgatları devrettirerek "Meded Allah, âsân eyle" diyerek geçerler.

Buğday ve arpa navluncuları esnafı: Dükkân 400, nefer 1005. Bu kavim, gemicileri berbat etmişlerdir. Getirdikleri buğdaylarını ellerinden ucuz alıp depolarlar, kıtlık olunca da azar azar satarlar. Uğursuz, kötü, karaborsacı kavimdir. Çoğunlukla Unkapanı'nda ve Mısır İskelesi'nde oturur Medan Şarı Türkleridir.

Bunların hakkında Mekke delilleri "ya Karamanî ya kara imanî" derler, acımasız faiz yiyen adamlardır. Bunların işleri ve kazançları gemicilerle olduğundan onların yamağı olup seyishaneler üzerine dükkânlar yapıp harar harar buğday ve arpa ölçerek, halk üzerine arpa buğday saçarak,

"Bereket senden ya Mevlâ, ganimet senden ya Allah" diyerek bütün yayaları gayet giyimli, tepeden tırnağa silahlı geçerler, çünkü bunlarda zengin navluncular vardır.

Karadeniz bezirgânları esnafı: Dükkân ve mahzenleri 2.000, nefer 7.000'dir. Pirleri Hz. Peygamber'dir ki Resul-i Ekrem tüccar ve Allah yolunda mücahit idi. Hadice-i Kübra malıyla Şam yakınında Busra şehrinde kâr edip kârını Hadice Ana ile paylaşırdı. Bu esnaf da tahtırevanlar üzere dükkânlarında metalarını donatıp mallarını sergileyerek büyük alay ile bölük bölük, tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Bunların alayından sonra bütün gemi reisleri küheylân atlar üzere Cezayir kaptanları kıyafetiyle tepeden tırnağa silahlı olup önleri sıra bütün dilberan gemi muçoları ve yeftileri, Kurnaz, Poyraz, Haylaz, Yırtlaz adlı nice bin zeber-dest denizci ve gemici dayılar ile,

"Eyya mola, ya mola" diyerek yine kızaklar üzere gemilerini çekerler. Top ve tüfekler atarak, feryat ve figanları göğe çıkarak gemilerini filandıralarla, bayraklarla ve kaptan fenerleriyle süslerler. Bütün kaptanlar at başı beraber alay çavuşları yerine bazı dayılar silisre düdükleri çalarak saf saf alay gösterip geçerler. Artları sıra sekizer kat mehterhaneler çalınıp geçerler. Bu yukarıda yazılan gemicilere yamak olan esnaf 18, dükkânları (---), neferleri (---) deniz gibi askerdir.

Bu alaydan sonra padişah fermanı ile kasaplar alayı geçeceğini Akdeniz kaptanları işitince hepsi Murad Han huzuruna varıp,

"Padişahım duyduk, bizden önce kanlı kasaplar geçecekmiş. Padişahım ya bizim cümlemizi kırarsın, yoksa biz bütün kasapları kırarız. Zamanınızda kötü nam olur. Bizim denklerimiz Karadeniz kaptanları Nuh Necî köçekleridir diye

fermanınızla ileri gidenler de biz de onlardanız. Mekke ve Medine kapısı Mısır'ına hizmet edip İstanbul'u Mısır nimetiyle ganimet edip 70 bin Müslüman hacıyı götürür getiririz. Bizim hizmetimiz nedir ki kasaplar bizim önümüze geçerler" deyince hemen saadetli padişah kasaplar ile Akdeniz kaptanlarının aralarını düzeltmek için,

"Gerçekten İstanbul'u ganimet ettiklerinden başka pirleri Nuh Peygamber'dir. Bir alay Allah yolunda cihat eden gazilerdir ki deniz yüzünde cehenneme gidesi kâfirler ile cenk etmede fener sahipleri kaptanlarımdır. Bunlar büyük alay ile geçsin, sonra kasaplar geçsinler" diye buyurarak hatt-ı şerif verdi. Kaptanlar da denkleri arasında taze can buldular.

Bu esnafların aralarında bu kavganın aslı, eğer padişah askeri alay olsa önce bu beyit üzere:

Budur kânûn-ı şâhinşâh-ı eslâf
Yürürler kulları ardınca şehler.

Gerçekten önce askerin azı ve yararlı olanı geçip giderek mankala ağalar, beylerbeyiler, vezirler, şerifler, sonra padişahlar geçer. Ancak bu ordu alayında önce çok gerekli ve makbul olan askerler, ulema, hekimler, göz hekimleri, ekmekçiler, Resulullah mahfili ve ekmekçilere mensup gemici esnafı bu tertip üzere geçer. En sonunda muzahrafat esnafı geçtiği için her esnaf biri diğerinden önce alay göstermek için kavga edip padişaha arz ederler. Padişah da hatt-ı şerifle aralarını düzeltir. Zira silaha gömülmüş kavim içinde bozgunculuk olmasın diye Akdeniz gemicileri öne geçti.

Sekizinci bölüm

Akdeniz reisleri esnafı: Bu kaptanlar cem-cenab padişahın rağbet ve iltifatlarını görünce bütün esnafa rağmen, özellikle kavgaları olan kasap taifesine denkleri olan Karadeniz reislerine üstün olmak için Karun malı dağıtıp büyük bir alay düzenlemişlerdir ki yazmak mümkündür.

Önce Akdeniz kaptanlarından Bursalı Balı Kaptan, Bodur Gürcü Cafer Kaptan, Karamanlı Ali Kaptan, Sarı Veli, Sarı Solak, Topal Muharrem, Çavuşoğlu, Kartaloğlu, Kalafatoğlu, Katranoğlu, Kara Hoca, Fırkateci, Cennetî, Tuğralı, Yanaki, Dimitraki ve Lemberaki adlı Rum kaptanları ile hepsi on yedi karavana kalyondur. Her biri dörder beşer kat ambarlı ikişer kat yatırtma toplu beşer kat palavra kıçlı, kıçında bahçeli, hamamlı, el değirmenli karavanalardır ki her biri beşer ayda dolar beşer ayda boşalır dağ gibi kalyonlardır. Daha başka barça pink kalyonlar, şitiye ve potaçlar Sarayburnu'nda üçer yaylım top şenlikleri edip tüm askerlerini karaya döküp nice yüz kalyoncukları kızaklar üzere koyup palamarlar ile her birini biner ikişer bin adam çekerek,

"Ey mola, ya mola" sesi göklere çıkar. Her bir kalyoncuklarda güzel güneş parçaları, altınlara batmış muçolar gemilerde dayılara hizmet eder. Her dayıların ellerinde kadehler ile içip eğlenip her gemide türlü türlü saz ve söz fasılları olur. Bütün gemilerin direklerini, küreklerini cevahire batırıp ipekli ve kıymetli kumaşlardan yelkenler yapıp ibrişim çarmıhlar ve direk başlarında ikişer üçer mahbublar ala-vere deyip silisre çalarlar. Tümü silahlara gömülmüş, 8 bin tepeden tırnağa silahlı dalyan Cezayir tüfekli Berberiçe kırmızı fesli dayılar ve kışlakçı, yelkenci, dülekçi, çördekçi, ablici, kazlıcı, istinkacı, gomanacı ve komanyacı adlı nice bin müdebbir dayılar hükm ü hükumet ederek,

"Tiramola, orso, poca ve duna foga" diyerek nice bin gemici deyimleri ile Allah deyip geçerek Alayköşkü dibine vardıkları sırada sanki beş on parça kâfir gemisine rast gelip birbirlerine sarmaşıp Frenk gemileri "ki parlar" deyip Müslümanlar "Paralamazız bütün alırız" deyip padişah huzurunda top tüfek atarak büyük bir cenk ederler ki sanki derya cengidir.

Siyah barut dumanı havaya yükseldikten sonra bütün Müslümanlar kâfir gemilerine dökülüp ganimetler alıp güzel Frenk oğlanlarını avlayıp gerdanlarından öperek ve sakallı keferelerini bağlayarak kâfirlerin haçlı bayraklarını baş aşağı edip gülbang-ı Muhammedî çekerek kâfir gemilerini yedeğe alırlar. Bir tarafta Osmanlı davulları, bir tarafta esirlerin davul ve boruları çalınarak yine gemileri nice bin leventler "ya moli" sesiyle çekip artları sıra bütün kaptanlar 3 bin adet, bin kalyon 600 barça, 2 bin şayka karamürsel ve başka gemiler idi, neferleri toplam 20 bin, bu gemiciler topluluğu bir padişah asrında olmamıştır.

Bunların da pirleri Hz. Nuh'tur, sonra Hz. Peygamber döneminde Ebülmahz-ı Ummanî'dir. Yazılan 3 bin adet kaptan çifte çifte yan yana at başı beraber olup her birinin önlerinde güneş parçası gemi muçoları, piyade şatırlar yerine gidip ellerinde kırkar ellişer dirhem Nova, Gabele, Taşlıca Cezayir'in dalyan tüfekleri, gemi harbeleri ve zemberekleri ile saf saf olup bütün kaptanlar geçip her kaptana önlerinde gemilerinin altın nakışlı ibret verici çeşitli sancaklar, bayraklar ve flandralar taşırlar. Her kaptanın önünde altınlı fenerleri gider. Bütün kaptanlar samur ve değerli kumaşlardan elbiseler giymiş olarak geçerler.

Bütün kaptanların sonunda tuğ, davul ve sancak sahibi Karamanlı Ali Bey alayı gelince insanın gözleri ipekli, atlas kumaşlar ve mücevherli silahların parıltısından kamaşır. Bunun alayında olan gösteriş, asalet, bunda olan pak silahlı yiğitler ve nice yakışıklı gençler altınlara boğulmuş olup geçer. Sonra kendisi, şatırları, mataracıları ve tüfekçileri ile geçip Ali Kaptan kendisi kavuğuyla, samur kabaniçesiyle geçer.

Zira bu Karamanlı Ali Paşa, bütün Akdeniz kaptanlarına serdar olup padişah hazinesinden kendine bir fanus-ı cinan, iki tuğ, tabl ve alem ihsan olunup Rodos pâyesiyle her sene 700 parça kalyonlara Mısır hacı ve tüccarlarını koyup Recep ayında kiraz meltemi mevsiminde Cuma gününde Beşiktaş'tan kalkıp turna katarı gibi bütün gemiler dizilir, Sarayburnu'nda her gemi kırkar ellişer adet top atıp şenlikler edip gülbang-ı Muhammedî çekerek Huda âsân edip Mısır'a gider. Altı ay sonra yine İstanbul'a şeker, keten, kına, pirinç, mercimek, çeşitli yiyecek ve içecekler getirip İstanbul'u zengin ederlerdi. Serdar Karamanlı Ali Bey de padişaha nice yüz Habeşî hadımlar ve Mısır keseleri hediyeler getirirdi. Böyle görkemli bir kumandan olduğundan yine ordu alayında ondan ve ekmekçibaşıdan muazzam muhteşemce alay yok idi.

Bu Kaptan Karamanlı Ali Bey'in ardı sıra silahlı güzel has oğlanlarının ellerinde sırıklar ve avuçlarında yaldızlı bayraklar ile çifte çifte mallarını göstererek geçerler.

Akdeniz marangozları esnafı: Bunların piri yine Hz. Nuh'tur ama Hz. Peygamber asrında pirleri Âmir-i Nevatî'dir, kabri Cidde'dedir. Bu kavmin dükkânları Galata'da lonca yeridir, tören ile geçerler.

Pereme ve kayık marangozları esnafı: Nefer 700. Pirleri yine Şeyh Âmir-i Nevatî'dir, alay ile geçerler.

Mavunacılar esnafı: Nefer 800, kızaklar üzere mavunalarını süsleyip çekerek geçerler.

Kayıkçılar esnafı: Kayıkları toplam 2.000, nefer 7.000, bunlar da kayıklarını kızaklar üzere donatıp geçerler.

Peremeciler esnafı: Nefer toplam 8.000. Peremeleri toplam 4.613. Peremelerini çiçeklerle kızaklar üzere donatıp geçerler.

Çırnıkçılar esnafı: Nefer 200, cümle çırnık 80.

Eğer bu yukarıdaki esnafların alaylarını birer birer yazsak büyük bir kitap olur. Ancak kayıkları ve peremeleri bir hây-hu ile çekip geçerler.

Artları sıra sekiz kat mehterhane Osmanoğulları kösü çalınarak geçerler. Bu yukarıda yazılan Akdeniz kaptanlarına yamak olan 7 adet bir acayip muhteşem yiğitler alayıdır.

Kasaplar esnafı ile tüccarların kapışmaları

Bu Akdeniz kaptanlarının alaylarından sonra padişah fermanı üzere kasaplar alayı geçmek üzere iken Mısır'ın bütün zengin bezirgânları, pirinççileri, ketencileri, Mısır hasırcıları, kahvecileri ve şekercileri bir yere gelip kasaplar ile çeşitli tartışma ve dedikodular oldu. Sonra padişah huzuruna vardılar. Mısır tüccarları,

"Padişahım bizim kalyonlarımız pirinç, mercimek, kahve ve ketenlerimizi getirmeye memur olup onlar bizsiz, biz onlarsız olmayıp ikimiz arasında bu kanlı kasaplar n'işler. Bunların kan döktüğü şehirden veba çıkmaz olmuştur. O korkudan mezbahalar diğer diyarlarda şehirlerin dışında olur. Bir alay kanlı kirli uğursuzlardır. Fakat biz daima İstanbul'u çeşitli tahıllarla bolluğa kavuştururuz" dediler. Hemen kasapların ettiği kanlar gözlerini bürüyüp,

"Padişahım bizim pirimiz Kassab-ı Cömerd ola, işimiz Cenab-ı Bârî'nin rahmetine mazhar olmuş koyun ola. Allah kullarına beden kuvveti için helâl etmiş bir nimet ola. Bütün nimetlerden önce et, ekmek diye yâd olunur bir nimettir. Bir fukara azıcık et parçasıyla beş altı çeşit yemek yapar. Böyle bir helâl iş ile kazanıp cömertlik ile meşhur olup İstanbul şehrini ganimet ederiz. Bunlar ki bir alay zengin muameleci, faiz yiyen kavimdir ki bunların hakkında Cenâb-ı Hak *"Allah, alış verişi helâl, faizi haram kılmıştır."* [Bakara, 275] buyurmuştur, dediler.

Böyle kötülenmiş bir topluluk iken Mısır'dan malları gelip kıtlık ve darlık olsun diye depolayıp halkı zarara uğrattıklarından başka bir alay karaborsacı kavimdirler. Osmanoğlu devleti bunların Mısır pirincine muhtaç değildir. Önce Filibe pirinci, Beypazarı pirinci,

..... (5 satırlık yer boş).....

Bu tür şahdane ve iri pirinçler var iken bunların Mısır pirincine ne ihtiyaç.

Mısır keteni diye övdüklerine de Rum halkı muhtaç değildir. Özellikle Rumeli'de Manastır keteni, Florunya, Serfiçe, Tırhala ve Drama keteni, Anadolu'da nice bin yerde türlü türlü ketenlerden başka Trabzon keteni, bezi ve gömleği bir kamışa korlar, yirmi dirhem gelir bir beddavî gömleği olur, sizin keteninize ne ihtiyaç, sizin keteniniz yüzünden İstanbul'da kaç defa büyük yangınlar olmuştur.

Mercimek dediğiniz ne ki, tüm Rumeli'de ve Anadolu'da öyle mercimek olur ki anlatılmaz. Eğer Mısır şekeri derseniz hakkında Allah *"Süzme baldan ırmaklar (vardır)."* [Muhammed, 15] ayetiyle övmüş Rumeli ballarını, Atina, Eflâk ve Boğdan balları olur ki her birinde 70 fayda vardır.

Eğer padişahım murat edinirse Alaiye, Antalya, Silifke, Tarsus, Adana, Payas, Antakya, Halep, Şam, Sayda, Beyrut ve Şam-Trablus'ta, bu anılan eyalet ve sancaklarda o kadar yüz binlerce kantar şeker olur ki cihanı doyurur. Sizin şekerinize ne ihtiyaç.

Eğer kahve derseniz bir bid'at şeydir, uykuyu kesen, insan soyuna engel olan şeydir. Kahvehaneleri vesvesehanedir, kahve kavururken yaktıkları cihetten *Bezzaziye* ve *Tatarhaniye* kitaplarında "Bütün yanmış şeyler haramdır." demişlerdir. Gerçekte yanık ekmek de haramdır. Baharlı şerbet, saf süt, çay, bâdyân, sahlep ve palude kahvenizden faydalıdır.

Kına derseniz kadınlara, şiyab yaşlıların sakallarına sünnet ise levedan kökünü havanda dövüp su ile hamur edip saça sakala sürülse gayet kırmızı olur, saçta ve sakalda olan kehleyi öldürüp kir ve tozdan temizler. Bu kere sizin kınanıza da ihtiyaç yoktur" dediler. Kasaplar Mısır bezirgânlarının metalarına böyle karşı çıkınca hemen Mısır tüccarları,

"Bizim pirincimiz hasdır, beyazdır, pişkindir. Özellikle Menzile, Dimyat, Fereskur ve Birimbal nahiyelerinin pirinçleri tereyağıyla pişse misk ü amber gibi koku verir. Hz. Peygamber'in mucizesiyle yaratılmıştır. Hazret'ten önce gülsuyu, pirinç, muz ve abdullâvî yok idi.

Mercimeğimiz hakkında Cenab-ı Hak *"Ve mercimek"* [Bakara, 61] buyurmuştur. Cennet toprağında Nil suyunda yetişip Rum mercimeğinden lezzetli ve pişkindir.

Kınamıza denk kınanın bir diyarda olması mümkün değildir. Resulullah'ın sünnetidir, ona da söz olmaz.

Ancak gerçekten şekere ve ketene Rumeli'nin ihtiyaçları yoktur. Frengistan şekeri de hasdır. Siz ki kasap taifesisiz, sizin Müslümanların beytülmalına ne fâide ve âyideniz vardır bilelim" deyince kasaplar sustu. Mısır tüccarları,

"Padişahım bizim Müslümanların beytülmalına Mısır kalyonlarıyla gelen metalarımızdan padişahıma 11 bin kese gümrük hâsıl olur. Adalet ederseniz alay-ı Muhammedî bizimdir, bizden sonra kasaplarındır" deyince padişah huzurunda olan Müftü Yahya Efendi ve Muid Ahmed Efendi *"İnsanların hayırlısı insanlara faydası olandır."* hadisini okuyunca padişah, Mısır tüccarlarının eline ferman verip,

"Birinci alay Mısır tüccarları, ikinci alay kasaplar olalar" diye buyurdu. Mısır tüccarları hoşlanıp sevinçlerinden ayakları yere basmaz olup Akdeniz gemicilerinden sonra geçtiler.

Dokuzuncu bölüm

Mısır tüccarları ve Akdeniz sahili tüccarları esnafı: Akdeniz kıyısında olan tüccarlarla İstanbul'a eşya getirip ticaret ederlerdi. Mahzenleri 6.000, nefer toplam 11.000. Murad Han asrında büyük zengin bezirgân Balkapanı'nda Hacı Kasım, Hotin seferi yılında yedi mahzeninin kilidine kurşun akıtmış idi, 50.000 keseye maliktir, derlerdi.

Sonra kurnaz bezirgân Hacı Envar, Hacı Ferhad, Hacı Hasırcı Selim, Hacı Nimetullah, on parça kalyona, yedi hana maliktir.

Hacı İsa, Hacı Şeytan Selim, Navluncu Hacı Mustafa, Hacı Kaya, Hacı Karakaş, Gümrük Emini Ali Ağa, Hacı İvaz, Alamanoğlu ve Hacı İsmail, nice bin bunun gibi kırkar ellişer

bin kese sahibi zengin bezirgânlar vardır ki her birinin Hind ve Yemen'de, Arap ve Acem'de, Frengistan'da ortakları vardır.

Bunlar genellikle samur kürklere bürünmüş olup kırkar ellişer hizmetçileri tepeden tırnağa silahlı olup yaya geçerler. Bazı hizmetçileri tahtırevan üzere dükkânlarını la'l, yakut, cevahir ve kıymetli taşlarla süslerler. Her dükkânda olan güneş parçası köleler ipekli ve atlaslara bürünüp ellerinde cevahir gülsuyu şişeleriyle caddenin iki tarafında olan seyircilerin üzerlerine gülsuyu saçarlar.

Mücevher micmere ve buhurdanlar içinde öd ve amber yakarak geçip cadde üzerinde olan bütün seyircilerin dimağları kokulanır. Ondan sonra bütün bezirgânlar yan yana vezirler gibi giyinip özel elbiseleriyle bölük bölük geçerler. Pirleri çok önceleri Hz. Hud idi. Ama sonra pirleri bizzat Hz. Resul-i Kibriya'dır ki Hz. Hadice-i Kübra malıyla Şam yakınında Busra şehrine gidip ticaret ederdi. Kârını Hadice Ana ile paylaşırdı. Hadis: *"Çalışıp kazananı Allah sever."* buyurmuştur.

Pirinççi bezirgânları esnafı: Dükkân 40, nefer 300, ama mahbup köleleri hesapsızdır. Pirleri Safvan-ı Hindî'dir ki her vakit Hz. Peygamber'e Hindistan'dan Peygamberimizin kendi mucizeleri pirinçten dane-i ruz getirirdi ve pirinç satardı. Selman-ı Pâk belini bağladı. Kabri yine Hindistan'dadır, ama ziyaret etmedim. Bu esnaf, arabalar üzerinde dükkânlarında pirinç ölçerek *"Ya Ganî"* ismiyle halk üzerine ara ara pirinç saçıp pirinç ihsan ederek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Mercimekçiler esnafı: Dükkân 70, nefer 200, bunların piri Hatem-i Addasî'dir, Selman kemerini bağladı. Kabri Urfa yakınında Harran Kalesi hendeği kenarındadır. Bunlar da arabalar üzere dükkânlarında bazı fukaralara mercimek dağıtarak geçerler, süslü askerdirler.

Kınacılar esnafı: Dükkân 15, nefer 55, bunların piri İmam Attar-ı Bilbeysî'dir. Enes ibn Mâlik yetiştirmesidir. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit kınalar ile süsleyip kâğıtlar içinde bazı adamlara kına dağıtarak tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Mısır hasırcıları esnafı: Dükkân 20, nefer 45, bu esnafın ilk pirleri Hz. Süleyman'dır ama Hz. Peygamber zamanında pirleri (---) dır. Selman-ı Pâk belini bağladı, kabri Yemen Kumfutasındadır. Bunlar arabalar üzerinde dükkânlarını çeşit çeşit nakışlı Mısır hasırı ile donatıp yine silahlarıyla geçerler.

Ketenciler esnafı: Dükkân 105, nefer 208. Pirleri önce Huşeng Şah'tır. Pamuğu yere ekip sidik ile suladı, Allah'ın emriyle keten oldu. Bugün hâlâ sidik gibi kokusu var, sonra pirleri Hadice-i Kübra Ana'dır. Bizzat Hz. Peygamber'in nikâhlısı olup Hazret kemerini kuşatıp keten ekenlere, eğirip iplik edenlere Hadice-i Kübra önder oldu. Vâdi-i Fâtıma'da hâlâ Hadice ketenliği derler, kendi biter kendi yiter. Terbiyesinde zorluk olduğundan Mekke halkı Mısır bezine muhtaçlardır. Bunlar da dükkânlarında Nehariye, İbyar ve Feyyum ketenlerini süsleyip geçerler.

Şekerciler esnafı: Dükkân 70, nefer 100. Pirleri Hüseyin bin Nusayr'dır. Şekercilerin, helvacıların silsilesi ona çıkar, kabri Basra'dadır, Onun için Basra tatlıları meşhurdur. Selman-ı Pâk, Hz. Ali huzurunda kemerlerini bağladı. Dükkânlarını çeşit çeşit kokulu şekerler ile süsleyip halka şeker saçarak geçerler.

Hoş kokulu içecekler esnafı: Dükkân 55, nefer 100. Pirleri Helvaî Ömer'dir. Bunlar da tahtırevanlar üzerinde dükkânlarını türlü türlü çini hokka ve kavanozlar içinde reybas, amber-i bâris, gül-i limon, avşıla, hummas, sandal, demir-hindi, dut şarabı (---) (---) gibi renk renk kokulu ve amberli içecekler ile dükkânlarını süsleyip yayaları halka şeker şerbetleri dağıtarak geçerler.

Kahve tüccarları esnafı: Dükkân 200, nefer 300, bunlar zengin bezirgânlardır. Pirleri Şeyh Şazelî'dir. Hz. Peygamber'in izniyle Veys el-Karanî kemerini bağlayıp pir oldu. Yemen'de Veysel Karanî hizmetçisi idi, yine Yemen'de gömülüdür. Veys el-Karanî, Hazret'i görmedi, fakat Hazret'in izniyle Veys 70 kişinin kemerini bağlayıp pîr etti. İnşaallah hepsi yeriyle yazılır. Bu kahveciler bütün tepeden tırnağa silahlı olup tahtırevanlar üzere ferde ferde kahveleri kileler ile ölçerek "Ala bin kuruş, vere yüz kuruş" diye kahve satarak geçerler. Bu esnafların çoğu geçip bunların artları sıra,

Şahbender esnafı: Nefer bir, dükkânı yoktur. Balkapanı Hanı'nda olur bir adet ağadır. Piri ser-çeşme ankâ Amr ibn el-Âs'dır, kabri Mısır'ın güney tarafında İmam Şâfiî yakınındadır. Bütün vezir, âlim ve mollaların poliçe kâğıtları hizmetinde olup her diyarın tüccarları bunun tasarrufu altındadır. Gayet cömert ve güvenilir adamlardır.

Bezirgânbaşı esnafı: Bir neferdir. Pirleri Ebülhur-ı Yemenî'dir ki Veys el-Karanî kemerini bağladı. Mekke'de malı için zehirlenip öldü. Kabri Mekke içinde Ebtah'tadır.

Ehl-i kıble esnafı: Bir adamdır, dükkânı Eski Bedesten'dedir. Piri (---) dir. Selman kemerini bağladı. Kabri belli değildir. *Hadîka*'da Kerbelâ'da gömülüdür demiş. Allah bilir bu da şahbender ve bezirgânbaşı gibi şanı büyük ağadır. Her biri üçer yüz tepeden tırnağa silahlı, tertipli, seçkin asker ile at başı beraber yan yana olup geçerler. Artları sıra değerli kumaşlar giyinmiş güzel köleler ile geçip artlarınca sekizer kat mehterhaneleri ile geçerler. Bu da seçkin alaydır.

Bu Mısır bezirgânbaşısına yamak olan 12 esnaftır, dükkân (---).

Onuncu bölüm

Kasaplar esnafı: İstanbul'un dört mevleviyet yerinde 999 dükkândır. Bütün neferleri 1.700. Pirleri Hz. Kassab-ı Cömerd'dir. Hz. Resûl huzurunda Hz. Ali belini bağlayıp kasaplara pir eyledi. Kabri Bağdad'dadır. Bunlar çoğunlukla yeniçerilerdir. Hepsi tepeden tırnağa silahlı olup arabalar ve tahtırevanlar üzere nice yüz dükkânları değerli kumaşlar ve türlü türlü çiçekler ile süslerler. Kırkar ellişer okka gelir Karaman ve Türkmen koyunlarını, Mihalıç ve Bursa'da Osmancık koyunlarından, Karadeniz'de Kili koyunlarından besli ve acayip koyunları kelle paçaları ile yüzüp vücudundaki beyaz yağ üzere kırmızı katmerli güller ile sarı safranlar ile koyunların vücutlarını süsleyip boynuzlarını gümüş ve altın varaklarla yaldızlarlar. Nice yüz koyunları parça parça edip Kassab-ı Cömerd köçekleri ellerinde satırları ile yarım yarım, çeyrek çeyrek edip sarı pirinç kefeli terazilerde tartıp,

"Ala on vukıyye akçe, al canım eyisin ver canım ala bir eyi kebaplık, ala bir âlâ kıymalık" diyerek bellerinde satırları, pala kılıçları ve kasap bıçaklarıyla kendilerini donatıp hepsi yaya geçerler.

Salhaneciler esnafı: İşyeri 200, nefer 1000, bunların pirleri Hz. İbrahim'dir. İbrahim Peygamber'e *"Hz. İsmail'i kurban eyle"* diye Allah'ın fermanı geldiğinde Hz. İsmail'i kurban ederken İsmail'e bedel Allah, Cebrail ile cennetten bir koç göndermişti. İbrahim Peygamber koçu kurban etti. Hâlâ koyun boğazlayıcıların piri Hz. İbrahim'dir.

Daha sonra Hz. Peygamber'e kurban ferman olundu, o da Kurban bayramında kurban etti. Bunda rivayet değişiktir. Kassab-ı Cömerd boğazlanmış koyun satmada pirdir, ama boğazlamada pir, Hazret-i Halim bin Cezzar-ı Taifî'dir. Enes ibn Malik kemerini bağladı. Kendini, zevcesi (eşi) olan melun kadın uyurken boğazladı. Kabri Yemen Adeni'ndedir.

Bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup araba üzerinde dükkânlarını defne yapraklarıyla ve türlü baharatlarla süsleyip semiz koyunlar ile bezeyip koyunları yüzerek geçerler. Yaya askerleri ellerinde ve bellerinde iri gümüşlü zincirli kasap bıçakları, bellerinde kement ipleri, nicesinin omuzlarında yüzülen koyun postları ile bölük bölük alay gösterirler.

Sığır kasapları esnafı: Dükkân 100, nefer 200, bu esnafın piri Süfyan-ı Sevrî'dir. Hz. Ali kuşağını bağladı, Mekke'de gömülüdür. Bu esnaf da tepeden tırnağa silahlı olup arabalar üzere dükkânlarını semiz sığır etleriyle bezeyip alay gösterirler.

Yahudi kasapları esnafı: Dükkân 55, nefer 200, bu melunlar Müslümanın boğazladığı eti yemezler. Başka pirsiz melunlardır, fakat diğer kasaplara göre kendilerini öyle süsleyip acayip şakalar ederek arabalar üzerinde dükkânlarını bezeyip tören ile geçerler.

Mandıracılar esnafı: İstanbul'un dört tarafında ve Levent Çiftliği köylerinde toplam 2.000 mandıradır. Her birinde 70-80 sürü koyun vardır. Her mandırada kırkar ellişer ipten kazıktan kurtulmuş yiğit mandıra oğlanları vardır. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Devlet ayanı çiftlikleri esnafı: İstanbul'un çevresinde tam 1.060 çiftlik vardır. Her birinde aşağı yukarı onar adamdan toplam (---) bin çiftlik hizmetçileri eder. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Eğrekçiler esnafı: İstanbul'un çevresinde toplam 800 eğrek vardır. Dağlar ve ormanlar içinde sığır, sıpa, koyun ve keçi yatağı eğreklerdir. Her birinde onar eğrekçi ter-oğlanları vardır. Bütün neferleri (---) şahbaz yiğitlerdir. Tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Koyun celepleri saya esnafı: İstanbul çevresinde 700 sayadır. Bunlar da koyun eminine hizmet ederler. Celeplerin koyunlarına sayalardır ki gerektiğinde bu orman sayaları içindeki koyunları İstanbul'a getirip bir günde İstanbul'u koyuna doyururlar. Bu sayalarda 5 bin sayacı ter-oğlanları vardır. Bunlar da hazır baş geçerler.

Ağılcılar esnafı: İstanbul çevresinde 2.000 ağıldır. Dağlar içinde altı ay mamur olur basit kulübelerden ve çalı çırpıdan ağıllardır. İçinde sağmal koyun ve kuzu vardır. Hızır-İlyas'ta kuzuya narh verildiğinde bunlarda olan zevk ü safa bir yerde olamaz. Taze peynirler, gölemez, kaymak, yoğurt, kesmik, süt, ağız, teleme peyniri, höşmerim, tereyağı, ayran, pışav, may ve kertme, bu gibi çoban nimetleri olur ki padişah sahip değildir. Bu 2.000 ağılda toplam 4.000 ter-oğlanı vardır. Bunlar da hazır geçerler.

Tokat sığır celeplerinin vasıfları: İstanbul'un Su Kemerleri taraflarından ta Terkos ve Karataşlar'a, Istıranca Dağları'na kadar bin sığır tokatları vardır. İstanbul'un Kasım günleri pastırma zamanı geldiğinde bu tokatlar nice kere yüz bin sığır ile dolup beslerler. Hepsinde 5 bin sürücü matı oğlan vardır. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Bu yukarıda yazılan altı adet esnaf ki, mandıracılar, çiftlikçiler, sayacılar, ağılcılar, tokatçılar ve sürücüler amansız adamlar dağlarda yatıp kalmak ile İstanbul'dan malıyla ve mücevherleriyle kaçmış köle ve cariyeleri katledip malını ve rızkını almışlardır, hesabını ancak Allah bilir. Bazısını Eflâk ve Boğdan'a, oradan Azak'a Kazak'a götürüp bir bayrak Kazak-ı Ak ederler. Gayet melun kefereler vardır. Müslimleri de onlara tabidir.

Bunların piri Ma'dî Kereb Gazi'dir ki gazadan alınan koyun, kuzu, sığır ve camız ganimetlerin hepsi Ma'dî Kereb'in idi. O yüzden ilk çiftlik, mandıra, eğrek, saya, ağıl, tokat yapıp içine ter-oğlanları koymak Ma'dî Kereb Gazi'den kalmıştır. Hz. Resul izniyle 70 nefer kimsenin kemerini Peygamberimizin amcası Hz. Hamza bağlamıştır. Evvelkisi bu Ma'dî Kereb'dir, kabri (---) dedir. Gayet cömert, yiğit, cesur sahabe idi, ama bu koyun, kuzu, sığır ve sıpa ter-oğlanlarının pirleri Nasr Şüca-ı Basravî'dir, Enes ibn Mâlik kemerini bağladı. Kabri Vâdi'l-kurâ'dadır ki hacılar ziyaret ederler. Cadde üzerinde bir kubbecikte gömülüdür. Bunlar da silahlı geçerler.

Çoban esnafı: Nefer 9.004, önceki pirleri Hz. Musa idi, fakat Hz. Peygamber zamanında pirleri Avb ibn Şâden er-Râî'dir, Selman-ı Pâk belini bağladı. Çobanların silsilesi ona çıkar. Kabri Yemen'de (---) dir. Büyük alay ile geçerler.

Camız sütçüleri esnafı: İşyeri 200, nefer 1.000. Pirleri Süfyan-ı Sevrî'dir, Selman belini bağladı. Mekke'de Muallâ'da gömülüdür. Sürü sürü sığırlarının sütünü sağıp camız sütü diyerek geçerler. Bunlarda gayet lâtif semiz alaca sığırlar vardır.

Koyun sütçüleri esnafı: İşyeri 300, nefer 800. Bunların piri Hz. Şuayb'dır, ama Hazret asrında Abdü Verrâd-ı Lebbânî'dir, Hz. Hamza belini bağladı, pehlivan idi. Hamza ile şehit oldu. Uhud Dağı eteğinde gömülüdür. Bunlar keçilerini, koyunlarını baştan başa çullar ile donatıp süt sağarak *"İçenlerin boğazlarından kolaylıkla geçen dupduru bir süt"* [Nahl, 66] diye geçerler.

Peynirciler esnafı: İşyeri 400, nefer 500. Bunların piri Hz. İbrahim, Halep'te iken bir beyaz ineği var idi. Ona Sevrü'ş-Şehb derlerdi, onu sağıp sütünü yoğurt, kaymak, tereyağ, kaşkaval peyniri, teleme peyniri ve kesme peyniri yapıp misafirlerine yedirip ikram ederdi. O beyaz inek sebebiyle Halep'e Halebü'ş-Şehbâ derler.

"Haleb" sağıma, "şehb" beyaza derler yani "Sağılmış beyaz inek şehri" demektir. Hâlâ Hz. İbrahim'in o beyaz ineğin sütünü sağıp fakirlere dağıttığı süt teknesi Halep'in iç kalesindeki cami içinde Hz. İbrahim makamı olan minberin altında durur bir taş teknedir. Bu tekne içinden bütün halka süt üleştirip bütün halk süte doyar, tekne yine öncesi gibi dopdolu dururdu. Allah ta bu derece Halil bereketi vermiş idi.

Hatta Gavrî Sultan asrında Kertbay, Halep hâkimi iken bu süt teknesinden Allah'ın emriyle süt taşıp camiden dışarı çıkarak iç kaleden aşağı hendeğe akmış, ta Selim Han Halep Kalesi'ni fethedinceye kadar süt akmış ve dinmemiştir. Ama Hz. Peygamber zamanında bu peynircilerin piri Zeyd-i Kayserî'dir, Enes ibn Mâlik belini bağladı, kabri Muveylah'dadır. Bu sanat ehli de silahları ile hazırlıklı geçerler.

Kaymakçılar esnafı: Dükkân 40, nefer 100. Pirleri İbrahim Peygamber ve Zeyd-i Kayserî'dir. Bunlar da nice yüz tabla kaymakların üzerlerine hamavî otlar serpip *"Yâ kışta leben"* deyip bağırırlar ve bazı tahtırevan üzerinde dükkânlarda kaymakları iplere serip halka kaymak dağıtarak geçerler.

Tereyağcılar esnafı: Dükkânları olmayıp ekseriya Yahudi topluluğu tablalar ile kehribar gibi tereyağları satarlar. Nefer 80, bunlar silahsız tablalar ile geçerler.

Yoğurtçularbaşı esnafı: Adet 1, nefer 100. Bu işyeri Sultanahmet Camii altında Çatladıkapı yoluna yakındır. Padişaha mahsus işyeridir.

Yoğurtçular esnafı: İşyeri 500, nefer 1.600. Bu esnaf Eyüp'te 100 adet nakışlı işyerleridir ki iki bayramın üçüncü günlerinde nice bin adam toplanıp yoğurt kaymak yerler. Bu lezzetli yoğurt meğer Bingöl Yaylası'nda ola, gayet lezzetlidir. Bazı canlar "Eyyub Sultan'ın kerametiyle lezzetli olmuştur" derler, zira onun şehrinde hâsıl olur.

İstanbul içinde Zeyrekbaşı Camii yakınında Hacı Hasan yoğurdu acayiptir, sahib-i vefktir derler. Cebeali Kapısı'nın iç yüzünde yedi işyeri sütçü odalarındaki yoğurtlar da meşhurdur. Silivrikapı'nın iç yüzünde Yaylacık Mahallesi'nde Macuncu, Langa ve Karaman Mahallesi'nde hâsıl olan yoğurtlar da meşhur olmuştur. Fakat Sütlüce, Kasımpaşa ve Ortaköy'de imam yoğurdu, Kanlıca yoğurdu, Üsküdar kaymağı ve yoğurdu herkesçe meşhurdur.

Bunların da pirleri Hz. İbrahim ve Zeyd-i Kayserî'dir. Bunlar da nice bin kaplar ve çini kâseler içinde hâlis yoğurtları başlarında tablalar içinde getirip alay ile geçerler.

Teleme peynirciler esnafı: Nefer 300, bunların dükkânları yoktur. Çoğunluğu Arnavut halkıdır. Sırıklar üzere ikişer üçer yüz beyaz bez torbalar içinde teleme peynirlerini doldurup sırıklara bağlayıp omuzlarında gezdirip "teleme peynir" diye bağırıp gezerler, ama Hüda âlimdir bir ter ü taze peynirdir ki bal ile karıştırılsa, sıcak ekmek ile yense insan ölünceye kadar yiyebilir. Bunlar da bu şekilde geçerler. Bu esnaflar da kasaplara yamaktır. Zira onların da işleri koyun ile tamamlanır. Onun için kaymakçılar, peynirciler ve yoğurtçular kasaplar alayı içre alay ederler.

İçyağı mumcuları esnafı: İşyeri 555, nefer 5.501. Bunlar kasapların iç yağlarına muhtaç olduğundan kasaplara yamaktır. Pirleri Hz. (---)'dir. Enes ibn Mâlik kemerini bağlamıştır. Kabri Kerbelâ'dadır.

Sultanî balmumu işyeri birdir. Odunkapısı'nın iç yüzünde Kundakçılar içinde büyük işyeridir. Ağası, emini ve 100 adet neferi var, bütün selâtin camilerine, sultanlara, Eski Saray'a, Yeni Saray'a, vezir ve âyan saraylarına balmumları bu devlet işyerinde hazırlanır. Fakat diğer mum yağı işyerlerinin ehl-i hırefleri arabalar üzere dükkânlarını nice bin deste nakışlı mumlar ile süsleyip nice nakışlı fenerlerde mumlar yakıp nice sırıklar üzere yağ mumları donatıp alayları içinde direk kadar nakışlı, yaldızlı bal mumları yakıp arabalar üzere nice bin çeşit yel mumları, fişek mumları, Ebu Ali mumları yakarlar ki bazı adamlar kendini başsız görür, bazısı elsiz ayaksız görür. Bazı mumların ışığından nice bin adam sarı, kırmızı, yeşil, alaca yüzlü adamlar görünüp bütün seyircilere korku salıp bazı fişek mumları yandıkça mum içinde olan fişekler top gibi çatlayıp halka korku verir. Zindankapısı'nın dışında,

Balmumu tacirleri esnafı: Dükkân 55, nefer 100, bunların hepsi Müslümanlardır. Tahtırevanlar üzere dükkânlarını süslerle bezeyip çeşit çeşit oyma kâğıtlar ile nakışlı balmumlarını donatırlar. Bütün bunlar da tepeden tırnağa silahlı olup mumcubaşı, şemhane nazırı ve emini küheylân atlar üzere yan yana geçerler. Fakat bu mirî şemahane emini ve nazırı bütün mumculara hâkimdir. Ne kadar balmumu dökülse bu eminin mührüyle mühürlenip satılır. İçine yağ ve çam sakızı koyamazlar, hile ederlerse cezalandırıp haklarından gelir mazbut esnaftır.

Etmeydanı esnafı: Dükkân 20, nefer 80. Bunlar mirî Rum kasaplarıdır. Her birinin tomrukları gediktir, mahlul olsa tomruğu yeniçeri ağası izniyle başkasına verilir. Bu esnaf her gün Osmanlı'nın Yeniçeri Ocağı'na (---) bin okka (---) adet koyun eti verirler. Eğer bir okka et İstanbul'da bir kuruşa olsa bunlar bir okka eti üç akçeye verip her odadan ay ay ücretini alıp zararını defterdar paşadan alırlar. Süleyman Han kanunu böyledir.

Seğirdim Etmeydanı esnafı: Bu kasaplardan et alan odaların cemaat odalarından (---) adet odalar, Seğirdim Odaları tabir olunur. Bir büyük seyirlik, yeniçeri kanunudur.

Seher vaktinde Yedikule kanaralarından 70-80 seyishane yükü semiz koyunları taşımak için yeniçeri odalarının aşçıları, muhteşemane siyah meşin feraceleri, nakışlı zincefleriyle başlarında altınlı üsküf keçeleriyle, ayaklarında siyah çizmeleriyle karakollukçu hizmetçileri ile bellerinde dörder beşer aşçı bıçakları, bellerinde sırmalı peştamalları üzere beşer altışar okka gümüş zincirler, gümüş zilloplar ile çağış çağış ederek büyük alay ile Yedikule'den etleri Etmeydanı'na getirip büyük kapı dibinde bütün seyishaneleri dizip bütün aşçı ustalar tertip üzere yollu yolunca dizilip dururken bütün Seğirdim Odaları'nın aşçıları Etmeydanı'nın Talimhane tarafında yalınayak başıkabak olup birer göğüslük ile hazır dururlar.

Hemen Yedikule'den gelen etlerin baş koyununun baş usta ve aşçılar koyunun paçalarından yapışıp bir çavuş olacak aşçıbaşı padişaha, ocağın devamına, cümle pir ve önderlere dua edip *Fâtiha* diye bağırınca hemen Talimhane dibinde yalınayak çıplak seğirdim aşçıları hepsi bir uğurdan o yeşillik sahra içinde ceylan gibi sıçrayıp seğirtirler ki sanki her biri şimşektir. En ileri çabuk olan gelip baş koyuna el vurup alır, isterse yeni silah kuşanmış acemi usta olsun, baş koyunu o alır, kanun budur. Ardı sıra gelen ikinci, üçüncü koyunu alıp götürürler. Daha sonra hepsi elbiselerini giyip aldıkları koyunları dükkânlara götürüp tartarlar, eğer eksik gelirse daha et alır, tayininden artık gelirse keserler, yaz kış kârları budur.

Bu seğirdim aşçılarının yolları eskiyip çavuş olup sonra başçavuş, sonra kethüda bey ve yeniçeri ağası olur bir yoldur. Bunlar da bütün aşçılar ve kasaplarıyla yine yukarıda yazıldığı üzere seyishanelerle koyunları süsleyip önceki büyük alaylarda, nice yerde şairler çöğür çalarak tepeden tırnağa silahlı geçerler, ama bu alay acayip, heybetli alaydır.

Yedikule kanaracıları (mezbahaları) esnafı: İşyeri 70, nefer 200. Bunlar da tepeden tırnağa silahlı, ellerinde satırları, bellerinde koyun yüzecek tilsimanları, kementleri ve iri gümüşlü bıçakları ile arabalar üzere dükkânlarını yüzülmüş semiz koyunların vücutlarını safran ile kınalayıp koyunların boynuzlarını süsleyip silahlı geçerler.

Bahçekapısı kanaracıları esnafı: Padişaha mahsus mirî kanaradır. İşyeri birdir, nefer 200. Bunlar da seyishaneler üzere yüzülmüş nice yüz koyunlarını bezeyip geçerler.

Etmeydanı baruthanesi esnafı: Yeniçerilere mahsus bir işyeridir. Nefer 50. Arabalar üzere dükkânlarını çeşit çeşit siyah ve beyaz barut ile süsleyip geçerler. Sessiz barut bunlarda bulunur, insan kemiği külünden olur. Dükkânlarında barut döverek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Etmeydanı mumcuları esnafı: İşyeri 1, nefer 75, bu işyeri Yeniçeri Ocağı'na mahsustur. Her zaman yeniçerilere üç mumu bir akçeye verirler, zararını defterdar paşadan alırlar, Süleyman Han kanunu budur.

Yeniçeri mandıracıları esnafı: Istıranca Dağı'nda avcılar odasından bir oda nefer odabaşıları ve neferleriyle o mandırada mirî camızları ve koyunları bekler avcılardır ki bin adet şahbaz yeniçeriler olduğu yukarıda İstanbul mesireleri anlatılırken yazılmıştır.

Bu esnaf bütün yeşil mandıracı şep-külâhları giyip nice yüz çift Selim Han'ın Mısır'dan getirdiği alaca sığırların neslinden türlü sığırları nice camız kadar çardaklı çatal gibi boynuzlu sığırları kendilerine râm edip onları da ipekli ve atlas çullar ile bütün sığırların boynuzlarını altın varaklar ile süsleyip her öküzü ve sığırı gümüş zincir ve altın yaldızlı zincirler ile çekerek geçerler.

Nice yüz arslan gibi melun samson köpekleri çatal zincirler ile ikişer adam sürükleyerek çeker, her biri Kastamonu'nun cılav katırı kadar var eğitimli köpeklerdir. Her biri atlas çullar ile süslüdür.

Bu beylik mandıracılar ve avcılar öyle tepeden tırnağa silahlı olurlar ki sanki bu topluluk ayaklı cephanedir. Her birinde çeşit çeşit pençe harbe, çatal harbe, gelberi harbe, zıpkın harbe, çengel harbe, şiş harbe, kılıç, mızrak, hışt, ok ve yay, amansız zemberek, teber, sapan, navorta, balta, meçik, sopa, şiş, pinyal, topuz, salma, tabancalı, çarklı tüfekler bellerinde, kırkar ve yüzer dirhem tüfek ellerinde, atarak geçtiklerinde sanki bu asker semender kuşu gibi Nemrud ateşi içinde kalıp feryat ve figanları göklere çıkarak "Allah'ı seven hû" diyerek feryat ve figanları İstanbul içini velveleye verir.

Yukarıda yazılan salhaneciler, kanaracılar, mandıracılar, çiftlikçiler, eğrekçiler, sayacılar, ağılcılar, tokatçılar ve sürücüler, hepsi çobanlar gibi elbiseler giyip kimisi koyun, kimi keçi, kimi sığır, kimi beşer altışar boynuzlu at kadar Mısır'ın Circe koyunları, camız sığırları, inekleri, boğaları ve danaları çatal yularlar ile sürükleyerek ikişer dörder adam çekerek geçerler.

Bahadır çoban esnafı: Hepsi çeşit çeşit silahlar taşıyarak, ellerinde dalyan tüfekler atarak, çobanlar borularını çalarak, türküler haykırarak Davudî sapanları şırak şırak atarak, ırak makamı haykırarak geçerler. Bazıları ellerindeki kavallarını çalarak, gülerek, oynayarak, ellerinde acayip ve garip harbeler, şeştüperler, salma ve salıklar, ucu demirli toyakalar ile nice bini geçer.

Nicelerinin ellerinde ikişer üçer zincirli eşek kadar samsonları var ki her biri Cezayir canavarına benzer, kiminin adı Palo, kiminin adı Maçko, Alabaş, Salbaş, Karaman, Komaran, Sarhan, Avn, Zerke, Canyırtan, Vardıha, Geldiha, Karabaş, Alapars, ve Borabas adlı hesapsız türlü türlü heybetli köpekleri ipekli ve değerli çullar ile süslemişler. Bu azgın köpekler geçip her birinin boğazında gümüş tokalı haltalar, gümüş çıngıraklar ve boğazlarında birer karış demir harbeler kirpi gibi dizilmiştir. Bazı samsonları demir zırh giydirip geçer.

Bu samsonlar koyuna giren kurda değil ejderhaya hamle edip yanar ateşe girer. Çobanlar arasında soy gözetip bir kancık köpeğini bir samsona çekmek için elli koyun baş verir. Bir samson için 500 koyun verilir asil Ashab-ı Kehf köpeği var ki gökte kartala, yerde yılana, denizde timsaha baş vurup, dalıp alıp salar. Böyle kıymetli eğitimli köpekler vardır. Hatta Ankara'da tiftik keçisi köpekleri var ki beşer altışar yüz kuruşa alındığını biliriz. Bu köpekler çobanların kardeşleridir ki bir yalaktan darı malağı yiyip asla tiksinmezler. Ancak ne istese o köpek o an iş bitirir, isterse silahlı cesur yiğit olsun, adamı atından indirir.

Bu çobanların nice bininin ellerinde çatal zincir yularlı beşer altışar onar boynuzlu acayip çeşitli kınalı kösem koçlar, sevimli koyunları ipekli ve atlas çullara sarıp bellerinde mücevher kuşaklar, mücevher hançerler ve boynuzlarında altın varaklar, iki boynuz arasını inci ve cevahirli püsküller ile süsleyip her koyunun boynunda altın ve gümüş kabaralar ile altın halkalar, gümüş halkalar ile bu koçları sürükleyerek çoban dilberleri çekerek geçerler.

Aslancılar işyeri esnafı: İşyeri bir, nefer 100 adet. Padişah fermanı ile bunlar da avcıların ve çobanların alayları içinde olan köpekler ile geçerler. Aslancıbaşı kethüdasının ise kürkçübaşı alayıyla gitmesi ferman olundu.

Bunların piri Esedullahi'l-Gâlib Hazret-i Ali ibn Ebî Talib'dir. Bütün aslanlar gelip ayağının tozuna yüz sürmüşler ve bütün yırtıcı vahşi hayvanlar kendisine itaat edip hâl dili ile konuşmuşlar. Hz. Ali, Bağdad'a beş konak yakın (---) [Necef]'de gömülüdür.

Bu aslancılar tamamen silahlı olup ellerinde ceylan etinden afyonlu ve darılı macunlar, her birinin ellerinde Bağdad kargısı asaları ile her aslanın boğazında dörder zincir ki her biri pranga kalınlığı altın ve gümüş mutalla demir zincirler vardır. 10 aslan, 5 bebr (pars), 12 adet kaplan, kurt, sırtlan, tilki ve çakalları da birer adam sürükleyerek çekip geçerler. Ne zaman bir aslan öfkelenip halka hücum etse, derhâl aslancı elindeki ceylan etiyle bulanmış darıyı burnuna tutar, aslan da hemen kokladığı an uyuşur kalır, bu şekilde zapt ederler, yoksa asla zaptı mümkün değildir. Bu üslup üzere bunlar da geçerler.

Vasılcılar yani ayıcılar esnafı: Bunlar pirsiz Kıptilerdir. Hepsi Sultan Balat Şah Mahallesi'nde otururlar. Bu esnaf avcıbaşılara mensup olduklarından birlikte alay gösterdiler. Nefer 70 adet. Karyağdı, Avara, Duracak, Binbereket, Yazıoğlu, Sürüoğlu ve Hayvanoğlu adlı Çingeneler ayılarını çatal zincirler ile sürükleyerek çekip ellerinde sopaları ve defleriyle geçerken ara sıra ayılarına,

Kalk-a beri yâ vasıl,

Ye necisden bir fasıl,

Seni dağda duttular,

Âdem diye oynattılar,

Kur yayını divana,

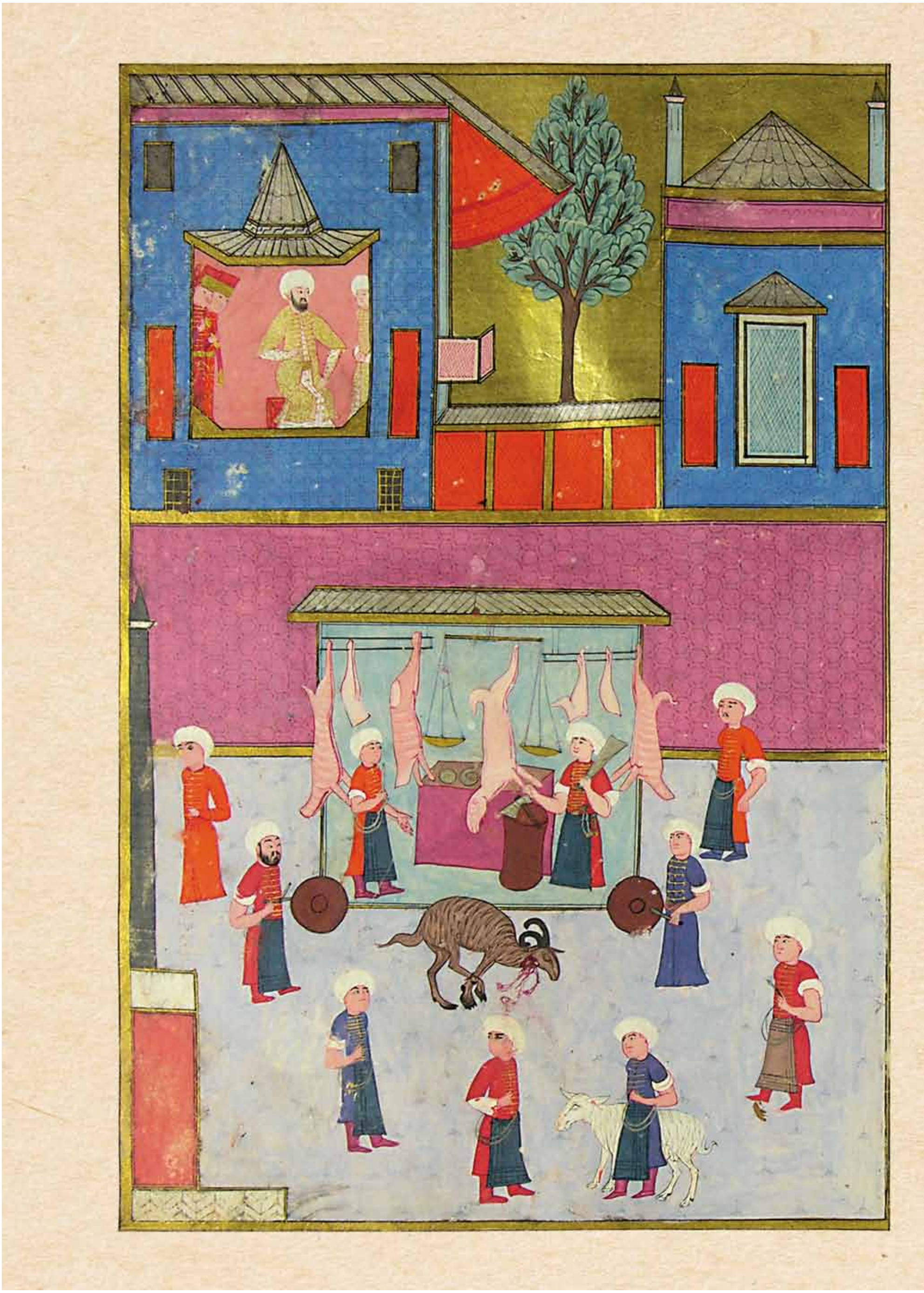
Bahçada dolap döner,

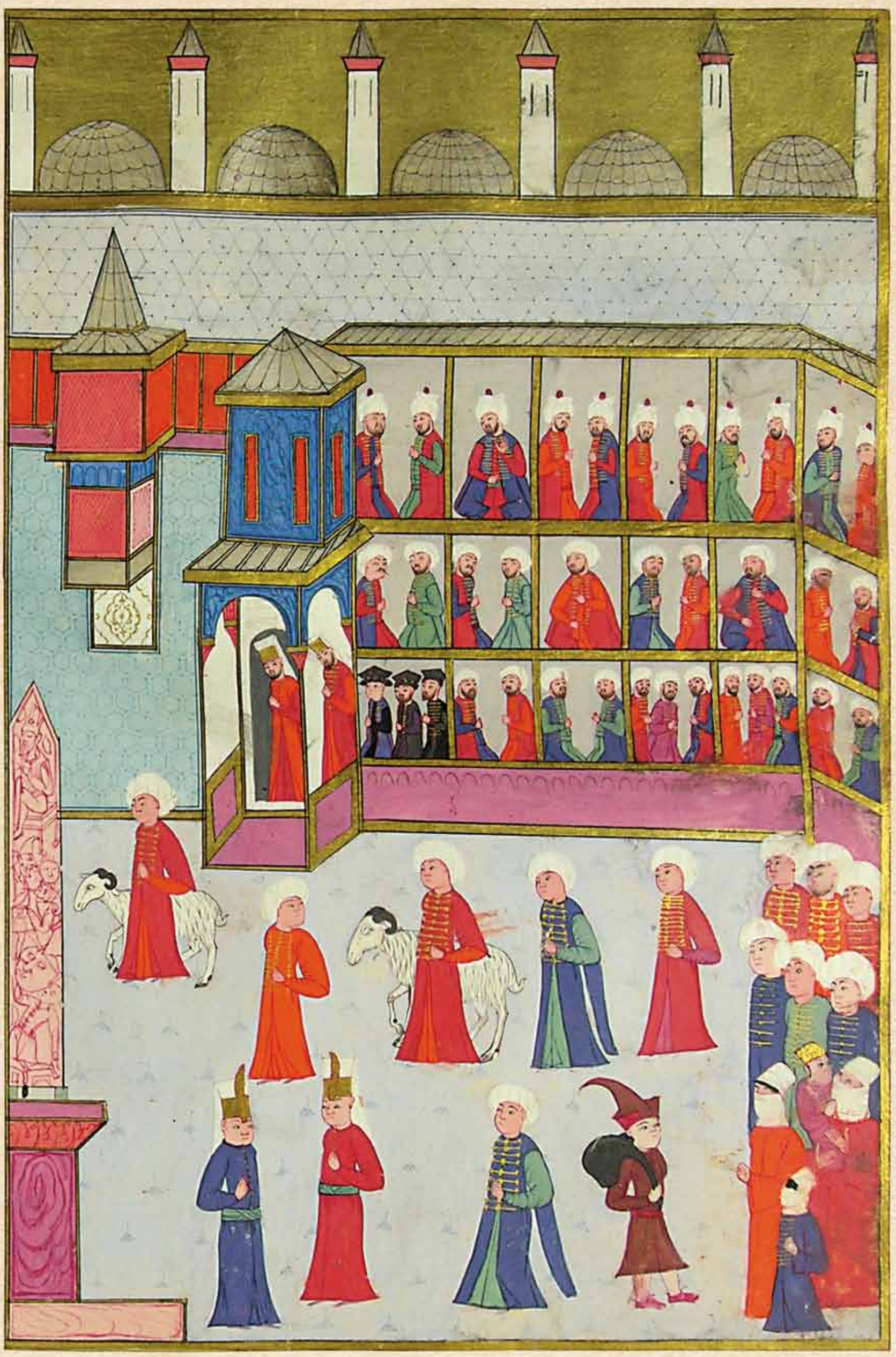
Sen de döne görsünler

diye bu anlamsız boş sözlerle Alayköşkü dibinde her bir vasılcı birer türlü şakalar ederek geçerler.

Bunlardan sonra kasapbaşının netice küme askeri cebe, cevşen ve zırh külâhlara gömülmüş Kassab-ı Cömerd askeri bölük bölük yürüyüp kasapbaşı, meydan çorbacısı, salhane emini, avcılar çorbacısı, şemahane emini, koyun emini, bütün esnaf şeyhleri, kethüdalar ve nakipleri at başı birlikte yan yana giderler. İç-oğlanları da artlarınca tepeden tırnağa silahlı olup her biri parlak ay gibi seyran ederek geçerler. Bunların artları sıra sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu esnafların alayları padişaha hoş gelip beş kese kuruş ihsan etti. Bu kasapbaşıya yamak olan 31 adet esnafın bütün dükkânları (---) dır, bütün neferleri (---) adet silahlı kavimlerdir.

Bu kasap esnafı ardı sıra başçıbaşı alayı ferman olundu. Zira tüm başçılar kasaplara muhtaçlardır. Başçılar kasaplardan baş, paça almasa kâr edemezler. Bundan dolayı başçılar alayı ferman olundu.

KASAPLAR / TSMK, H.1344, 295b-296a

Geleneksel yemek, başçı (kelle) aşçıları esnafı: Dükkân cümle 90, nefer 500. Pirleri eski zamanda Keykâvus idi. Ancak Hz. Peygamber zamanında İmam Hüseyin'in akikası kurbanının kelle paçasını Şeyh Seyfeddin Heratî, sirke ve sarımsak ile pişirip Resulullah'ın huzuruna getirip yendiğinde Hz. Resul, Seyfeddin Heratî'ye hayır dua edip Enes ibn Mâlik kemerini bağlayıp başçılara pir oldu.

Hz. Resul bazen baş ağrısına tutulunca Ebî Kubeys Dağı üzerine çıkıp bu Şeyh Seyfeddin Heratî'den koyun başı getirtip Ebî Kubeys'te koyun kellesi yerlerdi. Hâlâ Hz. Peygamber'in sünnetidir diye nice bin hacı Ebî Kubeys Dağı üzerinde koyun kellesi yiyip Allah'ın izniyle baş ağrısını bir daha görmezler. Hâlen Ebî Kubeys Dağı üzeri kelle kemikleri ile dolmuştur.

Bu başçı esnafı da tepeden tırnağa silahlı olup seyishaneler ve tahtırevanlar üzere dükkânlarını kâseler, çini tabaklar ve pak altın ile yaldızlı leğen ibrikler ile süsleyip kimi baş ütüleyerek, kimi paça temizleyerek, kimi dükkânında paça satarak, bazı seyirciler dükkânlara girip baş paça yiyerek, iki tarafta olan seyircileri seyrederek geçer. Yayalarının omuzlarında demir şişler üzerinde temizlenmiş safranlı sığır kelleleri, koyun kuzu kelleleri, pâk beyaz olmuş sığır, koyun ve kuzu paçalarını şişler üzerinde türlü baharlar ile her başçı başlarını bezeyip dükkânları içinde,

"Ala canım yağlıca ile sirkeli ve sarımsaklıca ile" deyip mallarını göstererek ve şakalar ederek tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Koyun celepleri esnafı: Zengin ve itibarlı bezirgânlardır. Eflâk ve Boğdan, Kavala, Selânik, Tırhala ve Mora'da, Anadolu'da Türkmen'de ortakları olup nice kere yüz bin sürü koyuna sahiptir. Hepsi 2.000 koyun celebidir.

Gümrük Emini Ali Ağa efendimiz, koyun emini iken İstanbul'un dört mollalık (kadılık) yerinde kurban bayramında altmış kere yüz bin (6 milyon) koyun kurban olduğu yazılıp IV. Murad Han'a arz olundu. İstanbul'a günlük 27 bin koyun girip şehirli için kesilir. Padişah için ve bütün vezir ve sultanlara padişah tarafından koyun eti tayın verilmesi için her gün 500 koyun boğazlanıp dağıtılır. Yine padişah tarafından yeniçeri, bostancı ve acemi oğlanı ocaklarına her gün 70 seyishane yükü koyun, hepsi her gün 800 koyun anılan üç ocağa tayın verilir.

Allah'ın büyüklüğü, bu ne hikmettir ki "İstanbul içinde bir günde 38 bin koyun boğazlanır" diye Murad Han'a arz olundu. Ya bütün diğer diyarlarda boğazlanan koyunların hesabını yine âlemin yaratıcısı bilir. Fakat Allah'ın hikmeti bu ki, bir koyun yılda bir kere doğurur, yine bu kadar kırarlar, yine dağı taşı koyun sürüsü tutmuştur.

Gariplik bu ki bir köpek ve domuz yılda 2 kere yavrulayıp sekizer onar enikleri, göblezleri, fino, fitirnevcikleri ve balacıkları olur. Domuzun da 8-10 adet alaca, karaca, sarıca, çoçkaları, bocukları ve hırcaları olur. Köpeğin ve domuzun cihanı tutması gerekirdi. Fakat Allah'ın emriyle koyun seher vakti kalktığından rahmet rüzgârına nail olup Cenab-ı Hak dölüne döşüne bereket verir. Ama domuz bütün gece burnuyla yeri nadaz nadaz yarıp yerden kök çıkarıp yer, sabah vakti domuz gibi hor hor haplar. Köpek de gece boyu van van uluyup seher vaktinde burnunu kuyruğunun altına sokup mışıl mışıl uyur. O yüzden gölbezleri, domuz bocukları fazla yaşamaz, acayip ilâhî hikmettir. Sözün özü bu celep askeri de küheylân atlar üzerinde tepeden tırnağa silahlı geçerler.

Sığır pastırmacıları celepleri esnafı: 600 adamdır. Bunlar da zengin bezirgânlardır. Fakat çoğu Eflâk ve Boğdan keferesidir. Yukarıda eğrekleri, sayaları anlatılmıştır. Bunlar Kasım günlerinde İstanbul halkının yemesi için 300 bin sığır getirip pastırma edip kurban ederler.

Yedikule Kapısı'nın dışında hendek kenarında iki küçük hisar arasına sığırları doldurup satarlar. Pastırma emini bâcını alır, başka pastırma naibi dava dinler. Kırk gün büyük sığır pazarı durur.

İstanbul içinde 300 bin sığır kurban olduğu Gümrük Emini Ali Ağa'nın ve Pastırma Naibi Hüseyin Efendi'nin arzıyla Murad Han'a arz olundu. Koyun ve sığır celeplerinin pirleri bilinmiyor. Sonradan çıkmış kavimlerdir.

Bu kurbanların kelle paçalarını başçılar alıp kâr ederler. Bu sığır celepleri de tepeden tırnağa silahlı olup dükkânsız tezgâhsız süratli atlarına binip geçerler, acayip temiz askerdir.

Pastırma tacirleri esnafı: Dükkân 100, nefer 400. Bunların dükkânları Odunkapısı'ndan taşra Galata'da ve Tophane'de her yerde kuru Kili pastırması satarlar. Tahtırevanlar üzere dükkânlarını kimyonlu pastırmaları ile donatıp "pastırma al bas durma" diye geçerler.

Vetteran yani kirişçiler esnafı: İşyeri 80, nefer 500. Bunlar kasaplara mensuptur, ama kasapbaşı marifetiyle başçılara yamaktır. Bunların işyerleri Yedikule, Eyüp, Tophane ve Üsküdar'dadır. Kötü kokulu sanattır.

Pirleri Ömer bin Nasirü'l-Vettârî'dir. Selman-ı Pâk'in Hz. Ali huzurunda kemer bağladığı kırk sekizinci pirdir, kabri Mâhan vilâyetindedir. Kirişçilerin silsilesi ona çıkar. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarında nice bin çeşit kirişleri donatıp geçerler.

Kiriş tacirleri esnafı: Dükkân 55, nefer 100. Bunlar kiriş yapmayıp ancak kiriş satarlar. Dükkânları Uzunçarşı içindedir. Pirleri yine Ömer ibn Nasîrü'l-Vettârî'dir. Bu ehl-i hıref tamamen silahlarıyla geçerler.

Tutkalcılar esnafı: İşyeri 70, nefer 300. Pirleri Muhammed Ekber ibn Hz. Ebubekir'dir. Başçıların piri olmakla tutkal da yapardı. Hazret huzurunda Hz. Ali kemerini bağladı, kabri Mısır'da Gavrî Su Kemerleri yakınında Hz. Zeynelabidin yanında bir tepe üstünde, bir kubbe içindedir.

Garip hikmet: Hz. Osman bu zata halife oğludur diye saygıdan Mısır valiliğini verdi. Meğer Hz. Osman'ın kâtibi Hımar Mervan başka kimseye Mısır'ı istemişti. Çıkan emir aksine olunca Hımar Mervan Mısırlılara, Hz. Osman ağzından bir mektup yazıp bir yerinde "fakbülû'l-emîr" lafzını noktasız yazıp Hz. Osman'a mühürletir. "Fakbülû'l-emîr" lafzına nokta koyup "faktülû'l-emîr" yani "Beyinizi katledin" diye emredilmiş olur.

Birkaç gün sonra ulaklar bu mektubu Mısır âyanlarına verecekleri sırada Allah'ın hikmeti Mısır'dan Muhammed Ekber av yoluyla çıkıp bu Mekke postacısına rast gelir. Bütün mektupları elinden alıp Allah'ın hikmeti önce bu sahte Hz. Osman'ın mektubu gözüne çarpar, *"faktülû'l-emîr"* yazılmış,

"Bire medet, benim suçum nedir ki Hz. Osman benim hakkımda katil ferman eylemiş" diye hemen başka bir ulakla acelece bu mektupları Mekke ve Medine'de babası Hz. Ebubekir'in adamlarına gönderir. Onlar da mektubu Medine'de Hz. Osman'a gösterirler. Hz. Osman da,

"Mühür benimdir, ama yazı benim değildir, benim iznim yoktur" dedi.

"Ey imdi ey Müminlerin emiri, kabahat senin kâtibin Eşek Mervan'ındır, bize onu ver, katlederiz" dediler.

Hz. Osman, Mervan'ı vermedi. 40 gün Medine içinde büyük cenk oldu. Sonunda Hz. Osman'ı Ramazan'da cami içinde *"Allah sana yeter."* [Bakara, 137] ayetini okurken şehit ettiler. Kanı Kur'an-ı Kerim üzerine dökülmüştür. Hâlâ o Mushaf-ı Şerif Humus'un iç kalesi camiindedir. Hz. Osman'ın şehit olması, Muhammed Ekber yüzünden olmuştur.

Sonra Mısır canileri de Muhammed Ekber'i diri iken bir yaş deve derisi içine sardılar, şiddetli sıcakta deri içinde dura dura kurudu, ökçe ile vura vura şehit ettiler. *Allah ikisine de rahmet eylesin.*

O Muhammed Ekber'dir ki yaycıların piri ve tutkalcıların piridir. Bu tutkalcılar başçılardan koyun paçası aldıkları için başçılara yamaktırlar. Bunlar arabalar üzerinde dükkânlarını çeşitli değerli kumaşlar ile süsleyip tutkal kaynatarak geçerler. Kirişçiler gibi tutkalcıların tacirleri yoktur. Tacirleri aktarlardır.

Koyun ciğercileri esnafı: Dükkân (---), nefer 300. Pirleri (---) dir, kabri Habeş'te Dehlek Adası'nda Muhammed ibn Şeyh Şâzilî yanındadır. Bu ciğerciler de kasapbaşı reyiyle başçıbaşıya yamaktır. Çünkü başçılar İslâm ordusu fukaraları yemeği, makbul yemektir. Onun için birkaç esnaf eklenip başka davul ve alem sahibi oldu.

Bu ciğercilerin hepsi Ohri, Görice, Horpuşta Arnavutlarıdır. Nice bin taze ciğerin kırkar ellişer tanesini, yüreği, böbreği, şirdeni mumbarıyla sırıklara dizip "Ey koyun ciğeri" diye bağırırlar. Bazı şehir oğlanları bu Arnavutlara "Ulla ba geldi mi Arap karısı" diye sataşırlar.

Arnavut çevren esnafı: Dükkân (---), nefer 400. Bunların her bozahanede birer köşede tennurları vardır. Daima bozahane erbaplarına ciğer, kara dalak, böbrek, pençeviş, yürek, şirden, ciğer köftesi ve kebabı pişirir kirli, paslı, temiz olmayan kavimdir. Fakat garip gureba yemeğidir. Bunlar da seyishaneler üzere pençeviş, karatavuk yani dalak kebabı pişirip geçerler. Gayet maskara, komik Arnavutlardır. Bunlara şehir oğlanları "'a a â, a a â" diye üleşirler. Onlar da "'a â çelepi pişmiş kalkmış şişmiş sulice bağırsak yer misin" derler, tuhaf kavimdir.

İşkembeciler esnafı (mahrumlar yemeği): Dükkân 300, nefer 800. Pirleri Nusayr-i Hindî'dir ki Selman belini bağladı. Mekke-i Mükerreme'de (---) mahalde dükkânına bizzat Hz. Peygamber girip herise yedikten sonra *"Yemeklerin efendisi herisedir."* buyurmuşlardır.

Hâlâ o dükkânda her sene binlerce hacı teberrüken herise yerler. İşkembe de işlenir pak dükkândır. Ama bu İstanbul işkembecileri tamamen Rum kefereleridir. Bütün örfî vergilerden muaflardır ki yeniçerilerin Zağarcılar Ocağı'na ve Samsonhane Ocağı'na her gün altışar eşek yükü temizlenmiş işkembe tayın verir. Onlar da zağarlara ve samsonlara nafaka verirler.

Bunların dükkânlarında seher vakti olunca yüzlerce fakir mahmur dostlar toplanıp mahmurluğu gidermek için zarafet ve kabahat çorbası yani işkembe aşı yerler. Gerçekten seherle mahmurluğu def etmek için paça ve işkembe iyidir, derler.

Bu işkembeciler de tamamen giyeceklerini değiştirip arabalar üzere dükkânlarını fağfurî ve çini tabaklar, temiz peşkirler, leğenler ve ibrikler ile süslerler. Ellerinde işkembe kancasıyla kazanlar içinden pişmiş işkembeleri, kırkbayır ve şirdenleri, döş başları, yutak yerleri ve bodanalardan çengeller ile çıkarıp bıçaklar ile doğrayıp kâseler içine koyup üzerlerine maydanoz, biber, tarçın ve karanfil gibi baharatlar saçıp,

"Vere bizim Mahmur Beşe'ye, vere Asan Beşe'ye, ala iki ahça Ahmet Beşe'den" diye özel lehçeleri ile konuşurlar, beşer onar Rum dükkânları üzere bazıları işkembe eşekleri üzerinde Rumca hoş sesle çeşitli şarkıları okuyarak geçer.

Bunlardan sonra meşhur olan işkembeci eşekleri de, Acem kerrenayı gibi segâh makamında işkembecilere nazire anırarak geçerler. Bunlar da acayip garip maskara Rumlardır.

Sirkecibaşı esnafı: Mirî işyeri, Unkapanı'nın iç yüzünde Azebler Mahallesi'nde padişaha özel büyük işyeridir. Yüzlerce Bartın ve İngiliz fıçıları var ki her birinin içine onar, on beşer adam sığar fıçılardır. Mora'nın ardıç ağacı fıçıları ve Alman fıçıları var ki anlatılmaz. Enez'in, Mağrip'in, Atina'nın büyük küplerinde otuzar kırkar yıllık sirkeleri vardır. Adam sığar katremiz sırça şişeler içinde gül sirkesi, amber sirkesi, hurma sirkesi, koknar sirkesi, misket sirkesi, elma sirkesi ve nice yüz çeşit meyveden padişah için kırkar ellişer yıllık sirke şişeleri ile süslenmiş Fatih'ten beri sirkehane işyeridir. Ketehorya bağlarında sirkecibaşıya mahsus bin dönüm misket üzümü bağları var.

Bu işyerinden başka dört mollalık (kadılık) yerde, doksan yerde işyerleri vardır. Kasımpaşa, Tophane ve Üsküdar sirkeleri meşhurdur. Neferleri 150 kişidir. Pirleri Hz. (---), Enes ibn Mâlik belini bağlamıştır, kabri (---) dedir.

Bir evde sirke olmazsa orada bereket olmaz. Tuhaf hikmettir ki sirkenin evvel şırası haram, ortası sirke olur helâl, sonu şarap olur yine haramdır. Şaraba bir avuç tuz atılırsa, sirke olup yine helâl olur, Allah'ın garip işidir.

Bunlar da başçıya yamaktır. Zira baş, paça, pıhtı ve işkembe, sirke ve sarımsaksız olmaz. Eski zamanda pirleri Cemşid idi. Şarabı, şeytanın öğretmesiyle yaparken sirke elde etmenin yolunu bulmuştu. Hâlâ Cemşid Ayasluk'ta yatar.

Bu esnaf, arabalar üzere dükkânlarını çeşit çeşit fıçılarla, katremiz şişelerle donatıp yayalarının arkalarında variller ile sirke taşıyıp "Eyi sirke" diye halk üzere sirke serperek bir hây-hû ile,

"Eyi sirke, keskin İngiliz sirkesi lâzım olur, bereketli sirke" diyerek geçerler. Ama acayip ve garipliklerdendir.

Bu sirkecilerde 70-80 yıllık mayalanmış sirke fıçıları vardır. İçine üzümden başka bir şey koymak ihtimali yoktur. Hemen fıçıdan kırk elli medre sirke alıp o saat fıçıya o kadar sıcak su koyunca üç günde öyle sirke olur ki adamın ciğerini doğrar. Böyle mayalı fıçılar vardır ki sirkeciler arasında o fıçıları yüzer kuruşa verirler, ilâ maşallah su satarlar. Sirkeci ve şerbetçiler de öyledir. Cenab-ı Hakk'ın ihsanı olan suyu damla damla satarlar.

Fasıklar yemeği, turşucular esnafı: Dükkân 70, nefer 160. Bu meslek de başçıya ve sirkeciye yamaktır. Zira bunlar da sarhoşlara gerekli yemektir ki *"Mümin helva, fasık turşu"* demişlerdir. Mümin olan tatlı sever ki *"Tatlı sevgisi imandandır"* demişlerdir. Ancak yine bunlar gerekli esnaftır. Mideyi ekşi turşu açıp yemeye iştiha verir. Bunlar arabalar üzere dükkânlarını donatıp çeşit çeşit çini ve başka küpler içine türlü türlü turşular korlar. Dükkânlarında iri çini tabaklar içinde nane, maydanoz, kereviz, gül, kebere, hıyar, patlıcan, lahana, havuç, şalgam, pırasa, sarımsak ve çeşitli turşular ile dükkânlarını süsleyip büyük alay ile geçerken halka turşu dağıtırlar. Bunların artları sıra,

Kuru sarımsakçılar esnafı: Dükkân 80, nefer 102. Bunların dükkânları Odunkapısı dışında Galata'da ve Tophane'de çoktur. Bunlar da başçılara ve işkembecilere yamaktır. Zira baş, paça ve işkembe sarımsaksız olmazdır. Bu sarımsak gerçi kötü kokulu bir nimettir, fakat çok faydalıdır.

Hekimlerin sözünce çölde gezenlere sam yelini def etmek için gayet lâzımdır. Kur'an-ı Kerim'de *"Ve fûmihâ"* buyurulmuştur. Ama bir tarihte gördüm, "İlk başta İblis cennetten (---) diyara ayak bastığında ayağının bastığı topraktan hâsıl oldu. Soğan, sağ ayağının bastığı yerde hâsıl oldu" diye yazmışlar, ama gerçekten ikisi de lâtif yemektir. Onun için Bingöl'de, Sincar'da, Hâlitî, Çekvanî, Yezidî ve Şeytanî Kürtleri vardır, daima koyunlarında soğan, sarımsak taşırlar. Eğer onların gözleri önünde bir adam soğanı yumruk ile vurup parçalasa anında o adamı öldürürler. Soğana ve sarımsağa ta bu derece itibar edip severler.

Bu sarımsakçıların pirlerini bilmiyorum. Bu sınıf da seyishaneler üzere dükkânlarını dizi dizi sarımsaklar ile donatıp yayaları "Eyi sarımsak, cana sarılsak" diyerek silahlı geçerler.

Soğancılar esnafı: Dükkân 70, nefer 300. Bunların da piri bilinmiyor. Bu esnaf da omuzlarında nice bin dizi dizi soğanları taşıyıp,

"Her yemeğe lezzet veren tuz soğandır soğan" diye bağırarak silahlı geçerler. Ama Odunkapısı ve Unkapanı dışında nice yüz yerde dağlar gibi soğan yığınları var ki insan hayran kalır. Gerçekten her yemeğe girip lezzet verir besleyici bir yiyecektir.

Bunlardan sonra başçıbaşı ve sirkecibaşı askeri bir hây-hû ile silahlı geçerler. Başçıbaşı ve sirkecibaşı yan yana gidip artları sıra küheylân atlar üzere iç-oğlanları geçer. Sekiz kat mehter çalarak Alayköşkü dibinden padişaha dua edip giderler.

Bu kasapbaşıya yamak 14 esnaf toplam (---) dükkândır ve (---) askerdir.

On ikinci bölüm

Rahmanın rahmeti, çok gerekli aşçılar esnafı: Dükkân toplam 555, nefer 2.000. İlk başta pirleri baba çorbası pişirmede Hz. Âdem'dir, ikinci defa Hz. İbrahim Halilullah'dır, üçüncüsü bizzat Hz. Peygamber'dir ki Mekke-i Mükerreme, Hicret'in (---) senesinde fethedilip sevinç günü Hazret mübarek eliyle herise çorba pişirerek bütün gazilere hizmet edip ziyafet çekti.

Sonra aşçıların piri Hz. Resul'ünizniyle Çümçümeddin'dir. Hz. Hamza kemerini kuşatıp bütün aşçılara pir oldu, kabri Maraş dışında Hz. Ukkaşe ile bir yerdedir. Bunlar Hz. Ömer zamanında Esved ibn Mikdad ile Maraş Kalesi altında Hırkil Kral ile cenk edip Ukkaşe ve Çümçüm Sultan şehit olup Esved binMikdad Maraş'ta defnetmiştir. Aşçıların ve herkesin ziyaret yeridir. Teferrüçleri de orada ederler, güzel bir mesiredir.

Bu esnaf diğer meslek erbabının önüne geçti ki Allah'ın bütün yaratıklarına yemek gereklidir. Çünkü evliya ve enbiya, hırka ve lokmaya muhtaç olduğundan Allah Kur'an-ı Kerim'inde nice yerde *"Yemeğe olan sevgilerine rağmen (yoksulu, yetimi ve esiri) doyururlar."* [İnsân, 8], *"Biz size Allah'ın yüzü (suyu) için yediriyoruz."* [İnsan, 9] ve *"Yiyiniz, içiniz."* [Bakara, 60] buyurmuşlardır. Daha nice ayetler vardır. Öyle olunca bu esnaf, İslâm ordusunda çok gerekli olduğundan bu aşçılara mensup olanlar bütün kısımlarıyla beyan olunur.

Allah, bir şehri, bir orduyu ekmeksiz, susuz, yemeksiz bırakmasın, çünkü atalar "Can boğazdan girer" demişlerdir, Türkmence sözdür.

Bu makbul esnaf, hepsi temiz elbiseler ile pak, silahlı tertipli ve saf saf geçip arabalar ve tahtırevanlar üzere orta peşkirli beşer altışar tencere yemekli ocaklar yapıp her dükkânı süslerler. Her dükkânda kıymetli kâseler, çini tabaklar, Gavrî mertebanîleri, yaldızlı leğen, ibrik, ipek peşkirler, koknus ve güçügen kanadından yelpazeler ile pak dilberan hizmetçiler el kavuşturup hazır dururlar. Aşçılar ellerinde kepçeler ile yemek kotararak giderken bazı açlar o kalabalıkta dükkâna girince aşçılar çavuşu feryat edip,

"Yaşlı müşteri geldi, ekmeğile kotara, beş akçe herise pilâv yağlıca, nevalelice ve çevrilişce eyle" diye ahenkle bağırırlar. Her dükkân birer tarz ile şeyhleri, nakibleri ve çavuşlarıyla geçerler, ama aşçıbaşı en geride kalır.

Vezir çâşnigir ve aşçıları esnafı: Her aşçı dükkânında elbette bir çâşnigir vardır. Her müşterinin huzuruna yemek getirdiğinde *bismillâh* ile önce çâşnigir bir iki lokma yiyip "buyurunuz" diye teklif ederler, İstanbul aşçıları kanunudur. Başka diyara mahsus değildir, ancak İstanbul'a mahsustur. Pirleri Şeyh Muhammed Summatî'dir, Hz. Peygamber'in çâşnigirbaşısı idi. Hazret huzurunda Hz. Hamza belini bağladı, kabri Kilis şehrinin kıblesi tarafında bir türbededir, türbedarı vardır, hâlâ has ve avamın ziyaret yeridir.

Bunlar da 3.000 askerdir. Küheylânlar üzere ellerinde kargı sırıkları, piyadeleri beli peştamallı, omuzu tüfekli silahlı askerdir, alay ile geçerler.

Zerdeciler esnafı: Dükkân 15, nefer 30. Pirleri Muaviye'dir. İlk defa zerdeyi bu zat, Hz. Hamza şehit olduğu gün matem yemeği olması için kırmızı kan gibi safran ile boyayıp Peygamberimizin huzuruna getirdi. Övülmedi, aksine yerildi. Acem memleketinde Muaviye'yi sevmedikleri için yemeğini de yemezler. Zira Muaviye'nin gizliden Ehl-i beyte garazı vardır derler, ama gariplik bu ki Arnavutluk'ta da Muaviye'yi sevmediklerinden mavi esvap giymeyip zerde aşı yemezler, yiyeni de sevmezler. Zerdeciler de alayıyla geçerler.

Kebapçı ve köfteciler esnafı: Dükkân 400, nefer 1500. Bunların piri ilk başta Hz. İsmail'dir. Kendilerine kesilme bedeli olan kurbanı kurtuluş şükranesi olarak ilk defa onlar kebap ettiler. Sonraki pirleri Abdurrahman ibn Afv'dır ki Aşere-i mübeşşeredendir. Hazret bunlara cenneti müjdelediklerinden Aşere-i mübeşşere derler. Kemerini bizzat Hz. Ali bağladı. Hz. Peygamber gezintiye ashabıyla gittiklerinde Abdurrahman ibn Afv kebap pişirirlerdi, kabri (---) dedir.

Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını donatıp kebap pişirip satarak geçerler.

Biryancılar esnafı: Dükkân 155, nefer 200, dükkânlarında biryan satarak silahlarıyla geçerler.

Yahniciler esnafı: Dükkân 100, nefer 255, dükkânlarında yahni satarak geçerler. Bu iki esnafın pirleri (---) dir, Enes ibn Mâlik yetiştirmesidir.

Dolmacılar esnafı: Dükkân 50, nefer 155. Pirleri Şehab-ı Rumî'dir, Selman yetiştirmesidir, kabri Kayseri'de İmrülkays yakınındadır. Bunlar dükkânlarında kabak, yaprak, mumbar, soğan, patlıcan ve lahana dolmaları satarak geçerler.

Hardalcılar esnafı: Dükkânları yoktur, çömlekler ile yaya gezip "İyi hardal" diye bağırır, 300 adet hardalcı Arnavutlardır.

Ramazan gecelerinde bu esnafın gün batımından önce bağırışlarından insan bezer. Pirleri Eflâtun'dur derler, Eflâtun yele tutulmuş. Bu hardal yemeği hazmettirip yeli defetmede faydalıdır.

Paludeciler esnafı: Dükkân 10, nefer 55. Pirleri (---) dir. Selman kemerini bağladı, kabri (---) dedir. Bunlar da dükkânlarını donatıp şekerli taze palude satarak silahlarıyla geçerken "Boğazı rahatlatır, görmeyi artırır, besleyici palude" diye bağırırlar.

Sütlü aşçılar esnafı: Dükkân 15, nefer 30. Pirleri başta Şuayb Peygamber'dir. Süt ile darıyı pişirip yerdi. Sonra Hazret asrında Süfyan-ı Sevrî'dir, ineğinin sütüyle pirinci pişirip Hz. Peygamber'e getirdi. İkinci defada Enes ibn Mâlik kuşağını bağlayıp pir oldu. Bunlar da sütlü aş satarak geçer pak adamlardır.

Salatacılar esnafı: Dükkân 200, nefer 300. Bunların hepsi Gölikesreli, Horpuştalı ve Liçistalı Rumlardır. Pirlerini bilmiyorum. Dükkânlarını tabaklarla donatıp "Yağlı, sirkeli, sarımsaklı salata" diye bağırarak geçerler.

Ispanakçı ve sebzeci esnafı: Dükkân 400, nefer 500. Pirlerinin Baba Reten-i Bağban idiği yukarıda yazılıdır. Bunların büyük işyerleri Yemiş İskelesi dibinde mirî sebzehanedir. Sebzehane ağası, bostancıbaşı tarafından terekecibaşıdır. Ekmekçilere sebzevatçılara da hâkimdir. Ruus-ı hümâyûn ile muhteşem başka kâtibi vardır. Ama bu alayda kendisi ekmekçibaşıyla gidip sebzeci esnafıyla kethüdası gider. Bu sebzeciler, tahtırevanlar üzere dükkânlarını salata, maydanoz, kereviz, kabak, lahana, hıyar ve patlıcan ile donatıp halk üzerine hıyar ve şalgam atarak geçerler.

Sucukçular esnafı: Dükkân 10, nefer 30. Pirleri (---) Bunlar dükkânlarını nazik bahar ve et sucukları ile süsleyip "Âlâ baharlı sucâyığım" diyerek silahlı geçerler.

Hoşafçılar esnafı: Dükkân 500, nefer 700. Bunlar tahtırevanlar üzere nakışlı dükkânlarda büyük kalaylı badyalar, tıhtâb ve pirinç taslar, fağfurî ve mertebânî çini kâseler ile dükkânlarını süsleyip türlü kuru meyve hoşaflarından kayısı, zerdali, Azerbaycan armudu, Arabgir dutu, İzmir üzümü, Tekirdağ vişnesi, Kocaeli elması, Tımışvar eriği, İstanbul şeftalisi, Çubuklu Bahçe kızılcığı ve bunun gibi çeşit çeşit güzel meyvelerden miskli ve amberli hoşaflar yapıp ,

"Rahat-ı candır, bedene kandır, benî âdemi kandırır, canım hoşâb" diyerek Alayköşkü dibine vardıklarında Hoşafçıbaşı Bülbül adlı usta hıtâyî ve münebbit kâseler ile pençe-i âfitab belli, zerduz peştamallı dilberler ile saadetli padişaha hoşaflar gönderirler. Bir kese ihsan alıp halka hoşaf dağıtarak geçtiler. Bunların piri Hz. Osman'dır. Hz. Peygamber'in iki kızını aldığında o ziyafetlerde türlü hoşaflar icat etti. Onun için Acem diyarında hoşaf sevilmez, zira Hz. Osman buluşudur.

Eğer bu yazılacak bütün esnafı bu şekilde ayrıntılarıyla yazsak başka bir fütüvvetnâme olup seyahatimize mani olur. Şimdiden sonra kısaltarak yazmak daha makbuldür.

Şerbetçiler esnafı: Dükkân 300, nefer 500. Pirleri, (---) de gömülüdür.

Bunlar da arabalar üzere dükkânlarını donatıp nice bin kâseler, kulplu İznik çinileri, fağfur çini kâseler ile işyerlerini süsleyip çeşitli reybâs, amber-i bâris, gül-i limon, hummas, nilüfer, zufâ, demir-hindi vişne suyu ve çeşit çeşit üzümden meşrubatlarını küplerinde badyalarında kepçeler ile halka karşı savurarak geçerler.

Bu şerbetçilere ser-çeşme, Mahmutpaşa'da, Selim Han defterdarı Taczade Türbesi karşısında Beddavî şerbetçisi meşhurdur ki Rum, Arap ve Acem'de öyle mükemmel usta şerbetçi yoktur. Vefk sahibi olduğundan dükkânında müşteriden omuz omuzu sökmez. Bütün vezir, âyan ve ileri gelenlere binlerce halis gümüş maşrapalar ile şerbet taşınır. Gevrekçisi de meşhurdur.

Tiryaki şerbeti, fışfış şerbeti, imam şerbeti, tarçınlı hacı şerbeti ve Üsküdar İskelesi başında karanfilli Göle şerbeti meşhurdur. Fakat Tahtakale'de Bülbül Ermeni şerbeti, adamı bülbül edip hayat verir. Unkapanı'nda Arnavut Kasım şerbeti, Kasım gününde adamı kızdırıp çarmıh ipte oynatır, lezizdir, ama başından aklı giderip ayakta temel komaz. İstanbul'da bir adam eğri yürüyüp sendelese "Kasım günü şerbeti içmişe benzer" diye darb-ı mesel olmuştur. Bu şerbetçiler de,

"Cana safa, ruha gıda verir şerbetim canım" diye halka şerbet dağıtarak geçerler.

Yaya cüllâb (gülsuyu) ve şerbetçiler esnafı: Bunların dükkânları yoktur. Hemen çarşı ve pazarlarda kalaylı bakraçlar ile "Cüllâbım, şerbetim leziz" diye gezerler. Nefer 300, bunlar da öylece geçip halka cüllâb ve şerbet dağıtırlar.

Sıcak paludeciler esnafı: İşyeri 7, nefer 300. Pirleri (---) dir, Selman-ı Pâk kemerini bağlamıştır, kabri Süveyş'tedir. Bunların işyerleri Tahtakale yakınındadır. Kış günleri büyük kazanlar ile palude pişirirler.

Sıcak ayak (seyyar) paludecileri esnafı: Nefer 800, bunların asla dükkânları yoktur. Hemen yukarıda yazılan sıcak palude işyerlerinden nice bin bakraç palude alıp bakraçlar altında kutular ile zarafet edip ateşler gezdirip bir elinde de ortası delik tablalar üzere fağfurî ve çini Kütahya fincanlarını donatıp çarşı pazar içinde,

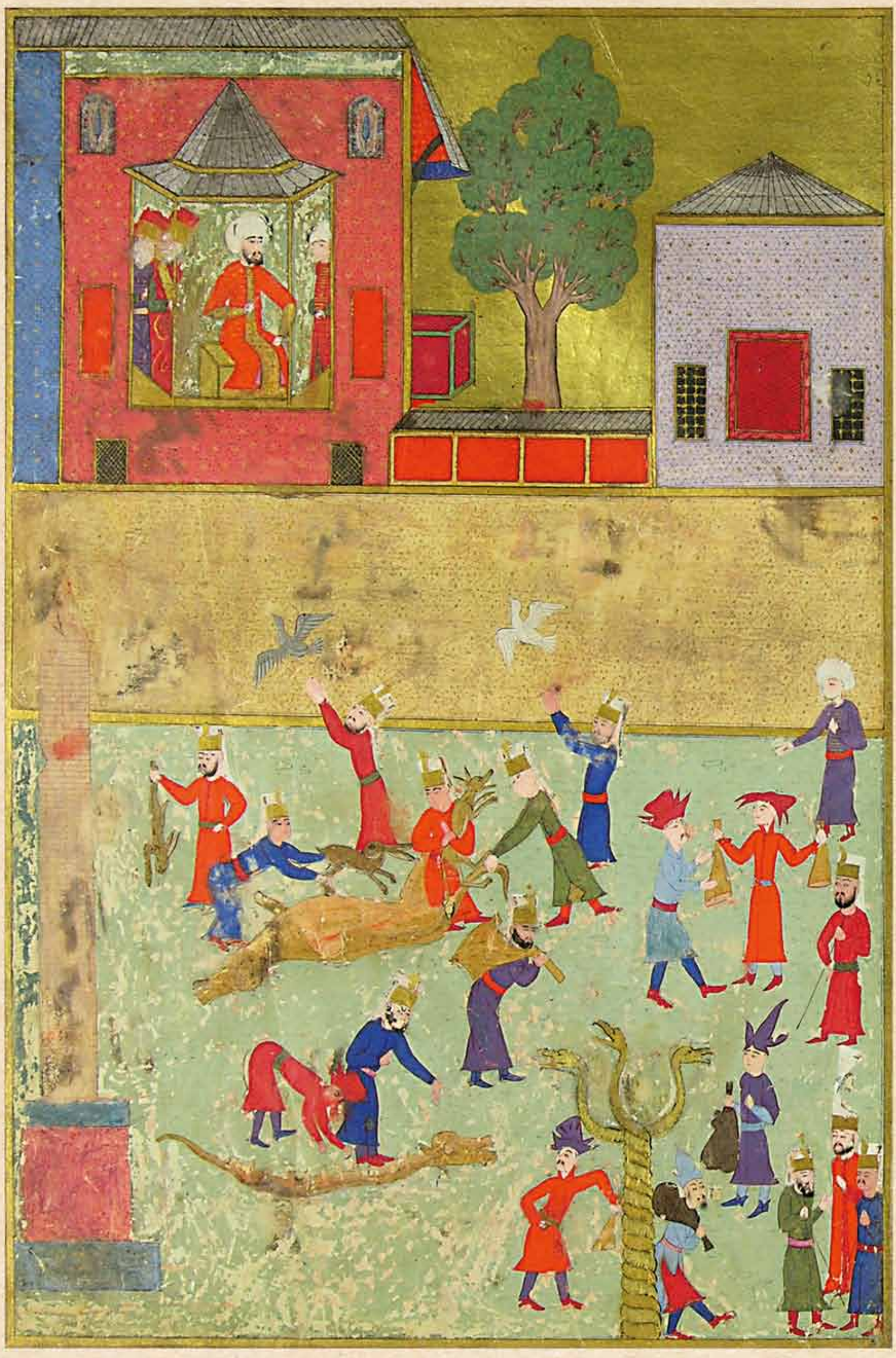
"Baharlı palude, kaynar kaynar paludem var canım" diyerek geçer. Her kim palude isterse iki fincan bir akçeye alıp üzerine zencefil ve tarçın ekip gülâbdan ile gülsuyu saçıp kâr ederler. Ama önlerinde peştamalları ile giyimli olarak geçerler.

Sıcak ve baharatlı şerbetçiler esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. Herkes evinde şerbet pişirip sokaklarda sıcak palude gibi bakraçları ateş üstünde, fincanlarını donatıp "Şerbet nefis" diye kış günleri baharlı şerbet satarak geçerler. Nefer 300.

Sahlepciler esnafı: Nefer 200, bunların da dükkânları yoktur. Kış günleri *"husyetü's-sa'leb"* derler yani "tilki taşağı" demek olur. Bursa'da Uludağ'da, Bingöl'de, Eğridağ'da, Göksun Yaylası'nda, Erciyes Dağı'nda, Sübhan Dağı'nda, Cudi Dağı'nda, Bosna'da Köprez Yaylası'nda, Hersek'te Çemrene Yaylası'nda, Samakov'da Rila Yaylası'nda ve Filibe'de Despot Yaylası'nda olur. Hemen tilki taşağı gibi bir sarımsak dişine benzer ottur. Onu kurutup havanda un gibi ezip şekerle palude gibi pişirip bakır ibriklerin altında ateşler ile süslü ibrikler ile baharatlı, gül sulu,

"Râhat-ı can sıhhatü'l-ebdân sa'lebim nefâyis / Can rahatı, beden sıhhati salebim nefis" deyip bağırarak geçerler. Gerçekten zalim gayet güçlendiricidir. Yüz yaşında adamın cima âletine takviye verip adamı ateş gibi eder, görmeyi de güçlendirir. Hekim Davud 70 hassasını, *Tezkire'*sinde yazmıştır.

Bademli köfterciler esnafı: Dükkân 40, nefer 200. Pirleri (---) Selman yetiştirmelerindendir ki kemerini o bağlamıştır. Kabri (---) dedir. Bu köfterciler birer karış ipliklere cevizi ve

SIĞIR KEBAPÇILARI / TSMK, H.1344, 20b-21a

bademi dizerler. Paludeyi gayet koyu edip cevizli ve bademli ipleri paludeye batırıp yüzer dirhem gelir bademli Antep köfteri gibi leziz köfterler yaparlar. Dükkânlarını tahtırevanlar üzere türlü köfterler ile süsleyip silahlı geçerler. Ancak Antep ve Manisa köfterlerinden Eğriboz ve İstanbul köfteri gayet iyidir.

Sıcak sütçüler esnafı: Nefer 300, bunların da dükkânları yoktur. Hemen şeker şerbetçileri gibi bakraçları ateş üzerinde gezdirip sabahleyin "Bedeni güçlendirir şekerli sütüm, canım sütüm" diye caddeler üzerinde halis süt satarlar.

Mahlepciler esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. Bunlar da sıcak şerbetçiler gibi ibrikler ile caddelerde "Mahlep nefâyis" diye bağırıp geçerler. Mahlep de yaylalarda hasıl olur bir ottur. Havanlarda dövüp şeker ile veya saf bal ile pişirip geçerler. Bu da güçlendiricidir. Safra, balgam ve sevdayı yok eder, hoş içimli nefis şerbettir.

Bu yukarıda yazılan sıcak paludeci, sıcak şerbetçi, sıcak sütçü, sıcak sahlepci, sıcak mahlepcilerin pirleri Hz. Mukbil-i Zerrin-kemer'dir. Hz. Hamza kemerini bağlamıştır. Hamza'nın dostudur. Ne zaman Hz. Hamza gazaya gitmese bu Mukbil-i Zerrîn-kemer ashab arasında kış günleri sıcak şerbet, sıcak palude, sahlep, süt ve mahlep satıp kâr ederdi. Sonunda Uhud Gazası'nda ömrü tamam olup Hz. Hamza ile bir arada parça parça oldu. Hz. Hamza yanında gömülüdür ki Medine'nin dışında, kuzey tarafındadır.

Ağdacılar esnafı: İşyeri sahibi yalnız yüzdür, nefer 700. Bunların piri Hz. (---), Selman-ı Pâk belini bağladı, kabri (---) dedir. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarında kazan kazan ağda kaynatıp yuvarlak tahta kepçeler ile karıştırarak "'İnebü'd-dibs, ciğer tazeler, cana safa verir ağdam nefâyisdir" diye geçerler. Çoğunlukla Türkmen halkıdır.

Ağda tüccarı esnafı: Bunların işyerleri yoktur. Bu işyeri sahiplerinden alıp arkalarında variller ile sokak sokak ağda taşıyıp "ağda" diye bağırarak geçerler. Nefer 313, ama acayip kâr ederler. Zira bunlar daima ağda satıp ağda yemeğiyle dağdaki vahşi hayvanları tatlı dillerince ram ederler. Mesela mahalle içlerinde tenhaca sokaklarda zengule makamından,

Ağdayı süzelim,

Ay gibi yüzelim,

Nazlı güzelim,

Tatlıca tatlı,

Ağda yeyelim,

Bağa gidelim,

Safa edelim,

Amma ne ağda,

Sevdiğim bağda,

Üzümü bağda.

Bu gibi manzum terennümler ederek bazı kadınların kanına giriverip ağ yırtıp ağındaki metaların ağdaya değişip bu şekilde kâr eder veled-i zina ağdacılar vardır.

Üzüm değirmencileri esnafı: İşyeri 15, nefer 300. İşyerleri Yemiş İskelesi'nde Ahî Çelebi Camii sokağındadır. Zengin bezirgânlardır. İzmir, Kuşadası, Nazilli ve Karabağlar'da nice yüz ortakları vardır. Bütün hoşafçı, paludeci, ağdacı ve helvacılar bunlara muhtaç olduklarından bu aşçılar sırasında yazıldı. Zira bu zümre yiyecek ve içecek satıcılarındandır. Bu üzüm değirmencilerinin pirleri Helvaî Ömer'dir, Enes ibn Mâlik yetiştirmesidir, kabri (---) dedir.

Bunlar arabalar üzerinde üzüm değirmenleri kurup büyük taş tekerlekleri insanlar çevirerek geçerler. Bütün helvacı ve ağdacılara macun olmuş üzüm taşıyan seyishane atlarının arkalarında olan ağaç tahta teknelerini çeşit çeşit çiçekler ile süsleyip kendileri de silah ile bezenip *"Üzümler ve sebzeler..."* [Abese, 28] ayetini okuyarak Alayköşkü dibinden geçerler.

Karcıbaşı esnafı: İşyeri birdir, sebzehaneye bitişiktir. Hünkârın karcıbaşısı yaz ve kış orada mevcuttur, nefer 300, karcı kayıkçıları nefer 300. Bu kayıkçılar daima Katırlı Dağları'na ve Mudanya'ya varıp Keşiş Dağı'ndan (Uludağ) gelen karları, buzları ve tatlı suları gemilere koyup İstanbul'a getirip padişah mutfağına, helvahaneye, hareme, sadrazama, hasılı 150 âyan ve eşrafa tayın kar verilir büyük masariftir.

Bu hizmete görevli kar-buz kesici Bursa yürükleri ve taşıyıcı Mudanya katırcıları vardır.

Bu karcıbaşı hükmünde İstanbul etrafında 9 karlık vardır, ama neferleri yoktur. Kış günlerinde kar rahmeti yağdığında bizzat sadrazam, yeniçeri ağası, bostancıbaşı ve kaptanpaşa, hepsi 250 bin eli kürekli, kızaklı asker olup Okmeydanı'nda Atıcılar Tekkesi dibinde Hünkâr Karlığı, Hasan Karlığı, Şücâ Karlığı ve Lendüha Karlığı'na derinti askeri gibi üşüşüp karları hamam kubbesi gibi top top edip yuvarlayarak karlıklar içine itiverirler. Ağzına kadar karla dolduktan sonra yine Okmeydanı'nda Divdar Deresi'ni, Kepez, Ganizade, Eyne Ayazma, Tozkoparan, Çoban ve Kanlı Deresi'ni, bütün bu dereleri rahmet karıyla derya gibi asker doldurup depme ile ökçe vurup yerleştirirler ki sanki tek parça kardan kale olur.

Sonra kaptan paşa Okmeydanı Tekkesi'nde sadrazama ve diğer vezirlere büyük ziyafetler verir, karcıbaşı etek toplayıp bütün tabileriyle hizmet eder, zira bu karlıklar onun direğidir. Ancak Kasımpaşa'da olduğundan kaptan paşa ziyafet eder. Okmeydanı, Atıcılar hükmünde olduğundan Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda talimhanecibaşı, atıcıbaşı ve diğer kemankeş ve kemandar pehlivanlar da gelip hizmet ederler.

Ertesi gün yine bütün asker, kaptan paşanın 12 bin hizmetçisi, bostancıları ve yeniçerileri mirî kazma, çapa ve kürekler ile derya gibi derinti askeri hepsi Eyüp'e gidip İdris Köşkü sahralarında olan karları (---) karlığına doldururlar. Yedi yerde de üstü açık karlıklar vardır. Önce Sultan Karlığı, Fatih Karlığı, İdris Şeyh Karlığı, Korucu Karlığı adlı karlıkları doldururlar. Bundan başka Korudanı Vardamınc Deresi'ni, Boz Vasıl Deresi'ni, Sütçü Deresi'ni, Nasıfpaşa Deresi'ni, bütün bu dereleri de ağzına kadar doldururlar. Bu günde nice yüz kazan yemek pişirip askere ve sadrazama nefis yemekler ile yeniçeri ağası ziyafet edip yine karcıbaşı etek toplayıp hizmet eder. Eyüp yoğurtçubaşısı, Eyüp subaşısı ve çobanlar kethüdası da hizmet ederler. Sonra Temmuz'da bu karistanı karcıbaşı korutup padişaha, valide sultana ve sadrazama tayin olunan yerlere dağıtır.

Bu ordu alayında karcıbaşı bütün adamlarıyla silahlı olup kimi çıplak, başında kardan molla sarıkları, mücevvezeler, buzdan harbeler ve kardan binlerce topları birbirlerine vururken iki tarafta duran seyircilere de kar topları vurarak şakalar ederler.

Yüzlerce kızaklar ve arabalar üzerinde hamam kubbesi kadar karları çekerler. 70-80 katar katırları renk renk bayraklar ile süsleyip her birinde birer yük billur gibi Keşiş Dağı (Uludağ) buzlarını keçe çullara koyup katar katar geçerler.

Bazı çıplak karcıların ellerinde kar, buz küsküleri, külünkleri ve kulaklarının yanlarını delip turna telleri ile geçerler. Bazıları böğürlerini delip kalın çapa sırıkları sokar, bu tertip üzere karcıbaşı geçer. Bütün hoşafçı ve şerbetçiler karsız olmadığından karcıbaşının da bu bölük içinde büyük alay göstermesi Gazi Murad Han fermanı oldu. Açık ve kapalı karlık toplam 70 adettir, *vesselam*.

Bu yukarıda yazılan aşçıbaşı yamağı olup güruh güruh herkes taifesiyle mallarını arz ederek geçer. Sonra pişiriciler ser-çeşmesi aşçıbaşı, terekecibaşı ve karcıbaşı, üçü at başı beraber yan yana iç ağalarıyla tepeden tırnağa silahlı süslü ve giyimli geçip artları sıra sekizer kat mehterhane ile geçtiler.

Bu aşçıbaşıya yamak olan 27 adet esnaf, toplam nefer (---) asker olur.

Helvacıbaşı ile helvacılar, balık eminiyle balık pişiriciler, balık pişiriciler ile helvacıların tartışması

Helvacıbaşı ile bütün helvacılar, balık eminiyle bütün balık pişiriciler bir yere toplanıp,

"Siz önce gidersiz, biz önce gideriz" diye büyük tartışma oldu.

"Benim helvacılarım önce gitsinler, büyük şenlikler etsinler" diye ferman olununca helvacı ve balıkçılar arasında çok dedikodu oldu. Balıkçılar,

"Biz dahi aşçılarız ki rahmet yemeği pişiririz. Bizim işimiz fukara lokmasıdır, balık yiyen kötülük ve kinden uzak olur. Pirimiz Hz. Yunus'tur, biz önce gideriz. Sizin tatlı helvanızı çok yiyen helva delisi olup sevda-zede olur. Salyaları daima ağzından akıp çok yiyenin evlatları peltek ve pepeği olur" dediklerinde hemen helvacılar tatlı, ballı, şeker gibi söz ederler:

"Bak-a ey akılsız ve idraksiz ihtiyaçlarından gayrı can ürkütücü balık avcıları. Alan âhı onmadık güruhu taifeleri. Nice diyebilirsiniz ki balık yiyenler zeki olup kötülükten uzak olur dersiniz."

Balıkçıların susturulması üzerine helvacıların hikâyesi

847 [1443-44] tarihinde *Muhammediye* kitabı yazarı Yazıcızâde Mehmed Efendi kitabını tamamlayıp nüshasını Belh ve Buhara erenlerine gönderip okuduklarında takdir edip,

"Bu kitabın müellifi deniz kıyısında olmamak var, çünkü deniz kıyısı heva ve heves yeridir. Böyle telif müşküldür" dediklerinde Yazıcıoğlu müritleri,

"Sultanım, deniz kıyısında bir mağarada kapanıp bu kitabı yazıp daima rahmet suyu olan denizden abdest alırdı. Deniz coştukça onlar da deniz gibi coşup kitabında nice bin tahriratlar ederdi" dediklerinde Horasan erenleri,

"Ey imdi deniz kıyısında olursa ömrü boyunca balık yememiştir ki böyle kitap telif etmiştir. Zira çok balık yiyen adamın aklı hafif olur. Kırk gün bir adam balık beyni yese elbette akılsız olur. Zira balıkta akıl ve idrak yaratılmamış ve aklı gözündedir. Yılan gibi daima gözü açıktır, kirpikleri ve gözlerinin kapağı yoktur" dediler. Buhara erenlerinden bu balık özelliklerini Yazıcızâde halifeleri duyunca,

"Gerçekten bizim Yazıcıoğlu efendimiz deniz kıyısında olur ama babası, kendisi, ataları ömürleri boyunca balık yemeyip bu *Muhammediye* kitabını yazmıştır" dediler.

"Ey imdi öyle olunca sizin işiniz olan balık, akılsız olunca siz de yediğinizden hayvan gibi bir heyulasınız ve avladığınız balıklar çoğunlukla Bekrî canlara yemektir. İşiniz ve kazancınız daima fasıklar ve kefereler iledir. Bizim helvamız dersen tatlı ballı şekerlerden ve Allah'ın buyurduğu üzümden *"Süzme baldan ırmaklar"* [Muhammed, 15] diye övdüğü saf baldan hâsıl edip mümin ve muvahhidler nimeti olur. Bizim helvamız hakkında Hz. Muhammed Mustafa buyururlar ki *"Tatlı sevmek imandandır",* bir de *"Mümin tatlıcıdır"* demişlerdir. Öyle olsa padişahım hangimizin alayı önce gitmek makuldür?" deyince hazır olanların görüşüyle helvacıbaşıya ferman verildi.

On üçüncü bölüm

Tatlı dilli, şirin işli helvacılar esnafı: Has işyeri padişah sarayındadır. Enderun helvacıbaşısı nefer 1, Enderun hassa helvacıları neferi toplam 2. Bunlar tamamen padişaha hizmet eder beyaz külâhlı tıraşlı iç-oğlanları gibidir. Helva yemede pirleri Hz. Resul-i Ekrem'dir ki mübarek canları daima helvaya düşkün, yumuşak tabiatı devamlı tatlıya rağbetli idi. Onun için bu hadis onların kelâmıdır ki *"Mümin tatlıcıdır"* demişlerdir. Beyt:

Sükkerdir kim anın sözüne diyem benzer

Ki sükkerî sözünün lütfu bir nefesde ezer.

Böyle tatlı sözlü Resul-i Ekrem helva yemede pir olmuştur, ama helva pişirmede pir ve önder Helvaî Ömer'dir. (---) belini bağladı, kabri (---) dedir. Değişik ve türlü helvalar bulmada önder Hüseyin bin Nusayr'dır ki Selman-ı Fârisî belini bağladı, kabri (---).

Bîrûn (dışarı) helvacıları esnafı: Dükkân 170, nefer 400. Bunlar dükkânlarını tahtırevanlar üzere değerli kumaşlar ile süslerler. Çeşit çeşit pişmaniye, sabunî, tahine, beyaz, mahîce, kırma badem, samsa ve keten helvasını, gaziler ve arşın helvasını şehir oğlancıkları gördüğünde akılları gidip ağızlarından salyaları akar tap-taze beyaz halka çini mahbub dostlar görünce bir başka rüya görürler. Sözün kısası tatlılar ve 70 türlü helva ile dükkânlarını süsleyip seyirciler üzerine helva saçıp şakalar ederek geçerler.

Tablacı helvacılar esnafı: Bunların dükkânları yoktur, nefer 500. Bunlar türlü türlü tahineleri, reşideyi, can gülü asidiye, susamlı, cevizli ve fıstıklı helvaları başları üzere tablalarda süsleyip "Tatlı ye tatlı söyle, canım helva nefayis" diye bağırarak geçerler.

Akideciler esnafı: İşyeri 70, nefer 200. Bunların piri (---) dir, Hz. Enes kemer bağlamıştır, kabri Basra Mezarlığı'ndadır. Bunların övüleni Ayasofya Çarşısı'nda Akideci Fenayî, Unkapanı'nda Mevlevî Ahmed Çelebi, Kasımpaşa'da Dede Bey ve Üsküdar'da Safî Çelebi, bunların akideleri beş sene dursa şekerlenip bozulmaz, sanki Yemen akiki gibi tap-taze durur. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını süsleyip çömlekler içinde halka akide dağıtırken misk ve amber kokusundan seyircilerin dimağı kokulanır.

Galata şekercileri esnafı: Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını nice bin çeşit badem şekeri, fıstık şekeri, zencefil şekeri, fındık, leblebi, rezene, kişmikiş, narenc kabuğu ödağacı karışığı, kahve karışığı, badem karışığı, Şam fıstığı karışığı, çam fıstığı karışığı, bunun gibi nice bin türlü karışık

şeker nimetlerini has beyaz billur, necef ve moran cam şişeler içine koyup dükkânlarında raflar üzere süsleyip nice renk atlas kemha ipeklilerle dükkânlarını süsleyip usulünce geçerler.

Bunlara ispeçeran taifesi derler, Sakız Rumu Frenk kefereleridir, ama gayet ustalardır. Tıpta da ustalıkları vardır. Bütün neferleri 500'dür, işyerleri altmışa yetmiştir. Zira Kasımpaşa'da, Eyüp'te, İstanbul'da Hocapaşa semtinde, Yahudi mahallesinde çok dükkânları vardır, iyi kâr ederler.

Bunların alayında şekerden serviler, şekerden elma, armut, zerdali, kiraz ve şeftali ağaçlarında yine meyveleri de tamamen şekerdendir. Görenler onu kudret meyvesi ağacı sanır, ibret verici temaşagâhtır.

Bunlardan sonra Hünkâr helvacıbaşısı ve şehir şekercibaşısı askeri beyaz sivri külâhlar ile silahlı düzenli büyük alay ile sekiz kat mehterhane çalarak gösteriş ve azametle, muhteşemce tabileriyle geçerler.

Bu helvacılar esnafı 5 adet sanat ehlinin dükkânları toplam (---), neferleri toplam (---) dır.

On dördüncü bölüm

Balık emini esnafı: İşyeri bir, nefer 300. Bu padişahın balık eminidir ki senelik 70 yük akçe iltizamdır. İşyeri Unkapanı'nın dışında Eski Balıkpazarı'nda, deniz kıyısında büyük bir işyeridir. Bütün balık eminleri orada olurlar, kat kat mesire odalardır. Başka kethüdası, ruus-ı hümâyûn ile kâtibi, çavuşları, 70 adet kolcuları var ki, kimisi balıkçılara, kimi istirityecilere, karityacılara, ığrıbcılara ve çeşit çeşit avcılara memurlardır.

Pirleri, Hz. Yunus aleyhisselâmdır, ama Hz. Peygamber zamanında balık avcısı Nasrullah-ı Semmad'dır. Selman-ı Fârisî belini bağladı, kırkıncı pirdir. Bütün balıkçıların piri bu Nasrullah-ı Semmad'dır.

Allah'ın emriyle çölde çölistanda berr ü beyabanda şebekesini yani ağını kum üzerine atsa çeşit çeşit balıklar ile ağı dop-dolu olurdu. Hatta bu hakir Şam'dan hacca giderken Zümrüt Kuyusu adlı yere vardığımızda bütün hacılar peştamal peştamal kum içinden ufacık iri balıklar getirip pişirip yedik. Meğer Hz. Peygamber bu yere gazadan gelip durduğunda Nasrullah-ı Semmad'a emredip kumdan ağ ile balık avlar. Böyle bir pirdir. Resulullah'ın mucizesidir ki hâlâ o yer açık seçik bellidir. Nasrullah-ı Semmad Türbesi (---) dir.

Balık emininin himayesi altında olan esnafları bildirir

Birinci olarak **Dalyancılar esnafı**: Dalyan adet 300, nefer 700, baş dalyan Beykoz İskelesi'ndedir. Kılıçbalığı avlanır büyük dalyandır ki üç yerde kurulur. Limanın deniz tarafına ağlar gererek bir adam üç kat gemi direği üzere bir kulübede oturup kılıçbalığı gözetir. Hemen bir balık belirince gözcü herif direk başından bir taş atar, balık ığrıp korkusundan tuzağa düşünce "ala" deyip hazır avcılar denizden taraf ağları çekip balık ığrıp ağlar içre kalır. Daha sonra kayıklarla varıp balığı sopa toyakalar ile öldürüp İstanbul'a getirirler.

Dördüncü dalyan, Karataşlar'da kalkan balığı dalyanıdır.

Beşinci, Terkos'da kürek balığı dalyanıdır.

Diğerleri İstanbul Boğazı'nın iki tarafında dörder servi direkleri üzere dalyanlardır. Bunlar mevsiminde uskumru balığı, palamut, alakerde, fıçıda, kefal, paçoz, yılarya, istavrit, istaride, kolyoz, atrina, hamsi, tekir, çuçurya, iskorbid, gelincik, kaya, çiroz, gümüş, horosya, tirkis ve lüfer balıkları gibi nice yüz bin isimlerini bildiğim balıkları avlayıp öşrünü balık eminine verip kâr ederler.

Avcı ığrıbcılar esnafı: Nefer 2000, dükkânları yoktur. Balık mevsiminde ne rüzgâr ile balık çıkarsa o tarafta ığrıb çekerler garip seyirdir. Allah'ın emriyle ığrıba o kadar balık girer ki ağzına kadar dolup bazı zaman ığrıb ağırlığından kenara çıkmaz, dalgıçlar denize dalıp bıçaklar ile ığrıbları parçalayıp hafif olunca dışarı çıkarırlar. Bir ığrıbın iki kolu vardır, her tarafında yüzer adam bellerinde sapanlar ile ığrıpları yavaş yavaş çekerler. Bunlar da ığrıblarını yerde çekerek tören ile geçerler, ama acayip suratlı kavimdir.

Karityacılar esnafı: Sarayburnu'ndan Eyüpsultan'a kadar halicin iki tarafında yalı evlerinde gördüğümüz yerde yüz elli karitya ağı vardı. Fatih zamanında Petrekapısı'nı Sultan Mehmed'e açan Rumlardan 10 adedi muaf ve müsellem olup evlerinde olan 10 adet karityacılar balık eminine öşür vermeyip muaflar idi. Hâlâ yine öyledir, başkası öşür verirler.

Bir gemi sereni yalı hanesinden taşra uzayıp ucunda dört köşe sırıklarda ağlar gerilip denizden bu yolla balık avlarlar, buna karitya derler, hayli beceridir.

Bu evlerde olan Rumların hepsi yalılarda olduğundan bostancıbaşı hükmündedir. Denize bir kazık kakılacak olsa bostancıbaşının izni olmayınca kakılmaz. Her kazık başına bostancıbaşıya bir altın verirler, kanundur.

Bu müsellemler padişaha ilaç için ayı balığı avlamaya memurlardır ki Kızıladalar'da yatağını bilirler. Başka adam tutsa hakkından gelirler.

Ağcılar esnafı: Nefer 1.000, kayıklarıyla denize ağ döküp türlü türlü balık tutarlar.

Saçmacılar esnafı: Nefer 300, gece gündüz deniz kıyısında gezip kıyıya yakın balık görse elindeki saçma ağları serpip bir harman kadar yerde olan balıkları tamamen yakalar, acayip beceridir.

Düzenciler esnafı: Çırnık 600, nefer 1.000. Bunlar tek parça ağaç çırnıklar ile liman liman olta sicimlerden denize bırakıp gece gündüz kaya balığı, izmarit ve istavrit balıkları avlarlar, gayet lezzetlidir.

Zıpkıncılar esnafı: Bunlar daima balık geçitlerini bilip orada kayıklar ile ellerinde harbe zıpkınlar ile levrek, palamut, alakerde balığı, fıçıda balığı ve kolyoz adlı iri balıkları vururlar.

Çömlekçi avcıları esnafı: Bunlar limanlarda ve Kâğıthane sazlıklarında ipler ile bağlı çömlekler bırakıp içine kaya balıkları girip vatan tutarken tutulup kebap olur. Bu esnaf toplam 300 neferdir.

Sepetli balık avcıları esnafı: Nefer 200, bunlar Boğaz içinde kayıklar ile gezip ne tarafta akıntı yok ise o taraflara sepetlere ekmek dökerler, bütün balıklar içine girip dışarı çıkamazlar, bir tür sazdan örülmüş sepetlerdir. Bu sepetler içinde deniz mahlûklarından yengeç, kereviz, teke, sülüne, ahtapot, lakoz, pagurya, ıstakoz, teke ve yılan balığı gibi deniz haşeratları girer. Ama ıstakoz hepsinden mukavvî (güçlendirici) günahkâr yiyeceğidir. Bunlar da sepetleriyle avladıkları büyük ıstakozlar ve başka yaratıklar ile bağırarak, çağırarak ve feryat ederek geçerler.

Balık satıcıları esnafı: Dükkân 2 bin, nefer 3 bin. Bunlar balık avlayıcı değillerdir, satıcı kavaflardır. Dükkânları Balat'ta, Fenerkapısı'nda, Ayakapı'da Cibali'de, Unkapanı'nda, Yenikapı Balıkpazarı'nda, Kumkapı'da, Samatya Narlıkapı'da

Piripaşa'da, Hasköy'de ve Kasımpaşa'da, nice yüzü Galata Tophane'de, Beşiktaş'ta Boğaz'a kadar denizin iki tarafında, Üsküdar'da, kısacası meyhane olan yerlerde elbette balık pazarları vardır, zira neşe, şenlik yemeğidir. Bir Bekrî kardeş, bir balık başıyla bir gün meze gereksinimini karşılar.

Bu balık satıcıları dükkânlarını tahtırevanlar üzere yukarıda yazılan balıkların çeşitlerinden nice bin yiyecekleri tablalar ile süsleyip aslan gibi iyi balıkları boğazından zincirler ile bağlı bağırıp çağırıp feryat eder. Deniz atları, porsuklar, kunduzlar ve yunus balıkları avlarlar ki her biri pereme kadar. Bir iki gün önce Üsküdar kayığı kadar balıkların yatağını bulup Adalar arasında tutup arabalar üzere yükleyip yetmiş seksener çift camız arabaları çekerek geçer. Bu esnafın çoğu Kayseri, Niğde ve Manya Rumlarıdır. Bir hây-huyla geçerler ki insan hayran kalır. Müslüman karityacılar da deniz mahlûklarından acayip ve garip haşeratlar ile geçerler. Nice bini ellerinde harbe zıpkınlar, sanatlı ağlar ve serpmeler ile geçerler.

İstiridyeciler esnafı: Dükkân 300, nefer 800. Bunlar kayıklar ile denize demir taraklar bırakıp istiridye, midye, deniz kestanesi, sülüne, tarak ve buncu (---) şekilli nefis mezeleri içki içen kardeşler için çıkarıp satarlar.

Lakoz ve istiridye gayet güçlendiricidir. Bazıları ateşte demir ızgara üzere pişirip yerler, ama çiğ yenirse sanki bir lakoz sarı balgam yutmuş gibi olur. Gayet mukavvî (güçlendirici) küçükçük biradere hayli kuvvet verip ehliyle güreş etmeye kişiye kuvvet verir. Sözün kısası günahkâr canlara mezedir.

Halis su zeytinyağıyla midye pilâvı da lezzetli yemektir. Balıklardan uskumru, pisi, nilüfer, tekir ve kızıl kalkan balığına aşk olsun ki onu tamam yiyen adamdan adam çıkar eski balıktır. Kalaklı ve kulaklı kalkan ve kefal balığına da aşk olsun ki onun hakkında *"Ekeltü's-semeke hattâ re'sehâ"* (balığı başıyla birlikte yedim) derler. Gerçekten bütün balıkların başları ve insan balığının kertiği başı lezzetlidir. Bu taraftan nice yüz balık avcıları vardır. Ama bu kadarı Murad Han'a gösteri yapıp balık emini görüşüyle bütün balık aşçıları da kendilerine yamak oldular.

Balık pazarı aşçıları esnafı: Dükkân 500, nefer 900, hepsi Rum kefereleridir. Çeşit çeşit balıkları pak kalaylı tavalar içinde balıkların tabiatına göre kimisini tereyağıyla, kimisini say yağıyla, kimini şirlugan yağıyla, kimini Mısır ve Tekirdağı beziryağıyla pak pişirip dükkânlarında pak tepsilerinde, leğenleri, pak ibrikler, pak peşkirler ile ay parçası köleler hizmet eder. Nazik kefal balığı çorbası, midye pilâvı, istiridye ve taraklar pişirip kâr ederler.

Rum kefereleri ekseriya İsvet Nikola, Sarı Saltuk, Meryem Ana, Kasım, Ayanta, Hızır-İlyas, Şemun, Bucuk ve Karakoncoloz adlı günlerinde perhiz oldukları zaman Balıkpazarı aşçıları yağsız yemeklerinden bakla, nohut çorbası, mercimek, hilete, opsimata, ipsomisko yani ekmek tiridi, ankuryasa yani hıyar boranisi ve kormidya yani soğan dolması, bu gibi yağsız Rum yemekleri pişirip satıp kâr ederler. Tahtırevanlar üzere dükkânlarında Rumca anhalik murabbalar ile geçerler, garip maskara kavimdirler. Murad Han bu esnafların görünüşlerinden, tavır ve davranışlarından hoşlanıp kahkaha ile gülmüştür. Zira bir neşeli, şen ve şanı büyük bir padişah idi. Bunlardan sonra balık eminine mensup,

Ağcılar esnafı: Dükkân 70, nefer 300. Bunların piri Hz. (---), kabri (---) dedir. Bunlar çeşit çeşit torlar (ağlar) örüp tahtırevanlar üzere dükkânlarına gerip çengel, volta, düzen ipleriyle kendilerine düzen ederek "Avlayalım, avlatalım" diyerek geçerler. Bunların hakkında halkın dilinde "Ağ yapan onmasın, avlayan bitmesin, balık yiyen doymasın" demişler. Gerçekten yiyen doymasın sözü etkili olmuş, zira bir adam ne kadar kızıl kalkan balığı yese doymaz, zira cisimleşmiş bir ruhtur.

Bunlardan sonra balık emini bütün askeriyle silahlı olup iç köleleri ardı sıra sekizer kat mehterhane ile geçerler. Çünkü balık emini böyle gösteriş ve ihtişamıyla, şemahane emini de önce büyük alayıyla, salhane emini kasaplarıyla, sebzehane emini, koyun emini kasapları ile her biri birer şekilde geçtiklerini diğer eminler duyup Musahib Silahdar Mustafa Paşa eliyle saadetli padişaha arz edip,

"Padişahım bizim suçumuz nedir ki senin mutlu zamanında İslâm şiarı Muhammedî alaydan kalavuz (kalırız). Fermanınız olursa biz de mübarek huzurunuzdan alay ile geçelim" diye rica ettiklerinde ricaları kabul edilip ferman verilip o minval üzere alay eminlerini bildirir.

Bu balık eminine mensup (---) 14 adet esnaftır. Hepsi (---) dükkândır (---) tamamı (---) neferdir.

On beşinci bölüm
Ümenâ-yı Sultanî (çarşı eminleri) esnafı

Birinci, Unkapanı emini: Yukarıda ekmekçiler alayında yazılmıştır, büyük emanettir. Rüus-ı hümâyûn ile hâkimdir. Kâtibi, kantarcısı, duacısı, kethüda çavuşları, zelehor hamalbaşıları ve yedi bölükbaşıları hepsi ruus-ı hümâyûn ile hizmetkârlardı.

Ancak zelehor hamalları gediktir, gayet güçlü dinç adamlardır. Biri ölse taşra Canbezdi adlı hamallardan bir genç ve güçlüsünü bu ölen zelehor gediğine korlar. Bu topluluk birer toklu yahut birer kuzucuk yiyip kırkar çömlek boza içip tam bin okka yüke girer. Zira Edincik, Bandırma, Erdek ve Mihalıç adlı şehir iskelelerinden seklem dedikleri yedişer sekizer Osmanlı kantarı gelir çuvalları onar adam kaldırıp bir adamın arkasına kor. O da kantara koyduğu zaman kantarın milleri vızır vızır öter. Yine kantardan arkasına koyup istedikleri yere götürürler. Ama iki tarafından birer zelehor hamalları da ellerine yapışıp yardım ederler. İnsanın gücü yetecek şey değil, akıl ermez öldürücü bir iştir. Arkalarında çuvallar ile toplam (---).

İkinci, Tahmis emini: İkidir, biri eski tahmis; Tahtakale içindedir, nefer 300. İstanbul içre bütün kahve burada dövülüp öşrü alınır, mirîdir. Yeniçeri ocağından bir aşçı kavga olmasın diye devamlı bekler, gediktir.

Bu işyerinde yüz yerde gedikli dibekler vardır. Bunlarda kahve dövülürken havan gürültüsünden sanki şimşek gürler, insana dehşet gelir. Bir okka kahve üç akçeye, iki akçe emine verilir, *vesselâm.*

Bu tahmiste fırın üçtür, kahve kavurulan dibeklerin fırınların başka sahipleri vardır. Bunlar dükkânlarında kahve döverek geçerler.

Bir tahmis de Sultan IV. Mehmed Han'ın annesi camii [Yenicami] yakınında yapılıp mahsulâtı camide beslenenlere gelir olmuştur. 50 dibek bir fırındır, mütevelli tarafından zapt olunur. Bunlar da birlikte geçerler.

Üçüncü, İpek Mizanı emini: Ağa bir, nefer 70, işyeri Mahmudpaşa yakınında Hoca Hanı adlı handa oturur. Emini, kâtibi, kethüdaları ve çavuşları hepsi padişah emriyle hükumet edip senelik (---) kese padişah malı verir salim emindir. Arap, Acem ve Bursa'dan ipek tamamen bu emine gelip kantara vurup öşrünü alır. Bunun yönetimi altında olan bütün,

İpekçiler esnafı: Dükkân 600, nefer 2.000. Gerçi ipek haramdır, ama pirleri ilk önce Hz. Eyyub'dur ki etini yiyen kurtcağızlar ipek yaparlardı. Hz. Peygamber zamanında pirleri Safvan-ı Yemenî'dir, Enes ibn Mâlik belini bağladı, kabri yine Yemen'de (---) dedir. Bu ipekçiler tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit ipek ibrişimler ile süsleyip ibrişim satarak geçerler.

Dördüncü, Şem'ahane emini: Odunkapısı'nın iç yüzünde olup mumcular zümresi özelliklerinde yazıldı.

Beşinci, Sırmakeşhane emini: Ağa bir, kethüda, kâtip ve çavuşları hepsi rüus-ı hümâyûn ile hizmet ederler. İşyerleri Parmakkapı yakınında Tevekkül Çeşmesi dibinde büyük işyeridir.

Sırmakeşler esnafı: İşyeri 100, nefer 400. Kimi kalcı, kimi çekiççi, kimi çekici, kimi haddeci, kimi matkapçı, kimi dolapçı, kimi fırıncı, kimi tavlayıcı yüz adet çarkçı ustası ve kimi simci bir alay büyük topluluğu olan kavimdir.

Pirleri Hâlid bin Nasr bin Abdullah'dır ki babası Nasr mumcuların piridir. Sırmakeşliği Hâlid peyda edip Selman belini bağladı. Mekke'de gömülüdür.

Bu esnaf tahtırevanlar üzere dükkânlarını külçe külçe sırmaları kılapdanları dükkânlarının yüzüne sırmadan balık ağları gibi vurup kılapdanları deste deste asıp sanki her bir dükkân çini sergisi gibi süslü geçerler. Bu esnaf sırmakeştir, ama,

Sırma ve kılapdan satıcı esnafı: Dükkân 80, nefer 150. Bunların piri (---) dir. Enes ibn Mâlik belini bağladı, kabri Rey'dedir. Bunlar da dükkânların sırmakeşler gibi süsleyip geçer.

Altıncı, Yağkapanı emaneti: Ağa bir, nefer 300, işyerleri birdir. Galata'da Yağkapanı onun mekânıdır. Kendisi, kâtibi, kethüdası ve çavuşları hepsi ruus-ı hümâyûn ile zapt ederler. Her diyardan say yağı, zeytinyağı kısacası bütün yağlardan öşür alır, senelik 70 yük akçe iltizam büyük bir eminliktir. Gözcüleri, simsarları, kolcuları ve reftçileri hepsi Amr-ı Ayyar'dır.

Yönetimi altında olan esnafları bildirir

Yağ tüccarları esnafı: Nefer bin, bunlar zengin bezirgânlardır. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar arabalar üzere dükkânlarını leğenler içinde tereyağı ve say yağı ile süsleyip silahlı geçerken bazı seyrancı dilberlerini gördüğünde "Çelebi seni yağlarım gerice dur, üstüne yağım bulaşmasın" diye geçerler. Bunlardan sonra,

Zeytinyağı esnafı: Dükkân 600, nefer 1285. Pirleri (---) (---). Bunlar da silahlı olup dükkânların tahtırevanlar üzere katremiz şişeler içinde zeytin yağlarını doldurup geçerler. Artları sıra yağ emini güneş parçası köleleriyle atlar üzere geçerler.

Yedinci, Balık emini esnafı: Yazıldı. Bunlar da garip ve acayip tuhaf asker idi.

Sekizinci, Esirhane emaneti esnafı: Ağaları bir, neferleri 400. Ağası, kethüdası, şeyhi, çavuşları ve esir dellâlları hepsi ruus-ı hümâyûn ile zapt ederler. Senelik 100 kese iltizamdır. Esirhaneleri Tavukpazarı'nda kale gibi altlı üstlü 300 odalı büyük bir handır. Emin, demir kilitli kapısı dibinde oturup alıp satılan köle ve cariyelerden öşür alır.

Esircilerin ilk başta piri Benî İsrail'den Ham Nisim adlı bir bezirgân idi ki Hz. Yusuf'u kuyudan kova ile çıkardı, *"(Saka) kovasını saldı"* [Yusuf, 19] ayeti buna kesin delildir. Sonra Mısır'a götürüp Mısır azizine sattı. İlk defa esir satmak Ham Nisim Yahudi'den kaldı. Daha sonra Hazret asrında Hicret'in (---) tarihinde Bedr-i Huneyn, Ramazan'da fethedilip müşriklerin reisi olan melun Ebu Cehil 70 nefer inançsızlar ile katledilip malları ve çocukları yağmalanıp çoluk çocukları esir olup sahabe-i kirâmdan Bedîl bin Vertâ esir sattı. Bir rivayette Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas (---) gazasında esir düşünce Bedîl bin Vertâ amca Abbas'ı sattı, ancak Hz. Abbas kendi malıyla kendini satın alıp iman ile müşerref oldu, derler. Hâlâ esircilerin silsilesi Bedîl bin Vertâ'ya çıkar. Allah yolunda mücahit olduğundan Hz. Hamza kemerine kuşak bağlayıp yine Hz. Hamza ile Uhud Gazası'nda şehit olup Hamza Şehitliği'nde gömülüdür.

Esirci bezirgânları esnafı: Nefer 2 bin, dükkânları esirhane odalarıdır. Bu taife Gürcistan, Mikrilistan, Dadyan, Abazistan, Çerkezistan ve Kırım'dan gaza malıyla gelmiş yağmalanmış esirleri, köle ve cariyeleri süsleyip yaya olarak sürü sürü el ele verip, çeşit çeşit güzel erkek ve kadınları alay alay Alayköşkü dibinden geçirirken o gün saadetli padişah 100 adet ay parçası Gürcü, Abaza ve Çerkez kölelerini Saray-ı hassa alıp çerağ edip sahiplerine bol bol paralar verdi. Bunlardan sonra esirhane emini de önüne nice yüz ay parçası kızları altın ve simlere gömüp her birini birer kıymetli elbiseler ile geçirdi. Onlardan sonra nice bin pak pakize, sülün gözlü, aydınlık yüzlü ve zamanın güzeli esir köleleri şatırlar yerine önüne alıp saf saf geçip ardı sıra kendinin has iç köleleri bu eminin ardı önü oğlanlar ile çatılıp geçerler.

Dokuzuncu, Tuz emini: Ekmekçilerin sırasında yazıldı. Büyük makbul askerdir. Eminin işyeri Zindan Kapısı'yla Balıkpazarı Kapısı'nın arasında Çiniciler başında göklere baş çekmiş dört köşe büyük bir kuledir, emin orada oturur. Naibleri ve kethüdaları ferman ile hâkimdir.

Onuncu, Peksimet emini: Bu da bütün esnafıyla ekmekçibaşı neferleriyle alayında yazıldı, makbul eminliktir. Seferlerde bundan aziz eminlik yoktur. Bir de nüzul emini makbuldür.

On birinci, Hamr (içki) emini: Aşağıda yazılır. Zira içki yasağı askerleriyle aşağıda yazılır ki, kötülenmiş, yerilmiş, aşağılanmış kavimdir.

On ikinci, Siyah baruthane emini: İşyerleri İstanbul'da 5 yerdedir.

Önce biri Unkapanı'nda Tüfekhane'de 10 havandır.

İkinci Atmeydanı'nda yeniçerilere mahsus baruthanedir.

Üçüncü Ayasofya'da Cebehane içinde cebecilere mahsustur.

Dördüncüsü Macuncu Çarşısı yakınında barut emini işyeridir ki otuz havandır, çarklar ile atlar döndürür, büyük işyeridir.

Beşinci Kâğıthane'dedir ki kurşun örtülü büyük yapıdır, seyre değer bir işyeridir. İstanbul mesireleri vasfında yazılmıştır.

Bu beş işyerinde elde edilen siyah barutlardan başka Tophane'de, Selânik, Belgrad ve Mısır'da hâsıl olan siyah barutlar, Mısır'dan hazine olup İstanbul'a geldiğinde Silivrikapı'dan Yenikapı'ya kadar kale duvarında ne kadar üstü örtülü dört köşe büyük kubbeler var ise, onlara ağzına kadar doldurulur ki, bunlar nice kere yüz bin şedde siyah barutlar ile doludur. Her birinde beşer onar cebeci koruyucuları vardır. Ne mümkün ki o yere yakın bir kimse tütün içe, zira o tarafların caddeleri bile bütün barutla doludur. Selânik ve Mısır'dan

barutları depoladıklarından sonra ana cadde üzere nice bin at yükü arabalar ile deniz kenarından kum getirip yola dökerler, ta bu derece sakınırlar, zira Mustafa Han'ın tahta çıktığında bir kuleye yıldırım isabet edip kulenin duvarlarını gökyüzüne uçurup bazı parçaları dört saat yerde Çekmecelere düştü. Bir parçası Üsküdar'a düştüğü tespit edilmiştir ki yakın zamanda meydana gelmiştir. Onun için ateşten sakınıp bütün barudu bir yere komayıp kule kule korlar.

Bu barutçu esnafları da arabalar üzere havanlarda çeşit çeşit barutları döverek geçerler. Artları sıra baruthane emini çorbacılarıyla, çavuşları çarkçılarıyla neferlerinin omuzlarında onar okka havan elleriyle saf saf geçerler, bu esnaflar da Osmanlılarda makbuldür.

On üçüncü, Osmanlı darphanesinin vasıfları: İstanbul içinde birdir ki Sultan Bayezid yakınında büyük bir darphanedir. Kefere asrında kimya sahibi bir papazın evi idi. Daha sonra kimya malı ile büyük bir kilise yaptı. Sultan Mehmed Han kilise ve evi yıkıp darphane etti. Hâlâ kilisenin kalıntıları bellidir. Hâlâ dört tarafı kale gibidir. Emini bazı zaman kubbe vezirleri olur. Zira o yerde cülus olup sikke ayarı düzeltildiği zaman günlük on kantar gümüş ve bir kantar altın işlenip sikke yapılıp altınına şerifî altın derler ki hattında,

"Sultânü'l-berreyn Hakanü'l-bahreyn es-Sultân ibnü's-sultân es-Sultân Mehemmed Han b. İbrahim Han azze nasrahu duribe Kostantiniyye sene 1058" ve çil akçesi sikkesinde,

"Sultân Mehemmed Han b. İbrahim Han azze nasrahu duribe Kostantiniyye sene 1058" yazar. Cülus mahalli olmasa eminleri küçük defterdarlar olup günlük birer kantar gümüş ve onar kantar mangır kesilir.

Bu işyerinde kethüda, simsar, kâtipler ve sikkezenbaşılar hepsi ruus beratıyla hizmet ederler. Bu işyeri içinde bin kişi vardır. Hepsinin başı nâzırdır, bir nefer adamdır. Ser-çeşme ayar sahibidir, bir nefer adamdır, sikkeci neferleri kefereler 300 kişidir, ama gayet doğru kişilerdir.

Kalcılar esnafı: Nefer 100, bunların hepsi Yahudilerdir.

Kehleciler esnafı: Nefer 100, çekilmiş teli hurda hurda kestikleri için kehleciler derler, bu esnafın kimi dolapçı, kim telci, kimi haddeci, kimi cilacı, kimi sayacı, kimi sikkeci, kimi sübukeci, kimi vezneci, kimi arayıcı, kimi yassılayıcı, kimi sarraf, kimi gözcü ve kimi perdahcı kısaca imam ve müezzinlerine kadar kapıcılarıyla 70 esnaf kavimdir. Ancak biri hata yapıp bir kalp şey etse emin elinde mutlak fermanı vardır, o an aman vermeyip ellerini kesip darphane kapısı önüne bırakırlar. Sikke vurucuları gelişte ve gidişte soyup ararlar. Herkese tartıcılar terazi ile tartıp verir ve tartıp sayıp hesabıyla alır. Çok sıkı büyük bir işyeridir. Bunu görmeyen cihanda bir şey görmemiştir, zira bu Sikkehane, Osmanoğlu'nun yüzü suyudur.

Osmanlı devletinde ilk sikke Osman Bey adına Bursa'da kesildi. İkinci olarak Bergama'da, üçüncüsü Kütahya'da kesildi. Sırasıyla İzmir, Manisa, Tire, Amasya, Anid yani Kastamonu, Trabzon, Maraş, sonra Erzurum, Sivas, Canca (Gümüşhane), Karaman, Tokat, Van, Nahşivan, Revan, Şirvan, Şamakı, Gence, Ardahan, Azerbaycan yani Tebriz, Âmid yani Diyarbakır, Bağdad, Basra, Lahsa, Yemen, Habeş, Mısır, Dımışk yani Şam, Halep, Tunus, Trablus, Cezayir'dir.

Bunlar Anadolu taraflarında taht olup gümüş madeni olup sikke kesilen şehirlerdir ki zikrolundu.

Osmanoğulları'nın Rumeli'de olan darphanelerini bildirir

Önce Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa, (---) tarihinde Rumeli'de İpsala'yı cuma gün fethedip ibtida salâ verildiği için ibtida salâdan bozma İpsala derler. Bu yerde gümüşhane yoktur, ama ilk defa sığınacak bir yer olduğundan uğurlu olması için burada Orhan Gazi adına sikke kesilmiştir. Hakire görmek nasip olmuştur ki *"Duribe İpsala"* yazar, sene (---).

Daha sonra Süleyman Paşa Tekirdağ, İstanbul ve Terkoslara kadar gece baskınları yapıp ganimet malları ile zengin olur. Sonunda Süleyman Paşa Bolayır adlı yerde bir kaza doğan salıp ardı sıra at sürerken kaza ve kader tekerlenip boynu kırılıp vefat edince Bolayır kasabasında camiinde atıyla gömüldü.

İkinci sikke Gelibolu'da ve üçüncü Edirne'dir. Gazi Hüdavendigâr ki Sultan I. Murad'dır, Edirne'yi fethedince Murad Han adına sikke kesildi.

Dördüncü sikke Üsküp'tür, yakınında gümüşhane (---) Kıratova'dır, halis gümüşü olur.

Beşinci sikke Priştine yakınında Novaborda'dır, büyük gümüşhanedir. I. Murad Han Kosova'da ölüler içinde dolaşırken leşler içinden Viloş Koblaki adında bir melun çıkıp elindeki bıçağıyla Murad Han'ı şehit eder. Na'şı Bursa'da Eski Kaplıca'da defnedilmiştir.

Altıncı sikke Selanik'tir.

Yedinci Selanik yakınında Sidirkapsi'dir, büyük gümüşhanedir ve yine yedinci Bosna'dır.

Sekizinci yine Bosna'da Sirebreniçse'dir.

Dokuzuncu Nova'dır.

Onuncu İlbasan'dır.

On birinci Mizistire'dir.

On ikinci Sofya.

On üçüncü Vidin.

On dördüncü Belgrad.

On beşinci Budin.

On altıncı Kefe'dir.

Daha nice yerlerde darphaneler vardır, ama sikkesini görüp bildiğimiz bu vilâyetlerdir. Toplam altmış darphane kaldı. Önceden de fazla idi. Sikke kalp olmasın diye nice yerde olan darphaneleri kaldırdılar. Hakir çoğunlukla anılan vilâyetlerin dirhemlerini gördük ve nicesine de nail olduk, ama hâlâ zamanımızda İstanbul Darphanesi'nden halis ayar işler darphane yoktur, meğer Bağdad ola.

Bu taraftan bu İstanbul Darphanesi'nin yukarıda yazılan esnafları araba ve tahtırevanlar üzere dükkânlarını delikli altın ve çil akçe ile süsleyip ve her fırkası birer şekilde gösterişle sikke vurucular akça keserek alay ile geçerler. Artları sıra,

Gümüş arayıcılar esnafı: Ağa bir, nefer 300, bunların işyeri darphane, kuyumcubaşı ve damgacıbaşı işyeridir. Yeniçeri Ocağı'ndan 10 adet elleri hezaran değnekli yoldaşlar ile İstanbul içinde kol dolaşıp herkesin kesesine bakarlar, eğer kalp akçesi var ise,

"Bu kalp akçeyi kimden aldın?" diye tutup hâkime götürüp haklarından gelirler. Kalp akçeyi keseni bulup iki ellerini kesip âlemi ıslah için asarlar. Bunlar da 300 asker ile pak silahlı olup seyircilerin içlerine girip,

"Lütfeyle kardaş kesene bakalım" diye Alayköşkü dibinde padişah huzurunda da halkın keselerine bakarak geçerler. Sonra darphane emini, darphane sikkezenbaşısı ve gümüş arayıcı ağasıyla üç ağa at başı birlikte geçerler.

On dördüncü, Çuka ambarı emini: Emin bir, nefer 150 ve Yeniçeri Ocağı'ndan taife (---) bir oda nefer ile çuka nâzırıdır. Osmanoğlu'nun 80 bin yeniçerisine Selânik'ten gelen mavi çukayı bu ambara korlar. Yılda bir kere Kadir gecesinde bu ambar açılıp kul kethüdası, diğer ocak ağaları, ambar emini ve ambar çorbacısı hazır olup 162 odanın bütün odabaşıları neferleriyle bölük bölük ve cemaat cemaat gelip padişah kanunu üzere genellikle onar arşın çukalarını, birer astar sarıklarını ve birer astar gömleklerini alıp üç gün üç gecede tamam olup padişaha hayır dua ederler. Bu ambar yine zikri geçen darphane içinde dört köşe büyük bir kuledir. Bu çuka emini, çuka nazırı çorbacı, bütün tabileri ve katipleriyle omuzlarında birer top çuka ile Alayköşkü dibinden nice yüz adam geçerler.

On beşinci, Gendüm yani buğday emini: Emin bir, nefer 300, nâzırı ve kâtipleri vardır. Ambarı, Bahçekapı'nın dışında deniz kıyısında büyük ambardır. Bir buğday ambarı da Galata'da Ömer ibn Abdülaziz'in yaptığı minareli kurşunlu mahzendir. Murad Han Gazi cami etmek istedi, ancak nasip olmadı. Kesendire, Koloz, Beştepe ve Dobruca adlı vilâyetlerden deve dişi buğdayları gelip bu ambarda depolanıp her gün tayinatlara defter gereğince dağıtırlar. Bunlar da arabalar üzere çuvallarından halkın üzerine buğday saçarak geçerler. Buğday emini ve kâtibi ile at başı birlikte geçerler.

On altıncı, Arpa ambarı emini: Ağaları birdir, neferleri, ölçekçileri ve hamalları toplam 600 adamdır. Ambarı Eminönü'nde deniz kıyısında başka bir küçük kaleciktir. Dört tarafında bedenleri ve deniz kıyısında kuzeye bakan bir demir kapısı vardır. Senede 300 gemi arpa gelip bu ambara konur, tayinat verilir büyük ambarlardır. Emini, nazırı ve 12 adet katibinin başka divanları yeri vardır. Bütün reisleri ile muhasebe görürler. Bunlar da bütün silahlı olup arabalar üzere halka arpa saçarak tören ile geçerler, seferde lazımlı emindir.

On yedinci, Kilar emini vasıfları: Ağaları birdir, neferleri bin, kilâr-ı hassa Bahçekapısı'nın dışında büyük bir kilardır ki içinde tatlılar, yağlılar ve otlar bulunur, has kilardır. Bunlar da ağaları ile silahlı olup geçerler. Unkapanı'nın dışında Tekirdağ İskelesi'nde Sultan Bayezid'in buğday ambarı ve Cibalikapısı'nın dışında kale duvarına bitişik Süleyman Han'ın buğday ambarı da bu kilar emini nezaretindedir, ama mütevelliler hükmündedir.

On sekizinci, Odun ambarı emini: Ağaları ikidir, bir manada üçtür, ama daima emin ve bir oda acemi çorbacısı hizmet edip İstanbul ağası da her an çalışır, zira padişah mutfağının odunları bundan gider. Bu ambar Bâb-ı Hümâyûn'un iç yüzünde kale duvarı içinde büyük ambardır ki 500 gemi odun alır. Bu ambar acemileri de külâhlarını eğip omuzlarında birer meşe odunları ile geçer. Odun emini, odun çorbacısı ve İstanbul ağası üçü at başı birlikte geçerler. Bir odun ambarı da Unkapanı'nın dışında Tüfekhane'ye bitişik bir meydandır. Bunda yeniçeri odunları yığılıp oda oda küçük çavuş dağıtır, *vesselâm*.

On dokuzuncu, Otluk ambarı emini: Ağaları bir, neferleri 200, bu ambar 70 yerdedir. Her hünkâr bahçesinde dağlar gibi yığılmış otluk vardır, ama Vefa Meydanı'nda otluk ambarı ve Ahırkapı'nın iç yüzünde otluk ambarı büyük dağlar gibi yığılmış otluklardır. Mirahur nazırıdır. Çatalca'dan 10 bin araba otluklar gelip ambarlar dolduktan sonra otluk yığınları üzerine kementlerle çıkıp bayraklar dikilir. Mirahur padişaha ziyafet edip bir mücevher eyerli soylu at hediye çekip 10 adet kölesini padişah has hareme alıp çırak etmek kanundur. Bu ambarda katiplere, çeribaşılara ve ahur kethüdasına, hizmet edenlere ve Çatalca'da çayır bekleyen bir oda çorbacıya da ziyafetten sonra 70 adet elbise giydirilir. Bu elbiseleriyle yine esnaf alayında otluk emininin bütün tabileri arabalar üzere otlukları yığıp ve alaca sığırlarını süsleyip otluk emini ve otluk çorbacısı at başı beraber geçerler.

Yirminci, Pastırma emini: Ağaları birdir, kâtipleri ve kadısı vardır, yukarıda kasapbaşı alayında geçtiğinde yazılmıştır.

Yirmi birinci, Salhane emini: Kasaplar ile geçmiştir.

Yirmi ikinci, Sebzehane emini: Terekecibaşı ve ekmekçibaşı alayında geçtiği yazılmıştır.

Yirmi üçüncü, Koyun emini esnafı: Kasapbaşı alayıyla geçtiği yazılmıştır.

Yirmi dördüncü, Matbah emini: Birdir, neferleri 200. Bu eminin yeri Matbah-ı Âmire'nin yanında bir sofa üzere oturur. Padişahın bütün mutfak masrafları bunun eliyle olur. Büyük eminliktir ki bu işyerine Aristo akıl erdirememiştir. Bunlar da silahlı vakarlı kilarcılar ellerinde kantar sırıklar ve bellerinde kırk kalem peştamallar ile küheylân atlar üzere geçerler. Yiğit, cesur ve yakışıklı esnaftır. Ancak kiler sıçanlarıdır ki daima kilerden incir, üzüm ve başka şeyler uğurlayarak (çalarak) alay ile geçerler, *vesselâm.*

Yirmi (---) ci, Tavuk emini: Ağa bir, nefer 200. Bu matbah emini tarafından padişah için Tekirdağ, Malkara ve Hayrabolu kısacası 70 kadılık yerde tavuğa bağlı köyler vardır. Onlardan her sene 1.200.000 tavuk toplanıp Matbah-ı Âmire'ye gelir, büyük hizmettir.

Yirmi beşinci, Şehremini esnafı: Ağalık değil, kâtipliktir, ama verimli eminliktir. Gökte uçan, yerde gezen ve denizde yüzen her şey bu şehremini masrafıyla olur. Muhasebesi senelik bin kese, bazen iki, üç bin kese ile görülür. İstanbul Kalesi, Hünkâr Bahçeleri kısaca mirî ne kadar tamire muhtaç ve yeni yapılar var ise bu şehremini eliyle olur. Bu da kendi neferleri 300, onlar ile alayda geçerler.

Yirmi altıncı, Çardak emini esnafı: Ağaları birdir, neferleri 50 adettir. Bunlar da süslü geçerler.

Çardak çorbacısı esnafı: Bir oda yeniçeridir ki onlara kayıkçılar odası derler, eski odalarda otururlar. Yeniçeri Ağası kayık ile bir mesiregâha gitse, bu oda halkı hepsi ak kenarlı gömlekler ile ve kırmızı saya terpuşlar ile ağayı kanca başlı kayık ile götürürler, büyük kayıktır. Kıçı yeşil çuka ile örtülüdür, kayıkhane Unkapanı İskelesi yakınındadır. Bunlara onun için kayıkçılar derler, bin nefer yoldaşlardır.

Çardak naibi esnafı: Nefer bir, tabileri 80 adet pazar gammazlarıdır.

Muhtesib ağa esnafı: Eski hâkimdir, ağa bir, neferleri 300, onlara kul oğlanı derler, sanki cellatlardır. Bu muhtesibin piri Behlül Dânâ'dır, önceden olmamıştır, halifeliği terk edip muhtesiblik kabul eder. Bir gün kol dolaşıp görse ki herkes alış-verişinde hilecidir. Dükkânında iki ellerini böğrüne koyup ağzını poyraza açıp müflis ve mendebur oturur. İç gözüyle gördü ki her kim hakkına razı olup alış-verişinde dürüsttür, dükkânında malının hesabını bilmeyip müşteriden akçe almaya dermanı olmaz. Hemen bu duruma vakıf olup atından inip yine viran yurduna yüz tutup,

"Ey Rabbim, ben bir hâli mansıp sanıp muhtesib oldum, meğer muhtesib ağası sen imişsin" Beyt,

Hamdülillâh ki bâb-ı devletde

Eylediler seni muhâsebeci

Gâfil olma sakın ki Rûz-ı cezâ

Hazret-i Hak olur muhasebeci.

mazmunu üzere gerçek muhasebeci, Cenab-ı Hak'dır, ama dünyada muhtesib lazımdır.

Çardak emini, çardak çorbacısı, çardak naibi ve muhtesib ağası bütün tabileriyle silahlı olup muhtesib ağası önünde altın yaldızlı ve gümüş zincirli teraziler ile esnafların mallarını tartarak kiminin eşyası eksik gelip kötek çalarak ve nice yüz eksik satmış şeklinde adamların boğazlarına deve ardalaları, zilleri ve dehdevîleri asarlar. Nice yüz adamların boğazına tahta gülle, başlarında dışkılı işkembeler üzere kartal ve karga telleri ve tilki kuyrukları, abayisini süsleyip yüzlerine bal sürüp,

"Eksik satanın hâli budur de" diye bağırırlar. Araba ve tahtırevanlar üzere çardak şekilli köşkler yaparlar ki her biri biner kuruşa olmaz gayet süslü köşklerdir ki sanki her biri birer İrem Köşküdür. İçinde güzel ay parçası köleler birbirlerine şerbet ve kahve verip çeşit çeşit şive ile şakalar ederek geçerler.

Ardı sıra emin, çorbacı, naib ve muhtesib özel giysileri ile silahlı zırhlara gömülüp enselerinde kafadar çifte köçekler ile sanki bu ağalar İstanbul içre kola binip Alayköşkü dibine vardıkta birkaç adamı "Eksik satar mısın?" diye seksen değneği çırpıp ellerinde teraziler ile geçerler, *vesselâm*.

Yirmi yedinci, At pazarı emini: Ağa bir, nefer 300. İstanbul ve Üsküdar'da her gün ne kadar at, katır, deve ve eşek satılırsa onlardan öşür alır kanundur ve senelik 40 kese iltizamdır.

Bu eminin eli altında olan esnafları bildirir

Birincisi **At cambazları esnafı:** Nefer 300, işyeri 100. Pirleri Kamber-i Ali'dir, yine Ali Veli belini bağladı. Bunlar zengin at cambazlarıdır. Her birinin ahırlarında kırkar ellişer küheylân atları vardır. Çoğunlukla bu taife Çingenelerdir, ama her diyardan adamlar da vardır.

At tellalları esnafı: Nefer 300, her nerede bir at olsa bunlar satarlar.

At meyancıları (aracıları) esnafı: Dükkânları yoktur, hemen çarşıda alış-veriş edenlerin arasında aracılık edip kâr ederler. Pirleri Necibüddin ibn Kamber-i Ali'dir, yine Hz. Ali kemer bağlamıştır. Kabri, Kerbela çölü şehitleri ile bir yerdedir.

Bunlar da iyi kâr ederler. Bu esnaf hep silahlı olup, küheylân atlara binip binden fazla küheylân atları yelkendiz çullar ile sürükleyip çatal zincirler ile geçerlerken at pazar eder şeklinde bir kavga ve bağırışlar ile geçip atpazarı emini ve kâtipleriyle, yasakçı yeniçerileriyle ve atpazarı naibiyle geçerler.

Yirmi sekizinci, Nüzul emini esnafı: Ağa bir, nefer 700. Bu emin, seferlerde gayet değerli eminliktir. Bütün vilâyetlerden İslâm askeri için gelen zahireleri buna teslim edip otağı önünde dağlar gibi yığılır. Bunlar da silahlı olup ellerinde değnekler ile bazı reayaların arabalarını çeşit çeşit yapraklar ile süsleyip geçerler.

Yirmi dokuzuncu, Tersane emini: Ağa bir, nefer 300, büyük mansıptır. Osmanoğlu'nun akıl ermeyen aklâmlarının (bölümlerinin) biri de budur. Donanma-yı hümâyûna harcanan 2 bin kesenin muhasebesi bundan istenir. Bütün donanmayı bu inşa eder, bütün tabileri ve küçük küçük kadırgacıkları kızaklar üzere süsleyip şenlikler ederek geçerler ki gayet süslü alaydır.

Otuzuncu emanet, Pencikhane: Ağa bir, nefer 200. Pirleri Abdullah et-Tahrî'dir. Selman belini bağladı, Hazret'in emini ve Hz. Ali'nin öğrencisi idi.

Bu işyeri Eminönü'nde Büyük Gümrük karşısında büyük çardaktır, senelik (---) kese mîrî mal verir iltizamdır. Leh, Çek, Nemse, Moskov, Rus, Gürcü, Abaza ve Çerkez'den gelen esirlerin, emin bu işyerinde bütün kölelerin ve kızların eşkâllerini yazıp esir başına birer altın alıp eline pencik kâğıdı verir, sonra sahibi esirlerini satar. Elinde pencik eşkalli ve mühürlü kâğıdı olmasa satamaz ve esirini mîrîye katarlar. Zira pencik emininin 200 neferleri böyle kâr bulmaya memurlardır.

Bunlar da alay ile geçerken esir eşkâli yazar şeklinde geçip pencikhanelerini arabalar üzere öyle süslerler ki sanki Havernak Köşkü'dür.

Otuz birinci, Kara gümrük emini: Ağa bir, nefer 300, senede 600 kese büyük eminliktir. Kara tarafından ne kadar Rumeli metaları gelirse bunlar gümrük alır. Bu gümrükhane Edirnekapısı'na yakın Karagümrük adıyla bilinen yerdedir. Bu emin bütün tabileriyle silahlı olup Edirne arabaları ve Sirem arabalarını süsleyip bezirgânların mallarından gümrük alır şeklinde kavga ederek geçip giderler.

Otuz ikinci, Büyük gümrük eminliği: Şanı yüce ağa bir, nefer 500. Pirleri Hz. Peygamber asrında sahabeden Abdullah et-Tahrî'dir, Selman-ı Fârisî belini bağladı. Gayet güvenilir olduğundan Hz. Peygamber'in emini idi. Müslüman gazilerden onda bir ve tüccardan onda bir öşür alır, bazen Peygamber'in izniyle kadı olurdu, zira manevî ilmi Hz. Ali'den görmüştü. Kabri (---). Hz. Ömer izniyle Müslüman gaziler irtibat bulması için Müslüman gazilerin ganimet mallarından sultan öşrü almayı kanun ettiler. Daha sonra bütün tüccarın zekâtı için mallarının gümrüklerini almayı şer'î şekle kodular, ama günümüzde gümrük zulmü hâlâ haddi aştı.

Bu gümrükhane, İstanbul'da deniz kıyısında gümrük emini olan meşhur yerde deniz kıyısında kat kat yalılardır. Bir kârgîr yapı büyük mahzeni vardır. Hind ve Yemen tüccarları beş on sene orada mallarını koyup gider, gayet emin yerdir. Gerçekten güvenli bir yerdir.

Bu eminin kırk adet müslim ve Yahudi kâtipleri, kantarcıları, simsarcıları, sarrafları, arayıcıları, öncüleri, kolcuları, masdarcıları, gözcüleri, yeniçeri yasakçıları, kul kayıkçıları ve şişler ile yük arayıcıları var.

Ve zelehor hamalları toplam 200'dür, kırkar ve ellişer kantar gelir kına ve keten çuvallarını caraskal ile kaldırdıklarında insanın aklı gider, zira insan işi değildir diye Ehrimen dedikleri emin zelehor hamalları ve Unkapanı zelehorları meşhurdur.

Bu Eminönü sırık hamalları yirmişer sırık ile yüklere girip 40 kadar Dâbbetü'l-arz'a benzer herifler ayaklarında battal çizmeler ile yere ökçe vurduklarında zemin tir tir titrer ve hamallar usul ile ayak vurup "Yâ Hay" esmasıyla bir ahenk edip 50 kantar yükü bir mahadde kaldırır gibi kaldırırlar. Pirleri Peygam-ı Ali'dir ve Selmanî'dir. Bunlar bu hâl üzere yükler getirip alay ederler.

Daha sonra Yahudi simsarlar ve arayıcılar "Kaçkın gümrük var mı?" diye seyirciler arasına girip yük ararlar. Bazı dilber oğlanlara sarılıp,

“Sende kaçkın gümrük esbabı vardır, yüküne şiş salalım” derler. Fakir köle,

“Bende yük yoktur” diye yemin edince,

“Sus yemin etme, ya bu ardındaki bohça nedir ki bu kadar kuyruk yağı saklamışsın” diye şaka ile geçerler.

Gözcüler de esbab gözeterek, kâtipler atlar üzere yazarak, yeniçeri yasakçıları sarrafbaşıları koruyarak geçerler. Kantarcılar araba üzere yükleri kantara vurup,

“Ala 40 kantar, 5 lodora yaza, 50 kantar keten Halil Çelebi’nin” diye tüccarların metalarını tartarak geçer.

Kul kayıkçıları da kızaklar üzere kanca başlı kayığını çekerek geçer.

Gümrük reftçileri de 50 kişi ellerinde asalarıyla geçerler.

Bunların alayından sonra emin ağanın alayı bölük bölük gelip caddenin iki tarafında olan adamların zengin ve fakirine cevahir gülâbdanlar ile ay parçası köleler gül suyu saçıp ardı sıra nice güzeller de iki tarafa buhur, öd ve ham amber yakarak geçerler.

Ardı sıra sırık hamalları üzere gümrükhane gibi bir Azerbaycan köşkü içre havuz ve şadırvanlar yapıp fıskiyeleri fışkırıp akmada, nice yastıklar, inci dikme minderler ve İsfahan haliçeleri üzere cariyeler ve köleler köşk içinde oturan devlet adamlarına şekerli ve amberli Yemen kahvesi, çay, bâdyân, sahlep ve mahlep dağıtıp bu köşk içinde Gümrük Emini Koca Ali Ağa ile lâtife ve şakalar ederler. Alayköşkü’ne yakın vardıklarında çarkab ve altınlı cibinliklerin içinden kırk elli adet üstad hanende ve sazendeler fasla başlayıp Alayköşkü dibinde durup padişah huzurunda on çift Hoten ceylanı gözlü rakkas ay parçaları raksa başladıklarında gökler de dönmeye başlar. Padişah önünde öyle bir gösteri yaparlar ki Zühre parmağını ısırıp Hüseyin Baykara fasılları ederek geçip gümrük emini ve tersane emini köşkten dışarı çıkıp yer öptüklerinde Murad Han buyururlar ki,

“Gidilerin bu vakitte padişahane zevk ettiklerini kıskandım. Atam Süleyman Han, ‘Ah kırk gün yeniçeri ağası olsam’ demiş. Benim devletimin bu gümrük emininin gösterişini, azametini, tarz ve tavrını görse ah üç gün gümrük emini olsam, der idi. Tez hil’at-i fahire” deyip Gümrük Emini Ali Ağa’ya bir samur kaplı hil’at-i fahire verdi. O da gösterişle geçti. Bu arada (---) adet emin ve mültezimlerin bütün alayları tamam oldu.

Bu gümrük emini olan bütün eminlerin askerleri 83 esnaftır, (---) neferdir.

On altıncı bölüm

Tacir bakkallar esnafı: Dükkân 1.590, nefer 4.980. Pirleri Azî ibn en-Nebbaş’dır, Selman-ı Fârisî belini bağladı. Bakkalların silsilesi ona ulaşır. Kabri Kudüs’te Ebü’l-Cerrah yakınındadır. 120 yaşında vefat etmiştir. Ashabın seçkinlerindendir.

Bu esnaf da yiyecek ve içecek sattığından diğer esnaftan öne geçirildi. Bunlar arabalar üzere çadırlar kurup pâk elbiseler ile süsleyip sepet sepet fındık, fıstık, üzüm, incir ve çeşitli alaca mumlar ile çadırlarını süsleyip halk üzere üzüm, fındık ve leblebi saçarlar. Bunlar gayetle savaş âletlerine gömülmüş olurlar. Bazısı soğandan, pestilden ve hurmadan elbiseler giyip ellerinde cevizden tesbih ve başında keçi boynuzundan çelenkler şeklinde takıp “Okkası bir akçeye üzüm ve okkası iki akçeye Nâzlı incirim” diyerek geçerler.

Yağcılar esnafı: Dükkân 185, nefer 300. Pirleri (---). Yukarıda Yağkapanı emininin alayında gümrük alınan yağ bezirgânları yazılmıştı, ama bunlar dükkân sahibi yağ tacirleridir. Bunlar dükkânlarını renk renk çiçekler ve yapraklar ile süsleyip nice iri küpler ve kalaylı tepsiler içinde Mayak, Perezen, Kerş, Taman, Kefe, Kili ve Akkirman yağlarını katremiz şişeler içinde arabaları süsleyip geçerler. Bu sırada bazı gülünç adamları çıplak olup bütün vücuduna yağ sürüp ellerinde üfürülmüş rüzgâr ile dolu tulumlar ile seyircilerin üzerine vardıkça seyirciler geriye kaçıp caddeyi açarlar. Bazısı yağlı tulumlar ile halkı yağlayarak, çeşit çeşit şakalar ederek yağ tulumlarını kızaklar üzere çekerek silahlı geçerler.

Şırlugan esnafı: İşyeri 235, nefer 550. Pirleri sahabeden Ebülme’men idi. Zalim Haccac bu Ebülme’men’e düşmanlık edip işinin inceliklerini sorup,

“Bir ölçek susamdan ne kadar saf yağ çıkar” dedi. Ebülme’men,

“Yarım ölçek yağ çıkar “dedi. Sözün kısası,

“Bir susam tanesinden ne kadar ölçek yağ çıkar” dedi. O da,

“Bir taneyi iki tırnak arasında ezsen iki tırnağı yağlayacak kadar yağ çıkar” diye bütün sorulara cevap verdi.

“Bârekallah bilginin inceliklerinde tetkikçi ve tam usta imişsin. Gel imdi âlemlerin Rabbinin zât ve sıfatını nice bilirsin” dedi.

Hemen Ebülme’men *İhlâs* suresini, *Âmentü* duasını okuyup “Ümmî nebi olan Allah’ın resulünün ümmetiyiz” diye kesin cevap verdi.

Haccac yine bazı dini zor konulardan zor sorular sordu ki o zamanda öyle sorulara Cerir-i Taberî bile cevap veremezdi. Haccac,

“Dünya işi için bir susam tanesinden ne kadar yağ çıktığını bilip bu dini meseleleri niçin bilmezsin?” deyince Ebülme’men,

“Ben büyük bilginlerden fazıl, şeyhülislâm ve kadı değilim, Peygamberimizden gördüğüm gibi ümmî bir Müslümanım” deyince özrünü kabul etmedi, sonunda şehit etti. O gün İbn Zübeyr’e de,

“Sen Kâbe’ye hatîmi neden katıp temel ettin” diye bahane edip İbn Zübeyr’i asarak şehit etti. Mekke’de Muallâ Mezarlığı’nda Hz. Zübeyr ve yağcıların piri Ebülme’men bir yerde gömülüdürler. *Allah ikisine de rahmet etsin.*

Netice bu yağcılar da arabalar üzere yağ değirmenlerini döndürerek yine arabalar üzere çadırlarında çömlek çömlek tahineler satarlar.

Bazı neferleri yağlı, kirli ve paslı yünlü hırkalar giyip tulumlar ile “Eyi şırlugan yağı” deyip halka dokunarak geçerler.

Bu esnafın pirleri Benî İsrail zamanında Hâsib-i Mav idi, eski sanattır. Onun için hâlâ Yahudilerin şırlugan yağından ve tereyağından başka bir yağ yemek ihtimali yoktur, öldürsen de say yağı yemezler. Halis yağ yemeleri için her şırlugan işyerlerinde birer gözcü Yahudi elbette bulunur. Gerçekten taze ve yumuşak yağdır, bedene güç verip vücudu pamuk gibi eder. Onun için Yahudi çocukların vücutları kulak memesi gibi yumuşak olur, derler. Netice bu yağcılar da alay ile geçip çeşit çeşit şakalar ederler.

Bal tüccarı esnafı: Mahzenleri 300, neferleri 1000. Pirleri (---). Bunlar da zengin bezirgânlardır. Eflâk, Boğdan, Erdel, Tımışvar, Vidin, Sirem, Semendire, Budin, Atina, Mora ve Girit vilâyetlerinin balları meşhurdur ki bütün dünyaya bal bu diyarlardan gider. Bu bezirgânlar o diyarlardan bal toplarlar. Eflâk ve Boğdan'dan da fazla binlerce fıçı balı Balkapanı'na götürürler, Eminönü'nde ve Balkapanı'nda fıçıların çokluğundan yollardan geçilmez olur. Atina balı gerçi bir neftî renkte baldır, ama misk ve amber kokusu insanın dimağını kokulandırır ve bir fincan balı kırk fincan su götürüp yine lezzetli süzülmüşü olur. Girit ve Boğdan balları saf, beyaz ve lezzetli olur ki sanki beyaz tülbenttir.

Bu bezirgânlar arabalar üzere dükkânlarını çadır ve gölgelikler ile süsleyip kutu kutu beyaz gömeç ballarını ve nice yüz at arabalarına bal fıçılarını süsleyip silahlı olup balcıbaşı ile geçerler.

Bezirciler esnafı: İşyeri 355, nefer 931, bunların piri önceleri Cemşid idi, ama Hz. Peygamber zamanında (---) (---) (---).

Bunlar da arabalar üzere cendireli değirmenler içinde kenevir tohumundan beziryağı çıkarır şeklinde geçerken bezircilerin üstleri başları yağlı ve pis kavimlerdir ki giyecekleri yağdan cilâlanmıştır. Bunlar da seyircileri ve taze oğlanları yağlayarak geçerler. Bu esnaf çoğunlukla Niğde ve Kayseri halkıdır, ama işyeri sahipleri cömert adamlardır, silahlı geçerler.

Zeytinyağcılar esnafı: Dükkân 80, nefer 200. Pirleri yukarıda Yağkapanı emini alayında zeytinyağı bezirgânları sırasında yazılmıştır, ama bu yağcılar dükkân sahibi olduğundan bakkalbaşıya yamaktır. Bunlar da dükkânlarında katremiz şişeleri çeşitli zeytinyağları ile doldurup silahlı geçerler.

Sabuncular esnafı: Dükkân 200, nefer 500. Pirleri önceleri Cemşid'dir. Bin sene yaşadığından 366 sanat bulmuştur. Bu sabunu zeytinyağından icat edip katılaştırmada nice zaman uğraşmış, ancak becerememiş. Sonunda âciz olup kahrından ağlarken bir damla göz yaşından sabun kazanı içine damladığı yer donup taş gibi olur. Ondan bildi ki gözü yaşı tuzludur, sabuna tuzlu su katınca taş gibi olur. Gerçekten mucize mertebesi karışımdır. Sabun kazanlarda kaynarken içine canlı kısmından ne düşerse Allah'ın emriyle mahvolup sabun olur.

Bu sabuncular Halep Eyaleti'nde İdlib, Rıha, Yekfelun, İmroz, İzmir ve Kuşadası şehirlerinden sabun getirip İstanbul'u bolluğa kavuştururlar. Ancak hepsinden yumuşak Şam Trablusu, Kudüs ve Nablus sabunlarıdır, misk kokulu beyaz sabundur. Silistre, Niğbolu ve Vidin taraflarında da güzel sabunlar yaparlar, ama onlar koyunun iç yağındandır, kokusu kötüdür. Lâkin Mağrip Trablusu sabunu koyu bulamaç gibi rakı sabunudur. Küpler ile İstanbul'a bezirgânlar getirir bir lâtif hoş kokusu var, esvabı beyaz eder sabundur.

Bu sabuncular da arabalar üzerinde dükkânlarını rengârenk sabunlar ile süsleyip nicesi ellerinde dizi dizi ve başlarında tablalar ile "Eyi rakı sabunu" diye silahlı "Sabun alın pak olun" diyerek geçerler.

Kokulu sabuncu esnafı: Dükkân 40, nefer 100 bunların piri (---) (---) (---). Bunlar seyishaneler üzere cümle dükkânlarını türlü hoş kokulu sabunlar ile süsleyip geçerler.

Pastırmacı bakkalı esnafı: Dükkân 500, nefer 800. Pirleri (---) (---). Bu esnafın hepsi Müslümandır. Çoğunlukla Manavgatlı kavmidir ki saray düğünlerinde altın tas içinde pislik yiyip tas kendinin olduğundan sonra,

"Devletli padişaha Manavgatlı kuluna nehnü kalmadı" yani necis (pislik) kalmadı diye feryat etmişlerdir. O asırdan beri bu esnafa şehir oğlanları nehnü kalmadı diye üleşirler, kötülenir ve aşağılanır kavim olmuştur.

Yukarıda pastırma emini alayında yazılan pastırma sığırı getiren bezirgânlar idi. Bunlar Kili ve İsmail şehrinden gemiler ile gelen nice yüz bin bez çuvallar ile pastırma tacirleridir. Çoğunlukla dükkânları Odunkapısı'nın dışında, Kasımpaşa'da, Galata'da, Tophane'de ve Üsküdar'dadır. Bu sınıftan bazıları üzerlerine kaplan postu yerine kuru ve yaş sığır, camız, dana, düve, boğa ve inek derilerini boynuzları, paçaları ve kuyruklarıyla arkalarına alıp geçerler. Kimi koyun pastırmasından paça ve kelleleri ile yarım koyunları başlarına külâh yerine giyip, kaz yelekleri takınıp, sığır pastırmasından sanki feraceler, pastırma hırkalar, ellerinde yine pastırmadan topuzlar ve bayrakları da pastırmadan, kısaca çakşırları ve çizmeleri hepsi pastırmadan, bazılarının atlarının yancıkları, eyerleri, koşumları ve hotazlarını pastırmadan edip "Manavgatlı kuluna nehnü gerek nehnü" diyerek geçerler. Acayip ve garip maskara alaydır.

Leblebiciler esnafı: Dükkân 100, nefer 400. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar da bakkalbaşıya yamaktır. Tahtırevanlar üzere dükkânlarında leblebi yaparak ve el değirmeninde leblebi unu ederek geçerler.

Bazıları leblebi ile çirişi karıştırıp çeşit çeşit biçimli kaftanlar, külâhlar ve topuzlar edip geçerler, ama bu esnaf İslâm ordusunda ishal hastalığına tutulanlara yararlıdır.

Kısacası aktar sanatında dünyada ne kadar yiyecek ve içecek bulunursa bakkallarda da Şam fıstığı, çam fıstığı, badem, fındık, hünnap, kızılcık, vişne kurusu, hurma ve ceviz kısaca her şey bulunup her birini birer esnaf yazmayıp genel olarak yazıp arz olunmuştur.

Daha sonra bakkalbaşı bütün seçkin askerleriyle silahlı olup cömert bakkallar küheylân atlar üzere beşer onar bal ve yağ ile yetişmiş et but sahibi ay parçası köleleri silahlı geçip ardları sıra sekizer kat mehterhane çalarak güzide seçkin askerdir.

Bu bakkalbaşı yamakları 10 esnaftır, (---) adet dükkândır ve (---) neferdir.

On yedinci bölüm

Pazarbaşı yemişçileri esnafı: Dükkân 1007, nefer 3000. Bunların piri de bakkalların piri Azî ibn en-Nebbaş'dır. Lâkin bu esnaf yaş meyve satarlar, başka şey satmazlar. Bu sanat ehli silahlı olup arabalar üzere dükkânlarını elma, turunc, nar, şeftali ve türlü meyveler ile işyerlerini süslerler ki anlatılmaz. Turunc, elma, kayısı, zerdali ve nar ağaçları yapıp her birini kızaklar üzere ellişer adam çekerek büyük meyve ağaçlarını köküyle yerden çıkarıp böyle süslerler. Yine kızaklar üzere büyük süslü köşklerde havuz ve şadırvanlar akıp köşklerin dört tarafında limon, turunc, kebbât, kestane ve narları iplere dizip köşkleri süsleyip içlerinde pazarcılar oğlanlarıyla pazar edip halk üzere limon, turunc ve kestane saçarak geçerler.

Bazıları pestilden elbiseler giyip kuru kestaneleri iplere dizip kendileri kestaneden elbiseler giyip kimi kestane yiyip ellerinde nardan, limon ve turuncdan, elmadan tesbihler ile geçerken *"Meyve(ler), mer'a(lar bitirdik) hem size, hep bunlar davarlarınıza faide olarak"* [Abese, 31-32] âyetini okurlar.

Bazısı, ellerinde kuru üzümden tespihler ile geçerler ki *"Üzüm(ler), yonca(lar), zeytinlik(ler), hurma(lar)"* [Abese, 28-29] âyetini okuyup muhteşem geçerler.

Kızaklar üzere gemiler yapıp her birini biner adam çekerek giderken bu gemiler tamamen meyve ile dopdolu olup çarmıhları ve direkleri, seren kürekleri, kıçı ve başı hepsini meyveler ile süslerler. Her birinin içine nice manav pazarcıları meyve almaya ve satmaya girip her biri birer sele ve sepet meyvelere yapışıp biri de zorla alırım diye gemiler içre bir hây-hû, kavga, feryat, ana, ata ve avratlarına küfürler basıp meyve alırken birbirlerinin başlarını yarıp kanları akarak Alayköşkü dibinden böyle geçer. Gerçekte bir meyve gemisi gelse denizde iken bütün pazarcılar üşüşüp birbirlerini öyle yaralayarak meyve alırlar, mahkemeye varsalar davaları dinlenmek yasaktır. Ta bu derece kavgacı kavimdir. Bu tür şaka ile Alayköşkü'nden geçtiklerinde padişah hoşlanıp iki ellerini dizlerine vurup kahkaha ile gülmüşlerdir.

Bahçıvan esnafı: İstanbul sur içi, bahçe 1000, nefer 2000. Bu İstanbul suriçinde binlerce bahçeler var, ama bini padişah malûmu olmuş her biri cennet bahçesi gibi bahçelerdir.

Bunlardan biri Lâlezar Bahçesi, Kadıçeşmesi yakınında Altı Poğaça Bağı, Unkapanı yakınında Lonkazâde Bağı, Cibalikapısı içinde Kahveli Bağı, ona yakın Bostan Hamamı Bağı, Âşık Paşa Bağı, Haydar Paşa Bağı, Kiremitçi Solak Bağı, Çivizâde Bağı ve sekiz selâtin camilerinin mihrapları önündeki bağlar...

Narlıkapı'da Bucak Bağı, Tokatçı Solak Bağı, Langa Bağları, Aziz Efendi Bağı, Çukurbostanlar Bağı, Yenibahçe bağları, Topkapı yakınında Kaya Sultan Bağı, ona bitişik Çelebi Kethüda Bağı, Kürkçübaşı Bağı, Davud Paşa Bağı ve nice yüz övülmüş bağlar vardır.

Bu bahçeler gayet bakımlı ve tımarlı olduğundan tanesi yüz dirhem gelir al yanaklı dilber şeftalisi lezzetinde papa, sultanî, canî, baba, derrakî ve çelebi cüce şeftalileri olur ki her biri Allah'ın bir ayetidir.

Ama Eğrikapı içinde Kiremitçi Mustafa Ağa Bağı'nın şeftalisi padişahların eline girmiştir, sulu, yemesi hoş, alyanaklı ve taze şeftalisi olur.

Kızılmusluk yakınında Elçi Kara Mustafa Paşa Bahçesi'nin yüz ellişer dirhem Malatya ve Göksulu armutları olur ki Acem diyarında Tesu ve Ordubar armutları öyle değildir.

Halıcılar Köşkü Bağı'nda kumru kayısıları olur, tanesi ellişer dirhem çeker sulu kayısılardır ki Şam'da Hamevî kayısısı öyle değildir.

Avratpazarı yakınında bir hatunun bahçesinde ekşi narları olur ki her biri birer buçuk okka gelip padişaha hediye için tanesini ikişer altından bir mangır eksiğe vermek ihtimali yoktur. Her tanesi birer dirhem gelir sanki Bedahşan lâlidir. Bir hasta bir tanesini yese o an yeni hayat bulur.

Süğlün Bağı'nda lop incirleri olur ki dördü bir okka gelir, sanki bir tulum cüllabdır.

.....(2 satırlık yer boş).....

Eğer bu bağların övülen meyvelerini yazsak bir meyve kitabı olur. Ancak bu bağcılar pazarcılar ile alış veriş ettiğinden bunlar da 2 bin adam silahlı olup meyvelerinin mevsiminde nice bin tabla Tanrı hediyesi meyveleri başlarında götürüp bunları halka arz ederek geçerler.

Karpuzcular yani manavlar esnafı: Bunlar da toplam 300 dükkândır. Gerisi iskelelerde dağlar gibi kavun ve karpuz yığıp satarlar, seyirlik manavlardır. Nefer 2000, ama bunların kârları ancak altı aydır. Bir seneden bir seneye kavun ve karpuz durur ancak bol değildir. Bu esnaflar da arabalar üzere dükkânlarında yığın yığın kavun ve karpuz satarak teraziler ile "Üç okka bir akçeye" diye bağırarak geçerler.

Çiçekçiler esnafı: Bağ adet 300, nefer 800, pirleri Baba Reten denilmişti.

Meyve çiçekçileri esnafı: Dükkân 80 ve nefer 300. Pirleri Halil Armağanî'dir. Enes ibn Mâlik kemer bağlamıştır. Bunlar daima Hz. Peygamber'e ve Ehl-i Beyt'e sepetler ile meyve ve çiçek donatıp armağan getirirlerdi. Kabri Taif'tedir.

Bu çiçekçilerin dükkânları Tahtakale, Aksaray, Fatih ve Ayasofya'da Cebehanekapısı önündedir. Bütün vezirler, bilginler ve ileri gelenlere peşkeşlik için tabla tabla meyve ve çeşit çeşit baharatları bunlar donatır, yaz ve kışta renk renk meyve ve baharat bunlarda bulunup nice yüz tabla ile meyveleri başlarında götürüp geçerler.

Ondan yine pazarbaşının büyük alayı yürüyüp pak silahlı askerler içinde büyük kızak üzere muhtesib çardağını ve Yemiş İskelesi'nde sebzehane çardağını ibret verici meyveler ile ve nice yüz sırma yastıklar ile donatıp her şahnişinlerinde güzel köleler hizmet edip geçerler.

Bu sebzehane onların da işyeridir. Onun için tavanları ve direklerini atlas ve ipekli ile süslerler. Sonra pazarbaşı ve muhtesib ağa kethüdası (---) at başları birlikte geçerken muhtesib ağa kethüdası birkaç adamı huzuruna kol oğlanları getirip,

"Eksik meyve satmışsın" diye Alayköşkü dibinde falaka deynek deyip kimisine deynek, kimisine tahta gülle, kiminin yüzüne bal sürüp bir köşe başına kulağından mıhlayıp kiminin yüzüne işkembe pisliği sürüp başına boklu işkembeyi külâh yerine geçirerek ters eşeğe bindirip,

"Eksik satanın hâli budur" diyerek geçerler. Pazarbaşı ardı sıra zırhlara gömülmüş adamlarıyla geçip ardı sıra sekizer kat mükemmel mehterhane ile davulunu döğüp sancağı kaldırıp geçerler.

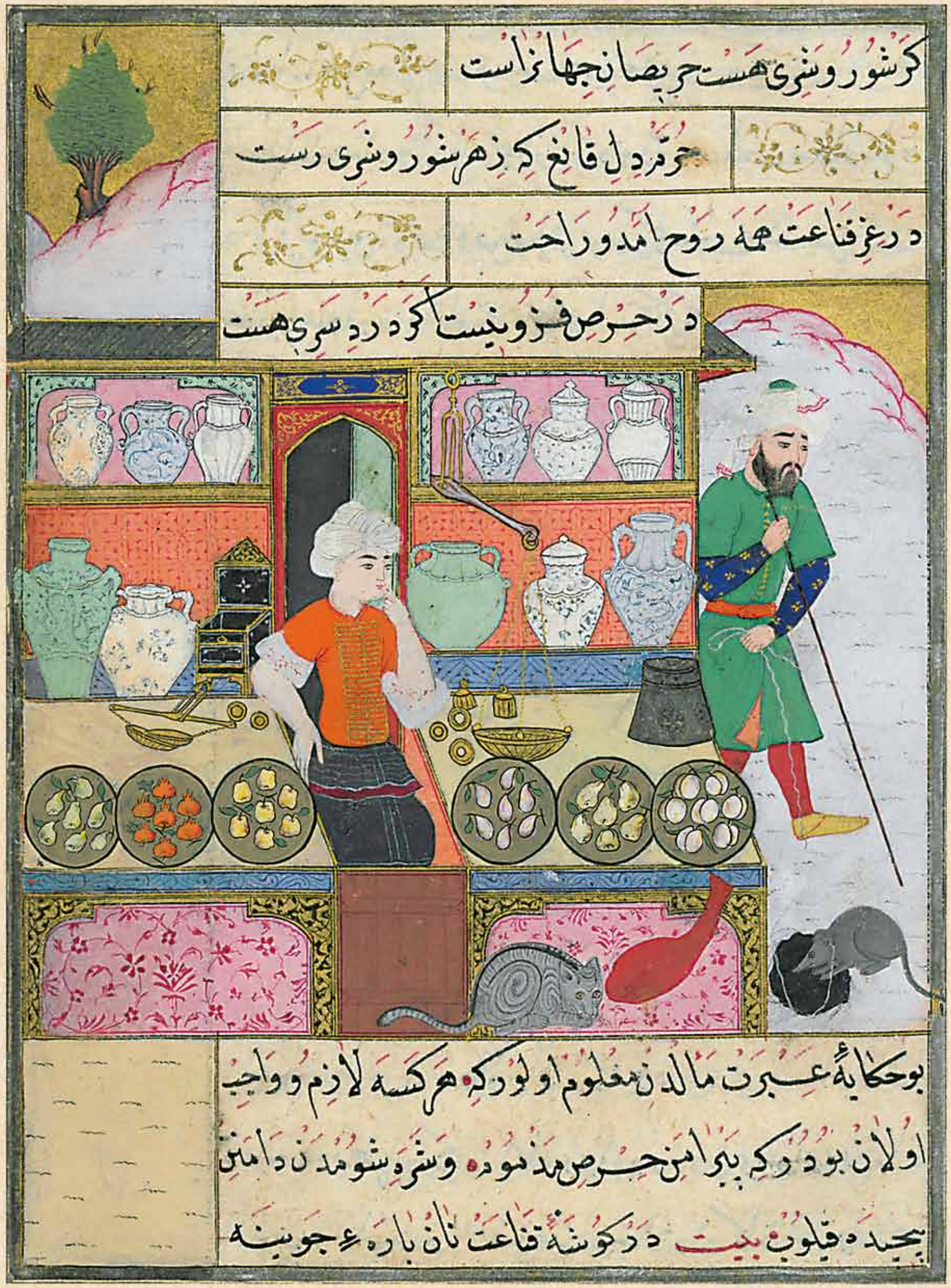
Bu pazarbaşı esnafları 5 esnaftır, (---) dükkândır ve (---) neferdir. (---). Bu arada yiyecek ve içecek satıcı alayları tamam oldu.

On sekizinci bölüm

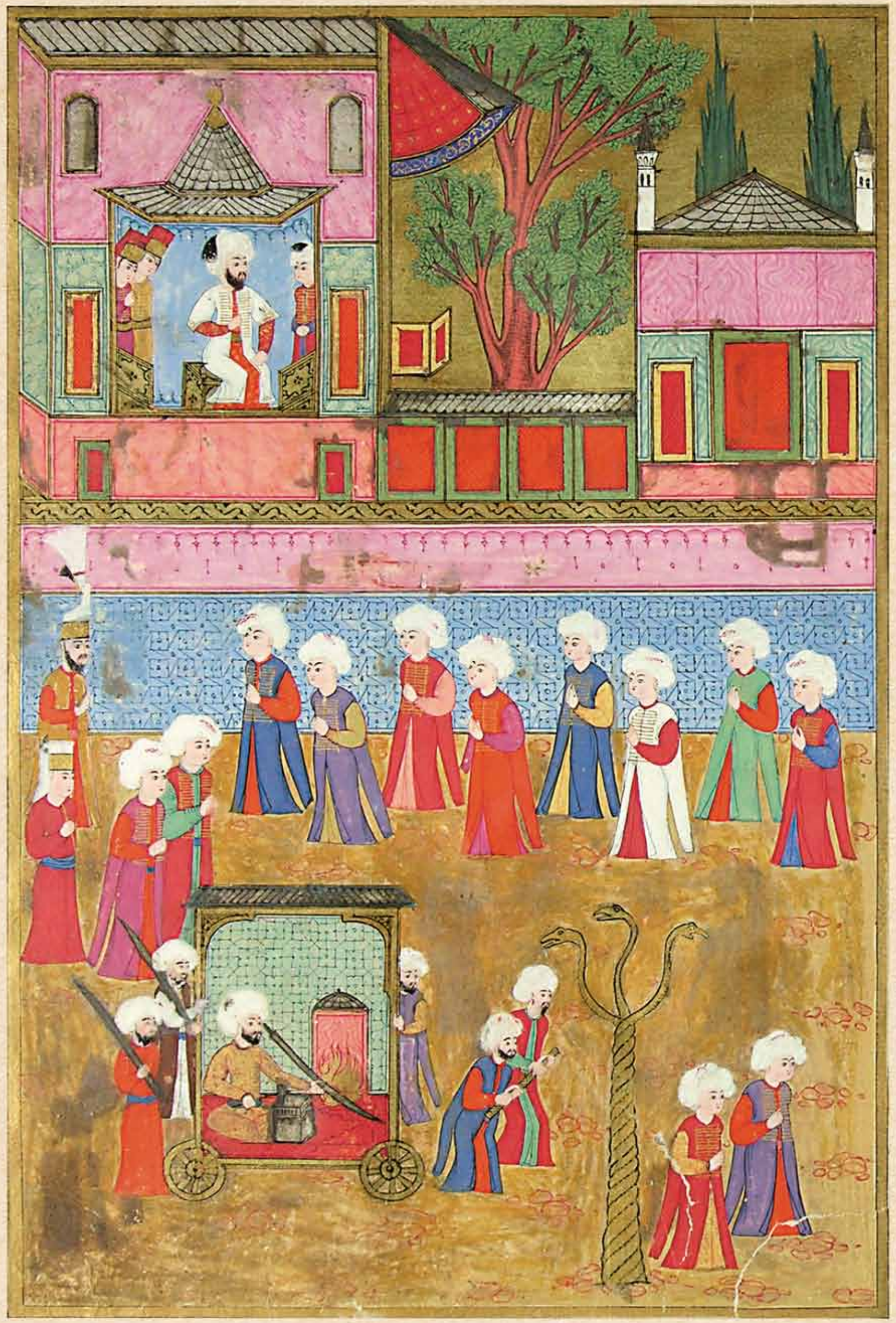
Kılıççılar esnafı: Pirleri demir işlemede Hz. Davud'dur ama Hz. Peygamber asrında pir olan Hz. Esir Hindî-i Seyyâf'tır. Selman-ı Fârisî belini bağladı, kılıççıların silsilesi ona çıkar. 120 yaşında vefat etti. Kabri Uşşak'tadır, 34. pirdir.

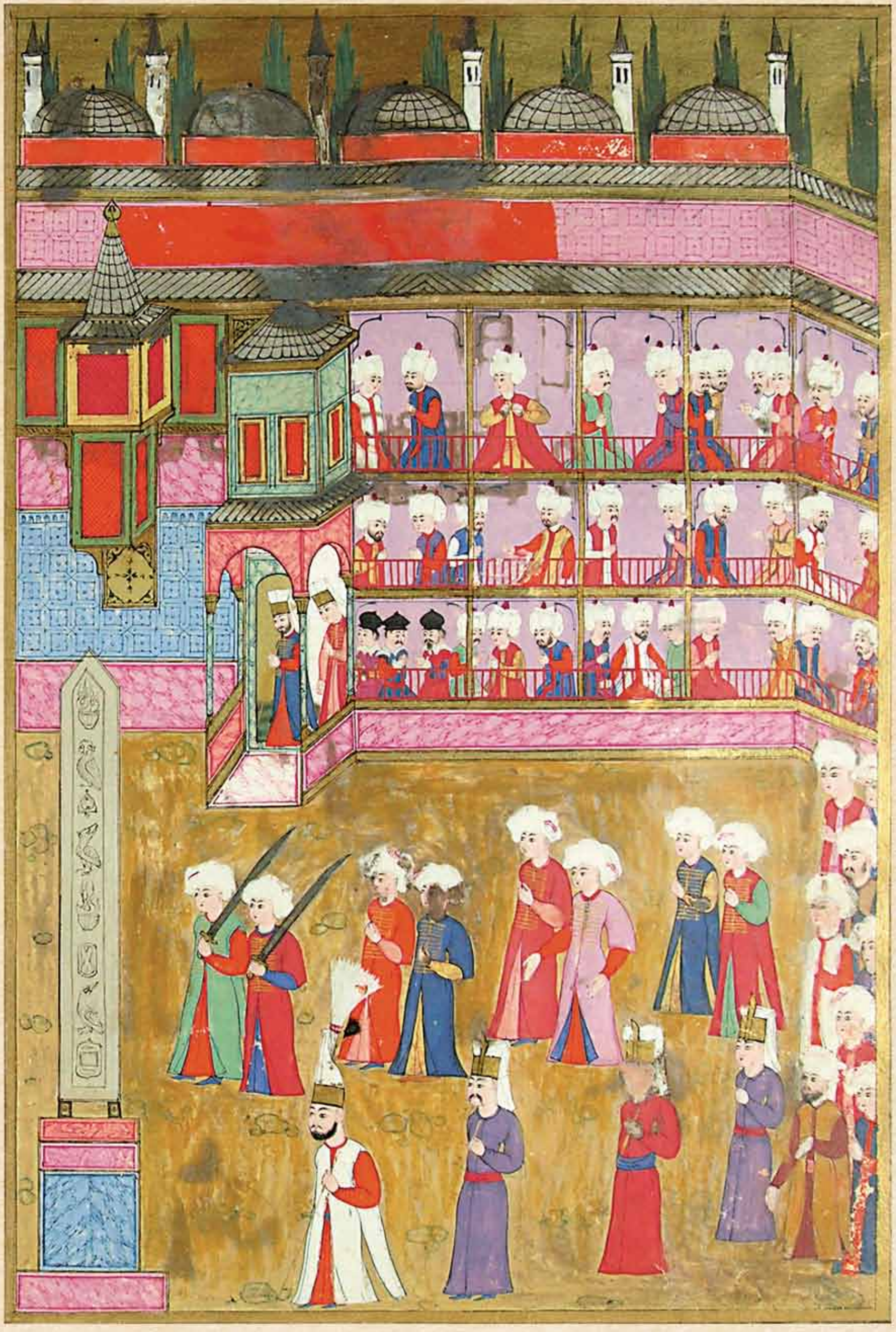
Kılıççılar dükkânı 305, nefer 1007. Din kılıç ile âşikare olduğundan bütün sanat ehlinin önüne geçirildi. Bütün savaş ve barış ehli bu esnafa muhtaçtır ki her Müslümanın evinde elbette birer ateş saçan kılıç olmalıdır.

Bunların işyeri Fatih ve Bayezid Han zamanında Kurşunlu Mahzen yakınında Kireçkapısı önünde, deniz kıyısında büyük bir işyeri idi. Galatasaray yerinde çıkan Eski İstanbul demiri madenini bu işyerinde kılıç yaparlardı. Hâlâ Eski İstanbul diye kılıç sahipleri arasında meşhur olan bu işyerinin işleridir. Sonra zamanın geçmesiyle harabe olup Gümrük Emini Ali Ağa, yeri devletten satın alıp işyeri iken işsizler yurdu yaptı, ama zamanımızda işyerleri Mahmud Paşa Hamamı karşısında büyük bir yerdir. Ser-çeşmeleri (önderleri) Davud-i Asamî'dir ki Sağır Davud demekle meşhurdur.

BAKKAL / TSMK, H.1711, 14a

KILIÇÇILAR / TSMK, H.1344, 95b-96a

Sultan IV. Murad Han o kadar kılıç ustası iken bu Sağır Davud kılıcından başka İsfahan işyeri kılıcı bile kuvvetine dayanamazdı. O yüzden padişah fermanı ile kılıççıbaşı olmuştu.

Neferleri tahtırevanlar ve seyishaneler üzerinde dükkânlarını sahabe ve Çâryâr kılıçları, şeyhanî, maarravî, seyf-i zülyezenî, seyf-i zülfeccamî, hoşkadem, sungur, esed, zivzik ve demir delisi işleri, selâme işi, kârhane işi, Mısırlı Ali Berkok işi, Şamlı Müstakim işi, Hindî Halkan işi, Alman, Selânik, Eski Cezayir, Felara ve Islatına işleri gibi nice meşhur bildiğimiz kılıçlar ile dükkânlarını süsleyip bazı ustalar kılıçlarını parlatarak bazısı zağlayarak geçerler.

Bazı kılıççı yiğitler çıplak kollarına ve böğürlerine palalı, domnalı ve dutalı enli kılıçları, gaddare, meç, pinyal ve şişleri karınlarına birer sanat ile sokup kanları akarak silahlı olup geçerler. Bazıları kılıç ustalığı ederek saf saf geçerler.

Zırhçıbaşı esnafı: Dükkân ancak 4, nefer 40. İstanbul içinde binden fazla usta zırhçılar vardır, ama Osmanoğlu'nun zırhları çok olduğundan onların hepsi asker olup cephaneye hizmet ederler. Onun için şehir içinde bu esnafın dükkânları azdır.

Pirleri Hz. Davud'dur. İlk defa, Melik Câlût ile cenk etmeye cenk âleti için Hz. Davud zırh yaptı. Hâlâ o zırhlardan Assâf ve Midlic olan çöl padişahlarında saklanmış zırhlardır ki miras yoluyla onlara intikal etmiştir. Ama Osmanoğlu'ndan sakınıp sıkı saklarlar, zira onların çöl padişahlığı namı o zırhlar iledir.

Ancak togulka Hz. Davud'a halife olan Melik Tâlût icadıdır. Melik Tâlût Câlût üzerine sefere gittiğinde başa giyecek demir togulka (tolga) imal edip Hz. Davud'a arz etti. Onun için Tâlût togulkası derler. Daha sonra Hz. Davud, Melik Câlût üzerine gidip Davud Peygamber sapan taşıyla Câlût'u öldürüp yerine padişah olduğuna, *"Davud da Câlût'u öldürdü. Allah da ona saltanat ve hikmeti verdi."* [Bakara, 251] ayeti inmiştir.

Hz. Peygamber zamanında sahabeler meşhur olup silahlara gömülmüştü. Sahabelerden Ebu Müslim Haddadî bir zırh yapıp Hz. Peygamber'e hediye getirdi. Peygamberimiz o zırhı mübarek tenine giyip Uhud Gazası'na gitti. O gazada bir dişi şehit olup o zırhı mübarek teninden çıkarıp Sa'dan-ı Hindî'ye bağışladı. Daha sonra Hz. Peygamber'in huzurunda zırhı hediye getiren Ebu Müslim Haddad'ın belini Selman-ı Pâk bağlayıp zırhçılara pir oldu. Demircilerin ve zırhçıların silsilesi ona ulaşır. 80 sene yaşamıştır, kabri Yemen'de (---) Benderi'ndedir.

Bu sanat ehli seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit kerevke, Kabarti, Dağıstanî ve Kumukî zırhlar ile süslerler. Kendileri de zırh, zırh külâh, cebe cevşen, togulka, kolçak, serpenah, kaz göğsü, butluk, kübe ve görümlü adlı savaş giyimlerine gömülüp Sam ve Neriman , Zal ve Güstehem gibi yiğitçe geçerler.

Mızrakçılar esnafı: Dükkân 105, nefer 400, demirlerini yapan yine Hz. Davud'dur. Ama mızrak ile asker hazırlayan ilk defa Huşeng Şah'dır ki bütün asker içinde bundan hazır silah olmazdır, daima elde hazırdır, "Dur kılıcımı kınından çıkarayım" demeye muhtaç değildir. Ama bu mızrak ve kılıç Arab'a mahsustur, onlar acayip kullanır.

Tatar taifesi tüfeği ve mızrağı gördüğünde aklı gidip "Aya bu silahları nasıl kullanırlar?" diye hayran olurlar. Peygamberimizin ordusunda ilk defa mızrak taşıyan Sadeddin Hindî'dir. Peygamberimizin huzurunda Hz. Hamza belini bağlayıp Hamza'nın dostu oldu ve Uhud Gazası'nda bile öldü, kabri Hamza yanındadır.

Bu esnaf da seyishaneler üzere dükkânlarını süsleyip arabalar üzere çeşitli süngüler, hıştlar, cıdalar, çentmeler, kargılar, mızraklar, sünceler, harbeler, sinanlar, gürgenzenler ve binlerce sivenleri ile dükkânlarını süsleyip silahlar ile geçerler, gayet lazımlı esnaftır.

Hançerci ve bıçakçı esnafı: Dükkân 305, nefer 800. Bunların da piri Hz. Davud Nebi'dir, ama Peygamberimiz asrında Abdullah Nasrî'dir. Peygamber huzurunda Selman beline kemer bağlayıp bıçakçılara ve başka silah düzenlere pir oldu. Nur dolu mezarı Meşhed'dedir. Bu sanat ehli de tahtırevanlar üzere dükkânçelerini çeşit çeşit bıçak ve hançer ile süsleyip bıçak ve hançer yaparak, piyadeleri silahlı olarak alay ile geçerler.

Kalkancılar esnafı: Dükkân 10, nefer 30, bunların piri Hz. Davud'dur. Onun mübarek elleri ile yaptığı kalkan hâlâ Kudüs'te Sahratullah kubbesinin sol tarafında kubbe içinde duvarda asılıdır. Nahçıvan demirinden yapılmış bir cilâlı büyük kalkandır. Halk dilinde ona âyine-i İskender (İskender aynası) derler ama yanlıştır. Davud Peygamber işi olduğuna şüphe yoktur. Muhammed bin İshâk'a göre, Davud Peygamber zamanından Resulullah'ın doğumuna kadar 1.600 sene olmuştu.

Sözün kısası, Davud Peygamber'den Murad Han'a kadar 2.690 sene olmuş olur. Bu Hz. Davud'un demir kalkanın cilâsına toz topraktan bir zerre isabet etmeyip nur gibi ışık vurur. Ondan bellidir Davud Peygamber mucizesi işi, demir kalkandır. O zamanlarda siper demirden imiş. Hâlâ yine Mısır'da Berkuk Sultan, Kayıtbay Sultan ve Gavrî Sultan hazinelerinde demir kalkanlar vardır, hâlâ Mısır kulları alaylarda kullanırlar.

Daha sonra Hz. Peygamber asrında Hasan Kattâl Gazi pamuk ipliğiyle hezaran çubuğuyla bir tür kalkan icat edip Peygamber'e hediye getirip Peygamber kabul ettiğinde,

"Ey Ali, Hasan Kattâl Gazi'nin beline kemer bağlayıp pir eyle" diye buyurdular. Hz. Ali kemer bağladı, Hasan Kattâl siper düzenlere pir olup ta Hz. Ali halifeliğine dek Medine'de sahabeye kalkan işleyip kâr ederdi. Hz. Ali, Kufe şehrinde melun Mülcem elinde şehit olduktan sonra sahabe devleti karıştı. Hasan Kattâl, Emevîler devrinde Halep'e göçüp orada siper yapardı. Hâlâ onun için Halep kalkanı Rum, Arap ve Acem'de meşhurdur. Siper düzenlerin piri Hasan Kattâl 107 yaşında vefat etti. Kabri Halep'te, Şam Kapısı dışında hendek kıyısında bir kubbeciktedir.

Sözün özü İstanbul kalkancıları tahtırevanlar üzere dükkânlarında nice bin sanatlı ve kıymetli kalkanları süsleyip kendiler de silahlı geçerler.

Bıçak kıncısı esnafı: Dükkân 300, nefer 600. Pirleri Hz. Davud yardımcısı Kadir'dir. Daha sonra Hz. Peygamber zamanında Yakub Banyanî'dir. Hz. Hamza belini bağladı. Ashabın bıçaklarına ve kılıçlarına kılıf yapardı. Kabri Maan şehrindedir. Kendini bir avrat taş ile vurup şehit etmiştir, avradı da Hz. Ali katledip Yakub Banyanî'nin yanına gömmüşlerdir. Bütün Maan kavmine açık seçiktir ki yılda bir kere o katil avradın kabrinden kan çıkar. Bazı Şam hacıları da görmüşlerdir ki meşhurdur. Bu kıncı esnafı da seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit bıçaklar ve kınlar ile süsleyip geçerler.

Sağrıcılar esnafı: Dükkân 50, nefer 105. Pirleri Ahî Evran dedesi Şeyh Siraceddin Lahsevî'dir. Selman-ı Pâk uyarıp belini bağlamıştır. Kabri Gazze yanında Askalan şehri harabesindedir.

Bu sağrıcılarla debbağların büyük uğraşları olmuştur. Sonunda sağrıcılar kılıççılara yamak olup seyishaneler üzere dükkânlarını renk renk sağrılar ile süsleyip geçerler.

Bunların işyerleri Unkapanı'nın iç yüzünde başka bir çarşıdır. Orada kâr ederler. Bundan sonra kılıççıbaşının seçkin askeri saf saf silahlı olup kılıççıbaşı ve zırhcıbaşı at başı birlikte olup artları sıra sekizer kat mehterhane çalarak geçerler.

Kılıççıbaşıya yamak 8 esnaftır, (---) dükkândır ve (---) neferdir.

On dokuzuncu bölüm

Ateş saçan tüfekçiler esnafı: Unkapanı dışında işyerleri birdir, Odunkapısı'nın iç yüzünde, Divanyolu'nda ve nice yerlerde de vardır, ama büyük işyerleri Unkapanı'ndadır. Toplam dükkân 400, nefer 1000. Bunların işi demircilik olduğundan pirleri Hz. Davud'dur. Hz. Peygamber asrında tüfek olmadığından sahabeden pirleri yoktur.

Emevîler zamanında Abdülmümin parça gemiyle İspanya elinden batıda Kurtuba Kalesi'ni fethederken tüfek sesi duyulup nice gaziler orada şehit oldular. O zamanda Hıristiyanlar icat etmişlerdir. Silah öldürücüdür.

Tuhfe adlı tarihte yazmış ki tüfeği ilk defa yine Hz. Davud demirden icat edip iki tarafı delikli olup ağzı ile üfleyip içinde toprak tane ile zararlı vahşi kuşlara atıp avlardı. Sonra Cemşid barutu buldu, barut ile attı diye *Tarih-i Tuhfe*'de gerçekten hoş yazmış sanki sikkeyi mermerde kazmış. Daha sonra tüfekçiler demirden düzmüş.

Bunlar başka esnaf alayı olmağa liyakatleri yok idi. Ancak Osmanoğlu askerinin yeniçerileri tüfek-atıcı olduğundan onların ricasıyla tüfekçibaşı başka esnaf sahibi olup başka mehterhane ile geçmek ferman olundu.

Bu tüfekçi askeri tahtırevanlar üzere dükkânlarında kimi tüfeği dolap çarkıyla deler, kimi zer-nişan, mutahhil ve kitabeler eder. Kimi mastarlar, kimi zağlar, kimi yağlar ve kimi nişangâhlar.

Diğer piyade şahbaz ve yiğit olan ustaları Ali Balı, Kara Veli, Kara Mahmud, Uzun Muslu, Kara Sinan, Niğbolulu Şaşı Mustafa, Kırımlı Usta Recep ve Uzun Halil adlı yetkin ustalar ellerinde kırkar ellişer dirhem cevherdar, nalpare ve sermaye tüfekler kuşanıp atarak ve taraf taraf ateşler saçarak semender gibi ateş içinde kalarak geçerler.

Demir kaynakçıları esnafı: İşyeri 40, nefer 500. Bunların da piri Hz. Davud'dur. Zira demir, kömür, örs ve çekiç tutan sanat ehlinin hepsi Hz. Davud'dan yakarlar çerağı. Bu kaynakçılar tüfekleri ilk defa kaynatıp taslak edip sonra perdahcılara verir, onlar biçime korlar.

Bunların işyerleri Tüfekhane'de caddenin sol tarafında hisar duvarı dibinde başka mescitli ve tüfek talimhaneli bir işyeridir. Bunlar da dükkânları arabalar üzere edip yeşil bayraklar ile donatıp ateşlerde tüfek kaynatarak ve piyadeleri tüfek atarak geçerler.

Kundakçılar esnafı: Dükkân 200, nefer 500. Pirleri keser tutmada Habib-i Neccar'dır, ama Hz. Peygamber zamanında pirleri yoktur. Bunların işyerlerinin çoğu Odunkapısı'nın iç yüzünde, Divanyolu, Kasımpaşa, Galata, Tophane ve Üsküdar'dadır. Seyishaneler üzere dükkânlarında kundak işleyerek ve sedef işlemeli kundaklar ile dükkânlarını süsleyip kıymetli tüfekler ile pak alay gösterip geçerler güzide ustalardır.

Vezneciler esnafı: Dükkân 300, nefer 500. Pirleri yine Habib Neccâr'dır. Zira keser tutarlar. Tüfek âleti olduğundan Peygamber asrında pirleri yoktur. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını ıhlamur ağacı veznesi ve sığır boynuzu vezneleri ile işyerlerini süsleyip tertemiz gençleri ile salınarak geçerler.

Tüfek kesecileri esnafı: Dükkân 100, nefer 505. Pirleri Ebu Nasr Hatemü'l-Bağdadî'dir. Selman-ı Pâk, Hz. Ali huzurunda kemerini bağladı. Bunlar da saraçtır ama tüfek silahları yaptıkları için saraçlardan ferman ile ayrılıp tüfekçilere yamak oldu.

Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını sırma kadife çuka çeşitli keseler ile süsleyip piyadeleri yan yana alay gösterirler.

Tabancacılar esnafı: Dükkân 105, nefer 200. Bunların da piri Hz. Davud'dur, zira çekiç tutar. Peygamberimiz zamanında tüfek olmadığı için pirleri Davud Peygamber'dir. Bunlar türlü demir tüfek tabancaları yaparlar ki bir kere çaktıkça, baruta çark çakmağı taşı isabet edip bir anda tüfek ateş alıp hasımdan intikam alınır. Bu işin ustabaşı Odunkapısı'nın iç yüzünde Tabancacı Mehmed Çelebi'dir. Bunlar da seyishaneler üzere nice tür sanatlı tabancaları döşeyip piyadeleri silahlar ile geçerler.

Tüfek açıcılar esnafı: Dükkân 55, nefer 105. Pirleri Peygamberimiz asrında yoktur. Bunlar, paslı tüfekleri seyishaneler üzere cilâlayarak alaylarıyla geçerler.

Tüfek fişekçileri esnafı: Dükkân 40, nefer 100. Pirleri arsız Cemşid'dir, zira barutu Cemşid buldu. Bunlar türlü türlü tüfeklerin kalıplarına göre nice bin deste kurşun fındıklar üzere siyah barut ile tüfeklere seyishaneler üzere fişek bağlayarak geçerler. Bunlar seferde gerekli esnaftır.

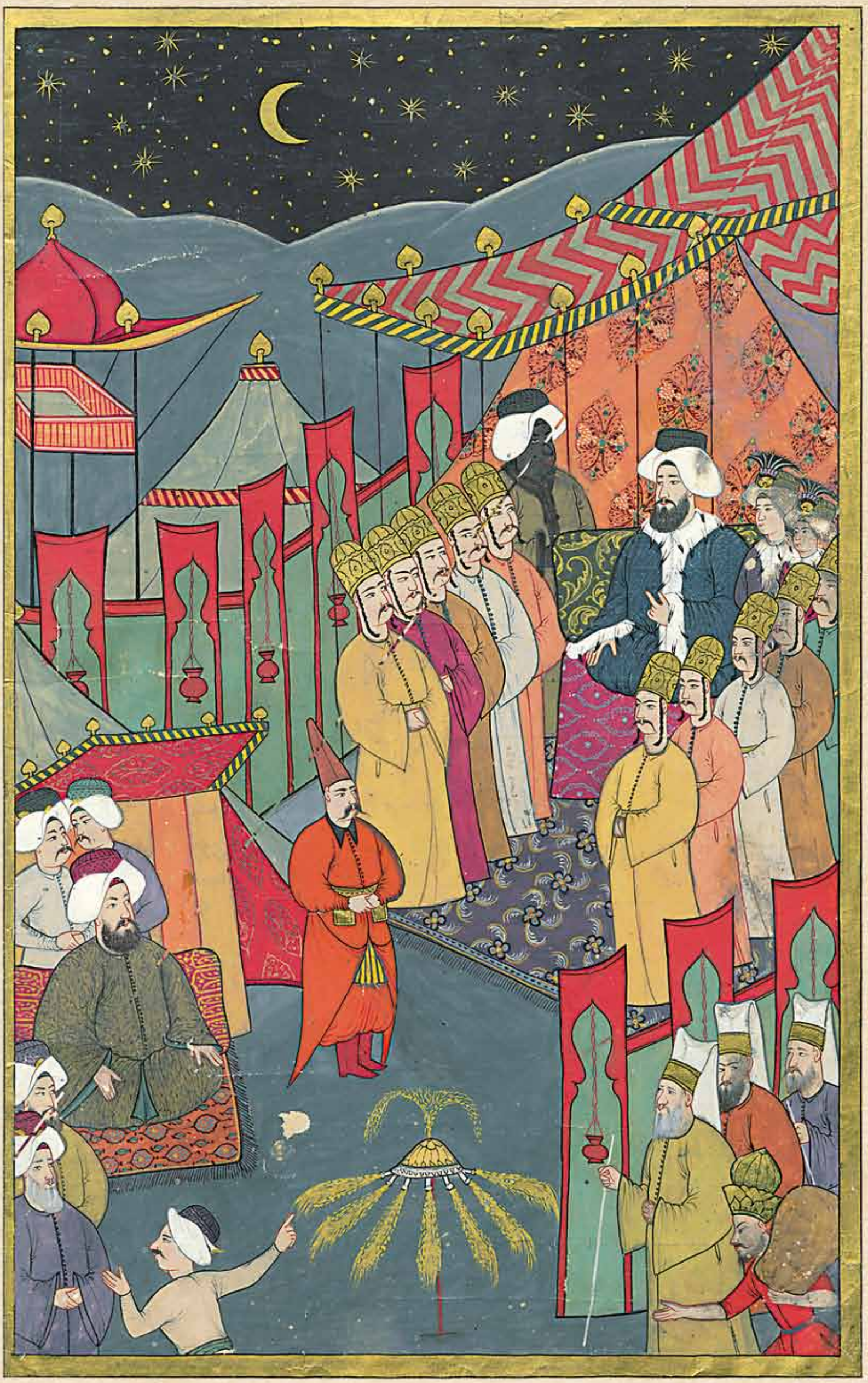
Havaî fişekçiler esnafı: Dükkân 18, nefer 50, bunların da piri Cemşid'dir. Bunlar çok esnaftır, ama çoğu cephane ocağında askerlerdir. Zira bunlar düğünlerde, şenliklerde ve şehzadeler doğumunda nice bin çeşit havaî fişekler ile ustalık gösterirler ki insan işi değildir.

İşyerleri Süleymaniye tımarhanesinin dış avlusunda hazineleri ve âletleri vardır, başka dükkânları Eyüp, Galata, Tophane ve Beşiktaş'ta vardır. Gezinti günleri çocuklar ve gençler alıp havaî fişeklik ile deli fişeklik ederler, ama bu işe ün verip pir olan Ebu Ali Sinâ'dır. Bütün ateşbazlara pir olmaya hak kazanmıştır ki garip ve acayip sanat icat etmiştir.

Önce bu fişekçi ateşbazları kale fetihleri donanmasında, karanlık gecelerde denize nice yüz kayıklar ile nice kere yüz bin renkli fişekleri göklere ateş ile atarlar ki her biri göklere yükselip bazıları baş aşağı inerken her birinden nice bin kuyruklu yıldız gibi kandiller çıkıp yeryüzünü aydınlatır.

Bu tür havaî fişekleri var ki üç kamışlı üç kere havaya çıkar, evvelki hamal fişek üç okka siyah barut ile doludur, ona ateş edince göklere çıkıp küçük yıldız gibi belli olurken ona bitişik bir fişek de ateş alıp evvelki yere düşüp ikinci fişek iki okka barut ile hafif olup o da havada ateş alıp göklere çıkar. Bu da tamam olacak sırada buna bitişik üçüncü fişek de ateş alıp öbürü yere düşer. Bu üçüncü fişek öyle çıkar ki ta bulutların ötesine girip içinde demir teller ile demir kenetli badaluçka fişekleri içinde keskin İngiliz barutu ile dolu o fişek ateş alınca sanki bulutlar parça parça olup gökyüzünde bir ses kopar ki

FİŞEKLER / TSMK, A.3593, 33b-34a

gök gürültüsü bu fişek sesinin yanında bir sinek kanadı sesidir. İhtimaldir ki işiten melekler "Allah'ım insanların afetlerinden bizi koru" diyeler. Ta bu derece gürleyip yer ve gök bu havaî fişek sallantısından tir tir titrer. Böyle üç kat biri birinden yüksek göğe çıkar fişekler yaparlar.

Bu hakir gençliğimizde dostlar ile eğlendiğimiz sırada Gümrük Emini Ali Ağa efendimize bu fişeğin biri birinden yedi kat havaya çıkar fişek yapıp çam sırığının içini boşaltıp ucuna büyük hamal fişeğe on yedi okka barut koyup yedi fişeğin tepesine bir büyük tirşe külâh edip çam sırığının aşağı ucuna ok gibi kartal yelekleri edip Kaya Sultan doğumu gecesi şenliğinde kayık ile denize ateş edip biri birinden yüksek her biri göklere çıkıp yedinci fişeğin ışığı kaybolup en sondaki badaluçkadan bir ses duyuldu ki işiten adamların ödleri yarıla yazdı. Her fişek aşağı inerken neft yağlı, ala çehirli ve haşhaş tanelerinden öyle ateşler saçılıp yere indi ki sanki yıldızlar, kuyruklu yıldız ve yedi gezegen yere gök kıvılcımı gibi döküldü. Bu hâli hakir görüp ettiğime pişman olup tövbe ettim ve temizlendim. Hadis, *"Günahından tövbe eden günah işlememiş gibi olur"* mazmunu üzere İnşaallah etmemiş gibi oluruz, ama garip ve acayip sanat idi.

İstanbul fişekçileri bir tür fişek daha yapmışlardır. Bir fişek göğe çıkıp tamam olunca ondan kırk elli adet fişekler gökyüzünde dört tarafa dağılıp birbirlerini kovarak kimi havaya çıkar, kimi iner ve yine çıkar, gâh sağına ve gâh soluna havada gezerler. Bu da garip ve acayip hüner idi.

Bir türü göklere giderken ondan 40-50 adet çeşit çeşit fişekler yere kıvılcım gibi süzülüp rast geldiği yeri yakıp yıkıp seyircileri dağıtıp bir hây-hûy olur.

Kısacası o düğün geceleri sabaha dek padişah huzurunda nice yüz bin fişek, tarak, badaluçka, âsumanîler, hevayî, semayî, evcî, perişanî, bahrî, tavus, horoz, koç, surhabî, deli, kestane, şadırvan, şimşek, kelebek, balık denize yedi kere ve sekiz kere dalgıç gibi dalıp bir başka yerden çıkıp denizi kaynatıp deniz dalgası ettirerek yine dalıp Karadeniz derinliklerinde yüzgeçlik edip ateşlerini saçtıkça sanki denizin dibi tutuşup deniz dibinde bir iğne olsa bellidir. Bu deniz içinde olan ateşlere nice defa yüz bin balıklar üşerler, zira balıklar denizde ateşe gayetle toplanırlar. Bu hâl üzere bu balık fişekler deniz içinde ateşlerini saçıp yine deniz yüzüne çıkıp yine dalar. Bu da garip seyirdir.

Kâğıttan yüzlerce kaleler yapıp birbirleriyle birer saat büyük cenk edip ateş-saçıcılık ederler. Yine fişekten papaz şekilleri, Frenk, Yahudi ve Kızılbaş şekilleri birbirleriyle büyük cenk ederler.

Yine fişekten at, katır, deve, sığır, fil, camız, eşek, köpek ve domuz şekilleri yapıp bunlara ateş edince bu şekillerin içinde saklanan ustalar halk üzere yürüyüp ateş korkusundan seyircilerde bir feryat kopar ki anlatılmaz.

Hayatta olan eşeklere, azgın köpeklere, ayılara, kurtlara ve domuzlara fişekleri bağlayıp ateş ettiklerinde zavallı hayvanlar canları acısından nice bin seyircilerin içine düşüp bütün halk birbirine girip hâlleri ve elbiseleri parçalanıp büyük seyir olur ve gülünç hâller görülür.

Türlü türlü badaluçka, havan, tulumba, merdiven, şems-i cihan, kafesler, Süleyman mühürleri, çatal âsumânîler, yılanlar, ejderhalar, havan ve kumbaralar, iri küpler ve kelebekler, kısacası Frenklere mahsus bu sanatta, Osmanoğlu fişekçileri 1150 parça ateşbâzlık âletleriyle yukarıda anılan şekillere ateş edip her birinde birer ibret verici sanatlar görülür ki akıllı olan hayran olup mucize mertebesindeki sanatlarını icra eyleyip fişekler ile karanlık geceyi Kadir gecesi edip aydınlık gün gibi ederler. Geceleri Kadir, gündüzleri de bayram günleri olup padişah huzurunda bu tür hüner göstererek Alayköşkü dibinden geçerler.

Barutçular esnafı: Dükkân 40, neferleri 100, daha önce yukarıda işyerleri emin ve ağalarıyla yazılmıştı, ama bunlar barut tacirleridir. Sultan Bayezid, Kasımpaşa, Eyüp, Galata ve Tophane'de dükkânları vardır, ama gayet saklayıp seyishaneler üzere dükkânlarını siyah barutlar ile süsleyip geçerler.

Tüfek fitilcileri esnafı: Dükkân 30, nefer 50. Pirleri Hz. (---). İlk defa ipi onlar büküp sonra fitil gibi ucunu yaktılar. Bunlar da seyishaneler üzere yedi kattan pamuk fitilleri bükerek geçtiler.

Bu alaylardan sonra kundakçıbaşı ve tüfekçibaşı bütün ihtiyarları, şeyhleri, yardımcı, kethüda ve çavuşları ile küheylân atlara binip piyadeleri zırhlara gark olup sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu tüfekçibaşıya yamak 9 esnaftır, dükkân (---) ve (---) askerdir.

Yirminci bölüm

Ateş saçan demirciler esnafı: İstanbul'un dört kadılık yerinde toplam 1.000 dükkândır ve tamamı nefer 3005 askerdir. Bunların gerçek piri bizzat Hz. Davud *aleyhisselâm*dır. Kudüs'te Davud Kapısı dışında bir mahalle içinde selâtin camii, imareti, medresesi ve türbedârları vardır, hâlâ büyük âsitânedir. Bizzat yanında oğlu Hz. Süleyman gömülüdür. Zira Mescid-i Aksâ'yı yaparken asasına dayanıp vefat edince veziri Âsaf Berhıyâ'nın, babasının yanında defnettiği bütün Kıptî ve Yahudi tarihlerinde yazılıdır.

Bu demircilerin Hz. Peygamber zamanında pirleri Ebu Zeyd Müslim-i Haddâdî'dir. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Pâk belini bağladı. Bütün demircilerin silsilesi ona ulaşır. Kabri Yemen San'a'dadır. Selman-ı Pâk'in kuşak bağladığı yirmi ikinci pirdir.

Bu esnaf padişah seferinde balyemez toplara, bütün mühimmat ve levazımatlara çok gerekli olduğundan ve Davud Peygamber işi olduğundan diğer esnafa takaddüm olunup yamaklarıyla vasıfları yazılır. Bunlar büyük arabalar üzere işyerlerini defne, erguvan ve başka çiçekler ile süsleyip kızaklar üzere yine bazı dükkânlarında sekizer onar kişi büyük çekiçler ile örsler üzere ritim ile demirler döverek geçerler. Kimisi omuzlarında çeşitli demir çubukları ve nicesinin omuzlarında çekiçleri ile giderken yol üzere bir örs korlar, hemen orada örs üzere demiri dövüp bir yerde de böyle döverek "Davudîyiz Davudî" deyip bağırarak geçerler.

Nal kesen demirciler esnafı: Dükkân 200, nefer 500. Bunlar da Davudî ve Ebu Zeyd Müslimî'dir, ama nal kesmeyi Hz. Hızır öğretmiştir. Kızaklar üzerinde dükkânlarında nal kesip omuzlarında yelteme, sayalma ve pendele çekiçler ile gösterişle ve çeşitli şakalarla geçerler. Sefer ehline bunlardan iyi ve gerekli esnaf olmaz.

Ehl-i hiref, mıhçılar esnafı: Dükkân 100, nefer 200. Bunlar da Davudî ve Ebu Zeyd Müslimî'dir. Dükkânlarını arabalar üzere yapıp nal mıhları kesip silahlı geçerler.

Ehl-i sanâyi, **çivici yani egserciler esnafı:** Dükkân 1006, nefer 3000, bunlar da Davudî'dir. Bu esnaf İstanbul'da gayet çoktur, zira yangın çok olduğundan bunlar Lofça, Zağra, miyâne, Geyve, gevele, orta sayış, yüleme, padara ve tavan egserisi gibi egserileri arabalar üzere dükkânlarında sergileyip

"Mervanbaşına mıh satarım" deyip dükkânlarında egser keserek geçerler. Bunlar ekseriya Divriği Ermenileridir, ama ferhad kavimdirler.

Ehl-i kâr, **kebkebciler esnafı:** Ebu Zeyd Müslimî'dir. Dükkân 106, nefer 200. Bunların dükkânları Sultan Mehmed'in Çukur Hamamı yanında bir sıra çarşıdır, başka esnaf yoktur. Seyishaneler üzere kebkeb keserek geçerler. Kebkeb, pabuç ve çizme altına çakılan kalaylı bir tür küçük çividir.

Ehl-i kesb, kantarcılar esnafı: Dükkân 80, nefer 200. Pirleri yine Davud Nebî ve Ebu Zeyd Müslimî'dir, ama bunlar çeşit çeşit kantar yapmışlardır ki görülmeye değer. Dükkânlarını tahtırevanlar üzerinde süsleyip ve çeşitli kantarları zincirlerinden birbirine bağlayıp dükkânlarında avize gibi bezeyip mallarını göstererek giderler.

Ehl-i şuğl, **teraziciler esnafı:** Dükkân 100, nefer 100, ilk pirleri Hz. İbrahim'in babası Azer'dir. Nemrud'un putçusu veznedarı idi. Hz. Peygamber zamanında pirleri Ebülkasım Vezanî idi. Enes ibn Mâlik belini bağladı. Kabri Erzurum'da Abdürrahmân Gazi yanındadır.

Bunların dükkânları Mahmudpaşa'dadır. Alay dükkânlarını arabalar üzere çeşitli tartı terazileri ve sarı pirinçten kefeli terazileri koyup geçerler.

Ehl-i tüccâr, **eğeciler esnafı:** Dükkân 55, nefer 105. Pirleri Ubeyd Tâhir'dir. Pehlivan yiğit olduğundan Hz. Hamza kemerini bağlamıştır. Kabri Mekke'dedir.

Bu sanat ehlinin dükkânlarının hepsi Uzunçarşı'da bulunmaktadır. Seyishaneleri üzere törpü eğesi, nalbant eğesi, miyâne eğesi, bıçak eğesi ve arkalı eğeler ki kuyumculara lâzımdır, çeşitli eğeler ile dükkânlarını donatıp eğe yaparak,

"Eğrileri düzeltiriz, yoğunları eğeleriz" diye bağırarak bunlar da silahlı geçerler.

Ehl-i kâni, **keserciler esnafı:** Dükkân 200, nefer 500, bunlar da Davudî'dir. Peygamberimiz zamanında pirleri Ebu Müslim-i Gaffarî'dir. Hz. Enes belini bağladı. Murad Nehri kıyısında Ca'ber Kalesi dibinde Hz. Ali ile Hz. Ayşe'nin Sıffîn Cengi'nde şehit olup oraya gömülmüştür. Bu zat sahabeye balta, nacak, külünk, keser ve kazma yapmayı buldu. Bu keserciler de dükkânlarını keser, balta, bıçak ve başka vuracak silah âletleriyle donatıp geçerler.

Ehl-i kesb, **testereciler [esnafı]:** Dükkân 80, nefer 200. Pirleri önceleri Benî İsrail'den Semail'dir ki Halep'te Hz. Zekeriyya'yı ikiye biçmek için ilk defa Zekeriyya testeresini bu Semail buldu. Daha sonra Yahya Peygamber bunu katledip babasının intikamını aldı. Peygamberimiz zamanında bu testerecilerin piri Abdülgaffar Minşârî'dir. Selman-ı Fârisî belini bağlayıp pir oldu. Kabri Niğde şehri mezarlığındadır, ama ziyareti nasip olmadı. Bunlar çeşitli testere, bıçkılar, minşarlar, erreler ve keskiler ile dükkânlarını donatıp bir hây-hû ile silahlı geçerler.

Sevdâger burgucular esnafı: Dükkân 100, nefer 200. Bunlar da Davudî'dir. Ancak Hazret huzurunda pir olan Ebürrif-i Nakkâbî'dir. Hz. Peygamber emriyle Süheyb-i Rumî kemer bağladı. Kabri Şam yakınında Baalbek Kalesi'ndedir, halkın ziyaretgâhıdır. Bir atı sancı tutsa onun kabri üzerinde atı gezdirip onun boğazına bir burgu assalar at kurtulur. Şam atçıları arasında bilinir.

Bu esnaf da çeşit çeşit matkaplar, divseler, girseler ve burguların her çeşidiyle dükkânlarına süs verip geçerler.

Ehl-i mihnet, **kömürcüler [esnafı]**: Dükkân 400, nefer 800. Bu taife dört esnaftır. Dağda kömür yakıcı hesapsız kara yüzlü kavimdir, ama akçaları aktır. Kömür gemicileri, bunlar da dünya ve âhirette kara yüzlü Rum kefereleridir.

Bir sınıfı kömür mahzencileridir, Müslim ve Ermenilerdir. Bir bölüğü de kömür gezdiricilerdir ki bunlar Midilli beygirleri ve inekten doğmuş Kıbrıs adası katırlarıyla çuval çuval kömürleri atlarına yükleyip hepsi kara yüzlü palas palas esvapları kömür tartarak ve satarak geçerler.

İlk pirleri ateş yakmada Hz. Âdem'dir, kömür yakmada melun Nemrud'dur. Nemrud ateşi meşhurdur ki Hz. İbrahim'i ateşe attığında Cenâb-ı Hak, Hz. İbrahim'e ateşten gül bahçesi eyledi. Buna delil kesin nas vardır. *"Biz de dedik, ey ateş İbrahim'e karşı serin ve selâmet ol"* [Enbiyâ, 69] âyeti inmiştir. Ama Hz. Peygamber zamanında kömürcülere pir olan Hârût-ı Hayberî'dir. Peygamberimiz huzurunda Müslüman olup Selman-ı Pâk belini bağlayıp Hayber'den ve Uhud'dan Medine'ye kömür getirip geçimini sağlardı. Kabri Vâdi'l-kurâ yakınındadır. Yine Hayberliler "Müslüman oldun" diye şehit ettiler.

Bunlardan sonra demircibaşının son askerleri bölük bölük silahlı olup demircibaşı küheylân atlar üzere şeyhleri, yardımcıları ve testerecibaşı yaşlı biri idi, Sultan Selim ile Mısır fethinde birlikte idi, bütün padişahlar kendini huzurlarına getirtip hayır duasını alırlardı ve vezirler Unkapanı'nda dükkânına varıp elini öperlerdi. Bu pir de İslâm ordusu alayına tahtırevan ile çıkıp sağ tarafında demircibaşı ile sekizer kat mehterhane çalarak geçerler.

Bu demircibaşıya yamak 16 adet esnaf olup bütün dükkânları (---) ve bütün neferleri (---) dir. Bu esnafların hepsi orduda gayet gereklidir.

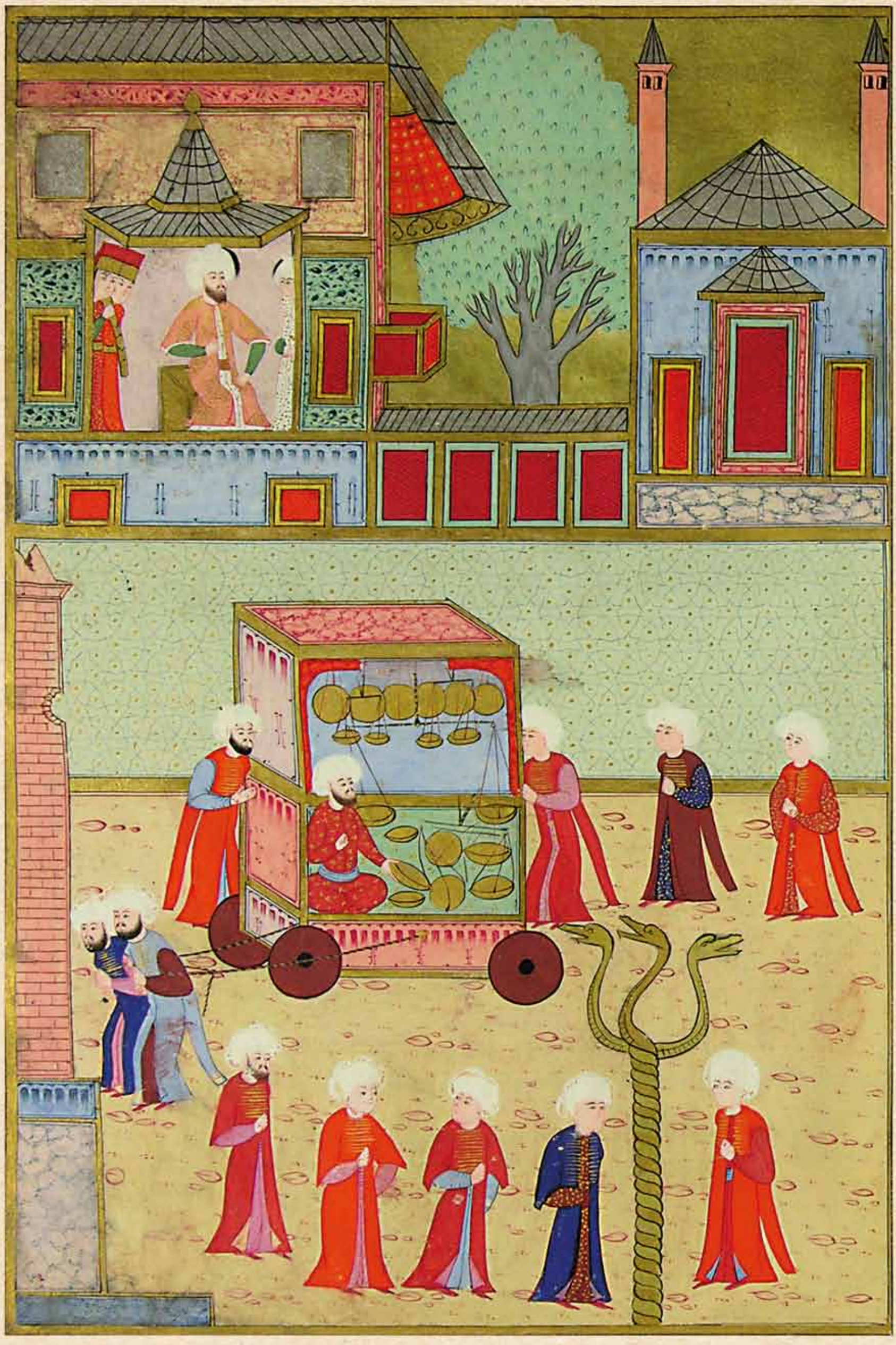
Yirmi birinci bölüm

Çilingir demircileri ser-çeşmesi esnafı: Dükkân 500, nefer 1.000. Pirleri yine Davud Peygamber'dir. Ancak Hz. Peygamber zamanında pirleri Şeyh İzzeddin-i Semâhî'dir. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Demir hırdavatları yapanların silsileleri ona ulaşır, kabri İran'da Şiraz'dadır. Bunlar seyishaneler üzere rezeler, bendişeler, halkalar, demire dair yaldızlı şeyler ve kalaylı eşyalar ile dükkânlarını donatıp alay ile geçerler.

Ehl-i işgâl, **gemciler esnafı:** Dükkân 100, nefer 400. Gerçi Davudîlerdir, ama gerçek pirleri Hz. Hızır'dır. Onun öğretmesiyle ilk defa gem yapan Seyyid Himayüddin'dir. Hz. Hamza belini bağlayıp gazilere gem yapardı. Nur dolu mezarı Bağdad yakınında Hille'dedir. Bu yüzden hâlâ Hille at gemi meşhurdur ve Huveyze at gemi de nazik ve sanatlıdır. Bunlar nice bin kalaylı, zernişânlı, yaldızlı ve altınlı gemleri dükkânlarına doldurup geçerler. Padişah mirahuruna hizmet eder gemcilerin hepsi 100 adet neferdir ki gayet ustalardır.

Tarikat ehli, temrenciler esnafı: Dükkân 100, nefer 115. Pirleri Cafer-i Hâşimî'dir. Hz. Ali akrabasıdır, yine Ali kemer bağlamıştır. Ancak çeber olduğundan elinden bir iş kurtulmayıp mücahitlere ok uçları düzerdi ki Nahşivan demirinden geçerdi. Kabri Acem Erdebil'inde Şeyh Safî yakınında başka bir kubbede gömülüdür. Hz. Ali akrabasıdır diye Şeyh Safî'den fazla ziyaret ederler.

Bunlar da silahlı olup nice çeşit temrenler, paşaklar peykânları, alançalar, pojekalar, elbiseler, çengel temren

TERAZİ SATICILARI / TSMK, H.1344, 274b-275a

ve küştanî gibi dört köşe, tomarlı, palalı ve sünceli yaldızlı temrenler ile dükkânlarını donatıp bazı ustaları temren yaparak geçerler.

Şeriat ehli **kaffalân** yani **kilitçiler esnafı:** Dükkân 100, nefer 200. Pirleri Zeyd-i Hindî'dir. Selman-ı Pâk yetiştirmesidir. Kabri yine Hindistan'da Divâbâd'dadır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını sağlam kilitler ile bezeyip geçerler.

Hakikat ehli, **üzengiciler esnafı:** Dükkân 100, nefer 200. Bunlar da Davudî ve Ebu Zeyd Müslimî'dir. Ama ilk defa Peygamberimize yeni üzengi yapan Şücaeddin Mihribânî'dir. Enes ibn Mâlik yetiştirmelerinden olup üzengicilere pir olmuştur. Kabri bilinmiyor. Bunlar da seyishaneler üzere kulübelerini çeşit çeşit gümüş, yaldızlı ve altınlı üzengilerle dükkânlarını donatıp kendileri de silahlı geçerler.

Marifet ehli **makasçılar esnafı:** Dükkân 30, nefer 100. Pirleri Yaver-i Özbekî'dir. Selman-ı Fârisî belini bağladı. Temiz mezarı Tesu şehrinde Türk-i Türkân Ahmed Yesevî yanındadır. Bunlar türlü türlü makasları dükkânlarında lâle gibi donatıp geçerler.

Kazanç ehli **nalçacılar esnafı:** Dükkân 400, nefer 1.000. Pirleri Âhenger-i Horasanî'dir. Selman yetiştirmesidir, kabri Harat'tadır. (---) bunlar pirimiz (---) derler, ama yanlıştır. Bu esnaf kubadî, mahmuzî, dirsekli, cihanşahî ve mervanî nalçalar ile dükkânlarını donatıp kimisi ateşte nalça kesip yelteme vurarak silahlı geçerler.

Helâl ehli, **mıhlı nalçacılar esnafı:** Dükkân 400, nefer 700. Pirleri (---). Bunlar seyishaneler üzere dükkânların parlak nalçalar ile süsleyip ayakkabıları nalçalayarak temiz elbiseler ile silahlı geçerler. Bunlar nalça kesiciler gibi kibirli kavim değillerdir.

Sabır ehli, yani d**emir yüksükleri esnafı:** Dükkân 40, nefer 100. Pirleri Verten-i Hindî'dir. Enes ibn Mâlik yetiştirmelerindendir. Kabri Mısır'dadır. Terzilerin parmaklarına demir yüksük yapmak Verten-i Hindî'den kalmıştır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânların yüksükler ile donatıp pak silahlı geçerler, temiz kavimdirler.

Ehl-i hıref, **iğneciler esnafı**: Dükkân 55, nefer 200. Pirleri Ebülkasım Attar'dır. Selman-ı Pâk'in yirmi dördüncü kemer bağladığıdır ki iğnecilerin son silsilesi ona ulaşır, kabri (---). Bunlar seyishaneler üzere türlü türlü ibre ve iğnelerle donatıp nicesi bütün elbiseleri ve sarıklarını iğneler ile süsleyip "İğine iğine iğne gerek sökükleri dikmek gerek" diyerek bağırıp geçerler.

Ehl-i şuğl, **haddeciyan esnafı**: Dükkân 15, nefer 40. Bu fende Zerkûb-ı Konevî altın dökücü ve sırma çekici olduğundan zerkûb derler. Demiri o eritip pir oldu, diye yazmış, ama aklı azmış ve yanlış yazmış. Pir odur ki Peygamberimiz huzurunda dört kemer kuşanmış ola. Zerkûb-ı Konevî ise Selçuklular zamanında ortaya çıkmış olup Muhyiddin Arabî'nin üvey oğludur. Bu demir haddecilerin piri Peygamberimiz huzurunda Zünnûn-ı Mısrî ile gelip Müslüman olan Sadeddin-i Mısrî'dir. Selman belini bağladı. Kabri Bilbeys şehrindedir. Hadde o şeydir ki Nahşevan yahut Hint demirinden bir uzunca dımışkîdir. Nice yüz delikleri vardır, ondan kuyumcular ve sırmakeşler sırma ve tel çekip ince ederler ince sanattır.

Ticaret ehli, **demir satıcıları esnafı:** Dükkân 300, nefer 605. Pirleri (---) Selman-ı Pâk yetiştirmesidir, kabri Habeş'tedir. Bu demir satıcıların dükkânları Tahtakale'de ve Karaman'da çoktur. Rumeli'de Samakov'da, Eğridir ve Pirlepe'de demir madenlerinde ortakları olup zengin bezirgânlardır. Bunlar dükkânlarını arabalar üzere çubuk demirler ile dört köşe Alman çelikleriyle yükletip kendileri de silahlı ve mükemmel geçerler.

Şükredici **demir tel çekenler esnafı**: Dükkân 40, nefer 200. Pirleri (---) Selman'dan yakar çerağı. Kabri Medine Bakî mezarlığında Hz. Abbas yanındadır. Bu mesleğin dükkânları Yeni Bedesten'dedir. Bunlar seyishaneler üzere çarklar ile demir telleri ve sarı pirinç teller çekip geçerler.

Kanaat ehli, **demir hırdavat satanlar [esnafı]:** Dükkân 700, nefer 800. Pirleri İmran oğlu Avn'dir, Selman-ı Pâk'in 52. kemer bağladığıdır. Egser ve başka demir parçaları satanlara pir olmuştur, kabri Hille'de, Ali minaresi yakınındadır. Bunlar bir alay Mağribî fukaralardır, ama yine alayda tablalar ile başlarında demir parçaları satarak geçerler.

Sanat ehli, **at nalbantları [esnafı]**: Dükkân 105, nefer 1000. Pirleri Hz. Hızır'dır ki Hz. Ali'nin Düldül'ünü nallamıştır. Peygamberimiz ile Hızır ve Veysel Karanî görüşmemiştir, ama Hazret huzurunda nalbantlara pir olan Ebülkasım Semmâk-i Baytarî'dir. Selman-ı Pâk'in beline kuşak bağladığı yirmi beşinci pirdir ki nalbantların sonu onda son bulur. 44 yaşında öldü, kabri Hürmüz'dedir, bütün savaşçılara gerekli esnafın önde gelen piridir.

Hatta bu esnaf "Biz çilingirlerden önce gidip başka davul sahibi oluruz" diye hayli iddia ettiler. İşin sonunda bunlara yamak olur nefer, esnaf olmadığından çilingirler ile bir büyük alaylarında arabalar üzere dükkânlarında çeşit çeşit çevirme Şam, Bosna, Vişigrad, Hersek, Koniçe, İstanbul'un okka nalları, diğer âletler, sıntırac, keski ve gözündekisi neşterleri, kerpeten, tahra, perçin çekici, iş çekiçleri, işkence malafa, baskı ve kementler ile dükkânlarını donatıp nal döverek silahlı geçerler.

Sonra çilingirbaşı ve nalbantbaşı seçkin askerleriyle silahlı sekiz kat mehterhanelerin çalarak geçerler. Bu çilingirbaşının bütün esnaf yamakları on beş ve toplam dükkânları (---) adettir. Neferleri (---) adettir ki yukarıda tek tek bütün esnafıyla dükkânlarıyla yazılmıştır.

Yirmi ikinci bölüm

Kazancıbaşı esnafı: İşyeri birdir. Unkapanı'yla Ayazma kapısı'nın iç yüzünde büyük bir işyeridir ki anlatılmaz. Fatih Sultan Mehmed Han yapısıdır. Diğer dükkânları dört mevleviyet yerde toplam 900, nefer 4000. Pirleri Ebu Habib Muhyiddîn Buharî'dir. Selman-ı Pâk'in 23. kuşak bağladığı pirdir. Kabri (---).

İlk defa Hz. Davud tencere ve kazanı demirden yapmışlar idi. Sonra bakır madeni bulununca Ebu Habib Muhyiddîn saf bakırdan tencereler yapıp pir oldu. Hâlen yine Kırım Tatarı, Moğol, Boğol, Kalmah ve Kumuk kavimleri içindeki bütün tencereler hep ÇoyunçU demirinden kazanlardır ki madeni Kırım adasında çıkıp Kefe yakınında Çoyunçî Mehmed Efendi'nin işidir, ona mahsus büyük işyeridir.

Hz. Âdem'den Hz. Davud'a gelinceye kadar tencereler çömlekten idi. Çoğunlukla et pişirirlerdi. Zira önceki zamanlarda hekimler yemeği 70-80 çeşit etmemişlerdi. Bu kazancı esnafları kızaklar ve arabalar üzere türlü kazan, tencere ve tavalar ile dükkânları donatıp geçerler.

Bakır sızırıcılar esnafı: İşyeri 4, nefer 65. Bu işyerleri Unkapanı'nın iç yüzünde Süğlün Kulesi'nde, Eğrikule'de, Otluk Kulesi'nde ve Burgucular Kulesi'ndedir. Her körüklerini

onar adam çeker camız derisinden mahanlardır. Hurda bakırları öyle eritirler ki ateşinin yanına varmaya insan takat getiremez. Bunlar da külçe külçe bakırları arabalara koyup körüklerini çekip sanki bakır eritirler gibi geçerler, acayip suratlı kavimdir.

Dükkân ehli, cam ve kristal tasçılar esnafı: Dükkân 45, nefer 105. Pirleri (---). Bunlar tahtırevanlar üzere cam ve kristal tas yaparak geçerler.

Dükkân sahibi, çarkçılar esnafı: Dükkân 40, nefer 105. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında bakır kaplarını çarka çekip cilâlayarak geçerler.

Kazan tacirleri esnafı: Dükkân 300, nefer 500. Bunların piri Sa'd ibn Ubeydî-i Hüzzercî'dir, Selman-ı Pâk'in kuşak bağladığı otuzuncu pirdir ki bütün sanat ehlinin tacirleri silsilesi bu Ubeyd'e çıkar, kabri Yemen şehirlerinden Zebid'dedir.

Bunlar da dükkânlarını kalaylı pak bakır kaplarıyla donatıp geçerler. Bunların hepsi Laz taifesidir. "Tavalar, tencereler, pakur avadanlıklarına hurtavatlar alırum" diye Laz kavmi lehçesiyle bağırıp çağırarak geçerler.

Kalaycılar esnafı: Dükkân 106, nefer 500. Pirleri Hz. Sarî'dir ki Hz. Ali belini bağladı. Hz. Ömer halifeliğinde İran'da Nihavend Seferi'ne serdar olarak gittiğinde Acem galip gelip Sariye yenilmek üzere iken Medine'de de Hz. Ömer cuma günü hutbe okuyordu. Kalp gözleriyle gördü ki Sariye yeniliyor. Hemen minberde hutbe esnasında "*Yâ Sâriye ile'l-cebel* / Ey Sariye dağa" diye Hz. Ömer bağırdı. Bütün cemaat hayran kalıp "Ömer'e bunaklık gelip 5 aylık yolda Nihavend'de olan Sariye'yi hatırına getirip hutbede saçmaladı" dediler. Kimi, gizli sırlarına yükleyip tarih koydular. Hz. Ömer'in bağırmasını Nihavend'de olan Müslüman gazilerin hepsi duydu. Hemen Hz. Sariye Resulullah'ın sancağını dağa çekip dağa arka verip zaferle Medine'ye gelip tarihleri uygun gelip Hz. Ömer'e fazlasıyla muhabbet ettiler.

Sözün manası bu kalaycıların piri Şeyh Sariye hazretleridir ki kâhice gazalara kumandan olurdu. Nurlu kabri, Mısır'ın iç kalesinde Hadım Süleyman Paşa Camii avlusunda, oku ve yayları ile dokuz basamak merdiven ile inilir bir mağaradadır.

Bunlardan sonra kazancıbaşının seçkin askerlerinin omuzlarında nice bin yelteme, sayalma, yassılama, danlama bam isimli çekiçler ile geçerken yollarda bir tomruğu meydana koyup on dört ve on altı kişi ahenkle o tomruğa çekiçler çalıp maharet göstererek geçip çeşit çeşit kazancı şakaları ederler. Bu esnafın ihtiyarlarının kaba sakallılarının bakır kokusundan cengarî, kibritî, yeşil ve mavi sakalları vardır. Bunlardan sonra kazancıbaşı ve çarkçıbaşı at başı birlikte olup artları sıra Kastamonu, Bakır Küresi ve Taşköprülü Türk dilbercikleri iç-oğlanları pâyesiyle geçerler. Zira bu kazancıların hepsi Kastamonuludur, artları sıra sekizer kat mehterhane ile geçerler.

Bu kazancıbaşı yamağı toplam (---) 6 esnaftır, hepsi (---) dükkândır ve tamamı (---) askerdir.

Yirmi üçüncü bölüm

Zergerân yani kuyumcubaşı büyük esnafı: İşyeri birdir, dükkân 3 bin, nefer 5 bin. Bunlar da örs, çekiç ve ateş kullandıkları için Hz. Davud'dan dem vururlar. Hz. Peygamber huzurunda pir olan Nasr bin Abdullah'dır ki Selman-ı Pâk'in beline şed bağladığı yirmi altıncı pirdir, nur dolu mezarı Yemen Adenindedir.

Bu kuyumcular esnafına şöhret veren Sultan I. Selim ve Sultan Süleyman Han'dır. Zira bu iki padişahlar Trabzon şehri tahtgâhında doğup ikisi de kuyumculuk işini öğrenmişlerdi. Hatta Unkapanı'nın iç yüzünde kuyumcu Rum Kostanta adlı bir kefere Süleyman Han'ın ustası idi. Bir kere bu Kostanta, Süleyman şehzadeye kızıp "Bin deynek uram (vurayım)" diye yemin eder. Sonunda Süleyman Han annesi Kostanta'ya bin altın verip suçu affetmesini rica eder. Ricası kabul olmayıp bin altını Süleyman Han'a haddeden tel çektirip 500 çubuk tel ettirip 500 çubuk tel ile Şehzade Süleyman'ın ayağına 2 kere vurup bin değnek olmuş olur, böylece Şehzade Süleyman kurtulduğu meşhurdur. Hatta hakir o yaşlı kuyumcu Kostantin'i, birkaç kere görmüş idim. Padişahlar görüp nakledip bütün vergilerden kurtulmuş bir deyrî ve diri koca kefere idi.

Sonra Süleyman Han padişah olunca kuyumcubaşılara iltifaten Saka Çeşmesi'ni yapıp önünde bir havalı yerde bağlı ve bahçeli, bir cami, hamamlı, çeşitli odalı bir uzun divanhane gibi ortası yollu, iki tarafı kuyumcu tezgâhlarında kalfalar işleyecek odalar ile bezenmiş bir işyeri yapıp 10 bin sahan, 500 kazan, tencere ve diğer bakır kapları vakfedip büyük hayrat etti.

Yirmi yılda bir teferrücleri olduğunda padişah gölgeliği verilip on Osmanlı kesesi hazineden verip Osmanoğlu davulu ve hakanî kös verilip on gün on gece teferrüc etmelerini Süleyman Han kanun etti. Hakir Evliya-yı pür-taksir, kuyumcubaşı oğlu olduğumdan üç kere teferrüclerini görüp Sultan Murad Han teferrücünde ilk defa el öpüp geçen bu hakir idi.

Kâğıthane kırında kuyumcu esnafı toplanıp Süleyman Han kuyumcu kanunu üzere on gün on gece yirmi gün olur büyük toplulukla bütün Osmanoğlu ülkesinde olan kuyumculara bir sene önceden kuyumcu çavuşları gidip padişah emirleri ile Kâğıthane teferrüclerine davet edip her diyarın kuyumcularının gelmesi mümkün olmadığından içlerinden seçkin ve yetişkin kalfaları post sahibi olmaya beşer onar bin kuruş ile çavuşları ve kalfalarını İstanbul'a gönderirler.

Bu büyük toplantıya bizzat Osmanoğlu padişahları Süleymanî çadırını gönderip kendileri çadırında iken şeyhülislâm ve diğer vezirler ile gelip karar ettiklerinde bütün davullara darplar vurulur. İlk defa 12 yetenekli kalfa padişahın mübarek elini öpüp sonra şeyhülislâmın daha sonra diğer vezirlerin ellerini öperler. Daha sonra kuyumcubaşının, şeyhin, yardımcının, sonra diğer pirlerin ellerini öpüp revane olmak Süleyman Han kanunudur.

Sonra kuyumcubaşı padişaha bir sanatlı ve mücevher sandık, divit, değerli mücevherlerle süslü at takımı, bir kılıç ve bir gaddare hediye verip kuyumcubaşı yer öpüp padişah av seyrine gidip daha sonra 12 bin kalfa kuyumcubaşıdan el öpüp mezun oldular. 7 gün 7 gecede cevahir kuşak ve süslü kemer kuşaklı uşaklar ve bütün dilberler altınlara gömülüp cevahir bıçaklar ve cevahir hançerler takınıp altınlı ipekli peştamallar ile İrem Bağı'nın tavusu gibi salınıp pirlerin ellerini öperek geçerler.

Bu Kâğıthane kırında beş altı bin çadırlar kurulup yirmi gün yirmi gece insan deryası olup geceleri Kadir gecesi ve gündüzleri kurban bayramı olur. Sözün özü bu teferrüce bir esnaf sahip olmamıştır.

Sonra yine Ordu-yı hümâyûn alayında da bir süslü büyük alay ederler ki altın ve yaldızlarından insanın gözbebeği kamaşır. Seyishaneler, araba ve tahtırevanlar üzere bıçaklar, hançerler, mücevher kemerler, mücevher buhurdan, gülâbdan, at takımı, kılıç, gaddare, topuzlar ve nice bin yazması mümkün olmayan değerli eşyalar ile dükkânların donatıp hepsi Rum, Yahudi, Ermeni ve Müslimler al, kırmızı ve yeşil serbend ve mukaddemler sarınıp silahlı geçerler.

Cevahir bezirgânı esnafı: Nefer 600, bunların dükkânları yoktur, hanlarda otururlar ki mallarının hesaplarını ve cevahirlerinin adedini Allah bilir. Hindistan elması, Bedehşan la'li, Nişabur firuzesi, Sudan aynü's-semeki (balıkgözü), İsvan zümrüdü, (---) yakutu, seylân ve mercan (---) gibi cevherler bunlarda mevcuttur. Bunlar tahtırevanlar üzere cevherlerini kâğıtlar üzere bezeyip geçerler.

İncici esnafı: Dükkân 40, nefer 100. Pirleri (---). Bunlar seyishaneler üzere çeşit çeşit Hürmüz incileri ve dürr-i yetimleri ipliklere dizip külçe külçe edip dükkânlarını balık ağı gibi inciler ile donatıp geçerler. Bunlar Eski Bedesten Kapısı'nda olur Yahudilerdir.

Cevahir kuyumcuları esnafı: Dükkân 100, nefer 155. Pirleri Abdullah oğlu Nasr oğlu Hüseyin'dir ki kuyumcular pirinin büyük oğludur. Selman-ı Pak kemer bağlamıştır ki kabri İsfahan'dadır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını mücevher eşyalar ile donatıp yine cevahir kap kacak eşyalar işleyerek hepsi silahlı geçerler.

Hepsinden usta cevahir satan Küpeli Yahudi, Samurkaş Urum, Galata'da Dörtyol ağzında Benli Urum. Oyunbaz olan cevahir kulu dedikleri Laskarakî Urum cevahircilik ilminde ve oyuncu rakkaslıkta zamanın yegânesi bir Rum'dur. Ermeni Bedros, Unkapanı'nda merhum babamın öğrencisi Laz Ali, Sultan Murad Han'ın cevahir tahtında sanatlar gösterip bir cevahir sanatlı taht yapmıştır ki on sekiz padişah elçileri geldiğinde bu taht üzere Gazi Murad Han oturup azamet ihtişamını bu taht ile gösterir, böyle ibret verici bir tahttır.

Bu esnafların dükkânlarında olan la'l, yakut, zeberced, elmas ve firuze ışıltısından insanın gözbebekleri kamaşıp insan hayran olur. Çıraklar da altınlara ve cevherlere batmış olup renk renk değerli kumaşlar giymiş olarak geçerler.

Saatçiler esnafı: Dükkân 45, nefer 1.000. Bunlar çok kavimdir, ama nice yüzü hanelerinde işlerler. Pirleri Hz. Yusuf'tur. Mısır'ın Cize şehrinde zindanda mahpus iken kumdan saat yaptığı yukarıda gemiciler esnafında yazılmıştır. Ancak bu sanatlı saati icat etmek yine Hz. Yusuf'tan kalmıştır ki gece ve gündüz karanlık zindanda zamanı bilip ibadet etmek için ağaçtan saat yapmıştı. Gerçekten bu saat yapmak insan işi değildir, keramettir.

Bu hüneri bilmeye 70 hüner bilmek gerektir ki aylı, günlü, mîkâtlı ve çalar saat yapıp 12 kitap ilmi daha bilmek gerektir ki tam usta ola.

Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını Alman, İspanya, Fransa, Canpetro, Kaşper, Bülbül, Yusuf Çelebi saatleri ile donatıp geçerler.

Sikkezenbaşı esnafı: Ancak bir adamdır, nefer 100. Piri Hz. Osman'dır. Hz. Peygamber sikkesine *"Lâ İlahe İllallâh Muhammedü'r-Resûlullâh"* yazmıştır. Gerçekte demir üzere kazmıştır. Hz. Peygamber kemerini bağlayıp hattatlara ve sikkezenlere pir olup halife iken kendini Ramazan ayında Kur'an okurken şehit ettiler. Kabri Medine-i Münevvere Bakî mezarlığındadır.

Bu sikkezenbaşı cülûs sırasında ve başka günlerde Nahçıvan demiri üzere bir demir sikke kazsa kapıcılardan ihtiyar kule sofîlerinden üç adet salih ve Müslüman adamlar gözcü olup onların huzurunda sikke kazır. Yoksa başka zamanda kazırsa ellerini keserler ve kazdığı sikkeleri mühürleyip sırasında Darphane sikkezenine defter ile verirler. Selim Han kanunudur ki Selim Han hem kuyumcu, hem sikkezen ve nakışçı idi.

Bu sikkezenbaşı da tabileri ve kule sofîleriyle geçerler. Dükkânları yoktur, ancak damgacıbaşı işyerinde başka odaları vardır.

Damgacıbaşı esnafı: Büyük işyeri birdir, kuyumcubaşı işyerine bitişik bağlı bahçeli, hamamlı ve maksureli bir işyeridir. Damgacıbaşı bir adamdır, ama neferleri 70 adamdır, İstanbul içre işleyen gümüş kaplara tuğra-yı garrâlı sikke urur, akça sikkesi gibi değildir. Tuğra içre *"Murad Han muzaffer dâimâ"* lafızları kazılmıştır.

Bu damgacıbaşı bütün kuyumcuların işlerine nâzır olup işlerini damgalamaya getirdiklerinde damgacıbaşı memiç demir kalem ile her gümüş kaptan bir vasla çeşni kesip ateşe bırakıp yine ateşten çifte ile çeşniyi çıkarıp eğer has beyaz gümüş kursu ateşten çıkarsa damga vurur, her damgadan altı akçe alıp üçer akçesini damga nâzırı kule sofîleri alıp her gün bu üç kule sofîleri damgacıbaşıyı gözetirler ki alçak gümüşe damga vururlarsa damgacıbaşı ve üç kule sofîsinin boyunların vurup yerlerine bir doğru adam tayin ederler, eğer ateşten kuyumcu işleri gök renk çıkarsa isterse o işi padişahın olsun damgacıbaşı o işleri çekiç ile ezip sahibine verir. Eğer içi boş dökme cinsi bir iş olursa içine alçak lehim doldurup saf gümüş hesabına sahibine muhasebe veren kuyumcunun bu gibi dökme işlerinin birkaçını kırıp içinde fazla lehim barı (ağırlığı) var ise başkalarını da kırıp sahibine verip damga vurmaz. Eğer saf gümüş ise de içinde hile vardır diye kırar, Yavuz Selim Han kanunudur. Zira Selim Han sikkezen ve damgacı idi ve bu damgahane işyeri onların hayratıdır. Bu damgacıbaşı da dükkânsız alay edip geçerler.

Kuyumcular ehl-i kıblesi (bilirkişisi) **esnafı:** Bir adamdır, bedesten önünde oturur, ama darphane ehl-i kıblesi daha önce başka yazılmıştır. Bu ehl-i kıbleler bir cevhere değer takdir eder. Bir altın ve gümüş eşyalara değer takdir edip padişah tarafından belli maaşları vardır. Bunlar da tabileriyle geçerken bazı değerli eşyalara değer takdir ederek dükkânlarıyla geçerler.

Darphaneciler, nazırlar emini, ayyâran sahibi ve sikkezen esnafı: Hepsi darphane emini dolayısıyla yukarıda yazılmıştır.

Kuyumcu kalcıları esnafı: Dükkân 40, nefer 200, bunların hepsi Yahudilerdir, tahtırevanlar üzere dükkânlarında gümüş eriterek geçerler. Pirleri (---).

Gümüşhaneciler esnafı: İşyeri 40, nefer 105. Pirleri Karun ve Cemşid'dir. Bunlar çer çöpten, alçak gümüşlerden, bakır, kalay ve kurşundan gümüş çıkarıp eritirler.

Rumatçılar esnafı: Nefer 400. Pirleri Nusayr-i Hindî'dir ki ferraşların piridir. Kuyumcularca bu taifeye rumatçılar derler. Yılda bir kere bunlar kuyumcu dükkânlarının ve saatçilerin dükkânlarında olan çer çöp ve toprakları süpürüp temizleyip gümüşçülere satarlar. Onlar da deniz kıyısında rumatları tekneler içinde çalkalarlar, çer çöpü denize gidip altın ve gümüş parçaları tekne içinde kalıp sonra eriterek kâr eder Yahudilerdir. Bunlar da alayda arkalarında çuvallar ile "Rumat alalum" diye bağırarak geçerler.

Saf altın ve gümüş tîzâbcıları (kezzapçıları) **esnafı:** İşyeri 22, nefer 100. Pirleri Nusayr-ı Hindî'dir, Enes ibn Mâlik yetiştirmesidir. Kimya sahibi idi. Kabri Yemen şehirlerinden Mehcem'dedir.

Bu esnafların da tamamı Yahudilerdir. İşleri odur ki bir gümüşte altın olsa, yahut bakırda ve kurşunda gümüş yahut altın olsa, onları kazırlar. Çoğunlukla eski işlerden kalan altın yaldızlı olup altınını rende ile kazarken gümüş de böyle kazılır.

Bu tür gümüşleri altından, altınları gümüşten ayırmak için iri şişeler içine gümüşü parça parça koyup önce hafif ateş ile şişeyi ateş üzere koyup içine kezzabı yavaşça dökerek kaynatırlar. Altını haşhaş tanesi gibi şişe dibinde kalıp gümüşü safi su olur. Sonra altınını alıp ona su altını derler, balmumu gibi iki parmak arasında ezilir bir tür safran sarısı altındır.

Daha sonra su olan gümüşe bir tür kezzap daha koyup yine şişede kaynatılır. O da haşhaş tanesi gibi şişenin dibinde saf gümüş kalır ki artık eritmeye ihtiyaç kalmaz, buna da su gümüşü derler, bu da elde ezilir. Sırmadan saf gümüştür. Bu kezzabı Hz. Süleyman bulmuştu, uyuz olan devlere dürtüp uyuzluktan kurtulurlarmış. Böyle bir tîzâbdır (kezzaptır) ki kokusundan Yahudilerin yeşil, kırmızı ve açık sarı sakalları olup tırnakları siyah olur. Hint ülkesinde insanlar kezzap ile dişlerini boyayıp yeşil, sarı ve kırmızı dişleri olup otuz iki renk dişli adam çoktur.

Münasip hikaye: Allah'ın hikmeti bir gün İstanbul'da Yahudi Mahallesi'nde büyük yangın çıkıp bostancıbaşı ve yeniçeri ağası yangını söndürmeye gidip birkaç bostancı ve yeniçerileriyle bu kezzapçı işyerinin birine girerler. Görseler ki raflar üzerinde yüz, iki yüz şişeler içinde renk renk şaraplar, "bire medet" diye her biri birer şişeden içerler. 13 nefer kimsenin orada ciğerleri ve bağırsakları bir anda dışarı çıkıp ölürler ve vücutları ateşe yanıp kalır. Kezzap (---) hasıl olur. Böyle melun şeydir ki kimyacılara da lâzımdır. Bu Yahudiler de kimyaya çalışırlar, bazısı bulmuştur.

Bunlar da tahtırevanlar üzere sarı kırmızı suyu ve sarı buhar çıkarıp kezzap kaynatarak geçerler.

Gümüş arayıcı esnafı: Yukarıda darphane emini alayında yazılmıştır.

Kafesdarlar esnafı: Dükkân 100, nefer 300. Pirleri (---) (---) (---). Bunların dükkânları Sultan Bayezid Camii yakınındadır. Pirinç tel kafesler içinde çeşit çeşit yapılmış bıçak, hançer, kuşak ve başka gümüş eşyaları satıp kâr ederler. Bunlar seyishaneler üzere dükkânların kafesler içre anılan eşyalar ile donatıp yayaları silahlı geçerler.

Cevher satıcı esnafı: Dükkân 70, nefer 103, yukarıda yazılan cevher bezirgânlarıdır. Onların dükkânları yoktur, ama bunlar Bedesten etrafında dükkân sahibidir ki başka cevahircibaşıları vardır. Devlet tarafına bir cevahir gerekse bunlar bulup kâr ederler. Bunlar da dükkânlarında cevahirleri renkli kâğıtlar üzere koyup silahlı olup cavk cavk geçerler. Pirleri (---).

Elmas tıraşçıları yani elmas hakkâkı esnafı: İşyeri 7, nefer 45 adettir. Bunların sanatı bir esnafa benzemezdir. Kara taştan ham elmasları parça parça çıkarıp her parçasını kurşunlu direfşler içine koyup insan çevirir dolaplar üzere korlar, yine kurşundan çarklarda elmas beradeleri eğip ham elmaslar çarklar üzere döne döne berrak olur. Sonra yine bir tarafını kurşuna koyup o tarafı da pak olur. İsteği üzere dört köşe mi, bademî mi ve altı köşe mi, nasıl isterse yapıp pak eder. Görmeye muhtaç bir dolap çarklı işyeridir. Zira elmas o kadar sert ve berktir ki kurşun ne kadar yumuşak ise Cenab-ı Hak ona düşman halk edip elması kurşun kazır acayip hikmettir.

Elmastan değerli cevher yoktur. Zira (---) diyarda madeni azdır. Ateşe girdikçe berrak olur. Altın da ateşte pak olur. Onun için bu iki maden "Yâ Aziz" ismine mazhar olup aziz ve makbul olmuşlardır, ama diğer cevherlerin hepsi ateşte yok olurlar.

Bu elmas kazıcıları tahtırevanlar üzere çark dolaplarıyla elmas temizleyerek geçerler.

Hakkâklar esnafı: Dükkân 30, nefer 105, bunların piri Hakkâk Abdullah-ı Yemenî'dir. Hz. Veysel Karanî kemer bağlamıştır. Hz. Peygamber'e hediyesiyle gelip Veysel Karanî'nin kemer bağlamasını Peygamberimiz kabul edip Peygamberimizin duasıyla hakkâklara pir olup yine Yemen şehirlerinden Tiğar'da gömülüdür.

Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında akik, seylân, yemenî, firuze ve yeşim taşlarını hakkederek geçerler.

Mühür kazıcılar esnafı: Dükkân 55, nefer 80. Pirleri yine Hz. Osman'dır, kabri Medine Bakî'indedir. Bunların serçeşme ustaları Murad Han zamanında Mahmud Çelebi, Rıza Çelebi ve Ferid Çelebi'dir ki bir mührü 100 kuruştan 500 kuruşa kadar vezir mühürleri kazırlardı.

Gümüş mühür ve tılsım kazıcı: Başka esnaftır, yemen akiki kazıyamazlar**.** Bunların aralarında ustalar var ki talîk, nesih, rik'a, reyhanî mühürler ve tılsımlar yazarlar ki sanki Allah'ın ayetlerinden bir ayettir.

Dükkânları 15, nefer 40. Pirleri Hz. Ukkaşe, Hz. Peygamber'in sırtındaki nübüvvet mührünü görüp bebeklere ve saralılara *"E'ûzü bi-kelimâtillâhi't-tâmmât"* yazmaya ve sarı bakır üzere kazmaya başladı. Peygamberimizin izniyle İsm-i Azam duasını yazardı ve demir üzere kazardı. İsm-i A'zam budur:

"Bismillâh yâ azîme'l-hadar, yâ serî'a'z-zafer, yâ ma'rûfe'l-eser." Bizzat kemerini Hz. Resul-i Ekrem bağlayıp Resulullah'ın sırtındaki nübüvvet mührünü öpmüştür, kabri Maraş'ta bir mesire yerdedir.

Bu gümüş mühür kazanlar da seyishaneler üzere dükkânlarını çeşitli mühürler, heykeller, tılsımlar ve yemen hırzları (tılsım) ile donatıp alay ile geçerler.

Kuyumcu kalemkârları esnafı: Dükkân 300, nefer 400. Pirleri Tâhir-i Acemî'dir ki fetihten sonra Mekke'nin yüksek kapısının gümüş kilit ve kapı levhası üzere sarı pirinç kitabe içine *"Lâilahe illâllâh Muhammedü'r-resûlullâh"* lafzını ve nice çiçek şekillerini yazıp kalemkârlık etti. Hz. Resul'den izinli olarak Hz. Ali kemer bağladı, kabri Şiraz'dadır.

Bu kalemkârlar esnafı böyle kâmil ustalardır ki kuyumcuların ve cevahircilerin işlerine güzellik verip kalem, savat, çeşitli mineler ve bukalemun nakışları edip güzellik verirler ki sanki mucize sihridir. Bunların son ustaları Unkapanı'nda Simitçioğlu Urum Mihayil idi ki Osmanlı padişahınca tanındıktan sonra mineli saat zarflarını, kılıç ve hançerlerde olan becerilerini dostluk için Hint padişahına, Acem şahına ve başka ülkelerin bilginlerine götürüp onlardan bu Mihayil'e hediyeler gelirdi.

Ondan sonra kâmil usta yine Unkapanı'nda Ermeni Haçator idi. Sonra Bedesten önünde Aydın Ermeni ve kalemkâr Tamburî Arnavut Osman Çelebi idi. Sonra Mısır'da sikkezenbaşı olup 1009 tarihinde Abdurrahman Paşa Mısır valisi iken öldü. Çocuklarına hemen 40 bin halis altın kaldı. Bu kalemkârların işini, hiçbir hünerli beceremezdi.

Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını sanatlı işlerle donatıp kalemkârlık ederek geçerler.

Sırmakeşler esnafı: İşyeri birdir, neferleri (---). Bu esnaflar önceden kuyumcubaşılara yamak olagelmişler idi. Lâkin eminlerin başka alay etmeleri ferman olunup sırmakeşhane emini alayında geçtikleri yukarıda yazılmıştır.

Demir tel çeken esnafı: Dükkân 80, nefer 105. Pirleri (---), kabri (---). Bunlar Yenibedesten dibinde ve başka sokakta işlerler. Kuyumcu esnafı bunlarsız olmadığından demir telciler yamak olup seyishaneler üzere çarklar ile sarı pirinçten ince sırma gibi teller ve ince tanbura telleri çekerek dükkânlarıyla geçerler.

Potacılar esnafı: Dükkân 10, nefer yirmi. Pirleri Abdülgaffar el-Medenî'dir ki çanak ve çömlek yapıcıların piridir. 162 yaşında öldü. Kabri Medine Bakî'indedir. Bu potacılar bir tür toprağa çeşitli fincan parçaları ve tozlar karıştırıp havanlar içinde dövüp, macun gibi yoğurup derviş külâhları gibi toprak potalar yaparlar. Kuyumcular bunlarda ateş içre altın ve gümüş eritirler. Başka tür potalar ateşe tahammül etmez. Bu iş, bu potacılara mahsustur ki birleşimlerini başkasına öğretmediklerinden bu iş kendilerine özgü olmuştur. Diğer diyarlara da çoğu İstanbul'dan gider.

Boracılar esnafı: Dükkân 3, nefer 10. Pirleri (---). Bunlar kuyumculara bora yaparlar. Lehimbar ile bir işi birbirine yapıştırmak için kuyumcular lehim üzere borayı ekip Allah'ın emriyle ateşte iki gümüş birbirine yapışıp tek parça olur.

Bora Acem'de ve Canha'da yani Erzurum Gümüşhanesi'nden çıkar bir tür kireç gibi beyaz madendir. Onu Mısır şekeri kellesi gibi kelle kelle kalıplarda döktürüp İstanbul'a getirip miskalini birer altına verirler. Bir acayip madendir, ama Budin, Alman ve İsveç ülkesinde hasır külünde bora yaptıklarını gördüm.

Mısır kuyumcuları borayı Bahire vilâyetinde Karun'un yerin dibine geçtiği yerde bütün hazinesi natrun olmuştur, onu şişeciler sırça üzere eritip derhâl sırçayı su eder ve ateşe kuvvet verir. Bu natrunu Frengistan'a götürüp orada kimyagerler natrunu kezzap suyunda kaynatıp içinden Karun altını hâsıl olur. Danimarka kâfiristanı seyahatinde bazı bilginlerle danışıp Mısır natrunu durumunu söyleşip "Evet kezzap suyunda natrunun altını çıkar, ama geliri giderini karşılamaz, değil ki fayda ola" dediler, ama Mısır kuyumcuları bu natrunu bora yerine kullanırlar, iyi kâr verir.

Bu İstanbul burecileri de seyishaneler üzere dükkânlarında kelle kelle bure madenlerini asıp geçerler.

Cıvacılar esnafı: Dükkân beş, nefer 10. Pirleri belli değildir. Ancak bir Tanrı işi bir madendir. Leh vilâyetinde Daniska İskelesi'nden gelir. Bu hakir 1071 [1661] tarihinde Seydî Ahmed Paşa ile Erdel Macaristanını haraca bağlayıp melun Rakofçi'yi katlettiğimiz sene bu hakir çete ve potura kovarak Nagbanya Ejder Kalesi altında sığınakta yatarken bir kireçhane gördük. Esirlerimizden Macar dili ile sorduk, meğer o yerde bir tür beyaz göz göz olmuş değirmen taşı dağlar gibi yığılmış. Onlara ateş edip onlardan cıva akıp çukurlara dolar. Cıvayı köpek derisi tulumlarına korlar, başka yerde durmak ihtimali yoktur, böyle bir madendir.

Kuyumcular bu cıvayı potalar içinde ateşte pişirip içine dövülmüş varak altınları koyup mahvolup beyaz kurus gibi hal olur. Daha sonra o kurus olan cıvalı altını ateş üzere gümüş kılıçlara, hançer ve bıçaklara sürüp altın yaldızlı olur. Cıva böyle bir madendir. Bu cıvacıları ferman ile kuyumcubaşı aktarlardan ayırıp kendilerine yamak etmiştir, onlar da seyishaneler üzere geçerler.

Sarı pirinç boruculari esnafı: Dükkân bir ve nefer bir adama mahsustur, başka kimse yapmaya kadir değildir. Sanatını oğluna bile göstermez. Unkapanı'nda işler bir mutaassıp (tutucu) Rum'dur. Kirbazı derler kâmil bir ustadır. Pirleri Efrasiyab'dır ki Acem borusunu o icat etmişti. Hz. Peygamber zamanında kerrenay yoktu. Ancak 70 kol pehlivanlarında cenk mahallerinde kös ve kudüm çalınıp gülbang-ı Muhammedî çekilirdi. Bu borucu Kirbazı da kuyumcular alayında seyishane dükkânında nice yüz pirinç boruları donatıp kendi boruya ahenk verip çalarak geçerdi. Bu yüreği yaralı işi ancak buna mahsustur.

Çeşitli divitçiler esnafı: Dükkân 19, nefer 40. Pirleri Hz. Cebrail'dir ki ilk defa insanlara Cennet'ten divit ve kalemi Hz. İdris'e getirip yazıcılara ve terzilere pir oldu. Cebrail de divit yapanlara pirdir, ama Peygamberimiz zamanında Ebu Hâfî adlı bir kuyumcu bir sarı pirinç divit yapıp Peygamberimize hediye verir. Enes ibn Mâlik belini bağlayıp divitçilere pir oldu, kabri Yemen'de Demul'dadır. Sonra o diviti Hz. Peygamber Muaviye'ye bağışladı.

Bu divitçilerin dükkânları Sultan Bayezid'de kâğıtçılar içindedir. Şer-çeşmeleri herkese Kuloğlu Mustafa Çelebi'dir ki üç kollu, kapaklı, sanduka gibi gümüş ve pirinç divitler yapar ki yüzer kuruş kâr hakkı alır.

Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını divitler ile donatıp alay gösterirler.

Tenekeciler esnafı: Dükkân 300, nefer 305. Pirleri belli değildir. Bunlar Leh, Çek ve İngiliz diyarından gelme demir kalaylı ve pirinç teneke satarlar, dükkânlarını tenekeler ile süsleyip geçerler.

Bıçak kıncıları esnafı: Dükkân 105, nefer 200. Pirleri (---). Yukarıda kılıç kıncıları kılıççılara yamak olduğu yazıldı, ama bunlar bıçak kıncılarıdır. Kuyumcubaşıya yamaktır. Seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit bıçaklar ve kınlar ile süsleyip geçerler.

Bu arada kuyumcubaşı yamağı olan (---) adet esnaf tamam olup, sonra kuyumcubaşı alayının seçkini bölük bölük silahlı olup kuyumcubaşının yardımcısı, tarîk sahibi, şeyhleri, kethüdaları, yiğitbaşıları, çavuşları, tarikatçıları ve kemer bağlayacak pir ihtiyarları fırka fırka muhteşemce geçtiler. Ardı sıra ehl-i kıble ağa, sikkezen ağa ve damgacıbaşı ağa yan yana ve üzengi üzengiye vakar ile onar yirmişer çifte dilber köçekleriyle geçtiler. Ardı sıra kuyumcubaşı önü sıra nice bin silahlı dilberler ile kendisi süslü eyerli, cevahir ve altın koşumlu yel gibi hızlı giden ata binip sağı ve solunda öncüleri ile at başı birlikte geçip tam sekiz kat mehterhane ve davul köslere turralar vurulup büyük tantana ile geçerler. Bu alayda toplam (---) askerdir, hepsinin (---) dükkândır ve 30 adet seçkin esnaftır. Hepsi İslâm ordusuna gereklidir.

Yirmi dördüncü bölüm

Dökmecibaşı esnafı: İşyeri birdir, Süleymaniye Camii altındaki çarşı içinde büyük bir işyeridir. Bütün selâtin camilerinin tunç pencere kalıpları ve başka ibret verici kalıpları bu işyerindedir. Süleyman Han, camii yaparken bu işyeri çok önemli olduğundan ilk defa bu işyerini yaptı. Daima dökmecibaşı burada oturur. Diğer dükkânları 4 mollalık yerde bin dükkândır. Neferleri toplam 1.300'dür, zira sahan dökmecileri de bunlara yamaktır.

Pirleri ilk başta Karun'dur ki kimya ile uğraşırken tunç eylemek yolunu buldu. Sonra Hz. Peygamber zamanında pirleri Talha bin Abderî'dir. Medine-i Münevvere'de iman ile şereflendi. Tunç sahanlar ve tunç taslar yapardı. Kabri Şam'da

Bilâl-i Habeşî yakınındadır. Bu dökmeciler, tahtırevanlar üzere dükkânlarında kâr ederek geçerler.

Kalay düğmeciler esnafı: Dükkân 150, nefer 200. Pirleri Ebülmevahib-i Ensarî'dir. Selman belini bağladı, kabri Yemen Cüble'sindedir. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında kalay düğmeler ve kalay kopçalar yaparak hareket ederler.

Kurşun berber kösrecileri (bileyicileri) **esnafı:** Dükkân 10, nefer 25. Pirleri belli değildir. *Siyer* ve Büyük *Fütüvvetnâme*'de görmeyip seyahat ettiğimiz yerlerde ziyaret de etmedik, ama meşhur sanat değildir. Allah bilir sonradan icat edilmiş bir ustalıktır, ama gerçekten ibret verici bir iştir. Kurşun ile zımparayı bir yerde karıştırıp yuvarlak kösre yapıp berberler usturalarını onunla keskinleştirirler.

Bunlar kara lökü ateşte yumuşatıp içine yine zımpara koyup çarklı kösre yapıp kılıççılar ve bıçakçılar kullanırken ateşler çıkar, çarklı kösredir. Bunlar da seyishaneler üzere kösreler yaparak satarlar, lazımlı esnaftır.

Bunlardan sonra dökmecibaşı büyük alayla sekizer kat mehterhanesini çalarak geçerler. Bu yamak olan üç adet esnaftır, (---) dükkândır ve (---) askerdir ama seçkin askerdir.

Yirmi beşinci bölüm

Yaycıbaşı esnafı: Dükkân 200, nefer 500. Pirleri Muhammed Ekber ibn Hazret-i Ebûbekir'dir ki Hz. Resul huzurunda Hz. Ali beline peştamal kuşatıp yaycılara pir ve tutkalcılara da pir olmuştu. Amr ibn el-Âs'dan sonra Mısır sultanı oldu. Hz. Osman bunun sebebiyle şehit olduğu yukarıda yazılıdır. Hâlâ kabri Mısır'da Zeynelabidin yanındadır. Bunların dükkânının çoğu Sultan Bayezid'de, Murad Paşa Türbesi'nde, Edirnekapı'da, Galata'da ve Üsküdar'dadır. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarında pervane yaylarını ve Sultan Bayezid bizzat yaycı idi, onun yayları, Hurrem Usta yayları, Kemal Ata yayları, Şücah yayları, Tozkoparan yayları ve Deli Ferhad yayları ile işyerlerini donatıp yay yaparak geçerler.

Okçubaşı esnafı: Dükkân 200, nefer 300. Pirleri Ebû Muhammed ibn İmranü'l-Kavvas'dır ki Hz. Peygamber'in okunu ve yayını taşıyıp yanı sıra yaycılık edip her an seferden kurtulunca ok yapardı, kabri Eğin şehrindedir, Selman-ı Pâk'ın kırk altıncı kemer bağladığıdır.

Bu okçular pak askerdir. Seyishaneler üzere kulübelerin çeşitli oklardan heki, puta, azmayiş, pişer, peleng, hadeng, nâvek, sehm, zizan, gez ve pışar isimli kamış ve renkli çamlardan deste deste oklar ile dükkânlarını donatıp ok yapıp bir gözlerini yumup oka bakarak ve ok çevirerek hepsi silahlı geçerler.

Zemberekçiler esnafı: İşyeri birdir, Atmeydanı'nda yeniçeri talimhanesinin bir tarafı zemberek talimhanesidir ve Yeniçeri Ocağı'ndan bir oda nefer ile cemaatten zemberekçiler odasıdır. Ama dışarıda zemberekçiler dükkânı ondur, neferleri seksendir. Pirleri (---) Hz. Hamza kemer bağlamıştır, kabri Bilbeys'tedir. Bu zemberekçiler dükkânsızca kol kalınlığı yayları kurup hışt gibi okları ve bazısı taş gülleleri atarak silahlı geçerler.

Sapancılar esnafı: Dükkân 3, nefer 5. Pirleri ilk başta Hz. Davud'dur ki Melik Câlût'u sapan ile katleylediğine kesin delil *"Davud da Câlût'u öldürdü. Allah da ona saltanat ve hikmeti verdi"* [Bakara, 251] ayeti inmiştir. Bu sapancı yiğitlerin sonraki pirleri Baba Amr'dır. Sapan ile bütün Hayberîlerin ödleri çâk, kelleleri toprak dolmuştu. Bu sapancılar da sapanlarının kanatlarını şimşek gibi şakırdatarak şırak şırak diyerek geçerler.

Talimhaneciler esnafı: Dükkân 45, nefer 50. Pirleri Sa'deddîn ibn Kereb Gazi, Enes ibn Mâlik kemer bağlamıştır. Bedr-i Huneyn cenginde şehit olup Bedir şehitleri mezarlığında gömülüdür. Bu talimhaneciler tahtırevanlar üzere talimhaneler inşa edip bazı yaycılar ok atarken talimhaneci,

Ok elinden bir, olasın kemâl pîr

Ok elinden iki, sana lâzım yayın peki

Ok elinden üç, görmesin bazuların güç

Ok elinden dört, düşmenin bağrına dert

Ok elinden beş, olasın pîrlere eş

Netice 12 oka kadar,

"On iki İmâm-ı hümâm aşkına okların oldu tamâm"

deyip 12 okta bir akçe alıp tablaya vurulan zizanları alıp bir sanat ile yaycılara geri atıp talimhanesinin çanları çıngırdayarak böyle alay gösterip giderler.

Kemankeş ve kemandar atıcıları faslı: Nefer 3.000. Pirleri Hazret-i Sa'd bin Ebî Vakkâs'dır ki Aşere-i Mübeşşere'dendir. Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği 10 kişilik sahabedendir ve hadis rivayetçisidir. Kabri Şam ile Kudüs arasında Kenaneli yakınında Yusuf Kuyusu ile Hz. Yakub Köprüsü arasında bir yüksek bayır üzere büyük bir türbe içinde yüksek bir kubbede yatmaktadır. Binlerce çeşit çeşit oklar vardır. Her gelen tirkeş, sadak, cab ve gedelecini tekbirleyip o türbeden bir ok tirkeşine koyup kendi sadağından üç ok türbeye kor. Tekkesinde fukaraları ve camii vardır, fukara misafirhanedir, ama bu hakir, Medine-i Münevvere yakınında ve Mısır İskenderiyesi Kalesi'nin Yeşil kapısının iç yüzünde ok atıcıların piri Sa'd ibn Ebî Vakkâs diye tarihiyle bir ziyaret ettim, garip seyirdir. Nerede gömülü olduğunun doğru haberini alamadım, Allah bilir.

Netice, bu ok atan kavmi cümle sığır boyunduruğu gibi yayları, keman küreleri, müntehaları, aylanları ve şeddan gibi yayları, demir yayları ve zincir çillesi yayları çekerek ellerinde Kerkeri yayları Mısır oyuncularıyla fır fır çevirerek geçip hepsi Rüstemce silahlara gömülmüş olup kimi piyade ikişer ikişer, kimi atlara binip Mısır tarzı silahkârlık ederek geçerler. Gerçi oyundur, ama Resulullah'ın sünnetidir. Hakkında *"Attığın zaman da sen atmadın, ancak Allah attı"* [Enfâl, 17] ayeti inmiştir, nice hadisler de vardır.

Ok atıcılar esnafı: Bunların dükkânları yoktur. Ancak işyerleri talimhaneler ve Atmeydanı'nda yeniçeri talimhanesi ve Okmeydanı'nda Atıcılar Tekkesi'dir, ama toplam 800 vurucu pehlivandır.

Bunların piri de Sa'd ibn Ebî Vakkâs'dır. Bunların alayda işleri çilesine bir sinek konsa çilesi deprer yaylar ile saban demirlerine, Nahçıvan demirlerine, tomruklara, kalkanlara, su ile dolu şişeler ve asılı yanmış kandillere ve aynalara ok ile vurup delerek geçerler. Bir fırkası da hilâl ile kaz yeleğiyle, yazı kalemleri, karanfil çiçekleri ile şimşir ve ceviz tahtalarına vurup geçerler. Bir zümresi de yeleksiz okları katı yay ile havaya atıp yine havadan önüne inip eliyle oku tutar. Buna benzer tamamlanmış pehlivanlar vardır.

Bu zümrenin en ustası Ebezâde'dir ki Sultan Murad huzurunda bir yay çilesine dört ok gezleyip iki ok önünde darp vurur, bir ok sağ omuzundaki darba, bir ok sol omzundaki darba vurup bir çileden dört ok ile bir çekişte bir şasttan dört darp vurup bir kese altın aldığı bilinir ki sihir gibi acayip hünerdir.

Sonra bu işte hüner sahibi Eski Saray imamı ve Sultan Selimli Sarı Solak Murad Han'ın ustasıdır.

Zeyrekbaşı'nda Sovukkuyu Camii imamı Bodur Ali Efendi.

Bu hakir Evliya gücü yettiğince bazı mertebe eserlerimiz vardır ki bazı tekkelerde asılıdır.

Pehlivan Hacı Süleyman, menzil sahibidir. Nişangâhının tarihi,

Pehlivân Hâcı Süleymân, merd-i hak

Kabza ilminde odur sahib-hüner,

diye başlangıcı bu mısralardır. Bunlar bu tür hünerler göstererek Alayköşkü dibinden geçerler.

Zihgîrciler (okçu yüzüğü) **esnafı:** Dükkân 50, nefer 105. Pirleri Ebu Tahir Şaggâl ibn Sa'd-ı Vakkâs'dır. Selman-ı Pâk belini bağladı. Büyük *Fütüvvetnâme*'de Bağdad Hillesi'nde arslan paralamıştır, kabri belli değildir diye yazmış.

Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını şirimâhî, balık dişi, sığın boynuzu, kuknus burnu, gergedan boynuzu ve ablak koç boynuzlarından zihgîrler ile dükkânçelerini donatıp silahlı geçerler.

Matrakçılar esnafı: Dükkân 10, nefer 30, ama dükkân sahibi olmayan nice bin matrakçı pehlivanlar vardır. Pirleri Hazret-i Amr-i Ümeyye-i Zamîrî'dir ki şatırların ve matrakçıların piri odur. Hz. Ali kemer bağlamıştır, kabri Humus şehrindedir.

Bunlar ordu alayında pazılarını sığayıp piyade matrakbazlık edip pehlivanca cesaret ve mehabet göstererek geçerler. Çabuk hareket ederler.

Ser-çeşmeleri baştarda-i padişahîde ip cambazlığı eden Taslak Kaptan'dır ki yiğitlik davası ile Acem'den dört yetişkin matrakbaz gelip dördü birden saldırıp dördüne de matrak yetiştirip kaçmışlardır.

Daha sonra Murad Han bu fenne heveslenip matrakbaz olmuştur. Hatta bu Taslak Kaptan hakkında Cevrî Çelebi, Şeyhzâde hicvinde Arap ağzından bu beyti okumuştur:

Jeldi Taslak verdi matrak benim aldım saşısın

Bir açıtmazdır sizi Şeyhzâde kimler ajısın.

Bazı dostlar "Şeyhzâde si.im ajısın" okurlar. Taslak Kaptan bir çevik pehlivan idi.

Sonra Sultan Bayezid Meydanı'nda işyeri sahibi Matrakbaz Cin Ahmed, buna bir pehlivan denk olamazdı.

Baba Arap bu da cesur ve yiğit, 77 bendi tamamlamış matrakbaz idi. Eğer her bildiğimizi bu şekilde yazsak seyahatimize engel olur.

Gürzcü pehlivanlar esnafı: Dükkân 12, nefer 70, nice yüz zorlu, gürz atan pehlivanlar vardır, ama işyeri sahibi 70 neferdir. Diğer pehlivanlar da bu işyerlerinde toplanıp orta çekme, kesme, asma, dikme, salma, salık, çârtop ve şeştop gürzlerden ikişer kantar gürzlere kadar tamamlarlar. Pirleri Hz. Hamza dostu Hurum Gazi'dir ki yine kemerini Hz. Hamza bağladı. Bunlar da yaya 76 adet gürzleri ve sapanları başları üzere fır-fır çevirerek Rüstemane geçerler.

Güreşçi pehlivanlar esnafı: Tekkeleri iki yerdedir, biri Küçükpazar yakınında Unkapanı yolu üzere Servi fırını karşısında Pehlivan Şüca Tekkesi, Fatih Gazi'nindir. Biri de Zeyrek Yokuşu ayağında Pehlivan Demir Tekkesi'dir. Hâlâ bu tekke mamurdur. İçinde tekke şeyhi Baba Hasan, iyi hâl ile tanınan yaşlı bir zattır.

Bu tekke içre 300 Pehlivan Zûpînler (zorlu pehlivanlar) var ki onar çift camız kötenini zapt eder erlerdir. Yüz, yüz elli çift pehlivanlar hepsi kispetlerin giyip sarı şîr-i revgan yağıyla yağlayıp çifte çifte adam ejderhası gibi apul apul yürüyüp birbirlerine kağan aslan gibi sarılıp bu kadar seyirciler içre birbirine evren gibi eğri bakış atıp alt üste ve üst alta pehlivanlık ederek bütün (---) bend oyunlardan kesme, şirazî, kesebend, terskepçe, pîşkabza, yanbaşı, sergelle, âsumaniş, Cezayir sarması, boğma ve karakuş adlı oyunları icra ederek Alayköşkü dibinden geçip padişahtan ihsanlar ile şereflenip geçerler.

Bunların piri Hz. Mahmud Pir-i Yâr-ı Veli'dir Hz. Hamza kemer bağlamıştır, kabri (---) dir.

Kuş avcıları esnafı: Dükkânları yoktur, nefer 500 avcıdır. Bunlar okçulara kuş yeleklerinden gücügen, kartal, toy ve kuğu yelekleri getirdiklerinden yamak olup alaylarında silahlı geçerler. Bunlar tüfek atıcı avcılardır. Pirleri belli değildir.

Avcılar esnafı: Bunların da dükkânları yoktur. Dağ, bağ, ırağ ve yakında kuşu kuş ile avlayıp yeleklerini bunlar da okçulara getirdikleri için alaylarında yamaklardır.

Pirleri önce Hz. İsmail'dir ki açlığını gidermek için Cenab-ı Hak kendine avı helâl edip ilk defa kuşu kuş ile avlayan Hz. İsmail'dir. Daha sonra Peygamberimiz asrında İmam Hüseyin'in atmaca ve doğan avlatıp kırmızı çakşırlı kut güvercin beslediği fütüvvetlerde yazılıdır. Onun için avcılar İmam Hüseyin'den yakarlar çerağı, mübarek kabri Bağdad yakınındadır. Mübarek başını uğursuz Yezid Mısır'a gönderip Mısır'da Meşhed-i Hüseyin'de gömülü olduğu kesindir.

Bu avcılar esnafı küheylân atlar üzere ellerinde Edil doğanları, dal doğanları, sunkur, toygun, karçığa, şahin, zağanos, balaban, çakır, taştülek, devlingeç, karakuş, atmaca ve karagöz adlı doğanlarıyla davullarına turralar vurarak terkilerinde avladıkları kaz, turna, turaç, süğlün, keklik, çil, ördek, sürhab, balıkçıl, toy ve karabatak şekilli avlar ile Alayköşkü dibinden geçerler.

Mervahacılar yani yelpazeciler esnafı: Dükkân (---), nefer 105. Pirleri Yakub-ı Taifî'dir. Hazret'e kuş yününden mervaha getirdi. Enes ibn Mâlik beline şed bağlayıp irşad etti, kabri Musul'dadır. Bunlar dükkânların seyishane üzere edip güçügen yeleğinden, karga yününden, kartal yeleğinden ve çeşit çeşit çelenklerden yelpazeler yapıp geçerler.

Sorguç otağacıları esnafı: Dükkân 40, nefer 80. Pirleri önce Sam'dır, sonra bilinmemektedir, bir fütüvvette görmedik. Bunlar da seyishaneler üzere şahî sorguçlar, cığa ve turna telleri, balıkçıl telleri, hüma telleri, yeniçeri çorbacısı sorguçları ve kuka süpürgeleri ile ve ibretli tavus telleri ve Habeş tavuğu yelekleriyle dükkânlarını cevahir sorguçlar ile süsleyip geçerler.

Kuşbazlar esnafı: Dükkân 50, nefer 600, bunların piri yoktur. Bunların hakkında atalar "Kuşbazı kumarbazı, onları katleden gazi" demişler. Bir alay uğursuz kavimdir, ama İstanbul çelebilerinin mirasyedileri anası altından elli kuruşa yumurtasını alıp kendi güvercini altına koyup yavru çıkarıp sürüsüyle göklere çıkıp havadan zemine inince takla ata ata yere düşüp bazısı ölür.

Bu tür taklabâz, pâl, şeber, cevizî, Şamî, Mısrî, Bağdadî, münakkat, alara, martolos, demkeş, saya, talazlı, peleng, çıbar, şeber, kızıl ala, darkıl ala, kara ala, tekir ala, çakır ala, habar ala, sade kut, taçlı kut ve çakşırlı kut bu kadar çeşit güvercinler besleyip kâr ederler.

Bazı güvercinlerin yelekleri okçulara lâzım olduğundan bu kuşbâz esnafı da onların alayında ellerinde ve başlarında münis olmuş güvercinler ile, kulağı küpeli ve ayağı halhallı mercan gözlü kuş sürüleri ile geçer.

Bu yukarıda anılan güvercinlerin hepsinden makbul taklabâz ve Bağdadî'dir ki bir eve varıp avare olup yuva eylemez. Sonunda on sene geçse Bağdadî Bağdad'da ise de gelip eski yuvasını bulur. Dostlarımızdan birkaçı kuşbâz idi. Birkaçını Bursa'ya götürüp cuma namazını kılıp kafesten bıraktığımız gibi Bursa üzere bir kanat çırpıp göklere çıkıp kayboldu. O ân İstanbul'da yuvası varmış.

Hikâye: Bursalı Sadîzâde, herkesçe meşhur mirasyedi kuşbâzdır. 10 bin kuruş harcayıp bin çift güvercin toplar ki padişaha bu toplama işi duyurulur. Her an bu Sadîzâde güvercinlerine karınsa zamanında misk içinde gecelemiş nar tanesi vermeyi alışkanlık etmiş.

Allah'ın hikmeti bir gün bu sürüyü yuvalarından uçurup gökyüzünde kanat çırpıp dolaşırken Allah'ın hikmeti gök kazası bir yıldırım, berk ve karanlık olur ki Bursa içinde insan insanı görmeden kalıp bütün halk bağırıp çağırmaya başlar. İşin sonunda bir gün bir gece bu karanlık Bursa üzerinde durup Sadîzâde'nin güvercinleri gelmeyip aklı başından gider. Sonunda üzüntüsünden başını alıp Arap ve Acem seyyahı olup cihanı dolaşarak Mağrib'de Cezayir vilâyetine varıp maarif erbabı ve zarifleriyle karışarak bir gün bir yuvaya varıp görse ki yedi seneden beri kendinin kaybolan âşık olduğu güvercinler ki, Anadolu'ya özgü olan zeyrek kuşlardır, söz sırasında ev sahibine nezaketle bu kuşları sorar. Ev sahibi,

"Bu sürüyü bize Allah verdi ki yedi yıldır bir kere bir karanlık, fırtına, şimşek ve yıldırım kopup dünyayı karanlık bürüyüp bu güvercinler can havliyle bunda düşüp kaldılar" deyince Sadîzâde,

"Bu sürünün tamamı benimdir ki yedi yıldır seyahat edip malım arardım. Tanrı'ya hamdolsun buldum" deyince ev sahibi,

"Neden belli, ispat eyle" deyince Sadîzâde,

"N'ola?" deyip hemen çarşıya gelip bir miskal Hoten miski alıp bir yük narı taneleyip misk ile bir gece nar yatıp sabah ki olur Sadîzâde hane sahibine,

"Buyurun güvercinler benim olduğunu size ispat edeyim" diye hane sahibi ile nice dostlar güvercinlerin yuvası önünde durup Sadîzâde yuva kapısını açıp eski âdeti üzere güvercinlere,

"Dü çip çip" diye bağırıp peştamal içinden miskli nar tanesini bu güvercinlere saçınca azemetullah bu güvercinler arasında bir koğurdu ve bir vığırdı peyda olup nar tanesine can atıp yediklerinde bir kere yerlerinden kopup göklere yükselip havada kayboldular.

Hane sahibi şimdi güvercinler gelir ümidinde olup beklerken Sadî Çelebi,

"Tanrı'ya hamdolsun malımı ispat ettim mi?" deyince bütün Cezayir halkı hayran kalır.

Sadî Çelebi, Cezayir'den 70 günde gemiler ile Bursa'ya gelip görse bütün kuşları yuvalarında yavru çıkarıp yine aynıyla yatmışlar.

Sadîzâde aile halkına sorar, Cezayir'den kanat urdukları gün yuvasına ilk gelen Bağdadîler, sonra pâl ve şeberler gelir. Sadîzâde hesabıyla Cezayir'den sekiz saatte Bursa'ya geldikleri muhakkaktır. Gerçekten Bağdadî hakikatli kuştur.

Cenâb-ı Hak bütün kuşlardan güvercini zeyrek yaratmıştır, ama beslemesi uğursuzdur. Meğer kırmızı tepeli ve ayağı çakşırlı kut güvercini ola, onu evlerde beslemek sünnettir. İmam Hasan ve İmam Hüseyin için Hz. Ali beyaz ve bensiz çatal ibikli ak horoz ile kırmızı çatal tepeli ve çakşırlı güvercin beslemişlerdir, diye yazmışlardır, ama başkasını beslemek yasaktır, zira evlâtları olan baştan kıçtan çıkar, gayet sakınmak lâzımdır.

Tavukçular esnafı: Dükkân 105, nefer 400. Pirleri Kârûn'dur ki ilk başta tavuğu sermaye diye besleyip kendisi yere geçince tavukları ovada bulunup Karun malından tavuk ve Mısır'da natrun kalmıştır. Mısır'da tavuğu fışkı içinde yavru çıkarmağı Karun bulmuştur. Bu dünyada onu görmeyen bir şey görmemiştir. Üçüncü cilt kitabımızda Mısır vasfında ayrıntılı yazılmıştır, ona bakıla.

Bu tavukçular kuş besleyip bazı Mısır tavuğu, kaz ve ördek yelekleri okçulara ve yelpazecilere lâzım olduğunda bu okçubaşı alayına tayin edilip seyishaneler üzere kafes kafes tavuklar ve renk renk her diyarın horozlarından bazı boynuzlu, çatal ibikli, ikişer ımlık horozlar ve semiz beslenmiş ımlık tavukları ile horozları "kurıku kurıku"diyerek geçerler.

Serçe ve başka kuş avcıları esnafı: Bunların dükkânı yoktur, hemen bağ ve bahçeler kenarında tuzaklar ile tutkal gibi ökseleri çalılara sürüp serçe, iskete, filorine, baştankara, ispinoz, saka kuşu, işlibe, ferye, kuyrukatan, kara bülbül, bokluca bülbül, hezâr bülbül, mankır kuşu, pozbakal, ishak kuşu, asma kuşu, kara tavuk, karvan kuşu, üveyik ve hakkuran, Yusuf Mısır'da satıldı ve beyaz kumru, bu gibi hoş sesli kuşları kafesler içre hapsedip giderken saka kuşları kafesleri altındaki kâseler içinden yüksük kadar kovacıklar ile gagasıyla ve tırnaklarıyla su çekip kovadan içer. Mankır kuşu yine kafesinin içinden mankır taşır bir turfe kuştur. Diğer kuşların her biri birer tür sesler çıkararak, avcıları da çeşit çeşit şakalar ederek geçerler. Bunlar da garip esnaftır.

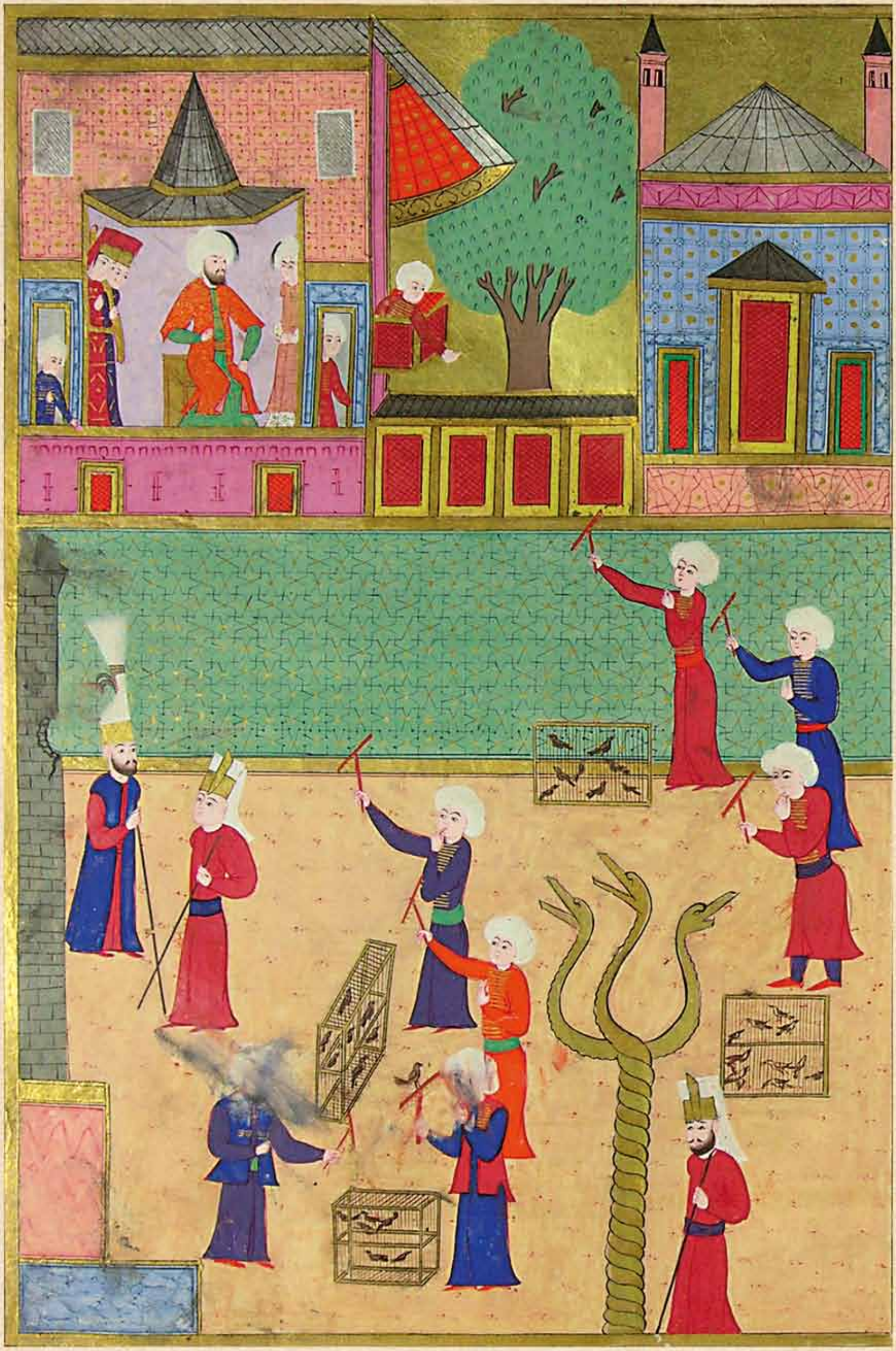
Bülbülcüler esnafı: Nefer 500, bunların dükkânları yoktur, çoğunlukla köşklerde molla ve vezirzâde çelebileri ve berber dükkânlarında ustalar yetiştirip bülbüllerin binlerce nağmesinden ruhlarına gıda hâsıl olur.

Bunların nice yüzü ellerinde inci ve Yemen akiki ile örülmüş bülbül kafesleri var ki bazı kafes bin kuruşa olmaz meliklere hediye için yapılmış kafeslerdir.

Bu kafesler içre eşkıya ve utanmaz insan çokluğundan pervasızca bülbüller feryat ve figanlar ederek birbirine hasmâne sızlanışlar ederek nice yüz kafes bülbül ve nice yüz kafes kara tavuk kimi ihlâs kimi salavât getirerek kafeslerle papağanlar da geçerler.

Bu esnaflar geçtikten sonra kemankeşbaşı ve Okmeydanı'nda Puta Yeri'nde atıcıbaşı bütün atıcılar ile yayları ellerinde çekerek kurarak yasarak saf saf geçerler. Ardı sıra yaycıbaşı, okçubaşı ve Yeniçeri Ocağı'ndan talimhanecibaşı ile üç ağa at başı beraber üzengi üzengiye geçip ardları sıra sekizer kat mehterhane ile silahlı geçerler.

Bu yaycıbaşı ve okçubaşıya 19 adet esnaf yamak olup (---) adet dükkândır ve (---) adet çeşitli esnaf askerleridir. Bunlar da yazıldığı gibi Alayköşkü dibinden hazır geçmişlerdir.

KUŞÇULAR / TSMK, H.1344, 328b-329a

Yirmi altıncı bölüm

Hayyatlar yani terziler esnafı: İşyerleri ikidir, Arslanhane'ye bitişik işyerlerini Fatih Sultan Mehmed Han yaptı (---) [hayyat]başı işyeridir. Alayköşkü karşısındaki işyerini Sultan Süleyman Han yaptı. Bu ikisi de büyük işyerleridir. Her birinde 500 nefer vardır, ama taşra İstanbul'un 4 mollalık yerinde bütün terzi dükkânları 3 bin, neferleri 5 bindir.

Bunların pirleri ilk defa Hz. İdris Peygamber'dir. Hâlâ cennette cennet ehli olacaklara don [giyecek] biçmededir. Hz. İsa da cennettedir, ölmeden cennete giren bu iki peygamberdir.

Hz. İdris, Arz-ı Hâsân'dan İsvan [Asvan] diyarına gidip orada halkı dine davet etmiştir. Sonunda İsvan şehrinde göğe çıktığı mağarası üzerinde olan kayada mübarek ayağının çukurundan bu hakire yağmur suyu içmek nasip olmuştur. Hz. İsa'nın Kudüs yakınında Nablus şehrinde hapsettikleri mağaradan göğe çıktıkları mağarada hatm-i şerif indirmişiz.

Bu taraftan terzilerin piri İdris Peygamber'dir. Ancak Hz. Peygamber zamanında pirleri Davud-ı Tâhirî'dir ki Selman-ı Fârisî'nin on birinci kemer kuşattığı pirdir. Bütün terzilerin silsilesi ona çıkar, kabri (---)'dedir.

Bu iki hünkâr terzibaşılarından başka taşra terzibaşısı bütün sanat ehlini silahlandırıp seyishane tahtırevanlar üzere bütün dükkânlarını değerli elbiseler ile süsleyerek sırıklar üzere Mısır, Dimyat ve Tire alacalarından renk renk biçilmiş dikişi belli olmayan ve alacaları birbirine uygun eski sanatlı elbiseleri, dikişsiz dokunmuş alacaları yenlerinden sırıklar üzere gererek bütün terzi dilberleri silahlar ile kendilerini donatıp geçerler. Seferlerde gerekli esnaf olup eski pirlerine saygıdan başka sanat ehlinin önüne alındı. Zira padişahlar da bunlara muhtaçtır.

Dolamacı terzileri esnafı: Bunların büyük işyerleri (---) dir, ağaları da oradadır. Saray-ı Has'da olan büyük oda ve küçük oda köleleri hep çuka dolama giyerler. Bu esnafın sanatlarıdır ki eski işyeridir. Bedesten yakınında,

Bütün dolamacılar seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit çuka dolama ve feraceler ile donatıp kendileri silahlı olurlar.

Yukarıda yazılan hil'atçi terzibaşı, dolamacı terzibaşıları ve 600 neferleri hep padişah kullarıdır. Nâzırları, hünkâr hazinedarbaşısıdır. Böyle biline.

Kapamacılar esnafı: Dükkân 300, nefer 500. Bunların da piri Davud-ı Tâhirî'dir. Bu esnaf da seyishaneler üzere dükkânlarını Lekefurî ve Bruçî, İmam Rıza bezi, Musul ve Diyarbakır bezleri, Ahmedâbâd ve Hıtâyî bezlerinden kapama elbiseler ile dükkânlarını bezeyip silahlı geçerler.

Pamuk hallaçları esnafı: Dükkân 104, nefer 300. Pirleri Mansûr-ı Zâhidü'l-Kattân'dır ki Peygamber huzurunda Selman-ı Pâk beline kuşak bağlayıp on ikinci pir ettiği bu Zâhid Mansûr-ı Kattân'dır. Bütün hallaçların silsilesi ona çıkar, kabri Bağdad'dadır.

Bu hallaçlar araba ve kızaklar üzerinde dükkânlarında ahenk ile yaylarının tellerine tokmak vurup,

"Tır tıka tır tık tır tır tık tıka" diye düyek usulünde tokmak vurarak, pamuk atarak, gülüp oynayarak, üzerine oturarak geçerler. Bir sınıfı da baştan başa renk renk pamuklardan muvahhidî feraceler, elbiseler, çakşırlar, çeşitli pamuk sarıklar, pamuk topuz, teber ve tüfekler ile geçerler.

Tahtırevanlar üzere renkli pamuklardan siyah gözlü adamlar, hayvanlar, arslan, kaplan, ejderha ve evrenler yapıp gözlerini narenc ve turunçdan ederler. Her aslanı ve kaplanı demir zincirler ile bağlarlar, zincirin bir ucu yine pamuktan eli değnekli aslancı elinde olup tahtırevanlar üzere geçerken Alayköşkü dibinde hünkâr huzurunda bazı pamuk giysi giyen adamlara ateş verip seyirciler üzerine varırlar, bütün halk bir hây-hûya varıp bu şakalar ile geçerler. Bazı hallaçlar,

"Sakın pamuktan aslan geliyor" der bazıları,

"Korkma pamuktan aslandır, kaba kaftan kalıbıdır, hâkim değildir" diye söyleyip giderler.

Kadın takkecileri esnafı: Dükkân 55, nefer 300. Pirleri Abdullah-ı Vâsıtî'dir, on üçüncü pirdir, Selman-ı Fârisî kemer bağlamıştır. Takyacıların silsilesi ona çıkar, kabri yine Bağdad Vâsıt'ındadır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını diba, şîb ve zerbaflar ile takkeleriyle, diba ve kadife altınlı işleme terpuşlar ile işyerlerini süslerler ve bütün takyacı gençleri süslü olup çeşit çeşit silah ile geçerler.

Kavukçular esnafı: Dükkân 105, nefer 400. Pirleri Abdullah bin Sa'd'dır ki Peygamberimizin tacına hizmet ederdi, kabri Mekke Muallâ'sındadır. Enes ibn Mâlik yetiştirmesidir. Bunlar da dükkânlarını kadife ve çuka kavukları ile süslerler. Bütün kavukçular ve ay parçası kavukçu tazeleri güzel kumaşlarla süslenip silahlı geçerken bazı İstanbul zarifleri kavukçu tazelerine "Çelebi temen alır mısın" diye ulaşırlar. Bir kere acayip hata olacaktı. Bu temen latifesinden kavukçu gençleri asla haz eylemeyip halk dilinde yayılmış sözdür.

Kellepuşçu esnafı: Dükkân 105, nefer 305. Pirleri (---) (---) (---), kabri (---)'dedir. Bunlar çoğunlukla Midilli Rumlarıdır. Seyishaneler üzere kellepuşlarını süsleyip kendileri de elbise değiştirerek silahlı geçerler.

Yorgancılar esnafı: Dükkân 105, nefer 400. Pirleri Kâmil-i Hindî'dir, Enes ibn Mâlik belini bağladı. Hz. Osman'la evlenen Peygamberimizin kızları Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ile Hz. Ali'yle evlenen Fâtımatü'z-Zehrâ'nın çeyizlerine hizmet etmiş Kâmil-i Hindî'dir ki yorgancıların piridir. Kabri Yemen diyarında Cünbül şehrindedir. Bu şehir Mekke'ye yakındır.

Bu yorgancılar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını atlas, diba, sereng ve hara yorganlar ile süsleyip hepsi silahlı geçerler.

Zincef ütücüsü esnafı: Dükkân 30, nefer 40. Pirleri bilinmez. Bunlar dükkânlarında mantar şeklinde mermer üzere atlas zincef ve ütülü âlim giysileri yaparak geçerler.

Kanaat ehli, **gömlekçiler esnafı:** Dükkân 300, nefer 400. Pirleri, önce Hz. Şit'tir. Pamuk ipliği eğirip bez dokuyup gömlek yaptı. Onun da piri Cebrail'dir. Peygamberimiz zamanında pirleri Hz. Huzeyme'dir. Peygamberimizin kayınbabasıdır ki kızı Sitti Zeyneb'i Hz. Resul'e verdi. Huzeyme'nin kabri Mekke Muallâ'sındadır. Bu Huzeyme, Hadice-i Kübrâ'dan ve Sitti Ayşe'den iplik alıp gömlekler yapıp satıp geçimini sağlardı.

Bu gömlekçiler de seyishaneleri üzere dükkânlarını çeşitli ak kenarlı İstanbul, Dırama, Serfiçe, Kalamata ve Trabzon gömlekleriyle süsleyip ve dikişsiz dokunmuş ince ve zarif bezden gömlekleri sırıklara serip mallarını sergileyerek geçerler.

Tülbentçiler esnafı: Dükkân 100, nefer 500. Bunlar da hazır geçerler. Pirleri bizzat Hz. Resul-i Ekrem'dir ki Mekke'den Busra şehrine sarık götürerek satıp kendileri beyaz

Muhammedî sarığı sardılar. Sonra saçlı olup Hz. Ali ile siyah imame sardılar.

Yağlıkçılar esnafı: Dükkân 60, nefer 100. İlk yağlık mahrama işleyen Hz. Süleyman'ın hatunu Belkıs Ana'dır. Sonra Peygamberimiz zamanında yağlık dokuyup satan (---)'dır. Selman kemer bağlamıştır.

Bunlar dükkânlarını çeşit çeşit nakışlı Kaya Sultan ve saray yağlıkları ile süsleyip mallarını göstererek geçerler.

Örücüler esnafı: Dükkân 10, nefer 35. Pirleri Ataullah Habeşî'dir, Enes belini bağladı, kabri Habeş Zeyla'ındadır. Hz. Osman ile Habeş'e gidip orada vefat etti. Bizzat Hz. Osman cesedini yıkayıp cenazesine imamlık edip defnetti. Hâlâ halkın ziyaret yeridir.

Bu örücülerin dükkânları Mercan Camii dibinde Sırt Hamamı önündedir. İşleri, bir Keşmirî şal, dülbent, atlas, hârâ ve ihram türü eşyaları sıçan delse veyahut bir şekilde zarar görse bunlar o yaralanan yerleri örüp kaybederler, asla bilinmez, sanatlı iştir. Bunlar da seyishaneler üzere örücülük ederek geçerler.

Kemal ehli, **cüllâh** (bez dokuyucu) **esnafı:** Dükkân 300, nefer 1.000. İlk pirleri Hz. Şit'tir. Peygamberimiz zamanında pirleri (---) Selman-ı Pâk kemer bağlamıştır, kabri (---) (---). Bunlar tahtırevanlar üzere tezgâhlarında bez dokuyarak geçerler.

Çuka ve kumaş parçacıları esnafı: Dükkân 45, nefer 180. Pirleri Ebülhüda ibn Yasin'dir. Enes ibn Mâlik'in öğrencilerinden oldu. Ebülhüda'nın kabri Bağdad Cevazir'indedir. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını çeşitli kumaş ve çuka parçalarıyla süsleyip geçerler. Bunlar da hep Midillili Rumlardır, ama cömerttirler.

Kemal ehli, **iplikçiler esnafı**: Dükkân 255, nefer 500. Bunların piri (---) Enes ibn Mâlik yetiştirmesidir, kabri Funcistan'da Sennâre şehrindedir. Dükkânlarını renk renk iplikler ile donatıp geçerler.

İcat ehli, **gazzâzlar esnafı**: Dükkân 300, nefer 800. Pirleri İmam Gazalî'dir derler, ama yanlıştır. Hz. Peygamber huzurunda pirleri Abdullah bin Ca'fer-i Tayyar'dır, Selman'ın yirmi dokuzuncu halifesidir. Cümle gazzaz ve yüncülerin piridir.

Bu gazzazlar seyishane ve tahtırevanlar üzere dükkânlarını cevahir süsler, değerli kumaşlar, som girih ve teybend kuşaklar ile ve çeşitli sırma mebrum işler ve avizeler ile işyerlerini öyle süslerler ki sanki Bursa'da Gelincik Çarşısı süslenmiştir.

Pak ve temiz gazzaz gençleri ve kendileri ile süslerler ki sanki her biri gerçek gılmandır. Zira İstanbul içinde dilberler övülse, ilk başta kavukçu, ikinci takkeci, üçüncü gazzaz dilberleri övülüp adlarına şiirler yazılmıştır. Bunlar da eda ve naz ile geçerler.

Yahudi ibrişimcileri esnafı: Dükkân 100, nefer 200. Pirleri (---). Bunların Bedesten yanında başka çarşısı, miyancıları ve çavuşları vardır. Seyishane üzere çeşit çeşit Lahican ibrişimiyle dükkânlarını süsleyip değişik elbiselerle geçerler.

İpek düğmecileri esnafı: Dükkân 50, nefer 600. Nice bini de evlerinde işlerler. Dükkânlarını Trabzon işi ipek düğmeler ile süsleyip işleyerek geçerler.

Bunlardan sonra terziler ser-çeşmesi, hil'atçi terzibaşı, dolamacı terzibaşı yardımcı ve çavuşları, şeyhleri ve duacılarıyla sekizer kat mehterhaneleriyle geçerler.

Bu terzibaşılara yamak olan esnaf 19'dur, (---) dükkândır ve toplam (---) askerdir.

Yirmi yedinci bölüm

Haymeci yani çadırcılar esnafı: İlk defa çadırı Cemşid yapmıştır. Sonra Hz. Peygamber zamanında pirleri Nâsır bin Abdullah el-Mekkî el-Hayyâm'dır. Selman-ı Pâk belini bağlayıp çadırcıların silsileleri ona çıkar. Nur dolu mezarı (---) (---) (---) Peygamberimize ihramdan çadır yapmıştır.

Bu çadırcılar tahtırevanlar ve arabalar üzere nakışlı seyre değer çadırlar kurup ve içinde çadırcı dilberleri işleyerek birbirlerine şaka ederek geçerler.

Bir bölüğü de bukalemun nakşı kitabeleri üzerlerine giyip tengetir çadırlar, sayeban-ı namusiye ve sahabeler (çadırlar) kurup çadır üstünde bir küçük çadır daha oluşturup bütün askeri silahıyla geçerler.

İplikçiler esnafı: Dükkân 40, nefer [?]000. Pirleri (---). Bunlar da seyishaneler üzere dükkânların renk renk pamuk iplikler ile süsleyip geçip giderler.

Çadır kolancıları esnafı: Dükkân 55, nefer 105. Pirleri yine gazzazların piri Abdullah bin Ca'fer-i Tayyâr'dır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını çadır kolanlarının çeşitleriyle süsleyip geçerler.

Bunlardan sonra yine çadırcıbaşının seçkin askeri, şeyhleri, yardımcıları, çavuşları, kethüdaları ve ağaları at başı birlikte teberrüken hünkâr çadırı mehterbaşı da alaya katılıp sekizer kat mehterhane ile geçerler.

Bu çadırcıbaşıya (---) 3 adet esnaf yamaktır, (---) dükkândır ve toplam (---) askerdir.

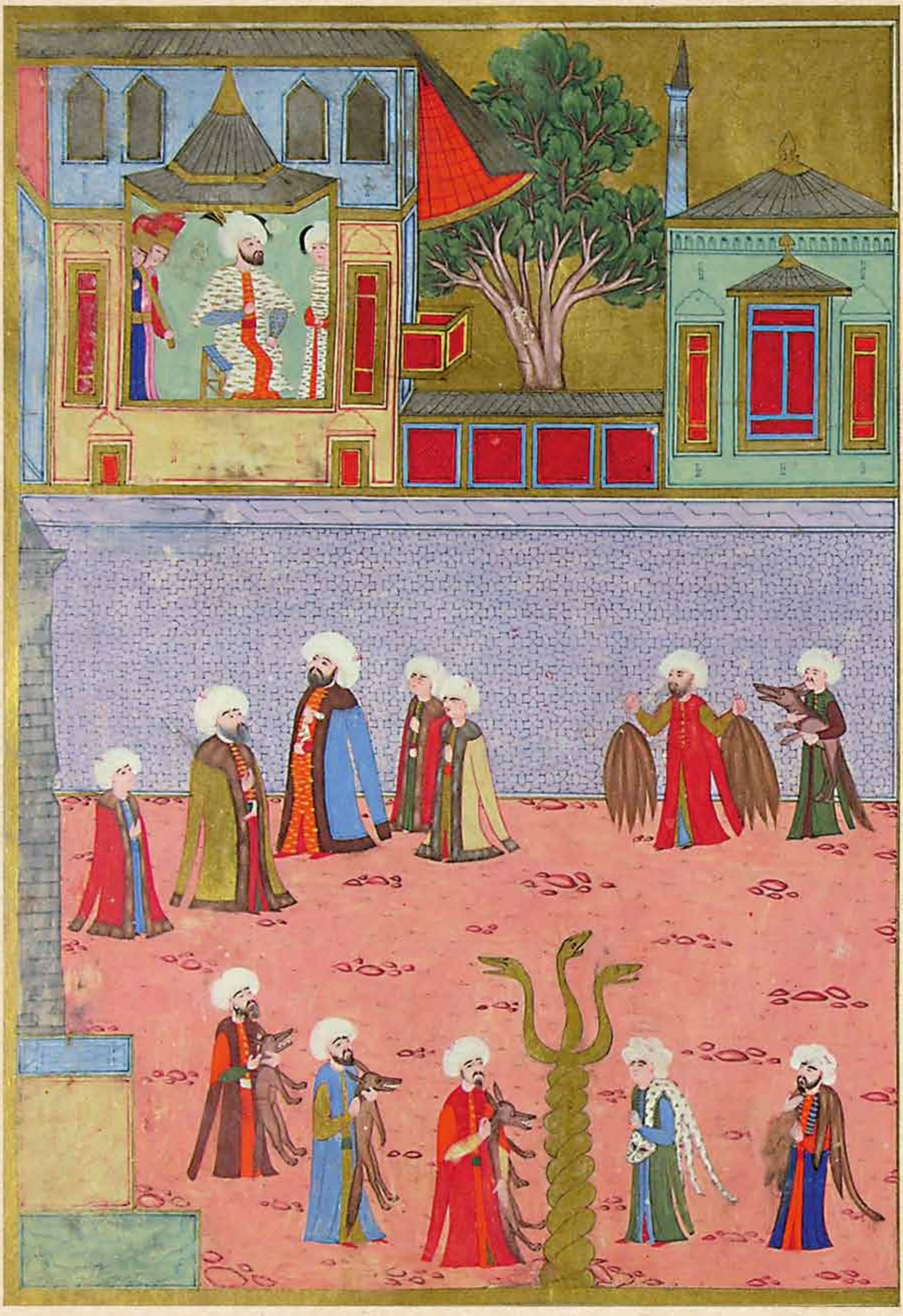
Yirmi sekizinci bölüm

Kürkçüler esnafı: Dükkân cümle 500, nefer toplam 1.000. Bunlar da iğne ile kâr ettiklerinden eski pirleri İdris Peygamber'dir. İlk defa kürk giyen Huşeng Şah'tır. Huşeng Şah avlanmak için her hayvanın postunu giyip dağlarda o hayvan şeklinde gezip hayvanları o yolla avlardı. Başkaları da görerek post giyip safa etmeye başladılar.

Hz. Peygamber zamanında kürkçülerin piri Amr ibn Âmirî'dir. Selman-ı Pâk belini bağladı, nurlu kabri (---) (---)'dir ki on dördüncü pirdir.

Bu kürkçü esnafıyla tabakların bir acayip savaşları olup sonunda padişah ve ileri gelenler kürk giymek zorunda olduğundan bu esnaf önce gidip başka mehterhane ile geçmek ferman olundu. Bunlar tahtırevanlar ve seyishaneler üzere dükkânların nice yüz bin kuruşluk samur, vaşak, zerdava, sansar, sincap, samur paçası, samur kafası, kakum, ördek boğazı, kuğu boğazı, saka kuşu boğazı, tilki boğazı, nafesi ve çılkavası, beyaz Moskov tilkisi, zakan, kebutî, kuzu bağanası ve düşüt bağana kürkleriyle dükkânlarını süsleyerek geçerler.

Sonra Mahmudpaşa Çarşısı'nda Rum kürkçüleri başka büyük bir alay olup nice yüz kürkleri ters giyip başlarında ayı postlarından acayip külâhlar ve çakşırları tamamen posttan olup nice yüzü baştan başa kaplan, pars, aslan ve kurt postlu ve başlarında samur kalpak taçlar ve ellerinde kosdaniçse ve harbeler ile atlarının bütün koşumları hayvan derilerine gömülü olarak geçerler.

KÜRKÇÜLER / TSMK, H.1344, 146b-147a

Bir fırkası da yine hayvan derilerine sarılmış yaban adamları yapmışlar ki Allah korusun gören adamların ödleri patlar. Her bir yaban adamını beşer altışar pranka zincirler ile bağlayıp her birini beşer altışar adam zorlayarak çekerken yaban adamları seyirci adamların üstüne saldırırlar, o acayip yüzler korkusundan halk içinde bir hây-hu kopar ki anlatılmaz.

Nice yüz tür dev ve peri suretleri yapıp ayakları havada başı tepe taklaktır, ama yine zeminde iki ayağıyla yürüyüp halk üzere saldırırlar. Nice acayip şekilli cinler yaparlar ki bu alayı görmeyen adam gördüğünde aklı perişan olur.

Nice yüz aslan, kaplan, pars ve ayı postlarına adamlar girip dört ayak üzere giderken halka yan yan bakarak zincirler ile geçerken bazı adamlar üzere saldırıp zincir çekenler ellerindeki değnekler ile vurup zapt ederler.

Bir esnaf da ayı, domuz, kurt, sığın ve karaca derilerine adamlar girip zincirsiz apul apul giderken geriden bir alay alaca zağarlar, tazılar ve köpekler ile bu kadar avcılar ellerinde harbe ve navurta silahlar ile domuz, ayı ve kurtlar içine girip birbirlerine saldırıp bir av faslı ederek hünkâr önünden geçerler.

Samur kalpakçıları esnafı: Dükkân 80, nefer 105. Pirleri belli olmayıp Cengizoğulları tacıdır. Bunlar da dükkânlarını samur kalpaklar ile süsleyip nice tane samurların içlerini pamuk ile doldurup bir köşede ipler ile çekip hareket ettirip bu tarz ile geçip giderler.

Samur bezirgânı esnafı: Nefer 1.000. Bunların hepsi Rumeli'nde Serfiçe, Filorunya, Liçista ve Gölikesri şehirlerinde oturur bir alay dinsiz ve pirsiz Rumlardır. Her sene Moskov diyarından samur, sincap ve başka kürkler getirir zengin bezirgânlardır. Bütün samurların tersini giyerler, seyishanelerini, atlarını ve tahtırevanlarını da baştan başa samur ve balık dişi dedikleri sülük dişleriyle süsleyip geçerler.

Kuş ve başka hayvan avcıları esnafı: Nefer 200. Bunlar kürkçü avcılarıdır, ellerinde ferman ile muaf ve müsellemlerdir. Çakırcıbaşı, doğancıbaşı, şahincibaşı, atmacacıbaşı, bostancı ve Yeniçeri Ocağı tazıcıbaşıları ve Istıranca'da avcı odaları yeniçerisi de bu kürkçülerin avcılarına müdahale edemezler. İstanbul'un dört tarafında Çekmece göllerinde ve Terkos'da kuğu, saka kuşu, yeşilbaş ördek ve alaca ördek vurup boğazlarını kürkçübaşıya ve kanatlarını okçubaşıya verirler. Bunlar da avlarıyla geçerler.

Parsçıbaşı esnafı: Ağa 1, işyeri Arslanhane'dedir. Neferleri 55. Bunlar da kürkçübaşı pars, vaşak postu sahibi olmakla padişahın bütün parslarını altın ve gümüş zincirler ile çekerek baştan başa çullarla, ellerinde asalar ile "Alamadı parsım, göremedi parsım" deyip geçerler.

Aslancılar kethüdası esnafı: Pirleri Hz. Esedullahi'l-gâlib, Hazret-i Ali ibn Ebî Talib'dir ki bütün yırtıcı hayvanlar Aliyyü Veli'nin ayağının tozuna yüzler sürerler idi. Padişah fermanıyla aslancıbaşı aslan ve kaplanlarıyla kasapbaşının mandıra çobanları samsonları alayında gitmek ferman olunup kürkçübaşı aslan, kaplan ve pars postlarını tabakladığı için aslancıbaşı kethüdası kürkçübaşı alayında alay etmek padişah fermanıdır. 50 adet aslancı yezidi aslan, kaplan ve pelenkleri (leopar, pars), ayı, kurt, andık ve sırtlanları zincirler ile sürüyüp çekerek, her biri ejderha gibi adamlara saldırarak geçerler.

Bundan sonra bütün kürkçülerin Rum ve Müslüman dilberleri serapa şıpırtma mirzayî kalpaklar giyip hepsi silahlı olup avcıbaşı, parsçıbaşı, arslancıbaşı kethüdası ve kürkçübaşı muhteşem elbiselerini giyip üzengi üzengiye, yular yulara birlikte gidip ardı sıra dilberleri ve sekizer kat mehterhane ile şenlikler ederek geçerler.

Bu kürkçü esnafı savaş ve barışta Osmanlı'ya gayet gerekli esnaftır. Bunlara yamak esnaf 6 adettir, (---) (---) dükkândır ve (---) silahlı askerdir.

Yirmi dokuzuncu bölüm

Ahîler yani debbağlar esnafı: İstanbul'un dört mollalık (kadılık) yerinde 12 yerde debbağ işyerleri vardır ki her birinde Ahî Evranî evren gibi yiğitleri var ki insan ejderhalarıdır. Bunların içine kanlı ve hırsız girse asla hâkime vermezler. Ama o kanlı onların elinden kurtulamaz, ona köpek pisliği ezme işi verip elbette tövbe edip temizlenir ve bir iş sahibi olur. Bütün debbağ işyerleri 700'dür, nefer toplam 3 bin. Pirleri Peygamberimiz huzurunda Zeyd-i Hindî'dir. Selman-ı Pâk'in kemer bağladıklarından onuncu pirdir. Cafer Sadık'ın *Fütüvvetnâme-i Kebîr*'inde yazılıdır, kabri (---) (---)'dir.

Anadolu insanı arasında debbağlara Ahîler derler. Yani Kayseri'den çıkan Ahî Evran ile meşhur olmuştur. O ise Selçuklular zamanında bir ulu sultan imiş, çok menkıbeleri vardır. Bunlardan biri Kayseri'de otururken padişaha şikayet edip "Ahî Baba öşür vermez" derler. Adamlar ve hâcibler tayin edip Ahî Baba'yı dükkânında bulup bağlarken hemen dükkânın içinden bir evren çıkıp hâciblerin birkaçını parçalarken Ahî Baba zalimler elinden kurtulup evren ile beraber Selçuklu önüne gelip padişahın aklı gidip,

"Korkma beğim bu evren benim dünya ve ahiret amelim ve karındaşımdır" diye ölen hâciblerini gömmesini rica eder. Ricası can ve baş üzere kabul olup hâcibleri defneder. Onun için Ahî Evran derler.

Sonra Kayseri'den göçtü. Hâlâ Anadolu'da bizim Kaya Sultan hassı Denizli şehrinin bağları arasında büyük bir türbede gömülüdür. Onun için Anadolu debbağları pirimiz Ahî Evran'dır derler, ama doğrusu Peygamberimiz huzurunda pir olan Zeyd-i Hindî'dir.

Bu debbağlar bahadır zorba kavim olduğundan (---) adet esnaf bunlara bakarlar. Her hangi zamanda olsa elbette ser-çeşmelerine Ahî Baba derler. Merhum Melek Ahmed Paşa efendimizin 1061 [1651] tarihinde sadrazamlıktan azline bunlar sebep olmuştur. Gerçekten zorba insafsız bir esnaftırlar. Bunların hepsi bir yere toplansa padişahları tahttan indirip çıkarmaya güçleri yeter.

Bunlar bu ordu alayına toplanıp nice bin güçlü kuvvetli yalın ayak başı kabak debbağ teknesinde kirdimandan çıkmış eli ayağı löklerden kırmızı kırmızı ve kiminin sahtiyan mazısından kolları, tırnakları ve parmakları siyah siyah olmuş gönlü yaralı işleri şer'ile pak *Kur'an-ı Kerim* ciltleri olacak nice bin rengârenk sahtiyan hırkalar, feraceler, muvahhidîler, gece külâhı ve meşinden değerli elbiseler, meşin sarıklar, sahtiyandan gürzler ve topuzlar ile "Aşa aşa" diye bağırarak geçerler.

Bir fırkaları da tahtırevan ve arabalar üzere dükkânlarını hevayî, gök rengi, şeftali gülü, kırmızı, sarı ve neftî renk sahtiyanlar ile süsleyip geçerler.

Bir bölüğü de arabalar üzere tekneler içre keçi derilerini kirdiman edip ökçe vurarak "Yâ Hay" ismiyle geçerler.

Bir zümresi "Pâk ederiz, pâklarız, pâk ederiz" diye geçip giderler.

Bu esnafın bir övünçleri de odur ki bir yeşil sarık üzere bir eski deriden bayrakları vardır. Dahhâk-i Mârî'yi öldüren Demirci Kave'nin önündeki sahtiyan kuşaktır ki onu bayrak edip "Dahhâk üzere yürüyüp Dahhâk'ı öldürdü, o meşin bayrak budur" diye övünürler. Ama iyi saklayıp büyük alay ile geçerler.

Sağrıcılar esnafı: Unkapanı'nda dükkânları 12, nefer 100 adet kavimdir. Eskiden beri debbağlara yamak olagelmişlerdir. Bu ordu alayında kılıççıbaşıya yamak olup onların alayında zikri geçmiştir. Bunlar da üstadlardır.

Güdericiler esnafı: İşyeri 80, nefer 300. Pirleri (---) (---). Bunların işyerleri Hocapaşa semtinde olup hepsi Yahudi'dir. Seyishane üzere güderi yaparak geçerler.

Tirşeciler esnafı: İşyeri 26, nefer 105. Pirleri (---) (---). Seyishaneler üzere dükkânlarını ve kendi elbiselerini renk renk tirşeler ile süsleyip geçerler.

Keçeciler esnafı: İşyeri 400, nefer 1.005. Pirleri Ebu Said et-Tarî'dir, Selman-ı Pâk'ın kuşak bağladığı 15. pirdir. Nurlu mezarı Kerbelâ'dadır. İmam Hüseyin ile şehit olmuştur. Çok Yezidî öldürdüğü için Acem diyarında Ebu Said et-Tarî mezarı için diye yemin ederler. Mu'tezile ve Şii ziyaret yeridir. Bu keçeciler tahtırevanlar üzere keçe teperek ve yapağı atarak çeşit çeşit keçe külâh ve keçe giyecekler ile geçerler.

Tülbent börkçüleri esnafı: Atpazarı'nda dükkân 40, nefer 100. Bunların da piri Ebu Said et-Tarî'dir. Bunlar da arabalar üzere türlü kırmızı keçeden tülbent börkleri ve keçeden tek parça Manisa yağmurlukları yapıp mallarını sergileyerek geçerler.

Yeniçeri keçecileri esnafı: Dükkân 10, nefer 60. Pirleri yine Ebu Said Tarî'dir. Dükkânları Yeniodalar'da Orta Cami yanındadır. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını yeniçeri keçeleri ve üsküfleriyle süsleyip yeniçeriler gibi silahlı giderler.

Mutafçılar esnafı: Dükkân 300, nefer 1000. Pirleri gazzazlar piri Hz. Cafer-i Tayyâr'dır ki Selman kemer bağlamıştır. Bunlar da bütün dükkânlarını çeşit çeşit at çulları, torba, kolan, püştüvan ve başka sanatlı eşyaları sırıklar üzere süsleyip sırıklarda dolaplar çevirip yapağı atarak geçerler. Bunlar debbağdan yapağı almaya muhtaç olduklarından mutaflara yamak olunmuştur. Seferlerde makbul fırkadır.

Mutaf tacirleri esnafı: Dükkân 50, nefer 80. Pirleri Sa'd ibn Ubeyd-i Hüzzercî'dir. Selman belini bağladı, kabri Şehrezul'dadır. Bunlar mutaf gibi tenha yerlerde işyerlerinde işlemezler, çarşı içinde dükkânlarında mutaf âletleri satıp giderler.

Debbağ tacirleri esnafı: Dükkân 50, nefer 100. Pirleri (---) bunlar debbağ gibi değildir. Çarşılar içre çeşit çeşit işlenmiş sahtiyanları seyishaneler üzere donatıp geçerler.

Parça tacirleri esnafı: Dükkân 10, nefer 15. Pirleri (---) bunlar Mercan Çarşısı'nda gön, meşin ve sahtiyan parçacıkları satar fukaralardır. Bunlar da alayda giderler.

Bu yukarıda debbağlara yamak olan bütün esnaf başlarına gönden ve meşinden rengârenk külâhlar ve esvaplar giyip geçerek artları sıra debbağların ser-çeşmesi Ahî Baba, bütün seçkin askeriyle silahlı sekizer kat mehterhane ile geçerler.

Bu esnafa yamak bütün dükkân (---), esnaf 11 ve toplam asker (---) dir.

Otuzuncu bölüm

Aziz ve makbul saraçlar esnafı: Dükkân tamamı 1.084, nefer toplam 5.000. Pirleri Ebünnasr Hatem-i Bağdadî'dir. Selman-ı Pâk'in otuz ikinci kuşak bağladığı pirdir, kabri Bağdad çevresindedir. Bütün saraçların silsilesi ona çıkar, ulu sultandır. Bu saraçlar esnafı İslâm ordusunda gayet gerekli olduğundan diğer sanat ehlinin önüne geçirildi. Bunlar, arabalar üzerinde, tahtırevanlar ve seyishaneler üzere telâtin sırmalı cüzdanlar ve işlenmiş gümüş koşumlar, rahtlar, parlak mataralar, kadife eğerler ve çeşitli değerli saraç işleriyle dükkânlarını süsleyip işleyerek bütün saraç tazeleriyle silahlı geçerler.

Kaltakçılar esnafı: Dükkân 100, nefer 300. Pirleri (---) (---). Bunlar dükkânlarında deve hamıyla sarılmış Şam-varî kaltaklar ile süsleyip geçerler.

Tirkeşçiler (sadakçılar) esnafı: Dükkân 30, nefer 60. Pirleri önce Cengizoğullarından Tohtamış Bay'dır. Sonra Hz. Hamza taşıdı. Peygamberimizin amcası olduğundan kemerini Peygamberimiz kuşatıp sadak taşıyanlara pir oldu, kabri Medine'nin kuzeyinde Uhud Dağı altındadır. Bu tirkeşçiler de hüner sergileyerek geçerler.

Gedeleççiler esnafı: Dükkân 7, nefer 13. Pirleri (---). Hz. Hamza kemer bağlamıştır, kabri Antep şehrindedir. Bunlar da gedeleç yaparak geçerler.

Arnavut cabcılar esnafı: Dükkân 10, nefer 30. Bu da gedeleç gibi bir tuhaf silahtır, ama yine ok ve yay tarafıdır. Edirnekapı'da Arnavutlar işler. Bunlar da silahlı Arnavut eşkâlleriyle geçerler.

Tegelticiler esnafı: Dükkân 49, nefer 105. Pirleri (---) (---). Bunlar seyishane üzere dükkânlarını sırmalı kadife tegeltiler, çirgi ve eğrimler ile süsleyip geçerler.

Saraç meşkçileri esnafı: Dükkân 50, nefer 105. Pirleri (---) (---). Dükkânları arabalar üzere çeşitli su meşkleri, kırbaları ve musluklar ile süsleyip alay ile geçerler.

Debbeciler esnafı: Dükkân 40, nefer 105. Pirleri (---) (---). Bunlar da dükkânlarını çeşitli debbe (yağ kabı), boduç, yağbar ve deve hamından yağdanlar ile süsleyip geçerler.

Sofracılar esnafı: Dükkân 50, nefer 300. Pirleri (---) (---). Bunlar çeşitli telâtinden sumat, sofra, mum sofraları ve nice eşyalar yapıp seyishaneler üzere geçerler.

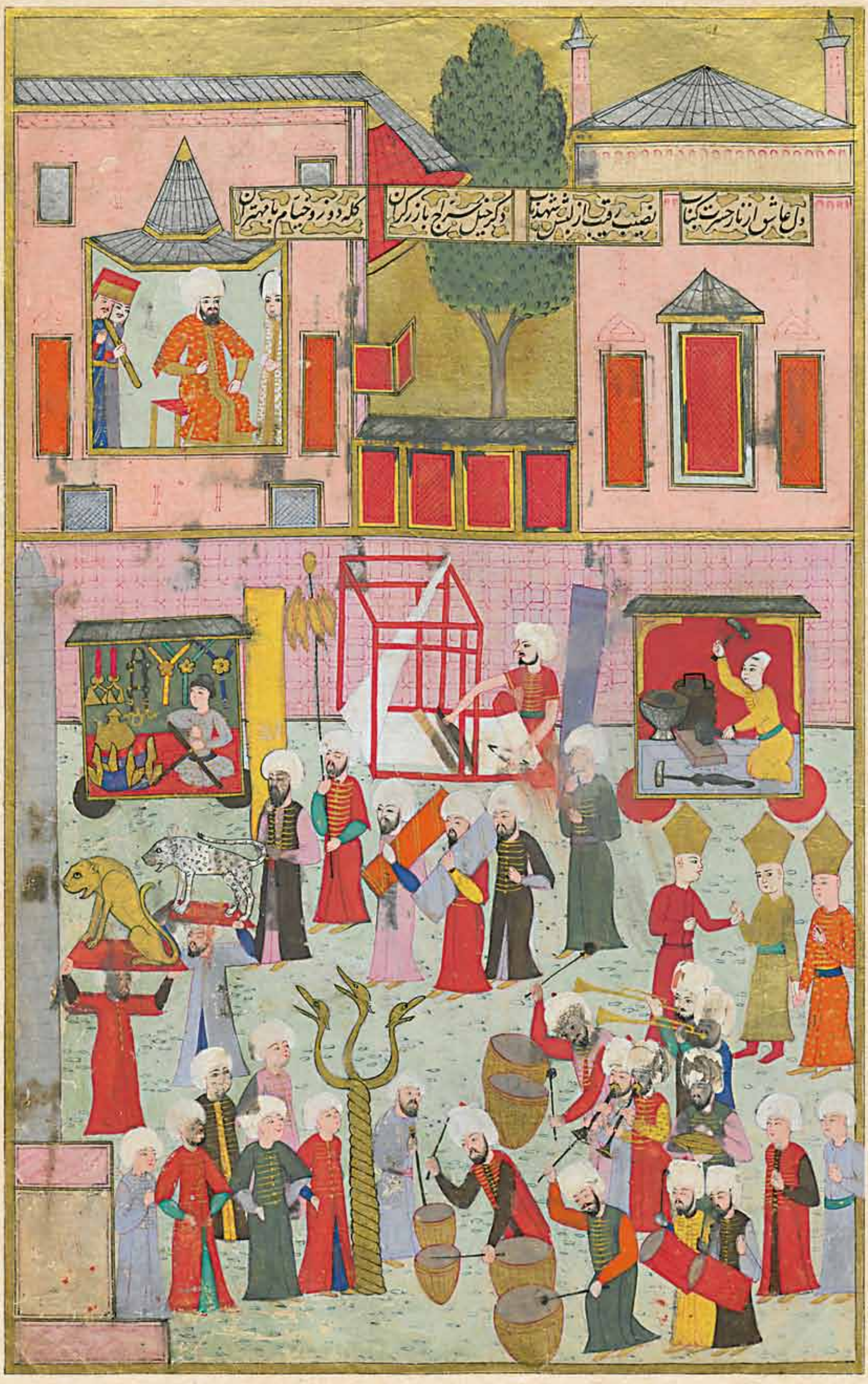
Yularcılar esnafı: Dükkân 40, nefer 100. Pirleri (---) (---). Bunlar başka bir fırkadır, zira saraçlar zümresinde herkes bir iş ile geçer. Bunlar tavla yularlarıyla geçerler.

Sepet sandıkçıları esnafı: Dükkân 305, nefer 105. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar da dükkânlarını çeşit çeşit ayaklı sandıklar ve sepet sandıklar ile süsleyip kendiler silahlı geçerler.

Kamçıcılar esnafı: Dükkân 12, nefer 25. Pirleri belli değildir. Çeşit çeşit sümbüle, örme, çatal, saka kamçıları ve Tatar şıdaklarıyla dükkânlarını süsleyip geçerler.

Palan-dûzân yani semerciler esnafı: Dükkân 500, nefer 1005. Pirleri Yusuf Perendî'dir. Ebu Zer-i Gıfarî hazretleri, Hz. Ali huzurunda kemerini bağlayıp semercilere pir oldu. Kerbela çölünde İmam Hüseyin ile şehit olup orada gömülüdür.

Bunlar çeşit çeşit semerleri arabalar üzere yükleyip ve nice hurda semerleri eşek sırası ve koduğu üzerine, cinceve köçeği üzerine ve keçiler üzerine gönlü ve meşinli palanlar ve semerler edip mallarını sergilerler. İslâm ordusunda semerciler,

دل عاشق از نار حسرت کباب
نصیب رقیب از لبش شهد ناب
ذکر خیل سرخ رخ باز رکران
کله دوز و خیام باف مهتران

SARAÇLAR / TSMK, B.200, 44b-45a

nalbantlar, aşçılar, berberler ve bozacılar kadar makbul meslek ehli yoktur, büyük kâr edip hepsi silahlı geçip giderler.

Yukarıda yazılan bütün saraçbaşı yamakları alayı tamam olup saraçbaşının netice seçkin askerlerinden şeyhleri, kethüdaları, yardımcıları, pîşkademleri, çavuşları, tellâlları ve işyeri bekçileri hepsi 200'dür. Zira işyerleri kale gibi dört kapılı, ortası yüksek camili, havuz ve şadırvanlı büyük işyeridir. Arap ve Acem'de böyle güzel saraçhane olmazdır. 859 [1455] tarihinde Karaman'da Fatih Sultan Mehmed Han yapısı ve evkafıdır. Bu işyeri bekçilerinden sonra saraçbaşı küheylân at üzere muhteşem giysisiyle telâtin sırma işleme sancak ve bayrakları, cebe ve cevşene gömülmüş güzel saraç hizmetçileriyle geçerler. Bütün esnafı (---), toplam dükkânları (---) ve toplam (---) askerdir.

Otuz birinci bölüm

Pabuççu, yani ayakkabı dikicileri esnafı: İşyerleri 3.400, nefer toplam 4 bin. Mercan Çarşısı'nda 7 bekârhane vardır. 8 bin silahlı pabuççu bekârı oradadır. Başka odabaşıları ve hâkimleri vardır. Onlara hâkimlerin hükmedememesi için ellerinde Süleyman Han'dan fermanları vardır. Suçlularını bir gece kendileri katledip el ayak çekildikten sonra işyerleri ortasında yatan Kümsek Dede'ye gömerler. Gerçi eşkıyalardır, ama bir hâkime mağlup olmazlar.

Münasip hikâye: Hatta bir kere yeniçeri kavmi divanda çorba içmeyip tasları ayaklarıyla ezince Süleyman Han gazaplanıp,

"Edepleriyle olsunlar, yohsa vallahi hepsini pabuççu bekârlarına kırdırırım" diye yemin edince derhâl dikici bekârları bu hâli duyup dört mollalık (kadılık) yerden 40 bin eli muştalı, arkaları puştalı, belleri şed peştamallı ve silahlı güçlü kuvvetli yiğit pabuççu bekârları Bâb-ı Hümâyûn önünde 'Allah Allah' sesini göklere yükseltirler. Bu vâveyla sesi saadetli padişahın kulağına ulaşınca,

"Nedir bu sît ü sadâ (sesler, gürültüler)?" diye sorar.

Derhâl bu esnafın sevegeli, kemerbaşıları, sergelle başıları ve odabaşıları padişah huzuruna varıp,

"Padişahım biz kırk elli bin silahlı felâhsız fellâh kullarınızız. Kelâm-ı dürer-bârınızdan sadır olup 'bire koma sizi bekârlara kırdırırım' buyurmuşsuz. Biz dahi canla başla eda-yı hizmet etmeye geldik, ferman padişahımındır" diye yer öperler.

Süleyman Han safasından Süleyman-ı zaman olup,

"Kanı leventleriniz huzuruma gelsin" deyince deniz gibi bağrı açık, korkusuz silahlı, eli muştalı pak asker Allah Allah sesleriyle padişah huzuruna gelince bütün yeniçeriler karınca ve sinek gibi herkes bir köşede toplanıp tavize başlarlar, padişah,

"Dilen benden ne dilersiz" der, onlar,

"Padişahım 4 ricamız vardır:

İlk ricamız odur ki yüce ataların zamanlarında ocağımıza devşirmeden gelme yarar köleler verip okutup yazdırıp tam bilgi sahibi edip bizden kapıya çıkıp yeniçeri ağası huzurunda bir sille ile geçip yeniçeri olurdu. Sonra bunların ocağında yetişip büyüyen oğlanlar eşkıya olur diye ocağımıza devşirme oğlanı verilmez oldu, onu rica ederiz ki yine ocağımıza devşirme oğlanı verilip bizden yeniçeri olalar.

İkinci ricamız odur ki bir pabucu bir günde güçlükle çıkarıp ancak on akçe eder, beş akçesi masrafına, beş akçesi emek baha kalır. Bizim yaptıklarımız Bedesten'de bin akçe hesabıyla satıla.

Üçüncü ricamız, hâkim tarafından bizi kimse yollarda arzımızı yere atmaya. Biz suçlularımızın şer'ile yol yordamımızla haklarından gelelim.

Dördüncü ricamız, eski kanun üzere devşirme ağası alayıyla bizim alayımız da gidip bizler de başka mehterhane ile Ordu-yı hümâyûn alayı edelim" dediler. Bütün ettikleri ricaları Süleyman Han yanında kabul görüp ellerine ferman verilip,

"Varın herkes yine işiniz gücünüzde olun, gene lazım olduğunda hazırlıklı olun" diye izin verilir. Hepsi bekârhanelerine gider.

Beri tarafta çorba içmeyen yeniçeriler çorba taslarını bile içip süpüre yazdılar. İstanbul içinde pabuççu bekârı işli ve savaşçı yiğitlerdir. Hepsi yalın ayak başı kabak silahlı olup tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit kütane, zergerdân, miyâne, merdâne, zenâne, lorta, rüzgâr ölüsü, saray, kurt ağzı, tilleli, kubadî, serhadli ve paşmaklar ile dükkânlarını süsleyip, pabuç içinde bir pabuç, çizme içinde bir çizme, dört pabuç taban tabana bir yerde, beş paşmak bir yerde, adam boyu içine iki adam sığar çizmeleri ve başka eşyaları dükkânlarında sergileyerek silahlı ellerinde tunç, cam, billûr ve çimşir muştalar ile geçerler.

"Dikiciler, s.kiciler, çekiciler, çekiççiler bekârlarız" diye bağırarak geçerler. Sanki ecinne askerleridir, *Allah bizi korusun*. Her biri birer âdem ejderhası, yetmiş taştan geçme zehirlerdir. Pirleri Reşâd ibn Muhammed Ekber-i Yemenî'dir. 120 sene yaşamıştır. Kabri Umman adalarındadır.

Devşirme gulamları taifesinin vasıfları: Yedi senede bir Yeniçeri Ocağı'ndan yayabaşı cemaatlerinden bir çorbacı Rumeli diyarına beş altı yüz neferle çıkıp her köy ve kasabalarda güzel, yarar ve güçlü Bulgar, Arnavut, Sırp ve Rum çocuklarından 7-8 bin devşirme oğlanı toplamak, Orhan Gazi kanunu ve Hacı Bektaş-ı Veli talimi gereğidir.

Bu kadar bin çocukları toplayıp Üsküp şehrinde hepsine kırmızı abadan omuzu yırtmaçlı muvahhidî aba ve başına kırmızı keçeden gölge oyunu Karagöz külâhı gibi külâhlar ile İstanbul'a getirirler. Hepsini birer ocağa defter ile dağıtıp her ocakta ve hanelerde ilim öğretilip sonra Türk üstüne yarımşar akçe ve yarım çuka yıllık ile acemi oğlanları yazıp seçkinleri tophane, cebehane ve bostancı ocağına verilir, zira ağır padişah hizmetleridir.

Daha sonra bu ordu alayında devşirme çorbacısı bunları toplayıp gece külâhı şekilleriyle pabuççu bekârları alayında geçerler. Sonra bekarbaşı ve devşirme ağası üzengi üzengiye olup sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu topluluk iki esnaftır, 3.400 dükkândır ve devşirme gulamlarıyla bekârlar toplam 4.007 askerdir.

Otuz ikinci bölüm

Paşmakçı kavaflar esnafı: Dükkân 1000, nefer 1004. Bunlar dört mollalık (kadılık) yerde dikilmiş pabuç, çizme, paşmak, postal, yemeni, Çerkez filları, renk renk pabuçlar, tomaklar, iç edikler ve terlikler satar pak kavaflardır. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarını donatıp tellâlları tablalar içinde kütane, zergerdan, zenane ve lorta pabuçlar ile tablaları donatıp,

"Pabucum rüzgâr ölüsü, üç yüz kırk, beş yüz elli ve bin beş yüz" diye seslenirler, kavaflarca bilinen bir hesaptır ki müşteri bu ilimden haberli değildir, ama hilâf etmeyip aldığı pabuç mestlere hesapları üzere rakam edip sattığında,

"Şivesi budur, mümin karındaş. Alimallah şehidallah" diye vardığı Kâbe'ye yemin edip her pabuç başına beş akçeye razı değil bir alay bıyığı tıraş, başı misvaklı ve gözleri sürmeli Kadızadeli taifesidir. Satıp akçasını alırken hesabında müşteriye kan ağlatıp müşteri gittikten sonra,

"Gidiyi eyi yaktım" diye övünür insafsız bir kavimdir. Ama ne çare herkes bunlara muhtaçlardır.

Bu kavafbaşıya yamak olan meslek sahiplerini bildirir

Paşmakçıbaşı esnafı: Dükkân 70, nefer 170. Pirleri Muhammed ibn Ekber-i Yemenî'dir. Selman-ı Pâk'in otuz birinci kuşak bağladığı pirlerdendir. Paşmakçılar, pabuççular ve çizmecilerin silsilesi bu zata ulaşır. Nurlu kabri yine Yemen'de Aden şehrinde dâr-ı ademde yatmaktadır.

Bunlar eski meslek olup İmam-ı Azam paşmak yaptığından pabuççu bekârlarıyla alayda gitmeyi reva görmeyip başka alay ile kavaflara yamak oldular. Pabuççu bekârlarının da pirleri bunların piridir. Ama kavafların müstakil pirleri yoktur. Sonradan ünlenmiş bir topluluktur. Lâkin teferrüclerinde bir kimseyi post sahibi eyleseler yine dualarını pirimiz Muhammed Ekber-i Yemenî diye yad ederler. Paşmakçılardan sonra,

Dikici aktarları esnafı: Dükkân 80, nefer 100. Pirleri Ebü's-selâm ibn Muhammed Ekber-i Yemenî'dir. Bunların dükkânları Eski Bedesten yakınında Acıçeşme yanında başka bir çarşıdır ki pabuç, paşmak ve çizme kalıpları, çiriş, iğne, sıntıraş, bıçkı, pabuççu tezgâhı kütükleri, miyane, şâne, nevregân, tilsimân, muşta, sünsar ve mest cenderesi gibi eşyalar ile seyishaneler üzere geçer musallî cemaattir.

Çizmeciler esnafı: Dükkân 100, nefer 500. Pirleri yine Muhammed Ekber-i Yemenî'dir. Bunlar dükkânların sarı, kırmızı ve mavi ulema çizmeleriyle süsleyip geçerler.

İç edikçi yani tomakçılar esnafı: Dükkân 80, nefer 200. Pirleri (---) Ebu Zer-i Gıfarî kemerini bağladı, kabri Kayseri'dedir. Bunlar da dükkânların çeşitli ediklerle süsleyip geçerler.

Mestçiler esnafı: Dükkân 100, nefer 500. Pirleri Ebu Hureyre'dir. Kemerini Hz. Ali bağlayıp mestçilere pir oldu. Zira ceylan derisi üzere mesh etmeyi Peygamberimiz sünnet edip ilk defa bu Ebu Hureyre keçi derisinden mest yapıp pir oldu, kabri Mısır Cîze'sinde hurmalık içinde bir cami yanındadır.

Hz. Peygamber bunlara Ebu Hureyre künye koydular. Zira her sahabeye birer güzel lakap korlardı. Bu zat kedi sevdiği için Ebu Hureyre diye lakap koymuşlardır. Yılda bir kere Nevruz gününde bir gün bir gece Mevlud-i Nebî olup 100 bin adam toplanıp alış veriş olur. Türbesinde nice bin mır mırnav der kediler vardır. Hadis rivayetçisi ulu sultandır. İkinci cildimizde ziyaret yeri anlatılırken mevlidi ve yerden adam kemikleri çıktığı ayrıntılı yazılmıştır.

Bu taraftan, mestçiler de seyishaneler üzere dükkânçelerini donatıp geçerler.

Terlikçiler esnafı: Dükkân 200, nefer 400. Pirleri (---) (---). Dükkânlarını renk renk meşin ve sahtiyan terlikler ile süsleyip "Eyi terlik mesti" diyerek silahlı geçerler.

Kavaf eskicileri esnafı: Dükkân 104, nefer 600. Pirleri Ammar bin Yâsir'dir. Selman-ı Fârisî'nin otuz üçüncü belini bağladığı pirlerdendir, kabri Urfa'dadır. Bunlar da dükkânlarını eskiden onarılmış pabuçlar ile süsleyip geçerler. Hamam kapısındaki,

Pabuç tamircisi esnafı: Mekân 105, nefer yine 105, yine pirleri Ammar bin Yâsir'dir. İstanbul içinde toplam 150 hamamdır. Elbette her hamamın kapısı dibinde bir pabuç tamircisi yani eskici fakiri geçim için çalışır. Onlardan başka yerlerde eskiciler dükkânları ve başka köşede bin adet fakirlerdir. Bunların hepsi alayda başlarında voltan iğneleriyle eski pabuç dikerek geçerler, ama seferde gerekli esnaftır.

Kavaf tellâlları esnafı: Nefer 500, bunların dükkânları yoktur. Hemen İstanbul'da toplam 9 yerde arasta yani kavafhane çarşısı vardır. Onlar da tellâllık edip kâr ederler. Pirleri (---) (---). Ebu Zer-i Gıfarî belini bağladı, kabri Bağdad Kurnası Mezarlığı'ndadır.

Bu yukarıda yazılan bütün esnaf teferrüclerinde bir çırakları yola çıktığında ilk defa Muhammed Ekber-i Yemenî diye dua edip sonra kendi önderlerini anarlar. Daha sonra paşmakçıbaşının seçkin askeri silahlı geçip ardı sıra vakarıyla kavafbaşı ve paşmakçıbaşı at başı beraber eğreti iç oğlanlarıyla silahlı olup dahi artları sıra Osmanlı tabılları ile ceng-i harbîler çalarak geçerler. Bu kavafbaşıya yamak toplam 10 esnaftır, (---) dükkândır ve toplam (---) askerdir.

Otuz üçüncü bölüm

Attarlar (aktarlar) esnafı: Dükkân 3005, nefer. Pirleri Hüsâm ibn Abdullah-ı Basravî'dir, nurlu kabri Acem Şehriban'ındadır. Bu aktarlar zümresinde nice bin eşya mevcuttur ve nice esnaf yamakları vardır, mümkün olduğu kadar olanları bildirir: Önce,

Mısır aktarları: Zindankapısı dışında hepsi silahlı olup seyishane ve arabalar üzere sepetler içinde eğir, zencefil, besbase, kebabe, kakule, tarçın, dâr-ı fülfül, râvend, sümbül-i Hıtayî, aselbend ve ödağacı gibi eşyalar ki toplam 3.070 adet ilaçlardır. Eski hekimlerden *Davud Tezkiresi*nde hepsi özellikleri ve yararlarıyla tek tek yazılmıştır. Bütün bu ilaçları bu anlayışlı kavim kutular içine koyup alay ile geçerler.

Amberciler esnafı: Dükkân 45, nefer 100. Pirleri (---). Selman belini bağladı, kabri (---). Bunlar dükkânlarını amber ile süsleyip geçerler.

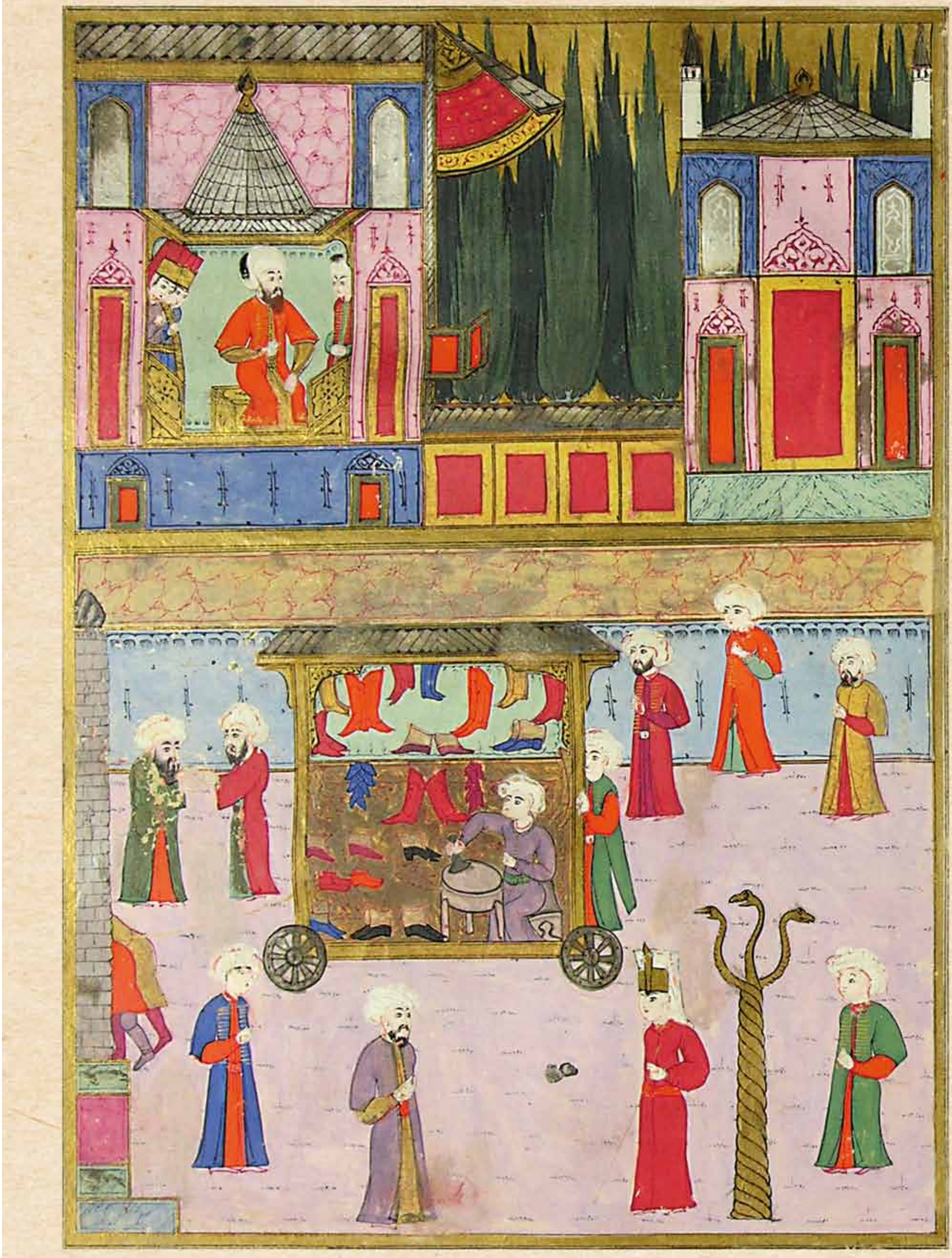
Buhurcular esnafı: Dükkân 25, nefer 30. Pirleri (---) (---). Bunlar dükkânlarını aselbend, günlük, sümbül-i Hıtâyî ve buhur-ı nebî ile süsleyip micmerler ile buhur yakarak geçerler.

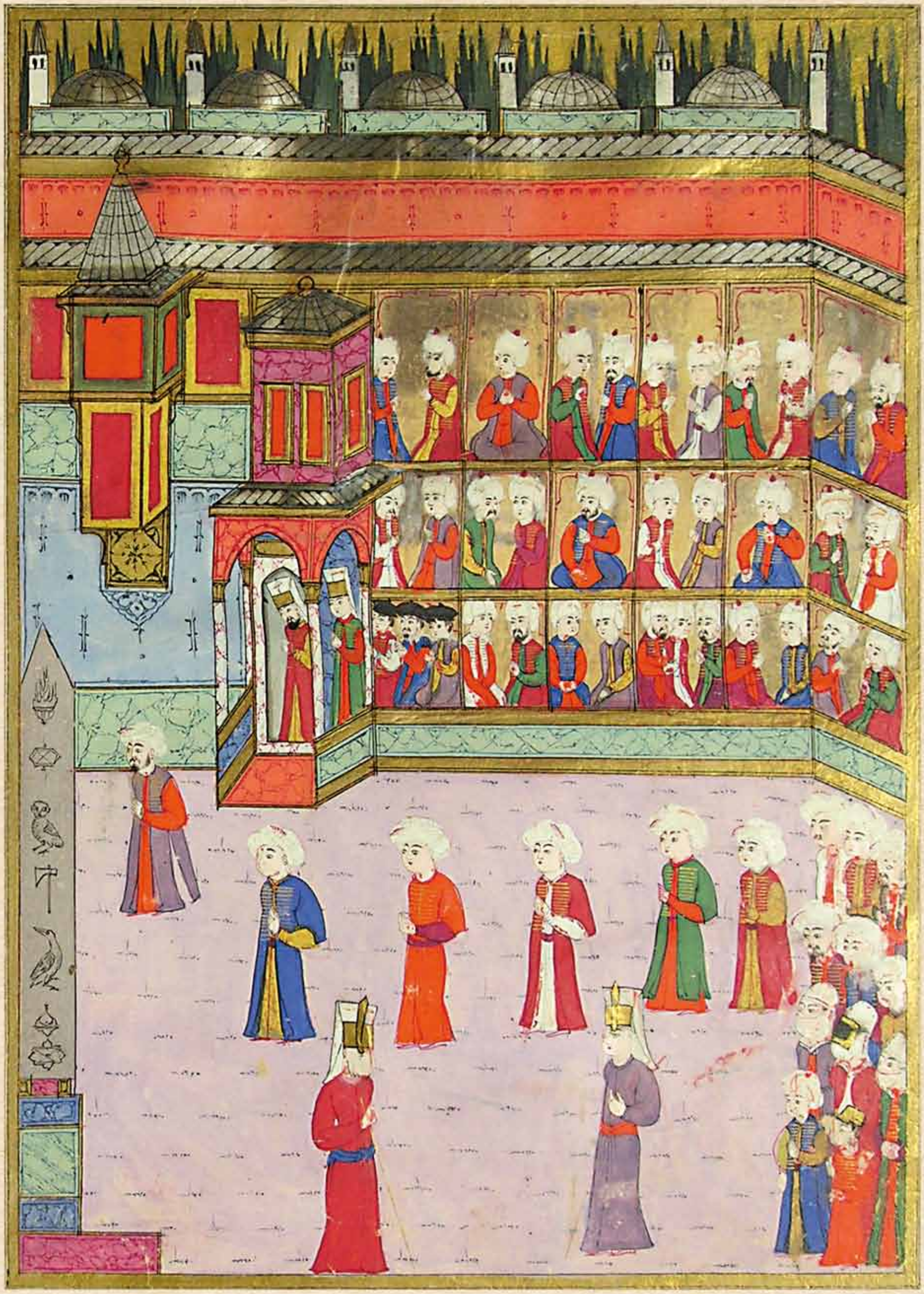
Sanat ehli, **fincancılar**: Dükkân 6, nefer 15. Pirleri (---) (---). Bunlar dükkânlarını fağfurî kâse, mertebânî, münebbed ve çârgül fincanlar ile süsleyip geçerler.

Kanaat ehli, **fincan tamircileri**: Dükkân 10, nefer 20. Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında kırılmış kâse fincanları onarıp kanaat ederek geçip giderler.

Çömlekçiler esnafı: Dükkân 300, nefer 500. Pirleri Abdülgaffar-ı Medenî'dir, Selman-ı Pâk'in belini bağladığı 49. pirdir. Çanakçı, bardakçı ve çömlekçilerin piridir. 162 yaşında vefat etti. Kabri Medine-i Münevvere Bakî'indedir, ziyareti nasip olmuştur.

Bu çömlekçiler dükkânlarını çeşit çeşit çömlek ve kâse tabaklar ile süsleyip kendileri de silah ile geçerler.

ÇİZMECİLER / TSMK, H.1344, 419b-420a

Bu esnafın yukarıda Eyüp çömlekçileri evsafında yazılıdır, ama yine burada çömlekçiler esnafı alay ile geçerler, zira başka yerde de çömlekçiler vardır, onu bildirir.

Çömlekçi işyerleri esnafı: Dükkân 300, nefer 400. Bunların pirleri de Abdülgaffar-ı Medenî'dir. Tahtırevanlar üzere balçık dövüp çarklar ile çanak ve çömlek yaparak geçerler.

Kibritçiler esnafı: Dükkân 40, nefer 55. Pirleri (---) (---). Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını kırmızı kibrit fitilleriyle süsleyip "Lazım olur kibrit" diyerek geçerler.

Kibrit yağcıları esnafı: İksir gibi kibrit yağı çıkarmak ancak bir adama mahsustur. İlk defa kibrit yağını Karun çıkardı derler. Zira Hz. Musa öğretmesiyle ilk defa Karun kimyaya çalışırken kibrit yağı çıkarmanın yolunu bulup yine onunla o beceri yer altına geçer. Hâlâ bir adama mahsustur ki sanki yer altından çıkarıp meydana getirdi.

Badem yağcısı aktarı esnafı: Dükkân 3, nefer 8. Piri Hakîm Zünnun-ı Mısrî'dir. Hz. Ali beline kuşak bağladı, kabri Mısır'da denilmişti. Bunlar çeşit çeşit yağlar çıkarıp alay ile geçerler.

Şişeciler esnafı: İşyeri 4, nefer 105, ilk pirleri Cemşid'dir. Sonra Ebu Ali Sinâ, eski hekim olduğundan (---) tarihinde daha fazla sanatlar eyleyip meşhur etti.

Ama İstanbul'da ilk ortaya çıkan Cibali Kapısı'nın iç yüzünde sonra Ayvansaray Kapısı önünde, sonra çömlekçiler içinde, yeni işyeri Hasköy'dedir, başka yerde yoktur. Bunlar büyük tahtırevan üzere bir şişehane içinde şişe yaparak geçip giderler. Ama cehennem ateşinden bir kıvılcım görmek isteyen can, şişehaneleri görüp ondan ibret alsın ki cehennem ateşi yanında bu ateş bir kıvılcım değildir.

Şişeci tacirleri esnafı: Dükkân 200, nefer 300. Pirleri yine Ebu Ali Sinâ'dır. Bu dükkânların çoğu Galata'da ve başka yerlerdedir. Dükkânlarını çeşit çeşit billur, necef ve moranlar ile süsleyip geçerler.

Ayakta gezen aktar çerçileri esnafı: Dükkânları yoktur, hepsi 300 neferdir. Bunların piri (---) (---). Ebu Zer-i Gıfarî belini bağladı, kabri Kudüs Kerek'indedir. Bunların ellerinde sepetler içinde bütün ilaçlar mevcut olup sepetlerinin yüzünde çocuk oyuncakları asıp "Çerçiden ne hacet" diye bağırarak alayda geçerler.

Eyvâycı yani çiniciler esnafı: Dükkân 100, nefer 300. Pirleri Hz. Abdülgaffar-ı Medenî'dir ki Selman belini bağlamıştır ve çömlekçilere pir olmuştur. Bu eyvâycı çinicileri de çanak, kase ve bardak satmakla bunlara da pir olmuştur.

Bu çinicilere eyvâycı demekten maksat odur ki şöhret için bütün çini kâse ve çini çömlek ve değerli parlak mallarını sergilemek için dükkânlarının yüzünü kat kat süsleyip ya depremden ya bir kedi veya bir fareden yahut kalabalıkta şehir oğlanları bir taş atıp bütün malları güldürredek yere düşünce parça parça olup sahibi "Ey vây" diye bağırdığında eyvâycı esnafı derler. Asılı ecel gibi malları da asılıdır. Zindankapısı'nın dışında süslü bir çarşıdır ki anlatılmaz.

Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarını İznik kâsesi, tabak, çömlek, Kütahya fincanları ve maşrapalar ile süsleyip büyük alay ile silahlı geçerler.

Ticaret ehli **tekneciler esnafı:** Dükkân 100, nefer 102. Pirleri Behlül Kassâ'dır, Selmanî'dir, kabri Cebeliye'dedir. Bu hıref (meslek), dükkânlarını kızaklar üzere tekne, çıbır, kas'a ve galyalar ile donatıp bütün silahlı geçerler.

Ehl-i keyf, **afyoncular esnafı**: Dükkân ve nefer 104. Pirleri ilk kullanan Fisagores-i Tevhidî'dir. Hz. Peygamber zamanında "Afyonu taşıması sünnettir" diye ilk yiyen Amr bin Ümeyye-i Zamirî'dir. Gerçekten afyon yiyen anlayışlı, nükteci, zarif olur.

Bu afyoncular esnafı seyishaneler üzere dükkânlarında afyon satarak kimi dilini dışarı çıkarıp asılmış şeklinde gaflet uykusuna varıp kimi kaşınıp kimi hây-hûdan ürküp nice zarif tiryakilere afyon satarken "Karahisarî değildir" diye kavga ederek geçerler.

Şevk ehli, **benglikçiler** (esrarcılar) **esnafı:** Dükkân 16, nefer 60. Pirleri ilk bulan Cemşid'dir, başkası bilinmez. Bunlar dükkânlarında esrar yiyerek gülerek şakalar ederek "Bengîleriz, karnımız aç" diyerek geçerler.

İspençerân yani deva otçuları esnafı: Dükkân 70, nefer 105. Pirleri Hz. Lokman'dır. Cenab-ı Hak yer yüzünde ne kadar ot yarattı ise hepsi hal dilleriyle ben falan derde devayım diye Hz. Lokman'a söylerler idi. Daha sonra Peygamberimiz zamanında bu otçu aktarların piri Hidâyetullah ibn Zünnûn-ı Mısrî'dir. Fahr-i âlem efendimizin izniyle kemerini babası Zünnûn bağlayıp deva otçularına pir oldular, kabri Hicaz dağlarındadır. Ot devşirirken yılan sokup şehre almaya gelince öldü.

Bu deva otçuları gayet çoktur. İstanbul içre haftanın 8 gününde 14 pazar durur. Mesela Cuma Pazarı, Salı Pazarı, Çarşamba ve Cumartesi Pazarı günlerinde bu otçular pazar kurup labada kökü, güneyik kökü, sığır dili kökü, hayyi'l-garikun kökü, meyan kökü, zater kökü ve nice bin isimli şifa otlarını toplayıp ispençer aktarlarına bu otları satıp kâr ederler.

Bunlar da dükkânsız 500 neferdir. Bunlar da arkalarındaki sepetler içre çeşitli şifa otlarıyla geçip ondan ispençer aktarları seyishaneler üzere nice bin deva otlarını donatıp silahlarıyla geçerler, seferlerde gerekli esnaftır.

Kahveci aktarları esnafı: Dükkân ve mahzen 300, nefer 500. Bunlar ulu bezirgânlardır. Her birinin Mısır'da, Yemen, Kum, Futa, San'an ve Aden'de biner kese malları vardır. Arabalar üzere nice yüz ferde kahveleri yükleyip kantarlara vurarak,

"Ala bin kuruş, ala iki bin kuruş" diyerek geçerler. Bunların piri bilinmiyor. Zira kahve yakın zamanda bulunup İstanbul'da (---) [Kanuni Sultan Süleyman] Han asrında ortaya çıktı. Ama kahveyi yemek Şeyh Şazelî'den kaldı, o da (---) asrında idi.

Yahudi aktarları esnafı: Dükkân 200, nefer 400. Pirleri yine Hüsâm bin Abdullah-ı Basravî'dir. Bunların bütün dükkânları Tahtakale'de, Mahmudpaşa Çarşısı'nda ve Mahmud Paşa Hanı'nda zengin Yahudilerdir. Renk renk İngiliz boyalarından sülüğen, zencifne, lök, isfidac ve lacivert gibi boyalar, demir teller ve sarı pirinç tenekeler kısaca yeryüzünde Âlemin Yaratıcısı ne kadar maden yaratıp insan eliyle yapılmış ne kadar değerli şeyler var ise bu aktarlarda bol bulunur, gayet zengin bezirgânlardır.

..... (3 satırlık yer boş).....

Yukarıda yazılan bütün aktarbaşı yamakları geçtikten sonra aktarbaşının seçkin askeri bütün silahlı geçer. Aktarbaşı sanki bir muhteşem voyvoda pâyesinde samur kürke gömülüp önü sıra bir mücevher eyerli küheylân at yedek gidip kendinin kafadarları hep silahlı ve mükemmel dilberleri de artlarınca sekiz kat mehterhane döverek geçerler.

Ama bunlar Osmanlı ordusunda gerekli askerdir. Bu aktarbaşıya tabi 25 esnaf vardır. Toplam (---) dükkândır ve hepsi (---) askerdir.

Otuz dördüncü bölüm

Berberler esnafı: Hz. Âdem'in yeryüzüne inişinden ta Hz. İbrahim'e kadar bütün insanlar saçlı idi, asla berber nedir bilmezler idi. Sonra Cenab-ı Hak, Hz. İbrahim'e Kâbe'yi yapmasını buyurup hac görevini yaptıktan sonra Mine Pazarı'nda saçlarını yülütmeyi emredince Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Hz. İshak'ı tıraş etti. Bu, İbrahim Peygamber sünneti oldu.

Sonra bazı ümmet saçlı olup kimi başlarını yülütür idi. Hele ilk defa yülüyüp berberlere pir olan İbrahim Peygamber'dir. Hatta Hz. Peygamber'e kırk yaşında peygamberlik geldiğinde uzun saçlı idi. Zira bütün Hâşimî ve Kureyşî uzun saçlılar idi. Hâlâ yine Hâşimî ve Kureyşî'de saçlı Arap çoktur.

Hatta Kureyş kabilesinden Cebel-i Elheme adlı bir kimse bir Arabî'nin gözünü çıkarmıştı. Şeriat emri gereği Hz. Ömer, Cebel-i Elheme'nin gözünü çıkarmayı emredince o gece Cebel-i Elheme kaçıp Antakya Kralı Hırkil'e varıp Şam nahiyelerinde oturduğu için o yere Cebeliye derler.

Oradan da kaçıp İspanya toprağında Avlonya Dağları'nda oturup Frenk diliyle Arap dilinden doğma Arnavut dilini peyda ettiler. Hâlâ o kavme Kuryeleş kavmi derler. Hepsi baba ve dedelerinden gördükleri gibi saçlı Arnavutlardır. Onun için Arnavutların aslı Araptır ki ilkleri Cebel-i Elheme'dir. Elbasan yakınında gömülüdür, ama dinden döndü derler. Hâlâ yine Mekke taraflarında Kureyşlilerin çoğu saçlıdır.

Bu dünya halkının hepsi saçlıdır. Ancak Muhammed ümmeti tıraşlıdırlar, ama nice tarikat sahipleri saçlıdırlar.

Mısır bölgesinde Berberistan, Funcistan, Asvan, Sudan, Afnu, Burnu, Kırmanıki, Bağaniskî, Donkalavî, Sünnâr, Narnarintî, Habeşî, Zeylaî ve Banyânî kavmi, bu kavimlerin çoğu müslim ve gayr-ı müslim olanları hep kıvırcık saçlı adamlardır.

Bu mamur dünya toprağında saçlı adamlardan başka çok kavim görmedim. Siyer kitaplarında yazdığı üzere Peygamber Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret edip Mekke'yi Hicret'in 11. [632] senesinde fethettiğinde Ebu Süfyan bin Dacn bin Harb, Halim bin Cerâm, Bedil bin Vertâ, İkrime bin Ebu Cehil ve Hazret-i Ebubekir'in babası Ebu Kuhâfe, bunların hepsi gelip Müslüman oldu. Hz. Peygamber sevincinden o gün Selman-ı Pâk'e emreder.

Selman-ı Pâk, Hz. Peygamber'in mübarek başlarını pak bıçak ile tıraş etti. Selman-ı Pâk bütün berberlere pak pir oldu. Kemerini bizzat Hz. Ali bağlayıp kabri Bağdad'a (---) saat uzaklıkta (---) nehr (---) (---) büyük bir türbedir. Yılda bir kere bütün berberler ve nice bin ehl-i teferrüc toplanıp büyük topluluk olur. Ulu sultandır ki Hz. Peygamber'in dış hizmetkârı, pir ve âlim idi. Resul-i Hüda onun hakkında, hadis buyurmuştur:

"Bizden ve ehl-i beytimizdendir, evvelîn ve âhirin ilmine erdi ve gerçekten cennet onu özler" diye Aşere-i Mübeşşere'den başka Selman-ı Pâk'e ve Hz. Ukkaşe'ye cenneti müjdelemiştir.

Peygamberimizin izni ile evvel Hz. Ali, Selman-ı Fârisî'nin belini bağlayıp (---) yolların pirlerine Selman-ı Pâk rehber olup ser-çeşme-i pir-i piran olmuştur. 330 yaşına varıp uzun yaşayıp bütün müctehidler Selman'dan Hz. Peygamber'in, abdest alışını, beş vakit namazın şartlarını, tadilini, sünnet, müstahab, vacip ve farzlarıyla nasıl yerine getirdiklerini sağlam haberlerini bu Selman-ı Pâk'den almışlardır.

Bu Hz. Selman-ı Fârisî, Hz. Peygamber'den sonra Bağdad Medayin'inde oturup hayli uzun yaşadığından İmam-ı Azam hazretleri de Bağdad'da yetişmiştir. Selman'dan nice bin dersler görüp sohbetleri şerefiyle şereflendiğinden öncekilerin ve sonrakilerin ilmine ulaşıp Resulullah sünneti üzere mezhep sahibi oldu. İmam-ı Azam ki Numan ibn Sabit'tir (---) atadan nesebi Enuşirvan'a ulaşır. Lâkin mezhebi Selman'dan almadı. Hamade hazretlerinden aldı, onlar Alkame'den aldı, onlar İbrahim-i Nahfî'den, onlar Abdullah bin Abbas'tan, onlar Hz. Resul-i Ekrem'den, onlar Hz. İbrahim'den, onlar Hz. Şit'ten, onlar Hz. Âdem'den, onlar Hz. Cebrail'den, onlar Hz. İsrafil'den, onlar Hz. Mikâil'den, onlar bizzat Hz. Allah'ın sonsuz keremlerinden almışlardır.

Mümin ve muvahhid olup İmam-ı A'zam mezhebinden olan kimse, mezhebi İmam-ı Azam kimden almıştır, bir mümin bilmese şahitliği uygun olmaz, demişler. İmam-ı Azam'ın Selman ile ve başka ashab ile müşerref olduğunu böyle yazmışlar. Sözün manası odur ki berberlerin piri birinci Hz. İbrahim, ikinci Selman-ı Pâk'dir.

Bu berber esnafı tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit camlar ile sarı pirinçten leğen ve ibrikler ile nice bin tür Alman usturaları ile dükkânlarını süsleyip bellerinde pak ibrişim ve altınlı peştamallar ile güneş parçası berber civanları kendilerini süsleyip geçerler.

Sünnetçi berberleri esnafı: Dükkân 300, nefer 400. Pirleri Ebü'l-havâkin Muhammed bin Talha bin Abdullah'tır. Selman-ı Pâk belini bağlayıp bütün İslâm ile şereflenenleri sünnet ederdi. Ama bizzat Habib-i Ekrem Efendimiz, annesi Emine Hatun'dan Allah'ın emriyle sünnetli ve iki gözleri sürmeli doğmuşlardır.

Sünnet edicilerin piri Ebülhavâkin Muhammed'in hatunu Rabia binti Abdullah ibn Mesud'dur. Tertemiz kızların masdarı ortasındaki kırmızı dilçik adlı fazlalık eti kesip sünnet ederdi. Hz. İbrahim hatunu olan [Sare] Ana, Hacer Ana'ya kızıp o eti kesip sünnet etti. O zamandan beri kızları sünnet etmek Arabistan'a mahsustur. Hâlâ Mısır'da Hazarî derler bir tür kavim vardır, kız sünnetleri gecesinde büyük şenlikler ederler. Kadınlar kısmına bu sünnetin faydası odur ki hamile kalınca kolaylıkla doğururmuş.

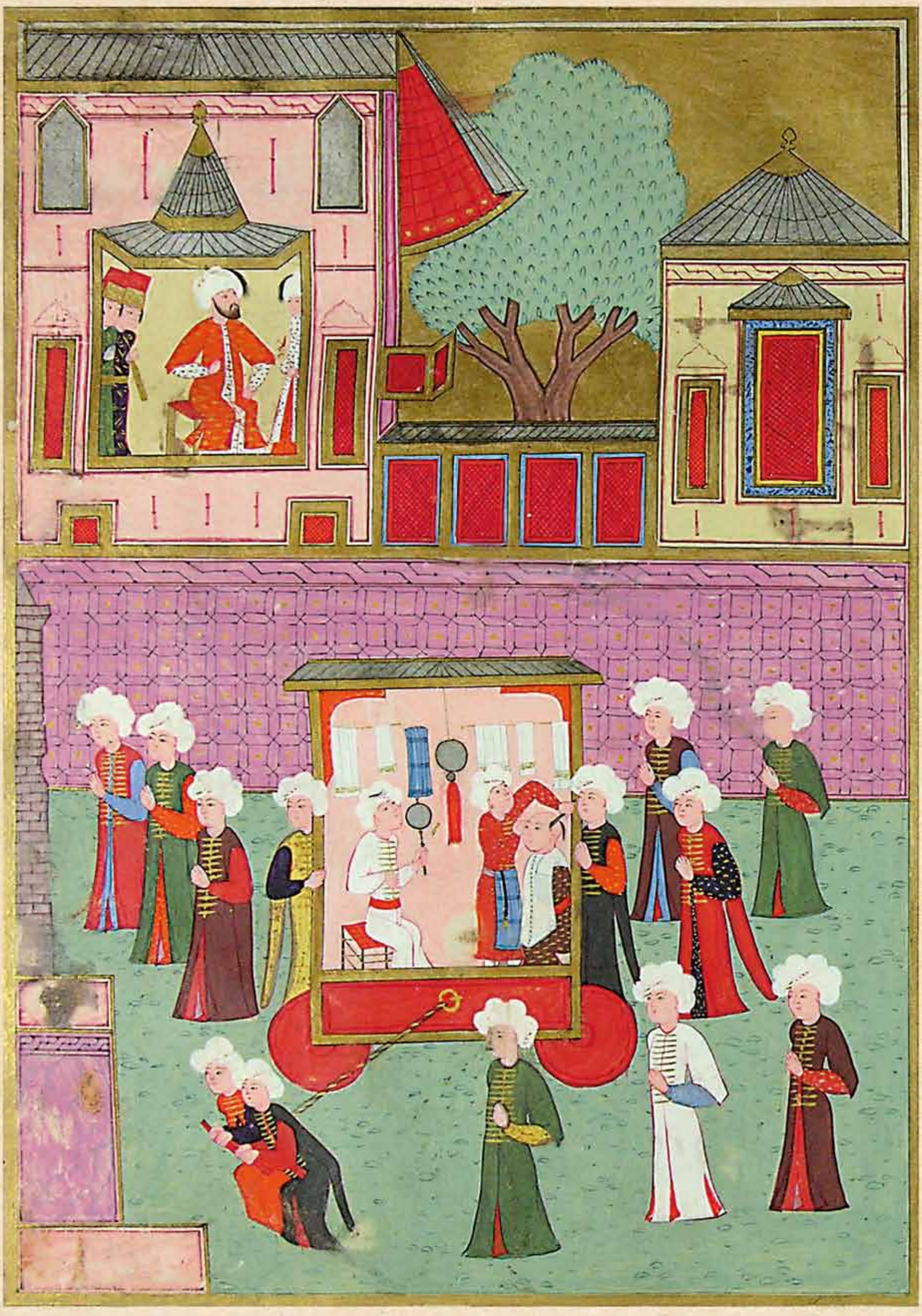
Bu taraftan bu sünnetçiler de seyishaneler üzere dükkânlarını çeşit çeşit sünnet usturalarıyla süsleyip bazı çocukları dükkânlarında def ve kudüm ile sünnet eder şeklinde geçerler.

Yaya berberleri esnafı: Dükkânları yoktur, nefer 2000. Pirleri yine Selman-ı Pâk'dir, temizce geçerler.

Ustura çarkçıları özellikleri: Dükkân 40, nefer 100. Pirleri Abdullah Nasrî'dir ki bıçakçıların piri idi. Bunlar tahtırevanlar üzere araba tekerleği gibi çarklarda ustura bileyerek mükemmel geçerler.

Ustura kuyrukçuları esnafı: Dükkân 12, nefer 40. Pirleri yine Abdullah Nasrî'dir. Seyishaneler üzere dükkânlarında ustura sapları ve ustura kuyrukları yaparak silahlı geçerler.

Sarıkçılar esnafı: Dükkân 17, nefer 40. Pirleri Cebrail'dir ki cennetten peygamberler tacını Hz. Peygamber'e o getirdi. Bunların dükkânları Ayasofya Camii önünde Kaya Sultan Sarayı'na bitişik dükkânlardır. Çoğu dilsiz sarıkçılardır. Divan ehline mücevveze, Selimî, kallâvî, perişanî, kubadî, kâtibî ve

BERBERLER / TSMK, H.1344, 264b-265a

azamî sarıklar sararlar. Ama (---) Karaman'da olan sarıkçılar İmam-ı A'zam tacı sarıklar sararlar, her an kâr edelim diye adam ararlar. Müşteri bulamayıp ölü tabutlarına sarık sararlar.

Bu fırka seyishaneler üzere bu sarıkları bezeyip geçerler. Bunlardan sonra berberbaşı bütün dilberleriyle silahlı geçip sekiz kat mehterhane çalarak giderler. Bu berberbaşıya yamak toplam 7 esnaftır, (---) dükkândır ve hepsi (---) askerdir.

Otuz beşinci bölüm

Hamamcılar esnafı: İstanbul'un dört mollalık (kadılık) yerinde 151 hamam olduğu yukarıda imaretler anlatılırken yazılmıştır, ama bu esnaf alayında 151 adet hamamcılar bütün silahlı geçerler, zengin ve iyi kimselerdir. Pirleri Muhsin ibn Osman'dır. Hz. Ali huzurunda Selman-ı Pâk'in kemerini bağladığı sekizinci pirdir. Kabri (---)'dir.

Bu hamamcıların hepsi küheylân atlara binip hizmetçileri arabalar üzere keçeden hamamlar edip aydınlık camlar ile süsleyip,

"Gele Vefa Hamamı'na canım, gire Hacı Kadın Hamamı'na hanım, göre Çinili Hamamı canım" diye mısra,

Nîlgûn futaya sarmış beden-i uryânın

çıplak dilber tellâklar böyle çağırarak hamamlarıyla birlikte geçerler.

Tellâklar esnafı: Dükkân, nefer toplam 2 bin. Pirleri Ubeyd-i Mısrî'dir. Selman-ı Pâk belini bağladığı yedinci pirdir. Kabri yine Mısır'da Büyük mezarlıktadır. Bu tellâklar bütün çıplak olup ibrişim peştamallar ile dilberleri kâküllerini dağıtıp ellerinde kese, bellerinde bıçak taşı ve kokulu sabun ile birbirlerine kese ve sabun sürerek geçerler.

Natırlar esnafı: Nefer 1000. Pirleri Mansur bin Kasım'dır. Selman-ı Pâk'in belini bağladığı dokuzuncu pirdir, kabri Baalbek yakınında Cebel-i Lübnan'dadır. Bu natırlar da bellerinde peştamallar üzere kılıçlarını kuşanıp ayakları ve baldırı çıplak olup çimşir, abanoz ve sedef işlemeli nalınlar ile silahlı geçerek salındıklarında bütün halk gülüp hayran olurlar. Bu hâlleriyle geçerler.

Çamaşırcılar esnafı: Dükkân 300, nefer 500. Pirleri (---), kabri (---)'dir. Bunlar arabalar üzere dükkânlarında esvap yıkayıp pâk esvapları serip geçerler.

Lekeciler esnafı: Dükkân 10, nefer 20. Pirleri (---)'dir. Bu kavmin dükkânları Bayezid Meydanı'ndadır. Bir esvapta leke olsa ona bir ilaç edip ol lekeyi kaybederler. Seçkin sanattır ki asla değerli esvabın rengi değişmez.

Nûre yani hırızmacılar esnafı: Nefer 50, bunlar bazı hamam kapılarında hırızma satarlar, dükkânsız bir alay fukaralardır. Bunlar da arkalarında torbalar ile nûre satıp "Nûre ile pâk edüben nur ederiz" diye bağırarak geçerler.

Bu hamamcılar, yamakları, hepsi silahları ile geçip şeyhleri, yardımcıları, çavuşları ve hamamcıbaşısı hep küheylân atlar üzerinde artları sıra sekizer kat mehterhaneler ile silahlı geçerler. Yollarda her hangi dağ, bağ ve çayırlarda keçeden hamamlar yapıp içine kömürler yakıp Müslüman gaziler yıkanırlar.

Bu hamamcılar yamağı hep 6 esnaftır, dükkânları (---) dır ve tamamı (---) askerdir.

Otuz altıncı bölüm

Cihan nakkaşları esnafı: Nakkaşbaşı işyeri birdir, Arslanhane'nin üst tabakaları kat kat kârgir yapı odalardır ki bütün usta nakkaşlar bu işyerinde otururlar. Başka yerlerde dükkân 100 adettir. Ama evlerinde oturan büyük saray nakkaşı toplam bin kişidir.

Pirleri Şeddad'ın Bağ-ı İrem'ini nakşeden Şemr-i Ahim'dir. Kıptî tarihlerinde bu Şemr için peygamberdir diye yazmışlar. Ama Hz. Süleyman Veziri Âsaf Berhıyâ da peygamber ve nakkaş idi ki Süleyman tahtını ve Belkıs kasrını Berhıyâ nakş etmişti. Kıptî dilinde deyim olmuştur ki iyi bir nakşa "Berhıyâ nakşı gibi yirmi dört kırat olmuş" derler. Ancak Acem ve Anadolu şairleri övgülerinde Erjenk nakşı övülür.

Bu esnafın pirleri Peygamberimiz asrında Kâbe-i Şerif'i Hatîm'iyle tamir olunduğunda Beyt-i Maâd-ı Şerif'i süsleyen Fazl ibn Hazret-i Abbas'dır, peygamberimizin amcasının oğludur ve Resulullah'ın mübarek cesedinin yıkanması sırasında su dökmüştür. Hz. Ebu Zer-i Gıfarî belini bağlayıp nakkaşlara pir oldu. Kabri Şam'da Ümeyye Camii'nin mihrabı duvarında minber dibinde Nebiler Kapısı'nın iç yüzünde 12 bin şehit peygamberler yanındadır.

Emevîlerden Halife Abdülmümin bu nakkaşların piri Fazl bin Abbas'ı gayet severdi. Allah'ın hikmeti Abdülmümin Ümeyye Camii'ni imar edip göklere baş çekmiş dokuz kemerli kubbesini nakkaş piri bukalemun nakşı ederken kubbeden gözüne kireç tozu düşüp o anda ta kubbenin en tepesinden düşüp ölür. Nakşı bir zaman baki kalıp Abdülmümin bu pîre sevgisinden Nebîler Kapısı içinde defnetti.

Bu nakkaşlar da tahtırevanlar üzere yaylar, iskemle ve ferraşhane nakşedip Şahkulu, Velican, Ağa Rıza, Mürver İlik, Bihzad, Mânî, Frenk Sinor ve Canşah adlı üstadların sihirli bukalemun nakşı işlerini dükkânlarının dört tarafına koyup bütün maarif erbabı seyrederler, bu nakkaşlar da bu yüzden alaylarıyla geçip giderler.

Zerkûbyan yani altın dövücüler esnafı: Dükkân 55, nefer 70. Eski pirleri Hz. Davud'dur, Hak tarafından inen Zebûr ayetleri için altını dövüp her sayfayı altınlı ser-levha ederdi. Zira Zebûr ayeti Hz. Davud'a indi ki *"Ve Davud'a Zebûr'u verdik"* [İsrâ, 55] ayeti delildir.

Hz. Davud'dan Resulullah'a gelinceye kadar 1.640 sene olup Mekke-i Mükerreme'yi fethettikten sonra tamiri sırasında nakkaşların piri Kâbe nakşederken Ebü'l-hazen bin Nasr bin Abdullah, Peygamberimize dövülmüş saf altın getirip Mekke-i Mükerreme'yi onunla yaldızlayıp parlattılar. Sonra Peygamberimizin izniyle Selman-ı Pâk, Ebülhazen'in belini bağlayıp zerkublara yani altın dövücülere pir oldu, kabri (---)'dir. Bu sanat ehli de tahtırevanlar üzere camlı dükkânları içre altın döverek geçerler.

Müzehheb-keşân (tezhipçiler) esnafı: Dükkân 40, nefer 105. Pirleri Hz. Osman'dır ki Hz. Peygamber'e kırk yaşında nübüvvet geldiğinde Hz. Cebrail ile ilk defa *Kur'an-ı azim'*den *"Yaradan Rabbinin adıyla oku"* [Alak, 1] ayeti gelip sonra Hz. Osman Müslüman olduğunda bu ayeti Kur'an'ın ilk ayeti edip ser-levha ve tezhipli eder, müzehhiblerin silsilesi Hz. Osman'a çıkar. Kabri Medine-i Münevvere Bakî'inde denilmiştir.

Bu müzehhibler de dükkânlarında Kur'an-ı Kerimleri ve kitapları tezhip ederek geçerler.

Ciltçiler esnafı: Dükkân 100, nefer 300. Pirleri Abdullah-ı Yetimî'dir. Bu ciltçiler alayı yukarıda ordu mollası alayında anlatılmıştır.

Sahaflar esnafı: Dükkân 60, nefer 200, zira ayak sahafı çoktur. Pirleri Ebu Zer-i Gıfarî'dir. Selman-ı Pâk belini bağladı, kabri Bakî'dedir, 170 yaşında vefat etti. On beşinci zengin pir olduğundan Hz. Resul onlara Ebu Zer diye lakap koymuşlardır. Peygamberimizden kırk hadis rivayet eder.

Bunlar da dükkânların nice bin kitaplar ile süsleyip ayak sahafları "*Mülteka* ve *Dürer [u] Gurer*'im iyidir ama *Keşşâf*'ımı keşfedip *Tarikat-ı Muhammedî'd*en ayrılman, eyi kitaptır" diye torba torba kitaplarla geçerler.

Kâğıtçılar esnafı: Dükkân 200, nefer 205. Pirleri Peygamberimizin amcası Hz. Abbas'tır, kabri Bakî'dedir. Hz. Ali kemerini bağladı. Bunlar da seyishaneler üzere dükkânlarını İstanbul tabağı, Bosna, Sebte ve Bundukanî kâğıtlarıyla donatıp beyaz kâğıttan ferace, muvahhidîler, hırka, büyük sarıklar ile ve yine kâğıttan çeşitli külâhlar ile kendilerini süsleyip dükkânlarında kâğıtlar mühreleyip hepsi silahlı ve beyaz esvaplı asker olup geçerler.

Mukavva kubur divitçiler esnafı: Dükkân 55, nefer 105. Pirleri Muaz ibn Cebel'dir ve Selman kemer bağlamıştır, kabri Ebtah'dadır. Bunlar dükkânlarını çeşitli kubur, yaldızlı ve nakışlı divitler ile süsleyip kendileri de silahlı geçerler.

Remilci (kumcu) ve mektupçular esnafı: Pirleri ve askerleriyle yukarıda ordu mollası alayında yazılmıştır.

Mürekkepçiler esnafı: Dükkân 40, nefer 65. Pirleri Zeyd bin Hâris'dir. Enes kemerini bağladı, kabri Mekke Ebtah'ındadır. Bunların dükkânları Sultan Bayezid'dedir. Ama nice yüz kimseler evlerinde işlerler. Özellikle Sultan Selim yakınında İkiçeşme önünde Mürekkepçi Karı'nın mürekkebi gayet meşhurdur. Kızılmusluk'taki yedi iklimde meşhurdur, hatta onun hakkında kâtipler ve şairler bu beyti söylemişlerdir:

Mürekkeb çokdur İslâmbol'da ammâ

Kızılmusluk'daki gâyetde a'lâ

diye övmüşlerdir.

Ressam nakkaşlar esnafı: Dükkân 4, nefer 40. Pirleri yoktur, zira resim yapmak dinimizde yasaktır. Ancak Hz. Peygamber Hayber Kalesi'ni fethedip ondan bir aslan suretli sancak ganimet almıştı. Gösteriş ve heybet için o aslan resimli sancağı Ebu Eyyub-ı Ensarî ki Resulullah'ın sancakdarıdır, bu zatın büyük oğlu Seydî Emetullah taşımıştır. Babası Eyyub Sultan, Peygamberimiz huzurunda kemerine peştamal bağlayıp bayrakdarlara pir oldu. Kabri Kerbela'dadır. İmam Hüseyin'e bayraktar olup, Kerbelâ şehitleri içinde yatmaktadır.

Peygamberimiz o sancaktan başka resim ve put yapmaya izin vermemişlerdir ama Anadolu nakkaşları tabiatları eserinden yine İslâm dininin şan, şöhret ve şevketleri için Hz. Hamza'nın Züpin ile atlar üzerinde cenk ettiği resimlerini, silahlara gömülmüş olan Hz. Hamza'nın galip gelip Züpin'i bağladığı resmini yazarlar ki sanki canlıdır.

Hz. Hamza'nın 170 sandalye sahibi Hz. Sa'd ve Said'i, Hâlid ibn Velid'i, Ubeydetü'l-Cerrah'ı, Şeyh Sarî'yi, Ma'dî Kereb'i, Divane Hürum'u, Lenduhâ ibn Sa'dan'ı, Sahib-kıran Bediüzzaman Veliyyü'l-akran'ı, Kâsım-ı la'leyn-i Kubâ'yı, Müslimî teberi elinde Peygamberimizin ulağı Baba Amr Ümeyye-i Zamirî ve nice yüz sahib-kıranları zırh ve zireh külâh, cebe ve cevşene gömülmüş olup yedi parça silahlarıyla soylu atlara binmiş olarak her bir pehlivanın resimlerini heybet ve azametleriyle yazarlar ki gören ümmî adamlar,

"Tanrı'ya hamdolsun Müslümanlardan böyle böyle sahib-kıranlar var imiş" diye kendileri cenge muhabbet edip Allah yolunda mücahit olmaya sebep olur.

Eski pehlivanlardan *Şehnâme*'de yazdığı üzere Sam ve Nerimân'ı, Zâl ü Köstehem'i, Rüstem ve Efrâsiyâb'ı, Şagat'ı, Pîjen-i Menuçehr'i, Feridun'u, Demirci Kave ve Dahhak'ı, bu pehlivanları da öyle çizip yazarlar ki her biri sanki birbirlerine hamle etmededirler.

Bu anılan pehlivanların resimlerini ressamlar dükkânlarının dört tarafına donatıp geçerler. Bu ressamların ser-çeşmesi Miskalî Solakzâde ve Tiryaki Osman Çelebi kaleler sureti cengiyle çizmede ikinci Behzad idi. Parmakkapı'da Tasbâz Pehlivan Ali, padişahların, serdar ve vezirlerin Revan ve Bağdad cenklerini yazmada birinci Veli Can idi ve başka fenlerde de zamanın Cemşid'i idi.

Ressam falcılar esnafı: Dükkân ve nefer birdir. Mahmutpaşa Çarşısı'nda bir dükkânda oturan Hoca Mehmed Çelebi derlerdi, ümmetin dindarlarından yaşlı bir kimse idi. Hatta Sultan Süleyman Han sohbetiyle şereflenmiş bir dinç ihtiyar idi.

Yukarıda yazılan bütün pehlivanların, geçmiş padişahların, binlerce peygamberlerin, sayısız kalelerin, savaşların, denizdeki gemilerin acayip ve garip savaşların, eski ustaların sihirli ve beğenilmiş ketebeli kalemleriyle iri İstanbul tabağı kâğıtlar üzerine yazılmış resimleri cilt cilt dükkânın yüzüne dizer, gelip geçenler talih tutup bir akçe vererek bu resimlerden fal açıp ceng ü cidâl mi gelir yahut Yusuf u Züleyhâ mı gelir veya Leylâ ve Mecnun, Ferhad ve Şirin, Varka ve Gülşah mı veya eski cihangirlerin birbirleriyle düşmanlıkları, eğlenceleri mi gelir, ona göre,

Bu fal ıssına geldi işte Ferhâd

Çalışmakla olursun sen de dilşâd

diye her resme uygun kendilerince şiirler okurdu ki dinleyenin gülmekten aklı giderdi. O yaşlı adam onunla kâr ederdi. Kâhice bu resimlerle padişaha giderdi.

Bu da bir tahtırevan üzere resimlerini halka gösterip alayda giderdi. Hâlâ İstanbul taklitçileri içinde bu resim falcısının Hindî gazellerini türlü türlü tavırlarıyla taklit ederler ki nice bin tür gülünç sözlerdir.

Oymacılar esnafı: Dükkân 9, nefer 20. Pirleri Abdurrahman ibn Şair Hassan'dır. Hz. Resulullah'ın oğlu Kasım'la emildeş süt kardeşidir. Kabri Kudüs yakınında Taberistan'dadır.

Bu oymacılar, dervişlerden Hezarfen Çelebi, hünerli yetkin ustalardır, makasla sihirli oymalar oyarlar ki sanki sihirdir. Bunların hatıralarını teberrüken kitaplar içinde saklarlar.

Bunlar seyishaneler üzere dükkânlarında renkli yapraklar üzere oymalarını yapıp kâğıtlar üzere yapıştırıp oymalar oyarak geçerler.

Sûr-ı hümâyûn (Saray düğünü) nakılcıları esnafı: Dükkân 4, nefer 55. Pirleri Müyesser-i Ezherî'dir, Hadice Ana hizmetçisidir. Enes ibn Mâlik belini bağladı. Kabri Kûfe'dedir. Peygamberimiz zamanındaki düğünlerde baharattan serviler yapardı. Bu esnafın dükkânları Koska Fırını yanında, Aksaray'da, Tahtakale'de ve Odunkapısı'nın iç yüzünde Şem'ahane karşısında nakılcıbaşı dükkânları vardır.

Bunlar bu alayda şehremini malıyla Süleymaniye minaresi boyu balmumunun rengârenk kâfûrîlerinden ve şamata varağı tellerinden göklere baş uzatmış servi gibi ışıklı ve parlak nakıllar yaparlar, her birini yüzer ikişer yüzer tersane karavana pâyzenler çekip vardiyanlar sağa ve sola çekin diye silisre düdüklerini çalarak geçerler ve nice yüz küçük nakıllar ile alay gösterip geçerler.

Alıcı ve balıcı esnafı: Nefer 100, bunlar ancak Ramazan ve iki bayram günlerinde çocukları eğlendirmek için yeşil balmumundan papağanlar ve beyaz mumdan kumrular yapıp çubuklar ucunda "Alıcığım, balıcığım" diyerek geçerler.

Yastık basmacıları esnafı: Dükkân 15, nefer 55. Pirleri yine nakkaşların piri Hz. Fazl bin Hazret-i Abbas'tır ki Hz. Resulullah vefat ettiğinde Hz. Ali yıkarken Fazl, Peygamberimizin mübarek cesedi üzerine su dökerdi. Dükkânları Sırt Hamamı yakınındadır. İşleri neftli ve katranlı renk renk boyalar ile nakışlı yastıklar, sofralar, perdeler ve satranç bezleri basıp dükkânlarında bu iş ile geçerler. Ama güzel sanatlı iştir ki ne kadar yıkasan nakşı bozulmaz bir iştir.

Çit basmacıları esnafı: Dükkân 25, nefer 100. Pirleri yine Fazl bin Hazret-i Abbas'dır. Bunlar çoğunlukla bekârhane odalarında Tokat ve Sivas Ermenileri, Acem ve Hintli basmacılarıdır. Büyüleyici yorgan yüzleri, çarşaflar ve perdeler basarlar ki çok güzeldir. Bu sanatlarını gösterip dükkânlarını işleriyle süsleyip silahlı geçerler.

Sırma nakışçıları esnafı: Dükkân 20, nefer 25, ama nicesi evlerinde işlerler. Pirleri Ebî Sürh'dür ve Selmanî'dir, kabri Medayin'dedir. Bunların işi vezir, vekil ve ileri gelenlere sırmalı yastıklar, minderler, perdeler, dikdik ve abayîler, şakabentler, eyerler, tegeltiler ve atlas üzere cibinlikler işlerler ki görenin aklı gider, sırmanın parıltısından insanın gözü kamaşır. Bu da temiz sanattır. Bunların hepsi metaların tahtırevanlar üzerinde dükkânlarında sergileyip geçerler.

Yağlıkçı nakkaşları esnafı: Dükkân 20, nefer 25. Pirleri Siraceddin'dir. Selman belini bağladı, kabri Şam yakınında Busra'dadır. Bunlar çeşit çeşit bezler üzerine siyah kalemler ile yağlık, çarşaflar, yastıklar ve peşkirler üzere işlerler. Hatunlardan bizim valide de ona göre işleyip kâr eder. Bunlar da dükkânlarında siyah kalemler ile bezleri işleyerek silahlı geçerler.

Bu esnaflardan sonra nakkaşbaşı bütün seçkin askeriyle, şeyh, yardımcıları ve duacılarıyla sekizer kat mehterhaneyle geçerler. Bu nakkaşbaşıya yamak toplam 17 esnaftır, (---) dükkândır ve (---) askerdir.

Otuz yedinci bölüm

Eski Bedesten esnafı: İstanbul'un kalabalık ve seçkin yerinde Osmanoğlu'nun büyük hazinesi bir bedestendir ki sanki Kahkaha Kalesi'dir. Bütün savaşçıların, vezirlerin ve seçkinlerin malları buradadır ki yer altında nice yüz demir kapılı mahzenler vardır. 857 [1453] tarihinde Fatih Sultan Mehmed Han yapısıdır ki sanki şeddadî yapıdır. Dıştan dört tarafını keçeciler, sahaflar, takkeciler, boğasıcılar, kılabdan, sırmacılar, kuyumcular ve inciciler kuşatmıştır.

Dört köşesinde kale kapıları gibi sağlam demir kapıları vardır, kuzeye bakar Sahaflar Kapısı, batıya açık Takyacılar Kapısı, güneye Gazazlar Kapısı ve doğuya açık Kuyumcular Kapısı üzere kanatlarını açmış bir heybetli kuş heykeli vardır. Bu kuş heykelini bu kapı üzerine yapmanın anlamı odur ki kazanç dedikleri havaya uçar bir vahşi kuştur. Eğer kuşu bir nezaketle avlayabilirsen bu bedestende kâr edebilirsin demektir, ama gerçekten güzel bir işarettir.

Bu bedesten içre (---) ayak kârgirler üzere (---) adet mavi kurşun ile örtülü büyük kubbeler ve dört tarafında demir kapaklı pencereler vardır. Fırdolayı kubbe çevresinde adamlar gezip demir kapakları kapayacak tabakalar vardır.

Bedesten içinde dört büyük sokağın sağı ve solunda toplam 600 dükkân vardır ve kat kat toplam 2 bin dolaptır. Her dolap sahibi vazgeçip satmak isterse beşer bin kuruşa çinko gibi satılır. Sabahtan kuşluk vaktine dek işleyen büyük bir işyeridir. Cihanın bütün değerli malları bu bedestende bolca bulunur, pazardır. Burada biner ve ikişer bin keseye sahip bezirgânlar vardır.

Eski Bedesten bekçileri esnafı: Nefer 70. Bunların nâzırları padişah hazinedarbaşısıdır. Kefilli ve aracı Müslüman adamlardır ki her gece bedesten içinde kandilleri yakıp silahlı yatarlar. Pirleri Gafîr-i Hindî'dir. Selman kemerini bağlamıştır, kabri Mısır'dadır.

Bunlar öyle güvenilir adamlardır ki bedestende olan dolaplar açık kalıp nice Mısır hazinesi mücevher ve değerli taşların hesabını Cenab-ı Hak bilir, meydanda yatar, asla el sürmezler. Bunlar ellerinde fenerleri ve sopalar ile

"Aşa vura duta hay" diyerek geçerler. Ama bunlar İstanbul içinde olan kırk bin bekçiye karışmazlar, zira bunlar padişah emri ile gedik sahibi bekçi ve gözcülerdir. Padişah tarafından şehremininden maaş alırlar. Yerleri boşaldığında bedesten hamallarının hak edenlerine verilir kavimdirler.

Bedesten hamalları esnafı: Nefer 300. Bunların piri Peygâm-ı Ali'dir ve Selmanî'dir, kabri Tebriz'dedir. Bunlar bedesten dışında hizmet ederler. Bedestenin dört zincirli kapısından içeri giremezler. Ancak dışarıdaki esnaflara hizmet edip her gece bütün esnafların sandık sandık mallarını taşıyıp İstanbul'un yangın korkusundan bedestenin dış mahzenlerine saklarlar. Dış dükkânlar boş kalır, zira her dükkân sahipleri uzak yerlerde olur.

Bu hamallar da arkalarında yassılama semerleri, ellerinde ipleri ve bellerinde kılıçlarıyla geçerler, *vesselâm*.

İç bedesten tellâlları esnafı: Nefer 40 pirleri Ebünnidâ (---) (---). Bunlar hepsi eli beratlı gedik sahibi muhteşem ve güvenilir adamlardır ki bedesten içinde hizmet ederler, dışarı çıkamazlar. Hepsi alayda cevahir koşum, kılıç, gaddare, kürk ve başka değerli eşyalar ile omuzlarında geçerler.

Dış bedesten tellâlları esnafı: Hepsi 300, eli beratlı değildir, ama güvenilir kefilleri vardır. Bunlar da omuzlarında mallarıyla "Bin kuruşa cevahir kuşağım ve 2 bin kuruşa istifanım" deyip geçerler.

Çukacılar esnafı: Dükkân 100, nefer 107. Pirleri Ebülhüda-yı Halebî'dir ve Selmanî'dir. Kabri Mekke'dedir. Bunlar arabalar üzere nice bin pasdav saya, londirine, vezentin (florentin), karkaşona, nime, paris, marliye, ankona, londura, iskerled ve yetmiş çile çukaları ölçerek "Ala bin, iki bin kuruş" deyip geçerler.

Sanat ehli atlasçılar esnafı: Dükkân 105, nefer 300. Pirleri Mansur-ı Endülüsî'dir ve Selmanî'dir, kabri bilinmiyor. Bu kavmin çoğunluğu Yahudilerdir. Çeşit çeşit değerli kumaşları dükkânlarında tahtırevanlar üzere ölçerek geçerler.

Dibacılar esnafı: Dükkân 16, nefer 25. Pirleri (---) (---). Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânların sırmalı şîb, zerbâf ve serengler ile süsleyip silahlı geçerler.

Kâr ehli, **kadifeciler [esnafı]**: Dükkân 70, nefer 200. Pirleri (---) (---). Bu esnaf tahtırevanlar üzere kadife dokuyarak sanatları ve mallarını arz ederek görkemlice geçerler.

Sereng ve kadife yastıkçıları esnafı: Dükkân 100, nefer 400. Pirleri (---) (---) (---) Mardin ve Bursa işi sırmalı kadife ve sereng yastıklar ile dükkânlarında dokuyarak hepsi silahlı geçerler.

Daracılar esnafı: Dükkân 200, nefer 500. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar da dükkânçelerini darayî, poladî ve şamîler ile süsleyip ipek dokuyarak geçerler.

İpek hil'atçılar esnafı: Dükkân 5, nefer 105. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar kuşaklık dedikleri yedi bent padişah hil'atleri dokuyarak hil'atleri süsleyip geçerler.

Muhattemciler esnafı: Dükkân 17, nefer 40. Pirleri (---) (---). Bu pişekârlar kırmızı ve renkli mukaddem kuşakları dokuyup dükkânlarını muhattemler ile süsleyip geçerler.

Tire ve Şam alacacıları esnafı: Dükkân 70, nefer 100. Pirleri (---) (---). Bunlar seyishaneler üzere dükkânların Tire, Manisa, Şam ve Hint alacalarını dokuyarak hüner gösterip geçerler.

Kazanç ehli, **peştamalcılar esnafı**: Dükkân, işyeri birdir, ama nefer 400. Pirleri (---) (---). İşyerleri Kırkçeşme yakınında başka büyük işyeridir. Dükkânlarını kırk kalem peştamallarıyla donatıp geçip giderler.

Kâmhâcılar esnafı: Dükkân 17, nefer 30. Pirleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ticaret ehli, **dimiciler [esnafı]**: Dükkân 58, nefer 100. Pirleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Kanaat ehli, **bezciler [esnafı]**: Dükkân 500, nefer 600. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar renk renk Serfiçe, Trabzon ve İstanbul bezleri, yelken bezleri ve astar bezleri dokuyarak geçerler.

Kazanç ehli, **boğası bezcileri**: İşyeri 40, nefer 100. Pirleri (---) (---) (---). Bunlar lekefurî, bruçî, hıtâyî, şamî, zâğî ve mollâyî, kısacası çeşit çeşit renkli bezleri dokuyarak geçerler.

Bezci tacirleri esnafı: Dükkân 700, nefer 1000. Pirleri (---) (---). Bu kimseler bütün bez dokuyucuların tacirleridir, renk renk değerli Ahmedâbâd ve Mahmudî renkli bezleri ile geçerler.

Yukarıda yazılan meta dokuyanlarının da birer kat tacir esnafları vardır ki hepsi 70 esnaftır, birlikte alay ile geçerler.

İş ehli, **halıçeciler esnafı**: Dükkân 40, nefer 111. Pirleri (---) (---). Arabalar üzere dükkânlarını Selânik, Sıfet, Uşak, Kula, Mısır ve İsfahan haliçeleriyle süsleyip geçerler.

Tarikat ehli, **abacılar esnafı**: Dükkân 300, nefer 700. Pirleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Şeriat ehli, **kebeciler [esnafı]**: Dükkân 100, nefer 700, önderleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Hakikat ehli, **sof ihramcılar [esnafı]**: Dükkân 80, nefer 100, mürşitleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Marifet ehli, **sofçular [esnafı]**: Dükkân 90, nefer 400. Pirleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Kazanç ehli, **sipahpazarı [esnafı]**: Dükkân 500, nefer 800, ser-çeşmeleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Hilekârlar, **bitpazarı [esnafı]**: Dükkân 400, nefer 700, eski şeyhleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Heva ehli, **avratpazarı [esnafı]**: Dükkânları biledir (yanlarındadır), nefer 200, yol göstericileri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ayyar ehli, **pazar tellâlları**: Dükkânsız, nefer 300, eski ustaları

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Ayyar ehli, **meyancılar pazarı [esnafı]**: Dükkân, (---) nefer 200, öncüleri

..... (1.5 satırlık yer boş).....

Bunlar, alaydan sonra Eski Bedesten şeyhleri, yardımcıları ve duacıları hepsi bedesten kethüdasıyla bütün üzengi üzengiye at başı birlikte enselerinde çifte köçekler ile silahlı olup sekizer kat mehterhane ile mükemmel geçerler. Bu bedesten kethüdasına yamak olan toplam 30 esnaftır, (---) dükkândır ve (---) askerdir.

Otuz sekizinci bölüm

Yeni Bedesten cemaati esnafı: Bu da Sultan Mehmed Han'ın yapısıdır. Eski Bedesten'e yüz adım yakındır. Bunun yapı şekli de hemen Eski Bedesten gibidir. Ancak kuzey tarafına Zebatçılar Kapısı'na altı basamak taş merdiven ile çıkılır. Batıya Hakkâklar Kapısı, güneye Çadırcılar Kapısı ve doğuya Telciler Kapısı merdivensiz düz kapılardır.

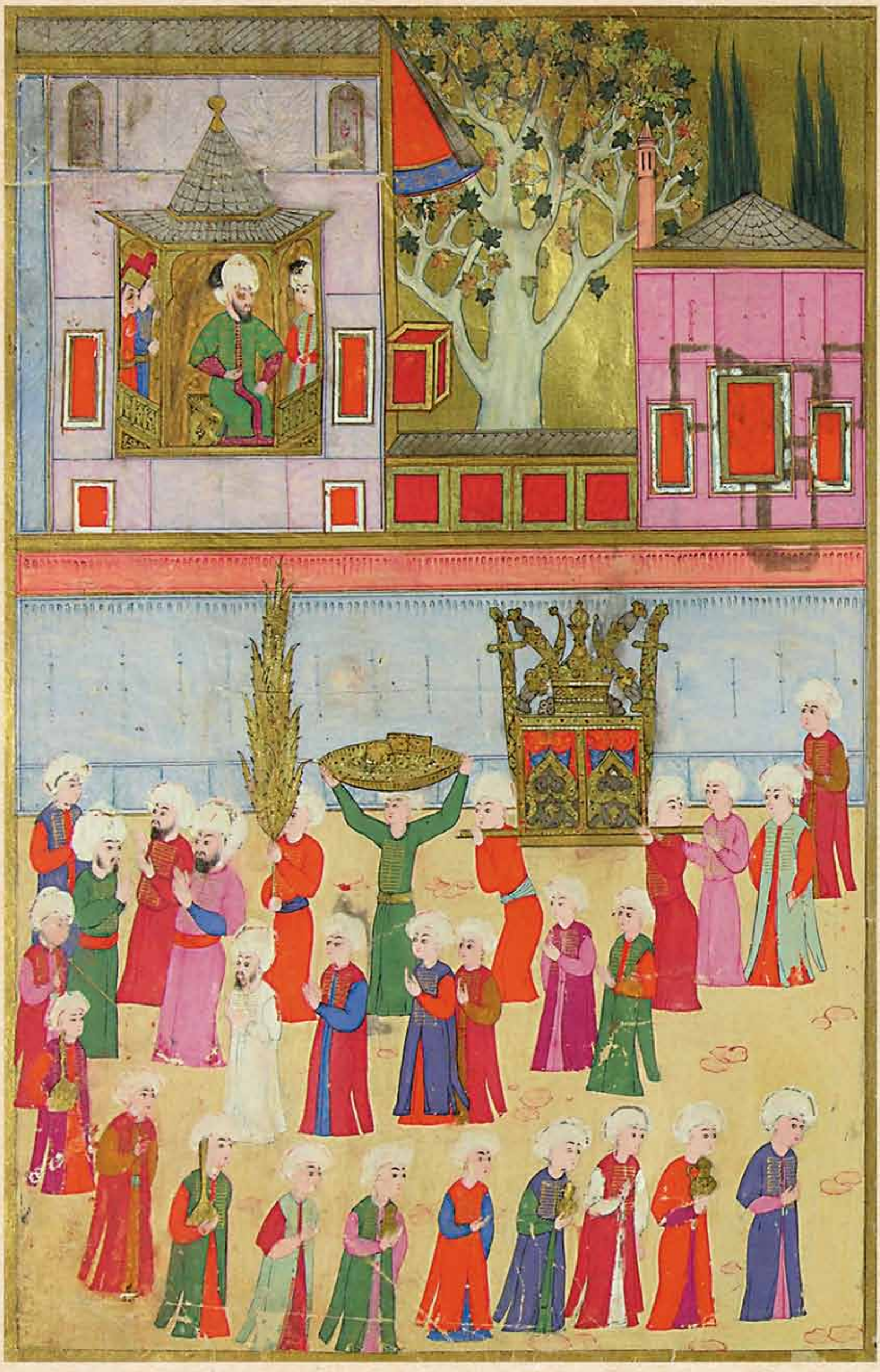
Bunun da bodrumları sağlamdır ve baştan başa kurşunlu kubbelerdir. İçinde 600 dolap vardır ve bin adet neferdir. Ama bunda Eski Bedesten gibi değerli cevahir türü eşyalar satılmaz, tamamı ipek ve değerli elbiselere dair mallar satılır. Bu bedesten ehlinin pirleri (---).

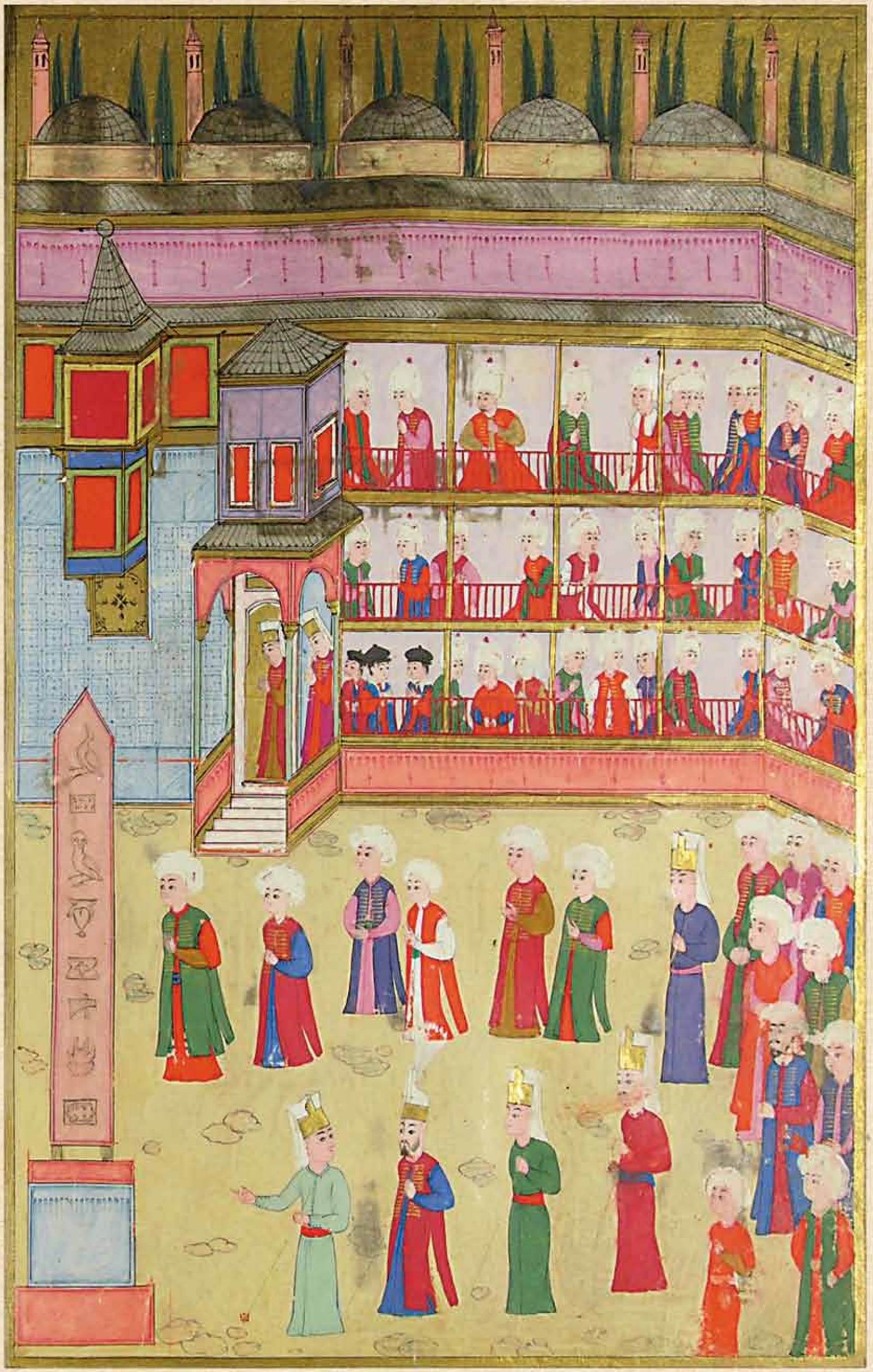
Yeni Bedesten hâceleri esnafı: Tamamı Karun malına sahip yerleşik 1.000 adet tüccar vardır ki mallarının hesabı yoktur. Ama gayet dindar kimesnelerdir ki *"Kazananı Allah sever"* deyip kâr edip bütün mallarını tahtırevanlar üzere yükleyip dükkânlarını gelin gibi bezeyip edepli ve muhteşemce geçerler.

Yeni Bedesten tellâlları esnafı: Nefer 70. Pirleri Ebünnida denilmişti. Bu tellâllar Eski Bedesten tellâllarına [nazaran] o kadar silahlı, süslü ve değerli eğreti esvaplar ile alay ederler ki bütün seyirciler hayrette kalırlar.

Yeni Bedesten bekçileri: Nefer 80. Pirleri Gafîr-i Hindî denilmişti. Bu bekçiler ellerinde balta ve harbe, bellerinde ateş saçan kılıç ile aydınlık günde nice sanatlı fenerler yakıp "Aşa dura vura" diye feryat ile geçerler.

Yeni Bedesten hamalları: Nefer 300. Pirleri Peygam-ı Ali'dir diye yukarıda gümrük emini zelehor hamalları anlatılırken yazılmıştı. Bunlar arkalıçlarıyla bedesten sandıklarıyla götürerek bir hay hû ile geçerler.

ESKİ BEDESTEN ESNAFI / TSMK, H.1344, 79b-80a

Dış bedesten dellâlları esnafı: Pirleri Ebünnida'dır denilmişti. Bunlar omuzlarında nice bin kuruşluk değerli esvaplar ile "Çârkâb tirkeşim bin guruşa, tepsile bezim bir guruşa" deyip bağırarak geçerler.

Hâl ehli, **aynacılar esnafı**: Dükkân 90, nefer 105. Pirleri Hüsameddin Necefî'dir ki İmam Hüseyin belini bağladı ve İmam Hüseyin ile Kerbelâ'da şehit oldu, kabri oradadır. Bu esnaf dükkânlarını nice bin moran aynalar ile süsleyip geçerler.

Helâl ehli, **sabbâğân yani boyacılar [esnafı]**: Dükkân 500, nefer 800. Pirleri Âmir ibn Abdullah es-Sabbâğ'dır, Selman-ı Pâk belini bağladığı pirlerin kırk yedincisidir. Boyacıların silsilesi ona çıkar. 134 yaşında öldü, kabri Yemen'dedir. Bunlar arabalar üzere dükkânlarında renkli bezler boyayıp iplere bezler serip geçerler.

Sabır ehli, **hayırkâr yani boyacı tokmakçısı [esnafı]**: Dükkân 100, nefer 700. Bunlara hayırkâr derler. Bazı zarifler nezaketle bir adama sövmek istese "hayır başına" der, yani boyacı tokmağı başına demektir. Bu esnaflar da arabalar üzere dükkânlarında bez tokmaklayarak geçtiklerinde sanki şimşek gürler gibi gürleyip omuzlarında tokmaklar ile geçerler.

Ehl-i hirfet

..... (2 satırlık yer boş).....

Ehl-i meşgul

..... (2 satırlık yer boş).....

Ticaret ehli, **Galata bedesteni esnafı**: (---) tarihinde (---) (---) yapısıdır. Bu da kale gibi dört demir kapılı, (---) adet kurşun kubbeli, 200 dolaplı, 100 adet bekçili ve 50 adet tellâllı bir sağlam bedestendir. Nefer toplam 200, dolap 100. Ama bunda İstanbul bedestenleri gibi mücevher, kıymetli taşlar ve değerli şeyler alınıp satılmaz. Malları çuka, kumaş, Sakız kamhâsı, Sakız dimisi, kız dimisi ve Cezayir ihramları satılır.

Bu bedestenin bütün adamları silahlı olup Yeni Bedesten neferleriyle mallarını sergileyerek değişik kıyafetle geçerler, zira çoğu adalar Rumlarıdır.

Zebatçılar esnafı: Dükkân 70, nefer 100. Pirleri (---) (---). Bunlar dükkânlarını zebât, kulemisk ve nice yüz çeşit güzel kokulu yağlar ile dükkânların hokkalar ile donatıp geçerler.

Sonra Yeni Bedesten şeyhleri, yardımcıları, kethüdası da rüus sahibi olduğundan sekizer kat mehterhane ile geçerler. Bu Yeni Bedesten kethüdasına yamak olan toplam 13 esnaf, (---) dükkân ve (---) askerdir.

Otuz dokuzuncu bölüm

Doğramacılar esnafı: İşyerleri Vefa yakınında Ekmekçioğlu Türbesi yanında Süleyman Han'ın yaptığı büyük bir işyeridir. Doğramacıbaşı yani sedefkârîcibaşı orada oturur. İşyeri neferleri 100 neferdir, ama İstanbul içinde,

Sedefkârcılar esnafı: Dükkân 100, nefer 500. Pirleri Şuayb Hindî'dir ve Selman-ı Pâk belini bağladı, kabri Hind'de Serendil adasındadır. Bunlar dükkânlarını Hint pusiskârisi çekmece ve sandukaları ile donatıp geçerler.

Helâl iş, **harratîn yani çıkrıkçılar esnafı**: Dükkân 500, nefer 1005. Pirleri Ebu Ubeyd-i Harrat'tır. Selman-ı Pâk belini bağladığı kırk üçüncü pirdir ki çıkrıkçıların silsilesi ona çıkar, kabri (---). Ama bu işi meşhur eden Hz. İbrahim Edhem'dir ki sihirli çıkrık işi işlerdi.

Bu esnaf da tahtırevanlar üzere dükkânlarını çeşit çeşit çıkrıkçı işleriyle süsleyip kendiler de kemanelerini çekerek işleyerek geçerler.

Şükredenler, **hilâlciler esnafı**: Dükkân 55, nefer 700. Eski şeyhleri İmam Hasan'dır. Hazret'e hilâl hediye getirdiği yazılıdır ki çeşit çeşit hilâl yapmada çok ustaydı. Kabri Medine-i Münevvere Bakî'indedir. Kemerini bizzat Peygamberimiz bağlayıp kızının oğlu olduğundan bağrına basmıştır.

Köşe ehli, **kaşıkçılar esnafı**: Dükkân 300, nefer 1000. Peygamberimiz zamanında kaşık yok idi. Takiyy-i Acemî, Peygamberimize bir kaşık yaptı. Selman-ı Pâk belini bağladı ve Selman'ın kardeşi idi.

Dükkân ehli, **kutucular esnafı**: Dükkân 100, nefer 1000. Pirleri Hurrem-i Hindî'dir. Yemen'de oturduğundan Veys el-Karanî kemerini bağladı, kabri Habeş Sevâkin'indedir. Bunlar tahtırevanlar üzere dükkânlarını kutularla süsleyip geçerler.

İcat ehli, **varilciler esnafı**: Dükkân 80, nefer 105. Pirleri bilinmiyor. Varilci esnafını bir fütüvvette görmedik. Bunlar tahtırevanlar üzere ardıç, servi ve çam tahtalarından varil ve gerdeller yaparak değişik kıyafetle geçerler.

Kâmiller, **nalıncılar esnafı**: Dükkân 13, nefer 106. Pirleri Sun'ullah ibn Ebü'l-Kasım Abdülvahid en-Neccâr'dır. Babası Abdülvahid dülgerlerin piri idi, oğlu Sunullah, Peygamberimize nalın yapardı, kabri Kûfe'dedir. Nalıncılar da nalınlarıyla geçerler.

Buluşçular, **zer-desteciler esnafı**: Dükkân 8, nefer 25. Pirleri Kasım'dır ki doğramacıların piri yine bunun için Ebülkasım Abdülvahid derler. Dülgerler pirinin küçük oğludur. Bu zer-desteciler dükkânlarında zer-deste, çelik, matrak, nobut, meçik, asâ, arka kaşağısı ve çevgan yaparak geçerler.

Sonra doğramacıbaşı seçkin askeriyle silahlı olup sekizer kat mehterhanelerin çalarak geçerler. Bu doğramacıbaşıya yamak olan toplam 9 esnaftır , (---) dükkân ve (---) askerdir.

Kırkıncı bölüm

Çalıcı mehterân yani zurnacıbaşı esnafı: Bu esnaf ile mimarbaşının padişah huzurunda büyük uğraş ve tartışmaları geçip mimarbaşı,

"Padişahım biz Habib Neccar köçeğiyiz. Onlar melun Cemşid sanatında bir alay deccal kavimdir. Biz padişahıma saraylar yaparız, selâtin camileri, nurlu mezarlar ve değişik eserler yapar, kalelerin fethedilmesinde tamir edip İslâm ordusunda çok gerekli olduğumuz için önce alay ederiz" deyince mehterbaşı da karşı cevap olarak,

"Bizim hizmetimiz padişahıma her an lazımız ki bir tarafa yönelse gösteriş, şan, şöhret, ihtişam ve şevket için dosta düşmana karşı davul, kudüm, nefirini döverek gideriz. Özellikle cenk mahallinde Müslüman gazileri cenge teşvik edip yüz yirmi koldan cenk davuluna ve hakanî köslere turralar vurulup İslâm askerini cenge kılındırmağa sebep oluruz. Özellikle padişahım bir şeye üzüldüğünde gamını gidermek için huzurunda on iki makam, yirmi dört şube, yirmi dört usul ve kırk sekiz terkib musiki ilminden çalınca padişahım sevinir. Eski hekimlere göre saz, söz, okuyucu ve güzel rakkas insanın ruhuna rahatlık verir. Bu tür ruha gıda verici esnaflar sadece bize mensuptur. Sen ki mimarbaşısın, senin bütün esnafın Ermeni ve Rum kefereleri, çivici Çingeneler, löküncü ve suyolcu Arnavutlar, lağımcı ve necisli Ermenilerdir ki bütün esnafın

yerilmiş ve pis kâfirlerdir. Padişahım biz bu esnafı üzerimize tasaddur ettirmeziz. Bütün mehterhane ocağı halkı kırılmayı seçeriz. Padişah ırzı yok mudur ki bir alay haşerat alayımızın önüne geçeler. Özellikle her yerde Resulullah sancağı olursa o alayda Osmanlı davulu gerektir" diye mehter ve sazcıbaşılar bu şekilde mertlik davası edince çalıcı mehterlerin önce alay ile geçmesi için padişah fermanı çıktı.

Çalıcı mehterler esnafı: İşyeri birdir, nefer 300. Pirleri Cemşid'dir. Peygamberimiz zamanında zurna çalınmayıp gerçek pirleri yoktur, ama Emevîler'de meşhur oldu. İşyerleri Hünkâr Sarayı'nın bahçe kapılarında Demirkapı yakınında bir büyük işyeridir. Ortasında yüksek, dört köşe büyük bir kulesi vardır. Her gece akşamdan sonra fasıl ve bir ceng-i harbî çalıp padişaha dua ederler.

Her seher vakti sabaha üç saat kalınca Divan'a bütün divan mensuplarını ve namaz kılanları uyarmak için üç kere tatlı fasıllar ederler ki uyananlara hayat verir. Yaz ve kışta Osmanlı kanunu budur. Gayet mültefit ve muazzez esnaftır ve ulûfeleri ağırdır. Her divan ehli ve âyan yüksek bir mansıba tayin olsa bu mehteran kutlamak için mansıp sahiplerinin evlerine varıp üç nöbet fasıl ederler. Eğer hane sahibi hanesinde yoksa ev halkına bir fasıl çalıp giderler.

Yedikule mehterleri işyeri: Nefer 40. Bunlar da akşamdan sonra ve sabahleyin fasıl ederler, Fatih kanunudur. "İstanbul'un dört mollalık (kadılık) yerinde Eyüp, Kasımpaşa, Galata, Tophane, Beşiktaş, Rumelihisarı, Yeniköy, Rumeli Yenihisarı, Kavak Yenihisarı, Beykoz, Anadolu Hisarı, Üsküdar ve Kızkulesi'nde, bu anılan 13 yerde her akşam ve seher vakti mehterhaneler çalınıp subaşılar, kadılar ve dizdarların divan durmaları" Fatih kanunudur. Zira o devirde o taraflar serhat (sınır boyu) idi. Hakikatine bakılsa henüz dahi serhattir. Dört mevleviyet yerde dış mehterler toplam nefer 1.000.

Bunların padişah işyerlerinde ulûfeleri yoktur, ancak düğünlerde fasıl edip kâr ederler. Çoğu Lidros Köyü'nde, Terkos'ta ve Balat'ta otururlar. Hepsi mehterbaşıya mensuptur. Bir düğüne gitseler mehterbaşıya bir hediye verip izin alırlar.

Kösçü mehterleri esnafı: İşyeri birdir. Odunkapısı'nın iç yüzünde Bıçkıcılar içinde büyük bir işyeridir. 150 çift deve kösleri ve Osman Han'ın Hotin seferine götürdüğü fil kösleri var ki her biri hamam kubbesi kadardır. İki bayram gece ve gündüzlerinde, padişah düğünlerinde, on sekiz padişah ve kralın elçileri toplandığında bu kösleri çalıp şimşek gibi sesleri göklere yükselir.

Bu işyerinde toplam (---) neferdir. Pirleri Çin hakanıdır, onun için kös-i hakaniyan derler. Ama Hz. Peygamber gazalarında kös ve nakkare çalan pir önce Baba Sevindik-i Hindî'dir. Hz. Hamza kemerini bağlamıştır, kabri Musul'da Cercis Peygamber yanındadır.

Zurnacılar esnafı: Dükkân 7, nefer 40. İlk bulan Cemşid'dir, mezarı Ayasluk'tadır. İslâm ile gittiğinde ihtilâf vardır. Ama gün başına birer şey bulduğunda davul çalardı.

Davulcular esnafı: Dükkân 5, nefer 15. Osmanlılarda ilk davul çalan Orhan Gazi'dir ki hâlâ Bursa'da kabri üzere asılı kırmızı örtülü bir büyük davul vardır. Eğri fatihi zamanında (---) tarihinde kudretten çalındığı müspet ve zahirdir.

Daireciler (tefçiler) esnafı: Dükkân 10, nefer 50. İlk defa def Hz. Süleyman ile Belkıs'ın zifafı gecesi çalınmıştır. Sonra Hicret'in (---) senesinde Fâtımatü'z-Zehrâ on sekizine varmışken Hz. Ali nikâhlısı olup zifaf gecesinde Baba Ömer ve Hazret'in hoş-hânı (güzel sesli okuyucu) Hamza bin Yetim daire çalıp şenlik ettiler. Onun için daire çalanların piri Amr-ı Ayyar'dır. Zira Hz. Resulullah buyurmuştur: *"Def ile de olsa evliliği ilan ediniz."* Onun için Arabistan defi helâldir, hatta zikirlerde bile çalarlar, ama zilsiz olup içinde halkaları ola gerekse sedef işlemeli olsun. Düğünlerde, sünnetlerde ve zekât verecek yerlerde çalına. Arabistan'da def ve kudüm çalınması şer'îdir.

Rebapçılar esnafı: Dükkân 3, nefer 9. İlk defa rebap, Abdullah Fâryâbî'den kalıp Süleyman Peygamber huzurunda çalınmıştır. Eski sazdır ki üç târ ile bütün musiki ilmi icra olunur. Peygamberimizden evvel saz haram değil idi. Eski saz ibret verici erganunu Davud Peygamber Zebur ayetleriyle çalardı, derler. Frengistan'a özgü bir sazdır.

Erganun sazı: Bu erganun 300 adet rüzgâr düdüğü sazlardır. Her kilisede birer müezzin mahfilleri üzere anılan sazlar donatılıp iki adet körükleri camız derilerindendir. Her körüğü onar rahip çeker. Bir körük inip bir körük kalkıp rüzgârları birer sanat ile bu süslenen sazların çarklarına dokunup çalar. Ağızla çalınacak sazlara yine körüklerin rüzgârı isabet edip çaldığında her sazın yine deliklerine güderiden parmak gibi şeyler deliklere basıp usul ile ses verir. Bu 300 sazın hareket ettiricisi körüklerin rüzgârları, zemberek ve çarklardır.

Bu sazlar hazin sesle rehavî makamında ses verdikçe ruhbanlar peyrev olup Zebur ayetleri okurlar ve çocukların çoğunu hadım ederler ki ergenliğe ulaştığında nefesi bozulmaya. Onlar da beşer beşer körüklerin üzerlerine çıkıp körüklerin üst kapaklarıyla çıkıp inerken etkili hoş ses ile erganuna uygun art arda Zebur ayetlerini rehavî makamında okuduklarında insan mest ve hayran olur.

Alman diyarında okunan Zebur ayetlerini tercüme etmişlerdir. Zira Zebur, İsrail dili üzeredir. *"Davud'a da Zebûr'u verdik"* [İsra, 55] ayetine göre Zebur, Hz. Davud'a inmiştir. Ama Nemse kavmi Alman diyarında Hz. İsa milletindendir. Zebur'u erganun çalmaları için tercüme edip erganunla okurlar. Nemse (Avusturya) dili üzere Zebur ayeti:

Fin son derbars an daş cuder gebbet ale'r-rheyligesten unt seligsten yugunt firav Marya hilf avef den kapuçiner berko pasu [Güzel, fevkalede dua için ki ona herkesin en kutsal ve takdis edilmiş olanı bakire Bayan Maria, Kapuziner dağına yardım et, Pasau]

Ama hikmet bu ki çok sözleri Farsça'dır. Bu ayeti rehavî makamında okuduklarında insan hayran olur. Bu erganunu Hz. Davud, Ruha'da yani Urfa'da yaptığı için Rehavî makamı derler görmeye muhtaç bir erganundur. Mısra:

Şenîden ki bûd mânend dîde, (İşitmek nasıl görmek gibi olur?)

demişler. Gerçekten şeker yemişler.

Eski neyzen esnafı: Dükkân 4, nefer 13. Hz. Musa çoban iken ilk defa kaval çaldı derler. Bunlar kamıştan battal, düheng, ney, girift, mansur, şah, bolâhenk, battal, Davud, serheng ve süpürge, kısacası on iki çeşit ney vardır.

Bu saza Anadolu bilginleri biraz izin vermişlerdir. Zira Hz. Mevlânâ huzurunda çalınmış, hâlen Mevlevîhanelerde çalınır. Hz. Peygamber yirmi beşe varmışken Hadice-i Kübra malıyla Hz. Hadice'nin Müyesser adında bir kölesiyle Busra şehrine, oradan Şam şehrine ticarete gidip büyük hayır ettiler. Ancak Hazret Şam'a girmeyip Cebel-i Kaysun'da hâlâ

MEHTER TAKIMI / TSMK, A.3593, 171b-172a

Kademü'n-Nebî olan kubbe yerinde durup oradan Mekke'ye dönüp Hz. Hadice'ye hesabını verdi. O sene Hadice Ana 40 yaşında dul iken Peygamberimizle evlenip zifaf gecesinde def, kudüm, rebap ve ney sazları çalındığı *Siyer-i Cerir*'de yazılıdır. Onun için semâhanelerde ney çalınır, başka bir etkili sesi var insanın canına safa verir.

Mûsikâr esnafı: Dükkân 6, nefer 15. Hz. Süleyman asrında Fisagores halifesi Musa mûsikârı bulmuştur, eski bir sazdır. Bunun da battal ve girift diye türleri vardır.

Cengciler esnafı: Dükkân 2, nefer 10. Süleyman Peygamber zamanında sevdayı def etmek için Fisagores buluşudur, ama tuhaf tipli sazdır, sanki fil hortumu gibi kırk târlı sazdır, sesi insana hayat verir.

Heva ehli, **kudüm, kös, davul ve dübelekçiler esnafı**: Dükkân ve nefer bir adamdır. Zor sanattır ki nakkarenin yüzlerine deve hamı çekip zil ve bemin bulmaktır. Heva ehli adam işidir, ancak bir adama mahsustur.

Tanburcıyân (---)

Santurcıyân (---)

Kanuncıyân (---)

Avvâdân (---)

Çârtâcıyân (---)

Ravzacıyân (---)

Şeştâriyân (---)

Şeşhaneciyân (---)

Kopuzcuyân (---)

Çöğürciyân (---)

Çeşdeciyân (---)

Karadüzenciyân (---)

Yonkarcıyân (---)

Yeltemeciyân (---)

Mugniciyân (---)

Tel tanburacıyân (---)

Barbutcıyân (---)

Iklıkcıyân (---)

Kemençeciyân (---)

Sundarcıyân (---)

Şarkcıyân (---)

Kaba zurnacıyân (---)

Cura zurna (---)

Âsafî zurna (---)

Arabî zurna (---)

Acemi surna (---)

Şehâbî surna (---)

Balaban (---)

Nefir (---)

Nağrakî (---)

Çoban kavalı (---)

Kaba düdük (---)

Dilli düdük (---)

Arabî düdük (---)

Çığırtma düdük (---)

Macar düdüğü (---)

Mehter düdüğü (---)

Mizmer düdüğü (---)

Dankiyo düdüğü (---)

Tulum düdüğü (---)

Eyyub borusu (---)

Dervişân borusu (---)

Şişe boru (---)

Turompete boru (---)

Efrâsiyâb borusu (---)

Pirinçten mehter borusu (---)

Luturyan borusu (---)

İngiliz borusu (---)

Erganon borusu (---)

Demirden ağır tanburî (---)

Cam dübeleği (---)

Eyyub dübeleği (---)

Yemen dübeleği (---)

Makrefe dübeleği (---)

Tablbâzcıyân (---)

Çağanacıyân (---)

Fincan-ı sazcıyân (---)

Çâr-pâreciyân-ı rakkasân (---)

Kamış mizmerciyân (---)

Şane zümmarcıyân (---)

Dinkefciyân**:** Dükkân bir, nefer 3, küçük def gibidir.

Bu yukarıda yazılan bütün (---) esnafın her biri seyishane üzere ve kimi yaya dükkânlarında anılan sazları yapıp geçerken Hünkâr mehterbaşısı da bu bütün ustaların sazlarına peyrev olup sekiz kat mehterhane ile bütün ustalar yaptıkları sazlara ferdaş verip bir hay hû ile geçerler ki sanki Deccal ortaya çıktı. Mehterbaşıya yamak olan toplam 77 esnaf, (---) dükkân ve (---) sazcı askeridir.

Kırk birinci bölüm

Cambaz ve çeşitli pehlivanlar esnafı

Önce hoşa giden iş, **ipçi yani cambazlar [esnafı]**: İstanbul'da hazır bulunan pehlivan nefer 13. Bu oyuncuların her biri ipten merdiven ile göğe kement atıp çıkarak melekler ve Hz. İsa ile konuşmaya yakın olmuşlardır. Önce Üsküdarlı Mehmed Çelebi, Mağripli Hacı Nâsır, İskenderiyeli Hacı Ali,

Harputlu Şaşı Hüsam, Bursalı Kubadî, Arapkirli Kara Sücah, Kamberoğlu ve Kız Pehlivan, bunlar padişah huzurunda terazili ve terazisiz kubadî pabuç ile ve kimi ellerinde birer testi ile arkalarında birer eşek ile ve kimi ellerinde dal kılıç, kısaca 260 parça oyun âletleriyle hüner gösterip Galata Kulesi'nin en tepesindeki topa ayak basmış Arap, Acem, Hint ve Yemen pehlivanlarıdır.

Hepsine ser-çeşme, saray düğünlerinde Atmeydanı'nda cambazlık eden Üsküdarlı Mehmed Çelebi, ferman ile oyunculara önder idi. Onun defteriyle bu dünyada gelip geçen pehlivanlar toplam 200 neferdir, hizmetçileriyle 2 bin adamdır.

Pirleri Dâvûd-ı Hablî ibn İmri'l-kays'dır. Davud, Hayber Kalesi'ne iple çıkıp kalenin fethine sebep oldu. Selman belini bağlayıp cambazlara pir oldu, kabri Hemedan'dadır. Babası Benî Kureyş kabilesinin usta şairlerinden olup Arap şairlerinin en seçkini idi. İmrülkays'ın bir beyti:

Kişi yazın, kışın gelmesini ister, kış gelince de yazı ister.
Bir hâlden razı olmaz, insanın canı çıksın o ne nankördür.

Bu beyit *Kur'an*'ın inmesinden önce *Kur'an*'a benzer denilmiştir. Daha sonra *"O kahredilesi insan, ne nankördür o"* [Abese, 17] ayeti inmiştir.

Ateşbâzlar esnafı: Nefer 70. Pirleri Ebu Ömer-i Vâsıtî'dir. Selman-ı Pâk'in belini bağladığı beşinci pirdir. Bütün ateşbâz pehlivanların piridir. 150 sene yaşayıp kabri Kum'dadır. Bu ateşbâzların son hünerini seksen iki [1671-72] senesinde Funcistan diyarında Rumeyletü'l-Himâl şehrinde gördüğümüz yukarıda ikinci Mısır seyahatinde [10. cilt] acayip yazılmıştır ki öyle bir ateşbâzlık bu günde etmemiştir. Meğer bu sanatı meşhur eden Ebu Ali Sinâ'dır. Açık sihir mertebesi hünerdir. O cilde bakıla.

Pehlivan-ı şebbâz yani hayal-ı zılcıyân

Pehlivan-ı hayal-ı zıll-ı tasvirciyân

Pehlivan-ı kuklabâz

Pehlivan-ı baş kuklabâz

Pehlivan-ı zorbâz

Pehlivan-ı tâsbâz

Pehlivan-ı kûzebâz

Pehlivan-ı çanakbâz

Pehlivan-ı sinibâz

Pehlivan-ı kâsebâz

Pehlivan-ı perendebâz

Pehlivan-ı şişebâz

Pehlivan-ı kadehbâz

Pehlivan-ı hokkabâz

Pehlivan-ı beyzâbâz

Pehlivan-ı kayışbâz

Pehlivan-ı kâğıdbâz

Pehlivan-ı güllebâz

Pehlivan-ı yuvarlakbâz

Pehlivan-ı kumarbâz

Pehlivan-ı âyinebâz

Pehlivan-ı çarhbâz

Pehlivan-ı şemşîrbâz

Pehlivan-ı pâcîlebâz

Pehlivan-ı şazervânbâz

Pehlivan-ı sürmebâz

Pehlivan-ı çemberbâz

Pehlivan-ı meymunbâz

Pehlivan-ı ayubâz

Pehlivan-ı hımarbâz

Pehlivan-ı köpekbâz

Pehlivan-ı yılanbâz

Pehlivan-ı (---)

Bu ibret işli esnafların her biri padişah huzurunda hünerlerini göstererek geçerler ki diller ile anlatılmaz. Bunlar da tef ve kudüm bir uğursuz hây-hû ile geçerler ki İstanbul'da velvelelerinden deprem olur. Ama bunlarda mehterhane yoktur. Hepsi 40 esnaftır. İşyerleri Katırhanı'dır ve hepsi silahsız (---) adamdır.

Kırk ikinci bölüm

Mimar neccarları (marangozları) esnafı: İşyerleri Vefa yakınında Doğramacıbaşı işyerinde olurlar, ama büyük ağalık olmakla divanı daima bütün ihtiyarlar ile evinde eder. Tam 70 kalfası vardır ki her biri İstanbul gibi bir kale, Ayasofya ve Süleymaniye gibi bir cami yapmaya kadirlerdir.

70 kethüda ve 70 çavuş bütün gün onlar ile İstanbul içinde gezip hududundan dışarı anayol üzere veya bir garip ve fakir hanesine havale ev yapanların hakkından gelip evlerini yıkmaya memurlardır ve yapan ustanın hakkından gelirler. 370 adet esnaf yamakları vardır.

Pirleri eski zamanda Habib Neccar idi. Antakya'da gömülüdür ve Antakya Kalesi'ni (---) asrında Habib Neccar yaptı, derler. Ama Hz. Peygamber zamanında pirleri Ebülkasım Abdülvahidü'n-Neccâr'dır. Hz. Selman'ın, Peygamberimiz huzurunda kemerini bağladığı kırk ikinci pirdir. Fetihten sonra Mekke-i Mükerreme ve Hatîm-i Harem-i Şerif'i bu zat yeniden yapıp Kâbe-i Şerif'e iki kapı yaptılar. Sonra Zalim Haccac batı tarafındaki kapıyı kapattı. Hâlâ doğu tarafına yüksek bir kapı kaldı. Marangozlar piri Ebülkasım'ın kabri İsvan Kalesi'nin doğusunda Hz. Lokman mağarasında yatar.

Marangozlar esnafı: Toplam 4.000,

Duvar ustaları esnafı: Nefer 3.000,

Keresteciler esnafı: Dükkân 999, nefer 1.005,

Bıçkıcılar esnafı: Dükkân 300, nefer 1.000,

Sıvacılar esnafı: Nefer 1.000,

Camcılar esnafı: Dükkân 71, nefer 105,

Alçıcılar esnafı: Dükkân 25, nefer 500,

Horasancılar esnafı: Dükkân 85, nefer 400 ,

Ocak kireççileri esnafı: Dükkân 55, nefer 500,

Yağlı kireççiler esnafı: Dükkân 90, nefer 600,

Mermer kireççileri esnafı: Dükkân 40, nefer 100,

Taş kireci esnafı: Dükkân 7, nefer 50. Pirleri Kâsım bin Nasr'dır.

Mermer tıraşçıları esnafı: Dükkân 121, nefer 300,

Lökünçüler esnafı: Dükkân 10, nefer 100,

Su yolcular esnafı: İşyeri bir, nefer 300,

Kiremitçiler esnafı: Dükkân 35, nefer 500,

Kerpiççiler esnafı: Dükkânları yoktur, nefer 1.000,

Tahta kurşuncular esnafı: Dükkân bir, nefer 50,

Kurşun örtücü esnafı: Nefer 300,

Kaldırımcılar esnafı: Nefer 800,

Kayağancılar esnafı: Dükkân 20, nefer 151,

Taş kesen esnafı: Nefer 1000, işyeri Davutpaşa'da 10,

Taş çeken esnafı: Nefer 1000, eşek 1.005,

Badanacılar esnafı: Nefer 400,

Eyüp oyuncakçısı esnafı: Dükkân 100, nefer 105,

Araba yaycıları esnafı: Dükkân 18, nefer 40 ,

Sandıkçılar esnafı: Dükkân 55, nefer 80,

İskemleciler esnafı: Dükkân 40,

Ferrâşçılar esnafı: Dükkân 10, nefer 12,

Tabutçular esnafı: Dükkân 20, nefer 50,

Gergefçiler esnafı: Dükkân 6, nefer 20,

Çulha tezgâhçısı esnafı: Dükkân 6, nefer 20,

Tahtırevancılar esnafı: Dükkân bir, nefer 10 ,

Üsküdar'da mahfeciler esnafı: Dükkân bir, nefer 20,

Burma işkenceciler esnafı: Bir adamdır.

Yağ değirmeni cenderecisi esnafı: Nefer 3,

At değirmeni çarkçısı esnafı: Nefer 7,

Su dolapları çarkçısı esnafı: Nefer 3,

Fırın yapıcısı esnafı: Nefer ancak 10,

Kuyu kazıcıları esnafı: Nefer 100,

Toloz mahzencileri esnafı: Nefer 40,

Su yolları kazıcılar esnafı: Hendese ilmidir, anlatılamaz.

Irgatlar esnafı: Nefer 10 bin,

Lağımcı Ermeniler esnafı: Nefer 300.

Bu yukarıda yazılan esnaflar bütün işlerini dükkânlarda ve yaya işleyip her biri mallarını birer yolla gösterip bütün âletleri ellerinde ve bellerinde olup,

Marangozlar keser ile arabalar üzere evler yaparak bir hây-hû ile "Bre tahta getir ve egser getir" diyerek geçerler.

Duvarcılar: Duvar yaparak "Taş getir, çamur getir, tekne götür" diyerek geçerler.

Keresteciler: Araba üzere direk mertek yığıp geçerler.

Bıçkıcılar: Arabalar üzere tahta biçerek geçerler.

Sıvacılar: Dükkânlarını sıvayıp nakşederek geçerler.

Camcılar: Tahtırevanlar üzere ibretli renkli camlar ederek geçerler.

Alçıcılar: Arabalar üzere alçı değirmenlerini çevirip alçı yaparak geçerler.

Horasancılar: Değirmenlerini çevirip horasan yaparak geçerler.

Dağda kireç yakıcılar: Arabalar üzere kireç yakıp yüzleri gözleri beyaz kireç ile geçip şaka ederler.

Yağlı kireççiler: Seyishaneler üzere yağlı kireç yükletip bütün esvapları kireç ile boyarlar.

Mermer kireççi: Yine geçerler.

Yanmamış taş kireççiler: Atlara kireç yükletip geçerler.

Mermer oyucular: Çeşitli tarihleri mermerlere kazıyıp mermerden kabir sarıkları ve mezar taşları yaparak geçerler.

Lökünçü Arnavutlar: Taş kireç ile beziryağıyla pamuğu bir yere karıştırıp arabalar üzere tokmaklar ile lökün döküp Arnavutça türkü yırlayarak (söyleyerek) geçerler.

Su yolcular: Su künklerini kenevir ipleriyle lökünleri sararlar, ama İstanbul'da nazlı esnaftır. İşyerleri Ayasofya'da Sarıkçılar içinde eski işyeridir ki Fatih yapısıdır. Pirleri Cedallah Ebu Türab'dır, Remle'de şehit olup orada gömülüdür.

Kiremitçiler: Arabalar üzere kiremit yükletip ve kiremit yaparak yüzleri ve gözleri çamurlu Ermenilerdir, öyle geçip giderler.

Tahta kurşuncular: İşyeri Süleymaniye Tımarhanesi altındadır. Arabalar üzere tahta kurşunlar döküp ve tahta kurşundan kendilerine, atlarına esvap koşumlar edip geçerler.

Kurşun örtücüler: Büyük kubbeleri arabalar üzere yükletip kurşun örterek geçerler.

Kaldırımcı Arnavutlar: Ellerinde kazmaları ve demir küsküleri ile yollarda kaldırım onarır şeklinde, murabba:

Evetulaa matuzina sultâne râhime,

Ebêrefâkete hanifese sultâne yane

diye bu murabbayı Elbasan Arnavutu dili üzere yırlayıp geçerler.

Kayağancılar: Arabalar üzere kayağan yükletip geçerler.

Taş kesenler: Arabalar üzere büyük taşlar kesip geçerler.

Taş çekici eşekçiler: Beş altı yüz eşekçi Ermeniler "Çüş bire, andıra halası çüş" deyip Ermenice türküler yırlayıp geçerler.

Badanacı Ermeniler: Arkalarında destiler ile mermer kirecinden cüllap olmuş beyaz badana ile ellerinde uzun sırıklar ucunda domuz fırçalarıyla "Kararmış evleri ve duvarları ağardarak seksen ahçanı alıp ağardıram, yatmiş ahça disan olmaz" diye Ermeni lehçesiyle sözler söyleyerek geçerler.

Eyüp oyuncakçıları: Arabalar üzerinde dükkânlarını kamış borular, tırıllar, fırlaklar ve küçük tef, dümbelek, kemençe, sıçan, kuşlar, kısaca bunlarda olan şeytanlık ve maskaralık çocukları avutacak mizmar ve oyuncaklar bir diyara mahsus değildir ki bin çeşit oyuncaklar vardır, ibret için Hind ve Yemen'e götürürler. Elbette her sene birer hile ve şeytanlıklı şeyler yaparlar, bu tür hünerlerini arz ederek geçerler.

Bu esnafın alayında ak sakallı, gözü sürmeli çelebiler ve tıraşlı otuz yaşında kellepuşlu ve ayağı nalınlı bazısı selâmiye avrat takkeli ve avrat başlıklı iri adamların ellerine dadıları, anneleri ve babaları yapışıp bu alayda giderken avrat takkeli herif çelebi,

"A dadı ben bu oyuncağı isterim yahut istemem" deyip ağlayarak ve kimi ellerinde tırılları ve dümbeleklerini çalarak geçerler, garip seyirli taklitçi esnaftırlar. Ama "Taklitçinin imanı sağlamdır" diye fetvalarda yazmışlar.

Atpazarı'nda Edirne arabası ve koçu arabaları yaparak nice sanatlı küçük arabaları, keçilere, eşeklere ve iri samson köpeklere çektirip ve yaldızlı 70-80 çift koçu arabaları altışar, sekizer ve onar kınalı küheylân donanmış atlara koşup arabalarını çektirerek geçerler, seyirdir.

Sandıkçılar: Servi, ceviz, çimşir, hünnap ve çınar tahtalarından sandıklarını arabalar üzere donatıp geçerler.

İskemleciler: Yaldızlı, nakışlı ve şebekeli iskemleler ile kızaklar üzere dükkânlarını süsleyip geçerler.

Faraşçılar: Yine geçerler.

Tabutçular: Bu sevinç ve şenlik arasında ibret için küçük ve büyük servi tabutlar geçip tabutçuların yanları sıra,

Cenaze peykleri ve cenaze şahitleri "Babam ey âdem idi, Hak rahmet eyleye diyene Hak rahmet eyleye" diye 550 kazmalı ve kürekli,

Gûr (mezar) kazanlar "Nerede kazalım?" diye geçtiklerinde nice adam bu esnaftan ibret alır.

Gergefçiler: Avrat gergeflerinin nakışlı ve değerlilerini dükkânları üzere süsleyip, tezgâhçılar avratların çulha tezgâhlarını donatıp geçerler.

Hacı tahtırevancıları: Atpazarı'ndan işlemeli ve şebekeli tahtırevanları yaparak ve nicesini katırlara yükletip süslü geçerler.

Mahfeciler: Yüz çift sanatlı ve süslü mahfeleri çifte çifte katırlara yükleyip "Hacca ve gazaya gidelim" diye geçerler.

Kuyumculara ve ciltçilere ağaç cendere yapıcılar: Çeşitli çimşir, santa, palasanta ve kızılcık ağacından cenderelerini seyishaneleri üzere süsleyip sevinçli geçerler.

Yağ değirmeni, at değirmeni ve su dolabı çarkçıları: Arabalar üzere çarklarını yapıp araba tekerlekleri döndükçe anılan çarklara tekerleklerin kanatları isabet edip yağ değirmeni yağ çıkarır, at değirmenleri un öğütür. Su dolapları küplerden su çıkarıp araba ve kızaklar üzerinde olan havuz ve şadırvanlara birer sanat ile sular dökülür, acayip sanattır. Alayköşkü'nden padişah bu çarkları görüp "Ey tasniftir" diye beğenip bu üç esnafa bir kese kuruş ihsan etmiştir.

Fırın yapıcılar: Arabalar üzerinde fırınlar yaparak geçerler, zira orduda her konakta fırın lazımdır.

Kuyu kazıcılar: Ellerinde kazmaları ve kürekleri ile "Şurada kuyu kazalım, yok şunda kazalım, toprağı sarıdır su çıkmaz, yok çıkar" deyip danışıp kuyular kazar şeklinde geçerler.

Toloz mahzen yapıcılar: "Mağazayı şunda yapalım, yok şunda yapalım" diye kazma ve kürekler ile geçerler. Su yollarını dağlarda kazıyıp bir yerden bir şehre su gideceğini, hendese ilmi ile dağları 70-80 kulaç kazıp orada hayat suyu var idiğini bilip yer altında dört beş konak yerler kazıp yüzer adımda kuyu ağzı menfez açıp kuyu ağzına yelken bezlerinden bacalar yaparlar. Ondan su yollarına rüzgâr girip yeraltında ustalar rüzgârda işleyip suları bir yerde toplayıp istedikleri yere lağımlarla ve terazilerle suları götürürler, acayip hünerdir. Bunlar da,

"Şunda su vardır, kehriz edip kuyu kazıp, baca edip su getirelim" diye danışırlar. Bunlar cümle Arnavutlardır, gerçekten insan işi değil sanattır.

Amele kavmi: Fakir ırgatlar ellerinde kazma ve omuzlarında kürekleri, küfe ve sepetler ile "İşleyelim çalışalım, hakkımıza barışalım sonra işe karışalım" diye silahları kürek ve kazma ile geçerler bir alay cins yaratık fukaralardır.

Lağımcı Ermeniler: Irgatlar gibi dükkânları yoktur ancak köşeden köşeye dururlar, eski karargâhları Parmakkapı'da ırgat pazarıdır. Ondan lağımcılar alayda,

"Şurada bir kâriz vardır, açup ayırdlasah çoh kâriz bâdâmı çıhardı, harnımız açdur bâdâm yisah" diye Ermeni sözleriyle konuşarak ayaklarında şapşal siyah çizmeler ve pis hırkalarıyla omuzlarında ferhadî kazmalar ve lopatayî palalı Bartın kürekleriyle ve pislik gerdelleri içinde tohumlanmış çekirdeği içinde öter sarı hıyarlar, turp ve şalgamları tekne ve gerdellerinden çıkarıp yiyerek geçerler. Gerçi yerilmiş ve pis kavimdir, ama Mısır ile İstanbul'da gerekli kavimdir. Bu pis kavmin hizmetiyle İstanbul pak olur, *vesselâm*.

Bu yukarıda yazılan çeşit çeşit esnafların hepsi Alayköşkü dibinden yazmaya gelmez şakalarla geçip artları sıra mimar kalfaları, şeyhleri, çavuşları ve duacıları hepsi küheylân atlar üzere silahlı geçerler. Ardı sıra mimar ağa muhteşem esvabıyla, bütün iç-oğlanlarıyla silahlı olup sekizer kat mehterhane döverek geçerler. Mimarbaşıya yamak olan toplam 44 esnaf, (---) dükkândır ve (---) askerdir.

Kırk üçüncü bölüm

Hânende, mutrıb ve rakkaslar esnafı: İstanbul'un dört mevleviyet yerinde ne kadar hânende (okuyucu), sâzende (sazcı), mutrıb (çalıcı), rakkas, pişekâr, tefci, güldürücü mukallitler (taklitçiler) ve oyuncular var ise ve ne kadar veled-i zinâ, zıpçıktı ve yerden bitme feleğe kement atmış şehir oğlanları var ise onları bildirir.

Hânendeler piri Hamza bin Yetîmî'dir. Selman'ın belini bağladığı yirmi birinci pirdir. Peygamberimiz huzurunda Hz. Bilâl ile na't okurdu, kabri Taif'tedir, denmişti.

Önce padişah musahibi hânendeler sultanı **Tokatlı Derviş Ömer Gülşenî:** Yedi padişahın meclisinde bulunup 140 yaşında ölmüştür. Süleyman Han asrında Sigetvar gazasında bu hakirin babasıyla aynı çadırda idiler. Mısır'da İbrahim Gülşenî hazretlerinin sohbetleriyle nasiplenip Anadolu'da II. Selim zamanında Gülşenî tarikatine şeyh oldu.

IV. Murad devrinde bu hakir Harem-i Has'da iken musiki ilminde hocamız, manevî babamız ve *Kitâb-ı Ma'nevî*'de de üstadımız idi. Ne zaman bunlar mum sofrası kadar yedi yerde cam celâcilli sedef işlemeli tefi ele alıp ibtidâ,

"Yâ Hazret-i gülüm Gülşenî pîrimin pîri Ömer Rûşenî dost" deyip defe velvele verip yek-zemzemede Horasan tarzı üzere yüksek sesle dübeyt taksim bunlara verilmişti. Bütün makamlarda ustalığı vardı, ama Sultan Murad Han'ın tabiatları segâh makamına meyilli olduğundan segâhda o kadar kâr, nakş, savt, zikr, zecel, tasnifât, kavller, şarkı, varsağı besteleri okurdu ki adam yeni hayat bulur.Mâye makamında devr-i revân usulünde bu beste onlarındır. Murabba,

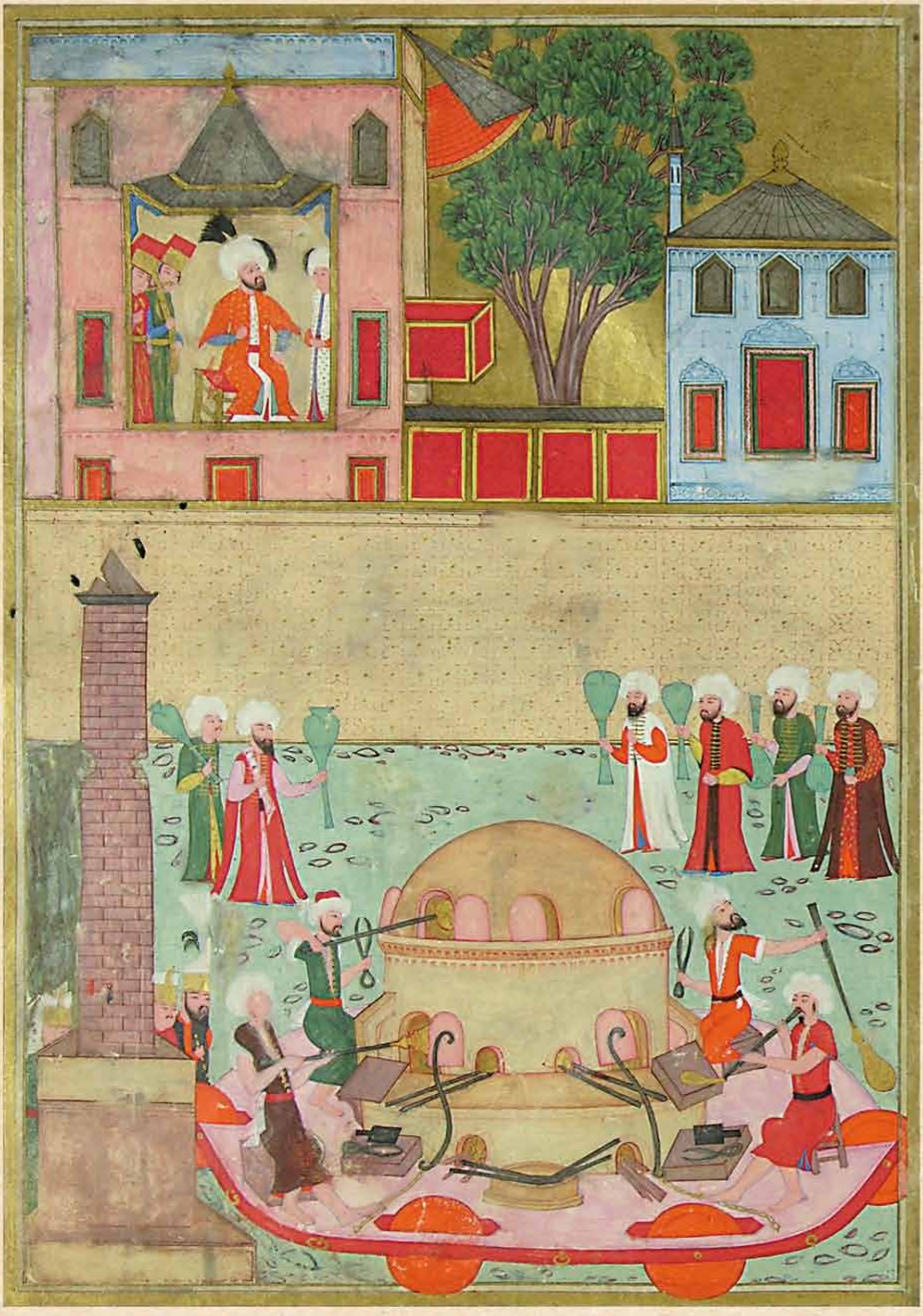
Yârın dehânı sırr-ı nihandan haber verir

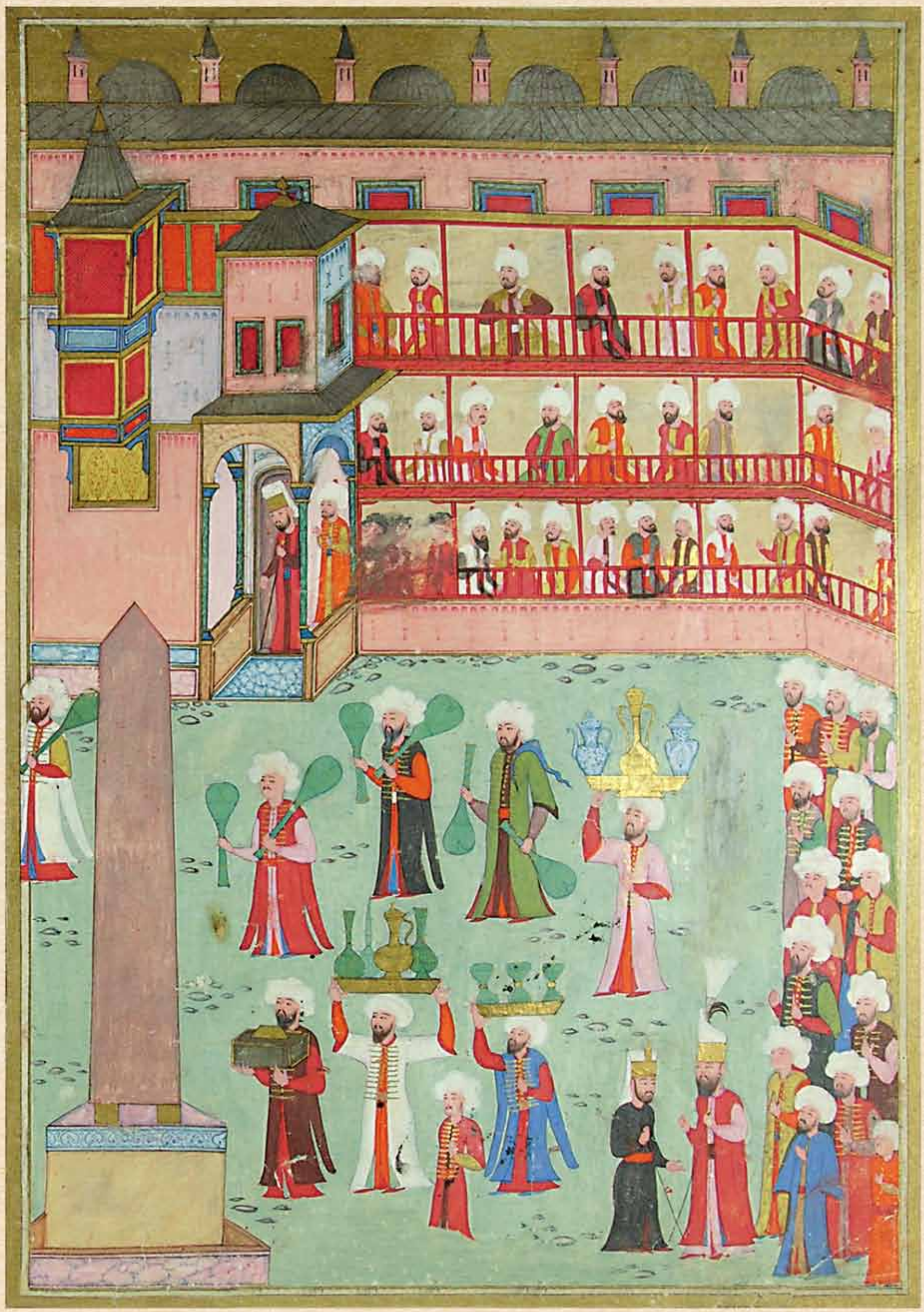
Güftâre gelse sihr-i beyândan haber verir

Hışm ile baksa vermez amân Rüstem-i zamân

Kirpiği, kaşı tîr-i kemândan haber verir.

Bu üstadımıza Murad Han peder derlerdi. *Allah ikisine de rahmet eylesin.*

CAMCILAR / TSMK, H.1344, 32b-33a

Sonra **Hânende Kasımpaşalı Koca Osman Çelebi**: Atlas-ı felekte melek gibi imam bir pir ve usta idi.

Hânende Kapıcı Sağır: Sağır bir adam olduğundan bir kere fasla başlasa ta sabah olunca fasıl ederdi, dur desen işitmezdi ve Davudî yüksek sesi var idi.

Urfalı Baba Nevâî: Irak'da tek idi.

Hânende Andelib Çelebi: Gerçekten tez nefes ile bülbül idi.

Hânende Hafız Kral: Davudî yüksek sesli iyi üstad idi.

Hânende Sütçüzâde: Hançereli ve yakıcı nefes sahibi, hoşgörülü üstad idi. Ondan Sütçüzâde'nin ölümü tarihi,

Kıla mahâfil-i cennetde Südcüzâde makâm.

Sene (---).

Hânende Sütçüzâde Ali: Şakrak ve şen usta bir okuyucu idi.

Kuburîzâde: Zamanın biriciği idi.

Hânende Kâmhacızâde: Mevlid okumada benzersiz idi.

Feryeli Hasan Çelebi: Tasnifâtta tam üstad idi.

Hânende Zeynîzâde Diyarbakırlı: Horasan tarzında tam hünerli idi.

Yahya Çelebi: Diyarbakırlıdır, zecel ilminde sihirbaz idi.

Cevşenî: Diyarbakırlıdır. Halvetîce nefesli üstad idi.

Selânikî Ahmed Çelebi: Davud perdesinde pervasız kavl-i uşşak okurdu.

Kasımpaşalı Hafız Portakal: Külliyat sahibi tam üstaddır.

Sadrazam Hafız Ahmed Paşa Murad Han asrında Gulâm Şâdî idi.

Hânende Kara Oğlan: Diyarbakırlı Yahya öğrencilerinden benzersiz, usul-bend bir üstad idi. Bitlis Hanı Abdal Han'dan hakir ile Acem'e, Acem'den Erzurum'da [10]56 [1646]'da Defterdarzâde Mehmed Paşa yanında üç sene Hüseyin Baykara fasılları ettik.

Nev-zuhur (yeni ortaya çıkmış) hânendeleri bildirir

Zâkir Urfana Osman Çelebi.

Fethiyeli Zâkir Merdek Mahmud Çelebi.

Galatalı Mahmud Efendizâde Osman Çelebi.

Sadâyî Çelebi: Zikirde gerçekten Gülşenî tarikatının zâkir ve şâkiri idi.

Zâkir A'mâ Kadri Çelebi: Zamanın biriciği telif sahibi bir üstaddı.

Hânende Küçük İmam Çelebi: Güzel sese sahip idi.

Baba-yı Âlem Büyük İmam Çelebi: Hânende denilmezdi, ama musiki ilminde benzersiz idi.

Taşçızâde Recep Çelebi: Kâr u nakşda sanki Fâryâbî idi.

Recep Sifâlî: Beste sahibi idi.

Nasıf Paşazâde Ömer Bey: Asrın Nâsır'ı idi.

Nalçacızâde Mehmed Çelebi: Na't ilminde telif sahibi idi.

Habîb Dedezâde: Abdülahad Efendi'nin zâkiri ve öğrencisi idi.

Eyüplü Abdullah Çelebi: Na't okumada pervasızdı.

İmamzâde Hafız Post: Henüz velvele veren, yetişkin usta, zamanın yegânesi bir halûk, tatlı sözlü ve hoş-sohbet çelebidir. Bu hakirin babasının yetiştirmesidir.

Na'na Ahmed Çelebi: Bol bilgi sahibidir.

Vehbî Celeb Osman Çelebi: Yakıcı nefesli üstad ve beste sahibidir ki üstadımız Derviş Ömer öğrencilerindendir. Harem-i Hâs'da ayakdaşımız idi.

Küçük Ali Çelebi: Hem hânende ve müezzin, güldürücü, hoş-sohbet, felek-zede harâbâtî çelebidir.

Hafız Buhurîzâde: Beste sahibi yetkin üstad, mübarek zattır.

Dostlar şöyle bilsinler ki eğer İstanbul içre meşhur yetkin üstad zâkirleri ve hânendeleri hep bidiklerimizi yazsak Tanrı bilir başka bir müzik kitabı olur. Ancak bu yazılan üstad hânendeler padişahların sohbetleri şerefiyle şereflenip her biri muhteşem işyeri sahipleri, vezir ve ileri gelen nedimleridir. Tamamı 35 kişidir.

Kırk dördüncü bölüm

Mutrıblar Sitayişnâmesi

Fisagores-i Tevhidî yolunda sâzendeler esnafı: İlk defa bütün sazların sesi ruhlar âleminde olan *der der ten* sesinden telif edilmiştir ki Âdem cesedine ruh girmek istemeyip durdu. Sonunda Rabbi tarafından *der der ten* sesi gelince ruh kendinden geçip hazzının sevincinden Âdem'in cesedine girip karar etti. O sesin etkisinden filozoflar ruha gıda, cana safa olması için çeşit çeşit sazlar yapmışlardır.

İlk yapılan daire (tef) ve kamıştan kavaldır. Filozof Fisagores yapıp Belkıs'ın zifafı gecesi çalındı. Sonra Musa mûsikârı miskali yaptı. Sonra rebabı Abdullah Fâryâbî yapıp Peygamberimiz zamanında def ve rebab çalındı. Sonra eğlence ve içki âleti olduğundan Hicret'in 4. senesinde Medine-i Münevvere'de İmam Hasan doğduğu saat Cebrail Hz. Peygambere inip içki hakkında bu ayet-i şerifi Hak tarafından getirdi. Ayet *(---) (---)*. Sonra şarap haram olup eğlence âleti olan saz da yasaklandı. Hakkında (---) (---) (---).

Ama hükümdarlar için zurna, boru, davul, tef, kudüm, ney ve rebap çalmaya azıcık izin vermişlerdir ki saz u söz sevdayı yok edip gamı def eder. Gezinti ve güzel yüz, hekimlerin görüşüne göre kalbin aynasıdır, gam pasından arıtıp adamı taze civan eder. Beyt:

Gönül eğlencesi sâz u safâdır

Safâ sür kim bu dünyâ bî-vefâdır

Kişi zevkiyle olısar ferahnâk

Hemen zevk eyle cânım olma gamnâk

demişler. Gerçekten sevda-zede adam için iyi demişler ve şeker yemişler. Bu takrip ile sâzendelerin başlangıcı.

***

Daire sâzendeleri: Nefer 500, pirleri Baba Amr bin Ümeyye-i Zamirî ve Peygamberimizin hoşhanı Hamza bin Yetîm, Fâtımatü'z-Zehrâ düğününde celâcilsiz (zilsiz) def çalıp pir oldu. Bütün sâzendeler bu dairezenler olmasa rakkası bozulmuş saat gibi fasılları karışır. Fasıllarına nizam ve düzen veren usulcü def çalanlardır.

Bütün ilimlerde usul lâzımdır ki usul ilmi, musiki ilminde başka bir risaledir. Önce Usul-bend Ahmed Garibanî, Parpuloğlu, Diyarbakırlı Karaoğlan, Baba Âhû, Baba Acem, Kapıcıoğlu, Nazlı Baba, Mülazımzâde, Urum Angeli, Ermeni Aydın, Ermeni Haçator, Yahudi Pıtıkoğlu, Çingene Donsuz ve bunlardan başka nice bin tefçi ve usul-bend ustalar vardır, ama padişah huzurunda bunların her biri binde birdir.

Kemençe sâzendeleri: Nefer 80. İcat eden Fâryâbî'dir, Nahşivân'da yatar. Bunların ser-çeşmesi Kemanî Mustafa Ağa, Aşur Ağa, Mahmud Çelebi, Kurşuncuzâde, Matrak Alisi, kâmil üstaddır ve Ahmed Çelebi, Mustafa Ağa'nın öğrencisidir. Mısra:

Kâbil-i şâkird olan üstâd olur üstâddan

mazmununca bu Ahmed Çelebi, öyle kemanîdir ki dinleyen adam hayran kalır. Hüseyin Çelebi ve Kemanî diğer Limoyî Ahmed Çelebi.

Neyzenler: İlk bulan Musa Peygamber'dir. Çoban iken kaval çaldı derler. Kabri Kudüs yakınındadır. Bu neyzenlere önder, Beşiktaş Mevlevîhanesi Şeyhi Mevlevî Derviş Yusuf'tur. Dinleyende bir kalb yumuşaklığı olur ki zorunlu olarak insan ağlar.

Berber Ömer Çelebi, Saraç Ahmed Çelebi, Kefeli Derviş Mehmed.

Derviş Süleyman, Kasımpaşa Mevlevîhanesi neyzenbaşıdır.

Torlak Dede ve Sipah Ahmed Beğ, Yenter Hasan Paşa, Derviş Kasım.

Küçük Derviş Ahmed, Kulekapısı Mevlevîhanesi'ndedir.

Bunlardan başka toplam 160 neyzenlerdir.

Mûsikâr sâzendeleri: Nefer 51. İlk defa Fisagores kalfası Musa mûsikârı bulmuştur. Bunlara baş olan tarihçi, alim, fâzıl ve nakkaş Miskalî Solakzâde'dir ki eniçeri cemaatindendir.

Pıtrıkoğlu ve Köle Yusuf, Solakzâde'nin kölesidir.

Abdullah Efendi reis kâtiplerindendir.

Yahudi Yako, Çırnık Ahmed Çelebi.

Çengci sâzendeleri: Nefer 12. Zor saz olduğundan ehli azdır. Bunlardan Çengî Celeb Mustafa Ağa, bu işte gerçekten ustalığını göstermiştir. Çengî Baba Şahin, Baba Ali, Çengî Saçlı Ramazan.

Kudüm sâzendeleri: Nefer 500. İlk bulan Huşeng Şah'tır. Nakkarezen Ali Çelebi, Sadık Çelebi, Üsküdarlı Salih Çelebi, Melek Ahmed Paşa efendimizin Zenci nakkarezânı bu fende usul-bend zamanın biriciği idi.

Tanburcu sâzendeler: Nefer 300. Müellifi (---) kâmil üstadlardan Tanburî Muzur Ahmed, Süleymaniye Müezzini Şehlâ Hasan, öğrencisi Sıçan Halife, Hızırî, Yusuf Çelebi, Kasım Ağazâde, Küçük müezzini ve Kara Yusuf, Şamlı Hasan Çelebi, Gedâ Muslu Çelebi, Urum Angeli, Ermeni Avınç, Yahudi Karakaş, nice yüz kâmil üstadlar vardır, ama mızraplarında tatlılık ve incelik olup görüştüğümüz külliyat sahibi bunlardır.

Kanun sâzendeleri: Nefer 55. İlk bulan (---) (---). Meşhur üstadları Kanuncu Ali Şah, Revanlı Mirza, Revanlı Haydar Beğ, Surmay Ali Yâr, Cıgalazâde Mustafa Bey, gerçekten kanun üzere davul ve alem sahibi idi. Kara Sührâb, Celeb Çâker Bey, Yeşilli Can Memi, Adalyalı Derviş, bunların her biri padişah huzurunda kanun üzere fasıl eder üstadlardır.

Ud (avvad) sâzendeleri: Nefer 6. İlk icat eden (---) (---). Övülen üstadları Acem Avvad Mehmed Ağa, ne zaman uduna ayar verip musiki şube ve terkiplerinde gezip dolaşsa sanki udundan bir ûd kokusu yükselip duyan eğer Ahmed eğer Mahmud safalarından bir fasıl daha ettirmeye çalışırlardı. Avvad Kara Şatır, Murad Han'ın ulağı idi. Kasımpaşalı Balı Çelebi, Avvad Koçu Beyzâde, gerçekten zamanın yegânesi idi. Bunlar da bildiğimiz kâmil üstadlardır.

Çârtâ sâzendeleri: Nefer 15. İcat eden Acem diyarında Kemal Ahî'dir. Şeyh Safî'nin talimiyle yapılmıştır. Ama Anadolu'da bu sazı meşhur eden Nahçıvanlı Acem Murad Ağa'dır. Murad Han, Emirgûne Han ile Revan'dan getirmiş, İstanbul'da Beşiktaş'ta oturan benzersiz usta bir sâzende di. Murad Ağa öğrencisi Lapazâde Mustafa Çelebi, Murad Ağazâde Şah Ramazan Çelebi, Kulekapılı Kara Sadık, Beşiktaşlı Küçük Solakzâde, Celeb Rıdvan Halife, bildiğimiz bu ustalardır ki her biri külliyat sahipleridir.

Ravzacı sâzendeler: Nefer çok, icat eden Arabgirli Şükrullah Bey'dir, yakın zamanda icat edilmiştir. Bu da tel sazı, beş târlı ve çârtâ gibi perdelidir ama levendane sazdır. Ustası Yeğen Ali Ağa, Toykun Ömer Ağa, Celeb Ali Cüce, Hânende Derviş Ömer'in öğrencisidir. Bunlar da sanatlarında usta kimselerdir.

Şeştâr sâzendeleri: Nefer belli değil, Acem'de Ali Han-ı Tebrizî şeştârı icat etmiştir. Çârtâ gibi perdeli bir sazdır, ama altı telli olduğundan şeştâr dediler, bir tahrik edici sesli sazdır. Kâmillerden Acem Seyfi Ağa, Mirialem Musahib Mehmed Ağa, Rıza Çelebi, Hurrem Çavuş, Zeynîzâde Hüsnî, meşhurları bunlardır.

Şeşhane sâzendeleri: Nefer 70. İcat eden Şirvanlı Rızaeddin'dir. Bu da tel sazıdır, ud gibi burgu yerleri eğridir, kolu uddan uzuncadır ve gövdesinde balık kursağı çekilmiştir, ama perdeleri yoktur. Altı kıllı olduğundan şeşhane derler. Zor sazdır, ama bütün makamlar icra olur. Bu sanatta ustalık sahibi Defterdarzâde Mehmed Paşa vekilharcı Ahmed Ağa'dır ki Murad Han sazına düşkün idi. Gürcü Hasan Ağa, Celeb Seydî Ağa, Hızır Ağa, bunlar da padişahın bildiği ustalardır.

Kopuz sâzendeleri: Nefer 30. İcat eden Hersekoğlu Ahmed Paşa'dır. Fatih vezirlerindendir. Bu saz Bosna, Budin, Kanije, Eğri ve Tımışvar serhatlerine mahsustur. Anadolu'da asla görmedik, bir erkek levendane sazdır. Hemen şeşhanenin yavrusudur, ama aygır gibi kişner bir sazdır ve üç tellidir.

Bu sazın üstadı Çelenkli Şehbâz Ağa, Sührâb Ağa, Yamalı Recep Ağa, Boşnak Memi Ağa, bunlar meşhurdur.

Bu yukarıda yazılan 14 adet sâzende neferleri ki kopuzcu, şeşhaneci, şeştârî, ravzacı, çârtâcı, udî, kanunî, tanburî, kudümzen, çengî, miskalî, neyzen, kemanî ve usul-bend dairezen, bütün bu üstadlar büyük bir topluluk olup hepsi sazlarını bir şedde edip bu anılanlar toplam 14 sâzende esnafının tamamı (---) sâzendelerdir, bunlar da 6 fırkadır.

Hânende ve dairezenlerin bir fırkası, neyzen ve kemanîler ve miskallerle bir ahenk olup asıl makam olan baba rasttan Alayköşkü dibinde padişah önünde bir fasıl ederler ki anlatılmaz.

İkinci bölüğü, çengî, tanburî, kudümzen ve bir bölük hânendeleriyle isfehan makamı ederler.

Üçüncü fırka, kanunî ve udî nişaburek makamı ederler.

Dördüncü bölük çârtâyî ve ravzacıyân nikriz makamı faslı ederler.

Beşinci zümre, şeştârî ve şeşhaneciler pencgâh makamı fasl ederler.

Altıncı sınıfı, kopuzcu, hânende ve dairezenin bir fırkasıyla peyrev olup rast türevlerinde mahur makamı ederek padişah önünden bu tertip üzere geçerler.

***

Çöğür sâzendeleri: Nefer 3000. İcat edeni Yakub Germiyanî, yine Kütahya'da Zeregen Bağları'nda yatar. Germiyan padişahlarından idi. Aşka tutulmuş bir padişah olduğundan icat etmiştir. Levendane beş kıllı, tahta göğüslü ve yirmi altı perdeli, gövdesi büyük bir sazdır. Çoğu yeniçeri ocağına mahsus sazdır.

Ustalık sahiplerinden önce Demiroğlu, Cülâ Hasan, Kuroğlu, Gedâ Muslu, Kara Fazlı, Celeb Kâtibî, Sarı Mukallit Celeb, Kuloğlu, Kayıkçı Mustafa, Ramazan, Kayıkçılar Mustafası, Gedik Süleyman, Toy İbrahim, Celeb Gedâyî, Hâkî ve Türâbî, bunlar padişah huzurundaki sâzendelerdir.

Çeşde sâzendeleri: Nefer 300. İcat edeni Selânikli Benekli Şah'dır. Bu da çöğür gibi beş kirişli sazdır. Karnı küçük, yuvarlak, kolu kısa ve perdeleri gayet sıkdır, ama şakrak sazdır. Çoğunlukla İstanbul'da Balat Çingeneleri kayış ile boğazlarına asıp Eyüp'te, Kâğıthane ve başka teferrüc ehillerine çeşde çalarlar. En iyi üstadları Deli Hüsâm, Kemal Çingene, Zorlu Receb, bildiğimiz bu üstadlardır.

Karadüzen sâzendeleri: Nefer 50. İcat edeni Şehzade Bayezid'in Kuduz Ferhad'ı. Süleyman Han korkusundan Şehzade Bayezid ile Acem'e kaçmıştı. Gurbet diyarıdır diye tanbura şekilli karadüzeni İsfahan'da Ferhad icat etti. Üç kirişli, sürahi gövdeli ve perdeli garip sazdır. Çoğunlukla pabuççu bekârlarına mahsustur.

Yonkar sâzendeleri: Nefer 500. İcat eden Şems Çelebi'dir ki *Yusuf u Züleyhâ* sahibi Hamdi Çelebi oğludur. Dedesi Akşemseddin hazretleri yoluna gitmeyip aşka tutulduğundan yonkar sazını bulup âşıkane şiirleri vardır, Şems-i Cihan mahlasını kullanır.

Bu yonkarı ekseriya paşalı halkı çalarlar. Ama padişah alayında çalanlar Doğancı Seyfi, Davud Paşa Süleyman'ı, Hükmîzâde Ali'si, Suhte Receb, Tilki Ali Bey, Solak Nasuh Bey, Selim Ağa ve Cafer Çavuş, bunun gibi yüzlerce ustalar fasıl edip çalarlar.

Yelteme sâzendeleri: Nefer 100. Bu da Şems Çelebi buluşudur. Hemen tanbura kadar bir tuhaf sazdır. Ancak boyu kısa ve iki teli vardır. Kirişleri arasında bir tel kirişi ahenk eder garip yanık sazdır. Çalıcıları Yaycı Kurt, Selânikli Ali, Çento İbrahim ve Hüseyin Subaşı, bildiğimiz bunlardır.

Muğnıci sâzendeleri: Nefer 55. Manisa'da ortaya çıkmıştır, ama Nihanî Çelebi *Saznâme'*sinde yazmamış. Kanun şeklinde 24 şube üzere 24 kirişlidir. Tire, Manisa, Aydın, Saruhan, Kara Biga, Sığla ve Menteşe semtlerinde bu saz çoktur, levendâne bir sazdır. Sâzendelerinde Bekir Ağa bildiğimizdir.

Tanbura sâzendeleri: Nefer 500. Maraş elinde ortaya çıktı demişler, halk sazıdır ki bilinir. Önderleri Şâkird Ali, Terlikçi Nebî, Dişlek Süleyman ve Martı Veli adlı üstadlar ve niceler de toplanıp fasıl ederler.

Tel tanbur sâzendeleri: Nefer 400. Kütahya'da İftedlioğlu yapmış. Ama zampara sazıdır. Tanbura gibidir, ama küçük, târları üç teldir ve perdelidir, zalim gayet dokunaklı sazdır. Mahalleler arasında çalınsa ana, bacı, hala ve teyzemiz pencerelere toplanıp bakmaları kesindir. Bu ordu alayında çalanlar Yenge Kırığı Nasıf, Şehlâ Yusuf, Kuyumcu Ali, Türk Ese ve 400 adam saz ile geçer.

Barbut sâzendeleri: Nefer 15. Menteşe Muğla'sında ortaya çıkmış, ama icat edeni bilinmiyor. Hemen kopuz gibi bir sazdır. Kolu doğru ve kiriş tellerinin iki tarafında ikişer demir teller vardır, başka tellerden aşağı dört burgusu vardır. Pir ve üstadları hayli kimse idi. Ancak önderleri Sirkeci Hüseyin idi, fasıl edip geçerler.

Iklık sâzendeleri: Nefer 100. Mısır'da Mansur Reşidî buluşudur. Bu saz Arabistan'da ve Türkistan'da çoktur, ama Rumeli'de asla yoktur. Murad Han alayı için toplanıp fasıl etmişlerdir. Bu ıklık hemen kemençe gibi bir küçük üç kıllı sazdır. Ama gayet tiz perdesi vardır. Değme hânende onunla peyrev olup fasıl edemez.

Sünder sâzendeleri: Nefer 12. Kürt Suranında ortaya çıkmıştır, ama bulanı bilinmemektedir. Çöğür gibi bir sazdır. Çöğürün göğsü içinde gerilmiş on demir teli vardır, onlar da ses verir yakıcı güzel bir sazdır. Kürt çalgıcılarına mahsustur. Deli Duman, Deli Tufan, Deli Gönül ve Şeker Balı adlı çalgıcılar İstanbul'da bulunup bu Kürt mutrıpları başlarında tilki pöçükleri, ellerinde zilleri ve sünder sazlarını çalarak geçerler.

Şarkıcı sâzendeleri: Nefer 200. Bu saz çârtâya benzer tel sazıdır. Türkmenler çalarak geçerler.

Çöğür sâzendelerinin sonu: Bu çöğürcülere yamak on iki fırka sâzendelerdir ve (---) askerdir. Bu on iki esnaf da altı fırka olup altı makam üzere fasıl ederler. Önce, baş şarkıcı ve sünderci sazı elde parmak zilcileriyle ırak faslı edip geçerler.

İkinci fırkası, ıklıkcı ve barbutçular, dügâh fasıl edip geçerler.

Üçüncü fırkası, tel tanburacısı ve sade tanburacılar, saba makamı faslı ederler.

Dördüncü fırkası, muğnici ve yeltemeci, hüseynî makamı fasıl ederler.

Beşinci zümresi, yonkarcı ve kara düzenci neva fasıl ederler.

Altıncı sınıfı, çeşdeci çöğürcüler acem makamı faslı ederler. Ama bu çöğürcüler esnafı gibi âşıkane fasıl eder sâzende zümresi yoktur, zira yiğitler sazıdır.

Bunlar da Alayköşkü dibinde geçtiklerinde Kayıkcı Mustafa'ya, Demiroğlu, Koroğlu, Kuloğlu ve Kâtibî'ye birer padişah hil'atları ihsan olup geçip gittiler.

***

Kaba zurnacı sâzendeleri: Nefer 100. Bulan Cemşid'dir, Osmanoğlu ve Tatar Han alaylarında çalınır.

Cura zurnacı sâzendeleri: Nefer 200. Cemşid buluşudur. Osmanoğlu'nda ve başka devletlerde de çalınır.

Âsafî zurnacı sâzendeleri: Nefer 80. Basra hâkimi Tayyar Mehmed Paşa Ağası Âsaf Ağa icat etti.

Arap zurnası sâzendeleri: Nefer 55. Şam'da Ali Nad buluşudur. Şam'da ve Mısır'da mahmil-i şerifle çalınır.

Acemi zurnacı sâzendeleri: Nefer 90. Osmanlı zurnası şeklindedir, ama kolu kalın ve sesi de kalındır.

Şehâbî zurnacı sâzendeleri: Nefer 40. Mağrip memleketlerinde Şeyh Şehâb icat etmiştir, Fas vilâyetinde çalınır.

Balaban sâzendeleri: Nefer 100. Şiraz'da icat olup Osmanlı'da çoktur, zurna gibi kulaklı değildir.

Nefir sâzendeleri: Nefer 15. İsfahan'da Hudâdâd buluşudur, bu da kamış sipsi ile çalınır.

Nağarakıcı sâzendeleri: Nefer 100. Bu Arabistan'da Hâris-i Yemenî buluşudur, yine Arabistan kahvelerinde çalınır.

Kerrenây sâzendeleri: Pirinç borular ve gümüş borulardır, eşek sesi gibidir. Murad Han, Revan Hanı'yla Revan'dan getirdi.

Bu yukarıda yazılan on adet nefes ile ağız sazları hepsi birlik olup umumen nağrazân sâzendeleri nefer 500. Beş yüz nağrazenleriyle uzzal makamı ve şehnaz makamıyla büyük bir fasıl, bir velvele, gulgule, debdebe ve hengâme ederler ki Zühre (Venüs) raks edip gökkubbe çın çın ötüp geçerler.

Alay zurnacılarının sonu: Bunlar da on bir sâzende esnaftır ve (---) askerdir. Hepsi sazlarını bir perdede tutup buselik makamında ve başka makamın küll-i külliyat, şeddülasr, şükûfezâr ve Solakzâde sakîli peşrevlerini çalıp bir hây-hû ile garip bir fasıl ederler ki diyarlarından ayrı olanların sılalarını hatıra getirirler. Padişah da Alayköşkü'nden fasıllarını duyup bir kese kuruş verince onlar da sevinip akranları arasında geçtiler.

***

Çoban kavalı sâzendeleri: Nefer 100. İlk bulan Musa Peygamber'dir derler. Mürver ağacından 9 delikli sazdır.

Kaba düdük sâzendeleri: Nefer 80. Musul'da Cafer Şah icat etmiştir. Çimşir ağacındandır.

Yelli düdük sâzendeleri: Nefer 62. Anadolu'da çobanlar icadıdır, kamıştan yan yana iki düdüktür.

Arabî düdük sâzendeleri: Nefer 55. Nablus'da icat olmuştur. Kudüs'te Kumame'de rahipler çalar.

Çağırtma düdük sâzendeleri: Nefer 65, Üsküp şehrinde ortaya çıkmıştır, kaz ve turna kemiğindendir.

Macar düdüğü sâzendeleri: Nefer 15. Erdel'de bir rahip icadıdır, içinde şamata varak telleri vardır.

Mehter düdüğü sâzendeleri: Nefer 35. Nâsır-ı Tûsî icadıdır. Bütün mehteran bununla talim ederler.

Mizmer düdüğü sâzendeleri: Nefer 65. Urfa'da İsa Kilisesi'nde icat edilmiştir. Parça parça kamıştandır.

Dankiyo düdüğü sâzendeleri: Nefer 75. Trabzon Lazları icat etmiştir. Bu dokuz delikli kamıştır.

Tulum düdüğü sâzendeleri: Nefer (---). Ruslar icat etmiştir. Yine Ruslar ve çobanlar çalar.

Kıranda sâzendeleri: İngilizlerde peyda olup Kudüs'te kefere Kamame Kilisesi'nde ruhbanlar çalar boynuzdur.

Bu yukarıda yazılan ağız düdüğü sâzendeleri de bütün birbirlerine peyrev olup segâh makamında bir düdük faslı ederler ki böyle faslı ne Cem-i Cemşid, ne İskender-i Dârâ ve ne Hüseyin-i Baykara etmemiştir, öyle geçerler.

Düdükçü sâzendeleri alayının sonu: Bunlar da 11 sâzende esnafıdır ve toplam (---) askerdir. Bunların hepsi sazlarını bir ahenk edip segâh makamında ve başkada Emir-i Hac peşrevi, Hasan Can peşrevi, Gülizar peşrevi (---) ve Tatar Han semaisi fasıllarını edip padişah önünden büyük bir velvele ve gürültü ile geçerler.

***

Eyüp borusu sâzendeleri: Nefer 300. Sinan Şah icat etmiştir, kamıştan içi dilcikli borucuktur.

Dervişan borusu sâzendeleri: Nefer 500. İranlı Menuçehr avlamak için yapıp çalardı, boynuzdandır.

Şişe borusu sâzendeleri: Nefer 40. Venedik'te icat olmuştur, çevgan gibi eğri şişe borudur.

Torompete borusu sâzendeleri: Nefer 77. Alman'da Prag Kalesi'nde ortaya çıkmış olup alaylarında çalarlar.

Efrasiyab borusu sâzendeleri: Nefer 100. Acem'de İran ülkesinde Efrasiyab buluşudur. Kırım hanları da çalarlar.

Pirincden mehter borusu sâzendeleri: Nefer 40. Konya'da Selçuklu Arslan Şah icat etti. Osmanoğlu'nda çalınır.

Luturyan borusu sâzendeleri: Nefer 10. Felemenk luturyanında pirincden peyda olup gemilerde Hıristiyanlar çalar.

İngiliz borusu sâzendeleri: Nefer 40. Pirincden eğri borudur, ama içinde ince pirincden dilleri var.

Erganun borusu sâzendeleri: Nefer 15. Alman sığırlarının boynuzlarını ince edip içine tel diller koyup çalarlar.

Ağız tanburası sâzendeleri: Nefer 200. Leh vilâyeti Daniskası'nda icat edilmiştir, demirdendir, orta dili vardır. Rus ve Leh uşakları çalarak oynayarak geçerler.

Bu yukarıda yazılan on adet sâzendeler, nefir ve sûrcular hepsi bir perde olur, boruda peyrev olmaz, ama her bir fırkası birbirlerine peşrev olup rehavi ve suzinak makamı faslı ile geçtiklerinde insana dehşet hâsıl olup insan vücuduna bir titreme gelip susar ve hayran olur, sanki İsrafil suru işitmişlerdir. Ama bütün borulardan torompete, erganun, luturyan ve İngiliz borularının seher vaktinde hazin sesleri adamı mest ü medhuş, bî-hoş eder. Bu yetkin üstadlar da bu yüzden hünerlerini göstererek geçerler.

***

Cam dübelek sâzendeleri: Nefer 30. Pirleri Âsım Tâifî'dir, Peygamberimizi dübelek ile sahura kaldırırdı.

Çömlek dübelekçi sâzendeleri: Nefer 500. Mısır'da icat olmuştur. Mahmil-i şerif alayında da çalınır.

Yemen dübelekleri sâzendeleri: Nefer 12. Biri dübelek biri daire gibi küçük dinkeftir, bir yerde deveciler çalar.

Makrefe dübelekçisi sâzendeleri: Nefer 13. Mekke şerifleri çalar, surre eminiyle Anadolu'ya gelip alayda geçtiler.

SAZENDELER VE AYI GÜREŞİ / TSMK, A.3593, 57b-58a

Tablbâz sâzendeleri: Nefer 100. İlk defa Avcı İsmail Nebî çalmıştır, kuş davulu demektir, helâl sazdır.

Çağanabâz sâzendeleri: Nefer 200. Acem'de Şîr-i Huda adlı bir oyuncu icadıdır, ama Anadolu'da meşhur oldu.

Fincan sâzendeleri: Nefer 100. Hümâyûn Şah düğününde Muğân-ı Hindî, buluşudur, ama ibret verici saz olmuştur.

Kamış mizmârcı sâzendeleri: Nefer 100. Şeyh Şüsterî gölge oyunu için icat etti, kamıştan dilim dilim yarılmış sazdır.

Tarak mizmârcı sâzendeleri: Nefer 100. Şehir oğlanları icat etmiştir, ama bütün peşrevlerde fasl olunur sazdır.

Safir sâzendeleri: Nefer 100. Kuklabâzlar çalar iki kemik parçası arasında deri ile ağızda çalınıp kelimat olunur (konuşulur).

Safir-i bülbül sâzendeleri: Nefer 300. Ebu Ali Sina icadıdır. Bu 300 adam bülbül gibi çeşit çeşit feryat ederek geçerler ki sanki Acem hıyâbânında giderler.

Bu yukarıda yazılan on adet dübelekçi, tablbâz ve çağanabâz sâzendeleri toplam (---) adet nefer bir yere toplanıp saz u sözleriyle bir hengâme ve büyük fasıl ederek geçerler ki sanki Cemapûr kavmi gelip geçmededir. Ama bu ibretlik dübelekçilerden Yemen, deveci ve meş'aleciyanın makrefe ve dübeleklerinden, kâse ve fincan sazlarından Murad Han hoşlanıp huzurunda bol fasıl ettirip deveci ve meş'alecibaşıya ihsan etti.

Bu sâzendebaşıya yamak toplam 71 esnaftır ve (---) neferdir, lakin bu sâzendelerin dükkânları yoktur.

Tanrı'ya hamdolsun burada saz yapan üstadlar, sâzende ve hânendelerin anlatılması tamam oldu.

Eğer bu hakir Evliya'dan sorulursa bu kadar sazları ve icat edenlerini neden bilirsiniz denirse, Arap ve Acem'de, İsveç, Nemse, Leh, Çeh, Donkarkız, Danimarka ve Daniska krallıklarını gezip dolaştığımızda anılan bütün (---) adet sazlardan nice bin o kadar da fazlasını, çeşit çeşit sazlar görmüşüzdür. İnşaallahu Taalâ seyahat ettiğimiz köy, kasaba ve büyük şehirlerin özelliklerinin yazımına başladığımızda bütün sazlarıyla ve sazlarının biçimleriyle yazılır.

Bu yukarıda yazdığımız sazların yapıcı ustaları, çalıcıları ve sazları İstanbul'a ve başka diyara mahsus olan sazlardır ki onlar da şekilleriyle ve tellerinin boylarıyla şekilleri tasvirleriyle yeri geldiğinde yazılır. Zira bir zaman aşk denizinde dalgıç olduğumuz yerde alüfte ve şakraklığımızdan hânende, sâzende, çalgıcı, oyuncu ve güldürücülerle görüştüğümüz cihet ile bütün sazları biliriz. Zira bu Evliya Çelebi bir zaman hasırcı olup tel ehli geçinip diğer maarif erbâbından geri kalmamış idik. Beyt:

Kendüyi görmeğe yokdur hâcet

Bilmeğe ârif ile nâdânı

Cöngünü görmeğile zâhir olur

Herkesin mertebe-i irfânı

mazmununca bu hakirin de hayli yâddaşı var idi.

Yukarıda yazılan sazları, sâzendeleri ve icat edenleri için şairler sultanı Nihanî Çelebi'nin *Saznâme-i Dilnüvâznâme* adındaki risalesine bakılırsa sorulara tam cevap alınır. Göreler ki bu dünyada ne kadar bin saz var imiş.

Kırk beşinci bölüm

Oyuncular, çalıcılar ve güldürücüler esnafı

İstanbul şehrinde Osmanlı sultanlarının bir düğününde veya fetih şenliklerinde, ferman günlerinde ve başka ileri gelenlerin sünnet düğünlerinde 200-300 adam, okuyucu, sazcı, çalıcı, raksçı, takdimci, tefçi, güldürücü, taklitçi ve maskara yetmiş tastan geçmiş zehir gibi şehir oğlanları bir yere toplanıp bu düğünlerde bir gün bir gece iki gün beş gün oynayıp her gecesine hane sahibinden bir kese kuruş alırlar. Düğünde mevcut bulunan dostlardan her oyun sırasında def ile parsa toplayıp sabaha dek bazı düğünde bin kuruş toplar oyuncu üstadlar vardır. Onlar iki üç yüz kimse olduğundan onlara kol derler, seyirlik kavimdir. Eğer bunları da gördüğümüz derece anlatsak sitâyişnâme-i mutribân adında bir kitap olur. Bu oyuncular esnafı on iki koldur.

Önce, oyuncuların başı Parpul Kolu: 300 adamdır, ama çoğunlukla bunların okuyucu, çalıcı ve raksçı dilberleri Balatşah Mahallesi veled-i zinâ Çingeneleridir. Söz ebesi bir alay cihan rindi oyunculardır.

İkinci, Ahmed Kolu: 300 neferdir. Bunlar da Balat'ta olurlar. Taklitçi veled-i zinaları ve güneş parçası raksçılarından Mazlum Şah, Küpeli Ayvaz Şah, Saçlı Ramazan Şah, Küçük Şahin Şah, Memiş Şah, kardeşi Bayram Şah, hep şahbaz şehnaz oğlanlar idi. Önderleri Dişlek Hasan, Boynukısa Hacı ve Çağnabâzı kol sahibi Pehlivan Ahmed'dir ki fenninde zamanının yıldızı idi.

Üçüncü, şehir oğlanı Kapıcıoğlu Osman Kolu: 400 neferdir. Bunlarda asla Çingene yoktur. Bir alay cihan rindi Amr-ı Ayyâr köçeği, düzenbaz şehir oğlanları idi. Her biri zamanın biriciği, okuyucu, çalıcı ve taklitçilerdir ki cihan nedimleri bunların yanında dilsiz lâl olur.

Dördüncü, Servi Kolu: Nefer 300, bunlarda Çingene, Rum, Ermeni ve Yahudi haramzâdeleri vardır ki her biri yetmiş ağ yırtmış rind-i cihanlardır.

Beşinci, Baba Nazlı Kolu: Nefer 200. Çingene ve şehir oğlanları şakîleridir. Baba Nazlı gemici oyununda cihanın şeytanıdır, oğlu Arnavut Kasım, taklitçilikte söz sahibi maskara idi. Raksçılarından Çâker Şah, Şeker Şah ve Süğlün Şah adlı oğlanlardır ki padişah bilmektedir. Zira her biri diba, ipekli ve sırmalı etekliklerini kuşanıp muhabbet meydanına çârpâreleriyle Acemâne tarzı raks edip döndüklerinde gören düşkünler hayran olup her köşeden hû sesi ile düğün evi nur dolar.

Altıncı, Zümrüd Kolu: 300 nebtiz. Yedikule, Narlıkapı ve Sulu Manastır veled-i zinâ Rumları, Ermenileri ve şehir oğlanları toplanıp bir kol olmuşlardır. Ama raksçılarından Sakız mahbubu, sırma saçlı, ceylan gözlü sürmeli Dimitraki, Lefteraki, Yanaki ve Mihayilaki adlı Rum oğlanlarıdır ki İstanbul şehri içre velvele verip nice adamın varını ve malını yiyip bir hasır üzerinde koymuşlardır. Bunlar Rumlara dair simitçi, haraccı, yuvacı ve gümüş arayıcı taklitlerinde ve Rum şarkıları okumada ustadırlar.

Yedinci, Çelebi Kolu: Nefer 200. Bunların önderleri bir dilbere âşık olup babasından kalan 100 bin kuruş malı bu çengiliğe sarf edip o kadar değerli taşlı cevahir koşumlar ve her fende usta okuyucu, çalıcı ve taklitçiler ile on iki adet saf nur, parlayan güneşe benzer güneş parçası rakkaslar peyda etti ki her birinin bir işvesi bir an cana değerdi.

Önce Can Memi Şah, Zalim Şah, Hurrem Şah, Fitne Şah, Yusuf Şah ve Mirza Şah bir Çerkez oğlanı idi, gerçekten melikten eşref idi. Bunlar İstanbul içre meşhurdular, Murad Han huzurunda fasıl edip meşhur oldular.

Sekinci, Akide Kolu: Nefer 300. Önderleri Pehlivan Eyyub'dur ki şair, kâtip, zarif okuyucu ve seyyah idi. İstanbul halkının bu işe iltifatlarını görüp 3 bin riyal harcayarak bir kol oluşturdu ki binde bir oldu. Cana yakın olup nimeti bol olduğundan bütün maarif erbabı başına toplanıp büyük bir topluluk olup bir ayda Sultan İbrahim Han'ın haberi oldu. Zira iyi konuşan, bin hünerli maarif erbabı, usta okuyucu, çalıcı, taklitçi ve çalgıcıları vardır. Özellikle Süğlün Şah'ı, Mahmud Şah'ı ve Edirneli Ahmed'i, Çerkez Şah'ı ve Nazlı Yusuf'u, bu ay parçası tazeler diba, ipekli, sırmalı ve çârâb eteklikler ile muhabbet meydanında İrem bağı tavusu gibi süzülüp dolaştıklarında insan hayran olup vurulur. Zira her biri büklüm büklüm, kıvrım kıvrım misk ve amber kokulu kâküllerini dağıttıklarında dağınık kâkülleri gibi gören âşıkların da akılları dağılır. Bir bahçe ve bahçıvan Gürcü taklidi yaptılar ki acayiptir.

Dokuzuncu, Cevahir Kolu: Nefer 200. Bunlar Galata'da oturan cevahirci, kuyumcu Rum ve Ermeniler olduğundan cevahir kolu derlerdi. Bunlar da Rum ve Ermeni veled-i zinalarıdır ki cihan süsleridir. Her biri sanatında zamanının yegânesi oyunculardır.

Önce ser-çeşmeleri Pehlivan Laskari derler bir taze cevahirci dilberdir, çağanabâzlıkta, pîşekârlıkta, kısaca her oyunculukta tat veren bu cevahircidir ve güzel sesli usta okuyucu ve taklitçidir. Kardeşi Üşküli, Ermeni taklitte eşsizdir. Vasiloğlu, Çingene taklidinde eşsizdir.

Kısaca 47 adet taklit icat edip oyunculuk işine bir gayrı renk ve tad verip bütün âletlerini mücevherle donatıp Cevahir Kolu demekle meşhur olmuşlardır. Her taklitlerinde adam gülmeden yorulur. Seçkin ve müstesna Rum ve Yahudi çocuğu rakkas tazeleri var ki sanki her biri birer muğan melikleridir.

Bunlardan Arslan Şah bir amansız bir güzeldir ki sanki Yezidî aslandır. Avlamak isteyen mahbup dostlara kağan aslan gibi bir baksa o âşığı aslanca avlardı.

Yavru Habib de levendane kesim, boy bos yerinde, ahu, ceylan, sürmeli, nergis gözlerini süzüp âşığa bir Süzebolu baksa kirpiği okuyla nice tutkunları vurup yaralamadan nice gönül oyunları edip âşığı avlardı. Bu gibi gönül uğrusu on iki adet raksçı tazeleri vardı ki her biri bir Rum haracı değer Rum civanları idi. Murabba:

Muğzâde aşk rehinde serim eyledim fedâ

Kâ'il değil esir edüp ister dil almağa,

mazmununca her bir rakkasları dil ü can ile âşığın gönlünü alıp dilsiz eder, ta bu mertebe güzelleri vardır.

Onuncu, Patakoğlu Kolu: 300. Hepsi Yahudilerdir, ama dinsiz maskaralardır, gerçekten diğer kollara rağmen üstadlardır. Özellikle sâzendeleri meşhurdur. Rakkasları da kötü değildir, ancak anları yoktur.

On birinci, Haşota Kolu: Nefer 105. Bunlar da tamamen Yahudilerdir, ama bu kolda seçkin rakkaslarından Samurkaş, Deşeniko, Sinor Yako ve İsrail. Nice canı esir etmiş bir Yahudi yavru idi. Bir hicivci âşığı küstahane böyle demiştir. Müfred:

Bir Yahudi-piçeye dîn aşkına zerk eyledim

Âferimler eyleyüp şeytân tahsîn eyledi,

demiş ama nehnü (bok) yemiş.

On ikinci, Samurkaş Kolu: 200 neferdir ve hepsi Yahudilerdir. Bu Yahudi kollarının ünlerinin sebebi odur ki bütün hokkabâz, sürahibâz, kûzebâz, kadehbâz, ateşbâz, şebbâz, perendebâz, mihrebâz, sinibâz, taklabâz, güllebâz kısaca bütün oyun hünerleri bunların kollarında mevcut olup ta sabaha dek minnetsiz fasıl ederler ve bir gecede yüz kuruşa kanaat ederler.

Bunlar Çingene kollarına gayet düşman olduklarından bir kol Çingeneden ve bir kol Yahudi'den tutup hasmane bir fasıl Yahudiler ve bir fasıl Çingeneler ede, acayip seyirler olur. Ama bu Yahudilerin Çingenelere galip taklitleri var ki görüp duyan seyircilerin aklı gülmekten gider.

Önce Çingeneler ayı oynatmakla meşhurdur. Yahudiler oynatırken türlü şakalar edip Çingenelere söz atarlar, bir Çingene avradını bir Yahudiyle tutup Yahudi'ye ve Çingene karısına işkence edip söylediklerinde ve Çingene karısını necisli işkembe ile ters eşeğe bindirip Yahudi'yi de bir eşek üzere siyaset ile geçirip bir hây-hû ile taklit ettiklerinde insan gülmekten bayılır. Nice bunun gibi Çingenelere rağmen taklitleri vardır.

Sözün kısası yukarıda anılan 12 çengi kolları, var kuvveti pazıya getirip birbirlerinin kollarına zorla çeşit çeşit hüner göstererek bütün dilberleri ibrişimlere gark olup çeşitli rakslar ve şakalar ile her bir kol birer sanat icra ederek Hüseyin Baykara fasılları edip Alayköşkü dibinden geçerler. Osmanlı devletinde değil, Âdem'in yeryüzüne inişinden beri bu yukarıda yazılan hânendelere, sâzendelere ve bu çengilere bir padişah malik olmamıştır, ancak IV. Murad Han zamanında olmuştur ki her bir esnafı birer ülkenin en seçkinleridir.

Kırk altıncı bölüm

Hoş-sohbet nedimler ve taklitçiler

Nefer 500. Bu zümre eski fırkadır ki Kâbil Hâbil'i şehit ettiğinde âdemoğlu iki fırka olup bir fırkası katil Kâbilî, bir zümresi mazlum Hâbilî, bunların aralarına kan girdiğinden bunlar birbirlerinin alçaklıklarını, tarz ve tavırlarını taklit ederlerdi.

Sonra Hz. Musa asrında Heccam adlı bir taklitçi, Firavun meclisinde Hz. Musa'yı taklit edip Firavun'un bütün adamları sevinip Hz. Musa öfkelenirdi. Sonunda bir gün Hz. Musa Cenab-ı Hak ile bin bir kelimat ederken (konuşurken),

"Ya Rabbî Firavun meclisinde Heccam beni taklit ettiği için çok üzüldüm, onu kahreyle" dedi. Hak Taalâ,

"Habib-i Kelîmim Firavun'u taklit etmez, seni taklit edip kılınır. Bütün davranışları makbulümdür, seni taklit edip öykündüğü için sağlam taklitçidir, ona cennetimi nasip etmişim" buyururlar, nice kitaplarda açıkça yazılıdır.

İmdi, taklitçiler eski olduğundan eski ve yeni bilginlerin fetva kitaplarında "Taklitçinin imanı sağlamdır" demişler. Ama taklitçilerden kasıt, bir adam ümmî olup ibadet edip ehl-i sünnet ve'l-cemaate uya, onun imanı sahihtir demişler. Bu söze güvenip kâfir, sapkın ve diğer sapık inançlılar zümresini taklit etmeyip kâfir kılığında gezmemek gerektir ki onun haklarında

OYUNCULAR / TSMK, A.3593, 107b-108a

"*Kişi hangi kavme benzerse, ondan olur*" demişlerdir.

Daha sonra bu taklit ve hiciv (yerme) ilmi Benî Kureyş kabilesi edibleri içine düşüp İmrülkays hicivci idi, dinsiz gitti. Muhammed Bûsırî de hicivci idi ve anadan doğma kör idi. Ebu Leheb, Ebu Cehil ve nice yüz Kureyş büyüğü sohbet edip Hz. Peygamber'i meclislerine davet edip Bûsırî'ye tenbih ettiler ki,

"Yetim Muhammed gelince bir hicve başla ki Muhammed üzülsün" dediler.

Bûsırî de Peygamberi yermeye hazır oldu. Peygamberimiz de çağrıya uymak gerek diye elbette ne topluluk olsa giderlerdi. Hemen saadetle toplantılarına gidince "Esselâmu aleynâ" deyip bir köşede durup söz sırasında,

"Ey Bûsırî bir şeycik terennüm eyle" dediler. Hemen Bûsırî *"E'ûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm"* deyip (---) (---) kasidesine başladı ve Hz. Peygamber'i (---) beyt ile bir övdü ki hâlâ bir mısraına benzer söz denmeyip her kelimesi *Kamûs-ı Ahterî* ve *Şem'î Lügatı*'na muhtaç benzersiz bir kasidedir. Bu kaside sohbetinde olan inkârcılar ve müşrikler Bûsırî'ye hakaretli sözler söyleyip,

"Ya biz sana ne dedik, sen ne işledin?" dediler. Bûsırî,

"Vallahi siz Muhammed'i yer dediniz, ama Hak tarafından içime bir ilham gelip Peygamber'i övdüm. *Ve salli ala cemî'i'l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve'l-hamdü lillahi Rabbi'l-âlemin* (Bütün gönderilmiş peygamberlere salât ve Âlemlerin Rabbi'ne hamd)" deyip iki ellerini yüzüne sürünce hemen Allah'ın emriyle Bûsırî'nin iki gözleri açıldı. Hemen Hz. Peygamber'in huzuruna varıp *"Lâ ilâhe illallâh, Muhammedü'r-Resûlullâh"* deyip Müslüman olunca Selman-ı Pâk belini bağlayıp şairlerin kasidecilerine pir olup o sohbette inkârcılardan 73 kişi İslâm ile şereflendiler. Daha sonra Muhammed Bûsırî 70 yaşına vefat etti. Mısır'da İmam Şâfiî yakınında bir harabede gömülüdür.

Yine Peygamberimizin zamanında taklitçi Şevr idi ve Peygamberimize yakınlığı var idi. Gerçi cehalette idi, ama yine Peygamberimizin taraftarı olup Benî Kureyş'i o kadar yerer ve taklit ederdi ki Peygamberimiz duyunca mübarek dişleri görününceye kadar gülümserdi. Kureyş kavmi inkârcıları da kendi taklitlerini duyup,

"Taklit tahkiktir ey Muhammed, bizde bu uygunsuz tavır vardır" diye tavırlarından vazgeçip kendilerini düzeltip yerilmek ve hicvedilmek korkusundan çoğu İslâm'a gelip Peygamberimizin sahabelerinden olurlardı.

İşin sonunda taklitçi Şevr de Müslüman olup Peygamberimizin nedimi, musahibi ve seferlerinde dostu idi. Akıllı, tedbirli ve ileri görüşlü bir kimse olduğundan Hz. Peygamber Şevr'i görüşmelere kattığından Şevrü'l-Habîb derler, sahabelerin seçkini idi, ama taklit işinden vazgeçmeyip inkârcılardan ve sahabelerden kötü tavırlıları karalar ve yererdi.

Bazıları derlerdi ki "Ey Şevrü'l-Habîb, yeter şimden gerü ayıptır, kötü taklitten vazgeç, sahabe-i kirâmdan oldun ve Hz. Resul'ün akrabasısın" derlerdi. Şevrü'l-Habîb,

"Bire adamlar, Cenab-ı Allah sizin melunlarınızı bile yerip ayet indirmiştir ki, *'Dâ'ima ayıplayan, lâf getirip götürmeye koşan, insanları hayırdan alıkoyan'* [Kalem, 11-12] buyurmuştur. İyi adamlarınızı övüp ayet indirmiştir: (---) (---) (---) buyurmuştur. Ben ki, âdemoğluyum, sizin kötü işlerinizi görüp nice yerip taklit etmeyem" diye cevap verirdi.

Şevrü'l-Habib'in taklidi korkusundan çok adam övülmüş ahlâkla ahlâklanırdı. Nedim ve taklitçilerin piri Şevrü'l-Habib olmuş olur. Nur dolu mezarı Halep Kilis'indedir. Şehrin kuzey tarafında bir kurşun menzili uzak bir kayalı tepe üzere yüksek bir tekke gibi bütün Kilis şehri ondan görünür bir bilginler toplantı yeri nur dolu bir türbesi vardır. Hz. Şevrülhabib orada yatar, ama halkın dilinde Şurahbil Sultan derler, ama yanlıştır. Hakir, türbesinin atebesi ve mezar taşını tarihleriyle ikinci cildimizde yazdık. Hâlâ halkın ziyaret yeridir.

Bu taraftan, İstanbul'da meşhur olan beğenilen taklitçi nedimlerden, güldürücülerden Murad Han Gazi gibi cihan rindi bir padişahın huzurunda taklit edip halt-ı kelâm etmeden yüz akıyla söz ustalığı eden,

Taklitçi oyuncuları bildirir

Önce herkese önder Sultan Ahmed Han meclisiyle şereflenip padişah fermanıyla nedimlere, hikâyecilere, taklitçilere ser-çeşme olan gölge oyuncusu **Kör Hasanzâde Mehmed Çelebi,** dedeleri de Yıldırım Han asrında Kör Hasan adıyla anılır bir cihan rindi, Yıldırım Han musahibi imiş.

Münasip hikâye: Bir kere Yıldırım Han bütün bilginlere öfkelenip hepsini bir dama doldurup ateşte yakmak ister. Üç gün üç gece nice bin insan rica eder, ricaları kabul olmayıp bilgin yakmak için dağlar gibi odun yığılmada. Sonunda anılan Kör Hasan giysi değiştirerek bir gorona kıyafetli ve metropolit kıyafetli bir papaz olup Yıldırım Han huzuruna varır. Yıldırım Han görünce gülmeden halsiz kalıp,

"Nedir bu kıyafet kâfir?" der. Kör Hasan,

"Zahir padişahım Kafiristan'a gitsem gerek, bu kıyafetle gitmeyi uygun görüp kıyafet değiştirdim" der.

"Ya kande [nereye] gidersin" der.

"Padişahım İstanbul tekfuruna giderim" der.

"Ya n'işlersin melun?" der.

"Padişahım, işittim ki 800 bilgin, eser yazar ve dört mezhep şeyhülislâmlarını, Bursa mollasını ve yetmiş fetvaya kadir bilginlerin hepsini ateşe yakarmışsın, 'el-cevab Allahu a'lem olur olmaz' demeye gücü yeter bir bilgin kalmadıktan sonra elbette İsa milleti papazlarının yanlış şeriatlarına muhtaç olmamız kesindir. Elbette kırk elli papaz istemeye bir kulunuzu gönderirsiz, bari hakiri bu kıyafetle nursuz tekfura gönderin. Bursa şehrini keşişler ile doldurup Keşiş Dağı'mızda yine evvelki gibi karar etsinler" dedi.

Kör Hasan'ın bu şekildeki cevabından Yıldırım Han etkilenip,

"Ey Hasan, büyük atalarımın ruhu için hepsini bu günkü gün semender ateşine yakardım, ama senin hatırın içün hepsini affettim" dedikte Kör Hasan parmak götürüp Yıldırım huzurunda iman yenileyip,

"Padişahım varayım bütün kadıları da Müslüman edeyim. Bir daha zulmetmeyip vazgeçeler, zulmederlerse kellelerin taş dibekte gedeler" diye Yıldırım Han'dan bilginlerin affı için yarlığ alıp mahpushaneye gelip mahpushane kapısını kırıp,

"Müjde ey ulema, padişahım bencileyin asi, aciz, yerilmiş taklitçi kulunun ricasıyla sizleri affeyledi" diye haber verince bütün bilginler hapishane içinde kırk kere şükür secdesi edip,

"Ey nedim Kör Hasan, Cenab-ı Hak seni iki dünyada mutlu ve sevinçli eyleye, zira sen dünyada hüzünlü kalbleri neşeli, viran gönülleri abat etmedesin. Allah dünyanın sonuna kadar senin soyunu devam ettirsin. Bütün soyun gelecek padişahlara has nedim olalar ve nimetleri daim olup sevinçli ve güler olalar" diye hepsi hayır dua edip mahpushaneden çıkıp Yıldırım Han huzurunda yer öpüp giderler.

Onun için bu taklitçiler ser-çeşmesi Kör Hasanzâde hâlâ bütün bilginler ve salihler arasında makbul ve saygın idi ve haftada iki gece Murad Han huzurunda taklitçilik edip önce özür dileyip bu beyti okurdu. Beyt:

Ger hod heme aybhâ bedîn bende derest

Her ayb ki sultân be-pesended hünerest

deyip şakaya başlar çok hünerli bir çelebi idi. Farsça, Arapça bilir ve musikiden anlardı ki musiki ilminin Farabî'si idi. Şabbaz, talik yazıda hattat, beste sahibi, nice macera sahibi, fişek oyuncusu kısaca Cemşid gibi bin hünerli, keremli bir zât, Hatem-i Tay ve Cafer-i Bermekî huylu idi.

Şeyh Şazelî'den sonra gölge oyununu meşhur eden odur. Gölge oyunu perdesi içinde bir küçük perde daha kurup gayet küçük resimlerle gölge oyunu oynatmak onun buluşu idi. Çok kadın dostu olduğundan gölge oyununda Civan-Nigâr taklidi, hoppa taklidi, dilsizler taklidi, dilenci Arap ve Arnavut taklidi, Bekrî Mustafa ile dilenci kör Arap, Mirasyedi Çelebi, Devrânî Çelebiler, Üç Eşkıya Çelebiler taklidi, Civan-Nigâr taklidi ve Cüvan ile Nigâr hamama girip Gazi Boşnak hamamda Civan-Nigâr'ı basıp Karagöz'ü çükünden çıplak bağlayıp hamamdan çıkarmasını, Hacı Eyvad babası Şerbetçizâde taklidini kısacası gölge oyununda 300 parça taklitleri vardır ki bir taklitçinin ona benzer bir taklit etmesi mümkün değildir. Bir kere dinleyen muhabbet edip elbette irşâd olması mukarrer idi, zira bütün taklidi gerçek olmak üzere son sözleri hep tasavvuf idi, yine böyle iken insan gülmeden bayılırdı.

Karagöz ve Hacivad ki Bursalı Hacı İvaz'dır. Selçuklular zamanında Yorukça Halil ismiyle bilinen Resulullah'ın ulağı idi. 77 sene Mekke'den Bursa'ya gidip gelirdi. Ataları Efelioğulları adıyla meşhur olmuştu. Zağar köpekleriyle meşhurlardır ki hâlâ halk dilinde "Efelioğlu zağarı gibi neylersin" diye deyim olmuştur. *Söz sözü çeker* mazmununca,

Münasip hikâye: Bu Efelioğlu Mekke'den Bursa'ya gelirken Mekke ile Medine arasında Arap eşkıyası Efelioğlu Yorukça Halil Hacivad'ı şehit edip Bedr-i Huneyn'de gömerler. Efelioğlu köpeği bu katil Arapların yanında kalır. Bu Araplar Şam'a gelip çarşı ve pazarda gezerken, köpek bir kere bu Arapları kudurmuş köpek gibi dalamaya başlar. Bir dahi başka adamların ayağına yüzünü sürüp yuvarlanıp hâl dili ile sızlanıp yine Arapları hır hır dalar ve üzerlerine saldırıp salar. Bütün halk görseler ki Efelioğlu zağarıdır,

"Bre canım nerede Efelioğlu? Bunda bir hâl vardır, tutun şu Arapları" deyip hâkime götürürler. Handa odalarını basıp Efelioğlu'nun su kabı, sapanı, baltası, kanturası, zilleri, kanlı esvapları ve Bursa'ya götüreceği bütün mektupları çıkınca bütün Arapları Sinaniye Çarşısı'nda sıra ile asarlar. Gerçek garip köpek, asılmış Arapların altına varıp bu kere sert bir âh çekip canını feda edip ruhu ashab-ı kelbe gider. Hacivad böyle bir haberci, nedim ve yârândan Resûl'ün peyki idi.

Karagöz İstanbul Tekfuru Keştantı peyki idi. Edirne yakınında Kırkkilise'den bir söz ustası cihan ayyarı Çingene adamı idi. Sofyüzlü Karagöz Balı Çelebi derlerdi. Tekfur Keştantı bu Karagöz'ü yılda bir kere Alâeddin Selçuk'a gönderince Hacivad ile Karagöz'ün birbirleriyle konuşma ve çekişmelerine o zamanın oyuncuları gölge oyununa koyup taklit ile oynatırlar idi. Ama anılan Kör Hasanoğlu, Hacivad'ı Karagöz'ü akşamdan uzun gece boyunca ta sabaha dek on beş saat iki resmi oynatıp çeşit çeşit taklitler edip bir ettiği şakayı o gece bir daha etmek ihtimali yok idi. Ta bu mertebe Ebülmeâlî derecesinde söz babası idi.

Bu Kör Hasanzâde gölge oyununa dair şiirler okurdu ki sanki manevî bilgi sahibi idi. Muzaffer Çelebi güftesi:

Ol hokka-dehen turra-i tarrâr ile oynar

Tiryâk-i lebin satmağiçün mâr ile oynar

Çün dâğ-ı gamın pullarını sîneye dizdi

Bu nerd-i muhabbette gönül zâr ile oynar

Benzetmek içün âlemi bir zıll-i hayâle

Sâyende güneş gölgede divâr ile oynar

Eğlenmeğe dîvâne gönül şimdi muzaffer

Zincir-i seri zülf-i siyâh kâriyle oyna

Diğer şiir:

Gel ey ehl-i nazar zanneyleme bu hayme-i hâli

Derûnu pür-acâ'ibdir tecessüs eyle ahvâli

Görünürden görünmez derler âlemde çü pes çokdur

Zuhûr eyler temâşâ ile bir kez nice ahvâlî

Kısaca bu gibi mahalle uygun beyit ve şiirleri vardır ki sanki şairler sultanıdır. Teneffüs için çadırından dışarı çıkarak dört fincan kahve içip keyfi geldikten sonra etek toplayıp ayak taklidine başladığında dinleyen yâranları gülmeden geğrekleri düşüp akılları başlarından giderdi. Her sözün sonunu tasarruf ederdi. Onu dinleyen cihandan ibret alırdı. 47 yıl bu hakir nice bin oyuncu gördüm, ama böyle bir nükteci ve zarif herif taklitçi görmedim.

Taklitçi Akbaba: Dergâh-ı Âlî yeniçerilerinin zağarcılar odasından bir söz ustası, hazır-cevap, nükteci oyuncu idi. Bağdad'a giderken Murad Han'ın huzurunda nedimlik etmiştir.

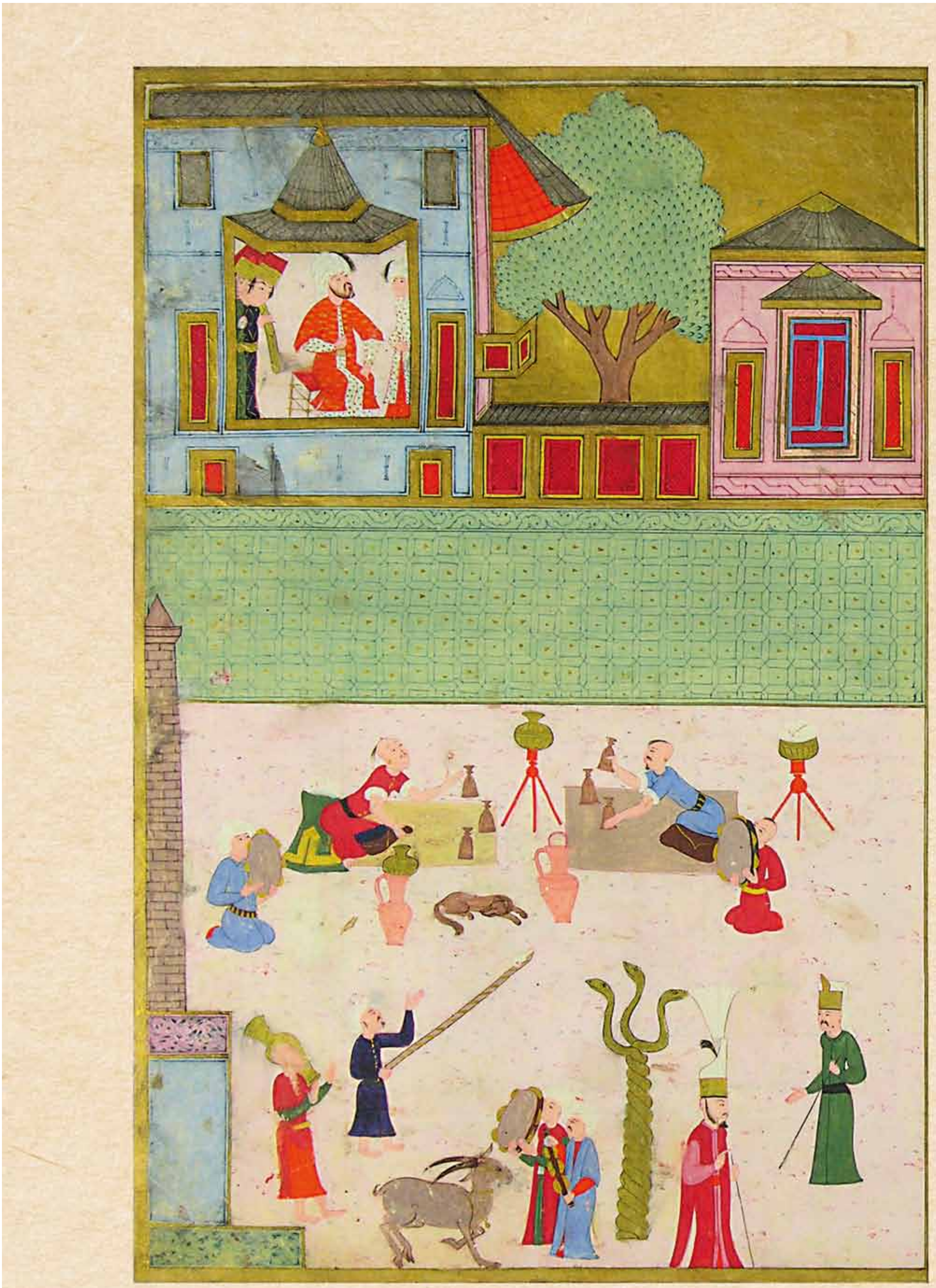
Taklitçi Kahvecizâde: Şehir oğlanı idi. Cevrî Çelebi'nin on iki dilde Şeyhzâde hicvini okumada zamanının birincisi idi.

Taklitçi Çöğürcü Sarı Celep: Gerçekten çöğürde külliyat sahibi olup lâtifede Nasreddin Hoca kendi idi. Buna mahsus Boğuk Kapdan, Mustafa Korsa taklidi, Rumeli Hisarı dizdârı taklidi ve Tiryaki Ağazâde tütün içerken Sultan Murad Han'ın bastığı taklidi Nahşivan hummusu gibi taklitleridir ki insan gülmeden bayılır.

Taklitçi Çakman Celep: On yedi dilde kıssa-hân taklidi etmede çok iyi idi.

Taklitçi Çıkrıkçızâde Süleyman Çelebi: Cihan rindi taklitçi idi.

Bir derviş, bir bakkaldan biraz bal ister, bakkal vermeyince derviş bakkalın balına bir büyü eder. Bir cariye bakkaldan bal alıp cariye, efendisi ve kadını baldan yiyip edepte yellenip abdest boza boza kadıya varırlar. Kadı, muhzırbaşı ve naip de baldan yiyince onlar da cart cart yellenmeye başlarlar. Bunun üzerine bakkalı muhzır ile mahkemeye getirirler. Bakkal,

HOKKABAZLAR / TSMK, H.1344, 205b-206a

“Hayır bir güzel bal verdim” deyip baldan bir parmak yiyince bakkal kadı’nın yüzüne karşı edebte zart zart kavarazanlık eder. On bir kişinin mahkeme içinde zartazenlik eylediklerini bu Çıkrıkçızâde Süleyman taklit ettiğinde adamın gülmeden hayatı gidip ölüm kıyıları görünürdü. Diğer taklitleri de ona göre idi.

Taklitçi Cilve Çavuş: Vezir Kara Murad Paşa’nın alay çavuşu idi. Tanesi ellişer dirhem otuz üç taneli tespihi, bir büyük çakısı ve bir sanatlı çevganlı hanedan sahibi baba bir idi. Her taklitte ustalığı vardı.

Taklitçi Simitçioğlu: Âyandan bir muhteşem taklitçi idi. Bir fasıl eyleseniz demeğe adam utanırdı, ama kendiliğinden etek toplayıp bir taklit ettiğinde adam hayran kalırdı ve asla kendisinin gülme ihtimali yok idi.

Taklitçi Şebek Çelebi: Allah affetsin şebek desen şebek, bir maskara köpek idi ki adam gülmekten göbeğinden çatlardı ve başka taklitlerde de iyi idi.

Taklitçi Şengül (---) Çelebi: Mevlevî ve bazen Gülşenî tarikatında bir şakrak ve zarif taklitçi idi. Hacivad çorbacının acemi oğlanlarıyla gece İstanbul içinde kol dolaştığını taklit edip her neferi özel lehçeleriyle çorbacıya hitap eder, çorbacı da onları azarlar. Ellerindeki feneri bir yoldaşı taşımaktan âciz olup o yoldaş feneri çorbacının atının alnına hotas gibi asıp gider. At da fenerin ışığından ürküp çorbacıyı yere vurunca bütün neferleri firar edip,

“Bre gelin yoldaşlar, karanlıkta at altında kaldım, tiz gelip beni kurtarın, dört kişiye bir mangır ihsan edeyim, varın paylaşıp Revan Seferi’ne silah düzüp hazır olun” deyince kimse yanına gelmeyip,

“Varun evime haber edin, ehl u iyâlim beni kurtarsınlar hâ” deyip bağırıp çağırarak bu Şengül Çelebi Hacivad çorbacıyı taklit edince insanın gülmeden burnu kanardı. Bir güldürücü can idi ama gayet Müslüman idi. Ancak o meslekte bulunmuş, beyt:

Hallâk-ı Ezel âleme kıldıkda tecellî

Her kulu birer hâlile kılmış mütesellî.

Taklitçi Surna Ahmed Çelebi: Yukarıdaki Şengül Çelebi’nin kardeşidir, ama bu da usta bir taklitçidir, her taklitte maharetliydi. Kendi tiryaki olduğundan, ne zaman tiryaki taklidi etse insan susup hayran olur. Tiryaki tütün doğrarken elini bıçakla kesip bir sanat ile parmağından o kadar kan akıtırdı ki sonunda bayılıp biraz yatıp kalktığında, insanların içinde yine parmağından kan akmaya devam ederdi.

“Şimdi rüyamda gördüm, senin bu kanın dinmek ihtimali yoktur, ancak bir dilber oğlan kanına yapışıp alnına süre diye şimdi rüyamda gördüm” diye bir taze civana parmağından akan kanıyla Surna’nın alnına bir elif çekerdi, derhâl kanı dinerdi. Bu sırra bir oyuncu akıl erdiremedi. Surna böyle bir taklitçi oyuncu idi, gerçekten iyi bir oyunculuktur.

Taklitçi Salih Çelebi: Şengül Çelebi’nin oğludur. Babasından ve amcasından fazla hânende ve taklitçi, sevimli, has ve beyaz ablak ve soblak çelebidir.

Taklitçi Kara Mehmed: Karadeniz Boğazı’nda Büyükdere’de oturan başka bir çeşit hâl sahibi oyuncudur. İnsan taklidi yapmaz. Ancak Cenab-ı Hak yeryüzünde ne kadar mahlûk ve haşerat yarattıysa kediyle köpeğin, kediyle sıçanın, gelincik ile sıçanın birbirleriyle didişmelerini, yan bakışlarını ve bağırıp çağrışmalarını taklit etse, bir mahalle köpeği bir mahalle köpeğiyle kavga etse, horoz horoz ile, at at ile, deve kükreyip diğer deve ile kısaca her mahlûk kendi düşmanına nasıl davranır, nasıl kavga ederler, nice kişnerler, horoz, kaz, turna, karga, ördek, karatavuk, sarıasma, serçe, bülbül ve başka tür kuşların yanık sesleriyle ses verdiğinde defalarca yanına bülbül ve karatavuk gelip düşmanca ötüşmüşlerdir, bir garip ve acayip musallî adamdır.

Taklitçi

..... (15 satırlık yer boş).....

Kırk yedinci bölüm

Yerilmiş bozacı esnafı: Dükkân cümle 300, nefer 1005. İlk defa bozayı bulan Salsâl Tatar idi. Sonra Malik Eşter, Salsâl’ı Akkirman Kalesi’nde ok ile katletti. Malik Eşter de Salsâl yarasından Kırım’a gelip Eskiyurd adlı mahalde öldü. Kabri Yeni Salacak’tadır.

Ama bozacılar pirimiz Sarı Saltuk Sultan’dır, derler *hâşâ*. Bu zât yüce seyyidlerden bir ulu sultan idi. Bu hakirin atası Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin halifesidir ki mübarek isimleri Muhammed Buhârî’dir. Soylu ve asil temiz soydandır. Ancak Türklerin piri Hoca Ahmed Yesevî hazretleri, Hacı Bektaş-ı Veli-i Horasanî hazretlerini irşad edip Anadolu’ya, Selçuklular’a gönderdiğinde, Allah’ın hikmeti, Anadolu’ya Osmancık asrında gelip Orhan Gazi’yle gaza edip Yeniçeri askerini tertip eyledi. Daha sonra atamız Türkistan piri Muhammed Hanefî zade Hoca Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş-ı Veli’ye yardım için Muhammed Buharî’ye, Horasan erenlerinden 700 adam verip,

“Var imdi Saltuk Muhammed’im Bektaş’ım, seni Rum’a gönderiyorum. Leh diyarında sapık inançlı olan Sarı Saltuk’un suretine girip o melunu ve Dobruca’da bir ejder böceği bu tahta kılıç ile öldürüp Makedonya, Dobruca ve yedi krallık yerde nam u nişan sahibi ol” diye Muhammed Saltuk-ı Buharî’yi Hacı Bektaş’a gönderdi. O da Saltuk Muhammed Buharî’yi Rum’a gönderip Dobruca kâfiristanında 70 nefer âşıklarıyla seyahat edip Keliğra mağaralarında ejderi katledip 40 bin kâfir ve Dobruca kralı Pravadi Kalesi’nde imana geldiler.

Sonra Saltuk Muhammed Buharî, kıyafet değiştirip Leh memleketinde Sarı Saltuk adında papazı katledip papazın mabedinde Sarı Saltuk adıyla karar edip pes perdeden Leh memleketinde oturan Lipka kavmi Tatarını bütün Müslüman etti. Sonra Saltuk Buharî, Leh diyarından çıkıp ta Daniska İskelesi, -ki Bahr-i Muhit kenarında bir bender büyük şehirdir, elli bir tarihinde gördüğümüz inşaallah yazılır-, o şehri fethedip Lipka Tatarı’ndan 150 bin ümmet-i Muhammed’i orada iskân etti.

Sonra yine 200 bin Lipka kavmiyle çıkıp Yesevî ve Bektaşî sancağıyla ta Moskov diyarında (---) şehrine kadar kılıç vurup Moskov diyarında 600 bin Heşdek Tatarlarını İslâm ile şereflendirdi. Hâlâ Moskov’da Heşdek kavmi ve Leh’te Lipka Müslümanlarından çok kavim yoktur. Saltuk Muhammed Buharî, Allah yolunda böyle bir mücahit sultan idi. Bozacılara pir olmak neden düşer. Bozacıların uydurmasıdır.

Lâkin bu bozacılar İslâm ordusunda gayet gerekli kavimdir. Şarap gibi damlası haram değildir, ancak sarhoşluğu haramdır demişler. *“Bütün sarhoş edici şeyler haramdır.”* sözüne dahildir, ancak Müslüman gazilere beden kuvveti ve sıcaklık verip açlığı giderir. Çok içeni asla köpek dalamaz, zira

çok boza içmekten dolayı istiska ve nikriz hastalığına tutulan adam koltuk değneğine muhtaç hâle geldiğinden, daima elinde değnek olur, köpek dalamadığının sebebi odur.

Çoğunlukla boza erbabı Tatar ve Çingenelerdir. Ama zorunlu olarak İslâm ordusunda lazım olduğundan İstanbul içre ne kadar keyif verici meşrubatçılar var ise bu bozacıbaşıya yamak olup sınıf sınıf geçerler. Ama ekşi bozacılar, arabalar üzere çadırlarını kurup ve çeşit çeşit yapraklar ve baharatlar ile dükkânlarını donatıp boza sıkıp ve çömçe çömçe halka boza dağıtarak nice yüz boza Bekrîleri "biruy hay" diye nara atarak geçerler.

Tatlı bozacılar esnafı: Pirsizleri yine Salsâl'dır. Dükkân 40, nefer 105. Bunlar Tekirdağı'nın darısından bir tür beyaz süt gibi boza yaparlar ki sanki bir kâse bulamaç şerbetidir. Nice kere denemek için yağlıklara koymuşlardır, asla bir damla akmaz böyle koyu bozadır. Çoğu bilgin ve şeyhler içerler. Hamile kadınlar içse karnındaki yavruları sağlam ve düzgün olup, doğurduktan sonra içse sütü çok olur.

Bu bozanın övüleni Ayasofya Çarşısı'nda, Atmeydanı başında, Akılbend Çarşısı'nda, Kadırga Limanı'nda, Okçularbaşı'nda, Aksaray'da, Unkapanı'nın iç yüzünde Azebler Hamamı önünde Usta Ahmed bozası ve Küçükpazar'da Koca Mehmed Paşa Hamamı önündedir. Bu anılan tatlı bozacılar herkesçe meşhurdur ki beyaz üstü kaymaklı bozalardır ki içen hayat bulur.

On çömçe içsen asla sarhoşluk vermez ve karnı ağrıtmaz. Zira üzerine Kuşadası pekmezi, üzerine tarçın, karanfil, zencefil ve hindistan cevizi serpip dükkânlarının yüzünde birer adam sığar kutular içinde durup bilgin ve şeyhlerden günlük binlerce bakır maşrapalar ve bakraçlar gelip kâr eder.

Hakir bu kadar alüfte ve aşüfteler ile meyhane, bozahane ve kahvehane dolaştık. *Hak sübhanehû ve Taalâ* gizlilikleri ve saklıları bilir ki bu kutu bozasıyla, Mısır'ın pirinç sûbyası ve Kırım'da maksıma derler bir tür yine kutu bozasına benzer bir bozadır, bu üçünden başka içmek nasip olmamıştır. Anadan doğalı yiyecek ve içeceklerin keyif vericilerinden ömrüm içinde ne tütün, ne kahve, ne çay, ne bâdyân, ne kışır, ne sahlep, ne mahlep, ne pivo, ne med, ne şarab, ne şarab-ı nâb, ne vişne suyu, ne nar şarabı, ne hurma şarabı, dut şarabı, ne karpuz şarabı, ne koknar şarabı, ne avşıla şarabı, ne epsime şarabı, ne ıslama şarabı, ne mavuza şarabı, ne bedevine şarabı (---), ne müselles şarabı, ne misket şarabı, ne fışfış şarabı, ne nârdenk şarabı, ne bozon şarabı, ne hümül şarabı, ne rakı, ne gülefsen, ne horilka, ne fırna, ne sudına, ne poloniyye, ne hardaliyye, ne ramazaniyye, ne imamiyye, ne boza, ne talkan, ne kurut, ne yazma, ne kımız, ne balısıca, ne tostagansa, ne elma suyu, ne bal suyu, ne mübtecil suyu, ne arpa suyu, ne darçın suyu, ne kibrit suyu, ne göydürme suyu (---), ne afyon, ne berş, ne nûşdâr, ne cevâriş, ne mukîm, ne Bayrampaşa habbı, ne şarabiyye, ne benglik, ne kara pehlivan, ne habb-ı uşşakî, ne habb-ı rahîkî, ne habb-ı safâyî, ne habb-ı cedvâr, ne habb-ı şifa, ne şahî, ne habb-ı ferah, ne kâkunc macunu, ne cihan-bahş macunu, ne dilşâd macunu, ne kaysun macunu, ne mesir macunu, ne felâsife macunu, ne pirecan macunu ve ne dilküşâ macunu (---). Ancak dilber dudağı macununa düşkün olup saf gümüş hokka ağzından gönül rahatlamasına deva için ara sıra kimsenin haberi ve bilgisi yok iken bu hakir dilber macunu kullanırız. Babamız merhum da bu keyfe düşkün idi.

Ancak hakir tatsız tuzsuz tuhaf şallak abdal-meşrep bir canız, bütün dost ve sadık canlara canımızı feda edip yukarıda sayılan keyif verici içecek ve yiyeceklerden dostlarımızın güzel hatırları için evimizde hazır bulundururduk. Onun için isimlerini, resimlerini ve kullananların durumlarını anlayıp bu keyif vericilerin isimlerinden haberdarız. Yoksa riya olmaya, vallahi birinden haberdar değilim. Ancak kutu bozası, pirinç subyası ve Kırım maksımasını Ramazan gecelerinde bedenin güçlenmesi için içen imam, hatip ve şeyhlere uyarak içmişizdir, asla sarhoşluğu yok bir bulamaçlardır, *vesselâm*.

Ama bu İstanbul bozasının ayaktan alır hümüllü ve salatalı Süleymaniye'de Yasemen bozası, Arnavut Kasım bozası, Ayasofya'da Taşaklı bozası, Unkapanı'nda Sinan bozası ve Mümü bozası, kısaca ayaktan alır bozalar var ki Unkapanı'nın zelehor hamalları bahis ile bozaları içince arka hamalıyken evine sırık hamalları yükletip götürürler, ta bu mertebe keskin bozalar vardır. Unkapanı'nda hamal ve deveciler çok olduğundan on üç bozahane vardır. Her birinde kırkar ellişer hizmetçileri, her birinde beşer altışar yüz boza bekrîsi canlar vardır ki sabahtan ta akşama dek bozahanede oturup caba boza içer hamallar vardır.

Sinan bozahanesinin kapısı üstünde zincir ile asılmış bir bal fıçısı vardır. Zelehor Durası adlı bir Bartın Türkü hamal, bahis ile bir günde mehterhane ile bir fıçı bozayı sabahtan akşama dek içince boza fıçısını kapı üzerine asmışlardı, gelen giden seyreder. İçine üç adam sığar fıçı idi.

Subyacılar esnafı: Dükkân 2, nefer 10 adamdır. Bunlar Mısır'dan gelmişti. Dükkânlardan biri Ayasofya Hamamı karşısında, biri Büyük Karaman'da idi. Bunlar subyalarını testi ve küplerde saklayıp satarlardı. Pirinci değirmende çekip pâk ve ince eleyip, sonra hamur edip fırında pişirirler, daha sonra bulamaç edip eleklerden süzüp içine mîad şekeriyle bir gece yatırırlar, sabahleyin kâse kâse satarken üzerine tarçın ekerlerdi, asla sütten fark olunmaz beyaz bulamaç idi. Bir günlüğü sehl-i dilberân olup bütün bilgin ve salihler mübtela olduğundan hayli kâr ederlerdi. Bunlar da tahtırevanlar üzere dükkânlarında subya satarak geçtiler.

Bal suyu esnafı: Dükkân 50, nefer 100. İlk icat eden filozof Eflâtun'dur ki Atina'da icat etmiştir. Evvel pak balı şerbet edip içine hümül kökü koyup ateşte kaynatıp eleklerden süzüp bir iki günlük olunca bir kâsesi insana Şirvanî yayla türküsünü söyletir. Ağır keyfi vardır, derler ama güçlendirici olduğu doğrudur. Bunlar da tahtırevanlar üzere bal suyu satarak geçerler.

Rakıcılar esnafı: Dükkân 100, nefer 300. İlk bulan (---). Bütün otlardan gülsuyu gibi rakı çıkar. Leh diyarında bin tür rakı olur, ama gülefsen ve horilka rakısı hepsinden öldürücüdür. Bunun da sarhoşluğu haramdır, yoksa damlası haram değildir.

Müsellesciler esnafı: Dükkân 10, nefer 50. İlk bulan İmam Züfer'dir derler, ama müselles odur ki üzüm şırasını bir kazana koyup yüksek ateşte kaynarken bir çubuğu kazan içindeki şırayla beraber kesip çubuğa üç adet kertik kertip kaynaya kaynaya o şıra o çubuğun iki kertiği belli olup üçüncü kertik ortaya çıktığı için ona müselles derler, zira üçün ikisi yok olup biri kaldığında helâl ü zülâl şer'î müselles olur. Öyle ise müselles dedikleri pekmezdir, ama İstanbul müsellesi odur ki, yedi yıllık ve bir yıllık keskin şarabı ateşte müselles gibi kaynatıp içerler. Bir fincan içen *"... Siz sarhoşken namaza yaklaşmayınız..."* [Nisa, 43] mertebesine varır. Müsellesciler de öylece alayda dükkânlarını şişe ve kadehlerle süsleyip geçerler. (---) (---)

Melun, uğursuz, yerilmiş esnaf yani meyhaneciler: Bütün işyerleri dört mollalık (kadılık) yerde 1.060 günahkârlar yuvasıdır. Bütün sapık kâfir, sapık 6 bin kişidir.

Hicret'in dördüncü senesinde kesin emirle damlası haram edilmiştir. Âyet-i şerif: *"Ey iman edenler, içki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdârdır. Onun için bun(lar)dan kaçının ki muradınıza eresiniz."* [Maide, 90] buyurmuştur. Lâkin Osmanoğlu'nun ihtişam esbabı çok olduğundan masrafları da fazla olduğundan Allah'ın emri üzere bu şarabı yasaklamayıp senelik (---) kese hâsıl olur başka büyük eminliktir ki yukarıda yazılan 33 eminin biri de budur. Galata'da Domuzkapısı'nda oturur dinsiz emin haneleri vardır. 300 yandaşa sahip büyük eminliktir.

İstanbul'un dört tarafında meyhaneler çoktur, ama çokluk üzere olanlar Samatyakapısı, Kumkapı, Yeni Balıkpazarı, Unkapanı, Cibalikapısı, Ayakapısı, Fenerkapısı, Balatkapısı ve karşıda Hasköy'de ve Galata demek meyhane demektir ki Allah korusun sanki Malta ve Alakorna kâfiristanıdır. Oradan ta Karadeniz Boğazı'na kadar elbette her mahallede meyhane vardır, ama Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Anadolu tarafında Kuzguncuk, Çengelköy, Üsküdar ve Kadıköy'de, bütün bu anılan şehirlerde tabaka tabaka beşer altışar kat meyhaneler vardır.

Ama Galata meykedeleri gümrahdır ki gümrah (yolunu şaşırmış) lafzı bunların hakkındadır. Zira lanetli şeytanın öğretmesiyle ilk defa içkiyi Cemşid buldu. Daha sonra hekimler bu asıl şaraba bazı ilaçlar ekleyip çeşit çeşit keyif vericiler icat ettiler, ama bu meyhaneciler, cihan halkının yerdiği bir alay melunlardır ki Galata meyhaneleri içre bu kadar hânende, sâzende, çalgıcı ve oyuncular meyhanelerine toplanıp gece gündüz zevk ü safa ile eğlenirler, ama bu ordu alayında içki malzemesini meydana çıkaramazlar, ancak hepsi değişik kıyafetle silahlı geçerler.

Meyhaneci tazelerinin düşkünleri ve utanmaz şarabın başı belâlıları mahmur ve sarhoş dal-bıçak ve dal-nacak haykırarak çeşit çeşit ahenksiz türkü, şarkı varsağılar yırlayıp sendeleyip düşüp kalkarak geçerler.

Koltuk meyhanesi esnafı: Dükkân 300 nefer 800

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Piyade meyhaneciler esnafı: Dükkânları yoktur, nefer 800

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Saf şarap meyhanecileri: Dükkân bir, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Meygedehane-i vişnâb şarabı: Dükkân 60, nefer 500

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Hamrhane-i rummân yani nar şarabı: Dükkân 6, nefer 25

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Şaraphane-i hurma şarabı: Dükkân bir, nefer 6

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Sâğarhane-i dut şarabı: Dükkân 2, nefer 12

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Piyalehane-i karpuz şarabı: Dükkân 2, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Sâkîhane-i koknar şarabı: Dükkân bir, nefer 21

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ayakhane-i avşıla şarabı: Dükkân bir, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Camhane-i ipsime şarabı: Dükkân 15, nefer 55

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Çakırhane-i ıslama şarabı: Dükkân 50, nefer 300

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Fıskhane-i mavuza şarabı: Dükkân 100, nefer 500

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Kıltıhane-i bedevine şarabı: Dükkân 30, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Kân-ı fâsikân, misket şarabı: Dükkân 70, nefer 400

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Kân-ı zurefâ, fışfış şarabı: Dükkân 60, nefer 155

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Mekân-ı Bekriyân, nârdenk şarabı: Dükkân 80, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Müdminhane-i bozon şarabı: Dükkân 50, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Sohbethane-i hümül şarabı: Dükkân nâ-ma'lûm

..... (1/2 satırlık yer boş).....

İşrethane-i rakı şarabı: Dükkân 300, nefer 1000

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Tarabhane-i gülefser arakı (rakısı): Dükkân 3, nefer 10

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nûşhane-i horilka arakı: Dükkân bir, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Keyfhane-i firna arakı: Dükkân bir, nefer 3

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ârâmhane-i sudina arakı: Dükkân 2, nefer 5

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Eğlencehane-i poloniyye arakı: Dükkân 3, nefer 13

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nedimhane-i hardaliyye arakı: Dükkân 5, nefer 13

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Tüvânhane-i imamiyye arakı: Dükkân 80, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Şîrhane-i balısıca arakı: Dükkân 6, nefer 18

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Mezehane-i zater-i Halil arakı: Dükkân bir, nefer 3

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Peymânehane-i ıhlamur arakı: Dükkân 2, nefer 5

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Bî-kaydhane-i anison arakı: Dükkân 10, nefer 30

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ankâhane-i darçın arakı: Dükkân bir, nefer 6

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nekbethane-i saman arakı: Dükkân 5, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Ayşhane-i münim karanfil arakı: Dükkân bir, nefer 9

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Nuklhane-i sûşnâr arakı: Dükkân bir, nefer 10

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Meyhorhane-i elma suyu: Dükkân 50, nefer 400

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Tembelhane-i bal suyu: Dükkân 22, nefer 100

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Müskirhane-i mübtecil suyu: Dükkân 7, nefer 15

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Fesâdhane-i arpa suyu: Dükkân 3, nefer 10

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Devahane-i darçın suyu: Dükkân bir, nefer 5

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Hekimhane-i kibrit suyu: Dükkân ve nefer 1

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Yahudiler bâdehanesi: Dükkân 100, nefer 500

..... (1/2 satırlık yer boş).....

Bu yukarıda yazılan 45 adet içecek ve düşkünlüklerden başka İstanbul içinde 300 tür keyif vericiler vardır. Alışkanlarının arasında her bir badehanenin birer tür isimleri vardır, erbabına gizli değildir, ama bizlere gizli hazine gibi pinhandır.

Bu içeceklerin her biri İstanbul'un birer köşesinde gizlidir, erbabları varıp her birinde gam def edip can sohbeti ederler. Ama mallarını berbat ederler ve meyhaneciler iyi kâr ederler. Bütün içki satanların padişaha, sadrazama, yeniçeri ağasına, asesbaşıya, subaşıya, ağa kapu kâhyalarına, Galata mollasına, Galata voyvodasına, içki eminine, Galata çorbacısına, kısacası 30 hâkime sandıklarından mallarını çıkarıp cereme verirler. Büyük mal hâsıl olacak yer şeytan dolaphanesidir ki değme akıllının feraseti ermez. Bunların şaraptan başkası müskirat cinsindendir. Sonradan hekimler icadı keyif vericilerdir. Şarabın gerçi ayetle damlası haramdır, ama hekimler meluna ikinci ruh demişler. İçen canların canına can verip cansız iken aslanca ve mertçe cümbüşe başlayıp utanmaz olur. Beyt:

Yâra yalvarmağa bir kimse hicâb etse hemân

Bir kadeh mey kişinin cümle hicâbın götürür.

Gerçekten içenler aslan sütü demişler. Eski hekimler bir adam elma yiyip sabahleyin bir kâse şarap içse onun öldüğüne şaşarız demişler, ama yanılmışlar. Bâde, ilâhî aşk şarabıdır ki Üsküdarî Mahmud Efendi *Aşknâmesi*'nde buyururlar ki:

Açıldı çün bezm-i elest devr eyledi peymânesi

Andan içenler oldu mest ayılmadı mestânesi

Ol bâdeden kim nûş eder deryâ gibi ol cûş eder

İçdiği dem serhoş eder esrik olur dîvânesi

Aç gözünü Hak yola bak oku Hüdâyî'den sebak

Kâmil olurmuş ehl-i Hak doğmazdan evvel anası

buyurmuşlardır. Ey imdi bu mecazî keyfiyete bulanmış olan canlar varlıklarını yok edip fakirlikten kurtulmayıp iflâs edip halk arasında yerilir, iflâstan kurtulmayıp zamanın padişahı ise de sonu hayır olmaz. Şiir:

Gel imdi Evliyâ bunlardan el çek

Yeter etdün bulara karnın ökçek

Eğer keyfiyyet ise sende maksûd

Taleb-kâr ol bulasın aşk-ı ma'bûd

Mükeyyef ol yiyüp esrâr-ı aşkı

Gönülden sür, gider ağyâr-ı aşkı

Bulan keyfiyyet-i aşkı hemîşe

Urur Ferhad-veş dağlara tîşe

Bilün lezzet alan aşkı Hudâ'dan

Yumar göz, el çeker bu mâsivâdan

Ne denlü keyfın olsa hep mecâzî

Ölüm seyretdirir sana Hicâz'ı

Dilersen kim kabûl ide seni Hak

Mü'eddeb ol mü'eddeb ol mü'eddeb

Son söz odur ki Osmanoğlu devletinde ve başka devletlerde bu şaraphaneler vardır, lâkin bu meyhaneciler şarap meze kebaplarından ve cehennem işli dükkânlarından bir şey etmeyip toplam 6 bin meyhaneciler sevimli dilber çocuklarıyla hepsi değişik kıyafetle silahlı olup saf saf dizilirler, çeşitli şakalarla rehavi ve nikriz makamlarıyla hazin sesli Rum türküleri, dankiyo ve tulum sazları, misire düdükleri, lortani, erganun, lituryanı ve İngiliz boruları çalarak bozahanecilerin alayından sonra geçerler.

Artları sıra bozacıbaşı yeşil takkeli, kırmızı fesli, manlifke takkeli, bağır yelekli, pazıları sıvalı, eli boza kürekli, beli Arnavut işbata kılıçlı, yiğit neferleri geçip halk üzere boza darısı saçarak bir hây-hû ile ve çeşitli Arnavut şakaları ve murabbalarıyla geçip giderler.

Artları sıra bozacıbaşı ihtişamlı elbisesiyle silahlı küheylân at üzere ve sağ yanında içki emini muhteşem esbabıyla küheylân at üzere ensesinde 100 adet silahlı güneş parçası kafadar iç-oğlanlarıyla mehterhanesiz geçerler. Ama mehterhaneden fazla bir hây-hû ile geçer ki insanın kulakları sağır olur. Mesela bütün meyhanelerde ne kadar sâzendeler, çalıcılar, oyuncular, güldürücüler ve maskaralar var ise bozacıbaşı ve içki emini artlarınca nice bin tef, kudüm, nefir, balaban, tambur ve santur ile akşama yakın Alayköşkü dibinden hüner göstererek geçtiler. (---) (---) En son,

Yahudi meyhaneciler esnafı: Dükkân 100 dinsiz nefer 600, pirsizleri yine Cemşid'dir. Ama o melunlar diğer Rum meyhanecilerine rağmen hepsi kıyafet değiştirip ne kadar Yahudi çocuğu sevimli civanlar, ne kadar ay parçası Yahudi rakkaslar ve başka meşhur dilberler var ise hepsini baştan başa altına boğup Acemane ve levendane esvaplar, eşkıya tarzı husrevanîler, cübbe ve mağlutalar, serhat kontuşu esvaplar giyerler. Başlarında serbend, samur kalpak ve çeşit çeşit sarıklar sarınıp diğer sakallı Yahudileri de emanet değerli mücevher esvaplar ile başka başlarına 600 meyhaneci Yahudi alay edip ellerinde billûr, necef, moran ve mücevher fağfurî kadehler ile halka ellerinde olan destiler ile şarap yerine şeker şerbeti dağıtarak geçerler, ama bunların alayı Yahudi olmaları sebebiyle en geride kalır, zira padişah alayının çerileri ileri gidip seçkini son alayda gider. Beyt:

Bu gün içre budur âyîn-i şahî
Yürürler kulları ardınca şehler.

demişler, gerçekten yine öyledir, ama bu ordu alayının seçkini ve en lüzumlusu ileride gider.

Mesela ilk başta alay çavuşları asker toplamak için ileri gider. Sonra hâkim tâhir subaşı, alay geçecek yolları temizler.

Sonra lağımcı, salâhor, asesbaşı ve subaşı geçer.

Üçüncü fasıl, çok lüzumlulardan şeriat kapısı ordu mollası geçti.

Dördüncü fasılda, bütün hekimler ve cerrahlar geçtiler ki İslâm ordusunda çok gereklidir, bütün yamak esnaflarıyla geçtiler.

Beşinci fasılda, çiftçibaşı neferleriyle geçtiler ki zengin fakir, herkes çiftçiye muhtaçlardır.

Altıncı fasılda, din direği ekmekçiler esnafıyla geçtiler ki bütün canlılar ona muhtaçlardır. Bu gibi çok lüzumlu olan seçkin askerler ordu alayında önce geçerler, ama Yahudi meyhanecileri mühim ve acele gerekli haşerat olmadığından kaç adet olduğunun padişah tarafından bilinmesi için 47 fasıl ve (---) adet derya gibi esnaflar geçtikten sonra bu meyhaneci Yahudilerin geçmesi için padişah fermanı çıktı, ama akşam vaktine yakın Alayköşkü dibinden geçmeye kalıp vakitsiz olduğu için üzerlerinde sayısız değerli emanet esvapları korumak için ve ödsüz çufutlar olduklarından herkes taş atıp tahta kakıp el koymamaları için üç oda silahlı acemi çorbacıları ardlarınca yürürler ve bazı acemiler silahıyla aralarına girip Yahudilerle geçerlerdi.

Yahudi meyhanecilerinin başka alay etmelerinin aslı odur ki, bütün zamanda bunlar kimseden yiyip içmezler ve karışmazlar, eğer ülfet ederlerse yapmacık aşinalık ederler. Her şeyleri Muhammed ümmetine, özellikle Mehmed isimli bir Müslümanı katletme ihanetleri mukarrerdir. Beyt:

Hemîşe bâd-ı adâvet miyân-ı gebr u Yahûd

Her ân taraf ki şeved küşte sûd-ı İslâm'est

Şarap dedikleri melunu bile kimseden alıp içmezler. Başka meyhanecileri olmasının aslı odur, zira büyük kâr ederler. Şarabın bütün çeşitleri ve 20-30 yıllık kızıl renkli, sarı yakut ve kehribar gibi Ankona şarabı, Paris şarabı, Gingöş-i Budin şarabı, Alman şarabı, Sarakuza şarabı, Mora Arhuza şarabı, İngiliz şarabı, Sakız şarabı, Kıbrıs şarabı, Bozcaada'nın misket şarabı, Ayazmend şarabı ve İstanbul'un Ketehorya şarabı, bu gibi kızıl renkli çeşit çeşit içkiler bu Yahudilerde çok bulunur.

Bunların şarabına (---) derler, diğer meyhane şaraplarına (---) derler. Böyle tutucu melunlar olduğu için başka bir mükellef alay edip geçtiler ki, bütün ordu alayı bunlarda tamam oldu.

Bozacıbaşıya yamak olan meyhaneciler toplam 50 esnaftır. (---) adet rezillik işyerleridir ve (---) adet melun cünüp askerler, cehennem sakalarıdır ki, İstanbul'un bütün esnafları 47 bölüm olup hepsi bu meyhanecilerde tamam oldu.

Ordu-yı hümâyûn alayının tamamlanması

Başlangıcı tûl-i nehârın 15.5 saat 6 derece ve 3 dakika olduğu mahalde şâfiî vaktinde alayın baş tarafı alay çavuşlarıyla Alayköşkü dibinden yürümeye başlayıp bütün esnaflar 1.100 adet ve bütün (---) dükkân sanayi ehlidir.

Yukarıda yazıldığı şekilde dört mollanın ve Bayram Paşa vezirin gayret ve çabalarıyla topladıkları bütün esnaf neferlerdi. (---) kere yüz bin derya gibi silahlı askerdir.

Bunların hepsi seher vaktinden deniz gibi dalgalanıp akarak bir günde geçip her esnafın elbette Yenibahçe yakınında Hüsrev Paşa Türbesi'nde İstanbul kadısı (---) efendi evi önüne varmaları kanundur, zira bütün sanat ehlinin narh ve terazilerine nâzır olan İstanbul mollasıdır ve cemiyetlerine memur olup onun tasarrufu altındadırlar.

Her esnaf molla kapısına varıp alayda sergiledikleri mallarını bütün mollaya hediye verip bazı eşyaları orada yağma ettirip sonra gelen esnaf geçer. Her esnaf alaylarıyla şeyhlerini, yardımcı, kethüda, duacıları, çavuşları ve ağalarını alaylarıyla şenlikler ederek hanelerine her esnaf ağalarını koyup padişaha hayır dualar edip herkes evlerine giderler.

Bu alay için İstanbul içre üç gün üç gece kâr olmayıp bir alay tertibi gulgulesi, velvelesi oldu ki diller ile anlatmak ve kalemlerle yazmak mümkün değildir. Ancak bu hakir kul, Evliya elinden geldiği kadarıyla, bu mertebe yazmaya kadir olduk.

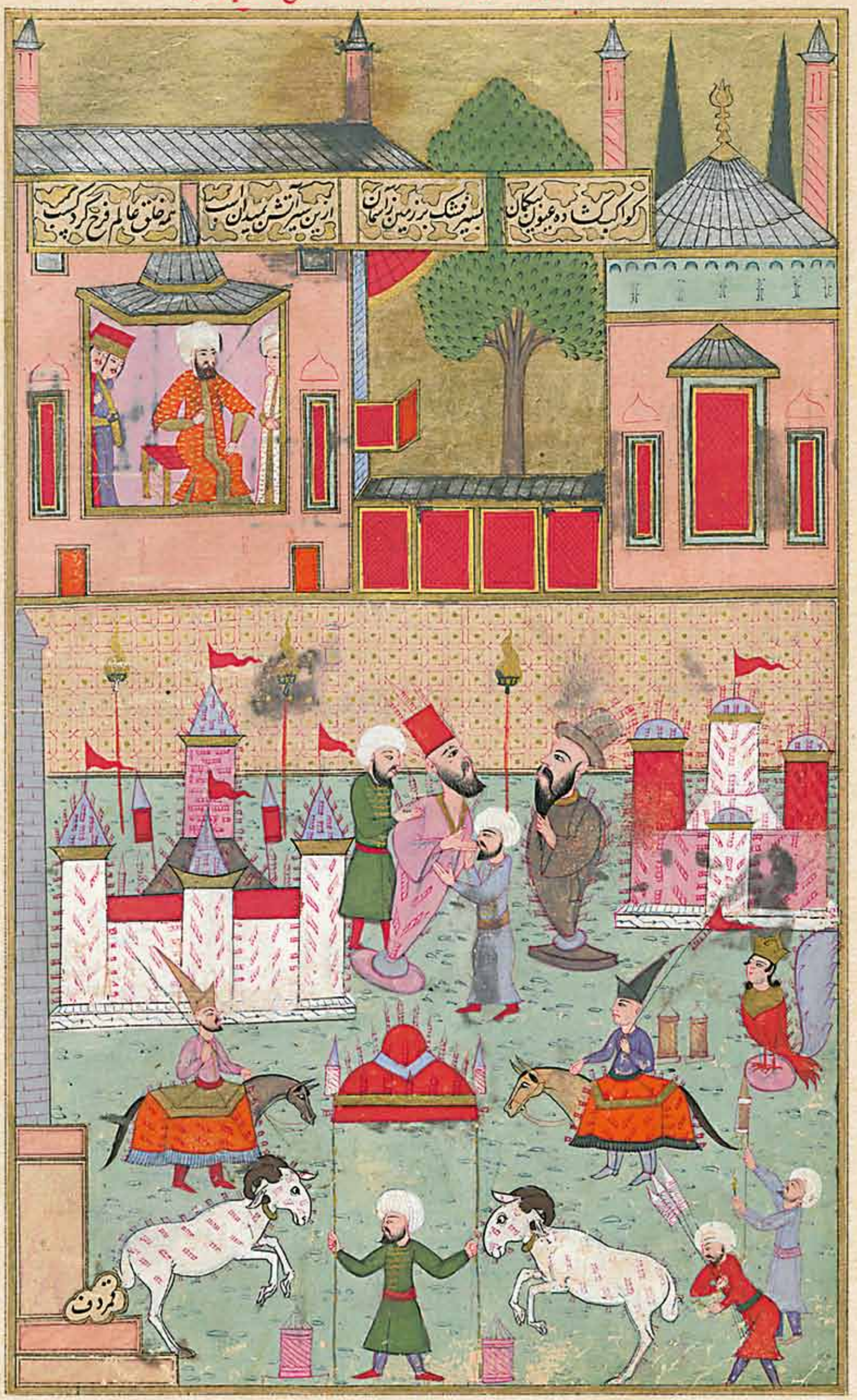
Bir Osmanoğlu padişahında, başka hakanlarda, Fağfur, Çin ve Mâhan'da, Horasan ve Hindistan'da böyle deniz gibi bir alay ne olmuştur ve ne olacaktır. Ancak Sultan IV. Murad Han'ın fermanıyla ve içinden gelen emriyle böyle bir ordu-yı hümâyûn alayı olmuştur.

İşte Belde-i Tayyibe, yani üçüncü taht merkezi İstanbul böyle insan deryası, böyle büyük bir merkez, mamur ve bakımlı büyük bir şehirdir. Allahu Taalâ, Peygamberlerin Efendisi hakkı için yerden ve gökten gelecek bütün afetlere karşı korusun ve dünyanın sonuna kadar ömrünü uzatsın.

Allah'a hamdolsun ki İstanbul'da olan bütün esnafı 57 bölüm üzere saydık. Hepsi bölüm bölüm mehterhaneleriyle geçtikleri bölümleri tamam oldu. Biz yine sadede gelelim.

..... (4.5 satırlık yer boş).....

۳- همایون نه اول زمان یکنجی آغانسی اولان فرهاد اغا قولاری انواع فشک ایلیه گلدیلر

FÜZELER / TSMK, B.200, 69b

İstanbul'da ne kadar insan vardır onu bildirir

Önce bütün asker toplulukları yukarıda ayrıntılarıyla yazılmıştır. Bütün seyyidler 3.036, bilginler 3 bin, şeyhler 2 bin, imamlar 3.006, hatipler 3.005 adettir.

Sultan Murad asrında olan fasih ve beliğ şairleri, nüktecileri, yazarları, reisülküttabları ve hattatları bildirir

Önce şairler sultanı **Nef'î Çelebi:** Arap ve Acem'de benzeri yok şairler sultanı idi. Eğer anlatacağımız şairlerin, her biri inci tanesi olan şiirlerini yazsak, başka bir divan olur. Ondan,

Sağır Riyâzî Çelebi: Kaside söyler kâmil üstad idi.

Vahdetî Efendi: Penç-beytte bedelsizdir.

Azmîzâde Hâletî Çelebi: Rubaîde benzersizdir.

Kevkebî: Bazı şairler Kepkepî, demişler, müstezâtta dengi yoktur.

Şamî Arabî: Kasidelerinin benzerini söyleyememişlerdir, Üsküdar'a geçerken boğulup sonunda sonunda şamî oldu.

Şeyhülislâm Yahya Efendi ve,

Atâyî Çelebi: *Zeyl-i Şakayık* sahibi tarihçi çelebidir.

Bahâyî Mehmed Efendi: 1060 [1650]'da şeyhülislâm oldu. Penç-beyt şiir türünde benzersizdir.

Hubbî Çelebi: Tarih ilminde de asrın Firdevsî'sidir.

Ganîzâde Nâdirî Çelebi: Gerçekten asrında nâdirdir.

Kâfzâde Fâizî Efendi: Babasından Kâf Dağı kadar feyz alıp Kâf'dan Kâf'a destan olmuştur ki Kâf ilmine sahip mübarek bir zât idi. Penç-beytte de ustalık sahibi idi.

Ali Rızayî Efendi: Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin kız kardeşinin oğlu bir temiz bir zât, hoş huylu çelebidir. Âlimce nazik şiirleri vardır.

Şerif Sabri Efendi: Lugazda (bilmecede) Aristo akıllıdır.

Okçuzâde Şâhî: Temiz şiirlerinden başka edebî yazı yazmada şah idi, yazdıkları ok gibi menzile varır.

Hasan Keferî Bahâyî: Hiciv sanatında usta olduğundan başka yıldızlar ilminde (---) idi.

Meşrebî: Muhammes ve müseddeste (beşli ve altılıda) usta ve temiz huylu çelebidir.

Mantıkî Efendi: *Sakînâme'*sinde sanki *Mantıku't-tayr*'dır ki inci gibi sözleriyle Mantıkî olduğunu belli etmiştir.

Tıflî Çelebi: Murad Han huzurunda *Şahnâme* okudukta şahları hoşnud ederdi, bir lâtif divanı vardır. Çok uzun boylu olduğundan Leylek Tıflî derlerdi.

Nailî Çelebi: Farsça ve Arapça eserlerinden başka pâk divanı vardır.

Sırrî Efendi: Nailî Efendi'nin babasıdır, sonra divan sahibi oldu.

Tarzî Çelebi: *Zellenâme'*siyle Tıflî Çelebi'nin ağzından bir *Vasiyetnâmesi* vardır ki ibret vericidir ve hoş sözlü divanı vardır.

..... (15 satırlık yer boş).....

İstanbul'da olan hezârfen (bin hünerli), Cemşid işli, çok becerikli, Aristo akıllı üstadları bildirir.

Önce **Fennî Çelebi**: Melun iblise ders verip pireyi kafese koyup fakir kehleyi arabaya koşar. Bu hezârfenliğinden başka inci gibi sözlü pak şiirleri vardır.

Hezârfen Ahmed Çelebi: İlk defa Okmeydanı minberi üzere yıldız rüzgârı şiddetinde kartal kanatlarıyla sekiz, dokuz kere göklere kanat açarak talim etti. Sonra Sultan Murad Han, Sarayburnu'nda Sinanpaşa Köşkü'nde seyrederken Galata Kulesi'nin en tepesinden Ahmed Çelebi lodos rüzgârıyla uçup Üsküdar'da Doğancılar Meydanı'na düşmüştür. Sonra Murad Han bir kese altın ihsan edip Hezârfen Ahmed Çelebi'yi Cezayir'e sürmüştür. Orada öldü. Murad Han "Her ne istese elinden gelir" diye Ahmed Çelebi'den pek korktuğundan sürmüştür.

Lâğarî Hasan Çelebi: Murad Han'ın Kaya Sultan adlı bir kızı doğduğunda akika şenliği olduğu gece bu Lâğarî Hasan 50 okka baruttan yedi kollu bir fişek icat edip Sarayburnu'nda padişah huzurunda derya üzere fişeğe bindi. Yardımcıları fişeğe ateş edip Lâğarî,

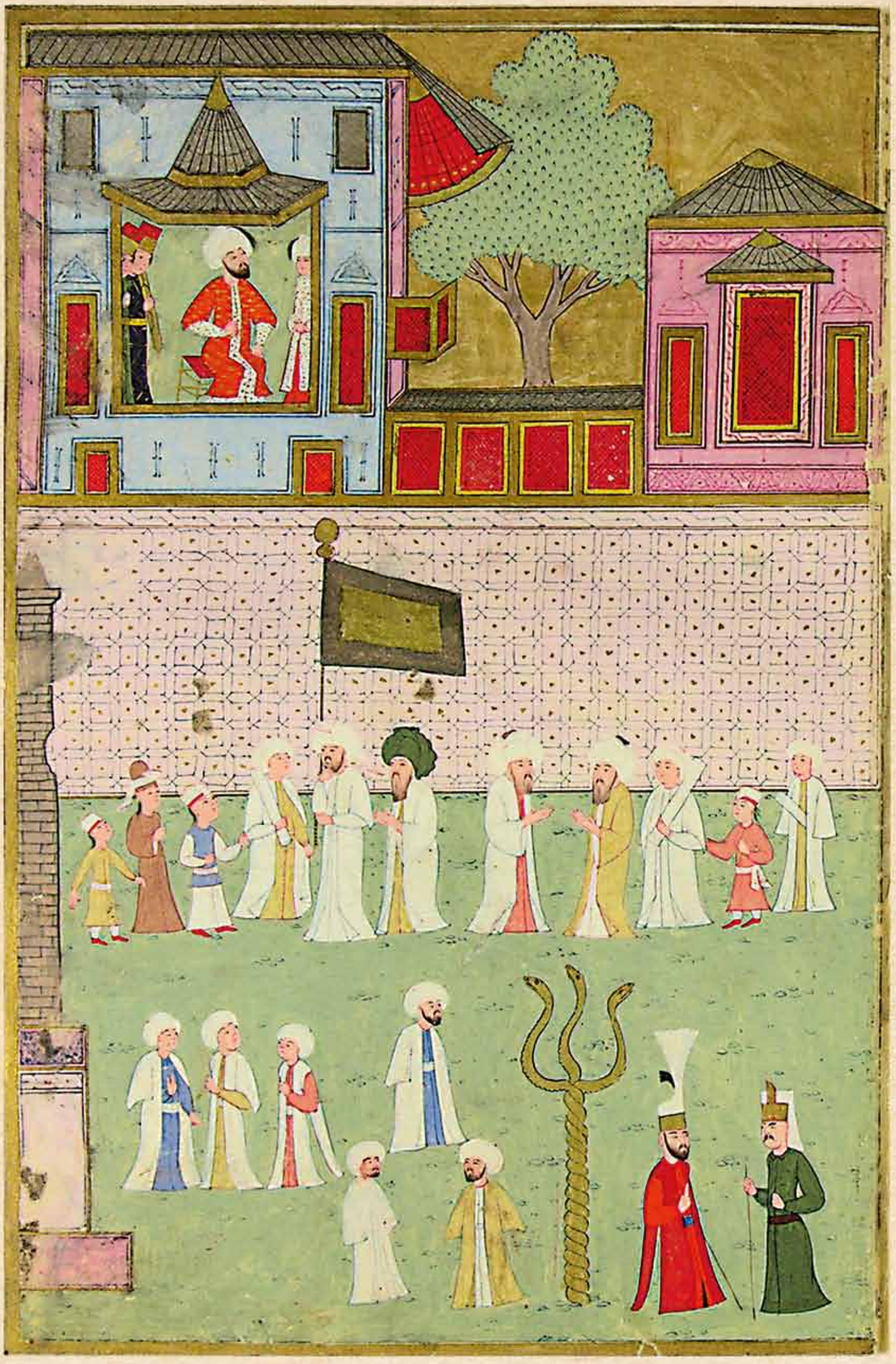
"Padişahım seni Hüda'ya ısmarladım. İsa Peygamber ile konuşmaya gideriz." diye göklere yükselirken dua edip Allah'a hamdler ederek yanında olan fişeklere ateş edip deniz yüzünü aydınlattı. Gök kubbede büyük fişeğin barutu kalmayıp yere inerken ellerinde olan kartal kanatlarını açıp Sinanpaşa Kasrı önünde denize düşüp yüzerek çıplak padişah huzurunda yer öpüp,

"Padişahım, İsa Peygamber padişahıma selâm eyledi" diye şakalar etti. Bunun üzerine bir kese altın ve 70 akçe ile sipahi zümresinden olup Kırım'da Selâmet Giray Han'a gidip orada öldü. Rahmetli yakın dostumuz idi. *Allah rahmet eylesin.*

Şâdî Çelebi: Yiğitlik davası ile Murad Han huzurunda iri bostancı uskokları ellerini ve ayaklarını bağlayıp bir meşin çuval içine koyup çuvalın da ağzını bağlayıp Sarayburnu'nda denize attılar. Çok vakit geçmeden sapa sağlam deniz yüzüne çıkarak Hünkâr önüne gelip yer öptüğünde bir kese altın ihsan olunup çavuş zümresine katıldı.

Nâsır Habib-i Mağribî: Murad Han, Tersane Bahçesi'nde Okmeydanı'na gezintiye çıktığında bu Nâsır Habib bir yağ değirmeni taşı getirtip 500 karavana esir gücile hünkâr huzuruna kodular. Hemen Nâsır Habib taşın yanına varıp altı elif, üç mim (m), üç sin (s) ve bir kuş çelengi resmi edip Nâsır Habib Okmeydanı'nın bir tarafına gidince hemen ardı sıra fakir taş hareket edip araba tekerleği gibi tekerlenerek, Nâsır ne tarafa yönelse fakir taş arkasında zağar gibi gezerdi. Nâsır seğirtirse o da öyle yuvarlanırdı ki, göz ermezdi. Hatta Cüvan Dilsiz taşın önünü alam sandı, altında kalıp ezilecekti. O taş nice zaman Okmeydanı'nda kaldı ve Nâsır Habib bir kese ihsan aldı.

Kitabın Sonu

HATTATLAR / TSMK, H.1344, 213b-214a

Dizin

-A-

Abacılar esnafı: 365
Abaza Paşa: 128, 129, 130, 131, 132
Abbas (Peygamberin amcası): 363
Abdi Dede, Şeyh: 232
Abdi Subaşı Mescidi: 168
Abdullah Abdülkerimzâde: 200
Abdullah bin Abbas: 285
Abdullah bin Cafer-i Tayyâr: 347
Abdullah bin Sa'd: 346
Abdullah Dede (Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi): 24
Abdullah Efendi (Rumeli Kazaskeri): 142
Abdullah Efendi bin Ali ibn Abdullah (Ali Çelebizâde): 206
Abdullah et-Tahrî: 321
Abdullah ibn Şemmâs-ı Adenî: 294
Abdullah Martoloszâde: 222
Abdullah Nasrî: 328, 359
Abdullah-ı Hablî, Şeyh: 295
Abdullah-ı Vâsıtî: 346
Abdullah-ı Yemenî: 339
Abdullah-ı Yetimî: 286, 363
Abdurrahman ibn Afv: 310
Abdurrahman ibn Şair Hassan: 363
Abdü Verrâd-ı Lebbânî: 303
Abdülfettâh ibn Ahmed Âdil Paşa: 92
Abdülgaffar Minşârî: 333
Abdülgaffar-ı Medenî: 340, 355, 358
Abdülganî Mehmed Efendi (Rumeli Kazaskeri): 142
Abdülhalim bin Ali, Mevlânâ: 187
Abdülhalim Efendi (Ahîzâde Çelebi): 200
Abdülkadir bin Akşemseddin, Şeyh: 184
Abdülkadir bin Hacı Müeyyed (Şeyhülislâm Şeyhî Efendi): 223
Abdülkadir Cîlânî Tekkesi: 255
Abdülkadir Kadri Çelebi: 200
Abdülkerim Çelebi: 206
Abdülkerim Emin İştibî, Şeyh: 199
Abdülkerim Mehmed Çelebi ibn Ebussuud Efendi: 222
Abdülkerim, Mevlânâ (Deli İmam): 203
Abdüllâtif, Şeyh: 199
Abdülvehhab Efendi: 200
Abdülvehhab, Defterdar Abdülkerim oğlu: 187
Abdürrahim, Şeyh: 184
Abdüssamed Efendi, Şeyh: 198
Abdüssamed Zeyyat Basravî: 288
Abdüsselâm Bahçesi Tekkesi: 225
Abdüsselâm, Defterdar Abdülkerim oğlu: 187
Âbid Çelebi, Şeyh: 185, 197
Acemi oğlanları esnafı: 280
Acemi zurnacı sâzendeleri: 381
Adalar (Cezayir) Eyaleti: 99
Adalet Kasrı: 155
Adana Eyaleti: 97
Âdem Efendi, Şeyh: 243
Adlî Efendi, Şeyh: 198
Adliye Camii: 161
Adnî Paşa (Mahmud Paşa): 52, 183
Afife Bânû Mescidi: 168
Âfitâbî: 185
afyoncular esnafı: 358
Ağa Karlığı Mesiresi: 220
Ağa Mescidi: 168
Ağa Sekisi Mesiresi: 220
Ağakapısı Mektebi: 170
ağcılar esnafı: 316, 317
ağda tüccarı esnafı: 314
ağdacılar esnafı: 314
ağılcılar esnafı: 303
ağız tanburası sâzendeleri: 381
Ağnados, Mimar: 67
Ahaveynzâde (Hoca Çelebi): 202
Ahdî: 186
Âhenger-i Horasanî: 336
Ahî Çelebi: 187
Ahî Çelebi Camii: 23, 24, 167
ahîler yani debbağlar esnafı: 350
Ahîzâde Hasan Çelebi: 203
Ahmed Bîcân: 183
Ahmed Buharî, Şeyh: 204
Ahmed Dede, Boynuzlu Divane: 210
Ahmed Dürrânî: 243, 244
Ahmed Efendi (Şeyhülislâm Hüseyin Efendi oğlu): 206
Ahmed Efendi ibn Mevlânâ Sadeddin (Hocazâde Efendi): 222
Ahmed Efendi, el-Mısrî: 222
Ahmed el-Buharî, Şeyh Seyyid: 185
Ahmed Karahisarî: 81, 225
Ahmed Kolu (oyuncular esnafından): 384
Ahmed Paşa (Serdar, şair): 52, 183
Ahmed Paşa: 88, 150, 187
Ahmed Paşa, Ekmekçizâde (Defterdar): 39
Ahmed Paşa, Hafız (Sadrazam): 378
Ahmed Sadık, Şeyh: 204
Ahmed, Şeyh Pir: 219
Ahmedî: 199
Ak Hüsameddin: 212
Akbaba Sultan Mesiresi: 249, 264
Akbaba Tekkesi: 264
Akbaba, Taklitçi: 389
Akçalı Bekir Efendi: 200
Akdeniz marangozları esnafı: 300
Akdeniz reisleri esnafı: 300
Akdeniz sahili tüccarları esnafı: 301
Âkıl Kara Mustafa Paşa (Kaptan): 141
Akıntıburnu: 245
Akide Kolu (oyuncular esnafından): 385
akideciler esnafı: 315
Akil, Hz. Ali kardeşi: 285
Aklbend Camii: 166
Akpınar Kasrı: 155
Akşemseddin: 45, 50, 58, 183, 226
Akşemseddin Camii: 166
Alâeddin Cemâlî, Şeyhülislâm: 92
alay zurnacıları: 381
alçıcılar: 374
Aleksandıra Kilisesi: 236
Alemdağı avyeri: 256
alıcı ve balıcı esnafı: 364
Ali Ağa Bahçesi: 225
Ali Bey ibn Husrev, Şeyh: 222
Ali bin Abdülaziz (Ümmüveledzâde): 223
Ali Çelebizâde (Abdullah Efendi bin Ali): 142, 206
Ali Han-ı Tebrizî: 379
Ali ibn Ebî Tâlib: 305, 350
Ali ibn Salih: 92
Ali İskenderanî: 292
Ali Nad: 381
Ali Neccâr (Mimar): 70
Ali Paşa Çeşmesi: 174
Ali Paşa Hamamı: 242
Ali Paşa, Hüsamoğlu: 151
Ali Paşa, Karamanlı: 300
Ali Rızayî Efendi: 398
Ali Samir: 293
Ali Tablî, Şeyh: 87
Ali, Abdürrauf oğlu Mevlânâ: 205
Alibeyköy Mesiresi: 261
Alina Kral: 251
Aline (Saydun padişahın kızı): 25
Aliyar Bey (Ayazmend Beyi): 50
Altımermer: 37
altın madeni: 39, 248
Altıpoğaça Camii: 166
amberciler esnafı: 355
Âmir ibn Abdullah es-Sabbâğ: 368
Âmir-i Nevatî, Şeyh: 295, 300
Ammar bin Yâsir: 355
Amr bin Ümeyye-i Damirî: 269, 285, 294, 342, 347, 358
Amr ibn el-Âs: 302
Amr-ı Ayyar: 281, 286, 369
Amr-ı Ayyar köçekleri esnafı: 294
Amrî: 186
Anadolu Eyaleti: 95, 100
Anadolu Hisarı: 250

Anadolu Kilidülbahr Kalesi: 248
Andelib Çelebi (Hânende): 378
Andelibî: 186
ankâhane-i darçın arakı: 395
Apopi Mihal: 159
Arabacılar Mescidi: 167
Arabî düdük sâzendeleri: 381
Arabzâde Abdurrauf: 199
ârâmhane-i sudina arakı: 394
Arap Camii: 41, 233, 234
Arap zurnası sâzendeleri: 381
Arasat şeyhi esnafı: 287
arayıcılar esnafı: 280
Aristatalis: 37
arka sakası esnafı: 292
Armağanî Mehmed Efendi: 207
Arnavut cabcılar esnafı: 351
Arnavut çevren esnafı: 309
Arnavut Paşa: 154
Arnavutköy kasabası: 245
Aronda Kral: 232
Arpa ambarı emini: 320
Arslan Paşa: 89
Arslan Şah, Selçuklu: 381
Âsaf Ağa (Tayyar Mehmed Paşa Ağası): 381
Âsafî zurnacı sâzendeleri: 381
asesbaşı askeri esnafı: 281
asesler esnafı: 281
Âsım Tâifî: 384
Âsiye Hanım Mescidi: 168
aslancılar işyeri esnafı: 305
aslancılar kethüdası esnafı: 350
Âsumanî Dede Kabri: 256
aşçılar esnafı: 310
Âşık Paşa Camii: 166
Aşkî: 183
at cambazları esnafı: 321
at meyancıları (aracıları) esnafı: 321
at nalbantları [esnafı]: 336
at pazarı emini: 321
at tellalları esnafı: 321
Ataullah Habeşî: 347
Atâullah, Ahmed oğlu Mevlânâ: 205
Atâyî Çelebi: 398
ateşbâzlar esnafı: 373
Ateş-perest Hindular Tekkesi: 262
Atik Hüsrev Paşa Türbesi: 194
atlasçılar esnafı: 364
Atmeydanı: 38
Atpazarı Camii: 166
Attar-ı Bilbeysî, İmam: 302
attarlar (aktarlar) esnafı: 355
avan askerleri ordusu alayı: 287
Avb ibn Şâden er-Râî: 303
avcı ığrıbcılar esnafı: 316
avcılar esnafı: 342
Avn, İmran oğlu: 336
avratpazarı [esnafı]: 365
Aya Dede: 50, 197
ayakhane-i avşıla şarabı: 394
ayakta gezen aktar çerçileri esnafı: 358
Ayalonka: 226
Ayas Paşa: 87, 89
Ayasofya: 67
Ayasofya Kilisesi: 30, 55
Ayasofya kuyusu: 73
Aydınbayoğlu: 52
aynacılar esnafı: 368
Ayşe Sultan: 152, 175
ayşhane-i münim karanfil arakı: 395
Azak Kalesi: 148, 151
Azebler Camii: 166
Azebler Hamamı: 178
Azî ibn en-Nebbaş: 322, 323
Azmîzâde Hâletî Çelebi: 398
Azmîzâde Mustafa Efendi (Rumeli Kazaskeri): 142

-B-

Baba Amr bin Ümeyye-i Zamirî: 341, 379
Baba Nazlı Kolu (oyuncular esnafından): 384
Baba Reten (Ebu Zeyd-i Hindî): 289
Baba Reten-ı Bağban: 311
Baba Yusuf, Şeyh: 185, 224
Babazâde Mehmed Efendi: 223
Badanacı Ermeniler: 374
badem yağcısı aktarı esnafı: 358
bademli köfterciler esnafı: 311
bağcı esnafı: 289
Bağdad Eyaleti: 97, 103
Bahadır çoban esnafı: 305
Bahâyî Mehmed Efendi: 398
Bahçekapısı kanaracıları esnafı: 304
bahçıvan esnafı: 324
bakır sızırıcılar esnafı: 336
Bakî Efendi (şairler ve edibler sultanı): 201
bal suyu esnafı: 393
bal tüccarı esnafı: 322
Balaban sâzendeleri: 381
Balat Camii: 166
Balı Paşa Camii: 167
balık emini: 314
balık emini esnafı: 315, 318
Balık pazarı aşçıları esnafı: 317
balık pişiriciler: 314
balık satıcıları esnafı: 316
Balkapanı Hanı: 173
balmumu tacirleri esnafı: 304
Baltacı Mehmed Paşa: 89
baltacılar: 281
Barbut sâzendeleri: 380
barutçular esnafı: 332
Baruthane: 262
Basra Eyaleti: 97
başçı (kelle) aşçıları esnafı: 305
Battal Gazi: 43
Bayezid-i Veli: 39, 54, 175, 184
Bayram Paşa: 35, 133, 134, 233
Bayram Paşa Camii: 166
Bebek Bahçesi: 245, 261
Beddavî şerbetçisi: 311
Bedesten hamalları esnafı: 364
Bedîl bin Vertâ: 318
Bediüzzaman ibn Hüseyin Baykara: 222
Behiştî: 185
Behlül Dânâ: 320
Behlül Kassâ: 358
Behram Paşa: 88
bekâr odaları: 173
belderan lağımcıbaşı esnafı: 281
benglikçiler (esrarcılar) esnafı: 358
berberler esnafı: 359
Beşiktaş Bahçesi: 243, 261
Beşiktaş mesire yerleri: 244
Beşiktaş›ın derviş tekkeleri: 244
Beşiktaşlı Yahya Efendi, Şeyh: 72
beyaz saat kumu: 39
Beykoz: 249
Beylerbeyi Çeşmesi: 174
beylerbeyi hasları: 94
bezci tacirleri esnafı: 365
bezciler [esnafı]: 365
bezirciler esnafı: 323
Bezirgânbaşı Bağı: 224
Bezirgânbaşı esnafı: 302
bıçak kıncıları esnafı: 328, 340
bıçkıcılar: 374
Bıyıklı Derviş Mehmed Paşa: 152, 187
Bıyıklı Süleyman Efendi: 199
bî-kaydhane-i anison arakı: 395
Bilâl-i Habeşî: 269, 285
Binyaz Pehlivan: 130
bîrûn (dışarı) helvacıları esnafı: 315
biryancılar esnafı: 310
Bitli Ali Efendi: 203
Bitlice Mustafa Efendi: 223
Bitlicezâde: 206
bitpazarı [esnafı]: 365
boğası bezcileri: 365
Boğazhisarı Kalesi: 248
Bokluca Hamam: 235
boracılar esnafı: 340
Bosna Eyaleti: 95, 99
Bostanzâde Efendi: 199
Bostanzâde Küçük Mehmed Efendi: 206
Bostanzâde Yahya Efendi: 142
Boşnakbağı Mesiresi: 231
bozacı esnafı: 392
börekçiler esnafı: 292

Budin Eyaleti: 95, 100
Bugados Vezir: 28
buğday çalkayıcı esnafı: 293
buğday ve arpa navluncuları esnafı: 299
buhurcular esnafı: 355
Burgazice Vezir: 28
Burunsuz Kostantin: 158
Bülbül Divanesi: 210
bülbülcüler esnafı: 343
Bülbülderesi Mesiresi: 220
Büreyde-i Eslemî: 285
Büyük Ayasofya [Medresesi]: 168
Büyük Çamlıca Mesiresi: 256
Büyük Gümrük eminliği: 321
Büyük İskender: 29
Büyük Merene (Merene-i Kübrâ): 31
büyük şeyhler esnafı: 285
Büyükdere kasabası: 247

-C-

Cabir-i Ensarî: 286
Cafer Gazi (Seyyid Battal): 43
Cafer Paşa (Kaptan): 141
Cafer Şah: 381
Caferâbâd Tekkesi: 225
Cafer-i Tayyâr: 351
Calinus Hekîm: 37
Câlût, Melik: 328
cam dübelek sâzendeleri: 384
cam ve kristal tasçılar esnafı: 337
camcılar: 374
camhane-i ipsime şarabı: 394
camız sütçüleri esnafı: 303
cami muarrifleri esnafı: 285
Câmî-i Rumî: 183
Can Arslan Paşa: 158
Can Kuyusu Mesiresi: 220
Canberdî Gazalî, Çerkez (Şam valisi): 108
Canpoladzâde Mustafa Paşa (Vezir Kaptan): 141
Cebel-i Elheme: 359
Cedallah Ebu Türab: 374
Cedid Valide İmareti: 255
Celâlî Hanefi Halife: 156
Celâlî Hasan Paşa: 158
Celâlî Kara Haydaroğlu: 155
Celîlî: 185
Cellat Kara Ali: 150
cellatlar esnafı: 281
Cem Şah: 54, 55, 183, 185
Cem Şah Haydar Paşası: 52
Cem Şah Sadî Paşası: 52
Cemalî Hurrem Çelebi: 212
Cemalîzâde Mustafa Çelebi: 89
Cenabî Ahmed Paşa: 89
cenaze peykleri, ölü yıkayıcılar yani şehit yıkayıcıları esnafı: 286
Cendereci Köyü Mesiresi: 262
Cendereci Suyu: 39
cengciler esnafı: 372
Ceres Meydanı Mesiresi: 220
Cerrah Mehmed Paşa Camii: 166
cerrahlar esnafı: 288
cevahir bezirgânı esnafı: 338
Cevahir Kolu (oyuncular esnafından): 385
cevahir kuyumcuları esnafı: 338
cevher satıcı esnafı: 339
Cevşenî: 378
cıvacılar esnafı: 340
cihan nakkaşları esnafı: 362
Cihangir Camii: 162, 235, 238
Cihangir Tekkesi: 239
ciltçiler esnafı: 363
Cilve Çavuş, Taklitçi: 392
Cinci Hoca: 149, 150, 193
Civankapıcıbaşı Bahçesi: 243
cura zurnacı sâzendeleri: 381
Cübbe Ali: 50
cüllâh (bez dokuyucu) esnafı: 347
Cünûnî İsmail Efendi: 200
Cüvan İstifan, Lipul Voyvoda oğlu: 158
Cüvan Kapıcıbaşı: 147, 173

-Ç-

çadır kolancıları esnafı: 347
çağanabâz sâzendeleri: 384
çağırtma düdük sâzendeleri: 381
Çâkerî: 185
çakırhane-i ıslama şarabı: 394
Çakman Celeb, Taklitçi: 389
çalıcı mehterân yani zurnacıbaşı esnafı: 368
çalıcı mehterler esnafı: 369
çamaşırcılar esnafı: 362
Çamlıca Bahçesi: 261
Çamlıca Kasrı: 155
çardak çorbacısı esnafı: 320
çardak emini esnafı: 320
çardak naibi esnafı: 320
çarkçılar esnafı: 337
çârtâ sâzendeleri: 379
Çatladıkapı: 38
Çavuş Mescidi: 168
çavuşân esnafı: 280
Çavuşbaşı Camii: 224
Çaybaşı Mesiresi: 262
Çehriliçse Kalesi: 160
Çekmece Gölleri Mesiresi: 263
Çelebi Hasan Paşa (Kaptan): 141
Çelebi Kolu (oyuncular esnafından): 385
Çelebi Sultan Mehmed: 45
çengci sâzendeleri: 379
Çengelköy kasabası: 250
Çerkez İskender Paşa: 89
Çerkez Mehmed Paşa: 125, 129
çeşde sâzendeleri: 380
çeşmeler: 174
Çeşmî Mehmed Efendi (İstanbul Mollası): 142
Çıkrıkçızâde Süleyman Çelebi, Taklitçi: 389
Çıldır yani Ahıçka Eyaleti: 97, 102, 107
çırnıkçılar esnafı: 300
çiçekçiler esnafı: 324
çiftçibaşı esnafı: 288
çilingir demircileri ser-çeşmesi esnafı: 333
Çingeneler: 59, 305, 385, 393
Çinili Hamam Sebili: 175
çit basmacıları esnafı: 364
çivici yani egserciler esnafı: 332
çizmeciler esnafı: 355
Çizmeciler Tekkesi: 239
çoban esnafı: 303
çoban kavalı sâzendeleri: 381
çöğür sâzendeleri: 380
Çöğürcü Sarı Celeb, Taklitçi: 389
çömlek dübelekçi sâzendeleri: 384
çömlekçi avcıları esnafı: 316
çömlekçi işyerleri esnafı: 358
çömlekçiler esnafı: 355
çörekçiler esnafı: 292
Çubuklu Bahçe: 249
Çuka Ambarı emini: 319
çuka ve kumaş parçacıları esnafı: 347
çukacılar esnafı: 364
Çukur Hamam: 182
Çümçümeddin: 310

-D-

dağda kireç yakıcılar: 374
Dâî: 183
Daire sâzendeleri: 379
daireciler (tefçiler) esnafı: 369
dalgıçlar esnafı: 298
dalyancılar esnafı: 316
Damad Çelebi Mescidi: 168
Damad Ferhad Paşa: 88
Damad Hasan Paşa: 89
Damad Mehmed Efendi: 199
Damgacıbaşı esnafı: 338
dankiyo düdüğü sâzendeleri: 381
Danyal Peygamber: 28, 286
daracılar esnafı: 365
darphaneciler, nazırlar emini, ayyâran sahibi ve sikkezen esnafı: 338
Dârüssaâde Abbas Ağa Sebili: 175
Dârüssaâde Ağası Abbas Ağa Camii: 243
Daşnık Emirza: 156
Davud Paşa: 88
Davud Paşa Camii: 166
Davud Paşa hasbahçesi: 39
Davud Tezkiresi: 355

Davud-ı Asamî (Sağır Davud): 324
Dâvûd-ı Hablî ibn İmri'l-kays: 373
Davud-ı Tâhirî: 346
davulcular esnafı: 369
Debbağ Hacı Hamza Mescidi: 168
debbağ tacirleri esnafı: 351
debbağlar esnafı: 231
debbeciler esnafı: 351
Dede Bostanı Mesiresi: 231
Defterdar Mehmed Paşa Camii: 247
Defterdar Nazlı Mahmud Paşa Camii: 218
Defterdar Süleyman Çelebi Camii: 167
Defterdar Şerifzâde Mescidi: 167
Değirmenciler esnafı, at değirmenleri işliği: 293
Deli Hüseyin Paşa: 141, 151, 154, 156, 245
Deli Hüsrev Paşa: 88
Demir Han Mescidi: 167
demir hırdavat satanlar [esnafı]: 336
demir kaynakçıları esnafı: 329
demir madeni (Galatasarayı altında): 39
demir satıcıları esnafı: 336
demir tel çekenler esnafı: 336, 340
demir yüksükleri esnafı: 336
Demirci Kara Ahmed: 232
demirciler esnafı: 332
Deniz Hamamı Mesiresi: 220
Dergâh-ı âlî yeniçerileri sakaları esnafı: 292
Derviş Mehmed ibn Şeyhülislâm Sunullah Efendi: 199
Derviş Mehmed Paşa: 151
Derviş Mehmed Zıllî: 119, 232
Derviş Ömer: 136
dervişan borusu sâzendeleri: 381
dervişlerin şekilleri: 271
deva içecekleri esnafı: 288
Devahane-i darçın suyu: 395
deve sürücüleri esnafı: 294
deveciler esnafı: 294
devlet âyanı çiftlikleri esnafı: 303
devşirme gulamları taifesi: 354
deyyuslar esnafı: 284
Dımışkîhane: 39
dış bedesten tellâlları esnafı: 364, 368
Dış Fransa: 55
dibacılar esnafı: 365
dikici attarları esnafı: 355
dilenciler şeyhi esnafı: 287
dimiciler [esnafı]: 365
Dişlek Hüseyin Paşa: 129
Div Süleyman Ağa (Kızlar Ağası): 151
Divane Burnaz Mehmed Çelebi: 211
Divane Duhan-keş Dede: 210
Divane Hürüm: 284, 288
Divdar Çeşmesi Mesiresi: 230
divitçiler esnafı: 340
Divitçizâde Tekkesi: 255
Diyarbakır Eyaleti: 97, 102, 106
Dodoşka Vilâyeti: 28
Doğancılar Meydanı Mesiresi: 256
doğramacılar esnafı: 368
dolamacı terzileri esnafı: 346
Dolmabahçe: 243, 261
dolmacılar esnafı: 310
Donkolad Yanoş yani Takyanus Kral: 32
dökmecibaşı esnafı: 340
dökücüler esnafı: 237
Drağoman Camii: 165
Duhanîzâde Mescidi: 168
Dukaginzade Gazi Mehmed Paşa: 88
Duna Değirmenleri: 31
Durmuş Dede: 210, 246
Dursunzâde Abdullah Efendi: 198
duvarcılar: 374
düdükçü sâzendeleri: 381
dükkân hekimleri esnafı: 287
dükkânsız tutyacılar esnafı: 288
Dürzîler: 156
düzenciler esnafı: 316

-E-

Eba Eyyub-ı Ensarî [Eyüp]: 219
Ebî Şeybe: 285
Ebî Vakkas oğlu Sa'd: 24
Ebu Ali Sinâ: 358, 384
Ebu Derdâ-i Âmirî: 285
Ebu Eyyub-ı Ensarî: 40
Ebu Eyyub-ı Ensarî Türbesi: 221
Ebu Habib Muhyiddîn Buharî: 336
Ebu Hâfî: 340
Ebu Hureyre: 285, 355
Ebu Mellâh-ı Yemenî: 292
Ebû Muhammed ibn İmranü'l-Kavvas: 341
Ebu Müslim Haddadî: 328
Ebu Müslim-i Gaffarî: 333
Ebu Nasr Hatemü'l-Bağdadî: 329
Ebu Ömer-i Vâsıtî: 373
Ebu Said Efendi (Rumeli Kazaskeri): 142
Ebu Said et-Tarî: 351
Ebu Tahir Şaggâl ibn Sa'd-ı Vakkâs: 342
Ebu Ubeyd Cüzrecî: 286
Ebu Ubeyd-i Harrat: 368
Ebu Ubeyd-i Kassab: 288
Ebu Zer-i Gıfarî: 363
Ebu Zeyd-i Müslimî: 332, 333
Ebu Zeyd-i Hindî (Baba Reten): 289
Ebusaid, Şeyh Sunullah oğlu Şeyh: 202
Ebussuud Bahçesi: 224
Ebussuud Efendi, Şeyhülislâm: 92, 221
Ebussuudzâde Efendi (Anadolu Kazaskeri): 142
Ebülfazl Camii: 238
Ebülfeth Camii: 162
Ebü›l-havâkin Muhammed bin Talha bin Abdullah: 359
Ebülhayr İbrahim Paşa sebili: 178
Ebü›l-hazen bin Nasr bin Abdullah: 362
Ebülhur-ı Yemenî: 302
Ebülhüda ibn Yasin: 347
Ebülhüda-yı Halebî: 364
Ebülkasım Attar: 336
Ebülkasım Vezzanî: 333
Ebülkevser Şâd-ı Kürdî: 292
Ebülmahz-ı Ummanî: 294, 300
Ebülmevahib-i Ensarî: 341
Ebünnasr Hatem-i Bağdadî: 351
Ebünnida: 292, 365, 368
Ebürrif-i Nakkâbî: 333
Ebü›s-selâm ibn Muhammed Ekber-i Yemenî: 355
Efelioğlu: 389
Eflâk ve Boğdan Eyaleti: 96, 148, 158
Efrasiyab borusu sâzendeleri: 381
eğeciler esnafı: 333
eğlencehane-i poloniyye arakı: 394
eğrekçiler esnafı: 303
Eğri Eyaleti: 95
Eğrikapı: 37
Ehl-i kıble esnafı: 302
ekmekçiler esnafı: 289
Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi: 169
Ekmeleddin Efendi, Şeyh: 204
Elçi Hanı: 173
Elçi Kara Mustafa Paşa Bahçesi: 324
Elekçi Divanesi: 211
elekçiler esnafı: 293
Elkas Mirza (Şirvan hâkimi): 109
elmas tıraşçıları yani elmas hakkâkı esnafı: 339
Emir Ali Mescidi: 167
Emir Buharî Camii: 215
Emir İştibî, Büyük Şeyh: 71
Emir Paşa: 155
Emir Sultan: 227, 230
Emirgûne Bahçesi Mesiresi: 262
Emirî: 185
Emrullah ibn Akşemseddin, Şeyh:

183
Enes ibn Mâlik: 280, 346
Engürü Hanı: 173
Ensarî çamuru: 39
Erakliye Vezir: 28
Erdebilî Sebili: 175
Erdelistan Eyaleti: 96
Erganon Kilisesi: 234
Erganun borusu sâzendeleri: 381
Erganun sazı: 369
Erzâyil Kilisesi: 31
Erzurum Eyaleti: 98, 102, 107
Esad Efendi (Şeyhülislâm): 142
Esad Efendi ibn Sadeddin-i Sânî kabri: 223
Esir Hanı: 172
Esir Hindî-i Seyyâf: 324
esirci bezirgânları esnafı: 318
Esirhane emaneti esnafı: 318
Eski Ali Paşa Camii: 166
Eski Bedesten bekçileri esnafı: 364
Eski Bedesten esnafı: 364
Eski Behram Paşa: 89
Eski Hüsrev Paşa Camii: 166
Eski Hüsrev Paşa Mektebi: 170
Eski İstanbul demiri: 39
Eski Saray: 60
Eski Yusuf Bahçesi: 225
Eskici Dede: 210
Etmeydanı baruthanesi esnafı: 304
Etmeydanı esnafı: 304
Etmeydanı mumcuları esnafı: 304
Evliya Çelebi: 134, 135, 136
Evliya Çelebi›nin çocukluğu: 198
Evsaf-ı Kostantiniyye (kitap): 278
Eyüp borusu sâzendeleri: 381
Eyüp oyuncakçıları: 374
Eyüp şehri: 220
Eyüpsultan Camii: 162, 219
Eyüpsultan Mesiresi: 220
Eyvâycı yani çiniciler esnafı: 358
Eyyub-ı Basrî: 281
Eyyubî Mahmud Efendi, Şeyh: 222

-F-

Fahreddin İskilibî, Şeyh: 185
Fakirî: 188
faraşçılar: 375
Fâryâbî: 379
Fatih Çeşmesi: 174
Fatih Gazi Tekkesi: 170
Fatih Gazi'nin fetihleri: 76
Fatih Sultan Mehmed: 45, 49, 55, 58, 162, 245
Fatih Sultan Mehmed Camii: 74, 227
Fatih Sultan Mehmed Gazi ziyaret yeri: 182
Fatih Sultan Mehmed Medresesi: 168
Fatih Sultan Mehmed Tımarhanesi: 171
Fatma Sultan oğlu Hasan Bey Çeşmesi: 174
Fâzıl Ahmed Paşa: 154, 159
Fâzıl Seyyid Mehmed ibn Seyyid Mehmed ziyaret yeri: 223
Fazl ibn Abbas: 362, 364
Fazlı Paşa: 158
Fazullah bin Akşemseddin, Şeyh: 183
Fener Bahçesi: 261
Fennî Çelebi: 398
Ferenduz adası: 25
Ferhad Paşa: 88
Ferhad Paşa Hanı: 173
Ferhad Paşa Türbesi: 224
Feryeli Hasan Çelebi: 378
fesâdhane-i arpa suyu: 395
Fethiye Camii: 162
Fethullah Şamî, Şeyh: 205
Feyzullah yani Kâfzâde: 198
fırın yapıcılar: 375
fıskhane-i mavuza şarabı: 394
fışfış şarabı: 394
Fidyan-ı Acemî, Şeyh: 293
Figanî: 186
Filikos Hakîm (Kavala Kalesi sahibi): 37
Fincan sâzendeleri: 384
fincan tamircileri: 355
fincancılar: 355
Firdevsî: 186
Firuz Ağa Camii: 165
Fisagores-i Tevhidî: 37
Fuzayl ibn Mevlânâ Ali Cemâlî: 202
Fütüvvetnâme-i Muhammedî: 267

-G-

Gafîr-i Hindî: 364, 365
Galata: 34, 232
Galata bedesteni esnafı: 368
Galata hamamları: 235
Galata Kalesi: 41, 233
Galata şehrinin dükkânları: 234
Galata şekercileri esnafı: 315
Galatasarayı: 171
Ganîzâde Bahçesi: 225
Ganîzâde Nâdirî Çelebi: 398
Gazi Hasan Paşa: 88
Gazi Hudâvendigâr: 44
Gazi Kasım Paşa: 88
Gazi Makbul Mahmud Paşa Türbesi: 194
Gazi Piyale Paşa: 232
Gazi Seydî Ahmed Paşa: 157
gazzâzlar esnafı: 347
gedeleççiler esnafı: 351
Gelibolu Kalesi: 44
gemciler esnafı: 333
gendüm yani buğday emini: 320
gergefçiler: 375
gevrekçiler esnafı: 292
Geysudâr Mehmed Efendi: 206
Geysûdâr Molla Mustafa Çelebi: 210
Geysûdâr Seyyid Abdullah Çelebi: 210
Gezbazya (Kahin): 37
gılman subaşısı: 280
Gınâyî Efendi: 224
gidiler, müflisler esnafı: 284
Girit Eyaleti: 96, 149, 151
Göksu: 39
Göksu Mesiresi: 250
göz hekimleri esnafı: 288
gözlemeciler esnafı: 292
Grando Mihal, Kral: 43
gûr kazan (mezar kazıcıları) esnafı: 281, 375
gurabiyeciler esnafı: 292
güdericiler esnafı: 351
Gül Camii: 41, 45, 126
Gülâbî Ağa (Süleyman Han'ın rikabdarı): 71
Gülâbî Paşa: 89
güllaççılar esnafı: 293
gülsuyu esnafı: 288
Gülşenî: 183
gümüş arayıcılar esnafı: 319, 339
gümüş mühür ve tılsım kazıcı: 339
Gümüşhaneciler esnafı: 338
Günbaşı esnafı: 299
Gürci Nebî: 156
Gürcistan Eyaleti: 97
Gürcü Mehmed Paşa: 151, 159
güreşçi pehlivanlar esnafı: 342
gürzcü pehlivanlar esnafı: 342
Güzel Siyavuş Paşa kabri: 223
Güzelce Kasım Paşa: 88
Güzelce Rüstem Paşa: 88

-H-

haberciler esnafı: 285
Habeş Eyaleti: 98
Habib Neccâr: 329, 373
Habîbî: 188, 225
Habîb-i Karamanî, Şeyh: 184, 212
Hâbil: 281
Haccac: 322
Hâcegîzâde Mescidi: 167
Hâcegîzâde Mustafa Efendi ziyareti: 223
Hacı Ahmed Bostanı Mesiresi: 230
Hacı Ahmed Paşa: 89
Hacı Bektaş-ı Veli: 44, 280, 392
Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi: 255
Hacı Evhadullah Camii: 167

Hacı Hamza, Şeyh: 184
Hacı Hasan Mescidi: 167
Hacı Hüsrev Camii: 227
Hacı İlyas Mescidi: 168
Hacı Mansur Çeşmesi: 174
Hacı Mehmed Paşa: 88
Hacivad: 389
haddeciyan esnafı: 336
Hadım Ali Paşa: 89
Hadım Haydar Paşa: 88
Hadım İbrahim Paşa: 88, 166
Hadım Mesih Paşa Camii: 167
Hadım Sinan Paşa: 187
Hadice-i Kübra Ana: 302
Hafız Ahmed Paşa: 129
Hafız Kral (Hânende): 378
Hafız Paşa Camii: 166
Hâfî, Şeyh: 183, 287
Hain Ahmed Paşa: 88, 187
Hâkî: 185
Hâkim Biemrillah: 293
hakkâklar esnafı: 339
Halep Eyaleti: 97, 101, 106
Hâletî Çelebi: 206
Halıcılar Köşkü Bağı: 324
halıçeciler esnafı: 365
Hâlid bin Nasr bin Abdullah: 317
Halid-i Ummanî, Şeyh: 298
Halil Armağanî: 324
Halil Paşa (Kaptan): 141, 244
Halil Paşa Camii: 166
Halilî: 183
Halim bin Cezzar-ı Taifî: 302
Halimî Çelebi: 188
Halkalı Bahçe: 261
Ham Nisim: 318
hamamcılar esnafı: 362
hamamlar: 178
Hamdi Çelebi Kıyafetnâmesi: 74
Hamdi Efendi Camii: 227
Hamid Efendi Medresesi: 169
Hamid Efendi Mescidi: 167
Hamid Efendi, Şeyhülislâm: 222
Hamidbayoğlu: 52
Hamr (içki) emini: 318
hamrhane-i rummân yani nar şarabı: 394
Hamza bin Yetîmî: 375, 379
Hamzanâme: 286
hançerci ve bıçakçı esnafı: 328
Hanefi Halife: 156
hânende, mutrıb ve rakkaslar esnafı: 375
hânendeler esnafı: 286
Hanya Kalesi: 148
Haraccı Muhyiddin Mescidi: 167
hardalcılar esnafı: 310
Harirî: 183
Hâris-i Yemenî: 381
haritacılar esnafı: 298
harratîn yani çıkrıkçılar esnafı: 368
Harun Reşid: 42, 43, 251
Hârût-ı Hayberî: 333
Hasan Ağa, Kara Abaza (Türkmen Ağası): 155
Hasan Dede (Abdallar sultanı): 207
Hasan Efendi (İstanbul Mollası): 142
Hasan Efendi Dârülhadisi: 170
Hasan Halife Bağı: 245
Hasan Karlığı Mesiresi: 230
Hasan Kattâl: 328
Hasan Keferî Bahayî: 398
Hasan Muid: 185
Hasan Paşa Çeşmesi: 175
Hasan Paşa Medresesi: 169
Hasanâbâd Tekkesi: 225
Hasan-ı Basrî: 285
Hasbahçe: 261
Haseki Medresesi: 169
Haseki Sultan Camii: 87
Haseki Sultan Hastahanesi: 171
Hasköy kasabası: 226
Hasodabaşı Hasan Ağa Çeşmesi: 175
Hâssa gılmanı: 280
Hassan-ı Sabit: 286
Hâşimî: 186
Haşota Kolu (oyuncular esnafından): 385
Hatablı Sultan: 52
Hatem-i Addasî: 302
Hatib Zâkirî: 205
hatipler esnafı: 285
Hatun Camii: 167
havaî fişekçiler esnafı: 329
Havarîyyun ayazması: 233
Haydar Paşa Bahçesi: 261
Haydar Paşa Çeşmesi: 174
hayırkâr yani boyacı tokmakçısı [esnafı]: 368
haymeci yani çadırcılar esnafı: 347
Hayreddin Paşa (Kaptan): 89
Hayreddin Paşa Medresesi: 244
hayyatlar yani terziler esnafı: 346
Hazar Denizi: 28
Hazret-i Peygamber'in mübarek elleri nakşı: 68
Heccam: 385
Hekim Kaysunîzâde Mescidi: 224
hekimbaşı esnafı: 287
Hekimbaşı Hamamı: 230
hekimhane-i kibrit suyu: 395
Hellana Kraliçe: 32, 33
Helvacıbaşı: 314
helvacılar esnafı: 314, 315
Helvaî Ömer: 292, 293, 302
Hemdem Paşa: 187
hemyân kesici (yankesici) esnafı: 284
Hersekoğlu Ahmed Paşa: 52, 379
Heyhat Sahrası: 28
Hezârfen Ahmed Çelebi: 398
Hezârpâre Ahmed Paşa: 147, 193
Hırkil Kayser: 40
Hırvatistan: 159
Hızır: 28
Hızır Madeni: 39
Hızır Paşa: 89
Hidâyetullah ibn Zünnûn-ı Mısrî: 358
hilâlciler esnafı: 368
Hilalî: 186
Hindî Kalenderhane Tekkesi: 262
hîzân-ı dilberân (düşkün ahlâksız gençler) esnafı: 284
Hoca Ahmed Yesevî, Türk-i Türkân: 392
Hoca Hanı: 172
Hocazâde Abdullah Efendi (Anadolu Kazaskeri): 142
Hocazâde Abdülaziz Efendi: 222
Hocazâde Mesud Çelebi: 222
Hocazâde Sadeddin Hasan: 222
Horasancılar: 374
Horosî Dede: 50, 197
hoş kokulu içecekler esnafı: 302
hoşafçılar esnafı: 311
Hubbî Çelebi: 398
Hubbî Mollası (Abdullah oğlu Mehmed): 223
Hudâdâd: 381
Hudûrî: 188
Hurrem Hatun Camii: 167
Hurrem Paşa: 89
Hurrem-i Hindî: 368
Hurum Gazi: 342
Huşeng Şah: 302, 379
Hüsam bin Abdullah-ı Basravî: 355, 358
Hüsam Paşa: 187
Hüsameddin Necefî: 368
Hüseyin Bey, Kaptan Hasan Paşa oğlu: 194
Hüseyin bin Nusayr: 302
Hüseyin Çelebi Mescidi: 168
Hüseyin Doğanî Dede, Şeyh: 207
Hüseyin Efendi (Şeyhülislâm): 142
Hüseyin ibn Muhaşşî Sinan Efendi: 202
Hüseyin Lâmekânî, Şeyh: 207
Hüseyin Paşa (Siyavuş Paşa kardeşi): 157, 159
Hüseyin Paşa, Nasuh Paşazâde: 148
Hüseyin Sadrî Çelebi: 202
Hüseyin, Abdullah oğlu Nasr oğlu: 338
Hüsrev Kethüda Dârülkurrâsı: 169

Hüsrev Paşa: 129, 132
Hz. Ali: 24, 268, 286
Hz. Ebubekir: 24, 268
Hz. Ermiya: 28
Hz. Hamza: 351
Hz. Hızır: 29, 30, 39
Hz. Huzeyme: 346
Hz. İbrahim: 302, 303
Hz. Lokman: 288
Hz. Osman: 24, 268, 285, 311, 338, 339, 362
Hz. Ömer: 24, 268
Hz. Peygamber: 24, 267
Hz. Süleyman: 25, 28
Hz. Şit: 295
Hz. Uryâ: 298
Hz. Yahya: 74

-I, İ-

Iklık sâzendeleri: 380
Ilgın Sahrası: 158
Irgat Hamamı: 74, 178
ıspanakçı ve sebzeci esnafı: 311
Istıranca Dağları Mesiresi: 263
Itreddin-ı Hindî: 288
İbn Zübeyr: 322
İbrahim Efendi, Cerrahpaşa Şeyhi: 71
İbrahim Efendi, Yorumcu: 24
İbrahim Han, Sultan: 147, 149, 150
İbrahim Hanzâde Yalısı: 225
İbrahim Hüsamzâde: 200
İbrahim ibn Nimetullah ibn Ruşenîzâde: 212
İbrahim Paşa Camii: 165
İbrahim Paşa Çeşmesi: 174
İbrahim Paşa Sarayı: 171
İbrahim Peygamber: 359
İbrahim Tennûrî ibn Sarraf Hüseyin, Şeyh: 184
ibrişimciler esnafı: 347
İç bedesten tellâlları esnafı: 364
iç edikçi yani tomakçılar esnafı: 355
iç yağı mumcuları esnafı: 304
İdris Peygamber: 33, 346
İdrisköşkü Mesiresi: 220
iğneciler esnafı: 336
İkrime bin Ebu Cehil: 298
İlyana Kral: 42
İlyanuş: 40
İlyaszâde Mescidi: 168
İmâdiye Eyaleti: 97
İmam Cafer-i Sadık: 268
İmam Hasan: 24, 368
İmam Hüseyin: 24, 342
İmameyn Çeşmesi: 174
İmam-ı A'zam: 285, 359
İmamzâde Mehmed Efendi: 232
incici esnafı: 338
İncilhane: 31
İncirli Beldesi: 249
İne Ayazma: 226
İne Ayazma Seyirliği: 230
İnebahtılı Durak Bey: 149
İngiliz borusu sâzendeleri: 381
ipçi yani cambazlar [esnafı]: 372
ipek düğmecileri esnafı: 347
ipek hil›atçılar esnafı: 365
İpek Mizanı emini: 317
ipekçiler esnafı: 317
iplikçiler esnafı: 347
İpsala Kalesi: 44
İpşir Mustafa Paşa: 147, 149, 152
İryaziliye milleti: 32
İsa Peygamber: 33
İsa'nın yıkandığı yer: 74
İsfendiyaroğlu: 52
İshak, Tarihçi: 25
iskemleciler: 375
İskender: 28, 29
İskender Bey Çeşmesi: 174
İskender Çelebi Bahçesi: 261
İskender Paşa: 89, 187
İskender Paşa Camii: 250
İskender Paşa Mevlevîhanesi: 239
İskender Tarihi: 44
İskender-i Zülkarneyn: 28, 235, 247
İsmail Çelebi, Şeyh: 246
İsmail Dede, Şeyh Mevlevî: 232
İsmail Nebî, Avcı: 384
İsmail Paşa (Budin Veziri): 159
İsmail, Mevlânâ: 199
İsmihan Sultan: 61
ispençerân yani deva otçuları esnafı: 358
İstanbul hâkimleri: 61
İstanbul Hisarı: 30
İstanbul isimleri: 34
İstanbul Kalesi: 30, 34, 35
İstavroz Bahçesi: 251
İstavroz kasabası: 251
İstinye kasabası: 247
istiridye: 226
istiridyeciler esnafı: 316
işkembeciler esnafı (mahrumlar yemeği): 309
işrethane-i rakı şarabı: 394
İzzeddin-i Semâhî, Şeyh: 333

-K-

kaba düdük sâzendeleri: 381
kaba zurnacı sâzendeleri: 381
Kabataş: 39
kadayıfçılar esnafı: 292
kadı ve mollalar esnafı: 285
Kadıasker Abdurrahman Efendi Camii: 167
Kadıköy imareti: 257
kadın takkecileri esnafı: 346
Kadırga Limanı: 38
Kadızâde Mehmed Bey: 71, 187, 212
Kadızâde Mescidi: 168
kadifeciler [esnafı]: 365
Kadirî Çelebi: 92
kafesdarlar esnafı: 339
kaffalân yani kilitçiler esnafı: 333
Kâfzâde Fâizî Efendi: 398
Kâfzâde Mevlânâ Ahmed Efendi: 219
kâğıtçılar esnafı: 363
Kâğıthane Mesiresi: 261, 262
kâhici, gevrekçi ve gurabiyeci esnafları: 292
kâhiciler esnafı: 292
Kahriyye Camii: 165
Kahriyye Medresesi: 169
kahve tüccarları esnafı: 302
kahveci aktarları esnafı: 358
Kahvecizâde, Taklitçi: 389
kalafat üstüpüsü bükücüleri esnafı: 295
kalafatçılar esnafı: 295
Kalamış Burnu Mesiresi: 220, 256
kalay düğmeciler esnafı: 341
kalaycılar esnafı: 337
kalburcular esnafı: 293
kalcılar esnafı: 319
Kalenderî Mehmed Efendi›nin kabri: 242
Kalgay Sultan Mehmed Giray Han: 156
Kalın Ali Paşa: 88
kalkancılar esnafı: 328
kaltakçılar esnafı: 351
Kamame Kilisesi: 32, 33
Kamaniçe Kalesi: 160
Kamber-i Ali:284, 321
kamçıcılar esnafı: 351
kâmhâcılar esnafı: 365
Kâmhâcılar İşlikleri Mescidi: 168
Kâmhâcızâde (Hânende): 378
kamış mizmarcı sâzendeleri: 384
Kâmî Efendi, Mevlânâ: 202
Kâmkâr Bey: 52
Kanator Kral (İstanbul Tekfuru): 43, 251, 257
Kanatora (Yanko veziri): 28, 31
Kandî: 186
Kandî Mustafa bin Tevkii Celâl mezarı: 223
Kandilli Bahçesi: 250, 261
Kandiye Kalesi: 160
Kanije Eyaleti: 95
Kanlıca kasabası: 250
Kanlıkozlar Mahallesi: 231
kantarcılar esnafı: 333
kanun sâzendeleri: 379
Kanunnâme (Cemalîzâde Mustafa Çelebi): 89

kapamacılar esnafı: 346
Kapanî Deli Sefer Dede: 207
Kapanî Mehmed Efendi (Melâmîler Sultanı): 206
Kapıağası Hadım Mahmud Ağa Camii: 167
Kapıcı Sağır (Hânende): 378
Kapıcılar Kervansarayı: 173
Kapıcıoğlu Osman Kolu (oyuncular esnafından): 384
Kaptan Gazi Hayreddin Paşa ziyareti: 244
Kaptan Halil Paşa: 230
Kaptan Köse Ali Paşa Sebili: 175
Kaptan Paşa Eyaleti: 95
Kaptan Paşa yani Cezayir [Adalar] Eyaleti: 105
Kara Abdurrahman Efendi: 198
Kara Ali (Murad Han›ın cellâdı): 284
Kara Çelebizâde Mehmed Efendi (Rumeli Kazaskeri): 142
Kara gümrük emini: 321
Kara Hasan Efendi, Mevlânâ: 212
kara hırsızı esnafı: 284
Kara Mehmed, Taklitçi: 392
Kara Murad Paşa: 151, 152, 154, 156
Kara Murtaza Paşa: 156
Kara Mustafa Paşa: 89, 143, 147, 148, 149, 154, 193
Kara Mustafa Paşa Camii: 234
Kara Mustafa Paşa Çeşmesi: 174
Kara Mustafa Paşa Medresesi: 168
Kara Mustafa Paşa mezarı: 222
Kara Oğlan (Hânende): 378
Kara Pirî Paşa Camii: 166
Kara Pirî Paşa kasabası: 225
Kara Şemseddin-i Sivasî: 45, 58
Karaağaç Bahçesi: 155, 261
Karaağaç Bahçesi Köşkü: 155
Karaağaç Yalısı: 224
Karadeniz bezirgânları esnafı: 299
Karadeniz Boğazı: 28
Karadeniz gemicileri büyük esnafı: 294
Karadeniz Kilidülbahr Kalesi: 248
karadüzen sâzendeleri: 380
Karagöz: 389
Karagöz ve Hacivad: 389
Karaköy Camii: 234
Karaköykapısı Hamamı: 235
Karaman Eyaleti: 95, 100, 105
Karamanî Pirî Mehmed Paşa: 61, 87
Karamanoğlu: 52
Karcıbaşı esnafı: 314
Karınca Kaptan: 81
karityacılar esnafı: 316
karpuzcular yani manavlar esnafı: 324
Kars Eyaleti: 97, 102
kasaplar esnafı: 300, 302
Kasım bin Abdullah-ı Kûfî: 286
Kasım bin Nusayr: 281
Kasım Paşa Camii: 227
Kasım Paşa Hamamı: 230
Kasım Paşa Medresesi: 230
Kasımpaşa: 226, 231
Kasımpaşa dükkânları: 231
Kasımpaşa mukaddemleri esnafı: 284
Kasımpaşalı Hafız Portakal: 378
Kasımpaşalı Koca Osman Çelebi (Hânende): 378
Kassab-ı Cömerd: 302
kaşıkçılar esnafı: 368
Katırcıoğlu: 156
Kâtib Hüseyin Ağa Çeşmesi: 174
Kâtib Salahaddin, Şeyh: 183
Kâtibî: 186
Kâtibzâde Zeynelabidin, Mevlânâ: 199
katrancı ve ziftçi esnafı: 295
kavaf eskicileri esnafı: 355
kavaf tellâlları esnafı: 355
Kavak kasabası: 248
kavukçular esnafı: 346
kayağancılar: 374
Kaydefa: 28, 29
kayıkçılar esnafı: 300
Kayışpınarı Mesiresi: 256
kaymakçılar esnafı: 303
kazan tacirleri esnafı: 337
Kazancıbaşı esnafı: 336
Kazancılar Camii: 165
Kazancıoğlu Bahçesi: 243
Kazlıçeşme: 215
kebapçı ve köfteciler esnafı: 310
kebeciler [esnafı]: 365
Kebeciler Hanı: 172
Kebirî: 186
kebkebciler esnafı: 333
Kecdehân Abdullah Efendi, Mevlânâ: 206
keçeciler esnafı: 351
Keçeli Dede: 210
Kefe Eyaleti: 96
kehleciler esnafı: 319
kellepuşçu esnafı: 346
Kemal Ahî: 379
Kemal Efendi Yalısı: 225
Kemal Mimar Camii: 167
Kemal Paşazâde Ahmed Efendi, Şeyhülislâm: 92
Kemankeş Ali Paşa: 125, 129
kemankeş ve kemandar atıcıları: 341
Kemen Yanoş (Rakofçi Veziri): 157, 159
kemençe sâzendeleri: 379
Kenan Ağa Sebili: 175
Kenan Paşa (Budin Veziri): 157
kendirciler esnafı: 295
keresteciler: 374
kerrenây sâzendeleri: 381
Kesegen Dede, Şeyh: 205
keserciler esnafı: 333
ketenciler esnafı: 302
Kethüda Camii: 227
Kevkebî: 398
keyfhane-i firna arakı: 394
Keykâvus: 305
Kıbrıs Eyaleti: 96, 101, 106
Kılıç Ali Paşa: 238
Kılıç Ali Paşa Camii: 237
kılıç balığı dalyanı: 249
kılıççılar esnafı: 324
kıltıhane-i bedevine şarabı: 394
kınacılar esnafı: 302
Kınalızâde Abdurrahman Çelebi, Mevlânâ: 206
Kınalızâde Ali Efendi, Mevlânâ: 202
Kıranda sâzendeleri: 381
Kırım Adası: 28
Kırım Eyaleti: 96
Kırımî Mescidi: 167
Kırkçeşme: 31, 174
Kırkçeşme Kemerleri: 86
Kırkserviler Mesiresi: 220
Kız Kulesi: 251
Kızılelma: 70
Kızkulesi Mesiresi: 256
kibrit yağcıları esnafı: 358
kibritçiler esnafı: 358
Kilar emini vasıfları: 320
Kilis Kalesi: 149
Kiremitçi Mustafa Ağa Bağı: 324
kiremitçiler: 374
kiriş tacirleri esnafı: 308
Koca Hüsrev Bey Camii: 167
Koca Kasım Paşa: 88
Koca Mehmed Paşa Camii: 166
Koca Mustafa Paşa Camii: 165
Koca Mustafa Paşa Tekkesi: 170
kokulu sabuncu esnafı: 323
koltuk meyhanesi esnafı: 394
Kopuz sâzendeleri: 379
Korkud Han ibn Bayezid Han: 185
Kostantin: 32, 33, 35, 37, 39, 55
Kostantiniyye: 25
Kostantiniyye Kalesi: 232
Kostantiniyye›nin özellikleri: 278
koyun celepleri esnafı: 308
koyun celepleri saya esnafı: 303
koyun ciğercileri esnafı: 308
koyun emini esnafı: 320
kömürcüler [esnafı]: 333
Köprülü Mehmed Paşa: 154, 157, 159, 194
Köprülü Mehmed Paşa Hanı: 173
Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa:

159, 160
Kör Hasanzâde Mehmed Çelebi: 388, 389
Kösçü mehterleri esnafı: 369
Köse Ali Paşa: 158, 159, 160
Kösem Valide Kervansarayı: 255
Kösem Valide Sultan Camii: 162, 254
Kösem Valide Sultan Çeşmesi: 174
Kösem Valide Sultan Hamamı: 255
Kubad Paşa: 89
Kuburîzâde: 378
Kudsî Efendi: 71
kudüm sâzendeleri: 379
kudüm, kös, davul ve dübelekçiler esnafı: 372
Kulaksız Camii: 227
Kulaksız Hamamı, Tekkesi: 230
Kule Bahçesi: 250
kum saatçileri esnafı: 298
Kumburgaz: 39
kundakçılar esnafı: 329
Kur›an-ı azim hafızları esnafı: 285
Kurd Paşa: 159
kurşun berber kösrecileri (bileyicileri) esnafı: 341
kurşun örtücüler: 374
Kurşunlu Mahzen Camii: 41
Kurt Çelebi Bağı Mesiresi: 231
kuru sarımsakçılar esnafı: 309
Kuruçeşme kasabası: 245
kuş avcıları esnafı: 342
kuş ve başka hayvan avcıları esnafı: 350
kuşbazlar esnafı: 342
kutucular esnafı: 368
kuyu kazıcılar: 375
kuyumcu kalcıları esnafı: 338
kuyumcu kalemkârları esnafı: 339
kuyumcubaşı: 340
Kuyumcubaşı İşlikleri Mescidi: 168
kuyumcular ehl-i kıblesi (bilirkişisi) esnafı: 338
Kuyumcular Mesiresi: 262
kuyumculara ve ciltçilere ağaç cendere yapıcılar: 375
Kûzeciler Kasabası yani Çömlekçiler Mahallesi: 218
Kuzgun Baba: 251
Kuzguncuk kasabası: 251
Küçük Ayasofya Camii: 74
Küçük Ayasofya Kilisesi: 32
Küçük Çamlıca Mesiresi: 256
Küçük Çavuş Camii: 238
Küçük Mustafa Efendi: 200
Küçük Taceddin İbrahim Çelebi: 212
küfeği kayağan taşı: 39
Kümeyl bin Riyazî: 285
Kürkçübaşı Camii: 166, 168
Kürkçüler esnafı: 347

-L-

Lâğarî Hasan Çelebi: 398
Lağımcı Ermeniler: 375
lağımcılar esnafı: 281
Lahsa Eyaleti: 97
Lala Mustafa Paşa: 61, 88
Lâlezâr Mesiresi: 261
Lâlî: 183
leblebiciler esnafı: 323
lekeciler esnafı: 362
Levend Çiftliği: 58
Likâyî: 185
Lipul Voyvada (Boğdan Bey): 148
lokmacılar esnafı: 292
Löküncü Arnavutlar: 374
luturyan borusu sâzendeleri: 381
Lütfi Paşa: 88
Lütfullah, Şeyh: 185

-M-

Macar düdüğü sâzendeleri: 381
macuncular esnafı: 288
Ma'dî Kereb: 281, 303
Magaryos (Papaz): 33
Mahayilaki (Hekim): 37
mahfeciler: 375
mahlepciler esnafı: 311
Mahmud Efendi Tekkesi: 255
Mahmud Emin Karabağî mezarı: 223
Mahmud Karamanî, Şeyh: 219
Mahmud Paşa Camii: 165
Mahmud Paşa Çeşmesi: 175
Mahmud Paşa Hanı: 172, 173
Mahmud Pir-i Yâr-ı Veli: 342
makasçılar esnafı: 336
Makbul iken Maktul İbrahim Paşa: 87, 187
Makbul Siyavuş Paşa: 61
Makedonya Kalesi: 25
makrefe dübelekçisi sâzendeleri: 384
Malik Eşter: 280
Malta gazası: 143
Malta kâfirleri: 74
Manavgadî Mevlânâ İvaz Efendi: 202
mandıracılar esnafı: 302
Mansur bin Kasım: 362
Mansûr bin Muaz, Şeyh: 285
Mansur Reşidî: 380
Mansur-ı Endülüsî: 364
Mansur-ı Zâhidü'l-Kattân: 346
Mantıkî Efendi: 398
Manya Vilâyeti: 160
marangozlar esnafı: 231, 295, 374
Maraş Eyaleti: 106
Matbah emini: 320
Matey Voyvada (Eflâk Beyi): 148
matrakçılar esnafı: 342
mavunacılar esnafı: 300
medrese talebeleri esnafı: 287
Mehdî: 183
Mehmed Ağa Camii: 165, 238
Mehmed Azmî Efendi: 222
Mehmed bin Abdülvehhâb ibn Abdülkerim: 205
Mehmed bin Ali bin Yusuf Balı: 187
Mehmed bin Hüsâm (Kara Çelebizâde Efendi): 223
Mehmed bin İbrahim bin Hasan Niksarî: 197
Mehmed bin Receb Efendi: 205
Mehmed bin Seydî Ahmed bin Üveys bin Ahmed bin Mahmudü'l-Bagavî: 203
Mehmed bin Şeyh Mehmed bin İlyas, (Çivizâde): 203
Mehmed bin Yusuf, (Bahşî Efendi): 206
Mehmed Çelebi ibn Sinaneddin: 202
Mehmed Çelebi ibn Sunullah Efendi, Şeyh: 200
Mehmed Dede, Şeyh: 205
Mehmed Efendi: 198
Mehmed Emin Bedreddinzâde: 257
Mehmed Fehmî Çelebi: 200
Mehmed Giray Han: 156, 157, 280
Mehmed Hamdüddin bin Akşemseddin, Şeyh: 184
Mehmed Han Paşa: 89
Mehmed Han, Sultan IV. (İbrahim Han oğlu): 150
Mehmed ibn Ahmed ibn Âdil Paşa: 92
Mehmed ibn Arrâf, Şeyh: 185
Mehmed ibn Kutbeddin, Mevlânâ Şeyh: 92
Mehmed ibn Mehmed, Mevlânâ (İbnü›n-neccar): 223
Mehmed Kestelî, Mevlânâ: 199
Mehmed Kudsî, Mevlânâ: 205
Mehmed Muarrefzâde, Mevlânâ: 200
Mehmed Nurullah Efendi, Mevlânâ (Ahîzâde diye tanınmış): 202
Mehmed Nurülhüdâ bin Akşemseddin, Şeyh: 183
Mehmed Paşa (Musahip Veziriazam): 61
Mehmed Paşa: 148, 149, 187
Mehmed Paşa Camii: 234
Mehmed Paşa Hamamı: 182, 235

Mehmed Paşa, Arnavut: 154
Mehmed Paşa, Boynueğri: 154
Mehmed Paşa, Çavuşzâde (Kaptan): 156
Mehmed Paşa, Hayreddin Paşa oğlu (Kaptan): 89
Mehmed Remzîzâde, Mevlânâ: 201
Mehmed Sadık, Mevlânâ (yani Sıdkı Çelebi): 206
Mehmed Şah bin Ali bin Yusuf: 187
Mehmed Taşköprülüzâde, Şeyh: 198
Mehmed Tunusî, Şeyh: 92
Mehmed Zeyneddin bin Hamdullah, Şeyh: 184
Mehmed, Abdülganî oğlu Mevlânâ: 206
mehter düdüğü sâzendeleri: 381
Mekke Eyaleti: 98
Melek Ahmed Paşa: 151, 152, 154, 156, 157, 158, 159, 278
Melek Ahmed Paşa Sarayı: 172
Melîhî: 183
Memican Efendi, Şeyh: 198
Memikzâde Mehmed Efendi: 199
Menkub Kalesi: 28
Menteşbayoğlu: 52
Mercan Odaları: 173
mercimekçiler esnafı: 302
Merkez Efendi: 203
Merkez Efendi Ayazması: 204
mermer kireççi: 374
mermer oyucular: 374
Merre Hüseyin Paşa: 121
mervahacılar yani yelpazeciler esnafı: 342
Mervan ibn el-Hakem: 42
Mescid-i Aksa: 33
Mesih Paşa Çeşmesi: 175
Mesleme bin Abdülmelik: 40
mestçiler esnafı: 355
Mestî: 186
meşaleciler esnafı: 294
Meşrebî: 398
Mevlânâ Bâkî Efendi Muslusu: 219
Mevlânâ bin Ali Mehmed: 223
Mevlânâ Mehmed Bâkır, meşhur Dökmecizâde kabri: 223
Mevlevîhane Tekkesi: 230
meyancılar pazarı [esnafı]: 365
meygedehane-i vişnâb şarabı: 394
meyhaneciler: 393
meyhorhane-i elma suyu: 395
meyve ağaçları aşlamacıları esnafı: 289
meyve çiçekçileri esnafı: 324
Meyyitzâde kabri: 231
mezehane-i zater-i Halil arakı: 394
mıhçılar esnafı: 332
mıhlı nalçacılar esnafı: 336
Mısır aktarları: 355
Mısır Eyaleti: 98
Mısır hasırcıları esnafı: 302
Mısır tüccarları: 301
mızrakçılar esnafı: 328
Mihne Bey: 158
Mihrî: 186
Mihrimâh Sultan Camii: 87, 162, 254
Mihrimâh Sultan İmareti: 255
Mihrimâh Sultan Sarayı: 171
Mikra Kostantin: 34
Milyonpar: 38
Mimar Ağnados: 58
mimar neccarları (marangozları) esnafı: 373
Mimar Sinan Abdülmennan Ağa: 167, 169, 170
Mimar Sinan Mescidi: 167
Mîrahûr Camii: 166
Mîrahûr Köşkü Mesiresi: 261
Mirgûne Bahçesi: 261
Mirgûne Yusuf Han: 262
misafirhaneler: 173
misket şarabı: 394
Miskinler Tekkesi: 255
mizmer düdüğü sâzendeleri: 381
Molla Çelebi Camii: 238
Molla Fenarî: 50
Molla Güranî Medresesi: 169
Molla Hamdi: 183
Molla Hayreddin Camii: 165
Molla Hayreddin Efendi: 92
molla muhzırları esnafı: 285
Mora Adası Eyaleti: 95
Moskov seferi: 28
Muabbir İbrahim Efendi: 232
Muabbir İbrahim Efendi Tekkesi: 230
Muaviye: 40, 310
Muaz ibn Cebel: 363
Muğân-ı Hindî: 384
muğnıcı sâzendeleri: 380
muhaddisler esnafı: 285
Muhammed Bûsırî, Şeyh: 285, 388
Muhammed Ekber ibn Hazret-i Ebûbekir: 308, 341
Muhammed Ekber-i Yemenî: 355
Muhammed Saltuk-ı Buharî: 392
Muhammed Summâtî, Şeyh: 310
Muhammediye (Yazıcızâde Mehmed Efendi): 315
muhattemciler esnafı: 365
Muhterem Efendi, Mevlânâ: 205
muhtesib ağa esnafı: 320
Muhyiddin Arabzâde, Mevlânâ: 92
Muhyiddin Camii: 238
Muid Ahmed Efendi Medresesi: 169
mukavva kubur divitçiler esnafı: 363
mukayyidler, şeriat mahkemeleri hizmetçileri esnafı: 285
Mukbil-i Zerrîn-kemer: 292, 311
Murtaza Paşa: 158
Musa Çelebi (IV. Murad›ın musahibi): 224
Musa Paşa: 89
Musa Paşa Sebili: 175
Musa Peygamber: 270, 379, 381
mûsikâr esnafı: 372
mûsikâr sâzendeleri: 379
Muslihiddin bin Halil, Mevlânâ: 187
Muslihiddin ibn Hz. Şeyh Vefa, Şeyh: 212
Muslu Efendi, Mevlânâ: 219
Mustafa Ağa Sebili: 175
Mustafa Çelebi, Sukemerli Koca: 53
Mustafa Efendi ibn Ali, Müftü: 200
Mustafa Efendi ibn Azmîzâde, Mevlânâ: 206
Mustafa Efendi, Kethüda (Rumeli Kazaskeri): 142
Mustafa Efendi, Mevlânâ: 200
Mustafa Mehmed, Mevlânâ: 203
Mustafa oğlu Mehmed (Bostanzâde Efendi): 201
Mustafa Paşa: 61, 88, 187
Mustafa Paşa (Musahib Silahdar, Kaptan): 141
Mustafa Paşa (Veziriazam): 160
Mustafa Paşa, Lefkeli: 121
Mustafa Uşşakîzâde: 232
Mustafa, (Bostan Efendi): 205
Mustafa, Üstad: 39
Musul Eyaleti: 98, 103
mutaf tacirleri esnafı: 351
mutafçılar esnafı: 351
mutrıblar: 378
Muvakkıt İbrahim Mağribî: 298
Muzaffer Efendi, Mevlânâ: 198
Mübarek Hasan Dede, Şeyh: 244
müdminhane-ı bozon şarabı: 394
müezzinler esnafı: 285
Müezzinzâde Mahmud Efendi: 202
müfessirler esnafı: 285
Müftü Çivizâde Mescidi: 167
mühür kazıcılar esnafı: 339
mükarî, yani kiracılar esnafı: 284
Müneccim Kuyusu Mesiresi: 239
müneccimler esnafı: 286
Münîrî: 186
müsellesciler esnafı: 393
müskirhane-i mübtecil suyu: 395
Müslim bin Akil: 285

mütevellîler esnafı: 285
Müyesser-i Ezherî: 363
müzehheb-keşân (tezhipçiler) esnafı: 362

-N-

Nağarakıcı sâzendeleri: 381
Nailî Çelebi: 398
nakiban-ı ehl-i hıref esnafı: 286
Nakkab-ı Yemenî: 281
nal kesen demirciler esnafı: 332
Nalband Ali Ağa: 156
nalçacılar esnafı: 336
Nalçacızâde Mehmed Çelebi: 378
Nalıncı Hüseyin Çelebi: 204, 210
Nalıncı Memi Dede Sultan, Şeyh: 204
nalıncılar esnafı: 368
Nâmî Nişancı Paşa: 203
Nâmî, Mevlânâ: 200
nârdenk şarabı: 394
Nâsır bin Abdullah el-Mekkî el-Hayyâm: 347
Nâsır Habib-i Mağribî: 398
Nâsır-ı Tûsî: 381
Nasr bin Abdullah: 337
Nasr Şüca-ı Basravî: 303
Nasrullah ibn Akşemseddin, Şeyh: 183
Nasrullah-ı Semmad: 316
natırlar esnafı: 362
Necatî Bey: 186, 197
Necibüddin ibn Kamber-i Ali: 321
Necmî: 186
nedimhane-i hardaliyye arakı: 394
Nefeszâde Mustafa Efendi: 199
Nef'î Çelebi: 398
Nef'î Efendi: 243
nefir sâzendeleri: 381
nekbethane-i saman arakı: 395
Neşrî: 188
neyzen esnafı: 369
Nihâlî: 188
Nihânî: 188
Niksârîzâde Mahmud Çelebi: 199
Niksârîzâde Mehmed Efendi: 205
Niksarîzâde Mustafa Efendi: 212
Nimetullah, Şeyh: 205
Niron Kral: 34
Nişancı Paşa: 52
Nişancı Paşa Camii: 166, 218
Nişancı Paşa kasabası: 218
Nişancızâde Seyyid Mehmed Efendi: 205
Nişanî: 183
nişastacılar esnafı: 293
Niyâzî: 186
Nizamî: 183
Niznam-âbâd Tekkesi: 225
Nuh›un gemisi: 70
nuklhane-i sûşnâr arakı: 395
Numan ibn Sabit: 359
nûre yani hırızmacılar esnafı: 362
Nureddinzâde (Şeyh Muslihiddin): 202
Nurullah bin Akşemseddin, Şeyh: 183
Nusayr-i Hindî: 286, 309, 338
nûşhane-i horilka arakı: 394
nüzul emini esnafı: 321

-O-

Odabaşı Camii: 167
Odun Ambarı emini: 320
ok atıcılar esnafı: 341
Okçubaşı esnafı: 341
Okçular Tekkesi: 263
Okçuzâde Şâhî: 398
Okmeydanı: 58
Okmeydanı Mesiresi: 263
Ordu mollası: 284
Ordu-yı hümâyûn alayı: 396
Orhan Gazi: 44
Orta Cami: 162
Orta Valide Hamamı: 255
Orta Valide İmareti: 255
Orta Valide Kervansarayı: 255
Orta Valide Sultan Camii: 254
Ortaköy kasabası: 245
Osman Bey: 44
Osman Bey, (Dukaginzâde oğlu Mehmed Paşa oğlu): 199
Osman Han: 130
Osman Han'ın şehit edilmesi: 120
Osman Paşa: 88
Osman Şah Vâlidesi Camii: 167
Osman Şah Vâlidesi Medresesi: 169
Osmanlı darphanesi: 318
Otakçılar: 215
Otluk ambarı emini: 320
oymacılar esnafı: 363

-Ö-

Ömer bin Haddâm: 286
Ömer bin İmran-ı Berberî: 289
Ömer bin Nasirü'l-Vettârî: 308
Ömer Efendi (Dragoman Camii Şeyhi): 207
Ömer Gülşenî, Tokatlı Derviş: 375
Ömer ibn Abdülaziz: 41, 233
Ömer ibn Nasîrü'l-Vettârî: 308
Ömer Kırdığı Yurdu: 42
örücüler esnafı: 347
Özdemir Paşa: 88
Özü Kalesi: 156
Özü yani Silistre Eyaleti: 96

-P-

pabuç tamircisi esnafı: 355
pabuççu, yani ayakkabı dikicileri esnafı: 354
palan-dûzân yani semerciler esnafı: 351
paludeciler esnafı: 310
pamuk hallaçları esnafı: 346
Papaz Divane: 210
Papaz Korusu: 250
parça tacirleri esnafı: 351
Parmaklı Mescit: 246
Parpul Kolu (oyuncular esnafından): 384
parsçıbaşı esnafı: 350
pâsbân-ı nigehban-ı İstanbul (bekçi ve koruyucuları) esnafı: 284
Pastırma emini: 320
pastırma tacirleri esnafı: 308
pastırmacı bakkalı esnafı: 323
paşmakçı kavaflar esnafı: 354
paşmakçıbaşı esnafı: 355
Patakoğlu Kolu (oyuncular esnafından): 385
Payasoğlu Mescidi: 167
pazar tellâlları: 365
Pazarbaşı yemişçileri esnafı: 323
Pehlivan Demir Tekkesi: 342
Pehlivan Şüca Tekkesi: 342
Peksimet emini: 318
peksimetçiler esnafı ve peksimet emini: 293
Peleng: 58
Pelitçik Mesiresi Ayazması: 239
Pencikhane: 321
pereme ve kayık marangozları esnafı: 300
peremeciler esnafı: 300
Pertev Paşa Hanı: 173
Pertev Paşa Türbesi: 224
peştamalcılar esnafı: 365
Peygamber Efendimizin soyu, temiz ırk Âl-i Aba, seyyidler: 287
peygamberlerin sanatları: 267
Peygam-ı Ali: 368
peymânehane-i ıhlamur arakı: 394
peynirciler esnafı: 303
pezevenkler esnafı: 284
Pılak Mustafa Paşa: 88
Pir Ali kabri: 232
Pir Mehmed Paşa: 187
Pirî Paşa: 89, 194
Pirî Paşa Hanı: 172
Pirî Paşa Medresesi: 32
pirinççi bezirgânları esnafı: 301
pirinçten mehter borusu sâzendeleri: 381
piyade meyhaneciler esnafı: 394
Piyale Kethüda: 141
Piyale Paşa: 227
Piyale Paşa Camii: 227
Piyale Paşa Hamamı: 230
Piyale Paşa Mesiresi: 256
Piyale Paşa Tekkesi Mesiresi: 230

piyalehane-i karpuz şarabı: 394
potacılar esnafı: 340
Pozantin Kral: 60
Pravadi Kalesi: 28
pusulacılar yani kıble-nümâcılar (kıble-göstericiler) esnafı: 298
puta oku: 58
Putayeri Mesiresi: 230
Puzanta: 29
Puzantin Kral: 29

-R-

Raba Nehri: 159
Rac'im, Melik: 25
rakıcılar esnafı: 393
Rakka Eyaleti: 97
Rakofçi Kral: 156, 157
Ramazan Efendi, Şeyh: 197, 202
Ramazan ibn Şazilî: 293
Ravzacı sâzendeler: 379
rebapçılar esnafı: 369
Recep Paşa: 132, 133, 141
Reis Şamîzâde Yalısı: 225
remilci (kumcu) ve mektupçular esnafı: 363
remilciler esnafı: 286
ressam falcılar esnafı: 363
ressam nakkaşlar esnafı: 363
Resul alemdarı sancakdarlar esnafı: 285
Resulullah na'thânları esnafı: 285
Resulullah'ın fütüvvetnâmesi: 270
Resulullah'ın Mahmil-i şerifi: 293
Reşad ibn Muhammed Ekber-i Yemenî: 354
Reşid ibn Helvâyî Ömer: 292
Revanî (şairler sultanı): 188
Revanî Medresesi: 169
Revanî Mescidi: 167
Reyyan-ı Hindî: 292
Reyyas bin Ömerü'l-Harrat: 288
Rıdvan Efendi, (Salıncak Rıdvan): 199, 200
Rıkka (Rakka) Eyaleti: 103, 106
Rum Denizi: 29
Rum kasapları: 304
Rum yani Sivas Eyaleti: 101, 105
rumatçılar esnafı: 338
Rumeli Eyaleti: 95, 98
Rumeli Hisarı: 245, 246
Rumeli Hisarı ziyaret yerleri: 246
Rumeli'de olan darphaneler: 319
Ruznâmeci Hamdullah Hamidî Çelebi Mescidi: 168
Rüstem Paşa: 88
Rüstem Paşa Camii: 167
Rüstem Paşa Mescidi: 167

-S-

saatçiler esnafı: 338
Sabayî: 188
sabbâğân yani boyacılar [esnafı]: 368
sabuncular esnafı: 323
Saçbağı Paşa: 193
Saçlızâde Abdülevvel Efendi: 222
saçmacılar esnafı: 316
Sa'd bin Ebî Vakkas: 23, 341
Sa'd ibn Ubeyd-i Hüzzercî: 295, 351, 337
Sadâyî Çelebi: 378
Sadeddin Hindî: 328
Sadeddîn ibn Kereb Gazi: 341
Sadeddin ibn Nâsır: 293
Sadeddin-i Mısrî: 336
Sadî Çelebi Kurrâsı: 170
Sadî Paşa: 183
Sadîzâde: 343
Sadîzâde Efendi, Mevlânâ: 198
Sadullah bin Akşemseddin, Şeyh: 183
saf altın ve gümüş tîzâbcıları (kezzapçıları) esnafı: 338
saf şarap meyhanecileri: 394
Safayî: 185
Safî: 183
safir-i bülbül sâzendeleri: 384
Safvan-ı Hindî: 301
Safvan-ı Yemenî: 317
sâğarhane-i dut şarabı: 394
Sağır Riyâzî Çelebi: 398
Sağır Usta Davud: 39
sağrıcılar esnafı: 328, 351
sahaflar esnafı: 286, 363
sahlepciler esnafı: 311
sâkîhane-i koknar şarabı: 394
Salacak Mesiresi: 256
salahorlar esnafı: 281
salatacılar esnafı: 310
Salhane emini: 320
Salhaneciler esnafı: 302
Salih Çelebi, Taklitçi: 392
Salih Efendi (İstanbul Mollası): 142
Salih Efendi kabri: 223
Salih Paşa (Kaptan): 89
Salih Paşa (Veziriazam): 147
Salih Paşa Mescidi: 167
Samsonhane Mesiresi: 239
samur bezirgânı esnafı: 350
samur kalpakçıları esnafı: 350
Samurkaş Kolu (oyuncular esnafından): 385
San Pavla Zindanı: 227
sanat ehli çavuşları esnafı: 286
sanat ehli şeyhleri esnafı: 286
sanat ve tarikat ehli faraşları esnafı: 286
sancakbeyi kanunları: 98
Sandıkçılar: 375
Sânî: 185
sapancılar esnafı: 341
saraç meşkçileri esnafı: 351
Saraçhanebaşı: 37
saraçlar esnafı: 351
Saray Ağası Mescidi: 168
Sarayburnu: 38
saraylar: 171
Sarı Muslihiddin, Mevlânâ: 222
sarı pirinç boruculları esnafı: 340
Sarı Saltuk Sultan: 392
Sarıgürz Camii: 166
Sarıkadı Mesiresi: 256
sarıkçılar esnafı: 362
Sarıyar: 39
Sarıyer kasabası: 247
Sariye, Şeyh: 337
Sarrafzâde Mescidi: 168
Saruhanbayoğlu: 52
Saydun Padişah: 25
Sa'yî: 188
sâzendeler esnafı: 378
Saznâme-ı Dilnüvâznâme (Nihanî Çelebi): 384
sebiller: 175
sebzeciler esnafı: 289
Sebzehane emini: 320
sedefkârcılar esnafı: 368
Seğirdim Etmeydanı esnafı: 304
Sehî Bey: 186, 188
sekel taşı: 270
Selâmî Mustafa Efendi, Şeyh: 204
Selânik Yahudileri: 59
Selânikî Ahmed Çelebi: 378
Selânikli Benekli Şah: 380
selâtin camileri: 67
Selim Han Mandırası Mesiresi: 263
Selim Han zamanındaki vezirler: 187
Selman-ı Fârisî: 269, 280, 286, 359
Semail: 333
Sen Covani Manastırı: 74
Senâyî Çelebi: 183
sepet sandıkçıları esnafı: 351
sepetli balık avcıları esnafı: 316
serçe ve başka kuş avcıları esnafı: 343
serenciler esnafı: 295
sereng ve kadife yastıkçıları esnafı: 365
Servi Kolu (oyuncular esnafından): 384
sessiz barut: 304
sevdâger burgucular esnafı: 333
Seydî Ahmed Paşa: 157, 159
Seydî Çelebi, Mevlânâ: 92
Seyfeddin Heratî, Şeyh: 305
Seyfî: 185
Seyfullah, Mevlânâ: 199
seyisân-ı Urban-ı uryan esnafı: 284

Seyyid Ahmedü'l-Buharî, Şeyh: 197
Seyyid Baba Cafer Sultan: 43
Seyyid Battal Gazi: 251
Seyyid Bıçakçı Dede kızı: 52
Seyyid Himayeddin: 333
Seyyid Kasım Gubarî kabri: 223
Seyyid Mehmed el-Fazıl ibn Malülzâde Mehmed Nakib: 202
Seyyid Murtaza, Mevlânâ: 203
Seyyid Muslihiddin Efendi, Şeyh: 203
Seyyid Nimetullah-ı Veli: 273
Seyyid-i Vilâyet, Şeyh: 185, 197
sıbyan (çocuk) mektepleri esnafı: 286
sıbyan mektebleri: 170
sıcak ayak (seyyar) paludecileri esnafı: 311
sıcak paludeciler esnafı: 311
sıcak sütçüler esnafı: 311
sıcak ve baharatlı şerbetçiler esnafı: 311
Sıfet Yahudileri: 59
sığır kasapları esnafı: 302
sığır pastırmacıları celepleri esnafı: 308
sırma nakışçıları esnafı: 364
sırma ve kılapdan satıcı esnafı: 318
Sırmakeş Mescidi: 167
Sırmakeşhane emini: 317
sırmakeşler esnafı: 317, 339
Sırrî Efendi: 398
sıvacılar: 374
sikkezenbaşı esnafı: 338
Silivri Bahçesi: 261
Silivrice Vezir: 28
simitçiler esnafı: 292
Simitçioğlu, Taklitçi: 392
Sinan Ağa Camii: 167
Sinan Efendi: 205
Sinan Paşa: 194
Sinan Paşa (Kaptan): 89
Sinan Paşa Camii: 227, 243
Sinan Paşa Mescidi: 167
Sinan Paşa Sebili: 178
Sinan Paşa Tekkesi: 230
Sinan Şah: 381
Sinaneddin Yusuf bin Hüsam bin Abbas: 202, 205, 212
sipahpazarı [esnafı]: 365
Siraceddin: 364
Siraceddin Lahsevî, Şeyh: 328
Sirkeci Tekkesi: 41, 45, 170
sirkecibaşı esnafı: 309
Sitti Hafza (Hz. Ömer›in kızı): 285
Sivas Eyaleti: 95
Sivasî Abdülmecid Efendi: 71
Sivasî Efendi Tekkesi Camii: 166
Sivasî Kara Şemseddin: 45
Siyah baruthane emini: 318
Siyavuş Paşa: 141, 151, 154
Siyavuş Paşa Bahçesi: 261
Siyavuş Paşa Sarayı: 171
sof ihramcılar [esnafı]: 365
sofçular [esnafı]: 365
sofracılar esnafı: 351
Sofu Ali Paşa: 89
Sofya halkı: 59
soğancılar esnafı: 310
Soğukçeşme: 174
sohbethane-i hümül şarabı: 394
Sokrat Hekîm: 37
Sokullu Koca Mehmed Paşa: 88, 224
Solak Ferhad Paşa: 88
sorguç otağacıları esnafı: 342
Söğütçük Ayazması Mesiresi: 230
su değirmenleri: 293
Su Kemerleri: 263
Su Kemerleri Mesiresi: 262
su yolcular: 374
subaşı yani çöplük subaşısı: 280
subyacılar esnafı: 393
sucukçuların esnafı: 311
sufîler esnafı: 285
Sultan Ahmed Han: 71, 115, 118
Sultan Ahmed Han Camii: 118, 254
Sultan Ahmed Han Hastahanesi: 171
Sultan Ahmed Han Medresesi: 168
Sultan Ahmed Han›ın türbesi: 192
Sultan Bayezid Han: 54, 109
Sultan Bayezid Han Çeşmesi: 174
Sultan Bayezid Han devrindeki şeyhler: 185
Sultan Bayezid Han nişancıları: 185
Sultan Bayezid Han-ı Veli Camii: 76
Sultan Bayezid-i Veli İmareti: 171
Sultan Bayezid-i Veli Medresesi: 168
Sultan Bayezid-i Veli›nin şeyhülislâmları: 185
Sultan Bayezid-i Veli›nin veziriazamları: 185
Sultan Çarşısı: 256
Sultan I. Murad: 44
Sultan I. Selim Han Camii: 78, 254
Sultan I. Selim Han ziyaret yeri: 186
Sultan II. Selim Han: 113, 189, 247
Sultan III. Mehmed Han: 114, 190
Sultan III. Murad Han: 114, 190
Sultan III. Murad Han Çeşmesi: 174
Sultan III. Murad›ın çocukları: 190
Sultan IV. Mehmed Han: 150
Sultan IV. Mehmed Han Camii: 254
Sultan IV. Mehmed Han›ın validesi camii: 161
Sultan IV. Murad Han: 71, 125, 128, 131, 134, 139, 140, 144, 192, 243, 277
Sultan IV. Murad Han Camii: 162, 254
Sultan İbrahim Han ziyaret yeri: 193
Sultan Mehmed Han İmareti: 171
Sultan Mehmed›in şehzadeleri: 192
Sultan Mustafa: 120, 121
Sultan Mustafa›nın ziyaret yeri: 192
Sultan Osman (Sultan Ahmed oğlu): 120
Sultan Osman Havuzu Mesiresi: 263
Sultan Osman, Şehzade: 192
Sultan Süleyman Han: 61, 84, 236
Sultan Süleyman Han Camii: 81, 227
Sultan Süleyman Han Çeşmesi: 174
Sultan Süleyman Han Dârülkurrâsı: 169
Sultan Süleyman Han Hastahanesi: 171
Sultan Süleyman Han hayratı: 86
Sultan Süleyman Han kanunnamesi: 92, 98
Sultan Süleyman Han Medresesi: 168
Sultan Süleyman Han›ın divan tertibi: 108
Sultan Süleyman Han›ın kabri: 188
Sultan Yıldırım Bayezid Han: 31, 44, 45
sultan, vezir ve âyan meddahları esnafı: 286
Sultanî balmumu işyeri: 304
Sultaniye Bahçesi: 249
sultanların bedduası: 190
Sulu Manastır: 55
Sundura, Hırkil oğlu: 42
Sun›î: 183, 186, 188
Sunullah Efendi bin Cafer el-İmâdî: 198
Sunullah Efendi Camii: 165
Sunullah ibn Ebü›l-Kasım Abdülvahid en-Neccâr: 368
Sunullah Kurtubî: 299
Sunullah-ı Hamidî: 199
Sûr-ı hümâyûn (Saray düğünü) nakılcıları esnafı: 363
Surna Ahmed Çelebi, Taklitçi: 392
Sururî: 188

Sûzenî Efendi, Mevlânâ: 203
Sûzî: 188
Sücûdî: 188
Süfyan-ı Sevrî: 285, 302, 310
Süğlün Bağı: 324
Süheyb-i Rumî: 286
Süheyl Bey Mescidi: 238
Süleyman Ağa Çeşmesi: 174
Süleyman Efendi, Şeyh: 203
Süleyman Paşa: 88, 132
Süleyman Paşa (Kul Kethüdası): 194
Süleyman Paşa (Silahdar): 154
Süleyman Peygamber: 25
Süleyman Sahrası: 261
Süleymaniye Camii: 61
Sümbül Efendi, Şeyh: 201
Sümüklü Dede: 211
Sünder sâzendeleri: 380
sünnetçi berberleri esnafı: 359
Sürende (Filozof): 38
Sürûrî Çelebi kabri: 232
Sütçüzâde Ali (Hânende): 378
sütlü aşçılar esnafı: 310
Sütlüce kasabası: 224
Sütlüce kasabası ziyaret yerleri: 225

-Ş-

Şaban-ı Sânî, Şeyh: 204
Şâdî Çelebi: 398
Şadîü'l-Hindî: 294
Şah Abbas: 129
Şah-ı Hûbân Medresesi: 168
Şah Mehmed bin Mehmed Hacı Hüseyinzâde Çelebi: 187
Şah Mehmed Efendi, Mevlânâ (Kara Nişancı hısımı): 205
Şah Sultan Camii: 219
Şahbender esnafı: 302
Şâhidî: 185
şairler esnafı: 286
Şam Eyaleti: 96, 106
Şam-ı Şerif Eyaleti: 101
Şamî Arabî: 398
şaraphane-i hurma şarabı: 394
şarkıcı sâzendeleri: 380
şatırlar: 294
Şazelî, Şeyh: 302, 358
Şebek Çelebi, Taklitçi: 392
şed: 268
Şeftali Camii: 166
Şehâb, Şeyh: 381
Şehâb-ı Rumî: 310
Şehâbî zurnacı sâzendeleri: 381
Şehdî: 183
şehir sakaları esnafı: 292
şehir subaşısı esnafı: 281
Şehitler ve Kırklar Ziyaret yeri: 249
Şehremini esnafı: 320
Şehrezul Eyaleti: 98
Şehrî Çelebi: 183
şehriyeciler esnafı: 292
Şehzade Bayezid: 188, 192
Şehzade Camii: 87
Şehzade Cihangir Camii: 87
Şehzade Mehmed Han (İbrahim Han oğlu): 149
Şehzade Mehmed Han Medresesi: 168
Şehzade Murad Han: 190
Şehzade Mustafa Han: 155, 192
Şehzade Nureddin Şah: 54
Şehzade Selim Han: 109
Şehzade Sultan Ahmed Han: 192
Şehzade Sultan Cihangir: 192
Şehzade Sultan Cihangir'in ziyaret yeri: 189
Şehzade Sultan Mahmud Han: 192
Şehzade Sultan Mehmed: 189, 192
Şehzade Sultan Mehmed Camii: 86
Şehzade Sultan Mustafa: 189
Şehzade Sultan Selim Han: 192
Şehzade Süleyman Han: 192
Şekerciler esnafı: 302
Şekerpâre Kadın Türbesi: 224
Şemahane emini: 317
Şemr-i Ahim: 362
Şems Çelebi: 380
Şemseddin Ahmed (Kadızâde): 202
Şemseddin Ahmed bin Süleyman bin Kemal Paşa, Şeyh: 197
Şemseddin Ahmed bin Süleyman, Kemal Paşazade: 187
Şemseddin Ahmed el-Ensarî (Molla Ahmed Efendi): 199
Şemsî: 188
Şemsî Ahmed Paşa: 89
Şemsî Paşa Camii: 254
Şemsî Paşa Mesiresi: 256
Şem'un Halife: 60
Şengül Çelebi, Taklitçi: 392
Şerbetçiler esnafı: 311
Şeriat kapıcıları ve diğer kapıcılar esnafı: 285
Şerif Mehmed Efendi (Rumeli Kazaskeri): 142
Şerif Sabri Efendi: 398
şeşhane sâzendeleri: 379
şeştâr sâzendeleri: 379
Şevkî: 185
Şevrü'l-Habîb: 388
Şeyh Abdullah kabri: 232
Şeyh Baba Mahmud Efendi ziyareti: 223
Şeyh Beyânî ziyaret yeri: 199
Şeyh Ebülvefa Selâtin Camii: 162
Şeyh Edhemzâde, Mevlânâ: 199
Şeyh Edîbî Efendi: 198
Şeyh Emir Buharî Selâtin Camii: 162
Şeyh Eyyühüm Efendi Camii: 227
Şeyh Ferhad Mescidi: 168
Şeyh Osman yani Emir Sultan: 232
Şeyh Ömer Bâkî ziyareti: 222
Şeyh Şemseddin Ahmed ibn İsmail Molla Güranî ziyareti: 197
Şeyhzâde, Mevlânâ: 205
şırlugan esnafı: 322
Şibenik Kalesi: 149
şifa yağları esnafı: 288
Şilbiştir Kral: 34
şîrhane-i balısıca arakı: 394
Şîr-i Hüda: 384
Şirvanlı Rızaeddin: 379
şişe borusu sâzendeleri: 381
şişeci tacirleri esnafı: 358
şişeciler esnafı: 358
Şuayb Hindî: 368
Şuayb-ı Havranî: 292
Şurahbil Sultan: 388
Şüca Baba Mezarı: 256
Şücaeddin Mihribânî: 336
Şükrullah Bey, Arabgirli: 379
Şüsterî, Şeyh: 384

-T-

Tabak Divanesi: 210
Tabakâtü'l-Memâlik: 89
tabancacılar esnafı: 329
Tabanıyassı Mehmed Paşa: 125, 133, 223
Tabanıyassı Yavaşca Mehmed Ağa: 156
tablacı helvacılar esnafı: 315
tablbâz sâzendeleri: 384
tabutçular: 375
Tacbeyzâde Nişanî: 203
Tacî: 185
tacir bakkallar esnafı: 322
Tâhir-i Acemî: 339
Tahmasb, Şah: 84
Tahmis emini: 317
tahta kurşuncular: 374
Tahtalı Hanı: 173
Tahtalı Seddi: 30
Takiyy-i Acemî: 368
taklitçi oyuncular: 388
taklitçiler: 385
Takyacı Ahmed Çelebi Mescidi: 168
Takyanus: 32
Talha bin Abderî: 298, 341
Tâli'î: 188
talimhaneciler esnafı: 341
tanbura sâzendeleri: 380
tanburcu sâzendeler: 379
tarabhane-i gülefser arakı (rakısı): 394
Tarabya kasabası: 247
tarak mizmarcı sâzendeleri: 384
Tarhuncu Ahmed Paşa: 151

Tarih-i Tuhfe: 329
tarikat ehli reisleri esnafı: 286
Tarikî: 186
Tarzî Çelebi: 398
taş çekici eşekçiler: 374
taş kesenler: 374
Taşak Ovası: 45
Taşköprüzâde (Kemaleddin Mehmed bin Ahmed): 205
Tatar: 393
Tatar Han: 158
tatlı bozacılar esnafı: 393
Tavaşî Haydar Paşa Mescidi: 167
Tavuk emini: 320
tavukçular esnafı: 343
Tavukpazarı: 37
tegelticiler esnafı: 351
Tekebayoğlu: 52
Tekeli Mustafa Paşa: 149
tekkeler: 170
tekneciler esnafı: 358
Teknecizade Mustafa Çelebi (Hattat): 71
teleme peynirciler esnafı: 304
tellâklar esnafı: 362
tembelhane-i bal suyu: 395
Temerrüd Ali Paşa: 89
temrenciler esnafı: 333
tenekeciler esnafı: 340
teraziciler esnafı: 333
Tercüman Şeyhi Ömer Efendi: 71
tereyağcılar esnafı: 303
Terkim Camii: 166
Terkosice Vezir: 28
Terkoz Gölü Avlağı: 263
Terlerdirek: 73
terlikçiler esnafı: 355
Tersane Bahçesi: 226, 261
Tersane emini: 321
Tersane-i Âmire: 227
terziler: 231
Terziler Mescidi: 168
testereciler [esnafı]: 333
Tevkii Feridun Beğ Türbesi: 223
Tıflî Çelebi: 398
tılsımlar: 36
tımarhane ve hastahane hademeleri esnafı: 288
tımarhaneciler esnafı: 288
tımarhaneler: 171
Tımışvar Eyaleti: 96, 100
Tîb Ali bin Süfyan-ı Sevrî: 288
Timurlenk: 45
Tire ve Şam alacacıları esnafı: 365
Tîr-endâzân [Okçular] Tekkesi: 230
tirkeşçiler (sadakçılar) esnafı: 351
tirşeciler esnafı: 351
Tokat Bahçesi: 249
Tokat sığır celeplerinin vasıfları: 303
Tokat ve Sivas Ermenileri: 59
Toloz mahzen yapıcılar: 375
top çeşitleri: 237
Top İşliği: 236
top kalıbı çamuru: 248
top kalıbı dolapları: 236
topçu sınıfının binası: 237
Topçular Mahallesi: 215
tophane: 236
Tophane: 35
Tophane şehri: 235, 237
torompete borusu sâzendeleri: 381
Trablusşam Eyaleti: 97, 101, 106
Trabzon Eyaleti: 97, 102, 106
tugulka: 328
Tuhfe (kitap): 31
tulum düdüğü sâzendeleri: 381
tulumbacılar esnafı: 295
Tuna Demirkapısı: 30
Tuna Nehri: 30
tunç fırını: 236
Turgud Paşa (Kaptan): 89
turşucular esnafı: 309
Turşucuzâde Hüseyin Çelebi Camii: 225
tutkalcılar esnafı: 308
Tuz emini: 318
tuzcular esnafı: 289
tüccarlar: 300
tüfek açıcılar esnafı: 329
tüfek fişekçileri esnafı: 329
tüfek fitilcileri esnafı: 332
tüfek kesecileri esnafı: 329
tüfekçiler esnafı: 329
Tüfekhane Mescidi: 168
tülbent börkçüleri esnafı: 351
tülbentçiler esnafı: 347
Türâbî (Şair): 183
Türbedâr Mahallesi: 231
tüvânhane-i imamiyye arakı: 394

-U-

Ubeyd-i Attar: 288
Ubeyd-i Mısrî: 362
ud (avvad) sâzendeleri: 379
Ukkaşe: 292, 339
Ulama Paşa: 89
Ulvî: 183
Umaniçse gazası: 160
un elekçileri esnafı: 293
uncular esnafı: 293
Unkapanı Camii: 167
Unkapanı emini: 317
Urfalı Baba Nevâî: 378
urgancılar esnafı: 295
ustura çarkçıları özellikleri: 359
ustura kuyrukçuları esnafı: 359
Uşşakî Efendi Tekkesi: 230
Uşum Dede: 210
Uşum, Amr-ı Ayyaroğlu: 284
Uyvar Eyaleti: 95
Uyvar Kalesi: 159
Uzun Hasan: 46
Uzun Muslihiddin, Şeyh: 185

-Ü-

Üçbaş Camii: 165
Üçbaş Mescidi: 167
Üçbaş Nureddin Hamza: 187
Üsküdar: 39, 251
Üsküdar Bahçesi: 261
Üsküdar kervansarayları: 255
Üsküdarî Mahmud Efendi: 71
Üsküdarî Mahmud Efendi Camii: 254
Üsküplü Mahallesi: 59
üstüpü alıcılar esnafı: 295
Üveys Paşa: 88
Üveys, Şeyh: 170
üzengiciler esnafı: 336
üzüm değirmencileri esnafı: 314

-V-

Vahdetî Efendi: 398
Valide Kösem Sultan Hanı: 173
Valide Sultan Camii: 226
Van Eyaleti: 98, 107
Varat Eyaleti: 96
varilciler esnafı: 368
Varna Kalesi: 156
Varvar Ali Paşa: 147, 149
Vasfî: 186
vasılcılar yani ayıcılar esnafı: 305
Vaslî: 186
veba salgını: 71
Vefa Hanı Kervansarayı: 173
Veli Efendi, Şeyh: 197
Venedik Kilisesi: 234
Verrâd-i Berberî: 280
Verten-i Hindî: 336
vetteran yani kirişçiler esnafı: 308
Vezendon Kral: 29, 30, 31
Vezir Ahmed Paşa Camii: 166
vezir çâşnigir ve aşçıları esnafı: 310
vezir, beylerbeyi ve diğer ileri gelenler imamları esnafı: 285
vezneciler esnafı: 329

-Y-

yağ değirmeni, at değirmeni ve su dolabı çarkçıları: 375
yağ tüccarları esnafı: 318
yağcılar esnafı: 322
Yağfur Kral: 31, 37, 43
Yağkapanı Camii: 234
Yağkapanı emaneti: 318
yağlı kireççiler: 374
yağlıkçı nakkaşları esnafı: 364
yağlıkçılar esnafı: 347
yahniciler esnafı: 310
Yahudi aktarları esnafı: 358
Yahudi kasapları esnafı: 302
Yahudi meyhaneciler esnafı: 395
Yahudiler bâdehanesi: 395

Yahya bin Ali (Abbasî halifelerinden): 42
Yahya bin Pir Ali bin Nasuh, Mevlânâ (Nev›î Efendi): 201
Yahya Çelebi: 378
Yahya Efendi (Şeyhülislâm): 142, 398
Yahya Efendi Mesiresi: 244
Yahya Efendi, Nakib: 242
Yahya Efendi, Müftü: 277
Yahya Efendi, Şeyh: 72
Yahya Kethüda Camii: 227
Yahya Paşa (Kaptan): 89
Yahyalı Mehmed Paşa: 88
Yakub Banyanî: 328
Yakub Efendi, Şeyh: 201
Yakub Fahferî: 293
Yakub Germiyanî: 380
Yakub Helvayî, Şeyh: 204
Yakub, Mevlânâ: 92
Yakub-ı Taifî: 342
Yanko ibn Madyan: 25, 28, 31
yanmamış taş kireççiler: 374
Yanvan (Yunan tarihçisi): 25
Yanvan Kral: 30
Yanvan Tarihi: 43
Yarhisar Mescidi: 167
yastık basmacıları esnafı: 364
Yâvedud İskelesi Türbesi: 55
Yâvedud Sultan: 55, 197
Yaver-i Özbekî: 336
Yavuz Sultan Selim Medresesi: 168
Yavuzer Beğ: 232
Yavuzer Camii: 50, 167
yaya berberleri esnafı: 359
yaya cüllâb (gülsuyu) ve şerbetçiler esnafı: 311
Yayabaşı Mescidi: 168
yaycıbaşı esnafı: 341
yazıcılar esnafı: 285
Yazıcızâde Mehmed Efendi: 183, 315
Yedikule kanaracıları (mezbahaları) esnafı: 304
Yedikule kasabası: 215
Yedikule mehterleri işyeri: 369
yelkenciler esnafı: 295
yelli düdük sâzendeleri: 381
yelteme sâzendeleri: 380
Yemen dübelekleri sâzendeleri: 384
Yemen Eyaleti: 98
Yeni Bedesten bekçileri: 365
Yeni Bedesten cemaati esnafı: 365
Yeni Bedesten hâceleri esnafı: 365
Yeni Bedesten hamalları: 368
Yeni Bedesten tellâlları esnafı: 365
Yeni Saray: 59, 171
Yeniçeri Ağası Sarayı: 171
Yeniçeri ekmekçileri esnafı: 289
Yeniçeri keçecileri esnafı: 351
Yeniçeri mandıracıları esnafı: 304
Yenikapı kasabası: 215
Yeniköy: 247
Yenisaray: 35
Yenisaray İmareti: 171
Yenişehir halkı: 59
Yergöğü Kalesi: 158
Yetmiş Kuruş Dede: 210
Yezid bin Muaviye: 38
yoğurtçular esnafı: 303
yoğurtçularbaşı esnafı: 303
Yolgeçen Odaları: 173
yonkar sâzendeleri: 380
Yorgancı Emir Efendi, Şeyh: 205
yorgancılar esnafı: 346
Yoroz (patrik): 28
Yoroz Kalesi: 248
yularcılar esnafı: 351
Yularkıstı Paşa: 89
Yuluk Mehmed Hamidî, Şeyh: 199
Yunan Batlamyusları: 28
Yunus Paşa: 187
Yusuf Celâlî, Şeyh Neyzen: 244
Yusuf Çelebi bin Ali Yegânî: 187
Yusuf Paşa: 149, 193
Yusuf Paşa (Hanya fatihi): 161
Yusuf Paşa (Revan Hanı): 135
Yusuf Paşa (Serdar, Silahdar): 148
Yusuf Perendî: 351
Yûşa Peygamber kabri: 249

-Z-

Zahir vaizleri esnafı: 285
Zahirüddin Erdebilî: 92
Zal Paşa Camii: 218
Zalpaşa Kasabası: 219
Zârî: 185
Zarifî: 186
Zarnata Kalesi: 160
zebatçılar esnafı: 368
Zekâyî: 185
Zekeriyya Efendi ibn Yahya Efendi (Şeyhülislâm): 142
zemberekçiler esnafı: 341
zerdeciler esnafı: 310
zer-desteciler esnafı: 368
zergerân yani kuyumcubaşı esnafı: 337
zerkûbyan yani altın döğücüler esnafı: 362
Zeyd bin Hâris: 363
Zeyd-i Hindî: 336, 350
Zeyd-i Kayserî: 303
Zeyneb Hatun: 183
Zeyneddin bin Mehmed Şah: 187
Zeynel Paşa: 187
Zeynelabidin, Mevlânâ: 199
Zeynîzâde, Diyarbakırlı (Hânende): 378
Zeyrekbaşı Camii: 74
Zeyrekbaşı Kilisesi: 33
zeytinyağcılar esnafı: 323
zeytinyağı esnafı: 318
zıpkıncılar esnafı: 316
zırhçıbaşı esnafı: 328
zihgîrciler (okçu yüzüğü) esnafı: 342
Zihnî: 185
zincef ütücüsü esnafı: 346
Zindanî Abdürrauf Samedanî, Şeyh: 52
Zolomioğlu: 159
zurnacılar esnafı: 369
Zurnazen Mustafa Paşa: 154
Zülkadriyye yani Maraş Eyaleti: 101
Zümrüd Kolu (oyuncular esnafından): 384
Zünnun-ı Mısrî: 287, 358